ROČNÍK II. ŘÍJEN. ČÍSLO I.

Vychází dne 15. každého měsíce.

OBSAH.

Strana

1. **Různé bejlí z českého Parnasu.** Sebral a proklepává Fr. Pohunek, kaplan. (Pokr.) 1
2. **Z lesních procházek.** (Z nového cyklu básní Šumavských). Píše Vojtěch Pakosta, katecheta 13
3. **Život Boleslava Jablonského.** Sepsal Al. Mattuška, stud. vys. škol. (Pokr.) . . . 15
4. **Mrzákovo dílo.** Obraz ze života společenského. Napsal Alois Dostál, kaplan . . 25
5. **Národní zvyky a obyčeje Krakovanů.** Popisuje K. Konrád, gymn. katecheta . . . 38
6. **Zapomenutý.** Obrázek z horského zákoutí. Napsal Jos. Flekáček, učitel 45
7. **Duma starého hradu.** Báseň. Napsal A. O. Plešovský, bohoslovec 52
8. **Otázky a obrazy ze života socialního. I. Dům nezhojitelných v Linci.** Podává Tom. Škrdle, katecheta. II. **O nutnosti ústavů pro nalezence.** Podává Vojtěch Franz, úředník v továrně 53 55

Literatura.

9. **Der heilige Wolfgang in seinem Leben und Wirken.** Posuzuje Fr. Sasinek, duchov. správce 59
10. **Život sv. Methoda, apoštola říše Velkomoravské a Slovanů vůbec.** Kritisuje Frant. Wildmann, farář 63

„VLAST“,

ČASOPIS PRO POUČENÍ A ZÁBAVU

redakci

katechety **Tomáše Škrdle.**

Předplácí se i s poštou:

čtvrtletně 82 kr., půlletně 1 zl. 64 kr., ročně 3 zl. 25 kr.

Členové družstva předplácejí:

a) členové přispívající:

čtvrtletně 65 kr., půlletně 1 zl. 30 kr., ročně 2 zl. 60 kr.

b) členové činní:

čtvrtletně 70 kr., půlletně 1 zl. 40 kr., ročně 2 zl. 80 kr.

c) členové zakládající:

čtvrtletně 60 kr., půlletně 1 zl. 20 kr., ročně 2 zl. 40 kr.,

Do Ameriky obnáší roční předplatné 4 zl. r. č.

Redakce a administrace: Žižkov, č. 505, Komenského náměstí.

Patisk celých prací se vyhražuje. Lhůta k reklamacím končí vyjitím nového čísla.

ROČNÍK II. ŘÍJEN. ČÍSLO I.

VLASŤ.

Různé bejlí z českého Parnasu.

Sebral a proklepává Fr. Pohunek.

Básníci a — Kristus.

Motto: *„Leč v tomto pokroku, jímž dny se vychloubají,*
v tom lesku století, jež plane vítězic,
věc jedna, Ježíši, mne přece děsí v taji,
to jména tvého hlas, že slábne víc a víc!“
(Victor Hugo; N. B. přel. Vrchl. 8.).

Vezmeme-li do rukou knihu dějin a převracíme-li zvolna list za listem, setkáváme se tu s jmény mužů, kteří v době své kromobyčejné vykonali věci, s jmény mužů slavných, velepamátných, jejichž působení celým národům přineslo štěstí a požehnání aneb aspoň slávu, s jmény mužů, kteří mocnou rukou zasahovali v osudy lidstva. Dějiny mluví o mužích těchto s velikou chválou a s velikou úctou a pro jejich zásluhy a vynikající občanské ctnosti rády omlouvají i některé skvrny v jejich karakteru. Probírejme se však ve knize dějin jak dlouho chceme, bádejme, zpytujme, porovnávejme jak dlouho nám libo, a nám se nepoštěstí najiti jména, jehož lesk by zastínil lesk jména Kristova; nám se nepodaří najiti jména muže, jenž by byl zasáhl v dějiny lidstva hloub a trvaleji a blahodárněji než Kristus Nazaretský, ba my nenajdeme ani jména muže, jenž by se mu aspoň poněkud blížil čistotou karakteru, svatostí života, velikomyslností, obětavostí, účinností působení svého a svými záslubami, — i když abstrahujem zcela a úplně od Kristova božství a když jej pozorujeme jen jako člověka.

Slavní králové, slavní vojevůdci, státníci a zákonodárci, rekové, mudrci, řečníci, učitelé mají své soupeře, mají své soky, jeden předstihuje a předčí druhého; Kristus jediný stojí zde bez soupeře. Kristus jediný nemá nikoho sobě rovného; Kristus jediný nebyl nikým dosud předstižen, ba ani dostižen. — Nemá vojska, nemá zbraní, nehlásá žádných zásad politických, nedotýká se zřízení státního, leda že poroučí ctíti vrchnosti a davati císaři, co jest císařovo;

neotřásá též zřízením společenským, leda že služebníkům přikazuje věrnost, nerozvinuje před svými posluchači žádného systemu filosofického, nýbrž mluví prostě a jednoduše: a přece si podmaňuje svět, přece rozlamuje pouta otroků, boří pevné hradby hnusného kastovnictví a způsobuje tiše a beze vzpoury a bez nejmenšího porušení práv ať již čichkoli takový převrat v ústrojí státním i společenském, takovou radikální, dalekosáhlou, trvalou a nejvýš blahodárnou revoluci ve smýšlení lidstva, jakéž nebylo, aniž kdy bude a učením svým rozžehuje světlo, jež rozum osvěcuje, srdce zahřívá, vůli rozněcuje a člověčenstvo na zcela nové uvádí dráhy. Tento Kristus „nejsvětější mezi mocnými a nejmocnější mezi svatými, jenž probodenou rukou svou vyzdvihl říše z jejich stěžejí a změnil proud věků, vykázav jim směr nový“ [1]), zajisté zasluhuje — i když abstrahujeme zcela a úplně od jeho božství [2]), by o něm i básníci mluvili uctivě, mluvili s pietou, by se vystříhali, pokud se týče jeho osoby, všech jen poněkud neslušných vtipů a nemístných žertů a vůbec všeho, co odporuje karakteru Kristovu, jak jej známe z dějin. Žádati toho od nich tím větší máme právo, čím více chválí a velebí ty, kdož jen dost malinký „paprslek světla urvali tmám“, aneb razili duchu lidskému v dost skrovném oboru novou dráhu, nový směr, třebas nebyl jejich karakter právě nejčistší!

Snad by se tak skutečně dálo, kdyby neměl Kristus dle domnění těch kterých básníků z „náboženské“ školy Straussovy a Renanovy jednu velikou do sebe „chybu“ (!), již mu nikterak „nemohou“ (!) odpustiti. A touto chybou jest? Že chce Kristus býti považován nejen za člověka, nýbrž i za Boha a že žádá přísně následování svého příkladu. To jest ovšem proti mysli těm, kdož sami sebe aspoň za malinké považují „bohy“ a svou vlastní vůli za zákon svrchovaný, třebas by musili o sobě vyznati jako každý jiný smrtelník, že je neobmezeným:

„ . . . pánem neuzná ni červ na světě tom
a proti nim se staví!“ (Mužík, Hlasy 142.)

To když uvážíme a když si připomenem ony prapodivné a směšné názory některých básníků o Bohu vůbec, nebudeme se zajisté diviti, uslyšíme-li, kterak nešetrně zacházejí též s osobou Kristovou a kterak ji strhují do prachu všednosti.

Vrchlický, jenž napsal, když měl „prázdno v duši“, „věčnosti a sobě“ (Symf. 26.):

„V tom chrámu bůh — v palácu bláznů rej —
a v hlavě mojí děsná myšlénka,
již mohl splodit s těmi blázny bůh,
a na kterou moh' Satan hrdým být!
— — — — — — — — — — —
Hle, jak se černé stíny míhají
po stěnách dómu; — tam blázen tančící

[1]) Richter; De Dieu dans l'histoire et dans la vie p. 6.
[2]) Ano, pro toho, kdo nevěří v Kristovo božství, musí všechno toto býti ještě mnohem podivu hodnější!

po bohu hází lehkým stínem svým,
a bůh to trpí — snad si myslí, chrám
že státi bude ještě s bohem svým,
až zmizí člověk a s ním jeho stín.
Však nad věžemi jeho pomalu
se táhnou mraky, jak by věděly,
že stejně bude vítr v plachty jich
své písně hvízdat, až ten hrdý dóm
i s bohem klesne, jenž tam vévodí" (Symf. 25—26.),

k čemuž podotýkáme jenom tolik, že jest tisíckrát pravdě podobnějším, že stejně bude vítr ve plachty mračen svoje písně hvízdat a „Bůh vévoditi v hrdém dómě", až si básně našeho Vrchlického ani jeden studentík nebude více „hvízdat" a až Vrchlický i s básněmi svými, jež psal „věčnosti," ve věčné upadne zapomenutí, — Vrchlický pravíme, jenž v básni nadepsané „Notre-Dame à la Morgue" Bohu samému předpisovati chtěl, co by měl činiti, řka:

„D ó m ohromný až mezi hvězdy t r y s k á,
v něm umění i víry divy září —
dál za ním střecha posupná a nízká,
tam s a m o v r a z i leží s bledou tváří,
— — — — — — — — — —
Jdu okolo. — Kol život vře a duní;
i myslím, bůh, jenž mluvil v žhavém stromě
a jenž tak blízko v pyšném chrámu trůní,
víc na práci by měl v tom nízkém domě
(Vrchl. Co život 158.),

kdyby totiž křísil ležící tam ubohé samovrahy, kteří pro svůj „spořádaný" (!) život sami sobě stali se obtíží, sami sobě břemenem nejnesnesitelnějším,[3]) a kdyby, vzkřísiv je, nasypal jim plné kapsy peněz, dal železné zdraví, aby mohli žíti podobný život, jaký žili dříve, ještě aspoň jednou až do přesycení a pak aby „odstěhovali se" „s tohoto falešného světa bídného" tímtéž způsobem jako dříve, či jak dí Lucretius (3, 951.), aby, najedše se, šli pryč od stolu a uložili se k věčnému odpočinku, — Vrchlický díme, jenž psal tak u c t i v ě o Bohu vůbec, praví o Kristu, že prý se v něm světu objevila lidskosť v plné své záři, když takto rozumuje:

„Jak často, lidskosti, tvůj pablesk svatý
tmou dějin mih' se m e z i b o h y k a t y,
— — — — — — — — — — —
tvá záře v dějinách to cesta boha.
Ó vítej mi tím více tam, kde mnohá
tma barbarství na křídla mojí písni
své věší vroubíc krvavou je třísní" [4]).

Dále líčí básník, kterak prý lidskosť jako anděl míru provázela „člověka z ráje vyhnaného", kterak mu vždycky bez jeho přičinění

[3]) Mluvíme o takových, již si s rozvahou, z úmyslu život berou.

[4]) Tohle je přec mistrovská stylisace!

skytala svých darů, kterak i oproti přísnému soudci a zákonodárci, jakým byl Drakon, volala: „milosť," a pak dí doslovně:

„ . . . . ty (lidskosti) tajně v chmurné brvy
jsi na Sinaji prorokovi sedla
a v jeho srdci krutou válku vedla
s msty démonem, s Jehovou zla a děsu.
Pak rostla jsi nad strmou výší tesů.
Svět ve tvé záři přestal býti pouští,
tvé slunce celé splálo v Nazaretu
a svítí podnes." (Vrchl. Sfinx 134—135.)

Pindar, — slavný básník řeckého dávnověku, — sice praví: „Tupiti bohy, jest ohyzdná moudrosť" (Ol. 9, 40.), ale což jest po tom našemu básníku, z jehož básní dýše, jak napsal jistý kritik, nejčistší „humanismus", neboť to leží již v samé povaze humanismu, — jenž stydě se už sám za jméno své vlastní, rád se skrývává za jméno humanity, — že bývá často až nehumanní. Leč více o tom jindy; prozatím jděme dále.

V Kristu tedy dle Vrchlického vzešla světu lidskosť v plné své záři. A jakého se mu za to dostává uvítání hned v Nazaretu? Humanistického! Poslyšme jenom, jak je líčí Neruda ve své „romanci štědrovečerní". Když byl tento přednější náš pěvec, jenž snad ze všech dosud žijících básníků českých nejlépe dovede mluviti k srdci a jím pohnouti a je rozehřáti pro dobré neb pro zlé, když byl, pravíme, vylíčil Neruda obligatní již a v podobných popěvcích stereotypní „muzikanty", kteří dle něho takovou „mlaskně skočnou písničku" hráli, „že to Petrovi," jenž se podivným anachronismem již do Betléma ku jeslím dostal, „až nohou cukalo," pěje dále takto:

„Zmlkli (totiž muzikanti). Z řady vystoup' Brichta,
vyšňořený, oholený,
býval kaprál u hulánů,
dnes je řečník vyvolený.

Postavil se, salutuje.
hrubě spustil: „Kriste pane, —
my nevíme, co je psáno,
ale víme, co se stane.

„Ty jsi — já jsem — ba jsme všichni —
povídáme k boží chvále — "
v tom se zajik' —
— — — — —
„„Tys to vyved'!"" Petr na hlas
ze sna hulánu se směje.

A dále ještě pěje Neruda v téže romanci, kterak prý dvanáct panen přivedlo třináctou — krásnou Anduličku, — aby za ně za všechny Ježíškovi dala „hubičku jako s medem."

„Andulička přistupuje,
sotva ale hlavu níží,
Ježíšek už ručky svoje
kolem její šíje kříží.

Jak se směje, jak ji hladí,
jak se k Andulince tulí —
sotva dostal políbení,
už zas znova rtíky špulí.

Petr sebou hází, bručí,
jako medvěd, když se brání (a dí):
„„Matka na to mlčky hledí? —
je to pěkné vychování!““ (Neruda, Ballady 37-40.)

Inu „je to pěkné vychování,“ když básník tak nadaný a už tak starý, jako je Neruda, ty nejradostnější, nejpamátnější, nejtajemnější a nejvznešenější události obestřené kouzlem tak čisté, vznešené a svaté poesie činí směšnými a je „strhuje“ — abychom užili slov básníkových — „do prachu všednosti,“ ba ještě více nežli všednosti.

Namítne se nám snad, že jsou mnohé popěvky a písně z doby starší, vztahující se k události betlémské nejen veselé, nýbrž snad až trochu rozpustilé a že tudíž básník, jenž si pro svou musu podobný obral předmět a podobně jej provedl, nezasluhuje výtky. — Připouštíme rádi, že jsou některé z tak zvaných koledních písní starších nejen veselé, nýbrž skoro až rozpustilé, jako na př. ona písnička, v níž se vypravuje, co že každý řemeslník Ježíškovi přinesl a v níž se mezi jiným praví o ševci: „usmolený ševče, nech si svoje boty, Ježíšek je nechce, praví, že smrdia,“ aneb ona písnička, v níž se vypravuje, kterak se muzikanti na cestě k Betlému spolu seprali: — ale mezi těmito a jim podobnými písničkami a Nerudovou romancí jest kromě formy ještě jeden veliký a důležitý rozdíl. Vtipy, žerty, škádlení, úsměšky týkají se v oněch písničkách, skládaných na mnoze rukou neumělou, vždycky jenom osob vedlejších, osob smýšlených, nikdy však svaté osoby Kristovy, ta zde zůstává nedotknutou, tak že ony písně přese všechnu svou laškovitosť, čtveračivosť a, dejme tomu, místy i rozpustilosť přece vždycky vyznívají nábožně, aneb aspoň nábožně vesele. Tak tomu však není u Nerudy; jeho romance vyznívá zcela jinak. — Že mluví o Petrovi nejen neslušně, nýbrž i taky nepříliš poeticky, to bychom mu ještě prominuli a jej tím omluvili, že mu leží katolický Řím a všechno, co s tímto Římem souvisí, hluboce „v žaludku“ a mu tam působí různé obtíže, za něž se hledí, jak povíme později, aspoň čas od času rozmanitým způsobem „odškodniti“: — ale že nešetří svými vtipy a svými poznámkami ani Marie, ani Josefa, ba ani samého Krista, a že vznešeného daru poesie zneužívá k tomu, aby tyto svaté osoby poházel prachem všednosti a strhl s jejich skrání jasnou záři oné svatosti a velebnosti, v jakéž se nám jeví v písmě i tradici, toho nesmí žádný kritik křesťanský pominouti mlčením, to musí kárati!

Básník takový, jakým jest Neruda, nemá toho věru zapotřebí, aby, chtě si získati sympathie čtenářů, v takové tloukl struny, v jakéž udeřil v romanci této štědrovečerní; ještě však méně třeba mu toho, aby sáhl pro docílení effektu ku prostředkům tak nízkým, jakýchž použil v „balladě tříkrálové“. Když byl totiž vylíčil v balladě této — ovšem ne dle bible — jak a co byli svatí tří králové Ježíškovi, Marii a Josefovi přáli, při čemž je nechává Marii nazývati „panímámou“ a Josefa opět „panem mistrem“, uvádí odpověď Ježíškovu, kteráž prý se třem králům zalíbila (!) tak, že:

„Král řečník s čela korunu si honem k uchu šoupnul,
rád řek' by něco, neví co, a zdá se mu, že zhloupnul.
A na to v tajený se dali šept,
druh druhu ve královské ucho rept'!
„Že z t e s a ř k y je p ř e c e jen, on každým slovem jeví.
To ví se: přišli se slávou, — jak odešli se neví." (Ballady 35.)

„To ví se", že by Neruda, jenž pověděl v „balladě pašijové" tak pravdivě, dojemně a krásně, kterak že prý Satan, chtě Kristu způsobiti bolesť a hoře co možná největší, se žádným utrpením Kristu souzeným nechtěl býti spokojen, ani s tím ne, by byl Kristus na kříži ode všech opuštěn, i od Otce svého, nýbrž ke všemu tomu ještě žádal, aby pod křížem stála Maria, řka:

„Jedna bolesť nad bolesti všechny,
jedna muka nade všechna muka —
pod křížem stůj matka, by syn viděl,
jak to její srdce hořem puká (Ballady 7.),

to ví se, pravíme, že by Neruda, jenž tak překrásně pěti dovede, nemusil psáti veršů tak nízkých, jako jsou verše svrchu uvedené, proto že se ví i to, že na básnické slovo „rept" rýmuje se nejen „šept", nýbrž taky „brept!"

Avšak Neruda neměl ani na těchto dvou básničkách dosti, nýbrž vylíčil po způsobu svém i „svatbu v Kanaán", kdež starosvata, když mu byl dal podati první plný džbán, takto uvádí mluvícího:

„Aj, takového nikdy vína neurodil Kanaán!
— — — — — — — — — — — —
Nuž, páni muzikanti, nástroje své sesbírejte
a vemte dobrou notu si a pěkně vivat! hrejte —
ať žije s matičkou svou převzácný náš host!
Nechť brzy má svůj dům a při něm pole lán,
a v d o m ě h o s p o d y ň k u, krásnou jak to kvítí,
jež ve dne myrhou dýše, v noci hvězdou svítí —."

Tak — dle Nerudy — starosvat, načež prý:

„ . . úsměvně svůj okřín s vínem pozvih' Pán:
„Tuš! páni muzikanti. Račtež všichni píti —
kde dobří lidé jsou, je vždycky dobře býti."
(Ballady 54—55.)

Tak Jan Neruda. My těchto veršů necháme bez poznámky, neboť jsou jenom dokladem toho, co jsme již dříve řekli, ale ptáme se: kde že jest více pravé poesie, zda v balladě této neb v jiné balladě téhož básníka, kdež líčí dítko, kterak se ptá babičky, „co že rány svírá, po čem že člověk, ač těžce zraněn, přece neumírá", „co že se dobře dává, je-li chorá hlava bolestí až žhavá", a když uslyšelo z úst babiččiných, že rány hojí šťáva z jitrocele a úpal hlavy chladí „listí z jahodeni", kterak tu hned „z chaty vyskočilo do sousedních polí", prosilo jitrocel o jeho šťávu a v lese jahodinu o mladé listí a kterak „když mělo, co kde chtělo, rychle", pospíchalo ku kostelíčku, „tam kde Kristus před oltářem na kříži rozpjat leží", obkládalo listím svatou jeho hlavu, mylo jitrocelem svatá jeho prsa, takto k němu mluvíc:

„Potírám Tvá svatá prsa, myju bok Tvůj svatý,
tělíčko zas uzdraví se, Ježíšku můj zlatý —
kladu čerstvé listí lesní na hlavu a líce,
nebude Ti hlavičku Tvou bodat úpal více“,

a kterak prý co tato:

„ . . . . dětská duše snila,
vůle boží vyplnila“,

tak že:

„podnes mají v horské vísce obraz Trpitele,
nemá rány ve svém boku, nemá trnu v čele,
bílá lilje v ranní záři po celičkém těle?“ (Ballady 9.)

My aspoň máme pevně za to, že této balladě náleží přednosť a že se s námi ani jediný z čtenářů našich nebude hádati, řekneme-li, že jest v této „balladě horské“ mnohem více pravé, vznešené poesie, mnohem více básnického kouzla nežli v desíti balladách a romancích takových, jako jest ona „ballada tříkrálová“ a „romance štědrovečerní!“ Tímto se loučíme s „balladami a romancemi“ Nerudovými, jež tvoří 1. číslo „Poetických besed“, a béřeme do ruky „Ballady“ Quisovy, Poet. b. č. VI. Vedle „ballady“ „Hloupý Honza“, kteráž spisovateli ani dost málo ke cti neslouží a svou až přílišnou „uhlazeností“ obsahu i formy sama se odsuzuje, nacházíme zde i balladicky spracovanou jednu „legendu“ o Kristu a Petrovi, jež se nám obsahem svým pranic nezamlouvá. Dr. Ladislav Quis si bezpochyby myslil: mohl-li Neruda nechati Krista volati: „Tuš! páni muzikanti“, proč bych ho nemohl já nechati tančiti a bez dlouhých úvah napsal něco, co má býti balladou a co takto zní:

„Petr k Ježíši, s ním kdy světem šel:
‚Den kéž bohem jsem!‘ „Staň se!“ mistr děl.

Ves tu. Děvče z ní husy vyhnalo,
hned zas zpět jdouc, je v louce nechalo.
Petrem ptáno dí: „Kdož dnes bude krást!
Posvícení tu, pán bůh musí pást!“

Petr musí pást, marně bručí zde;
s úsměvem pak pán s dívkou k tanci jde.“
(Quis, Ballady 62.)

O Kristu a jeho pouti pozemské povstalo během století veliké množství rozličných legend, jež jsou po většině velice důmyslné, poučné a krásné. Básník má tudíž v tomto oboru, když už se k němu uchýliti chce, látky výborné velikou hojnosť a není mu třeba, aby místo perel vylovoval smeti, aneb namáhal um a důvtip svůj, aby hotovil „perly falešné“. Nemá-li básník pro tento odbor chuti a povolání, nemáme mu to nikterak za zlé, ale toho tuším smíme žádati na básníku každém, aby z látky druhu tohoto volil jenom to, co jest už samo o sobě dobré, a aby se pečlivě vystříhal všeho, co by se příčilo karakteru Kristovu, maje na paměti, že osoba Kristova, jsouc v dějinách zjevem tak zcela a jedině zvláštním, zcela zvláštní též žádá šetrnosti. A mimo to nesmí ani básník, nechce-li býti škůdcem svého národa, přese všechnu svou v básnění volnosť zapomínati, že jest Kristus až dosud pro tisíce a tisíce i českých duší

nadějí, útěchou a zárukou spásy a že tudíž těmto tisícům nikterak nemůže býti lhostejno, co a jak kdo o Kristu píše, neboť cit náboženský jest při nejmenším aspoň tak choulostivý a nedotknutelný jako cit vlastenecký, jako cit národní, ba více ještě! To by si měl zapamatovati i náš Vrchlický, jenž v básni „Pod křížem“ takto mluví ku Kristu:

„Syn bouřné doby, která nevěří,
sám třtina bez podpory jisté,
zřím v bázni na trn, jenž tvou kadeří
se vine krvavý,
a cítím, že, co snů mi krouží u hlavy,
ti musím říci Kriste!“

Že jest náš básník synem doby, která nevěří, dovtípili bychom se sami, i kdyby nám toho neřekl; proto mu nikterak v příčině této neodporujeme a rádi věříme, že jest „jako třtina bez podpory jisté,“ nebo kdo ztratil víru náboženskou, jest jako plavec na širém moři, jenž ztratil kompas, jest jako loď bez vesla a bez pevné kotvy a jako třtina vysazená větrům; vítr vášní a dojmů okamžitých zmítá jím bez ustání na všechny možné strany a nepřeje mu ni chvilky oddechu. Tenť jest osud skoro všech nevěrců, jež pronásleduje mimo to ještě veliká bázeň před každým utrpením, byť bylo sebe menší. — Pojďme však dále a poslouchejme, jaké že jsou to „sny,“ jež „krouží“ Vrchlickému „u hlavy,“ a jež prý musí všechny Kristu říci.

„Nemluvím k bohu, mluvím k člověku,
jenž zoufale vše napjal síly
pod kletbou, která stíhá od věků
ty, v idealu zář
jenž bledou povznesli a sesinalou tvář
a marně zápasili!“

Pro Vrchlického Kristus-Bůh ani neexistuje; on uznává v něm jenom „člověka, jenž zoufale vše napjal síly,“ a řadí jej mezi ty, kdož „marně zápasili,“ ačkoli dějiny o Kristu jinak svědčí. Že by byl Kristus, jenž pouhým pohledem skrotil hněv farizeů, chtějících ho kamenovati, a kráčel středem jich, ač kamení v rukou drželi, klidně a vážně, aniž by mu byl kdo jen vlasu skřivil, že by byl Kristus, jenž pouhým slovem k zemi porazil ozbrojený zástup nepřátel, kteří přišli, aby ho jali a pak teprve, když jim ukázal, že by ho nikterak jíti nemohli, kdyby se dobrovolně nevydal v ruce jejich, bez odporu se jim spoutati nechal, že by byl, pravíme, tento Kristus, zoufale napjal všechny síly svoje, tomu věř, kdo můžeš a chceš; ale my jsme v této příčině tak jako i ve mnohých jiných „zpozdilí srdcem k věření tomu,“ co nám o Bohu, co nám o Kristu a věcech náboženských vypravují někteří básníci pražští. Aby se však někdo nedomýšlel, že se chceme à tout prix s básníky vždycky jenom hádati a že jsme „nevěrci zatvrzelými“, vyznáváme ochotně, že věříme slovům básníkovým — ovšem s restrikcí —, že některé z těch, již „v idealu zář bledou povznesli a sesinalou tvář,“ „stíhá kletba“ ne sice „od věků,“ ale po věky mnohdy dlouhé a že člověčenstvu z veškerého jejich působení jenom to vzešlo štěstí, že „marně zápasili“ a že své „idealy“ nemohli provésti.

Mezi idealy a idealy je totiž velký rozdíl, tak že věru nepřeháníme, řekneme-li, že se u básníků žádnému slovu tak mnohotvárný a tak příliš různý nepodkládá význam jako slovu tomuto; nacházímeť u nich pod slovem ideal zastoupeny všechny jen možné stupně a odstíny od pojmů těch nejvznešenějších, nejvelebnějších a nejidealnějších až k pouhému masu v úhledném pouzdru. Je-li vůbec třeba, aby se slovům, jak pověděl papež Pius IX, navrátil jejich pravý význam, jest toho dvakrát třeba u slova ideal, nebo co nám nejednou jakožto ideal velebí a opěvuje básník [5]) plující proudem humanismu, humanismu díme, jenž nezná Boha spravedlivého, nezná viny, nezná hříchu, nezná nepravosti, — jest skoro to, co by idealem nazvalo zvíře a ještě ne každé, kdyby mohlo mluviti. Podobný humbug provozuje se též se slovy světlo a tma; nejeden básník a spisovatel — o novinářích ani nemluvě — užívá pojmů těchto tak důsledně zmateně, že čtouce jeho spisy málokdy chybíme, když tam, kde stojí tištěno světlo, budeme čísti tma, a tam, kde psáno tma, opětně světlo. Vidí-li tito spisovatelé skutečně tak zmateně aneb vydávají-li z úmysla světlo za tmu a tmu za světlo, tváříce se, jako by jinak ani neviděli, o tom nám nepřísluší rozhodovati; to však smíme říci, že oko, kteréž v šeru raději se rozhlíží a raději dlí, nežli v jasném světle slunečním, jehož nesnese, před nímž se zamhuřuje, není oko zdravé, není normální a že člověk s okem takovým hoden jest upřímného politování, ale pokárání ostrého že zasluhuje ten, kdo se jenom tváří, jako by špatně a falešně viděl, aneb tvrdošijně zavírá oči, aby neviděl. — Leč vraťme se k našemu Vrchlickému a poslyšme, co dále ku Kristu dí.

„Ač největší, Kristе, nejsi sám;
těch bylo víc, kdož bludnou lidstva poutí
též vyrvat chtěli světla paprsk tmám,
jenž v síle svojich tuch
by zasloužili též, by svět jim říkal bůh,
a spěli — zahynouti;

Ač nejsi sám, přec s tebou největší
mou duší bolný soucit chvěje,
— — — — — — — —
neb nejvýš toužils všech,
— — — — — — —
tys viděti — — — —
chtěl šťastným lidstvo celé,
— — — — — — — —
— — — — — — — —
a ve svém snažení, v své práci, v bojích, snech
jsi zůstal bez naděje!“ (Sfinx 68—69.)

„Autonomně národní“ Politik, — tak se totiž pokřtila sama —, vyjela si ve svém vydání odpoledním ze due 2. června 1885. č. 150. hned v úvodním článku na N. L., že se odvážily přirovnati professora Tilšra jen tak zdaleka k Viktorovi Hugovi a nazvala jejich jednání

[5]) na př. Pückler-Muskau, Bodenstedt a jiní a jiní.

přímo blasfemií, řkouc: „Herr Tilšer wird mit keinem Geringeren als mit Viktor Hugo verglichen, eine Blasphemie, welche der grosse Todte an der Seine um die „Freisinnigen“ nicht verdient hat.“ Zda-li tenkrát Politik nad touto „blasfemií“, jakéž se na Hugovi dopustily N. L., také plakala, jako plakala nad Hugovou smrtí v různých tóninách po několik dní, želíc jeho ztráty víc snad než kdyby se polovice Čech byla propadla, toho nevíme a ptáti se na to nebudeme; ale k této otázce bychom rádi slyšeli odpověď Politiky: je-li blasfemií, když někdo porovnává professora Tilšra, učitele na vysokých školách, tedy muže vědy a mimo to ještě muže skrz na skrz „svobodomyslného“ se „svobodomyslným“ Viktorem Hugem, jak máme nazvati to, když básník přirovnává sebe i jiné k Ježíši Kristu a když o nich a mezi řádky i o sobě dí, že by též zasloužili, by svět jim říkal bůh? Politik, jež nyní vychází německy, česky a národně, snad nám odpustí smělou tuto otázku, když jí povíme, že jsme se o tom u jejího kritika belletristického nikde ještě ničeho nedočetli.

Kristus tedy — ovšem dle Vrchlického — „není sám“, neb „těch prý bylo víc, kdož chtěli vyrvat paprsk světla tmám“ a již by pro to „zasloužili též, by svět jim říkal bůh.“ Inu ovšem, těch bylo víc, kdož chtěli vyrvat paprsk světla tmám,“ tak jako bylo a jest i těch víc, kdož chtěli a chtějí velikými býti básníky; ale od pouhého chtění až ku provedení toho, co jsme chtěli, obtížná a daleká jest cesta a těch, jimž se podaří dojiti cíle, i když jdou cestou pravou, jest hrozně málo. Vrchlický na př. dí v jedné básni:

„Kéž, lidstvo, loď tvá v přístav též by vjela!
Kde maják tvůj? — Má duše chví se celá,
vždyť životem ti cestu v přístav klestím!
(Jak táhla mračna 120.)

Podaří se mu to? Uvede lidstvo v přístav? A když se mu to skutečně podaří, zaslouží si tím dík člověčenstva? — Klestiti někomu životem svým cestu v bezpečný přístav jest zajisté veliká obětavosť a vší chvály hodná, ale uvésti někoho třebas s nasazením vlastního života ve přístav nepravý, ve přístav, kde není útěchy a klidu, nezasluhuje věru žádných díků. Vše přijde tudíž na to, do jakého přístavu a jakou cestou kdo lidstvo chce vésti. A v této příčině jest mezi Kristem a mezi všemi těmi, kdož kromě něho „paprsk světla vyrvat chtěli tmám,“ ten veliký rozdíl, že oni kráčeli „bludnou lidstva poutí“ a tudíž „čím dále tím více světla se vzdalovali „a spěli zahynouti (!)“, ale Kristus že šel nejenom pravou cestou a přímo ku světlu, nýbrž i v snahách svých, jak doznává i sám Vrchlický, neskonale výše se nesl, než kdokoli před ním a kdokoli po něm! Že by byl však Kristus, jak dí Vrchlický, „ve svém snažení, v své práci, v bojích, snech zůstal bez naděje,“ jest planou frasí, jíž snad nevěří ani sám básník. — Plato napsal kdesi: „Člověku, který o všecko přišel, zůstává aspoň ještě naděje.“ A tato naděje, že by byla opustila Krista v jeho utrpení, onoho Krista, jenž mluvě o tomto utrpení svém, pravil nejenom s pevnou nadějí, nýbrž s důvěrou plnou jistoty, že, až bude povýšen na dřevo, všechno potáhne k sobě, že bude usmrcen, ale třetího dne že opět

z mrtvých vstane, že jeho učenníci budou mu svědky po celém světě a že budou ve jménu jeho větší ještě zázraky činiti, než činil on sám, a církvi jeho že neodolají ani brány pekelné, — že by byl, pravíme, Kristus, jenž takto mluvil, pracoval a trpěl bez naděje, onen Kristus, jenž na kříži zvolal hlasem velikým, že dokonal všechno, co chtěl vykonati, tomu věř, kdo chceš; my, kteří žádáme víru rozumnou, tomu nikterak věřiti nemůžeme, tak jako ani tomu nevěříme, že by „chvěl duší" našeho básníka „bolný soucit" s Kristem, nebo kdyby tomu opravdu tak bylo, byl by sotva napsal následující řádky:

„Golgota již pusta byla, do tmy trčel kříž,
po životě nikde stopy, Bůh byl mrtev již!

Pouze voják o své kopí opřený zde stál.
— — — — — — — — — —
Bůh a voják! — — — — — — —
Bůh byl mrtvý, voják drsný, spurný, bez citu.

Kněz nahradil lidstvu Boha, lidstvo na kříž vbil,
voják — — — zůstal, jaký byl.

Lidstvo na kříž vbité voják hlídá řadou let,
Bůh je mrtvý —, darmo ptáš se, komu patří svět?"
(Sfinx 73.)

Verše tyto nepotřebují žádného výkladu, a rozebírati a posuzovati je, bylo by věru škoda času, neboť se jimi básník postavil do světla takového, do jakého by ho nepostavila ani kritika sebe ostřejší. Proto se též u veršů těchto nepozdržíme a nepřičiníme k nim žádné poznámky, neboť o veliké a kromobyčejné „lásce" (!) básníkově ku kněžím vůbec a katolickým zvlášť promluvíme jindy; ale na to bychom rádi ve vší skromnosti upozornili laskavého čtenáře, že básník, jenž píše všude jinde b ů h, v básničce této píše výjimkou B ů h a že zde mluví v každé čtvrté řádce o smrti Boha, jenž dle něho b y l a j e m r t v ý, tak že prý „se neví, komu patří svět."

Nás básnické tyto extemporace nepřekvapují ani dost málo, nýbrž jsou nám jenom důkazem, že i básník c í t í, že jest Kristus něčím mnohem více než pouhým člověkem, a že v srdci svém nepotlačil ještě úplně víru v Kristovo božství, třebas by se k tomu nechtěl přiznati a třebas by nechával v básni „Kříž Božetěchův" tlumočit Ahasvera mínění své vlastní, že prý kříž Kristův:

„ . . . jenom plodem jest
na velkém stromu ducha lidského" (Mythy I. 192.).

Ano, podrážděnosť, rozhorlenosť, hněv, smích, zášť, nenávisť a ironie všech možných stupnic jevící se ve spisech nevěrců a nevěrou načichlých básníků, kdykoli počnou mluviti o Bohu — a to se u nich děje dost často —, dokazují pouze to, že i v jejich srdci ozývá se hlas: „ano, jest Bůh, v karakteru Kristovu jsou ještě jiné známky, než jen pouze lidské," kteryžto hlas oni hněvem a smíchem z hněvu se proudícím přehlušiti hledí; nebo to, co není, co neexistuje, aneb čemu n a p r o s t o nevěříme, to nás nikterak nerozčiluje, proti tomu nebojujeme. My jsme již pročetli aneb aspoň pilně pro-

hlédli značný počet knih různého obsahu — po většině ovšem náboženského a filosofického — ale nikde jsme ještě nenašli ani článku, v němž by byl někdo učeně dokazoval, že na př. není strašidel; nikde jsme nečtli, že by se byl který filosof neb básník rozhorlil na některou z model pohanských [6]), nikde jsme též nečtli, že by se bylo některé z měst evropských pobouřilo tím, že tam zavítalo několik brahminů nebo mandarinů, ale mnohokráte četli jsme u filosofů — obzvláště u těch, kteří svou filosofii soukají sami ze sebe, jako pavouk svou nit, bez ohledu na všechen zevnější svět — sáhodlouhé „důkazy" (!) žluče a vášně plné proti jsoucnosti osobního Boha a proti božství Ježíše Krista a u básníků opět verše plné zlomyslného vysmívání se božstvu, plné rouhavého vyzývání božstva, plné výčitek metaných blasfemicky Bohu v tvář, anebo verše, jimiž hleděl básník Boha věčného v očích čtenářstva učiniti směšným, a konečně jsme nejednou četli i to, kterak celá města ve vzdělané Evropě byla pobouřena příchodem několika řeholnic katolických anebo příchodem jediného kněze katolického — obzvláště byl-li to jesuita, a kterak hned všechny „liberální" listy a plátky „výstražně" počaly volati a své věrné před nimi varovati, jako by dechem svým šířili zhoubný asiatský mor. Co to vše dokazuje? — Nic jiného než že hluboko i v srdci nevěrcově ozývá se hlas: „jest Bůh věčný a Bůh spravedlivý a Kristus jest v pravdě světa Spasitel," kteryžto hlas v duši nevěrcově dušený a tlumený mocně a bouřně počne se ozývati, kdykoliv dolétnou k uším jeho slova B ů h nebo K r i s t u s a kdykoli uvidí některého z horlivých Kristových služebníků aneb jenom o nich uslyší. On domýšlel se, že hlas v srdci jeho, jenž jej k Bohu volal, již jest potlačen, již jest udušen a on zatím jen spal anebo dřímal, a byv probuzen ze spánku svého s přízněným sobě hlasem, tím mocněji počíná volati a se ozývati. Odtud ta rozčilenosť a podrážděnosť, odtud ten skoro až satanský smích a ta ironie kousavá a štiplavá, již jest znamenati ve spisech všech nevěrců, jakmile počnou mluviti o Bohu, o Kristu, o náboženství katolickém, neb vůbec o něčem, co s tímto náboženstvím úzce souvisí. Nám jest tato jejich podrážděnosť, jak jsme již pravili, jenom důkazem, že má víra v Boha osobního, že má náboženství hlásané Kristem mocného spojence v každém srdci lidském a že si k němu snadno zjedná přístup, jenom když mu hřích, vášeň a náruživosť nestojí v cestě; proto též nepřijde, co svět světem bude, doba taková, o jaké pěje Sládek v básni nadepsané „Ježíšek budoucnosti," jež zní takto:

„Až ztichnou naše srdce
a dotlí naše kosti
a přes nás půjdou jiní
— — — — — — —
Až všechny naše bludy
a víry našich věků
jim (t. j. potomkům) budou jako víra
nám Říma jest a Řeků:

[6]) Tam kde básníci vypovídají boj pohanským bůžkům a z nich si smích tropí, neplatí tento boj a tento smích ani tak bůžkům, jako spíše b o ž s t v u vůbec!

Kde v místě Promethea
myslíme na Ježíše,
jaké že nové jméno
bude je zvedat výše?

Kým budou těšit sebe
a komu budou kleti,
a kdo se pousmívat
bude na ty děti?

(Sládek, Ze života. P. b. č. XIII. str. 81.)

To jsou věru zbytečné starosti! Ubezpečujeme Josefa Sládka, že v této příčině může býti úplně bez starosti, a neleží-li mu na srdci jeho žádná jiná péče, že může klidně a spokojeně spáti. A proč? Děti budou na zemi zajisté jen tak dlouho, dokud zde budou lidé vůbec. Dokud však budou na zemi lidé, potrvá na zemi taky všecko to, co jest čistě lidské; proto potrvá též, co svět světem bude, náboženství Kristovo, jakožto náboženství nejen v pravdě božské, nýbrž i zároveň čistě lidské. Božské jest proto, že jest stvrzeno četnými zázraky a proroctvími a že jest Boha — jediné ze všech nám známých náboženství — v pravdě důstojné, — a lidské (jest) opět proto, že vyhovuje všem požadavkům lidského rozumu, vůle i srdce, rozum osvěcujíc, vůli povzbuzujíc a povznášejíc a srdce zahřívajíc, a že tudíž ono jediné člověka v jeho nejlepším snažení a v tužbách srdce jeho nejšlechetnějších zcela a úplně uspokojuje. Jednou tudíž na zemi zavítavši, nikdy víc nevymizí ze srdcí lidských a proto se také ani „Ježíšek“ nikdy víc nepřestane „usmívat na ty děti.“ Kdo tomu nevěříš, počkej zde tak dlouho, až se přesvědčíš, a nepočkáš-li, jednou se o tom přece dozvíš.

(Pokračování.)

Z lesních procházek.

(Z nového cyklu básní Šumavských.)

Píše Vojtěch Pakosta.

I.

Jak v klenby dómu portálem bych vkročil,
veleby božské ňádro oval dech,
vše v záři plálo: stromy, keř i mech ...
nepoví píseň, co jsem slyšel, zočil ...

Svět, na němž člověk pouhou vlnkou víru,
Bůh ví, kde v dálce duchu ménu znik
a zpomínkou jen jeho šum a ryk
zalétal ke mně v tyto klenby míru.

A duše moje blahem opojena,
svůj nový, luzný objímajíc svět,
jak bála by se znova vrátit zpět,
sepjala ruce, klesla na kolena.

A prosba vroucí zaletěla v nebe:
„Až jednou, Bože, duch v Tvé objetí,
zde složiv pouta k Tobě zaletí —
jen taký poklid dej mi, prosím Tebe!...“

II.

V podzimním slunci šípek tvář si líčil,
již přes noc jiním jemu svráštil mráz,
paprsky okřáv pyšně hlavu vztýčil
a k bříze povzdech: „Je to světokaz!“ —

Bříza jak děcko v bílé košilici,
jemuž se přes noc rozpřed vlasů proud,
odvětí šípku: „Líčit krásu v líci,
kdy podzim kvapí, hledí pouze bloud!...“

Zasmál se šípek: „Hleďte krásku bledou,
jež touhou nyjíc prosní celý věk!...
Já za tvé snění, ač mám hlavu šedou,
bych nedal hrstku svojich zpomínek.

Já v letě hýřil, s vichory se tužil,
já květy zdobil jemný dívčí vlas,
a ty co zbyly, kdy jsem všeho užil,
jsem hrdě vichrům hodil na pospas.“ —

Zas bříza šípku klidně odvětila:
„Jen abys také jásal na konec!“ —
„Tvůj i můj stejný! Ty jsi neužila“,
odseknul šípek — „a já užil přec!“

Spor dál se vedl na pokraji houšti:
k blankytu bříza, šípek hleděl v zem —
tak vždy to bývá, kdy se v hádku pouští,
ideál ryzí — s hrubým hmotařem...

III.

Košatých stinnou šel jsem cestou klenů,
větvemi chvělo světlo růžové,
a stromořadí přitemnělou stěnu
zdobily kaple cesty křížové.

Obtížná chůze! Pot mi s čela kanul,
vrch stále stoupal — parný léta čas...
U jedné sotva že jsem kaple stanul,
již druhá v dálce se mně mihá zas.

Za sebe hledím, co již překonáno,
a co mi cesty ještě zbývá jít,
než dojdu tam, co v líci Krista psáno:
„Zde jenom pravý člověk najde klid!“ —

Tak v dráhu žití člověk nazpět zírá,
v před naděje ho vábí růžová,
cíl hledá, kde se splní tužeb míra,
a život — jak ta cesta křížová!

IV.

Můj vonný lese! tvojí klidné šeři
své touhy svěřím jako příteli;
tebou zas srdce v lidské štěstí věří
a rány jeho klid tvůj zacelí.

Zde není řeči hladké, lícoměrné,
zde klam ni šalba světa nehněte,
zde vše tak prosté, nelíčené, věrné...
jak křišťálová duše dítěte.

Z života proudů ve tvém vonném dechu,
co štěstí pravé znova pocítím,
a z jeho záře na tvém kyprém mechu
paprsky luzné v duši zachytím.

S úsměvem na rtech, jak tam jiní kluší
za statky, slávou... zraky pohroužím — —
já mám své písně, jaro, teplo v duši...
a po bohatství jiném netoužím!

(Pokračování.)

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Pokračování.)

Tupý přijal na sebe dne 9. dubna řeholní oděv, jméno „Eugen“ a začal poznovu odbývati noviciat, tentokráte zajisté s pevnějším úmyslem setrvati na dráze nastoupené. Radostnou tuto zprávu poslal sám opat rodičům do Kardašovy Řečice. Krokem tímto si Tupý otce na vždy a na dobro usmířil, i stal se mu pramenem největší radosti až do jeho smrti.

Vystoupení a opětné vstoupení Karla Eugena Tupého do kláštera strahovského vylíčeno jest v novicovském albu klášterním takto: Bratr Eugen (kř. Karel) Tupý, Čech, z Kardašovy Řečice, narozen r. 1813. dne 14. ledna. Vstoupiv roku 1834. dne 27. září do řádu a byv dne 19. října šatem bílým přioděn, ku konci roku novického klášter opustil, roku pak 1837. povolání svého nikoli nepamětliv po opětovaných prosbách pro vynikající nadání

svého ducha, neobyčejnou poctivosť a zvláštní ryzosť mravů od nejctihodnějšího a milostivého pána opata za hodna uznán jest, aby, jsa dne 5. dubna do kanonie strahovské znovu přijat, dne 9. dubna do šatu bílého opět oblečen byl.

Řeholní život Boleslava Jablonského ve vlasti.

II.

1. Theologická studia Boleslava Jablonského.

O tom, zdali Jablonský na půdu světskou či klášterní dostati se měl a ve které z nich úkolu svému lépe byl by mohl dostáti, mínění se rozchází. Pokud nám úsudek pronésti možno jest, kloníme se spíše k tomu mínění, že pro Jablonského nejen pokud se týče osoby jeho, ale i blaha obecného a vlasti naší vůbec, návrat do kláštera rozhodně šťastným byl krokem. Kdo uváží tehdejší prabídné poměry stavu spisovatelského, jemuž se Tupý mínil věnovati, dozná, že idealní mladík, jakým byl Tupý, býval by se vrhl na dráhu velice nebezpečnou a pro něho nešťastnou. Byl by živořil jen celý svůj život jako chudák Tyl, který se alespoň svojí přirozenou čilostí a nikdy neochabující zimničnou téměř činností na vrchu života národního udržeti dovedl. Jablonský však neměl ducha praktického, jemu nedostávalo se všech oněch vlastností, jichž každé individuum se chápe, aby svoji existenci v proudu světa sobeckého jakž takž udrželo. Uchýliv se do kláštera odnesl si do své celly svěžího a nadšeného ducha svého, jenž pak zůstal mladistvým, byť i tělo stárnulo, do konce básníkova života. Prost jsa všech naléhavých potřeb hmotných, jež i velikým duchům brání vznésti se do patřičné výše ovzduší čistě idealního, je tísní a tlačí k zemi, mohl nyní spanilý duch Jablonského zcela volně bádati, se vzdělávati a šlechtiti. V samotě a tichosti klášterní vyhladila se teprve a vystříbila jak náleží jeho poesie. Zde nabyl oněch velebných, imposantních myšlének, jež proslovuje ve svém „Salomonu“, který do dnešního dne není ještě řádně oceněn a své ethické krásy zjevovati nám bude teprve čas po čase, až bedliví milovníci „Salomonu“ v něm ty skvosty nejvyšší ceny filosoficko-paedagogické nacházeti budou. „Salomon“ Jablonského jest unikum, jsou to básně neskonalé ceny, které se mohly vyvinouti z té toliko nálady, jíž on jako osoba duchovní byl ovládán.

Opět byl tedy Tupý v kláštеře, tentokráte však se srdcem ještě rozbolněnějším nežli když tam prvně vstupoval, neboť ztratil nyní ve světě mnohem, mnohem více, než tehdá. Z největšího ruchu národního života musil se vytrhnouti, vše musil opustiti a tam jíti, kde se mu dříve pobyt nesnesitelným býti zdal, nesa s sebou ještě větší obtíž — lásku. On srdce z těla svého vytrhnouti nemohl, aby je od sebe i s tím plamenem lásky odvrhl; zbývalo mu tedy jenom city své tlumiti a — zapomínati![34]). Na Strahově zatím poměry se znovu změnily. Novicmistrem byl nyní bývalý spolunovic Eugenův Mainhard Jelen, takže stal se jemu tento učitelem a duchovním

[31]) Listy, kteréž hned po svém vstoupení do kláštera p. Pospíšilovi psal, jsou plny vroucnosti a citu. Dlouho, dlouho trpělo to drahé srdce.

otcem. Druhý noviciat Eugenův byl mnohem obtížnější prvého a to z této příčiny: ztrativ rok prvním noviciatem a pak dvě leta mimo klášter, by by musil Eugen ještě jeden rok v novém noviciatě ztráviti, než by se dostal na studia theologická, a proto bylo mu výminečně povoleno, aby zároveň s noviciatem mohl sobě odbyti první rok theologie. Měl tedy práci dvojí: studium universitní a povinnosti novicovské, kteréž všechny vykonávati mu bylo. Sotva že vyposlechl přednášky v koleji, již musil spěchati rovnou cestou na Strahov, aby se účastnil v kláštеře jakožto novic choru, kdežto druhové volný měli čas.

Zatím jiný dřívější spolunovic Eugenův, Michael Martinovský, měl již sliby klášterní odbyty a zanášel se harmonisováním melodií k českým národním písním, kteréž K. Jaromír Erben pilně sbíral. Byla to ovšem úloha nesnadná, avšak nemohl jí provésti nikdo lépe nežli Martinovský. Vpraviv se řádně do ducha národních písní českých, připojil ke sbírce Erbenově dokonalý průvod na piano [35]).

Rovněž Eugen umění svého básnického nezanedbával přese vše to množství práce, jímž by stížen. Duševní dílna mladého básníka počala nyní pracovati zvláštním směrem, pro něho zajisté velmi příznivým. Všechno, čeho až dosud byl v životě svém zakusil, převraty spůsobu jeho života, prudké duševní boje, láska k rodičům, láska k vlasti, láska k dívce, ty radosti s boly smíšené, toť jsou ony prvky, kteréž nyní v nitru básníkově se spojily k vytvoření znamenitých útvorů básnických. Cit a rozum, to byly dva základní směry jeho života a také jeho poesie. Tyto směry — lyrický a didaktický — nabyly za dobu Eugenových studií theologických největšího svého rozkvětu a též možno říci svého ukončení. Onen dokonán byl v dílně básníkově dříve, tento později.

Marie byla předmětem veškerých lyrických básní, jež uzavřený pěvec buď v tichém pokojíku svém, anebo v šumném háji strahovském vytvořoval. Angelinou ji v básních jmenuje a ji ctí co svou světici. Nejsou to vášnivé výlevy citů ani horování, nýbrž opravdivé ohlasy elegicky vzrušeného srdce, jež v prázdné chvíli přichází se obdivovat kráse a ctnostem andělské dívky. [36]) Rozumí se, že touha pěvcova po Angelině — Marii nezůstala tajnou ani v širších společnostech. I mrzeli se mnozí příbuzní Marie Pospíšilovy na ni, vytýkajíce jí, že ona jest příčinou neštěstí a nespokojenosti Tupého, ježto vzbuzovala v srdci jeho naděje, kterých splniti možno nebylo. Když dostal o tom zprávu Eugen, srdečně zželelo se mu obviňované dívky, kteráž musila výčitkami nespravedlivými pro jeho osobu trpěti, a proto nemeškal jí ku pomoci přispěti. Učinil to listem, jejž otci Marie, Janu Hostivítu Pospíšilovi, napsal.

Od té doby Jablonský co nejpečlivěji na pozoru se měl, aby chováním svým sebe menšího podezření o nějakém styku s Marií Pospíšilovou, ať prostředním, ať bezprostředním, nevzbudil a jí i sobě neškodil. I loučí se bolestně s tou vznešenou duší, „se sluncem

---

[35]) Dne 23. pros. 1837. byl Martinovský vysvěcen.

[36]) Výrazy, jimiž neobmezenou úctu a obdiv Angelině věnuje, jsou: „duše liliová“, „seraf“, „anděl“, „růže“ a p.

nebe svého", volaje hlasem plným žalu: „Měj se dobře, ráje mého růže! srdce mého cite nejblažší! Spojiti, co Bůh rozloučil, úže, to ne země, to jen nebe může — zatím s Bohem, duše nejdražší!" Elegický ton rozezvučel se nyní v celé lyrické produkci básníkově, jež oplývati začíná jemným nářkem nad ztraceným blahem a klidnou útěchou i radostnou důvěrou v lepší, nadpozemskou budoucnost [37]). Psal básně erotické. Byly to písně vyjadřující přítomné city básníkovy osoby a takovýmto spůsobem znenáhla počet jednotlivých básní erotických vzrostl, až Jablonský, sestaviv je do hromady, učinil z nich sbírku pod názvem „Písně Milosti". Jablonský toho sám doznává slovy: „Samota klášterní a vzpomínky na svět daly původ k mým „Písním Milosti".

Zatím skončil se Eugenův noviciat a s ním nával mnohých jeho povinností. Dne 16. dubna r. 1838. zavázal se řeholními sliby a tím osud svůj na vždy rozhodl [38]). Až dosud byl pobyt jeho v klášteře přec jen kolísavý, pln nejistoty; nyní však obětoval se účelu vyššímu se zápalem, ačkoliv účinky těžké rány trvaly dlouho v prsou jeho. „Než ach! — o slyš, jak velká se mnou změna!" volá v písni jedné po slibech, „jak proměnilo nebe osud můj! Již naděje vše sladká usmrcena ... již slova ta, jež víží, proslovena — a každý krok, jejž činím, volá: „stůj!"

---

[37]) Nejdojemněji vyznačovati může vniterní stav básníkův tato jeho píseň:

„Jdi, Růže má! tys pro mne nevykvetla;
jdi — opusť mne — nezhořčuj muku mou!
Ten věnec, jejžto milosť pro nás pletla,
ten krásný věnec neuzří již světla ....
Jdi, Růže má! tam, vše kde přijde k spáse,
kde Abélard s Helojsou objímá se —
sejdem se zase!"

Nebude nezajímavo, zvěděti též, jaké as vzpomínky chovala v mysli své Marie Pospíšilová na svoji lásku s Jablonským. Stopu toho nalezneme v „Pomněnkách" r. 1843., malém to almanahu, obsahujícím práce toliko básnířek mladistvých a vyšlých nákladem Jos. Pospíšila. Tu mezi básněmi Marie Čacké, Bořislavy Svobodové, Bohumily Rajské, Dobromily Rettigové, Ludmily Tiché a j. nalézáme i báseň Marie Pospíšilovy, pod názvem „Sen" a zní takto:

„Jakýž to sen?
Čarovný spánek oči moje sklížil —
Vše dítky moje hrály přede mnou:
Tuť jinoch sličný ke mně se přiblížil —
Ach, jak milostně hleděl v tváři mou!
O krásný sen?

Jakýž to sen?
Na klíně mém se jarní skvělo kvítí,
slzičky, lilie s květem růžovým;
„Aj, komu, dívko! věneček chceš víti?"
ozval se jinoch hlasem líbezným.
O sladký sen!

Jakýž to sen?
„Ó tobě, tobě — řekla jsem milenci —
Vykvetla kvítka tato v srdci mém,
Jen jedno připojím ještě ku věnci,
Pak ať se skví na drahém čele tvém!"
O božský sen!

Jakýž to sen?
I beru z klína něžnou rozmarínu,
Chci skončiti přelibou práci svou,
Již naději tu do věnečka vinu,
A v tom se — ach! — mé oči otevrou.
Ó smutný sen!"

[38]) Slibní formule Eugenova zní: „Ego frater Eugenius Carolus Tupý, Bohemus, Kardašořečicensis, trado me ipsum ecclesiae Beatae Mariae Virginis in Monte Sion, et promitto conversionem morum meorum, emendationem vitae et stabilitatem in loco. Promitto etiam paupertatem, castitatem et obedientiam perfectam in Christo, secundum Evangelium Christi et regulam sancti Augustini Tibi Reverrendissimo Hyeronimo Zeidler et successoribus Tuis, quos conventus ecclesiæ hujus, secundum formam ordinis, canonice elegerit vel receperit. — Pragae in monte Sion, 16. aprilis anno 1838. Fr. Eugenius, prof. Sioneus.

Vrátíme se k almanahu mladistvých spisovatelů „Vesně“. Tupý vstoupiv po druhé do kláštera, vzdal se pro nedostatek času redakce „Vesny“, jejíž další pořádání přejal tedy sám Jaroslav Pospíšil. Počátkem r. 1838. vyšel druhý ročník, dedikovaný „Jeho Osvícenosti a Excellenci, Pánu, Pánu Augustovi Longinu. Následující ročník „Vesny“, chystané již do třetice na rok 1839., potkalo však to neštěstí, že byl censurou zapovězen pro Vrťátkovou povídku „Klatba“. Na rychlo musilo býti tudiž vyřízeno vydání nové, avšak vynechána v něm i novella „Slib“ [39]) od Eugena Tupého, k níž volil pseudonym Karel Kardašovský podle svého rodiště.

Třetím ročníkem „Vesna“ zašla.

Avšak tím přátelství předních tvůrců „Vesny“ neutuchlo, nýbrž dál a dále se rozvíjelo a sílilo. Přátelství ryzí, utěšené vykvětlo mezi Eugenem Tupým, právníkem Antonínem Vrťátkem a mladým knihkupcem Jarosl. Pospíšilem s takovým důrazem, že přátelé tito na sebe v životě svém nikdy více nezapomněli, nýbrž až do ctného stáří svého věrnými druhy si zůstali.

Přihlédneme-li k soukromému životu Eugena Tupého, shledáváme tohoto jakožto milého společníka a veselého bratra v domě klášterním. K domácím zábavám aneb masopustním veselostem mnoho on potřebného přičinil, neb i sám původem jich byl. Tak zejmena velmi rád súčastnil se masopustní hry — pochovávání Bacchusa, při čemž míval prý velmi pěkné a duchaplné řeči k přítomným spolubratřím. Též duch herecký Eugena Tupého nalezl v síních klášterních svého útulku a ukojení. Mezi bratřími nalézali se toho času mnozí dosti dovední herci, kteří byli také pro umění divadelní nadšeni a tak velmi často sehrál se na Strahově český kus od Tyla nebo Štěpánka s úspěchem znamenitým. Stůj zde vlastní živé vylíčení Jablonského, jež sepsal po 40 letech, jakožto pěkný obrázek klášterní siesty: „Ještě v zátiší klášterním nemohl jsem zapomenouti na divadlo; ale tam byl jsem již regiseurem i ředitelem divadla. V masopustí mívali jsme tam vždy veselé zábavy, což našeho opata Zeidlera velmi těšilo. Umínil jsem si tedy jednoho roku zřídit v masopustě divadlo. Oznámiv to svým řeholním bratřím, dal jsem se s nimi hnedle do práce. Tesaři byli právě při ruce a začali stavět jeviště. — Tak jak za tehdejšího času byla mladá generace strahovská živou bibliotékou, živým slovníkem naučným, neboť každý z nás v něčem vynikal, na př. v theologii, filosofii, historii, mathematice, astronomii, ve vědách přírodních, v statistice vůbec a vojenské zvláště, tak bylo též s některými druhy umění. Jeden vzal na sebe práci mechanickou, jiný konstrukci divadla, jeden maloval, jiný připravoval blesky a hromy a já jako regiseur rozdával jsem role a odbýval zkoušky s herectvem. — Dávali jsme frašku „Čech a Němec“ od Štěpánka. — Já byl studentem a nejmladší z nás byli ženskými. Tyl a Kaška byli k tomu představení pozváni a byli velmi spokojeni. Našemu p. opatovi domácí ta zábava tak se zalíbila, že nám daroval sto zlatých. — Tím ukončilo se moje divadelnictví a navštěvovali jsme divadlo české jen tenkrát, když některý

[39]) Nám dochoval se toliko první list této tištěné již novelly klášterní a to v jediném exemplári u p. knihovníka mus. A. Vrťátka.

herec měl benefici a náš p. opat vzal od něho loži, což se stávalo dosti často.“

Vraťme se opět k básnické činnosti Jablonského, pozorujíce při tom, v jaký směr zabíhá jeho duševní nálada básnická. Když vyzpíval mladý řeholník všechen zármutek své posvátné lásky v písních milosti, ne méně smutných ne méně dojemných než Heineovo Intermezzo, ponořil ducha svého v hluboké bádání o zřízení všehomíra. Ze světa přinesl sobě do útulku klášterního všestranný názor světa, široký rozhled lidské společnosti, kteréž jasné i temné stránky, jakož i nedostatky jak náleží poznal a s tímto bohatým materialem radostných i žalostných zkušeností jal se nyní hospodařiti. Nemaje žádných starostí více o hmotný svůj stav a ničím nejsa rušen ve klidné svatyňce své, mohl ducha svého napájeti požitky čistě nadsmyslnými a ze svých poznatků, jakož i úsudků o společnosti lidské jako z nějaké knihy naučení čerpati. Výsledky zdravého svého zkoumání a bádání zaznamenával pilně ve verších a to psával nejraději v noci. Ano záliba jeho v tomto oboru neznala mezí; málokdy usnul před půlnocí, nepomýšleje na to, jak nebezpečně zdraví svému škodí. Z básniček těch prostých, ale duchaplných, jež obsahují v sobě veškery zásady mravního charakteru, vyrostl nový cyklus poëtický, u nás neobyčejný a velice vzácný, jejž básník nazval „Salomon“ nebo-li „Moudrosť otcovská, ježto v něm vystupuje jakožto otec napomínající svého syna k řádnému životu.[40]) „Moudrosť otcovská“ přibližuje se knize „Následování Ježíše Kr.“, jenže má ráz méně orthodoxní nežli tato.[41]). V „Moudrosti otcovské“ nalezáme mimo zbožnou útěchu ještě něco jiného, což jest nejzdařilejším pokusem básníkovým a jest největší jeho zásluhou — základ mravnosti společenské. Jsme toho smýšlení, že by se dítky na školách našich „Salomonu“ učiti měly tak jako katechismu na paměť, aby jeho hluboké pravdy hned z mládí do sebe jímaly; jeť obsah jeho tak srozumitelný a slaboučkému, teprve vyvinujícímu se rozumu dětskému tak přístupný, jakož i dikce tak jest lahodná, že by učňům učení se básničkám těmto nikoli trýzní než milou pochoutkou bylo. Mimo to závažné myšlénky, rozumná napomenutí a nezlomné pravdy „Salomonu“ do mysli dětské vniknuvší snad jen toliko pro svou vábnou formu, teprve později až v životě samém objeví svůj pravý a veliký význam.

Neúnavnou prací jak soukromou, tak i povinnou, rovněž svědomitou přípravou k poslední zkoušce bohoslovecké ve třetím roce rozrušily se tělesné síly Jablonského povážlivě. Ustavičné sedění, odpírání spánku a přílišné napínání ducha mělo za následek, že o prázdninách počátkem měsíce srpna nebezpečně onemocněl. Lékař i bratři řeholní tvrdili, že Eugen postížen jest nemocí jaterní, kdežto

---

[40]) Básně tyto uveřejňoval ve „Vlastimilu“.

[41]) Téhož mínění s námi jest posuzovatel „Salomonu“ v listě francouzském, kdež praví: „Jisté stránky nám na paměť uvádějí nejkrásnější této knihy nenápodobitelné a věčné krásy, která se též zrodila ve stínu zdí klášterních jako opuštěný květ „Následování našeho Spasitele Ježíše Krista.“ Žádný mysticismus nezbavuje ozdob „Moudrosť otcovskou.“ Prostá filosofie, jejíž důvody nezakládají se na něčem strojeném, upřímná láska k člověčenstvu a ku přírodě, víra klidná a pevná, sloh stručný, podivuhodné zřetelnosti — to jsou vlastnosti knihy opravdu populární v Čechách. Zde opakujeme morální zákonník, katechismus po výtce.“

nemocný tomu odpíral, domnívaje se, že trpí na srdeční vadu. Buď tomu jakkoliv, nemoc ta byla Jablonskému největším zlem, neboť po sobě dlouhé následky zůstavila. Jablonský nemohl a nesměl více pracovati; ale nečinnosť byla mu nesnesitelnou. Jsa člověk činu, práce, oběti a pln lásky k bližnímu, toužil jenom stále, aby mohl lidstvu prospěti a bídě jeho ulehčiti. Zato však osud odměňoval se mu tím, že jej bil nemilosrdně, že rána za ránou stíhala duši jeho. Zotaviv se poněkud poslouchal čtvrtý ročník studia bohosloveckého. Avšak chorobný stav jeho po novém roce 1841. opět se zhoršil, tak že všecek jsa na svět rozmrzen a maje za to, že už jinak mu nelze, než zemříti, a ty své naděje a plány, jež ve své mysli ku prospěchu vlasti a člověčenstva spřádal, neuskutečněné s sebou do hrobu vzíti: umínil si, že alespoň přítomnosť svoji na tomto světě poznamená vydaným svazkem svých plodů duševních. Odhodlal se, že vybere vytištěné již básně své v časopisech, je opraví a rozmnoží, přidá k nim nejnovější své 2 cykly „Písně milosti“ a „Moudrosť otcovskou“ a že tím spůsobem vydá sebrané své básně v jedné knize. Když pak dne 5. února na novo silným záchvatem nemoci postížen byl a ulehnouti musil, napsal příteli svému Jar. Pospíšilovi list tohoto obsahu: „Rozmilý příteli! Máte-li ty dva ročníky „Květů“ (1834—1836) po hotově, tedy buďte tak laskav a zapůjčte mi je. Já bych ještě rád některé z mých tehdejších básní vybral a pro svou sbírku poopravil, dokud jsem ještě mezi živými. Dnes půl leta jsem se roznemohl a dnes se opět stav můj tak zhoršil, že jsem musil zase pro lékaře poslat. Bůh milý ví, co mi vadí. Aspoň to ustavičné téměř tlučení srdce sotva od jater pochází. Skoro bych podle těch symptomů soudil, že musím jakousi srdeční organickou chybu míti, a již ta myšlénka ztrpčuje mi živobytí! — Jestiť to věru bídná, přebídná existencí! Od prvního okamžení nemoci mé nebylo dne, kdež bych byl s dobrým svědomím říci mohl: Jsem zdráv! — Jiný to ovšem necítí a proto mi také nikdo neuvěří. Věřte mi, drahý příteli! že bych již velmi rád tento svět opustil, nebo takové medium mezi žitím a nežitím není nic tak příjemného, aby to člověk nerad ztratil! Já jsem na tom světě málo užil, ale ze všeho tohobych si nic nedělal, kdybych jen ustavičně trpět nemusil. — Trpký cit pronikne nemocné srdce mé, pomyslím-li si, že jest tolik lidí na světě, kteří při nejlepším zdraví říkaje nic nedělají nežli čas Pánu Bohu kradou — a já bych přece tak rád pracoval, tím neb onýmsvětu prospěšným byl, ale nemohu a nad vědomí této nemožnosti nemůže být nic trpčího! — Co mám začít? do čeho se s chutí pustit, když musím každý den — a to ne bez příčiny — pomyslit: Tento den bude snad již tvým posledním! — Já jsem se již těla hladem namučil, vody jsem do sebe nalil, líků naužíval — a všecko nic nepomáhá! Co mám tedy za naději? Neočekává mne nic, nežli náhlá smrť, aneb chorobný život s vědomím a pocitem, že jsem břemenem ústavu svého a ničemným oudem vlasti a člověčenstva! Jestiť to krásná vyhlídka v budoucnosť! — Proto bych rád aspoň ty básně své k tisku spořádal, abych aspoň touto skrovnou památkou dokázati mohl, že jsem zde byl. — Později chtěl jsem modlící knížku pro osvícenější křesťanstvo vzdělati a časem svým pokračování „Moudrosti otcovské“ pod jménem „Salomon“ vydati; ale to jsou všecko jen pia vota, jimiž bohužel snad také zůstanou! — Jen

zdraví, jen zdraví má-li člověk, tedy má všecko; nemá-li ale to, tedy nemá nic a je bídnější nežli pes, který po ulici kosti sbírá. Tak to cítí Váš nanejvýš nespokojený přítel Eugen Karel Tupý.“ 5. února 1841.

Jaroslav Pospíšil nemeškal vyplniti důtklivou žádosť svého přítele Eugena Tupého [42]). Tento pak s chutí pustil se do opisování básní. Však sbírku tuto nesvěřil tiskárně Pospíšilově, nýbrž J. Spurného. Příčinu toho udává v dopise, kterýž po dohotovení své sbírky poslal Jarosl. Pospíšilovi; píšeť mu takto: „Rozmilý příteli! Básně své jsem s pomocí Boží šťastně již dopsal. Jsou sice řídce psány, ale vypsal jsem na ně přece celou knihu papíru, tak že mohu právem říci, že jsem sepsal k n i h u. Dal bych je do Vaší tiskárny, ale víte již dávno, že to učiniti nemohu. Mohl by snad někdo říci, že jste si vytisknul básně na svou sestru! Proto jsem je již přislíbil Spurnému. [43]) — Je v nich asi 10 nových — jedna ve „Třech zlatých vlasech“, pět v „Písních Milosti“ (vesměs 20), jedna v „Moudrosti otcovské“ a tři v „Básních drobných“. — „Oběť proměnil jsem v „Lásky boj“ a vynechav zpěv první, ostatních pět jsem jinak spořádal, takže tomu teď i dítě porozuměti musí. Ostatně jsem ve všech starších básních tolik změnil, že se některé na polo novými zdáti budou. — Některé pak — ovšem nejstarší — jsem docela vypustil. A kdo bude básně mé podruhé čísti, nalezne v nich m n o h o nového. Vesměs je 69 básní. — Jsem tomu velmi rád, že mám již tuto nepříjemnou starosť s krku. Nyní jsem již na v š e c h n o připraven!

Oči své jsem vyplakal,
Prsa svá jsem vyvzdychal,
Srdce své jsem vybásnil . . .,
Co mi zbývá jiného,
Než — bych duši vypustil!“ [44])

Tento můj labutí zpěv napište někdy na můj hrob. To bude báseň má 70tá. — Co dělá Vrťátko? Dávno jsem ho již neviděl. Zpomněl jsem si naň, když jsem opisoval verše: „Až ni druh můj

[42]) Nemoc Jablonského budila všeobecnou lítosť v přátelských kruzích tohoto. Uvádíme výňatek z listu Jar. Pospíšila k Ant. Vrťátkovi na důkaz vřelé soustrasti, kterou s ubohým Tupým Pospíšil pociťoval: „Tupému byste již málem na jiný svět musil dopis poslati. Považte! ubohý rozstonal se na smrť a nč mu již lépe, nevyvázl posud z nebezpečenství. Bůh ví, že bych žádného pražského vlastence tak neželel jako jeho. Dostal jakýsi zánět v krku a u srdce, sem se mu krev tak hnala, že mu tam bůh ví co pijavek nasázeli a as třikráte žilou pustili. Každý ho lituje. Již asi po týden žádný krom lékaře k němu nesmí.“ .... A zase Vrťátko k Pospíšilovi: „Tupého srdečně líbám — ten je v tom zle ubohý! Je mi ho líto, kdykoliv si naň vzpomenu.“

[43]) Pospíšil k Vrťátkovi (6. máje 1841): „Pak-li jste neviděl ještě Tupého básně, tedy se na ně u Stockého podívejte; jest několik nových. Byly by u nás vyšly, kdyby ... kdyby jsme se domnívati nemuseli, že by svět řekl: že jsem dal vytisknout básně na svou sestru! Vydání je pěkné, je-liž pravda? A obsah se velice líbí; ale nová orthografie škodí odbytu.“

[44]) Tato rozměkčenosť Tupého zdála se býti Vrťátkovi, jemuž dal Pospíšil dopis tento čísti, poněkud přílišnou a vyjádřil prý se o Tupém, že jest jako dítě. Avšak tento, mívaje velmi často vtipné odpovědi pohotově, toto prý Pospíšilovi nařídil: „Jen řekněte Vrťátkovi, jest-li myslí, že já jsem dítě, tedy že se Vrťátko ještě nenarodil.“

nejvěrnější, nebude můj kámen znáť ...“ S Bohem! Váš upřímný přítel Karel T. Jablonský“ [45]).

Sebrané básně Jablonského vyšly tiskem poprve roku 1841. krátce před vysvěcením Tupého na kněze, s názvem „Básně Bol. Jablonského. Tři směry vynikají v básních Boleslava Jablonského: vlastenecký, milostný a mravoučný a všechny tři podmíněny jsou životem básníkovým. Udali jsme, kdy který proud jeho poesie prýštiti se počal [46]).

Nemáme mnoho básní od Jablonského; jedna jediná kniha leží před námi na stole jakožto odkaz jeho vzácného ducha; jednou jedinou knihou touto dobyl si však Jablonský jména světového; jméno našeho básníka Boleslava Jablonského známo jest daleko široko přes hranice a to proto, že v knize jeho uloženo jest zlato. O Jablonském platí v skutku zásada „non multa, sed multum“, neboť ne mnoho sic básník napsal, avšak co napsal, to perla. Sbírka básní roku 1841. prvně vydaná, uvítána byla od národa českého s nadšením. Všaktě také Jablonský básně své národu věnoval; dedikace ona zní: „Tobě, vlasti má.“ A vlast česká plody svého syna radostně přijala a jakožto nerozlučný majetek svůj podržela.

---

[45]) Eugen Tupý podepsal se takto prvně v soukromém dopise svém pseudonymem „Jablonský“, dav na jevo, na kterém již jméně básnickém se ustálil a že ho také při chystané sbírce básnické míní užiti. Až dosud totiž volil nerozhodně těchto pseudonymů: „K. T. Kardašovský“ (V. Svoboda k Vrťátkovi: „Básně Páně Jablonského čili Kardašovského se tisknou a brzynko boží světlo uhlídají), pak Boleslav Strahovský („Válečná“ píseň Bol. Strahovského v „Ruchu“ alm. omladiny česko-slov. ročník II.) a konečně zvolil si Tupý pro vždy pseudonym „Boleslav Jablonský“, kterýmž tak v lidu našem zobecněl, že se vlastní jméno jeho stalo takměř neznámým. Vypravuje se v rodišti básníkově, že si Tupý vyvolil jména tohoto v upomínku na dobu, kdy maje vrátiti se do kláštera s matkou svojí den co den sedal pod večer v zahrádce před domem a truchlil i žaloval stesky své pod košatou jabloní matičce své, jež bol jeho tišila a mírnila. Že tedy pod jabloní slavil bol svůj, nazval sebe — Boleslavem Jablonským!

[46]) Obsah prvního vydání „Básní Bolesl. Jablonského“ jest: Věnování. — Tři zlaté vlasy. Báchorka z časů pohanských: I. Krásná Rudimilovna. II. Přepadnutí. III. Cesta k moři. IV. Cesta přes moře. V. Velikán Zlatohlavec. VI. Návrat. VII. Shledání. — Lásky boj. Obraz za časů pohansko-křesťanských: I. Žalobník. II. Svadlá růže. III. Soud. IV. Milosti plod. V. Oběť lásky. — Písně Milosti. Oddíl I. 1 Tajemné šero háje líbá (81), 2. Na výsosti hvězdy svítí (83), 3. Ona dřímá (85), 4. Pověz mi o rajské dítě (87), 5. Neodvracuj dívko moje (88), 6. Čarovný sen ověnčil (89), 7. Lidé jsou (92), 8. Jako krajina nebeská (95), 9. Jak tu přepokorně klečí (97), 10. Osud káže — pěvec (99). — Oddíl II.: 11. Jak těžko jesti růži (101), 12. Již jí není (103), 13. Jak truchlivo (105), 14. Proč líbezná růžinko (106), 15. Modré oči (110), 16. Až se jabloň květem (112), 17. Angelino dcero (113), 18. Mezi rodem Floře (115), 19. Obraz Tvůj mne oblétá (117), 20. Vidím Tě opět (119). — Moudrost otcovská. Dydaktický cyklus. 1. Synu, když ses počal (123), 2. Co jest láska synu (125), 3. Synu, dřív než počneš (126), 4. Činíš-li co chvalitebné (127), 5. Synu, vzezři k výši (129), 6. Synu můj vše živobytí (130), 7. Pohleď synu ku měsíci (132), 8. Synu — jak se často v světě (134), 9. Stůj o synu! napni zraky (135), 10. Ve tmě šli jsme po lučinách (136), 11. Nevěř synu polosvětlo (137), 12. Neboj se — jak častokráte (138), 13. Komu sen vykouzlil ráje (139), 14. Viz, mé dítě, jak se země (140), 15. Dvé dal vůdcův Tvůrce (142), 16. Krásná — slavná — věčná nová (143), 17. Patř, mé dítě, na tu jabloň (144), 18. Zvony zovou k pobožnosti (145), 19. Rosný déšť se perlí (146). — Básně drobné. Od r. 1835.—1840.

Básně Jablonského jsou nejpopulárnější, ano mnohé z nich skutečně znárodněly, jako: „Červánek se ukazuje, brzy rána udeří . . .“ nebo: „Sličný máj v luh i háj život leje . . .“ Poesii Boleslava Jablonského osvojily si veškeré vrstvy československého národa. Jeho básně nalézáme i tam, kde dosud jinak netečnosť, ba nenávisť k literatuře české vládne. Příčinu toho hledati dlužno v poesii samé: skrývá se v ní kouzlo, jemuž nikdo není mocen odolati; jeť prostá, nenucená a řinula se přímo ze srdce básníkova vroucím citem českým přeplněného, plna půvabu, lásky, pravdy a krásy, takže přetekla ze srdce básníkova zase přímo do srdce národa celého. Věru není poctivého Čecha, jenž by čta nebo slyše jednu z básní Jablonského ubránil se vnitřnímu pohnutí. Žádný básník tak důkladně povaze národa českého neporozuměl jako Boleslav Jablonský. Slova jeho vnikla i do osamělých chýší pro vřelosť citů jejich, avšak ona i také pro uhlazenou, moderní formu svoji dobyla si přístupu do skvělých komnat. Antonín Vrťátko, jenž dlel tehdá právě v Italii jakožto vychovatel šlechtické rodiny Hildprandtovy, jal se překládati některé z básní Jablonského, jakmile ho došly, do vlaštiny a předčítal je tamnějším dámám, Vlaškám, kterým tak se líbily, že je považovaly za některé Petrarkovy milostné znělky.

Z každé řádky Jablonského básní vyzírá ryze česká povaha [47]). Není tedy divu, že po vydání básní svých stal se Boleslav Jablonský nejoblíbenějším básníkem a miláčkem národa českého, a že vzdělané obecenstvo s nevšedním účastenstvím o život „pěvce milosti“ se zajímalo [48]). První jméno básníka, jež utkví v mladičké mysli vzdělávajícího se dítěte, jest právě jméno Jablonského. Divili jsme se již ve školách národních duchaplným slovům, učíce se jim na paměť: „Jestiť jedna velká kniha v oboru nebeských těl . . . .“ S posvátnou úctou pamatovali jsme si jméno toho muže, jenž slova tak velikého významu napsal. A kdo by sečetl, kolikráte již básně Jablonského (zejména obsahu vlasteneckého) při veřejných i soukromých zábavách, výletech, akademiích a t. d. se zápalem přednášeny a s nadšením poslouchány byly! Mnohé jeho písně také v hudbu a zpěv uvedeny byly a dosud se uvádějí. Jak četně užíváno slov jeho za hesla a jak často byl Jablonský v různých spisech citován!

Připojujeme k vlastním slovům svým úsudek o Básních Bol. Jablonského, jejž vydal časopis Musejní r. 1842: „V Jablonském vítáme opravdového, zasvěceného básníka v úplném slova smyslu. Sbírka jeho obsahuje básně epické, erotické, didaktické a drobné.

[47]) „Básně Jablonského“ nelze porovnávati s nebetýčnými štíty alpských hor — toliko s mírnými krajinkami české vlasti, kteréž našim citům svými přívětivými háji, lučinami a potůčky vše alpské nivy nahražují.“ Eduard Jelínek.

[48]) P. Ant. Rybička takto se nám o milém dojmu básní Jablonského na vzdělaný svět český zmiňuje: „Od roku 1840, kdy jsem opustil Prahu, počal jsem býti stále větším ctitelem a rozšiřovatelem básní Jablonského na venku. I nemohu opominouti ukázati k tomu, jakou sensaci způsobily první jeho ukázky ze „Salomona“ ve Vlastimilu obsažené, a s jakou, ať tak dím, rozčilenosti četli jsme první vydání Jablonského básní! Ať o jiných čtenářích pomlčím, † děkan chrudímský J. L. Ziegler, ne jedenkráte se pronesl, že na léta nečetl ničehož tak lahodného, vznešeného a dojemného, jako jsou básně Jablonského. My mladší, láje i kněží, uměli jsme je téměř na zpaměť.“

V ep. živlu nehrubě šťastně se pohybuje, něžně citlivému duchu schází potřebné k tomu plastické objektivnosti a důraznosti. Zcela jiným jeví se básník v *písních milosti* na 2 oddíly rozdělených. První z nich dýše vší rozkošnou slastí a hravou něžností první, mladé lásky, an v druhém odloučený od své dívky milenec bolesť srdce svého vylívá v pohnutlivý nářek. Obojí pak oddělení oplývá hlubokostí citu a v obojím obrazí se čistá, nezkalená, ač jakýmsi kormutlivým závojem lehce obestřená mysl, která však útěchy nabývá v důvěrném pohledu do věčnosti. Nejvýtečnější však část celé sbírky jest *Moudrosť otcovská*, prvotiny didaktické básně Salomon. Jakož se nám J. v písních milosti zjevil co spaniloduchý básník v úplném slova smyslu, zjevuje se nám tuto i co hlubokomyslný mudřec, před jehož jasným okem život a svět leží co otevřená kniha. Naučení, jakéž zde otec synovi v básnickém oděvu uděluje, jsou tolikéž perel moudrosti, navlečených na zlaté niti opravdové nábožnosti. Dle toho lze souditi na ostatek celé knihy, jenž obsahuje *básně drobné*. I zde jeví se ten samý něžný, ušlechtilý, náboženský duch, spojený s horlivým vlastenectvím v plodech milých a utěšených. Forma jest veskrze ušlechtilá a přiměřená, *pravopis nejnovější*, poopravený a celé vydání velmi úhledné.“

(Pokračování.)

Mrzákovo dílo.

Obraz ze života společenského.

Napsal Alois Dostál.

I.

Rozvoda se vracel z práce domů. Slunce právě barvilo karmínově západ a příjemný chladný vítr ovíval denním žárem rozpálené hlavy. Na poli dozrávala bohatá pšenka, žito již po většině leželo v brázdách. Počátek žní.

„Je příjemně,“ prohodil Rozvoda ku dvěma druhům, vedle něho kráčejícím. Byl to muž prostřední postavy, silných, svalovitých údů. Vetchá kazajka a zaplátované spodky kryly jeho tělo. Na nohou měl trepky a na hlavě široký, roztrhaný klobouk. Byť všecek pokryt oním továrním pelem, který dělníky jako do jediné uniformy všechny si formuje. Tvář dělníkova s četnými vráskami, prokvětlý vlas, nachýlená bedra.

„Velmi příjemno,“ přisvědčili oba druhové. Ani za mák si neodevzdali v šatech i postavách od Rozvody. Jen stářím se poněkud lišili. Jeden byl poněkud mladší, druhý už jako nad hrobem. Sedření a svráskovatělí byli všicci tři stejnou měrou. Nejmladší rozpřádal hovor takto:

„V továrně je také chládek, ale ulehá na tělo jako smrtící dech, který otravuje pouhým zavanutím všechny byliny. Vždyť to viděti ve tváři všem, jak jsou bledi jako po těžké nemoci. Však paprsků slunečních mnoho nezažijeme. Ráno člověk slunce ani nevidí a večer? Hle, jak se kloní ku spánku, jakoby chudý dělník neměl práva pokochati se jeho jasem.“

„To máš tak," usmál se nejstarší. „My jako velcí páni. Ti také se bojí slunce, ve dne spí a večer bdí. Jenom že to u nás poněkud změněno. My žijeme ve dne a večer živoříme."

„Nemaluj na černo, Jakube," ozval se Rozvoda. „Doma tě čeká večer rodina, bys se uprostřed milých potěšil, pobavil a čerstvých nabyl sil do práce."

„Když to přece není život pravý, ale pouhé živoření."

„Tys se vším nespokojen. Vím, kde řežeš ty vruby. Ale co ti pomahá taková stálá nespokojenosť, denní bručení? Jenom sobě život strpčuješ. Lépe veselým se dívati okem na svět, než tak pochmúrným, zamračeným."

Rozvoda ustal a Jakub, starý dělník, neměl pohotově námitek, aby jimi vyvrátil slova jinak nejvěrnějšího, v této věci přímo odporného a nepřekonatelného odpůrce. Posléze dodal jak obyčejně: „Jen trpěť, jen snášeť vše, a pak bude všechno dobře."

„Že se nám nevede dobře, to na bílédni," ozval se náhle po malé chvíli mladý dělník, ještě jako jinoch. Sotva mu pýří pučelo na bradě.

Rozvoda se zastavil. Ruce mu sklesly a oko se nápadně pootevřelo. „Tak i ty, Josefe, jsi nespokojen? Toho jsem se do svého dítěte nikdy nenadál!"

Teď byl třetí dělník Kozák jako na koni.

„Vidíš, vlastní dítě ti to již do očí tvrdí a ty přece nechceš poslechnouti."

„A kdyby sám anděl s nebe — —" Rozvoda nedopověděl. Nachýlil hlavu na prsa. Tak dlouho byl spokojen, tak dlouho se stavěl na odpor všemu hnutí mezi dělníky a pánovým byl takřka miláčkem. A nyní na stará kolena by měl obrátiti? Nemožno! A přece. Všicci jsou téhož náhledu. I vlastní dítě, syn. Že prý není vše mezi dělníky v pořádku, že prý jim třeba opravy —. Takové a podobné hlasy se ozývaly továrnou denně, však Rozvoda odpíral. Synu svému vštěpoval do duše poslušnosť neobmezenou, spokojenosť i v nejnižší službě, odevzdanosť do vůle pána, jemuž pracovali. Nyní má změniti svůj náhled, na němž tak dlouho trval duší tělem, jejž vždycky hájil a zastával?

Rozvoda měnil barvu v obličeji. Již byl na tom, aby přisvědčil, ale styděl se před — synem.

Rozvoda se synem pracovali v továrně. Den ode dne chodili z vesnice, asi půl hodiny vzdálené, do práce. Ještě slunko se nevybralo nad lesy, již Rozvoda svolal syna s půdy ze senníku. Pak se umyli u potoka. Žena zatím uvařila snídaní. Na poledne si zavázali chleba s tvarohem do šátku, obložili křenovým listem pro chládek před žárem slunečním a šli. S večerem se vraceli domů.

Jediná odchylka byla v neděli. Ráno stejně se vypravili do práce, ale vraceli se již po poledni. V tom byl všechen rozdíl.

U jiných dělníků byla nejhlučnější sobota — výplata. Byly peníze a ty jsou jako duší života. Bez peněz mrtvo, kde peníze, tam veselo, tam život. Kantiny byly hned plné, nějaká harfa také vyluzovala „sladkobolné" tony, ozval se zpěv, zacinkaly sklenice — inu veselý život — sobota s výplatou.

Jinak u Rozvodů. Tam se neutratil zbytečně ani krejcar. Hospodář byl šetrný, žena se hodila k muži a děti byly po rodičích.

Z úst Rozvodových nevyšlo slovo nespokojené, byl šťasten — s málem. Jsa šetrným, přímo houževnatým hospodářem, vycházel dobře.

Dělníci před malou útulnou vesničkou se rozloučili. Každému bylo jíti jinakým směrem. U prostřed zelených stromů pokyvovaly vesele nevysoké štíty, plísní a mechem až do vrchu pokryté. Před okny zahrádky s chudičkými květinami. Nad střechami zvedala se poněkud vyšší věž kapličky, končící mosazným, blýskavým křížem. Poslední paprslek utkvěl na něm a žhavými polibky se s ním loučil. Z věže jako na pozdrav zazněl pronikavý hlas zvonku.

U málo které chaloupky stodůlka nebo chlév. Byly to naskrze baráčky, skýtající přístřeší dělníkům, když sladký spánek je objal náručí svoji.

V Dubině nebylo boháčů. Sedláka ani jednoho v plném toho slova významu. Vesměs chalupáci. Proto říkali tam obecně „v chalupách“. Pravda pravdoucí. Každá půda, každý srub, každá malá světnička četně obydlena. Jak se veškera rodina se všemi údy směstnala do takové úzké a nizoučké komůrky, nesnadno říci.

Některý špekulant vystavěl na vsi činžovní dům. Poněvadž tam nejdříve a nejvíce přistěhovalí cizí dělníci pohromadě obývali, říkali tam v „kasárnách“. Řada malých komůrek o jednom okně táhla se veškerým stavením ve třech patrech. Na dvoře tolik dřevníků a sklípků, kolik rodin. V „kasárnách“ nebyl jeden den pokojný. Když se nepokojné sousedstvo denně nepopralo, vynadalo si nejméně desetkráte. Byl to hotový Babylon zmatených a k tomu ještě podrážděných jazyků. — Bytu v „kasárnách“ se každý bránil vší silou. Býval v zásobě pro nejhorší případy.

Největší potíž v „kasárnách“ byla s dětmi. Tvořily jako zvláštní tábor, v němž tropeny největší nezbednosti, z něhož denně vycházel raněný se žalobou, dovolávaje se spravedlnosti.

Poblízku „kasáren“ bydlel Rozvoda. Měl malou chaloupku s několika píděmi půdy pro malý sádek. Pouhá, skrovná chaloupka. Čtyři stěny pěkně nalíčené, dvě okna, jedno v čele, druhé na boční straně vedle dveří. Pod okapem holubník a u dveří na zápsí malá budka pro psa. Byl jediným hlídačem domu, když byli mužští v práci a Rozvodová s dětmi v lese „na lásce“. Jediným majetkem jejich byla koza v chlévku. V letě se pásla na drahách a na zimu jí nasušili trávy z lesa a pouketů.

Pod krovem hnízdila rodina vlašťovek. Byly arci hodně nízko, ale lépe se jim zde líbilo v pokoji, než u výši nepokojných „kasáren“. Azor každého dotěravce byl by hned vyplatil. Pobíhal kolem dlouhého mádla celou šířkou Rozvodovic chaloupky.

V zahrádce nebylo květin, jen bujné víno se vinulo po stěně úponkami, až krovu se zachycujíc, a v koutě bujelo několik „léčivých“ bylin, ohraničených proti všelikým škůdcům trnovým plotem. Ostatek pokrýval pěkný trávník, nad nímž rozpínala větve rozložitá hrušeň s několika švestkami po bocích, milostivě jim dopřávajíc místa v rozích zahrádky.

Na zápsí malá sedánka doplňovala všechno pohodlí a všechny potřeby Rozvodovic rodiny. Byla to vlastně půlka mlýnského kamene, drnem obložená a vedle vznešeného účelu býti pohovou upracovaným údům, musila se začasté propůjčiti za hmoždíř, na němž děti roztloukaly tvrdé obaly, skrývající chutná jádra.

Rozvoda se synem právě se blížili chaloupce. Starý dub, který odolal všem přívalům, všem bouřím, s patrnými známkami napjaté síly, úmorné práce s mladým, čerstvým, bujarým doubkem, v jehož těle spočívá zdroj síly jaré, v jehož údech uložen kapitál práce, v jehož hlavě zdravý rozum. Byl Josef odleskem svého otce.

Rozvoda s potěšením pozoroval rodnou chaloupku a ladný kolkolem pořádek. Ještě mnohého byl by si rád dopřál, ale nešlo to; jednak nebylo peněz nazbyt, jednak nemohl věnovati domovu tolik práce. Míti tak kousek pole pro brambory a „na chleba", míti tak nějakou kravku a moci si vzdělati vše sám vlastním potahem, to by bylo Rozvodovi vrcholem štěstí. Josef opět blouznil po včelách. Jak krásně by jim bylo na zahrádce, jakou hojnost by nalezly pastvy kolkolem v polích a na lukách. Holuby měl již a to nejrůznější odrudy. Však mu to dalo práce, než je usadil a holubník nad zásep jako přilepil.

Otci vyběhly tři děti vstříc. Poskočily si vesele, oči jim zahrály radostí a již byly kolem otce a bratra. Načekaly se. Nejmladší Márinku vzal Rozvoda na ruku.

Nepřinášel jim žádných lahůdek, neprohledávaly kapes a přece rády čekaly otce a s potěchou mu vstříc běžely. Těšily se na laskavou jeho tvář, milé oko, lahodná opravdu otcovská slova jeho.

Starší dvě děti Anna desetiletá a Stáňa, asi o polovici mladší, chytily se Josefa. Věděly, že sestřička — mazánek nejmenší — pro první okamžik ulovila veškeru lásku otcovu a proto se přichýlily tam, kde doufaly, že větší pozornosti dojdou. A nemýlily se. Josef je vzal za ruce a otáčeje se brzo k modrooké Andulce, brzo k bělovlasému Stáňovi, tázal se: „Daly jste holubům? Jsou všechny, nikoho nechytil luňák? A co soused, neštval je, nesháněl se střechy, boje se, by mu jí nerozškrábali?"

Děti odpovídaly určitě a jadrně. Holubům sice dali, ale tito nestojíce o násyp zvedli se do vzduchu a snášeli se nad krajinou, tu a tam se spouštějíce na role. Také luňáka dravce neviděli, ale jiný škůdce se vyskytl. Sousedova kočka dostala chuť na holoubata . . .

Josef strachem všechen trnul.

„Však jsme ji vyplatili. Nikdy se neodváží na střechu," chlubil se Stáňa a Anna dodala:

„Nehnuli jsme se z náspu, až jsi přišel. Když matka potřebovala někoho pro posylku, střídali jsme se. Jednou i Márinka osamotněvši byla na stráži."

Josef, jinoch sotva škole odrostlý, se zaradoval nad bdělostí dětí a ochranou milovaných holubů. Napřed pospíchal k holubníku. Pomahal již otci v továrně. Měl také plat, pracoval jako dospělý člověk. Však jej od sebe otec daleko nepustil. Maje v továrně jakousi moc a u pánů jsa dobře zapsán, dovedl toho, že Josefa měl stále poblízku. U všeobecném víru, mezi tolika dělníky různých povah, při tak četné příležitosti mravní zkázy Josefova ctnost byla ohrožena, jeho mladé nezkažené srdce na pranýř vystaveno, že by každou chvíli mohl se rozsypati pel nevinnosti jeho. Rozvoda znal velmi dobře, jakým syn vysazen nebezpečím, proto se všemožně o to staral, aby jej uchoval v původní, dětinné nevinnosti a ryzosti. Až dosud se mu to povedlo.

Josefa jakoby ani tovární nádech, jako všekaz, zle působící v mladé dělníky — dosud neovanul. Vyrůstal v domě otcovském, pod rodnou střechou mezi dětmi, v továrně mezi dělníky pod ochranou otcovou jakoby v háji tichém, kam dozvuky světských vášní, dech zkažený a jiné podvratné živly špatné výchovy dosud nevnikly.

Rozvoda ukazoval opatrně na vady továrního života, ale hned přikládal léky, radil, varoval. Vůbec Rozvoda zvykl dívati se na továrnu ještě ve světle příznivém, mnoho omluvil, nad mnohou věcí oko zamhouřil. Nalezl aspoň v domácnosti pořádně zařízené potěchu po práci, potěšil se s poslušnými dětmi, viděl, že žena vede řádně ač skrovné hospodářství, a tudy necítil tak jako jiní rozháraných živlů, rozbouřených poměrů, jimž jeho společníci valnou měrou podlehali.

Josef byl mírné povahy, tichý a netoužil mnoho po společnosti. Radoval se ze svých holubů, laškoval s dětmi, poslouchal otcovy rady. Taková uzavřená, dětinná povaha spíše se dala uchrániti a uchovati ve své čistotě a ryzosti.

II.

Rozvodová právě připravovala večeři, když mužové vstoupili. Byla dosud ženou statnou. Nechodila do továrny pravidelně. Jen tak, když bylo pokdy a „venku“ žádná práce, přišla na několik dní. Chodila do lesů „na lásku“ vysazovat stromků, by opět na chrast mohla a domácnost potřebným dřívím k uhlí zaopatřila. V pasekách si nasekala trávy, již po plotech doma sušila. Také sedlákům vypomahala a za práci brala na zimu luštěniny. Ostatní čas musila věnovati dětem. Josef již nepotřeboval mimo stravu a prádlo jiné péče vedle dozoru okem mateřským, a ostatní menší děti byly svěřeny jedině jí, když otce od rána do večera doma nebylo. Rozvodová byla výbornou matkou, vychovávala děti zbožně, byla hospodyní obezřetnou, nahlédala do všech koutů.

Již zevnějšek její zračil pořádek a čistotu. Odívala se sice prostě, mnohá záplata vyrovnávala celistvost, však celý oděv byl slušný, čistý. A jak se nosila sama, tak strojila své děti. Neběhaly jako polonazí indiáni, netekla z nich špína, a nelítaly za nimi hadry jako z jiných dětí třídy dělnické; Rozvodovy děti v Dubině byly všem vzorem. Rozvodová z nich nedělala nastrojených loutek, pořídila jim prosté ale pevné šaty a v čas spravila každou dírku. Tak je učila záhy pořádku, by si šatu šetřily.

„Tak brzo?“ zasmála se vesele na vstupující, „a přece sobota, po výplatě!“

Modré oči jí zahrály šelmovstvím a tvář se rozveselila.

„Stará, prosím tě, neškádli.“

„Copak? Kolik vás šlo domů? Jistě že sami dva.“

„Šel s námi Kozák.“

„No ten dělá příliš moudrého a mezi dělníky v hospodě by ani nepřisedl. Koupí si knihu a říká na ní jako „študirovaný“ člověk. Ten mudrlant! Prosím pěkně, snad nenesete také knihy a nebudete nás učiti v neděli odpoledne jako Kozák Josefa?“

Rozvodová pilně míchala na plotně. Ani se na muže nepodívala, jak byla zaměstnána.

„A kdyby, však by nikomu neškodilo trochu více věděti, než co doma a u souseda slyší. Knihy vzdělávají. Však dnes toho nechme až za dlouhých večerů, když bude u krbu útulněji.“

Rozvoda se zul, umyl, svlékl kazajku a sedl za stůl. Říkal, že je jako „na novém světě“, když setře prach se sebe. Po chvílce přišel Josef od holubů a také se umyl a převlékl. Ostatní děti již se nehnuly ze světnice, ač bylo venku tak krásně příjemně. Otáčely se kolem otce a matky, povídaly, co se stalo za ten den neobyčejného ve vsi.

„Kdo byl „v kasárnách?“ ptal se otec, bystře pozoruje děti. Nikdo se nehlásil.

„Tam af mi mezi děti nechodíte. Hrejte si doma a společností rozpustilců nevyhledávejte.“

„My byly doma, hlídaly jsme holubů.“

„A tak“, usmál se otec a bylo po výslechu. Již dříve byl zaslechl, jaké hrozilo nebezpečí Josefovým miláčkům. Pak zasedli pořadem za stůl a Rozvodová snášela s Annou mísu, talíře a jiné potřebné nářadí. Večeře v sobotu byla lepší než jiný všední den. Bylo na dvoje. Zapraženka a nové brambory se solí.

Hospodář se pokřížoval, hlasitě pomodlil a děti se ženou tiše následovaly jeho příkladu. I malá Márinka sepjala ruce a velikým modrým okem se podívala na otce. Nevidouc však žádných lašků jak obyčejně utkvěla zbožným pohledem na dřevěném kříži nad stolem. Sotva uměla žvatlati, neznala modlitby, po ostatních pohybovala ústy, a že se Stáňa pousmál, pustila se do smíchu. Pohrození otcovo a „pst“ matčino uvedlo Márinku do pořádku. Až teprve když neohrabaně kříž dělala, na hlavě, prsou a břiše se klikatými čarami znamenajíc, musili se všicci usmáti, ani otce nevyjímajíc.

Rozvodová, jak byla vůbec pořádnou ženou, tak hlavně dbala čistoty a pořádku v domě. Nábytek měli prostý, jednoduchý, obstarožní, ale nikde ani smítka, ani prášku. Dvě postele pokryty peřinami a na vrchu kanafasová pokrývka od pelestě k pelesti. Podél stěn dlouhé lavice bez trnožů, v koutě almara asi tak pro jednu rodinu, naproti veliká pecina a ohniště s popraskanými však dobře umazanými kachly, na stěně několik svatých, kříž a očazený obraz, představující bitvu u Lipska — rodinná to památka po dědu. To byla asi veškerá vnitřní úprava vedle klece s kanárem, květníků s fuksiemi, kuchyňského nářadí a jiných maličkostí.

A přece v světnici tak útulno. Také prostota vábí, těší, jenom-li spokojenosť v srdci, láska v nitru, upřímnosť vzájemná. Chudoba nehanobí, ale šlechtí. U Rozvodů se navzájem milovali, byli i s málem spokojeni, byli šťastni.

Po večeři opět povstal hospodář a krátkými ale srdečnými slovy poděkoval Bohu za ty „nebeské dary“. Pak se rozběhla veškera rodina. Otec šel po práci, by něco v domě poopravil, Josef mu pomahal a ostatní děti si hrály na trávníku. Matka myla nádobí. Sluníčko se zatím docela sklonilo k západu. Ponořilo se do zlatem tkaných podušek, posledně se usmálo večerními jasnými obláčky a zavřelo žárné oči k odpočinku.

Když bylo vše v pořádku, celá rodina zasedla na mlýnský kámen, kolik se jich totiž kolkolem vešlo a to bylo právě místo pro čtyři. Stáňa s Marií usedli tedy k nohám svých roditelů a položili

hlavu na klín jejich. Beztoho za nedlouho přijdou dřímoty a takto budou aspoň jako pod křídlem ochranným.

Rozvoda si zapálil malou fajfku a žena hned vstala.

„Aha“, smál se hospodář; „no, já si sednu po větru. Vím, že ti kouř není po chuti a přece někdy nám ve světnici notně zakouříš z krbu.“

Když se usadili po libosti, zavedena přátelská rozmluva o denním hospodářství. Stáňa s Márinkou chvíli se také na to neb ono pozeptali, pak se jim klíčila očka, a ani svatojánské mušky jich nevyrušily z příjemného spánku.

Byl krásný podvečer, teplý, světlý. Měsíc jasně svítil a tisíce hvězd se dívalo s nebe. Mušky bzučely, na potoce kvákaly žáby a listí na lípě šumělo tajemnou řečí. Opravdu, velmi příjemně.

Naproti chalupě Rozvodově stála „kasárna“ jako pochmurný zámek středověký. Řady osvětlených oken oživovaly temnou budovu: Kolem se rozléhal dosud hluk dětí a časem se ozval pronikavý hlas český nebo německý. Kupa dětí vybíhala na silnici, stála dlouho, zírajíc do dálky. Pak se vracely pomalu oznamujíce: „Ještě nejdou“.

Žena zaklela, vypeskovala děti, že snad špatně viděly a znovu je poslala na zvědy. Tak se to několikráte opakovalo s týmže výsledkem. Netrpělivosť čekatelů rostla a řeč byla prudčí, urputnější.

„To se načekáte, ubohé děti“, řekl jen tak mimochodem, Rozvoda. Všicci se stišili a pozorovali, co se děje v „kasárnách“. Bylo tam živo jako o poledních, hlučno jak o posvícení, a přece se dosud muži nevrátili od výplaty s celotýdenním výdělkem.

Rozvodovic zatím rozmlouvali o svých dětech. Co pak by také rodičům více na srdci spočívalo než blaho dětí.

„Josef už musí zůstati v továrně. Ale Stáňa do továrny nesmí, musí na řemeslo“.

„A já?“ ozval se jemný hlásek Anninčin. Seděla hned vedle Josefa a položila kudrnatou hlavu na rámě bratrovo. Oči měla jako dvě chrpy, tvář hladkou, lze říci krásnou. Čelo měla pěkně klenuté, bělavé nad úběl a krk krásně rostlý.

„Tebe?“ zasmál se Rozvoda. „Tebe do továrny? Ani kdyby mně za den desítku dávali, ani kdyby ti každou sebe menší práci zlatem nahradili a stonásobně odvážili. Arciže jsme chudáci a chudých dětí nakrátko údělem zhřívati se na lásce rodičů svých. Však až půjdeš do služby, musí to být místo řádné, rodina zbožná, lidé pořádní“.

„Pravdu máš, muži; Anna nesmí do továrny nebo ke špatným lidem, i kdybychom musili tuhle chalupu prodati.“ Rozvodová zamávala vzduchem pravicí, jakoby ukázati chtěla, že je hotova pro děti dvakráte tolik napjati síly, pracovati, starati a uskrovniti se.

Rodiče rozmlouvali o všech svých dětech i o těch, jež spaly klidně v náručí matčině.

„Co dáme dětem svým jiného než řádné vychování? Proto musí pilně choditi do školy. Škola je cestou ku vzdělání, mravnosti a proto nikdy nemá dítě škole se vyhýbati. Vždyť vzdělanosť není pouhou boháčů výsadou!“

Z Rozvody mluvil Kozák. Tahle slova často opakoval z knih a Rozvoda je uváděl na dětech ve skutek. Josef vychodil školu dost obstojně. Byl sice nejstarší, musil za nepřítomnosti rodičů pohlídati

mladší; však přece si osvojil nejpotřebnější vědomosti pro život. Joseť mimo to čítal soukromně doma buď shromážděné rodině, buď sám pro sebe. S ostatními dětmi Rozvoda chtěl jinak zatočiti. Anna, ač by jí nejvíce matka doma potřebovala, ač by byla mohla již hodný kus práce zastati u kuchyně, na pastvě, přece den co den musila do školy. Teprve po školním vyučování zbývající čas věnovala pomoci rodičům. A hle, vystačila vším dobře! Ráno si přivstala a napásla dříve, než na věži zvony se rozezvučely, o polednách kuchtila a po čtvrté hodině opět byla s kozou na poli, nebo pomahala matce trhati trávu, sušiti seno, lámati klesť do otépek.

Rozvoda pilně dohlížel, aby Anna nezůstala za ostatními jako dělnické děti — už proto, že je ze třídy nižší, ze třídy dělnické.

„Jedenkráte by na mě naříkaly děti, kdybych jim nedal ani toho, co jsem mohl, seč jsem byl; že jsem jim neopatřil ani toho vzdělání, jemuž se lze ve škole vyučiti. Je to sice málo, ale je to základ k budoucí stavbě. Proto moje děti do školy musí!“

Z „kasáren“ vyběhly děti na zvědy už asi po desáté. Dosud se nikdo neukazoval směrem od Sušan. Jen v lese houkala sova a ze vzdálí bylo slyšeti klapot mlýnských kol. Opět a opět se vracely s nepořízenou. Pak se ozvaly na dvoře hlasy a ve světnicích mihaly se stíny, jakoby někdo prudce přecházel světnicí a něco přehazoval.

Rozvoda se lhostejně díval na protější dům. Byl již příliš uvykl podobným výjevům. Přeložil nohy a prohodil: „Je to bídný život!“

„V takovém nepořádku! Co vydělají za týden, probijou v neděli a doma žena, děti...“

„To je ta nynější bída, odtud kořen všeho zla, všech nepořádků, nešvar, tady třeba opravy. „Vina na obou stranách“, řekl Kozák a má pravdu. Smutná věc!“

Rozvoda složil údy na stěnu malé chalupy, protáhl se a zadíval se do nebes báně. Tisíce hvězd, tisíce světů v nesmírné prostoře, v nedozírném obzoru. Hlavou Rozvodovou prolétla podivná myšlénka. „Snad i tam na nebesích onen nesmírný rozdíl chuďasa a boháče bude, snad i tam budeme úpěti pod jhem...“ Ale rychle se v dráhu opravil. „V nebi Soudce spravedlivý, jemuž zlatem šlechetné srdce, nachem ctnostný život... Tam není rozdílů stavů“.

Již i Josef a Anna podřimovaly, a rodiče nyní volněji mohli rozmlouvati o svých dětech. A na srdci rodičovském tolik ještě bylo otázek, tolik přání, tolik pochybností! Sdíleli si navzájem své náhledy, radili se, jak by nejlépe vychovali děti ke své radosti a k vlastnímu dobru. A zde bylo třeba mnoho práce, starostí a péče, by se děti nepokazily od druhých, aby uchovaly si pel nevinnosti a ten zaměnili v nach řádného ctnostného života.

Z „kasáren“ vyšlo několik žen. Byly zaobaleny do loktušek, nařizovaly ještě něco dětem a pak rychlým chvátaly krokem k Sušanům. Rozvoda smutně zakýval hlavou. „Poslední cesta.“

Ženy dělníků vyšly pro muže do hospod, aby jim vyrvaly nějaký krejcar — dětem na živobytí. Noc byla tichá, světlá. U „kasáren“ choulilo se několik dětí, jež dosud bděly a bojíce se o samotě ve světnici, ven vyšly. Nebylo jim do hraní, mnohého žaludek nebyl dosud zahřát večeří. Čekaly otce, až se vrátí z práce; nepřišel,

byly pro něj v hospodě, zahnal je od sebe klením a napřaženou pravicí. Teď si došla matka sama do Sušan a otce zajisté přivede.

Rozvoda zavolal na děti. Hned jich bylo plno kolkolem. Bály se opravdu večer na dvoře. Vyptával se jich na rodinné poměry. Do školy téměř nechodí, pobíhají většinou polem, kde by co vzaly, jsou v továrně, vypomahají, toulají se doma a při všem provází je hosť nehledaný, hosť nevítaný — hlad.

Rozvodová skočila do světnice a přinesla dětem po krajíčku. Jedly o závod. Až matce slzy vyskočily, jak litovala dětí, jež hynou tělesně i duševně vinou svých rodičů. Rozvoda vzpomněl slov Kozákových. V domě ničeho kalého neslyší, nevidí, k hříchům jim raděno, hlad průvodcem, modlitba neznáma.... jak trpký, jak bolný to život! V takových rodinách pak nikomu není milým domácí krb, utíká od něho, straní se ho. Je i po letech smutnou upomínkou. Vzpomínka na domov, na rodný dům, na rodiče má býti až do dnů starosti jako hvězdou, ukazující řádnou cestu života, má býti čímsi posvátným, tajuplným, radostným a zde? Zde dům, zde rodina beze všech svazků lásky, zde rodina jako vír úchvatný, zde rodina — kamenem úrazu rodičů i dětem — dětem nejvíce.

„Kde onen pel rodinného života, kde žár lásky jeho, kde kouzlo, jež údy rodiny táhne k sobě mocí neodolatelnou po letech?“

Od Sušan bylo slyšeti hlasy, jako by se nějaká bouře valila. Spíše to bylo hulákání, klení, písně, pláč a vše dohromady. Také několik světel blíkalo. Děti napjaly sluch, vyhlídly do dálky a zvolaly: „Tatínek!“ Až se Rozvodovi při tom slově na nic udělalo. Tak vítá dítě svého otce! Ve tváři dětské ani stopy radosti, potěchy z návratu otcova z práce. Spíše úzkosť, strach naplnil všechny. Utekly od chalupy, postavily se těsně u zdi jedno vedle druhého. Tetelily se strachem.

Hřmot se blížil. Ženy vedly muže z hospody. Vydraly je tam odsud násilně. Tahaly se s nimi, braly jim peníze, nadávaly, plakaly. Teprve když i hospodský dveře zavřel, dělníci si dali říci a potáceli se domů. — Živitelé rodin! Že ještě plášť noci mnoho zatajil.

„Proč už nespíte — parchanti!“ Muž se rozpřáhl a hlouček dětí se rozprchnul před tatínkem. Úzkostně zaplakaly, až srdce usedalo.

„I vy mne budete pronásledovat? Počkej!“

Však dělník nechytil chlapce, nohy mu vázly, nikam nemohl. Jen děvče se nějak zapletlo a padlo do ruky rozlobeného tatínka. Volalo o pomoc. Koho?

„A to jsi ty, ještěřice! Počkej, tobě jsem tady něco koupil. Zde to máš v papíře.“

Otec strkal děvčeti násilně zavinutý papír Bylať jeho mazánkem, pamatoval na ni. Ale dítě se zdráhalo, nechtělo. Báloť se otce.

„Tak nechceš? Ani ty? Také dobře.“

Papír letěl na silnici a děvče se vydralo z ruky otcovy. Bylo to tam a dělník klel, nadával a vyhrožoval. —

„Pojďte spat“, velel Rozvoda. „Nemohu se déle na to dívati Srdce mi mocně bije, do očí se mi tlačí slzy. Není to horší život smrti?“

Rozvodovic se sbírali. Matka odnesla spící děti na lože, Josef se vyšoural na půdu, Anna zavřela za sebou komoru. Jen otec dosud stál na prahu jako přimrazen, přikován.

„Ejhle, sociální bída!“

III.

Nadešlo krásné jarní jitro nedělní. Slunce vychází den jako den stejně krásně, ale v neděli si teprve krásy té všímáme, v neděli — den prázdně, den věnovaný vážným myšlénkám, v den, kdy odpoutáme mysl od hrudy zemské a zaletáme tam vysoko nad hvězdy ve vlasť lepší, blaženější.

Jakoby setřesena byla s beder všechna práce, starosť zaplašena; volné srdce zalétá od denní námahy, oddává se citům lepším, blaženějším. I ty děti jakoby cítily náladu nedělní na svých rodičích. Tulí se k nim, snášejí nedělní šaty, jsou veselejší. Po snídaní cesta do kostela. Nová veselosť.

Inu neděle. —

Když Kozák vstal, nějak mu vše padalo z ruky. Bral tytéž šaty jako včera, ani neměnil nitky a přece byla neděle. Sváteční oděv visel na stěně a boty vyleštěné stály u postele. Však ani se jich nedotekl. Nač by? Do továrny? U dělníka svátek nesvátek. Podobný chvat do práce, podobný spěch do továrny. Neslyšel ani klekání, nevšímal se vycházejícího slunce, nedbal ptačího zpěvu. Otevřel sice okno, protože kamna kouřila, ale nevyhlédl do zahrady. Rychle se oděl a sedl za stůl. Posnídal a naposled se rozhlédl po světnici, nezapomněl-li čeho. Pak dal ženě „s Bohem“ a vykročil ze stavení.

Kozák neměl žádných dětí. Oženil se již pozdě, když na vojně dvě kapitulace odsloužil. Že řemeslo truhlářské zapomněl, musil do továrny. Tam mu našli práci, při níž nebylo ničeho třeba než zdravých údů a hodně síly. Však Kozák brzo od kola, jímž otáčel, se dostal do práce lepší. Uměl mysliti a tu a tam dovedl poraditi, až se pan šef podivil. Tak se stalo, že Kozák postupoval. Umělť dobře čísti a psáti, počítal výborně z hlavy a ještě jinými na vojně naučenými vědomostmi se vytasil. Byl předákem mezi dělníky. V Sušanech mu říkali „mužák“.

Kozák nejen že si všeho dobře všímal, vše si pořádně rozmyslil, bezdětný a poněkud zaopatřený dělník mohl si dovoliti mimořádný výdaj na laciné noviny nebo užitečnou knihu. Na jiné straně touto nejvíce nedělní zábavou dvakráte tolik ušetřil. Kozák četl s rozumem, o čtěném uvažoval a co chvalitebným uznal, to také mezi dělníky šířil. Však slova jeho neměla mnoho užitku, byla hrachem, házeným na stěnu dosud neprobuzených, zanedbaných srdcí sušanských dělníků. Ale Kozák nepřestal, nedal se odstrašiti dosavádním nezdarem. Vytrval pevně. Musil si příliš opatrně počínati, by na něj nepřišlo podezření pánů, kteří v každém hnutí dělnickém (jak snad jim svědomí dobře pravilo) viděli vzpouru proti sobě. Do Kozáka by se byl nikdo něčeho podobného nenadál.

Horlivý čtenář četl mnoho, ale málo co se mu líbilo. Některou knihu dělníkům nabízel, podstrkoval, jinou zavíral na dva zámky před očima návštěvníků. Zvláště mladších dělníků si všímal, s nimi často a mnoho rozmlouval, je poučoval. Nejlepším posluchačem jeho býval Rozvodův Josef.

Přilnuli k sobě již tím, že byl přítelem otcovým hned od mládí. Josef byl jako Kozákovým synem. Nemaje dětí přilnul láskou rodičovskou k dítěti přítelovu. Žena si přibrala na pomoc hrubé děvče z dalekého přátelstva; ale Růžena nebyla tak pozorným posluchačem jako Josef. A nač také holka? Do továrny nechodila, co jí po tom, co píší noviny, co ve knihách o poměrech a opravách stavu dělnického?

Proto Kozák miloval tak Josefa. Neděli jako neděli byl mladý Rozvoda na besedě u Kozáků. Už by se ani nedělní odpoledne jinak neskončilo, myslil si Kozák a hned po obědě vyhlížel zahradou. I na zásep vyšel a nemoha se dočkati, Růženku pro Josefa poslal. Obyčejně se potkali na cestě a pak šli společně. Lidé říkali: „Hleďte, Kozákovy děti!“ A pak Josefa zdrželi až do večera.

V tohoto jinocha učelivého, prostého a upřímného Kozák kladl všechny své naděje. Kdyby se mu všicci v továrně vysmáli, jeho náhledů nedbali, jeho rozumy povrhli: když tenhle jinoch přisvědčil, Kozák byl dostatečně odměněn. V něm si vychovával stoupence, následovníka, vtělenou myšlénku.

Když Josef u Kozáka prázdné chvíle trávil, pranic se rodiče o něj nebáli, vědouce, že je v dobrých rukou. Ano byli rádi, že syn jejich s tak rozumným dělníkem zachází. Jenom to se jim nelíbilo, že Kozák Josefovi stále něco z knih dává čísti, že mu Josef z novin musí předčítati. Nač potřebuje dělník takových vědomostí! Josef zná to nejhlavnější; čte obstojně, podepíše se a těch několik krejcarů mu u kasy spočítají. Beztoho mnoho dělníci nikdy neberou, jsouce plíšky vypláceni, za něž si pak ve skladech potraviny a zboží vyměňují.

Rozvodovou těšilo, že si Kozák Josefa zamiloval a že jej po smrti dědicem může udělati. Když však Růženku do domu vzali, zlobila se chvíli a pak v duchu kula nové plány —

Kozák již stál před domem uchystán, jen nakročiti. Zapálil si dýmku a rozhlédl se kolkolem. Nebyl nevšímavý ku krásám probuzené přírody. Pak namířil přímo zahradou k chalupě Rozvodově. Vždyť s druhem nerozdílným chodí do práce a z práce tolik dlouhých let, vedle sebe pracují, spolu k obědu do stínu zasednou. Někdy spolu nemluvili celou cestu; nedostávalo se jim ani předmětu k rozpravě; od té však doby, co s nimi Josef chodil, Kozák sám stále zaváděl řeč k vůli poučení Josefovu. Také při práci nemlčel a k obědu bral s sebou noviny.

Již stál na zápraží. Zaťukal na okno a otočil se směrem k zahradě.

„Hned, hned“, ozvaly se ze světnice dva hlasy najednou.

Kozák prohlížel si protější „Kasárna“, jakoby jich ještě nikdy neviděl. Tak podivné myšlénky mu kroužily hlavou. Nemohl se ještě vyjádřiti, myšlénky teprve se probuzující, dosud se nevykrystalovaly. Tak se mu něco zdálo o lidomornách duševních.

„Už bude čas, v „kasárnách“ dosud jako o půl noci“, zasmál se Kozák, pohlednuv opět do okna. Sám se usmál svému vtipu, a ve světnici se také ozval smích.

„Kde je Josef? Vždycky byl prvý na nohou. Sám mě budíval a dnes by zaspal?“

Kozák slyšel slova Rozvodova a patrně se zalekl. Snad mu přišlo na mysl, že Josef přidružil se večer k druhům, kteří večer

co večer po vsi se procházeli, zpívajíce a hulákajíce. Nevěřil sám této mimovolně se hlásící myšlénce, znal Josefa dobře, že mnoho společníků podobného smýšlení a jednání si nevšímá, ale mladosť a bujarosť Josefova k podobným náhledům jej oprávňovala.

„Dosud spal, jakoby jej do vody hodil", oznamovala rozhorleně Rozvodová takovým hlasem, že Kozák na záspi slyšel každé slovo.

„Snad je nemocen, udřel se mnoho, nebo nanic se mu udělalo", hájil otec syna.

„Ani dost málo", durdila se dále Rozvodová, „ještě si na mě vyjel; poslyš, muži, naše dítě!"

„To není možná, Josef je poslušným synem".

„Řekl mi, že je neděle a v neděli si každý i to zvíře rádo odpočine; že je neděle a v neděli se nedělá; že to četl v knize."

Rozvodová čekala s hrůzou, jak se muž rozkřikne, jak se rozlobí, jak si na Josefa sám doběhne. Postavila se mezi dveře, by muži v cestě zabránila, by se nepřenáhlil. Však zmýlila se velice. Rozvoda se nerozhněval, nerozkřikl; tiše odpověděl: „Josef má pravdu —"

„Cože? Ty, muži, schvaluješ Josefovu, synovu neposlušnosť, vzdorovitosť, lenivosť?" divila se na výsosť Rozvodová, spráskuvši ruce.

„Nemohu jinak", pokračoval hospodář. „Jsem dalek toho, bych syna ku věcem, jež jsi neprávem na Josefovi vypočetla, schvaloval; ale že v neděli si přeje odpočinku, že v neděli nechce pracovati, to je úplně v právu. Sám Bůh tak přikazuje a přirozenosť lidská toho vyžaduje".

Takové obrany ospalého synáčka matka se nejméně do Rozvody nadála. Snad se spolčili proti ní, snad otec Josefa navádí.

„Prosím tě, muži, já tě dnes nechápu".

„Hned pochopíte", ozval se na síni Kozák. Nemohl déle poslouchati s pokojem rozmluvy, musil se vmísiti; vždyť vše to bylo jeho dílem, vše to se hodilo výborně na jeho mlýn.

Rozvodová přicházela z rozpaků do rozpaků.

„Hleďte, sousedko, na návsi jsem potkal starého Kudrnu. Byl pěkně nedělně oblečen, podpíral se o hůl a u vesty mu visel zlatý řetízek. Spokojeně si vykračoval. Zastavím ho. Div se na mě neutrhl, že já, sprostý, umazaný dělník, se opovažuji jej, svátečně vystrojeného, zadržeti. „Kam, já řku, Kudrno?" Postavil se na podpadky a pyšně odpověděl: „Kam jinam než do kostela! Je neděle!" Kousl jsem se do pysku a sotva se zdržel, bych Kudrnu za pohrdný úsměšek nevyplatil. Do očí se mi smál, že musím jako všedního dne do roboty. Co tomu říkáte, nemá Josef pravdu, když v neděli pracovati se vzpěčuje?"

Rozvodová trnula. „Takhle ovšem, ale můj syn, mé dítě —"

„Nebojte se, že svévolně vám, matce své, odporoval. Co Josef udělal, bylo mým dílem; já mu vštěpuji nechuť a odpor k nedělní práci. Však již je zde."

Opravdu Josef již byl přistrojen a uchystán na cestu.

„Nasnídej se, máš mladé nohy, dohoníš ostatní," nutila Josefa starostlivá matka. Výkladem Kozákovým byla hned usmířena.

„Nebude zle tak o chvíli. Sedni a pojez zrychla."

Však Josef byl nasnídán co by hrk. Sebrali se, hole do rukou a šli. Rozvoda ještě odskočil k posteli a políbil děti na červených tvářičkách. Spaly dosud jako dudci a dařilo se jim převýborně. Vyspávaly.

V „Kasárnách“ dosud jako po vymření. Černá budova, daleko široko nad ves vynikající, jako zdroj všech dělnických nedostatků. Nic jinak jako palác dělnické bídy. Okna namnoze již otevřena, z nejedněch se hrnuly kotouče dýmu. Hospodyně pro muže chystaly snídaní. Půjdou-li do práce či zůstanou-li ležeti, o tom dosud nikdo nevěděl. Na konci dlouhé budovy ozýval se hluk, křik a pláč. Dosud neprospalý, nevystřízlivělý muž vyhnal ženu s dětmi ze světnice. Mladá žena stála s dvěmi dítkami u plotu. Podepřela hlavu o vysoký kůl. Snad se jí zdálo, že by lépe udělala, když by vytáhla z toho plotu hůl — žebráckou a šla s dětmi dům od domu. Děti plakaly. Ze světnice zalehalo sem klení, a časem padla rána. Žena sebou pohnula nápadně. Co se našetřili rodiče, než zjednali jí nábytek, nářadí — skrovné věno, a nyní padá kus po kusu pod pravicí rozlobeného muže.

Našim dělníkům bylo kolem srdce podivně. Takové jitro sváteční se hlásilo v Dubině se svými půvaby a s náladou nedělní.

Rozvoda nakročil rychleji, by neviděl zlomené síly ženské, by nemusil patřiti na tuhle vtělenou bídu ubohého lidu. Ubohého? Tato otázka maně se dotekla skrání jeho.

Josef se několikráte úzkostlivě otočil.

„Znal jsem ji dobře,“ začal Kozák, „chodila také do továrny. Za svobodna byla krev a mléko, veselá jako z jara skřivánek, dovádivá jako kůzle. Pak si udělala známost. Volila špatně. Rodiče jí zrazovali, kde kdo byl, přemlouvali ji, sám jsem jednou s Mařenkou mluvil — bylo pozdě. Vdala se a teď je horší bílého otroka. Kdyby aspoň dětí neměla...“ Rozvoda jen zakýval hlavou a Josef se znova ohlédl.

„Těch dětí je mi líto,“ prohodil nesměle.

„Ano, co bude z těch nebohých dětí! Nemají dosud rozumu, nechápou, co se s nimi děje; však, na dlouho-li? Brzo porozumí, poznají s hrůzou, co se děje mezi otcem a matkou. Pak bude zlo mnohonásobné. Špatný příklad dítě zničí. Co si pomyslí, vidouce takové stálé hádky v domě? Jak má milovati otce, který matce nemůže na jméno přijíti, ji trýzní, mučí? Jak má naopak matku poslouchati, vidouc ji tak znectěnou, pohrdanou, pronásledovanou vlastním mužem? Ta tam všechna láska, poslušnost dětenčí, spokojenost domácí, vzájemná příchylnost. Dítě se straní otce, bojíc se ho, staví se oproti matce, nemajíc před ní žádného strachu; dítě zanevře na domov a vyhledává společnosti jinde. Domácí krb nemá u něho onoho posvátného pelu, který v rodinách jako kouzlo vše ozlacuje; dítě se odcizuje. A nejen to. Jaké je další vychovávání, vzdělání dětí třídy dělnické?“

„Darmo mluviti,“ prohodil Rozvoda.

„Ano mluviti darmo,“ otočil slova druhova Kozák; „tady slova nepomohou, zde musí nastoupiti skutek — čin. Je vedeno takové dítě k Bohu, naučí je matka při proklínání otcově modlitbě? Srdéčko takového dítěte záhy jako spáleno žárem slunečním, vášně

opanují nitro, každý lepší cit, samovolně se hlásící, utlačen, udušen. A jaká budoucnosť? Hrozno pomysliti.“

„Což školy?“ tázal se Josef, vzpomínaje na starého učitele, který dětem záhy rouby uměl vyřezávati.

„O tom až někdy jindy. Dnes není času.“

Rozvoda nechtěl před dělníky, kteří se k nim připojili, dále řeč rozpřádati. Musili hezky nakročiti, sluníčko na nebi zrychla postupovalo a Dubinští byli mezi posledními. Scházeli se po všech stezkách právě tak, jak se včera rozešli. Někteří byli nevyspalí, bručeli a nadávali. Šli přece.

Když již docházeli Sušan, daleko v zadu se objevilo několik klátivých postav. Šly pomalu, sotva se motaly.

„A naši nedopitové! Přece se vybrali.“

„Půjdou-li takhle, „štrofu“ neujdou. Zdá se mi, že na věži už bijou hodiny.“

„To zvoní do kostela na ranní.“

„Do kostela — — —?“

Dělníci sklonili hlavy a zamyslili se. (Pokračování.)

Národní zvyky a obyčeje Krakovanů.

Popisuje K. Konrád.

Úvod.

Řadě obrazů Krakovských, jež v tomto časopise jsme podali, budiž nám dovoleno, bychom připojili ještě jinou, neméně zajímavou řadu zvyků a obyčejů, jež na Krakovsku, t. j. v Krakově a jeho okolí, v duši to, srdci a tepně bývalého království polského, od starodávna zachovávají, nebo zachovávali. Pravíme: zachovávali; neb i o Polanech krakovských doložiti jest nám, že ty starodávné, národní obyčeje co den více hynou a vymírají. A přece kryje a obsahuje se právě v těchto obyčejích neposlední obraz individuality toho kterého národa, ano i toho kterého plemene lidského, ježto některé z těch zvyků a obyčejů původem svým táhnou se až do nejstarších dob pohanských, kde velká plemena lidská ještě nedělila se přísně, jak nyní, na drobné větve a haluze jednotlivých národů.

Popisujíce tyto zvyky a obyčeje, přihlédneme vedle několika prostonárodních obzvláště k těm, jež na náboženství křesťanském se zakládají a z jeho kořenů vyrostly. Jednak jest jich nejvíce, jednak jsou též nejvýznamnější a nejstarší. Nejeden z nich náleží vznikem svým do kolébky křesťanstva, ano do doby pohanské; tudíž ku poznání individuality netoliko polské, alebrž i všeslovanské ze všech nejvíce nějakou měrou přispějí. Slušíť poznamenati, že zajisté ani apoštolové slovanští, jako jiní apoštolové víry křesťanské, nerušili a nehubili všech zvyků a obyčejů, z předešlého života pohansko-národního pochodivších, na dobro, alebrž, pokud neodporovaly víře křesťanské, hleděli dáti jim ráz a význam křesťanský.

V té příčině platilo i o nich slovo Kolbergovo: „Wszakże niezdolne wygubić ich („resztki wierzeń i pojęć z odległejszych czasów“)

do szczętu, zwichnęły je tylko z posad inny jim nadając obrot, inne a nowe znaczenie, skazujące dawne na zatracenie!“ [1]) Souhlasně dí také náš Hanuš ve svém bájeslovném kalendáři slovanském [2]): „Křesťanství t. nemohlo ovšem ve svátcích pohanských trpěti toho, co se příčilo směrům duchovním svátků svých, a vyhovělo trpělivě jen tomu, co nevinným se zdálo býti v hodech pohanských a neškodným. Vyhostívalo tedy mnoho hodů pohanských, jiných proměňovalo na svůj způsob tak, že povstávalo hodů s jedné strany ráz křesťanský do sebe majících, s druhé pak strany ještě na pohanství pošilhávajících.“ — Aby rychleji a trvale zaštípili křesťanství v národech slovanských, pojili zajisté i naší svatí apoštolové nelišné obyčeje, dávno v lidu zakořeněné, se svátky a slavnostmi křesťanskými, nebo zaváděli na místo starých pohanských nové křesťanské obyčeje. Příklady takové opatrnosti pastýřské dali jim též velcí papežové Gelasius a Řehoř Veliký. Známo ku př., že pp. Gelasius ustavil na konci V. století slavnosť očišťování panny Marie, aby snáze odklidil staré pohanské luperkalie pro nectné prostopášnosti, jež při nich konaly se na „očišťování“ („februa“) [3]). A papež Řehoř Veliký dal v té příčině ke konci VI. století anglosaským apoštolům Augustinovi a Melitovi zvláštní předpisy o tom, jak si vzhledem k dřívějšímu pohanskému životu Anglosasů počínati mají. Psalť ku př. londýnskému biskupu Melitovi takto: „Fana idolorum destrui in eadem gente minime debeant; sed ipsa, qua in eis sunt, idola destruantur; aqua benedicta fiat, in eisdem fanis aspergatur, altaria construantur, reliquae ponantur; quia si fana eadem bene constructa sunt, necesse est, ut a cultu daemonum in obsequium veri Dei debeant mutari.“ (Epistol. lib. XI. n. 28. sq.) [4]) V jiném listě mu psal: „Ex singulis ergo quibusque ecclesiis, quae pia, quae religiosa, quae recta sunt, elige, et quae quasi in fasciculum collecta apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.“ (L. c. ep. 64.)

Taková pravidla tanula zajisté i slovanským apoštolům na mysli, když hlásali předkům našim víru křesťanskou, tak činil zajisté i sv. Vojtěch. V předešlých obrazích krakovských poznali jsme, že stará podání Krakovanův skutečně vypravují, že sv. Vojtěch a jiní hlasatelé víry křesťanské zakládali křesťanské svatyně a slavnosti právě na těch místech krakovských, kde stávaly staré modloslužebny pohanské, kde tudíž konávali také staro-pohanské slavnosti a obyčeje [5]).

Proto právem lze míti za to, že kryjí se v nejstarších obyčejích křesťanských také zbytky a stopy staršího, ještě pohanského života. Proto právem dí Kolberg [6]): „Ale i z tych szczątków, z tych ziarnek, których liczba zaprawdę nie jest szczupłą, będzie umiał skrzętny i przenikliwy badacz złożyć pewien obraz całości, rzucający (tak sobie tuszę) niemałe światło na zamglone stosunki ludu w epoce

---

[1]) „Lud“ (polski), V. Krakowskie, cz. I. str. VII.

[2]) Str. 5.

[3]) Srovnejme k tomu francouzské pojmenování novoročních dárků „étrennes“ ode jména starořímské bohyně Strena či Strenua, na jejíž poctu dávali si pohanští Římané na nový rok dary.

[4]) Alzog, Kirchengeschichte I. S. 395. ad 3., 8. Aufl.

[5]) Vizme níže při „Koledě“, kterak ji sv. Vojtěch zavedl u nás dle tradice.

[6]) L. c. str. VIII.

przedchrystusowéj żyjącego, na jego starodawne dzieje, ustawy i urządzenia społeczne "

Jest pak zvyků a obyčejů, jež na Krakovsku během roku církevního v hlavních jeho dobách zachovávají, mnoho. „Nigdzie pewnie", dí Kolberg [7]), w calym kraju polskim nienapotkasz tyle co tu szopek, czyli jasełek, tyle pochodów z gwiazdką po kolędzie, z traczykiem, końskiem i t. p." — Vybéřeme z nich závažnější a vypravujíce o nich, přidržíme se s Hanušem přirozeného pořádku roku církevního, počínajíce od vánoc. Pouze liturgické zvyky, všude stejné, pomineme. Prameny naše jsou: První a hlavní jest rozsáhlé a důkladné dílo Kolbergovo: „Lud" (t. polský), „jego zwyczaje, sposób życia i t. d." Serya V. Krakowskie. Cz. I., 1871.; 2) J. Lepkowského: „Przegląd tradycyi Krakowskich" 1866.; 3.) L. Golębiowski: „Lud polski", w Warszawie, 1830.; 4. Wójcicki: „Przysłowia"; 5. J. Konopka: „Piesni ludu Krakowskiego", 1840.; 6. M. Miodušewského „Spiewnik" a jeho „Pastorałky i Kolędy", 1843. K porovnání a výkladu použili jsme pak hlavně děl důmyslného a kritického Hanuše: „Bájeslovný kalendář slovanský", 1860. a „Der slawische Mythus", 1842.

1. Štědrý den.
(Szczodry dzień.)

Jak blahý to den, plný nejněžnější poesie, v němžto na chvíli stáváme se před jesličkami alespoň v mysli své opět blaženými dítkami, a všecky slasti „zlatého věku" člověčenstva vracejí se nám do srdce. Což divu tedy, že takový den opřádán bývá množstvím tytýž také nejpoetičtějších zvyků a obyčejů v celém křesťanstvu; což divu, že tyto zvyky již na prahu křesťanství srostly s podobnými zvyky pohanskými, jež právě také v tuto dobu předkové naši konávali při slavnosti slunobratu.

Jako snad po všem světě křesťanském, stává se i v celé Polsce, jak dí Kolberg [8]), že na tento den toliko jednou za den jedí, a to až když hvězda vyšla. Hospodyně konají veliké přípravy na ten večerní hod postní, k němuž mimo domácí také všichni příbuzní a přátelé zasednou, kteříkoli svého vlastního stolu nemají. Je-li rodina četna a dospělé děti jsou již o svém chlebě, scházívají se na tento den k pohlavárům celé rodiny, obyčejně věkem nejstarších.

Když hvězda vyšla, rozžehují světla. Hospodyně poděluje nejprve všecky dokola po řadě částkou oplatku, pilně dbajíc, by nikoho z příbuzenstva, ni z čeládky nepominula. Dává tím znáti, že po celý příští rok, jenžto v dávném věku již na tento den počínávali [9]), děliti se chce ochotně a štědře se všemi členy rodiny. Po jejím příkladě činí pak i celé shromáždění hostí; každý z nich musí také všem dáti a na vzájem i ode všech vzíti část oplatku [10]). Dávají tím též na jevo, že po celý nový rok budou se v čas potřeby vzájemně podporovati. Těchto oplatků hospodyně ani nepekou, ani jich neku-

[7]) L. c. st. VI.-VII.
[8]) L. c. 191.
[9]) Tak ještě náš Tom. Štítný k r. 1376. poznamenává.
[10]) Tak činí též Rusové, zpívajíce při tom staré vánoční písně „o chlebju a soli". Z toho soudí Hanuš (l. c. 18.), že tyto oplatky znamenají prvotný chléb, jímžto Slované vítávali příchozí.

pují, alebrž darem je dostávají od sluhy farního kostela, jenž je na podstavci přikryty nese za knězem do domů. Také řeholníci, chodící po almužně, je rozdávají.

Poctivše a utvrdivše takto rodinný svazek přejí sobě „dosiego roku", t. j. dlouhého živobytí, společné lásky a hojnosti všeho dobra. Golębiowski vece [11]), že obyčej ten zvláště na Krakovsku panuje a tam i vznikl. Toto přání jest zajisté původu prastarého, poněvadž pravý význam toho slova již vytratil se, zůstaviv místo pouhým a nemálo různým domněnkám, o nichž autorové udaných pramenů obšírněji se rozpisují [12]). — Poněvadž výklad tohoto slova ztrácí se v nejstarší době historické, zajisté platí o něm a o celém tomto obyčeji výklad Křížkův, jenž dí [13]): „Poněvadž přibývání dne, jsouc počátkem lepších dob roku, podobalo se omlazení či novorození slunce či Světovida, který byl zřídlem a působcem všech darů, jichž na jaře potom omlazená příroda jako Lada podávala, nápodobovali staří Slované v nábožné své vděčnosti štědré působení bytosti božské oběťmi, později však tím, že přejíce si navzájem štěstí k nastávajícímu příjemnějšímu půlletí či hodům světlým, rozdávali dary, vespolek se veselíce při společenském scházení se bližších přátel."

Pak posypávají stůl senem, obvazují slamou a staví do všech rohů jízby snopy žitné nebo pšeničné, jimžto říkají „dziady", dědi, t. j. praotcové, jakž i své zemřelé nazývají. Hanuš (l. c. 13.) dokládá, že to činí, by jaksi octli se na „zelené louce" (v ráji). Také Srbové a Charváti stelou kolem stolu slámu říkajíce: „Kudy sláma, tudi sláva". Nato zasedají kolem stolu číslem sudým, nikoliv lichým. Večeři počínají pak polévkou mandlovou. Skládá se z devatera jídel [14]), hlavně rybích, mezi nimiž jest lín se zelím; nezbytny jsou také šišky s medem a mákem. K té večeři náleží také houska vánočka, obyčejně loket, velmi často i dva až tři lokte dlouhá, jižto zdobívají na povrchu pletivem z těsta a posypávají „černuchou". Požívají ji místo chleba až do tří králů.

Vesničané počínají večerní hod polévkou s „pęcakem" (domácí kaší), pak požívají hrách, slívy nebo hrušky s kaší a sušenou, vařenou řípou, již po sobě metají, volajíce: „Nie rób mi bolączek" (bouli). Sedláci v Modlnici (na Krakowsku) jedí kyselou polévku s hřiby nebo s bílým hrachem a maštěnými fasolemi, kapustu s hřiby, kaši se „suszem" (t. j. jablka a sušené slívy), a knedlíky s mákem. Na dvoře pak častují také tři chudé, obyčejně starce, neb stařeny kostelní. Při tomto jídle házívají také hrách na zeď volajíce: „Wilku, wilku chodź do grochu; jak nie przydziesz, to nie przychodź aż do siego roku." Jinde připravují také pokrm, „kutja" či „kucia" zvaný, ze svařené pšenice, medu a máku. — Oplatky štědrovečerní bývají

[11]) Lud. pol. str. 324.

[12]) Lepkowski dovodí, že to znamená přáti „pradědových let". Kolberg dokládá, že to přání táhne se k dlouhému žití, ale i k hojné úrodě novoroční. Atd.

[13]) „Z dějin starých Slovanů". (Opus posthumum). Vydal prof. F. A. Slavík v Táboře 1883. na str. 151.

[14]) Také Lužičané domnívají se, že „svatjina" (štědrá večeře) buď musí složena býti z devatera jídel, buď že jedno jídlo devatero částí má míti. (Hanuš, na str. 19.).

také různobarevné; z takových lepívají svět a kolébku, což zavěšují pak pod krovem až do příštích svátků. Nyní zobecněl také zvyk, lepiti dětem svět z chvoje, oplatků, jablek a různobarevných sloupků voskových. Po městech strojívají místo toho „sad", t. j. vánoční stromeček pro děti a čeládku. Visí u stropu a teprve na den sv. Štěpána otrhávají jeho dary. Tu pak nastává všeobecný shon po něm; každý snaží se něco s něho utrhnouti, i čeledínové a koledníci. Tento stromeček připravují matka a dcera po večeři na štědrý den. Když pak nastal večer sv. Štěpána, jdou čeledínové do chalupy, v níž pod krovem stromeček, a koledují, podporováni houslemi, takto [15]):

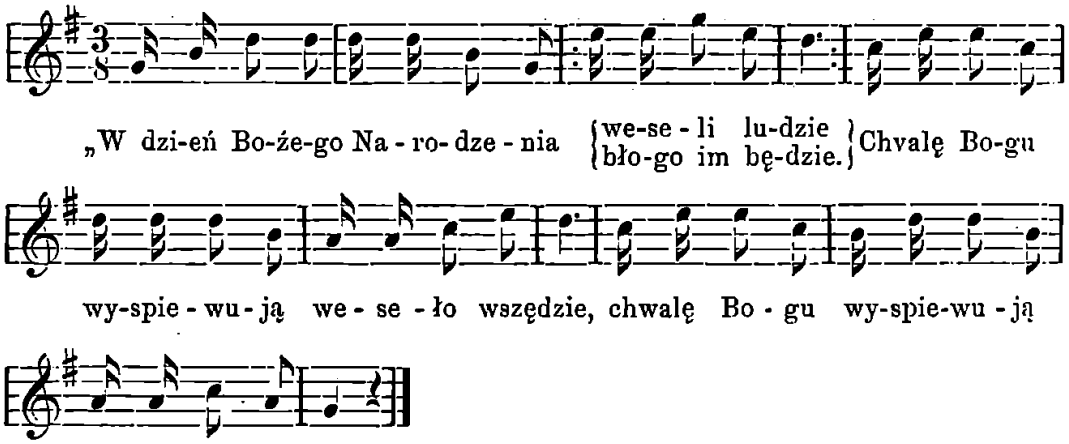

Pak zpívají třeba ještě jednu neb druhou „koledu", načež vedou je do jizby, kdež častují je vodkou a dovolují jim otrhati stromeček. Tak děje se ve vsích Modlnici, Giebóltově a Tomášovicích na Krakovsku. — Slámu, jíž obvázali stůl na štědrý večer až do nového roku, dávají pak požiti dobytku v stáji a ze snopků žita v rozích jizby dělají kupky, které dávají na pole v zaseté obilí, by lépe urodilo se. Z té slámy, jež byla ustlána v hodovní síni pod stolem, dělají pak povřísla, jimiž obvazují ovocné stromy, by více ovoce nesly a nezmrzly. Pak jdou také k stromům planým a míří na ně, jako by je chtěli vytnouti. Však žena a čeleď útrpně za ně prosí říkajíce, že se napraví, načež hospodář i tyto stromy obváže povřískem. To činívají také Srbové po třikráte, načež volají všickni: Bude roditi [16]). Tento zvyk srovnává se s tím, co čteme v evangeliu o stromu fikovém, jejž pán vinice též kázal vytnouti, že neplodil ovoce, ale na přímluvu čeládky nechal ho ještě rok na zkoušku [17]).

Kromě toho pozírá mládež ten večer i ráda do budoucnosti. Za tím účelem vycházejí na vsích dívky na dvůr poslouchat psů; ze které strany pes dříve zaštěkne, odtud přijde prý ženich [18]). — Někde

[15]) Mioduszewski, Sp. k. st. 35.
[16]) Hanuš l. c. 31. — U nás a na Lužici třesou stromy na zahradě, t. j. probouzejí je ze zimního spánku, říkajíce: „Stromečku vstávej, ovoce dávej, dnes je štědrý den."
[17]) Luk. 13.
[18]) Tak děje se i u nás. Třesouce stromy říkají: „Třesu, třesu, třes, ozvi se mi pes." Odkud se pak pes ozve, odtud také očekávají ženicha. — V Lužici naslouchají děvčata za tím účelem před konírnou na řehtání koní (Hanuš, 32. 33.)

pohlížejí také k nebi; hvězdnaté-li jest, ponesou slepice hodně vajec; chmurné-li, bude hodně mléka toho roku.

Veškeré tyto zvyky a obyčeje lidové, jimiž přírodu ctili a na ní budoucnosti své vyzvěděti se snažili, jsouce pradávny a pověrčivy, nejsou zajisté původu křesťanského, tudíž jeví se býti zbytky pohanstva, jemuž také právě tato doba zimního slunobratu byla zvláště posvátna i tajuplna. Již pohanští Slované světívali a radostně vítali na tento den počátek vzrůstu dne. A právě půlnoční hodinu toho dne brávali za dobu, v nížto slunce takořka se zastavuje, než dále pokročí. Proto měli také za to, že v tuto hodinu tajemnou stýká se minulosť s budoucností. Proto snažili se právě v tuto dobu pronikati také do své budoucnosti naznačenými a jinými pověrami; bylať jim tato hodina nejsvětější a tajů nejplnější. Zdaž tedy prozřetelnosť Božská nezvolila snad právě proto půlnoc štědrého dne za hodinu narození Páně, že jím v pravdě největší a tajů nejplnější štědrosť nám prokázala, by takto příroda skutečně stala se mystickým zrcadlem a obrazem předobrotivého Tvůrce svého? Nastalť zajisté narozením Syna Božího veliký, obecný a přeblahý slunobrat v životě národů, tmou a zimou pohanství otmělých a ztrnulých. Proto tím více sluší a svědčí také křesťanskému večeru, v pravdě štědrému, neobyčejná, láskyplná i radostná oslava.

2. Den narození Páně.

(Jasełka.)

Jakmile nastala velepamátná půlnoc narození Páně, či „hodů Božích", jakž i Polák s Čechem nastávající svátky zove, počíná ji polský lid na Krakovsku (i jinde) ihned oslavovati hojným prozpěvováním „k o l e d", jichž mají Poláci nemalé množství [19]). Tuto noc nazývají „p a s t ý ř s k o u", že narození Páně v pastýřské chýši se stalo a pastýřům nejprve to narození bylo zvěstováno. Sotva pak sám bílý den nastal, počíná též jeden z hlavních obyčejů polských, zvláště krakovských, jejž nazývají „J a s e ł k a" (od jasła = jesle) čili „Szopka". Jasełka jsou naše „jesličky", vyobrazení to narození Páně s Bohorodičkou, sv. Josefem, třemi králi a pastýři. K těmto hlavním osobám přidávají ještě obyčejně polského rytíře, sedláka, máselnici, žida se židovkou a jiné figurky, naposled krále Heroda, jejž ďábel do pekla odnáší. Tyto živé figurky vystupují po sobě na malitkém jevišti jesliček a skrytý deklamator zpívá neb říká za ně vážné a žertovné písně a rozmluvy podle zvláštnosti té které figurky. Tak se děje po městech. V některých městech na Krakovsku chodívají s jesličkami také po domech. Vstoupivše do síně odhrnují záclonu jeslí a zpívají nejprve píseň [20]):

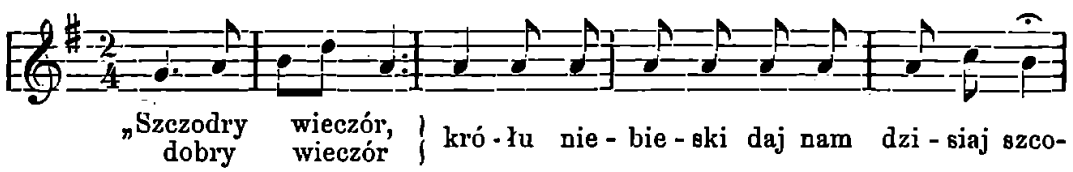

[19]) M. Mioduszewski vydal jich tlustou knížku s notami v Krakově. r. 1843. a nadepsal: „P a s t o r a ł k i i K o l ę d y".

[20]) Kolberg, l. c. 199. — Mioduszewski, Pastor, str. 60.

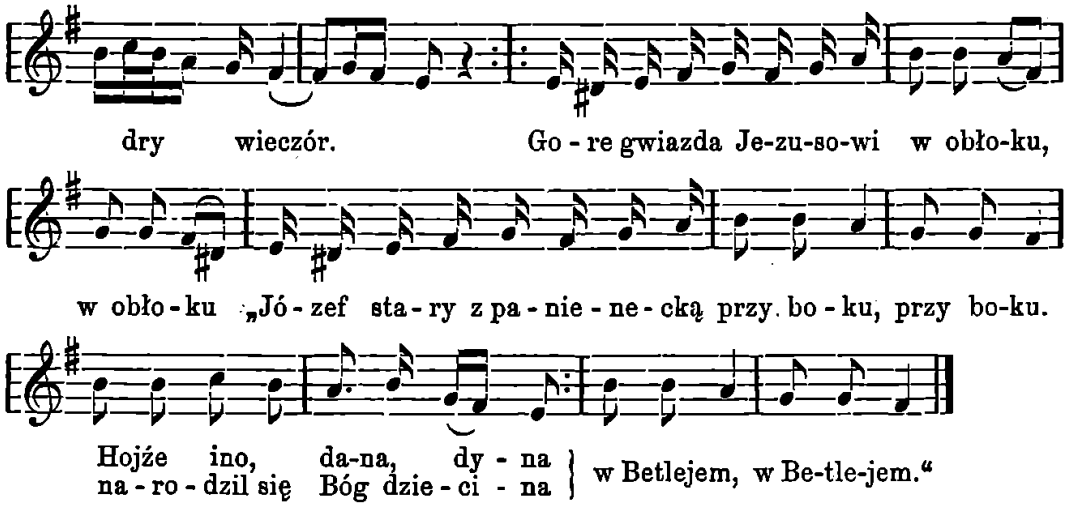

Vejde-li do domu kopěňácký Krakovan, ohlašuje se nejprve tímto význačným popěvkem (krakovjákem):

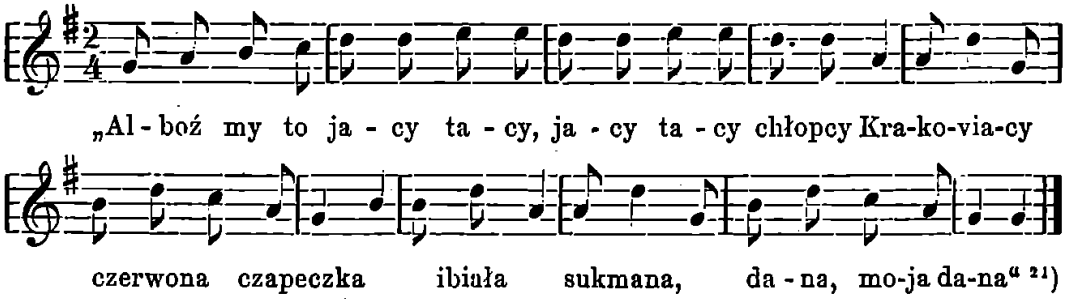

Po uvítání narozeného Krále nebeského počínají pak dramatické výstupy a zpěvy jmenovaných figur. J. Konopka [22]) líčí je takto: Z postranní věžičky vystoupí nejprve polský šlechtic, jehož konopný vlas mu splývá až ke karabelce. Jeho vážná družka v čepci, jenž připomíná lepší časy, přikročí k němu: poklonivše se vzájemně, zatancují maličko a ustoupí osmahlému Ukrainci, jenž čile vyskakuje se svou čackou družkou. Pak objeví se hubený Němeček s tlustou Němkyní. Sotva vstoupí, vpadne na jeviště také výskavý Kopěňák od Prošovic, máchaje hrubou palicí kolem sebe, tak že všichni ustupují, a za ním malý, zavalitý Krakovan v granátové karazyji a vysokých botách; k tomu červená čapka s pávím pérem, dlouhý, kovaný pás na břiše a sukovitá hůl v ruce, toť jeho kroj a zbroj. Zakřepčiv se svou Kačenkou vypraví ji domů, načež chytá a rve Kopěňáka za plece, že mu při tanci čtveráctví natropil. Tento nezdvořilý boj na jeslích jest odporný diváku. A tak to jde dále. Vstoupí ještě štíhlý horal, otrhaný cikán s medvědem, někde také hulán, husar, Maďar a j., naposled král Herodes s poštěvačným židem. Herodes hrozí žezlem celému světu, však konečně přijde vychrtlá smrť a skosí mu hlavu. Tak děje se i židovi a plačící ho Rebece. Pak vrtí čarodějnice máslo, ale ďábel ji smetánu vypijí. Konečně vstoupí na jeviště dědeček s tobolkou na peníze. Vyprosiv se smrti zavírá řadu

[21]) Celý text tohoto starého, prostonárodního Krakovjaka viz také v „Slovníku naučn.“ d. VI. na str. 594. Líčí se v něm celý národní kroj Krakovanů.
[22]) L. c. str. 84.

drastických výstupů jesličkových [23]). — Po městech každá figurka zvláštně mluví a zpívá, však na vesnicích dvoří ty figurky toliko němě Ježíškovi na seně, k čemuž hoši zpívají koledy; panna Maria se sv. Josefem přijímají hold od těch figurek.

Tyto jesličky nosívají a ukazují od sv. Štěpána až do Hromnic. Kolberg dokládá, to že byly snad počátky drammatického umění v Polsce.

O šopkách krakovských zvláště ještě dokládáme s Vl. Anczycem, že jsou velmi pečlivě ustrojeny a vynikají pěknou úpravou nad varšavské. Za dávných časů bývaly ještě spanilejší. Rozumí se, že na krakovských jeslích nesmí scházeti typická osobnosť kouzelníka Tvardovského. Drammatické výstupy počínají zde pastýři, probouzejícími se ze sna. Všech výstupů jest mnoho, z nichžto zvláště zajímavý jest výstup žida, jenž, když Tvardovský k němu přistoupil, tančí a takto zpívá:

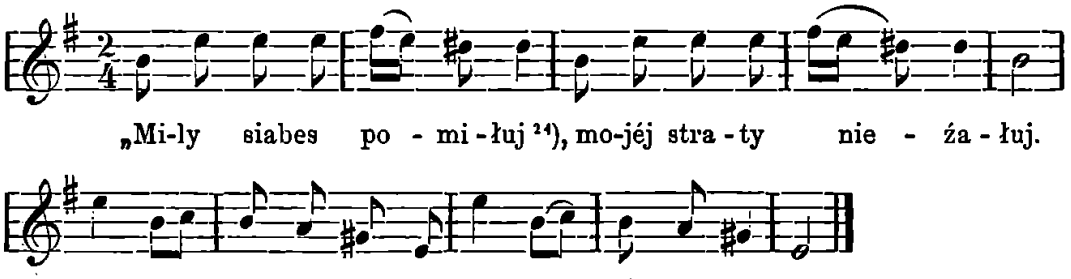

(Pokračování).

Zapomenutý.

Obrázek z horského zákoutí.

Napsal Josef Flekáček.

Kdo díval se kdy na klidnou dědinku Skálov v horách, tomu tak hned pohled ten z mysli nevymizí. Vše, co patří k pojmu „malebný“, shledával jsi zde. Divoké stráně, skály, lesy, hučící horské potoky, zahrady a mezi tím rozseté bídné chatrče. Kostel málo jen vyčnívá nad ostatní chatky; jest to staré, prastaré dřevěné stavení a vedle něho fara, rovněž stářím zjizvená, jako bídná žebračka v koutě se krčí.

„Jak zde mohou tak lidé celý život tráviti!“ pomyslil si mnohý, jenž pokochal se v krasách horské krajiny a nyní dále se ubíral v otevřený kraj. A přece měl Skálov nejen své krásy přírodní, své půvaby životní, ale i své požehnání. V jednom člověku byl nejen celý Skálov, ale i okolí jeho požehnáno.

Aj, vidíte stařečka z fary vystupujícího a do kostela spěchajícího? Všimněte si ho dobře! Starosvětský to oděv, pravda; kabát skoro až na paty, velikotvárné střevíce silně již ošlapané; klobouk také již jest ledabylý a podezřelá barva se ho chytila — šátek jest

[23]) Srovnej pojednání: „Jasełka“, p. Is. Sikorski v časop. „Pamiętnik muz. i teatr.“ 1862. N. 2.—15.

[24]) Tento staroslovanský výraz svědčí o prastarém původu té písně.

uvázaný dle staré mody a splývá na vestu, dvojí řadou knoflíků ozdobenou. Věru, že by leckterý světák, duchaprázdný měšťák posměšným vtipem posoudil oděv starcův a zůstal by za ním státi, aby si jej lépe prohlédl . . . Ale jaká to významná, dobrotivá tvář pod ošumělým tím kloboukem! Pozorujte vrásky kolem úst a spokojený obličej — hleďte do těch modrých očí, z nichž září na vás nebeský klid a směje se nevýslovná dobrota! Zdálo se, jako by na obličej stařečkův jakási neviditelná záře padala. Byl-li skutečně ozářený, takový dojem činil jeho obličej. A právě v tomto starci, faráři Blažejovi, byla celá osada požehnána. Jsou takoví lidé. Častokráte slyšíme tvrditi mnohé mudráky, že prý v nynější době byl by opět čas, aby se Bůh zjevoval a zázraky činil. Nepomýšlejí, že se Bůh ještě nikdy nepřestal zjevovati. Když na jaře a v létě celá země poklady své otevře, když se děcko usměje, pták zašveholí, když se růže rozvoní: tuť vždy zjevuje se Bůh. A takových zjevení a zázraků děje se stále hojně. I v životě lidí dokonalých zjevuje se, jako v keři hořícím. A farář Blažej byl takový člověk, v jehož životě zjevoval se Bůh.

Půl století spravoval již dědinu svou. Byl-li majákem ve víru lidských vášní a zdviženým prstem, jenž okazoval k nebi. Toto půlstoletí bylo řadou výkonů blahodárných. Hluboká znalosť lidí, již osvojil si v životě svém plném zkušeností a pozorování, učinila z něho mírného posuzovatele lidských chyb a poklesků. Byl-li prostředníkem, otcem, laskavým soudcem, a kde on se objevil, tam hřích prchal. Působil na nepravosti jako jasné slunce na mlhy; mlhy se rozptylují, když se slunce ukáže.

Maje vyvoliti stav, jsa tedy v letech, kdy mladík pln vášní a bouřlivých náruživostí bujně do života vstupuje, zvolil stav duchovní s hlubokým a klidným přesvědčením.

Blažej přemítal o všem a shledal, že onen stav nejlepší jest, jenž člověku dává poklid srdce a duše. Jsou mnohé vědy, tak rozumoval, jež ducha lidského jasným světlem ozařují, ale srdce nezahřívají. A běda člověku, jenž zůstane po celý život chladným. Člověk, rovněž jako bylina, potřebuje záře, jež svítí i zahřívá. Rostlina, vězíc kořeny v zemi, hlavu ku hvězdám pozvedá. Tak filosofoval Blažej. Byl-li dobrý jinoch, a do očí jeho často slza nad cizím utrpením vstoupila. Šel ještě dále ve svém přemýšlení.

„Jest ovšem pěkné," uvažoval, „zná-li člověk zákony přírodní, dráhy planet, umí-li vniknouti do lůna země a rozumem svým vyluštiti to, co země hluboko v sobě ukryla, umí-li určovati řády květin a zvířat: ale jest ještě něco mnohem lepšího. Blažej to cítil a celý jeho život byl tím proniknut. On, jsa v ustavičném styku s přírodou, znal květiny, zvířata, nerosty, rozuměl polnímu hospodářství, ale díval se okem jiným na vesmír, než chladný učenec. Blažej, pozoruje vše, vysoko k Tvůrci všeho se povznášel. Zaběhl-li nějaký botanik do horské krajiny, tuť často slýchával Blažej výklady jeho. Povídal, do které třídy patří, kolik je tyčinek, jaké listy, květenství, mluvil o prášnících, pestíku.

„A jednu věc zapomněl, usmíval se Blažej. Taf je původ všeho a dívá se z lístků té květiny. Ba, v celé té květině ukryty jsou tajnosti stvoření."

Ukazovati k nejdokonalejší bytosti a k hvězdám, lidské slzy bídy a strasti měniti v úsměv naděje, býti kotvou v bouři, vojínem na stráži: toť naplňovalo nadšením duši mladého Blažeje. Chtěje se státi apoštolem Boha a hlásati mír lidským srdcím, býti jim světlem i teplem zároveň, zvolil Blažej stav duchovní.

A náhledy ty podržel farář po celý život. Vážil si vysoce učenců, myslitelů a filosofů; obdivoval se Buonarottimu, Rafaelovi, žasl nad Nevtonem; ale nevíme, nemělo-li v jeho srdci větší cenu dítě, jež v zimě na zasněženou a v kosť stvrdlou zemi ptáčkům drobty házelo.

Ještě jedna věc byla pohnula Blažeje, aby zvolil stav duchovní. Jako byl dokonalým člověkem, tak byl i výtečným synem a bratrem. Byltě z dětmi požehnané, ale velmi chudé rodiny. Otec zemřel právě v době, kdy měl Blažej voliti stav.

Stál bolestí zdrcen nad rakví, skloněn k vážné a klidné tváři otcově. V některých chvílích prý člověk prožije leta, a tak bylo i s Blažejem. Pohlédl kolem sebe, viděl matku a kolem ní drobné děti, a v tom okamžení mihlo se duší jeho něco, jako když otevřeným okénkem padne ve světničku plná jasná záře slunce. Okamžik ten byl rozhodným pro celý život.

„Zde jest má rodina," řekl pevným hlasem. „Těmto bytostem nahradím otce."

Zvolil stav, v němž neměl míti rodiny vlastní. Staral se o bratry a sestry, a matku vzal brzy k sobě. Stařena tato těšila se v době, kdy odehrával se děj tohoto vypravování. ctihodnému stáří devadesáti šesti let při úplné bystrosti smyslů a byla bytosť, v níž soustřeďovala se veškerá láska Blažejova. On, stařec čtyři a sedmdesátiletý, byl jí synem tak oddaným, jako za nejútlejšího mládí. Lásku k matce a bratrům dovedl přenésti na celé lidstvo: jeť to prosté, ale vznešené rozšíření. Zasvěcen práci, blahu, duchem ve hvězdách a srdcem mezi lidmi a v Bohu, nebyl pocítil nikdy v dřívějších letech touhu po životě jiném. Celá jeho osada byla mu rodinou, a z ní dýchala na něho rodinná blaženosť, již někdo jen v manželství tuší.

II.

Den jeho rovnal se celému jeho žití. Na faře nebyl sám: měl tam kromě matky ještě dva hosty. Řekli bychom cizí, kdybychom chtěli ukřivditi Blažejovi. Od té chvíle, kdy je farář poznal, nebyli mu cizími, a od té doby, kdy vzal je na faru, byli jeho dětmi.

Každá skoro vesnice, bohužel, má svého „blázna," z něhož si celé okolí posměch strojí. Místo co by o tyto nešťastné bytosti mělo býti postaráno v chorobinci, vystaveny jsou v šanc surovosti lidské. Zákon božský i lidský, jakož i rozum zavrhují a zatracují sebevraždu; z toho vzchází společnosti lidské povinnosť, aby se o bratry své neštěstím stížené starala, a nepáchala na nich vraždu. Vražda morální bývá horší nad tělesnou.

V celém okolí Skálova znali Matějíčka. Byl to jeden z oněch nešťastných chuďasů, o nichž veřejnosť neví a též se nikdy nedoví.

Matějíček byl „Práže" a když mu byl určitý počet let, poslali jej z Prahy do příslušné obce, Skálova. Matějíček byl blbý. Představte si chlapce na svůj věk čtrnácti let pravého trpaslíka, ale

s velikou hlavou, jež prozrazovala vodnatelnosť mozku. Obličej byl barvy chorobné, bledé, a nezdravě naduřelý. Těžká hlava padala chlapci vždy na prsa; chodíval po vsi s hlavou sklopenou. K tomu téměř ničeho nemluvil. Vyrážel ze sebe zvuky nesouvislé a měl velikou radosť, když někdo porozuměl, co svými nečlánkovanými zvuky říci chtěl.

Pokud byl ve Skálově, k vůli faráři Blažejovi nikdo neodvážil se chlapce týrati, ač si často z něho, bohužel i dospělí, surový posměch ztropili. Tu však dala obec chlapce podolskému Jezberovi za pasáka — Bůh ví, co na statku dělal, ale chléb byl nucen asi perně si zasloužiti, neb Jezbera byl podle toho.

Tam chlapec velmi mnoho zakoušel. Byl ústrkem všem: jediné Jezberová mu přála, ale nesmělo to býti před mužem — pro manželskou svornosť.

Kdysi přijel do statku k Jezberovům lékař, maje navštíviti nemocného Jezberu. Byl to velmi mladý muž, jenž nedávno teprve vysoké lékařské učení opustil. Náhodou spatřil i Matějíčka. Zavolal ho k sobě, ohledal jeho hlavu a pravil s chladnou ukrutností: „Chlapec dlouho živ nebude. Rád bych si jeho hlavu prohlédl, až zemře. To je velmi zajímavé podívání na porušený organismus mozku. Hospodáři, toho chlapce mi dáte, já ho za to dám pohřbít.“

„Vezměte si ho hned, pravil surový Jezbera, vždyť bez toho není k ničemu, darmochleb.“

Ač struny duše Matějíčkovy byly rozladěny, přece nešťastný chlapec jaksi pochopil, co se s ním děje. Podíval se ustrašeně z lékaře na Jezberu a utekl ze světnice. Věc nezůstala tajná; mezi chasou vypravovali si o přání doktorově — a jakž to bývá — počali tím Matějíčka strašiti. Ubohý chlapec slýchával každé chvíle: „Matějíčku, půjdeš doktorovi pod nůž.“ „Už jede pro tebe doktor.“ „Matějíčku, doktor ti uřízne hlavu.“ A když jednou náhodou jel doktor vesnicí, postrašili Matějíčka tak, že utekl na půdu, kdež jej za dva dny hladem zmořeného a polomrtvého našli. Jezbera, místo co by měl chlapce chrániti před svévolí, ještě sám chasu podněcoval. Byl to vůbec divný člověk, ten Jezbera. On a jeho žena — pravý opak. Ve vsi vyprávěly se o nich celé kroniky, z nichž též podstatná část tvoří děj našeho vypravování o faráři Blažejovi.

Jedenkráte kráčel farář za nedělního odpoledne procházkou k Podolí. Byla to cesta v letě rozkošná, v zimě hrozná. Jsa potěšen letní přírodou a pln klidných myšlének ubíral se stařeček, když jej zarazil křik a výskot. Tuše neplechu obrátil kroky své v onu stranu. Bylo to u močálu pod strání, kde říkali „na mokřinách“. Již z daleka poznal, že chasníci a výrostkové nosí kolem Matějíčka, a pak s ním běží k louži. Kmet zostřil kroky své, pokud mu stáří jeho dovolovalo.

Jakmile výtržníci starce spatřili, horempádem brali do zaječích; ale Matějíčka tam nechali. Chlapec byl ve stavu velmi zuboženém. Byl bez sebe a celý mokrý, neb jej až po krk hroužili do vody.

„Co se dělo?“ pomyslil si zarmoucený kmet a shýbnul se k sirotkovi. V tom přistoupila k faráři malá dívka a líbajíc mu ruku pravila: „Oni jej opili, velebný pane.“

„Kteří?“ „Podolští, velebný pane. A Jezbera tu byl také, a smál se a křičel. Byl též opilý, odešel však dříve pryč než jste

ráčili přijít. Lili do Matějíčka kořalku a pak jej potápěli do močálu, aby prý přišel k sobě.“

Faráři zaleskly se slzy v očích. Protivník jeho, Jezbera, jenž mu kazil celou osadu, i toto hnusné divadlo ztropil.

„Ať je tomu jakkoliv, rozhorlil se lidumil, Matějíček nesmí již do Podolí k Jezberovi. Poběž děvče; odneseme Matějíčka do fary.“

Stařičká matka farářova, zvyklá jsouc již podobnému, ani se nedivila, když takového hosta na faru přinesli. Kolikráte přivedl si ctihodný Blažej žebráka, dítě, tytýž i světáka a poběhlíka, pohostil je, někdy i několik dní — a tu měli se vždy lépe než on — a pak je propustil. Žádná duše nezůstala při tom bez dojmu.

„Vycházejte na rozcestí a za ploty“, usmíval se farář, „abyste našli království nebeské.“ Ani nevěděl, že mnohého spustlíka tím již napravil, a že zlepšený tulák, obrátiv se srdcem k dobru, s vděčností chudé skálovské fary si připomínal.

Matějíček nyní přivedený byl již hostem Bůh ví kolikátým. Ze všech hostí trvale zůstala tam stařena, rovného asi s matkou farářovou stáří. Byla to výminkářka. Znalec poměrů venkovských a ne povrchní pozorovatel života dobře ví, co v slově tom jest obsaženo. Stáří, jež samo sebou jest opuštěním a jež nikoho nezajímá, bývá tu často korunováno trnovou korunou. Tak bylo i u výminkářky Slezákové.

Dokud si nepřivedl mladý Slezák nevěstu, ještě jakž takž to chodilo na chalupě. Jak přišla nevěsta bylo to, jak bys vše byl na ruby obrátil. Slezák byl dobrotisko, a viděl-li mraky na čele ženině, uchýlil se před bouřkou do stodoly, vylezl na humna a spaním přečkával dobu nového jasna. Tím puštěno ženě mnoho vůle ke všemu, ku škodě výminkářce. Nejen že jí nikdy nepojmenovala „maminko“, jak se slušelo, ale vůbec jí nepojmenovala jinak, než ošklivě a se zlostí. Žila jí příliš dlouho. Slezačka zašla i tak daleko, že se kdysi vyjádřila, kterak jí chuť k jídlu opouští, když tu babu jen zahlédne. Slezák vše viděl, ale jsa slaboch duchem i srdcem, myslil si: „Ženské jest nesnadno rovnati, stále něco mají. Co bych strkal mezi ně prsty, co si uvaří, ať si snědí. Dělám raději, jako bych neviděl a neslyšel, a tak bude dobrá vůle hodně dlouho trvati“.

Politování hodnou touto zásadou nejvíce trpěla výminkářka. Chudák stará měla vykázáno lože na půdě. Na půdu vedly schody tak příkré, jako bys žebřík kolmo postavil: jaká to chůze, pro tělo vysokým stářím otřesené! Stalo se jedenkráte, že Slezáková spadla. Co tenkráte řekla mladá, nebylo asi pěkné, neb sám chladný Slezák se rozhorlil a lidé vypravovali, že byl u Slezáků rámus. Ale Slezákovo rozhorlení bylo jako když sláma chytne, nemělo žádného trvání, aby stařence bylo ku prospěchu.

Když to u Slezáků i tak daleko dospělo, že stařenka žebrala, aby hladem nezhynula, setkal se s ní na cestě Blažej. Mluvili spolu dlouho. Za krátkou dobu byla stará Slezačka na faře. Toť bylo přece pro Slezákovic pokořením, i šli na faru k Blažejovi.

Lidumilný farář, poznav prudkosť ženinu, vlídnými slovy jí domlouval a prohlásil rozhodně, že stařeně ubližovati nedá, neb viděl, kterak by se jí asi odměnila, kdyby se navrátila. Pak srdečnými slovy prosil, aby mu stařenu na nějaký čas darovali pro lásku Boží. On že je starý, a kterak mu často připadá, že málo dobra

na světě učinil; aby mu neodnímali příležitosti, přihoditi zrno na váhu svých dobrých skutků. Stará Slezáková zůstala na faře a Blažej říkával s úsměvem: „Mám dvě matky.“ —

Matějíček přiveden brzy k vědomí. Těžká jeho hlava klesla mu na prsa a oči zíraly polo tupě, polo udiveně před sebe. Pohlédl do vlídných, neskonale dobrých očí Blažejových a na jeho tváři objevilo se něco jako spokojený úsměv. Vzal ruku Blažejovu a políbil ji. Stařec zaslzel a položil na hlavu jeho obě ruce a ústa šeptala požehnání.

Blažejův obličej zářil. Pohlédl na obě stařeny a na Matějíčka a pomyslil si: Jak jsem bohatý — já, horský farář! Bůh mne hříšníka velice vyznamenal.“

Ještě téhož dne poslal Blažej po kostelníkovi Martinovi Jezberovi do Podolí lístek, co a jak se stalo s Matějíčkem. Jezbera cedulku přečetl, zakabonil se, a řekl suše Martinovi:

„At si pan farář Matějíčka nechá, jak dlouho mu libo — mně se po něm stýskati nebude. Zdrávi psali.“ Martin vyřídil, jak slyšel a farář se usmíval. — Skálovská osada byla velmi rozlehlá. Kdo zná horské vesnice, táhnoucí se hodinu, i dvě hodiny cesty, rád tomu uvěří. Duchovní správa v horách mnohem jest obtížnější než-li v kraji. V letě to ujde, ale v zimě bývá hůře: ba nebezpečno až o život. Blažej nedbal ničeho a celý den věnoval vznešeným účelům víry a náboženství, jež hlásal, a jež pronikalo úplně jeho srdce. Časně z rána, času letního, chodíval po zahradě, modlil se a potom četl. Byl t hluboký a důmyslný znalec literatury církevní i světské. Porovnával obě a čerpal z obou vše dobré, jako včela z květin. „Confessiones“ filosofa ženevského srovnával s vyznáními Aurelia Augustina, biskupa z Hippo, a klonil se před Augustinem. Zde stoupal ve světlo, záři, tam klesal v propast.

Četl „Génie du Christianisme“ v originalu právě jako Tassa a Homéra. Prostý, dětinský to muž, pravý typus duševního titana, již bývají též prostí a dobří. Velikost v obyčejném životě jest vždy prostá.

Po ranních modlitbách a čtení sloužil mši svatou; pak nastaly obchůzky. Když vycházel z fary, nebyl to farář Blažej, nýbrž slunce, jež vychází. Jako ono svítí, zahřívá, žehná, tvoří, zachovává, život budí, tak činil on. Prvé cesty jeho bývaly k nemocným a umírajícím. Působil více než lékař, jímž byl též poněkud. Kam přišel, rozšiřoval záři klidu a naděje. Těšil, poučoval, dojímal, slzel a modlil se. Navštíviv nemocné, kráčel k zarmouceným, nešťastným, opuštěným, kteří též nejsou nic jiného, než churavci. Tam činil totéž jako u nemocných. Radil, varoval, těšil a sílil. Po té zašel si k mrtvým. „I to jsou moji osadníci,“ říkával. Po dlouhou dobu padesáti let, co blaze v osadě působil, mnoho sémě bylo v půdu tuto uloženo. Pod zemí pochovány tu nesčíslné strasti a bolesti; zde dotloukla četná srdce šlechetná. Mnohé z nich farář znal a byl jim dokud žili tím, čím byl nyní žijícím. Často zaleskla se slza v zracích vážného kmeta a spokojený úsměv pohrával jeho rty. Kdož mohl tušiti myšlénky muže tak velebného, když zamyšlen nad některým hrobem stával! Rty chvěla modlitba, rozchvívajíc ducha, a snad i tušení blízké vlastní smrti.

Kráčeje Blažej na hřbitov, vždy děkoval Bohu, že mu tak dlouho matičku ponechal a prosil, aby ji ještě dlouho zachoval. Modle se za mrtvé prosil zároveň za živé a žehnal oběma. Jak vznešené to spojení smrti se životem. Když přišel ze hřbitova, opět na něho čekala práce. Přespolní kolátorníci přicházeli na radu, prosili, žalovali, za prostřednictví žádali. A nebylo-li těch, přicházely do zahrady děti podruhů a nádeníků, již po celý den na polích pracovali. Bylo to šveholení a radosti v zahradě! Blažej obětoval se celým srdcem mládeži a okřál, věda, že dobrý skutek činí.

„Kdo chce lidstvo zlepšiti, od mládeže jest mu počíti," říkával. A na faře byly děti pracujících rodičů chráněny zkázy mravní i tělesné. Blaze uplynul jim tam den jako v nebi. Matka Blažejova čile mezi nimi si počínala, zapomínajíc v těch chvílích břemene vysokého stáří.

V sobotu plnívala se farská světnice lidem všeho stáří. Byl to den, kdy Blažej půjčoval knihy. S nesmírnou obětavostí ze svých chudých příjmů zakoupil si vhodnou a výtečnou knihovnu. „Knihy jsou pravé dobrodiní, jsou-li dobrého obsahu — toť byla jeho zásada. A není-li v obci dobré knihovny, shánějí se lidé po věcech špatných, kterými se kazí. Vedle nemocnice, lékárny a školy měly by býti i veliké, dobré bibliotheky.

Častokráte, jakž to bývá, nemohla prostá matka Blažejova pochopiti velikosť synovu. Stáří učinilo jí nedůtklivou. Zazlívala mu mnohý vydej, jejž učinil za účelem dobročinným. Koupil-li knihy, podívala se na jeho oděv a porovnávala. Výsledek toho porovnání byla obyčejně poznámka, k níž Blažej mírně odpovídal.

„Zase knihy," namítala. „Pohleď na své ošlapané boty. Podívej se na oblek! Lépe bylo by místo knih to i ono si pořiditi. Nemáme dříví, dochází sůl. Není cukru a kávy, není chleba."

Blažej se usmíval a dobromyslnou odpovědí usmířil matku. Kolikráte — prozradíme Blažeje docela — při pohřbu místo příjmu sáhl sám do kapsy a často i platil léky a ulehčení nemocným. Stonal-li otec, žily tytýž děti z peněz farářových. Tak stalo se, že kolikráte neměl Blažej ani krejcaru. Ač bylo potřeba toho a onoho, stařec necítil nikdy nedostatku. Pohlédl na matku, na stařenu Slezákovu, na Matějíčka, knihovnu svou, na ditky v zahradě šveholící, zřel oknem na horskou letní nádheru a zašeptal: „Jak jsem bohatý!" Takový byl tento apoštol.

Když přivedl domů Matějíčka, vzešla mu nová povinnosť. Zhrozil se chlapce, jak je zanedbaný. Ač mu bylo mnoho odepřeno, ještě více byli mu odepřeli lidé. On byl chorým, lidé zabíjeli jej tupostí. Chlapec téměř ani mluviti neuměl. Farář podnikl práci trpělivosti andělské. Odpoledne a z rána učíval nešťastného chlapce mluviti. Matějíček učil se rád: mělť učitelem trpělivosť samu. V krátké době mnoho Blažej pořídil. Matějíček, ač nezačínal mluviti souvisle a správně, vyslovoval přece určitě a jasně. Po Skálově si o té ohromné práci farářově povídali, a divili se veliké trpělivosti jeho.

„To by neudělal žádný, říkali, a starý Jezbera nezasluhuje ani té milosti. Však nevíme, jak před Bohem zodpoví, co na chlapci spáchal."

Matějíčkovi bylo na faře jako v nebi. Z bezedné surovosti octnul se na výsluní lásky a vlídného milosrdenství. Bylo mu, jako

by za živa z prostřed svízelů a bídy odnesen byl anděly do ráje. Kdož může říci, zda-li Matějíček v duši své porovnával jak bylo dříve a jak je nyní . . . snad porovnání toho nebyla schopna duše jeho — věděl však, že jest nyní blaze, a to dostačovalo, aby srdce jeho tonulo ve štěstí. Jen někdy temný stín strachu přelétl pokojnou jeho duší: bylo to, když náhodou viděl doktora, kterak na malém svém vozíku jede kolem fary. Tuť Matějíčkova hlava klesla hloub na prsa, chvěl se, a oběma rukama křečovitě si hlavu držel. Ba, ptal se též vystrašeně, zda-li si doktor pro něho nejede.

I na Blažejovi naplnilo se, co jest obecným údělem velikých duchů: jak totiž lidé málo dovedou pochopiti velikosť. Buď jí zcela nerozumějí, neb šlechetným skutkům předstírají nešlechetné pohnutky a důvody, buď ji zcela odsuzují. V mnohých očích byl i tak dokonalý člověk, jako zde slabě jen líčený Blažej, pokrytcem a přetvařovačem. „Dobře ví, proč to dělá," řekl kdosi, a několikerá ozvěna v lidské podobě to opakovala. Minula léta, byly uprázněny kolikráte fary výnosné, vzdálenější spolubratří duchovní mluvili o nastávajícím obsazení, vzpomínajíce Blažeje, jehož by to jako nejstaršího a nejzasloužilejšího dělníka na vinici nebylo minulo . . . žádosti přišly — ale Blažejovy mezi nimi nebylo.

„Dobře ví, proč to dělá," ozvalo se i tentokráte. Blažej byl chud, neměl kolikráte ve své skrovné domácnosti na potřeby nejnutnější, obětoval vše svým bližním a Bohu, žil život křišťálově čistý a dokonalý a přece často i jeho potřísnila jedovatá slina lidského podezřívání. Po letech přestalo se konečně o Blažejovi mluviti.

„Teď již je ve Skálově úplně zapomenutým, řekli okolní duchovní. Nikdo o něm neví . . . vlastní svou vinou uvízl v té poušti. Proč nikam nežádal."

A v krátké době byl věru Blažej v zapomenutém Skálově v horách zapomenutým člověkem. Nikdo, kromě občas starého vikáře, jej nenavštěvoval: bylať cesta neschůdná a namahavá, a on sám mimo obchůzky ve své osadě jiných cest nepodnikal. Přirostl mu Skálov se svými útesy, roklemi a divokým horským rázem k srdci.

„Zůstanu zde," říkával pevně a oči jeho pohlížely při tom stranou na hřbitov.

Věděl, že před Bohem není zapomenutým. (Pokračování.)

Duma starého hradu.

Napsal A. O. Plešovský.

Až já, chatky vlídné,
zapadnu v rumy,
klesnete vy také
v smrtelné dumy?

Až já v mrákot vřavu
poklesnu temnou,
jistě, chatky milé,
půjdete se mnou.

A když zapomene
vás rozum krátký,
dám vás starci v ústa
já do pohádky.

A když o mé slávě
vykládať bude,
vzpomene též slzou
vás, chatky chudé.

Otázky a obrazy ze života socialního. *)

I.

Dům nezhojitelných v Linci.

Podáva Tom. Škrdle.

Za svého pobytu v Alpách čítal jsem od svého p. faráře katolický politický list „Linzer Volksblatt“ a tam bývaly nejednou uveřejněny milodary pro ústav tento, ano jedenkráte byl tam dům nezhojitelných celý popsán a zařízení v něm vylíčeno. I což divu, že jsem si při návratu do Čech v Linci dům tento prohlédl a o jeho účelu, zařízení a vydržování se poučil. Upozornily mne totiž milosrdné sestry sv. Vincence z Pauly, které nyní celý ústav spravují, na dva jinochy, dvojčata, kteří si o tento dům velikých zásluh získali, nabídly mi také za průvodčí k nim domácí službu, kterážto mi na cestě mnoho zajímavého o domácnosti ústavu nezhojitelných vypravovala a do domu oněch dvou jinochů mne uvedla.

V rodině této přivítala mne laskavě domácí paní Herrmann-Lichtenschopfová, matrona to ctihodná, jakož i její oba vlídní synové, na něž jsem po celý večer se zalíbením patřil, neboť jest to vskutku něco zvláštního a zajímavého, že se dva krásní, mladí jinoši věnují práci tak obětavé. Mezi hovorem zapsal jsem si hojně poznámek o předmětu, o němž píši; ostatní čerpám z tištěných zpráv, které mi oba bratři s ochotou darovali.

Roku 1883., kdy se slavilo 50leté jubileum světového spolku sv. Vincence z Pauly, byly vyzvány ústřední rady a skrze ně odbory čili konference Vincenciancké, by toto jubileum nějakým zvláštním dobročinným skutkem oslavily. Pokynutí toho bedlivě si všímla konference linecká, která tam působí již od let padesátých. Tehdy byl jejím členem Ferdinand Wiesbach, který seznal ve Währingu u Vídně

*) Pod tímto záhlavím zahajujeme novou řadu článků, jimiž chceme v první řadě čtenářstvu ukazovati velikolepou činnosť socialní, která se mezi katolíky hlavně v tomto století rozvila a nyní především ve spolcích Vincencianských svého plného výrazu dochází. Chceme však i dále k tomu poukazovati, co nám v tomto oboru ještě schází a jak by se celá tato činnosť ve státě rakouském, zvláště pak v zemi naší dala zařizovati, rozvětvovati a ujímati. Konečně čas od času poukážeme k osobnostem, které si v tomto oboru buď svými spisy, neb hmotnými dary obzvláštních zásluh vydobyly.

V druhé řadě budeme míti zřetel ku prácem v oboru socialním vůbec, tedy nejen ke katolíkům a jejich spolkům, nýbrž i jinověrcům a nejen k jednotlivým korporacím v státě, nýbrž i k činnosti států samých.

Abychom dle jistého určitého systemu práce uveřejňovali, to se od nás žádati nemůže, pováží-li se, jak rozmanitými cestami pracují o křesťanském socialismu katolíci němečtí, francouzští, italští i rakouští, jakož i rozličná jiná náboženská vyznání i státy a s jakými výlohami by bylo spojeno veškeru tuto činnosť popsati v českém jazyku. Určitého systemu tedy postup článků našich míti nebude, nýbrž uveřejní se brzy to, brzy ono, co v rámec nahoře vytčený spadá, avšak ve všem bude přec sledován jednotný cíl, ten totiž, aby se v nás články našimi stále oživovala slova Spasitelova o lásce k bližnímu. Dejž Bůh, aby slova naše vzbudila mnoho lit. pracovníků pro tento obor, jakož i aby veškerá naše práce, kterou začínáme, přinesla užitku chudině a třídám pracujícím. Redakce.

dům nezhojitelných a nyní ve své konferenci podal návrh, aby tato na oslavu zmíněného jubilea zřídila podobný ústav v Linci. Myšlénka jeho nalezla mezi členy souhlasu, byla přijata a usnešení v protokol zanešeno.

Avšak budoucího téhodne věc tato se mnohým pánům členům v hlavě jinak rozležela, ba sám předseda se od ní odvrátil a v následující na to schůzi ani protokol o tomto předmětu čísti nedal. Proti takovému jednání rázně se ozval mladý jinoch, Jan Herrmann, a vlivem i svou energií myšlénku tak šlechetnou před pádem zachránil. Konference darovala pro základ nového ústavu 200 zl. a pro každý budoucí rok slíbila poskytovati 50 zl ; ostatní se mělo uhraditi z milodarů. Hlavní však posilu poskytla novému ústavu zmíněná již paní Herrmann-Lichtenschopfová, která se ve prospěch domu nezhojitelných zřekla dědictví v obnosu 3000 zl.

Následkem tohoto příznivého průběhu sestavila konference zvláštní pravidla k vedení ústavu, která tuto v krátkém výtahu podáváme:

Spolek zvolil k řízení ústavu zvláštní odbor, avšak právo přijímací do nemocnice ponechal sobě. Žádá-li někdo o přijetí, odešle k němu konference dva členy a dle jejich vyšetření a lékařského dobrozdání přijme nemocného hned, neb si ho pro budoucnosť zaznamená. Chudí jsou přijati zdarma, bohatší něco platí a všickni mohou zůstati v ústavu až do smrti.

Duchovním vůdcem ústavu jest kněz, který však musí býti členem konference. Jeho činnosť se vztahuje nejen k nemocným, nýbrž i k ošetřovatelům. Koná vše bezplatně. Za nepatrnou odměnu poskytuje nemocným tělesnou pomoc lékař. Ošetřování a péči o nezhojitelné vedou členové spolku, kteří se k tomu dobrovolně hlásí: jeden vaří a dva se střídají v ošetřování a bdění ve dne v noci. Ošetřovatelé mají v ústavu zdarma byt, stravu a dostávají oblek podobný mnišskému habitu — platu však nemají. Toť krátký nástin správy v domě nezhojitelných.

Odbor konferenční k řízení ústavu tohoto zvolený najal v Schubertově ulici č. 11. jednopatrový dům, kterýž byl k tomuto účelu zvláště upraven a za nějž se platilo nájemného 522 zl. Dům se nalezá na konci jedné části města a poloha jeho jest velmi zdravá. Na jeho průčelí jest nápis: Dům milosrdenství (Haus der Barmherzigkeit), čímž změnili odstrašující dřívější nápis: Dům nezhojitelných, by tím nemocní i přátelé jejich na bolný osud těchto nešťastníků tak drsně nebyli připamatováni Dům jest jednopatrový a má v přízemí 3 pokoje s kuchyní, nahoře rovněž tři byty pro nemocné, tři pokoje pro sestry sv. Vincence z Pauly a malou, úhlednou gothickou kapli, v níž sestry vykonávají svou pobožnosť. Přijato býti může 14 nezhojitelných osob

Z počátku byli přijímáni jen muži a správu ústavu vedli přesně dle stanov členové konference, oba bratří Herrmannové a sice výminečně úplně zdarma a jakýsi Vilém Ries. Tak to trvalo až do velikonoc r. 1884. V tomto období nejvíce zásluh sobě získal o dům Jan Herrmann, který místnosti jeho takořka sám upravoval a svou obětavostí, láskou a vytrvalostí ústav ten velice povznesl. Jemu věrně po boku stál jeho bratr, srdcem i obličejem jemu zcela podobný.

Avšak o velikonocích r. 1884. přijat byl v linecké konferenci návrh, aby se do ústavu vedle mužů i ženy a dívky přijímaly. Následkem tohoto usnešení odebralo se ošetřování mužům a svěřeno sestrám sv. Vincence z Pauly, které dostávají vedle bytu a stravy ročně 50 zl.; mimo to vydržuje spolek kuchařku a domovníka, z nichž každému vedle zaopatření měsíčně 6 zl. platí.

Avšak Jan Herrmann i po této změně ústav denně navštěvoval, nemocné potěšoval a ku zvelebení domu milosrdenství pracoval.

Nu a jaký vše to činí dojem na cizince a jak se tam daří nemocným, táže se mnohý? Na to odpovídá „Linzer Volksblatt“ ze dne 14. prosince 1883 č. 288 těmito slovy:

Místnosti ústavu nejsou sice veliké, i zařízení jest jednoduché, ale vzorný pořádek a zevní čistota, která všude panuje, činí na jednoho líbezný dojem. Ve světlých obydlích, na měkkých ložích odpočívají ubožáci všech ubožáků, které dnem i nocí co nejpečlivěji obsluhují jejich ošetřovatelé. Tváře nemocných mají sice na sobě ráz hlubokého utrpení, avšak tento výraz zmiňuje paprslek radosti nad péčí a ošetřováním, jakého se jim dostává a ústa těchto nemocných šepotají vroucí díky těm, kterým mají za toto štěstí děkovati. K jejich potřebám má správa domu co nejpečlivější zřetel, všecky pomůcky novověkého ošetřování nemocných jsou po ruce atd. atd. — Viděl jsem dům i nemocné a vše, co tu řečeno, potvrzuji. Člověka hluboce dojímá ten posvátný klid, to ticho, které v domě milosrdenství panuje. Některý nemocný seděl, jiný stál, většina ležela na lůžku a jeden z těchto četl v knize; viděl jsem těla vyhublá, obličej strhaný, údy schromené, ale při tom jasné, klidné oko a žádné stenání a naříkání. Hle, jak mocně působí na nezhojitelné víra, naděje i láska, kteréžto Božské ctnosti jim sestry slovy i příkladným životem, hlavně pak péčí vštěpují a jimiž jsou zajisté tito nebozí tvorové proniknuti! [1])

II.

O nutnosti ústavů pro nalezence.

Podává Vojtěch Franz.

Pozorujeme-li denní zprávy moravských novin, shledáváme v nich úžasné množství spáchaných vražd nemanželských dítek, zjev to, který se v Čechách mnohem řidčeji vyskytuje. Důvody tohoto krutého zjevu na Moravě dlužno hledati v rozpuštění moravských ústavů (porodnice a nalezince) v Brně a Olomouci, jakož i v usnešení moravského sněmu ze dne 1. listopadu 1881., že zemský výbor za své příslušnice v jiných porodnicích slehlé nižádné náhrady uhražovati nebude. — Příčinou tohoto drakonického usnešení prý jest, že vydajů za ošetřování svobodných

[1]) Při svých návštěvách Vincencianských nalezl jsem již několik nezhojitelně nemocných osob v Žižkově. Takových lidí v nemocnicích pražských netrpí, doma panuje obyčejně chudoba, není tu potřebného ošetření, ba není ani času, ani peněz k potřebné péči o tyto na nejvýš nešťastné nezhojitelné. Pročež by si bylo přáti a jest toho již nejvyšší potřeba, aby země zřídila v Praze podobný ústav pro celé Čechy.

děvčat jak v moravských tak i mimomoravských porodnicích jakož i za ošetřování moravských nalezincův, ačkoliv jest úmrtnosť jejich ohromná, přece úžasně přibývá, tak že vynaložené obnosy, které se páčí na statisíce zlatých, tím na zmar přicházejí.

Páni z moravského zemského výboru udělali sobě snadnou úlohu. Místo přemýšlení, jakými opravami zlo toto opraviti a ubohým tvorům pomoci, vyřkli prostě: Zrušme porodnice a nalezince a budeme míti svatý pokoj; když Německo zrušilo tyto ústavy a také jiné protestantské státy, učiňme to též.“ — Patrně páni ti nevšimli sobě všeobecného hnutí v otázce nalezinců, které nyní v Německu a Anglii panuje; nevšimli si, že tyto protestantské státy opětně činí kroky, by znova založily tyto časem zrušené ústavy. Mimo to usnesla se městská rada drážďanská, zříditi nalezinec a v Bonnu nad Rýnem byl již ústav ten založen. Podobně jiná města obrací se na vídeňský a pražský ústav se žádostí o zaslání statusu pravidel a popisu veškerého vnitřního administrativního zřízení. A dojista, že jsou to vážné, nejen humanní, nýbrž též i národo-hospodářské zájmy, které německá města k opětnému zřízení nalezinců nutí, ačkoliv jest Německo přece dle samochvály Němců samých „ein Reich der Gottesfurcht und frommer Sitten.“ —

Uvedl jsem z počátku toto, bych poněkud dokázal nutnosť nalezinců, což jsem ostatně i jinými doklady stvrdil ve svém spisku „O nalezencích v Čechách.“

Zaopatřování nalezenců jest původní dílo katolické církve; ona to byla, která se první dítek těch ujala a lidská práva na ně k platnosti přivedla. V Rakousku uvedl císař Josef II. zaopatřování nalezenců do vlastního rámce, syst mu pro nemanželské sirotky na rozdíl od systemu pro zaopatřování sirotků manželských.

Zajisté jest neštěstím pro každé dítě, nemá-li legitimního otce, protože mu tím schází povinný vyživovatel. Když smrť vezme dítkám před časem legit. otce, nelze proti tomu bojovati. Když však žena dá světu nemanželské dítě, spáchána tu křivda na dítěti a jest to porušením veřejných mravů. Zde ovšem jest proti tomu bojovati, a to pečlivým vychováním a moudrým zákonodárstvím.

Poněvadž však žádné vychování a žádné zákonodárství není s to, by zplozování nemanželských dítek zcela zamezilo, jest nutno s tím, co jest ve skutečnosti, počítati. Obezřelým vychováním a moudrým zákonodárstvím mohou ohromná množství illegitimních dítek býti zmenšena. — Protož musí i sebe lépe spravovaný stát učiniti všemožná opatření k ochraně dítek těchto, a ne, co mělo býti opraveno, zrušiti, tak jak moravský zemský výbor snadným spůsobem to sobě učinil.

Jest směšno lidi za jiné pokládati, než-li jakými jsou. Zákonodárství musí hleděti následky lidských poklesků učiniti co možná snesitelnými a mezi dvěmi voliti zlo menší. Menším zlem jsou nalezince, větším spustlosť, odložení a usmrcení nemanželských dítek.

Ústavy rakouské a mezi nimi v popředí vídeňský a pražský nalezinec vytkly sobě za účel, vynahraditi přijatým dítkám bez rozdílu náboženství co možná nejvíce ošetření rodinného, pročež jsou nalezenci záhy po narození dáváni do ošetřování bezúhonným pěstounům, (alespoň musí se vysvědčením bezúhonnosti vykázati), proto že vychování malých dítek v ústavech jakožto kasárnické vy-

chování neposkytuje dětem rázu společenského a také z příčin zdravotních jest ošetřování u rodin s větším zdarem spojeno; doporučuje se však vychování u pěstounů na venkově usedlých, kde mravy, pracovitosť a hlavně náboženský cit zvláště u středního stavu ovládají.

Pečováno-li jest o dítky ty dobře, tělesně i duševně, representují potom uznání hodnou sílu a bohatě s úroky vrátí vynaložené vydaje. Opáčně stane se z nich břímě, které může býti lidské společnosti velmi škodlivé. Ústavy pro nalezence nemají tudíž úkolu toliko humanního, nýbrž též i eminentně významu národo-hospodářského. — Jak jsem již dříve podotkl, jest různé mínění o potřebě nebo zbytečnosti těchto ústavů. Bojuje se stále, každá strana domnívá se míti pravé důvody pro mínění své; jedna strana jest pro zrušení nalezinců, proto že prý kazí mravy; druhá volá o udržení stávajících neb, kde jich nestává, o zřízení, by řádným vychováním dítek nemanželských nuzného, nevychovaného proletariatu ubývalo.

Jeden úřad zdráhal se vydati hlásícím se pěstounům o nalezence na vychování nutné vysvědčení zachovalosti, a byv ředitelstvem nalezince vyzván, aby toho udal příčinu, odpověděl, že „nalezinec jest veliká brána, kterou vchází na venkov nemravnosť.“ Kdyby však veškerým děvčatům mohlo se dostatečného vychování v mravnosti a náboženství dáti, by v tak ohromném množství neklesaly, tu by jistě nebylo této „veliké brány“ potřebí.

Nynější státy kulturní hledí cíl dobrého vychování opuštěných nemanželských dítek na jiné cestě dosáhnouti. Kdežto katolický system nedovoluje pátrati po otci, nařizuje protestantský system nejen pátrání po otci, nýbrž i též po příbuzenstvu a nutí bezpomocnou matku, by dítě do vlastní péče vzala a tuto povinný otec neb příbuzenstvo podporovalo.

Katolický system jest zřejmě lidštější než-li protestantský. Onen chrání nejen život nemanželských dítek, nýbrž i česť nemanželských matek a přivádí zase matku k možnosti počestně živiti sebe. Čím více česť ženy v zemi se cení, tím více potřebí jest těchto ústavů.

Dle statistických dát (Grüne) jest násilné usmrcení nemanželských dítek v Prusku šestkráte větší, dle Rothekova lexikonu 7kráte ve Virtembersku větší než-li v katolických zemích. — Dle zprávy rakouského konsula Cohna v Břeclavi jest každý šestý proces tamní v záležitostech nemanželských dítek.

Nemanželské dítky, jsouce nuceně drženy u své matky a jsouce ve případě tom z pravidla špatně ošetřovány, kazí se velice jak duševně tak i tělesně. Protož utvořila se v Londýně philantropická společnosť za tím účelem, aby hájila života nemanželských dítek anglických, poněvadž Anglie také žádných ústavů pro nalezence kromě soukromých nevydržuje. Mimo to pomýšleno jest nyní také v Anglii na opětné zřízení těchto v předešlém století zrušených ústavů.

Přikročím k objasnění bodů, na které tábory přívržencův a odporníků dorážejí, totiž, mají-li býti nemanželské dítky ve veřejných porodnicích zrozené vychovány u vlastních matek, a mají-li býti matky tyto podporovány státem, anebo má-li se ošetřování dítek svěřiti toliko pěstounům.

Nynější ošetřovné za nalezence v Čechách obnáší 6 zl. měsíčně v prvém roce, 4 zl. v druhém, 3 zl. od 3. do uplynutí 6 roků; vlastním matkám platí se v prvém roce 4 zl., v 2. roce 2 zl. 60 kr., v 3. a 4. roce 2 zl., (kterým rokem ošetřovné dále matce se zastaví.).

Matky z porodnic jsou nejvíce, asi $^9/_{10}$, služky. Dáme-li takovéto služce dítě její na vychování, není ona nijak s to, by se 4 zl. sebe a dítě uživila. Ona umí sice uvařit jídla, čistiti nádoby a práti, ale na příklad šíti, aby mohla do obchodu s prádlem toto dodávati, toho jest málo která znalá — čím má se tedy mimořádně živiti? Do služby s dítětem jí nevezmou, domů k rodičům nesmí, nebo se jich bojí a před nimi stydí, a tak vidíme, že tu jest vše s velikými obtížemi spojeno, ano že jest nemožno, by takto s nemanželskými dětmi bylo naloženo. Dával-li by však ústav matce větší podporu než-li pěstounkám, tak že by mohla aspoň částečně z toho žíti, tu by se zase se všech stran na to ukazovalo se slovy: Podívejte se na chudou vdovu a sirotky, ty vedou čestný život a nevinně byly do bídy uvrženy a přece s tíží dostanou almužny, kdežto padlému děvčeti dáváte hned 6—10 zl. měsíční podpory, by snad nabádalo jí to hřešiti i na dále. A vskutku bylo by to dojista nespravedlivé! Protož nechť matka dále slouží a o dítko nechť pečuje řádná pěstounka, hodná matka, té budiž však ošetřovné tak podáno, by dítko svěřené nejen řádně živiti a šatiti mohla, nýbrž aby byla též odměněna za vzorné pěstování a za svou píli, kterou na dítko vynaloží.

Namítá-li se: „Matka a dítko náleží k sobě," mohli bychom důsledně také říci: „Otec náleží k tomu též."

Že na zvýšení ošetřovného za nynější finanční tísně a velikosti všelijakých požadavků nelze pomysliti, jest pisateli těchto řádků dosti povědomo. Vídeňský nalezinec však odměňuje svědomité pěstounky, zdárné nalezence, nemocné a chudé šestinedělky vydatně, aniž by fond zemský k tomu něčím přispíval. Neunavný ředitel tohoto ústavu, Dr. Fridinger, dožaduje se několikráte v roce v časopisech vídeňských, u dvora, šlechty a známých dobrodinců příspěvkův a poštěstilo se mu v krátké době zříditi 2 fondy. Z úroků jednoho fondu, obnášejícího nyní 33000 zl., podporuje matky (šestinedělky) po propuštění z ústavu, by, než-li k práci schopnými se stanou, nouzi neměly a následkem nouze do náruče lehkého života opětně se nevrhly. Z úroků druhého fondu, obnášejícího 122.000 zl., upotřebuje se část na odměny kojným za výtečnou péči o nalezence, na podporu chudým matkám, které z lásky dítky za vlastní u sebe podržeti míní, na odměny pěstounkám za vzorné vychování svěřených jim dítek; a zvláštní odměny dostane se oněm pěstounům, kteří z chorých, neduživých jim svěřených dítek neúmornou péčí zdravé dítky vychovali. Mimo to zakupovány jsou z úroků těchto šaty a obuv dítkám hodným a zvláště doporučeným pro vzorné učení se; dále ukládány jsou peněžní částky (5—10 zl.) do poštovních spořitelen, a restituovaným dítkám k nakoupení hraček na upokojenou, když z jakékoliv příčiny pěstounům se odebírají.

Kdežto úmrtnost vídeňského nalezince za dřívějších dob až i 74% obnášela, jeví se nyní na stupni 11%, důkaz to, že zvýšené

ošetřovné na vychování dítek s mnohým zdarem působí. V pražské porodnici obnášela úmrtnosť v r. 1882. 17%.

Velká část tohoto fondu vídeňského nalezince utvořena byla z nařízení Jeho Veličenstva, který díl čistého výnosu státní loterie k tomu účelu na podanou prosbu ředitelstva nalezince určiti ráčil. Ředitelství našeho ústavu pražského však za vedení rytíře Dr. Webra, bratra býv. českého místodržitele, se o tyto věci nestará — pročež bylo by jistě prospěšno, kdyby sám zemský výbor o založení soukromého fondu k účelům výše jmenovaným se postaral; česká i německá žurnalistika podporovala by dojista lidumilné snahy a uveřejňovala by zdarma provolání. Než i zde bylo by na příslušném místě ve Vídni zaklepati, by část čistého výnosu státní loterie tomuto fondu byla odvedena. Každého roku konány jsou dva tahy této státní loterie (jeden pro cis- a druhý pro translajth.); větší část těchto 500.000 losů po 2 zl. prodá se v Čechách, a rok co rok určuje se výnos na ústavy vojenské, nemocnice, dobročinné ústavy, ale jen co možná se sídlem ve Vídni. Nechť i nám Vídeň pro české ubohé děti maličkosť přepustí!

LITERATURA.

„Der heilige Wolfgang in seinem Leben und Wirken“. Quellenmässig dargestellt von Dr. Joseph Schindler, k. k. Regierungsrath, o. ö. Universitäts-Professor. Prag. Druck und Commissions-Verlag der fürsterzb. Buchdruckerei (Rohlíček & Sievers). 1885. S. VIII. 204.

Tak jsem již hotov; četl jsem spis, soudil nad ním a odsoudil jej: v čem? Ať svědčí přítomné poznamenání o něm.

Co se týče biografické částky spisu, schvaluji jej tím více, že jest to životopis nejen svatého, ale i muže apoštolského, který má nemalou zásluhu o založení latinského biskupství pražského. Nesouhlasím však s ním v otázkách do dějepisu církve křesťanské a do dějepisu slovanského sahajících. Nedivím se však mnohým pokleskům, poněvadž pocházejí z děl stranických a pomýlených, zvláště vzhledem k církvi cyrillo-methodějské. Představím-li sobě sv. Volfganga se ss. Cyrillem a Methodem, jak je v duchu Ginzelovském vyobrazuje Schindler, jsem nucen vyznati, že líčí onoho per excessum, tyto per defectum. A toto dokázat, jest hlavní úlohou těchto řádků; nezameškám ukázati též k jiným historickým vadám spisu svrchu řečeného.

Kde se dotýká Uherska, v IX. a X. století vzpomíná Maďarů, a bylby správněji učinil, kdyby je byl pojmenoval Uhry (Ungarn), poněvadž nynější Maďaři jsou pozdějšími přistěhovalci Poloveckými, kterých nepřivedl Arpád do Uherska [1]). Snadno odpustiti spisovateli, který kriticky nestudoval dějepisu Uherska, ale užil jen takového, jaký maďarsko-vlastenecký duch vybásnil. Že však na str. 35. vzpomíná, že Maďaři v r. 889. přišli přes Karpaty (?) do Pannonie čili do dnešního Uherska a zde našli Slovany, Bulhary, Vlachy, Němce a Italy, to je tuze nekriticky podáno, poněvadž mezi Karpatami a Dunajem, t. j. v Uhersku, bydleli Slované a Vlaši (Rumuni), za Dunajem však, t. j. v Pannonii, Slované a Němci, snad i ostatky Avarů okolo Mútného jezera (Neusiedler See): o Italech (Romani) blouzní jen nechutný Anonymus Belae regis notarius, kterého již i maďarská kritika odsoudila mezi bájky.

Na str. 36. a jinde jmenuje pohanské Maďary, na str. 38. přikládá jim dualismus. Na tom není ani joty positivné historie. Když Černí Uhři (jak je jme-

[1]) Srov. můj spis: Arpád a Uhorsko. Vlast r. 1884.

nuje Nestor) bývali *u hor* kavkazských, dostalo se k nim z Persie mahomedánství; když je Pečenci roztříštili, jeden jejich díl přešel do Persie, druhý však pošinul se nad Černé moře, odtud (s jedním kmenem Kozarů) do Moldavie a naddunajské Valachie a konečně s přivolením Svatopluka I. na Potisí. Je velmi pravděpodobné, že mezi těmito mahomedánskými Černými Uhry a Kozary byli též křesťané, ss. Cyrillem a Methodem ještě ve Vel. Bulharsku nad Černým mořem pokřtění; aspoň podivným „pohanem" byl ten Arpád, když r. 884. odporoučel se do modlitby sv. Methoda. Ovšem protislovanskou diplomacií uměle vypěstovaní Polovci (Kumáni) v novopečený „velmocenský" národ maďarský, spáchali sobě jiný dějepis i politický i náboženský, a nemajíce nijakého historického podkladu, namyslili sobě bájek, aby se aspoň ignorantům stali křiklavými, nemohouce se státi klassickými. Dle poesie maďarských dějezpytců Arpádovi Uhři v příčině náboženské všechno byli: jedni je natírají monotheismem, druzí dualismem, jiní polytheismem; aby však karrikatura byla úplná, napsal jim Stummer mythologii, vybranou z rozličných pohádek slovanských [2]).

Vraťme se však k sv. Volfgangu, a to dle niti chronologické.

Schindler na str. 52. uznává, že v Řezně a okolí již v prvních stoletích po Kristu byli křesťané, ale že mezi nimi bujel i koukol Gnosticismu, Priscillianismu, Manichaeismu (Bogomili?) a Arianismu; jen škoda, že skočil potom až do doby ss. Ruperta, Emmerama a Bonifacia. Je pravda, že je to cesta neušlapaná a mnohými ohledy a předsudky zmatená: já však osmělil jsem se přece vstoupiti na ni [3]), a naději se, že ji po mně jiní vyhladí [4]), aby objasnili křesťanství v Noriku, Pannonii a v okolí před ss. Rupertem, Emmeramem a Bonifaciem.

Prvně, než pokročím dále, jest mi připomenouti, že pod Dunajem bylo Norikum (Bavorsko) a Pannonia (Rakousko), rozdělené řekou Enží (Anesus); ale nad Dunajem Germania. Působení svrchu řečených ss. Ruperta († 705.) a Emmerama náleží do Norika, ne však do Pannonie; působení sv. Bonifacia do Norika a Germanie, a podobně ne do Pannonie.

Schindler věnoval větší pozornosť sv. Bonifaciovi, nazývaje ho „apoštolem Němců", ovšem nesprávně, poněvadž stotožňování Němců s Germany je tendenční dílo věku pozdějšího; a obrátil zvláštní zřetel k jeho působení v Noriku (Bavorsku), kde slovanští praobyvatelé dostali se již pod jho Sasů (Němců). Je pravda, že i působení sv. Bonifacia obyčejně se jmenuje apoštolováním mezi pohany: ale Schindler na str. 57. dobře píše, že to bylo jen potřebné organisování křesťanstva v Noriku (Bavorsku), aby jím uvedeno bylo spojení s Římem, tak že biskupové, kteří nepřijali unii (episcopi acephali), ani nebyli považováni za křesťany, aspoň ne za pravé křesťany. Poněvadž z biskupů předešlých jediný Vivilo přijal unii, ponechán je v Pasově, a ostatní nahraženi byli novými: solnohradský Janem, frýsinský Erembrechtem a řezenský Gawibaldem. Biskupství řezenské tedy bylo v Noriku (Bavorsku), a tak Schindler na str. 59. chybně rozšiřuje jeho jurisdikci na Čechy, které jsouce v Germanii náležely pod metropolitu mohučského.

Co píše Schindler na str. 69. o ketlických praobyvatelích Čech, to přijal od keltomanie těch, kteří všelikým výmyslem popírají a potlačují prahistorické přebývání Slovanů v Germanii vůbec a v Čechách zvláště, ačkoliv ěk Češi ještě za doby Kosmasovy († 1125) správně pokládali sebe za praobyvately. Až tehdy, když západní němečtí císařové podmanili si velkou část Germanie a osobovali si právo na celou Germanii, politickou tendencí vymyšlena jest totožnosť Němců s Germany, ba Němci podstrčeni byli i Germánům Tacitovým. Když Longobardi v druhé polovici V. století výbojně udeřili na pokoje a pohodlí milovné Čechy, našli zde již Slovany [5]), a to křesťany, ačkoliv ěk snad biskupové jejich před dobou papeže Symmacha (498—514) byli buď Ariáni aneb Acephalé.

Nečteme, že by sv. Bonifác jako arcibiskup mohučský a metropolita Germanie, do které náležely i Čechy, byl tyto potáhl do římsko-latinského organismu, ani o jeho nástupcích: ale biskup řezenský, jsa podřízen metropolitovi solnohradskému, nebyl k tomu oprávněn, aby Čechy odtrhl od metropole mohučské.

---

[2]) Slovenský Letopis. II, 331.

[3]) Pastýř duchovní. 1885. str 242.

[4]) V článku, kterého právě předešlá poznámka vzpomíná, na str. 306. Putuinu měl jsem za Pustvinu (Oeden-Burg): ale dočetl jsem se, že to Putina (Strassenbruck aneb Budina?), asi nynější Piten na řece Litavě. Urbs Putina quasi metropolis et mater civitatum versus Pannoniam ad australem plagam... Berth. Annal. ad an. 1077. Pertz: Monum, Germ. SS. V, 302. cum. n. 31.

[5]) Pastýř duchovní. 1885. str. 307.

Schindler proti tomu velkou váhu klade na 14 lechů českých, kteří 13 ledna r. 845. z rozkazu krále Ludvíka pokřtěni byli v Řezně, vida v tom důkaz, že: a) ti lechové byli pohané, a tak od toho křtu béře počátek rozšiřování křesťanství v Čechách, b) že tím Čechy vtěleny byly do biskupství řezenského. Ani jedno ani druhé neplatí. Ne proto křtěni byli v Řezně, že tam byl biskup Baturik, ale proto, že tam byl kr. Ludvík, kterému se — praví jeden český historik — stavše se zrádci české vlasti, poddali. Že by byli ti lechové bývali pohané, také nelze rozuměti ad literam, poněvadž víme, že bývali ti německo-císařští apoštolové příliš štědří s novokřtěním. Máme příklady nejen v životopisu sv. Bonifacia, který považoval za neplatný i sám latinský negrammatikální křest „in nomine Patria et Filia et Spiritua sancta", ale též jinde. Privinovi, jako knížeti nitranskému, arcibiskup solnohradský vysvětil chrám sv. Emmerama v Nitře, tedy jako křesťanu (glagolskému), a přece král Ludvík dal jej křtit v Treisme; jakoby křest byl náležel k obřadům holdování. Vzpomenu ještě jen, že ještě i v XIV. století litvanský vévoda Jagello byl čtyřikráte pokřtěn. Že by byl Baturik dostal od kr. Ludvíka jurisdikci na Čechy? Král Ludvík neměl té moci, poněvadž určovati hranice biskupské a dávati missii apoštolskou náleželo apoštolské Stolici. Připouštím, že na českém, k říši přivtěleném území, těch 14 lechů dostal chrám sv. Emmerama nějaké pozemky, kde biskup řezenský jako zeměpán konal svůj úřad: ale z toho nenásleduje vtělení toho území — tím méně celých Čech — do biskupství řezenského, právě tak, jako příslušnost k němu dolní Pannonie, kde Privina podobně daroval pozemky témuž chrámu sv. Emmerama. Též biskup solnohradský až tam v Nitře konal úřad biskupský, světiv chrám Privinovi, a biskup pasovský obdržel pozemky až za Dunaj k řece Dyji sahající: nebude však nikdo tvrditi, že solnohradská a pasovská biskupství měla až tak daleko sahající právní jurisdikci. Jejich výkony biskupské trvaly dotud, pokud to okkupované území opustit nebyli přinuceni; jak se to skutečně i stalo za Rastislava, Svatopluka a Mojmíra II. na Moravě a v Pannonii, za Bořivoje a Svatopluka v Čechách. Bez toho však, že bychom solnohradské biskupství rozšiřovali na dol. Pannonii (uherskou), pasovské na horní Pannonii (rakouskou) a Moravu, řezenské na Čechy, netajíme jejich zásluhy o latinskou církev v Pannonii, na Moravě a Slovensku, ba dílem i v Čechách [6]).

Tu svou methodu per defectum vzhledem k sv. Methoději a per excessum vzhledem k biskupům řezenským zvláště dokázal Schindler ponížením církve Methodějské v Čechách až na nullu a zveličením působení řezenských biskupů až výše pravdy Nejen zamlčuje, co svědčí o slovanské církvi v Čechách, ale i to, coby měl přivlastniti jí, připisuje řezenským biskupům.

Jesti známo, pražské zlomky glagolské mají na sobě známky česko-moravsko-slovenského nářečí a náležejí době před X. stoletím, ale nepovstaly za doby kyrillské sv. Methoda, nýbrž jsou z časů předkyrillských; jsou tedy potvrzením mého domnění, že jsou zůstatkem glagolské liturgie, panovavší v glagolských biskupstvích metropole laureacenské [7]). Na potlačení této ovšem pracovalo se skrze solnohradského arcibiskupa a pasovského biskupa v Pannonii a na Slovensku: ale za doby Mojmíra I. a Tutunda byla obnovená i s biskupstvími: v Medliku, Nitře, Starých Hradech a Vesprině. O tom, co se stalo s její biskupstvími v Germanii, t. j. na Moravě a v Čechách, nemáme známosti; žeby byli Češi a Moravané upadli v starootcovské pohanství, tomu nevěřím, ačkoliv letopisy plné jsou zpráv o pohanství v Čechách a na Moravě. Zůstalo-li předešlé křesťanství v Čechách a na Moravě v unii s Římem, jako tomu bylo na začátku VI. století, aneb bylo-li bez unie (ἀκήψαλον), pro nedostatek dějepisných pramenů nelze rozhodnouti ani pro ani contra. Ty souditi za skutečné pohany, kterým letopisy přikládají název pohana, byl by nesmysl. Když Bořivoj podrobil se arcibiskupství sv. Methoda, což legendář chybně nazval pokřtěním, vzbouřil se proti němu Strojmír a byl podporován od Němců: kdož by již chtěl mysliti, že Němci podporovali Strojmíra proti Bořivojovi proto, že tento se dal pokřtíti? Uváží-li se věc ne ad literam, nýbrž dle poměrů, každý jest nucen doznati, že latinsko-křesťanský Strojmír zbouřil se proti Bořivoji, že tento přistoupil k arcibiskupství Methodovu, kterého Němci nenáviděli. Udělal-li legendář latinsko-křesťanského Strojmíra nepřítelem křtu, tedy pohanem, jakýž div, že celá halda západních latinských kronikářů spílá slovanským křesťanům pohanů? Schindler drží se podobně těch ad literam, házeje do pohanské urny všechny, kteří nenáleželi k církvi latinské. Jemu práce sv. Methoda, v Če-

[6]) Šafařík: Starožitnosti. II, 444.
[7]) Pastýř duchovní. 1885. str. 305.

chách jsou nullou, církev slovanská na Moravě po smrti sv. Methoda vzala za své a na půdě svato-Methodějské v Čechách, na Moravě, v Polsku a Uhersku pozdvihlo hlavu staré pohanstvo. Bylo-li totižto v Čechách jen dvojí náboženství: latinsko-křesťanské a slovansko-pohanské, tak že medium non datur, nutně z toho následuje, že tím slovansko-pohanským náboženstvím přepjatí západní legendáři a kronikáři, jako i jejich nohsledové, rozumějí křesťanství slovanského obřadu.

Že na Moravě a v Čechách zůstala ještě drahně času církev cyrillo-methodějská, toho obšírně dokazovati nezamýšlím [8]), poněvadž bych tím naplnil mnoho sloupců „Vlasti"; podotknu jen některé kumulativní doklady a to právě takové, jichž smysl je u Schindlera překroucen.

Na stránce 83. podává zkomolenou zprávu o postřižinách svatého Václava, které — prý — konal v Čechách řezenský biskup Tuto (894-930, s celým svým duchovenstvem. Chtěl-li již podati tuto zprávu, měl ji podati věrně: že se postřížení svatého Václava nestalo v knížectví Spitihněva (v Čechách), nýbrž v (moravském) údělném knížectví Vratislava u přítomnosti biskupů a duchovenstva, v chrámu bl. P. Marie (ve Velehradě), skrze blahověrného biskupa Notaria [9]) po odzpívané svaté liturgii [10]), dle obyčeje východní církve [11]). Darmo mluví též Schindler o přátelských poměrech Vratislava k Deutschlandu, poněvadž dějepis je hlasu protivného [12]). Z toho, že nemůžeme podat jména a sídla biskupů slovanských, kteří byli při postřižinách sv. Václava, nenásleduje, že jich nebylo. Památky slovanské nám zničili, a západní legendáři a kronikáři, majíce slovanské biskupy za nebiskupy a slovanské křesťany za nekřesťany [13]), ze zášti mlčeli o nich.

Když po smrti Spitihněva († 915) a Vratislava († 921) sv. Václav stal se knížetem [14]), latinská bohoslužba ovšem ujímala se vedle slovanské, ale ji nepotlačila. Za důkaz uvedu jen kroky, které učinil Boleslav I. k dosažení biskupství pražského u Jana XII. V odpovědi, kterou dal k jeho žádosti Jan XIII. ustanovuje se založení biskupství, ale u sv. Víta a to „non secundum ritus aut sectam Bulgariæ gentis vel Ruziæ aut Sclavonicæ linguæ." Poněvadž odpověď obyčejně opětuje prosbu, která byla přednesena, vysvítá ze slov papežových, že Boleslav byl žádal od Jana XII. založení biskupství u (slov.) chrámu sv. Jiří a to biskupství obřadu slovanského, jak to byl právě učinil Bulharům v Uhersku [15]). Co by byl Boleslav I. snad dosáhl u Jana XII., Němcům nepříznivého, to mu odepřel Jan XIII., povolný Němcům; nařídil (incanonizamus) sice založení biskupství v Praze, ale u (latinského) chrámu sv. Víta a to obřadu latinského. Byly-li Čechy, jak Schindler na str. 82. tvrdí, částí (Bestandtheil) řezenského biskupství: jak mohl Jan XIII. bez vědomí biskupa řezenského a arcibiskupa solnohradského nařiditi založení biskupství pražského v obvodu biskupství řezenského a arcibiskupství solnohradského? Nebylo-li slovanského stáda v Čechách, jakž mohl Boleslav I. žádat pastýře slovanského?

Z toho, že sv. Václav, aneb Boleslav I. povolal biskupa řezenského k posvěcení chrámu sv. Víta, nenásleduje též příslušnost Čech do obvodu biskupství řezenského. Slušelo se, aby latinský chrám vysvěcen byl latinským biskupem, a takový Čechám nejbližší byl biskup řezenský. Tento učinil to titulo vicinitatis, ne ale titulo juris. Konání funkce biskupské není vždycky důkazem jurisdikce nad územím, kde se funkce koná: tak solnohradský biskup vysvětil Privinovi chrám sv. Emmerama v Nitře, bez toho, že by Nitra byla náležela do obvodu biskupství solnohradského Adalbert, potomní arcibiskup děvínský, biřmoval v Čechách sv. Vojtěcha [16]: Komu by ale napadlo tvrditi, že byl biskupem Čech?

---

[8]) Sborník Velehradský. IV. 4—44; 56. Beseda učitelská 1883. č. 36 atd.

[9]) Nebyl to nějaký notář (písař), nýbrž biskup jménem Notarij. Srov. Prameny dějin českých. II., 256, 328.

[10]) Prameny dějin českých. I., 127.

[11]) Const. Porph. Patrologiæ series græca posterior ap. Migne. Parisiis, 1864. Tom. CXII. pag. 1154—1158.

[12]) In diebus illis immanissima persecutio Saxoniam oppressit, cum hinc Dani et Slavi, inde Boemi et Ungari laniarent ecclesias. Adamus Brem. c. 44.

[13]) Srov. list bavorských biskupů z r. 900.

[14]) Schindler drží se ještě staré chybné chronologie. Srov. můj článek v „Komenském" r. 1884. str. 183.

[15]) Arpád a Uhorsko. Turč. sv. Martin, 1885. str. 23.

[16]) Gelasii (Dobner) An. Hágek. IV. 125.

Schindler ovšem největší váhu klade na zprávu Othlona († 1079.): ona však tak je nedůkladná, že je nesnadno spoléhati na ni. Jest-li dle Schindlera již od r. 845. řezenští biskupové byli biskupy Čech a pracovali v Čechách: divně to k r. 973. zní u Othlona: „Hæc namquam gens (Poemorum), noviter per christianam imbuta fidem, sacrilega idola, licet tepide, abiecit, sed quomodo catholicam fidem exequeretur religionem, *quando caruit pastore*, prorsus ignoravit.“ Jest-li již císař Otto I. († 7. kv. 973) založil biskupství pražské, těžce rozuměti Othlonu: „At medius (i. e. II.) Otto caesar a glorioso duce Heinrico, ceterisque fidelibus est interpelatus, ut quod apud ipsam gentem inchoatum esset, pro domini amore regali potestate perageret. Talibus igitur petitionibus caesar libenter assensum praebuit. Sed quod Poemia provincia sub Ratisponensis ecclesiae parochia exstitit, peragi non potuit, nisi ipsius antistitis praesidio. Unde rex, legatione missa ad episcopum, petiit ut, acceptis pro parochia praediis, in Poemia sibi liceret episcopatum efficere. Cumque tempus peragendi concambii venisset, tanta favit alacritate, ut ipse privilegium componeret.“

Správně a nezávadně přeložit toto do češtiny je téměř nemožno. Nemýlím se snad, že zde není řeč se sv. Wolfgangem o založení biskupství, ale o záměně statku, který měl biskup řezenský v Čechách (Poemia provincia), aby jako zeměpán vyloučen byl z Čech a za svůj ten statek (pro parochia) uspokojil se statky (praediis), které mu dá císař v náhradu mimo Čechy. Nemožno zajisté mysliti o sv. Wolfgangu, že své dosavadní biskupství jako by prodal za světské zboží. Stalo-li se Cambium, pak nutně stalo se o záměně jeho světského českého statku s nečeským, tak že smlouva (privilegium cambionale) nemůže a nesmí se stotožňovati s fundační listinou biskupství pražského za Ottona I.

Nesmíme spustit i to z oka, že biskupství pražské podřízeno bylo metropolitu mohučskému, kam Čechy od doby sv. Bonifacia implicite jako část Germanie náležely: ale řezenské biskupství podřízeno bylo metropolitu solnohradskému. Vyjednávalo-li se (dato, non concesso) s biskupem řezenským o vyloučení Čech z biskupství řezenského, patrně jednalo se též o vyloučení Čech z arcibiskupství solnohradského a o připojení biskupství pražského k arcibiskupství mohučskému: kde pak toho jen stopa?

Ostatně, ačkoliv sv. Wolfgang nebyl biskupem českým, přece, poněvadž (o čem nepochybuji) propouštěl své kněze do Čech a odstoupením svých statků v Čechách přispěl k založení biskupství pražského, budiž mu i za to vděčná památka ve vlasti české. *Fr. Sasinek.*

„Život sv. Methoda, apoštola říše Velkomoravské a Slovanů vůbec“. Sepsal Dr. Matěj Procházka, starosta Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, čestný kanovník v Brně a papežský tajný komoří. Druhé obšírnější, kritickými doklady a ozdobnými nákresy opatřené vydání na důstojnou oslavu roku 1885. V Brně 1885. Tiskem a nákladem knihtiskárny benediktinů rajhradských v Brně. Cena 1 zl. 50 kr.

Od roku 1863., kterým co tisíciletím příchodu sv. věrozvěstů slovanských započala úcta k těmto velikým sv. našim apoštolům po vlastech československých se zmahati, sepsali nám životopisy sv. Cyrilla a Methoda slovutní naši kněží Jan Ev. Bílý na Moravě a Václav Štulc v Praze Za tehdejších dob nevědělo se ještě o listech velkého papeže Jana VIII., objevených v bibliothece londýnské, jimiž se ujímal tak rázně uvězněného sv. Methoda proti biskupům německým; nebyl ještě rozluštěn spor, psal-li sv. Cyrill kyrilsky čili glagolsky — nevědělo se o mnohých památkách cyrillo-methodějských, jako o obrazech sv. Petra a Pavla v Římě s cyrillskými nápisy a měšci sv.-Štěpánském, mezi korunními klenoty koruny sv.-Štěpánské se nalezajícím, nevědělo se o mnohých cyrillo-methodějských křížích v Čechách a na Moravě, domýšlelo se, že píseň „Gospodine, pomiluj ny“ je sv.-Vojtěšskou, nebyly ještě všecky legendy ruské, pannonské a vlašské o sv. Cyrillu a Methoději jednající důkladně probrány, ano nepřidáváno jim tehdy patřičné důležitosti — zkrátka vědomosti tehdejší o životě těchto našich velikých věrozvěstů byly neúplné, děravé. Arcit v posledních letech čtyři ročníky „Sborníků Velehradských“ získaly si velikých zásluh o rozvoj a doplnění životopisů sv. Cyrilla a Methoděje. Na oslavu tisíciletého úmrtí sv. Methoda na rok 1885. ozývaly se všeobecné hlasy, aby důkladný životopis těchto našich slo-

vanských apoštolů jak co do historických dat, tak co do zevnější úpravy a illustrací zdařilých pro národ náš byl vydán. Ale kdo měl k dílu tomu tak důkladnému a obtížnému se oddati? Kdo měl těch vědomostí a kdo by se byl podrobil té obtížné práci, aby všecky klášterní knihovny v Jihoslovansku a v Rusku prozkoumal a jako pilná včelička vše, co doposud kde roztroušeno, sebral a v důkladné dílo uspořádal? Nikomu se k této obrovské práci nechtělo, až konečně Sušilův nástupce, otec duchovenstva moravského, slovutný kanovník Dr. Matěj Procházka neunavnou pílí svou dílo toto velkolepé nám podal. Prvně co knihu podílnou z dědictví sv. Cyrilla a Methoda roku loňského bez poznámek dokladů historických pro čtenáře méně historicky vzdělané, a podruhé v knize zvláštní, úpravy elegantní, s historickými doklady a se zdařilými illustracemi. Kniha tato činí slovutného p. Dr. kanovníka Matěje Procházku slavným a historikové pozdější vždy se budou na ni odvolávati; neb snešeny tu všecky možné prameny a řádně citovány, co jenom o našich sv. věrozvěstech kde stává a uveřejněno kdy bylo, dále vše tak soudně promyšleno a sestaveno a přerozkošnými básněmi vzletného Vl. Šťastného a vkusnými illustracemi ozdobeno. Nejenom učenec, ale i každý horlivý vlastimil a katolík pokochá se v mistrovském díle tom a přečte si několikráte se zálibou jednotlivé statě a sezná, jakých velikých zásluh získali si tito velicí věrozvěstové o národ náš.

Čtouce toto velikolepé dílo obdivujeme píli, učenost a kritický rozhled jeho. I knihtiskárna zevnější lepostí díla toho se osvědčila. Očekáváme, že tato monumentální práce nalezne se na stolku každého českého učence, vlastence a bude po staletích v knihovnách příštím učencům hlásati zbožnost, a vlastenectví doby naší a neocenitelné zásluhy svatých našich věrozvěstů o národ náš československý a o celý národ slovanský! Statě a obrazy velkolepého díla tohoto jsou: Obraz titulní podle nákresu L. Seitze v Římě, snímek to fotografický. Úvodní báseň „Velehrad“ od Vl. Šťastného, vzletná a zdařilá. Úvod v dějiny života sv. Methoda a výčet pramenů, z nichž auktor čerpal. II. Mládí sv. Methoda a Cyrilla. III. Sv. Cyrill u Agarjanů. IV. Sv. Cyrill a Method na cestě do Kozarska. Výtečný jest zde obraz Inkermanské pečery starých křesťanů. Jižní strana a kaple sv. Klimenta od paní Bakešové, dcery slovutného paleontologa Dr. Wankla, která po Krymu cestovala a krajinu tu po lodi navštívila. V. První apoštolování svatých bratří mezi Slovany s básní: „První bohoslužba na Moravě. VI. Apoštolování sv. bratří na Moravě. Velmi důležitá jsou VII. Starobylá podání o sv. Cyrillu a Methodu s obrazy sedmi křížův byzantských ze Sborníku Velehradského otištěných. Neméně důležité jsou zmínky o Osvětimanech, kde sv. věrozvěstové své žáky vyučovali a měli seminář duchovenský. Též důležito jest, že pojmenování dnů v témdni, jméno Hospodin, Spasitel, Stvořitel, hřích, pokání, zpovědník, zpověď, rozřešení, milost, křesťan, křest, svatý, tajemství atd. pocházejí od ss. Cyrilla a Methoda. Neméně důležita jest zmínka o měšci sv. Štěpána, pocházejícím od panen cyrillo-methodějských z Vezprimu, důkaz, že sv. Štěpán byl ctitelem liturgie cyrillo-methodějské a na její zachránění založil kláštery Vezprimský, slovanských jeptišek a slovanský klášter mužský Basiliánův v Oroslanech. VIII. Svatí bratří na cestě do Říma. IX. Svatí bratří v Římě. Úmrtí a pohřeb sv. Cyrilla. Velmi krásná jest báseň Vl. Šťastnýho: Povýšení jazyka slovanského, na základě moravské pověsti. X. Sv. Method arcibiskupem Pannonie a Moravy. XI. Politické převraty na Moravě. XII. Apoštolování sv. Methoda na Moravě a v Čechách. XIII. Sv. Method u ostatních Slovanů. Statě XII. a XIII. jsou velmi vzácné. XIV. Osočování sv. Methoda v Římě a jeho vítězství. Zde na mnoze citovány závažné listy velkého papeže Jana VIII. k německým biskupům, kterýchžto listů jsme do nedávna neznali XV. Poslední činy a úmrtí sv. Methoda. XVI. Velmi krásná jest stať: Povahopis svatých apoštolů slovanských — v níž zříti lze ryzí jejich slovanskou povahu a utrpení jejich; však s jemností spojenou též odhodlanost a vytrvalost a nadšenost pro dílo spásonosné. XVII. Vyvrácení a pád veliké říše moravské a konečně XVIII. Přehled I. tisíciletí a tužby naše pro budoucnost. Stať tato musí pohnouti srdcem každého Čecha-Slovana.

Konče úvahu svou o tomto monumentálním díle nemohu zvolati jináče: o kéž bychom všickni byli a zůstali národem cyrillo-methodějským, zajisté vždy by nám dobře bylo. *Fr. Wildmann.*

Pozvání ku předplacení na II. ročník

„VLASTI“,

měsíčníku pro poučení a zábavu,

který vydává **družstvo „Vlasť“** a rediguje katecheta **Tomáš Škrdle.**

Časopis tento pracuje ve směru prvních našich buditelů národních, směru to vlasteneckém i křesťanském, a snaží se literárním prácem tohoto druhu zjednati rozšíření po vlastech československých, jakož i klade kritickými články odpor té části literatury naší, která sice buditele národní všemožně velebí, ale duchu i směru jejich se odcizuje.

Kdoby nás tedy v tomto snažení chtěl podporovati a žádal si na ukázku toto 1. č. II. ročníku, s ochotou a zdarma mu je zašleme.

Abychom tím snáze myšlénce své průchodu zjednali, určili jsme cenu „Vlasti“ velmi nízce: stojíť tento čtyřarchový měsíčník i s poštou čtvrtletně 82 kr., půlletně 1 zl. 64 kr. a ročně 3 zl. 25 kr.; studující pak středních a vysokých škol, jakož i alumnové a klerikové platí za „Vlasť“ ročně toliko 3 zl. a kdo 10 předplatitelů získá, dostane jedenáctý zdarma. Pánům knihkupcům dáme časopis za hotové s provisí 25%.

Časopis, jak již řečeno, vydává družstvo „Vlasť“, které v prvním roce tak zmohutnělo, že čítá nyní okolo 400 členů. Sám zvěčnělý J. Em., ndp. kardinál kníže arcibiskup Schwarzenberg, byl zakládajícím údem této korporace.

Členové jsou nyní druhu dvojího: *a*) zakládající, kteří buď najednou, aneb v půlletních lhůtách à 5 zl. složí pro spolek celkem 50 zl., aneb přispívající, kteří obětují družstvu ročně 3 zl. Činní členové se přijímali toliko do 1. ledna r. 1885.

Až družstvo „Vlasť“ sežene veliký kapital — a že se tak stane, pochybnosti již není — bude vedle časopisu svým zásadám dávati průchodu podporováním spisovatelů i literárních podniků směru nahoře vyznačeného.

Celý první ročník „Vlasti“, objedná-li se přímo z administrace, stojí v snížené ceně místo 3 zl. 25 kr. toliko 2 zl.; kdo však za „Vlasť“ předplatné dluhuje, pro toho tato výhoda neplatí.

Redakce a administrace „Vlasti“,
Žižkov, Komenského náměstí (u parku) č. 505.

Provolání.*)

V Americe založí české duchovenstvo seminář pro mladíky česko-slovanského jazyka a sice u města Chicaga. K tomu účelu bude potřebí knihovny pro nové alumny. I žádáme tudíž duchovenstvo a věrné katolíky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, aby k tomuto účelu knihy věnovali. Darované knihy poučné a vědecké tvořiti budou základ české seminářské knihovny, ze zábavných pak se v Chicagu založí velká česká knihovna pro lid. Dary na knihách buďtež zasílány pod adresou: Ant. Matyaš, sekretář křesťanské akademie v Praze, Řetězová ulice čís. 223—I. Dosud veliké zásoby knih darovati přislíbili vdpp.: dr. Klement Borový, kanovník, dr. Ant. Skočdopole, professor, dr. M. Karlach, kanovník, P. Pl. Mathon, ředitel tiskárny, Jos. Šrůtek, kanovník, V. Štulc, probošt, Jos. Vykydal, děkan; značnou zásobu knih věnovala také redakce „Vlasti“.

Václav Kočárník, O. S. B., rektor Missionis, Chicago, Sev. Amerika.

---

*) Pozn. redakce. Horlivý tento missionář navštívil nás v redakci a vyslovil se mezi jiným, jak si tam v Americe duchovenstvo na výsost váží katolického tisku. I slíbili jsme mu, že se všemožně přičiníme, aby se jim tam z Čech hodně mnoho knih dostalo. Myslíme, že by hlavně bohoslovci čeští a moravští mohli organisovati rozsáhlejší sbírky ve prospěch našich bratří amerických. Seznam dárců si povždy u p. sekretáře Matyaše vyzdvihneme a budeme jména ta i počet darovaných knih ve „Vlasti“ uveřejňovati.

Členy družstva „Vlast“

stali se od 5. září do 5. října 1885.:

A) Členy zakládajícími:

Burian Josef, duchovní správce v Řepích; **Čejka Josef,** b. vikář a děkan v Církvici u Kutné Hory; **Friedrich Vilém,** farář v Chržíně u Velvar; **Jaeger Nepomuk,** kněz O. S. B., 704 Alport Str., Chicago, S. Amerika; **Kaplický Augustin,** kaplan v Loučimi u Nové Kdyně; **Pánek Jan,** bohoslovec v Hradci Králové. Z Plzně: **Brychta Leopold,** vojenský kaplan; **Fischer Augustin,** professor a gymn. katecheta; **Jelínek Alfons,** prof. něm. gymnasia; **Herold František,** kaplan senior; **Lerch Václav,** katecheta; **Mathauser Šimon,** katechsta; **Plevka Jan,** arciděkan; **Ruml Josef,** katecheta; **Voříšek František,** katecheta; **Weger Pius,** professor něm. gymnasia. Z Příbrami: **Krejčí Matěj,** kaplan; **Loskot František,** professor a katecheta učit. ústavu; **Vojáček Antonín,** děkan.

B) Členy přispívajícími:

Adamec Antonín, praefekt chlapeckého semináře v Brně; **Čenský B.,** katecheta dívčí m. školy v Žižkově; **Fojtík Viktorin,** farář v Malšicích u Tábora; **Havránek Josef,** prof. a gymn. katecheta v Příbrami: **Herzog František,** kaplan v Plzni; **Herout Antonín,** kaplan ve Volšanech u Prahy; **Horký Ignát,** farář ve Voděradech u Solnice; Th. a Phil. Dr. **Hronek Václav,** děkan v Chotětově u Mladé Boleslavi; **Hudeček František,** kooperator v Opatovicích u Letovic na Moravě; **Charvát Josef,** kaplan v Kováni u Dolního Cetna; **K.** v H. K.; **Khunt Fortunat,** převor u sv. Markety v Břevnově; **Kolář A.,** farář ve Vepřku u Podhořan n. Vltavou; **Košťál František Jiří,** kooperator ve Skuhrově u Solnice; **Láš Alois,** bohoslovec v Litoměřicích; **Mikolášek Václav,** kaplan v St. Ehrenbergu; **Mimra František,** bohoslovec v Hradci Králové; **Nývlt Alois,** děkan v Holohlavech; **Puchta Josef,** farář v Klučenicích u Milevska; **Richter František,** farář v Předhradí u Poděbrad; **Samek Matyaš,** kaplan na Proseku; **Sedlatý František,** kaplan v Pardubicích; Dr. **Smolík R. Fr.,** professor bohosloví na universitě pražské; **Střížek Augustin,** kaplan v Plzni; **Ševčík V.,** kooperator v Lukách u Jihlavy; **Schneider Karel,** kaplan v Hradešíně; **Ulbrich Alois,** kaplan v Pardubicích **Vaněček Jan,** kaplan v Dobříši; **Vaněček Vincenc,** kaplan na Smichově.

Potvrzení členských vkladů.

(Pokračování.)

Z členů zakládajících složili od 5. září do 5. října t. r. následující údové tyto obnosy. (Pozn. Co jest v závorce, značí summu celkem složenou.) Burian Josef 5 zl.; Coufal Tomáš 5 zl. (15 zl.); Čejka Josef 10 zl.; Dvořák Salesius 5 zl.; Friedrich Vilém 5 zl.; Jaeger Nepomuk 50 zl.; Ječmen Jan 10 zl. (15 zl.); Harna Ferdinand 5 zl. (15 zl.); Kyselý Fr. 4 zl. 50 kr. (30 zl. 10 kr.); Pittner Štěpán 10 zl.; Plevka Jan 5 zl.; Stojan Ant. 10 zl. (23 zl.); Střebský Tomáš 5 zl (20 zl.); Dr. Špelina Petr 10 zl. (20 zl.); Dr. Tersch Eduard 10 zl. (20 zl.); Toberný Adolf 5 zl. (10 zl.); Tvrdý Václav 5 zl. (15 zl.); Voříšek František 10 zl.; Weger Pius 10 zl.

Z členů činných složili v témž čase: Frejka Vojtěch 10 zl. (20 zl.); Fryč Emerich 5 zl.; Koblasa Justin 5 zl. (20 zl.); Kotrch V. 5 zl. (15 zl.); Worel Václav 5 zl. (15 zl.).

Z členů přispívajících složili po třech zlatých: Dlask Antonín; Horký Ignát; Hudeček František; Th. a Ph. Dr. Hrónek Václav; Charvát Jos.; Kašpar Jan; Khunt Fortunát; Kolář V., Markráb Kliment; Mrštík Josef; Nývlt Alois; Puchta Josef; Dr. Smolík R. Fr.; Vaněček Jan.

Za první správní rok doplatili: Košťál Fr. Jiří 3 zl.; Kondelka Alois 1 zl. 10 kr. (3 zl.); Dr. Smolík R. Fr. 3 zl.; Štikar Theobald 2 zl. 35 kr. (3 zl.); Všetečka Leopold 50 kr. (2 zl. 50 kr.). (Pokračování.)

Časopisy a knihy redakci zaslané.

(Pokračování.)

Athenaeum. List pro literaturu a kritiku vědeckou. Ročník II. Vychází vždy 15. každého měsíce o dvou arších, vyjmouc srpen a září, redakcí prof. dr. T. G. Masaryka (Vinohrady, Čelakovského ulice čís. 165). Vydavatel a nakladatel J. Otto v Praze. Tiskem J. Otty v Praze. Předplácí se ročně 5 zl., půlletně 2 zl. 50 kr. r. č. (i s pošt. zásylkou). Předplatné přijímá nakladatel J. Otto v Praze, knihtiskárna na Karlově náměstí č. 34.

O kulturním významu svatých Soluňanův, apoštolův a učitelů slovanských. Napsal prof. Hynek Krch. V komisi knihkupectví R. Prombergra v Olomouci.

Praktické navedení k snadnému naučení se ruskému jazyku. Pořádal odbor Literarního řeč. spolku Slavia pro vydávání slovanských čtení. V Praze. Nakladatel A. Reinwart, knihkupec. Cena 1 zl. 20 kr. (Pokračování.)

V Praze 1885-6. — Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (J. Zeman a spol.)
Nákladem družstva „VLAST“.

ROČNÍK II. LISTOPAD. ČÍSLO 2.

VLASŤ.

Různé bejlí z českého Parnasu.

Sebral a proklepává Fr. Pohunek.

Básníci a — Satan.

Motto: *„Non vi ha poeta Verista il quale dopo di aver cantato l' epitalamio di Venere e di Bacco, non bruci un granellino d' incenso a Satana.“*

(Nicola Taccone-Gallucci) [1]).

V Písmě sv. čteme: „Běda zemi a moři, nebo k vám sestoupil ďábel“ (Jan, Zjev. 12, 12.). Ano, běda zemi a běda místu, kam zavítá ďábel; ale dvakrát běda, může-li ďábel s „radostí ďábelskou“ opětně jíti, odkud byl přišel, aneb nemusí-li ani přicházeti, proto že jiní pracují v jeho duchu a jeho úmysly provádějí snáze a mnohem rychleji, nežli by to mohl kníže pekel sám! Ďábel měl sice mezi syny lidskými skoro vždycky svoje pomáhače a nejednou i vroucí ctitele; ale pomáhačů a ctitelů tolik, tak horlivých a tak výmluvných, jako má za dnů našich, neměl snad ještě nikdy! Když uvážíme — ne ta tisícerá pohoršení a lákání k hříchu, obzvláště pohoršení způsobená tiskem, nýbrž přímé vychvalování a velebení ducha pekelného, musíme věru za pravdu dáti židu Renan-ovi, ať si již křtěnému nebo nekřtěnému, jenž takto napsal: „Ze všech druhdy kletých bytostí, jež tolerance našeho století z klatby vyprostila, získal při pokroku osvěty a vzdělání bez odporu nejvíce — Satan“ (Etudes d'hist. relig.).

Ano Satan je nyní zbožňovaným miláčkem nejednoho básníka a spisovatele protikřesťanského; Satan jest vyhlašován za princip pravdy, pokroku a osvěty, Bůh pak za princip zla, tmy a zpátečnictví! Proudhon zajisté není osamělým, když nazývá Boha drze blas-

[1]) v díle nadepsaném: L' Uomo-Dio; studii filosofico-estetici. Milano 1881. Tom. I. p. 394.

femicky „un être essentiellment anticivilisateur, antilibéral, antihumain“, a když k němu volá: „esprit menteur, Dieu imbécil, ton regne est fini, Dieu, retire toi!“ Není však též sám, třebas to jiní neřekli tak přímo, příkře a ostře, když podkuřuje a lichotí ďáblu, jemu se koří, jej vzývá a jeho službě zcela se zasvěcuje, volaje k němu: „Přijď, Satane, přijď ty pomlouvaný kněžoury a králi, abych tě obejmul a na svou přitiskl hruď! Dávno tě už znám a znáš i ty mne. Skutky tvoje, žehnaný miláčku srdce mého, nejsou sice vždy hezké, ani vždy dobré, ale ony jedině dávají světu ještě jakýs smysl a zabraňují, aby se vesmír nestal absurdním.... Ty šlechtíš bohatství... ty korunuješ ctnosť. K službě tvé nemám sice leč péro, ale to zváží celé milliony různých bulletinů vydaných proti tobě, a já ti přísahám, že toto péro své neodložím dříve, dokud se zpět nevrátí krásní ti dnové, o nichž pěli a pějí básníci“ (Proudhon, Církev a revoluce).

Ano, ti básníci, kteří tak výmluvně a tak nadšeně opěvují doby starého pohanství, jako by jen tenkráte člověk byl šťastně a v pravdě po lidsku žil, ti též obyčejně skládají hold svůj chlípné Venuši, za jediný „zákon“ vyhlašují lásku zákonem mravním drze zhrdající a, — aby dílu svému „dali korunu“ —, odívají Satana v masku dobroty a soucitnosti, staví jej na oltář ku všeobecné úctě a prorokují, že přijde doba, kdy Satan zavládne nebem i zemí, kdy peklo přestane, kdy Bůh a Satan hrdě vzdorující slaviti hudou věčné smíření, kdy Kristus a Belial „v náruč si klesnou“ a „bratrsky se budou líbati.“

O jednom z básníků druhu tohoto zpívá náš Vrchlický:

„Tys chytil zlo .....
a vlek' je prachem krásy na oltáře,
a mezi blázny, pokrytce a lháře“

[t. j. mezi ty, již dosud věří v spravedlivého Boha, hřích mají za hřích, a když zhřešili, opětně hledají smíření s Bohem,]

„jak hrom jsi pustil smích svůj vítězící.
A krásné ženy táhnou polon....
tvých písní zrcadlem, rty planou v palu
vlas padá — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
Tys chytil Satana za černou kštici
a masku hrůzy strhl jsi mu s tváře
až z důlků očních tryskla jemu záře,
a v srdci se mu soucit vzbudil spící.
(Vrchl. o Baudelaire-ovi, Dojmy 220.)

Aby však náš básník ihned prozradil, jaké stanovisko k básním druhu tohoto on zaujímá, dodává ku konci, že prý Baudelaire, když v tomto duchu pěje, kráčí „cestou spleenu k idealu“. Baudelaire však není sám; „těch bylo a jest víc“, kdož duchem básnickým „vnikli až v peklo, otevřeli eden“ a zapěli tak, že

„až zdá se nám, že pouhou černou maskou
jen byla zloba na Satana tváři,
jež roztavena slzou v kráse září
a volá k nám: „Být dobrým jaké štěstí!“
(Vrchl Duch a svět str. 110.)

Jest však skutečně ďábel, aneb jest snad pouhou smyšlenkou lidskou? máme to, co o něm píší básníci, bráti do opravdy, přikládati tomu jakous důležitosť, anebo to máme považovati za nevinnou hříčku básnické fantasie, kteráž na smýšlení a jednání lidské žádného nemůže míti účinku? K otázce této odpovídáme: I kdyby ďábel neexistoval aneb nebyl duchem odboje a pýchy, zloby a záští, nesměli bychom to, co o něm pějí mnozí básníci, za nevinnou pokládati hříčku, a to proto ne, že jej stavějí oproti Bohu, pomocí jeho jména Boha zlehčují, dobrotu a lásku a milosrdenství jemu upírají, je ďáblu připisují a takto ďábla nad Boha staví. I kdyby, jak jsme řekli, ďábel skutečně neexistoval, musili bychom toto jednání považovati za drzé rouhání se bytosti svrchované. Ale ďábel, duch pýchy a zloby, skutečně existuje a jednání zmíněných básníků a spisovatelů jest proto tím hříšnější a trestuhodnější.

Leč tu zdá se nám, jako bychom slyšeli udivené hlasy, jež nám všecky kladou stejnou otázku: „že ďábel existuje? viděl jsi ho? jak to dokážeš?“ — My jsme ďábla ovšem nikdy neviděli a chraniž nás Bůh, abychom naň kdy patřiti musili, ale ačkoli jsme neviděli ďábla, viděli jsme lidi, pozorovali jejich povahu, jejich smýšlení, jejich jednání, četli jsme dějiny, nahlédli také alespoň zběžně do dějin zločinů, četli jsme o rejdech spiritistických, a na tomto základě pravíme směle s Albertem Weissem: „Nechceme-li z lidí nadělati ďáblů, musíme věřiti, že ďábel existuje a musíme s ním v dějinách lidstva účtovati. Buď ďábel mimo lidstvo, neb tisíce ďáblů v podobě lidské“ (Apol. II. 365.). Účinky zloby a pýchy ďábelské jsou v dějinách lidstva tak patrny, že věru nemožno jest bráti v pochybnosť jeho existenci, nechceme-li snížiti a zohaviti přirozenosť lidskou. Víra v zlé duchy není také teprv původu křesťanského, nýbrž jest tak stará, jako lidstvo samo. My zde zúmyslně pomlčíme o tom, co nám o duchu zlém vypravuje Bible a co jest aspoň částečně známo každému dítěti, aby se snad neřeklo, že zabíháme na pole dogmatické, a jen to připomenem, co nám v této příčině vypravují tradice národů pohanských, a to co známo jest z dějin tak zvané německé reformace.

Pohleďme zpět a sice tak daleko, pokud nám jen možno, do dějin Indů, Peršanů, Assyrů, Babyloňanů a Egypťanů, nejstarších to národů kulturních, co tu spatřujeme vzhledem k naší otázce? Posvátné knihy Indů vypravují nám o zlém démonu Vritra nazvaném, jenž prý jest „pln zloby“, „chlubný“ a „pyšný“ a velikou má moc, ač „není bohem“. Činil prý též útok na nebe; byl však odražen a „sražen do temnoty dlouho trvající“. Sluje též „drakem“, „prvorozeným draků“, „vůdcem kouzelných zdánlivých postav.“ (Rig-Veda; viz Fischer: Heidenthum und Offenbarung str. 76—80.). Památky staro-perské opět vypravují o velikém hadu Dahâka zvaném, jejž prý stvořil Angra-mainyus (Satan) ku zkáze lidí a tohoto Angra-mainya nazývají „lhářem“, „podvodníkem smrtelných“, původcem „pochybování“ v člověku, příčinou „lenosti a chudoby na zemi“; a dále dí se o něm, že prý postavil se jakožto „duch nejhorší“ v čelo duchů zlých Devas nazvaných, s nimiž prý svržen byl na „místo tmy“, na „nejhorší místo plné utrpení“, kamž prý slétli jeho společ-

níci „jako tající žhavé železo“ (Dr. Fischer l. c. str. 135—139., kdež uveden jest doslovný překlad starých těchto památek.). V babylonsko-assyrské pověsti vypravuje se opět o draku nazvaném Tiamat či Tiamit, jenž prý se svou družinou povstal proti nebi, i taky lidi strhl na svou stranu, jejž však Merodach i s jeho přívrženci v boji přemohl, tak že „padli s nebe jako blesk“ a do pevně hraženého žaláře uzavřeni jsou. Merodach pak postavil prý se s mečem v ruce na stráž před svatý háj otce svého, boha Anu, aby tam nikdo vejíti nemohl. (Dr. Ficher l. c. str. 188—191.; 208—210.; 212., kdež opět uveden doslovný překlad starých těchto památek.)

Jedna z nejstarších památek egyptských konečně nám hlásá, že prý bůh Ra-Horus, „pán, kníže a hlava ostatních bohů“, stvořil čisté duchy, ale sám že nebyl od nikoho stvořen, nýbrž má původ od sebe samého, „stvořiv se sám“; a dále dí se o tomto bohu v hymnu mu věnovaném, že „poražen jest leskem oka jeho had *Apophis*, *jeho nepřítel*“ (Dr. Fischer l. c. 315—316.). Všecky tyto památky mluví tak jasně, že k nim není třeba žádného výkladu, a shodují se s Biblí tak nápadně, že jest spíše třeba poukázati k tomu, v čem se od Bible liší, nežli k tomu, v čem se srovnávají. Tato svědectví nejsou též osamělá; nebo i Číňanům, černochům africkým, obyvatelům ostrovů Malabarských — a těmto obzvláště — známi jsou duchové zlí.

Jděme však dále, — ne ku sv. otcům, ne k poustevníkům prvních století našeho letopočtu, ne ku katolickým spisovatelům „hloupého“ (!) středověku, — nad čímž by se mohlo některému z našich „svobodomyslníků“ srdce v těle obrátiť, nýbrž k mužům, kteří „rozžehli světlo volné myšlénky“ tak silně zářící, že tisícům lidí až zrak přecházel, kteří „zahájili v dějinách Evropy zcela novou dobu“, kteří horlivě „reformovali“, t. j. odhazovali nejenom posvátné zvyky a obyčeje, nýbrž i dogmata „temného“ středověku jak staré haraburdí, — k těmto mužům pojďme a ptejme se jich — a ne kapucínů ani jesuitů (!) — co že oni soudí o Šatanáši? — Ale běda! co nám tito mužové svobodomyslní, kteří směle povrhli autoritou církve a kteří to ani s morálkou přísně nebrali, o ďáblu vypravují, jest věru „hrozné!“ Oni nejenom že tvrdošíjně věří v jsoucnosť zlého ducha a velkou jeho moc, nýbrž i vypravují o něm věci takové, že by nad tím každé „svobodomyslné“ srdce zaplakati mělo! Zde stůjtež jenom některé maličkosti alespoň pro kuriositu.“

„Tolerantním“ (!) Lutherem pronásledovaný Karlstadt našel útulek v Basileji. O posledních dnech jeho života vypravují mužové reformovaní a mezi jinými i taky Löscher následovně: Když Karlstadt r. 1541. v kathedralním chrámu v Basileji kázal, viděl, jak vstoupil do chrámu černý muž a posadil se vedle jednoho z radních pánů. Když ukončil Karlstadt svou řeč, sestoupil s kazatelny a šel k zmíněnému radnímu pánu, aby se ho zeptal na jméno cizincovo. Tento však ujišťoval, že nikoho neviděl. Karlstadt prý nyní pospíchal domů; sotva prý však vstoupil do světnice, vyprávěla mu služka, že tam byl černý pán, že jeho synáčka vyzdvihl do výše a zase ho postavil, aniž by mu byl dost málo ublížil, a když odcházel, pravil prý hochovi: „Řekni tatínkovi, že po třech dnech přijdu zas.“ Karlstadt ulehl a po třech dnech odevzdal Bohu duši. Mnoho svědků a mezi

nimi i „kazatelové“ basilejští (totiž reformovaní) ujišťovali, že „ho ďábel zardousil“ (Audin, Mart. Luther str. 308.). — Cvingli padl v bitvě u Kappelu, proboden byv kopím vojína katolického. Když se o tom dozvěděl Luther, pravil, že prý nikoli voják způsobil mu smrť, ale „ďábel že hledal proklatého kacíře na bojišti, by od něho zemi osvobodil“ (Dr. Rütjes, Der Teufel str. 82.). A týž Luther psal Hieronymovi, který si mu stěžoval, že prý jest často a hrozně pokoušen, doslovně takto: „Rozmilý Hieronyme! musíš míti za to, že pokušení ta pocházejí od ďábla a že on to jest, jenž tě trápí, proto že věříš v Krista Ježíše. (sic!) — Kdykoli však tě počne ďábel trápiti, hleď se ihned dáti s někým do řeči, nebo pij více, žertuj, laškuj, aneb si zaopatř nějaké jiné obveselení. Mámeť vždy více píti, hráti, žertovati, laškovati, ano i hřešiti z opovržení a z nenávisti proti Satanovi.“ (Dr. Rütjes, Der Teufel 82.)

Je-li ďábel, — jako že je, — v čemž nám, trváme, nebudou odpírati ani naši moderní Husité, proto že „mistr Jan“ často o něm mluvil a jím vyhrožoval obzvláště všem nevěrcům, chlípníkům a lhářům [2]), — je-li, pravíme, ďábel a je-li takovým, — jako že je, — jak jej líčí Písmo a tradice národů nejstarších, musil míti z této rady Lutherovy „ďábelskou radosť“ a zachoval-li se zmíněný svrchu Hieronymus přísně podle rady přítele Luthra, dal mu zajisté na tomto světě ďábel brzy pokoj, proto že věděl, že mu neujde.

„Ty tedy věříš, že jest ďábel a celé jeho smýšlení, že jest tak zcela a v pravdě ďábelské?“ — „Ano!“ — ‚Ale což nevíš, že byli lidé, kteří ďábla drze vyzývali, aby si je vzal, existuje-li, a že jim ďábel ni vlasu neskřivil, z čehož dlužno souditi, že jest ďábel pouhou smyšlenkou lidskou, ale ve skutečnosti že ho vůbec není, proto že by si nenechal ujíti krásnou příležitosť, aby bez odkladu do horoucích pekel odnesl toho, kdo jej tak vyzývá?‘ — K této námítce odpovídáme: Víme, že byli a jsou snad dosud lidé, kteří ďábla skutečně vyzývali, aby si je vzal, existuje-li. Tak učinil na př. Baltasar Bekker v románu, jemuž jméno „Die bezauberte Welt“, a čert si ho nevzal; podobně učinil, — neb alespoň tvrdil a se tím chlubil asi před rokem v časopise „Politik“, že tak učinil —, Spiridion Gopčevič a my pevně doufáme, že si ho čert dosud taky ještě nevzal. A proč? Proto že je mnohem chytřejší než tito lidé. To by musil býti věru hloupý ďábel, aby si bral to, co mu neujde a co mu nejlepší prokazuje služby! Tím tedy, jest-li kdo ďábla vyzývá, aby si ho vzal, existuje-li, a ďábel ho nevezme, není dokázáno, že ten, jejž volal, neexistuje; ba ani *to* tím není dokázáno, že ten, kdo tak činí, v existenci ďábla naprosto nevěří. Právě naopak; ti kdož existenci ďábla popírají, z něho nemístné žerty si tropí, mívají z něho mnohem větší strach nežli kdo jiný. Podobajíť se lidé druhu tohoto oněm bázlivcům, kteří, když mají večer jíti lesem neb kolem hřbitova, ze samého strachu zpívají neb hvízdají, aby si dodali zmužilosti. Již to, že tak často o ďáblu mluví, dokazuje, že nepřišli dosud k ji-

[2]) I Hus, jako vůbec všichni falešně tak zvaní „reformátoři“, mluví o ďáblu velice často. V sebraných jeho spisech vydaných Erbenem četli jsme na př. v díle I. na str. 442. slovo ďábel sedmkrát na půl stránce. Viz mimo to na př. jeho ká aní o Antikristu, kde se to ďábly takřka až hemží, anebo si přečti v díle II. sebraných jeho spisů str. 101—103.!

stému přesvědčení, že ten, jejž popírají, neexistuje, a myšlénka na něho, ač by se jí rádi zbavili, že jim dosud leží hluboko v hlavě; nebo člověk mluvívá nejčastěji o tom, co jeho hlavu nejvíce tíží, a nemůže-li se toho zbaviti, nemůže-li tomu ujíti neb to upříti, durdí a zlobí se aneb si z toho tropí šílený smích. Ďáblu je tím ovšem rovněž tak posloužено, popírá-li ho kdo, jako kdyby se mu tělem i duší zapsal; máť se to s tímto duchem pekelným, abychom užili slov Alberta Weisse (Apol. II.), asi podobně jako s tajnými spolky a společnostmi, jimž se nejlépe dařívá tenkrát, když se popírá, že existují, neboť nabývají brzy pevné půdy, síly a moci a s rostoucí mocí i velkého vlivu jako na př. bratří zednáři. Kde však moc a vliv, tam se najdou brzy i zjevní obránci a chvalořečníci. Podobně prospěla nevěra i Satanu, tak že má nyní mezi básníky a spisovateli značný počet obhájců, ano i nadšených chvalořečníků.

Ve středověku, jejž odpůrcové positivní víry a po nich lidé, kteří sami nemyslí, nýbrž jen papouškují, co kde byli četli nebo slyšeli, tak příliš rádi nazývají „temným", psávali básníci též o Satanu a pekelné jeho družině. Ale jaký tu ohromný rozdíl mezi tím co a jak pěje o Satanu Dante nebo Calderon a mezi tím co a jak o něm pěje na př. Carducci nebo Viktor Hugo a náš Vrchlický! Dante a Calderon, mužové to bujné, ohnivé fantasie a víry skálopevné, kteří tvoří s Williamem Shakespearem [3]) dosud nikým nedostíženou básnickou trojici, líčí Satana s rozkošným humorem jako bytosť plnou lsti, úskoků a klamu, jako bytosť rozumu pronikavého, vůle odvážné, síly a moci kromobyčejné, ale při všem tom zároveň jakožto bytosť velice slabou a malomocnou proti každému, kdo má pevnou víru a důvěru v Boha pravého. Na doklad slov svých uvádíme na př. XXI. a XXII. zpěv z Danteova „Pekla" a z Calderonova „El Mágico prodigioso" obzvláště v jednání III. scenu XVI. (Jornada III. Escena XVI.; ve vydání Brockhausovu: Teatro escogido de don Pedro Calderon de la Barca, Tom. I. pag. 297—301.)

Milton už na př. líčí Satana a jeho družinu značně jinak; jeho ďáblové jsou, jak dí Norrenberg (Literaturgeschichte III. 55.) interessantní lidé, příjemní společníci a graciosní kavalíři pekla, kteří vedou řeči velmi rozumné — skoro jako parlamentární (Viz Wetzer und Welte, II. Aufl. H. 37. S. 614.). Na Miltonovi viděti jest však též, jak zhoubně působí na básnický talent ztráta pravé víry; že to cítil Milton sám, viděti jest z toho, že ač zarytým byl puritánem a všecko katolické vášnivě nenáviděl, přece, aby rozšířil básnický obzor svůj a pro musu svou účinnějších získal činitelů, přiblížil se aspoň částečně k náhledům katolickým, potlačil v sobě, pokud to jen šlo, svůj pro básnictví úplně neplodný puritanismus a tak „stal se puritán na obrazy bohatým básníkem renaissančním a přísný kalvinista hlasatelem učení katolického o milosti" (Norrenberg III. 55.; Wetzer u. W. l. c. 613.).

Jakou báseň by byl ze svého „Paradise Lost" (Ztracený ráj) obrovským duchem svým vytvořil Milton, kdyby byl měl víru, jakou

[3]) jenž bez mála všechna dogmata a instituce církve katolické tím neb oním způsobem v dramatech svých oslavil a to v době, kdy o věcech těch v Anglicku nebezpečno bylo mluviti. (Viz Wetzer u. Welte, Kirchenlex. II. Aufl. Heft 37. S. 610.).

měl Dante, nebo Calderon, anebo Shakespeare! Ale takto byl dvakrát nešťastným; v očích jeho vyhaslo na vždy světlo pozemské a duchu jeho zastřeno jest opět puritanismem jasné světlo pravdy katolické, kteráž jest pravým sluncem nebeským! Když však Miltonovi v básnění vadila již jenom ztráta víry pravé, jak pak by mohla ztráta víry veškeré básnictví prospívati? Proto se nedivíme, že s úpadkem víry nastal i úpadek v poesii, neboť forma sebe výtečnější nikdy nemůže nahraditi jádro; a právě toto jádro (obsah totiž) spočívající ve krásné formě jako by v krásné slupce čili skořepině jest ve značné části nynější poesie nahnilé neb červivé. Předně zavládl v moderní poesii veliký zmatek tím, že mnohým pojmům — a to právě nejdůležitějším — zcela jiný nyní podkládá se smysl, než v jakém jich bývalo užíváno dříve; dále jest znamenati i u předních básníků až děsnou neznalosť věcí náboženských, což je svádívá i při dobré vůli k úsudkům převráceným, a konečně, což nejsmutnější jest, zhrdají mnozí zúmyslně věrou a mravoukou z víry klíčící. Že se musí takto dostati v odpor s naukou křesťanskou, jest na bíle dni.

Tak na př. Vrchlický, — abychom hned navrátili se k vytknutému předmětu, — nečiní žádného přísného rozdílu mezi andělem zlým a andělem dobrým a proti všem tradicím i proti Bibli mluví o andělích v dobrém utvrzených, kterak prý zahořeli láskou k dcerám lidským a pro tuto „lásku“ zapomněli na nebe, ano slávu nebes i proklínali. Nejdrastičtější a spolu nejnepsychologičtější toho doklad nacházíme v jeho Perspektivách. Vypravuje tam hned v první básni, jejíž nápis jest „Ekloga andělská“, kterak prý andělé Sefor a Etiniah posláni byli od Hospodina do města Sodomy, aby zachránili rodinu Lotovu. Ale dle líčení našeho Vrchlického zachoval se Etiniah tak, že to po básníku žádná cudná ústa nikdy nebudou opakovati. A jak velice „psychologické“ (!) jest celé to líčení!! Anděl poslaný do města zhoubě propadlého jakožto ochránce rodiny vyvolené dopouští se tam — na štěstí jenom dle Vrchlického — onoho hříchu, pro nějž Sodomští ohněm trestáni jsou, — dopouští se ho v onom okamžiku, kdy Hospodin Bůh hlasem hromu volá a rukou plamennou píše: „Nesesmilníš!“ A na tom ještě dosti nemaje, klade Vrchlický soudruhu jeho Seforovi, jenž se sám zpět do nebe vrátil a jinému andělu — Iturielovi — zkázu měst sodomských vypravoval, tato urážlivá o Bohu slova v ústa:

„což jest před ním pohled ženy, modlitba co děcka“
(Perspektivy 9.)!

Jinde opět praví o andělu, že:

„proklínal nebesa i hvězdnou zář“ (Duch a svět 24.).

Vůbec se to zdá u Vrchlického oblíbenou býti myšlénkou líčiti anděly jako bytosti, jimž se rozkoš nebeská, jsouc čistě duchovní, hnusí a protiví a kteréž proto, kdy jim jen možno, opouštějí nebe, aby se pobavily na zemi s člověkem generis feminini; že tyto návštěvy andělů nebeských u synů či vlastně jenom u dcer lidských obyčejně končí tím, že anděl opouští rozkoš a slasť nebeskou čili dle básníka to „žití neúplné“ (Mythy II. 26.) pro rozkoš pozemskou stupně nejnižšího, kdož by se tomu divil, znaje jen poněkud musu

Vrchlického, jejíž cílem zdá se skoro býti apotheosa těla a tělesných rozkoší? Dokladem toho jest báseň „Israfel“. Dle této básně byl prý Israfel nejkrásnější ze všech andělů a svou krásou tak zaujatý, že ani před Bohem „neuklonil čela.“ K tomuto andělu pravil prý Bůh, jenž zahalen v slávu přec věděti chtěl,

„ . . . . jak na zemi se žije:
Slyš, Israfeli! země budeš zvěstí,
čím prales lká, čím vlna o břeh bije,
čím hučí ocean, vše budeš nésti
— — — — — — — — — — —
mně v tonech písně.“ (Vrchl. Mythy II. 12.)

I letěl Israfel stále výš a výše „jak báječný pták“ vzhůru mezi hvězdy a s výše té zadíval se dolů „na zem dřímající“. — Na zemi ráj ve svěží své kráse a v ráji žena v jarní lepotě, jejíž srdce právě pocítilo „potřebu“ lásky, v níž prý jest „celé žití“. I slétl dolů rychlostí blesku a nežli se v ráji láskou roztoužená žena nadála,

„stopen v stíny tmavé
stál kdosi za ní, — velký stín a světlý;
kol bledých tváří černé vlasy letly,
jas hvězdy tanul v oka zlaté řase,
dvé křídel na bedrách mu kolébá se.
Stál dlouho tak a jak naklonil čelo
a rozpjal křídla, cos jak hudba znělo,
a hrálo tiše, dojemně a tklivě;“

mělť Israfel v hrudi své místo srdce lýru.

„Jak ohlédla se žena zádumčivě,
již jako labuť letěl zářným vzduchem.“

A nyní následuje dlouhatánské popisování záletů andělových u ženy v ráji, kteráž vynaložila, jak ji líčí básník, všecku rafinovanosť prohnané svůdnice, aby anděla k sobě připoutala; když však ani to nepomáhá,

„ . . . . . k nohám se mu vrhne,
když zdráhá se, na ňadra svá ho strhne“ (l. c. 23),

ba hůře ještě sobě počíná; ano učí jej i Bohem zhrdati a svatým a nezvratným jeho zákonem, když „v směsi polibení a vzdechů a pláče“ takto k němu mluví:

„Rci, zda jest vinou srdce milující,
když vstříc ti buší v nedočkavém spěchu?
Proč zdráháš se, či bojíš se snad boha?
— — — — — — — — — — — — —
Buď mým a líbej . . . . .
— — — — — — —
A bůh? či není sám vší lásky pramen?“ atd. (l. c. 24.)

To jsou ovšem slova rafinované svůdnice hodná, jimiž vylíčil básník mistrně vášní zaujaté srdce ženské, kteréž „dovede“ v uzounkém prostoru směstknati „zbožnosť“ a „lásku k Bohu“ i hříšnou lásku k hříšnému člověku nebo andělu, neboť srdce její jako srdce vůbec nezná logiky a rozum její — mlčí. Zmíněná slova hodila by

se výborně v ústa ženy „moderní“, kteráž z románů a návštěvy divadla, třebas „důstojného“, nedůstojného nabyla „přesvědčení“ (!), že „láska“ (!) není hříchem; zdali se však slova ta hodí v ústa ženy, již básník jmenuje ženou první a zdali je vůbec zákony ethickými a aesthetickými básníku dovoleno smyslnou vášeň takovým způsobem nejen líčiti, nýbrž takořka s všemi podrobnostmi a s všemi následky fotografovati, jest jiná otázka, o níž nám bude jednati později. Zde postačí, když připomeneme, že tato žena slovy a jednáním svým okouzlila srdce a spletla hlavu andělovu tak, že „promluvil“, jako když „vichr lesem duje“:

„Já zaklínám se všemi květy vesny
— — — — — — — — — —
svým původem, své nesmrtelnosti darem,
ať slyší to hvězd oblouk zlatotkaný
— — — — — — — — — —
i bůh na zlatém trůně,
já pravdu dím, ať jediným tím slovem
svůj ztratím ráj a tebe získám, dítě,
slyš, věř a miluj! já též miluji tě.
Však jako ty já nemám víry v boha;“

neb od té chvíle, co jsem ponejprv opustil ráj a zalétl k tobě,

„tys modlou písní mých, mým bohem byla“ (l. c. 25.).

A dále líčí padlý tento anděl Israfel, kterak prý se Bůh na něm provinil, když vzal mu srdce a dal mu v hruď lýru a s lýrou dar písní, velebí „lásku“ jako původ a korunu všeho a ku konci dí:

„Nuž této lásce v oběť vše ....
dám s nadšením. Viz, nyní vracím bohu
dar jeho sobectví a jeho zvůle!
Mně tvého srdce stačí zářná půle,
chci zhynutí než žití neúplné
— — — — — — — —
— — — — — — — —
za srdce lidské zatracuju božství
— — — — — — — — —
v tvou náruč sebe vrhám,
ať blesky svými bůh mne třeba schvátí,
tvůj úsměv cestu do pekel mi zlatí“ (l. c. 26.)!

Po těchto slovech uchopil lýru, již byl vyrval z hrudi, a mrštil jí vzhůru k nebesům.

Darmo prý však

„ ..... čekali hněv boží.
— — — — — — —
Nad hlavou jejich boží láska plála
— — — — Líp žena boha znala,
a první muž pad' v náruč první ženě“ (l. c. 27.).

Nemluvme o tom, že to odporuje nejenom Bibli, nýbrž i tradicím národů nejstarších, když básník vydává za prvního člověka ženu, k níž se jako muž přidružil anděl, jenž zaujat smyslnou k ní

láskou opustil ráj, aby byl na zemi její společníkem. To bylo, tušíme, i básníkovi věcí vedlejší, jíž použil, jak se nám zdá, k tomu, aby napsal básnickou apologii lásky — ovšem ne platonické, a aby ukázal, že láska taková žádným „není hříchem" a Bůh že jí netrestá, neboť dle něho Israfel a žena „darmo čekali hněv boží."

My jsme se při čtení zmíněné básně nemohli nikterak ubrániti myšlénce, že Vrchlický vylíčil — ať již zúmyslně či bez úmyslu — v Israfeli básníka, jemuž svěřil Bůh drahocenný dar, vloživ v jeho srdce jemnocitnou lýru, kteráž by všecko, co buď zachvěje srdcem básníkovým anebo se ho jakkoli dotkne, na harmonické uváděla tony, tony spojovala v libozvučné písně a velebné hymny, jimž by naslouchal i sám svatý dárce čarovné té lýry, v níž se všechno mžikem v krásné mění písně. — Básník však nechce býti poslem Nejvyššího, nechce býti tlumočníkem lidstva u věčného trůnu; vznešený jeho úkol — býti totiž nejenom pěvcem nýbrž i věštcem Bohem seslaným — se mu sprotivil v tom okamžiku, kdy přestal hleděti k výšinám nebes a zadíval se ne na zemi vůbec, aby to, co spatří a co uslyší, v lahodné písni hlásal a zvěstoval, jak to bylo jeho úkolem, nýbrž s pominutím světa ostatního jenom na — ž e n u. K vůli „ženě" vzdal se ráje srdce svého, k vůli ní povrhl vznešeným úkolem svým, vzdal se své důstojnosti jakožto věštec Svrchovaného, odhodil lýru zladěnou samým Bohem, jejíž pomocí „zřel všem věcem na dno"; ale s lýrou, jíž mu svěřil Bůh k účelu vznešenému, opustilo ho i to, čeho se vzdáti nechtěl: „křídla s beder jeho seřinula se k zemi." — Křídel zbavený vrtí a točí se stále jen kolem „ženy", kteráž zaujala celou bytosť jeho a do výše vzlétnouti a s výše hleděti jak vzhůru k nebesům tak dolů ku zemi jest mu nemožno, jelikož ho „žena" svůdným kouzlem svým poutá k prachu země a věšíc se stále na jeho fantasii nedovoluje, by duchu jeho narostla opět křídla.

Ku konci této básně — jako by v doušce — mluví Vrchlický vlastním svým jménem a poučuje nás, že proti lásce druhu tohoto ničeho nenamítá, ba chce nám namluviti, že ani sám Bůh lásky té nezavrhuje, neboť prý netrestal ani anděla, jenž se mu pro lásku tu drze rouhal a jím povrhl, ani svůdné ženy, spíše prý: „nad hlavou jich boží láska plála". Leč o tom, jak už praveno, někdy jindy.

Nyní si všimněme obsahu básně, jejíž nápis „Sandalfon".

Vysoko v oblacích kol hlavy hvězdnou zář, nad sebou jen éther visí Sandalfon a ve výšce této pozdvihuje hlas,

„jenž z hlubin vychází vzdechem modlitby,
jenž stoupá výš po stupních zoufalství,
by naposledy hromem výčitky" (Mythy II. 83.)

zaduněl v boží sluch. Už prý volal častěji „ve pláči, vzdechu, prosbě, v ý č i t c e, by ho Bůh vyprostil z tohoto vyhnanství a

„ukončil tu hříčku zoufalou",

však nadarmo! A snad aby Boha spíše přiměl k tomu, by ho přijal na milosť, rouhá se mu řka:

„dál jako dřív já stojím v oblaku
a stejně vždy nad vším i nad tebou

svá démantová valí kolesa
pán tebe větší — neúprosný čas!“ (l. c. 85.)

Řekové a Římané bájili sice o tak zvaném fatum, že prý je tak mocné a tak nezvratné, že proti němu ani bohové ničeho nezmohou; ale času bohy své nepodřizovali, nazývajíce je nesmrtelnými (ἀθάνατοι, immortales); podobně vyjímali i pohanští naši předkové bohy své z moci času, nazývajíce je věkoživnými. Ale Vrchlický prostě dekretoval, že je čas pánem Boha mocnějším a proto to — nemusí být pravda! Pojďme však dále a ptejme se básníka: kdo jest onen Sandalfon a co provinil, že vyhnán jest z nebe a že dlíti musí vysoko v oblacích? Odpověď nám daná zní ve smysl ten, že byl Sandalfon „z božských duchů jeden z nejstarších“ (l. c. 85.), že „zamiloval sobě člověka“, že byl jeho myšlének „ohlasem a věrným pěstitelem“ (l. c. 86.) a „žehnal jeho touze poznání“ (ibid.). Tu prý zhřešil člověk a Sandalfon, ač prý

„ . . . . žehnal v duše hlubinách
té pouti jeho, z které klíčilo
bohaté símě sebeurčení
a hojná setba velkých myšlének“ (l. c. 87.),

přece prý plakal, že musil vykonati trest na svém příteli a jej mečem plamenným z ráje vyhnati, jak mu kázala vůle Nejvyššího.

Že klade básník Sandalfonu v ústa pochvalná slova o prvotném hříchu, nepřekvapuje nás ani dost málo; jest to vůbec modou, tušíme obzvláště od doby Schillerovy, vychvalovati první hřích člověka jakožto počátek samostatného, rozumného myšlení, jakožto první manifestaci touhy po poznání a proto též jako počátek lidského snažení a lidského vědění. Že tento názor o prvotném hříchu nejen směšný jest, nýbrž — důsledně proveden — ku hrozným vede koncům, který člověk rozumný mohl by o tom pochybovati? Řídíce se tímto náhledem musili bychom nutně míti za to, že doma dítě, že ve škole žák, že ve státě občan teprve tenkráte počíná mysliti, mysliti samostatně, když počne směle přestupovati dané mu rozkazy a přikázaní, a takové děti, tací žáci a tací občané, kteří nikdy nepřišli do příkrého odporu s vůlí rodičů, s vůlí učitelů nebo se zákony, že vlastně ještě ani nemyslili, aspoň nesvobodně a samostatně; že jsou tudíž blbci. Dle této theorie byl by největším a nejsvobodnějším myslitelem ten, kdo stále jinak myslí a jinak jedná, nežli velí zákon, a kdo je tudíž nejen s míněním svých představených, nýbrž i se zákonem v stálém konfliktu. Nejhlubší myslitelé byli pak v Čechách u sv. Václava v Praze a v Kartouzích! Zdali je to rozumné, suď každý sám. Ale zmíněný svrchu náhled, kdyby měl důsledně býti proveden, musil by nutně vésti ku klanění se ďáblu, k adoraci Satana, ku zbožňování pekelného ducha, čímž bychom se octli na stupni Kainistů, Ophitů a podobné jim čeládky, o čemž promluvíme ještě v této stati. Nyní však navraťme se k Sandalfonovi, jenž dále o sobě dí, že prý s člověkem i on opustil ráj, kde mu „v chvalozpěvech a nudném koření čas zvolna míjel“ (l. c. 87.), avšak člověka byl prý i nyní tak jako dříve stále pamětliv, vléval prý v práce jeho „balsám útěchy“, a v mysl jeho bolem skormoucenou hodil prý „jiskru božského rozumu“ a naučil jej zemi vzdělávati; Jubalovi prý však dal největší dar, neboť prý mu

„ . . . . svěřil hudby tajemství“ (a)
v ňadra jeho vložil písní dar,
jichž souzvukem (prý) se staré země tvář
líp obrodí než v slzách pokání.“ (l. c. 87.)

Rádi věříme; obzvláště kdyby se všechny ty písně nesly duchem takovým, v jakémž nejraději básní pěvec náš, nebo by pak nastalo „souzvukem těch písní“ takové rychlé a takové bujné obrozování, že by její tvář brzy nebyla ani k poznání, proto že by lidé, pokud by stačily síly jejich tělesné a pokud by se nestali mrzáky na duchu i na těle, v takovém žili dulci jubilo, že by na pokání ani nevzdechli, ba že by jim pokání bylo tak protivným, jako je protivným duchu padlému, jehož příkladem by se snad řídili ještě i tenkrát, až by je Bůh nechal cítiti následky jejich života, volajíce k němu rouhavě, — pakli by vůbec byli ještě nějaké třebas jenom ďábelské myšlénky a energie schopni: „ty příliš trestáš nás, ač dobře víš, že „láska“ jen nás vedla, již hříchem nazýváš“ [4]), již nám však naši slavení básníci nemohli ani dost vynachváliti!

Láskou vymlouvá i Sandalfon svůj hřích a vytýká Bohu, že prý ho nechce trestu zbaviti, nechce slyšeti, ač prý „dobře ví, že láska jen ho k hříchu zavedla, jen soucit s bídou lidskou.“ A čím že osvědčil — kromě toho, co jsme už slyšeli — vzdorný tento anděl svou lásku k člověku? Opustil prý bez vůle boží nebe, aby „vyved“ z písku proud vody chladné“ a napojil na poušti žízní hynoucí Hagar a jejího syna Ismaela, jichž muky prý Bůh viděl, ale k pláči jejich úplně byl hluchým, proto že prý chtěl pouze trestati „hocha pro vinu matky a matku pro lásku hříchem nazvanou.“ Ale když prý se, vykonav tento milosrdný skutek, s radostným srdcem vrátil opět k nebi, čekal prý naň už u brany nebes s mečem plamenným „anděl hrůzy Michael“, jejž básník jinde nazývá docela „arcivrahem“, a s hrdou tváří oznámil prý mu, že jest odsouzen „státi mezi nebesy a zemí“ a přednášeti Bohu lidstva pláč a modlitby a vzdechy. V chvíli té prý cítil poprvé,

„jak nesmrtelnosť smutným darem jest“ (l. c. 91.).

Ano, pro ducha či člověka neposlušného, vzdorovitého a nekajicného jest nesmrtelnosť velmi „smutným darem“, proto že jej činí způsobilým, aby za hřích a vzdor svůj věčná snášel muka; že by si tisíckrát raději přál, aby naň padly, jak dí Písmo, nebetyčné hory a pahrbky aby jej přikryly čili přímo řečeno: by úplně byl potřen a zničen, pochopíme snadno, uvážíme-li, co to jest trpěti, trpěti bez konce, trpěti bez úlevy, trpěti bez naděje. Odtud též, ba odtud jedině, pochází ono klamání a obelhávání sebe samého a obelhávání a klamání jiných, že prý není Boha, není věčnosti a že duše naše není nesmrtelná; neboť nikdo nepopírá Boha, nepopírá věčnosti a duše lidské nesmrtelnosti, leč kdo si přáti musí, aby nebylo ani jednoho, ani druhého, ani třetího.

Ale Sandalfon trpěl nevinně, trpěl pro skutek milosrdenství, jejž prokázal člověku postavenému v bídě největší a za to snad přece nezasloužil trestu? — Dle slov jeho ovšem; ale jinak vypravuje událost s Hagar a synem její Bible, kteráž jest zajisté věro-

[4]) v tom smyslu mluví k Bohu Sandalfon.

hodnější než-li Sandalfon. Dle slov biblických vypověděl však praotec Abraham děvečku svou Hagar z domu svého ponejprv proto, že měla zlý jazyk a posmívala se manželce jeho Sáře, brzy ji však opět přijal na milosť; podruhé však ji vypověděl proto, že se syn její — bez pochyby matkou naváděný — posmíval synu jeho Isákovi, což líčí Bible takto: „Vstal tedy Abraham ráno a vzav chléb a láhvici vody vložil na rameno její (totiž Hagar) a dal jí pachole, a propustil ji. Kterážto když odešla, bloudila na poušti Bersabé. A když byla strávena voda v láhvici, položila pachole pod jedním ze stromů, kteří tam byli, a odešla a sedla naproti opodál, co by mohl z lučiště dostřeliti, nebo řekla: nemohu se dívati na to dítě, ano umírá; a sedící naproti pozdvihla hlasu svého a plakala. Vyslyšel pak Bůh hlas pacholete: a zavolal anděl boží s nebe na Hagar řka: Co činíš Hagar? Neboj se; nebo *vyslyšel Bůh* hlas pacholete z místa, na kterémž jest. Vstaň, vezmi pachole a veď je za ruku. A otevřel Bůh oči její, tak že uzřevši studnici vody, šla a naplnila láhvici a dala pacholeti píti“ (I. Mojž. kap. XXI.). Tak Bible. My ovšem nežádáme, aby se držel básník přísně a ve všem zprávy biblické, když se uchýlil k předmětu biblickému, spíše prohlašujem, že žádáme i zde pro básníka volnosť co možná největší; ale toho žádáme se vším důrazem, aby básník podání biblická nepřekrucoval, neskomoloval a smyslu jejich nijak nepřevracel, kterážto žádosť jest po zdání našem zcela oprávněna; vždyť není básníku ani dovoleno, by látky historické libovolně měnil a překrucoval [5]), a Bible jest nejen historie, nýbrž více ještě! Ale básníci, kteří mají nejmíň náboženství, o jakém mluví Bible, uchylují se velmi rádi k Bibli, aby buď přímo nebo nepřímo zlehčovali víru a podrývali úctu a lásku k Bohu svatému a spravedlivému. — I v básni „Sandalfon“ líčí se Bůh jako ukrutník nelítostivý, kterýž nejen že sám zarmoucené matce a dítěti jejímu nepomohl, nýbrž i toho nelítostně trestal, jenž se smiloval nad bídou jejich. — Kdyby nám byl básník v „Sandalfonu“ líčil pouze neposlušnosť odbojného ducha, jeho odpor, zášť a nenávisť proti Nejvyššímu, jeho lesť a prolhanosť, neřekli bychom ni jednoho slova; ale básník nám líčí „anděla“ Sandalfona se zvláštní zálibou jakožto dobrodince lidského pokolení, jakožto ducha, jenž trpí nevinně a nespravedlivě pro dobrodiní prokázaná lidem, jež Bůh dle slov jeho ani rozumem neobdařil, je úplné sobě zanechal, o ně se nestaral, a ku všem prosbám, jež za ně anděl k nebi vysýlal, úplně byl hluchým, tak že by Sandalfon úplně byl v právu, když dle básníka Bohu vyčítá jeho necitelnosť a nelaskavosť a když

„volá na soud spravedlivé msty
ne bídný svět — leč jeho tvůrce jen“ (Mythy II. 96.).

Že s názorem tímto nemůže souhlasiti, kdo má aspoň ještě špetku pravé víry, jest na bíle dni. (Pokračování.)

[5]) mluvíme totiž o básnictví vážném.

Z lesních procházek.

(Z nového cyklu básní Šumavských.)

Píše Vojtěch Pakosta.

(Pokračování.)

V.

Já poslouchal, co stromy šeptaly si,
a hleděl v jejich líci tajemnou,
tu jak bych zíral v kmeta vážné rysy,
tu tváře děcka plály nade mnou.

Podivná řeč to! Tu se vážným šumem
jim z prsou ozve dlouhý, bolný vzdech,
jako kdy srdce v pouta spjalo umem,
na dávnou volnost myslí po letech.

Tu tichý šepot k zpomínkám se pojí,
kdy luhy zbarvil pestrý jara lem,
pták krajem jásal, našed družku svoji:
„Jen láskou srdce pravým bohatcem!“

Pak jak kdy národ z poroby se budí,
doznával hymnus vážný k sluchům mým,
já blažen cítil v hlavě své i hrudi,
že řeči vážné lesů rozumím!

VI.

Jalovčina zasmušilá
na stráni se zamyslila —
co ji mrzí, co ji bolí,
snad že mrtvo, pusto v poli?...

Jalovčino, zraky zjasni,
klidně v tichý podzim zasni,
nespláchne tě žití vlna,
neb jsi zralých plodů plna.

Nech tě sněhy v závěj stopí,
vichr smích si z tebe tropí,
přes lada si hučí, zpívá,
klidna buď a trpěliva!

Jasným zrakem v podzim zírá,
v díle žije, neumírá,
kdo vykonal, seč mu síla — —
úkol svůj tys vyplnila.

VII.

Mně nechce se dnes ještě jíti domů,
chci také večer jednou v lese snít,
počkám, až hvězdy vzplanou klenbou stromů
a štíty horstva zlíbá luny třpyt.

Již vidím světů jiných miriady,
zřím neobsáhlý veškerenstva lem;
pohlížím, žasnu: ó co člověk tady,
v té kapce moře, jež mu údělem!? —

Má bytosť práškem mihne se a klesá,
co zemi patří, to jí vrátím zpět,
co ve mně v poutech myslí, strádá, plesá...
týž prostor bez pout schopno přeletět.

Toho bych tvůrce sobě zříti žádal,
člověku pro to jenž by dal jen vznik,
víc než tvor každý, by zde duchem strádal,
a zanik, jak ten motýl, mravenčík!...

(Pokračování.)

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Pokračování.)

2. Boleslav Jablonský strahovským konventualem.

Dne 17. července roku 1841. obdržel Boleslav Jablonský od opata svého nižší svěcení, hodnosť minority. Dne 22. července stal se podjáhnem, 26. července jáhnem a konečně dne 1. srpna vysvěcen byl v metropolitním chrámu Páně od arcibiskupa Aloisia barona Schrenka. Kněžské prvotiny slavil Jablonský v kostelíčku sv. Vavřince nad Strahovem v lesnatém vrchu Petříně právě na den tamějšího patrona sv. Vavřince 10. srpna r. 1841.[49]).

Skutkem tímto byl stav Jablonského spečetěn. Otec jeho, jsa již od druhého vstoupení synova do kláštera úplně s ním spokojen, dosáhl vysvěcením básníkovým vrcholu svých tužeb. Na stav syna svého byl velice hrd, ba ctil ho. Ano důstojnosť Jablonského kladl tak vysoko, že rozmlouvaje s ním a nemoha po svém přání pro zápověď synovu říkati mu „Vy“, neodvážil se přece jemu tykati, nýbrž pomáhal si následujícími podobnými obraty: „půjde se do kostela?“ — „bylo se na procházce?“ a t. p. Za to však matka jeho nedočekala se cíle synova, ježto byla minulého roku 1840. na věčnosť se odebrala po dlouhé nemoci ve stáří 48 let[50]).

[49]) „Primitias solemniter celebravit 10. Aug. in festo sancti Laurentii in super restaurata hujusce sancti montana ecclesia prope montem Sion sita, quando primum restauratae hujus ecclesiae patrocinium celebratum est.“ — Alb. nov.

[50]) Obiit anno 1840 Domina Catharina Tupy, pia mater fratris Eugenii Tupý,

Boleslav Jablonský jakožto strahovský konventual [51]) vykonával toliko nedělní kázaní v kostele strahovském jazykem německým, z nichž se některá dosud na Strahově uchovala. V postě pak (1842.) kázával každou neděli odpůldne po nešporách česky „o sv. Kříži“ [52]); v témž čase roku následujícího (1843.) mluvil „o posledních věcech člověka“ [53]).

Tento úřad kazatelský zastával na Strahově Jablonský půl druhého roku a když ze svého neduhu šťastně se pozdravil, poslán byl do duchovní správy na venek. Na rozkaz opatův odebral se dne 10. května r. 1843. [54]) za kaplana do Radonic, aby tu působil jakožto kněz mezi lidem.

3. Duchovní správa Boleslava Jablonského v Radonicích.

Na jaře roku 1843. prvně nastoupil Boleslav Jablonský duchovní správu. Působiště jeho Radonice leží v severo-západních Čechách nad řekou Oharkou, ve překrásné krajině romantické, kdežto Jablonský zotavoval se tělem i duchem po dřívější chorobě, jížto v době svého klerikatu dosti nebezpečně byl strádal. Čistý a zdravý vzduch venkovský působil velmi blahodárně na jeho stav tělesný, takže vůčihledě bývalých sil a kypícího zdraví mu přibývalo a s pokrokem tělesným okříval i duch.

Strasti, kterýchž Jablonský zažil od svého prvního do kláštera vstoupení až do svého vysvěcení, ať to již četné boly duševní, ať to nemoc zhoubná, zničily takořka básníkovu bytnosť. Již domníval se býti blízek svého konce, ano rozmrzen jsa na veškerý svět přál si sám smrti, aby doplnil svoji tragoedii. Ale osud prováděl s Jablonským zvláštní hru: uměl jemu rány otvírati, uměl je však také hojiti. Rozkošný kus české vlasti kolem Radonic byl mu tím lékem. Veliký milovník přírody a vlasti nalezl v této rajské krajině úplného ukojení, že básnický jeho duch opět vyznával tonem veselým, opěvuje půvaby čarovných krajinek českých. Krajinu kolem Radonic a blízkého Pátku zvelebil Jablonský ve „Květech“ básní nadepsanou „V Pátku nad Ohří“ [55]).

---

clerici hujus loci professi, post morbum gravem ac diuturnam, anno aetatis suae 48. Necrol. Sion.

[51]) kněz, žijící v klášterním konventě, nazývá se konventual.

[52]) Viz str. 86.

[53]) Toto kázaní leží v rukopise na Strahově.

[54]) „Anno 1843, 10. Maji, tanquam capellanus personalis in animarum curam parochiae Radonicensis missus est.“ — Alb. nov.

[55]) Celá báseň zní:

„Jak ty hory, jež co hrady
v dáli tam se k nebi pnou,
jak ty háje, luhy, sady,
činí tebe půvabnou!

Jako dívka se tu směješ,
oděna v šat zelený,
a ta řeka, jíž se skvěješ,
jesti pás tvůj stříbrný.

Jak miláček vlasti mojí
mnohým šperkem ozdoben,
sníš tu v lůně matky svojí
tichý, krásný, blahý sen!“

Tak otevřelo se štěstí mladému knězi, jenž se zdvojenou chutí k životu vnořil se v povinnosti svého povolání [56]). Lidu sobě svěřenému byl pravým otcem. Jeho ušlechtilosť, mírnosť a dobrotivosť, která jevila se v každém pohybě, v každém činu a slově, zdobila kněžskou důstojnosť Jablonského tak velice, že za krátko získal si neobmezené úcty a náklonnosti nejen osad k Radonicím přifařených, nýbrž i dalekého okolí. Čím pak sobě rázem lásky osady své dobyl, to byl vrozený jemu něžný cit ke mladému pokolení; znalť on povahu dětskou skrz na skrz a rozuměl jí velmi dobře, věda určitě, kde tkví dobré a kde špatné její stránky. „On miluje naše děti", říkávali osadníci, „a my proto milujeme jej." Jablonský přišed do Radonic jal se na místě stařičkého učitele tamnějšího sám do školy choditi, avšak nalezl zde dítky úplně zanedbané, hlavně ve čtení a katechismu. I dal si s nimi práci, učil je řádně vyslovovati, slabiky spojovati, plynně věty čísti a obsah přednášeti s výrazem. Ještě většího úspěchu dodělal se v náboženství; odchoval mládež tak dokonale v katechismu vycvičenou, že i pozdějším nástupcům Jablonského [57]) v úřadě katechetském často diviti se bylo, kterak mladá generace radonická co do vědomostí náboženských pokročilá jest a mnohými ctnostmi vyniká. Rovněž i jiným důležitým předmětům vyučoval mládež Jablonský, nešetře ni času ni námahy, a aby osvěta po radonickém okolí volně a snáze šířiti se mohla, založil pro mládež školní i pro lid českou knihovnu. S jakým účastenstvím lidu knihovna tato se potkala, a jak pilně knihy z ní vypůjčovány a čteny, vysvítá z řádků, jež Jablonský v dopise k Jar. Pospíšilovi [58]) ze dne 2. prosince r. 1846. píše: „Já mám zde, chvála Bohu, hojný počet čtenářův, ale knih se již počíná nedostávati těm, kteří jich již přes 150 přečetli . . . ."

Když běželo v Praze o to, zříditi průmyslovou školu při „Jednotě ku povzbuzení průmyslu v Čechách", nikdo snad radostněji nesledoval každého pokroku v té věci jako Jablonský. I píše Jaroslavu Pospíšilovi: „Netrpělivě čekám na zprávu, jak to asi s naší průmyslovou školou vypadlo. Vy to ovšem již víte. Dlouho-li máme být ještě v domově hostmi, ba říkaje v podruží u cizinců! A odnikud žádné pomoci! O školním plánu zas ani zmínky . . . ." Myšlénka zřízení české průmyslové školy klestila sobě cestu. Konečně jaly se příspěvky peněžité hojně se scházeti a mladý knihkupec Jaroslav Pospíšil uvolil se tisknouti zdarma průmyslový časopis, začež ho Jablonský velice chválí (24. února 1847.): „Především Vás za to přátelsky chválím, že jste se obětovně uvolil náš časopis zdarma tisknouti; to Vám dělá česť, a já mám z toho velikou radosť. Jest viděti, že jsme my Čechové přece patriotičnější než-li naši Němci;

---

[56]) Jablonský byl první, jenž se do Radonic za kaplana dostal; neboť dříve zastával tam duchovní správu jediný farář; když pak obor působnosti nově přibývajícími školami z okolí rychle se množil, musil býti na faru radonickou ku pomoci farářově, tehdá P. Dominiku Artnerovi, přidělen jeden kaplan.

[57]) Druhým kaplanem v Radonicích byl P. Tadeáš Kotzura, nyní ředitel reálky rakovnické na odpočinku.

[58]) Za pobytu Jablonského v Radonicích rozpředla se mezi ním a přítelem jeho panem Jaroslavem Pospíšilem silná korrespondece, jež se z větší části uchovala.

ti hledí jen svého zisku. Ale na tu naši školu se nám toho posud přec jen málo sešlo. Věřte mi, že hlavní příčina leží v tom, že naše časopisy málo jsou posud rozšířeny; někde o tom ani nevědí. Co myslíte, kdyby se tak zřídila nějaká společnosť (ovšem soukromá), která by na jistá místa po exemplaru Včelu, Květy a Noviny zasýlala, a sice tak dlouho, až by si ti páni tam tomu tak přivykli, že by si je dále sami drželi? Musilo by to jít vždycky na jméno některého v tom místě známého člověka (ku př. rodilého odtamtud študenta), který by tam svým známým psal, že jim ten časopis sám obětuje. Toho by bylo zvlášť na česko-německých hranicích třeba. Jeť to ovšem jen mé obmezené dobré mínění ..... „Posel [59]) jest velmi dobrá kniha pro lid, a z „Kocourkova" může něco být, čím se lidu dobře poslouží, až jen Chocholoušek plané vtipy z něho vystrnadí, ku př. „Slunce svítilo na to a ono .... a proč by nesvítilo? vždyť může slunce svítit nač chce." Tomu se sotva kdo zasměje. Ostatně se po něm lidé velmi shánějí. Lid náš rád čte veselé věci a miluje ono „ridendo dicere vera."

Boleslav Jablonský v ten mladý, upřímný a nezkažený život dětský tak se ponořil a jím tak se kochal, že jemu vše v oběť přinášel, ano i poesii svou mu věnoval. Psal žactvu různé školní promluvy, vztahující se na zkoušky, visitace, vítání školních dozorců, psal jim i přání pro rodiče, dobrodince a p. [60]), a všechny ty verše oplývaly upřímným, pravým dětským humorem, jsouce plny dětské vroucnosti, a tak mladý kněz velebnou svou pečlivostí vedl dítky k poslušnosti, mravnosti a lásce vespolné. Vida pak tu nevýslovnou lásku dítek, důvěrně k němu lnoucích, připravil jim mnohou zábavu, k čemuž měl ve svém působišti pěknou příležitosť. Na blízku Radonic jest totiž hospodářský statek s rozkošnými lučinami a lesy, zvaný „Pátek" a náležející klášteru strahovskému. Tehdy byl inspektorem hospodářským na Pátku strahovský kněz Emerich Petřík, muž učený, milovník vědy a podporovatel umění, znamenitý oekonom, jenž byl údem mnohých hospodářských a vlasteneckých společností českých [61]). Protože byl již věku pokročilého (byl se narodil v Praze r. 1785., choval se k němu Jablonský jakožto ke staršímu a zkušenému bratru velmi úctivě, jsa zároveň od Petříka náviděn. Vzpomenouti tu sluší ještě jiného muže, jenž vedle Emericha Petříka vychovatelským snahám Jablonského platně byl pomocen. Farář na blízké Peruci, spisovatel František Daneš, rovně horlivě jako Boleslav Jablonský, sympathie své věnoval školní mládeži a tak oba tito nezištní pracovníci na poli národním často se scházívali,

---

[59]) „Pražský Posel" byl spis svazkový, vydávaný J. Pospíšilem a psaný J. K. Tylem.

[60]) Všecky básně Jablonského pro dětský věk ve zvláštní vydání sestavil Fr. V. Kodym a uveřejnil je s názvem „Boleslav Jablonský, učitel mládeže." V Karlíně u Knappa.

[61]) O Emerichu Petříkovi píše Jablonský, že „každého šlechetného jest přítelem, každý, kdo zná srdce jeho, vroucím jest mu ctitelem." O jeho vlastnostech praví, že jest „milovný vší moudrosti, podporuje umění, poskytá příležitosti mládeži k poučení a t. d." Emerich Petřík zemřel roku 1860. (Necrol. Strah.: „Obiit anno 1860 Eximius ac religiosissimus P. Emerichus Petřík, Senior Canoniae hujus, Professus et Sacerdos jubilaris, in Sion quiescens, apoplexia subito anectus anno aetatis 76. tumulatus in sacro campo Micro-Pragensi.)

by se o spůsobě své činnosti radili, obracujíce zvláště zření ke mladému výkvětu lidské společnosti. Rozličné pěkné hry prováděli s dětmi, a to hlavně k tomu konci, by mnohé nehezké obyčeje mezi mládeží zakořenělé odstranili a je jinými nahradili prospěšnými kratochvílemi. Zmíníme se o jednom tehdejším zvyku školní mládeže — choditi Řehořem. Za doby předkonstituční obcházeli totiž žáci v den sv. Řehoře domy v obci, zpívajíce a deklamujíce jako verbíři dítek do školy patřících. Při té příležitosti dostávali dary pro sebe a učitele. Chodění „Řehořníků" má svůj základ a původ v dávných časích pohanských. Tehdá totiž žactvo a učitelstvo římské uctívalo bohyni Minervu zvláštní slavností, po pět dnů trvající (v měsíci březnu), ve kterýchžto dnech konali slavné a hlučné průvody se zpěvy, při tom i bohyni oběti přinášejíce. Poněvadž pak tato slavnosť spadala právě v dobu, kdy církev katolická slaví památku velikého příznivce školákův a zakladatele škol, sv. Řehoře Velikého (papeže, † 12. března r. 604.), pojal jeden z papežů téhož jména, Řehoř IV., myšlénku, že by se význam oné pohanské slavnosti zaměniti mohl za památku Řehoře Velikého, reformatora kázně školské. Tak tento zvyk přešel na půdu křesťanskou a později proměnil se v pouhé hry a obyčeje bez významu církevního, jen svým názvem „Řehořníci" na svůj původ náboženský upomínající. Spůsob choditi Řehořem jest rozličný dle krajin, v nichžto se koná slavnosť tato, všude pak mají tyto hry, zpěvy a deklamace žáků ráz dramatický, při čemž na mnoze dítky v různé oděvy, hlavně vojenské, se odívají. Též u protestantů slavnosť ta se zachovala až podnes na důkaz své zajímavosti a oblíbenosti. Jako na některých místech přestrojují se hoši za žoldnéře a zpívají písně vojenské, zase na jiných místech oblékají se za kněží a biskupy, zpívajíce písně svaté. Podobné průvody rázu světského bývaly zvykem též v Radonicích. Pozoruje však Jablonský, že řeči průvodní jsou na mnoze nepěkné, neměškal se psati sám novou báseň „Řehořníky", která se na místě posavadních řečí ujala [62]).

Osoby v tomto dětském dramatě jednající jsou: furýr, setník, nadporučík, polník, desátník, praporečník, bubeník, verbíři, muškетýři, dragouni, kyrysníci, husaři, profianti, felčar, dezentér, ordonanc. Báseň tato jest velmi zajímavá, humoristická a pro dítky zajisté velmi zábavným a zároveň prospěšným zaměstnáním, neboť vyskytuje se v ní velmi mnoho mravoučných průpovědí, ku př.: „Mnozí rodiče se hněvají, když se dítky jejich trestají; později' by však rádi trestali ty, kterých se dříve zastali." Tak mluví jeden verbíř a jiný zase vystupuje s touto řečí: „Buďsi cháska jakákoli, každou přijmem do své školy, je-li dítě nezvedené, bude brzy zjinačené; naučí se poslouchati, rodiče své milovati, naučí se starší ctíti, zdvořilým a mravným býti; bude pro své umění rodičům k potěšení." A hned vystupuje jiný verbíř dítek školních, dávaje nováčkovi školnímu toto naučení: „Nebudeš-li pilným školákem, zůstaneš na věky sprosťákem, nenajdeš na světě prospěchu, budeš každému jen k posměchu. Protož

[62]) Dosti dlouhé básně Jablonského „Řehořníků" dostalo se mi vzácnou ochotou pana děkana Fr. Daneše. Uveřejnil jsem ji ve „Štěpnici", časopisu to pro mládež česko-slovanskou (č. 3. 1883), jakožto dodatek k jeho sebraným různým básním.

pilně školu navštěvuj, pozor dej, a doma opakuj, uč se od mravence pilným být, z něho hleď si, brachu, příklad vzít!“ atd. Mezi řeči jednotlivých herců vloženy jsou společné písně — jakési chory, jimiž udržuje se upomínka na vlastní, náboženský původ „Řehořníků.“ Jsme toho mínění, že by tato roztomilá a velice svěží báseň hodila se co nejprospěšněji do dětských zahrádek a opatroven ku společnému provozování.

Podobně když v matičce Praze pořádali vlastenci čeští „Český bál“, upravil Boleslav Jablonský dítkám radonickým také bál český, ovšem d ě t s k ý. Bylo to dne 20. ledna roku 1845., když používaje přízně páteckého inspektora Emericha Petříka, zařídil Jablonský na Pátku masopustní zábavu maškarní, při kteréžto příležitosti sepsal báseň „Dětský ples“, mluvě tu k rodičům, radovánkám dětí svých přítomným, dojemná slova tato: „Necítí-li srdce Vaše radosť, když vidíte radosť dítek svých? Nezpomínáte-liž na svou mladosť, ztrávenou též v plesích nevinných?“ A dne 30. ledna píše Jaroslavu Pospíšilovi o výsledku zábavy radonické takto: „... Tak jak vypadl náš český bál? Těším se na zprávy o něm v našich časopisech. Já jsem tancoval v duchu s vámi. I my jsme tu měli český bál, totiž bál dětský. Tančírna byla vyfintěna vzdor Žofínského sálu; o dětech byste nebyl řekl, že jsou selské; později přišly též maškary, mezi nimiž i dráteník. Byla to podívaná, a já měl srdečnou radosť, že se mi to tak povedlo.“

Zdar této zábavy patrně přiměl Jablonského, že téhož r. 1845. o velikonocích uspořádal žákům svým slavnosť, na kterouž tito až do dnešního dne pamatují s radostnými city. Toho času totiž stál ještě na Oharce led. I připravil chudým dítkám Jablonský slavnosť neobyčejnou, jíž se všecko obyvatelstvo súčastnilo. V pondělí velikonoční po velikých službách Božích vedl mládež z kostela při zvucích hudby domácí pod prapory na led. Tam postavily se dítky v půlkruh a Jablonský měl k nim přiměřenou řeč o významu velikonočního beránka. Po té spustila hudba a jeden každý chudý školák obdržel rukou katechety řízek svěceného beránka, kousek bochníčku a velikonoční vejce. Po této hostině na ledě vedl dobrosrdečný a sám dětinnou radostí rozechvělý velebníček dítky rozradostněné při hudbě zpět do obce. Čin tento, z něhož září péče i láska k mládeži tak výmluvně, získal mu srdcí dítek napořád.

Pokud z líčení dosavádního viděti lze, vystupuje před očima našima Boleslav Jablonský za svého pobytu v Radonicích hlavně jakožto v y c h o v a t e l. A to vychovatel nejen mládeže, nýbrž i lidu, jakž to s jeho stavem souviselo. Byl skutečným učitelem svého lidu a jakou methodou osadníky sobě svěřené vychovával a učil, naznačili jsme již několika svrchu uvedenými příklady, z nichž vidíme, že to nebyla přísná, ztuhlá methoda pouhého poručníkování, přestávající na slovech a jevící se v úzkostlivé mravokárnosti, nýbrž že to byla čilá, živá methoda, označující se svým příjemným zevnějškem a dotýkající se svěřenců lahodnými dojmy. Jablonskému především o tu zásadu šlo, kteráž nyní ve vychovatelském umění stále větší oprávněnosti a pozornosti nabývá, ta totiž, kteráž hledí zájmy školou vypěstované v souhlas se zájmy života samého uváděti a která tudíž za účelem tímto snaží se vyučování s vychováním spojiti; té uchopil se Boleslav Jablonský hned, jakmile svoji vychova-

telskou činnosť nastoupil a hleděl pak ji ve skutečnosti prováděti veřejnými hrami, zábavami, slavnostmi a jinými dobrými prostředky, jimiž duch společenský se povznáší. Jakých tato snaha přinesla užitků, jakého ovoce přinesla zahrada takovýmto zahradníkem pěstěná, nejlepší podávají svědectví ti, kteří byli sami předmětem jeho péče a vychovatelské starostlivosti. Bývalí žáci Jablonského v Radonicích, doslechnuvše se o úmrtí svého nezapomenutelného učitele, takto se o něm na veřejnosti vyjádřili [63]): Z Radonic nad Ohří. „Žalostná zpráva o úmrtí vdp. P. Eugena Tupýho (B. J.) učinila zde obecně smutný dojem a vzbudila upřímnou lítosť nad takovou ztrátou. Byl‘ zde zvěčnělý po čtyři leta kaplanem, v kterémžto čase získal si svým laskavým, ač přísným jednáním lásky i úcty jak dospělých osadníků, tak zejména mládeže školní, jejíhož vzdělání a ušlechtění co nejvíce pečliv byl.“

V Radonicích objevuje však se nám zatím Jablonský také jakožto spisovatel církevní. Boleslav Jablonský nosil již jako theolog v hlavě myšlénku, že se pokusí o sepsání modlitební knihy pro české dívky a paní, tentokráte pak dal se do díla opravdu. Z části držel se Kerseka, z části psal původně. Jemu šlo především o to, aby cit vlastenecký učinil v mysli českých matek a dívek citem posvátným, náležejícím ke zbožnosti, aby lásku k vlasti objevil jakožto ctnosť, které Bůh sám vyžaduje a v níž spočívá pravé uctění jeho. Jak krásná a tklivá jest modlitba za vlasť, kde jest upřímné Češce modliti se tato dojemná slova: „Svatým jest mi ten národ, jehožto oudem jsi mne učinil, jehožto krev ve mně koluje, jehožto slávy, blaha, a každého osudu součastna bývám!“ nebo: „Pane, miluji a milovati budu svoji vlasť a národ, dokavad krůpěj jeho srdce mé oživovati bude; a jako zdravý jeho oud budu prospívati k dosažení jeho vznešeného cíle, k rozkvětu pravdy, ctnosti a blaženosti mezi ním vedle síly, ducha a potřeb jeho!“ Takovéto velikolepé myšlénky odíval Jablonský v roucho modlitby a to byl velmi důvtipný a také velmi důstojný prostředek k plamennému roznícení ženského citu pro pravdu, krásu a dobro. Jablonský dal nové knize své název „Růže Sionská“ a vydal ji pod vlastním jménem svým (K. Eug. Tupý) roku 1844. Obsaženy jsou v ní modlitby ranní, večerní, při mši sv., rozjímání při slavnostech celého roku, modlitby pro rozličné doby života, pro rozličné potřeby a případnosti, dále staro-české i novější písně, odpolední služby Boží a nešporní pobožnosti. Veledojemná a vroucně procítěná jsou slova, jež modlí se sirotek a dítě nemanželské a každému zamluviti se musí modlitba, kterouž koná matka za tím účelem, aby dítky své dobře vychovávala. Samá láska a poesie svatá dýše z těchto modliteb.

Jemu nic není na závadu, aby přísné věty písma sv. nezahalil v roucha šarlatová a slov Kristových nezdobil zlatem a nachem královským. Jest to opět unikum v literatuře naší, jako vůbec veškerá poesie Jablonského jest čistě originalní a při tom zdravá od kořene. „Růže Sionská“ nežádá nic nemožného, zbytečného, ale za to vyhovuje tužbám a duševním potřebám lidí šťastných i nešťastných dokonale. „Růže Sionské“ chopily se české dívky

[63]) „Čech“ 1881, č. 52.

s nevšední radostí a ji rády za svou uznaly. „Růže Sionská“ jest nejkrásnějším a nejbarevnějším obrazem Jablonského jakožto kněze. Vroucí, zbožná mysl katolická patrna tu v každé řádce, a pramen hojivého balsámu prýští se z ní v duše zarmoucené. Některé písně Bol. Jablonského z „Růže Sionské“, na př. „Pozdvihni se duše z prachu“, přešly potom do všech zpěvníků a jiných knih modlitebních [64]). Brzy po vyjití „R. S.“ vydal nakladatel V. Šťastný v Praze „Staro-české i novější náboţné písně, vyňaté z Růže Sionské, modlitební knihy od Eug. K. Tupého.“

Boleslav Jablonský byl i jinak činným za svého pobytu v Radonicích v oboru posvátné literatury. Téhož roku 1844., kdy vydal „Růži Sionskou“, sepsal novou knihu na základě Jiřího Saffenreutra: „Vítězství Kříže“, obsahující těchto šest duchovních řečí: Kříž jakožto znamení I. víry, II. naděje, III. lásky, IV. života, V. ukřižování sebe samého, VI. soudu. Kázaní tato vyšla nákladem Jar. Pospíšila. Mimo to staral se Jablonský horlivě o mnohé tehdejší časopisy duchovenské. Když roku 1847. počal nynější probošt V. Štulc vydávati list náboženský „Blahověst“, první báseň v něm obsažená pocházela od Jablonského. Většinou psal básně do „Časopisu katolického duchovenstva“ a pak do světských časopisů: Květů, Časopisu Musejního, Vlastimila, České Včely a do „Věnce“, sbírky to českých zpěvů, již redigoval Fr. Škroup.

Zatím zjevila se v České Včele roku 1846. nová veliká báseň Boleslava Jablonského — „Tři doby země české“, snad nejpopulárnější to báseň česká. Není snad místečka v české vlasti, kde by nebyla přednášena; však tě je v ní ukryt největší zápal a nadšení básníkovo a říkejme si cokoliv, básně tato čím více se opakuje, tím více se líbí, ježto tak přímo srdce české rozebírá; ona nesestárne ani nesevšední, třeba byla již tisíce tisíců programův českých zábav vyplňovala.

„Byl jednou čas, kde každý hrdým býval
tím krásným, slavným, čestným jménem Čech . . . .“
— — — — — — — — — — — — — —
„Však ten čas minul. Nepříznivá doba
nastala, ach, českému národu . . . .“
— — — — — — — — — — — —
„Však ejhle! „Zhůru!“ volá anděl Páně,
Povstaňte z hrobů!“ trouba jeho zní.“

To jsou tři doby země české: doba slávy, doba poroby, doba vzkříšení. Ke konci této veliké básně vyzývá pěvec, aby každý Čech přidal se ke praporci národních bojovníků a napomíná své rodáky: „Ctěte svůj jazyk, zvyky své a práva, dokažte skutkem, že jste Čechové — a vlasti české opět vzejde sláva, kterou se skvěli — naši předkové!“ To byla mocná a smělá slova v dobách předbřeznových, ale právě proto rozletěla se po celé vlasti co nejrychleji; neboť ne-

[64]) Mimo jiné dnes denně užívané písně kostelní lze Jablonskému též přičísti méně sic obecnou píseň svatou „Neopouštěj nás“, která však není jeho původní, nýbrž přeložená z polštiny.

bylo tehdá mnoho toho druhu básní, které by byla pověstná censura propouštěla. A považí-li se, že tenkráte nesměla se ani ve „Květech“ vytisknouti mnohem nevinnější básnička Boženy Němcové, v níž se praví, že „Slovan vstal, na slávy tluče bránu“, a že, ačkoliv nikde není „žádný požár, žádná krev, přece zas vstal český lev“, tu za takové přísnosti censury byla zajisté tím větší radosť vlastenců tehdejších, že báseň Jablonského censurou prošla a stala se majetkem celého národa, zejména pak mládeže české, pro niž zvláště vytištěna byla kolem r. 1845. na místě předmluvy v knížce J. Řezáče-Polehradského „Obrazové země České, čili Pohled na vlasť Čechů“, vydané nákladem Pospíšilovým. Boleslava Jablonského „Tři doby země české“ mají svou zvláštní historii v národním a společenském našem životě. Jakmile se totiž báseň tato objevila, dostala se v českých společnostech na denní pořádek, čehož nutným výsledkem bylo, že báseň tato, jakmile programy všechny do syta jí vypotřebovaly, dostati se musila na čas v odpočinek. Avšak odpočinek proměnil se v trvalé pohrobení. Na „Tři doby“ zapomnělo se najednou úplně, obsah vyšel z paměti a báseň známa byla po většině toliko dle jména. Říkalo se, že jest to otřepané, ač již málo kdo to znal, toliko dle názvu soudilo se „a, to je staré“ a nikomu ani nenapadlo, aby se báseň taková na program nějaké zábavy vlastenecké uváděla. Až teprve smrtí svého autora vymanila se báseň „Tři doby“ ze své klatby. Po úmrtí Jablonského, kdy básně jeho v ruchu zimničném počaly se čísti, zastkvěly se zase „Tři doby země české“ svým podivuhodným leskem a tu se vidělo, jaká to pravda v ní jest obsažena, jako by to dnes bylo psáno a hned zase ocitla se báseň na všech programech a líbila se jako by byla nejznamenitější literární novinkou. — Časem zanášel se B. Jablonský doplňováním „Moudrosti otcovské“, tím že psal nové básně mravoučné a uveřejňoval je zároveň s básněmi obsahu vlasteneckého v „České Včele.“

Tímto spůsobem se material ke druhému souhrnému vydání básní Jablonskému tak rozmnožil, že již roku 1845. jal se upravovati svoji sbírku a ji doplňovati. Nejvíce vzmohla se „Moudrosť otcovská.“ Roku 1846. vyšly nákladem Spurného „Básně Boleslava Jablonského“ v druhém rouše, jsouce věnovány Leonovi hraběti z Thunu a Hohenšteina, k němuž v předmluvě své Jablonský takto mluví: „Vysoce urozený pane hrabě! — Veleslovútný pane! — Lichotivá přízeň, s kterouž můj milý národ první vydání mých básní a mezi nimi i Moudrosť otcovskou přijal, dodala mi chuti, tyto prvotiny větší didaktické básně rozmnožiti a Vaše hraběcí Milosť povzbudila mne k rychlejšímu jí ukončení. Kladuť ji na oltář vlasti pod názvem „Salomon.“ Jestit to má filosofie života, z praemiss mé sladké i trpké zkušenosti, otisk ducha i srdce mého. Vím sice, že krůpěj tato ze studnice ducha lidského v moři moudrosti zmizí, ale kojím se přece sladkou nadějí, že snad mnohou posud ladem ležící půdu pro símě pravdy, ctnosti a lásky k vlasti zúrodní, mnohé kvítko občerství a mnohou ratolesť národu, který oba tak vroucně milujeme, k vydání ovoce svlaží. Z té příčiny podávám

báseň tu raději dříve [65]) u veřejnosť, připomínaje, že čísla její ještě časem svým rozmnožiti hodlám [66]). Na výslovnou žádosť přátel mé Musy předkládám s ní velectěnému obecenstvu též 2. rozmnožené vydání svých ostatních, dávno již rozebraných básní — Abych však knize této u národův česko-slovanských větší ceny dodal, budiž mi dovoleno, jménem jednoho z nejušlechtilejších šlechticů našeho národa ji ozdobiti, kteréžto po vlastech našich daleko široko proslulo a zlatým písmem v srdcích česko-slovanských zaznamenáno jest. — Vaší hraběcí Milosti budiž tedy kniha ta s úctou věnována od skladatele. — V Pátku nad Ohří v měsíci lednu 1845."

Druhé vydání Jablonského Básní má tři oddíly („svazky"): I. Báseň didaktická „Salomon" (čili Moudrosť otcovská) obsahujíc 70 básní, s mottem: „Pojď, synu, uč se moudrým býti." (I. 1—28, II. 29—43, III. 44—70.) II. Básně epické, obsahující „Tři zlaté vlasy", Lásky boj", a novou znamenitou báseň „Pěvec na hřbitově." III. Básně lyrické, obsahující „Písně Milosti" tak, jako v 1. vydání a „Básně smíšené", v nichž mimo jiné nalezají se tyto básně příležitostné: „Rozmarné přání" (panu Emerichu Petříkovi), „Pomněnky" (panu Antonínu Vrťátkovi), „Kvítí hrobní" (na hrob J. M. Krále). (Pokračování.)

Mrzákovo dílo.

Obraz ze života společenského.

Napsal Alois Dostál.

IV.

Sušany byla ves, jako málo v Čechách. Místo nízkých doškových střech u prostřed zelených zahrad veliké domy až o dvou patrech. Byly skupeny ve dvě hromady a obkličovaly jakousi temnou velikou budovu s vysokým komínem. Nad každým domem téměř nějaký věnec buď zelený a značil hostinec, buď stočený v preclík a každý poznal krám pekařský, buď z červených kuliček jako had svinutý nad krámy kupeckými. Také hrozen nad jedním hostincem se pyšnil. Byla to hospoda pro „nobl" společnosť v oknech s červenými záclonami na mosazném drátě.

Kořalen, nelibě páchnoucích, se nenedostávalo. Měly znak prapodivný a velmi významný. Holka, řekli bychom dle všeho, „jako lusk", držela v ruce skleničku a levicí si louskala v povětří. Oči jí jen hořely. Opravdu velmi názorné. I jiných řemeslníků v Sušanech dle potřeby. Hospod však a kořalen nad potřebu. Snad se jim dobře dařilo — do nedávna. Od té doby, co každý dohlížitel má „své" pivo pro „své lidi", kdy každý dělník nucen píti u svého pána, i kdyby nápoj za záda lil, jen aby zlého oka neulovil, hospodští počali naříkati na „zlé časy." Však jim tak nebylo.

---

[65]) Z těchto slov básníkových patrně vysvítá, že byl vniterně přesvědčen o prospěšnosti svých básní a o hojných užitcích, jež čtení jich zejména mládeži české prospěti může.

[66]) Salomon již více ani opraven ani rozmnožen nebyl.

U prostřed těchle budov stály továrny, vůbec fabrikami zvané. Byly-li postrachem ze vzdálí, z blízka ještě příšerněji se vyjímaly. Stěny dlouhé, šedé, beze všech okras stavitelských, na velikých budovách nevyhnutelných. Chatrč se nám líbí u vší jednoduchosti a prostotě, ale na stavbách větších, rozsáhlejších hledá oko římsy, korridory, výstupky. Ani patra nebylo lze určiti; hned výše, hned níže táhly se řady nepravidelných oken. Podivné budovy!

Jediná vrata vedla v čele do továrny. Vzadu dvůr se zdí vysokou. Okna neumyta, poprášena, leckde vynikal černý komín a pak kolkolem zeď jak uhel černá a žíravou zelenou plísní pokrytá. Na boku vynikal vysoký komín jako věž nad kostelem. Byl červený, jen u vrchu s černou ovrubou. Stále chrlil kouř, někdy i jiskry. Kolkolem byly lavičky pro dělníky. Jako pidimužíci kolem velikána. Čím byla jejich páží síla proti dvěma pracujícím lokomobilám!

Sušanské fabriky změnily několikráte již způsob výroby. Ano i daleko se odchýlily od původního účelu. Také pracovníci se měnili. Nejprvé v Sušanech zřízeny železárny a když ocel anglická překonala výrobky domácí, ruky obratem se staly ze sléváren továrny na porculán. Však i tato výroba za krátko vzala za své. Poslední dobu v jedné továrně přádelna, v druhých tkalcovny. Hutníci i hrnčíři se odstěhovali do jiných závodů a do Sušan se nastěhovalo tkadlců a soukeníků, kteří, nemohouce soutěžiti s továrnami, nechali řemesla a šli do fabriky. Přástevna s tkadlcovnou se držely již po mnoho let.

Stranou továren stál pěkný dům v květnaté zahradě jako letohrádek poblíže dusných ulic velkoměstských. Čelem byl obrácen do polí, jakoby majitel nechtěl si kaziti továrnami rozkošné vyhlídky z balkonu. Vysoký, železný plot obepínal zahradu a vrata stále zavřená, bránila přístupu k samé budově.

Bylo to obydlí páně továrníkovo.

Úzký chodník od továren vedl k zámku knížecímu. Byl‘ majitel fabrik a chlebodárce několika set lidí více než pán nad poddanými robotníky. Jeho slovo mělo váhu, jeho pohled hrůzu. Slovem mohl zdrtiti rodinu, připraviti ji o vezdejší chléb. Robotníku zůstalo pole. A obydlí? Oproti těsným, vlhkým, nezdravým komorám byl dům továrníkův opravdu palácem.

U dveří továrních visel veliký zvon, nad ním sotva znatelné hodiny. Docházela šestá. Jakýsi dělník „lepší třídy“ držel řemen od zvonu. Čekal, až „padne“. Kolkolem jen se hemžily davy dělníků. Dohlížitel pod zvoncem pyšně je prohlížel, jakoby v ruce držel osudí životů lidských. Někteří se dívali zamrkle na černou budovu, jiní hovořili pilně, smáli se, žertovali. Na tváři dohlížitelově ani úsměvu. Chystal se na dělníky. Včera měl piva, kořalky a rohlíků uchystáno a to ne, nepřišli. Byl jim milejší protější žid. Však ucítí brzo jeho hněv.

„Dubinští vyspávají. Hleďme, ještě ani Rozvoda tu není a je přece jeden z nejpořádnějších. O kasárnících nemluvím.“

Dělníci se rozesmáli a dohlížitel, na špičky se postaviv, pánovitě spustil: „Dubinští jsou pořádnější než vy. Nic se jim nemáte co smáti.“

Do dělníků jakoby hrom uhodil. Tak jim tahle chvála nejnepořádnějších pracovníků ku podivu přišla. To se už svět obrací.

„Jestliže si někdy přihnou, však to vynahradí pilnější a svědomitější prací. A hlavně jsou oddáni tělem i duší svému pánu. Když obchod právě nejde a jsou nuceni mzdu snížiti, nikdy nereptají, nikdy se nehorší a neodmlouvají. Třeba-li pilněji se chopiti díla, přičiniti ruku, však hned Dubinští první jsou ochotni a dle možnosti síly napínají. To jsou praví dělníci, spolehlivé síly, oddaní lidé svému pánu —“

Dohlížitel znovu pohlédl na hodiny.

„Zapíše-li se kdo vlastní krví, pak musí dodržeti“, ozval se hlas v davu.

„Cože? Kdo se zapsal a komu?“ rozkřikl se dohlížitel a pustil řemen od zvonce. „Takovou řeč vedete před domem svého chlebodárce? To je odměna za to, že vás živíme? Dubinští, ať již jsou veselými a rádi si z kopejtka vyhodí, přece jsou pánu nejmilejší, nejvěrnější.“

„Zvláště když výdělek týdenní v sobotu u dohlížitele probijí“.

Teď zrudl uražený dohlížitel do modra. Krev se mu vehnala do tváře. Oko napjatě hledalo, kdo opovážil se taková pronésti slova, však marně, dělníci již byli vycvikáni, znajíce heslo: všicci za jednoho, jeden za všechny. Srazili se tak, že podezření mohlo padnouti hned na deset.

„Nutím někoho, by u mne pivo, kořalku pil? Ať si jde, kdo a kam chce! Nestojím o ten výdělek a prodávám dělníkům vše jen proto, by nebyli dřeni v hospodách, aby si mohli v témdni přilepšiti. Čekám každému, mnoho-li chce, dávám pivo laciněji; vše dle možnosti dělám pro dobro jenom dělníků, z lásky k nim a tohle je odplata? A kdyby i někdo z mých lidí ke mně nešel, jinak slušně a řádně se chovaje, nemiluji ho? Hleďte zde Rozvoda, Kozák a jiní, kteří do hospod nechodí, nejsou u mně v lásce? Však čiň světu dobře, zlým se ti odplatí.“

Rozvoda se synem, Kozák s jinými právě došli shromážděných dělníků před vraty. Zaslechli jen konec rozmluvy. Podobné řeči mezi dohlížitelem a právě tímto a mezi pracujícím lidem nebývaly žádnou vzácností.

„Když dubinští „kasárníci“ utratili včera poslední groš, pak dnes musí opici vyspávati“.

„Rozvodo, řekni nám spravedlivě, kdy pak přišli tvoji protější sousedé domů? S tichou se dojista nebrali, tudy jsi je dobře slyšel. No řekni...“

„Nestarám se o jiné, mám dosti svého“, odpověděl Rozvoda dotírajícím. Nemiloval hádek a u dohlížitele, o nějž běželo, také si špatné oko nechtěl dělati.

„Když si ženy pro muže do Sušan došly“, rychle za otce řekl Josef a veškeré dělnictvo spustilo hlasitý smích.

„To jsou tedy ti nejvěrnější a nejoddanější...“

„Nejmilejší, nejupřímnější —“

„O poslední krejcar obraní.“

Dohlížitel div si nezoufal, však co mohl dělati? Nikdo nemluvil urážky přímo, nemetal do obličeje jizlivých narážek; však všechno ostří jejich bylo obráceno na něho. Metl ohnivý pohled na mladého Rozvodu a nevěda si jinak pomoci, chytil za zvonec a svolával dělníky, zapomenuv, že po dubinských „kasárnících“ dosud ani stopy a schválně k vůli nim hodiny přestrčil.

„Ještě tu nejsou miláčkové“.

„Dostanou „štrof“ a budou píti v sobotu o dvě sklenice méně“.

Tak a podobně se posmívajíce, dělníci vcházeli otevřenou branou do továrny. Dnešní den začal nad obyčej vesele.

Již dávno byly stroje v proudu, komín chrlil kotouče kouře, když se dubinští přivrávorali. A ještě všechna jejich práce za mnoho nestála, ač bylo na pilno jako celý rok. Ale dohlížitel zamhouřil obě oči; vždyť včera u něho nechali celou mzdu mimo několika krejcarů, jež jim ženy z rukou vyrvaly — —

Opodál továren stál kostel. Býval prý malinký, vždyť v Sušanech sotva bylo třicet čísel a přifařená Dubina ani vsí nebyla; však poslední dobu, když se obyvatelstvo množilo, stařičký kostel ve všech prostorách rozšířen, aby pojal v sebe četné přifařence. Však co stojí, té cti se mu nedostalo; čím byl větší, tím prázdnější.

Jen usedlejší rolníci, několik žen dělníků a trochu nedospělé mládeže dostavovalo se pravidelně do kostela. Dělníci přišli jenom když doprovázeli druha k odpočinku věčnému a pak se malebně seřadili kolem kostela, defilujíce zesnulému. Šaty si vypůjčili v továrně. Fabrikant, aby v žádném ohledu si nemohl nikdo stěžovati, platil dělníkům dvakráte do roka mši sv. a kázaní, domnívaje se, vžene-li v ty dny dělníky pod klenbu kostelní, tím dosti, ano mnoho činí pro své svěřence. Jinak byly neděle jako všední den.

Dnes jakoby opravdu všechna práce vázla. „Vždyť je neděle“, myslili si a také hlasitě mezi sebou pronášeli dělníci. Kde kdo mohl, nadlehčil si. Dohlížitelé běhali o závod, pobízeli, křičeli.

„Platíme vám více než jindy a přece nic uděláno! Co řekne pan šef?“

K desáté navštěvoval obyčejně továrnu. Dohlížitelé přímo zuřili, vybízejíce k pořádku a bedlivější práci. Kola se točila, pára pracovala, ruce se rychle pohybovaly — všechny svaly napjaty.

V oddělení, kde Rozvoda dohlížel, pořádek nejvzornější. Dělník méně dbalý, nespořádaný ani po blízku přísného preceptora nevydržel. U jeho strojů neozvalo se zaklení. Jinde „sakry“ a proklínání jakby olejem na čepely, kolem nichž se kola otáčela. Nikdo se prací nepřetahoval, nikdo také nelelkoval. Pokud lidské síly stačily, Rozvodovi druhové pracovali. Vrchní dohlížitel málo kdy o tenhle sál zavadil, věda, že vše konáno správně a řádně.

Josef hned vedle otce a Kozák naproti. Mohl již také dohlížeti ve zvláštním oddělení, kdyby nebylo oněch knih a časopisů, jež mu ze všech kapes čouhaly. Také někdy něco prořekl a bylo po kariéře. Však Kozák nebyl ten, aby se domahal nějakého vyššího postavení; byl spokojen tím, čím byl.

Odzvonili poprve na „hrubou“. V továrně bylo slyšeti přes všechen hluk a hřmot velebný hlas zvonů. Rozvoda sňal čapku a pověsil ji na trám. Podobně Josef. Stišili se. Jen když bylo třeba rozkazu, tázal-li se kdo nač, pak odpověděl. Také ostatní dělníci ne-

dělali povyku. Jeden z mladších si zanotoval: „Však nám tak nebude;“ — ale Kozák pouhým pohledem přerušil veselou píseň.

Z kostela se ozval hlas varhan —

K desáté opravdu pan šef navštívil továrnu. Hned u hlavních vrat jej vítal vrchní dozorce a kontrolor. Div nepolíbili ruce panu Šrodlovi. Byl vysoké postavy, vykračoval pyšně, sebevědomě. Šat nejnovějšího střihu, kravata bělounká, v botách se mohl shlížeti jako v zrcadle. Tvář pečlivě oholena až na bradu a dvě přímé řady rezavých vousů od uší k masitému, červenému krku. Nos tak jakoby zaokrouhlen orientálským způsobem. Vysoké čelo dosud ani jedinou známkou stáří nezbrázděno. Obočí obou bystrých, přísných očí dotýkalo se sebe jak u náměsíčníků.

Pan Šrodl byl nyní majitelem všech továren v Sušanech. Povídají sice, že viděli jeho děda ke Praze plaviti dříví po Vltavě a babička sedávala za malým krámkem na Uhelném trhu, ale komu by podobná mohla na mysl přijíti myšlénka!

Z počátku se mu vedlo bledě, až se obohatil a nyní žije v rozkoši, starosti převzali úředníci, práci dělníci.

V průvodě obou dozorců pan šef procházel síň za síní, všude těkaje bystrým okem. Zde postřehl nějakou chybu, tam si prohlédl nový stroj, zabořil měkkou, prsteny ozdobenou ruku do vykramplované vlny, potěžkal látku, spočítal nitě. Dozorcové jak úhoři se kroutili a slovy medu sladšími odpovídali na každou otázku, ba na každý ruky pokyn. Rozuměli svému pánu příliš dobře.

Šrodl měl oči pro stroje, látku, dílo, ale nevšiml si dělníků, ač všicci pokorně smekali a se ukláněli. Pán jimi pohrdal. Byli mu čímsi nižším všech strojů, kol, pák, stavů, byli mu pouhou draze placenou silou. Často si myslel, že by raději postavil ještě dva nebetyčné komíny, položil ke každému po čtyřech lokomobilách, jenom kdyby nemusel míti dělníků v továrně. Však nešlo to. Bylo potřebí nejen pracujících kol a pák, k síle páry musila přistoupiti síla páží a rozum lidský.

Šrodl vyplácel v sobotu každému týdenní mzdu po všech srážkách, za to maje, že dosti učiní dělníkům. Stranil se jich a proto mu nesměl nikdo do cesty. Ani o poledním klidu pohověti si pod kaštany, vroubícími cestu k zámečku, nedovoloval ba ani nepřipouštěl složiti upracované údy do stínu plotu šefova parku, by hlasem a vůbec přítomností svojí neznečišťovali vzduchu, jejž dýchala rodina továrníkova.

Zašel-li kdo k vratům železným, zadíval se do zahrady, kde pod košatým jasanem seděla po tučném obědě fabrikantova rodina při kouřící se kávě z pozlacených koflíků, musil se postaviti hodně do stínu, by nebyl zhlídnut a potrestán „štrofem“.

Již se chtěl pan šef vraceti z továrny. Bylo mu zde nějak dusno, přikládal si k nosu batistový šátek, napuštěný pižmem. Dozorce se obratně přitočil a nabídl ještě další prohlídku.

„Do síně Rozvodovy neráčíte, tam příjemnější vzduch, pořádnější lidé.“

Šef se chvíli rozmýšlel, pak pohodil hlavou a řekl: „Třeba; jděme!“ Prošli několik síní. Pan Šrodl spěchal přímo kvapem a šátek tiskl k nosu, že sotva dýchal.

V síni Rozvodově opravdu volněji. Čerstvý vzduch vál oknem. Šef si oddechl z hluboka, zastavil se a div divoucí, dnes byl hotov s dělníky se pustiti v rozmluvu. Oba dozorcové zůstali jakoby zkameněli na místě.

„Jak se vede?“ tázal se Rozvody, přistoupiv blíže dělníkům.

„Dokud člověk zdravé má ruce a kousek chleba si vydělati dovede, nesmí si stěžovati.“

„Doufám, že nikdo nemá ani příčiny ke stížnostem, vyplácím každému zaslouženou mzdu pravidelně —“

Rozvoda s Kozákem se na sebe podívali významně, ani slovem nepotvrdivše samochvály šefovy.

„Milostpán ráčí býti k dělníkům až příliš milostivý.“

Naddozorce se uklonil jako třtina, větrem se klátící.

Do síně dosud zaznívал velebný chor varhan. Šrodl se ohlédl k oknu, odkud onen mocný choral zalétal. Zvuk varhan budí vždycky vznešené myšlénky, pozvédá člověka z prachu zemského a zanáší jej nad blankyt.

V tom náhle varhany umlkly. Dělníci jakoby společným povelem zastavili stroje. Továrník zbledl, trnul na celém těle buď strachem, buď zlostí. Nedovedl si podivné počínání si dělníků vysvětliti. Proč nepokračují v díle? Vždyť se nestala žádná nehoda na strojích? Ani dosud čas k oddechu určený nenadešel. Co to?

„Proč jste náhle zastavili?“ tázal se podivnou náhodou zdvořile dozorce Rozvody.

„Co tímhle okamžikem prozahálíme, to uspěcháme dvakráte dopoledne. Je neděle, my katolickými křesťany. Tam opodále v chrámě mše sv., my dle povinnosti své účastniti se nemůžeme a teď právě — pozdvihování.“

Opravdu na věži zazněl sanktusník.

Pan šef vyrazil rychle dvéře a dozorcové spěchali za ním. Vrásky na čele továrníkově nevěštily mnoho nálady sváteční, byl mrzut a ani slova nepromluvil. Za továrnou si oddechl, odkašlal, zamručel cosi a pádil k zámečku. Náhle se ještě zastavil a naslouchal. Na věži kostelní se ozval sanktusník podruhé a v továrně stroje spustily jednotvárnou hudbu.

„Podivný lid!“ mluvil k sobě šef, „jedna část všechno krkem proleje, druhá opět dosud lpí na starých, dávno pochovaných předsudcích.“ V kostele znova se rozezvučily varhany a velebný zpěv je doprovázel. Pan Šrodl otevřel tajným klíčem zahradu, by u prostřed květnatých tepichů setřásl se sebe továrnický, těžký prach —

Když továrník s oběma dozorci odešli a dělníci na novo stroje pustili, nikdo ani slova nepromluvil. Dusné ticho. Josef častěji se podíval na Kozáka. Hořel v obličeji, tak byl rozpálen. Kolo, jímž otáčel, jen lítalo, div nevyskočilo z čípků; paprsky splynuly v jeden měnivý kruh. Vlna odletovala na všechny strany.

Dobře tušil Josef, co se děje v prsou učitelových. Již také předvídal, o čem se odpoledne rozhovoří. Těšil se na přednášky.

Otec naopak byl nachýlen nad svojí prací, smutně se díval kolkolem. Bál se, by nepřišel v nemilost pana šefa a zároveň o práci. Ve světě tak zle, práce pomalu a zásob také nemnoho. Však ničeho si nebyl vědom. Co se stalo dnes, tak zastavili při „pozdvihování“ každou neděli, a přece nikdy se neomeškali, ano i více napředli než

v sálech, kde stroje běžely od rána do poledne, ale ruce si rády časem zalelkovaly.

Největší péči Rozvoda měl o syna. Kozák, ač jindy hovorný, nepromluvil dosud ani jediného slova. Stále tak ruce otáčel strojem. Nejlépe pozoroval šefa, slyšel každé slovo, i přetvářku dozorcovu znamenal. Také se snadno domyslil, proč tak rychle odešel Środl, uslyšev o příčině náhlé stávky.

„I to nejsvětější nám béřou", zamumlal svému stroji, jakoby to byl jeho posluchač nejpozornější. Tak činíval vezdy, když by rád něco mluvil, ale bál se spolupracovníků. Nikomu nelze věřiti.

„Tenhle týden jistě dostaneme „štrof", prohodil jen tak mimo jeden dělník. Při tom si vzpomněl doma na ženu a hladové děti. Druzí přisvědčovali ochotně, také notné srážky se bojíce.

„Škoda, že právě přišel v onen okamžik —"

„Právě dobře", ozval se hlasitě Kozák a zastavil stroj. „Ať zví, že jsme katoličtí křesťané, kteří si dovedou své víry vážiti, ji hájiti. Jen měl ceknouti, já bych mu byl pověděl!"

„Ale dostaneme štrof."

„Ať dostaneme. Já vám ze svého platu vše vynahradím. Buďte bez starostí a nebojte se."

„Toho my nežádáme."

„Nemám dětí, žiji skromně a neutratím nikdy zbytečně krejcaru. Přijmete-li ode mne náhradu za škodu, sám neutrpím v ničem. Proč bych si také jednou nedovolil výdaj mimořádný?"

Dělníci podivně se podívali na spolupracovníka. Kozák složil ruce a hotovil se k odchodu. Všicci pohlédli na věž kostelní, bylo několik minut přes dvanáct. Rozmýšleli se, mají-li zastaviti či nic. Dosud nebylo slyšeti zvonu a do té doby nikdo nesměl ustati v práci. Byl jim měřítkem odpočinku a práce.

„Dost — zastavte! Což nám potom, že dubinští nedopitové pozdě přišli a teď musí dohánětí? My byli v čas na místě."

Na takový pokyn zastavili všicci stroje a protahovali upracované údy. Když jeden stroj ustal, nebylo to znáti, však v celém sále když ticho zavládlo, hned tu byl dozorce jako na koni. Všechen rozzteklen volal: „Již je „feirum?""

„Je dávno dvanáct", řekl Rozvoda a ukázal prstem na věž.

„My se kostelními hodinami neřídíme", dorážel dozorce.

„Čím se tedy řídíte?" ptal se ostře Kozák.

„Čím?"

„Svojí libovůlí, svými choutkami, svojí ziskuchtivostí."

To bylo mnoho. Dozorce vyskočil jako podrážděný lev.

„Kozáku, by vás to nemrzelo! Dnes již beztoho máte všicci u pána vroubek", vyhrožoval dozorce.

„Mám nemám, vše jedno. Jako my potřebujeme pána, tak pán potřebuje nás. Jako pán chce na mně hojnou a pěknou práci, tak já žádám odpočinku, oddechu, když hodina práce minula."

Ještě déle by se byli hádali, kdyby byl zvonek nedal znamení, že čas rozchodu. Dělníci nedbali dalších slov dozorcových, vyhrnuli se na chodbu a spěchali ke vratům, kde jiný dohlížitel každého „šacoval", nenese-li v kapse, pod páží, na těle, v uzlíku ano i v dýmce kousek bavlny. Kolikráte kdo z továrny vyšel, téhle — někdy nemilé — prohlídce se musil podrobiti.

Před továrnou se kamarádi k sobě sformovali, druh na druha počkal a pak alou k domovu. Děvčata přehodila na sebe lepší šaty, umyla se, vzala na ruku pěkný košíček, — jako by byla z trhu se vracela nebo na procházku vyšla.

Svět je falešný!

Jen dubinští kasárníci nějak dlouho stáli před továrnou. Obraceli kapsy, však nikde ničeho. Dozorce vytrhl je z nesnáze, pošeptal jim něco do ucha o křídě a všicci se hrnuli za ním do kantiny.

(Pokračování.)

U mohyly Methodovy.

Letí věky němou nad mohylou
Methodovou. Mechu závoj šedý
opjal ji, dlaň osudu ji tvrdá
skryla přede slavských dětí hledy;
ale nitro jejich tucha jímá,
zlaté srdce Otcovo že dřímá
v lůně Velehradu, tamo cítí
tajeplné ducha jeho sledy.

Ejhle právě k svatému se blíží
Velehradu nepřežírné davy;
ve korouhví vanot hymna vpadá,
ozvěnou se nesouc do dálavy,
jako kdy se prales rozšelestí,
hymna: „Tisíc roků tomu jesti,
cos nám usnul, apoštole Boží.“

Zástupy už kročeje tu staví.

Sterá šíj se shýbá a ret líbá
velehradské prahy požehnané...
Tichne dav, jen postesk utlumený
s tichou prosbou lidu se rtu kane,
oko vlahé k nebi toužně zírá...

Tu se chrámu portál otevírá,
a kmet jasnou osloněný září
před zástupy velebný tu stane.

Sněžný vous i vlas mu volně splývá
po biskupské řízy zdobě stkvělé,
tváří ustýlá mu stín se lehký,
kříž hle třímá s tělem Spasitele;
libý úsměv na líci mu svitá,
kdy zří, jak ta četa obrovitá
zvedá k němu zraky — — —
— — — — Rázem k davu
kmetovy rty praví rozechvělé:

„Když jsem — cítě, mdlá už jak mi hlava
na života líše poklesává —
posledně svých dětí žehnal tlumu:
o což myšlének mých útěk chmurný
u vážnou mi utkával se dumu,
vidoucí, kdy pozíral jsem duší,
z budoucna jak ze tajemné urny
úděl žalu rodu mému kyne,
kolik bouří zžehne jej a zkruší!
A ta tucha věru nelhala mi!
Tisíc let, co v mohyle jsem stinné
odpočíval, zřel jsem, nad nivami
slávskými jak trýzeň tisícerá
sletla, perutí svých tuhá pera
jakže ryla v šiji mému lidu,
mučenníku bez těchy a klidu;
Vnímal jsem, jak pata vrahů tříští
chýš mu nade smavou dětí hlavou,
zřel jsem, o pomstu jak volá k nebi
slávská krev, co zbojci na lučišti
lpí, jak steré na slovanské lebi
pouto chřestí, kletbou skřípá, stená.
Při vzpomínce té mi srdce puká; —
ale věru trpčí, bezejmenná
v nitru žehla, mrazila mne muka,
kdy jsem zřel, že bělmem záští slepý
bratr bratru mír a blaho třepí,
a že na ta bratrovraždy slova
skládá pustá duše démonova
sudlic, mečů děsnou melodii,
že ty zvuky do srdce mých dětí
usmrtivé otravy jed lijí,
až tou hudbou zmámen v nepaměti
temnou sluj se jeho kročej šine. — —
Jásá vrah, že slávské jméno zhyne
ze slok veliké té světa písně — —
Ale rod můj pomní ještě záhy,
že tlí pod potupnou tíží plísně
kniha, již jsme já, i brat můj drahý
přede věky vaši v zemi snesli:
pozvedá ten poklad ve prach kleslý,
líbá posvátné ty blánky bílé, —
a div divů kyne světu mane:
ejhle, rodu mého na mohyle
kámen odvalen a anděl Páně
hlásá mocně: Vstalť jest této chvíle!
Vstal též! — Osvěty hle od ohniska
řeřavý déšť jisker mocně tryská
ve vlasť vaši, v tisíceré hrudi
nadšení žár přitlumený budí
ve plápoly svatých snah a činů...
Dávno setba zbojců zhouboplodná

zhynula své zloby od plevele, —
a hle posud kouzly krásy stkvělé
šumí, zvoní, hřímá k nebes týnu
vaše, vašich otců mluva rodná:
blíž a blíž se k cíli stále chýlí
chrabře vaše šlépěj vítězivá, —
blíže vám a blíže prapor bílý
míru, práva, nade hlavou kývá...
— — — — — — — — —
— — Ale vidím ducha zrakem, prve,
než mi nad veškerou slávskou bratí
vzejde spásy den, že květů krve
na sta ještě po vlasti té vaší
z d o b o u rudou bude plápolati.
A ten pohled v mohyle mne plaší!
Ejhle s v o r n é srdcí, paží snahy
žádá vlasť — — — — — —
— — — a zatím v r ů z n é dráhy
vaše kročeje se potrácejí.
Truchlý pohled! A tu z hrobu temna
dnešní píseň vaše srdcejemná
budí mne, že k vám, ó děti, spěji,
trofej svaté zdoby ze záhrobí
nesa vám. — Už otcům vašim slavným
ruka má jej přede věkem dávným
se bratrovou snesla vaši v zemi;
sterý zor už orosil jej věru
vznešenými slzí krůpějemi — — —
Ale nový rod už zapomíná
jeho moci, veleby a krásy:
a přec v jeho posvátném jen stínu
kvete, ve plod roste símě spásy! —
Ejhle pravice má obepíná
trofej ten, co k velikému činu
zmuží páže vám a vzňatou duši
k letu v nadesvětí mocně vzruší,
a co srdcí tluky rozhárané
u jednotné souzvuky vám svíže...
— tajemnou hle velebou jak plane
trofej ten — tož svaté d ř e v o k ř í ž e!
O můj rode, pokloň hrdou šiji
přede tváří Lásky neskonalé!
Nemni, že to líce sesinalé
a ta ruka, co ji osten sbijí,
neživa tlí bez ducha a síly! —
— Toť Ten, co mu kdysi na Sinaï
na kyn mraky blesků proudy dštily,
který ve zázračné mlhy taji
pouští, mořem vedl Israele
v zaslíbené země prahy stkvělé...
Pokloň šíje! Afsi pýcha slepá
ve prach deptá kříž a hany slinou

hyzdí jej a třísní: jeho ssutí
zasaženi hánci sami zhynou —
a tou nade tříští beze hnutí
šlépěj Páně půjde velkolepá...
Nuže, komu dáno na peruti
nadšeného citu k nebi spěti,
a ztad lidu svému truchlé k zemi
hvězdy pravdy, krásy přinášeti:
skloň se přede křížem jeho noha! —
— přede tváří trpícího Boha
srdce neschladne, ret neoněmí!
A vy dlaně tvrdé, mozolité,
hřebem bídy, strázně k hroudě sbité,
sepněte se před skloněnou hlavou
utýranou svého Spasitele:
jeho pohled vaše jizvy zhojí,
krůpěj potu na vašem on čele
v nejzářnější změní perlu svoji...
Zřím už v budoucnu jak vaše četa,
za trofejem kříže kráčející,
půjde středem užaslého světa; —
zřím už, jakže závisť bledých lící
před ní pokloní i záští lité — —
Věřte, děti drahé,
v znamení jen kříže zvítězíte!“
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Tichnou slova. Postať kmetova hle
výš a výše mocně ve oblaků
nedozírno týčí se a roste...
A jen ve tajemném temnu mraků
slunka září pravice se stkvěje...
Hle to ruka kmeta Methoděje
slovanskému lidu svému s nebe
žehná u posvátném kříže znaku — — —

Jos. J. Vejchodský.

Národní zvyky a obyčeje Krakovanů.

Popisuje K. Konrád.

3. Kolęda. Gwiazda. Tří Králů. (Trzy Króle.)

V středověku býval celý vánoční čas od štědrého dne až do tří králů svátečným hodem, v němž chodívalo se koledou, jež u nás na tři Krále „zavírala se.“ Těchto 12 tajuplných a štědrých dní, obřady v nich odbývané, a písně při nich zpívané, sluly v středověku téměř po celé Evropě „Kalendae“, však toliko u Slovanů zachovala se paměť výrazu toho ve slově koleda, a u Litvínů v slově „Kalėdos“ [1]). Také Poláci mají kolędu, kterýmžto

[1]) Hanuš, l. c. 49.

slovem rozumějí hlavně vánoční podarování, jako my. Ale toto koledové obdaření a podělení počíná u nich nikoliv na den sv. Štěpána, jak u nás, nébrž novým rokem. Sv. Štěpán platil jim, jako Slovanům a Němcům vůbec, za patrona koní [2]). Proto pohazuje toho dne lid kněze ovsem při pokropení svěcenou vodou, což obyčej jest pradávný. Hanuš dí [3]), že viděl v Haliči sám, kterak kostel i oltář takořka zasypány byly ovsem. Golębiowski vykládá, že se to děje „na památku ukamenování sv. Štěpána." (L. c. 311.) —

Koledu rozdávají Poláci hlavně v svatvečer a svátek sv. tří Králů. V ty dni nejvíce podělují rodičové děti, hospodáři čeládku, velmožové bývalé poddané a patronové faráře. Za tímto účelem pekou také jakýsi dávný druh přesného, pšeničného chleba tvaru rohatého, jejž nazývají „szczodrak" či „rogal". Jím podělovali každého příchozího, i ty, kteří přicházeli až po „koledě zavřené". Chudé děti zaň prosívaly takto: „Czy piekliście szcodraczki, bochnaczki? Dajcież i nam! Nagrodzi wam Pan Jezus i św. Jan." Pak děkovali: „Niech się wam rodzi pszenica, jak rokawica, a jęczmień tak wielki jak kón." Nedostali li ničeho, zvolali mrzutě: „Kiedyś nie miesiła, bodajeś się powiesiła." (Golębiowski, „Ludp." Lwów 1885. St. 120.).

Zvláštní druh koledy děje se na tři Krále Toho dne obětují t. podnes domácí páni v kostele farním na oltáři zlato, kadidlo a myrhu, pak křídu, což kněz světí. Za zlato brávali obyčejně dukáty polské, neb uherské s obrazem Matky Boží. Kdo nestačil na zlato, obětoval stříbrný peníz. Král Jan Kazimír obětovával ze všech druhů peněz, toho roku bitých. — Po „zavřené koledě" objížděli farářové svou osadu [4]) s varhaníkem a zvoníkem, zkoušejíce děti a čeládku z katechismu a udělujíce duchovní rady svým ovečkám. Za to se jim odměňovali z hojnosti domu svého.

Toho dne po obědě konávali také volbu mandlového krále. Po obědě roznášeli těsta tolik kousků, kolik bylo osob při stole. V jednom kousku byla mandle zadělána. Komu ta připadla, stal se králem té rodiny na rok a jmenoval královou, obětuje jí krásný věnec nebo kytku. Tento král pozval pak k sobě obyčejně na jistý den všecky, králová zasedla vedle něho. I častovali všecky a dárky podělovávali. Ve vážných pak případnostech povinen byl mandlový král pomáhati každé osobě té rodiny a činívali to rádi (Golębiowski, l. c. 1884. R. V. st. 122.)

Od tří králů až do Hromnic chodívají na Krakovsku také s hvězdou (gwiazda). Hoši, vešedše do síně, hbitě točí velikou

---

[2]) Již Tomáš Štítný na toto zneuctění památky svatého Štěpána toužil Viz Hanuš, 46.

[3]) L. c. 47.

[4]) Podobně „navštěvovali kněží také v Čechách své záduší o vánocích, což koledováním přezdělí", jak dí Hlohovský ve svém kancionálku z r. 1622. str. 89. O vzniku této „starodávné zvyklosti" vypravuje podle J. Dubravského (l. IX hist. Boh.) takto: „Za knížete Břetislava a Kosmy, IX. biskupa pražského vraceli se mnozí od křesťanstva k vývratu pohanskému. Proto z napomenutí biskupského poručil kníže, aby kněží a faráři v den štědrého večera každého obyvatele či farníka svého v jejich domích navštěvovali s křížem a s pozůstalými svátostmi svatých či relikviemi, a v tom každého znamenali: kdož by s uctivostí klekna k políbení Božího umučení neb kříže přistoupil, neb jako nepřítel tomu odporoval, neb se pokrýval a pokradmě ucházel.

hvězdu, shotovenou z malovaného papíru, olejem napuštěného, zpívajíce při tom koledy. Hvězdu osvětlují od zadu několika svíčičkami [5]). Před hvězdou kráčí hudba, za ní člověk, Toruň zvaný, jenž přestrojem je za zvíře; proto chodí po čtyřech. Od zadu má koňský ohon, z předu ve hlavě má dřevěný pysk, podobný oslímu nebo kravskému; na hlavě zaječí kůži s tlustýma, vysokýma ušima; jazyk a ponebí červeným suknem obšito. Opírá se o hůl, jíž bije o zemi. I skáče sem tam, řiče jak osel, a provádí rozličné svévole. Toť patrně je zbytek dávného pohanského obyčeje, přestrojovati se v ten čas ve zvířata a pod jejich rouškou baviti se nevázaně [6]).

Zbývá vyložiti vznik koled a původ výrazu tohoto. O obém napsáno již mnoho a Hanuš o všech těchto výkladech sumovně píše i ve svém „Bájesl. Kalendáři slov." [7]), i ve spise „Der slav. Mythus" [8]). Však Hanuš sám zavrhuje [9]) slovanský původ koledy a poukazuje na vznik toho slova z latinského „kalendae", odkudž i vznik koled vyvádí podle Du-Cange (v jeho „glossarium".) S tím srovnává se též obzvláště důležitý výklad Jana Holešovského [10]), benediktina kláštera břevnovského ve spise: „Largissimus Vesper seu Colledae historia". Olomúcké tištěné vydání toho spisu (z r. 1761.) cituje i Kolberg (l. c. 362.) na objasnění vzniku koledy. V tomto spise dí [11]) autor: „Omnibus mensibus kalendisantes sacerdotes idolorum transibant cum idolo ipsius Bel per singulos paganorum domos canentes in lingua sua speciale canticum in reverentiam ipsius et dicentes: Dubecz [12]) stojí prostrzed dvora, Beli, Beli, dubecz stojí prostrzed dvora". I dokládá k tomu Holešovský, že tato píseň, již pohanští kněží na česť Bélu zpívali, dosti dlouhá byla, obyvatelé toho domu pak že pokládali se za šťastné, že jejich bůh navštívil dům jejich, majíce za to, že proto dařiti se jim bude po celý měsíc. Za to chtíce zavděčiti se, dávali Belovi dary, by dobře opatřil statek jejich. Dary ty přijímali ovšem kněží pro sebe. Že pak obcházeli kněží tímto způsobem vždy prvního dne každého měsíce, říkali tomu „kalendisant". Tento obyčej pak podrželi též křesťanští kněží, pozměnivše jej. Místo modly Bel (dubce) nosili kříž Páně říkajíce: „Christus velis". Z počátku obcházeli též každý měsíc (kalendisant"); však že to bylo přílišné zaneprázdnění, a pak aby se to nedělo po způsobu pohanů, obmezil sv. Vojtěch tyto obchůzky na jedinou za celý

---

[5]) Ve starých zemských zřízeních markrabství moravského slove slavnosť tří králů „na svíčky", ježto v den obcovávali mši svaté s rozžatou svící. (Viz Hlohovského kancion. na str. 102—3.)

[6]) Hanuš, l. c. 36.

[7]) st. 49. sl.

[8]) st. 192. sl.

[9]) Bájesl. kal. l. c.

[10]) Je to snad týž Jan z Holešova, jenž napsal r. 1397. Kommentář písně svato-Vojtěšské „Hospodine pomyluj ny"? (Viz mé „Dějiny staročeského zpěvu posvátného." I. 27.) Pak by měla zpráva jeho tím větší váhu do sebe.

[11]) Na str. 73. sl.

[12]) Srovnejme k tomu, že také v Marseillu zapalovali dubový balvan, „calendeau" zvaný. A tak činí Srbové podnes, nazývajíce tento dubový balvan „badnjak", odkudž jim i štědrý den slove „badnji dan". Kterak tento badnjak žitem etc. posypávají a zdobívají, viz více v Hanušově „B. kl sl." st. 20., a výklad i v Křížkově studii l. c. str. 152—3.

rok na štědrý den a jeho oktáv. I pozměnil také obdarování a význam jeho, nazvav tu obchůzku „colendisare“ místo kalendisare, od latinského slova colere, ctíti, že uctívali takto Syna Božího již na den jeho narození, nikoliv teprve „in kalendis“. Proto říkáme koleda, nikoliv kaleda. I dokládá řečený autor níže[13]) ještě jednou, že obcházejí kněží se žáky domy křesťanské na štědrý den a v jeho oktáv, zpívajíce vánoční písně: „Ecce Maria genuit . . .“, „Judaea et Jeruzalem nolite timere“, „Haec est dies“ a j. Tak vykládá mnich břevnovský o vzniku české koledy. Ježto pak sv. Vojtěch byl též biskupem a apoštolem Krakovanů, právem domýšleti se můžeme i o koledě krakovské, že takový byl asi také vznik její. Z tohoto výkladu dovedeme vyložiti sobě také to, což i Hlohovský o vzniku (t. j. vlastně obnovení) koledování dí, jak dříve jsme poznali, jakož i obchůzky krakovských farářů po osadách.

4. Kulig[14]).

Obyčejem výhradně polským a zvláště krakovským jest „Kulig“, t. j. „veselka krakovská“. Koná se v masopustě po dvorech šlechtických. Jest to taneční zábava, při níž představuje a provozuje se také celá selská veselka, jak na Krakovsku se konává. Několik příbuzných rodin, které žijí spolu přátelsky, sjíždějí se za tím účelem k jednomu sousedu svému, který znám jest jako člověk čacký, milý a pohostinný. Ten pak celé to tovaryšstvo („kuligu“) častuje staro-polskou upřímností. Všecky osoby tohoto kuligu oblékají se v roucha kroje vesnického. Jsou to zejména: Starosta se starostovou, varhaník se ženou, mlynář a mlynářka, žid krčmář se ženou, mladé panstvo (t. j. ženich a nevěsta), družbové a družičky. K těmto osobám druží se někdy též Horáci a Horačky, cikáni a hádači, někdy též něco maškar. Starosta se svou družkou vystupuje v staro-polském kroji. Všichni strojí se obyčejně v umluvený čas v krčmě toho panského dvoru, kde se má kulig odbývati. Odtud pak berou se na vozích nebo saních, družbové koňmo, do dvora, hlučíce a veselíce se. Před nimi spěchá posel do dvora, donášeje „aviso“, že kulig již jede. Brzy na to vráží kulig hlučně do dvora. Však tu ticho a temno. Starosta kuligu nedávaje se tím klamati, směle kráčí do předsíně, hledá i volá hospodáře. Tento, uslyšev hluk, staví se, jako by o ničem nevěděl, vychází jako náhodou do předsíně, otazuje se starosty, kdo jest a čeho žádá. Odpovídá mu starosta, že s veselým družstvem cestuje po světě a uslyševše o jeho vzácné staropolské pohostinnosti, že zavítali také k němu, nadějíce se do něho nejlepšího přijetí. Na to hospodář buď hned je pohostinu vítá, neb ještě se vymlouvá, že není na tak hojné a vzácné pohostění připraven a p. Ale kulig nedá se odbýti říkaje, že při dobré vůli vše se dá spraviti. Zároveň vrazí v tu chvíli též ostatní družstvo kuligu netrpělivě a hlučně do dveří předsíně, hospodář „kapituluje“ a na dané znamení osvětlí se rázem všecek dům.

---

[13]) na str. 78.

[14]) Kolberg, l c. str. 252. sl. — Kulig jest vlastně název ptáka, dle polsk. slovn. Lindeova jest to naše vodní káně.

Nyní představuje starosta hospodáři a hospodyni všecky osoby kuligu, zvláště členy krakovské veselky, především „paní starostovou“, jež darem podává slepici v koši, pak mladé panstvo. Při tom hrá se a mládež zpívá veselý krakovják. Pak předstupuje varhaník čili bakalář v polském županu s hlavou oholenou a břichem vycpaným, klaně se na vše strany. Přednáší nabubřelou řeč, latinou hodně prošpikovanou. Někdy ji také předčítá z dlouhého, papírového závitku, jejž mu drží žáček a jenž někdy tak dlouhý bývá, že rozvijí se přes celý sál a ještě dále. Tato přednáška bývá humoristická i dotýká se hostitelů a celého kuligu. Ob čas mu do ní skáče žid krčmář komickými nápady, vtipy a narážkami na všecky hosty, jež ovšem dobře zná; zastupuje ť komický živel kuligu, jejž i zvyšuje směšnými posuňky a poskoky při tanci, do něhož tanečníkům také míchá se úskoky.

Počínát hned po představení kuligu tanec. První do něho se dají mladý pán s družkou svojí, prozpěvujíce při něm veselý popěvěk „krakovjáka“. Ostatní tance a zábavy po nich ustavuje a řídí starší družba, jenž jest duší celé zábavy. Druhý družba mu v tom pomáhá. Tyto tance a zábavy trvávají pak dlouho, ano celý kulig zůstává někdy pohostinu 2—3 dni, zvláště koná-li se na konci masopustu. „Oj były to lepsze czase jak dziś“, touží v Kolbergově „Ludu“ starý kuligovec; „bo nam i młodź trochę podupadła na duchu i na humorze, požal się Boże!“ O tom pak, jak mládež podupadla, dokládá: „Který mladík, zvyklý pohodlí, odvážil by se nyní jechati koňmo, za zimy 15—18 stupňů v kaftanu a karazyi [15]) bez futra míly cesty a více? A bylo, jak Bože kochám, teplo a volno a neumrznul člověku ni nos ni ucho, a člověk byl vesel a živ a zdráv na čest Bohu a počtivým lidem na potěšení.“

5. Tłusty czwartek. Comber [16]).

I tento den bývalo v Krakově velmi hlučno, zvláště na hlavním náměstí. Koho zde hokynářky mohly chytiti, zatáhly do svého kola do tance, jest-liže se nevykoupil. Lapily-li pak mladého synka, přivázaly jej k špalku, mstíce se mu za to, že ve svobodném stavu zůstav, skončil masopust. Za to daly mu hrachový věnec a táhly jej i se špalkem po náměstí, volajíce: comber, comber, tak dlouho, až se vykoupil. — Vl Anczyć také vypravuje, že i okolo poledne vlekli z předměstí Piasek balvan, slamou vycpaný, po ulicích města až před Sukiennice na hlavním náměstí, kdež jej pak na kousky roztrhali. Též tento balvan slul jim comber. O vzniku tohoto zvyku vypravuje „Pszczolka krakowska“ [17]) takto:

Byl prý před časem velmi dávným v Krakově obecní starosta jménem Comber, jenž bydlel na Piasku (předměstí). Byl člověk zlostný a ukrutný. Pod mocí svou měl zvláště zahradníky a hokynáře krakovské, jež týral nelítostně a trestal za nejmenší provinění, tahal je i za vlasy a přísně vymáhal na nich daně, tak že přivedl mnohé hospodáře i na mizinu a hokynáře do největší nouze. „Pan

[15]) Svrchní oděv krakovského sedláka.
[16]) Kolberg, l. c. st. 260.
[17]) Z roku 1820. tomik I. str. 110.

Bóg wysoko a król daleko", tak volávali tito ubozí; „ktoż nas zasłoni przed Combrem?" I stalo se pak, že zemřel tento starosta právě na tučný čtvrtek náhlou smrtí. Z toho pojala celý rod hokynářů tak veliká radosť, že počali po celém městě běhati a tančiti, volajíce bez ustání: „zdechł Comber". Odtud nazývá lid krakovský též tento den „Combrem" [18]), ano provincialismem říká i „combrzyć" (za włosy) místo „targać" (trhati za vlasy).

Zbytek oné radosti neobyčejné zachovává podnes toliko nejnižší třída lidu, kdežto vyšší třídy na tento den konávají v zámožnějších domech hlučnější domácí zábavu, k níž pekou také zvláštní podlouhlé, křehké pečivo na másle smažené, jež chrust, či fawork i nazývají.

6. Zapust (t. j. konec masopustu).

V poslední dni masopustní obcházívá po vsích polských také člověk, zapust zvaný. Bývá to čeledín, jenž, jak vypravuje J. Konopka [19]), obléká se v kožich, srstí na vrch obrácený, bok popásá povříslem, na hlavu klade vysokou papírovou čapku, zdobenou dlouhými stužkami z barevného papíru a chvoje; v ruce drží dřevěnou hůl se zvonkem. S tovaryšem, jenž nosí v ruce košík, obchází po vsi od hospodáře k hospodáři, říkaje: „Ja mantuanskie książe idę z mojego kraju, gdzie psi ogonami szczekają". Pak zpívá neb říká dlouhou veršovanou řečí, udávaje, proč přišli a co chtějí, načež hospodář častuje je sklenkou piva a medu, hospodyně chlebem, koláči a klobásami. Děkujíce tančí pak obdaření do kola, zpívajíce:

„Zapust, zapust, zapustowe dziecie!
ucieszcie się chwilkę bo go nie ujźrycie;
bo go nie ujźrycie aź na przyszły roczek,
aźe mu od źuru [20]) na nic schudnie boczek".

Skončivši dává se ta zapustová družina na další obchůzku po vsi.

Tuto družinu nazývají také „bachuski", proto říkají také o její obchůzce: „chodzić na bachuski". Děje se to zvláště hojně v Modlnici a na Nové vsi na Krakovsku, jak vypravuje Vl. Anczyć ve svých „obrazích krakovských" [21]). I v Krakově samém provadívaly se kdysi také podobné zvyky na štěpánském náměstí; však že stávaly se až rozpustilými a nezbednými, ustály po roce 1846. (po okupaci rakouské) nařízením policie. (Pokračování.)

---

[18]) Však srovnejme k tomu i český obyčej, v masopustě voditi muže, hrachovinou a povřísly otočeného při hudbě a zpěvu po vsích a městečkách. Tomuto symbolu zimy (černoboha) říkají „medvěd". Viz o tom více v Hanušově Báj. k. sl. 80) Nebyl snad Comber také takovým symbolem?

[19]) P. l. str. 66.

[20]) Co je źur, viz v dole ad 7, a).

[21]) V Tygodn. illustr. Warš. 1862. tom. V. st. 138.

Otázky a obrazy ze života socialního.

III.

Návštěva u Jana Bosca v Turině.

Můj drahý příteli!

Zavítal jsem do Turina v noci, ale byl jsem tam ohlášen. Na nádraží očekával mne průvodce, v Oratoři Salesianské jsem nalezl pohostinství, čistou a pěknou komůrku, bedlivou obsluhu, pozornosť a zdvořilosť (v pravdě křesťanskou a něžnou. U Bosca není nikdy nedostatek všeho toho. Kdyby nebylo bývalo pozdě v noci, nebyl bych ani potřeboval nějakého průvodčího, neboť víte, že může se v Turině kterýkoli cizinec pozeptati kohokoli, kudy se jde k závodu Boscovu, a jistě mu bude zcela určitě pověděno. Jdete-li k Dom Boscovi, toť jděte tou nebo onou cestou. A věru se tomu nedivím, neboť je závod ten chloubou města Turina, kdež jest Dom Bosco velice populárným, neboť i na dráze jsem slyšel vypravovati kolikráte o něm.

Oratoř svatého Františka Saleského zdála se mi býti celou osadou, a opravdu nemá méně obyvatel než mnohá vesnice: okolo 800 dětí! nepočítaje předních dělníků, úředníků, kněží vůbec a kněží Salesianů zvlášť, kteří spravují Oratoř a celou zbožnou tu obec. Malé to město v středu města velikého! V rozsáhlém tom závodu panuje dokonalý pořádek; přesně se tu poslouchá hodin a zvonů.

První návštěvu učinil jsem chrámu Oratoře, posvěcenému Panně Marii Spomocnici. Tato rozsáhlá budova jest nápodobením svatého Petra v Římě, ani krásnou kupli nevyjímaje. Jest to stavba architektonicky dokonalá, vkusně ozdobená a okrášlená a to zvlášť mistrovským obrazem, velikou a vznešenou malbou Panny Marie Spomocnice. Chrám ten jest četně navštěvován zbožnými křesťany i zvědavci. Vímť také, že milosť Boží se dotkla častěji i těch, kteří přišedše tam jako obyčejní turisté, vykročili odtamtud úplně a prospěšně proměněni.

Dostalo se mi toho štěstí spatřiti Dom Bosca. Tento svatý kněz jest vždycky pln roztomilé vlídnosti a dobroty, která mimovolně upomíná na dobrotu nebeského Spasitele.

Kromě jiného mluvil jsem s ním o tom, co vytrpěl, o jeho, nedávné nemoci, o účinných modlitbách za jeho uzdravení. „Ovšem“, pravil mi, „mé děti jsou ještě příliš malé a potřebují mne dosud, ale jest-li že Bůh mne odtud povolá, postará se sám o to, aby vyrostly.“ Dobrý ten otec musí se dávat obsluhovati co nejpečlivěji a co nejdůkladněji; neboť tak tomu chtěl a výslovně to přikázal sám svatý Otec Lev XIII.

Během dne navštívil jsem d í l n y. Krásný sál t i s k a ř s k ý, s velikými svými stroji tiskařskými vzbudil by jistě závisť našich tiskařů ve Francii. Hned vedle této vzorné tiskárny zdržel jsem se ovšem dobrovolně a rád tam, kde vyrábějí se typy tiskařské, vycházejíce čisté a dokonalé z dílny pod rukama dětskýma. Tyto dílny jsou spojeny s dílnami k n i h a ř s k ý m i a p o z l a-

covačskými, a poskytují knihy rozsáhlému knihkupectví, kde jsou vyloženy nejkrásnější knihy liturgické, spisy klassické, nejdůležitější díla italská i francouzská. Dílny krejčovské, obuvnické, truhlářské mají všecko, cokoli se jenom může pro ně přáti; ale zvlášť mi jest pochváliti kováře a zámečníky: konajíť práce znamenité a rozumějí mechanice náležitě.

Pomlčím o četných studentech; i oni právě tak jako řemeslníci zabráni jsou do své práce a s jejich usměvavých tváří vane ona mírná veselosť, ono tiché štěstí, které přináší moudrosť a skutečná zbožnosť.

Milo jest slyšeti každého večera na tisíc hlasů, ani modlí se a pějí ke cti nejsv. svátosti: ten pohled a ty zvuky osvěžují duši a povznášejí srdce.

Avšak rozsáhlý ten závod jest ještě příliš obmezen pro Dom Bosca. Jeho kollej ve Val Salice na pravém břehu Pádském byla pro jeho závod nedostatečnou jen výpomocí. A proto vystavěl v srdci Turina veliký a spanilý kostel ke cti sv. Jana Evangelisty. Kolem toho kostela povstane brzy nové Oratorium asi pro 300 nebo 400 dětí. Nyní pochopuji ovšem, jak to, že jméno Boscovo jest v Turině skoro ve všech ústech. —

Snad bych byl odejel, nenavštiviv ani výstavy turinské, která v té době tolik utrpěla cholerou, kdyby se mi nebylo řeklo, že i tam se shledám s Boscem. Proto jsem se tam vydal bez odkladu.

Tak jako na všech výstavách, zaujímají i tu mnoho místa vynálezy ceny nikoli trvalé a užitku podřízeného. Pěkné jsou tu však věci v galeriích pro železniční vozy a pro stroje.

Ve velikém sále galerií těchto jeví se vašim zrakům úplná sbírka průmyslová, zajímavá i poučná, vystavena — knězem Boscem. Máte tu před očima shrnutá, postřehujete a obsahujete jedním pohledem všecka odvětví průmyslová, vztahující se ke knize, od výroby papíru, až ke knihoskladu, pozorujíce, jak se lijí litery, jak se tiskne, váže, nic neschází tu k celkovému obrazu, vše tu jde za sebou pořádkem přirozeným

Po pravé straně vidíte ve veliké kádi kaši, z níž se stane papír ve stroji, který zdělán nedávno dle nejnovějších výzkumů vědeckých; po levici jest knihosklad, kdež si můžete vyžádati knihu, která se teprv udělá z oné kaše, jež připravena, aby prošla strojem a vyšla odtud proměněna v papír.

Projděte se tu krátce; vizte tu kaši (těsto), která padá nejprvé do veliké vyzděné žumpy, kde se jí neustále míchá, a kde se rozřeďuje nejčistější vodou. Vizte ji, jak se stala průhlednou a bílou, na rozličných sítech, která je dělí od vody; potom jak na nekonečném plátně se dostává pod veliké válce, které ji stlačují, vysušují a proměňují v papír ohebný a pevný, který hned před vašima očima se stříhá a odevzdává jakožto arch neposkvrněný mladým tiskařům. Ti posázeli již desku literkami, udělanými vedle nich jejich soudruhy písmolijci; arch dostává se pod tiskařský lis, odtud ke knihaři, který jej skládá a připojuje jej k jeho bratřím pevným stehem, brzy na to již hotova kniha svázaná v kůži a ta přechází k pozlacovači a ten konečně odevzdává kni-

hoskladu stkvostnou knihu se zlatou ořízkou a uměle ozdobenou zlatými ozdobami.

Právě se tisklo stkvostné vydání Fabioly s četnými a krásnými rytinami, kterým nebylo možno nic vytýkati. Byl‘ jsem unešen tím, co jsem viděl: ta roztomilá shoda, to překrásné rozdělení práce, které činí možným, že se pracuje rychle a zároveň lacino, aniž by se tím činila ujma dokonalosti výrobků, toť zajisté to nejzajímavější a nejužitečnější, co viděl jsem na výstavě turinské, a bude mi nejlepší a snad i jedinou upomínkou na ni.

Dom Bosco ukázal světu, že církev a kněžstvo nejsou nepřátely, anobrž nejlepšími přátely osvěty a pravého pokroku.

Uzavírám svou cestu a dojmy její jedinou myšlénkou, kterou jsem již na počátku toho listu vyjádřil. Viděl jsem, co vykonal Bůh skrze kněze Bosca: Bůh dal své požehnání a svou milost, Dom Bosco působil s ní v lásce a rozumně. Dom Bosco neměl jiného kapitálu než svou chudou matku, od které měl ušlechtilé nadšení svého šlechetného srdce, staré hodinky, dar to lásky přátelské, několik centimů a svou horlivost. [1])

Přijměte, drahý příteli, nejen můj upřímný dík, za to, že jste mne doporučil knězi Boscovi, nýbrž také ujištění o mé nejhlubší oddanosti J. K., Pánu našemu.

Váš přítel, který si pokládá za čest býti nyní

spolupracovníkem Salesianským.

(Z francouzského v *Bulletin Salesien* prosinec 1884. VII. ročník, č. 12.) [2])

Zapomenutý.

Obrázek z horského zákoutí.

Napsal Josef Flekáček.

III.

V klidné harmonii, jakou byl celý život Blažejův a veškeré jeho snažení, zaznával ostrý ton, jenž svou křiklavou dissonancí klidný onen souzvuk rušil. Bývá tomu tak v životě, že v keři hořících a vůní se rozplývajících růží leží škaredá zmije. Onen tón, jenž rušil klidnou tu harmonii, byl podolský Jezbera. Zastavme se u toho člověka. Jest mnoho lidí, kteří nemají žádné

[1]) Životopis Boscův spolu se zdařilou podobiznou světlotiskovou vydala učitelka Barb. Pazderníková nákladem českých učitelek a ve prospěch ochranovny pro opuštěné a spustlé dívky. (Dostati lze ve spolku česk. učitelek v Praze.)

[2]) Kdy ve vlastech našich dá Hospodin vzniknouti podobným ústavům, jako jsou ochranovny a dílny Salesianů? Již pomýšlí se na sněmech, aby zařídily se pracovny donucovací a podobné ústavy pro ty z našich bližních, kteří jsou buď v nebezpečí, aneb dokonce již na cestě ku zkáze. Prvé než světské ústavy takového druhu budou zařízeny po vlastech našich, kéž dopřeje milost Boží u nás vzniku aspoň jedné ochranovně a dílně křesťanské! — Kéž by šlechta, kněží, učitelé, řemeslníci, kteří cítí v sobě dosti lásky a oddanosti k podobnému povolání, vstoupili do řádu Salesianů k tomu cíli, aby v zemích československých ochranovny a dílny křesťanské pod vedením Salesianů zdomácněly!

Redakce.

povahy, nýbrž toliko řadu vlastností. Jezbera byl takový člověk, jen že bohužel byly vlastnosti jeho většinou špatné. Říkává-li se, že jablko daleko od stromu nepadá, tuť přísloví toto u Jezbery zcela pravdivosti své pozbývalo. Byltě starý Jezbera člověk jinačí, a mladý se pranic nepotatil. Tenkráte padlo jablko hodně daleko od stromu. Měltě starý Jezbera zásadu: „Snaž se zachovati s každým a sám se sebou pokoj; pak budeš žíti blaženě a bude tě život těšiti.“ A zásadě své byl věren do smrti. Jinak mladý. Byltě to škarohlíd a svárlivec, nepřející člověk a lakomec. Jaké bylo srdce jeho, již v události s Matějíčkem jsme poznali. Jeho polím se děti z daleka v čase sbírek vyhybaly, tak že mu neubylo ani jediného klásku. U Jezberů nevydržel žádný čeledín dlouho; nejen pro popudlivou a svárlivou povahu hospodářovu, ale i pro ustavičné dření bez únavy. U Jezberů neznali žádné neděle a žádného svátku, ač toho neměli třeba. A přece hospodyně byla dobračka, žena nábožná, srdce k chudině nakloněného, a Jezberovy děti byly po matce. Žena však, chtějíc zachovati kýženou svornosť, jen po taji a s největší opatrností dobrým hnutím srdce svého průchod zjednávala. Měltě Jezbera všude oči a běda jí, byla-li by se kdy proti zásadám jeho prohřešila.

Hospodyně snad byla by jinak se mohla chovati za jiných poměrů. V životě Jezberově lpěla jiná skvrna: žiltě se svou hospodyní v konkubinátu, a měli několik dětí. Úsilí Blažejovo, aby dal se s ní oddati, vždy rozbilo se o tvrdá úskalí neurvalých jeho zásad životních. Pohleďme zpět do minulosti Jezberovy a vizme, kterak se to stalo.

Byltě starý Jezbera, jak již řečeno, muž srdce poctivého. Záhy poznal bouřlivé stránky duše synovy a cítě tíhu blížícího se stáří, nalehal naň, aby se oženil; dříve že spokojeně oči nezavře. Byloť tu ještě několik dětí, a jakéž to poměry na statku, není-li hospodyně. Hospodyně je zlatý sloup, říkával starý; on věděl, že synu bude třeba hospodyně poctivé, pracovité, aby udržela statek na výši, na jakou on jej svou neúmornou pílí byl vyšinul.

„Ale hospodyně tvá“, radil, „nesmí přijíti s prázdnýma rukama, Ohlédni se, dej si poraditi, poptej se, a nehleď napřed jen na týden, na měsíc nebo rok: zeptej se sám sebe, jak ti bude za pět, deset, dvacet roků a podle toho jednej. Jeť manželství těžká zkouška a není horšího pekla, jako když se to nevydaří. Nedej se omámiti hezkou tvářičkou a střež se, abys se prudce „nezakoukal“. Znám to, jak to bývá v tvých letech, pak bys dlouho litoval. Pohleď na své sestry; čeká na tě, abys jim podíl vyplatil — jsi rozumný člověk, vyhledej si něco podle toho, jak jsi nyní vyrozuměti mohl — více ti raditi nebudu“.

Netrvalo dlouho a počalo se vypravovati, že mladý Jezbera chodí za Verunkou Černých. Když to ponejprv starý slyšel, svraštil čelo, že byla jedna vráska. Byloť to ovšem hodné a hezké děvče, ta Verunka, ale též nic více.

„Z toho mračna nesmí pršet“, řekl starý, natáhl dlouhý hřebíčkový kabát, uvázal šátek, vzal do ruky sukovici a hajdy k Černým.

Černý byl člověk tvrdého čela a ač jen chalupník, co do pýchy rovnal se největšímu sedlákovi. Jezbera tuze špatně pochodil. Černý mu bez obalu pravil, on že tu známosť nezačal ani nezpůsobil, že si své chudoby více váží než by si vážil Jezberova bohatství, zvláště

kdyby k němu měl míti snad i takového syna, jako je Jezberův; pak že by nechtěl býti ani na světě. On že svému dítěti známosť tu netrpí a trpěti nebude, a že dceru spíše do rakve obleče, než na svatbu s Jezberou. On je chuďas a nechce, aby dceři jeho někdo něco vyčítal. Ať si vezme dceru ze statku, a ona synka z chalupy, tak se to hodí. On že jí to vysvětlil a slízati se s Jezberou důrazně zakázal: proto byla cesta starého Jezbery zbytečná.

Jezberovi bylo, jako když jej studenou vodou pokropí. Že však svou zásadu, s každým zachovati pokoj, všude prováděl, rozešel se i přes prudká slova Černého s ním v pokoji; chodil však celé dny jako mračno, když z něho má každé chvíle bouře vyraziti. Hůře bylo mladému. Kdežto starý k vůli tomu, aby pokoj s každým zachoval, kolikráte moudře jednal, přemohl, a jak říkáme „podložil se", byl u mladého oheň na střeše. Byl to tvrdohlavec, jakému nebylo daleko široko rovno. Když viděl, že tatík i Černý se proti němu spikli, usmyslil si: „A teď právě si jinou nevezmu než Verunku; a kdyby i blesky a hromy úmysl můj rozrážely, nepovolím."

Verunka, ač měla zakázáno s Jezberou se scházeti, přece se s ním scházela: měla jej ráda. Událosť tato dostačí, abychom ji dále nerozbírali: u mladých duší není to nic divného, že kvetou. Byla to nezkušená dívka, a Jezbera byl prvý člověk, jenž v ní podobné city vzbudil. Láska její ovšem byla plna útrap a protivenství, ale právě tato okolnosť dodávala jí síly a vytrvalosti k odporu. Zkusila doma velmi mnoho k vůli tomu, a kolikráte chtěla již z domu do služby odejíti.

Povídaly se celé historie o této lásce. Ač dohazovači si u Jezberů podávali dveře, nepořídili přece ničeho. Sám starý, věda, že cestou přímou a rozumnou ničeho nepořídí, jal se vymýšleti rozličné okliky a úskoky, kterak syna „vyplésti", ale vše darmo.

Pojednou přihodilo se něco, co celé té věci dalo jiný, považlivý obrat.

Starý Jezbera, jenž si po několik již dní stýskal na píchání u srdce, ulehl. Netrvala nemoc jeho ani celé čtyři dny, a byl v Pánu. —

Na statku byl obecný zmatek. Povídalo se, že u Černých byl prudký výstup s mladým Jezberou, Verunkou a rodiči. Kdo ví co si řekli a co v tom bylo: starý ležel doma v komoře na prkně, a mladý Jezbera, bledý a se zrakem vytřeštěným, přivedl si Verunku do statku. —

Až příliš smrtí starého zaměstnáni, nevšímali si toho příliš bratří a sestry Jezberovi: jinak bylo, když jej odnesli na skálovský hřbitov. Po celém Podolí se vypravovalo, že Verunka Černých jest u Jezberů, a též se vědělo proč. Sám Černý vyjádřil se rozhodně, že mu dcera zpět do chalupy nesmí, ba že on sám ani na chalupu svou se podívati nemůže. Vyhybal se lidem, a zároveň když Jezbera stal se otcem Verunčina dítěte, povídalo se po vesnici, že Černý chalupu prodal.

Tenkráte kráčel Blažej nemálo starostliv do Podolí. Znal starého i mladého Jezberu, Verunku i Černého, a případ ten, jenž nadělal mnoho hluku po celém okolí, i jeho hlavě veliké strasti způsobil. Apoštolský úřad jeho vyžadoval, aby vše smířil, aby matku i dítě k otci, a otce k matce i dítěti přiblížil.

Mladý přivítal faráře velmi prudce. Blažej se odstrašiti nedal, vědom jsa svého vznešeného úkolu a poslání: ale veškerá slova jeho padala na půdu neúrodnou.

„Verunka ostane zde“, vyrazil ze sebe vášnivě Jezbera, „a budu-li s ní oddán čili nic, po tom nikomu ničeho není. Až bude příhodný čas, však nás oddáte. Já se nyní Černému nepodložím; dříve snad ještě spíše bych tak byl učinil. Nyní by to znamenalo, jako bych já Černému vstříc vycházel. Ne a ne! Ať přijde Černý sem — chalupník může vždy přijíti k sedlákovi, já k němu pro milosti nyní choditi nepotřebuji“.

Blažej odešel s bolestí, ale zároveň s nadějí v srdci. Hledal Černého, chtěje mluviti k jeho otcovskému srdci. Ale Černého nebylo lze ve vsi nalézti, a za několik dní se povídalo, že odešel daleko někam do kraje nádeničit na stavbu dráhy.

Den uplyne rychle, a někdy uplyne rok tak jako den. Tak se i stalo u Jezberů. Oheň byl na střeše, jestliže kdo Jezberovi o poměr jeho jen z daleka zavadil. Leta plynula a Jezbera se oddati nedal. Měl několik dětí, a tak jako on se nepotatil, tak Bohu díky i jeho děti se nepotatily. Byly vesměs roztomilé, hodné. Velmi často docházel i nadcházel Blažej Jezberovi, aby mu domluvil a přiměl jej k tomu, aby napravil veřejné pohoršení, a v řádný svazek manželský s Verunkou vstoupil. Šlo mu nejen o věc samu, ale též o děti a o poměr jich k otci, jakož i o dědičná jich práva po smrti Jezberově.

Jezbera se Blažejovi pilně vyhybal. Jakmile jen z daleka ctihodného starce viděl, hned zrychlil krok, aby mu zmizel z obzoru. Jeť to pro hříšníka ovšem věc trapná, když jej někdo na neřesti jeho pamatuje. Blažej dovedl vyhledati Jezberu často a vždy, jako by náhodou, se s ním sešel, když tento toho nejméně tušil: stál před ním, jako by byl ze země vyrostl. Jezberovo vyhýbání proměnilo se záhy v nenávisť. Věděl dobře, že Verunka často si farářovi stěžuje a žaluje; vždyť znal srdce Blažejovo dle pověsti, byť i vlastní zkušenosť jeho nechtěla uznati, že Blažej jen dobro jeho, ženy a dětí má na mysli. Veškeré roztrpčení své mysli a často i nevlídné pohledy sousedů přičítal Blažejovi.

„Ten kněz“, říkal, učinil rozbroj mezi námi. Co jemu na tom záleží, jsem-li oddán čili nic; jemu tím neubude ani nepřibude.“

V jeho očích byl Blažej pokrytcem a člověkem, jenž chce býti od lidí chválen. Často vylil si i zlosť na Verunce, když jej Blažej nehodného poměru jeho připomínal a jej ku sňatku nutil. Kolikráte rozhorlil se i tak, že Verunce okamžitým vyhnáním vyhrožoval. Odtud můžeme si vysvětliti, proč hospodyně, činíc dobré skutky, potajmu je činiti nucena byla, aby toho manžel nepozoroval.

„Kdo do statku ničeho nepřinesl ať z něho ničeho neodnáší a nerozhazuje“, rozkřikl se kdysi vida, jak hospodyně uděluje žebračce přehršli mouky. Přiskočil k ní a mouku jí z ruky vyrazil. „A jestli neposlechneš“, obrátil se k Verunce, „potáhneš za otcem na dráhu. Dělej raději zde.“

Nesnadno vyčísti, kolik slz hospodyně prolila. Objevila se na ní stará pravda, že jeden nerozvážený poklesek může míti účinek v celý život. Že však byla žena srdce dobrého a povahy dokonalé, a děti její byly hodné a zvedené, těšila se přízni celého okolí: ji nikdo neodsuzoval. Mluvil-li kdo příkře, týkalo se to Černého a Jezbery;

tohoto, že se oddávati nedává, onoho, že se od dcery pro poklesek její úplně odvrátil a již ji k sobě nepřijal. O snaze Blažejově každý věděl. ale bylo známo též, kdo nejvíce stojí v cestě, aby stalo se dle přání farářova.

Měl Jezbera po boku ku své zarputilé povaze ještě zlého démona v osobě svého vlastního bratra.

Meškal dlouhý čas Bůh ví kde v kraji, znal celé Čechy a i jeho znali po celém království: on totiž koňařil. Toto zaměstnání nedalo mu po většině ,stýkati se s jinými lidmi, než, byť i ne zkaženými, přece divokými a povahy surové. Dle toho byl i koňař Jezbera. Kdyby lidi, jež ošidil, byli se měli všichni sejíti, nebyl by jim stačil Skálov ani Podolí. Jezbera koňař byl člověk zamlklý a nebezpečný. Když prohlédl poměr svého bratra, dal si co nejvíce na práci, aby se bratr jeho neženil, ale aby ostalo vše tak, jak to bylo. Neboť jakmile by si byl Verunku vzal, na základě tohoto sňatku nabyly by děti jeho práva dědičného na veškeré jmění bratrovo. A to si předevzal Jezbera stůj co stůj zameziti. Měl též sám děti, a ač se k nim téměř ani neznal a jako dřevo v lese růsti je nechal, přece v této věci měl, jak říkal, otcovské srdce. „Mé děti jsou bližší, a nesmějí ničeho ztratiti.“ Nebylo by divu, kdyby se byl koňař zeptal vlastního synka, potkaje ho někde v poli: „čí jsi, chlapče?“ Takový byl otec. Verunka a děti její byly mu solí v očích. Verunka to též dobře věděla a právem se toho zlého člověka bála.

Z počátku nebydlel na statku: usídlil se v malé chaloupce za potokem, či jak se v Skálově říkalo „na druhé straně“. Říká se, že když chce Pán Bůh někoho notně potrestati, dá mu zlého souseda. Patrně chtěl Pán Bůh celou „druhou stranu“ Jezberou notně vytrestati, neb když on se tam přistěhoval, odstěhoval se mír a klid z „druhé strany“. Pohoršlivé vády a křiky byly tu na denním pořádku. Konec konců byl, že se koňař odstěhoval k bratrovi na statek.

Přišel s tváří zarputilou a obličejem vášní a pitím zarudlým.

„Nač se mám potloukati po cizích staveních, rozkládal. když má bratr na statku dobře ustláno. Však nám nějaký ten kumbálek může darovati, nejsme cizí. Má dost cizích kolem sebe.“

Tím patrně mínil Verunku. Od té doby, co se přistěhoval koňař, vedlo se jí ještě hůře. Když všechny vášně v srdci hospodářově mlčely, dovedl je koňař vzbouřiti. Mnoho nesváru způsobily i děti. Kdežto děti Verunčiny byly k pomilování, poslušné a mravné, byly děti koňařovy praví zpustlíci. Stará pravda jest, že polovičku nesvárů mezi rodiči často děti způsobí. Ač koňař věděl, jaké jeho děti jsou, ze zášti k Verunce všude se jich proti jejím dětem zastával. Vyvedlo-li jeho dítě nějaké darebáctví, nedal na ně ničeho, bránil je úzkostlivě a divoce, sváděje vše na děti bratrovy. Kolikráte slyšely i tyto nevinné bytosti ošklivá slova, jež jim buď strýc, buď jeho děti uštědřili. Nechápajíce ve své nevinnosti příčinu všech těch svárů a netušíce poměr mezi otcem a matkou, měly mládí zkažené a dětství, tuto dobu prvních nejsilnějších a nejtrvalejších dojmů, otrávené.

Tyto děti byly jediným pojidlem mezi Verunkou a Jezberou. Nebýti těch, jak vyjádřila se Verunka kdysi ve smutné hodině, bez rozvážení skočila by do klokočské tůně. Byly chvíle v jejím životě, kdy strasť a malomyslnosť tak se jí zmocňovaly, že nebylo v duši

její paprsku naděje. Za svou práci, namahání, lásku k dětem i Jezberovi měla hořké pronásledování, výčitky, nevděk a světskou potupu. Nesměla se podívati na svůj rodný domek, kdež po odchodu otcově do světa cizí tváře se usídlily. Hořká lítost stahovala ji srdce. Vzpomínala na dobrého otce a matku, jež již tak dávno byla ztratila. Tak jako jiný se modlívá u hrobu svých rodičů, tak ona modlívala se u rodné chaloupky své, kde otec její se mozolil a hospodařil. Na malé zahradě u chalupy bylo vše v rozkvětu, ptáci tu zpívali, květiny, ba i ten vzduch voněl: jen otec nekráčel již mezi záhony, neschyloval se ku květinám — bylo tu vše tak známé a přec tak bolestně cizí. Stála kolikráte v zamyšlení a s očima plnýma slzí. Tato zahrada slyšela sliby Jezberovy, když si byl pevně umínil, že si ji vezme. Kdyby byl starý ostal na živě, bylo by se moudrosti jeho podařilo uchlácholiti vzdor otcův a přivésti vše v mírné skončení. Byl by rád v pokoji a míru své šediny do hrobu sklonil.

Tak častokráte ji našel Blažej na svých obchůzkách: bledá a zamyšlená kráčela kolem bývalé chaloupky Černého.

„No jakž, hospodyně? Stále smutná, není lepší naděje?“

„Ba není, důstojný otče. Spíše jest hůře ještě. Snad mne Pán Bůh již docela opustil.“

Blažejova vážná tvář ozářila se klidným úsměvem, jejž nelze vylíčiti. Pohlédl k nebi, jež v celé kráse své smálo se nad požehnanou zemí. Snad jej v okamžení tom prorocký duch nedaleké budoucnosti ovanul.

„Opustil?“ pravil vážným hlasem Blažej. „Neopouští červa, jenž hluboko v zemi, nižádným okem lidským neviděn, bídně živoří. On o vás též dobře ví a vše k dobru, ku smíru, k blaženosti přivádí; přivede tam i nás. Nechtějte zoufati, z velikého hoře veliké štěstí se rodí. Bůh nedopustí tomu, aby se mé oči zavřely dříve, než neblahý ten poměr váš upraven bude k vaší spokojenosti a pro blaho vašich hodných dětí.“

„Vím, ctihodný otče, štkala Verunka, že jste dobrým a milosrdným. Jen kdyby vás hospodář chtěl poslechnouti a bratr mu v cestě nebyl.“

Farář stál zamyšlen a díval se do zapadajícího slunce, jež náherně zbarvilo oblohu planoucím nachem, že celá hořeti se zdála. Házelo oheň svůj v okna, potoky, stráně a lesy, jež kvetly rudým třpytem; kříž kostelní a hřbitovní kříže stkvěly se do dáli ohnivým zlatem. Byl tichý a dojemný večer.

Dole pod strání kráčel koňař Jezbera a vida Verunku hovořiti s farářem, zlomyslně se ušklíbl. Věděl dobře, o čem asi mluví a pomyslil si: „Dokud mne zde bude, nesvede farář ničeho svým napomínáním.“ Aby nesvornost způsobil, ihned ohlásil, jak do statku přišel, že se Verunka s Blažejem na něho „umlouvá.“ Hospodář též, jakmile přišla Verunka domů, dal jí to dosti surovým způsobem znáti.

Zastavme se ještě na chvíli, líčíce tento zvláštní poměr. Nechceme tvrditi, že by Jezbera nebyl měl Verunku rád. Přes veškerou neurvalosť své povahy byl jí přece upoután. Podivná to věc, ale pravdivá; s podobnými odpory často se v životě shledáváme. Poznává to jen hluboký znatel srdcí lidských, neb nesnadno jest lásku tušiti a viděti tam, kde nižádným způsobem na jevo se nedává, ba ještě spíše o opaku přesvědčuje. Nemůže se tu ovšem mluviti o lásce

mladistvé a o nějakém zápalu milostném — ale byla to ona houževnatá láska, jež vyrostla tehdy z mocného odporu proti vůli otcově a chalupníkově. Odpor onen, vzniklý z tvrdohlavosti Jezberovy, živil lásku onu tak, že neschladla ihned, a i pod surovou maskou povahy divoké žila. To věděl dobře Blažej. Tento lidumil a bystrý znatel veškerých vášní lidských, jenž za dob dlouholetého pastýřství svého v dědině poznal dokonale srdce lidská, nespouštěl se naděje, že manželským svazkem v klidný smír přivede celý ten nečistý poměr na Jezberově statku. On dobře tušil, že Jezberovi trochu pýchy a vzdoru na zcela nepravém místě brání, aby Verunku i děti svými dle božského i světského zákona učinil. Chtěl vytrvati ve vzdoru proti Blažejovi a všem sousedům: „co jest jim do mého poměru, říkával ve zlosti; ať před svými dveřmi zametají. Že se oni o to tak starají, rozhodně jim po vůli neučiním; a konečně co: nevidím v tom žádného rozdílu. Verunka jest zde, hospodaří zde, děti jsou mé, jsou ode mne a ze statku živy, právě jako bych byl měl s ní nejhlučnější veselku.“

Toť byly asi pravé příčiny, proč se Jezbera neženil: vzdor a pýcha.

„Když to tatík a Černý nechtěli, ať to není“, dodával též někdy, „ale ať v tom též není žádného rozdílu, jako by to bylo. Není mou ženou a přece jí jest. Jen ať každý Jezberu nechá, Jezbera má tvrdou hlavu.“

To, že mu bratr stál v cestě, ač toho účin byl velice neblahý, přece jen byla věc celkem vedlejší. Dovedl ho rozpáliti k okamžité zlosti, bručel a kabonil několik dní, ale aby byl otřásl poměrem jeho snad povážlivěji, to se koňařovi nepodařilo. Nemohl li způsobiti, aby Jezbera zapudil Verunku zcela od sebe, zapřísáhl se koňař, že alespoň sňatek, byl-li by kdy blízký, skutkem státi se nesmí.

Proto byl velikým nepřítelem Blažejovým. Věděl dobře, že tento stařec pracuje ku blahu obou těch lidí i dětí jich vytrvale a důsledně, ač pro četné překážky jen pomalu se snahám jeho dařilo.

Blažej se nepřátel nelekal. Na svých obchůzkách zacházel k Jezberovům jakoby maně. Děti vítaly jej, líbajíce mu ruce, Verunka s radostí k němu přichvátala, jen hospodář buď zašel v nejzazší koutek dvora, neb vylezl na půdu, postavil se stranou do zahrady, obrátil se zády a zakabonil se. Přítomnosť Blažejova byla mu živou výčitkou. Ale Blažej neostýchal se ho: přišel s obyčejnou svou vlídností, jež mu srdce každého získala a naklonila. Začal o hospodářství, o poměrech rolníka a pod. Tázal se ho, co kam letos zasil, jaká úroda asi bude, mnoho li co bude platit, jak sypat, atd. Těmto otázkám Jezbera vyhnouti se nemohl a zamračeně odpovídal. Na konec ptal se farář jen jako by mimochodem: „Hospodáři, ještě jest vaše srdce tvrdé? Neodhodlal jste se k lepšímu?“

Tu Jezbera obyčejně bez odpovědi odcházíval a Blažej, se sklopenou hlavou, však se rty modlitbou se chvějícími, kráčel ku své chudé faře. Tam tloukla mu veškerá srdce vstříc a Matějíček — který již mluvil, takové ovoce nesla neunavná píle Blažejova — viděl v něm veškeré své pozemské blaho. Blažej přemítal dlouho, sedě v myšlénkách zadumán. Seděl u malého stolku, nad nímž visel obraz Ukřižovaného, starožitná to, znamenitá práce, již mu byl ještě za prvních let duchovní správy odkázal ctihodný spolubratr, jenž byl

se uchýlil do Čech ze zrušeného řádu klášterního v Italii již v minulém století. Výraz obličeje trpícího Krista byl tu nedostihle výtečný a výmluvný. Božská záře nesmrtelnosti, lidské utrpení, umírání, věčný život sklamání a dobrota jevily se v této vznešené tváři. Blažej pohlížel vždy k trpícímu Spasiteli, kdykoliv nevěděl si rady. Kdykoliv nestačilo mu pozemské světlo, dával ozářiti srdce své pohledem na vznešeného Krista a chvílemi zdálo se mu, jako by zavřené oči Spasitelovy se otvíraly a mu kynuly. Byl by to překrásný obraz pro malíře býval, zvěčniti tahy důstojného starce pod Spasitelem sedícího, k němu oči upírajícího, kolem do kola květinami obklopeného. Zdá se, že by i z toho obrazu vanula vůně a zářil svatý klid.

Tomuto obrazu obětoval své touhy. Co kdy v životě nezdařilo se jemu, to přednášel v tichých chvílích Bohu. Zde pracoval svá kázaní, a Ukřižovaný nad ním se vznášel. Proto snad byla tak jemná a krásná, lidská spracováním, božská účelem. —

Farář si usmyslil, že jest třeba, aby se stalo něco rozhodného. Veškeré cesty jeho života, dařené štěstím a požehnáním, zdály se mu býti bezvýslednými, pokud v osadě své nenapraví poměr Jezberův a nepojistí jeho dětem jméno a legitimitu. On, bojovník církve a zákona božského, jest tak učiniti povinen. Jest stár a vysílen — což kdyby Hospodin mu pokynul a on opustil stádo své? Zdaž jeho nástupce pochopil by ihned poměr ten a zdaž by se mu v krátkosti mohlo povésti, co již bylo tak dlouholetou marnou snahou? Hořkou chviličku prožil Blažej. Ba zdál se sám sobě býti slabochem, že za tolik let své práce na vinici Páně ani tolik nedokázal. Jak to zodpoví před Pánem? Obyčejný to úkaz u lidí velikých a šlechetných, že zapomínajíce řad blahodárných skutků vykonaných, nad jediným nevykonaným želají.

Blažej opásal se mečem nové naděje a nového výboje. Poženu útokem, pomyslil sobě, přímo a odhodlaně jako vojín, nedbaje střel a ran. Jen co toto vykonám, vše ostatní snadněji se podaří.“

Bylť se Blažej poslední doby zanášel myšlénkou, vedle fary učiniti přístavek pro nedužívé a sešlé obyvatele skálovské. Nemyslelť jinak, než že chudině bídou a stářím vysílené nenáleží jiné místo, než poblíž svého faráře. Necítil břemena svých sedmdesátičtyř let a oněch bezčetných bouří, jež se byly kolem něho přehnaly. Představoval si sám sebe, jak v spolku svých svěřenců působí. Jako skláněl se k dětem, tak chtěl žíti se starci. Leč jinak usoudil Pán.

Blažej si vzpomněl, že v blízké vesnici má nemocnou vdovu, jíž byl muž před dvěma lety zemřel. „Podívám se k ní, pravil sám k sobě, vytrhnuv se ze svého dumání pod obrazem Ukřižovaného. Vzal hůl, o niž se opíral, a chystal se k odchodu.

„Synáčku“, vyšla mu vstříc stařičká matka, „nemáme doma kouska chleba a soli, též oleje není. Nebude večer ničeho k jídlu, nenecháš-li doma peníze.“

„Až přijdu“, odvětil Blažej; „nebude to dlouho matičko trvati Zdá se mi, že ani nemám peněz nyní. Soused půjčí chleb i sůl na faru — až Pán Bůh dá, oplatíme.“

Zatím však Blažej byl vzal posledních několik krejcarů ze svého stolku, aby je donesl vdově, jež v bídě a nemoci s několika dětmi opuštěná žila.

Vyšed z fary ubíral se krokem dosti statečným přes náves dlouhou strání, příkře do kopce vystupující. Po cestě všelijak přemýšlel, ale veškeré jeho myšlénky nesly se za jediným cílem: bylo to dobro lidstva. (Dokončení.)

K pramenům dějin slovanských.

(Pokračování „Vlasti“ I. str. 26.)

2. Legenda Křišťanova o sv. Ludmile a sv. Václavu.

Legenda tato nalezena byla nejdříve Balbinem v Třeboni, a poněvadž jest v prologu, že sepsána byla z nařízení sv. Vojtěcha, a k tomu od Křišťana, jehož považovali za syna Boleslava I., tedy za bratrovce sv. Václava, pokládána byla za vrchol toho, co se o sv. Václavu dověděti lze. Náhledu Balbinova byli i Bollandisté a přijali legendu Křišťanovu do svého díla [1]). Dobner jal se pak později ukazovati, že Křišťan, který legendu tuto psal, nebyl syn Boleslava I., ale někdo pozdější, „který si to jméno dal, aby práci své zjednal více váhy.“ Zároveň ukazoval k tomu, že pramenem tak zvanému Křišťanovi byl anonymus Ottonis II.; jak tenkráte nazývali spisovatele legendy, o němž Büdinger ukázal, že to byl Gumpoldus, za času císařování Ottona II. biskup v Mantově. Tomu zajisté každý přisvědčí, kdo si trochu práce dá a texty obou legend srovná. Dobner vyslovil zároveň mínění, že sepsání tak zvané Křišťanovy legendy stalo se za panování Přemysla Otakara I. Co Dobner s nejistotou vyslovil, to Dobrovský určitě tvrdil, jen že mínil, že sepsání legendy Křišťanovy nestalo se již na počátku XIII., ale teprve XIV. věku. Z té příčiny také vyslovil, že to práce beze vší ceny, dokládaje, že co není v legendě z doby Ottona II. (tedy Gumpoldově), vše jest smyšleno. Dle pravidel kritiky historické jednal Dobrovský svým časem dobře: ale když později objevil Wattenbach legendu o sv. Ludmile ve sv. Kříži, a když se vydaly legendy slovanské, poznáno teprv, že se nesmí vše, co není v legendě Gumpoldově, zavrhnouti. Křišťanovi byly po ruce práce, které v dobách pozdějších byly neznámy a teprv zase v časích nejnovějších a to daleko od vlasti se objevily [2]), a krom toho měl ještě mnohá čerstvá podání buď z úst sv. Vojtěcha, aneb starých lidí, jimiž svůj spis doplnil. Poukazuje k tomu sám Křišťan v prologu: „Shledávaje, kterak utrpení blahoslaveného Václava a báby jeho blahoslavené paměti Lidmily rozličně skládáno a neúplně vypravováno jest, měl jsem za hodno požádati svatosť vaši (sv. Vojtěcha) za rozkaz a povolení zároveň, abych směl je poopraviti, neb scházelo-li by něco, těch se na to vyptati, kteří z oněch dob u vysokém stáří posud žijí, aneb takových lidí nábožných, kteří skutky jejich buď sami viděli, neb vypravování jiných znají, a tu doplniti . . . Prosím pro přirozený ti

[1]) Acta S. 16. Sept. et 28 Sept. [2]) Prameny dějin českých, I. XVIII.

zdroj moudrosti, abys, co jsem napsal a ještě napíši, za hodné uznal a schválil; jelikož jak si mně kázal, mimo to, co jsem z úst tvých slyšel, neb čeho jsi se mnou od lidí hodnověrných a nábožných se dověděl, něco jiného vypsati všemožně se střežím“ [3]). Skutečně bližší srovnání legendy Křišťanovy s legendami starými poučuje nás, že Křišťan užil: 1. širší legendy staro-slovanské o sv. Václavu, 2. legendy Gumpoldovy, 3. životopisu ss. Cyrilla a Methoděje.

Dr. J. Emler, pořadatel „Pramenů dějin českých“, nechal otázku o Křišťanovi nerozhodnutu: a proto umínil jsem si o ní zde pojednati, abychom nabyli o té věci něco jistějšího.

Prve, než přikročím k bližšímu ocenění této legendy, již napřed podotýkám, že mnicha Křišťana i já nepokládám za syna Boleslava I. Ačkoliv věk jeho 929—995 jest v době biskupování sv. Vojtěcha, přece nebyl by sv. Václava pojmenoval jen společným orodovníkem svým a sv. Vojtěcha, nýbrž byl by jej pojmenoval strýcem svým. On jmenuje sv. Vojtěcha vnukem svým [4]): kdyby tedy původce této legendy byl synem Boleslava I., i sv. Vojtěch byl by patrně z rodu knížete Bořivoje, což nikdo tvrditi nebude. Zajisté sám sv. Vojtěch o Kristianovi Boleslaviči tak mluví jako z krve knížete českého rozeném, nedaje při tom nejméně znáti svého pokrevního spojení s knížetem českým [5]). Ani český lid přivolení sv. Vojtěcha za biskupa nepřizvukoval jeho pokrevnímu spojení s dvorem knížecím [6]).

Celý ráz, jaký Kristianovi Boleslaviči připisují dějepisné prameny [7]), neukazuje k té něžnosti, kterou sv. Vojtěcha oslovuje náš Křišťan v prologu své legendy: naopak však tak příkře, jako tento píše o Boleslavu I. [8]), nemohl psáti onen jako o svém otci.

Konečně náš Křišťan, který až do r. 983. psal legendu svou, nebyl ani Čechem [9]).

Vše k tomu ukazuje, že ti, již považovali Křišťana Boleslaviče původcem legendy o sv. Ludmile a sv. Václavu, zmateni byli jmenem Christannus čili Christianus, nerozhlížejíce se v historii, zda-liž nebylo tehdy nějakého Křišťana, jemuž by se vzpomenutá legenda připsati měla. Učiňmež to my.

Aventin připomíná na r. 985. Christiana, biskupa pasovského, ale chybně: byl tehdy Piligrin biskupem pasovským [10]). Pochybil však jen v letopočtu, nikoliv však v osobě, zaměniv jméno nástupcovo s jménem předchůdcovým, poněvadž Christian až po smrti Piligrina († 22. května 991.) stal se biskupem pasovským. Všechny okolnosti tomu nasvědčují, že tento Christian považovati se může za původce svrchu vzpomenuté legendy. Již jméno jeho píše se buď Christianus aneb Christannus [11]), tedy právě tak, jako jméno původce této legendy. I věk shoduje se úplně. Maje totiž na zřeteli, že obyčejně mniši vybíráni bývali za biskupy: před r. 991. byl

[3]) tytéž, I. 199.
[4]) Prameny, I. 200.
[5]) tamtéž, II. 42 a 43. I. 280.
[6]) Prameny, II. 39.
[7]) tytéž, II. 43. 45. 46.
[8]) tytéž, I. 216. 218.
[9]) tytéž I. 199.
[10]) Luitpoldus, Austriacus princeps, et Christianus, Bathavensis pontifex (in conventu Tulnensi) jure disceptant. Aventini: Ann. Boiorum Lib. V. et IV. n. 6. Hansiz: Conc. Germ. sac. Tom. I. 226. II. 668.
[11]) Annal. eccl. Germ. Cattes. Viennae Aust. 1758. IV. 643.

mnichem, a tak jako mnich [12]), uživ Gumpoldova životopisu svatého Václava, náležejícího té době (968—973), kdy Čechy náležely (?) ještě do řezenské diecése [13]), psal svou legendu mezi r. 983—991. Nebyl ani Čechem ani Moravanem, neboť o Čechách a Moravě tak mluví, jako o zemích, jež nebyly vlastí jeho, a ne sebe, nýbrž jen svatého Vojtěcha připisuje českému národu oslavenému sv. Ludmilou a sv. Václavem [14]). Nenáležel ani do obvodu pražského [15]), ani řezenského biskupství [16]); ne k Frankům [17]), ani k německému království [18]). Sebeřeme-li všecko toto na uváženou, zajisté nechybíme, že pocházel z Bavorsko-Rakouska, s Čechami sousedícího, kdež tehdy ještě slovanská mluva, jejíž znalosť prozrazuje, byla domovem. Ano byl nejen jazyka, ale i srdce slovanského, studoval dějepis Veliké Moravy za doby Svatoplukovy, šetrně choval se k slovanské bohoslužbě a ve sporu Bořivoje a německého Stojmíra zřejmě stranil onomu. Z toho plyne, že byl v přátelském svazku s Čechami, a dodáme-li již k tomu jeho poměr jako strýce sv. Vojtěcha, tuším ani nejméně nebudeme pochybovati, že byl bratrem matky sv. Vojtěcha.

Slavník měl dvě manželky: Adilburgu [19]) a Střezislavu [20]). Ačkoliv Kosmas tuto jmenuje matkou sv. Vojtěcha, jisté jest, že ji jakožto macechu v širším smyslu nazývá matkou; nemaje známosti o první manželce Adilburce, druhou manželku Slavníkovu považuje za matku sv. Vojtěcha. Není ani pochybnosti, že Slavník měl první manželku Adilburku, z kteréž se narodil sv. Vojtěch, druhou Střezislavu, z které se narodil Radim a ostatní mladší bratři jeho [21]). Dle toho platí následující rodokmen:

Slavník († 981.)

Adilburga, prvá manželka;	Střezislava † 987, druhá manželka;
Vojtěch (958—997.)	Radim, Soběbor, Spytimír, Pobraslav, Porej, Časlav.

Střezislava, jakž slovanské jméno její ukazuje, byla Češka; Adilburga, jakž podobně její jméno svědčí, pocházela z jiné země, kde pod vlivem německé hierarchie převládala jména německá: a tak nic nevadí, abychom ji připsali onomu Kristianovi za sestru.

Považuji tedy Christiana, potomního biskupa pasovského, za onoho Křišťana, jenž sepsal svrchu jmenovanou legendu, a neuznávám, proč by se její původce odstrkoval do pozdějších století. Dobrovský býval příliš nešetrný k poctivosti původců pramenů dějepisných [22])

[12]) Christianus alias Christannus anno Domini 991. episcopus Pataviensis eligitur; sedit annos XXI. Obiit XI. Cal. Octobris Hier. Pez. Lipsiae, 1721 I. 8. 11. 12. 1306. Chron. Aust. Bernardi ad an. 1096.
[13]) Prameny I. 199.
[14]) Migne, Patrologiae lat. CXXXV. p. 921.
[15]) Prameny, I. 199.
[16]) tamtéž.
[17]) Prameny, I. 216.
[18]) Ducem Stroymir, nomen cuius in latinum vertitur: rege pacem. Prameny I. 203.
[19]) Prameny I. 231.
[20]) tytéž, I. 266 in nota II, 42.
[21]) Gaudentius ex parte patris caro et frater suus. Prameny, I. 296.
[22]) Ku př. v otázce glagolčiny vyhlásil vynálezce za impostory a papeže za nevědomce.

a v této své náruživosti vyhlásil i původce této legendy za impostora. Pravidlem chladnokrevného kritika jest považovati původce dějepisu dotud poctivcem, pokud není patrného důvodu k pochybování o jeho poctivosti. Toho důvodu při Křišťanovi nenalézám. Pozdější událost, podobná boji mezi Strojmírem a Bořivojem [23]), neoprávňuje ještě nikoho, odstrčit tento boj do věku pozdějšího; poněvadž podobné as události často se v dějinách opětují. Byl-li Křišťanovi při ponížení Bořivoje u Svatopluka [24]) vzorem pannonský Ingo [25]) při boji mezi Bořivojem a Strojmírem, mohl Křišťan nápodobit podobný nenadálý útok Sarmatů na císaře Konstantina Velikého v Pannonii [26]). Křišťan v celém spisu svém prozrazuje upřímnost a bohabojnost, a sestavil jej k tomu cíli, by byl čten v shromáždění věřících [27]); jak možno pochybovat o jeho pravdychtivosti? Jak možno tvrditi o něm, že až ve XIV. věku byl by se opovážil napsati dedikaci sv. Vojtěchu a odvolávati se k očitým svědkům toho, co psal? Toho, komu toto nedostačuje, upozorním ještě na jednu věc závažnou, dosud nepovšimnutou.

Veden byl kdysi veliký literární boj mezi kritiky o „Život sv. Ludmily [28])“ a o Křišťanův „Život sv. Ludmily a sv. Václava.“ Balbin a po něm i Bollandisté pokládali onen „Život“ za starý, ale přece pozdější než je Křišťanův, když pak se Dobner vyslovil, že onen „Život“ je starší než Křišťanův, P. Athanasius zastával náhled Bollandistův. Dobner však odpověděl, že Křišťan čerpal z onoho „Života“ a ne spisovatel tohoto z legendy Křišťanovy [29]). Domnění toto zvítězilo, ne však nad mým přesvědčením; mne nové porovnání obou legend přivedlo k výsledku opáčnému.

Ačkoliv již Křišťanův výraz Quirillus (Kyrill) a Methodius zdá se býti starším nežli v onom „Životě sv. Lidmily“ užívaný význam „Cyrillus a Metudius“ stůjtež zde jen následující texty:

Křišťanův „Život sv. Ludmily a sv. Václava.“

Uetus novumque testamentum, pluraque alia de greco seu latino sermone sclavonicam in linguam transtulit. Missas preterea, ceterasque canonicas horas publicas voce in ecclesia resonare statuit: quod et usque hodie agitur, maxime in Bulgariis.

Prameny I, 200.

Život sv. Ludmily.

Vetus et novum testamentum pluraque alia de greco sive latino sermone in sclavonicum transtulit ideoma. missas ceterasque canonicas horas resonare sclavonica voce in ecclesia statuendo, quod usque hodie in Ungaria observatur.

Prameny I, 191.

---

[23]) Prameny, I. 204.

[24]) tytéž, I. 202.

[25]) Anonymus Salisburg. ap. Ginzel: Cyrill und Method. Leitmeritz, 1857. Anhang, B. 50.

[26]) Schaffarik: Geschichte der slawischen Sprache. 1826. S. 7.

[27]) Prameny, I. 200, 225. Sr. I. Makab. kap. 9. 12.

[28]) tytéž, I. 191—198.

[29]) Prameny, I. XVII.

Dvě slova, a veliký význam! Křišťan psal ještě před zřízením království uherského (srovnej můj spis „Arpád a Uhersko“ posouzený ve „Vlasti“ roč. I.), původce „Života sv. Ludmily“ po zřízení království uherského; tedy onen před rokem 1000, tento po roce 1000, když rozličné národnosti již spojeny byly pod korunu svatého Štěpána [30]). Ostatně shoduji se s Dobnerem, že původní legenda pozdějšími přívěsky byla prodloužena.

Fr. V. Sasinek.

Národní divadlo a balet „Excelsior“.

Úvaha od Jos. Flekáčka.

Dlouho tkvíti bude v myslech potomstva, s jakou obětavostí a nadšením sbíral národ český po třicet roků v dobách velmi trudných, aby vystavěti si mohl samostatné, v pravdě „důstojné“ divadlo národní. V dobách posledních byli jsme všichni svědky tohoto vlasteneckého zápalu, až konečně dočekali jsme se doby, kdy po dlouhém podruží, kočování a nedůstojné nás „zatímnosti“ domohli jsme se velikého, samostatného divadla národního, či stánku Mus“ a „chrámu umění“, jak zhusta se píše i mluví.

Různá byla hlediska, z nichž dívali se jednotlivci na požadavky, jež od prvního a jediného tohoto ústavu uměleckého v zemi naší činiti můžeme a opravněni jsme. Jedni viděli v něm pouze „divadlo“, nechtějíce státi se příliš rigorosními v příčině výběru prací dramatických a jsouce toho mínění, že jest ústavem pro zábavu, potěšení a vyražení; proto nebyli by se ostýchali uvésti na jeviště jeho i práce kalibru lehčího, jako operetky, frašky a tak zvané „hry výpravné.“ Mnohem více však bylo těch, kteří rozhodně vyslovili se proti podobnému směru repertoiru, vidouce v národním divadle ústav výhradně a důstojně umělecký, at díme dle nich „chrám“ umění a kteří viděli v epithetu „národní“ nejen původ tohoto divadla, že je národ vystavěl svou obětavostí, ale i účel jeho: aby pěstujíc pokud možno nejvíce dramatickou výrobu domácí, národní, stalo se ušlechtilou občanskou školou celému národu.

Nechť si kdokoliv a jakkoliv účel divadla vůbec představuje a definuje, vždy, ač pochopil-li účel jeho, pravdu tuto buď přímo vysloví, neb se alespoň k ní valně přiblíží. Divadlo, jež zanedbávalo by literaturu domácí a přestalo býti školou občanskou ve smyslu nejušlechtilejším, nezasluhovalo by podpory obecenstva, ani názvu „stanek Mus“, tím méně pak velebného jména „chrám umění.“

Již starý Aristofanes dobře propověděl, že „básníci jsou všemu národu tím, čím mládeži učitelé.“ A žádáme-li na literatuře, aby sloužila dobru, jež v sobě zahrnuje pravdu a mravnosť, žádáme-li dále na ní, aby měla vydatný, ba ohromný účin na vzdělání a veřejnou mravnosť vůbec, tím více toho žádati třeba na divadle; co při čtení ponecháno úplně obrazotvornosti čtenářově, to v divadle vidí skutečně před sebou; obleky, krajiny, veškeré dojmy úpravy scenické a strojnické, on slyší slova živá, posunky provázená: děj zpřítomněný před očima jeho se vyvinuje, odehrává a končí: a to vše velmi působí na veškeré smysly diváka. Má-li tedy divadlo býti občanskou školou dobra, pravdy a mravnosti, jest nutno, aby děj, slova i posunky byly nejvýš ušlechtilé, vzdělávající, ducha i srdce mocně

[30] Viz můj spis „Arpad a Uhorsko.“

dojímající, ať již tragikou či komikou; nikdo tuším neupře, že i v živlu komickém, působivě dramaticky spracovaném (viz díla Molierova, jeho charakteristiku osob a užívání ironie) jest veliký moment vzdělavatelné pravdy životní.

Když vyloučena byla z našeho nár. divadla opereta, tento „hudební gamin", nebylo asi mnoho těch, již byli by ztráty operety želeli. Řeklo se: opereta, tato práce lascivní a frivolní, nehodí se do ústavu tak důstojného jako jest divadlo národní. Jest dosti předměstských arén a divadélek, kdež může operetku slyšeti, kdo ji miluje. Divadlo národní má účel vyšší, vznešenější; ono, stojíc na výši ryze umělecké, nepřipustí podobné práce v síně své.

Vážný přítel umění asi žádný nelitoval, že se s námi operety rozloučily na dobro. Kluzký, tytýž i frivolní text, jich vtipy ceny velmi podezřelé, nepřispívaly ničím k tomu, aby divadlo stalo se vznešenou školou občanskou a šířilo vzdělanost a mravnost; v hudební pak příčině byly operetky stravou velmi lehkou, dodávajíce mnohými svými nápěvy látku časovým písním, jež mnohdy až do omrzení dlouho po všech ulicích Prahy i venkova strašily, ať již zvuky pian, kolovrátků či sbory hudebníků neb pouhým hvízdáním veselého chodce.

Když před několika lety vystoupila v novém českém divadle společnost známých gymnastiků „Foites" a k tomu hrála se fraška „Tři Angličané" aneb „Honba na člověka", tuť pokládaly to mnohé kritiky za zřejmé pohoršení a profanaci divadla. „Není účelem divadla", v tom smyslu asi psalo se tenkráte — aby nám tu gymnastikové a kejklíři roztahovali a natahovali své gumové a kaučukové údy; podobná představení náležejí jinam, ne však na první a jediný náš ústav zemský." Nyní, kdy v třetím týdnu měsíce října v době poměrně velmi krátké dává se po pětatřicáté za velikého návalu obecenstva a v domě úplně vyprodaném mimo předplacení balet „Excelsior", vzpomínáme si těchto tehdejších posudků po vystoupení „Foitesů", neboť v „Excelsioru" opakuje se totéž kroucení, roztahování a natahování údů v míře daleko větší než tehdy, za velikolepé výpravy scenické, strojnické a kostumní a tudíž i za velikého nákladu.

Tážeme se s údivem: Jakou cenu dramatickou má „Excelsior", že opakuje se po pětatřicáté v domě úplně vyprodaném? Marně vzpomínáme, která že česká původní práce veliké vnitřní ceny těšila se kdy tak báječným reprisím, takové pečlivosti výpravy a takovému návalu obecenstva v době tak úžasně krátké? Jest „Excelsior" práce takového druhu, jež může vstoupiti v „chrám" umění, z něhož operety, frašky a „hry výpravné", jak již řečeno, z důvodů velice závažných vyloučeny byly? Jest „Excelsior" snad nějaké výtečné dramatické neb hudební dílo nadaného ducha lidského, jež dojímá a vzdělává srdce i ducha?

Bohužel jest nám záporně odpověděti k těmto otázkám. „Excelsior" jest veliký balet „o šesti odděleních a dvanácti obrazech, jejž složil Ludv. Manzotti, s hudbou Romualda Marenca doprovázený slovy Jarosl. Vrchlického." Poněvadž slova „Excelsioru" mají úkol celkem podřízený a tance s obrazy jsou věcí hlavní — dávát se „Excelsior" na jiných divadlech bez průvodu slovesného — nebudeme mluviti o textu jeho v úvaze této.

Děj „Excelsioru" jest jednoduchý: líčí boj ducha temnosti s geniem světla, v kterémž tento vítězí. Veškeré vynikající sceny znázorňují se baletem, jenž vesměs téměř vykročuje z mezí esthétických, zabíhaje do podivného kroucení, natahování, vyhazování a roztahování údův, jež jest více kejklířstvím, nežli vážným uměním; „Excelsior" — sit venia verbis — jest velikou výstavou polonahého lidského masa, balet, jenž na prkna našeho divadla národního nepatří a jenž „chrám umění" znesvěcuje.

Vážíme si tance na jevišti jen potud, pokud děje se ve formě slušné, estétické a jest skutečným tancem a nikoliv kejklířským údů prolamováním a

sem a tam vyzdvihováním. Prostá a dětinská veselosť dospělých nabývá jistě svého výrazu tancem a má své místo při velikých scénách lidu, kde obecná veselosť a radosť jeviti se má. Lze souhlasiti s tancem na jevišti i tehdy, pokud se v jistém smyslu dotýká kulturní stránky národů a děje se, jak již pověděno, ve formě slušné.

Národní píseň a národní tanec, kde rytmus, melodie a sloh odpovídá zvláštnostem některého národa, bývá zhusta vzácným příspěvkem k poznání národního života a zvláště hudebníka i ethnografa, jakož i estétika zajímá. Z té příčiny i tanec na jevišti někdy v operách může býti v tomto smyslu dobrým. Jakmile však překročí tyto meze a stane se jen pomůckou, aby se večer „protáhl" a zaběhne do demoralisujícího kejklířství, nepatří do divadla vůbec, alespoň ne do divadla, jež má býti velikou školou občanskou. Když pověstný ředitel Averino vystavěl objemnou svou boudu na Vinohradech, jedině pro představení druhu podobného, byla převážná část obecenstva proti jeho podniku, jenž, jak známo, též smutně, leč zaslouženě zašel. A nyní, po několika letech zabloudil druh podobné nedůstojné produkce do našeho „důstojného" divadla národního, kdež dává se balet „Excelsior" v krátké době po pětatřicáté mimo předplacení, na úkor věcem dobrým a literární výrobě domácí.

Hudba zajisté neobyčejně srdce lidská dojímá, a vládne mnohými a velikými prostředky, jimiž může city různé, myšlénky a snahy lidské vyjádřovati; leč nikdy ovšem nedovede tolik, jako živé slovo. Totéž říci lze o mimice. Pokud mimika doprovází živé slovo, ku př. při deklamaci, dodává celku ráz živý, plastický, znázorňuje velice, a platně ku zvýšení přednášené části slovesné přispívá; jakmile jest mimika osamocena, beze slov, stává se méně srozumitelnou, a často, majíc vyjádřiti celý bohatý děj toliko posuňky, beze všech slov, nejvýše s průvodem hudby, stává se k tomu úplně nezpůsobilou, nesrozumitelnou, poněvadž nepřirozenou. Pantomimika jest původem prastará, bylať zajisté známa národům nejstarším; baletní pantomimy, jež vznikly u národů jižních, hlavně ve Francii a Italii, rozšiřovaly se od století XVIII. Zavádělť je zvláště choreograf Noverre, a později celé bohaté děje toliko baletem pokoušel se představovati. Jak jest k tomu balet způsobilý, posoudiž čtenář sám: Voltaire-ova Semiramis, Shakespearův „Macbeth" ba i „Romeo a Julie", jakož i Byronův „Sardanapal" (pravé unikum baletní necudnosti) představovány výhradně tancem, a jakým! Lze rozličným otáčením, po špičkách běháním, polonahých údů ukazováním tlumočiti velikolepý děj „Macbetha" nebo „Romea a Julie?" A k podobným „balet d' action", jak to Francouzové nazývají, patří i „Excelsior."

V sídle „genia světla a věd" (II. obraz „Excel.") „věda, síla, průmysl, láska, civilisace, sláva atd. atd., jakož i rozliční „geniové" točí sebou a tančí, vzpažují, předpažují, krčí a natahují se, vylézají na pozlacená sedátka a slézají, že se člověk diví, kterak by „geniové" tak podivným způsobem v sídle „světla a věd" se bavili a čas mařili.

Duch temnoty rozbije první parník Papinův na Veseře, ničí pracné dílo Voltovo v Komě, přivolává na poušti samum na karavanu, hodlá překaziti prokopání suezského průplavu a Arlberku — leč všude vítězí nad ním duch světla, což tancem, vlastně různým vrtěním a nahoty ukazováním se „znázorňuje." Vítězství elektřiny na př. jeví se tancem telegrafních poslíčků, málo šťastným číslem celku. Taktéž i „pověsť", „civilisace" „renaissance, zrušení otroctví a hold Lessepsovi" stálým a stálým baletem se znázorňuje. „Slavnosť civilisace a sbratření národů" — ku podivu — děje se v oblecích vojenských, tak že scena vyhlíží jako veliký vojenský tábor; nám zdá se spíše, že až nastane kýžené „sbratření národů" vojenské uniformy spíše svlékati než oblékati se budou.

Opíráme-li se v literatuře illustracím neslušným, jimž říká se „pikantní", a které, vyloženy jsouce za skříněmi, málo k povznesení veřejné mravnosti přispívají, tím více bojovati jest proti podobným figurám živým, ukazují-li se na divadle, v „chrámu" umění, na divadle, jež má ohromný účin na mladou generaci. Že se mladá generace podobnými výjevy demoralisuje, jest na bíledni: hledá v divadle pastvu pro oči, smyslné rozčilování, stává se pomalu blaseovanou, odnaučuje se mysliti, neb látku ku přemýšlení věru „Excelsior" nepodává — nepůsobí žádného hlubokého dojmu, jako dramatické práce vážné a dobrého morálního jádra. Bude-li podobný směr zavládati, pak nepůjde lidstvo „výš a výš", nýbrž v morální příčině „níž a níž", budeme míti mladé starce, generaci vyžilou, shánějící se po požitcích smyslných, lidi, kteří budou ve dvacátém roce věku svého pomalu již se životem hotovi. —

Není-li tedy „Excelsior" žádné důležitosti literární, ani dramatické, proč věnována mu taková výprava a veliký náklad? „Z příčin kasovních", zní jednoduchá odpověď. „Excelsior" „táhne", je to „kus" kasovní. Smutná to věc, mají-li podobné „ohledy" býti suprema lex, dle nichž řídí se repertoir ústavu tak uměleckého a důstojného.

Ač milerádi připouštíme a dobře známe, že vydání divadla národního jsou převeliká, přece jest nám rozhodně protestovati proti tomu, aby díla „Excelsioru" podobná přiváděna byla na jeviště a opanovala repertoir na dlouhou řadu týdnů jen z té příčiny, by kasa divadelní měla hojně příjmů. Hlediště, na kterém trváme, jest důstojnost umění a českost, my vidíme v divadle našem jediném ústav ryze umělecký a občanskou školu dobra a mravnosti, vidíme dále v něm ústav ohromného účinu na rozvoj domácí práce literární: z té příčiny odsuzujeme „Excelsior", prohlašujíce, že nepatří do divadla národního, nýbrž do rozličných „varieté", „tivoli" a „orfeí", kde se gymnastikové, kejklíři, chansonetky, střelci a podobní umělci produkují.

Ustavičná opakování „Excelsioru" otupují obecenstvo a kazí jeho vkus. Naše divadlo, prosím, není ještě tak starým, zvláště pak ovšem divadlo národní ne, aby nemohlo se mluviti o tom, že divadlo má a může vychovati si své obecenstvo. Záleží velice na tom, jaká jest volba dramat a dle toho bývá obecenstvo vychováno. Není tomu tak dávno, co bylo naše obecenstvo až přesycováno kluzkými hrami směru francouzského. Což pro Bůh není jiné látky působivější a ušlechtilejší, nežli cizoložství, manželská nevěra, nemanželské děti, polosvět, z něhož vane prostituční hnus, historie rozvodů manželských a podobné nejrozervanější stránky života rodinného? A hry tyto dávány byly tytýž s tak ohromnou reklamou, že se obecenstvu téměř vnucovaly a mnohý snad byl by hříchem býti soudil, kdyby nebyl podobná moderní dramata navštěvoval. Měřítkem volby prací podobných bývalo obyčejně to, že se drama podobné „tolikráte a tolikráte dávalo s neobyčejným úspěchem v Paříži, že veškera kritika byla u vytržení" atd. Ký div, že obecenstvo divadelní bylo více ve Francii a v Paříži než v Čechách, jaký div, že se znenáhla odcizovalo samo sobě, svým poměrům a své vlasti Odtud ta nechuť k práci původní, když někdy jen sporádicky — na jevišti se objevila. Zdálo se vše obecenstvu málo pikantním — mělo prostě řečeno, zkažený žaludek francouzskými víny a likéry. Bývalo pak zhusta slyšeti stesky správy divadelní, že obecenstvo se k domácí produkci chová chladně. Jakýž div, když sama správa divadelní v oněch dobách království komedií francouzských se k literatuře domácí velmi macešsky chovala! Bylo to zajisté větší její vinou, než vinou obecenstva, jehož vkus byl pokažen.

A totéž opětuje se dnes u veliké míře „Excelsiorem". „Excelsior" kazí zdravý vkus obecenstva a vzbuzuje nechuť jeho k pracím dobrým. „Excelsior"

bude míti následky neblahé v obecenstvu a možno, že opět uslyšíme stesky, kterak se obecenstvo chová chladně k pracím domácím.

Jakýž div, že se nelíbí potom dramata, vyžadující jednoduché jen úpravy scenické, když předcházela díla výpravy báječné s veškerými vymoženostmi strojnické techniky divadelní a dekorativní; jakýž div, že se zdá býti výprava jiných, byť i výtečných prací chudá, když si obecenstvo zvykne „Excelsiorem" ohromným zástupům lidstva na jevišti, oslňujícím krojům, rozličným divům a kouzlům tak zvané „mašinerie", zkrátka celým panorámám pro oko a smysly — prosím, podávati věci podobné nemá a nesmí býti vůdčí myšlénkou divadla tak důstojného, jako je naše národní, ať z příčin kasovních, neb jakýchkoliv; co na straně jedné se tím vyzíská, zajisté brzy v krátké době se jinak ztratí: „Excelsior" jest narkotický lék, jenž způsobí chvílkové rozčílení, maje v zápětí ochablost a otupení.

Pojem: „obecenstvo divadelní" jest velmi široký. Kolik v hledišti diváků, tolik i tytýž posudků a hledisk, s nichž se jednotlivci na hry dramatické dívají: že pak většina jest méně kritická a spokojí se toliko, abychom řekli, sířkou a zevnější lesklou slupinou, netoužíc po hloubce a ethickém jádru, z toho nikterak nenásleduje, že by páni u kormidla loď divadelní směrem tím říditi měli. Působení mravní a vychovávání lidu, ať již vážnou cestou, či dobrou komikou, ostati má přes všechny názory a rozumy jednotlivců jedinou vůdčí ideou při výběru repertoirů; kluzký vtip, frivolnost, nízká komika, ale též i nízká mimika daleko buďtež ústavu tak důstojného, jako jest jediný náš „chrám" umění.

Že v „Excelsioru" poskytuje se veliká pastva smyslům a panorama očím a že mu věnována péče v příčině výpravy vzorná, že mu neodepřena reklama úžasná — toť jsou asi ony příčiny, proč stal se kusem eminentně „kasovým" a proč opakován v krátké době tolikráte před hledištěm úplně vyprodaným. Žijeme v době, kdy i přes stálá vítězství „ducha světla" lidstvo povážlivě zabředá v materialismus a smyslnost, v době, kdy každý úd těla lidského zvláště chce býti baven, tak že čím výše se lidstvo nese, tím hlouběji často člověk jako jednotlivec klesá. Vždyť již znenáhla ani na divadle nebudeme viděti posilňující příklady mravní velikosti, statečnosti, šlechetné obětavosti a vytrvalosti: výpravné balety vytisknou rozmařilými svými dojmy veškeré vážnější touhy a snahy po záživnější, mravnější stravě dramatické.

Máme, bohudíky, dosti dobrých původních dramat, ač naše dramatické písemnictví teprve v nadějných začátcích, jež lépe bylo by předvésti obecenstvu sem divadelními vlaky putujícímu než právě „Excelsior." A přece upozorňováno obyvatelstvo venkovské velikými plakáty, jež hlavně viděti v nádražích větších měst, právě jen zase na „Excelsior", a vskutku nedivíme se tomu, že soudíce dle pověsti, reklamy a hluku, jejž balet tento působil, viděli v něm někteří pořadatelé těchto vlaků velikou přítažlivost a jeli k vůli „Excelsioru" do Prahy vlakem divadelním.

Snad lépe by bylo, kdyby místo plakátů, věštících „Excelsior", občas vyvěšovány byly na venkově plakáty, obsahující jména výtečných původních našich dramat a oper, z nichž mohli by páni pořadatelé dle přání svého vyvoliti si dílo, jež by rádi seznali. Jsme toho mínění, že by podobné návěští s úplným udáním našeho původního repertoiru domácího jistě bylo vděk pořadatelům vlaků divadelních, a tak by se znalost naší práce dramatické šířila i na venkově, ku prospěchu národa. Pravíme zřejmě, že z „Excelsioru" není požitku uměleckého, ani estetického, a že venkované, odjíždějíce, vlastně nevědí co viděli a čemu se dívali, kromě různých tanců a kejklí. Naši dobří a skromní spisovatelé dramatičtí nezasloužili si toho, aby k vůli „Excelsioru" po dlouhou řadu týdnů bylo jich zapomínáno.

Jest na bíledni, že podobné přeplňování divadla obecenstvem při „Excelsioru“ působí na dramatické spisovatele původní i na dorost spisovatelský dojmem velmi sklíčujícím. Toť jest jiný neblahý účin onoho baletu, nemluvím-li již o jeho chatrné ceně mravní. Jestliže protahování a prolamování údů a těla baletek a jich „svůdné úsměvy bajader“ jeví takovou přítažlivosť pak věru nedodá se i nadaným duším chuti k vážnému studování přípravnému ku pracím dramatickým: přes veškeré nadšení své, pilnosť, nadání a horlivosť nebudou s to, aby se ubránili myšlénce, že za těchto poměrů neproniknou, že vážné jich práce a snahy převýší otočení několika baletek v některém jiném „velikém baletu výpravném“ — neb, byl-li „Excelsior“, může se dostaviti i „Sardanapel“, „Belsazar“ a jiné. A s tohoto hlediska jest nám odsouditi „Excelsior“ též: jest na úkor rozvoji dorostu spisovatelstva dramatického, odnímaje jim chuti k dalšímu tvoření a pracování.

Porovnáme-li vypravení „Excelsioru“ s úzkostlivým a rigorosním kritisováním našich spisů dramatických, pak věru divíme se, kterak na tyto často měřítko až citlivůstkářské se beře, kdežto Excelsioru otevřeny brány našeho „chrámu umění“ do kořán bez rozmyslu.

A jaká jest hudba páně Marencova v „Excelsioru“?

Klamal by se každý velice, kdo představoval by si ji tak sladkou, měkkou a snivou, jakou jest vlašská hudba po přednosti vůbec. Kdo slyšel něco dokonalejšího a kdo zná vynikající opery, dávané v našem divadle, byť i nebyl sám hudebníkem a znalcem odborným, povážlivě zavrtí hlavou nad tímto v pravdě cirkusovým chaosem, jenž trápí po půl třetí hodiny uši diváků. Hudba „Excelsioru“ jest sprostá, triviální, v pravdě cirkusní, a předstihuje co do chatrnosti i výkony některé skladby zvláště pro cirky komponované, tak že člověk, soudě dle ní, očekává, brzy-li se i koně na jeviště přiženou.

Byť i vyskytl se kde obrance „Excelsioru“ jako baletu a hájil snad, že podobný balet výpravný náleží do divadla národního, v tom přece shodují se všickni, kteří „Excelsior“ viděli, že jest hudba paně Marencova velmi bídná.

V Praze jest obecenstvo znalecké, toť pravda stará a uznaná, a bylo jim ještě dříve, než-li Mozart známý svůj výrok pronesl. Orkestr v našem divadle jest v pravdě výtečný, a litujeme ho, že tak nevděčnou, nepěknou a chatrnou hudbou nucen jest „Excelsior“ provázeti. Často toužíme po tom, aby i v meziaktech hudba důstojná a ceny umělecké provozována byla — ale i ona hudba, jíž cenu tuto nepřikládáme, lepší jest oné hudby Marencovy v „Excelsioru.“ A jsme-li nuceni slyšeti něco podobného půl třetí hodiny, v místech, kde výtečný náš orkestr nejeden požitek nám připravil, pak prosím jest to trapná situace, jež člověka úplně rozladí. —

Lze namítnouti: „Vždyť se „Excelsior“ dává na všech přednějších a větších divadlech evropských.“ Vážíme si a dovedeme oceniti snahu, podati i nám to, co se na prkna jevišť světových vypravuje, jen potud, pokud jest to dobré a dokonalé; ať nedíme, pokud je to nejlepší. Naše poměry a obecenstvo nemůžeme porovnávati s pařížským neb vídeňským; vnucovati našemu to, co snad dochází veliké obliby tamo, není ještě důkazem, že by to byla správná volba a šťastná volba, tím méně záslužnější jest, chtíti rozličnými reklamami a tajením pravé kritiky chtíti vypěstovati u našeho obecentva *umělou* oblibu pro podobná díla, jako je „Excelsior.“ Chceme-li se již říditi dle velikých divadel, řiďme se jen ve věcech dokonalých a uměleckých: najdeme zajisté mnohem více důstojnějších a hlubších děl, než je „Excelsior“, vždyť ku př. celé řady proslulých jinde oper nedávány na našem jevišti dosud. Kdyby nebyl se dával „Excelsior“, nebyla by věru pražádná škoda bývala: pochybujeme, že snad volbu tuto urychlila myšlénka na konkurenci zdejšího divadla německého. Neobávejme se jí tak, a ostaňme jen

na výši důstojného umění dramatického, vypravujíce i krásně naše domácí práce, a podrobujíce časem revisi díla starších našich spisovatelů dramatických!

Budiž konečně dovoleno zmíniti se o výpravě libreta, recte textu k „Excelsioru“. „Excelsior“, jak praví se, (a jakž jest vůbec povědomo) dával se na všech velikých divadlech evropských. Navštíví-li nějaký cizinec naše hlavní město, cizinec, jenž viděl snad jiná velká města evropská, a přijde-li do našeho divadla, tuť zajisté že „Excelsior“ již někdy byl viděl i v cizině, neb o něm byl četl, vždyť jest to novým teprve u nás, jinde jest to již starým. A přece děj „Excelsioru“ a vysvětlení obrazů podáno jest v textové knížce v šesti jazycích: francouzsky, polsky, německy, rusky, anglicky, vlašsky. Přijde-li cizinec do divadla, kdy dává se naše původní opera, již neměl nikde příležitosti v cizině viděti, nedoznává té šetrnosti, již bychom vlastně my k sobě míti měli. „Lohengrina“, „Faustu“, „Romea“, „Traviatu“, „Židovku,“ „Roberta“, „Čarostřelce“ atd. lze viděti na všech světových divadlech, ale naše původní opery jen v Praze. Nebylo by dobře, aby děj našich původních oper byl v libretech stručně vytčen i v několika předních cizích jazycích? Jistě, že by spíše tyto práce toho zasluhovaly, než „Excelsior“, jenž dlouho asi již panovati nebude na repertoiru našem, což jest jediná myšlénka, která nás těší, ať probíráme balet onen s kteréhokoliv hlediska.

Ovšem, ještě nějaký čas třeštiti bude horečka excelsiorová, ale posléze propadne „Excelsior“ zapomenutí úplnému, jakéž jest podobných věcí údělem. Pak jest naším vřelým přáním, aby národní divadlo vráceno bylo důstojné výši dramatického umění, a stalo se paládiem národní literatury i všeho krásného, vzneseného a velikého, jež lidský duch ku prospěchu lidstva a pravého povznesení jeho byl vytvořil. V tom smyslu i my upřímně vítáme Excelsior: výš a výše k dobru, pravdě, mravnosti a ideálům!

LITERATURA.

„Moravská bibliotheka.“ Vydává Fr. Bayer. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel: J. F. Šašek, knihkupec. 1883.

Podali jsme v těchto listech a to v sešitě 3. I. ročníku skromný posudek prvních pěti čísel bibliotheky, svrchu uvedené; chceme pokračovati a podati dále úsudek svůj o dalších číslech téže knihovny.

Chvalitebno jest, že snaží se vydavatelstvo, seznámiti obecenstvo jak možná s největším počtem čelnějších spisovatelův československých; pak věru zasluhuje právem název bibliotheky, nebo až dosud každý svazek jest od jiného spisovatele. Mát zajisté každý autor něco zvláštního do sebe; mát svůj ráz, svůj obor, i svůj způsob mluvy, čili svou formu: tak pozbývá bibliotheka č. snůška knih jednotvárnosti, ale spíše podobá se zahradě, v níž rozličných květů se nalézá, z nichž každý má svou zvláštní krásu, pro kterou se líbí a kterouž baví. Jako tedy v zahradě člověk obdivuje se barvitosti, tvaru a krásám rozličných květin a občerstvuje se jejich vůní: tak v takovéto sbírce, snešené z duchovních plodů rozličných synů národa. I tu obdivujeme se vlohám, nadání, rozmanitosti a krásám ducha jejich a velebíme Prozřetelnost Boží, že hojně a bohatě nadala schopnostmi národ náš a že nových a nových vzbuzuje dělníkův, kteříž s úsilím a láskou pracují o vzdělání a ušlechtění lidu svého.

Prvních pět sešitů vykazuje tato zvučná jména: Františka Stránecká, Vincenc Brandl, Václav Kosmák, Alois Jirásek a František Bartoš; k nim řadí se dále Josef Večera, Jan Havelka, † Václav Beneš Třebízský a Svatopluk Čech.

Šestý svazek téže knihovny vykazuje dílo, zvané: Povídky. Napsal Josef Večera. Jsou povídky tři. Čeští bratří (psáno r. 1878); Košaři

(1879.) a Antůškové (1880); a naznačena knížečka ta svazkem I. páně Večeřových povídek.

Co se prvé týče, líčí se v obci Rozvadově kovář, čtenář, ctitel „Českých Bratří“ a „Havlíčkův“; vypisuje se jeho vlastenecká povaha, ale jeho zoufalý stav, pro který utápí své strasti v opilosti, jak bohužel velmi zhusta v našem lidu bývá, není dosti jasný; že ho dluhy tížily, nebylo dostatečným důvodem; byltě řemeslníkem, měl práce dost a lid mu přál. Zahynul pro přílišnou lásku ku Havlíčkovi. — Matka stará je pevná, neoblomná povaha; ale moudrá a rozumná, jaké druhdy bývaly a jakých za dnů našich ovšem málo. — Dobře a věrně líčen jest život sedláků v hospodě; ale viděti z líčení toho, jak velice mnoho práce ještě třeba, než se bude moci nazvati lid ten vzdělaným a v pravdě osvíceným. — Popisování jest někdy velmi krásné, opravdu básnické, jako na str. 56; avšak místy upřílišuje, jako když na str. 10. popisuje kovárnu při západu slunce: „Omšená došková střecha proměnila se v čas ten v rudou ránu, a stébla dolů visící v potůčky krve, a kde udržel se klásek, byla ztuhlá krev . . .“ Kdyby to mělo býti nějakým znamením budoucích hroznych věcí, budiž, ale tak nebylo; měl býti pouhý básnický popis. — Mluva správná; jen jeden postřehli jsme germanism; myslíme, že není dobře řečeno str. 16.: Otec Nasadilův za té doby dobře si stál; to je zahnízděný neologismus. Jakož i nevíme, co znamená slovo zurčí str. 57.: druhé zurčí smích přese rty jako horský pramének přes kamenky“ — snad zahrčí? —

Čís. 2. jsou Košaři. Ct. spisovatel líčí život košařův, t. j. hotovitelův košů z vrbového proutí v obci Kynicích nedaleko Brna Poznáváme novou stránku národního života na Moravě, v jedné obci, kteráž individualností svou od jiných se lišila a zvláštní ráz života, zaměstnání, ano i mluvy na sobě nesla. Již při svazečku 5. „Lid a národ“ od Fr. Bartoše pravili jsme, že věcí jest nad míru záslužnou, zachovati v obrazích, pérem líčených, tu kterou črtu ze života a smýšlení lidu našeho, sic že může se státi, že za nedlouho potomstvo by nevědělo, jak předkové naši byli živi, čím se zaměstnávali, vůbec, který byl jejich smýšlení a života způsob. Pára a moda vše ponenáhlu nivelluje a do jedné prosaické uniformy obléká.

Číslo 3. p. Večeřových povídek nese název „Antůškové.“ Jest to rodina řeznická, poctivá. Veškerá povídka, velmi truchlivá, podává důkaz, jak jeden bídný a nekalý člověk, žid, může zničiti všecku obec. Věc ovšem ne nová; takových příkladů po veškerých zemích československých bychom mohli vypočítati na sta; ale nemůže se táž věc dosti našemu lidu opakovati a bylo by přáti, aby ta povídka všude se četla a byla známa — pro varovný příklad, zvláště pp. starostům a výborům. — Na str. 167. místo germanismu „otevřená hlava“ lépe by stálo „jasná hlava“; a na str. 182. as uprostřed jsou 3 řádky tištěny dvakrát. Cena 40 kr. —

Svazek sedmý nese název: **„Cesty po Moravě“.** Popisuje Jan Havelka. Díl I. Cena 28 kr.

Po pěkném motu: „Moravěnko, drahá máti,
ó jak krásná jsi ty zem!
jak tě nemá milovati,
komu ty jsi domovem —“

následuje úvod „Na cestu.“ P. spisovatel touží právem na mnohé nevlastenecké cestovate'e, kteří jezdí po Italii, Francii, Německu a Bůh ví kde, peníze utrácejí a vlasti své neznají, která nezřídka mnohem krásnějších a půvabnějších poskytuje krajin a pohledů, než cizina. Ale bažíme příliš po cizotě a svého si nevážíme, toho, co cizinci nezřídka nám závidí. Autor vybízí, bychom putovali s ním. Vypisuje, čeho na cestování třeba a co brává sebou; čím se opatřuje, aby bez závad a obtíží, t. j. prostě a lehce, cestovati mohl. Mimo mnohé věci potřebné hlavně že třeba jest zápisníku, by cestovatel nekonal cest bez užitku, vlastí jen neprobíhal, ale aby jemu i jiným cestování bylo prospěšným a užitečným. Úvod ten je praktický a měli by si jej zvláště mladší cestovatelé (studující) přečísti.

Spisek skládá se z těchto obrázků: 1. Bradla. Dobře líčí, pěkný sloh; všímá si všeho: položení, bylinstva, nerostův, živočišstva (ptáků), pověstí. 2. Brníčko, starý hrad ve zříceninách. 3. Výlet na Praděd první, nezdařený, jak v horách nezřídka bývá; končí humoristickou, známou písní, kterou obrací na Praděd: S Praděda když šli jsme dolů, tu ach, pršelo: promokli jsme až na kůži, to nás mrzelo atd. — 4. Hostýn, vlastně Hochštýn na Zábřežsku; s popisem spojeny jsou pověsti i historické vypravování. 5. Výlet

na Praděd druhý, kterýž se vydařil. Dále č. 6. Annin hrob, pověst z okolí Moravské Třebové. Obsahuje truchlivý příběh, jak zhusta v životě se naskytá. — 7. Kříž v lese, z krajiny Mírovského zámku; rovněž kousek truchlivé romantiky a 8. zkamenělý zámek; popis skal na pokraji vysočiny Drahanské, jež mají podobu hradu; odtud název. S pěkným živým pokusem skal i okolí spojuje p. spisovatel mnohé pověsti, jež o místě tom až dosavad v ústech lidu živou. — Toť obsah.

Cestování předpokládá dostatečnou vzdělanost, sic jest prázdné chodění; ačkoliv samo ovšem zase cestovatele vzdělává. Cestovatel musí míti mysl vnímavou a básnický cit; potřebné vědomosti ze země- i dějepisu, znáti přírodu a lid a míti lásku ku vlasti a svojině A to vše p. spisovatel osvědčil; i přejeme, aby milou Moravěnku kříž na kříž procestoval a cesty své popsal; pak nemálo přispěl by k ušlechtilé zábavě čtoucím, ku poučení o vlasti a památnostech její, jakož i ku roznícení lásky ku milé domovině a národu.

Na str. 119. je snad přílišná nadsázka: „Jako spasení věčné ssál každý tón“ — z úst cikánky, toť snad příliš. A na str. 120. místo: „aby donucovali se“ — lépe: „aby donucováni byli“ — toť patrné passivum. — (Pokrač.)

B. Hakl.

„Ze zlatých dob Moravy“. Historický obraz. Nakreslil A. J. Dubec. V Přerově 1885. Nákladem vlastním. Dostati lze u A. Fuxe, professora v Příboře, J. Vykydala, děkana na Velehradě a v knihkupectvích větších za 70 kr.

Sémě Sušilovo na Moravě padlo do dobré půdy. V obou seminářích moravských, jak v Olomouci tak i v Brně, panuje mezi bohoslovci utěšený a nevídaný ruch. Vydávají svůj list, vydali pěkný almanach, píší do všech listů katolických a práce jejich jsou nadějeplné. Tak i kniha bohoslovce A. J. Dubce „Ze zlatých dob Moravy“ jest nám pevnou zárukou, že zápal k oslavení památky slovanských věrozvěstů mezi kněžstvem moravským neutuchne, a že tento stav po příkladě našich kněží-buditelů bude nadále pracovati na národa roli dědičné.

Objemný spis, čítající ve třech oddílech 288 stran, jest opatřen velmi vhodnou promluvou a krátkým doslovem. Nadějný p. spisovatel, chtěje čtenářům podati životopis sv. Cyrilla a Methoda, činí to způsobem zajímavým. Kdežto pouhá dějinná fakta méně vzdělaným čtenářům jsou nezáživná, ano unavující, podává nám p. spisovatel životopisy těchto našich věrozvěstů v povídce, v níž nám velmi zdařile líčí národ moravský z dob sv Cyrilla a Methoda a všecky poměry, v nichž se za tehdejších dob nalézala říše Velkomoravská.

Celé líčení svědčí o důkladné znalosti historie doby té, především tehdejších kulturních poměrů ve všech vrstvách národa. Hlavně zajímá nás živé popisování života tehdejších Moravanů.

Vedle historicky známých osobností uvádí pan spisovatel celou řadu vzorných a několik odstrašujících charakterů, jež dovedl výtečně vylíčiti, šetře při tom co nejsvědomitěji podání dějepisného. Též zajímavé jest líčení úkladů, které německé kněžstvo a domácí kněžstvo pohanské kulo proti svatým věrozvěstům a panovníku Rastislavovi. Uchvacujícími slovy líčí poslední dny života sv. Cyrilla v Římě. Svatý Methoděj, kde se objeví, vystupuje jako vzor pravé povahy slovanské a jako světec-trpitel. V jasném světle předvádí nám pan spisovatel knížata Rastislava, Svatopluka, Slavimíra a Kocela, župana Všerada, nejlepšího to přítele sv. Methoděje, věrného Vratíka a neunavného Bezdruha, odvážného vladyku Mrakotu a hlavu pohanských vlchevců, zemana Holce a šlechetnou dceru jeho — na druhé straně pak německá hrabata Viléma a Engelšalka a jejich hlavního pomocníka úlisného a zrádného biskupa Vichinga, vášnivého biskupa pasovského Hermannricha. Velmi nás překvapí milý zjev na půdě cizí, kastelán hradu Hohenburku Lotar s dcerou Hildou a j. V celé knize dýše ráz přísně Cyrillo-methodějský. Odporučujeme knihu tuto každému a schvalujeme ji zvláště naší mládeži studující.

Fr. Wildmann.

„Miklova Zíta“. Povídka z doby tureckých válek. Napsal Dr. J. Sket, ze slovenštiny přeložil přivolením dědictví sv. Mohora v Celovci V. Ševčík. Zábavné bibliotéky dílo XCIV. Vydavatel P. Placid J. Mathon v Brně 1885. Cena 50 kr.

Dědictví sv. Mohora v Celovci, nejrozšířenější mezi Slovinci, jež má více údů nežli naše sv.-Janské, působí velmi chvalně mezi probouzejícími se Slovinci. Zvláště přerozkošné povídky z národního života v rouše katolickém po-

dává svým čtenářům a jedna z povídek těch jest „Miklova Zíta“, jejížto překlad sobě P. Mathon pro svou Zábavnou bibliotéku vyprosil. Povídka ta líčí nám v XV. století řádění Turků mezi Jihoslovany, zvláště mezi Slovinci v Korutansku. Líčí nám v starci Serafinu hrdinného katolického Slovince, který v celém životě mnoho bojovati musil proti Turčínům — trpělivou a zbožnou a hrdinnou v křesťanských ctnostech Miklovu Zítu, Serafinova hrdinného syna Mirku, zrádného pokřtěného žida Vlacha Třasohlávka a jeho horkokrevnou Vlašku dceru Almíru, kterážto s otcem svým zradí Turčínům Slovince, celou krajinu učiní nešťastnou a do zajetí uvede ubohou Miklovu Zítu, která konečně dostane se po dlouhém utrpení do domu svého choté Mirky. Povídka velmi zajímavá, křesťanským duchem psaná, měla by v každé naší rodině hojných čtenářů v zimních dobách, kdyby lid náš venkovský o ní věděl — proto ji na nejvýš odporučujeme.

Fr Wildmann.

„Markrabství Moravské“. Popisuje Matouš Václavek, c. k. okresní inspektor školní na Vsetíně. I. a II. část. Řada II. Nové knihovny pro mládež. Nákladem knihkupce Fr. A. Urbánka v Praze.

Často se stává bohužel, že mládež naše ví o mnohé jiné zemi lecos, ale o své vlasti zná toho pramálo. Taková výchova je, trváme, nepaedagogická proto, že dle vyučování názorného jest nám kráčeti od nejbližšího ku vzdálenějšímu. Napřed tedy své poznati a potom cizí. Pak se bude také vštěpovati podlé názoru našeho nejlépe cit vlastenecký. Ale k tomu třeba také vlasteneckých knih, jichž hlavně proto, že se k nim nedostává tytýž pomůcek, tedy že je práce taková namahavou, dosud máme poměrně málo. Z toho lze poznati, jak důležity jsou různé monografie. Takovou vlasteneckou knihou jest „Markrabství Moravské,“ jež popisuje Matouš Václavek, c. k. okresní inspektor školní na Vsetíně. Vyšlo s mnohými obrázky v Urbánkově „Nové knihovně pro mládež.“

Knihy té dosud vydány části dvě. V prvé odhaluje se nám obraz povšechný milé naší země Moravy; pak podrobněji velmi nadšeně se vypisují zajímavé naše dějiny politické a literární; p. spisovatel mluví o Mojmírovcích, o sv Cyrillu a Methoději a j. O Husovi měl pan c. k. inspektor školní ve knize vůbec mládeži a lidu určené „v této nadšenosti“ poněkud opatrněji psáti; se vším nelze nám souhlasiti. Potom provádí nás p spisovatel, aby ducha také snad příliš neunavil, zemí moravskou. Ukázav nám chudé Valašsko, vede nás na probouzející Slovácko, odtud na bohatou Hanu, pak k pořící Odry, kdež třeba déle počkati, až p. spisovatel další vydá část. Všude se nám popisuje kraj i lid; každý popis končí vždy zvláštní úvahou. — Knihy podobné bývají tytýž mdlé, ale přečteme-li tuto jednou, i podruhé rádi se jí pobavíme. A proč? Jednak proto, že p. spisovatel způsobem píše velmi zajímavým, nadšeně, po vlastenecku pak i proto, že pojaty ve knihu tu také písně lidu, pověsti, zvyky, řeč a jeho kroj. Býti podobných u nás knih více, vypadalo by to s naším vlastenectvím zajisté jinak!

J. B. Srbecký.

Nákladem Hynka a redakcí Karla Vondrušky, nyní kaplana u svat. Havla v Praze, vyšel ročník II. **„Kalendáře duchovenstva československého“.**

Mělit lesníci, učitelé, studenti atd. své kalendáře, jenom duchovenstvo nemělo žádných. Potřebě tedy dávno již pociťované vyhověl p. redaktor vydáním svého kalendáře. Jest to práce všeho uznání hodná, provedená pílí neúmornou, což může nejlépe posouditi zvláště ten, kdo musí jako administrator katolického listu ve všech diecésích českých stopovati změnu duchovenstva. Také tento kalendář ozdoben v čele pěknou podobiznou výtečného biskupa brněnského, J. M. dr. Frt. S. Bauera, jehožto životopis se též v části poučné nalézá. Pak následuje uvážení hodný článek dr. Ant. Skočdopole „O shodě mezi duchovenstvem a učitelstvem“. V přehledu duchovenstva pozorujeme proti loňsku dvojí pokrok, ten totiž, že při každém místě uvedena spolu počta a pak že katecheti, deficienti atd., kteří loni v kalendáři duchov. č. se nenalezali, jsou letos v seznamu uvedeni. Jediné, co nám zbývá k přání, jest, aby i toto duchovenstvo bylo spolu s ostatním, v jednom místě se nalézajícím, jmenováno, jako v katalogu cleri a pak aby inseráty se co možná na nejmenší počet uskrovnily a za to tisk se zvětšil, neboť tak malý tisk čísti jest obtížno pro mladší, jakž teprve pro starší oči!

P. V. J. Červinka.

„Slovenské Pohlady“. Již dlouhá, dlouhá léta svitá na tom našem milém Slovensku. Svitá však jen stále, ale posud se nerozbřesklo, posud nespadly šedé mlhavé roušky s temen taterských velikánův. A kdy spadnou asi, kdy usměje se světlo denní na slovenské dědiny plnou, jasnou svou tváří?... Kdož ví; ale dnes ani zítra toho ještě věru nebude.

Zrodilyť sice chudé taterské skály tolik mužů — velikánů, tolik srdcí nadšených, tolik veleduchů, bohatýrů vědením i láskou; chrání si ten dobrý, ubohý lid rodnou mluvu svou, ale což platno, když okolnosti jakoby se všechny proti životu jeho byly snad zapřísáhly, když do téhle ratolesti slovanské lípy buší nepřátelé nejmocněji a bez ustání, a rány ty jsou mocné a léků na ně málo, a tyto ještě slabé... Život literární na Slovensku jest c e l k e m stále jenom v plenkách. Obecný lid, jenž musí s existencí dosti krutě zápasiti a jemuž mluvu rodnou sotvy že do škol připouštějí, ztěží jen bude moci propracovati se k životu čilejšímu, volnějšímu, a jednotlivci, kteří vyšinuli a vyšinou se mezi lidem na stupeň dokonalejší, ti ve výši své září sice, ale zář ta zdaž rozleje se do srdcí lidu, zdaž pronikne trvale i za ty výšiny taterské?...

Než zanechme těchto myšlének, a přihlédněme raději k tomu, co tam jest utěšeného. A tu jest nám se zastaviti dnes u Slovenských Pohladů.

Redaktor Pohladů jest pro ten čas prvním pěstitelem slovenské literatury jak prosaické tak poetické. Mnohé práce jeho u nás známy jsou v překladu (viz Ruch r. 1883.) a poëtická díla jeho (nejnovější v „Besedách poëtických“) těší se oblibě čtenářstva. I Osveta přinesla v loňském ročníku jeho „Epistolu“. Výtečnosti jeho v prose nejlepším pak důkazem jsou oba svazky jeho „Besed a dum.“ A tento Vajanský jest redaktorem jediného měsíčníku slovenského, jehož celý titul zní: „Slovenské Pohlady“, časopis pre literatúru, umenie, vedu a politiku. — Vycházejí v Turč. sv. Martině. Ač předplatitelů počet malý, nepatrný, ač zápasiti jest měsíčníku tomu o existenci všemi silami, přece udržuje se stále na stupni dokonalosti, že nelze mu ničeho vytýkati. Jak v části zábavné, tak v části poučné vyniká. Pěstována v něm novella, povídka, věda, báseň, drama, kritika a to kritika objektivní.

Články veškeré psány jsou s důkladnou předmětu znalostí a sebevědomím p. autorův. Pohlady plní vůbec povinnost svou plnou měrou a směřují k cíli vytčenému stále se snahou neúnavnou, podivuhodnou. I jest povinností naší, abychom jim na této velezáslužné pouti byli dle sil svých prospěšni a podporovali je slovem i skutkem. Chce-li již bujeti nejslabší ta ratolesť lípy slávské sama o sobě, ať tedy žije, a ne pouze živoří. Třeba tudíž, aby větev jí nejbližší, větev česká, napájela tu sestru svou mízou životodárnou, aby tato zazelenala se co nejdříve zelení nejsvěžejší. Protož nejen přečísti slova tato vycházející ze srdce upřímného dostačí, — jak to tak nejčastěji se stává — ale i skutkem třeba osvědčiti je každému, komu není rozkvět literární pouhou zábavou

Jos. Tumpach.

„Vlastenecký Poutník“, kalendář vydaný redakcí Vojt. Pakosty. Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Cena 50 kr.

Mezi nejlepší kalendáře české i co do obsahu i co do formy lze počítati „Vlasteneckého Poutníka“. Jeho poučne i vybrané články zábavné zajisté učiní ho velevítaným hostem v kruzích nejširších. V čele ozdoben kalendář ten velezdařilou podobiznou Jeho knížecí M., pražského arcibiskupa Františka de Paula hr. Schönborna, kromě toho obsahuje v textu mnoho zdařilých obrázků, zajisté lepších než byly lonské. Ze zábavné části líbily se nám nejvíce zdařilá historická povídka Jan Vršovec od V. Pitry, výtečný žertovný obrázek maloměstský „Živé zvonečky“ od V. Pakosty; dosti pěkná jest povídka Barauova, z francziny plynně přeložená Jos. Jandou, „Studánka u topolů“ — slušné jsou také dvě Kokotovičovy črty „Poslední kravička“ a „Invalida“, přel. Jos. Tumpach; dále „Jeníčku smekni“, črta od samouka A. Mozíka, a „Dar Krakonošův“ od Ludm. Grossmanové-Brodské. — Z části poučné uvádíme životopis dr. Fr. de Paula hr. Schönborna, knížete-arcibiskupa pražského (k titulnímu obrazu.), Kdy nám padnou Velkonoce od J. A. Sedláka, Neobyčejní siláci, podává J. Černohouz, dále „Rozmanitosti“: „O elektrickém světle a telefonu“ od prof. J. Pšeničky, pak větší i menší články hospodářské. K přehledu svatých i světic Božích měli bychom přání podobné, jaké dp. Schneider v „Obr. víry“ vyjádřil, by i jména slovanská vedle latinských byla na přes rok v „Poutníku“ uvedena, aby se předešlo mnohým nedorozuměním při udělování jmen křestních.

P. V. J. Červinka.

ROČNÍK II. PROSINEC. ČÍSLO 3.

VLASŤ.

Různé bejlí z českého Parnasu.

Sebral a proklepává Fr. Pohunek.

(Pokračování.)

Básníci a — Satan.

Motto: *„Non vi ha poeta Verista il quale dopo di aver cantato l' epitalamio di Venere e di Bacco, non bruci un granellino d' incenso a Satana.“*

(Nicola Taccone-Gallucci.)

Dřív však než proneseme o této básni [1]) povšechný svůj soud, nechme domluviti Sandalfona, od něhož se dozvíme, že prý se na zemi tak divné dály věci, že on, nemoha se na to dívati, jak lidstvo trpí netečností boží, volal na sebe — smrť. Smrť prý však nepřišla, „leč bratr její sen“ dotknul prý se jemně poprvé jeho skrání, „zkonejšil zvolna prudký jeho bol“ a tajemný hlas proudící se z duše hlubiny pravil prý k němu tiše: „Slyš, ty nejsi sám!“ A tu prý viděl, dí Sandalfon dále:

„ . . . . dlouhé zástupy
těch velkých lidí, kteří v srdci svém
jen z pouhé, čisté lásky k člověku
bol jeho nesli zaň . . . .,
jenž trpěli zaň . . . .,
jenž zmírali zaň, aby on byl živ;“

a v zástupu tom viděl prý

„ . . . . řady věstců, proroků,
jenž — — — — — — —
vztyčili prapor velkých myšlének,
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

[1]) o „Sandalfonu“ totiž.

jak šli všichni před ním v slavném průvodu.

„A jejich dav se náhle rozstoupil
a z něho kráčel velký jasný stín,
vlas ve bohatých zlata pramenech
na vážný, bledý padal obličej,
nad kterým ostrých trnů koruna
se krví leskla jako rubíny.
Ten ke mně šel (praví Sandalfon) a hlasem dojemným
mne objímaje pravil: „*Bratře můj!*“
Já cítil v duši jeho polibek —
a zahojeny všecky rány mé,
— — — — — — — —
— — — — — — — —
I pravím k němu: „Pověz mistře můj,
kdy bude konec mého vyhnanství?“

K této otázce odpověděl prý velebný onen stín, t. j. Kristus, že konec vyhnanství Sandalfonova nastane tenkrát, až člověčenstvu jediným „náboženstvím bude láska“ a „až se z duše člověka smekne žernov mrzké poroby;“ dále pak prý ještě promluvil k němu:

„Ty neumřeš! Ve srdci člověka
žít budeš jak soucit k trpícím,
teď ale trp! a jen v té myšlénce
měj útěchu, že nejsi sám!“

Po těchto slovech zmizel prý v mlze velký a jasný onen stín a za ním též zástupy „věštců, proroků... i kněží krásy“ (t. j. básníků). Když vše zmizelo, procitnul prý opět Sandalfon ze sna a od těch dob dívá prý se klidně dolů k zemi; jenom „když dotkne se ho člověčenstva pláč, tu prý zastená, leč nikdy o milost.“ (l. c. 98—100.)

Tak „anděl“ Sandalfon v stejnojmenné básni, jejíž obsah vrcholí, uvážíme-li vše úplně chladně a nepředpojatě, v následujících větách, kteréž jsou zároveň „mravným naučením“ (!) celé té dlouhé básně: Bůh jest sice Stvořitelem lidí, ale nakládá s nimi po otčímsku, jsa k nim v udělování darů svých skoupým a lakomým, za to však v trestání štědrým a nelítostným. Mnohem lepším a soucitnějším člověka přítelem jest „anděl“, nebo ten raduje se, když se v člověku probouzí „touha poznání“, zhřešivšího člověka vyhání sice z ráje, proto že jest to rozkaz Nejvyššího, ale hříchu člověka radostně žehná jakožto prý „semeni sebeurčení“ a „hojné setbě velkých myšlének.“ Ano, on si zamiloval člověka tak velice, že k vůli němu i sám opustil ráj, že těšil jej, že „hodil“ v lebku jeho „jiskru rozumu“ a to rozumu „božského“, že mu svěřil dar písní a v každé jeho tísni byl mu spomocníkem, začež však od Boha nelítostně byl ztrestán a trpí dosud, trpí pro lásku svou k bídnému člověku a trpěti bude tak dlouho, dokud nebude jedno každé „srdce“, v němž jako „soucit“ sídliti bude, „jeho oltářem“, dokud nebude jediným člověka náboženstvím — „láska“, jak mu — dle Vrchlického — prorokoval Kristus.

Ptáš se nyní, laskavý členáři, jaký že jest náš o básni této povšechný soud? Příznivý nikoli; nebo kromě toho, že jest báseň tato v příkrém odporu s náboženstvím křesťanským, jest i sama v sobě

plna odporů a nesrovnalostí, o jakýchž se ovšem z našich kritiků nezmínil nikdo. Básník chtěl patrně prohlásiti „soucit“ čili přímo řečeno „humanismus bez Boha“ za vrchol a jádro všeho náboženství. Pro tento „soucit“ potřeboval však nějakou loutku čili „učeněji“ repraesentanta, jenž by řekl Bohu a o Bohu to, co si básník zjevně říci netroufal. Za loutku k úloze, jakouž hraje v básni „anděl“ Sandalfon, byl by se ovšem lépe hodil — ďábel; ale básník nechtěl za loutku míti ďábla, nýbrž „anděla“, jenž má skoro všechny vlastnosti ďábla, — snad aby se čtenáři, kteří ještě nejsou tak příliš „pokročilí“, aby ďábla a Krista považovali přímo za bratry, — toho nelekli, slyšíce od básníka, kterak že se Kristus objímá s ďáblem, jej těší, jemu žehná a jej zove bratrem!

Tím že básník nazývá Sandalfona andělem, ač by mu patřil spíše titul ďábla, učinil jej zjevem sympathičtějším, ale zvýšil tím vnitřní nesrovnalosť celičké básně. Nemluvme ani o tom, jak že to možno, aby anděl, jenž zároveň s člověkem opustil ráj, kde „měl svoje místo“ u božího trůnu, aby byl na zemi člověka učitelem, přece opět zůstal ve slávě boží, ve slávě onoho Boha, s nímž byl v odporu, a jak že dále možno, aby anděl, jenž už jednou nebe opustil, — tedy v nebi nebyl [2]), přece opět po druhé „bez vůle boží nebe opustil“, aby z písku vyved proud vody chladné a po vykonaném milosrdném skutku aby se zas vracel do onoho nebe, kde mu už dříve „v chvalozpěvech, nudném koření čas zvolna míjel“ a jež byl proto opustil hned tenkrát, když byl člověka na rozkaz boží vyhnal z ráje, — leč o tom nemluvme, nýbrž ptejme se, jaký že jest to anděl, jehož smýšlení a pak i jednání protiví se vůli Nejvyššího? Jaký že jest to anděl, jenž se rouhá Bohu, jemu činí trpké výčitky a jej volá „na soud spravedlivé msty?“ (Mythy II. 97.) Jaká je to důslednosť v chování se a řečech andělových, jenž bez vůle boží opouští nebe a přec se opět vrací do téhož nebe, kde, jak sám praví, se jenom nudil, jenž dříve chlubil se, že vložil v lebku lidskou jiskru rozumu a svěřil člověku vzácný dar písní, „jichž souzvukem (prý) se staré země tvář líp obrodí než v slzách pokání“ a později pak opět naříká na hrozné a smutné úkazy v člověčenstvu, viní ze všeho jenom Stvořitele a „volá jej na soud spravedlivé msty?“ Dále pak ptejme se: jaký by to byl Bůh, jenž by si toto všecko líbiti dal? Jaký by to byl Bůh-člověk, — Kristus — jenž by se s tímto duchem odbojným, duchem rouhavým bratrsky objímal? Konečně pak ptejme se, jak to vůbec možno, aby duch vzdoru a duch rouhání dlel v srdcích lidských jakožto soucit? [3]) —

O „kněžích krásy“ nechť si píše básník, co chce a jak chce, nechť si je třebas staví do jedné řady s duchem odbojným, jenom Krista ať nechá hezky v pokoji a jej nesnižuje proti jeho učení, proti historii a proti všem tradicím na pomáhače, chvalořečníka a důvěrníka odbojného ducha, třebas byl duch tento nazýván jménem mnohem krásnějším, než jaké mu patří.

Na těchto poznámkách přestávajíce chceme jenom ještě kratince podotknouti, kam by vedla myšlénka, kolem níž se točí a na

[2]) Básník aspoň nikdež nepověděl, že by se byl jmenovaný anděl do nebe zas vrátil.

[3]) O „náboženství“ (!) soucitu či o humanismu často ukrutném a Bohu nepřátelském bude nám mluviti později; zde o něm pomlčíme.

níž spočívá celá tato báseň. Je-li „anděl“ proti vůli božího dobrodincem člověka, pěstitelem jeho myšlének, kteréž ho vedly ku přestoupení zákona božího, z kteréhožto přestoupení „vyklíčilo símě sebeurčení a hojná setba velkých myšlének“ (l. c. 87.), hodil-li anděl v mysl člověka z ráje vyhnaného jiskru rozumu, naučil-li jej zemi vzdělávati a písně skládati a byl-li za všecko to od Boha ještě trestán: jest člověk vlastně jenom „andělu“ zavázán díky za všechno svoje vědění a umění a to „andělu“, jenž se Bohu rouhá a jej zove „na soud spravedlivé msty.“ Od této myšlénky jest ku přímému a zjevnému vychvalování a velebení ďábla, ku klanění se ďáblu jakožto největšímu dobrodinci lidstva již jen malý krok. Odváží se básníci i tohoto kroku?

Z českých básníků tak, pokud nám známo, neučinil doposud nikdo, což rádi konstatujeme ku jejich chvále. Vrchlický však, jenž by, jak se zdá, ďábla rád pekla zbavil, přeložil nám ve své „Poesii italské nové doby“ v pravdě satanskou, dle něho ovšem „epochalní“ (!) báseň Carducciho, jejíž nápis jest „Hymna Satanu“ a z níž vyjímáme jen tyto verše:

„Bez pout svou vroucí
hymnu ti zpívám,
tě, králi hodů,
Satane vzývám!

Dále se dostává nízkého pošklebku „s kropáčem mnichu“, křesťan nazýván jest „barbarským“, o archandělovi Michaelovi dí se posměšně, že prý mu „meč jeho zrezavěl už celý“, a o Bohu konečně, že prý „mu blesky ztuhly již v dlani.“ Po těchto šípech vystřelených rukou sice smělou ale malomocnou na mnicha, křesťana, archanděla a Boha samého pěje básník italský „nábožně“ takto:

Tebou též, Satane,
i verš můj dýše,
jenž z ňader tryská mi
zhrdaje v pýše

bohem zlých papežů,
krvavých králů
— — — — —
— — — — —

Satane, zdráv buď,
ty duchu vzdoru,
ty sílo rozumu
vítězná v sporu.

Tobě dým kadidla,
ples a dík svěží,
nebo tys přemohl
Jehovu kněží“ (l. c. 223—226.).

Zdali Carducci skutečně položil na řeřavé uhlí vonné kadidlo, aby jeho dýmem slavil Satana, aneb zdali aspoň před Satanem poklekl, aby vzdal jemu v pokoře nejhlubší vroucí díky, o nichž v básni mluví, toho nevíme; div by to ovšem nebyl, kdyby člověk, jenž zhrdá pyšně Bohem, klaněl se ďáblu, vždyť víme, že na př. Daumer, — jenž ovšem později ku pravému přišel poznání a vřelým byl obhájcem víry křesťanské, — ve svém poblouzení tak daleko šel (ovšem na základě falešných praemiss zcela důsledně), že chtěl Satana nejenom posaditi „na uprázdněný trůn božské veleby“, nýbrž i žádal vážně a do opravdy, aby mu byly přinášeny oběti — ale nikoli z říše rostlinstva, neb živočišstva obyčejného, nýbrž úplně nefalšované a zcela opravdické oběti lidské (Daumer: der Feuer- und Molochdienst der alten Hebräer.) Carducci jest ovšem ve svých požadavcích mnohem

mírnějším, ať si již z lidskosti anebo ze strachu, aby se snad nestal Satanovou obětí jedenkrát on sám. Nám by to ovšem bylo úplně lhostejno, kdyby tento básník obětoval Satanu, „duchu vzdoru a síle rozumu vítězné v sporu“, nejen kadidlo, nýbrž i sama sebe; ba my bychom se nerozhorlili ani tenkráte, — leda že bychom básníka podivína politovali, — kdybychom se v některém z listů italských dočetli toho, že rozum Carducciho působením satanské „síly rozumu“ tak sesílil, že básník stoupaje s myslí odhodlanou a nohou pevnou na obětní oltář Satanův nadšeně volal: „Satane, zdráv buď!“

Satanská báseň jeho však nám nikterak nemůže a nesmí býti lhostejnou a to hlavně proto ne, že se dostala překladem Vrchlického i do naší literatury druhdy tak panenské, cudné a zbožné. Překladateli pravíme tudíž přímo a bez obalu, že „nemusíme ode všeho míti“, co kde která snad i poněkud „zahořelá“ hlava italská neb francouzská vyfantasirovala a mimo to že spadá na překladatele mravní zodpovědnosť za obsah toho, co překládá.

Když vypukne někde cholera anebo nějaká nakažlivá hlíza, nejdou tam lékaři za tím účelem, aby si nasbírali zárodků nemoci, a přišedše domů aby je očkovali v těla lidí zdravých; když se objeví v některé krajině bujný plevel, třebas byl barev půvabných a krásných, nepospíchá tam ani jeden rolník pro semeno, aby je zasel na zahradě nebo roli své. Když tudíž básník prochází cizí kraje a tam odtud přináší měrou hojnou i básnický plevel bujného sice vzrůstu a květu, ale přec jen plevel, aby ho zasel na Parnasu českém, měli bychom jej za to chváliti? Proti moru a hlíze, třebas by hrozily jenom dobytku, všemožná se činí opatření, a hlízu, kteráž hubí a otravuje — ne tu němou tvář, nýbrž mysl a srdce hlavně těch lidí, kteří bývají tak často nazýváni nadějí vlasti, a tudíž ponenáhla i karakter národa, tu měli bychom snad ze vzdálených krajin schvalně přinášeti a na půdě domácí uměle pěstovati? — Odstup to od nás! My nechceme býti škůdci svého národa a proto protestujeme slavně proti všemu, čímž by mravnosť a mužnosť a karakter lidu mohly jakkoli vzíti porušení; jelikož však mravnosť a z ní prýštící síla a mužnosť na víře spočívá, na víře v Boha vševědoucího a spravedlivého, kterážto víra se v básni svrchu zmíněné až příliš smělým způsobem zlehčuje, proto že se tam oslavuje ďábel jako vítěz nad Bohem: protestujeme i proti této básni; protestujeme však nejen jménem víry, nýbrž i jménem osvěty, pokroku a lidskosti. — Básník opěvuje a velebí Satana jako „sílu rozumu vítěznou v sporu“ a tudíž jako bytosť, kteráž působila i na vyvinování se rozumu lidského, čemuž ovšem tak není. I bez hříchu, k čemuž svedl člověka Satan, byl by člověk došel k poznání a vědění nejen tak velikému, nýbrž ještě mnohem většímu, než jaké má nyní; Bůh, dárce rozumu, sám totiž otcovsky o to pečoval, aby krásný ten dar, jejž člověku svěřil, nezůstal v něm ladem ležeti. On sám byl člověka prvním učitelem. Rozum lidský byl by tudíž i bez hříchu dospěl k poznání a vědění netušenému, k poznání a vědění mnohem většímu, spolehlivějšímu a jistějšímu, než k jakému dospěl, byv hříchem zatemněn, po tak velikých a hrozných oklikách a to ještě jen za pomoci s hůry; to však jest pravda, že by bez ďábla a bez hříchu našich prarodičů celá naše kultura a vůbec dějiny celého člověčenstva byly značně jinačí. Dejme však tomu, ač to pravda není, že by byl ďábel sku-

tečně uvedl prvního člověka na cestu poznání, ale za tu cenu, že porušil hříchem srdce jeho; posloužil tím osvětě lidstva? To asi sotva; neboť pravá osvěta záleží nejen ve vycvičení a vybroušení rozumu, nýbrž stejnou měrou i v ušlechtění a vzdělání srdce. Rozum ovšem možno až do jisté míry vycvičiti a zdokonaliti bez víry v Boha spravedlivého a vševědoucího. Ale co jest člověk, byť byl rozum jeho sebe bystřejší, sebe cvičenější a vybroušenější, je-li srdce jeho zvrhlé a zkažené, hrubé a necitelné? — Ukrutník, dravec, krvelačný tygr společnosti lidské tím nebezpečnější, čím větší jeho moc a čím rozum jeho vytříbenější. Dokladů toho v dějinách hojnost; i životopis páně Voltaire-ův jest v této příčině velmi poučným, proto že musí soudného čtenáře nutně uvesti na myšlénku: vytříbený rozum bez ušlechtění srdce že by musil vésti k osvětě ďábelské; vytříbený rozum bez víry v Boha toť že jest oheň bez pout a hrází, kterýž svítí tak, že při tom lidé hrůzou a strachem trnou a s okem zaslzeným pozorují stopy, jež po sobě zanechal. Kam by tudíž dospělo lidstvo s rozumem vycvičeným, ale se srdcem zkaženým? K barbarství a to k barbarství mnohem horšímu a ukrutnějšímu, než jaké možné jest mezi divochy necvičenými, nikdy však k osvětě, kteráž vyžaduje nejen vzdělaný a cvičený rozum, nejen dovednější a plynnější řeč, nejen jemnější a uhlazenější chování a pohyby, nýbrž toutéž měrou ba větší ještě i zušlechtěné a vzdělané srdce. Toho však není lze dosíci bez víry v Boha osobního, svatého a spravedlivého.

Kdo tudíž víru v tohoto Boha jakkoli podrývá nebo zlehčuje, jest nepřítelem nejenom víry, nýbrž i osvěty a pravé vzdělanosti, bez nichž jest každý pokrok v umění a ve vědách a bez mála každý nový vynález spíše škodlivý než-li prospěšný, proto že ho snadno může býti a často skutečně bývá zneužito, nemluvě ani o tom, že v takovém pokroku spočívá jistý a neodvratný zárodek úpadku. Tupí-li se tudíž Bůh, aneb vyhlašuje-li se jako v zmíněné básni Carducciho za bytosť přemoženou a velebí-li se přímo a zjevně Satan jakožto původce rozumného myšlení, jakožto původce lidského umění a lidského vědění, k čemu jinému může to vésti, soudíme-li důsledně, než-li ku přímému klanění se ďáblu a odtud v naší kultuře na zpátek k hnusnému barbarství a k nemravnosti a k surovosti starých ctitelů Satanášových známých z historie? Je-li totiž Satan — dle Carducciho a jiných básníků a filosofů (!) — původcem naší pravé velikosti, náleží mu právem česť a klanění se a Ized-ové (čili též Yezidis) na dalekém východě, kteří se skutečně ďáblu klaní, mají náboženství jedině „pravé“ (!) a jsou v této příčině nejpokročilejšími; ba česť a úcta náleží pak nejenom ďáblu, nýbrž i Kainovi a Sodomitům a Jidášovi jakožto „svatým“ (!) Satanášovým; had jakožto první a nejhlavnější nástroj Satanášův není pak ničím zlým, ani ne symbolem zla, nýbrž poslem světla, pravým andělem, největším dobrodincem, ba vykupitelem lidského pokolení! Tak učili skutečně v dávnověku Kainité a Mani se svou rotou. A v době novější navrací se „pokročilí“ básníci a filosofové k tomu, co už bylo. Vedle Satana těší se u nich i bratrovrah Kain velké oblibě a z části i lásce; rovněž i Sodomité — to se rozumí že zmodernisovaní — přicházejí ku cti, což jest zajisté také „pokrok“ (!), — jen had ještě není povýšen na oltář, jelikož jeho kultu stojí dosud v cestě kultus křesťanský a kultura křesťanská a jelikož toho chytrý Satanáš na

svých ctitelích dosud nežádá, věda, že v novověku pochodí bez hada rovněž tak dobře, jako pochodil v dávnověku s hadem. Byla by to věru rozkošná podívaná, viděti básníka nebo filosofa, jenž hnal útokem na Boha i nebe, jenž viděl všude jen samé okovy pro ducha i tělo, jak klečí na kolenou v tmavé jeskyni před obrovským hadem, jak pálí před ním vonné kadidlo a touží vroucně po okamžiku, až se hadu uráčí, aby jej pohltil a tak prokázal svému služebníku největší milosť! Prozatím ovšem není žádné „naděje“ (!), že bychom se dočkali rozkošného toho divadla, proto že Satan z bázně před křesťanstvím, jež Carducci v citované básni zove „barbarským“, neodváží se, aby člověka tak velice snížil a svému vlivu v společnosti lidské kladl překážky. Potřebuje dosud proti vlivu křesťanství výmluvné pomocníky; proto nechává svoje ctitele při domnělé jejich neodvislosti a spokojuje se jejich básněmi, jejich chvalořečmi a „proroctvími“ (!), že Bůh a Satan smíří se spolu a že — dle jedněch — žádného pekla více nebude, anebo — dle druhých — žádného už není. Není v této příčině u básníků ďáblu příznivých žádné jednoty, čemuž se ovšem nedivíme; spíše to považujeme za zcela přirozené, proto že ani v pekle není jednoty a stálého pořádku. Mužík na př. vypravuje nám v básni „Sny démona“ mezi jiným takto:

„Mhou temnou jiných světů ve propasti
se neslo křídlo šeré, úžasné,
a s čela jeho,[4]) s p o r n ý c h c i t ů v l a s t i,
na chvíli prchly dumy.“
— — — — — — —

On (totiž démon) miloval prý, dokud byl ještě na jiném světě, v jiném a čistším světle a

„velkých ňader svojich touhou svatou,
tak mocnou, s a m ý m b o h e m n e p o j a t o u
i jiné duše zářný plnil svět.

A dnes — tak opět snil ty blahé chvíle,“
— — — — — — —

kdy byl ještě v nebi a kdy „tichý šepot milených jemu rtů k a n u l v jeho sluch, opětně ucítil na své líci déšť cizích slz.“

„I viděl hrdou pýchu Stvořitele,“

sebe pak v čele mocné vzpoury, jíž se „tvůrce“ lekl tak, že až „ztrnul“; náhle však pocítil „hrot blesku v čele,“ hrozný svůj pád a — uslyšel nářek družky milované, kteryžto nářek tak prý jej trýznil,

„že B ů h s á m, kdyby chvíli tou v důl tmavý
svůj k němu snížil pohled vyčítavý,
b y p o l í b i t j e j m u s i l b r a t r a r t e m“
(Mužík, Hlasy 74. 75).

Tak zcela do opravdy rozlítostněný ďábel jest vskutku zjevem zvláštním a „interessantním“; jak by básník s ním necítil útrpnosť a jak by mu toho neměl přáti vroucně, aby „ho Bůh políbil bratra

[4]) S čela toho křídla? — čelo vlastí c i t ů !!

rtem," jemu odpustil — to se rozumí že bez satisfakce —, jej opět uvedl do prvotné slávy a peklo aby zrušil? Vždyť myšlénka na peklo beztoho „kalí člověku radost" tak „zcela volnou bez pout a hrází" (!), byť byl člověk ten třebas básníkem; neboť mohou snadno i u básníka nastati chvíle, čili dle nevěrců „slabé" (!) okamžiky, kdy mu při vzpomínce na muky pekel, třebas by je znal pouze z Virgila (Aeneida, zpěv VI.) a jim ani věřiti nechtěl, naskočí husí kůže; vždyť se tak stalo i Voltaire-ovi a ten měl přece silné nervy. Proto pochopujem i bez kommentáře přání básníkovo:

„Nechť pekla otevrou se brány staleté,
z nich vyjdou duše bědné
a čelo, na věky jež bylo prokleté,
zas v naději se zvedne.

Pak chceme jásati, nic ples náš nezkalí,
sem pohár, jenž se blýští,
na retech s hymnami abychom čekali
na nových věků příští!" (Mužík, Hlasy 148.)

Myšlénka tato jest už sice trochu otřepaná, nebo již básník německý zpíval:

„allen Sündern soll vergeben
und die Hölle nicht mehr sein";

ale kdo může za to, že přišel na svět o něco později než na př. Schiller?

Vždyť není ani Vrchlický ve svém „fragmentu pekelné komedie", jehož nápis Eloa, kdež nechává peklo zmizeti a Satana vejiti do nebes, — úplně a zcela originelním, proto že myšlénku — základní myšlénce jeho fragmentu velice podobnou — provedl už před ním Viktor Hugo ve svých „Contemplations"! Dle těchto Hugových kontemplací trpí na světě všecko, bytosti neživé rovněž tak jako živé, bylina a zvíře rovněž tak jako člověk, čili jak Mužík kdesi až příliš „plasticky" zapěl:

„ . . . . člověk, démon, anděl, bůh
se věčně ve svých poutech choulí,
od plének po hrob každý duch
za sebou táhne těžkou kouli" (Hlasy);

všecko — tak učí Hugo dále — musíme milovati, — leda jen zbožného křesťana ne — všecky též musíme ctíti, i nejhorší ničemy; konečně pak vchází dle „proroka" Huga všecko všudy šmahem do radosti věčné; zatracenci všichni s Belialem včele vstupují na nebe. Kristus kráčí vstříc Belialovi, objímá jej (na neštěstí pro všechny syny a služebníky Belialovy jenom dle Huga) jako svého „bratra" (!), vede jej k Bohu a — „není pekla více!" Tať jest výslednice zmíněných svrchu básní Hugových a těmito slovy vyznívá i „Eloa" našeho Vrchlického, na niž česká „kritika" zvláště důtklivě upozorňovala a ji chválila. Všimněme si jí poněkud blíže, stojí věru za to!

Kdo jest Eloa? Dle slov básníkových „dcera zrozená ze slzy Vykupitele, oživená dechem lásky Všemohoucího, svedená Satanem" (Mythy II. str. 212), kterýž ji však nepřelhal, nýbrž jí přímo

a upřímně řekl jako pravý kavalír beze lsti a přetvářky, „že jest knížetem zatracených;“ ale ona „líbala přece“, jak dle básníka sama vyznává.

Czajkowski napsal kdesi: „Zresztą kobieta zawsze i wszędzie jest kobietą (ženou); jej ucho stoi otworem na pochlebstwa, jej serce łehce się pochlebstwem: gdyby i sam djabel jej klepał, że grzeczna (příjemná, přívětivá), że ładna (hezká), że rozumna, uwierzyła by temu, użaliła by się nad losem strąconego anioła, i nawet by zlorzeczyła Bogu, choć wie, że to grzech śmiertelny.“

Tak Czajkowski a my nenamítáme proti jeho výroku praničeho; ba máme za to, že i každá rozumná žena slovům jeho v duchu přisvědčí, třebas by jim ústy odpírala, dobře vědouc, že básník nechce, by se jeho výrok bral zcela doslovně, nýbrž že jen tolik povědíti chtěl, že skoro každá žena miluje chválu, pochlebování a lichocení, čímž se nejednou tak dá zaslepiti, že se zamiluje třebas i do muže povahy ďábelské. Proč tedy nechceme býti spokojeni s básní Vrchlického? Jest to snad dvojí loket? Ó nikoli! Kdyby nám byl Vrchlický vylíčil prostě ženu, kteráž se dala svésti a zaslepiti láskou k Satanovi, nenamítali bychom proti jeho básni ani slova; ba i to bychom mlčením pominuli, že nazývá ženu ďáblem svedenou „dítětem zrozeným ze slzy Vykupitele oživenou dechem lásky Všemohoucího.“ K tomu však nesmíme nikterak mlčeti, že básník své Eloy, jak se dle všeho zdá, k tomu použil, aby mohl: říci něco o nahoté, vlepiti nějaký políček křesťanství, velebiti něco, co se falešně „láskou“ nazývá, vyvesti ďábla a všechnu tu havěť pekelnou z místa temnoty, kdež si tropila smích z dobroty a lásky a milosrdenství Boha věčného, do slávy nebes a prohlásiti, že — „pekla více není“! A kdybychom i mlčeli k celému obsahu zmíněné básně, tož bychom přec nesměli nikterak mlčeti v z h l e d e m k u z p ů s o b u, j a k ý m básník provádí základní svou myšlénku, aniž pak k tomu, *jak* nechává mluviti osoby vedlejší. — Shakespeare a Dante mluví ve svých nesmrtelných básních také o lidech bídáckých a zkažených, mluví nejen o jejich nespravedlnostech a ukrutnostech, nýbrž i o jejich prostopášnostech a hanebných nestydatostech, a nikomu ni ve snách nenapadne, by proto činil zmíněným básníkům nějakou výtku.[5]). A proč ne? Proto že nazývají všecky ty věci tím, čím skutečně jsou a byť ani to ne, tedy je aspoň líčí vždycky tak, že u čtenáře vzbuzují ošklivosť a proto nejsou nikomu ke škodě aniž k pohoršení. Platíť nejen: si duo faciunt idem, non est idem, nýbrž i: si duo dicunt idem, non est idem. Rozhodujeť často o ceně slov našich, jich prospěšnosti neb škodlivosti nejenom jejich obsah, nýbrž i z p ů s o b, j a k je pronášíme, kterýž se ovšem řídívá skoro vždy podle úmyslu, s jakým mluvíme. A p r á v ě z p ů s o b, j a k ý m nechává Vrchlický mluviti

[5]) Voltaire, patriarcha novověké nevěry a zvláštní miláček všech liberálů bez liberálnosti, neboť ovšem spokojen ani s Danteem ani se Shakespearem; ale jeho úsudek nepadá zde na váhu, proto že před kritikou tohoto učitele moderní „tolerance“, kteráž nezná žádné snášenlivosti, neobstál vůbec ani jeden básník: Homer byl dle něho „tlachalem, nečitelným, až k smrti nudným“; Virgil „chladným a nepříjemným“; Dante „bláznem“ a jeho „Božská komedie“ „nestvůrou“; Milton „barbarem“; Shakespeare „opilým vesnickým komediantem“ atd. Ze všech spisovatelů a ze všech básníků obstál před Voltairem jen jeden jediný a tím byl — Voltaire sám! Učitel „tolerance“ byl věru tolerantním — ale jen k sobě!

jednotlivé osoby svého pekla, jest po našem skromném náhledu nejvíce závadný. — Semiramis, Kleopatra, Messalina, Sapfo, Poppea známy jsou z dějin jako hříšnice a nestoudnice; že je tudíž básník jako takové v svém „pekle“ uvádí, není nic závadného, ale pokárání hoden jest způsob, jakým — dle básníka — vypravují o svých hanebnostech. Jak a co mluví o jiných a o sobě na př. Messalina a pak „první stín“, přesahuje všecky meze slušnosti; tak by mohl mluviti jen člověk nejspustlejší mezi lidmi spustlými a pro lidi spustlé a to by ještě nesměl být střízlivým, proto že by se i před těmi styděl. Namítne-li se nám, že soudíme přísně aneb docela snad nespravedlivě, proto že básník hnusnou výpověď Messalininu kárati dává Kleopatrou, odpovídáme přímo a krátce, že nejsme tak příliš krátkozrakými, abychom nedovedli čísti mezi řádky a neznamenali, že Kleopatra jen k tomu slouží, aby proti hnusotě jedné postavila druhou. — I Heliogabal trpí dle Vrchlického v pekle hrozný trest; ale způsob, jakým líčí Tegellin dřívější jeho hříchy a nynější trest, nemá do sebe ani dost málo odstrašujícího, mnoho však svůdného a lákavého a zasluhuje rovněž pokárání. Leč dosti prozatím o choulostivém tomto předmětu, vždyť nám bude bez toho ve zvláštní stati mluviti o tom, v jakém poměru stojí přečetné básně Vrchlického k ethice vůbec a ku mravouce křesťanské zvlášť, při kteréžto příležitosti promluvíme též aspoň krátce o tom, co se u básníků, zvláště u Vrchlického, rozumí často „láskou,“ jaká se „lásce“ té připisuje cena a co soudí o všem tom zdravá ethika.

Nyní promluvíme jenom ještě krátce o hlavních osobách zmíněného „fragmentu“, jimiž jsou Eloa a kníže pekel. Eloa zrozená ze slzy Vykupitele“ a zamilovaná do Satana kráčí peklem; z démonů se jí někteří diví, že bloudí mezi stíny zatracenců, že se chvěje, noha její že vázne a hvězda lásky na její čele dříve tak jasná že uhasíná; jiní ji opět napomínají, by se vrátila ku knížeti pekel a vypravují, co je v jeho „komnatě“ pro ni uchystáno; ale i s nebe zaslechla slabě volati své jméno! Eloa váhá, kam že by se měla obrátiti, kam se odebrati a dí sama k sobě: „Hle, svatý plamen hříšné lásky[6]) mé uhasíná .... On nesklamal mne .... On řekl, že je knížetem zatracených a já líbala přece.“ Dále pak mluví Eloa sama k sobě, kterak že zamítla „ochranné meče sester andělů“ a šla všecka rozradostněná za Satanem v peklo, kterak však nyní láska její umdlévá obzvláště proto, že nemůže zapomenouti na slasti nebes a na tvář Kristovu, ale přece opět s radostí vzpomíná na onu chvíli, kdy se potkala se Satanem ponejprv, chválí jeho hrdost a praví, že jej „musí milovati“. Po této samomluvě klesá na kraj propasti, kde se s ní setkává na své cestě peklem Virgilem provázený básník Dante, kterýž dle Vrchlického o mukách pekelných dí, že prý „se předními (sic!) i syn boží krví potil v Gethsemane“ a na slova Eloy zaslepené láskou k Satanu, že „býti stvořením soustavou jest muk,“ odpovídá (Dante), že prý „mukou ještě větší jest býti Stvořitelem, k čemuž ještě dodává krátký sermon, v němž „dokazuje“, že prý jest vlastně Bůh vinen veškerým člověka neštěstím.

[6]) Svatý plamen hříšné lásky! toť věru tak pěkné jako: čistý pramen kalné vody!

— Dante tak za živa nikdy nemluvil a proto ho měl i po smrti básník náš ušetřiti řečmi podobnými. Pusťme však z mysli Danteho, o němž vůbec nevíme, jak že se dostal do této básně, kdež nemá co činiti, kdež náhle vystupuje a náhle opět mizí, a sťopujme průběh zmíněné básně dále. Virgil s Dantem zmizeli; místo nich vystupují na jeviště ženy, o nichž jsme již mluvili, a vypravují svoje necudnosti „láskou" nazývané. Když zaslechla Eloa zvolati Vestálku, kteráž se přidružila ku zmíněným ženám a jim vyprávěla, proč že ji stihl trest na zemi i v pekle, ku konci řeči tázaly se hlasitě, „která z nich větší oběť přinesla lásce," zdvihla se rychle (Eloa), zvolala „já!" a líčila ženám svou lásku k Satanu, pro kterouž ji obzvláště Messalina velice chválila a ji nazvala „světicí, velikou a svatou ženou" (str. 220.) — Brzy po té slyšeti jest hlasy velebící Satana; tento však okřikuje velebitele své a volá Elou. Ta jde rychle k němu, ujišťuje ho nezlomnou láskou svou, slibuje, že u něho na vždy zůstane a „klade hlavu svou na jeho srdce." Satan usíná. V tom slyší Eloa s hůry nebes hlas, jenž ji volá jménem a jí oznamuje, že jí Bůh odpustil a jí dovoluje vrátiti se zpět. Eloa chvíli váhá, ale pak uchvacuje Satana v svou náruč, kryje ho křídlem svým a vznáší se vzhůru za pomoci andělů; když však jeden z těchto duchů nebeských zpozoroval Satana v náručí jejím, zastavil ji v letu a vyzval ji přísně, aby se buď na vždy Satana vzdala, neb aby se s ním vrátila do pekla. Eloa však vine spícího Satana tím těsněji k prsoum, Bůh se smiluje a Eloa s Satanem a se vším všudy, co bylo v pekle, vchází do nebes — bez slzy pokání, bez ponížení se, beze změny myslí — a „není pekla více!" — „Země vykoupena jest láskou člověka, láska ženy — anděla — vykoupila a posvětila peklo" (str. 28.); quod erat demonstrandum!!

Tak m ě l o býti dokázáno; jest však dokázáno skutečně? Pochybujeme. Básník ovšem vyčerpal skoro všecky námítky proti mukám věčným a tudíž proti peklu; ale jsou ty námítky přesvědčující? Básník ovšem činí ústy filosofa křesťanství směšným obzvláště pro jeho učení o lítosti, řka, že dle křesťanství může býti člověk „milým Pánu" pro jedinou „slzu lítosti" prolitou tenkrát, když ho už hřích omrzel a „když mu napadlo na chvilku být dobrým," třebas byl padouchem a lotrem největším; ale filosof ten prohlásil ku konci svého sermonu, že „nauce o lítosti nerozumí" (čili vlastně: rozuměti nechce). Mluví-li však kdo o tom, čemu nerozumí, poví nám asi ztěžka co moudrého, byť byl i filosofem. Proto se není třeba diviti, že zmíněný filosof. chtě učiniti směšným křesťanství, — jako by každému pro slzu lítosti, „když mu n a c h v i l k u napadlo být ctnostným," dávalo ihned patent na nebe a tak jednalo proti všem požadavkům spravedlnosti a zdravého rozumu —, učinil směšným sama sebe. Básník konečně, ač začal dost vážně a celé situaci dost přiměřeně, upadl brzy v ton tak komický, že se čtenář domnívá čísti nějakou veselou frašku nižšího druhu, jejíž hrdinou jest jakýsi Ganelon, pravý to bajazzo. Peklo takové bylo by věru k smíchu a pro nejednoho něčím žádoucím, vždyť by se tam mohl baviti jako Ganelon. Chtěl snad básník tímto způsobem víru, že jest peklo, učiniti směšnou? Tak nechceme tvrditi, ač celá ta scéna, v níž vystupují Ganelon, Jidáš, filosof, sofista, paria a jiní, mnohem více k smíchu pobádá nežli k vážnému

přemýšlení. Vůbec jest celá báseň, ač se v ní mluví místy o hrozných trestech a to dost vážně, takovým tonem psána a tak uspořádána, že aspoň na nás ani jedno místo neučinilo dojmu takového, jaký na nás činí již jen pouhý nápis nad branou u „Pekla" Danteova:

„Per me si va nella città dolente,
Per me si va nell' eterno dolore,
Per me si va tra la perduta gente.
— — — — — — — — — —
io eterno duro:
Lasciate ogni speranza, voi che entrate"
(Dante, Inf. c. III.).

Víra, že jest místo, kde duchové odbojní a lidé nekajicní věčné trpí tresty, nepřišla na svět teprv s křesťanstvím, nýbrž je tak stará jako lidstvo samo a zachovala se více méně jasně u všech národů, alespoň u všech národů kulturních. Ani národ tak lehkomyslný, jakým byli Řekové, nemohl se zbaviti této víry a jeho básníci z doby nejstarší poučují nás o pekle a trestech, jaké tam odsouzenci dle jejich názoru musí snášeti, dosti obšírně. Obzvláště pak jasně a velice vážně mluví básník Virgil jakožto tlumočník národa římského. Dle něho jest již vchod do pekla strašný, neboť:

„Před síní a branou první u samého pekla"

Zármutek, Péče, Nemoce, Strach, Hlad, Bída, Nesvornosť, Vojna, Eumenidy mají své obydlí.

„Mimo ty i mnoho též rozličných oblud a potvor:
„Centauři ve branách peleší, vedle nich dvojetvárné
Skylly, a pak storuký Briareus, a hrozně syčící
Ještěr Lernejský, soptící ohně Chiméra,
Gorgony, Harpyje a třítělné obludy vidmo"
(Aen. přel. Vinařický, VI, str. 125.).

Peklo samo je dle Virgilia obklíčeno trojí hradbou, kolem kteréž

„... plamenem tekutá obchází řeka pekelná
nazvaná Flegeton, kameny hřmotnými se víříc" (ibid. 133.);

kromě toho brána se sloupy z diamantů pevná tak, že jí nepohne žádná síla stvořená, ba ani vůle bohů. A v pekle? Tam odtud

„se slýchá stenot i hrozně se ozývá
mrskání, též břinkot pout, řetězů i tahání."

Tam:

„přísné Gnoský Rhadamantus soudy vynáší,
podvody vyslechá a k nim se znáti dohání,
v čemkoli na světě se kdo kochal, pokradmo a marně
ku smrti jen pozdní odkládaje z hříchu pokání,
důtkami ozbrojena věčná mstitelkyně vinných
Tisifone pere ousměšná je hady stočenými
a tlupu ještě volá na pomoc svých sester ukrutných".
(ibid. str. 133—134.)

Tak vypravovala dle Virgilia Aeneovi Sibylla, po kterýchžto slovech se brány pekel „na hrozně znících stěžejích zavrhnouce"

náhle otevřely, tak že bylo viděti do vnitř a Sibylla ukazovala udivenému Aeneášovi různé zločince, vypravovala mu o jejich zločinech a o jejich trestech hrozných a strašných, ku konci však dodala:

„Sto kdybych já jazyků měla do sta i úst a železný
k nim spolu hlas, všeliké zloby lidské způsoby sčísti
ni všeliká bych jména pokut vyříknouti nemohla.“ (Aen. VI.) [7])

Tak líčí peklo básník pohanský, dle něhož mimo to odsouzenci sami doznávají, že jsou tresty jejich zasloužené, bohům se nerouhají, ano bídně utrápený Flegias dle básníka volá:

„Šetřte bedlivě práv a nebešťany nepohrdejte!“

A není z těchto muk žádného vykoupení? Dle souhlasné víry národů nejstarších: Indů, Assyrů, Peršanů, Aegyptanů, Řeků, Římanů, Číňanů i dle učení křesťanského *není!* A jak se to srovnává, abychom se vrátili k námítkám Vrchlického, jež dal pronésti různými ústy ve svém „fragmentu,“ s láskou a milosrdenstvím božím a „jak může,“ abychom užili slov básníkových, jež nechal úplně bez odpovědi, „odpočívati Lazar v klínu Abrahama, když ví, že člověk boháč nemá krůpěje, by uhasil svou žízeň?“ — K poslední námitce odpovídáme rovněž otázkou: „Jak mohl člověk bohatec hodovati na každý den skvostně, jak mohl odívati se v kment a šarlat, když viděl, že u jeho dveří leží Lazar vředy pokrytý, nemající šatu ku přikrytí ran svých, ba ani drobtů, jež padaly se stolu boháče, by ukojil hlad svůj? Jak se může na př. i básník smáti a radovati, když ví, že touže dobou jiní lidé pláčou? Je-li možno jedno, jest možno i druhé. Co se pak týče zmíněných námitek proti božímu milosrdenství, lásce a dobrotě, jako by se tyto vlastnosti nedaly srovnati s tresty věčnými odsouzenců v pekle, odpovídáme, že básník zapomněl na druhou stránku bytosti boží — spravedlnost totiž, tak jako zapomněl onen „hlas z levice“ vyčítající Bohu, že „lhala ústa“ jeho, když slíbil odpuštění, na druhou polovici biblického textu mluvící o pokání a patřící jako podmínka ku slovům: „byť hříchové vaši nad šarlat byli, nad sníh zběleni budou.“

Námitkou že Bůh, jsa milosrdný, nemůže hříšníka trestati věčně, dají se ovšem snadno zaslepiti lidé, kteří nejsou zvyklí mysliti trochu hloub. Přihlédněme však k této námítce poněkud blíže, vezměme v úvahu všecky okolnosti a námítka tato, jež není ničím jiným než pouhým sofismatem, zmizí sama sebou. Bůh jest milosrdný, chce odpustiti, volá hříšníka ku pokání, podává ruku k smíření, nabízí pomoc svou; když však hříšník jeho otcovskou ruku drze odmítá, když o pokání nechce slyšeti, když hříchu nelituje, hříchu nezanechá, hřích na hřích hromadí, v hříchu umírá: smí pak, když jej za hřích stihl trest, o němž již napřed věděl, jímž mu Bůh napřed hrozil, aby ho tím spíše přiměl ku pokání, — smí pak, pravíme, naříkati na Boha, že mu neodpustil a že tudíž není milosrdným? Zajisté nikoli, neboť:

„assolver non si può, chi non si pente.“ (Dante, Inf. XXVII.)

---

[7]) „Non mihi si linguae centum sint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes scelerum compredere formas,
Omnia poenarum percurrere nomina possim.“

Bez lítosti není odpuštění.

Filosof ve fragmentu pekelné komedie zvaném Eloa žehrá na křesťanství obzvláště pro jeho učení o lítosti, řka: „Ano, podivné to náboženství. Buď mlsný jako opice, vzteklý jako hyena, vilný jako Juan, zabij otce svého, umoř k smrti matku, strhej všecky svazky, jež položila ti příroda a společnost, hýrej v statku cizím jako slon v sadech rýžových; když mdlý a slabý jsi stářím páchati nepravost, když zhnusí se tobě hřích a napadne ti na chvíli být ctnostným, slza lítosti a jsi milým Pánu. Mně milejší jest život pln trpké resignace, jaký vedl Mark Aurel. — Nauce o lítosti nerozumím.“ V těchto slovech spočívá nejen námítka proti učení katolickému o lítosti — na filosofa trochu nemotorná, — nýbrž i vysvětlení aneb aspoň pokyn uvádějící nás na pravou příčinu, proč že Bůh, jenž odpouští hříšníkům i největším, ku mnohým hříšníkům není milosrdným. — Hřích jest vzpourou proti Bohu, hřích jest postavení vůle své vlastní proti vůli boží, hřích jest pych tvora proti Stvořiteli. Hříšný čin pomíjí, upadá mnohdy v zapomenutí i u toho, jenž se ho dopustil, ale hřích zůstává a s hříchem i pýcha. Nemá tudíž hříšník žádné naděje, že se Bůh uražený nad ním slituje, jemu odpustí, jej na milost přijme, čili abychom se s Miltonem tázali:

„ach což žádného
není slitování místa, není milosti?“ (Ztracený ráj, zpěv IV.)

Jest slitování! Hříšník má nejen naději na úplné hříchů odpuštění, nýbrž i na úplné přijetí na milost, ale jen s podmínkou. A podmínkou tou jest? On musí hřích svůj oplakávati, on musí chtíti nejen na chvilku býti opět ctnostným, nýbrž na celý budoucí život, on musí změniti svoje smýšlení a vůli svou, neboť

„Assolver non si può, chi non si pente;
Nè pentere e volere insieme puossi,
Per la contraddizion che nol consente“ (Dante, Inf. XXVII.),

litovati a chtíti zároveň to, čeho litujeme, není možno; on musí odstraniti ze srdce svého nejenom hřích, nýbrž i kořen a příčinu hříchu, t. j. pýchu; on se musí před Bohem pokořiti a poddati se zcela vůli jeho, neb

„kromě poddání se žádného
není místa slitování, žádné milosti“ (Milton, Ztr. r. l. c.).

Ale pokoření, podrobení se bývají pro hříšníka velmi často slova, jimž nechce a nechce rozuměti Pokořiti se! poddati se Bohu! to snad by vedlo k cíli, myslívá i hříšník, ale:

„toho slova pak mi pýcha zabraňuje,
zabraňuje mi bázeň studu“ (Milton l. c.),

dodává ihned aspoň v myšlénkách, uzavírá se v „trpkou resignaci“ a zůstává v hříchu, by jednou zakoušel měrou nejplnější trpké jeho ovoce. Všecko jest možno u člověka zlomiti jenom ne pýchu; tu nezlomí a neseslabí čas, proti ní nezvítězí žádné poučení, žádná domluva, a nejpádnější důvody rozumové jen ji roztrpčují. A bývá-li tak mnohdy u člověka, jak by se měl teprv Bohu pokořiti ten, jenž v pýše ze všech nejprvnější povstal proti Bohu?

„Ne! u všech nebes,
jež drží On (Bůh), a pro neskončenosť
všech světův, života, jež držím s Ním —
Ne! — vítěze mám, ne mne vyššího!
Má úctu všech — však žádné ode mne.
Já válčím proti němu, jako jsem válčil
i v nebi nejvyšším. Vší věčností
a bezednými hlubinami pekla
a neobmezenou říší prostoru
i nekonečnem neskonalých věků,
vše, vše Mu odpírám. A na váhách se
má třást svět o svět, hvězda o hvězdu
a vesmír o vesmír, než ustane
ten velký zápas, ustane li kdy, —
ne dřív, až zničen bude On neb já.
A co můž' zničit nesmrtelnosť naši,
i vzájemnou a nezdolnou tu zášť?“ (Lucifer v Byronově básni „Kain“; přel. Jos. Durdík str. 85.)

Musíme vyznati, že Byron vylíčil těmito slovy pěkně a trefně zatvrzelou, nezlomnou pýchu Satanovu, jenž, ač Bohem pokořen a trestán, přece se nechce pokořiti sám a prositi o smilování.

„Jakéž pak tam smíření, kde smrtelná
vášeň ránu zaryla tak hlubokou?
Buďto však že bych se mohl pokati,
buď že z milosti svůj první míti stav:
Ó, jak brzy zas by mysl vysokou
výsosť vzbudila, jak brzo k tomu se
neznala, co licoměrná přisáhla
poddanosť! a učiněné v bolesti
sliby napotomní vydávala by
zvůle za vymušené a neplatné:
Toť by mne jen v horší vrhlo poklésku,
v těžší pád; toť drahá koupě byla by,
dvojí za bolesť tak krátké úlevy.
O tom ví můj trestatel a protož on
tak je vzdálen od podání pokoje,
jako od prošení já.“ (Satan v Miltonovu Ztr. ráji, zpěv IV.; překl. Jungmannova II. vyd. str. 110.)

Pýchou klesl Satan, pýchou klesá i člověk, a pokud pýcha v něm, není na spasení ani pomyšlení. Bůh, jenž odpouští hříšníkům i největším, není jediné pýše milosrdným; nebo mezi Bohem a mezi těmi, kdož smýšlejí a sobě počínají, jako by sami bohy byli, není žádné smíření možné.

Vím, že jest učení o věčném trestu odporné a protivné. I člověk lhostejný pohne a trhne sebou při slově „trest věčný“. I kdo si lehkomyslně s hříchem zahrává, jednu nepravosť k druhé přidává, zlobí a durdí se při vzpomínce na peklo a tresty věčné a prohlašuje, že nezná slova odpornějšího a protivnějšího, což dokazuje, že lidská přirozenosť může býti hříchem pokažena, že však nemůže býti zničena, aniž potlačena zcela a úplně. Člověk může ovšem jednati i proti rozumu i proti svědomí, t. j. proti lepší při-

rozenosti své, ale nikdy a nikdy se mu nepodaří, aby tuto lepší přirozenost svou zcela a úplně přivedl k mlčení, a proto se mu též nikdy nepodaří upříti pravdu, že musí být výsledek příčině přiměřený. Pýcha odlučuje tvora od Boha; je-li však hřích vzpourou proti Bohu a tudíž pýchou, tedy jest zároveň odloučením od Boha, a toto odloučení trvá tak dlouho, dokud trvá pýcha, nebo Bůh a „bohové" nemohou býti v přátelském spojení. Kdo se druží k „bohům", nesmí naříkati, že se Bůh nechce nachýliti k němu. Na věčné zavržení může se hněvati, na věčné tresty může se zlobiti, ale pak ať se též hněvá a zlobí na to, co peklo věčným činí, na svou pýchu totiž a na sebe samého [8]).

„I na kohož a nač ti naříkat,
nežli na nebes lásku všem zdílenou
zárovně? i budiž tedy prokleta
láska jeho, jelikož mi stejná jest
nenávisť i láska, obě věčnými
trýzníce mne mukami. — Ne! budiž ty
proklet sám, že proti jeho vůle tvá
vyvolila, čehož pyká spravedlivě" (Satan u Miltona IV.; překl. Jungm. str. 109.).

Bůh pekla nestvořil a proto ho též nezruší. Peklo i hřích učinila pýcha, a pýcha působí, že vina a hřích zůstávají věčnými; proto může též jedině pýcha hřích i trest zrušiti — pokořením a podrobením se vůli Nejvyššího. Učiní tak pýcha? Učiní tak v pýše zarytý ďábel? Ne, a nikdy ne! Proto též peklo nikdy nepřestane.

Vrchlický však odstranil peklo a tresty věčné způsobem jednoduchým. Dopustil na Satana velmi tvrdý spánek a dal ho Eloou „vpašovati" do nebe. Tím ho zbavil „hanby pokoření se" aneb alespoň tuhého a zoufalého boje s andělem Michaelem a s Bohem samým. — Tak „řeší básník mohutné problémy!" Žena — Eloa — vytáhne spícího Satana z propasti pekel, schová ho pod křídla jak zboží podloudnické, letí s ním do nebe, Satan klidně spí, ačkoli je slyšeti rachocení hromu a zoufalé volání ženy Eloy, Pán Bůh odpouští, mění světlem nebes Satanova křídla v křídla azurová, Satanu prchá ve spaní z hrudi hněv a když procitl, jest již s Eloou ve sférách vysokých, za nimi ve dvou řadách všichni zatracenci, peklo se boří, nebe se otvírá a vítá Satana i s veškerou jeho chasou pekelnou. Satan, Démoni, Messalina, Semiramis, Kleopatra, Sapfo, Poppea, Kain, Jidáš, Nero, Heliogabal, Ganelon, Efialtes, Julian Apostata jsou ve slávě boží a „pekla — není více!" Nebe jest přemoženo, spravedlnosť musí mlčeti a „soucit" slaví skvělé vítězství! „Kristus vykoupil svět," „žena" zrozená ze slzy (zosobněný to „soucit" čili vlastně: cit bez rozumu) „vykoupila peklo!" — ale „škoda přeškoda" (!), že jen dle Vrchlického! —

Někteří básníci a filosofové namáhají se věru až přespříliš, aby oddisputovali peklo a tresty věčné. — Nechceme nikomu sáhati do svědomí, ale zdá se nám, jako by tak činili více ze strachu a bázně před peklem, tedy z egoismu, nežli z důvodů rozumových; vždyť učí zkušenosť, že to nebývají lidé právě nejlepší, kteří horlí nejvíce

[8]) Dle myšlének Weissových; Apol. II.

proti trestu smrti, proti dlouholetému žalařování zločinců velikých a kteří pro zločiny a nepravosti druhu nejhoršího tisíceré mají omluvy. Jejich vzletné řeči bývají často diktovány jenom samoláskou, nejsouce ničím jiným nežli orationes pro domo sua pro případ ten, kdyby snad sami propadli rameni spravedlnosti. Vzletnými řečmi proti trestům světským, jako by byly přísné a nehumanní a se více nesrovnávaly s pokrokem a osvětou, dá se ovšem ledacos dokázati; ale proti peklu a trestům věčným nesvedou ničeho ani řeči sebe vzletnější a duchaplnější, proto že řeč nemá nikdy té moci, aby to, co jest, proměnila v nic. Kdyby někdo na př. tisíckrát deklamoval v řečech nejvzletnějších, že Praha není, Praha proto přece nepřestane býti, nepropadne se. — Je-li tudíž peklo, nevyvrátí ho žádný rozum lidský. Víra všech národů, neb aspoň víra národů kulturních dob těch nejstarších hlásala, že peklo jest; tak učí i naše víra křesťanská; tak věřili naši otcové. „Bylo-li však peklo za doby otců našich," pravíme tu s Balmesem [9]), „jest i za dnů našich; na skutku tom nezmění praničeho ani přísné smýšlení našich předků, ani shovívavé a změkčilé smýšlení naše. Až se člověk rozloučí s tímto tělem smrtelným, objeví se ihned před soudnou stolicí Soudce nejvyššího, a tam nebude obhájcem jeho svět. Tam bude státi sám se svým svědomím," a tam se nejen dozví, že peklo jest, nýbrž i pozná, proč jest a k čemu jest.

Spisovatelé filosofičtí a po nich básníci chybují často v tom, že tam, kde má pouze a jedině mluviti rozum, dávají mluviti jedině srdci a dávají vládu citu nad rozumem. Cit, jenž pak ovládá ne pouze fantasii, nýbrž i rozum, hledá omluvu pro každou nepravosť, pro každý zločin, jest nepřítelem každé přísnosti a nezná žádného většího dobra nad rozkoš vlastní; proto jest úhlavním nepřítelem trestů, obzvláště pak trestů pekelných. Nejvyšším pravidlem jeho jednání jest jeho egoismus — To se nazývá často humanitou! Ale humanita jest něco mnohem vznešenějšího, šlechetnějšího a krásnějšího než-li toto plané citlivůstkářství, než-li tento soucit převrácený, jenž se podobá hysterické ženské. Tato omdlévá, vidí-li omdlévati někoho jiného, ale srdce její jest tvrdé jako skála, prosí-li ji chuďas hladem zmírající o dost malý dárek. Šlápne-li někdo na nožku jejímu mopslíkovi aneb se jen na něj zamračí, naříká na ukrutnosť a padá do mdlob, ale se služkou vadí a haštěří se po celý den a pro malou chybu by ji rozsápala. Pláče nad ničemou, o němž čte v románu, že má být přísně ztrestán, a pro člověka, jenž v práci lopotné, v práci mozolné ale poctivé tráví život svůj při stravě bídné, nemá mnohdy ani špetky soucitu. Tak jednává často cit bez rozumu.

Rozum však nesmí býti pod vládou citu, nýbrž naopak cit pod vládou rozumu, aby člověk nebyl ze samé soucitnosti nespravedlivým; a rozum praví nám, že ten, kdo si nedal a nedal říci, nechtěl poslechnouti rady a výstrahy a hrozbám se jen smál, nezasluhuje též, když se jednáním svým uvrhl v neštěstí, žádného zvláštního politování nebo soustrasti. A co by mu též soucit náš pomohl, když on by si musil vyznati sám:

[9]) Cartas a un Esceptico en materia de religion. Ed. 10.; carta III., pag. 39.

„Nikdo není víc,
Kdo by mne miloval, a zajdu-li,
Neustrnet se duše jediná;
A jakž by mohla která, když já sám
Nad sebou ustrnout se nemohu?
(Shakespeare, Richard III., přel. Doucha str. 123.)

Provinilec ví, že má nad sebou zákon, toho zákona že si nedal sám a že mu tudíž není také volno, jím se říditi nebo neříditi. — Tento žákon přestoupil a rozum i svědomí volají k němu, že musí za hřích dáti buď satisfakci, anebo že musí trpěti trest. Tak cítili i pohané; odtud jejich báje o Erinnyích, Furiích atd. honících hříšníka a nepřejících mu ni chvilky oddechu. — Zatvrzelý hříšník nechtěl však dáti uraženému zákonu a spravedlnosti žádné satisfakce; co mu tudíž zbývá nežli trpěti stanovený trest? Podplatí snad soudce? Ten je spravedlivý, nedbá na osobu a darů nepřijímá. Zemře snad soudce aneb zapomene? Ale on je věčný a neumírá, aniž zapomíná. Uteče snad před ním? Ale kam utéci a kam se ukrýti před Všudypřítomným a Vševědoucím? A co by mu pomohl útěk před Bohem, když nemůže utéci, nemůže uniknouti samému sobě?

„Na útěk, pryč!
Jak? před sebou? Ó zdravý rozume,
Bych nebral pomstu!! Jak? na sobě sám?
Vždyť rád se mám! a proč? pro dobrotu,
Kterou jsem sobě sám byl učinil?
Ó nikoliv! musím se v záští mít
Pro zločiny ode mne spáchané.
Mé svědomí má tisíc jazyků
A každý jazyk jinou vede řeč,
A každá řeč mne viní „zlosynem.“
A hříchů všechněch dav křičí: „Vinen!“
Ach, musím zoufat! (Richard III., u Shakespera l. c.)

Vysvobodí snad zatvrzelého provinilce smrť? Ale smrť nezničí, co je nesmrtelné! Smrť jest proň jen cestou z časnosti do věčnosti. Čeho vyzíská ztrátou těla svého, když s ním jde na věčnosť jeho svědomí, ten „červ“, jenž hlodá a nikdy neumírá? Vpraví se do svých muk, oddá se „resignaci“? Tím by se ovšem stalo jeho trápení aspoň poněkud snesitelnějším; ale kdyby člověk tisíckráte říkal, že může nešťastně taky žíti a to věčně, nerekne k tomu jeho přirozenosť (jeho rozum, jeho svědomí) nikdy své „ano“, nýbrž jej bude viniti ze lži. Uleví si snad tím, že se obrátí v hněvu a zlosti proti Stvořiteli, aby jej vinil ze svého neštěstí? — Ale proti tomu opře se opět jeho přirozenosť a zahřmí v duši jeho hlasem hromovým: „ty sám jsi vinen!“ — Toť jest pro hříšníka zatvrzelého největší kletbou, největším trápením, že nemůže zničiti přirozenosť svou, kteráž touží nutně po blahu a štěstí trvalém a kteráž, věčně žijíc, věčně též bude rozhodovati ve prospěch Boha a jeho zákona proti hříšníku. Toť jest nejvlastnějším peklem hříšníka, proti němuž jsou všecky ostatní tresty pekelné, o nichž víme jen tolik, že jsou hrozné, pravou maličkostí: že musí vyznávati sobě samému:

„Co mohlo být
snažšího, než chválu jemu (Bohu) vzdávati?
a díky činiti,
díky povinné! než u mne všecko se
dobro zvrhlo v zlé, a zlobu zplodilo.
Já bídný! kam se uteku
před hněvem a zoufalostí nesmírnou?
kam se vrhu koli, všude peklo jest,
sám já peklo jsem“ (Milton l. c. str. 108. a 109.),

a já nezemru, já nezaniknu, proto nepřestane ani peklo mé!

Kdo máš chuť na něco podobného, oslavuj si Satana až do omrzení!

Z lesních procházek.

(Z nového cyklu básní Šumavských.)

Píše Vojtěch Pakosta.

(Dokončení.)

VIII.

Pomněnka v stínu sladce kynula mi:
„Znaven už jsi-li, ke mně přisedni,
obtížná chůze lesa skalinami,
přes hory, doly v parném letním dni!“

Pozvání toho poslechnul jsem čile
a při pomněnce v stínu buků sed,
a v kvítko prosté a tak srdci milé
za dlouhou chvíli jsem svůj hroužil hled.

A horský potok zpíval si až milo,
při jahodinách zkvetlý vřes se rděl,
a vše tak prosto, nelíčeno bylo,
nač jsem v té tíši lesní pohleděl.

Do vínku písní proč ten kvítek váži,
dnes s podivením sebe sám se ptám...
Jen nevinná že radosť nejvíc blaží,
té chvíle šťasten podnes vzpomínám.

IX.

Též k břízám, kráskám, druhdy na procházce
pěšinou lučin sobě zašel jsem;
z dálky se na mě usmívaly sladce,
zářice bílých šatů atlasem.

Mladounké, štíhlé — právě porozkvětlé,
v zrcadlo vodní pohřížily zor,
a o svých vnadách v červánkovém světle
důvěrný spolu vedly rozhovor.

„Marnivé mládí!“ stará bříza děla.
„Až stáří vrásky vryje v lící lem,
poznáte, jaká marnosť krása těla,
jak marná každá radosť pod sluncem!“ ....

Matroně krásek odvětily hlasy:
„Teď mluvíš-li tak — věru malá ctnosť!
Až užijeme, co ty užila jsi,
též rády vzdychnem: Marnosť nad marnosť!“

X.

O báseň, báseň! — Což vám báseň poví,
to dítě spjaté v těsný slova šat?
Ó dokud skryta v hedbáv myšlenkový,
krásnější byla, věřte, tisíckrát!

Tak milounká, jak zlaté jitro v letě,
ve svátek, v polích, kdy se nehne klas,
jak rosy krůpěj, co se třpytí v květě,
jak pocel matky, snivé luny jas...

Jak podvečera záře červánková,
jíž plane klidné stromů přístřeší,
a les, jenž dosud éden v loktech chová,
každičkou snětí srdce potěší...

Ó v poutech slova kouzlo písně mizí,
jak skutečností jasná vidin říš —
a byť se ptákem vznesla v kraje cizí,
snad blaží jiné — mou však není již!

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Pokračování.)

Boleslav Jablonský v Radonicích nepřestal sobě všímati literárního a národního rozruchu v Praze a za tou příčinou dopisoval velmi často nejkochanějšímu příteli svému Jaroslavu Pospíšilovi, kdež dychtivě a pln největší žádostivosti táže se po všem, což mysl jeho zajímá, žádá sobě zpráv o pokrocích pražských vlastenců, po novinách a zas jen po novinách života českého se pachtí. Jest-liže jsme pravili, s jakou pilností a horlivostí Jablonský

Pospíšilovi z Radonic dopisoval, naznačili jsme již tím jeho živé účastenství pro pokrok národní v Praze dostatečně; neboť Boleslav Jablonský nebyl milovníkem dopisování častého a psal jen tehdá, když nutná potřeba společenských poměrů toho kázala [67]). A z těchto byla to „drahá, zlatá Praha" první, jež mu pero do ruky mnohdy vnutila, aby se po jejich osudech u některého přítele pozeptal. V den svaté Barbory r. 1844. píše Jaroslavu Pospíšilovi: „Přijměte vroucí políbení od svého starého přítele, jenž na Vás ve své vzdálenosti často vzpomíná a často by sobě přál, aby s Vámi o dobách minulých, přítomných i budoucích upřímně promluviti mohl. Co dělá naše drahá stará máti Praha? (!) a co její zdární i nezdární synové? Z časopisů se sice člověk mnoho doví, ale jsou věci, které se v nich nenacházejí, kterých však známost přece nemalou rozkoší srdce vlastence naplňuje. Ustavičně mluví se nám o jakési naději ke vzniknutí stálého českého divadla, ale v kom a v čem se ta naděje zakořeňuje, to jest mi posud tajemstvím. — Kde pak jest teď naše světotulné Vrťátko? [68]). Přisliboval podmáslí filosofické z mléka Herbartova [69]);

---

[67]) Upozornili jsme již v předmluvě ctěných čtenářů na tuto skrovnost dopisování B. Jablonského a tím též na nedostatek, jenž nám z toho pro tuto práci vznikl. Uvádíme v tomto smyslu vlastní výpověď Jablonského, kterouž se on v jednom dopise k Pospíšilovi (2. prosince 1846.) ku své váhavosti v korrespondování takto přiznává: „Nehněvejte se na mne, že jsem Vám již tak dlouho ani slovíčka nepsal; jsemť ve psaní listů velmi odkládavý; proto zůstaneme však přece vždycky staří přátelé. Já na Vás často zpomínám, byť byste o tom ani nevěděl."

[68]) Jar. Vrťátko zdržoval se toho času v italských krajinách jakožto vychovatel při rodině barona Hildprandta.

[69]) Jablonský tímto vtipkuje Vrťátka jakožto stoupence filosofie Herbartovy, o kterouž míval již jako studující časté s ním třenice. Rozumí se, že Jablonský, jenž do filosofie tak hluboko nevnikl jako Vrťátko, nemíval potěšení zůstati na vrchu. I tento útok Jablonského na Vrťátka nezůstal bez odvety. Jar. Vrťátko uchystal mu na místě filosofického podmáslí — syrovátku. Napsal mu žertovnou odpověď (ovšem soukromou, kterou však s výslovným svolením jejího původce dovoleno nám zde vytisknouti) takto znějící:

„Karlu T(upému.)

U sta tisíc hromů,
mám-li věřit tomu —?
Karle! pro Bůh, v jakém jsi to bludu!
Pověz, kde Tvůj rozum bzyká,
že se Ti chce kvaltem mlíka
z Herbartského sudu!
Tobě vodu pít jen radno
z helikonské studnice,
z Herbartova mlíka snadno
přepadla by Tebe zimnice.
Ba i filosofské na podmáslí
slabá básnická je konstituce;
bys' i v smrti nepad' v ruce,
by i nervy z gruntu se Ti netřásly, —
jistou aspoň měl bys choleru,
tak i onak neušel bys maléru.
Proto k jiné radím Tobě medicině:
pro polety, filosofské holobrádky,
v Herbartovském magacině
uchystán je kbelík — syrovátky. B(enátský.)

Jak vidno dobírá si Vrťátko Jablonského, jakožto básníka a tudíž nepovolaného pro filosofické podmáslí a odkazuje ho na jeho studnici helikonskou, aby z té se raději napil a žízeň svoji vodou helikonskou hasil.

rád bych aby mi již řekl: „Tu — pí!“ [70]) ale on mně nechá tak dlouho žíznit ....“

Zatím však rozzuřil se v Praze orthografický boj mezi dosavadním „*au*“ a novějším „*ou*“, jehožto hlavním zastancem a záštitou byly tehdá „Květy“ proti většině časopisův a spisovatelův, píšících stále „au“.

Jablonský klonil se více k novějšímu spůsobu „ou“, avšak vida, že většina trvá při starém a jsa toho domnění, že se nové neudrží a musí padnouti, nechtěl sám tento boj zbytečně prodlužovati a proto psal též „au“. Jenom pro „Květy“ neváhal voliti nového způsobu psaní. Vizme, co o tom boji Jablonský sám praví, zasílaje Pospíšilovi příspěvek do „Květů“: „Abyste nemyslil, že jsem snad již „ou“ psáti zapomněl a na ně snad dokonce zanevřel, posílám Vašemu panu redaktoru dvě maličkosti pro „Květy,“ veskrze v „ou“ psané. Učitelstvo jest ovšem pro „ou“, a já jsem také nikdy proti němu nebyl — jen se chci v nepatrné věci většiny přidržeti. A právě proto, že se jeden čas všecky časopisy naše k „au“ přiznaly, vyjma „Květy“, myslil jsem že „au“ zvítězí a proto jsem se k „au istům“ přidal, nechtě dělati výminky. Zvítězí-li „ou“, tím lepe! Do té doby budu však do všech časopisů dle j e j i c h pravopisu psáti.“

Takto vylíčeným způsobem trávil Jablonský svůj činný život v Radonicích, kdež velmi mnoho milých a blahých zažil chvil. Pátek a Peruc, dvě přerozkošné sousedky radonické osady, poutaly srdce básníkovo nejen svojí čarovnou krajinou a idyllickým zátiším, nýbrž i s těmi spanilými duchy, jež Pátek a Peruc ovládaly. Onamo Petřík, tuto Daneš sídleli, oba mužové nezapomenutelní, výteční. Tato šlechetná trojice začasté se scházela a mnohou dobu pospolu v upřímném rozhovoru ztrávila. Roku 1845. zažili naši přátelé zvláště příjemný den. Zavítal k nim totiž dějepisec národa českého František Palacký, aby oslavil na Peruci ročnici svého sňatku [71]). V okolí peruckém ztrávil básník ve společnosti faráře Daneše nejkrásnější okamžiky svého života [72]). V Radonicích stál básník náš

---

[70]) „Tu — pí!“ jest hříčka slovní nalíčená na jméno Jablonského a není v Jablonského řeči nic nového. Byltě on vůbec neobyčejným milovníkem hříček slovních, jimiž se rád bavil. Jeho dopisy oplyvají na mnoze takovýmito žerty a vtipy.

[71]) Jablonský napsal při této příležitosti báseň na Palackého a choti jeho Terezii. Počíná takto:

„Ty zvolil's Peruc, muži nám všem drahý!
chtě oslavit ten památný ti den,
když od nebe, bys vedl život blahý,
šlechetnou chotí byl jsi obdařen.
A nám, o Pane, přáno jest radosti,
slaviti s Tebou týž den blaženosti
tonoucí v mysli jako jarní sen.“

[72]) Pohleďme, jak opěvuje básník tyto přemilé chvíle tichého a spokojeného zatiší svého idyllického života:

„Mezi vrchy skalnatými,
Oldřichův kde stojí dub,
mezi lesy bohatými,
kořist svou kde honí sup:
tam v té vísce tiché, klidné,
zádumčivé, dobrolidné,
studánka kde Boženy,
rozlévá své prameny.....

Ach, jak rád jsem tam vždycky dlíval,
jak napínal zrak i sluch,
když tam pěvec hájů zpíval,
aneb lesní šeptal duch!
Ach jak sladce, ach jak mile
plynuly nám blahé chvíle
v přátelské tam rozkoši —
s Tebou — drahý Daneši!“

na výsluní svého štěstí. Ačkoliv nemůžeme udati doby, kdy povstalo známé životní heslo Boleslava Jablonského: „*Ještě nikdy slunce nezašlo, aby opět nevyšlo!*“ přece kdyby nám pozůstaveno bylo dobu tušiti, řekli bychom, že vzniklo v básníkovi za šťastných dob radonických. Než Jablonský znal též dobře pomíjejitelnosť všeho lidského štěstí, a proto obával se, aby nějakým spůsobem o štěstí své zase oloupen nebyl; byltě ho osud naučil nedůvěřovati svému štěstí. Zejména obával se Jablonský, aby ho opat neposlal na jinou faru anebo do konventu klášterního na Sv. Kopeček u Olomouce. Svěřuje se s tím sám Pospíšilovi v dopise ze dne 2. prosince 1846: „Ale do té staré matky Prahy nemohu se nějak ani dostat; dříve jsem se nechtěl na Strahově ukázat, aby mne snad pan opat nepřinutil, bych šel do Moravy na sv. Kopeček, a teď je zase zima a krátký den. Proto ale nemine přec dne, abych na tu milou matku Prahu nemyslil, a hltavě polykám vždy každý řádeček, který psaný nebo tištěný z Prahy přichází. Jen kdyby toho bylo hodně mnoho a všecko potěšitelné.“ Obava Jablonského byla oprávněna. Nebe jeho štěstí se zakalilo tmavou chmurou — slunce jeho zašlo opět, skrylo se za mraky. Los utrpení jeho nebyl ještě vyplněn. Stihla ho nová rána, bylo mu opustiti vroucně milovanou vlasť — a jíti do ciziny!

Roku 1847. uprázdnilo se v Polsku, ve klášteře jeptišek řádu premonstrátského na Zvěřinci u Krakova, místo proboštské [73]). Abatyše kláštera Zvěřineckého požádala tudíž opata strahovského, aby jim osiřelé proboštství obsadil některým členem ze svého řádu Opat Jeroným Zeidler vyhlídl k tomu Eugena Tupého z důvodu toho, že jako dobrý znalec řeči české přiučí se brzo příbuzné řeči polské.

Jak opatský rozkaz dotkl se Jablonského, snadno lze domysliti. Nelze ani vylíčiti opravdové a hluboké bolesti, kteréž Boleslav Jablonský pocítil zprávou, že se má s vlastí rozloučiti a do ciziny se odebrati.

S myslí nejvýše sklíčenou přichystal se na cestu . . .

Život Boleslava Jablonského v Polsku.

(1847—1881.)

III.

„*Smutno tu, bratři! smutno v cizím kraji!*
Srdci se stýská, ač to oko taji;
honor mě nudí — zábavy mě nudí!
lidé mě nudí — celý svět mě nudí!
Oj smutno, smutno! srdce ke svým skáče —
u nás jináče! ach, u nás jináče!“

(Básně B. J. str. 210.)

1. Boleslav Jablonský proboštem na Zvěřinci.

Dne 23. března roku 1847. rozloučil se těžce Boleslav Jablonský s milenkou svou mátí, zlatou Prahou, a o tři dni později dne 26 března vstoupil prvně na půdu polskou, velmi povážlivou a závažnou, ježto nová vlasť jeho byla až do nedávna ještě republikou [74]). Jablonský vstupoval na půdu polskou jakožto mladý muž, v plné síle

[73]) vlastně fara; neboť Poláci říkají farářům „probošt.“

[74]) Krakov s malým obvodem stvrzen byl r. 1815. (9. čna.) za zvláštní svobodnou obec čili republiku na základě t. zv. „akty vídeňské“ pod ochranou

a svěžesti, čítaje 34 léta věku svého, což jest právě polovice jeho života. První polovici ve vlasti, druhou v cizině prožil. Mlád nás opustil a jakožto člověk stárnoucí časem z Polska přišel se na nás podívat. Byl jako silně vzrostlá jabloň, která již vydává hojné, zdravé ovoce, avšak najednou přesazena jest na cizí půdu, aby tam sestárla. Boleslav Jablonský ubíral se do Polska v naději, že se zase brzo vrátí do Čech; nevědělť ubohý, že se blíží poslednímu již osudu života svého vstříc a že v Polsku svoji pouť pozemskou dokoná. Jablonský totiž považoval svůj nastávající pobyt v Polsku jako za dočasné vyhnanství, těše se myšlénkou, že mu jednou čas nadejde, kdy se bude opět v české vlasti radovati.

Zvěřinec jest ženský klášter kanovniček premonstratských a nalézá se blíže Krakova. Zde usídlil se nově jmenovaný probošt, kněz téhož řádu premonstratského — Čech P. Eugen Tupý ze Strahova, aby pojal ve svou správu faru klášterní a kostel sv. Salvatora [75]). Mimo to stal se klášterním zpovědníkem a inspektorem statků i hospodářství klášterního [76]).

Avšak nový probošt po dosti dlouhou dobu nemohl vykonávati povinností úřadu svého, ježto postrádal jurisdikce [77]) a to z té příčiny, že se duchovenstvo polské, zejména konsistoř krakovská, vší mocí vzpírala proti ustanovení abatyše zvěřinecké, chtíc toho dosáhnouti, aby uprázdněné beneficium zvěřinecké obsazeno bylo knězem za jedno polským a za druhé světským. Nebylo tedy přijetí našeho básníka v Polsku laskavé, nýbrž velice nepříznivé. Jablonský neměl mezi spolubratry kněžími polskými ani jediného přítele, a že i od lidu polského nebyl právě radostně přijat, rozumí se samo sebou, považí-li se jen, že toho času jméno „Čech“ bylo „nomen Polonis invisum,“ jméno od Polákův nenáviděné. Holubičí, měkká povaha Jablonského, těžce nesoucí této nepřízně bratrského národa slovanského a omrzená ustavičnými překážkami, jež mu v prvních měsících konsistoř tak rozhodně byla kladla, jakož i hluboce sesoužená opuštěností svojí a touhou po rodné zemi, zasteskla si v cizině bolně; psal na Strahov, prose opata, aby ho odsud odvolal. Avšak Jeronym Zeidler vida, že Poláci nechtí strahovského kněze přijati, napsal ostrý list místodržiteli tamnějšímu hraběti Lvu-Thunovi, v němž vylíčil Tupého jakožto znamenitého básníka českého a člověka naskrze výtečného a dopis tento neminul se s účinkem. Zakročením hraběte Morice Deyma obdržel Jablonský dne 21. října 1847 jurisdikci pro správu duchovní na Zvěřinci, jakož i splnomocnění k zastávání povinností úředních stavu civilního, ač za probošta zvěřineckého dal se teprve po sedmi letech — 1854 — instituovati.

---

tří mocností — rakouské, ruské a pruské. Avšak následkem polského povstání r. 1846. příčinila se vláda ruská o zrušení republiky krakovské a Rakousko dle smlouvy ze dne 6. listop. 1846 přivtělilo Krakov ku království haličskému.

[75]) „Anno 1847 praeposituraе monasterii Canonissarum praemonstratensium in Zwěřinec prope Krakoviam in Gallicia praefectus est. Necnon parochiae, monasteriis cum praepositura conjunctae ad ecclesiam sanctissimi Salvatoris administrandae curam suscepit.“ Alb. nov.

[76]) Řízení hospodářských záležitostí zvěřineckých Jablonský později složil. Zpovědníkem u jeptišek kolem r. 1863. byl starší kaplan (Canonicus Lateranensis.)

[77]) Jurisdikce = pravomocnosť co se týče vykonávání obřadů církevních.

Zatím však Krakované sblížili se s českým knězem a poznavše dobrou povahu Jablonského, oblíbili si ho posléze tak, že o něm nejinak než o svém otci hovořili. Následkem toho i Jablonský cítil se teď v Polsku více domácím a nabyl větší spokojenosti. Jaroslav Pospíšil podávaje Vrťátkovi, tehdá vychovateli u hr. Harracha ve Vídni, vědomosť o Tupém, píše již dne 14. prosince 1847 tuto potěšitelnou zprávu: „Tupý je dosud v Krakově; to víte, katechetou v klášteře premonstrátek. Že prý si tam libuje, a i jeho prý tam rádi mají; tak mi sdělil Zap.“ [78])

Opat Jeroným Zeidler mínil obsaditi i místa kaplanská při faře Zvěřinecké a k tomu účelu poslal do Polska nejprvé P. Salesia Boučka (potomního podpřevora strahovského), který však po krátkém čase odvolán byl zpět a poslán na místo jeho P. Edmund Kulich, ale i ten r. 1851. z Polska odešel a nyní posláni byli na Zvěřinec dva členové řádu P. Emanuel Jelínek (bývalý professor v Liberci a německý básník) a ze životopisu Jablonského již známý P. Ivan Jelínek, kollega Tupého z dob studentských, který až dosavad byl českým kaplanem v Jihlavě. Avšak i oni brzo prosili opata svého za zpětné povolání, jelikož nemohli přivyknouti řeči polské a Poláci se jim nelíbili. R. 1853. byli tedy odvoláni a od té doby byl na Zvěřinci mladším kaplanem kněz světský, starším kaplanem kněz řeholní (kanovník lateránský.)

Boleslav Jablonský nemohl se nikterak honositi značnějšími příjmy svého beneficia tak jako jiní poněkud vyšší hodnostové církevní. Klášter zvěřinecký poskytoval mu bezplatně stravu a mimo to měl z nadací 600 zlatých ročního důchodu; příjmy z duchovní správy ponechával kaplanům.

Zvěřinec leží dobré půl hodiny od města Krakova. Klášter premonstrátský, v jehož velmi pěkném chrámu Jablonský každý den konal bohoslužby, vypíná se na skále nad Vislou, dále pak rozkládá se vesnice Zvěřinec. Asi hodinu cesty od kláštera na západ vypíná se hora sv. Bronislavy (Sikerník) a na ní činí k nebesům mohyla Koščuškova.

[78]) Co Jablonskému v jeho odloučení největší útěchy a jakési náhrady za vlast skýtalo, to byla vzpomněnka, že nalezá se ve středu národa Čechům bratrského. S jakými city Jablonský mezi Poláky vstupoval, naznačí nejlépe tato básen jeho, datovaná v Krakově r. 1847.:

„Bůh tě pozdrav, ctný Poláku,
ve tvém slavném městě!
Přej, šlechetný Krakovjáku,
spočinku po cestě.

Jakže velké podobenství
tvého k mému slova!
jak jsme v blízkém příbuzenství
matkou, jež nás chová!

Jak podobny jsou též k sobě
naše dávné děje —
naše strasti v této době
i naše naděje!

Krok že vznik dal městu tvému,
taká vůbec věra;
drahému zas městu mému
Krokova že dcera.

Nad Vislou ty máš tu hravou
opuštěné hrady,
a my máme nad Vltavou
pusté Vyšehrady.

Jak ty v západ pod oblaky
k svojich reků vzoru,
tak my smutné šleme zraky
na svou Bílou Horu.

Starožitné tvoje chrámy
chovají tvou slávu,
a co slavno mezi námi,
zdobí naši Hlavu.

Dej mi ruku, chrabrý Lechu!
vždyť jsme bratři vlastní;
přilne-li jen Polan k Čechu,
budem opět šťastní!“

S hory této jest překrásný rozhled na Krakov, Karpaty, Tatry a mohyly Krakusova a Vandy.

Takové jest okolí zvěřinecké. Přihlédněme nyní do samého obydlí proboštova. Budova klášterní je rozsáhlá, však jednopatrová. Vkročíme-li do nádvoří, uzříme v pravo a před sebou chrám s konventem jeptišek, v levo pak obydlí proboštovo. Domácnosť Jablonského byla ticha a utěšena; obýval přívětivý byt, nikoliv sic nádherný, ale přítulný a dosti prostranný. Kdokoli vstoupil do něho, hned v prvním okamžiku mohl se přesvědčiti, že dlí u českého vlastence a přítele Polákův. Na stole vždy ležely nějaké noviny i knihy české.

Vlastenecká a něžná mysl básníkova chovala zvláštní pietu ku vzpomínkám z Čech najmě z Prahy. Každý lístek, který ho docházel z Prahy, pečlivě skládal a ukládal do zvláštních obálek pod nápisem „Památky z milé Prahy.“ Na stěnách měl rozvěšeny obrazy připomínající mu milenou vlasť, zvláště veliké pohledy na Prahu. Také Národní divadlo české měl v krásném rámečku nad lůžkem svým. Vedle toho rozvěšeno bylo po stěnách několik podobizen vynikajících vlastenců českých a polských, jakož i některé obrazy z dějin českých a polských. Neméně vlastenecký ráz mělo jeho fotografické album: plno v něm bylo o vlasť zasloužilých Čechů a nejeden polský spisovatel, vlastenec a kontušovec. K bytu náležel též malý balkon plný květin a vůně. Tam z večera sedával Jablonský rád a nořil vzpomínky své do dávné minulosti.

Jablonský míval doma i mimo dům oblek černý po způsobu kněží světských. Toliko při službách božích oblékal se v řeholní hábit, tolikéž při slavnostech a podobných příležitostech, kdy přes bílé roucho premonstratské oblekl rochetu, mantonellu (lehounký pláštíček bílý přes ramena splývající jakožto kanovnický odznak) a na hlavu kladl bílý biret.

Postava jeho byla mohutná, chod vážný; právě tak jako jeho mluva byla velice vážná. Mluvil pomalu, avšak bez nejmenšího příznaku nějaké lenivosti či pohodlnosti; nemluvil mnoho, avšak co pronesl, to mělo svoji váhu. A přece dovedl baviti každého jak náleží, uměl žertovati a vtipy nevinné strojiti v míře přehojné.

Co se týče kněžských hodností a úřadů, jež Boleslav Jablonský v Krakově zastával, jsou mimo faru zvěřineckou a duchovních povinnosti v ženském klášteře zvěřineckém (hlavně zpovědnictví) tyto důstojnosti diécesalní: r. 1855. ustanoven byl od konsistoře Krakovské za biskupského komissaře kláštera zvěřineckého, r. 1856. jmenován byl radou duchovního soudu manželského, r. 1863. examinatorem a soudcem prosynodalním i vicedékanem města Krakova, r. 1866. čestným a r. 1867. skutečným členem a referentem konsistorním.

Vidíme z těchto mnohých kněžských úřadů, k nimž mimo to přistupuje i celá řada úřadů školních, jak málo času asi Jablonskému pro jeho soukromou práci zbývati mohlo.

Co se smýšlení politického u Jablonského v Polsku dotýče, lze říci, že s Poláky co nejsrdečněji cítil a utlačování jich od Rusů neschvaloval. Však proto nerad viděl, ani se Poláci od Ruska vzdalují, v tom s nimi za jedno nestál, nýbrž jsa velikým Slovanem, přál v této věci Rusům.

Nejlepší svědectví o slovanském srdci a rozumu Boleslava Jablonského podává Karel Havlíček Borovský, kterýž v památném a bouřlivém roce 1848. setkal se s mileným pěvcem Jablonským v Krakově

„Přijeda dne 4. května večer do Krakova," píše o tom Havlíček, „našel jsem město v takovém stavu, jako by nedávno od nepřítele vydobyto bylo Na mnohých místech vytrhána dlažba, okna rozbita, roztřílena, leckde známky bomb a kulí, všude plno vojska, na rynku po celou noc u Sukenice stojí a biviakuje asi setnina jako v poli před nepřítelem, ze zámku, dávného staroslavného sídla králů polských všude mihají se bílé kabáty „ochrancůsvobody a práva Poláků," všude na vysokém zámku nyní v kasárny proměněném, viděti ještě místa, odkud se dávaly městu ony známé poslední důkazy královské a kus takového důkazu asi 5 liber daroval mi náš vel. p. Tupý-Jablonský, jenž zde na Zvierzynci farářem jest, na památku. jak se v Krakově slavilo udělení konstituce. Již po cestě skrze pruské Slezsko setkával jsem se s emigranty polskými kteří pokládajíce mne pro českou bílou a červenou kokardu za Poláka, mi výstrahu dávali, že vracím-li se z Paříže, nebudu do Krakova vpuštěn a vypravovali mi o všem, co se v posledních dnech přihodilo. Celá skoro emigrace opustila byla Krakov a ve Vratislavi se zdržovala. —

V Krakově nemeškal jsem ihned obeznámiti se úplně s okolnostmi nynějšími a maje rozmluvy s muži nejrozmanitějšího smýšlení, s emigranty demokratické i aristokratické strany, s občany krakovskými radikálního i mírného smýšlení, s ostatními meškajícími šlechtici z Halíče a jmenovitě ze Lvova, s malými měšťany zdejšími, s židy, s českými ouředníky zde ustanovenými, s důstojníky vojska a konečně i s representanty zdejší — policie; a ze všech těch nejrozmanitějších krásných i ošklivých, voňavých a smrdutých kvítků utvořil jsem si konečně obraz pravdivý o stavu zdejších záležitostí vůbec, jakož hlavně o událostech v Krakově v nejposlednějších dobách. Nejlepší ovšem zprávy mi podal náš milý Jablonský, jenž jsa svědkem očitým všeho, nedívá se na události zdejší ani okem janičárů a satrapů systému Metternichova, kteroužto roli zde bohužel naši odrodilci čeští co ouředníci a důstojníci vojenští hrají, ani zas s předpojatým srdcem utištěného Poláka, jemuž nedovolí cit národní. nechváliti všechny kroky krajanů svých a nehaniti všechno, co od nenáviděné vlády rakouské pochází; Jablonský, jediný snad v celém Krakově spravedlivý jest soudce obou stran ve zjevném nepřátelství proti sobě postavených, poněvadž pouze srdce a rozum slovanský nestranně souditi může o těchto poměrech."

Podobně povstání Poláků ruských r. 1863. Jablonský rozhodně neschvaloval. Krakov tehdá plnil se uprchlíky i raněnými z ruského Polska a noví, čerství bojovníci odcházeli zase z Krakova do boje proti Rusům. O svízelu tomto píše Jablonský svému otci dne 26. března 1863. takto: „Mám tu teď mnoho starostí s tou vojnou v ruském Polsku. Přichází sem mnoho raněných a před ukrutností ruského vojska se chránících, a Krakov nebyl nikdy tak lidem naplněný jako nyní; po městě jen se to hemží. Ovšem že to také mnoho koštuje (!) a že to každý pocítí. ale každý dělá, co může. v naději, že se to šťastně skončí. Z rozličných stran přicházejí sem

a odtud zas do ruského Polska mladí lidé, aby bojovali proti Rusům a tak je teď v Krakově velmi živo, ale také velmi draho.“ Podobně píše příteli Hynku Březinovi, městskému syndikovi v Kardašově Řečici dne 26. března 1863.: „Co se zde nyní děje, víte z novin. My tu dostáváme zprávy z první ruky. Ještě noviny nevyšly a my již víme, co se stalo. Bývají dni, kde je Krakov veselý jako bujarý jinoch, ale bývají též také dni, kdy vyhlíží jako stařec, kterého veliké neštěstí potkalo. Tak to bývá vůbec v životě lidském, v životě jednotlivců i v životě národů; a tak bude myslím vždycky na světě. Po noci den a po dni noc; po bouři krásné počasí a po krásném počasí bouře. Proto nemáme nikdy zoufat a nikdy zhrdnout.“ A po ukončení války zhoubné píše: „Dobře, že se ta vojna již skončila. Byla tu a jest ještě veliká bída o peníze. Důchodů bylo málo a platit třeba bylo ustavičně; byly rozličné sbírky, jedna za druhou. Všecko vzali na vojnu, neměl se kdo ženit, a poněvadž nebylo hrubě žádných kopulac, byly také příjmy naše velmi skrovné!“ Pokud se poměrů české politiky dotýče, nestál Jablonský na žádném výhradním stanovišti, ježto všechen rozkol národní úplně zavrhoval a k žádné straně ze zásady nechtěl se přiznávati, přestávaje na tom a tím se jen honose, že jest „Čechem.“ V jedné vzpomínce na Jablonského vyslovuje se spisovatel její tímto způsobem: „Nejednou jsem si myslil, že by se poměry mezi námi byly zcela jinak vyvinovaly, kdyby Jablonský byl mezi námi v Praze dlel, zejména že by strannická vášeň nikdy nebyla mohla mezi námi tou měrou zuřiti jako zuřila, neboť by se bylo jemu zajisté podařilo ukrotiti bouře a zjednati myslím ukonejšení a klid. On také neznal stran, on neptal se, jsi-li „starý“ neb „mladý“, on tiskl ti českou pravici a českým políbením tě vítal neb s tebou se loučil.“

Boleslav Jablonský jakožto Čech v Polsku přebývající, který již poměrům polským dostatečně uvykl, zaujat byl a proniknut ideou česko-polské vzájemnosti skrz na skrz. Onť byl pevně o tom přesvědčen, že možna-li jest nějaká aliance s některým národem slovanským, tedy že jest to aliance česko-polská na prvním místě. Prospěšnosť, ano nutnosť přátelství Poláků s Čechy byla mu jasnou nade vši pochybu. Idea česko-polského bratrství nalézala se v jeho srdci, v jeho slovech, ona jevila se v jeho bytě i v jeho básních. Poznaňský list „Przekład Slovianski“ zmiňuje se v době úmrtí Jablonského o jeho česko-polské povaze a nadšenosti takto: „Tento muž (B. J.), kterýž větší část svého života ve starobylém Krakově ztrávil, má též pro nás Poláky zvláštní význam. On miloval upřímně i svoji druhou vlasť a pracoval svědomitě i ku blahu našeho lidu. On náležel k těm, kteříž namáhali se sprostředkovati bližší spojení dvou kmenů slovanských, kteréž se dosud nesblížily tak, jak toho jich prospěch a spolu zájmy veškerého Slovanstva vyžadují.“ Jablonský skládal též na Zvěřinci básně v jazyku polském, jichž však neuveřejňoval. Teprve po jeho smrti nalezena jich celá sbírka v pozůstalosti básníkově [79]). Francouz J. Mien, vynikající pěstitel česko-

[79]) Jedna z těchto básní přeložena byla do češtiny J. V. Sládkem a vpravena i s původním polským zněním do vydání Jablonského básní z roku 1881. (str. 287.). Jest to báseň následující:

Hrají zvony na Wawelu. Grają dzwony na Wawelu.
a t. d. a t. d.

polské vzájemnosti, praví o Jablonském, že „tak se sžil s národem naším (polským) i tak pokochal Polsku, pobyv po třicet dvě leta v našem městě, že jsme ho považovati mohli úplně za svého. Pravosť charakteru, srdečnosť čistě slovanská, skromnosť, mysl vznešená a při tom největší prostota jsou vlastnosti, kteréž mu na vždy pojistily u nás vážnosť a česť.“ Některé české básně Jablonského, („U nás jináče!“, „Sličná Polko“, „Buď pozdraven v tvém slavném sídle ctný Poláku“), převedl do polštiny Czeslaw Jankowski.

Sekretář dr. Linerth jenž studie své konal na universitě Jagelonské v Krakově, obcuje později ve Vídni s Ant. Rybičkou, nejednou vypravoval tomuto, že Jablonský požíval obecné úcty a důvěry u bratří Poláků, což za doby tehdejší bylo něčím neobyčejným u Polákův; zvláště prý se divili Poláci, že Tupý tak výborně naučil se jazyku polskému, že v něm tak jako rozený Polák uměl psáti, kázati i básniti [80]).

Boleslav Jablonský znal z řečí slovanských polskou řeč velmi dobře, z romanských pak jazyků franštinu; mimo to zanášel se jakožto theolog hebrejštinou, kterouž znal dosti dobře.

Zbývá nám ještě promluviti o palčivé otázce života Jablonského, zdali totiž pobyt jeho v Polsku, jak někteří za to mají, sluší ve prospěch Jablonského a českého národa připisovati, čili jak veliká většina soudí, považovati jest odloučení básníkovo od vlasti za pochybené a nešťastné jak pro národ tak pro osobu básníkovu samu. My soudíme tak, jak soudí celý český národ: pobyt Boleslava Jablonského mimo vlasť pokládáme za rozhodně pochybený. Namítá se, že básník náš nebyl by se stal „Jablonským“, kdyby ho jím nebylo učinilo Polsko a jeho postavení. Že však Polsko neučinilo básníka našeho Jablonským, postačí jen poukázati k tomu, že Boleslav Jablonský, opustiv českou zemi, zmizel netoliko z obzoru českého, nýbrž vůbec takořka ze světa. Nevěděli jsme o něm za jeho pobytu v Polsku my tak dobře jako Poláci. Básně Jablonskeho zprvu tak hojně užívané sklesly v zapomenutí a třeba by obsahem i formou svojí tak lahodné, živé a jadrné, přece považovány byly za otřepané a pro novější poměry více se nehodící. I bylo tu třeba momentu, jenž by je oživil. Momentem tím byla jeho smrť: tu znova povstal ruch a šum, vše shánělo se po básních Jablonského, jež opět zaznívají po vlastech československých působíce básníkovi slávu nemalou a my radostně pozorujeme, že se básně ty tak dobře hodí pro naše nynější poměry jako pro dobu, v níž byly psány. Praví li se o postavení Jablonského, jako by ono zjednalo mu většího lesku, nezdá se nám býti námitkou rozumnou. Veliký duch, ať jest postaven na kterémkoli místě, zůstává vždy stejně velikým, úřady ho slavným nečiní. A považíme-li dále, že kanonie strahovská má ve své správě úřady ještě čestnější než-li byla ne právě vynikající fara zvěřinecká [81]), odpadne námitka tato docela. Neupíráme, že Jablonského působnosť v Polsku byla velice prospěšnou a znamenitou; avšak

[80]) Sdělil se mnou p. Ant. Rybička.

[81]) Strahov má ve správě své jedno proboštství na Moravě, tři veliká děkanství (Milévsko, Jihlava, Žatec), měl až asi do r. 1874. ve správě své tři střední ústavy v Čechách. Mimo to bývají též rozličná vyšší beneficia světská, vyšší úřady, universitní stolice (na fakultě bohoslovecké) propůjčovány členům řádu premonstrátského.

činnosť jeho mohla býti mnohem cennější, kdyby byl působil ve vlasti na př. jako professor nebo ředitel některého strahovského ústavu středního [82]), kdež by byl svoje zásady šlechetné, svoji moudrosť otcovskou vštěpoval studentstvu, jsa lidem mladým, zejména studujícím celým srdcem svým oddán. Lidé sami v sobě dokonalí působí na každém místě stejně blahodárně; proto také ze zdárných výsledků činnosti Jablonského v Polsku nesmí se uzavírati, že by tam byl on jediné na svém místě. Kdož uhodne jiných, mnohem ždárnějších výsledků, kdyby byl Jablonský působil v Čechách? Věru nedá se upříti, ať věc uvažujeme jakýmkoli spůsobem, že poslání Jablonského do Polska zůstane pochybeným skutkem opata Zeidlera. Všeliké protivné názory v této věci zůstanou jen vždy pouhými výmluvami a omluvami. Nejvážnější snad námitka jest, že Jablonský prospěl v Polsku vzájemnosti československé, čemuž rádi přivolujeme, avšak považíme-li, že byl Jablonský v Polsku nespokojen, třeba ho tam měli rádi a on je rovněž, nazýváme ukrutným každé tvrzení, že tak dobře bylo pro jeho působnosť, která jinde mohla býti lepší. Ani ta námitka, jako by nespokojenosť Jablonského v Polsku byla jen líčená, zjevem románovým, snad za příčinou zvýšení effektu básníkovy osobnosti od spisovatelů hlásaná, nemá zde platnosti. Jsouť mnohé velmi vážné důvody, které neměly dosud s veřejnosti pranic dělati a kdybychom otázku tuto chtěli urgovati, našli bychom jich ještě více ku zjevení pravdy. A jest-li že později mluví se o vnitřní spokojenosti Boleslava Jablonského, jest si ji opět vysvětliti známou nám trpělivou a poddajnou povahou jeho oproti nezměnitelnému osudu a konečnému přivyknutí [83]). (Pokračování.)

Procházka Paříží.

Satira.

Napsal Vte Henri du Mesnil.

1.

Květ jitra pučí, rdí a žitím usmívá se;
toť město z dřímoty již probudí se zase,
zář denní nahradí svět lampy blikotavé
i měsíc bledou líc již skryl a v mlhách plave.
Mně doba jitřenky ta drahá neskonale,
jak v ouvertuře hra, než končí ve finale:
toť chvíle k procházce, jež skytá děje nové,
nechť švihák s úsměvem mě pošetilcem zove,

[82]) Tak byl J. M. Martinovský, býv. spolunovic Tupého, ředit. realky v Rakovnice.

[83]) Když p. Alois Tupý, synovec básníkův, na nějaký čas v Krakově u strýce svého dlel, přiznal se mu tento častěji, kdyby prý zvykům klášterním byl neodvykl, že by velmi rád šel zpět do Prahy. „V Krakově byl nespokojen“, dosvědčuje p. A. T. „to řekl tisickrát, že neví, čím toho zasloužil, že tam musí živ býti.“ A ještě r. 1865. stýská si Jablonský Vrťátkovi takto: „Co tam děláte v té zlaté Praze? Stýská se mi již po Vás i po ní — ale není možná — práce až po krk! Mám půl tuctu úřadů a v každém dost zaměstnání. Je to bída na tom světě! Věř mi, nejšťastnějším člověkem na světě je osel — aspoň v našem stavu. Naše vedlejší t. j. čestné úřady připravují nás jen o čas a peníze. Kdybych byl světským knězem, mohlo by mi to být ještě prospěšným, — mohl bych tu ku př. být již kanovníkem (kdybych totiž chtěl v Krakově zůstat), ale tak mi všecky mé zásluhy nic nepomohou; zůstanu věčně tím, čím jsem, kdežto jiní buď lepší beneficia dostávají, aneb na kanovníky povýšeni bývají.“

vzduch čist jest, nebe jasno v bílém mlhy jasu,
vše čerstvo na ulici, čisto v ranním času;
toť hodina, kdy lehko básníkovu hledu
lze najíť ložiska až po vrch plná medu.

2.

Hle, u patníku sedíc, v ručky kloníc hlavu
dlí dítě s okem snivým, v chatrném již havu,
jenž černý, nečistý šat kominíka zradí.
A jeho zrak zalétá obdivu pln kradí
na blízké pečivo, chuť zračí se mu v tváři
a vzácným opálem, se zdá, že úběl září,
v němž jako uhel černé jeho oko svítí.
Ty ubohý, jenž brzy cestu budeš míti
jen jedinou, ten úzký otvor za komíny,
a který nehledáš již osud sobě jiný
jen abys s jarem jednou zase mohl zpátky
jíť spočinout na srdci trpící své matky!

3.

Ať v pozdní večer strkej vozík chudá ženo!
Dál kolo ubíhej a nebuď zadrženo!
Tvých, matko, sedm dítek v malé kobce kvílí,
hleď, řetkviček tvých prodej čile vždy ať pílí!
Nuž, vykřikuj jen také čerstvé svoje zboží,
což na tom, že již sípáš, chrapot že se množí,
což na tom, nohy tvé že unaveny chůzí,
syn nejstarší, jenž tlačí, červík ještě — druzí? . . .
Muž zabil se, jak ti, kdo v opilství se ztápí . . .
Ó, neumdli, ať větší bída nepřikvapí,
vždyť nahražovat jest ti otce ztraceného! —
Zda nechají ti aspoň naděj v ráj, krom všeho?

4.

Svou malou nožkou v drobném, úzkém ve střevíčku
v před ubíhá, rtík hryzouc, broskve nach na líčku;
vlas v kudrnách jí splývá po jemninké skráni,
jen stěží klobouk s pérem před vánkem jej chrání.
Ví dobře koketka, že v půvabu a kráse
svých pohybů markýze mladé podobá se,
ví, cestou že v ní každý vznešenou zří děvu,
leč balíček ten lehký popouzí ji k hněvu;
jej nosit musí všudy, kudykoli chodí,
on z obdivovatelů vtipkaře jen plodí
i lehkověrným jasně vstříc již z dáli hlásá,
že modistkou jen pouhou vtělená ta krása.

5.

V před kozičky jen běžte dále, hnědé, bílé,
vám svátky platny nejsou, nedělní ni chvíle.
Pán žene vás a více černý rousnáč jeho,
jenž nožky vaše pudí klusu do rychlého.

Tam nádherný ten palác s otevřenou mříží,
dvůr před ním zříte stinný, bujný palouk svíží,
tam v župan oděna se žena dolů kloní
a s balkonu vám kyne, choré dítko cloní,
tvář jehož bolest zračí, nepokojná, bledá,
kdys růžová a smavá, u vás pomoc hledá:
ó, neste ubožátku hojivého mléka,
jak lékař příkaz dal, neb žití rychle stéká!

6.

Proč svatyně tak časně dnes již vyzdobena,
dvě klekátka před oltář proč jsou postavena
a tisíc světel září v jeden jasný plamen,
jich odráží se jas o vážný, chladný kámen? — —
Ach, svatba. V tuto chvíli?... Podivno! Leč tiše!
Jdou! Její čelo, zdá se, tichým bolem dýše,
v před stoupá zavěšena v rámě generála.
Toť otec — děd? Což po tom. Jemuž ruku dala,
kde ten? kde ženich luzné čarodějky stojí,
kde jest? Či možno váhat, kdy vás láska pojí?
Jak?!... Ve tvář že mu zírám, stářím zpotvořenu!
Ó, dítě, prodali tě! Za jakou as cenu!

7.

Tři muži v černém fraku, s oholenou tváří
z vrat vyšli paláce, jenž smutku pychem září,
z nich prvý slova svoje vážným tonem dusí:
Toť smutno, pánové, leč každý zemřít musí;
zde vědě vzdorovala phlegmasie ryzí...
Ó, prosím, nemylte se, zemřel hydropisí!
Tak mínění své oba správným býti praví,
a před domem se hemží ekypáží davy.
Leč třetí odcházeje na hlas v mysli hádá:
Co počne baronka? Již vdovou a tak mladá
a rozkošná. Což, byla partie by skvělá,
víc jistě dostane, než kolik sama měla.

8.

Přec posléz milence dva potkati mi jesti;
rád potkávám je cestou, přinášejí štěstí.
Jsou krásni oba, hrdi, dětskosť plá jim z tváře,
ty, sázím se, kněz spojil včera u oltáře.
Řeč vane sladkým šeptem, láska na jich čele,
a žena zardívá se jako dívka cele.
Jdu za nimi jich krokem, pomalu tak kráčí
a ve oči si hledí v smíchu a zas v pláči —
dva tajní policisté mihli se v ulici,
jim davy lidu v pátách, zvědavosť na líci.
„Tu naši ptáčkové jsou, vzkřikne jeden hbitě,
tři dni již hledáme je. — S námi okamžitě!“

9.

Jak zkameněl bych, stojím, rozerván jsa v duši
a hledím za neznámou. Kdo lesť, podvod tuší
v tom něžném, snivém oku, faleš v její hlasu,
jež nápadnější činí čárnou její krásu.
Mně znudila se chůze, navrátím se domů,
stesk dere se mi v duši, jiná svízel k tomu.
I sáhnu, znáti chtěje, kolik v času době
chvil prchlo v rozjímání mi o světa zlobě.
Než bolesti! Z mé vesty prázdno mi jen zeje —
pryč hodinky i sáček! Ó měst velkých reje!
Můj Bože, jak to hloupé, blouznit po Paříži.
Pryč! raději v stíny lesů, jež se v pustu níží!

Přel. Zdeněk Kuffner.

Zapomenutý.

Obrázek z horského zákoutí.

Napsal Josef Flekáček.

(Dokončení.)

Bylo to již k večeru, když potěšiv nemocnou, obdarovav ji, vracel se zpět. Bylo úplné ticho. Zapadající slunce zbarvilo oblohu červeným a žlutavým světlem, tak že černající se země, na niž tato smíšenina oranžového světla padala, zvláštním leskem se třpytila. Z povzdálí mračily se ohromné horské vrcholy, podávajíce si ruce, jako by nekonečný řetěz splítaly kolem vlasti české, stojíce na stráži. Klidně a tiše ležel Skálov ukryt ve skalách a nikde nebylo téměř — kromě bzučícího hmyzu a zde onde výkřiku osamělého ptáka — žádné známky života.

Blažej smekl klobouk a díval se, pln podivných citů a nadšení, do červeně žlutavé oblohy. Zamyslil se — vždyť někdy celé okolí člověka ku přemýšlení a zadumání vybízí. Dokonalá duše nemá od přemýšlení k modlitbě daleko: ani nevědouc jedno v druhé proměňuje. Blažej tu stál a nemýlím-li se, oči jeho se zarosily. Kdo ví, komu neb čemu slzy tyto platily.

Z modlitby a přemyšlení vytrhly jej na blízku kroky: někdo přicházel od Skálova. Byly to kroky hřmotné, jež se v tichu značně rozlehaly. Postava vystoupila ze zátoče na cestě a Blažej poznal — Jezberu koňaře.

V tomto okamžiku kmitla farářem myšlénka, že si s ním zde stranou všech lidí a svědků promluví. Jezbera, vida faráře, již z povzdálečí kysele se ušklíbl. Nejraději by se byl vyhnul: ale tentokráte bylo by vyhnutí přímým útěkem bývalo. Kráčel tedy ku předu a potkav Blažeje, něco zamumlal (což mělo býti pozdravením) a velmi lhostejně čepici ku pravému uchu stáhl. Při tom oči jeho vyhybavě před sebe hleděly, jakoby hledaly místo alespoň půl hodiny odtud vzdálené.

Farář na toto nedbalé pozdravení velmi vlídně poděkoval a nechal Jezberu asi tři kroky přejíti. Jezbera, domnívaje se, že již vyvázl, pilně nohy natahoval, aby milému Blažejovi z dostřelu zmizel, an se tu farář obrátil a měkkým svým hlasem zvolal:

„Jezbero, rád bych s vámi promluvil.“

Oslovený nebyl pranic překvapen: spíše se zdálo, že jest v jeho tváři psáno: „Vždyť jsem to čekal.“ Zastavil se a odvětil drsně: „Nu — což se líbí?“

Farář přikročil k němu, vzal jej za ruku, a pravil:

„Člověče, mohl byste vykonati bohulibý skutek, kdybyste jen chtěl. Víte dobře, co tím myslím. Hleďte, je všude tak velebno a ticho, Bůh sám sklání se k lidem v tak krásné chvíli. Zanechte své zášti proti Verunce a buďte bratrovi ne špatným, ale dobrým rádcem. Buďte mu spíše andělem, než duchem zlým. Uvidíte, že na vás bratr nezapomene a že nebudete zkrácen. Hledám ve vás spojence, Jezbero, spojence vydatného, který mi může přispěti. Slibte mi to.“

Mírná tato řeč vehnala Jezberovi všechnu krev do tváře. Vyškubl se faráři z ruky, oči jeho nevylíčitelným ohněm zaplály, a bylo viděti, že vnitřním návalem není s to, aby slovo promluvil. Modré, jasné oči farářovy spočívaly na něm a jevila se v nich veškerá velikosť a odhodlanosť jeho ducha.

Za chvíli teprve Jezbera začal.

„Přepadáte mne jako loupežník na cestě. Kráčel jsem pokojně kolem vás, dal jsem pozdravení... proč mě nenecháte? Vy nám všem ztrpčujete život. Proč mi vstupujete do cesty, a když mne již potkáváte, nechte mne a nechte bratra — neradím vám, abyste se stále do nás míchal. Mé děti nesmějí žebrati k vůli poběhlici, která z otcovského domu utekla. Vy nás nebudete zkracovat. Co vám mé děti učinily, že jako zloděj jim právo jejich loupíte? Nechte mě jít.“

Po těch slovech vyškubl se mu z ruky a chtěl kráčeti dále.

„Ostaňte!“ velel farář a zadržel jej silou, již bylby koňař v tomto starci nikdy nehledal. „Ostaňte, však máte více na svědomí, než se domníváte! Vy rozsíváte koukol do osady mé, kde obilí plodné dařiti se má! Nahledněte to, člověče, a pokud neučiníte mi před Bohem, jenž nás oba snad brzy již souditi bude, svatý slib, že napravíte, co jste sám zavinil, nepustím vás od sebe. Mějte srdce a slitování.“

Jezbera odstrčil daleko faráře.

„Nechte mne! Nechte mne, nebo pak bude pozdě. Co chcete na mně? Spíše bratrovi červeným světlem na střeše posvítím, než bych měl se dívati, jak se svou poběhlicí do vašeho kostela kráčí. Oč běží? Co chcete vy při tom? Litujete, že nepadá do kapsy štola? Chcete peníze z veselky? Já vám je dám sám, ale nechte mě a bratra, a na svatbu nečekejte.“

Koňař vytrhl z náprsní kapsy velikou tobolku a počítal třesoucí rukou.

„Kolik chcete?“ opakoval zbledlému knězi. „Proč jste to neřekl hned? Zaplatím vám, abyste již jednou mlčel. Však dobře vím, že jste chudý, a že nemáte na faře ani soli. Nu, Jezberovi nezáleží na nějaké zlatce. Zde vezměte.“

Jezbera podával Blažejovi hrst bankovek. Oba ti mužové se chvěli: jeden vášní, druhý bolestí. Svatosť potkala se na jedné cestě

s hříchem: svatosť chce vzletnouti do výše, ve zřídla jasnosti a pravdy, hřích věsí se jí na křídla a táhne ji do hlubin tmy a zkázy.

„Nechte si všechno“, odvětil tiše farář, odstrkuje jemně nabízené peníze a hledě pevně hříšníkovi do očí. Toliko slib od vás chci, že bratrovi nebudete stát v cestě. Nerozcházejme se dříve. Bůh nás vidí.“

„Což jste loupežník, člověče?“ vykřikl Jezbera a ruka jeho hrozivě pozdvihla sukovitou hůl. „Což se vás nezbavím?“

Farář vstoupil před něho se slzavýma očima.

Sepjal ruce a zvolal: „Mějte slitování a buďte mi nápomocen, ať vše pokojně skončím, než umru.“

Koňař se rozlítil. Oči mu téměř vylézaly z důlků a plamennou záští rděl se rudý obličej.

„Ty se mi v cestu stavíš a nenecháš mě jít? Jak ty pustíš!“

Při tom pozdvihla ruka jeho sukovitou hůl a dopadla těžkou ranou na šedivou hlavu Blažejovu.

Blažej chtěl něco říci, pohyboval rtoma, ale v tomž okamžení zbledl, teplá krev řinula se mu po bledých lících, ruce se mu třásly, nohy vypověděly mu službu, cosi jako prudká horečka proběhlo mu tělem, zatmělo se před ním a klesl na kamenitou půdu.

Jezbera vytřeštil oči a prchal jako Kain, první vrah na světě. Z hlavy farářovy prýštila krev: ležel tu bez sebe.

Ohromný měsíc vycházel právě nad vrcholky a stíny stromů, byl překrásný večer.

IV.

Blažej nedovedl se upamatovati, jak dlouho tu v mdlobách ležel. Probudil jej mrazivý chlad, jenž celým jeho tělem zmítal. Ohlížel se udiveně kolem sebe, a teprve po několika okamžicích se vzpamatoval a neblahé události si připamatoval. Měsíc stál již vysoko na nebi a plné světlo jeho ozařovalo daleko široko celé okolí. Stěží farář povstal, našel na zemi ležící svou hůl a třesa se horečkou, ubíral se k faře. Obával se, aby matku svou příliš nepolekal. Na skráních lpěla mu uschlá krev a vlasy byly v krvavý chomáč kol rány nakupeny. Nikde na blízku nebylo vody, aby se byl mohl umyti.

Na faře též nešel jim dnes poněkud dlouho, a vše bylo znepokojeno. Matějíček vyhlížel každé chvíle oknem a vybíhal před faru, a matka farářova byla neklidna. Jediné kostelník Martin, znaje obyčeje duchovního, zachoval svůj klid a tvrdil, že někam třeba do vzdálenějšího osamělého baráku zašel, aby kohos potěšil. Netušil sám, jak se tentokráte mýlí.

Blažej přišel domů a marně snažil se zamluviti příhodu, jež se stala. Všichni, což ovšem nebylo žadným divem, toho na něm hned poznali. Zimnice jím třásla. Omyl si poranění a položil se na lože. Kolem něho se hořekovalo; on samojediný se usmíval.

Oči jeho spočívaly s výrazem důvěry a lásky na krásném obrazu Spasitelovu. Děkoval mu, že mu dopřál té milosti, by ve službě jeho trpěl a i krev svou prolil. V tichých chodbách jeho srdce zaznívaly modlitby díků, že ani není hoden vyznamenání tak velikého. Ač trpěl, přece bylo v duši jeho ku podivu jasno. Očekával nyní, že vše snadně se skončí. Domníval se, že tímto surovým výbuchem Jezberovy vášně vše jest skončeno, tím uhozením že postavil jej koňař na cestu, kterou

kráčeje kýženého cíle dojde. Přál si, aby mohl jen povstati a ihned rozsévati dále své požehnání.

Tak jako on navštěvoval ovečky svého stáda, podobně nestačila tara, když se roznesla pověst, že stůně. Veřejně mluvilo se o přepadení: ale kdo byl útočníkem, to nikdo hlasitě netvrdil, ač lidé — jak obyčejně tomu bývá — pravdy daleko nebyli. Farář nikoho nejmenoval: nechtěl lháti, ale ve své dobrotě a lidumilnosti nechtěl Jezberu přivésti do žaláře a děti jeho připraviti o živitele. Ani když věc donesla se k soudu a ten úřadně počal pátrati, neřekl Blažej přímo: byl to Jezbera. Zdá se, že mu v srdci svém ještě děkoval, jak již dříve bylo naznačeno. Jiná věc ovšem byla, že se Jezbera prozradil sám. Spáchav skutek svůj zděšeně utíkal. Domníval se, že faráře zabil, a celá strašlivost jeho skutku teprve po chvíli v hrozných obrazech se mu objevovati počala. O koňařovi se nevědělo; od té doby, co Blažej potlučený přišel, nebylo ve vsi Jezbery. Ta okolnost neušla lidu ani úřadu, a nebylo nesnadno, jej jako vinníka podezřívati. Ovšem byl to důkaz bez přímého svědectví farářova velmi ztížený. Že Jezbera uprchl duchovního mrzelo.

„Snad by mně byl nyní učinil po vůli, kdyby zde byl", řekl sám sobě Blažej. „Kdyby byl přišel, veškeré podezření by byl od sebe odvrátil. Odcházeti neměl."

Netrvalo dlouho, a farář Blažej se úplně pozdravil ze své rány na hlavě, díky výtečnému ošetřování matky, jakož i neobyčejné síle a pružnosti jeho ducha. Následek však přece brzy se jeviti počal. Kdož dovede vyšetřiti spletité cesty organismu lidského; od této poslední nemoci své pozoroval Blažej jisté obtíže při dychání, tak jako by zhoubný následek poranění na plíce se byl vrhl. Možno též, že to byl přirozený následek stáří, kvapně se blížícího, jenž byl by sám sebou se dostavil: ale obyčejná a přirozená logika, post hoc est propter hoc, připisovala toto zlo poranění, jež způsobil divoký koňař.

Blažej počal trpěti záduchou. Nemoc tato jest zlá každému, i tomu, kdo se nejvíce šetřiti může. Jakž se mohl Blažej šetřiti! Povinnosti a práce venkovského faráře jsou rozmanité a někdy má ustavičně na pilno: ještě více platí to o faráři horském, jehož působení velmi jest poměry podnebí, cest a okolí zhoršeno. Mysleme si k tomu apoštolskou horlivost Blažejovu a osobní jeho velikost v povolání! Nastala doba, kdy nutně mladšího pomocníka a zástupce byl by potřeboval. Blažej sám na to několikráte pomyslil, ale klidný jeho úsměv jej ani tentokráte neopustil. Počítal, jak dlouho spravuje svou horskou osadu, a kolik let již počítá věku svého. „Bůh mně prokáže tu milost", pravil s důvěrou sám k sobě, „že ostatku mých dnů propůjčí bývalou sílu, bych tu na vinici těch několik hodin, které mi ještě zbývají, sám dopracovati mohl."

V slovech těchto jevila se jistota s důvěrou a Blažej konal posvátný svůj úřad dále — ač s větší námahou a unavením nežli dříve.

Byl-li Blažej již od dětství myslitelem, byl jím nyní tím více. Pozdní léto sklánělo se již do počátku podzimu, který, jak známo, v horách mnohdy půvabnější samého léta bývá. Záducha nedovolovala Blažejovi leženi, trpíval tu velice. Sedával na židli a trávil často velikou část noci bez spánku.

Častokráte vynesl židli svou na zahradu neb i na blízký hřbitov. V klidných těchto nočních chvílích vznešený duch jeho přemítal a dumal. Když zpozorovali jej vesničané, nemohli odolati posvátné hrůze, jež se jich zmocnila. Blažej sedával celé noci na hřbitově ve stínu smutečních vrb, zjasněném zeleno-žlutavým světlem měsíce, jež ve vrcholcích stromů paprsky své zeleně barvil. I ptávali se jej vesničané, jest-liže ničeho neviděl? Zda-li nic se nezjevuje, a jaký jest život na hrobech v době před a po půlnoční?

Duchovní se vlídně usmál a tvrdil, že za dob svého nočního sedání neviděl praničeho, kromě jiného vznešeného divadla, jež poskytuje noční příroda a osamělost. Nádherná letní noc měla tisíce půvabů, zvýšených ještě hlubokým a jemným pozorováním. Farář, jenž znal, vlastníma očima viděl a stopoval životní osudy zde pochovaných, nebyl vlastně na hřbitově, nýbrž bylo mu, jako by dívaje se na hroby četl v historii a těkaje zrakem z jednoho hrobu na druhý, obracel v ní listy. Z každého listu něco mluvilo. Pohledl ku hvězdám, aby zrak jeho zřel k řediteli oněch zašlých historií. Blažej cítil, že z těchto dějin více lze naučiti se, než z dějin světových, plných válek a ukrutenství, plných lidských bludů a vášní. Zde odpočívaly svazky nevydaných povídek a románů, a Blažej spřádal v duši své jich děje k sobě, a v duši jeho dočkávaly se vydání. Zde přemýšlel o celém svém životě minulém, jehož skutkům, jako člověk nábožný a vznešený, jednak se těšil, jako muž k sobě přísný jednak odsuzoval. Přemítal o svém poměru k lidstvu a o lidstvu, Bóhu, dumal o několika těch dnech, jež mu ještě Hospodin povolil. Je-li pravdivé, že člověk někdy v okamžiku celá léta prožije, tož farář Blažej v těchto klidných nocích celý život svůj po druhé prožil. Byl mu jako nedlouhým snem, a jen Tvůrce sám věděl, jaké vložil do této jeho pouti požehnání. K ránu, když počalo svítati, odebral se Blažej do své komůrky na faře, kdež teprve, chladným nočním vzduchem a přemítáním duševním unaven, hodinku neb dvě tvrdému spánku se těšil.

Před večerem vyšel Blažej do polí. Obilí, pokud v horách se pěstuje, počínalo teprve dozrávati, ač v kraji dávno měli po žních, Kráčel zvolna, až k rozhrání obce skálovské, k mezím, kde počínalo Podolí. Unaven usedl pod vysokou mez, mezi jitrocel, modrající se čekanku a vonnou mateří dušku. Sotva že usedl, slyšel nad sebou hlasy, které pozornost jeho hned upoutaly.

Dva občané podolští nesli člověka. Farář se vzchopil a zděsil se při pomyšlení, že by tu měl býti svědkem zločinu.

„To se nemůže státi, pravil rozhodně jeden hlas, v němž Blažej poznal podolského rychtáře — abychom obci zbytečných výloh způsobili. Zde jest rozhrání obcí, ať si jej pochová Skálov.“

„Mají dobrého faráře, ozval se druhý. Ten jej pochová sám.“

Ozvalo se stenání a chrapot umírajícího. Blažej povstal a vystoupil na stráni. Oba mužové byli položili již své břímě na zemi a nyní se velmi zalekli.

Lícoměrná přetvářka jim pomohla, jak se domnívali.

„Ach důstojný pan farář!“ zvolal rychtář rozpačitě. „Pohleďte, velebný pane, jaký neblahý nález jsme učinili! Člověk ten umírá!“

Blažej sklonil se k neznámému, jenž tu v poslední chvíli života svého ležel. Byl více než bledý: měl již, ač dosud živ, barvu

mrtvoly. Ze rtů prchla dávno barva, lesk očí se lámal, a svaly obličeje nabývaly již podlouhlého onoho tvaru, jímž tělo nebožtíkovo tuhnouc neobyčejně se prodlužuje. Umírající zadržel poslední prchající životní sílu. Uviděv kněze, poznal jej: s nevýslovným výrazem v očích k němu se obrátil. Blažej poklekl, udělil umírajícímu podmínečně rozhřešení a modlil se v nevýslovném pohnutí. Cizinec chytil duchovního křečovitě za ruce, vzepřel se nohami o zemi, silně hlavu v zad naklonil a skonal. Blažej se nad ním modlil, a oba bezcitní mužové, kteří jej z umírání vytrhli, aby ho na území obce skálovské přenesli, rozpačitě před sebe hleděli.

Nastala chvíle ticha.

„Pěkné nadělení, prohodil rychtář; nyní aby se starali skálovští o pohřeb. Ten člověk zemřel na jejich pozemku."

Farář s výčitkou v oku pohlédl na mluvčího, leč neproměnila se ve slova a zůstala němou.

„Neuvalím skálovským, břemeno," řekl tiše farář měkkým hlasem. „Byl jsem svědkem smrti jeho, pochovám jej dle řádu křesťanského. Dobrý Bůh ví, kdo to byl, třeba nám byl cizí. Dobrý Bůh nalezl duši jeho!"

Neznámý neměl u sebe žádných průkazů, ani papírů, ani peněz. Byl to pracizí chuďas, jeden z onoho velikého počtu neznámých, kteří v dálce, nepoznáni, nepotěšeni umírají. Dle všeho byl to však člověk dobrý, když mu Bůh v posledním okamžiku seslal Blažeje. Ten smířil jistě všechnu vinu cizincovu.

Za chvíli odnášeli zemřelého do fary.

Klidní obyvatelé fary podivili se tomuto novému hostu, jemuž bylo na faře ovšem nejkratší pohostinství, toliko tří dnů, vyměřeno. Byl to host tichý a mlčelivý. Kostelník přišel, umyl jej a farář připravil mu sám zatímní lože pod známým nám obrazem Ukřižovaného.

Kdo jen poněkud zná poměry odlehlého venkova a zamlklé vesnice jako byl Skálov zvláště, zajisté že se nepodiví, řekneme-li, kterak mnohý člověk rozličné práce dovede, sám na sebe spolehaje, aniž teprve pomoci řemeslníků se dovolává. Jednak ve vsi takové řemeslníků není, jednak, jsou-li, jsou více polaři a rolníci, než abys jich doma nalezl: a kdož může ihned za každou maličkost do kapsy pro peníze sahati, když jich poskrovnu, neb není li žádných. Z nouze naučí se každý nejnutnější sám pracovati.

Takový všeuměl byl i náš dobrý farář. Z každého řemesla něco uměl, jak právě potřeba jej naučila. Mimo to i v těch pracích spatřoval jistou harmonii mezi úkony těla a ducha, tak že přemožen duševně únavu ducha tělesnou prací zaháněl, až, přivodiv únavu těla, první zcela vytiskl.

Matička farářova rozsvítila u hlavy nebožtíka, a Blažej sehnal si prkna na truhlu. Náčiní truhlářské měl — budme upřímni a řekněme, že to nebylo poprve, co zemřelým poslední příbytek vlastní rukou zbudoval. Dal se do práce, a za nedlouho zrobil nebožtíkovi rakev, již též černé natřel a bílým křížem ozdobil. Dokud bylo tělo neznámého u něho, strávil večery v modlitbách, a nemoha pohodlně ležeti, jsa přepadán záchvaty záduchy, i větší část noci u něho probděl.

Poslední tento skutek lidumilnosti farářovy roznesl se ovšem brzy po celé vesnici, a když nadešel okamžik pohřbu neznámého, sešla se celá dědina. Tak působí příklad veliký a vznešený. Farář vyprovodil jej na hřbitov a jakž bylo v horách obyčejem nad hrobem při pohřbu promluviti, učinil duchovní i tentokráte. Neostalo jediné oko suché. Blažej mluvil vznešeně, prostě a srozumitelně.

Jistě duše jeho nedlela na zemi, když ústa mluvila, ale ve hvězdách. Mužové vznešení mívají takové okamžiky. Na řeč nepřipraven mluvil krátce, ale uchvátil dojemností. Pravil, že každý jest na zemi cizincem, odcházeje, nepoznav sám ničeho, nedospěv pravdy, a nebyv poznán nikým. Teprve v oné vlasti, do níž odletěla duše, pozná vše, dospěje pravdy a poznán bude. Jeť každý cizincem zde v tomto údolí, jako tento neznámý, jehož klademe do země. Jest naším bratrem, neb společná matka, země, přijímá jej do svého luna. Jest více než bratr, jest ve světle a záři, my jsme ve tmách. Mnoho jest soudů zde dole, ale jedině spravedlivý jest onen nahoře. Duše neznámého pije plným douškem onu spravedlnost nejvyšší, a Všeslitovník mu jistě žehná. Dejž Bůh, aby i žehnal nám, abychom i my, opustivše mrákoty země, stáli v záři a světle před jeho trůnem.

Slova Blažejova otřásla každým i pohnutí bylo obecné. Za štkání lidu spuštěn neznámý do země a zasypán. Mezi řeči dostavil se záchvat nemoci, a Blažej velice zbledl. Veškerou sílu duše vynaložil, aby mohl pokračovati. Neušlo to posluchačů a mnozí zachvěli se, vidouce ctihodného kmeta nad hrobem ... nejen cizince neznámého, ale i svým, vlastním ...

Po pohřbu vyhlížel odchod Blažejův ze hřbitova jako vítězný průvod. Veškeré množství vyprovázelo dobrého starce k faře a dojemně s ním se loučilo. Farář zašel zamyšleně do své chudé jizby, a kleknuv před obraz Ukřižovaného, dlouho se modlil.

Po události této nastal na faře obyčejný život.

Všechny známky ve přírodě dosvědčovaly, že nastává podzim: znalci povětrnosti tvrdili, že bude letos zima brzy a tuhá. Ptactvo dávno již opustilo horské ráje, z polí odvážela se pozdní úroda, a pole bez obilíčka činí smutný, tesklivý dojem. Ze strnišť vál vítr, často dosti chladný, a pod večer neb za jitra bývala i citelná zima, až pojednou ostrá jinovatka se objevila. V kraji byli nejkrásnější podzimní dnové, ono druhé, mírnější léto. Vlny potoku zdály se spěchati s větším chvatem, na březích umírala tráva, a kde jaká kytička, již dávno hlava její sklesla na zemi. V chladných vlnách třpytil se obraz slunce, o teplo též ochuzeného; z lesů vanul chlad, a listí na stromech žloutlo a padalo. Blažej díval se oknem do zahrádky své a na hřbitov, též „svou zahradu“ a rozličné city zmítaly jeho srdcem. Viděl umírati přírodu kolikráte: ale letos zdálo se mu, jako by se vše s ním loučilo.

Vycházel často ven a díval se za odlétajícími ptáky, smutným pohledem je pozdravoval a pouti jejich žehnal. Oddal se zase svému vnitřnímu životu, pokud mu čas a četná jeho zaměstnání dovolila.

Nastala doba krátkých dnů a dlouhých nocí. Byl to pravý rok sněhu. Nikdo nepamatoval tolik sněhu, jako bylo letos, a přece v horách jsou zvykli tuhým vánicím, jichž by se v kraji zhrozili. Vítr fičel, pronikal každou skulinou: bylyť to noci nevlídné a tru-

chlivé. Farář málo spal. Mořily jej obtíže dechu a často říkal: „Snad již ani příštího jara nedočkám, ba snad ani vánoc ne. Ale milý Bůh mne obdaří milostí, abych ještě posvátných rorátů dočkal.“

Ač lnul Blažej k obřadům církevním se stejnou vroucností, přece zvláště miloval dobu adventní. Doba ta, významem hluboká a dojmem nad míru poetická, již od nejútlejšího mládí byla Blažejovi časem zamilovaným. Vzpomínal svého dětství, otce a matky, která s ním tehdy denně plna ještě čilosti a života, do kostela chodívala. Časné vstávání za úplné tmy, osvětlený kostel, lidé se sloupky a svícemi v lavicích sedící, nezvyklé zpěvy — to vše dojímalo mocně chlapce a chvělo srdcem jeho. Některá ta zachvění — budiž nám tak dovoleno říci — ostala v Blažejově srdci do pozdního stáří.

Ve Skálově bývaly roráty slavné. Byliť tam „literáci“, muži starosvětští, kteří podrželi až ku hrobu poctivé, staré obyčeje a mravy. V Skálovském kostelíčku zaznívал zbožný nápěv starodávních písní, jež předkové naši blahé paměti zpívávali: každého dne o rorátech střídaly se jiné a jiné zpěvy. Blažej sám, unesen zbožností, i u oltáře kolikráte vpadl zručně do srdečných písní adventních.

Nadešel den prvních rorátů. Skončily se slavně, a Blažej kráčel pln zbožných citů domů. Byl šťasten, že mu Bůh dal dočkati této posvátné doby.

Matička Blažejova — snad poprve svém životě — tentokráte na rorátech nebyla. Se stařenou touto udály se v poslední době veliké změny: ztrácela se očividně, a bylo se čeho obávati, že pojednou zhasne, jako dohořívající svíce. Při velikém stáří jejím nebylo ovšem nižádného divu. Sotva že přes práh světnice došla, natož aby mohla se pustiti z fary ven. Nemoc její byla veliká slabosť — vysílení všech orgánů tělesných po tak dlouholeté, vytrvalé práci. Na štěstí stála fara právě u kostela; stařena slyšela alespoň zbožný zpěv i vážný rozhovor varhan; tiše slzela a modlila se — bylo jí, jako by dlela v kostele mezi věřícími.

Přišed Blažej z kostela, zalekl se, pohleděv na matku. Zdálo se mu, že jest mrtva; takový byl výraz obličeje jejího. Poznal, že jest stařena velice slabá a zachvěl se, pomysliv si, že by měl matku, jež o život s ním se rozdělila, ztratiti. Přišel k ní a počal s ní rozmlouvati a ji těšiti.

Stařenka, cítíc slabosť, vyžádala si na synu, aby ji svatými svátostmi zaopatřil. Činívala tak vždy, kdykoliv nějaká větší slabosť ji přepadla, neb když jí vůbec nebývalo dobře. Farář učinil podle jejího přání s velikým pohnutím, a když se stařeně po přijetí nejsvětější svátosti trochu ulehčilo, nabyl nové naděje.

První den rorátů byl neobyčejně bouřlivý. Ráno strhla se sněhová chumelenice, jež nepřestávala. Tím stalo se, že bylo dopoledne tmavé jako večer, a večer nastal již vlastně po polednách. Byla též citelná zima; severák hvízdal a nemilosrdně se opíral o dvéře, okna a střechy; kde nebylo co dobře uzavřeno, tím tloukl, a nepříjemné skřípavé zvuky vyluzoval. Byl z nejhorších podzimních dnů: blaze každému, kdo nepoután povinností mohl seděti doma u teplých kamen, a těšiti se tichému pohodlí. Celá fara zapadávala, nebylo již ani zapraží znáti, a na malé návsi nebylo též viděti ani živé duše.

Tak uplynul den, možno-li pošmourný soumrak, jímž světlo jen jako by neduživě se linulo, dnem nazvati, a nastal večer. Počasí neumírňovalo ve své krutosti, a vítr jako když pustí z řetězu.

Farář seděl u dřímající matky a tiše ji pozoroval. Četl v bibli, chvílemi nahlas, když toho matka žádala, chvílemi šeptem pro sebe, když podřimovala. V jizbě bylo úplné ticho, jen chvílemi burácením větru přerývané. Tak plynul smutně večer a nastala noc.

Blažeje přepadla chvíle spánku. Dřímal chvíli s hlavou skloněnou. Pojednou vyrušilo jej silné zaklepání na okno. Vyskočil a viděl, kterak kdosi se svítilnou u okna stojí — byl celý sněhem zavátý. Farář dal znamení, že slyšel a vyšel ven.

„Pro Bůh, velebný pane," zněl úzkostlivý hlas, „rychle zaopatřovat."

„Koho?" ptal se Blažej, nevěda o nikom z osadníků, že by povážlivěji stonal.

„Podolského Jezberu."

Farář se velmi zarazil

„Hned," odvětil tiše. „Co se mu stalo?"

„Přišlo to náhle, již před čtyřmi dny. Když jsem odcházel, byl hospodář skoro v Pánu — oči v sloupu — nemluvil, neznal nikoho."

Žádná výčitka nevyšla z úst starcových. Čtyři dny již těžce stonal, a nyní ve chvíli nebezpečného počasí a nejkrutější vánice pro něho posýlá. Bývá tomu bohužel často tak, a duchovní mohli by o tom mnohé kroniky vyprávěti. Jako vojín do boje, v útok se živly oblékal a chystal se náš stařec. Kdo by jej byl té chvíli pozoroval, nezvyklý, neobyčejný byl by viděl na tváři jeho výraz.

Kostelník Martin chystal se doprovoditi duchovního; leč Blažej odmítl jej řka:

„Jděte do fary a posložte matce, kdyby se po mně ptala. Není tam žádného muže kromě Matějíčka — a co ten zastane? Já průvodce k Podolí mám."

Konečně mu i Martin cestu zrazoval: aby prý šel až ráno, že o život běží v takovém nečase.

S jemnou výčitkou obrátil se Blažejův zrak na kostelníka. „Mám opustiti člověka ve chvíli," pravil, „kdy mne nejvíce potřebuje? Oči jeho obracejí se po mně, ústa šeptají vyznání Bohu, a já nemám se dostaviti? Jak těžkou žalobou obtížila by mne duše jeho před Pánem!"

Farář šeptal modlitby a žalmy za umírající, klekl před posvátným obrazem Spasitele, a pak sklonil se k matce, a svadlou a starou ruku její políbil. Podíval se jí do tváře tak, jako by si obličej její do mysli své vtisknouti chtěl, a vážně i klidně vyšel do bouřlivé noci.

Po nekonečném namahání, vysílen a schvácen došel Blažej do Skálova. U Jezberů v přední světnici bylo několik sousedů, v zadní jizbě ležel Jezbera. Všichni příchozího již očekávali s toužeností.

Jediný pohled na Jezberu přesvědčil faráře, že leží v posledním tažení. Jedině ohromné napjetí duševní, v němž očekával příchod Blažejův, udržovalo jej ještě na živu. Jsou příklady tak ohromné převahy ducha nad tělem, zkáze blízkým. V očích Jezberových bylo něco jako zlomeného, nesnadně vylíčiti, jak se dívaly.

Blažeje poznal ihned. Zdálo se, že příchod toužebně očekávaného starce prodloužil dohasínající život jeho. Vztáhl obě ruce k příchozímu a tělo pracně se zdvihalo.

Blažej přisedl k němu s patrným pohnutím. Na čistě přistrojeném stole hořely svíce a stál kříž se Spasitelem — štkající žena a děti vzdálily se ze světnice.

Spusťme oponu úcty a vážnosti nad tímto posvátným dějem, jenž děl se tu v jizbě. Jsouť věci tak vznešené, jež i slovem a líčením obratným se urážejí.

Skloňme šiji před tajemným okamžikem, kdy šeptal hříšník, božímu soudu blízký, poslední svou zpověď, která byla jistě první zpovědí lítostnou a upřímnou v jeho životě.

Ve chvíli byl se svým Tvůrcem smířen.

Ve druhém okamžiku zářil obličej Blažejův neobyčejnou jasnotou. Vešli do světnice někteří sousedé, aby byli svědky jiného, neméně posvátného děje, jejž Blažej, odcházeje do Podolí, v duši své byl tušil.

Hodně dlouho prodlel ještě Blažej u Jezberů. Byltě smířen úplně s Jezberou, jemuž odpustil Bůh a jenž viny své napravil na loži smrtelném.

Pojednou zmocnil se Blažeje veliký nepokoj. Vzpomněl si, v jakém stavu zanechal matku, když se do Podolí ubíral.

Snad otevřela oči, a v tomž okamžiku se po něm táže. Zde byl již úřad svůj vykonal a Bůh dílu jeho požehnal.

Velmi znepokojen vstal a odcházel.

Jezbera upadl v tvrdý spánek. Domácí si toho ani nepovšimli, že se Blažej loučí. Vše bylo u velikém zmatku, a loučení farářovo dělo se krátkými slovy.

Cesta z Podolí do Skálova byla v letě rozkošná, v zimě hrozná. Přišel-li jsi do třetiny cesty, jsa neznámý v krajině, ihned jsi věděl proč nejbližší osada Skálov se jmenuje. Byla tu skála na skále, jedna příkřejší a ohromnější než-li druhá, nejpodivnějších útvarů, strmé, kolmé balvany, kotouče, stěny, špičáky Cesta, vedoucí z Podolí do vrchu, vystupovala hadovitě se točíc příkře do výše až na temena skal a tudy úžlabinami hned sestupujíc, hned vystupujíc, ku Skálovu se vinula. Se skal hleděl jsi do pusté propasti: v krajině známa byla jménem „Koňský důl."

V této krajině octnul se dobrý Blažej v pozdní noci.

Vzpomínka na umírající snad matku dodávala kroku jeho neobyčejné rychlosti. Vanul prudký studený vítr a hnal mu polozmrzlý sníh do tváře. Všude byly cesty zaváté, sníh všude a led, po stezce nebo cestě ani stopy. Faráři pomáhala tu znamenitě znalosť místní; chodil tu po tolik desítiletí a znal každý vyčnívající strom. Až nad kolena sněhem se brodě, kráčel pustou nocí a polohlasitě se modlil. Ač cesta byla strašlivá, přece v nitru farářově bylo blaženo: podařilo se mu provésti, po čem dlouho byl již dychtil.

Kráčel pracně do vrchu. Zde stanul: veliké obtíže dechu přepadly jej a pot se mu řinul s čela; byl vysílen. Do hvizdu větru znělo namahavé, obtížné jeho dýchání. Viděl před sebou širokou, sněhem zavátou poušť. Zmizely mu všechny stopy, dle nichž mohl

svůj směr říditi. Obrátil se, a jako by se byl vzpamatoval, kráčel ku předu sněhem, který hustě padal, a jejž bouřlivý vítr na vše strany rozprašoval. . . .

* * *

Z rána čekaly zástupy zbožných osadníků před roráty v kostele, brzy-li pan farář přijde. Kostelníku Martinovi bylo opozdění Blažejovo velmi podivné. Neříkal ničeho, ale velmi znepokojen každé chvíle před chrám vybíhal.

Ptal-li se někdo, odpovídal úsečně a mrzutě, každá otázka zvětšovala jeho úzkost a nepokoj.

„Velebný pán v noci na rychlo šel zaopatřovat podolského Jezberu — v takovém nečase! Ostal tam přes noc — vždyť jsou cesty strašlivé — a poněkud se opozdil — to je vše.“

Jak si oddechl, když to byl proslovil, jako by sám nyní tomu věřil. Když však již se rozbřeskovalo a Blažej nepřicházel, a lidé pomalu již z kostela odcházeli, před farou se kupili a starostlivě o svém pastýři mluvili, tu vytryskly Martinovi z očí palčivé slzy, a ač hrdlo bylo staženo velikou bolestí, vynutil ze sebe:

„Lidičky, panu faráři se něco stalo. Pojďme mu vstříc a poptejme se u Jezberů, jak a co.“

Též Matějíček probděl noc ve strachu a hoři. Dvojí úzkost svírala jeho duši. Pozoroval stařenku, matku Blažejovu, slyšel nepravidelné její dýchání a zmocnil se ho veliký strach. Rozličné děsivé obrazy míhaly se jeho duší: zdálo se mu, jako by obrovský bílý kůň, hnán větrem, objížděl kolem fary, a na bílém tom koni vztýčena byla bílá postava až do oblak . . . Chvílemi dívala se postava do oken, vztahovala ruce, klepala kostnatými prsty na skleněné tabulky oken . . . Bylať to vánice sněhová a bouřlivý vítr, jež jevily se v této podobě ustrašenému chlapci. Když odešel farář, stupňovala se nepokojnosť jeho, a když se nevracel, vybíhal Matějíček do tmavé noci a volal, plakal. Lkání jeho pohřbíval vítr v hlubokých závějích.

Chlapec se vrátil do světnice. Bylo mu hrozně úzko. Klekl před obraz Ukřižovaného, chtěl se modliti, nevěděl však, jak by příhodnými slovy oděl to, co jím zmítalo.

Pohlédl na obraz Kristův, zdálo se mu, jako by postava Spasitelova z rámce obrazu vystupovala a kynula mu do oken, aby vyšel ven. Matějíček se zachvěl, vyskočil a vyběhl do bouřlivé noci prostovlasý, bez pokrývky na hlavu. —

Chlapec těkal závějemi, nedbaje větru, mrazu a bouře sněhové. Volal faráře; hlas jeho stlumil vítr. Matějíček se domníval, že jistě Blažeje zahlédne, potká neb uslyší.

Noc tato byla dlouhá jako moře: posléze ustupovala znenáhla tma novému dni a položero dalo alespoň na několik kroků před sebe prohlédati. Matějíček polozmrzlý jsa téměř, brodil se v „koňském důle.“

Svitalo. Pojednou zastavil se chlapec. Na sněhu ležela farářova čepice a dále od ní vyčnívalo cosi ze závěje. Matějíček pospíchal k tomuto místu . . to, co vyčnívalo, byla ruka, nad sněhem vztýčená, jako by k nebi ukazovala. Matějíček poznal drahou tu ruku . . . . sklesl do sněhu, jal se líbati dobrotivou ruku tuto . . . leč byla studená ledová.

Dlouhý těžký vzdech vydral se z prsou chlapcových. Odhrabával sníh a brzy viděl ušlechtilou, klidnou tvář svého dobrodince . . . andělská duše jeho zalétla výše a výše . . . .

Hořce slze, klesl na mrtvolu, líbal jí, křísil, volal, modlil se — leč duše kochajíc se u zřídel věčné pravdy a jasna, záře světel a blaženství, nevracela se do klidného těla, zde ve sněhu ležícího.

Po dlouhem chození našel Martin a zástupy lidu Blažeje, u něhož Matějíček hořce plakal.

Blažej byl bílý jako křída a pokojný úsměv ztuhl kolem jeho rtů, jako by byl usnul tichým spánkem. Jda v noci z Podolí, zabloudil na skálu a domnívaje se, že vstupuje na cestu, učinil osudný krok do propasti.

Nářek a pláč lidu snadno lze si představiti. Bleskem roznesla se zpráva o nenadálé smrti výtečného duchovního — jen matička Blažejova nedověděla se ničeho; podřímovala klidně a nikdo ji neřekl, co se stalo.

Podolský Jezbera rána nedočkal. Oddán byv s manželkou svou na smrtelném loži, usmíval se blaženě, s laskavým výrazem na děti své se díval a v úplném klidu a libém odevzdání do vůle nejvyšší v Pánu usnul.

Celá osada plakala dokonalého a dobrého pastýře; z okolních dědin dostavili se spolubratří jeho, aby jej doprovodili na cestě poslední.

Byl trudný zimní den, když spouštěli faráře Blažeje do hrobu. Bůh však sám osvítil temnotu dokonávajícího zimního dne. V tom okamžiku, když zaduněla první hruda na rakev blahoslaveného starce, vzplanula záře zapadajícího slunce širokým pruhem po celém nebi, a ozářila temný hrob Blažejův, než-li se zavřel naposledy.

* * *

Několik ještě slov nad hrobem Blažejovým: však bude brzy pustý a zapomenutý. Jako vojín v útoku vysoko zbraň svou nad hlavou třímaje, jako lodní kapitán v děsné bouři život obětuje: tak zhynul stařec tento ve svém povolání, pln nadšení, pln lásky k Bohu a k lidem, pln lásky dětinné k stařičké matce své. Jak blahodárná byla životní pouť tohoto rozsévače! Mučennická jeho smrť ověnčila blahoslavený jeho život trvalou září.

Žádný časopis nepsal o něm úmrtní článek, nevelebil jeho skutků, nekořil se mu, jak jest nyní zvykem. Nikde nedočetl by jsi se jeho životopisu. Byl to jeden z velikých oněch zjevů, jež nepoznaně kráčejí, a odcházejí, jsouce zapomenutými.

Dnes ve Skálově o Blažeji nikdo skoro neví.

Hrob jeho jest ve Skálově hned jak do dveří hřbitovních vkročíš po levé straně: odpočívá tam se svou matkou.

Kolikráte pozdě do noci sedával na jeho hrobě Matějíček. Natrhal si lučních kytek, a neumělou rukou splétal je ve věnec, jež kladl na hrob. Snad byly tyto nevkusné věnce milejší obětí před tváří zvěčnělého, než nádherné, drahocenné stuhy a květiny, jež si lidská ješitnosť, jdoucí až za hrob, vymýšlí. Matějíček netrhal nikde květin ku svým věncům než „na mokřinách", kde jej byl farář viděl v rukou surové chasy, a odkudž jej do fary odnesl.

Vdova Jezberová ujala se Matějíčka po smrti dobrotivého kněze a dávala mu na statku chléb z lásky a vděčnosti . . . byltě jí ustavičným připamatováním na dobrého starce, jenž životní klid její a dětí jejich založil; leč dlouho Matějíček nepožíval pohostinství jejího. Choroba hlodala na něm, a po nedlouhém stonání odebral se za farářem. Poslední chvíle jeho byla klidná a šťastná: mluvil o Blažejovi, a maje jméno jeho na rtech, zhasnul. Zajisté že byl farář poslední této jeho chvíli přítomen.

Od té doby byl i hrob Blažejův více zapomenutým. Z počátku chodily k němu často Jezberovy děti, které společně hospodařily na statku s dětmi koňařovými, jimž otec někde daleko v trestnici zemřel; později vybledly upomínky na jich dobrodince v jich duši a již starší jsouce, ku hrobu jeho nechodí. Pamětníci skutků jeho skoro vyhynuli, a nikde slechu o Blažejovi.

Zapomenutý!

Na štěstí jest bytost, jež nezapomíná, neumírá. A té zírá Blažej tváří v tvář.

Národní zvyky a obyčeje Krakovanů.

Popisuje K. Konrád.

(Pokračování.)

7. „Wielki post“:

a) „Popielec.“

Čtyřicetidenní půst („wielki post“) zachovávali Poláci ode dávna velmi přísně, zdržujíce se jídla co nejvíce možná i zasvěcujíce celý den práci a pobožnosti. Dosti zhusta nepřišlo maso po celý půst na stůl, ano ani vejce, ani mléčná jídla. Ti, kdož nic nejídali na zelený čtvrtek až do Božího hodu, napili se na bílou sobotu svěcené vody. (Golębiowski, Lud polski 301.) Ostatně jak mnohé a přísné posty v roce vůbec zachovávali též dobrovolně, viz u Golębiowského L. p. 1884. str. 108. Podivil se kdysi papež těm četným a přímým postům jejich. I tázal se proto Poláků, do Říma přibylých, mají-li olivu. Ti mníce, že táže se papež na olej, odpověděli: „Máme, a tak hojně, že jím vozy mažeme.“ „Tak-li jest“, odvětil papež, „tož jen postěte se“. — Původně i v Polsce, „wielki post“ trval deset neděl, jak svědčí Obodziński v „Pandoře monarchů polských“ (z r. 1640.), řka: „Na synodzie biskupi post wielki skrócili, — Który byl 9 niedziel, na 7 położyli. — Starý půst zůstavili Rusi a přidrželi se pak římského. — Však netoliko posty zachovávali přísně a svatě, alebrž i všelikých zábav se zdržovali, oddávajíce se vážnému rozjímání a pokání, počínajíce popelcem.

Na den popelečné středy („Popielec“ či „wstępna Sroda“) jest také zvykem, že těm mládencům a pannám, již minulý masopust ostali svobodni, zavěšují od zadu klůcky za trest, že zůstali svobodnými. J. Konopka vykládá, že stává se to při zvláštní příležitosti. Jeden z hospodářů vsi přestrojuje se za děda, jenž předsta-

vuje „Wstępną Srodę“, drže slanečka na holi přivázaného. I jede se zástupem mladíků, kteří tahají tlustý klůcek na řetězu a chytají po cestě čeledíny nebo děvečky, přivazujíce je ke klůcku a tahajíce do krčmy, aby se tam vykoupili od klůcku. Při tom zpívají zvláštní popěvek. Podobně činívají v Modlnici a Tomášovicích na Krakovsku také báby pod krčmou s tlustým klůckem na šňůře. I poskakují si pak vesele, „tancujíce na konopí“, jak praví, aby se jim urodilo. — Pamatujme, že něco podobného děje se i v Čechách, ale již ve dnech masopustních. K večeru těch dní scházívají se t. všickni, jež „medvěd“ navštívil, v hospodě, kdež při tanci co možná nejvýš vyskakují, nápodobujíce tím povýšení běhu slunečného. I domnívají se také. že se jim, čím více a výše na ten den skáčí, tím skvěleji len, obilí a zelí ten rok uvedou [1]).

Na popelec upomíná také: „Środopoście“ (Středopostí). Házívali totiž mladíci před ženami, dívky před muži hrnek s popelem o zemi, volajíce: „Półpoście mości panie! mościa pani lub panno!“ (Golębiowski, l. c. 1884. R. V. 114.)

Zvláštní oblibenou potravou lidu na venkově jest v postě a v adventě tak zvaný „żur“, kyselý to baršč ze hrubé mouky ovesné.

b) Gregoryjanki (12. března).

Tak nazývali staří Poláci nové žáky a žačky, poněvadž na den sv. Řehoře dávali děti své do školy. Proto na tento den obcházívaly děti též po ulicích zpívajíce:

„Gre-gre-gre-gregory
pójdźcie dzieci do szkoły.“

Na tento den mívali žáci také hlučné a veselé zábavy ve škole i mimo ni na návsi, k nimž i velmi nádherně se strojívaly tak, že obyčejem se stalo říkati: „Ubrała go jako na jakie gregoryanki“. (Hanuš l. c. 96.) Když pak objevil se bakalář, t. j. vesnický učitel, sesypaly se na něj děti a běhaly za ním, trhajíce mu s plecí „obvařanky“ t. j. preclíky, jimiž toho dne celý byl ověšen. (Viz také pojednání Zapovo „O duševném a básnickém životě lidu polského“ v čas. česk. Mus. 1840. st. 55.) Proč to vše právě na den sv. Řehoře se konalo, vysvětluje Linde ve svém slovníku podle Bielského takto: „Sv. Řehoř Veliký vykupoval dítky, jež (i za jeho času ještě na forum romanum) prodávali v otroctví, a dával je do škol; proto na jeho den děti do škol dávají a žáky „gregoryjanki“ nazývají.“ Ostatně pamatujme, že tak stávalo se i v Čechách, a den sv. Řehoře, jako patrona školní mládeže, tak jako den sv. Martina světívali žáci též u nás. Příčina toho jest, že sv. Řehoř Veliký byl původce a patron kostelního zpěvu, jenž byl tehdy téměř hlavním předmětem školního vyučování, tak že proto učitelové sluli „cantor“, „succentor“.

c) Topienie bałwana [2]).

Jako u nás podnes topívají děti po vsích a městečkách Moranu, t. j. smrť, topívali také v Polsku na smrtelnou neděli (polsky:

[1]) Hanuš, B. k. sl. 80.
[2]) Kolberg, l. c. st. 273; Golębiowski, L. p. 168—9.

„w białą niedzielę“) balvan, symbol to zimy, v řece neb jiné vodě. Lepkowski praví, že se tento obyčej v Polsce nyní již jen po řídku zachovává po vsích tak, že více již jen znám jest z počátku písně: „Smierć się wije po płotu, narobiwszy kłopotu“. Však Długoš (XV. stol.) dí o Polácích, že co rok podobizny Mařany a Zievoniy (Živy) vynášeli. (Hanuš, 131.) U nás děje se to dosti zhusta. Děti vynášejíce Moranu jako vycpanou ženu neb hastroše z města nebo ze vsi, zpívají (padajíce na konci veršů na tercii):

„Nesu, nesu smrť z města
do Veleta, do města“ atd.,

což dokonce svědčiti se zdá tomu, že Slované v pravěku potápěli Moranu nějakým slavným obřadem v severním moři, v němžto staroslavné ostrovní město slovanské Vineta či Volyn leželo [3]). I shledáváme tento obřad skutečně u všech Slovanů [4]), což nám svědčí, že tento pohanský obřad symbolický, zajisté ze slovanského pravěku pochodící, zvláště hluboko v myslích zakořeněn býti musil, čemuž nepodivíme se, uvážíme-li, že vítali jím zároveň veleradostně utěšený příchod jara i nového života jeho. Tento symbolický význam zračí se zvláště zjevně v písni, kterou děvčata na Moravě, vynášejíce „Mařenu“, říkají: „Komu's dala klíče? Dala jsem je, dala sv. Jiřímu, aby nám otevřel zelenú travinu, aby tráva rostla“ a d. (Hanuš, l. c. 137.)

d) Pašijový týden.

V tomto velikém témdni uprázdňovali se, jak dí Golębiowski [5]), všickni Poláci prací světských a oddávali se pobožnostem a přípravě k zpovědi velikonoční. Bohoslužby neobmeškali žádné. Ano tak velikou a vroucí zbožnosť jevívali mnozí v tomto přepamátném čase, že čteme u Golębiowského ku př. o královně Konstancii rakouské, ženě krále Zikmunta III., že netoliko celý tento týden navštěvovala chudé a choré, a na veliký pátek Boží hroby, ale tu noc na sobotu celou strávila v kostele až do alleluja na bílou sobotu [6]).

α) Na květnou neděli chodívají ve vsích po domech hoši, jeden, dva nebo tři. Oděni jsou v starý převrácený kožich, pověřislem opásaný; hlavu pokrývají papírovým kloboukem, po straně nosí dřevěnou šavli a v ruce košík, do něhož kladou vejce, jichžto si vyřečnili po domech. Říkáť hoch, vešed do domu, zvláštní řeč [7]), obraceje se při ní do kola a tluče holí o podlahu. V některých vesnicích nazývají tento obyčej „Puchernik“ (od lat. slova puer), jinde „obchod koniarza“. Býval to kdysi výhradně obyčej školní mládeže, pro niž tou příčinou roku 1591. vyšla v Krakově zvláštní knížka s deklamacemi, pro děti k této příležitosti složenými. —

Jako po celém křesťanstvu, tak i v Polsce užívají ratolestí, toho dne svěcených, k rozličným pověrám. Obzvláště mají jim v letě za-

[3]) Šafařík, Slovan. starožitn. II. 596—7. „Ostrov Volin, jejž obývali Veletové, byl ve středověké historii Slovanstva ze všech nejdůležitější.“ Ib.
[4]) Hanuš, l. c. 98—9., pak 104.
[5]) L. pol. 315.
[6]) L. c. 1884. str. 123.
[7]) Viz jich několik u Kolberga, l. c. 274. Jednaly o sledi, o poste, bídě školní, o koláčích a mazancích svěcených.

puzovati mraky ledovcové. Hrozí-li na nebi takový mrak, zastrkávají větvičky z nich do čtyř rohů ohroženého pole. Jinak přechovávají ty ratolesti v chalupách svých za obrazy. V Litvě a na Rusi, vracejíce se z kostela domů, třepali se palmami na vzájem děti a domácí říkajíce: „Ne ja biju, — Szulka (vrba) bije. — Za týž deň, — Welik deň“ [8]).

β) Ve středu pašijovou, již naši předkové nazývali „sazometnou“, Poláci pak zovou „velikou“, vláčeli v staré Polsce po hodinkách vycpaný balvan, jenž představoval Jidáše. Jeden žák jej svrhl s věže, jiný jej uvázal na provaz a ostatní jej chytali, vlekli, bili a tahali, volajíce: Jidáš, Jidáš, tak dlouho, až se všecek rozsypal. Však tento zvyk skoro již vyhynul.

γ) Na zelený čtvrtek, jejž i Poláci tak nebo „wielki“ zovou, umývali kdysi také králové polští dvanácti starcům nohy, jako biskupové dvanácti klerikům, jež pak bohatě obdařili rouchy, stříbrným úborem jídelním a penězi. První tak učinil král Zikmunt III. Zvali je také k stolu a sami s velmoži jim přisluhovali. Pak konala se večeře panská, k níž král sezval všecky čelnější osoby stoličného města. Po ní naplnil se zámek i mnohými jinými osobami, by poslechly si nějaké oratorium nebo nábožné drama, při němž hrávali nejlepší mistrové. Celá tato slavnosť končívala se sbírkou, jež i 3—5000 dukátů vynesla i mezi špitály varšavské se rozdala [9]).

δ) Na „veliký pátek“ po hodinkách počínají Krakované s velikou horlivostí navštěvovati hojně a bohatě okrášlené Boží hroby po četných kostelích městských, nevynechávajíce ani památného kostelíčka sv. Vojtěcha na hlavním náměstí. Oděni jsou při tom vesměs v roucha černá. Dokládá o nich A. Jelowicki [10]), že „nikde neměli tak krásně ozdobené hroby Páně, jako v Krakově“.

ε) Na bílou sobotu („wielka“) když kněz při mši sv. poprvé pěje „alleluja“, přávali sobě přítomní též veselého alleluja a činívali tak i na ulicích a doma. Při slavnosti vzkříšení stříleno bývalo z děl, hmoždířův a j., a kolem kostela pálívali bečky smolné. Tuto slavnosť konávali zprvu o půlnoci, jako v staré církvi bývalo, později ve mnohých městech z opatrnosti přeložili ji na ráno. (Golęb. L. p. 1884. 112./3.)

e) „Pogrzeb żuru i popiołu“.

K obyčejům „velikého postu“ jest nám konečně dodati poslední, jejž nazývají „pogrzeb żuru“ t. j. pohřbení postu. Děje se ovšem na „veliko u“ t. j. bílou sobotu. Proto těšívají se hospodyně a čeledínové po vsích na tento den, že již nastává konec postnímu jídlu, żur zvanému [11]), a na jeho místo nyní že přijdou svěcené vejce a uzenina. A plni jsouce této radosti, pohřbívají proto ten chudý pokrm tím způsobem, že rozbíjejí hrnek, v němžto žúr vařívali. Míří a házejí po něm zdaleka kamením; kdo první ho stihne, nabývá tím práva choditi v neděli velikonoční po domích a do panského dvora, též na faru „za święconém“. Dávají mu vejce

[8]) Tak dí Golębiowski L. p. 285. a ve vydání z r. 1884. R. V. st. 99.
[9]) Viz Golębiowski, L. p. str. 276. a ve vydání z r. 1884. R. V. st. 92.
[10]) „Moje Wzpomnienia“, Paryż, 1839.
[11]) Viz o něm shora ad 7. a)

a klobásy. Tak vypravuje J. Konopka (l. c. st. 71.). Golębiowski [12]) pak dokládá o pohřbu žuru, že děl se i tímto způsobem, svědčícím o perném humoru staro-polském: Namluvili nějakému prosťáčkovi, by vynesl hrnek se žurem z kuchyně na pleci nebo na hlavě. Za ním šel pak ferina s rýčem, jako by důl kopati chtěl žuru. Však když jej vyvedli na nádvoří s nemalým hlukem, udeřil ferina s rýčem do hrnku, s něhož vytekl žur na nosiče, jejž celého polil k nemalému smíchu přítomných. — Také sledě strestali na veliký pátek nebo bílou sobotu za to, „že 7 neděl mořil jejich žaludky".

8. Wielkanoc. (Resurekcya.)

a) Swięcone. [13])

Snadno se domyslíme, že národ víry tak živé a citu tak plný, jakým jest polský, památku tak významnou a vznešenou zajisté neméně slavně světil, než památku narození Páně. A vskutku, radostně-li vítali narozeného Spasitele světa, slavili vzkříšeného ještě větší nádherou a radostí, při nížto staropolská štědrosť a pohostinnosť osvědčovaly se co nejokázaleji.

Nakupiliť na tento slavný den zásoby pokrmů a nápojů co nejhojnější a kněži farní chodívali po domech, aby je světili. Při tom pilně dbala hospodyně toho, by všem jejím zásobám i masitých i moučných pokrmů dostalo se alespoň po kapce svěcené vody, „ježto jim odnímá všelikou škodlivosť." Na Boží hod světívala se v Polsce hned z rána ode dávna vezdy i „svěcenina." Za tím účelem snášeli k tomu dni, cokoliv jen zámožnosť domu, zručnosť hospodyně a umění kuchařovo, často i důvtip pana direktora dokázati mohli, tak hojně, že často zastavili těmi pokrmy ohromné stoly jídelního sálu. Ve prostřed stál beránek s korouhvičkou, z másla vyrobený a olepený lehkou vlnou jako prach; do důlků zasadili mu dvé drahých kamení místo očí. Kolem něho nakupilo a nastavělo se pak dle zámožnosti domu buď kanců, vepřů a jelenů, v celosti upečených a drobnou zvěřinou vycpaných, nebo kýt a selátek, nebo drůbeže a klobás až do stropu, nebo uzených jazyků a hus; k tomu pak celé hranice vajec, na červeno malovaných. K tomu ještě vykládali rozličné mazance, bábovky neobyčejné velikosti, koláče a vaječníky, sýry a rozmanitá jídla moučná. Kromě toho tu sestavili též hojně nápojů všeho druhu: vodky, piva, medu a vína ve flaškách i ve džbáncích a soudcích. Beránek na sucho pečený, mazance plné šafránu a rozinek, byly hlavní věci „swięconego" [14]).

Ale ty tam jsou časy, kde tak bohatě vystrojen býti mohl stůl velikonoční! S bývalou zámožností pominuly též tyto velkolepé svěceniny. Dnes valně se ztenčily a pouze způsob, jakým ji požívají,

[12]) L. c. na str. 299.
[13]) Kolberg, l. c. 281. sl.
[14]) S jak velkým přepychem strojívali zvláště Krakované, o tom svědčil ku př. Mik. Pszonka, dvořanin hejtmana tarnovského popisem „svěceného" u měšťana krakovského. (Viz Pszczółka krakow. a Typod. wil. N. 19. r. 1822.). Tak bohatě upravené „Swięcone" popisuje též Golębiowski (L. p. 1884. 116. a sl.), řka závěrkem o pozvaných: „W otwartości i afekcie staropolskim odbyliśmy tę biesiadę. Każdy pożył, co chciał, nikt nie zalał, przy wesołem alleluja rozeszliśmy się i dosiadeszy koni, w imie Boże ruszyliśmy na, gdzie była radość z martwychwstania pańskiego."

nezměnil se. Poděluje totiž hospodyně z této svěceniny celý dům, počínajíc od čeledi po ranné mši sv. Pak častuje celou rodinu a veškeré přátelstvo svěcenými vejci rozkrojenými a mazancem. [15]) Při tom přejí sobě vzájemně, by dal jim Bůh ve zdraví a štěstí dočkati příštích velikonoc. „Tento obyčej jest", jak dí K. V. Zap, [16]) „tak rozšířen po celé Haliči, že i sám římsko-katolický arcibiskup lvovský po vykonaných službách Božích vítává četné hosti své tímto obyčejem, nesa příchozím na velké míse hojnost rozkrájených vajec vstříc a požívaje jich při přání vespolném s nimi."

Tímto přeštědrým způsobem častují se na první svátek toliko nejbližší a pokrevní přátelé; na druhý svátek pak přicházejí též milí sousedé a jiní hosté. „Święcone" chudých jest arci také chudé; avšak i nejchudší člověk a sedlák zmahá se v tento den aspoň na kousek vepřovinky, klobás, mazanec a vejce.

Venkované v okolí Krakova ukládají své svěceniny na misky do košíku a nesou je v sobotu večer nebo v neděli ráno ke kostelu, aby je kněz pokropil svěcenou vodou. Toto „swięcone" skládá se z tlustého bochníku pečeného chleba, z několik oloupaných vajec a strouhaného křenu, pak z kousku uzeného masa vepřového, někdy též hovězího a z klobás, pak ze sýra a másla, v bílou sobotu ráno vrtěného [17]). Tuto svěceninu skládají vkusně v „bustýn" (bukšpan). Při každém svěcení obdrží varhaník a hrobař od každé ženy po jednom bílém vejci, neb i více. Kůstky, které jim ze svěceniny, ráno snědené, zbyly, zakopávají do polí, „aby jim krtci a myši pole nehubili." Tento zvyk má Hanuš [18]) za stopu toho, že „u Slovanů jindy také zemi se obětovávalo a to i lidí a zvířat za živa." V Čechách zakopávají skořápky z vajec do země na týž účel.

Na Boží hod velikonoční rozdělávají jen jednou oheň v peci neb na krbu, by uvařili oběd, jenž toho dne skládá se toliko z „barszczu" v šunkové vodě (po šunce pozůstalé), z kaše neb z knedlíků a z makaronů, z jakékoliv mouky zhotovených. — V staré Polsce chodívali v tento velký svátek i školní chlapci po domech deklamujíce, začež podarováni bývali [19]). (Pokračování.)

U jesliček.

Dnes kaple klášterní je celá proměněna,
za houštím palmovým se skryla její stěna,
se stropu svítí měsíc s hvězdami;
a tam, kde oltář byl, teď nad jeskyní Páně
se zevšad rozložil po mírném svahu stráně
pastýřský Betlém svými chatami.

Ke mříži z mramoru se tlačí dětí davy,
ty malé přes větší své napínají hlavy,

[15]) Golębiowski, „Lud polski", 1830.
[16]) Č. č. M. l. c.
[17]) Pamatujme, že již náš Tomáš ze Štítného napsal: „Mazanec, vajce, sýr, maso světie na velikú noc; kostmi beránka svěceného čarují žábám." (Hanuš l. c.)
[18]) L. c. 122.
[19]) Viz Siarczyńskiego: „Obraz wieku Zykmunda III." a Golębiowski, L. p. 292.

víc hluku je, než roj když vylítne —
že otci Martinu, jenž u jesliček sedí
a na to hemžení přes breviář svůj hledí,
se vážnou tváří úsměv zakmitne.

Však je tu opravdu teď na čem oči nechat!
Zde vidět pastýře z chat osvětlených spěchat,
a nejspíš koncert slavný chystají;
ten nese housličky a druhý zase dudy,
a třetí lesní roh, a vzadu hošík chudý
se rákosovou pyšní šalmají.

Tam selce vánočka a husa hledí z nůše,
a za ní hospodář se džbánem mlíka kluše,
snad budou strojit k svátkům hostinu?
Ba, myslím, zajisté, neb při nich děvče malé
na kaši krupici a vína hrozny zralé
a trochu vajec nese ve klínu.

Při samé jeskyni se uvelebil v mechu
brav ovcí huňatých, a jehňata jich v spěchu
tu onde ještě škubou traviny;
ve sluji v pozadí vůl rohatý si hoví
tak nějak zamyšlen, a vedle osel loví
ze sena kupy chutné bodliny.

Na slámě před nimi na rozestřeném šatě
spí Božské nemluvně a celé jako v zlatě
se skvěje leskem rusých kadeří,
na prsou skříženy má ručky svoje drobné,
a lehkým úsměvem se chvějí rtíky zdobné —
zda lidstvu všemu či jen mateři?

Nad ním se sklonila svou uzarděnou tváří
ta Panna vznešená a matky štěstím září
jak hvězda jitřní v nachu oblaků,
a Josef usednuv na přední hraně skály,
vous hladí zadumán a vážně hledí z dáli
ku vtělenému nebes zázraku.

O šťastná mládeži! Dnů tvojich zlatí snové
zde ke mně slétají, jak slunce paprskové,
když po zimě zas zemi zahřejí!
Klid dávno ztracený v mou nepokojnou duši
se vrací tajemně, mé srdce ráj zas tuší
a otvírá se jeho naději.

A s varhan hlaholem když spojí se hlas lidu,
jenž tady u jeslí svou zapomene bídu
a „Radujme se“ vroucně zazpívá —
na křídlech nadšení též moje píseň smělá
se nese k blankytu, kde náruč archanděla
a stezka hvězd jí kyne zářivá!

V. Drozdovič.

Mrzákovo dílo.

Obraz ze života společenského.

Napsal Alois Dostál.

(Pokračování.)

IV.

Bývalo-li nedělní dopoledne dělníkům pro úmornou práci nepříjemné, však bylo odpoledne docela jinak. Po lepším než v obyčejný den obědě dělníci se umyli řádně, nedělně se ustrojili, vyndali dýmky s dlouhým troubelem a rozestavěli se kolem všech plotů. Šprým za šprýmem, žert za žertem. V kapsách cinkaly peníze. Chasa selská se jim nemohla vyrovnati. Nedostávali na muziku leda třikráte do roka a to ještě tolik, že kdyby nějaký „tchoř“ nepomohl, ani do opravdy z kopejtka by si vyhoditi nemohli; ale dělníci si vydělají, mládež mnoho rodičům neodvedla, těm bylo tedy hej. Smáli se selským synkům, žebrot jim přezdívajíce. Všechna chasa chystala se do dolního hostince, kde je to nobl.

„To se ví, „dolů“ půjdeme, poslyšte, jak pěkně hrají!“

Před hospodou na dolním konci vesnice právě naproti chalupě Kozákově spustila četa muzikantů v Dubině oblíbenou „Proč bychom se netěšili“ — Hráli pěkně; chlapci jim drželi noty jen tak pro oko. Nikdo umouněných, pivem politých, zvarhánkovatělých knížeček s notami „nejnovějších“ kusů ani neotevřel. Dětí se sběhla kolem hned celá ves.

Když dohráli druhý kousek, šli do světnice; polovice jich zasedla na kruchtu a druzí zadními dveřmi se pustili do pole a do sousední vesnice. Byli zde jen pro svolání.

Kolem jedně tlupy radících se jinochů šel Rozvoda se synem. Hned jinak vypadali, jsouce svátečně oděni, čistě umyti a kráčejíce s veselou tváří. Tatík pilně rokoval se synem.

„Kam pak, Josefe?“ tázal se jako žertem jeden z jinochů. „Už jste přešli, na „Zavadilce“ dnes žádné muziky nebude.“

Ostatní se smáli hlasitě a jeden prohodil: „Rozvoda vede syna na námluvy.“

Nekonečný smích sprovázel slova ta.

Rozvoda se zastavil, zlostí ani nevěděl, co má dělati.

„Nevázaná chaso, kdybyste raději šli do kostela, lépe by to takovým chlapcům nedorostlým slušelo. Dá-li vám člověk pokoj, proč jej nenecháte?“

Chasa stichla, jen se potutelně usmívajíc.

Rozvoda se nedivil, že málo kdo — skoro nikdo nejde odpoledne do chrámu. Cesta do Sušan byla každému odporna, ráno tam byli, jsou upracováni, unaveni; ale když neodpočívají, když se chystají do hospody, by tam do rána tancem se namahali, proč také nejdou do chrámu? Jindy chodíval s Kozákem, dnes byl tento trochu nemocen, proto zůstal doma, poslav schovanku. Již byla za vsí, když se ohlédla a spatřila Rozvodovic. Hned ustala v běhu, pak šla volným krokem a posléze jakoby něco na poli ji zajímalo, zastavila se nadobro. Čekala.

Bylo to slušné, rozlostlé děvče. Tváře jí jen hořely, oči hrály šelmovstvím a bujné vlasy ani veliký kosmanovský šátek s růžemi nemohl docela zakryti. Nosila se slušně, nebyla žádnou parádnicí; co měla na sobě, bylo sice prosté, ale pevné, trvanlivé.

„Růženko, hledáš čtyřlístkového jetélku?“ smál se Rozvoda.

„Ano, ale kde nic tu nic“, odpověděla Kozákovic schovanka, ač jí ani ve snách něco podobného na mysl nepřišlo.

„Tady je“, zvolal Josef a blesku rychlostí hnal se na jeteliště. Utrhl lístek a podával jej Růžence. Tváře mu zaplály a oko zazářilo. Měl radost, že Růžence tak posloužil.

„Jetel čtyřlístkový znamená — štěstí“.

Růženka vložila jetel do modliteb a připojila se k mužským. Na sušanském kostele vyzváněli podruhé — —

Když se Josef s Růženkou vraceli k domovu, Rozvoda se pustil polem; zastaví se na zahumení u kmotra a vrátí se co nevidět. Josef beztoho trávil celé odpoledne u Kozáků.

Jak to pěkně slušelo mladým lidem! Josef jako buk silný, pěkně urostlý a Růženka jako poupě s pelem dětinské nevinnosti. Spolu rostli, spolu se viděli neděli jako neděli. Mluvili spolu, chodili společně do Sušan; ale dnes je zvláště tahle společná procházka zajímala. Josef šel pomalu, krokem; zdálo se mu, že ta cesta až příliš utíká. Tak jako dnes nikdy mu dosud nebylo, celý svět by objímal, tak byl jaksi roztoužen. Ani ho Růženka nepochopovala. Mluvil zmateně, kdežto jindy každé slovo mělo svoji váhu. Očima bloudil po polích, jakoby byla samým jetelištěm a Josef chtěl vyhledati všechny čtyřlistové jetélky pro Růženku.

„Jak, dnes bys nešla do hospody k muzice?“ náhle se otázal Josef a upřel modré oko na Růžence.

„Co to mluvíš tak náhle?“ hrozila se Kozákovic schovanka. „K muzice? Co by tomu řekl strýc a tvůj otec?“

„Netoužím po veselosti, neumím tancovati, nepiji — ale šel bych tam k vůli — tobě.“

„Josefe, já tě nechápu. K vůli mně? Vždyť já nebyla nikdy ještě u muziky —“

„Ale doufám, že bys tam se mnou šla“ — koktal rozpálený jinoch. „Či nešla?“

Růženka se zasmála hlasitě; byla ještě jako dítě, neporozuměla ani slovům, ani rozpakům Rozvodovým. Toho bodal smích jako dykou by mu prsa rozrážel. Co ho to stálo přemahání, než tato slova ze sebe vypravil a teď se mu Růženka vysměje. Čekal dojista: „Ano, šla bych s tebou, k vůli tobě, tancovala bych jenom s tebou“, a ona spustí hlučný smích!

„Až to budu strýci vypravovati“, řekla Růženka vesele; „ten se zasměje. Josef dnes chce jít k muzice a vábil mě s sebou“ —

Mladý Rozvoda se zastavil, krev se mu do tváře vehnala, oči zaplály podivným leskem, postava jakoby vyrostla.

„Toho, Růženko, nepovíš strýci“, velel přísně.

Růženka se zarazila, až se poděsila tváře Rozvodovy. Nikdy ho tak neviděla.

„Co se ti stalo?“ zvolala úskostlivě.

„Že nepovíš nikomu, co jsem ti řekl —“

„Proč? Což na tom zlého? Vždyť snad samojediný v Dubině nejsi v hospodě? Jsou-li tam jiní, proč bys tam nechtěl i ty jíti?“

Rozvoda trochu ochladl. Sdílnosť a starostlivosť Růženčina ho uchlácholily. Ale což aby vše vypravovala, vyzradila? Ani na oči by nemohl lidem přijíti, tak by se styděl.

„Růženko“, začal mírně, „slib mně, že nikomu se nezmíníš ani slova.“

„Chceš-li, proč pak ne? Ale věř, divně mně připadáš dnes.“

Opět šli krok jako krok pomalu. Růženka se tu a tam shýbla pro kvítek a Josef přemýšlel. U šípkového keře se zastavil, jakoby chtěl spočítati všechny květy na něm.

„Růženko“, opět počal mírně, „zdali pak bys do hospody šla s jiným. Na příklad s Kučerovic Jiříkem?“

Ten byl nejhezčí z vesnice, synek sedláka mohovitého.

„Prosím tě, co se s tebou dnes děje, jaké to vedeš řeči?“ hrozila se Josefova společnice. „Ta hospoda ti z hlavy nejde a mě stále děláš nějakou vyhlášenou tanečnicí, která si v hoších vybírá jako mlynářovic dcerka.“

Josef se opět zamlčel, po chvíli řekl: „Ani tohle nikomu neřekneš?“

„Nechceš-li, proč bych říkala?“

A opět šli mlčky dále.

„Zdá se mi, že k vám chodí Dobšův Frantík často?“ okolkoval znova Rozvoda.

„Něco s otcem má k vyjednávání“, lhostejně na to oslovená.

„S otcem? A s tebou nemluví?“

„Proč se mnou? Jako s tebou, tak jsem za dobře i s ním.“

Rozvoda jakoby přišel na pravou stopu, rychle zvolal: „Tedy bys s Dobšem k muzice šla?“

„Pro Boha tě prosím, Josefe, dej mi pokoj s muzikou.“

„Nevymlouvej, já dobře Frantíka pozoroval“

„Popletl jsi se a musíš na zahumení k bábě, by ti „zaříkala“ ústřele.“

„Žádné výmluvy; teď jsem na to přišel.“

„Na co?“

„Že Dobše ...“

Josefovi to nechtělo z hrdla. Jakoby se mu stáhlo a sotva dech propouštělo. Pak mu bylo nějak hořko a lítosť mu hnala do očí vlhkosť. Ač byl s Frantíkem Dobšovým jedna ruka, teď by se s ním pral na život a na smrť. Tedy Dobše Růženka návidí. Ani s ním, ani s Jiříkem by k muzice nešla, ale Frantíka se zastává. Dle toho prostého znamení Josef se snažil poznati stav srdce dávné společnice, milované Růženky.

„Co pak, tohle také nikomu nemám říci?“ žertovala dále dětinná Růženka, smějíc se rozpakům Josefovým. Což ona věděla, co se děje v srdci jeho! Rozvoda byl touhle otázkou všechen pomaten. Odpověděl:

„Takovéhle věci vyzrazovati nebudeš, to vím jistě.“

Další cesta ubíhala jako voda na potoce. Mluvili o věcech docela lhostejných. Z hospod zaznívala hudba, slunce pěkně hřálo, ptáci pěli vesele a veškerá příroda se radovala. Josef byl u Kozáků každodenním hostem. Čítali společně, posvačili a s večerem se Josef

vracel k domovu. Růženka si nevšímla, že se dělí za vsí cesta, jedna k Rozvodovům, druhá k nim se táhnoucí. Jinak Josef, zastavil se a dělal, jakoby chtěl nejbližší stezkou k domovu.

„Co, dnes k nám nepůjdeš?“ divila se Růženka. „Máš něco na práci nebo skutečně chceš do hospody?“

Růženka se rozesmála vesele. Chtěla Rozvodu poškádliti.

„Co bych u vás dělal!“ lhostejně pohodil hlavou Rozvoda, „beztoho k vám přijde Dobeš.“

„Co na tom? Nejste kamarády? Co by řekl strýc, kdybych tě nepřivedla? Jen pojď pěkně.“

Všechno tudy jen k vůli strýci. Rozvoda nemohl odolati. Starý zvyk a pozvání Růženčino jej přinutily. Šel. Zahrady plny květu vonného, včely o závod vylétaly a se vracely a v chladném stínu tak milo, tak příjemno. Kozák již stál na zápraží. Usmíval se. Nemohl se „dětí“ dočkati, proto vyšel až do zahrádky, ač ho dosud hlava podivně brněla.

„No že jdete, však jsem myslel, že jste si zašli až do Vambeřic.“

Když se byl Josef na židlici usadil a Růženka se šla z nedělních šatů do přístěnku přestrojit, Kozák popošed několikráte po světnici, posléze se zastavil u almárky a otevřev ji, vyndal krásně vázanou knihu. Josefovi až oči zablýskly.

„To je něco z brusu nového“, usmíval se Rozvoda.

„Ani jsem ještě se nepodíval, vypůjčil jsem se ji u dozorce Hlaváčka. Je prý to kniha příliš krásná, v Sušanech jiných nečtou. Však přijde draho, vycházela po sešitech a každý stál třicet krejcarů.“

„A bylo jich nejméně deset.“

„Kde pak, o celou desítku jsi se zmýlil. Vazbou se sice zúžila drahá a vzácná kniha; brzo uvidíme, co je v ní.“

Josef rozestřel na stole šátek a otevřel skvostné desky uctivě, jako by drahou památku rozbaloval. Jakmile nadpis okem přelétl, hned se zarazil a Kozákovi jej ukazoval. Zněl:

„Papežův syn a krásná židovka. Historický román. Přeložil B. Černý. Nákladem knihkupectví E. Weila —“

„Jaká to asi kniha s tak podivným nápisem?“ rozvažoval Kozák, dříve ani do knihy nenahléduv. Již přečetl mnoho knih, ale žádný nadpis jej tak nepomátl. Opravdu podivný.

„No tak čti, hochu; uvidíme.“

Josef četl: „Josua, Starý Říme, tvoje kouzelná moc je věčná! Opět a opět poutáš člověčenstvo ke svému vozu, na němž slavíš vítězství, a tvoje krása je sklání pod jho. Vábíš je k sobě upomínkami na slavné doby, když jsi poprvé o světovládu bojoval. Tvůj ostrý meč dobyl tenkrát vítězství, ano i nepřítel, jemuž jsi zasadil rány smrtelné, musel tě obdivovati. A jaká pevná byla tenkrát ctnost tvých synů! Ale když klesli tvoji bohové, klesl jsi s nimi, utonul jsi v bohatství a v rozkoši a svět byl svoboden... Tys pozdvihl berlu papežskou a svět se vrhl před tebou na kolena a modlil se k tobě Maje v jedné ruce požehnání a v druhé kletbu stál jsi co nejvyšší vládce světa, a obličej tvůj zářil hrdostí nad tvým novým vítězstvím a ve své zpupnosti jsi šlapal věřícím národům na šiji. Buďte slepi! velel jsi celému světu, a svět zahmouřil oči. Ale zvuky tvých slavností probudily svět z dřímoty, i zhrozil se pak svět nad

tvými prostopášnostmi a zachrastil svými okovy tak silně, že se roztrhly — a svět jest svoboden."

„Ano, svět jest svoboden!" zasmál se Kozák a vzal Josefovi knihu z ruky.

Josef nemohl Kozáka pochopiti. Jindy mu bral knihu, když se sluníčko sklánělo a ve světnici šero nastalo, by si očí nekazil, nebo když Růženka něco na zub uvařila a Josef se upejpal.

„Takovýchhle knih se chraň, hochu, jsou jedem nejprudším Spisy ty jsou příčinou tak rychlého klesání našeho lidu v socialní bídu. Je těch příčin několik, ale tahle jedna z předních. Knihy ty rozbujní fantasii, rozohní srdce ke skutkům nekalým, hlavu napiní vidinami nemožnými, tužbami nedostižitelnými. Kdo je čte, je slepcem po čtení, hltá zhoubný obsah, klesá u mravní prohlubeň. Knihy ty jmenujeme obyčejně „krvavými", poněvadž vraždy, krve prolívání na každé stránce, na každém řádku."

„To bych ani knihy nečetl, takový obsah se mi protiví."

„Kdo jednou něco lepšího četl, aspoň poněkud je vzdělán a uvědoměn, pohrdá těmito knihami, štítí se jich; však bohužel, že právě lid jimi otravován, že právě u nejnižší třídy knihy ty zhoubně působí. Kupují, nevědí co; čtou nevědouce, jakou věc. Ale že by i dozorce, muž poněkud vzdělaný, dal se tak svésti! Než co dím, vždyť kniha, již, jak řekl, četl, líbila se mu velmi a přece, ač seznal obsah, nezahodil jí, jak bych já udělal, nýbrž dal ji krásně svázati."

Kozák se opět rozchodil po světnici a přemýšlel. Josef seděl za stolem a pozoroval Růženku, jak se kolem kamen otáčela.

„Dnes uděláme výjimku", rozhodl se otec a nebudeme čísti. Jednou to vydržíme a já se vždycky hned podívám, jakou odnáším si ke čtení knihu, není-li to pleva, zuna. Trpkou zkušeností člověk zmoudří. Jednou také můžeme si porozprávěti, nebo", Kozák se usmál, „chtěl bys s chasou — k muzice?

Rozvoda sebou trhl a plaše se podíval ke kamnům. Jak ví Kozák, co on rozmlouval s jeho Růženkou cestou z kostela, když spolu slova si o samotě neřekli? Nebo snad to má na čele napsáno jako Kain? Růženka se otočila a Josefovi se smála do očí, jak mu strýc tal do živého.

Josef sklopil oči a zalhal: „Nemám chuti."

„Jak pak dávno už?" ptala se Růženka.

„I dej pokoj a nemuč."

„Půjčka za oplátku", prohodilo děvče už ve dveřích.

Starý se zasmál „dětem", zakýval spokojeně hlavou a pomalu přecházel světnicí, upřádaje dávno v hlavě vypučelý plán.

„Máš dobře, hochu: nic z toho nekouká. Dobře, když je člověk vesel, rád to vidím; ale co se děje s muzikami v Dubině a Sušanech, to je přece mnoho. Neděli jako neděli, ani svátků nevyjímaje, a vždycky táže chasa; kam to běží?"

„Josef by nešel —" škádlila zapáleného studem Rozvodu Růženka. Neřekla sice dle slibu ničeho, ale trápila jinocha nejistotou.

„Co dnes máte spolu?" ptal se Kozák, zkoumaje brzo Růženku ostrým okem, brzo Josefa podrobuje přísné dohlídce. „Oni se budou mezi sebou škorpiti! To by tak bylo!"

„To je všechno jen žert", omlouvala se Růžena. „Josef nikdy ani na hospodu nevzpomene."

Každým slovem přiváděla Rozvodu do nových rozpaků.

„Zítra z nich nikdo nebude majitelem ani vindry; oči budou červené a tělo se nevzpamatuje ani za dva dny, by se vrátilo do staré rovnováhy.“

Zatím se vrátila Kozáková a společně s Růženkou slily kávu. Děvče odběhlo pro talíř buchet a postavilo je před Josefa. Hospodyně rozdělila kouřící se kávu a všicci se posadili ke stolu. Josef vstal, aby udělal místo a „nepřekážel.“ Ale to si dal, Kozáková jej chytila a musel si sednouti, Kozák se zlobil na stálé upejpání a Růženka pošeptala mu tiše do ucha: „Povím“, a Josef byl odzbrojen. Sedl si, vzal lžici a svačil. Zapomněl, jak jej Růženka škádlila, zašla mu chuť k muzice, cítil se nanejvýše spokojen Vždyť hned vedle seděla ta, již tak rád vídal a nabízela mu nejlepší a největší mákový kousek. Košem dáti nemohl. Jedl, smál se, poslouchal žerty Kozákovy a cítil se šťastným u prostřed rodiny, která nevládla jměním, statky, hodnostmi, ale která milovala pořádek, poctivosť a práci.

Dobšův Frantík dnes byl v hospodě jeden z nejveselejších. Byl to jinoch onaký, pěkně vyrostlý, červený, oči mu jen hrály a tanec byl jeho živlem. Všicci jej měli rádi pro jeho veselosť, sám Josef zkoušeje Růženku, na něj narážel. Vždyť na Dobše brala všechna děvčata, jak by ne i Růženka! Tak soudil Rozvoda. Bez Frantíka by vázla všechna zábava. Teď právě chopil dva junáky kolem krku a začal v Dubině oblíbenou píseň s rozličnými variacemi a přídavky: „Když nám Pán Bůh zdraví dá!“ To bylo všem jako heslem, spustili vesele: „Proč bychom se netěšili, když nám Pánbůh zdraví dá —“ Frantík machem ruky zjednal ticho a spustil za všeobecného smíchu: „Když nám Šrodl zlatky dá — zlatky dá.“

Celá hospoda zapěla novou píseň a když byli v nejlepším, Dobeš opět, dav znamení rukou a pokoj zjednav, zpíval: „Když nám Šrodl huby dá — zlatky dá —“ opravoval se na oko rychle; však junáci srozuměli a spustivše na novo „Proč bychom se —“ dodávali jenom „huby dá“. Dobeš nebyl ještě vyčerpán; když asi po třetí slyšel „huby dá“, zvolal najednou „vynadá“, a teď byla píseň na továrníka hotova. Muzikanti musili spustiti a veškerá mládež zpívala píseň „o Šrodlovi.“

Muzika trvala dlouho do noci. „O zítřek se nestarejme.“ Již i stařec jakýs tančil do únavy. Pak se postavil jako jinoch před muzikanty, hodil jim dvacetník a poroučel si píseň. Peníz nějak podivně zacinkl a muzikant zvednuv jej, podrobil jej znaleckému oku k prohlídce.

„Strýčku, tady máte, nechte si plíšek — na chléb.“

Tanečník se zamrzel, vzal plíšek a mrštil jím o zem. Po plíšku, na podlaze se kutálejícím, hnala se jakási žena jako šelma po oběti. Všicci se zarazili, poznaliť ženu toho, který peníze utratil a nyní plíšky, jež na výživu dostal, hází, by je žena dětem doma na chléb sebrala.

„Prosím tě, pojď domů!“

Mladá žena, jen tak na rychlo chatrně přistrojená, div nesepjala ruce.

„Neutrácej zbytečně; víš, čeho se nám všeho nedostává. Děti nemají šatu, chleba; nájem došel. Pojď...“

„Co mi po tom!“ surově odbyl muž ženu. „Starej se sama o děti, dej jim chleba a nájem si zaplať, já beztoho doma sotva se ohřeju. Můj domov je tady!“

Opilec se zasmál svému vtipu, postavil se před kruchtu a kázal hráti tu novou „o Šrodlovi“. Však nebylo muzikantů, nebylo tanečnic, hospoda prázdna. Poslední host si dupl na hospodského, zaklel až se stěny otřásly, poroučeje si pivo nebo kořalku.

„Abych aspoň tadyhle ženu uctil.“

Znovu se zasmál příšerně. U dveří stála žena mučenice s patrnými známkami bolu ve tváři. Oči zality pláčem, ruce sepjaty visely k zemi — zkamenělá bída dělnická. (Pokračování)

LITERATURA.

„Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského“. Část prvá: Materiální logika, noëtika a všeobecná metafysika. Napsal Dr. Jos. Pospíšil, professor theologie v Brně. V Brně, 1883. Tiskem a nákladem pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Spis, o němž tuto hodláme pronésti několik slov, byl již ve mnohých našich předních listech a odborných časopisech radostně uvítán, ba onehda dostalo se mu velmi příznivého posudku v „Athenaeu“ se strany světské a povolané, od dra. T. G Masaryka. Hodláme-li po všech těchto posudcích ještě několik slov o tomto spise podati na veřejnost, nemáme na mysli v jedno snésti všecky jeho chvály ani ohřívati málo které výtky a pokyny, nýbrž činíme tak pouze proto, aby tak důležité dílo literární bylo zastoupeno také ve „Vlasti“. Hlásíce se tak pozdě ku slovu činíme to přece jakýmsi právem, neboť jsme byli v „Obzoru“ z počátku r. 1883. mezi prvními, kdož jsme se k tomuto spisu, když ještě byl pod lisem tiskařským, hlásili a zřetel literárního obecenstva k němu obraceli. Ostatně zajisté ani tato slova nejsou ještě poslední o díle tak důležitém a záslužném.

Slova sv. Otce Lva XIII. v encyklice „Aeterni Patris“ ze dne 4. srpna 1879.: „Ad societatis bonum, ad scientiarum omnium incrementum S. Thomae sapientiam restituatis“, jež se rozlehla po všem světě křesťanském, aby obnovena a světu na vědomost byla uvedena moudrost a filosofie sv. Tomáše, ze kteréhož obrodu filosofie poplyne prospěch nejen zdravým základním názorům společenského života ale i pravým vědám, zastihla několik odborných učenců již při práci. I naše vlasti nezůstaly tímto ruchem netknuty. Z učenců, kteří u nás v tomto směru pracovali a podnes pracují, přední místo náleží dru. Josefu Pospíšilovi, professoru theologie, nyní i správci kněžského semináře v Brně. Tato snaha a práce měla za plod knihu v naší filosofické literatuře předůležitou, „Filosofii podle zásad sv. Tomáše Akv.“

Spis tento, jehož posud vyšla část prvá, zahrnuje a) materiální logiku, b) noëtiku, c) všeobecnou metafysiku. Za našich dob, kdy náš učený i nedoučený svět jest nasáklý na veliké části jednostrannou, tudíž scestnou filosofií moderní, zvláštního povšimnutí zasluhuje druhé pojednání, totiž o noëtice. Jaká noëtika, taková filosofie. Právě v této stati, v noëtice, jest veliká, nezlomná síla, moc a přednost filosofie scholastické. Scholastická filosofie ani se neupjala v nízké jho samé hmoty, ani zapomínajíc hmoty nezapřádala se do pavučinového předíva vlastních myšlének, ani nerozpřahovala křídel, kam síla a dech nestačí, ani Boha a skutečný svět popírajíc nezavěsila se v závratné výši mezi nebem a zemí, nýbrž ode hmotného světa jakožto objektivně reálného stanoviska povznáší se a proniká do říše duchové, jasně a pevně upřádajíc vzájemnost ducha a hmoty.

Dr. Pospíšil snášeje ku stavbě svého díla myšlenkové balvany z děl sv. Tomáše chápe se při práci také ostrého meče obrany a přísným, bystrým zrakem

i duchem ukazuje na vady a nedůslednosti, jichž se v té oné stati dopustila a dopouští filosofie moderní. Takto p spisovatel, jak nejvíce v této části patrno, koná ve svém díle práci dvojí: ukazuje přepevné zaklady a nerozbornou stavbu zapomenuté filosofie křesťanské a boří, co byli bludného postavili moderní filosofové.

Nemenší chvály zasluhuje spis tento po stránce formální. U nás nemáme ještě mnoho spisů filosofických a vůbec spisův obsahu tak jemného, jako jest filosofie, a co máme, až na málo kterou čestnou výjimku, jest psáno duchem ne naším, na zvíce německým. Takováto cizí do českých slov přelitá myšlénka není naše. Našim filosofům nastává úloha, pozvednouti zase a upraviti jazyk i ku potřebám filosofickým. V této příčině jest převzácnou zásluhou tohoto spisu, že jest psán slohem i slovem jasným, plynným, tak že i čtenář filosofie nehrubě znalý, se značným prospěchem a zálibou bude se dílem tímto obírati

Zbývá jen ještě pronésti upřímné přání, aby p. spisovatel co nejdříve ráčil podati další část svého výtečného spisu.

Z oboru filosofie scholastické byla členům „Dědictví sv.-Prokopského" podílem za rok 1884. podána kniha, která vedle „Výboru ze spisů sv. Jana Zlatoústa, jejž z řečtiny pořídil Jan Nep. František Desolda", obsahuje také

„Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského", napsal Dr. Václav Hlavatý.

Kniha tato s předešlým spisem Pospíšilovým výborně se doplňuje. Kdežto spis dra. Pospíšila jest výbornou knihou učebnou, se zvláštním zřetelem spracovanou ve prospěch studujících theologie jakož i studujících filosofie vůbec, až i na světských školách padne ona podjatost, která se zmohla proti filosofii scholastické, spis dra. Hlavatého, jak sám nápis ukazuje, jest stručným rozborem všeho toho, co uložil „učitel andělský" ve svých spisech. Nejsouť zajisté všem přístupny spisy sv. Tomáše samého, a proto má spis tento oznámiti krátký obsah spisů velikého světce a mudrce scholastického. Dr. Pospíšil kriticky rozebírá, z jiných spisovatelů scholastických i světských dokládá, proti předsudkům obhajuje spisy sv. Tomáše a neméně rozebírá a potírá bludy všeliké scestné filosofie moderní: Dr. Hlavatý zase jen objektivně podává to, co pravil sv. Tomáš, a nic si nevšímá toho, jak se má filosofie sv. Tomáše k jiným soustavám filosofie antické, středověké i moderní. Nevylučujíť se tedy oba tyto spisy, nýbrž jsou si vzájemnou podporou a doplňkem.

„Rozbor" dra. Hlavatého jest zbudován na základě spisů předního znalce filosofie scholastické, prof. dra. Alberta Stöckla, ale bylo užito i jiných výtečných spisův odborných.

I v tomto spise jsou vyloženy základní filosofické pravdy učitele andělského slohem jasným, plynným a uhlazeným.

Není nám známo, nestalo-li se již tak, ale uznáváme za vhodno, aby „Dědictví sv.-Prokopské dalo tento spis o sobě do trhu knihkupeckého, aby takto snáze byl přístupen těm, kdož nejsouce členy „Dědictví" se zvláštním zřetelem se obírají filosofií scholastickou. Alois Hlavinka.

„Dědictví Maličkých" pod ochranou sv. Karla Bor. v Hradci Králové. Číslo 29. Příběhové svatých patronů českých. Mládeži a jejím rodičům vypravuje Jan Tykač, učitel v České Třebové. Jubilejní podíl svato-Methodějský pro údy „Dědictví" na r. 1885. se 4 barvotiskovými a 13 cinkografickými obrázky. Stran 224. Krámská cena 80 kr. Věnováno Vysoce Důst. P. V. Štulcovi.

Myšlénku, kterouž pojala správa „Dědictví Maličkých", vydati v památném roce 1885. pro mládež naši spis o svatých patronech českých, můžeme právem pokládati za velmi šťastnou. Většího úspěchu dodělá se, kdo ku práci volí pravou a příhodnou dobu, a rok letošní, kdy jména svatých věrozvěstů slovanských z tisícerých úst mnohokráte se ozvala, zajisté nejlépe se k tomu hodí, aby mládeži mezi množstvím jiných podán byl také spis, který by vzbuditi hleděl ve mladistvých srdcích posvátnou vděčnost a úctu ku Svatým, kteří světlo pravdy našim předkům přinesli a bohumilým životem k milování pravdy té rozněcovali — spis, který by mládež ku pravé zbožnosti pobádal. Nenít ovšem snadno sepsati pro děti spis takový, aby úkolu těmito slovy vytčenému skutečně také

dostal, aby jej mládež se zalíbením četla, obsah bedlivě sledovala a příklady v něm uvedené ochotně a samochtíc v srdce si vštípila. A v té příčině bez váhání můžeme říci, že spisovatel úkol svůj na paměti měl a jemu všemožně vyhověti hleděl; věda, že pro děti píše, snažil se zvláště dětsky věk sv. patronů vylíčiti co možná obšírně a tak, aby mládež šlechetné činy jejich si zamilovala. Poukazujeme tu na životopis sv. Cyrilla, Václava, Vojtěcha, Jana Nep. a Víta. Všude ovšem nebylo to možno, protože se nám zpráv o mládí dotyčných Svatých nedostává; ale to uzná každý, že spis i v ostatních částech je psán tak zajímavě a mluvou lahodnou, že jej mládež nedočtený neodloží. Kromě zbožnosti budí vypravování pravou lásku k vlasti, líčí šlechetné činy zbožných panovníkův a poučuje čtenáře i ve příčině dějepisné a zeměpisné. Na některých místech připojila redakce poučné a zajímavé dodatky. Vypravování vkládá spisovatel v ústa šlechetného přítele mládeže, jejž dítky navštěvují a jemu naslouchají. Ku konci vypravování připojena jest nadšená modlitba ku svatým patronům, a konečně připojeny jsou zprávy a poučení o „Dědictví Maličkých“, které zasluhují povšímnutí od každého, komu zdar mládeže na srdci leží. Úprava knížky jest velice slušná; obrázky jsou provedeny pěkně, zvláště barvotiskové obrázky (sv. Cyrill a Method, Smrť sv. Methoděje, Zavraždění sv. Václava a sv. Jan Nepomucký) jsou překrásné. Není pochybnosti, že v pravdě slavnostním spisem tímto „Dědictví“ četných údů přibude, čehož ústav tak užitečný plnou měrou zasluhuje.

V. Špaček.

„Posvátná místa král. hlav. města Prahy.“ Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království českého. Číslo 70. a 71. jako podíly údů Dědictví sv. Janského na rok 1883. 1884. Každý podíl za 2 zl. 60 kr.

Dědictví sv. Janské vydalo již značný počet překrásných a velmi cenných knih, zvláště v posledních letech vyniká důkladností děl, která vydává, ale všecky předčí kniha:

„Posvátná místa král. hlavního města Prahy“, kterýmžto monumentálním dílem spisovatel František Ekert, kaplan u sv. Vojtěcha v Praze, naší katolické literatuře velice se zavděčil. Máme arciť již veliké množství spisů, které popisují vlast naši českou a o jednotlivých chrámech, klášteřích a řádech se zmiňují obšírněji aneb povrchněji, máme také již valný počet monografií jednotlivých chrámů, klášterů a řádů, ale abychom měli „Bohemiae piae“ pohromadě celou Prahu s předměstím, toho jsme posud postrádali, to nám spracoval teprv Eckert. V díle tom zračí se nám celá Praha od dob založení a vzejíti křesťanství až na naše doby. Vidíme zde posvátný Vyšehrad z dob Ludmiliných — jak z pohanského přechází v křesťanský, vidíme tam na té posvátné hoře státi 16 chrámů křesťanských, mezi nimiž vynikají paláce panovnické — vidíme dále královské Hradčany s velechrámem sv. Vítským a s chrámem sv. Jirským, vidíme horu Sionskou s klášterem Strahovským, s velkolepou obrazárnou a knihovnou, v jesuitském slohu zbudovaný velkolepý chrám sv. Mikulášský — vysvětlení soch na Karlovem mostu, farní chrám Matky Boží před Týnem, sv. Jiljí, sv. Havla, sv. Jakuba, sv. Haštala, sv. Ducha, Kolej klementinskou, Karlov — zkrátka musil bych dlouho vyznačovati památné chrámy, kláštery a zbožné ústavy, kaple a sochy — mistrné obrazy a oltáře, vzácné náhrobce, které posvátné chrámy v sobě chovají a o nichž Eckert pojednává. Spis ten nám vyličuje dále netušený rozkvět křesťanských chrámů a víry katolické v Praze za časů předhusitských a po bitvě na Bílé Hoře, popisuje úpadek všeho toho za dob husitských, protestantských a Josefinských a konečně uvádí nám na oči stav nynější.

Kéž by Dědictví sv.-Janské pokračovalo v díle toužebně očekávaném: „Bohemia pia“ a vydávalo nám čas od času tak důkladné jako Eckert popisy chrámů jednotlivých českých diecesí po vikariátech! Až bychom měli celé slavné království české tak zevrubně popsané jako Posvátná místa Prahy od Eckerta, pak by se nám teprv otevřely oči, co naši zbožní praotcové pro čest a slávu boží, pro oslavu svatých a světic božích, zvláště našich českých patronů a pro spásu duší svých činili!

Obě podílné knihy vynikají úhlednou úpravou, silným papírem, jasným tiskem, mluva v nich jest lahodná a korektura zdárně provedena. V nižádném domě rodin českých neměly by knihy tyto chyběti. Monumentální tato práce zůstane i po staletích ozdobou knihoven českých a nikdo z historiků českých nebude se moci bez knihy té obejíti.

František Wildmann.

Chrvátská *) literatura posledních let.

Píše Josef Tumpach.

Psáti literární přehledy a úvahy o písemnictvu národa jiného, není věcí marnou a neprospěšnou. Naopak má to do sebe mnoho dobrého. Přehledy literatury toho kterého národa staví se čtenářstvu před oči obraz duševní jeho činnosti, a tu každý může si pak otázku dáti i ji zodpovídati: Jak to vypadá u nás? A takové přirovnávání literární práce cizí k domácí s jakým jest prospěchem, každý ví. Obor vědomostí se šíří, názory se tříbí, srdce plní se úctou a láskou k národu tomu, a poznání to jest spolu pružinou a pobídkou k úsilovnější ještě práci na domácí roli dědičné.

A je-li předmětem rozhledu literárního písemnictvo národa spřízněného mluvou i věrou, jest prospěch ten tím větší. Bratr od bratra snáze něco přijme než od cizího, snáze dá si od něho v nedostatku vlastním poraditi než od jiného.

A u nás jeví se také nedostatek! — nedostatek ráznosti!

Jsme katolíky, ale ne dosti ráznými! Katolický lid má míti katolický tisk. A kde my ho máme?.... To, co máme, nepostačuje. Proto třeba v příčině té přiučiti se ráznosti u jiného — u bratra, u Chrvata. Tam jest katolický tisk. A tam-li je, proč i u nás býti by nemohl?....

K tomu poslouží — alespoň maličko — literární přehled, zvláště přehled celkový. Ten také poradí. A náš Komenský praví v předmluvě ku své „Didaktice“: „Může-li kdo co poraditi, může-li co vymysliti, ... ten ať nemlčí, ale radí, myslí, prosí!“ — Proto prospěšno a užitečno jest, psáti přehled literární.

Psáti přehled literatury chrvatské od jejího znovuzrození a vzkříšení Gajem, Vrazem, Demetrem, Kurelcem, Babukićem a Seljanem, jejichž památku právě národ chrvatský oslavoval, jest tolik, jako psáti historii národa chrvatského za celé půlstoletí. Práce ta dokona posud vykonána není, ale bohdá bude. Zde chceme omeziti se jen na stručnější přehled její v několika posledních letech. I to však dostačí, aby se nám ukázalo, jakými ta literaturu chrvatská ozdobena je květy, i ten přehled hezký dá nám obrázek.

A věru jako ta mluva chrvatská plna je lahody a krásy, tak i literatura, a jako ten Chrvat ryzím je katolíkem tak i literatura jeho. Chrvat je duší, tělem Slovanem, ale i katolíkem — zrovna jako Polák. A dobře se mu při tom daří!

Na počet je Chrvatů málo, ale za to každý z nich více vydá: jeden duševně, druhý hmotně. Jeť obětavosť chrvatská známa. A kromě obětavosti i ráznosť Chrvata zdobí. Chrvat věnuje na zachování a udržování literárních podniků mnoho, ale za to si nedá svou literaturu znešvařovati cizopasným bejlím, různými odpadky. A dobře má! V tom jeví se síla ducha, v tom jeví se pravá láska k vlasti a lidu! Chrvat chce míti lid svůj zdravým duševně zrovna tak jako tělesně. A jelikož vidí, že je tisk katolický hlavním zdrojem toho duševního zdraví, podporuje ho vší silou. A dobře činí! Neboť katolický tisk je to právě, jenž srdce šlechtí, jenž duši povznáší, jenž rozum tříbí, jenž lásku v srdcích nítí, jenž vychovává muže pravé, muže celé; neboť jedině katolické zásady jsou ty pravé. Jiné vedou na bezcestí, a bezcestí nikdy k cíli nevede. A jelikož k cíli každý dospěti má, má k němu i směřovati a prostředků k dosažení jeho užívati. Chrvat tak činí, a proto dobře činí!

U nás se tak — bohužel — všudy neděje. Katolický tisk nepodporuje se u nás tak, jak by se podpořiti měl. A kdo ho nepodporují, jsou mnohdy i ti, jimž by to příslušelo v první řadě. Ba tací často nejen že sami mu nejsou podporou, ale — což horší jest i žalostnější — i jiné od podporování zrážejí!..... Škodí slovem i příkladem!

Chrvaté mohou těmto našincům býti vzorem. Ti nezrážejí, ti katolické literatuře se nevysmívají (třeba že i u nich nedostatek v něčem se jevil), nýbrž si v ní libují, ti těch nedostatků nevytýkají, nýbrž hledí je napravití.

Ubočujeme tímto sice s cesty, než budiž; dokončeme již: Jsme jedni i druzí syny téže máteře — Slavie —, ale jak různé povahy!.... Budoucnosť, ukáže, kdo jednal lépe.

Ovšem pak že jaké jest čtenářstvo, takové jest i jeho spisovatelstvo: Katolický duch převládá všady měrou velmi velikou. Vezměme tu neb onu knihu

*) Píše se C h r v a t! Viz v té příčině Polívkův článek ve Slov. Sbor. III. r. str. 156.

do ruky, všady zavane k nám libý dech zdravých, katolických názorův. A takové písemnictvo vzdělává! Jiné demoralisuje. Inu — čtenářstvo si také odchovává své spisovatelstvo!

U nás by mohlo býti také tak; že tak není, tím, prosím, jsme vinni velikou měrou také my sami, — nu a potom ovšem spisovatelstvo a kritika naše také. Že spisovatelstvo a kritika tak zhoubně působiti může, do dosvědčí nám slova polského Nestora — Kraszewského. Ten praví ve svých „gawędach o sztuce i literaturze“: „Życia od powołania oddzielić niepodobna.“ A hlavním povoláním spisovatelovým jest, jak víme, aby z hlubin srdce svého a duše své přinášel pokrm čtenářstvu svému, lidu ostatnímu. Tu však „jeśli piszący niemial szczerej chęci dobrego i zamilowania cnoty, najlepszy jego utwor będze kaleką i stanie się niebezpiecznym,“ neboť jenom „prawość i cnota dadzą mu wielkość i natchnienie.“ A dále pravý slavný ten muž ještě: „W literaturze by co pięknem i wielkiem uznanem zostalo, musi być dobrem natchnione i przejęte.“

Ale u nás je tomu jinak. Dobrem a cností nemusí to býti prodchnuto, jen když má autor zvučné jméno; pak se to čte. A naše kritika vychválí to na výsost, tak že, abychom užili zase slov Kraszewského, „rzekł byś słuchając jej (t. j. kritiky) aplauzów szczodrą sypanych dłonią, że trafiono na nivę złotą, w której żyłach niema już najmnieszej mieszaniny rudy niepotrzebnej, a wszystko co się z niej dobywa jest szczerym kruozcem.“ — Jak však víme, bývá té přimíše rudy více než ryzího zlata. — Než „przyjęto od razu wszystkie postacie za dobre i uprzywilejowano niektórych pisarzy do tworzenia arcydzieł; ci wybrani nie już słabego zrobić nie mogą, swietokradztwem jest, wiedzieć w nich jakąkolwiek slabość i niedostateczność, zbrodnią nie uznać w ich wadach nawet znaczenia głębokiego, piękności niedopatrzonej, dokonałości absolutnej!“ —

Literatura nemravná, nezdravá hubí lid duševně i tělesně; taf duši jeho jedem. Zdravá však lektura ducha sílí... A to jen je příčinou, že tak nepatrný národ chrvatský mohl odolati a posud statné odolává všem těm vlnám cizího přívalu, jenž na něj ze všech stran dorážÍ Chrvaté obklíčeni jsou Němci, Maďary a Vlachy, a přece rozbijí se útoky těchto stále o nezdolné jejich lebky, přece rozvijí a stále utěšeněji zkvétá jim to spanilé duchovní kvítí, ta literatura jejich jak poučná, tak zábavná, vědecká i krásná!....

* * *

Tak jako v literatuře naší české nikdy z paměti nevymizí jména buditelův a křisitelů její ze stoletého spánku, tak ani v národě chorvatském nezanikne nikdy jméno dra. Ljudevita Gaje († r. 1872. v Záhřebě), toho z nejzdárnějších synů Chrvacie, toho buditele národního vědomí od Triglava až k Balkánu. Dr. Gaj, rodem z Krapiny v čarokrásném chrvatském Záhoří, byl to, jenž počal svými „chrvatsko-slavonsko-dalmatskými novinami“ buditi národ chrvatský, jenž pravopis ustálil, štokavštinu za písemní přijal jazyk, a pode jménem a ideí illyrskou sjednotil všechny Chrvaty, kteří dělili se tenkráte v různé větve: Slavonce, Dalmatince atd., píšíce v různých nářečích a různým pravopisem, jako kajkavským, čakavským, i-e-ije-kavským. Ljudevit Gaj jest otcem, jest znovuzroditelem nynější chrvatské literatury. A proto nezahyne, nevymizí jméno jeho, pokud šuměti bude Sáva po krajích junácké Chrvacie. —

Od vystoupení Gajova počalo pak to símě jím zaseté bujeti a zkvétati utěšeně ve všech vrstvách národa zrnem horčičným. Brzy bylo i vzdělavatelův i podporovatelů hojně. A že mezi nimi kněžstvo nebylo na místě posledním, ba pravě jako u nás na prvním, jasno jest. Kážeť tak cit pravé lásky k vlasti, jež jest učení katolického kvítkem nejkrasším Ljudevit Gaj to také věděl, a proto návštěvy jeho u mladých čekatelů kněžství v semeništi, když tyto podněcoval, vybízel, poučoval, nebyly bez výsledku. Zaujímalo a zaujímá posud kněžstvo v literárním životě chrvatského národa jedno z nejčestnějších míst. Třebať jen připomenouti jména kanovníka Račkého, předsedy akademie jiho-slovanské, kněze-veterána a literáta Petra Bučara, faráře ve Mriežnici (nar. r. 1815), Ondřeje Palmoviće, záhy to zemřelého vesnického kněze (r. 1883. asi v 30. roce svého věku). Dra. Štěpána Ilijaševiće, starouška-kanovníka kapituly čazmanské, Tomáše Gajdeka, kanovníka záhřebského a předsedy spolku sv. Jeronymského, nedávno zemřelého nezapomenutelného Dobrily, biskupa terstsko-koparského, Drag. Ferkiće (pseud Křiževčana), faráře ve Křiževci atd. atd., a pravda slov těch s dostatek bude dokázána.

Jak již praveno, bujela a bují literatura chrvatská od svého probuzení Ljudevitem Gajem stále více. Třeba jen poukázati v příčině té na dlouhou řadu

těch časopisův a bibliothek rozličných, v nichž plody duševní ukládány. Jestit časopisectvo toho kterého národa nejlepším svědkem práce jeho. Čím bujnější život duševní, tím větší spotřeba literární, tím rozsáhlejší časopisectvo. Proto možno dle počtu časopisectva souditi na duševní práci národa.

V Chrvatsku je časopisectvo u přirovnání k počtu národa velmi četné a to (střední-li cestou jdeme, neboť trochu toho koukole je všady) vesměs katolické. Zde některé: Slovinac (třikrát měsíčně; 5 zl.), Hercegovački bosiljak, Hrvatski učitelj, Napredak, Vienac (podoben našim Květům; 7 zl.), Hrvatska Vila (naše Zlatá Praha), Zora, Smilje (pro mládež), Iskra, Hrvat, Hrvatska, Katolički list, Srce Isusovo, Glasnik sv. Josipa za mladež, Gospodarski list, Sloski (vesnický) Gospodar, Archeologički list, Rad, Akademički list atd atd. Z knihoven čili bibliothek: Matice Hrvatska (3 zl. ročně), Hrvatska biblioteka, Biblioteka universalna, Narodna biblioteka braće Jovanovića (vyšlo již 104 svazků po 10 kr.), Biblioteka odabranih romana, Bibl. iz života svetih ugodnika božjih, Zbornik pozorištnih (divadelních) djela, knihovna vydávaná družstvem sv. Jeronyma; jinou vydává „Sbor duhovne mladeži zagrebské", „Hrvatski književni pedagogijski sbor", atd.

Toť pokladny literatury chrvatské, a pěstitelé její? Z hojného počtu časopisectva souditi nutno na mnohem hojnější počet přispěvatelův a vzdělavatelův. Leč ať mluví facta i tu! —

Kromě uvedených již svrchu některých spisovatelů kněží budtež aspoň jmenováni ještě: Ivan Trnski, Gjuro Arnold, Hugo Badalić, Hranilović, Kukuljević, Marković, Mažuranić, Harambašić, Utješinović, Milaković, Aug. Šenoa, Petar Preradović, Stanko Vraz; Šandor Gjalski, Tomšić, Gruber, Ferdo Becić, Draženović, Klaić, Jurković, Sisolski, Basariček, Kokotović, Dr. Iveković, Dr. Riger, Veber Ivan Tkalčić, Stojanović, Tordinjac atd. atd. A z těch přemnozí jsou miláčky národa, jsou spisovateli, jichž plody čtou se s největší dychtivostí, jichž jméno známo i daleko za hranicemi.

Kdo jenom neznal by u nás „Šenoy"? — Díla jeho skorem všechna (aspoň prosou psaná) jsou v literatuře naší české přijímána všady, zvláště u mládeže, s otevřenou náručí. (Sám slyšel jsem nejednou, jak mnozí těšili se na ně, díce, že mnohem raději čtou Šenou a Kraszewského, nežli mnohá díla naše původní; a děly taktéž zástupkyně pleti krásné.) Neboť komu nebyl by znám jeho „Zlatníkův zlatoušek", Branka, Selská bouře, Žebrák Luka, Illiova závěť, Eliášova oběť, Diogenes atd.? Hlavně Pohunek a Fahoun převádějí nám ho na jazyk český. A krásné jeho písně, tyť až znárodněly! Jsouť prodchnuty pravým, ryzím vlasteneckým citem, jako ku př. „Bohinské jezero", „Crnogorska štamparna" (tiskárna), „Zagrebu", „Hrvat Bosni", i ostatní „rodoljubne pjesme", vroucí láskou, jako jeho „ljubovne pjesme", a národním duchem, jak jeho „povjestice" dokazují. Veškeré spisy jeho vydává nyní z lásky a úcty k velikému muži „Matice Hrvatska" ve skvostné úpravě. Posud vyšly dva svazky prosy: první z r. 1883. obsahuje povídky (většinou i v češtinu přeložené): Turopoljski top, první to novella Šenoova v Praze psaná r. 1864. a ve „Glasonoši" r. 1865. uveřejněná, Bliedi mjesec, humoreska, Prima donna, Do tri puta (do třetice) Bog pomože, Dusi narodne straže, Prijan (přítel) Lovro, Liepa Anka, Viečni žid u Zagrebu; druhý z r. 1884. (pořadem vlastně třetí, že druhý, jenž obsahovati bude „Zlatarovo zlato," posud nevyšel), obsahuje povídky: Psarum Ivica (Vienac 1874., česky ve Světozoru), Mladi Gospodin (Vienac 1875., česky pod názvem „Velebníček" u Lauermanna), Čuvaj se senjske ruke (Vienac 1875., česky ve Světozoru). — „Izabrane pjesme" Šenoovy uspořádal a životopisným úvodem opatřil univer. prof. Dr. Marković. Celá sbírka rozdělena jest ve tři části: Ljubavne pjesme, Rodoljubne pjesme a Povjestice, majíc za úvodní báseň krásný zpěv Šenoův: „Budi svoj!"

A když o jednom šíře jsme se zmínili miláčkovi lidu, i o jiném ještě něco povíme. Neboť úctou k jednotlivcům nabýváme úcty k celku. — Ten byl knězem a také již zemřel, mlád as tak právě jako náš Třebízský. Jest to: Andrija Palmović. Jak praveno, v nejlepším věku († v únoru r. 1884.) uložen byl v luno té matky — země, již tak miloval. Krátký byl jeho život, těžký, trapný, ale hodný věčné vzpomínky. Nezanechal bohatství a statků hmotných, ale za to pokladů duševních, — písní — jež perlami jsou v literatuře chrvatské. Byl to upřímný Chrvat, pravý, nadšený kněz, miláček lidu. Písně jeho sebrány byly loňského roku, ale nyní v žádném již nelze jich dostati knihkupectví. Tak rozebral si lid dědictví svého miláčka!

A kněží, miláčkové lidu, nevymřeli všichni, žijí posud ještě. Takovým jest Dr. Štěpán Ilijašević. Náleží ještě mezi ty, kteří počali shromažďovati se pod praporem národním, který v letech třicátých rozvinul Ljudevit Gaj. Jest to

ještě jeden z těch starých křísitelů literárních z doby, kdy jen illyrismus a maďaronismus panoval. Rodem je ze Slavonie, kde se mluví štokavštinou. Milovník ten svého národu, vzorný pěstitel mládeže, výborný kazatel je nyní stár as 70 let a členem kapituly čazmanské. Jsa všeobecně ctěn a vážen, zastával již různé úřady, hledán biskupy, bány i ministry. Přednášíval též morálku a pastýřské bohosloví na bohoslovecké fakultě záhřebské; i na poli politickém vícekráte se proslavil. Literární jeho činnost počíná již 15. rokem jeho věku. Básně jeho byly psány zprvu latinou, později teprve mateřským jazykem. Hlavním však působištěm jeho jest škola. Dítkám pravým jest otcem; jim věnoval své síly.

(Pokračování.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva „Vlast“ vypisuje tímto dle usnesení ze dne 6. listop. r. 1885. odměnu 100 zl. za nejlepší původní povídku pro časopis „Vlast“ a stanoví tyto podmínky:

1. Povídka cenou poctěná musí býti uveřejněna v časopisu „Vlast“ s pravým jménem spisovatelovým a musí vyplniti nejméně čtyři tiskové archy formátu „Vlasti“.

2. Musí býti psána uhlazeným slohem a musí míti dobrý směr; volba předmětu ponechává se úplně spisovateli, avšak povídce z dějin domácích, neb vůbec slovanských, a pak povídce, kteráž se směrem svým nejvíce blíží programu „Vlasti“, dá se při stejné hodnotě přednost.

3. Lhůta k zaslání prací končí posledním dnem měsíce května 1886.

4. Práce francované opatřené heslem a mimo to ještě zvláštní zapečetěnou obálkou s tímtéž heslem zevně a s jménem spisovatelovým uvnitř, přijímá předseda družstva „Vlast“ až do uplynutí jmenované lhůty.

5. O hodnotě prací a tudíž i odměně rozhodne zvláštní komise sestávající z předsedy družstva a nejméně ještě dvou, po případě ještě čtyř spisovatelů.

6. Přiřčená cena vyplatí se hned, honorář pak po otištění práce v časopise „Vlast“; čas, kdy se uveřejňováním práce započne, určí redaktor.

7. Kdyby se sešlo více dobrých prací, obdrží práce nejlepší odměnu 100 zlatých, druhá 50 zl. a třetí 25 zl.

8. Kdyby však žádná ze zaslaných prací požadavkům komise nevyhověla, nemohla by též žádné přiřčena býti odměna plných 100 zl.; mohla by však práci poměrně nejlepší dána býti odměna 50 zl; druhé pak odměna 25 zl. — rozumí se, kromě honoráře.

Z výboru družstva „Vlast“.

V ŽIŽKOVĚ, dne 14. listopadu 1885.

František Pohunek,
kaplan u sv. Mikuláše v Praze, p. č. 177-III., t. č. předseda.

P. Václav J. Červinka,
katecheta v Žižkově, t. č. jednatel.

ROCNIK II. LEDEN. ČÍSLO 4.

VLASŤ.

Hippias II., dialog Platonův.

Filologicko-filosofická studie, napsal Alois Hlavinka.

Úvod.

Za našich časů jesti zjevem dosti obyčejným, ba všedním, že umělci a spisovatelé putují po světě; umělci, aby po městech osvědčili svou uměnu; spisovatelé, aby své básně nebo populárně spracované stati ze svých vědeckých spisův obecenstvu přednášeli a předčítali. Zvyk tento není zánovní. Tak činívali umělci a spisovatelé již za dob antických. Homér, Homerovci, Rhapsodové, Kyklikové a jiných oborů básníci putujíce po krajích řeckých pěli všemu lidu. O Herodotu pak se ví, že v čase své literární činnosti putoval po Řecku a za pobytu v tom onom městě veřejně předčítal některé stati svého spisu. Takovou přednášku měl nejen v Olympii, hlavním to sídle tělesného i duchovního závodu, ale i v Athenách, v Korintě a v Thébách. V Athénách prý mu bylo za takovou přednášku vyplaceno ze státní pokladny 10 talentův, asi 20.000 zl. našich peněz. Byl to myslím ani ne tak honorář, jako štědrá podpora státní k dalším jeho historickým dobadům. Této přednášce prý obcoval také Thukydides, ještě chlapcem, a byl prý tak dojat, že se rozplakal a umínil si také se státi dějepiscem. Stal se jím, a to výtečným.

Tento zvyk se udržel v Řecku i dále a bujně zakvetl jmenovitě za dob sofistův. Byliť to, jak obecně známo, lidé, kdož za peníze vyučovali tehdejším vědám, zejména rhetorice a populární filosofii. Uměna i věda byla jim řemeslem, živností. Výdělkováním jakož i svou filosofickou naukou dostali se sofisté v opovržení. Řek nad jiné si vážil osobní svobody a považoval za cosi nectného a svobodného muže nedůstojného, aby komu co prokazoval za mzdu. Proto řečník Isokrates, druhdy logograf, jenž za peníze, za mzdu skládal jiným řeči obhajovací i jinaké, hořce prý se rozplakal, když mu jeho žák vyplácel první honorář. Přišel-li takový sofista do města, oznámil svůj příchod nějakou přednáškou v té oné veřejné místnosti. Tak mohl ukázati, co umí a čemu hodlá učiti zámožné jinochy, kteří by

se mu dali v učení. Bylo-li takových učitelů v místě několik, vystupovali častěji u veřejnosť s přednáškami, aby druh druha překonal a školu svou proslavil a rozmnožil.

Čilý závod v této příčině býval v Athénách. Tam za časů Sokratových slynuli po přednosti sofisté Protagoras z Abder, Gorgias z Leontinoi, Hippias z Elidy, Prodikos z Kea. Byli to mužové, kteří přece měli ještě jakýs takýs poctivý kus vědomosti a dobré snahy. Ale v pozdějších časích Platonových zvrhli se sofisté v mělké mluvky, jalové hádkaře, tak zvané eristiky, a sprosté výdělkáře. Platon, mluvě výslovně o sofistech, mívá tím jmenem na mysli tyto eristiky. U nás však jest zvykem zahrnovati tímto jmenem i ony.

Sofisté jsou v dějinách filosofie antické a filosofie vůbec důležitým činitelem. Až do jejich dob byla filosofie řecká ve stadii filosofie přírodní. Myslící, pozorující podmět pohroužel se všecek v pozorovaný předmět, docela při tom zapomínaje sebe, že i on patří v obor poznatku. Teprve sofisté začali rozeznávati pozorovatele ode věci pozorované, totiž podmět ode předmětu poznání. Tím filosofii značně prospěli. Avšak s jiné strany svedli filosofii tím na scestí, že jen podmětu jednotlivému a empirickému přisoudili skutečný byt a předmětu jej upírali. Odtud rozuměti jest větě, že „sofisté uměli slabší t. j. horší příčinu ulíčiti na silnější, t. j. lepší, a naopak", pak že „uměli cokoli tvrditi a cokoli popírati", konečně i, že „uměli věci sebe rozdílnější uličovati na totožné." Takto dospěli v ty konce, kam dospěla také filosofie moderní, že není objektivné pravdy, že všecko poznání jsou jen smyslové pocity a vnější vjemy. Tím sofisté prohlásili pravdu subjektivnou a popřeli pravdu objektivnou, čili prohlásili za pravdu všecko a nic. Slovem, vzdali se vší pravdy.

Nauka taková nejen filosofii, ale i náboženství, mravu a právu podtínala všecky žíly a síly. I bylo potřebí energické a mravní síly, která by se mohla postaviti a opříti těmto destruktivním, ničivým snahám na vědoucnosť ulíčené nevědoucnosti. Tuto energii a mravní sílu měl Sokrates. Filosofickou nauku opravil v ten rozum, že nikoli jednotlivý empirický člověk, ale člověk jakožto člověk jest měrou veškerenstva (πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος.) Že jen takové vědění jest pravé, které zahrnuje pojem předmětu Sokrates pojal v obor poznatku také poznávací podmět (γνῶθι σεαυτόν) a rozšířil takto obor poznání na sebe sama. Slovem, Sokrates do filosofie uvedl ethiku. Toť jest všecek jeho význam ve filosofii. Platon obor filosofie rozšířil zase tím, že veškeru jestotu, boha i svět, pojal v obor své spekulace a tak vytkl filosofii úkol universální.

Obsahem filosofie Sokratovy jest ethika. V této příčině bylo mu hlavní zásadou, že člověk může se ctnosti naučiti, anať ctnosť záleží ve vědění, a neznalosť věcí mravních jest největší chybou. Zná-li kdo dobro, nedopustí se zla, neboť znalosť dobra zmůže všelikou žádostivosť. Slovem, Sokrates učil, že ctnosť jest rozumem (τὴν ἀρετὴν λόγον εἶναι), neboť prý jen kdo dobro zná, také dobro koná. Kdo se tedy dopustil zla, učinil tak jen z neznalosti dobra (ἄκων ἐξ ἀγνοίας a οὐδεὶς ἑκὼν ἁμαρτάνει.)

Principem filosofie položil si Sokrates, že chce-li kdo o čem správně mysliti, mluviti a jednati, má míti dobrý pojem věci (τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων.) Domníval se, že kdo zná pojem čeho, snadno

může ku všem otázkám o té věci položeným odpovídati. Kdo nemůže, ať o sobě nedí, že cosi ví. Proto chodil a zkoušel těch, kdož chlubně o sobě říkali, že něco vědí, kdož tolik měli moudrosti, že až prodávali. —

Když byl však Sokrates z pola z přinucení, z pola dobrovolně vypil v žaláři pohár jedu, opustil jeho žák, Platon, hořem i hněvem nade smrtí svého mistra Athény a konal veliké cesty. Když mu však čím dále jasněji ve zpomínkách předstupoval obraz velikého mistra Sokrata v rysech zidealisovaných, jal se Platon jeho rozpravy se sofisty spisovati a takto mu budovati pomník „aere perennius.“ Některé ze sokratických dialogů Platonových jsou, ať by si poněkud uhlazeně a zidealisovaně, přece vzaty ze skutečnosti, ze života Sokratova, a tak Platon, zachovávaje i způsob rozmluvy, utvořil — filosofické drama [1]).

Tento z brusu nový a hned z počátku tak geniálně prováděný druh písemnosti nejen že doznal veliké obliby a znamenitého rozšíření u literárního obecenstva, ale byl také dosti záhy velmi pilně a dovedně padělán. Bylyť spisy Platonovy zajisté velmi vzácny a drahé, i jest o blízce domněnka, že byly od mužů filosoficky vzdělaných — a bylo jich tehda hodně — na výdělek padělány. Již sto let po smrti Platonově nevědělo se na jisto, které spisy jsou jeho.

Co Platon napsal, dochovalo se nás všecko. Jiná však jest, jest-li vše, co známe pode jmenem Platonovým, také do pravdy jeho. Hlavní tedy péčí kritického rozboru spisů Platonových jest, aby se odtud vyloučilo, co tam po právu nepatří, co nepošlo od Platona. Až do naší doby nejlépe se zamlouvá způsob, jímž si v této příčině vedli Baiter a Winckelmann v Curyšském vydání z r. 1839. a Ed. Zeller. Mimo devatero jiných spisů počítá se tam za nepravý, nepůvodní dialog také Hippias II. čili menší.

Že však dialog tento jest pravý a původní spis Platonův, ukládám si tuto za úkol dokázati způsobem čtenářům „Vlasti“ jak moha zajímavým.

Obsah dialogu.

Z oné sofistické čtveřice jeden, totiž Hippias z Elidy, ohlásil učenou i zajímavou přednášku o Homéru v některé veřejné místnosti athénské, snad v gymnasii. Přednáška byla o tom, která z obou básní Homérových jest pěknější, zda Ilias či Odyssea? Obecenstva literárního sešlo se hojnost, přednáška se líbila, a Hippiova učenost i výmluvnost slavila triumfy. Ilias byla uznána za báseň daleko pěknější než Odysea. Po přednášce obecenstvo, zavděčivši se učenému řečníku hojným potleskem, počalo se rozcházeti. Ku přednášce dostavil se také Sokrates, jakž jinak ani nelze mysliti. Obecenstvo již se bylo rozešlo, a jen několik předních přátel Hippiových zůstalo s ním ještě tam, aby se rozhovořili o některých statích jeho řeči a pobavili zpomínkami té oné vzácné myšlénky. I Sokrates tam zůstal kdesi opodál.

Tu přistoupí Eudikos, jeden ze ctitelů Hippiových a Sokratův známý, k Sokratovi s otázkou, proč že ani slova neprohodí ku spo-

[1]) Poněkud obšírněji promluvil jsem o těchto věcech v „Obzoru“ z r. 1884. v č. 5., 6., 8., 9., 10., 11. ve článku „Kterak Platon žil a psal.“

lečné jejich rozmluvě? Sokrates odpoví, že by měl něco, nač by se Hippie rád pozeptal. Slyšelť prý již od Eudikova otce Apemanta, že Ilias jest báseň mnohem pěknější než Odyssea, a sice o tolik pěknější, oč Achilleus lepší jest než Odysseus, anať jedna jest psána o Achilleovi, druhá o Odysseovi. Na to tedy že by se rád pozeptal Hippie, kterého on za lepšího počítá, zdaž Achillea či Odyssea?

Eudikos pospíchá s touto žádostí k Hippiovi, a tento hned jest ochoten Sokrata o tom poučiti. Vždyť prý byl již tolikrát v Olympii a vždy veřejně o sobě hlásal, že kde komu odpoví, načkoli by se ho tázal. (Zatím obstoupili je přítomní přátelé Hippiovi a snad ještě kdos jiný, kdo právě se zde pozdržel a s řeckou zvědavostí naslouchali rozpravě.)

Sokrates jej blahoslaví z toliké moudrosti a táže se, kterého z obou reků klade za lepšího, Achillea či Odyssea? — Hippias odpovídá, že Homér ve svých básních ze všech reků k Troji přirazivších vylíčil Achillea nejlepším, Nestora nejmoudřejším a Odyssea nejobratnějším.

Sokrates ho prosí, aby mu nekladl za zlé ještě několik otázek, i táže se, zda Homér nevylíčil Achillea obratným? — Hippias popírá, uváděje na doklad stať z Homéra, kde Achilleus veřejné kárá obratnou a potměšilou mysl Odysseovu řka, že se mu všeliká potměšilosť protiví jako Hádovy brány:

> Odpornýť věru jest mi onen jako Hádovy brány,
> jenžto jiné skrývá ve prsou a jiné vypovídá.
>
> (Il. IX. 312 n.)

Zatím uhodl Sokrates, že Hippias rozumí slovem obratný potměšilého. — Hippias přisvědčuje, dovolávaje se Homéra, že jej tak vylíčil.

Sokrates se táže dále, zda tedy Homér vylíčil jednoho pravdivým, druhého potměšilým, lhavým? — Hippias, že ano. I táže se Sokrates Hippie, co že on o té věci soudí? — Hippias praví se býti téhož rozumu co Homér.

Když takto sofista se prohlásil, že jest za jedno s Homérem, vyzývá jej Sokrates, aby mu odpověděl k některým otázkám. Homéra samého prý se nemůže dotazovati, a proto aby Hippias odpovídal za něho i za sebe. Hippias svoluje, ale žádá Sokrata, aby se v otázkách ustručnil.

Sokrates myslí, že člověk potměšilý a lhavý jest úlestný a chytrý, moudrý a statný ve lhaní, a člověk ke lhaní nestatný a nerozumný že není potměšilý. Statný jest však ten, kdokoli co chce činí kdy chce, jako třeba, že může některé jméno napsati, kdykoli se mu zachce. — Hippias tomu dává.

Sokrates to ukazuje na počtáři: tázal-li by se kdo počtáře, kolik jest 3×700, a chtěl-li by počtář selhati, mohl by vždy úmyslně říci nepravdu, kdežto člověk počtů neznalý by také řekl nepravdu, přece však, ač nechtěl, bezděky by mohl uhodnouti pravdu. Tak tedy může znalec vezdy říci nepravdu, kdykoli by se mu zachtělo.

Takto se věc má v počtech a číslech vůbec: kdo jest nejstatnější v počtech, může říci pravdu, ale i nepravdu. Jako však dobrý počtář může mluviti nepravdu, tak pravdivý může býti nepravdivý při mluvení pravdy, ale může také pověděti pravdu: takto pravdivý

i nepravdivý jest týž a nikoli protivný. — Hippias to neschvaluje, ale neví, co by namítl.

Sokrates vede svou dále a dotvrzuje to příkladem o dobrém měřiči a hvězdáři, kteříž oba jsou statnější ku lhaní než neznalci. — Hippias popouští, že by se věc opravdu tak podávala.

Sokrates chce svůj výrok dokázati na všech poznatcích, řka, že Hippias to pak tím spíše pochopí, an sám jest všelikého umění než kdokoli jiný znalejší. Sokrates se přiznává, že slyšel kdysi na veřejném náměstí, na athénské to burse, hlasité chvály hlásati o Hippiově umělosti a dovednosti. Hippias prý přišel kdysi do Olympie, a vše, co měl na sobě, bylo jeho dílem. Prsten prý si sám zhotovil. umí tedy rýti v kámen; mimo to vyryl si ještě jiné pečátko; také hřeben a olejničku sám si vymistřil. Střevíce, plášť a spodnice, bať i dovedně pletený pás: vše to sám si urobil. Tolik jen o jeho tělesných umělostech. Což teprve říci o jeho duchových plodech! V těch jest prý mistrem mistrovaným, an měl prý tehda u sebe své vlastní básně epické, tragoedie, dithyramby a kdo ví jaké prosaické články a přednášky. Dále, výborně prý se také zná v metrice a rhythmice a v pravopise, ale více než vším tímto stkvěl prý se svou pamětní umělostí, která jej činí schopným, že nic nezapomene.

Sokrates vybízí Hippie, aby řekl, nemá-li se věc, o níž před chvilenkou byla řeč, u všech uměnách zrovna tak, jak byl dovodil o počtáři, o měřiči a hvězdáři? — Hippias, tuše cosi zlého, vymlouvá se, že se již nepamatuje, o čem byla řeč. Z toho béře si Sokrates příčinu k trpkému úsměchu nad jeho pamětní umělostí a uvádí sám rozpravu ve dřívější koleje. Připomíná totiž, kterak dospěli těch konců, že pravdivý a nepravdivý jest týž, tak že Odysseus, byl-li nepravdiv, stává se i pravdivým, a Achilleus, byl-li pravdiv, stává se nepravdivým. Takto tedy oba tito mužové nejsou od sebe rozdílni nebo sobě protivni, nýbrž podobni.

Hippias si stýská, že Sokrates vezdy jen takové řeči zaplétá, že vezdy vyjímá z věci jen co jest při ní nejnesnadnější, a toho prý se pak vší mocí drží. Nikdy prý však nebojuje proti celé věci, o níž jest řeč. Že prý mu obšírnou a důkladnou řečí dokáže, kterak Homér vyličil Achillea lepším, Odyssea pak lstivým a lhavým a horším než Achilleus. Ať prý pak Sokrates také obšírnou řečí mu dokáže, že tomu není tak. Takto prý posluchačové nejlépe se přesvědčí, kdo z nich lépe mluví.

Sokrates k tomu nesvoluje a s trpkou ironií ukazuje k tomu, že uznává býti Hippiu daleko nad sebou. Mať prý ve zvyku, vidí-li se mu, že někdo dobře mluví, pilně poslouchati a rozmýšleti o tom, co byl slyšel; mluvků prý si ani nevšimne. Z toho tedy, že jej pilně poslouchal, může prý Hippias poznati, že jej má za muže moudrého, A tu prý mu při Hippiově přednášce připadlo na mysl, že Achilleus brzy po té, co se o Odysseovi pronesl, že člověka lhavého nenávidí jako Hádovy brány, sám se vyjádřil, že živá moc ho nezdrží u Troje, nýbrž že se vrátí do rodné Fthie:

> Půjdu nyní do Fthie, neboť věru valně je lépe
> jíti se křivutými koráby domů a nemyslím,
> bych hromadil znectěn tu jsa tobě bohatstvo a statky
>
> (Il. I. 169 n n.)

— — — — — — — — — — — — — — —

Když chuti více nemám bojovať proti Hektoru vládci,
vzdám Zevu zítra svatou hekatombu a veškeru božstvu,
pak naplním lodi hojně a když v moře vtáhnu je božské,
uzříš, zda chuti máš a také věci tobě na péči,
časně po Hellespontu po rybném z rána běhutné
mé lodi plouť a na nich muže horlivo vesly poháněť.
Plavbu li pak šťastnou slavný poskytne zemotřas,
přijdu trvám dne třetího domů do Fthie žírné.

(Il. IX. 356 n. n.)

Ona slova prý pronesl k Agamemnonu a veškerému vojsku, tato pak přátelům: a přece prý se neděje nikde ani zmínky o tom, že by se byl jakkoli chystal k odjezdu, nýbrž prý jako vznešení páni hned zapomíná, co byl před chvilenkou slíbil. Takto prý jsou si rovni.

Hippias důrazně připomíná, že lže-li Achilleus, činí tak n e ú m y s l n ě; ale Odysseus prý lže ú m y s l n ě a l s t i v ě. Sokrates odpovídá, že Achilleus ještě lépe než Odysseus umí si slovy zahrávati, a to tak, že dokonce u přítomnosti Odysseově se opovážil sám si odpírati, a že Odysseus to ani neuznamenal. Hippias ho prosí, aby mu poznačil místo v Homéru, kde se tak stalo. Sokrates mu připomíná stať, kde Achilleus praví Odysseovi, že za první jitřenky odrazí od břehů trojských, ale Ajantovi slibuje, že neodrazí:

Ját boje dřív zpomenouť krvavého u loďstva nemíním,
Priama syn chrabrého dokud sám vladyka Hektor
Myrmidonův až ku stánkům nepřijde a loďstvu,
vraždě lid Achajských, a dokud lodí nezhubil ohněm.

(Il. IX. 650 n. n.)

„Myslíš snad", dí Sokrates, „že syn Thetidin a chovanec Cheironův tak byl chabé paměti, že před chvilenkou velikými nadávkami pohaniv chlubiče a hned po té praviv Odysseovi, že odjede, a Ajantovi, že zůstane, nečinil lstivě a té jsa domněnky, že Odysseus jest prostomyslný, a že jej takto přelstil a přelhal?" — Hippias se zastává Achillea, že se jinak rozmyslil, ale Odysseus, ať mluví pravdu nebo nepravdu, činívá prý tak ze zlého úmyslu.

Z toho Sokrates soudí, že Odysseus jest lepší než Achilleus.

Hippias se ovšem tomu protiví; Sokrates však se dovolává výsledu, jehož ve své rozpravě byli došli.

Tu Hippias, aby porazil Sokrata jeho vlastní zbraní, rozšíří obor rozpravy otázkou, zdaže pak ti, kdož úmyslně jiným ubližují a křivdí, jsou lepší, než ti, kdož tak činí neúmyslně? Vždyť těmto i zákony poněkud shovívají!

Tato slova pronesl Hippias zajisté nejen zvýšeným hlasem a náležitým důrazem, ale i s patrným úsměchem a s vědomím stkvělého vítězství, že polapil Sokrata do jeho vlastní léčky. Na tomto úspěchu by Hippias rád přestal a od všeliké další rozmluvy rád by odstoupil.

Avšak Sokrates ho nehodlá ještě propustiti. Proto spouští na sofistu z vážna a z přísna: při něm samém prý není snad nic jiného dobrého než to, že se rád vyptává moudrých. Sofisté jsou prý všude

vychvalováni za muže učené, a jelikož on sám s nimi není skoro v ničem za jedno, jeví se býti nevědoucím. Ale toť prý jest při něm dobrého, že se nestydí něčemu se přiučovati a moudrých mužů se dotazovati; u koho se čemu přiučí, jest mu opravdu za to vděčen.

Také o této věci jest prý právě protivného rozumu: nemůžeť prý jinak, než pevně se držeti toho, že kdo úmyslně komu ubližuje, jej obelhává, šidí a jinak mu škodí, jest lepší než ten, kdo tak činí neúmyslně, bezděky. Někdy prý sám o tom pochybuje, patrně proto, že prý to důkladně neví. Jesti prý tedy povinností Hippiovou, aby jej vytrhl z tohoto bludu. To však prý nelze učiniti dlouhou řečí, nýbrž tím, že by mu ještě k některým otázkám odpovídal.

Zdá se, že Hippias k tomu jeví pramálo chuti, a proto se obrací Sokrates k Eudikovi s prosbou. aby se u Hippie ještě za kousek řeči přimluvil. Eudikos této žádosti vyhovuje.

Hippias spouští z ostra na Sokrata, že vezdy prý hledí člověka v řeči splésti, jako by jej chtěl uraziti. — Sokrates s úsměvem odpovídá, že k tomu, aby kdo mohl pomásti mudrce, patří více moudrosti než on má. Stalo-li se přece tak, že to učinil jen neúmyslně; to prý mu má Hippias tím spíše prominouti, an sám před chvilenkou řekl, že se člověkem neúmyslně chybujícím má se shovívavě zacházeti.

I chápe se Sokrates zase své řeči a mnohými analogiemi ukazuje, že kdo úmyslně chybuje, jest lepší. Tak prý třeba hned běhoun: dobrý běhoun může dobře běžeti, ale když se mu zachce, může kulhati a vůbec špatně běžeti; špatný běhoun však může jen špatně běžeti. Kdo tedy neúmyslně špatně běží, jest špatnější, než kdo tak činí úmyslně. Totéž dokazuje Sokrates také o šermíři, o pěvci, o kulhánku; tolikéž o očích, uších, nosu, ústech a vůbec o smyslech; pak také o nástrojech, o zvířatech, o střelci, o lékaři.

Sokrates tvrdí dále, že spravedlnosť jest zrovna tak mohutností duše, jako běh jest mohutností těla. Statnější duše jest tedy zároveň i spravedlivější. Jest-li, jako že jest, spravedlnosť poznatkem, jest moudřejší duše i spravedlivější; duše méně moudrá jest pak i méně spravedliva. A jelikož spravedlnosť jest obojí, poznatek i mohutnosť, jest statnější a moudřejší duše také spravedlivější. Anať pak statnější a moudřejší duše snáze jest s to, aby konala co dobrého i co špatného, z toho jde. že statnější a lepší duše činí křivdu úmyslně, horší však duše činí ji neúmyslně.

A dále: dobrý muž jest ten, kdo má duši dobrou, špatný však ten, kdo má duši špatnou; tudíž dobrý muž činí křivdu úmyslně, špatný neúmyslně. Kdo tedy úmyslně chybuje a činí cokoli zlého, krade, loupí a všelijak jinak ubližuje a křivdí, ač jest-li kdo takový, není nikdo jiný než muž dobrý.

Tomuto závěrku se Hippias živou mocí brání a vzpírá.

I Sokrates protiví se tomuto důsledu, ale prý málo platno, když jinak nelze souditi; vždyť prý docela správně postupovali. Sokrates prý si neví s tím rady. Jemu prý, nemoudrému a neučenému, není se co diviti, když neví, odtud kudy kam: ale když mudrcové, za něž se zajisté všichni sofisté počítají (kteří mají moudrosti, až prodávají), také nevědí o těchto věcech nic jasného a urči-

tého, jest prý velikým neštěstím; neboť se honosí, že kde koho naučí moudrosti, a zatím ani o takových věcech nevědí si rady. — —

Těchto konců dospěvše a stanuvše před takovou mravní obludou, že kdo úmyslně zlo páchá, jest lepší, rozcházejí se.

Příčina dialogu a charaktery obou hlavních osob.

Příčina, proč Sokrates a Hippias na se vrazili v rozhovoru, plyne z nitrné povahy jejich i z nahodilých okolností. Jesti to tedy událost docela přirozená, plynoucí z jejich povah i snah.

Sofista Hippias jest nejen výtečným znalcem básní Homérových, o jehož předních hrdinách Achilleu a Odysseu právě dokončil stkvělou veřejnou přednášku, ale i sám jest mistrem v básnictví epickém, lyrickém a dramatickém. Mimo to nad jiné dobře zná se i v písemnosti prosaické, v rhytmice, v metrice a v pravopise. To jej činilo u všeliké řeči tak obratným, že si troufal komukoli se postaviti, a načkoli by se ho kdo tázal, jasně a pádně odpovídati.

Také se těšil výborné paměti, jíž uměl jakýmsi tajným způsobem, svým vlastním to vynálezem, pomáhati. Ba což více: sofista zná se také výborně ve všeliké umělosti ruční: šat sám si utkal, pás sám si upletl, obuv sám si udělal, prsten sám si vyryl a hřeben i olejničku sám si urobil.

Takto vyšňořen na duchu i na těle chodíval na athénskou bursu, na náměstí mezi měniče peněz a ostatní tu v hovorech postávající obecenstvo a vystavoval se na obecné podivy.

Tolik nadutosti nemohl snésti ani Sokrates. Sofista tím sám pozýval na sebe ironický bodec Sokratův a tím jej i ospravedlňuje. Teď má k němu přístup. Muž, jenž pojal a uštědřil v sobě všelikou vědu a umělosť, nikomu nemohl zůstati lhostejným a nepovšímnutým, nejméně Sokratovi, jenž si byl položil za úkol života pátrati po moudrosti u lidí. „Snad přece jest někdo moudrý, snad tento sofista jest jediný, kdo něco ví. Přesvědčme se!“ —

Má k němu přístup, neboť po veřejné přednášce jest kolem něho zástup přátel, kteří u veliké úctě se ho ještě sem tam na to a ono dotazují. A přece se k němu Sokrates dotěrně netlačí, nýbrž Eudikos, přítel Hippiův a známý Sokratův, jest mezi nimi prostředníkem.

Rozmluva počíná o věci na oko všední, o níž kde kdo myslí, že se rozumí sama sebou, vždyť jí na pomoc přispívá sám přirozený cit. Na ni mohl sofista jakožto znalec Homéra sám připadnouti, mohl o ní rozmýšleti a náležitě si ji urovnati na mysli.

Však chyba! Sofista krok za krokem ustupuje, nechtivě přisvědčuje, sem tam se brání, ale neví, čím by se ubránil, nikde neznamená chybných skoků v vysvětlivých vložek, až v takovémto šermu se oba ocitnou — před mravní obludou.

(Pokračování.)

Z katakomb.

Píše Vojtěch Pakosta.

I.

Řev lvů a tygrů, zpěvy cherubínů,
chaosem k sluchu mému dorážely;
tu davy příšer, a tam zástup skvělý —
červánky ranní vedle noci stínů.

Chechtotem ďasů, žalmy k Hospodinu,
podzemních chodeb duněl prostor stmělý . . .
já hleděl, žasnul, volal rozechvělý:
„Bdím, Bože dobrý, sním snad, či už hynu? . . .“

V tom věků dávných rozlétly se brány,
a jako sluncem k zemi těžké mraky
mně záhad s očí těžké spadly blány:

Obzor se nachem v moře krve nítí,
já k zemi sklesnul, rukou zastřel zraky — —
já ďábly viděl s Bohem zápasiti!

II

„O proč jen v krvi, žal a bolesť v tváři,
z žaláře hrobů, do okovů spjata,
nebeská pravdo, nesmrtelná, svatá,
postava tvoje příštím věkům září?

Proč než tvé skráně lidstva na oltáři
paprsky úcty oblila zář zlatá,
z arény, s křížů, pod sekerou kata . . .
tě stenat slyším před tyrany, lháři?! . . .“

Tak v záhad noci odmlčev se hořem,
tím dějin věků zkrvavělým mořem
jsem v tvář ti hleděl, svatá mučednice!

V tom slyším hymnus, jak tě slaví, vítá:
„Jen v krvi lidstvu nové jitro svítá —
ať z arén, s křížů, nebo ze hranice . . .“

III.

Svým duchem dravec, v srdci chlipnosť feny —
opuchlý Nero po zábavě práhne;
a psem se vztéká, neb kam ruku vztáhne,
až na dno číše chtíčů vyprázdněny.

Krev lidská, víno, hry a vilné ženy...
jak hříčky muži z doby dětství drahné,
dnes pohár nový sobě k ústům nahne:
„Křesťany sady chci mít osvětleny!“

Dravec v něm obživ, stojí u arkýře.
A kdy zřel starce, ženy... k trámcům spjaté,
oblité smolou, zachechtal se. — Zvíře!...

A plamen vyšleh. „Pro tvé jméno svaté,
o Kriste!“ slyší. A zas dravce hnětlo,
že ve tmě stojí, a kde Kristus — světlo!

IV.

Pachole matka k prsům přivinula...
Víť naposledy, že v svých loktech cítí
ten zázrak s nebe, jemuž dala žití
a láskou k němu nad svůj život lnula.

Zoufalým bolem ňádra se jí dmula...
„Nechceš-li Kristu ve tvář zlořečiti,
zde v žhavé výhni máš své dítě zříti!“
zařvali kati — tvrdí jako žula.

A matka znova vinouc dítě k sobě —
„Ó slitujte se!“ bolně zaúpěla,
„ó jen mne dříve, než to drahé robě!...“

Kam lítých katů ukrutnosť se děla?
Ruce jim sklesly, zraky oslzely...
Jak brzy sami as k týmž mukám spěli?!

(Pokračování.)

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Pokračování.)

2. Působnosť Boleslava Jablonského v Polsce.

Obyčejně se za to má, že B. Jablonský přestal básniti, když mládí jeho uprchlo a když nastal klidnější život starší, že složil svoji lyru, aby za drahný čas na chvíli vždy jen po ní sáhl. Avšak tomu není tak. Příčinu, proč Jablonský umlkl, nemoha pracovati literárně tak, jak by toho sobě byl přál, hledati sluší v jeho denním zaměstnání a množství práce, jíž mu jeho život všední skýtal. Není snad jednoho dopisu, v němž by si Jablonský otci svému nestýskal, jak málo jemu času denně zbývá. Dne 25. října

1858 píše: „Mám tu teď dva kaplany, z kterých má jeden 49, druhý 60 let; oba jsou tedy starší než já. Všickni máme dost práce, ale já nejvíce.“ V jiném dopise: „Nedivte se, že Vám málo kdy píšu, neboť mám velmi mnoho na práci a to nejvíce psaní. Konsistoř zdejší ustanovila mne dozorcem školním okrsku předměstského (v Krakově) a mám devět škol pod dohlídkou tak jako v Čechách Vikarius a s tím mám mnoho zaměstnání; tři školy mám v městě a šest před městem a ještě mi jich později několik přibude. Mimo to jsem též v konsistoři údem soudu manželského a i s tím mám mnoho práce. Zbývá mi tedy málo času.“

Z dopisu tohoto pozorujeme, že Jablonský mimo svoje povinnosti kněžské a ty, jež mu jeho poměr ku klášteru zvěřineckému ustanovoval, zaměstnán byl nejvíce školstvím. Okresním dozorcem předměstských škol krakovských stal se roku 1858., ve kterémžto úřadě potrval po 10 let (až do roku 1867.) a za tento čas získal si plného uznání školních úřadů, jež ho vyznamenávaly za jeho horlivou, upřímnou a nezištnou péči o řádné provedení svěřených jemu povinností; on také zjednal si svým důstojným a laskavým obcováním s učitelstvem, s nímž v úplné žil shodě, pravé úcty a srdce mládeže naklonil si docela. Uvádíme zde na doklad hlas ze Zvěřince, kterýž ozval se v době Jabl. úmrtí (Czas, 1881, 12. března): „Velikých zásluh dobyl si Jabl. na poli národního vychování. Nebožtík pracoval na této nivě, která růží nepřináší, se skutečným sebezapřením. Obětoval na to čas, jehož při množství kněžských povinností neměl na zbyt, obětoval také po dlouhá léta síly své národním školám, jejichž pomocí snažil se o zlepšení mravního i hmotného stavu našeho lidu.“ Následkem šťastných výsledků paedagogické horlivosti Jablonského ustanoven byl r. 1860. dozorcem a visitatorem školy evangelické ano i škol israelitských [84]). Když pak r. 1867. pro slabost a churavost, jež na zdraví Jablonského pro přílišné jeho namáhání hlodati počala, úřadu svého se vzdal, uspořádali učitelé v kostele zvěřineckem bohoslužby, jichž se také súčastnila mládež školní a doručili mu adressu díků na důkaz, jak ho mají rádi. Jablonský přijímaje adressu pravil se slzami v očích: „Kdybych byl věděl, že mne máte tak rádi, nebyl bych úřadu svého se vzdal.“ Tímto však péče jeho o rozvoj školství neustala. Přihlížel i potom jakožto probošt na Zvěřinci ve své farnosti ku prospěchu škol, navštěvuje je často, aby žactvo povzbuzoval k pilnosti. Když nabyl platnosti zákon o dozoru ke školám, převzal předsednictví ve čtyřech školních radách ve své farnosti, kteréžto úřad zastával až do své smrti. Ano okresní školní rada nemeškala svěřiti dozoru jeho i školy ve Velkých a Malých Bronovicích, v Lobzově, Krovodži a j. A Jablonský v tomto návalu inspektorské práce neochaboval, nýbrž, jsa puzen neobyčejnou láskou ku zvýšení půdy národní vzdělanosti v Polsku, přes umdlévající síly svého stárnoucího věku otcovsky o zdar škol těchto pečoval, ba jeho úsilným přičiněním povstaly za posledních devíti let pěkné školní budovy v Půloši, Bělanech, Olšanici, Voli Justovské, Velkých Bronovicích a Červeném Pradníku. Na

[84]) Podpřevor strahovský, p. P. Justin Koblasa, vypravuje o Jablonského návštěvě škol židovských, že maje jíti do školy, otevřel si doma hebrejskou bibli, naučil se z ní některý verš na paměť a pak jej ve škole diktoval dětem ku psaní.

vnitřní zřízení těchto škol mnoho Jablonský věnoval ze svého jmění. Avšak i zdraví jeho při tom mnohou újmu trpělo. „Vystavěl jsem již šest nových škol ve svém školním okresu“, píše sestře Anastasii dne 3. listopadu 1876., „ale dalo mi to mnoho psaní a počítání, zvláště při placení na to a pak zase při vyplácení. Tím ztratil jsem mnoho času a nemocí zas mnoho peněz.“

Tak vidíme Jablonského zaměstnána školskými starostmi úplně, i není se tudíž diviti, že lyra jeho básnická umlkla. Vidíme, že Jablonský nepůsobí ve veřejnosti a činy sensačními, nýbrž spíše skrytě a v zátiší okolí zvěřineckého, přinášeje lidu polskému znamenitých užitků. Byl vůbec Jablonský mužem práce a proto nepřítelem vší zahálky a lenosti; zvláště nečinnost a liknavost lidí mladých byla mu velice proti mysli. Tak píše svému otci o jednom mladíku z Kardašovy Řečice, jenž k Jablonskému do Polska připutoval, bezpochyby aby u něho nějaké podpory hledal, následovně: „Víte již bezpochyby, že tu byl u mne po několik neděl . . . . Bylo to pro mne mrzuté, že mi nic nepsal, než-li sem chtěl jet, nebo bych mu to byl rozmluvil, poněvadž cesta velmi mnoho koštuje a za to nemá člověk nic. Bylo by pro něho líp, kdybych mu ty peníze raději domů poslal. A mimo to nechtělo se mu tu nic dělat, a toho já jsem u mladého člověka velký nepřítel. Proto jsem ho tu také nemohl vydržovat přes celou zimu, jak chtěl a poslal jsem ho domů. Vždyť i já sám musím pracovat, chci-li být živ.“

Naproti tomu učinil Jablonský každému, kdo jen trochu pracovati chtěl, vše, pokud činiti mohl. Okolnímu lidu byl Jablonský pravým otcem a národním přítelem, jsa ku všem stejně laskav a stejně ku pomoci ochoten. Přišel li sedlák k němu pro křestní list, tázal se ho pravidelně: „No chłope, máš na kolek?“ — ‚Poníženě prosím, nemám‘, odvětil sedlák a Jablonský přilepil kolek svůj. Jediné jeho veliké dobročinnosti a slabosti, z níž nedovedl se žádné žádosti ihned opříti, přičítati jest, že zůstavil po sobě deficit několika set zlatých . . . . P. Eduard Jelínek vypravuje, že ho abatyše kláštera, učitelstvo, jakož i lid, se kterými byl Jablonský v každodenním styku, ujišťovali o veliké úctě a vděčnosti, jakouž k němu chovali. Lid vzlýkaje říkal, že takového otce více míti nebude.

Literární působnost Boleslava Jablonského na Zvěřinci jest velmi chudička, čehož ovšem nejvíce litovati jest. Tu a tam napsal nějakou báseň příležitostnou, nebo polskou, nebo píseň touhy po vlasti — to byla jeho veškerá činnost literární. Vyzván jsa podal do Naučného slovníku svoji autobiografii a r. 1880. dne 28. července zaslal Nerudovi jednu svoji vlastenecko-divadelní vzpomínku do „Divadelních táčků.“

Působnost Jablonského v Polsku byla klidna a utěšena, jakož vůbec život jeho na Zvěřinci byl velmi tichý, ničím téměř nevyrušovaný. Byl to život člověka spravedlivého, život kněze dobrého, jehož měkká, společenská povaha dovedla zapuditi chmury nejen z vlastního čela, nýbrž i z myslí těch, s nimiž obcoval. Pisatel jedné vzpomněnky na Jablonského pobyt v Praze, jenž pozoroval bedlivě fysiognomii básníkovu, uviděv ho kdysi při divadelním představení v „Národní areně“, píše o dojmu, kterýž na něj způsobila, takto: „Mezi obecenstvem v parketu vynikal neobyčejně vysoký silný muž,

s obličejem rázovitým a rysův ušlechtilých, s hladce oholenou tváří a neskonale dobráckým výrazem. Těžko popsati, co vše pohled muže tohoto vyprávěl. Však i pouhý laik v systemu Lavaterově byl by z pohledu toho vyčetl, že muž ten nikdy ani kuřeti neublížil. Bílá vesta, až ke krku upjatá, jakouž zvykle nosívají kněží řádu premonstratského, svědčila o stavu muže toho. Byl to Boleslav Jablonský.“ Dobrácká povaha Jablonského byla pověstnou, ba příslovím. Vrťátko v jednom dopise k Pospíšilovi praví: „Tupému co nejdříve psáti budu; já vím, že se již zlobí, ale nezlobí, on má dušinku holubičí.“ A vizme klassické opravdu, nepřekonatelné vylíčení charakteru Bol. Jablonského, jejž vylíčil anonymus v Čes. Novinách (1881. 2. března), kteréžto klademe zde se zvláštním důrazem. Praví, že jest Jablonský „povaha prostosrdečná, upřímná, laskavá, řekl bych dětinná, prostá vší žádostivosti, domýšlivosti a hrdosti, přístupná společenské zábavě, radosti, žertu a veselí — povaha uvnitř vyrovnaná, kteráž účty se světem vyřídila a pohlíží do budoucnosti s duševním klidem a nemá jiného přání než šířiti spokojenosť a štěstí kolem sebe a setrvati v tomto blahém povolání, dokud hodina odchodu nezavzní. Kratčeji mohl bych se vyjádřiti, kdybych řekl: povaha v pravdě básnická. Jak jsem Jablonského seznal, zdá se mi, že nikoho na světě nezarmoutil a že nemohl míti nepřátely, jakož sám nikomu poctivému nebyl nepřítelem, soudě mírně o chybách a vadách, o nichž nikdy neslyšel jsem ho rozprávěti, nedal-li někdo cizí k obratu takovému v rozmluvě podnět. Jakož sám byl dobrým, spatřoval v každém dobrého, a seznal-li náhodou neb pozdějším obcováním slabosti, zakryl je, oko jeho nepátralo po nich — on cenil jen dobré stránky člověka. Proto společnosť jeho působila roztomile na všechny, a nebylo možno, aby se kdo při něm neoddal veselému rozmaru, třeba soužily ho starosti, mrzutosti a svízele. Když viděl milý úsměv na té dobré, laskavé tváři, když slyšel ten jeho upřímný, z gruntu srdce vycházející smích, když naslouchal jeho nehledaným, nestrojeným slovům a viděl takto před sebou v pravdě šťastného muže, před nímž, básníkem, veškerá srdce ovládajícím, Bohem požehnaným, dávno čelo své klonili, i pak nebylo možno, aby i tvář jeho se nerozveselila, aby také alespoň na okamžik nepocítil spokojenosť a štěstí. Ve společnosti Jablonského zmlkal vzdech, uschla slza, vyjasnilo se oko, rozprchly se vrásky na čele, umlkly spory osobní a politické a rozhostilo se přátelství a bratrství. V tom ohledu působil Jablonský neodolatelným kouzlem, jako skutečný čaroděj — ovládl všechny mysle a setřel všech zármutek, starosť, svízel, a cokoliv svíralo a bolelo a všechny získal šťastné chvíli, v níž nade všemi rozhostily se spokojenosť a mír.“ Ve světle nejkrásnějším objeví se nám povaha Boleslava Jablonského v jeho důvěrném obcování s rodinou v Kardašově Řečici, z jejíhož styku písemného nikdy nevycházel a srdce své podával jí vždy takové, jakým ve skutečnosti bylo, nic se od příbuzných svých, jakkoli v životě společenském vysoko se vznášel, neoddaluje. Ježto největší potěchy srdce jeho — matky na světě již nebylo, soustředil veškeru svoji synovskou lásku k potřebám svého otce, pečuje o něho v dálné cizině přebedlivě. A že sestra Anastasie opatrovala doma otce něžně a upřímně, i jej do smrti u sebe dochovala, miloval ji Jablonský po otci svém ze všech příbuzných nej-

více a ji také ještě po smrti otcově neustále podporoval až do posledního okamžiku života svého. „Kdybych měl mnoho peněz", psal jednou Jablonský otci i sestře, i nepamatoval bych na žádného tak, jako na Vás, nejdražší Otče se Stázkou, neboť jsem přesvědčen, že jste toho skutečně hodni, neboť jste nikdy nic neprohřešili a řídíte se ve svých vydáních podle svých příjmů, tak jak pořádní lidé. A který dobrý a vděčný syn nepřál by svému milenému otci? Věřte mi, že mne časem srdce bolí, když Vám nemohu něčím přispěti, ačkoliv jsem přesvědčen, že toho potřebujete a to zvláště ve svém nynějším stáří. Tentokráte posýlám Vám prozatím deset zlatých, až bude možná, pošlu Vám zas něco a t. d" (1861, 25. července).

Není vůbec jednoho dopisu, jejž básník domů zasýlá (a rodinných dopisů je množství), aby s ním neputovalo 5, 10, 15, 20 i mnohem více zlatých. Činiloť mu to veliké potěšení, mohl-li drahým svým ve skrovném jich životě přispěti a život jejich zlepšiti.

„Posílám Vám, rozmilý Otče, padesáte zlatých stříbra, a sice dvacet pro Vás, dvacet pro Stázku a s ostatními deseti můžete vynaložiti vedle svého dobrého uznání. Pán Bůh mi pomohl, že Vám mohu tentokráte trochu více poslati."

Jablonský byl by nejraději celé jmění rozdělil mezi ty, jež miloval — a těch bylo zajisté mnoho — kdyby jen býval měl k tomu dosti peněz. Peníze, jichž mu poskytoval klášter, stačily sotva na jeho potřeby; peníze, jichž mohl mu farní úřad poskytnouti, byly praskrovné, ježto mnoho lidem odpouštěl; ostatně chudina tato ani neměla čím platit pro neustále smutné časy a pohromy, jež Polsku potkaly. A později i tohoto pramene se zřekl Jablonský docela ve prospěch svých kaplanů! Věru diviti se musíme, kterak básník při tak skrovných příjmech mohl ještě lid, příbuzné své, podniky vlastenecké, literaturu, školy a t. d. v hojné míře podporovati! K tomu byl obtěžován se všech stran prosebníky všeho druhu, takže měl opravdové příčiny stěžovati si na bídu kolkolem ho skličující. Tak píše roku 1859. otci: „V žádném roku neměl jsem tak málo příjmů a tolik vydání jako v tomto. Všechen mladý lid vzali na vojnu; přes celé léto nebylo skoro žádných kopulací, musili jsme na vojnu platit a drahota byla veliká. Mimo to jsem měl toho roku nejvíce návštěv z rozličných zemí od duchovních i světských osob. Teprv teď přicházím se vším do obyčejného pořádku." Roku 1865.: „Budete se divit, že jsem Vám již tak dlouho žádné psaní neposlal. Byla toho dvojí příčina: Za jedno měl jsem velmi málo času, jsa ustavičně i farními i školními věcmi zaměstnán; za druhé chtěl jsem Vám též několik zlatých poslati, ale měl jsem právě toho časů nejmíň příjmů a nejvíc vydání. Zde je teď ukrutná bída, a když lid nemá, nemáme my také, poněvadž máme největší důchody z lidu. To, co dostanu, jako stálý plat od zdejšího kláštera, stačí sotva na mé potřeby a teprv z toho, co mám od lidu, mohu také jiným udílet. Ostatně je ve velkém městě vždy na tisíce malých i velkých žebráků, kterým se člověk ani doma ani v městě vyhnout nemůže, a to zvláště v nynějších těžkých časích."

Podobně píše z téhož roku 1865.: „Nejmilejší Otče! Již tomu hezky dávno, co jsem psaní od Vás obdržel, teď je tedy řada na mně, abych několik řádků napsal, abyste nemyslili, že jsem na Vás zapomněl. Ale co možná za nynějších časů psát, než-li o nouzi

a o bídě, na kterou všude naříkají? Obilí tu není drahé a přece je bída veliká, poněvadž je málo peněz a není za co kupovat. Daně jsou veliké, výdělků hrubě není a obchod vázne. Každý dá dělat a kupuje jen to, čeho nevyhnutelně potřebuje. Cítíme tu všeobecnou bídu všickni, i my duchovní; nebo když lid nemá, my také nemáme, poněvadž musí lid na všech stranách šetřit a tedy i v tom, co dává za úsluhy duchovní, jako jsou potřeby kopulací, na mše svaté a t. d. A čím míň příjmů máme, tím víc musíme vydávat, poněvadž všecko jde na nás, když je bída. Člověk musí ustavičně u dveří stát a ruku v kapse držet. Nejhorší jsou žebráci v panském oděvu, ty člověk málem uspokojit nemůže, a takových je ve velkých městech nemálo.“ —

Tak bdí dobrý syn nad blahem otce, jemuž náklonnost svoji tak mnohými něžnými spůsoby v listě na jevo dává. „Nejdražší Otče!“ píše dne 24. listopadu 1863. v roztoužení synovské lásky. „Drahý obraz, který jste mi v posledním psaní svém poslal, spůsobil mi velikou radosť. Srdečně jsem jej líbal, a buďte jist, že jste mi nemohl nic milejšího poslati. Bude to pro mne vždy nejvzácnější památkou. Podívám-li se na ten obraz, jest mi, jako bych na Vás samého patřil. Za to posýlám Vám svůj obraz; jest sice menší než-li Váš, ale syn bývá také menší než-li otec. Ještě bych rád měl obraz Stázčin, aby mi nahradil podobiznu nebožky paní-mámy, poněvadž je jí tak podobná.“

Podobně píše na jiném místě jiného dopisu:

„Zarmoutil jsem se, dozvěděv se z Vašeho psaní, že moje drahá tetička Klára s tohoto světa se odebrala. Dej jí Bůh radosť věčnou! za to jej každý den při mši svaté prosím. Měl jsem ji i proto velmi rád, že byla k Vám, drahý otče, tak velice podobná! Kdykoliv jsem ji viděl, bylo mi jako bych Vás samého viděl; nejednou jsme o tom mluvívali.“ Když v lednu roku 1863. vznikl v Kard. Řečici oheň a jím stařičký Tupý tak byl ulekán, že onemocněl, zvěděv o tom Jablonský od řečického kaplana, Pavla Fortunáta, nemeškal otce svého potěšiti; bylo to krátce přede dnem sv. Karla dne 28. ledna, kdy oba, syn i otec, jmeniny své slavívali, a tu píše Jablonský otci takovéto přání: „Právě jsem obdržel psaní od svého přítele pana Pátera Fortunáta, v němžto mi dává truchlivou zprávu, že jste se, drahý otče, leknutím při vypuknutí ohně v Řečici roznemohl. Lehko sobě pomyslíte, jak velice mne zpráva tato zarmoutila, neboť má největší radosť je, když o Vás slyším, že jste zdráv. Doufám ale, že Bůh modlitby mé vyslyší a Vám opět brzy drahé zdraví navrátí, což by bylo pro mne největší rozkoší. Právě dnes je svatého Karla a my slavíme oba svůj svátek. Líto jest mi srdečně, že Vy drahý otče, na lůžku jej slavit letos musíte. Mně je v tom měsíci již padesáte let a Vám, drahý Otče, bude již přes osmdesát. Když jsem Vás ale minulého roku po dlouhém čase zase viděl, měl jsem z toho srdečné potěšení, že tak dobře vyhlížíte, a srdce mé naplnilo se nadějí, že Vás Pán Bůh ještě dlouho mezi námi zachová, abychme se s Vámi těšiti a Vám jako věrné děti za Vaši upřímnou otcovskou lásku a za Vaše práce i starosti odsloužiti se mohli. Toho také přeju Vám i sobě dnešního dne z celého srdce a prosím Pána Boha, aby Vás sílil ve Vašem

vysokém věku, aby odvrátil od Vás veliký zármutek a udělil Vám ve všem svého svatého požehnání. Aby Vám mohla Stázka koupit kousek masa na polívku a trochu vína pro posilnění, posýlám Vám sedm zlatých, a poroučeje Vás do ochrany Boží, zůstávám se synovským políbením Váš, znejmilejší Otče! až do smrti věrný a vděčný syn Karel Eugen Tupý. V Krakově dne 28. ledna 1863. Pana P. Fortunáta a všecky drahé známé srdečně pozdravuju."

Otec časem sice se pozdravil, takže opět dobrého zdraví nabyl, za to však roznemohla se Anastasie hned roku následujícího. „Těší mě, že jste, drahý Otče, zdráv," píše 15. srpna 1864, „ale nemoc Stázčina mě znepokojila. Kdož by Vám, milý Otče, tak upřímně posluhoval a Vás ošetřoval, kdyby Stázka sama byla nemocná! Dej Pán Bůh, aby to dlouho netrvalo a aby byla zase úplně zdráva!" Oba tito miláčkové Jablonského žili k jeho radosti ještě dosti dlouho. Až roku 1871. dne 23. dubna rozžehnal se 90 letý Karel Tupý se světem, dočkav se slávy synovy jak náleží. Tento na pohřeb nepřijel, ježto právě nemohl choditi, maje nohu vyvrknutou, avšak poslal synovci svému Aloisovi peníze na pohřeb, jemuž také uložil, aby tři věnce ku pohřbu koupil. Pohřeb byl velmi pěkný a básník, obdržev zprávu o něm, nemálo byl potěšen. „Děkuji ti," píše Aloisovi dne 11. května, „žes se postaral o to, aby dědeček měl pěkný pohřeb, jak sobě skutečně zasloužil, a posýlám ti k těm 30 zlatým, které jsem ti dříve poslal, ještě 20 zlatých na útraty pohřební. Našemu zpěváckému spolku a všem, kteří mému drahému otci poslední čest prokázali, vyřiď mé nejvřelejší, nejsrdečnější díky. Utěšil jsem se velice, čta o tom v novinách." Po smrti otcově následovalo brzy i úmrtí bratra Jablonského Martina dne 5. května 1871. Druhý bratr Jakub zemřel již r. 1866.[85])

Naproti tomu Anastasie těšila se dobrému zdraví, žijíc v starobě své v Kard. Řečici[86]).

Ku konci roku 1880. zamýšlel Jablonský svým rodičům postaviti na hřbitov pomník a psal Aloisovi, že mu pošle na to peníze; v témž psaní zmiňuje se, že pošle knihovně řečické nějaké peníze, avšak k oběma úmyslům již nedošlo, ježto brzy na to zemřel.

3. Návštěvy krajanův u Boleslava Jablonského.

Boleslav Jablonský, rozpomínaje se v duchu na svoji vlast, zalétal myšlénkami svými především do Prahy. „Zlatá Praha" jsou stálá slova Jablonského, jež se ve všech téměř dopisech jeho vyskytují. „Co dělá ta naše zlatá Praha? — Pozdravujte ji ode mne tisíckrát . . ." to jsou otázky, jimiž Jablonský každého Čecha do Polska zavítavšího přivítal. Každého, kdo česky hovořil, miloval Jablonský a byl by nejraději celou českou vlast k srdci svému přivinul. „Pozdravujte každého, koho potkáte", říkával svým hostům z Čech, když se s nimi loučíval, „zvete a posýlejte je ke mně, řek-

---

[85]) Třetí bratr František zemřel v Kard. Řečici r. 1884.

[86]) Anastazie přežila bratra svého Jablonského, dokonavši svoji pouť pozemskou r. 1884. v Praze.

něte jim, že je tisíckrát pozdravuji — aby přišli ke mně[87])". Jak vroucí jsou ty básně Jablonského, jimiž svoji lásku a touhu po vlasti vyjevuje a jak cituplná, vřelá jsou jeho „pozdravení" do vlasti[88])! Největší náhradou za to, že nemohl Jablonský mezi lidem českým žíti a pro lid český působiti, byli mu Čechové krakovští, mezi nimiž nalézalo se dosti vlastenců a i jinak postavením vynikajících lidí. Ti ho navštěvovali dosti často společně, obyčejně vždy několik osob a tu Jablonský povždy snášel k občerstvení vše, čím „chata bohata". On pak sám také navštěvoval schůzky svých krajanů v Krakově a vynikal ve společnostech takových netoliko vlasteneckou vřelostí, než i duchem veselým a jarým, vnášeje do společnosti lásku a mír. Jednu takovou schůzku polských Čechů v Krakově popisuje jeden ze ctitelů Jablonského: „Bylo to roku 1865. v srpnu, když přijel jsem do staroslavného sídla polských králů, do Krakova. První mou starostí bylo nalézti v Krakově Čechy, a nalezl jsem je brzy tímto spůsobem: Mezi nápisy zvláště mi napadl nápis na jednom hostinci (nepamatuji se již, v jaké to bylo ulici), jakých najdeš v Praze na sta, ale v Krakově jsem jinde neuviděl,

[87]) Vdp. probošt Václav Štulc vypravoval mi, kterak jednou za jeho přítomnosti v Polsku podával Jablonský jedné jeptišce tamnějšího kláštera, do Čech se odebírající, voskový sloupek, pravě, aby jej jeho jmenem darovala první české vlastence, se kterou se na cestě potká.

[88]) Nebude od místa podati některou ukázku:

Výňatek z „Pozdravení" (str. 188.):

„Jednu ruku na Šumavu,
druhou ruku k Tatrám šinu,
k srdci pak rozohněnému
Moravu panenskou vinu.
Srdce moje chrám je tichý,
jehož světa hluk se dálí,
v němžto kněžka čisté lásky,
tobě, Vlasti! oběť pálí.
Přijmi ji, tu oběť lásky,
oběť noční, oběť denní;
přijmi v ní, ó máti drahá,
syna svého políbení!"

„Pozdrav do vlasti". (Tato báseň byla otištěna v VII. roč. „Lumíra" (1870) jakožto autograf).

Překrásný letní den!
a vůkol růží květ —
ó jak tu vzpomínám
na mládí mého svět!

Nade mnou oblaky
jak velké labutě
velebně vznášejí
své bílé perutě.

Ó letíte oblaky
na západ k horám těm,
pozdravte národ můj,
pozdravte rodnou zem!

Zaneste city mé
ku klidné Řečici,
zaneste duši mou
k mé drahé Lužnici.

Zaneste povzdech můj
ku břehům Nežárky,
zaneste slzy mé
až k břehům Oharky.

Pozdravte tisíckrát
mé vlasti oslavu:
pozdravte Prahu mou
a její Vltavu.

Ó všude, všude tam
jest moře vzpomínek;
tam znal mne každý strom
i každý pramínek.

Ó teskno, teskno mi,
mé srdce svírá strasť,
já v cizích svatyních
modlím se za svou vlasť!

Ó smutno v dáli žít
od matky otčiny!
Ó smutno umírat,
kde cizí končiny!

Ó jest-li cizí kraj
mé kosti pochová —
to aspoň srdce mé,
tam přijmi vlasti má!

nápis ten zněl: „Plzeňské pivo“. Zde zajisté najdeš Čechy, pomyslil jsem si a vejdu. V úhledném zadním pokojíku sedí dva muži, které k své veliké radosti slyším hovořiti česky. Jeden z nich byl kněz, druhý zdál se býti zámožný řemeslník nebo obchodník. Pozdravím je a představím se co příchozí z Prahy. „To bude mít náš starý radost, až večer přijde“, pravil kněz P. Jelínek, jenž tehdá byl plukovním kaplanem v Krakově, a s nímž po letech jsem se pak opět sešel na Mělníku, kde dlel návštěvou u svého bratra a pak krátký čas administroval faru Krbenskou. Slovy „náš starý“ mínil Boleslava Jablonského. Udal mi, kterou hodinu mám do hostince přijíti. Odpoledne jel jsem do Věličky a prohlédnuv tamnější, tehdá ještě nezatopené solné doly, spěchal jsem do Krakova, abych v čas byl již v hostinci, kam měl přijíti Jablonský. Seděl jsem tam první. Brzy přišel P. Jelínek a počali se scházeti Češi krakovští. Za nedlouho vstoupila též mohutná postava Jablonského do síně. Veselou tváří a přátelským úsměvem děkoval na pozdravy od všech stolů mu kynoucí. Postaviv pádnou „žižkovku“, bez které nevycházel, do kouta, zaujal své místo. Měl radost velikou, když jsem ho pozdravil pozdravem matičky Prahy. „Nejste Vy ten Vinkler, jenž redigoval „Boleslavana“, Polákům tak přátelského? tázal se. „Jsem“, na to já. „Inu to Vás tedy bude Krakov dvojnásob zajímati. Nejdříve prohlédněte si Wawel, kde nedávno držen byl také náš Barák [89]) „v ochraně“, aby nepodporoval polské povstání. Tam Vás zavede zítra dopoledne přítel Jelínek, odpoledne pak přivede Vás ke mně do Zvěřince a podíváme se na mohylu Kosciuzskovu“. Musil jsem po celý večer vypravovati o našich českých poměrech. Zvláště zajímal ho čilý ruch mezi mladou generací tehdá nastalý, jenž manifestoval se jakousi samostatností oproti tehdejšímu „výtečníkářství“. — Mezi Čechy, se kterými se Jablonský v Polsku nejvíce stýkal, byl zejména důvěrný přítel jeho, právník Antonín Preininger, kterýž Jablonského velmi často na Zvěřinci navštěvoval a s ním do vzpomínek minulých o české vlasti se nořil.

Myslíme, že neuchýlíme se mnoho od místa, jest-liže způsob kterým Jablonský návštěvy z Čech přijímal a jak s hostmi svými zacházel i hovořil, vyličíme zde některými doklady.

Roku 1880. navštívil Boleslava Jablonského Hynek Mejsnar, professor z Tábora, o kteréžto návštěvě píše [90]):

O lonských prázdninách chtělo se mi do země bratrské do Krakova, do polské Prahy! Dvě osoby tanuly mně hlavně na mysli, mrtvý Kościuszko, a Jablonský živý! Dlouhá je ta cesta z Olomouce do Krakova; vzpomínal jsem, že jedu po dráze krvavé — tudy před drahnými lety v podivných běžích života stíhal a rubal bratr bratra. — Vjeli jsme v noci do Krakova, já slezl v Hotelu polském. Prohlédaje památnosti městské, knihovny, obrazárny, universitu, musea, divadlo, historické budovy, chrámy, kaple, Wawel, chrám v něm sv. Václava, královské hrobky, skarby (poklady), dívaje a obdivuje se napořád, toužil jsem spatřiti tváří v tvář našeho pěvce, jenž v klášteře Zvěřineckém žil proboštem, ve vesnici dobré půl hodiny od města vzdálené. Za jeden rýnský a plat na

[89]) Barákovi ukrátil Jablonský o několik neděl jeho vězení přímluvami a zakročením u komandanta pevnostního Fialky.

[90]) „Český Jih“ 1821, 25.

rohatkách (mýtě) zavezl mě tam drožkář. Vjeli jsme v nádvoří stavení dosti rozsáhlého, ale nízko jednopatrového; v levo byl byt proboštův, v pravo a přímo chrám a konvent. Několik kočárů v nádvoří, mnoho kněžských tváří v oknech poučilo mě, že jsem přišel v nepravý čas. Tázav se zdvořile služebníka, při shodech zasklených na dvoře stojícího, kdo je hostem u pana probošta, slyšel jsem prosté: kněz biskup. Ihned sebral jsem svou maličkost a za druhý rýnský odjel na blízký kopec Kosciuszkův. Za půl hodiny byl jsem nahoře. Kůželovitý vrch, jej v letech 1821—23 nanesly ruce polské, a vlastenecké slzy hlínu uhnětly v trvalou mohylu. — Velebný to zjev, až srdce trne při vzpomínce na Maciejowice osudné a nešťastného bohatýra! Starý voják polský mne prováděl haditými stezkami až na témě, kde prostý kámen z hor Karpatských teprv roku 1860. položený hlásá prostě vybité slovo: „Kościuszce.“ — Měkko maje v očích rozhlížel jsem se kolem, tu na Babí horu v Beskydách, tam na Lysou horu, na Kalvarii Řebřidovskou, tam na Waudu patře. — Kopec jest jako v zajetí obklopen kásárnami a dělostřeleckými fortifikacemi. — Šeptaje směle „fiat libertas, lux erit“ [91]) spěchal jsem dolů, raději k živým. Louče se se starým Polákem pravil jsem ze soucitu „Ještě Polska nezhynula“, načež on tiše dušeně: „Może“ (snad) mne opustil. — Druhého dne nemeškaje zajel jsem opět na Zvěřinec. Opověděv se již jsem stoupal po schodech do bytu Jablonského. Srdce mi bušilo, krev hrála — touha spatřiti tvář miláčka nás bývalých studiosů pojednou ze mně učinila krotkého důvěrného studentíka. Zaklepal jsem a již sám dvéře mi otvíral muž vysoké postavy, dobráckého vzezření — bodrotu v očích, úsměv na líci hladkém. Koktaje pozdrav, zraku s něho nespouštěje, stanul jsem. „Jen dále, dále, příteli, tedy z Čech, a z Tábora, to mne těší; pojďme, posaďme se.“ Zazvonil, sedli jsme k stolku. Hořel jsem ostýchavostí, radostí. Slovo nesměle lezlo, s obyčejným počátkem o Táboru začalo vyptávání — a již tu stála láhev vína, a hlasem přívětivým, měkce hlubokým pobízel hostitel o překot. Vzpomínal si na chvíle, kde pobyl v Táboře, v místnostech besedních, ptal se na starého purkmistra pana Zeise, o němž s patrnou radostí jako o dobrém soudruhu hovořil, ptal se na duševný ruch v městě, na školství, na mladého a čilého ředitele Křížka, na nás všecky ve sboru, chtěje slyšeti jména, na finanční hospodářství městské, na železniční podniky. Já vyprávěl, jak se Tábor rozšiřuje . . . Ptal se dále, zdali Tábor jako hlavní město jižních Čech, pamětlivo své staré slávy, v čele duševního a vlasteneckého hnutí kráčí; litoval s podivením, že Žižka, jenž ondy na Táboře tak pevně stál, nyní mohl padnouti; ptal se na jednotlivé domy, čelnější občany, Ctibory a jiné, jmen již mnoho neznaje. I připomínal jsem, on radostně přisvědčoval, jakoby obrazy starých dob a osob před ním oživovaly . . .

Jako kouzlem tkvěl jsem na místě, ani nepozoruje, že již druhá láhev kyne se stolu; tajný Ganymédes znal dobře svého pána hovornost a mysl pohostinnou. Rozehřál jsem a povídal upřímně o stavu věcí táborských a snad leckde líčil krásněji a šetrněji nežli pravda kázala. Oko mé s pravou rozkoší se ztápělo v osobě básníkově, jenž svěžestí ducha, vroucností citu posvěcen byl na pěvce lásky, moudrosti životní a vlastenecké. Nejednou povzdechlo slovo jeho, když touže na své stáří již asi nebude se moci prý podívati do vlasti; ač v cizině našel pravých bratrův, vážnosti a lásky, přece jen dlouhá leta žije jak opuštěný mimo vlast, jedinou maje radost v tom, jak literárně vyspívá národ český a politicky se vzdělává a zmoudřuje. I připomenul jsem skromně, jak snadno za několik hodin po dráze dostati se do Čech a do Prahy, načež on s povzdechem, že na horu jede železnice ještě rychleji, trpce se pousmál.

---

[91]) Buď svoboda, bude světlo

Domnívaje se, že mého povídání bylo dosti, pokorně jsem požádal za několik slov psaných na památku. — I s radostí, když si toho přejete, pravil, a zašed do pracovny své, kam jsem ho následoval, libuje si v jeho postavě, on něco málo pomysliv, pěknými opatrnými tahy, každou písmenku vypraviv náležitě, napsal mi tato slova:

Boleslav Jablonský
v Krakově $^{31}/_{7}$ 1880.
Putujte šťastně a dále,
milujte mne neustále

Jak tklivé to přání! Chce býti jen milován stále a v té lásce kochati se do smrti jako lékem jediným na všecky strasti svého života! Nemoha zdržeti slzy poroučel jsem se. I objal mne srdečně Jablonský a doprovodiv ke dveřím sprovázel vlahým okem, až usedl jsem do drožky, družně rukou kývaje na pozdrav, na rozloučenou věčnou. Sotva mně bylo kdy tak blaze, tak dojemně na srdci! — Spotkamy sie!

Jiný ctitel Jablonského popisuje svoji návštěvu u Boleslava Jabloského v Krakově tímto spůsobem [92]):

Ctil jsem Boleslava Jablonského jako svého krajana, ctil jsem ho, neboť v témž městě, o němž s nadšením pěje:

„Slavné město Jindřichovo,
princi v zakleté pohádce,
kde jsem první slyšel slovo
o své velké, drahé matce“ ...

jsem studoval, jeho básně již jako studující nejen rád čítal a deklamoval, nýbrž téměř všechny z paměti uměl. Pouhé vyslovení jména „Boleslav Jablonský“ mělo pro mne vždy zvláštní kouzlo, jako pro tisíce jiných bratrů Čechů. Často jsem sobě přával jej spatřiti, s ním mluviti a osobně s ním se seznámiti. Potěšení toho dostalo se mně léta právě minulého. V srpnu l. m. [93]) učinil jsem si výlet do pobratimské Polsky — do Krakova a do Věličky.

Bylo to 20. srpna. Meškal jsem druhý den v Krakově. Můj program téhož dne zněl: „Návštěva u Boleslava Jablonského a odtud vycházka k mohyle Kościuszkově, na hoře Bronislavy. Samo nebe bylo mi příznivo. Po dlouho trvajících deštích a nepříjemném pochmurném počasí usmívalo se krásné letní jitro na Krakov, v jehož zlaté záři stápěl se Wawel a v lehýnké průzračné páry zahalena dřímala jasnotoká Visla.

Posnídav v kavárně Sukiennice na náměstí vydal jsem se na cestu do předměstí Zwierzynce, sídla to Boleslava Jablonského. Předměstí toto, ležící na západ od Krakova, má název od královské zahrady, rozkládající se druhdy po obou březích Visly, která však v XVI. století úplně zanikla. Hlavní ulicí z náměstí přišel jsem do dlouhé ulice „U Zwierzynce“ zvané, kde velkoměstský šum a hluk čím dál tím více zaniká a chudé, otrhané domky, nejvíce židy obydlené, poskytují věrný obraz špíny všech předměstí krakovských. Venkované a venkovanky ve vesnických národních krojích, ubírajíce se do Krakova na trh, pozdravovali oblíbeným: „Niech będzie pochwalony“ ... nebo „padali do nóg.“ Na konci této dlouhé ulice přijde se k mostu vedoucímu přes říčku Rudavu, přítoku Visly, za nímž malý kousek cesty vypíná se na skále nad Vislou kostel a klášter panen Norbertinek, na pravé straně jest pak vesnice s kostelíkem —

[92]) „Čech“ 1881. 64.
[93]) totiž roku 1880.

toť obec Zwierzyniec. Asi hodinu cesty na západ činí výšina sv. Bronislavy a na ní mohyla Kościuszkova.

U vrat klášterních setkal jsem se s dvěma venkovany v dlouhých bílých kabátech, vysokých botách, s dlouhými na čelo sčesanými a rovně přistřiženými vlasy na způsob ofiny čili toupetu. Zeptal jsem se jich, kde bydlí pan ks. proboszcz? Ukázali mně obydlí a hned se o panu ks. probszezu rozhovořili. Vypravovali mi, že jest Čech; ale tuze hodný pán, pravým jich otcem. Jest-li jsem také Čech, že bude míti radosť, neboť prý Češi velmi často k němu přicházejí, a jejich návštěvou vždy bývá potěšen. Jest mezi námi již dlouho, uvykl si zde, mluví tak dobře polsky jako my, ale přece by byl v Čechách raději. „Můj ty Bože", pravili, „každý lubí i kochá ten svůj rodný kraj a my také, ačkoliv jsme již mnoho zkusili a dosud zkoušeti musíme, nedali bychom ho za nic na světě. Jsou-li Češi všichni takoví, jako náš pan ks. proboszcz, pak jest to hodný a dobrý lid".

Slova z úst prostých venkovanův a pochvala českého národa, jimž byl Jablonský jeho důstojným repraesentantem, se mi velice zalíbila. Byla to slova upřímná, neboť mluvčí, jenž je pronesl i jeho soudruh měli slzy v očích. Za řeči drželi klobouky pokorně v rukou, ačkoliv jsem je vícekráte vybídl, aby si dali na hlavu.

„Pan ks. proboszcz bude míti radosť", opakovali ještě jednou, když jsem se s nimi rozcházel. A měl opravdu srdečnou radosť, když jsem k němu vešel a jemu jako jeho krajan se představil. Přijal mě s otevřenou náručí a upřímně bratrsky mě políbil. Ačkoliv jsem dříve již podobiznu pěvce písní milostných často byl vídal, představoval jsem si ho přece jinak. Byl veliké, silné postavy, mohutný, ztepilý — postava, jakých věru málo. Mezi tisíci lidmi každý by si ho musil povšimnouti. Výraz tváře byl přívětivý a klidný, řeč upřímná a srdečná, beze všech ozdob.

„Co dělají Čechy, má zlatá Praha a náš jih?" byla jeho první otázka, když jsme se byli seznámili a já proti němu na lenošku byl usednul. Mluvili jsme o Praze; já vypravoval o Praze nynější, on pak ponořil se v vzpomínky o Praze z oné doby, kde v ní dlíval. Pak jsme přešli na nynější poměry literární. Divil jsem se, jak přes překročilý věk svůj a od Prahy, onoho srdce všeho národního života, tak velice jsa vzdálen, sledoval bedlivě rozvoj nynější literatury české. Znal všecky novější spisy i spisovatele mladší. Litoval neblahé roztržky v našem národě a s povzdechem dodal: „Tehdy jsme bývali všickni za jedno a byli jsme rádi, že jsme Čechové." Stěžoval si, že pro mnohé práce ve správě duchovní, jakož i pro činnosť svou ve školství, jsa členem mnohých školních rad místních, málo se může věnovati činnosti literární. Poměry školské v Haliči, najmě v Krakově a okolí, chválil.

„A jak se vám líbí Krakov?" tázal se mne. Řekl jsem svůj úsudek. „Inu ovšem, máte pravdu," pravil usmívaje se. „Praha to není, ta jest mnohem krásnější. U nás jest přece všecko jinak." Když jsem se s troškem své polštiny byl pochlubil a liboval sobě, že se s Poláky dobře domluvím, pravil: „Ano, čísti a rozuměti jest snadno, ale polsky mluviti naučit se tak, jako rodilý Polák, nesnadno, ano nemožno. Jsem zde již dlouhý čas a přece mi to nejde tak plyně, jako česky." Pak mne učil hned vyslovovati správně jméno Kościuszko a jiné.

Za důvěrného a upřímného hovoru s ctihodným knězem a pěvcem uplynula mi hodina velmi rychle. Měl jsem se k odchodu pozoruje, že v předsíni více osob čeká, kteří v záležitostech správy duchovní se týkající k němu přicházejí. Zdržoval mne ještě. Litoval, že nemůže se mnou jíti k mohyle Kościyuszkově na Sikerniku či hoře sv. Bronislavy, odkudž mi sliboval rozkošnou vyhlídku

na Krakov, na Karpaty, výběžky Tater, mohylu Krakusa a Vandy, o čemž jsem se asi za hodinu přesvědčil. Stěžoval si na bolesti v nohou. Pozoroval jsem na něm jakousi sklíčenost a zvláště bledost jeho obličeje při silné konstrukci tělesné byla mi nápadnou. Loučil se se mnou, pravě pohnutým hlasem: „Pozdravujte mně Čechy a zvláště Prahu!“ Netušil asi, že za půl roku téměř celá Praha vyjde mu vstříc, aby vzdala poslední čest pozůstatkům jeho tělesným. Netušil jsem rovněž já, když odcházeje přál jsem mu stálého zdraví, že za půl roku budu mu přáti lehkého odpočinku, a že jsem snad poslední Čech, který v daleké Polsce ho navštívil. —a.

František Ladislav Hovorka, jenž učinil návštěvu z Čech Boleslavu Jablonskému asi čtvrt leta před zesnutím jeho, vypravuje:

„Bouřilo mi zvláštním tlukotem srdce, když za pěkného odpoledne listopadového vjížděli jsme společně s panem Otakarem Miltnerem na nádvoří premonstratského kláštera na Zvěřinci u Krakova, abychom navštívili důstojného pěvce svého. Po úzkých schodech přímo z nádvoří vstoupali jsme do bytu našeho slavného krajana. „A náš historiograf!“ zvolal Jablonský zvučným hlasem, když vstoupili jsme do komnaty a s úsměvavou tváří vztahoval ruce panu Miltnerovi vstříc; při tom spočinulo oko jeho na mně a prve nežli mne pan Miltner mohl představiti, pravil s dobráckým a usměvavým výrazem v tváři ctihodný stařec. — počkejte, příteli, Vaše tvář je mi povědoma, já vás někde viděl... že to bylo v Praze, není-li pravda?“ — „Byl jsem tak šťasten“ odvětil jsem, „pozdraviti Vaši Slovútnost při poslední návštěvě v Praze v akademickém spolku.“ — „Ach kde jsou ty časy, jak rád vzpomínám na naši milou Prahu“, povzdechl si z hluboka. „Avšak odpusťte to dobrotivě, pánové, odložte a vstupte tuto vedle, než skončím zde protokoll“, při tom ukázal na bodré postavy sedláků z okolí Krakova, Mazurů, v národních krojích svých, uctivě v pozadí stojících, „přečtěte si zatím noviny.“ Po té pak vstoupil do první síně, kteráž byla kanceláří a pokračoval ve svatebním protokolu. Přehlédnuvše časopisy naslouchali jsme otcovským jeho slovům, jež pronášel k ženichu i nevěstě; uměl promluviti prostě a krátce do duše přímo k srdci. Dle odpovědi Mazurů, rodičů i dětí, bylo zřejmo, jaké úcty, vážnosti i oblíbenosti požívá český kněz u prostého lidu polského. „Słuchaj — no“, napomínal stále otec syna v podřečí mazurském, „jašnie wielmožny dobrodziéj ksiądz proboszcz złoto mówi!“ Když se s nimi přátelsky rozloučil, přišel k nám; sluha, tuším Dobeš, přinesl cínovku vína a když povznesli jsme číše na dlouhá dlouhá ještě léta pěvce našeho, nepomyslil jsem, že téměř po necelém ¼letí nebude zde více obou vzácných krajanů. — — Během jednoho měsíce opustili nás na věčnost oba... Jablonský již tehdy si stěžoval, zvláště na nohy, nicméně jeho jasná, zdravá plná živosti tvář, živé i výrazné oko a mohutná statná postava oprávňovaly k nejlepším nadějím. Večer ten bude mi jednou z nejvzácnějších upomínek v životě. Stále se vyptával na naše literární i veřejné poměry, vzpomínal na poslední návštěvu přítele svého Tomka, vyprávěl o zlatých časech svého mládí. „A co dělá Neruda?“ otázal se pojednou, „nedávno dal mi do feuilletonu mé „táčky,“ bohužel nedošlo mne ono číslo, zašlete mi je, až se vrátíte, z Prahy. Se zářícím okem vyprávěl vzpomínky své, které byly uveřejněny v Divadelních táčkách.“ —

Jablonský nespustil ve svém oddálení od vlasti ani na okamžik pozorlivého oka svého od všeho národního, literárního a společenského života v Čechách a sledoval pokroky jeho s myslí napnutou, raduje se z každého příznivého tam úkazu. Proto čítal denně s nemalou chutí noviny české, jež ho na Zvěřinec docházely a nepřestával odebírati nové knihy české. Avšak co mu noviny a knihy

zvěstovaly, to mu bylo ještě všechno málo. Mrtvých listů nemohl se na nic zeptati a proto byl nejradši, když mohl se příchozího nějakého z otčiny sám vyptávati na věci, o nichž mu noviny málo zpráv přinášely. Ale kdež takovýchto živých novin a zpravodajů měl tak hned najíti! často po dlouhou dosti dobu o patník jeho příbytku žádný host z vlasti nezavadil! Vizme, jak si stěžuje na to Vrťátkovi: „Co dělá Jaroslav Hostivítovič? co Štorch? co Vojta Náprstek? Pozdravuj je ode mne srdečně! a vůbec všecky staré dobré známé! kdyby bylo možná, hned bych se tam dal telegrafovat, abych s Vámi aspoň jeden den ztrávil. Sem celý čas nikdo z našincův nepřijde, zvláště teď za smutných a nudných časů. Jindy jsem se přece s někým potěšil, ale teď se ani živá duše neukáže. Snad aspoň o prázdninách někdo z našich do Krakova zavítá. Ústní pohovoření je milejší než Noviny, těch se nemohu na nic zeptati, a o všem v nich též psáti nemožná". Při tom podporoval všechny podniky národní značnými příspěvky peněžitými, nic se na to neohlížeje, že tím finanční jeho stav valně se běduje. Jeho dopisy k přátelům jsou namnoze jen účty a výkazy, jakým spůsobem mají naložiti s peněžní zásylkou na jejich prostřednictví odeslanou. Nejvíce však pamatoval[94]) Jablonský na Národní divadlo. Jemu nejen že věnoval příspěvky peněžité, než i sledoval pokroky jeho od celého vzniku myšlénky zbudování Národního divadla. Uskutečnění tohoto podniku byla jeho nejzamilovanější myšlénka a jí obíral se v mysli své nejvíce. Ještě krátce před smrtí svojí zavzpomněl si na uplynulé doby rozkoše, když se zápalem mladickým vystupoval na jevišti nepatrného Českého divadla — pokoutního z časů Tylových.

(Pokračování.)

Dějiny srdce.

Báseň Stanislava Grudzińského. Přeložil Jan Nečas.

Ticho v mém srdci... Ticho jest mi přáno!
Klesají vlny vzbouřeného citu,
mysli mé moře zlehka rozhoupáno;
víra jak maják rozléváním svitu
zjasňuje dálku — z bouří vyšla noha,
nad sebou, v sobě — všude cítím Boha!

[94]) Pamětní list „Národ sobě" přinesl vzpoměnku tuto, jak zní:

„Nedivte se, drazí moji,
divadlo že v tužbách mých,
vždyť jsem já nejstarším hercem
z dávných časů Tylových
Hrál jsem před pěvcem Kollárem,
před Presslem i Klicperou,
s Máchou, Kaskou, i Filípkem
veselou i smutnou hrou.
Ó jen končte, rychle končte
chrám ten, v němžto věčný ruch;
leč já Vám tam nezahrám již,
leda někdy — jako duch."

Báseň tato má důležitosť pro náš životopis tím větší, že jest to poslední báseň Boleslava Jablonského.

Ticho v mém srdci — vím, že ona země,
která mi v zdání blízkou byla dosti,
daleka příliš, nežli aby ke mně
mohla se zblížiť... Neznám zoufalosti —
siné ty mlhy přece někdy minu,
za nimi země — vím, že do ní plynu.

Časem mi ruka čarodějná zvedne
oponu z mlhy — hledím za záclonu. —
V ten čas se modlí srdce moje bědné,
slzavým okem v obraze tom tonu.
Věřím, když duch můj za zjevením horlí,
u ramen že mně šumí křídla orlí.

Letím, a s vichry v závody se dávám!
Prsa mi zvedá horečnaté chvění,
cítím, že mládnu, mdlobu překonávám,
v živou že bytosť ideál se mění!
Na chvilku jenom! — Poznovu se stmívá,
ve srdci dávné roztrpčení zbývá!

Nutno mi čekat, nutno dále doufat,
nežli mne citů prudká bouře mine,
bloudíc až k mezím, kde si možno zoufat,
po ideálu mysl moje hyne,
až čas se vrátí, kdy sám sebe zmohu,
silou své duše povznesa se k Bohu!

Nesem vám noviny...

Vánoční pohádka z našeho kraje. Napsal J. L. Hrdina.

Což víte, že té pohádky sám nepamatuji. Přihodilo prý se to před dávnými lety. Ale nebožka babička naše tvrdila nám to svatosvatě a dovolávala se celé řady starečkých pamětníků k svědectví. Věřili jsme jí; osmdesátiletý člověk přec nebude lháti na pokraji hrobu, a ostatně ten už mohl ledačehos zažiti, může o mnohém povídati.

Jako to: když nadešla tahle doba vánoční, když babička o štědrý večer vytáhla zpod peřiny veliký kancionál, — nevěděla, kam už by ho chudák před námi schovala — kdež na hrubém prožloutlém papíru v tlustých švábských literách byly tlačeny písně pobožné pro celý rok, otevřela tam, kde měla založeny mezi listy brejle a po tichounku si zapěla „Nesem vám noviny...“ Ta píseň se má zpívat až o půlnoční, ale — „Pán Bůh mi to odpustí,“ říkávala, „už se nemohu dočkat.“

A když přezpívala, sundala brejle, založila zas do kancionálu a dala na polici, hezky vysoko, kam bychom nedosáhli. My byli všude jak šídla — však znáte děti! — čas aby se nás byl dohlídal. Ba-

bička měla kancionál jak drahý poklad. Abychom jí tak byli z něho vyškubli list nebo rozbili brejle, no — — O štědrý večer však se nás babička nemusila bát. Měli jsme jiných hraček dost. Ale opatrnosti nezbývá. Pak nás zavolala k sobě, sesedli jsme se kolem ní a ti nejmenší jí vylezli na klín.

„Kdybyste měli bohatou babičku, děti," říkávala, „dala by vám k Ježíšku nové šaty, cukrovinky a všelijaké pěkné hračky, ale když jsem chudá, nemohu vám dát ničeho, leda povědít nějakou tu pohádku. Hračku byste rozlámali, zahodili, ale povídku si můžete zapamatovati a vzíti si příklad — —"

A napovídala nám toho, až jsme usnuli. A v noci pak vídali jsme ve snu hezké panny vodní, jezulátka, všelijaké princezny z těch okolních pustých zámků a byli jsme šťastni.

Deset roků tomu letos, co jsme zahrabali tu dobrou babičku na Lidickém hřbitůvku, byli jsme už dospělí, vzrostlí, ale vyprávěla nám ještě před svou smrtí pohádku jakoby dětem. Churavěla celý podzimek, myslila, že štědrého dne už nedočká, ale dočkala se. Však za týden na to už spala za Lidickým kostelíčkem, hrob její byl sněhem zavát. — —

Abych vám to tedy pověděl: jako po všecka léta, tak i tenkrát o štědrý den po večeři vzala si na klín ten starý kancionál a zazpívala si „Nesem vám noviny — —". Ale byl to už hlas chorý, slabý, a babička tehdáž ani nedozpívala.

„Zrovna jsem si vzpomněla na tuhle píseň „Nesem vám noviny —", jak ji zpívali v Lidické katovně . . ."

„To je, babičko, ta stará zbořenina v Lidicích u rybníka?

„Ano, tam pod strání. Nyní už z ní nezbylo než hromádka kamení, nějaká nízká zídka a probořený sklep. Je to všecko zarostlé laštovičníkem, kapradím a opleteno ostružinou, ale před lety to býval hezký úhledný domek, jako klec — jako pěkná klec, v níž se skrývá dravec krvelačný. Domek byl obílen, v oknech samé květiny, střecha z nového šindele a po stěnách ke střeše plazilo se víno. Tak hezký domeček, tichý a celý den uzavřený jak klášter, ale ten červený štít nad vraty! — Vy byste si nyní takového štítu ani nevšimli, ale tenkrát vědělo každé dítě, co takový kousek červeně omalovaného dřeva znamená. V tom domečku bydlili lidé, jimž se celé okolí z daleka vyhýbalo. Kat Tatar se svou rodinou.

Neblaze tomu, kdo s Tatarem musil míti nějaké jednání. Byly to divné procesy pak, které končívaly na slanských „hájích" — však tam posud na jednom místě říkají „pod šibenicí". Ale Tatar nebyl tak zlý — znali jsme jej všickni, bez příčiny nikomu neublížil, byl člověk jako ti druzí, snad ještě lepší a nemohl za to, že úřad ten zastával. Bylo to v rodině Tatarů dědičným, jeden to schejtnul po druhém a Tatarův syn Blažej měl převzíti zas od otce úřad posledního soudce zlosynů na zemi. To bývalo a bude, někdo katem musí být, dokud hřích na světě. Tatar, že byl katem, nesměl do kostela, leda za hřbitovní zdí mohl poslouchat hukot varhan. Ale měli jste vidět Tatara, ani jedné mše sv. v tom kostelíčku Lidickém nevynechal. Stál s hlavou obnaženou za zdí hřbitovní, modlitby v ruce, slyšel varhany i zvonek při pozdvihování a modlitba jeho byla třeba Bohu milejší než některých, již stáli před samým oltářem.

A žena Tatarova byla učiněná dobrota. Sama žebráky volala a když se báli vkročit, donesla jim sama skývu chleba. A děti své vychovala, jak ne mnohá matka. Blažej byl hodný hoch, pomáhal jak mohl rodičům, shánět živobytí a hospod se stranil. Nejen že nebyl toho milovníkem, ale — má se tam některý hejsek dívati naň skrze prsty? — na syna katova? A dcera Cilka sloužila už druhý rok u paní vrchní na Smečně a panstvo s ní bylo vždy spokojeno a ani jednou jí nepředhodili, že pochází z Lidické katovny.

Nedávno byla Cilka doma, povídala, že jen tak odběhla, ale paní vrchní že jí slíbila, na štědrý večer že se může podívat domů a zůstat tam přes svátky.

Ba, o štědrý večer čekali tenkrát v katovně dlouho na Cilku. S oblak se chumelilo, vítr hvízdal v holých osykách, ale přes tu chvíli vycházeli se z katovny dívat nad stráň, zda-li Cilka nejde. Jednou šel Tatar, podruhé Blažej. Už bylo devět hodin, — deset — — „No, já myslím, že už Cilka nepřijde," povídal Tatar, „co by jí to taky napadlo, v takovém počasí. Budeme večeřet bez ní, pomodleme se — —"

A pomodlivše se zasedli za stůl, který dnes byl pošinut blíže kamnům. Však tam ten mráz skučí. Jen se podívejte na ta okna, — zrovna před očima vám rostou ty ledové květiny na skle .... Tichounká večeře v opuštěné katovně.

Po večeři požádal Tatar Blažeje, aby mu podal jedno jablko, tam z těch, jak jsou narovnány na mechu mezi oknem.

„A ty, ženo, mi podej nůž — zdali pak v budoucím roku budu musit zas někoho poslat na onen svět — —"

Vzal nůž, rozkrojil jablko na příč — —

„Podívejte se, poprvé letos po dvaceti letech, co se mi v jablku objevuje hvězda." Pokaždé dřív byl „kříž" a taky každý rok to na hájích někdo odstonal. A letos hvězda! Dáme si pozor. Byl bych sám rád, kdybych už do smrti své nemusil na slanské háje. Není to žádný sladký pocit, mít v rukou chvějícího se odsouzence .... Tak vida, hvězda!"

„A mně se ukázal kříž, — hleďte!" povídal Blažej, ukazuje rozkrojené jablko.

Tatar se zpytavě podíval na jablko — hm! Pak obrátil oči na Blažeje.

„Já myslím, hochu, že už bys to taky dovedl. Byl jsi se mnou třikrát na hájích, — víš, jak se dává oprátka?"

„Nechte takové řeči," povídala Tatarka, „vy byste z jablka přišli hnedle, Bůh ví, kam. Tys ještě zdravý a silný a než odevzdáš úřad svůj Blažejovi, to uplyne ještě hezky vody. Toho já už nedočkám. Mluvte o něčem jiném, dnes takový svátek."

Mužští obrátili, snědl každý své jablko a Tatar počal vyprávět o vojnách. Byl šestnáct let kyrysníkem — ten už dovede něco povědít. Napovídal toho dost a když se rozhovořil o bitvě u Slavkova, jak tam čeští kyrysníci stáli s vojskem ruským proti Napoleonovi, jak tam stáli na zamrzlém rybníku, jak se Rusové probořili ledem do vody a většinou zahynuli, umlknul pojednou Tatar a šel k oknu. Mlčky naslouchal.

„Podívejme se, jak ten čas utíká!“ povídal, vraceje se ke stolu a pohlédnul na hodiny; „v Slaném vyzvánějí na půlnoční. No, je čas, abych se strojil.“

„Půjdete na půlnoční, tatíčku?“ ptal se Blažej.

„Tys byl v loni, já půjdu letos. Oba jít nemůžeme, matka by se tu sama bála. Shasněte si a jděte spat.“

„Ne, budem ještě chvíli sedět!“ řekla Tatarka a přihodila několik dřev do kamen.

„Jak chceš!“

A Tatar, zabaliv se do kožichu, obléknul vysoké boty, vzal huňatou čepici a šel. Musí se zaopatřit, toť víte — stát přes celou mši půlnoční před kostelem ve vánici a mrazu. Však to byla Sodoma, když vyšel ze stavení. Osyky za katovnou sténaly a skřípěly pod mocným dechem zuřivé vichřice, sníh se sypal jako nevázaný, cesty byly zaváty a tma, že by ji mohl krájet. Tatar se chtěl od lesíka vrátit, ale když došel až sem, do Slaného už taky dorazí.

„Ten otec zkusí!“ povídal Blažej, když vichřice jim třásla oknem, jako by se dobývala do té teplé světnice katovny.

„A nikdo mu neubrání. Nu, není to tak daleko, spát se nám nechce, počkáme, až se vrátí.“

A Tatarka otevřela skříň, vyňala modlitby a zvučným svým hlasem spustila „Nesem vám noviny — —“

Blažej přisedl k matce, nahnul se k modlitební knížce a tiše přizvukoval.

Tu píseň zpívá v tu chvíli snad celý svět.

Ale sotva přezpívali několik veršů, bylo zhurta zaklepáno na okno. Tatarka zavřela leknutím zpěvník a Blažej přiskočil k oknu.

„Kdo to je?“

„Otevřete!“

Blažej běžel do síně a odstrčil závoru. Dveře se rozlétly pod návalem větru a sníh drobný se mu sypal do tváře. Na prahu stála zachumlaná postava sněhem obalena.

„Kdo jste?“

„Haha, Blažík mne nezná — — jsem městský dráb Ponec.“

„Pojďte dál, a povězte, co nesete.“

Blažej otevřel dveře světničky a zavolal Ponce. Až z něho zima šla. Jako by ho byl někdo v sněhu obalil.

„To věřím, vy si tu zpíváte v teple „Nesem vám noviny“, — nu, a já vám také nesu novinu.“

„Jakou?“

„Aby Tatar hned se mnou šel.“

„Není doma.“

„Pak musíš jít ty, Blažeji. Budeš to beztoho jednou provozovat, až tatík zavře oči, zkus to dřív.“

„Ale já přece — —“

„Žádné „ale“ ani „přece“ a přistroj se a pojď. Tady máš rozkaz pana krajského, a to víš, kdyby to mohlo počkat do rána, že bych sem byl v té psotě nešel. Vezmi oprátku a pojď. Čekají na hájích s lucernou.“

„Kdo?“

„Nu, dva vojáci ze slanské posádky, jeden pán od soudu a pak ta . . .“

„Tedy ženština?“

„Ba, a zdá se, že ještě mladičká. Člověk by ani nevěřil, že to možno, aby zabila důstojníka...“

„Důstojníka zabila?“

„Ano, stalo se to večer za klášterem na Zlonické silnici. Potkali prý se, nastala hádka a za chvíli ležel důstojník zkrvácený ve sněhu. Vytrhla prý mu šavli a rozpoltila mu hlavu. Není ho sice škoda, byl to ten snědý Maďar, před nímž měly naše dívky a paní tolik strachu, ale toť víte — důstojník. Ten má právo všude, i kdyby jeho jednání bylo darebností. Ubohou ženštinu zavřeli do kasáren u fortny a za chvíli jí řekli, aby se přichystala k cestě na háje. Znáte, jak to náš pan krajský umí.“

„A kdo je ta ženština?“

„Taky jsme se jí ptali po cestě, ale neodpověděla. Dělej, Blažeji, dělej, nebo ti tam na hájích delinkventka zmrzne.“

„Jak vypadá?“

„Ani jsem jí do tváře neviděl. Je celá zahalena ve velký šátek. Pan krajský ji taky ani nepředvolal. Vojenský sbor ji odsoudil, pan krajský to při večeři podepsal a —“

„Ale přec musím vědět, kdo jde na popravu!“

„Zeptej se jí pak, ale už pojď!“

Blažej se ustrojil, zašel do komory, vzal něco pod kabát a pravil:

„Tak si zavřete síň, matičko, a kdyby se otec vrátil dřív než já, povězte mu, kam jsem odešel. Víte, jak jsem si vykrojil večer v jablku kříž?“ — — —

Byla to chůze pekelná za takové noci. Z katovny na háje je půl hodiny, ale kde pak to člověk dokáže v té tmě, vichřici, v těch závějích. Blažej se vedl v Poncem za ruku, jinak by to ani nešlo, a brzy ten, brzy onen byl v zavátém úvoze.

„Jako by ti páni nemohli počkat, až se rozední!“

„O to se, hochu, páni málo starají, jaká dnes venku psota.“

„Tak už jsem nešel dávno, jako dnes!“ huboval Blažej.

„Vidíš, a já už tudy musím po druhé, co já mám říkat!“

„Což, je-li tam ten sloup dubový větrem vyvrácen?“

„Není, vojáci se oň vzpírali, ale nepovolil. A kruh nahoře taky nikdo neukradl. Jen oprátku a — —“

V tom spadl Ponec zas do závěje. Blažej ho vytáhl a dali se po paměti přes panská pole. Sněhu bylo všude dost, ale nemusili se bát roklin.

„Abychom tak zabloudili!“

„Ty pořád něco víš, Blažeji. Vždyť už jsme na místě.“

„Opravdu?“

„No, vždyť vidíš tuhle to blikavé světýlko. Hej, braši, už jsme tu, — zvedněte tu lucernu!“

Teprv nyní proti tomu bledému světlu bylo vidět, jak hustě se sype sníh. Jako roj komárů.

„Že už jdete!“ durdil se voják; „už zdvihám tu lucernu aspoň po padesáté, aby mi ve sněhu nezapadla a musím tu stát před ní s rozhaleným pláštěm, aby mi vichřice jí nezhasla. Už jsem chtěl utéci domů jako můj kamarád.“

„Což jsi tu sám?“ divil se Ponec.

„No, ten pán od soudu pravil, že tu nevydrží a šel domů. Až se vrátím, mám mu přijít sdělit, zdali už poprava provedena."

„A kde je tvůj kamarád?"

„Ten šel s panem sudím, aby se nebál."

„Hm, to je ten panský pořádek! — a ta ženština?"

„Tuhle ve sněhu, snad už zmrzla — — slyšíš? vstávej!"

A prudce udeřil ručnicí na zemi ve sněhu schoulenou postavu. Nadzvedla zvolna hlavu a snažila se povstati. Nebylo to možno. Údy byly zkřehlé, sesláblé.

„Odveď si ji, Blažeji."

„Musím dřív upevnit provaz — —"

A vyšplhav se na sloup zavěsil do železného oka oprátku a spustil se dolů.

„Tak vstaň — —" povídal zaváté ženštině.

Chtěla, ale nemohla. Blažej ji vzal pod páždí.

„Nezevluj a posvěť sem!" rozkřiknul se na vojáka.

Ten se shýbnul pro lucernu, ale vichřice, nenalezajíc odporu, zadula takovou silou, že lucerna shasla.

Až mráz obešel Ponce a vojáka v té náhlé tmě.

„To je krásné! — beze světla nemohu ničeho podniknout."

„Dej sem ocílku, vojáku, tady je hubka, klekni, ať na tě vítr nemůže, tak — rozevři víc plášť, já si stoupnu k tobě z téhle strany —"

A mezi tím, co z ocílky marně srsely jiskry do velké hubky, držel pořád Blažej tu ženštinu v náručí a snažil se přivést ji k vědomí. Hm, proto přivádějí odsouzence k vědomí, aby mu ukázali šibenici. To je divné! —

Voják klel, jakoby ani nevěděl, jaká to dnes svatá noc a Ponec mu přizvukoval. Odsouzená držela se už pomalu na nohou. Blažeji bylo líto té neznámé. Vedl ji zvolna k sloupu.

„Víš, kde jsi?" ptal se jí tiše.

„Nevím!" odpověděla třesoucím se hlasem. Chtěla ještě něco říci, ale nebylo slyšeti než drkotání zubů, snad zimou, snad hrůzou.

„Jsi na slanských hájích . . ."

Neznámá se kvapně obrátila, rozevřela ruce a semknula tak pevně Blažeje, div mohl dýchat.

„Pod šibenicí! — — tatíčku, jsem dcera vaše — —"

„Cilko! — tatíček je na půlnoční — —"

„Blažeji!"

„Proč jsi zabila — —"

„Pronásledoval mne, šla jsem domů na štědrý večer . . ."

Rozzuřená vichřice hrála si divě s oprátkou, jež visela na zasněženém sloupu. Nebylo ji vidět, ale hvízdala ta oprátka kolem hlav těch dvou lidí dole.

Nyní švihla Cilku přes tváře.

„Hu, — vysvoboď mne, bratře! — vysvoboď mne!" — — —

Blažejovi šla hlava kolem, před očima mu vířily krvavé nestvůry, cítil, jak náhle ty cizí ruce se mu odtrhly z prsou, zaslechl tři neb čtyry šumivé skoky v sněhu — potácel se a byl by sklesnul do závěji, kdyby se nebyl opřel o sloup.

„No, konečně!" zvolal Ponec, když se jim podařilo rozžehnout světlo, „ale dej lépe pozor, ať ti zas neshasne! Pojď!"

Zvedli se a šli k blízkému sloupu. Blažej stál tu opřen, bledý v tváří a ustrnulým zrakem díval se na ně. Ponec i voják vytřeštili naň oči.

„Kde máš tu ženštinu?“

Blažej mlčel.

„Utekla?“

Žádná odpověď.

„To je pěkné nadělení. V kterou stranu zaměřila?“

Blažej ani brvou nepohnul. Ponec vzal vojákovi z ruky lucernu, sehnul se, hledali stopy v sněhu, pátrali — kde pak v takové vichřici. Sotva člověk ze sněhu nohu vytáhne, už stopu vánice zamete.

„No, my půjdem domů, Blažeji, a vyřídíme, co se stalo. Jdi taky domů, ale tu oprátku tu nech. Když jsi ji nechal utéci, budeš se tu ráno houpat sám. Já aspoň bych nechtěl vězet v tvé kůži.“

A ještě něco zabručev obrátil se tou posněženou planinou k Slanému. Voják šel před ním a pokud mohl, chránil rukávem lucernu, aby jim vydržela na cestu.

* * *

Bylo už po jedné s půlnoci, když se Tatar vrátil. Odupal zasněžené boty, otřepal zavátý kabát a zaklepal na okno.

„Kdo je to?“

„I jen otevři.“

Tatarka otevřela, a zas zavřela dvéře síně.

„Ty ještě zpíváš? — jakou?“

„Koledu „Nesem vám noviny . . .“

„A já ti taky nesu novinu. V Slaném byla dnes večer jedna žena odsouzena . . . Tedy přec to není pravda s tou hvězdou v rozkrojeném jablku!“

„Slyšela jsem. Byl tu dráb Ponec. Blažej šel za tebe — —“

„Blažej? — zapoměl jsem se zeptat naň, myslil jsem, že už v komoře spí. A v tak svaté noci poprava? — Hm, nemám ani chuti se svléknout, měl bych se tam podívat — —“

V tom bylo podruhé zaklepáno na okno.

„To bude Blažej“, povídal Tatar a šel otevřít.

„Cilko! — kde jsi se tu vzala? — po půlnoci? Celá bledá, udýchána, — kde jsi bloudila? — — Odkud jdeš?“

„Od šibenice, z hájů — — chtěli mne popravit, Blažej mne pustil.“

„Tys to tedy byla? A kde je Blažej?“

Cilka sklesla u kamen a nemohli z ní slova dostat.

„To jsou smutné noviny, to jsou noviny!“ bědovala Tatarka, „proč nám, ty maličký Spasiteli, dnes takové noviny neseš!“

„Neplač, stará, — já musím přec na háje.“

Ale sotva vzal za kliku, bylo po třetí zabušeno na okno.

„Rány boží, co se to děje!“

Zase zaskřípaly dveře Lidické katovny a do vnitř vběhnul Blažej. Bledý jak mrtvola. Kdo jej viděl před hodinou, nepoznal by ho nyní.

„Tatíčku, ráno budu oběšen, — pustil jsem Cilku!“

„To vím, chlapče, — a já s tebou!“

Všickni se podívali ustrašeně na Tatara.

„Opravdu, já dostanu taky oprátku, — tys můj syn, řeknou, že jsem schválně tě poslal a odešel . . . Takové vánoce nemá dnes nikdo na světě — —“

„A nikde nezpívaly děti matce „Nesem vám noviny — —“ tak smutně jako mně dnes!“ lkala Tatarka.

Tatar se zahleděl oknem do číré tmy — — co tam vidí? Kdyby raději utekl s těmi dětmi kraj světa, než nadejde den — —. Ba!

„Strojte se děti!“ zvolal, „vezměte každý své, necháme tu vše a utečem!“

„Kam, tatíčku?“

„Do světa!“

* * *

A divilo se ráno celé okolí, když se dozvědělo, že přede dnem přišli vojáci do Lidické katovny a našli vše uzamčeno. Vypáčili dvéře. Všude prázdno. Co tam chtějí? — Prohledali každý kout, pátrali po stopách ve sněhu, ale vichřice je do rána všecky zahladila.

„Kam zmizeli Tatarovic?“ ptal se pán od soudu.

Nikdo se nedozvěděl. Kdosi povídal, že potkal v tu noc kdesi za Velvary dva muže a dvě ženy, kteří kvapem tíhli k Vltavě.

„Jak vypadali?“

„Kdo pak si toho všimne.“

Národní zvyky a obyčeje Krakovanů.

Popisuje K. Konrád.

(Pokračování.)

b) Baranek czy Tracz (= pilař) [20]).

Pondělí velikonoční zachovávají v Polsce ten křesťanský obyčej, že obnášívají hoši po vesnicích budku či skřínku s dřevěným beránkem na voze, chvojí a zimostrazem ověnčeným. Na voji vozu sedí pilař, jenž kývá hlavou, jakoby řezal dříví nebo piloval. Vl. Anczyc k tomu dokládá [21]), že viděl, jak pilu dávali též beránku samému držeti, což vykládá, že se dělo na památku, že Pán Ježíš byl nevinným beránkem a sv. Josefu pomáhal při řemesle tesařském i pilou řezati dle tradice [22]). — Kolem beránka i pilaře zavěšují zvonky a za ním nosívají také sochu vzkříšeného Spasitele, nástroje jeho umučení a hliněného kohouta. Však právě tento kohout, že nikterak nedá srovnati se s beránkem a pilařem, zdá se mi býti

[20]) Kolberg, l. c. 283. sl. a j.

[21]) „Tygodnik illustrow.“ Warszawa 1862. t. V. st. 145., kdež celý „Tracz“ popsán.

[22]) Snad značí tedy tento „Tracz“ sv. Josefa, jehož památku (19./III.) Poláci jako počátek jara i předhodí velkonoční a oktáv gregoryanek také okázaleji slavívají. (Viz Hanuše l. c. 100.)

ostatek pohanstva. Praví také Hanuš [23]), že může obyčej, nositi v pondělí ustrojeného kohouta po domech, býti znakem upamatování se na mrtvé, poněvadž (dle bájesloví slovanského) „mrtví na zelené louce v ráji kohoutky pásli“ [24]). S tím srovnává se i památka zemřelých, již konávali též pohanští Slované a křesťanští Slované (Jihoslované, Rusíni) v tento čas buď v pondělí neb v úterý velikonoční podnes ji konají [25]).

K onomu polskému obyčeji ještě dokládám, že hoši, vešedše s „barankem“ a „traczem“ do chalupy, zpívají takto:

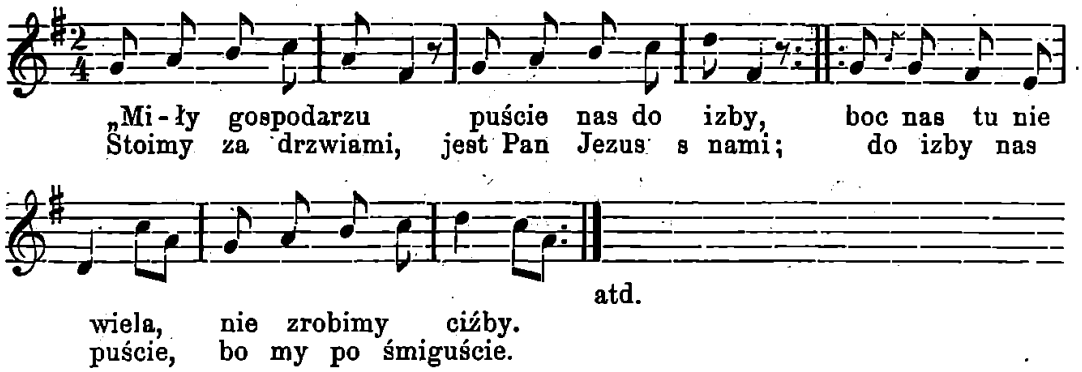

A dajcie co macie dać, bo nam tutaj zimno stać, krótkie mamy kożuszki, to nam pomarzną brzuszki.“ Ad. [26]).

c) Śmigust, Dyngus.

Na druhý svátek velkonoční zachovává se v Polsce i ten podivný obyčej, že mužové náhle, nenadále polévají ženy vodou, ženy muže a hoši děvčata, „odříkávajíce při tom jisté verše.“ (Zap. l. c. 56.) Jest-li shromážděna společnost, zvolá se náhle: „Śmigust“ [27]), a již teče voda na všecky se všech stran, někdy až tak bujnou měrou, že nikdo neodchází ani s nití suchou. To nazývají Dyngus. Tato svévole bývala kdysi po všem kraji polském rozšířena, jak dí L. Golębiowski [28]). Avšak netoliko v krajích polských, alebrž u jiných Slovanů byl a jest i tento obyčej rozšířen a znám, třeba poněkud pozměněn [29]). Na Slovensku toho dne chodívají „na kupání“ a v Čechách jmenuje se podobný obyčej „o b l é v a č k a“. Některé písně naše apostrofují Vesnu (V e l k o n o č k a, nebo p a n e n k a zvanou), jež „myla si ruce a nohy u studánky.“ Vykládá pak Hanuš [30]), že studánka, u níž Vesna se myla, není obyčejnou studánkou, než studánkou na nebi či oblak, jak lid náš posud mlhy okolo měsíce studánky zove. A na tomto základě pak vece Hanuš

[23]) L. c. 129.
[24]) Také v Čechách nosívají někdy kohouta po domích, však až v úterý, načež ho stínají.
[25]) Viz o tom více u Hanuše l. c.
[26]) Kolberg, l. c. 284.
[27]) Polské ś m a g a ć či ś m i g a ć značí vlastně š l e h a t i, což vlastně upomíná na „š l e h á n í p o m l á z k o u“ (= proutkem) v úterý velikonoční. Viz Hanuš, l. c. 130.
[28]) Gry i zabawy, 1831. a str. 290. Kolberg, l. c. 288. sl.
[29]) Dr. Hanuš, d. Wiss. des slav. M. S. 197. — Viz také Kolárovy „Rozpravy o jmenách národů slov.“ Budín 1830. str. 354.
[30]) B. k. sl. 127.

dále. že „nabývá oblévání velikonoční bájeslovné důležitosti a možná nyní i na polský výraz oblévačky, t. j. „dyngus“, směleji patřiti. Nebudeme snad na pacestí, jest-liže toto prastaré jméno spojíme s litevským slovem „dangus, dungus“, nebe, oblaka nebeská. Dangus vyhlašujeme tudiž za vodu, či vláhu nebeskou, oblévačku pak či dyngus za symbolické polévání vodou nebeskou. Jako umýváním (t. táním jarným) Vesna osvobozená vcházela v jarný svět, tak vcházel lid oblévačkou očištěn v léto.“ S těmito vývody Hanušovými srovnává se i ten výklad polský, že „Dyngus“ pochází již od zavedení víry křesťanské v Polsce a zvláště na Litvě. Že bylo tehdáž mnoho lidí, o křest žádajících, sestupovali zástupové do vody, a křtitelové do ní je ponořovali, neb na břehu je pokropovali, ježto nebylo lze, každého zvláště pokříti, jakž podobně učinili apoštolové i o letnicích po seslání Ducha sv. I bylo zajisté na snadě, že pak název podobného pohanského obřadu „Dyngus“ přenesli na podobný obyčej křesťanský, jejž pak na onu památku si oblíbili a zavedli. Každým způsobem z toho výkladu znamenáme, že náleží „Dyngus“ polský k nejstarším obyčejům, jenž původem svým jako přání „dosiego roku“ a koleda ztrácí se až v mlhavém věku bájesloví pohanského.

d) „Rękawka.“

O slavnosti výhradně krakovské, jež koná se v úterý velikonoční, pojednali jsme již ve 4. čísle I. r. „Vlasti“.

e) „Krzyzowe dni.“

O těchto dnech bývalo mezi obecným lidem obyčejem, že po službách Božích ustrojili ďábla ze slámy, jejž pak vlekli, smykali, bili a konečně v řece utopili [31]).

9. „Zielone Swiątky“.

Tak nazývají Poláci svatodušní svátky. proto, že na oslavu jejich zdobívají v svatvečer hodu Božího všichni křesťané, bohatí a chudí, statkář i sedlák a kde kdo domy, příbytky svoje, dvéře, okna i rohy, zelenými haluzemi, ano i chrámy své vnitř a vně hojně ověnčují a ověšují. V Krakově a v jeho okolí kromě toho i rozsypávají po zemi a podlaze rozličné květiny, puškvorec, traviny a j. Toť bylo a jest zahájení jarní slavnosti, radostné vítání jara, jež konávalo se i na prvý den měsíce „máje.“ Však ježto nepřipadá v tento den žádný velký svátek, přenesly se zbytky staré jarní slavnosti pohanské „Tuřice“ [32]), „Majówka“ či „Gaiki“ zvané na tyto svátky, jež právě v ten čas připadají. Pamatujme, že staří Slované mimo dva hlavní „hody“ či svátky výroční [33]) slavívali ještě dva méně slavné, t. hod jarního a zimního rovnodenní [34]). Proto i stavěti máje a zdobiti je květy a ovocem zdá se býti symbolickým vyplněním toho, čeho si byli na štědrý večer, objímajíce stromy

[31]) Viz Kalendář Krakovský z r. 1853. — Kolberg, l. c. 291.
[32]) Tak říkají těmto svátkům i Slováci.
[33]) Viz ad 1.) Štědrý den.
[34]) Viz Křížek, l. c. 150.

a třesouce jimi přáli [35]). — Bývaly to tedy zajisté dnové radostní. I vycházívají, neb vyjíždívají po celé Polsce na tento Boží hod podnes kde kdo z města na venkov, Krakované nejraději a nejčastěji do rozkošných Bělan nad stříbrnou Vislou, o nichžto pěje básník:

„O poważne Bielany! pustynio wspaniala!
Jakaż twoim pięknościom wyrówna pochwala?“ [36])

Zde pak oddávají se přerozmanitým a hojným zábavám i hrám. (Kolberg, l. c. 291.) — Čím jsou tyto svátky všem podnes, tím býval ve staré Polsce den prvého máje školní mládeži zvláště, dnem to veleradostným, dnem odpočinku a zábavy. Toho dne vycházelo žákovstvo hned z rána s učiteli svými z města „na majówkę“ do některé vsi, kdež oddávali se veselé zábavě, zpěvům a hrám společenským. Toť jest, co nazývali „Majówka“, čili stejně s ostatním západem evropským „Majalis.“ Vl. Zap [37]) sděluje tento úryvek prostonárodní písně o máji, v ten čas zpívané:

Nasz Gaiczek [38]) z lasu idzie,
Przypatrują mu się ludzie:
A idzie on, idzie po lipowym moście,
Przypatrują mu się panowie, jejmoście. [39])
Na naszym Gaiku wstążecki, spileczky, [40])
Co ich nawieszaly Krakowskie dziéweczki! Ad. —

O prastarém obyčeji zapalovati ohně, „Soboťky“ zvané pojednali jsme již ve „Vlasti“ I. r. na str. 204. m. r. Krakované zachovávali jej již o těchto svátcích.

10. Processie Bożego Ciala.

Den Božího Těla býval v Krakově nejslavnější den celého roku, neboť procesí, jež toho dne na uctění nejsvětější Svátosti oltářní se koná, odbývalo se v tomto dávném stoličném městě královském s největší slávou, nádherou, ale i pobožností, jako nikdež jinde. O této spanilosti a slávě jeho mnoho se napsalo [41]). Lepkowski ve svém „Przeglądu krakowskich tradycyj“ píše o něm takto [42]): „Tehdy, kdy ještě dvůr královský obkličoval krále, postupujícího za nejsvět. Tělem Páně, a děla a ručnice houkaly a vše vojsko vytáhlo, podobalo se to kathedrálné procesí spíše nějaké křížové výpravě.“ Zvláště slavný byl okamžik, v němž biskup žehnal městu z Vavelu. O něm dí Lepkowski takto: „Nie wiele też na północy i zachodzie Europy oglądać można wystawniejszych i piękniejszych processyj nad ów jakby tryumfalny pochod, gdy biskup zstępuje z N. Sakramentem z Wawelu, blogosławiąc miastu.“ V průvodu kráčel celý sbor duchovenstva světského i řeholního z 12 klášterů. Na 300 členů bra-

[35]) Hanuš l. c. 145.
[36]) Fr. Wężyk, Okolice Krakowa, st. 15.
[37]) Č. č. M. 1840. st. 43. Kolberg, 292.
[38]) Háječek.
[39]) Jemnostpaní.
[40]) Špendlíky.
[41]) Viz obzvláště: A. Jełowicki, Moje wspomnienia; Paryż, 1839. l. 86. — Kolberg, l. c. 297. sl.
[42]) Str. 25.

trstev ve starodávných krojích, vláda, universita, vše vojsko a žákovstvo, starší cechovní, na půldruhého sta korouhví kostelních a praporů cechovních, dívky na cestu kvítí metající, historické památky, na polštářích nesené: to vše pojí se v tom slavném průvodu jako v nějaký dějinný pochod, jenž již přes sedm věků z Vavelu po náměstí kráčí. K tomu hlahol velkého množství zvonů kostelních z celého města, jímžto starý, vážný „Zykmunt" na Vavelu vévodí a s věže marianské hudba hejnalů, pojící se se zpěvem lidu: aj jak mocné, bohaté, slavné i žalostné zpomínky a pocity musí tak velkolepá slavnosť, jež v pravdě stává se takto i národní, buditi ve vlasteneckých srdcích polských." Tak bolně vzpomínal Lepkowski r. 1866 [43]).

Však z této neobyčejně slávy a nadšenosti zajisté i znamenáme, žeť, jak Polsko vůbec jest věrně oddáno sv. víře, jest Krakov po výtce městem ryze a vřele katolickým [44]) takovou měrou, že tato víra otcův ode dávna v jedno splynula i srostla s vlasteneckým vědomím a pocitem! Kdo víry jeho se dotýká, uráží zároveň i vlastenecký cit jeho.

To slavné procesí koná se pak v Krakově i po celý oktáv, na každý den při jiném kostele. Při těchto procesích nosívají také věnečky z netřesku, kopytníku, rozrazilu, z nezabudek a mateřídoušky, jichž pak v tom roce užívají za lékařství a ochranu proti nemocím, zvláště otře-li kněz věneček o monstranci. Na Krakovsku užívají pak těch věnečků i za ochranný prostředek proti hromobytí a nákaze dobytka. Proto je tytýž také do stájí zavěšují.

Kterak celou řadu těchto slavností zavírali osmého dne „koníkem zvěřineckým" a volbou „krále kohoutího", poznali jsme již v I. r. „Vlasti" na str. 203. a 204.

11. „Witanie chleba nowego."

Při slavnostných průvodech zpomenouti jest nám též „vítání nového chleba", jež kdysi v Krakově, později ve Varšavě každoročně se konávalo. Tento dávný a ryze slovanský obyčej hoden byl, jak dí Lepkowski [45]), obyvatelů rolnického kraje (t. krakovského). Záležel v tom, že krakovský vójt nosíval králi na Vavel a slavným způsobem odevzdával mu zde prvý chléb z nového obilí. Obyčejně pekl se tento chléb v prastarém a památném Týnci nad Vislou, kde již Boleslav Chrabrý (panoval od r. 992—1025.) založil kostel a slavný klášter benediktinský [46]), jenž tu v krásném sídle vévodil nad

[43] Viz také Golębiowski, L. p. 296. sl.

[44]) Stalo se proto i přísloví polským: „Kdyby nebylo Římu, byl by Krakov Římem." (J. Lepkowski, l. c. 63.) „Jsou, dí Lepkowski, (l. c. 12.) v Krakově, v tom Římě našem, rakve s ostatky větší polovice všech polských světců a blahoslavenců. Legendy o nich spojily se bezmála s každou ulicí, že slušně můžeme říci s Antoněvičem, že „v Krakově polském jest Krakov svatý."

[45]) L. c. 29. — Kolberg, l. c. 301.

[46]) Tento klášter stal se prvním semeništěm osvěty v Polsce, a byl od králů hojně statky nadán. I stal se brzy nejbohatším klášterem polským a povýšen byl na arciopatství. V něm pobyli také synové krále Kazimíra Jagellončíka se svým učitelem Dlugošem r. 1467, kdy mor hubil Krakov, po několik měsíců. (Dlugosz, Hist. Pol. XIII. p. 411. — A Grabowski, Kraków i jego okolice 1866., st. 239.)

Vislou až do r. 1815., kdy byl zrušen. Když vójt vstoupil do hradu královského, vyšel jemu král obilné země vstříc až do vrat na uvítanou vzácného daru Božího. Tak se dělo i ve Varšavě, když tam prestol krákovský byl přeložen. Ještě Stanislavu Augustovi (1764. až 1795.) dovážel královský starosta co rok na sv. Jana bochník „prądnického“ chleba do Varšavy, kdež jej král sám od něho přijímal, jak svědčí Lepkowski (l. c.). (Dokončení.)

Mrzákovo dílo.

Obraz ze života společenského.

Napsal Alois Dostál.

(Pokračování.)

VI.

Pondělí opět nastala práce. Tanečníci byli ovšem nevyspalí, hmouřili oči, ale co naplat, do práce musili. Sotva se dočkali poledne, by si mohli na chvíli zdřimnouti ve stínu; jen srdnatější se troštovali, šli do butyky a usnuli na sudech.

Josef nebyl ospalý, snědl skromný oběd a zašel za továrnu. Sám a sám. Tak mu bylo nějak divně po včerejšku. Hned ráno na něm pozorovala matka bystrým okem jakousi změnu a ptala se starostlivě, není-li nemocen, necítí-li nějakých bolestí. Mluvil pravdu, řka, že se mu docela ničeho nedostává. Sám nevěděl, co mu je. Byl nějak zasmušilý.

„Měl bys dnes doma zůstati“, mínila matka a otec přizvukoval. „Pro jeden den neschudneme.“ Ale Josef nechtěl ani slyšeti. Šel a v továrně byl jako doma zamlklý a zasmušilý. I Kozák si toho všiml a po příčině se tázal.

„Tak jako by to na něj hodil“, omlouval otec syna. „Od včerejška.“

Vždyť jsme ani včera ničeho nečetli“, divil se Kozák; „snad práce ho namohla, je ještě slabý. Af si vyjde chvíli do polí procházkou, snad jej to přejde.“

Josef šel rád. Jindy trávil poledne ve společnosti otcově a přítele Kozáka, dnes vyhledával samotu. Sotva že se ocitl za továrnou, pookřál trochu ve volné přírodě. Zamířil směrem k továrníkově ville. Nešel utlapanou cestičkou prostřed agátů, ale bral se stezkami polními. Věděl o zákazu.

Zamyslil se; viděl v duchu stále Růženku, její podivné chování se k němu nemohl si představiti; hned se vysmála jeho upřímným slovům a když ho podráždila, rozzlobila, jediným slovem, úsměvem smazala všelikou vrásku nevole. Kdo by se mohl na ni zlobiti, Rozvoda by toho nedokázal.

Josef kráčel dál a dále; ani nevěděl, že jest u samé zahrady továrníkovy před železnými vraty. Bylo dobře viděti do vnitř. Jako ztracený ráj mu připadala. Tolik stromů, květin, vodotrysků, krupen, sedátek! Jaká to krása! Josef se zadíval do zahrady. Pod velikým jasanem byla shromážděna rodina továrníkova. Po obědě z dlouhé

chvíle hráli si. V co, toho Josef nerozeznal, takové hry nikdy neviděl. Jak veselý, bezstarostný, pohodlný to život!

Tak býti živ, v takém pohodlí život tráviti, toho by ani nedovedl. Co by dělal? Četl by, ale to bylo málo. Hlavou jinochovou kmitlo cosi, o čem nedávno četl. Kdyby měl dosti prostředků, kdyby mohl peníze vydávati i na věci mimořádné a času měl dosti k přemýšlení, uvažoval by, čím by odpomohl všeobecné bídě dělníků v Sušanech, jak by udělal z dubinských „kasárníků" pořádné, pracovité lidi, jak by jim ulehčil v práci a přidati mohl na mzdě, jak by vzdělával lid, vykořeňoval zlozvyky a nešvary jeho, slovem, jak by slovy Kozákovými řešil vševládnoucí dělnickou otázku.

Ještě nedomyslil, když se Środl obrátil a Josefa zahlédl. Rozvoda se hned ustranil, však co by mrk, byl zde sluha a na diváka se obořil, co zde dělá, kdo mu sem jíti dovolil, čeho si to dovoluje?

„Tady není zahrada, jsem na poli a dívati se mohu kam chci", zněla odpověď livrejovanému Franci. Ten zahořel v obličeji a rychle otevíraje dvéře, křičel: „Počkej, já ti povím, ty sprostý člověče!"

Rozvoda nečekal, zvedl se a uskočil na sousední stezku. Środlův sluha již mu v patách. Nastala hádka a posléze i zkoušena síla. Josef uchopil sluhu a již ležel. „Zde máš od sprostého lidu."

Na křik Francův sběhla se rodina od šachu, by se podívali, co se děje. Sluha právě vstával ze země a do pole utíkal jinoch v režné kazajce. Továrník zbledl, myslel, že snad na něho chystána nástraha a šťastnou náhodou sluha to odnesl. Rychle se tázal: „Kdo to byl, co zde dělal?"

„Byl to nějaký mladý dělník a co zde dělal? Vím, co zde dělal!" koktal polekaný sluha.

„Snad na mě", — lekal se továrník.

„Ano, na vás, na všechny", rychle mu do řeči skočil sluha, vhodné příležitosti a napovědněné obavy se chopiv, „tady něco strojil, vždyť by tady proti zákazu nadarmo nestál, zahradu si neprohlížel, aby něco podezřelého nekutil. A já vše odnesl za svého pána, za jeho rodinu," naříkal na oko sluha.

Mladý Rozvoda prchal od továrníkovy villy, co mu nohy stačily. Hlava ho pálila, půda jakoby pod ním hořela. Takové pohany se mu dostalo, že nahlédl maně do zahrady. Josef viděl svoji nicotu. Čím je? Otrhaným dělníkem.

Josef ani nevěděl, jak se dostal do továrny. Ještě nebyla hodina, stroje většinou stály. Rozvoda nešel do oddělení otcova. Co by tam také dělal! aby vypravoval, co se mu stalo? Ne, nikdy se ani slovem nezmíní a to ze dvou příčin. Kozáka by ještě více roztrpčil a otci nadělal starosti, snad z práce neb aspoň z dozorství by jej vypudil. Šel k lokomobile. Byl to pěkný kus práce, radosť dívati se na mohutný stroj. Kolik lidských rukou bylo by třeba, by vystačily síle proudící páry. Síla mrtvé hmoty překonává sílu lidskou. Však nikoliv, nebýti ducha lidského, ani by tenhle komoň kovový nemohl pracovati. Duch ovládá veškeru hmotu.

Každý kohoutek se třpytil, každá klika vyleštěna, každé kolečko v pohybu. Záklopka pojišťovací pomalu se zvédala a klesala.

Josef takořka hltal pohledem krásný stroj. Nikoho zde nebylo, strojvůdce někam odešel.

Co je člověk proti takovému stroji! Nic než bublina proti lavině, kapka proti proudu. Tak uvažoval Rozvoda, na stroj se zalíbením se dívaje. Záklopka jenjen se mihala, jak se otáčela a vyskakovala. Josef již se obrátil, aby vyšel na chodbu, když celou továrnou se rozlehla ohromná rána, až se budova v základech otřásla.

Kde kdo byl, vyběhl se podívat, co se stalo? Snad někde strop se sesypal, zeď se vyvrátila. Nikde nic podobného. Leknutím nikdo slova nemohl vypraviti; jen oči hledaly příčiny mocného nárazu.

„Nový kotel praskl...“

Vše hnalo k lokomobile úprkem. Prvá otázka byla, nikdo-li nepřišel o život, dosud nevěděli. Přiběhl strojvůdce a tu byla naděje, že žádný život lidský nebyl utracen.

Po příčině výbuchu v prvém okamžení se nikdo netázal. Na to času dosti. Kolkolem stroje zeď probourána, kameny rozmetány, kusy železa daleko odházeny a pro kotouče prachu nikde viděti. Když trochu prach ulehl, strašné divadlo se objevilo zrakům všech. Pod spoustou kamení ležel polomrtvý Josef. Jak se sem dostal on? Tato otázka prolétla hlavou všech, ale jen jako kmitem; útrpnost a myšlénka zachrániti jinocha zaplašila všechny pochybnosti. Rychle odnesli kamení a vyprostili Josefa. Zůstal ležeti, byl asi mnoho pochromen. Zvedali ho, zaúpěl.

Také Rozvoda s Kozákem přiběhli. Ani se nemohli ku předu prodrati. Otec hledal v zástupu syna, nenašel ho. Cosi jako úzkosť sevřelo mu ňadra. Již zaslechl o neštěstí, že někdo byl zasažen strojem, však dosud nevěděl kdo. Tázal se kolem stojících; zadní nevěděli, přední útrpně se na Rozvodu podívavše, mlčeli.

Uslyšel i zaúpění.

Bože, toť známý hlas!

Rozvoda se prodírá krok za krokem.

„Kdo to, povězte. Kdo...?“ prosil.

Rozestoupili se a jeden zvolal: „Váš syn —“

V tom běžel i továrník s rodinou. Byl bled jako stěna.

„Co se stalo?“

„Kotel praskl a zachytil syna dozorce Rozvody.“

Šrodl se zakabonil. „Zase opletání! Proč nedáte pozor?“

„Rozvoda tady neměl co dělati“, hájil se strojvůdce. „Možná, že si strojem hrál a sám si vše učinil.“

Továrníkovi se vyjasnilo čelo. Aspoň jeho vinou se neštěstí nepřihodilo; nemá tudy poraněný žádných nároků na bolestné, na pensi.

„Pošlete pro lékaře a odneste nemocného“, velel továrník, dodav: „Čas k práci minul.“

Dělníci se rozcházeli, až do hlubin duše dojatí. Dnes jim bída příliš na srdce přilehla, dnes poznali, že jsou skutečně jen kolem otáčeným, jen strojem pohybovaným.

U dveří zazněl zvonek, ale dnes také neměl tak čistý hlas.

„Rozvodovi pište celý den —“ řekl Šrodl a šel pomalu z továrny, počítaje, jakou utrpěl škodu.

Rozvoda se synem téměř osamotněl. Hlubokým bolem sklíčený otec a zmrzačený syn! Jaké to shledání po krátké době! Rozvoda

klečel na rozmeteném kamení u omdlelého syna. Sám a sám. Rozhlédl se, nikoho kolkolem.

A přece —

O stěnu podepřen stál Kozák. Byl by k zemi padl, uslyšev, co se stalo. Dobře, že stěna byla opodál. Ruce svisle visely, hlava spočívala na prsou. Jako bezduchá mrtvola, nebo socha vytesaná z kamene. Když jej Rozvoda spatřil, když se zraky obou setkaly, Kozák pozvedl ruce, přitlačil je na oči a — plakal.

„Vždyť byl jako mým synem, jako mým dítětem! Tak jsem jej miloval, tak nevýslovně; tolik nadějí jsem v něho kladl! —“

„Mé drahé dítě, zlý tě stihl los, přeukrutný,“ naříkal otec a spínal ruce. „A já přece tak miloval Boha a přece takým jsem zastižen neštěstím!“

Rozvoda div si nezoufal.

„Již se stalo, příteli, nenaříkej.“

Těšitel vzlykal a sotva se zdržel pláče.

„Má naděje, moje radosť, mé blaho!“

„Máš více dětí, já žádných . . . . .“

Přišel lékař, ohledal nemocnému rány a kroutil hlavou. Všech zraky spočívají na rtech, jež mají vynésti osudný rozsudek život anebo smrť. Lékař jakoby se pásl pochybnostmi, zmítaným srdcem otcovým. Uvažoval.

„K životu bude sice uchován —“

„Díky Bohu!“

„Ale pracovati nebude nikdy“.

„Dvojí neštěstí,“ dodal dělník k nesení přivolaný

„Nyní rychle odtud. Nejlépe by bylo, kdyby mohl zůstati zde v místě, takhle v nemocnici —“

„Žádné nemáme, ani skromného příbytečku pro nemocné,“ želel Kozák. „Tolik lidí a o náhlou nemoc, poranění tak málo postaráno. Je to bída! Jen ta mzda, ta krvavá mzda! A když člověk nemůže, je odkopnut, odstrčen. Vždyť byl placen, jen když mohl pracovati.“

Nemocný sténal, když mu doktor obvázal největší ránu. Zvláště nohy byly pochromeny a levá ruka. Pak vzali nosítka a naložili mrzáka. Rozvoda spěl napřed, aby ženu připravil na veliké neštěstí. Ranila by ji mrtvice a zlo by bylo dvojité.

Kozák zůstal u nosítek!

Lékař zadržev Rozvodu tázal se: „Mám přijíti k vám?“

„Vždyť nemůžeme nechati mrzáka bez pomoci. Prosím vás o to snažně.“

„Jindy nemohu než jednou v týdnu, naučím vás obvazovati rány a obvazky snímati.“

„A častěji nemůžete?“ prosil otec.

„Mohl bych, ale pan Šrodl nebude platit. Jezdím sice týdně do villy továrníkovy několikráte, hojím mu — Sultána.“

Kozák zbledl, zachvěl se a zaťal pěstě. Byla hrůza podívati se na rozlíceného dělníka. Vášeň vyhoupla se nad všechny city, nad rozum. Kozák se necítil.

Co slyšel dnes z úst lékařových, toho se ještě nikde ani nedočetl, ani nedomyslil. Že by zdravý člověk, čilý dělník na stejnou míru s tváří nerozumnou byl považován, toho příklady mnohé. Ano

více. I zvíře milejší. Ale že by mrzák ubohý, náhodou zbědovaný, neměl dostati ani tolik obsluhy jako pes, že by k chudému člověku lékař méně měl jezditi než ke psu boháčovu, to přece přesahovalo všechnu trpělivosť.

„Pane doktore, dojíždějte do Dubiny k tomuto nemocnému, jak za dobré ve prospěch jeho uznáte. Mnoho-li vám nebude cest panem továrníkem zaplaceno, ty všechny zaplatím já sám."

„Ale Kozáku," bránil se Rozvoda.

„Mlč, ty máš děti!"

„Je to snad váš syn?" tázal se lékař Kozáka.

„Není, ale mám v těle cit. Nebojte se o peníze, moje chalupa stojí za několik stovek."

„Nežádám sám pro sebe ničeho a přijedu, kolikráte bude zapotřebí."

Lékař byl pohnut slovy Kozákovými, že zašeptal: „I pod režnou kazajkou šlechetné srdce." —

Pak nesli nemocného Josefa smutným průvodem k Dubině.

Líčiti žal matčin, když dověděla se o neštěstí v továrně, jehož cílem její syn, povídati o shonu lidstva před chalupou Rozvodovou a opakovati slova do slova, co vše dělníci mluvili, bylo by příliš mnoho. —

Ubohá matka sklesla u lože, děti ji obklopily a oba muži sklesli si do náruče. Sdělený bol —

„Příteli, já tě neopustím."

„Děkuji stonásobně."

„Ach, jaké to bude podívání," postěžoval si Rozvoda venku sousedu. „Doma mrzáka v květu mladistvé síly. Jaké to bude očekávání, jaká potěcha po práci!"

Nešťastný otec div si vlasy s hlavy nerval.

Ještě včera v Dubině veselosť, radosť, a dnes? Ruky obratem úsměv na tváři změněn v bol. Dnešní událosť kde kým otřásla „Co jsme tady?" Tahle myšlénka se všem vluzovala do duše. „Co nás čeká?" Tahle otázka všem před očima. „Dokud jsme silni, zdrávi, dokud si můžeme vydělati peníze, dokud se na nás Štěstěna usmívá, dobře s námi, blaze nám; však to štěstí a blaho na vrátké noze, mžikem uletí jako pták a náš zrak marně pátrá po něm. V Dubině dnes všem vznikla myšlénka na věčnosť.

Někteří počali, jak obyčejně láti na neblahý osud dělnického stavu, jiní se těšili sobecky, že jich rodiny nedotklo se neštěstí, třetí politovali Rozvodu a považovali věc za odbytou. Večer vrátili se domů do jednoho a v protějších „kasárnách" byl jednou do roka pokoj.

Na večer přijel opět pan doktor, obvázal znova pořádně rány, by údy rozdrcené opět srostly a na otázky jednostejnou dával odpověď:

„Zůstane, ale bude — mrzákem."

V útěše dvojí bol.

I Růženka přiběhla k nemocnému. Právě se probudil a ležel tiše dle rozkazu doktorova. Byl také příliš sláb. Dosud se nevzpamatoval z ustrnulosti, ani nevěděl, jaký rozsudek nad jeho stavem vynesen. Cítil bolesti nesmírné, ale měl naději, že až pominou, opět zdráv povstane z lože. V té bláhové naději byl ponechán.

Spatřiv Růženku usmál se a když přistoupila až k loži, pošeptal sotva slyšitelným hlasem: „Dnes nepůjdu —“

Růženka porozuměla. Byla bledá, sklíčena bolem. Ještě včera s Josefem láškovala, jej škádlila a dnes . . .? Pravdy nevěděla, jak to skutečně se zdravím nemocného, ale již tím, že tolik bolestí snášeti musí, byla všechna rozbolestněna. Ptala se Josefa, co by mu bylo po chuti. Zakroutil hlavou, že si ničeho nepřeje. Jen jí kynul, by se posadila. Učinila tak —

Doktor jezdil často, obvazovali; Josef mnoho zkusil; údy srůstaly, ale choditi dosud nemohl. Již se mu i chuť k jídlu vrátila, přijímal z ruky Růženčiny pokrmy, jež dříve nejraději jídal, jež dovolovala kuchyň Kozákova vystrojiti a na něž si Růženka troufala. Návštěvy doktorovy řídly a řídly a přece nikdy nezaslechl uzdravující se Josef, že již smí z postele, již že může choditi. Těchhle slov tak čekal toužebně. Když se ptal otce nebo matky, odešli tito ze světnice, když se vyptával Kozáka, odvrátil se tento, a doktor měl jen slova útěchy.

Nikdo mu nepověděl pravdy, každý se bál pravdy a jinocha litoval. —

Posléze se přece o tom dověděl. Rodiče mluvili na síni před dětmi. Malý Stáňa smutně se přiblížil postelí bratrově. Ten jej pohladil a Stáňa se dal do pláče.

„Co ti je? Někdo ti ublížil?“ ptal se starší bratr.

„Nikdo, ale je mi líto, že s námi nebudeš choditi na maliny, jahody a oříšky do lesa,“ štkal chlapec.

„Proč bych nechodil? Jen až budou a já se vystůňu.“

„A když nebudeš moci!“

„Proč ne?“

„Tatínek povídal, že jsi mrzák a nikdy choditi nebudeš. Proto tak často pláče s maminkou venku.“

Nemocný div neomdlel. Tedy přece se jednou dověděl pravdy. Chvíli ležel, ani slova nepromluvil. V duši bojoval. Tedy věčně mrzákem! Pomalu se spřátelil se strašnou myšlenkou. Když rodiče vstoupili do světnice, Josef řekl pevným hlasem:

„Prosím vás, nezapírejte mi ničeho, pravda, že nikdy nepovstanu, že jsem mrzákem . . .?“

Pláč rodičů byl mu zřejmou odpovědí.

VII.

Nyní počal teprve mladý Rozvoda, nezhojitelný mrzák, přemýšleti o tom, co byl od Kozáka slyšel ze knih a novin četl a v továrně viděl. Vše to nyní teprve jakoby se krystalovalo v hlavě jeho. Měl na přemýšlení dost času. Děti si chvíli pohrály ve světnici a pak hrk byly na zahrádce nebo na záspi, matka odešla s Annou do lesa, by kozu napásly a trávy nádělaly. Josefovi osamotnělému nebylo veselo, samota příliš ulehala na bedra jeho.

Bavil se, jak mohl. Pozoroval mouchy, jak lítaly po stěně, jak se opatrně vyhýbaly pavučině křížového pavouka. Rozvodová se jednou do čela uhodila, jak se ulekla, nevítaného hosta v koutě za síti uviděvši a hned chtěla strhnouti jemnou pasť a původce vyhnati; však Josef zakřikl ji, by mu radosť nekazila.

Matka pohlédla na postel, kde Josef ležel, sklopila hlavu a koště div jí z ruky nevypadlo. „Chudák," myslela si, „jak mu smutno a úzko samotnému!" I předsevzala si, že méně bude tráviti čas mimo dům, aby se mrzáku nestýskalo. Však Josef brzo všemu vyrozuměl.

„Pro mě se, maminko, nezdržujte. Nemohu pracovati, a ještě bych vám byl takhle k větší obtíži. Já zůstanu sám a nějak dlouhou chvíli zaženu."

Rozvodová si zaplakala. Josef trpěl všechno odhodlaně. Nebyl podoben mrzákům, kteří ničeho jiného nemajíce na práci, pozorují každý krok, každý šust, naslouchají každému slovu a nic jim není dobře, všechno je mrzí, vše se jim protiví. Josef snášel vše s resignací, odevzdávaje se do vůle boží. Nemohl trpěti, by se někdo k vůli němu zdržoval, považoval se břemenem rodině, neužitečným údem člověčenstva. Ba jednou se tázal, není-li to bezpráví, že on, mladý a práce chtivý, nemůže si vydělati ani kousek chleba, nemůže ničím prospěti svým chlebodárcům. Byl hned otcem za takovou myšlénku pokárán a matka řekla: „Bylo to boží dopuštění."

„Aspoň máme hlídače," dodala a Josefovi vytryskla slza z oka.

„Tak jsou ke mně, darmochlebu, milostivi!"

Jako pozoroval rád mouchy s pavoukem, tak se zabýval s potěšením hodinami, počítal tikání jejich, porovnával se sousedovými, jež oknem slyšel. Spadlo li závaží až k zemi a kočka přišla, by si jím pohrála, to bylo pro Josefa podívání! Tlumil smích v sobě, by hrající si kočku nezahnal, a s velikou radostí by byl závažím zatočil, když pozbývalo pro těkavé kotě vnady ku hraní, kdyby byl — mohl.

Okno, u něhož ležel, bylo jeho světem. Muselo býti stále čisté a když teplo bylo, pootevřeno, by čerstvý vzduch vál do světnice. Pro případ náhlé bouře nebo větru Josef si dal k oběma stranám připevniti provázky a dle vůle okno přivřel anebo docela přirazil. Oknem pozoroval mrzák každého, kdo kolem šel, děti, hrající si v písku, oknem vyhlídal otce, až se s Kozákem vrátí z práce.

Jako dříve Josef byl u Kozáků nedělním hostem, tak nyní Kozák neděli jako svátek trávil u lože zmrzačeného Josefa. Sem nosil knihy a noviny a naslouchal. Však Rozvoda nepotřeboval předčítati, co se děje ve světě, v témdni měl dosti času pročísti a promysliti si vše a pak jen tresť podával krátce a stručně. Však také Kozák nikdy nepřišel, aby Josefovi něco nepřinesl, ať to již byl pamlsek anebo pěkná kniha. Jako dělník v sobotu pamatuje na děti, by jim aspoň poněkud vynahradil, že nemůže jim celý týden věnovati lásku otevřeného srdce, tak Kozák nikdy na Josefa nezapomněl. Zastavil se pravidelně u okna, pohovořil chvíli a dárek nechal na okně.

„Vraťte se, zapomněl jste tady něco," volal Josef.

„Zdrávi užili," odpovídal Kozák, směje se a utíkal zahradou k domovu.

Josef chvíli se těšil ne tak darem jako šlechetným srdcem Kozákovým, i slzu si utřel a pak rozbaliv kornout děti pořádně podělil.

Jen někdo příliš málo navštěvoval Josefa, a právě jeho příchodu hodně často by si byl přál. Růženka byla u Rozvodů čím dále, tím řídčím hostem. Zapomínala. Ještě že někdy ji strýc poslal anebo přivedl a pak se dlouho nezdržela.

Josef jasně poznával, že necítila nikdy k němu větší náklonnosti než ke komukoliv, že tenkráte v neděli nežertovala, ale mluvila čirou pravdu. Však nyní se nezlobil, ano uznával, že se tak stalo moudrým řízením božím. Jak by se nyní trápila, vidouc miláčka tak zmrzačeného, jak hořkým peluňkem by záhy mladý její život byl strpčen!

Nyní si vybéře dle svého srdce. Josefa ovšem bodlo u srdce při té myšlénce, ale co naplat, co dělati! Sám všechno snese, musí; na nešťastnou Růženku kdyby se ještě dívati byl nucen, byl by to dvojitý bol.

Když běžela kolem, stopoval každý její krok bolným okem, napínal zrak, podívá-li se přece k oknu jeho. Stalo-li se tak, byl šťasten; neohlédla-li se, Josef upadl ve chmurné myšlénky.

Nejraději se díval na mládež naproti se batolící v písku a na trávníku. Co tu bylo podivných her, co křiků, hádek ba i praček. Rozličného stáří, pletě a pohlaví hrály si zde děti, stavěly domy, mlýny, dělaly koule, stroužky, hrály na pastora, plozor, slepou bábu a kdo by všechna řemesla, výrobky a hry dětské fantasie vyjmenoval. Na děti se zadíval Josef někdy mnoho hodin.

Nejhůře bylo na večer, když vše spěchalo kolem a nikdo neměl pokdy u okna se zastaviti a večer, když se mrzák probudil a jenom na vlastní myšlénky byl odkázán. Pak mu jediná vždycky v hlavě vězela myšlénka — jak odpomoci všeobecné bídě stavu dělnického.

Uvažoval, vše, co o téhle věci četl, znova v paměť uváděl, slova Kozákova opakoval a ze všeho toho vyrobiti chtěl zdatný prostředek.

Že by se oprava státi měla na obou stranách, to uznával, že překážek mnoho, jasně viděl; ale jak by on mrzák mohl se stavěti naproti tak mocné straně? Že ničeho nedokáže v opravách se strany mocných a namnoze bezcitných továrníků, to věděl docela dobře a jak se strany zbědovaného dělnictva? Když se na večer díval na starce, jinochy a děti kolem jdoucí, uvažoval, u kterých by se měl státi počátek. U jedněch příliš zakořeněny nešvary, u druhých bujná mysl nepřipustí řádné regulující práce a malé děti?

U těch stanul nejdéle a spokojeně zakýval hlavou: „Dětská mysl chápavá, dětská duše přístupná —“

Měsíc jasně svítil, nebe bylo jedna hvězda, venku bylo tiše jako ve velikém chrámě. Vítr jen slabě pohyboval listím, jako by to byl šepot modlících se andělů a potok bublal přeutěšeně. Josef nemohl spáti. Měsíc se zastavil a všetečným okem se prodral až na lože mrzákovo. Nechtěl buditi nikoho, by mu okno zastřeli, až měsíc zajde, času dosti na spaní. Uvažoval.

V hlavě mu to vířilo, ale nemohl se dodělati žádné jasné myšlénky. Jedna za druhou fukala, jedna druhou plašila.

„Tak by to bylo nejlépe“, posléze šeptal, „začátek odkořene, od pramene — od dětí. Dáti jim řádné vychování, vzdělati je, zušlechtiti mravy jejich a pak se strany dělnictva vy-

rovnáno vše, odstraněna všeliká překážka. Tak to bude nejlépe — od dětí, naděje budoucnosti".

Poslední slova pronesl tak hlasitě, že se otec probudil. Měl beztoho stále starosť o Josefa a proto se rychle tázal: „Je ti něco?"

Josef odpověděl, že snad ze sna nějaké slovo promluvil.

„Trápí tě měsíc, viď; počkej, hned ti pomohu. Pro práci jsme zapomněli".

Upracovaný Rozvoda vstal a zastřel měsíčným jasem ozářené okno. Josef nad takovou láskou až oslzel. Dal otci „dobrou noc", ujistil ho, že nyní bude spáti, jako by ho do vody hodil, jen aby otec byl bez starosti. Pak přemýšlel dále Nemluvil již tak hlasitě a v duchu si přece stále opakoval: „Ano od mládeže, dětí nevinných, musí se státi začátek. Staré statné stromy těžko ohýbati, ale mladé stromky jak ohneme, tak zůstanou, tak porostou a takové ovoce vydají".

S takými blahými myšlénkami usnul —

V Dubině bylo jako po vymření. Kde kdo měl zdravé údy, chodil do továrny. I ženy, i dospělejší děti. Večer uvaří teprve něco teplého a ráno se zásobí na celý den.

Dubina, ač obec dosti lidnatá, neměla vlastní školy, jsouc přiškolena k Sušanům, kamž děti denně docházely. Zde byly vlastně školy dvě: česká a německá, stará a nová. Dokud nebylo v Sušanech továren, postačila dvoutřídní pro celé okolí. Však obyvatelstvo se množilo, škola nedostačila. Byla také již chatrna, na spadnutí a tudy ozývaly se oprávněné stesky a žádosti o novou budovu a rozmnožení učitelských sil.

Tenkráte se právě dostal do Sušan továrník Šrodl. Přivedl s sebou několik úředníků; také nové dělnictvo přibylo s novým pánem. Šrodl byl sice rozený Čech, ale domácnosť, celé okolí jeho muselo býti německé. Po česku mluvil jenom s dělníky z nouze. Poněvadž největší břímě při stavbě nové školy na něj připadlo, měl hlavní slovo. Však si ještě dovedl mocným vlivem na svoji stranu přivésti stejně smýšlejících a dělníky měl již jako v rukávě. Z ničeho nic vytasil se v obecní poradě s návrhem v jeho hlavě již odhlasovaným, aby Sušany, berouce zřetel na pomoc, jaké se jim z jistého spolku dostane, na vědy, jimž se děti přiučí a své německé spoluobčany, vystavěly školu n ě m e c k o u.

Návrh ten jako blesk účinkoval, na jedné straně rozsvítil, na druhé roztříštil. Staří sousedé, rozpomenuvše se na své otce a uváživše, že jejich děti nerozumí slova německého, nepovolili. Vystaví si školu českou, jaká bývala stará; německé netřeba a továrny nebudou věčně. Kdo potřebuje německých škol, ať si je postaví!

Když tato odpověď došla sluchu páně Šrodlova — sám do schůzí nechodil, zástupce za sebe posýlaje — zasmál se pohrdně a občany zpátečníky, hlupáky a ještě jinými názvy poctil.

„Ať si staví, my také budeme stavěti. Však já vím, kdo nám pomůže, případně školu postaví, ji vydržovati bude."

A vystavěli obě školy. Na místě staré vyrostla pěkná budova nové školy české a naproti hned vyšvihla se šulvereinská škola německá. Šrodlem připovídané vlivy počaly působiti. Největší a nejmocnější z nich byla podpora ročně školám, k úplnému vydržování

věnovaná a přísný rozkaz, aby všicci dělníci děti své jenom do německé školy posýlali, nechtějí-li o výživu přijiti. Mnohý poslal rád dítě, vždyť ani školného, ani potřeb žádných neplatil, ani jich nešatil, — vše bylo ve škole zdarma; jiný dlouho rozvažoval, až teprve když hrozba Šrodlova mocněji se ozvala a kostlivá žena — hlad se ukázal, povolil; jiný měl radosť, že se dítě tak hračkou němčině ve škole přiučí a málo bylo těch, kteří školou a zároveň prací v továrně pohrdli. Konec konců, — škola německá měla dětí dostatek.

Vše utichlo, děti do škol chodily a málo kdo se doma zeptal: „Ukaž, čemu jsi se přiučil, jak pokračuješ?“ Na takové otázky nebylo kdy; všedního dne práce, v neděli tak nějaké vyražení a večer opět práce. Škol si nikdo hrubě nevšímal a jen každý nářek vedl na všeobecnou znemravnělosť nynější mládeže. Po příčinách píditi, Pán Bůh chraň!

Jinak Josef. Chodil sám sice jenom do staré školy, ale Kozákem byl často upozorněn na dvě nové budovy s rozličnými nápisy v čele. „Nic z toho nepojde dobrého“, říkal bezpočtukráte. Josef často si vzal „do prádla“ mladší sestru a zhrozil se. Žádný obor jí nešel, v náboženství byla nejvíce zanedbána. Vzal knihy, četl, ale sám nerozuměl. Vše německé. Nerozuměla také Anna, psala písmena, četla je, ale nevěděla, co čte, co píše, čemu se učí. A což když Stáňa chodil do školy a počal s abecedou! Anna pamatovala si, co uměla dříve, čemu se přiučila od bratra, tam na tom stupni uvízla, ustrnula. Stáňa však nemohl vůbec nikam. Dva slabikáře roztrhal, ale neznal dosud ani písmenky. Nejinak se vedlo jiným. Když nenalezli v učení obliby, hleděli si jiných věcí, skotačili, dováděli, jak těkavá mysl jejich jinak nedala. Byli biti, šli z rány na ránu, byli otlučeni, nevšímali si ran. Mládež pustla, mládež nemravněla, stesky byly oprávněny.

To vše dobře znal Kozák a na pravou příčinu často ukázal. Což by bylo ušlo zraku jeho?

Na loži odpočívající mrzák častěji volal k sobě bratra a sestru, vyptával se jich na úkoly a s nimi je pracoval, vpravuje se i v neznámou řeč ne bez obtíží. Děti už z útrpnosti k nešťastnému bratru a z vlastního prospěchu proseděly mnohou hodinu u postele. Snadno se naučily pomocí Josefovou úlohám, ve škole byly pochváleny a to je těšilo. Však dovedl také k sobě děti přilákati, předčítaje jim pohádky ze knížek, jež se vypůjčily. To bylo docela jinší učení než ve škole. Tam seděly hodinu a neporozuměly větě jediné; leda že jim tak slovo známějším se uzdálo. Když byly vyvolány, nedovedly odpověděti, ač domácí práce měly vždycky velmi dobré. Byvše tázány, kdo jim doma vypomahá, odpověděly česky, že bratr Josef, přiznávajíce se, že by odpověděly na každou otázku, že vědí, o čem řeč — doma to s nimi bratr probral — ale že německy se nemohou vyjádřiti —

Josef předčítal a pracoval s dětmi den co den. Líbilo se jim tohle učení nade všechno. Z prvu jen samy požívaly veselých hodin, později se sbor žáků a žákyň u Rozvodů rozmnožil. Často pozorovaly děti usmívající se tvář mrzákovu oknem. Nejprve nakukovaly a hned odbíhaly rychle od okna, pak se ochočily a postály dlouho na záspi. Nikdo jich neodháněl a Josef se jich na mnohé věci vyptával.

„Proč tam pořád leží?“

„Nemůže vstáti —“

„Co se mu stalo? Pořád spí?“

Děti se daly malému „pořád“ do smíchu.

„Je mrzák, polámal se.“

„Kde pořád?“

„V továrně v Sušanech. Byl jsem tam právě tatínkovi s obědem “

„A náš tatínek se tam nepoláme a nebude také mrzákem?“

Děti se opět vesele rozesmály. Ale malý klučina div se nerozplakal. Vzpomněl si, kdyby tak jeho tatínek byl podobným mrzákem a nemohl se ani s postele hnouti. Kdo by mu nosil cukrovinky. Však mladá, těkavá mysl dlouho netruchlila, chlapce napadla veselá myšlénka. Řekl na hlas: „To bych byl rád, pak by byl tatínek celý týden doma a já bych se od něho ani nehnul. Maminka by také pro něho nemusila — do hospody.“

„A co pak byste jedli, kdyby tatínek nepracoval?“

Tady si mladý myslitel rady nevěděl. Proto byl rád, že ze vzdálí otce viděl zdravého, čilého. Rozběhl se k němu a bylo po obavách .—

Nejprve několik skočilo s Rozvodovými dětmi chlapců a děvčat do světnice, bojácně se rozhlíželi ode dveří a pak utkvěli jednak zvědavým, jednak soustrastným pohledem na loži. Josef na ně mluvil, ukazoval jim obrázky ve veliké knize a to bylo jako magnetem. Jak se to rozneslo mezi dětmi, byla hned světnice plna. Malí, velcí, děvčata, chlapci, vše se hrnulo k posteli.

Když se tak naučily a navnadily, Rozvoda pokročil dále. Vzal knihu a četl.

Děti ani necekly, jak poslouchaly. Byly to pohádky, hádanky, písničky. Mnohé dítě po čtenáři hned vše opakovalo, jiné luštilo hádanku, třetí odříkávalo básničku. Bylo pak smíchu, veselosti, radovánek do sytosti. Ani se nikomu domů nechtělo. Stále by byly u mrzáka. To bylo jinší učení! Taky se všemu hravě přiučily. Rozvoda počal zábavně a pomalu přecházel ku vědám pro život užitečným a prospěšným. Přímo ze školy běžely děti k Rozvodovům a když měly prázdno, byly tam celý den.

Avšak nejen školáci, i menší děti k mrzákovi rády běhaly. Uměl tak pěkně vypravovati, že seděly jako pěny, ukazoval jim tolik krásných obrázků, že se až podivily. I mnohým pěkným písničkám je naučil. To byly jinší, než jaké slýchaly od starších bratrů a sester.

Vůbec celá světnice se dětem mnohem více líbila. Doma měly místo prken hlínu upěchovanou, zde čistá podlaha, doma byl nepořádek v nábytku, šatech, u kamen, zde naopak. Mnohé dítě přišedši domů, vyptávalo se, proč to tak nemají všechno hezké doma, jako u Rozvodů, proč se jim tam mnohem více líbí než doma pod rodnou střechou, proč tam neslyší tolik hádek a křiků jako doma? Rodiče obyčejně neodpovídali, ani na třetí otázku, až to bylo dítěti s podivením. Brávali útočiště obyčejně k výmluvě, že nemají kdy, že se musí o ně starati, výživu jim sháněti. Ale tu dítě najednou odpovědělo:

„Rozvoda je celý týden v továrně a Rozvodová v lese nebo na poli.“

Na takovou odpověď umlkla matka.

„A pak Rozvodová nikdy nebyla pro tatínka v hospodě," dodalo dítě, by tím nevědouc rozpaky rodičů tím více rozmnožilo."

Rodiče rádi posýlali děti k Rozvodovům, vědouce, že se jim tam nic nestane, ba naopak, že tam budou nejlépe jako uschovány v bezpečí. Odcházejíce do továrny z rána přivedli děti až k oknu mrzákovu. Již vyhlížel obyčejně na náves, hádaje, jak četnou bude dnešní návštěva. Usmíval se z daleka na děti a tyto tleskaly rukama, vidouce svého oblíbeného „pohádkáře", jak Josefovi obyčejně říkaly.

„Tak buď tak laskav, Josefe, už měj s nimi strpení —"

„Tady hle ti vedu také jednoho trapiče —"

„Ale ať jsi poslušný, nebo tě opět zavru ve světnici jako dříve na celý den —"

Matka za matkou přiváděla děti do světnice nebo k záspi, jak právě pokdy měla. Josef všechny přijímal s úsměvem, ubezpečuje matku, že na děti pozor dá, že se nesmí ani ze světnice hnouti, jen aby by y bez starosti.

„Bůh ti to odplatí, hochu, vším dobrým."

„Jen spokojeně jděte do práce, my se tady už nějak příjemně zabavíme, a až se vrátíte, stavte se pro děti."

„Tak jen poslouchejte pěkně, nehádejte se mezi sebou a buďte tady s Pánem Bohem."

Matky odešly s lehkým srdcem a Josef počal vyučování.

„Kdo se ještě nemodlil?" otázal se mrzák, po zemi, po lavicích kolem postele rozsázených dětí z celé vesnice. Byly to děti, které ještě šestého roku nedospěly a tudy do školy nemohly. Radost se dívati na červené tváře, kudrnaté hlavy, umouněné obličeje, jiskrné oči. Oděv jejich byl pestrou směsicí všech látek, ale již hodně vetchých a potrhaných. Botek neměl v letě z pravidla nikdo a v zimě málo kdo. Dřevěné trepky nechaly venku v síni. Všech oči byly upřeny na učitele. Jaká to dnes otázka? Nikdy se po věcech podobných neptal.

„Františku, co jsi dnes ráno dělal?"

Malý klučina odpovídal zřetelně a srdnatě:

„Když jsem vstal, umyla mě maminka a pak jsem snídal. Pak jsme šli sem —"

„A neklekl jsi si na lavici neb u postele?"

„Já jsem nic zlého neudělal —" ohražoval svoji nevinnost kudrnáč.

Děti se daly do smíchu, jiné sklopily oči. Vždyť také nepoklekly, nemodlily se.

Nastalo prvé vyučování. Mrzák vykládal dětem, co mají dělati, když vstanou, když je anděl strážce celou noc chránil, když šťastně se dočkaly nového dne.

Nejprve oslovený kudrnáč se hlásil.

„Máme poděkovat Pánu Bohu," opravoval kudrnáč svoji chybu, že tak málo kdy činil. Vždyť nebyl vinen, vždyť mu nikdo nepřipomenul, aby se pomodlil, vždyť toho ani na rodičích neviděl. Otec večer opilý ulehl s posledním zaklením na rtech, matka spěchem ráno sotva křížek udělala a na dítě nebylo času. Bylo nutno uvařiti snídaní a pospíchati po práci. Jinde už modlitba se pomalu stěhovala ze světnice.

„Já vás naučím velmi krásné modlitbě," poučoval Rozvoda, „někdy se ji budeme modliti, jindy ji zazpíváme. Mnohý ji z vás zná. Počíná takto: „A n d ě l e B o ž í, s t r á ž c e m ů j!"

Jedno děvče radostně vyskočilo: „Já ji znám, já ji umím: „mě vždycky řiď a napravuj . . ."

„Dobře; dnes se jí naučíme všicci a ode dneška tuhle modlitbu budete říkati ráno, když se probudíte a večer, až spat půjdete."

Mrzák předříkával a děti opakovaly slovo za slovem, pak říkaly společně a posléze jeden sám. A hle, šlo to výborně. Dříve než zvon uhodil poledne, děti uměly nejen „Anděle Boží" dobře z paměti, ale také dovedly modlitbu tu zazpívati. Milé hlásky se rozléhaly od Rozvodů a matky když si šly pro své miláčky, stanuly u dveří a naslouchaly. Až jim slzy z očí vyskočily, jak byly dojaty. Neříkaly ani slova, ale všem svědomí pravilo: „Hleď, nač ty jako matka zapomínáš, tomu musí mrzák tvé děti učiti." Mnohá si pevně předsevzala, že ode dneška nikdy neopomene dětem večer a ráno ruce k Bohu spínati.

Pak si šly pro děti.

Ani se jim nechtělo ze světnice. Kdyby nebylo oběda, nešly by odsud. Tak se jim tady líbilo.

„Maminko, už se umím modlit," volalo dítě.

Matka se zastyděla; tvář se jí zruměnila.

„Anděle Boží, strážce můj —"

„Tělo, svět, ďábla přehamám".

Nastal nekonečný smích a radostný odchod. Jen prostořeký nepozora se opravoval, že těla, světa a dábla nepřehamá, ale přemahá.

Inu dítě! (Pokračování.)

Otázky a obrazy ze života socialního.

IV.

Hrabě de Mun o otázce dělnické.

Podává Vojtěch Kameš.

Slavný vůdce křesťanských socialistů francouzských, hrabě de Mun, měl v únoru m. r. na sjezdu katolíkův v Lovani obšírnou a důkladnou řeč o jedné z otázek, které hýbají dnes celou Evropou, ano celým světem, totiž o otázce dělnické. Nemožno nám podati v celku obsáhlou tuto práci; nicméně chceme milým čtenářům sděliti aspoň některé stati, odporoučejíce je úsilovně vážné úvaze. Jestiť to hluboká studie socialní choroby, která ničí blaho společnosti lidské, ale jestiť to zároveň i studie užitečná, ježto naznačuje i léky, jichž ku vyhojení tak velikého zla je nutně zapotřebí.

Hrabě de Mun, který veledůležitou otázku tuto učinil svým životním úkolem, sdílí přesvědčení všech, kdož zúmyslně zřejmé pravdě nezavírají očí svých, že všickní národové evropští spěchají

po srázné dráze k ohromnému převratu socialnímu, který konečným jest cílem veškerého odboje proti Bohu, ač jest-li že ti, kdož v Bohu shledávají základ veškeré společnosti lidské, nechopí se rozhodně nutné opravy stávajících poměrů.

Toto přesvědčení své vyjádřil takto:

„Svoboda Církve a křesťanské vychování jsou nezbytným základem všech otázek socialních a naší první povinností jest hájiti základu tohoto bez oddechu, bez ustání. Naskytá se mi zde příležitosť opakovati slova, jež pronesl minulého roku na sjezdě katolíků německých v Ambergu slavný vůdce parlamentárního středu Windthorst: „Vedle obrovského zápasu našeho za svobodu Církve vzniká boj socialní. A boj tento trvati bude ještě dále, až ukončen bude již náš boj náboženský; a právě hrozivé mraky bouří socialních, stahující se nad hlavami našimi, urychlí konec boje náboženského.“ To jest i mým přesvědčením. Kráčíme vstříc době, kdy nenávisť socialní, podporovaná trestuhodnou nečinností vyšších tříd, zaslepeností aneb i spoluvinou vlád, pohrdáním zákonem božím ve zákonodárství veškerém zahřmí neočekávaně nad hlavami národů hrozným výbuchem, který způsobí dalekosáhlý ale tragický převrat. Boj náboženský, který tak dlouho různí státníci vrhali na pospas vášním národův, aby je poněkud upokojili, nepostačí již dnešního dne více zuřivosti jejich. Rozdrážděné vášně činiti budou útok na společnosť samu, a ti, kteří pochvalu tleskali ku boření oněch pevných bašt, jež zbudovalo křesťanství, poněvadž pádem těchto volná dráha otevřena byla jejich vlastní ctižádosti a bažení po bohatství a moci, ti, kteří lhostejně dívali se na jejich boření, poněvadž, kdyby je byli udržeti chtěli, byli by musili vzchopiti se ze své frivolnosti a zmalatnělosti, vlády, které bašty tyto ze sobectví zbořily a ti, kteří ze slabosti dopustili, aby zbořeny byly, všickni ti marně ku pomoci přivolávati budou ony síly mravní, jimiž pohrdali, marně dovolávati se budou náboženství, autority, svědomí, úcty ku majetku a právům. Pak bude již příliš pozdě. Hodina převratu socialního uhodí vinou všech a za trest těmto všem.“

Potom líčí hrabě de Mun obraz hnutí socialistického, revolučního a anarchistického, jež otřásá celou Evropou; „připomíná pokus atentátu v Niederwaldě, zákeřnické vraždy socialistů rakouských; zločiny „černé ruky“ v Andalusii; socialistické agitace v Italii; zločiny anarchistův a nihilistů v Rusku; zločiny Fénianů v Anglii, jakožto „zlověstné ohlasy“ kongressu socialistického z r. 1882., na němž hlavní řečník prohlásil toto heslo: „Kuli měšťákovi, dýku knězi, bombu králi.“ Konečně připomíná zločiny dynamitníků francouzských i anarchistův amerických a pokračuje takto:

„Nuže, pánové, ptám se vás, není-liž to zlověstná výstraha, která tvoří kontrast rozhodně tragický k onomu optimismu, v němž kochají se ctitelé a zbožňovatelé moderního pokroku? ... Musíme tedy jíti nebezpečenství vstříc a abychom mohli proti němu bojovati, musíme věděti, odkud přichází ... Po těchto zločinných pokusech objevuje se nám tu zřejmě ona idea, ono učení, ona škola politická, která se stává den ode dne větší, odvážlivější ve svém tvrzení, smělejší v šíření svých nauk, škola, která pod zástěrou hospodářské a socialní organisace, v níž však nicméně zákonem božským pohrdá — obrací na sebe stále více a více pozornosť massy lidu a zmoc-

ňuje se jeho důvěry. Tato nauka, tato škola nese jméno známé v celém světě, totiž jméno: socialismus. Hle, toť nebezpečenství, jemuž třeba hleděti v tvář.“

Úkolem řeči hraběte de Mun není vykládati různé inkarnace socialismu. Upozorniv na nebezpečenství socialní hledí dokázati, že jest sociální chorobou zachvácena celá společnosť a že nebezpečenství ono jest pouze nutnou konsekvencí choroby této. Vyzývá nás též, abychom proti chorobě této hledali léku

Nauku socialistů zahrnuje hrabě de Mun podobně jako bývalý ministr rakouský Schäffle těmito slovy: „Alpha i oméga socialismu jest: potlačení kapitálu soukromého a nahražení ho kapitálem souborným (collectivním.)“

„Zmocniti se všeho všemožnými prostředky, toť společenský i politický system socialistův. Dne 30. měsíce prosince r. 1884. přednesla deputace pařížských dělníků bez práce jako pozdrav jitřenky roku nového a neklamné proroctví, jaký asi osud společnosť starou očekává, své ultimatum, v němž naznačivši opatření přechodná, jichž provedení žádá od moci státní, končí těmito slovy:

„Sestupme se v těsné řady! sjednoťme síly své, abychom vyrvati mohli vládnoucí třídě moc politickou. Moc politická vloží do rukou dělnictva nástroje, jimiž by sebe osvoboditi mohli; potom zbavivše majetku třídu kapitalistů budeme moci zříditi společnosť kommunistickou, republiku lidu.“

Připomenuv pak vzrůst hnutí socialistického v celé Evropě a dokázav, že s nenávistí proti společnosti a majetku spojuje socialismus všudy také nenávisť proti náboženství i autoritě, v jednu řadu staví odboj proti Bohu s odbojem proti stávajícímu řádu společenskému. Konečně projevuje souhlas se slovy katolického poslance Joerga k říšskému sněmu německému, kterýž pravil: „Moderní civilisace má svou stinnou stránku. Stínem tímto jest socialism. A stin tento nezmizí tak dlouho, dokud zůstane moderní civilisace takovou, jakou jest.

Toť první část řeči hraběte de Mun.

V části druhé vzpomíná proslulý vůdce „Spolků dělnických“ blahobytu křesťanské společnosti před rozšířením nauk revolučních, jakož i velikého díla znovuzrození společnosti lidské, jež provedla Církev katolická. Uvádí též na paměť, že k dílu tomuto velice přispěli řeholní řádové, jak vyznávají sami protestanté.

Disraeli (lord Beaconsfield) ve své Sybille mluví o klášteřích, zničených Jindřichem VIII., Cromwellem a jinými přátely lidu takto: „Nikdo za pohostinství, rady neb pomoc prosící nebyl zahnán od této „brány chudých“, skrze niž vejíti mohl každý rolník celého opatství a žádati za potřebnou pomoc .... Tenkráte nebyl ještě rozdělen národ ve dvě třídy: pánův a otroků: tenkráte mezi nádherou a bídou byla ještě třída střední! Tenkráte měl nájemce pána stáleho a ne pána tvrdého, jehož majetek v zástavu jest dán .... Stěžujeme si nyní, že majitelé panství od svých statků vzdálení žijí. Ale mniši sídlili stále uprostřed statků svých. Příjmy své vydávali mezi těmi, kteří jim je získali prací rukou svých.“

Jak mnozí z velkostatkářův (i našich) mohli by uvažovati o těchto slovech. Jaký prospěch socialní plynul by z toho, kdyby rada Disraeliho provedena byla!

Zvláště krásné jest ono místo, kde líčí řečník vliv Církve na organisaci práce:

„V onom velikém převratu socialním, jejž Církev během věků provedla, zvláště jedna věc, jeden řád, poutá pozornost naši více, než kterýkoli socialní čin její, totiž uspořádání práce. A zde právě shledávám já uzel všech otázek socialních, zde právě shledávám ono bojiště zájmův i vášní, onen stálý konflikt moci a síly, onen tajemný zápas těla a duše, ducha a hmoty.

Proslulý Lacordaire praví: „Právě otázka práce jest to, v níž kořen svůj má veškeré otroctví. Právě otázka práce jest to, která rodí pány a otroky, národy výbojné a národy podmaněné, utlačovatele různého druhu a utlačované různého jména. Poněvadž však práce není nic jiného, než činnost lidská, vše v ní nutně soustředěno jest; a podle toho, jest-li že práce dobře nebo špatně rozdělena jest, jest i společnost dobře nebo špatně spořádána, šťastna nebo nešťastna.“

Jménem božského poslání svého ujímá se Církev otázky práce, a berouc v mateřskou náruč svou lidstvo stížené kletbou prvotního hříchu, snaží se zušlechtiti i trest viny této, odnímajíc práci příhanu otroctví; připomínajíc dále člověku nešťastným pádem více k zemi se klonícímu skrze nezměnitelné zákony vyšší jeho určení, povznáší jej nadějí věčného blaha ku výšinám nadhvězdným.

Bůh sám číslem mystickým určil nutné hranice silám lidským: odpočinek sedmého dne byl v kolébce věků sociálním zákonem po výtce, byl i nadpřirozenou zárukou neodvislosti lidské. Zákona tohoto použila Církev jako kamene úhelního ku velebné stavbě společnosti lidské, již zbudovati měla ruka její. A dnešního dne rozmnožuje trpícím i vyhosteným z tohoto světa své podivuhodné radosti, jim věnuje nádheru svou, jim i zvuky posvátných harmonií svých. Těmto lidem spoutaným starostí o výdělek hmotný mluví Církev každodenně tužbami i útěchou duchovní; těmto mrzákům, postrádajícím všeho pozemského lesku, přepychu palácův i rozkoší všelikých, jež skytá bohatství, dává Církev v lesku svých slavností a svátků i v poetické velebnosti obřadů svých předtuchu radostí nadpřirozených; a tak stala se neděle i dnové sváteční protiváhou, již ruka Prozřetelnosti samé vložila na váhu společnosti lidské, aby zjednávána byla rovnováha mezi jednotlivými stavy.

..... Organisací skutků lásky, odpočinkem dne nedělního, omezením doby pracovní, ochranou dítěte i ženy rozřešila již dávno Církev ony problémy, které rozněcují dnešního dne vroucí tužby všech národů a jimiž marně trápí mozky své různí zákonodárcové; konečně dekrety svými proti lichvě zamezila zneužívání spekulací, ono hrozné zneužívání, které dnes v záhubu vrhá rodiny i celé národy.

A toto vše není ještě celé dílo Církve. Sbližujíc lidi citem křesťanské lásky vedla je ponenáhlu k tomu, aby se spojovali a sobě na vzájem pomáhali skutky modlitby a lásky, podporováním

chudých, starcův a nemocných; potom i dále přirozeně rozvíjejíc ducha spolčovacího vedla lidi k tomu, aby sobě na vzájem pomáhali ve všech potřebách a zájmech životních a konečně i společnou obranou. Z tohoto hnutí srdce zrodily se cechy a různá bratrstva; lidé spojovali se ku zachovávání pokoje čili míru božího (treuqa Dei) a na základě tomto zdvihala se ponenáhlu sociální budova se společenstvy organisovanými podle potřeb a společných zájmů; práce, hlavní nástroj k ukojení potřeb a zájmů, stala se též hlavním předmětem spolčování se obecného v korporace; Církev, sbližujíc takto pány i dělníky, dala všudy poměrům jejich plodnou a pokojnou organisaci. Církev řídila velebný tento rozvoj, který vznikl z initiativy lidu: panovníci pak, úctu majíce ku svrchované sankci Církve, uznávali rádi zákonnitosť těchto řádů, v nichž nalezli všichni národové kolébku své ústavy národní."

Vzpomenuv mohutných jednot živnostenských ve Flandersku, které povstaly splynutím dřívějších společenstev řemeslnických, uvádí úctyplné uznání, které dílu Církve vzdal sám revolucionářský spisovatel Louis Blanc a pokračuje takto:

„A nyní, pánové, pohlédněme opět na civilisaci naší doby. Ten člověk, který se vám jevil povznešen nad hroudu zemskou odleskem nebeského původu svého, ten člověk, který čelo své unavením k zemi skloněné k nebesům pozvédal, aby tam v naději života věčného hledal novou zmužilosť a potěchu, tento dělník, kterého — jak jste právě viděli — Církev ve všelikém namahání vezdejším podpírala mateřskou rukou svou, tento dělník, který v odpočinku nedělním nalezal potěšení své a vědomí své svobody, ten řemeslník, jehož práva příslušná korporace hájila, jehož stáří chránila, jehož budoucnosť zajišťovala, pečujíc o to, aby schopnosti ku práci nepozbyl hle, vizte jej! Jest sám, samojedin, samoten uprostřed zástupu druhů svých, bez instituce, která by jej hájila, nejsa jist svého zítřku, bohat této chvíle, jestli že jest rámě jeho silno a díla hojnosť, nuzák za krátký čas, jestli že jej schvátí nemoc, stihne neštěstí, aneb jestli že stáří se ho dotkne mrazivým dechem svým. Církev, která byla jeho starostlivou matkou, jest nyní pro něho bez moci; vůdcové národů zavrhli její zákony, domnívajíce se, že setřásají jho, a dělník, byv sveden jich příkladem, odmítnul její ochranu, maje za to, že se osvobodil; lidé mu pravili, že jest svoboden a on na okamžik lichotnou pýchou zaslepen pohrdl oním jmenem, které osvobodilo jeho duši a které slibovalo mu korunu věčnou. Nyní má již jiné jméno, jež mu na čelo vryl osud, jemuž propadl: jest to p r o l e t á ř, který nemá ani svého krbu ani jistého zítřku!..."

Nemožno nám uvésti řeči celé; jest nám omeziti se. Kéž by všickni čísti mohli tento úchvatný obraz moderního pauperismu, vlády práce v továrnách, dílnách, hutích, báních a dolech uhelných; — kéž bychom uvésti mohli ony mnohé výroky samých liberálních spisovatelů národohospodářských, jako jest ku př. Molinari, který zřejmě vyznává, „že po zrušení institucí a zvyků, vedle nichž záleželo na tom pánovi, aby šetřil dělníka svého a kteréžto instituce bránily zneužívání sil pracovných, že p o p á d u t ě c h t o i n s t i t u c í v z n i k l a v š e o b e c n á s n a h a v y n u t i t i n a d ě l n í k u m a-

ximum práce, jež přesahuje jeho síly, ale za to minimum výživy, která přečasto ku nahražení sil těchto postačitelná není.

Kéž by všichni čísti mohli dojemná ona místa, kde líčí řečník smutné následky lhostejnosti vyšších tříd ku krisi socialní a ku vzmahání se revolucionářského socialismu, který pobuřuje dělnictvo, jemuž liberálové a svobodní zednáři vzali úzdu náboženství a vyrvali víru v Boha, úctu k autoritě, rodině a majetku. V této části řeči své podává řečník děsný komentář ku slovům, jež Mgr. Mermillod klade v ústa dělníku víry zbavenému: „Vzali jste mi nebe a slíbili jste mi zemi! Nuže chci ji míti!“

Závěrek výborné řeči této podáváme v celku:

„Pamatuji se,“ — pravil řečník, — „na slova upřímného syna vlasti, barona Gerlacha, který, pozoruje strašný tento problém nesrovnalostí sociálních, zvolal: „Spíliž Prozřetelnosť? .... Nikoliv, ale spíte vy!“

Jest spánek, pánové, jenž jest zločinem; historie nám o něm často vypravuje s potupou; a spravedlnosť lidská neodpouští stráži, která usnuvši nechala projíti nepřítele.

Nechť si činí kdokoliv, cokoliv chce, aby sám sebe oklamal a uspal, již jest uhozeno na poplach, otázka sociální již vržena jest do celého světa; vržena jest do světa hmotným i mravním úpadkem revoluce, která ji otevřela bránu do kořán; již samo století revoluce, které ji zrodilo, uzřelo na sklonku svém, kterak principy destruktivní obrací se proti revoluci samé. Děsná prázdnota, která vznikla v duši národa zvrácením staré víry, zeje stále jako čerstvá rána, kterou nenasytná touha po rozkoši tělesné jen více dráždí. Dosavádní průmyslová i sociální organisace byvši zvrácena zanechala po pádu svém ránu stále otevřenou. Lid pracující unaven zmatky nastalými a zmalátněn stále jej pohlcujícím individualismem touží horoucně po novém řádu, který by jej zachránil před anarchií.

Slabší, kteří stále potlačováni jsou, chudí, jichž počet stále vzrůstá, obrací se s prosbou ku společnosti státní a žádají od ní podporu, kterou jim druhdy skýtala štědrá ruka Církve.

Všude vidíme utrpení, všude slyšíme nářek, který břitkosti nabývá hlasem socialismu, jenž neúprosně sice odsuzuje zlořády, proti nimž však léku přiměřeného nezná.

Vlády se hýbají! Železný kancléř, stojící na vrchu své moci, vyzývá ku pomoci všecky síly, jež jsou v moci státu, aby uhájil Německo před nebezpečenstvím socialismu; Rakousko opět pozvedá společenstva živnostníkův a připravuje ponenáhlu zákony ochranné; Anglicko poděšené vzrůstem pauperismu, jenž hlodá na kořenech tamnější společnosti, vyzývá korunu i parlament, aby šíření jeho položil hráz; Francie potácí se mezi hrozbami a slabostí; ze středu jejího ozývají se hlasové vycházející z nejprotivnějších stran, kteří zapřisáhají strannickou zášť i veškeren antagonismus, aby ustoupily před zájmy národa, kteří zapřisahají pány i dělníky, aby dohodli se v pokoji, kteří zapřisahají moc státní, aby omezila práci, hráze položila bezmezné spekulaci, zabezpečila stáří i život dítek lidu, aby vrátila národu opět v jakékoliv formě světské odpočinek nedělního dne, jehož tajemství lidé nikdy ani pochopiti ani bez trestu bez něho se obejíti nemohli!

Hádky politické nepostačí již, aby zaměstnávaly mysl lidu, ani bojem proti náboženství nedá se lid již více klamati; boj sociální jest nyní osudným losem lidstva. A boj tento podstoupiti hotova jest Církev samojediná. Ona samojediná chová v lůně svém onu víru, která povznáší a útěchu poskytuje duši, onu víru, která dusí zoufalosť a posiluje mysl. Církev samojediná přináší lidstvu v lásce křesťanské tajemství míru a kvas blahodárných institucí společenských. Ona jediná střeží nezvratné zákony spravedlnosti, které mocným staví hráze jejich moci a slabým záruku jejich práv poskytují. Ona jediná v držení má nevyčerpatelné poklady lásky, z nichž pomoc dává trpícím, jimiž zahání bídu. Ona jediná provésti může trojnásobnou onu opravu, od níž závisí blaho společnosti veškeré: vychování totiž, jež ušlechťuje duši; organisaci, která sbližuje zájmy jednotlivců; zákonodárství, jež chrání slabého.

Všecka reforma sociální od Boha samého přichází a jedině ti mohou provésti ji, kdož pevně věří v zákony jeho.

Karel Périn, proslulý spisovatel v oboru křesťanské socialní vědy a ozdoba university lovaňské praví: „Marně snažiti se budou lidé, aby stálosti dodali poměrům svým, nebudou-li ji žádati od Boha. Máme revoluční zákonodárstvo, revoluční hospodářství, revoluční mravy, všecko revoluční, vše nejisté a nestálé. Nevrátíte-li Boha společnosti naší, zahubí ona samu sebe, zahyne v nepokojné, chorobné, křečovité činnosti, která ji zžírá.“

Slova tato jsou jen paraphrasí posledního slova slavného publicisty katolického Ludvika Veuillota, která pronesl ve své předmluvě ku knize: „Svobodní myslitelé“: „Nedá-li nám Bůh sám odpovědi na otázku sociální, nedá nám odpovědi dostatečné nikdo!“

Pánové! Kdo má pobouřené společnosti této povědíti odpověď boží? Kdo jiný, než-li katolíci! A kdo mezi katolíky chopiti se má initiativy v obrovském hnutí tomto, ne-li lidé bujaré, mladistvé síly?

Půl století uplynulo již od té doby, kdy filosof katolický Bedřich Ozanam napsal v jarém nadšení svého dvacátého roku tato prorocká slova: „Jest mnoho lidí, kteří mají příliš mnoho a kteří chtějí míti ještě více; jest též mnohem více jiných, kteří nemají dosti, kteří nemají ničeho, ale kteří chtějí si vzíti, nebude-li jim dáno. Mezi touto dvojí třídou lidí připravuje se zápas a zápas tento hrozí býti strašným: na straně jedné jest moc zlata, na straně druhé moc zoufalství. Mezi tato nepřátelská vojska jest nám vrhnouti se, abychom, nebudeme-li moci srážce zabrániti, aspoň ji zmírnili. Nás věk, věk lidí mladých, činí nám úkol tento snadnější. A poněvadž křesťany jsme, stává se úkol tento naší povinností.“

Po padesáti letech opakuji vám slova Ozanamova! On pronesl je jmenem lásky: já však pronáším je jménem spravedlnosti. Socialista Bakunin vydal druhům svým toto heslo válečné, jež hluboce dojalo srdce všech: „Pojďme k lidu!“ A toto heslo opakuji i já vám!

Pojďme k lidu, pánové! toť úkolem budoucího věku. Pojďme k lidu, opusťme vyšlapané stezky politických smluv a předsudků lidských! Neboť ve středu lidu projednávány budou příště veliké otázky naší doby! Pojďme k dělníkovi, bychom se naučili jej znáti,

jej milovati. Pojďme k němu, bychom poznali, co trpí a co žádá: my ho neznáme dostatečně, my ho nevidíme leč v jeho pohlouzení a to ještě vykořisťovaného těmi, kdož mu líchotí, potlačovaného falešnou svobodou, která jej rozdrcuje, zbaveného majetku bezbožností, která jej ponižuje. Tam vizte jej v bídné opuštěnosti, v níž nezná jiné moci, leč násilí, jiné podpory, leč vzpory. Tam vizte jej, oběť šílenosti vlastní, an marně hledá přítele, který by, nedávaje si od něho sloužiti, sám jemu posloužil!

LITERATURA.

1. **Učení Petra Chelčického o Eucharistii.** Na základě jeho spisů a učení katolické církve. Napsal Dr. Antonín Lenz, kanovník Vyšehradský. V Praze 1884. Tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (J. Zeman a sp.). Nákladem vlastním.
2. **Petra Chelčického učení o očistci.** Na základě jeho spisů a učení katolické církve. Napsal Dr. Antonín Lenz, kanovník Vyšehradský. V Praze 1885. Tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (J. Zeman a sp.). Nákladem vlastním.

Nemalou, ano hlavní stránku v literatuře toho kterého národa tvoří věda bohoslovná. Ve středověku, který se nesl hlavně ideou náboženskou, převládala zvláště; toho dokladem jest i stará naše literatura česká.

Avšak i za doby novější, míníme za doby probuzení, ač tu směr ducha národního hlavně ku vědám profanním obrácen jest, neopomenuto pěstovati i vědu bohoslovnou, zvláště, kdy první buditelé naši byli hlavně kněží.

Převládala ovšem idea vlastenecká; šlo o to lid vzkřísiti, jej ku vědomí přivésti o tom, že žije, dodati mu důvěry v sebe a přiměti jej ku literární činnosti. Tu nebylo možno, pomýšleti na odborné pěstování literatury bohovědné jazykem národním. Ni písma svatého po dlouhou dobu jazykem českým nevydáno. Sáháno spíše ku spisům starým, a i mnohé překlady svatých otcův od starých mistrův učiněné vydávány, což sama nejdůstojnější arcibiskupská konsistoř v Praze už v létech dvadcátých činila a obstarávala.

Když však literatura se vzmáhala, brzy nahlížena potřeba, zaraziti organ pro vědu bohoslovnou, v němž by práce jednotlivců tak jako v ohnisku se soustřeďovaly. A tak povstal „Časopis pro katolické duchovenstvo“, který od let třidcátých počínaje, před několika léty slavil své padesátileté trvání, a kterýž tehdáž vedle „Musejníka“ konal služby výborné. Nejen že soustřeďoval síly literární na poli bohoslovném, ale byl zároveň i brusem jazyka, neboť přinášel nejen stati theologické ze všeho oboru, ale i filosofické a básně, a to původní i překlady a proto i od vlastenců laiků čítán býval. On byl hlavně representantem vědy bohoslovné české až do let padesátých.

Když zavedením mateřštiny do škol literatura naše nového nabyla vzletu: vidělo se, že časopis nevystačuje, že třeba utvořiti novou literaturu bohovědnou na poli národním, a tu pojata šťastná myšlénka, založiti „Dědictví svatého Prokopa“, aby toto po způsobu „Matice české“ a „Dědictví svato-Janského“ i „Cyrillo-Methodějského“ vydávalo spisy bohoslovné jazykem českým, ovšem vědecké. A toť jest, jež nyní zastupuje vědu theologickou v národě našem; toť úloha jeho.

Počíná si statně; nebo za 24 léta svého trvání vydalo až dosud spisů 24, větších i menších. Začalo výtečným výkladem písma svatého nového zákona od zvěčnělého Frant. Sušila, což vyplnilo hned prvních několik čísel. Pak vydány mnohé spisy výborné z různých odvětví vědy bohoslovné, i ze sv. otcův. Naposledy, a to za rok 1885, „Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského od Dra. Václ.

Hlavatého s připojením životopisu a některých děl sv. Jana Chrysostoma od † Jana Fr. Desoldy.

Ohlásilo[sic] sice i Athenaeum v programu svém, že bude přinášeti vědecké recense o spisech theologických, ale hned prvním rokem bylo v oboru tomto tak chudičké, že nestojí za to, by o něm šířeji vzmíněno bylo.

Avšak rozhled tento není vlastně účelem řádků našich. Chceme spíše tuto pozornost obrátiti ku spisům vysoce učeného, veledůstojného p. Dra. a kanovníka na Vyšehradě, Antonína Lenze, který, jsa dříve po dlouhá léta professorem dogmatiky na bohosloveckém ústavu budějovickém, ovšem v první řadě povolán jest, aby vědu bohoslovnou representoval. Činí to věrně a svědomitě, s pílí neunavnou, neoblomnou. Svědčit o tom mimo spisy jiné, jako: Učení mistra Jana Husi, Mariologie, Syllabus čili Jan Brázda ze Zlámané Lhoty, spis polemický proti pověstnému filosofu, Alfonsu Padařovskému, hlavně výtečný a předůkladný, obšírný spis, dědictvím sv. Prokopa vydaný (č 21. r. 1881.), Anthropologie katolická, jímž se vysoce důstojný p. spisovatel osvědčil býti rovněž velikým filosofem, jako theologem. Důkaz, jak hluboko vnikl do pravdy na polích těch. Nechceme však tuto dále o věci se šířiti, aniž přísluší nám, do rozboru spisu tak učeného se pouštěti. Podotkneme pouze, že vysoce učený církevní hodnostář nyní nejpřednějším jest pracovníkem v literatuře naší vědy bohoslovné a to jmenovitě na poli dogmatickém.

Lonského roku pak a letos obohatil bohoslovnou literaturu naši opět spisy dvěma: „Učení Petra Chelčického o Eucharistii (1884) a učení téhož „o očistci“ (1885); obojí v Praze v tiskárně Cyrillo-Methodějské; avšak dříve vyšlo obé v „Pastýři duchovním“, ono v ročníku z r. 1884., toto v lonském 1885.

Obojí pracováno jest věrně na základě spisů téhož reformatora a učení katolické církve.

Známo jest, že za posledních dob dějepisci naši zabývali se hlavně a zabývají dosud dobou husitskou a vším, co z ní vyšlo, s ní souvisí a ji charakterisuje. Patrně tudy i také o „Českých bratřích“ a domnělém jejich zakladateli [1]) Petru z Chelčic, osady to u Vodňan, zvaném odtud Chelčickém, jakožto doby v dějinách českých nejpamátnější. A právem; neboť mladé mysli dobou tou namnoze rozjařeny bývaly a dobře bude, věci z doby té na jisto postaviti a na pravou míru uvésti. Mnozí již tak učinili a mnohou stránku z dějin těch objasnili, čímž ovšem přispěli k tomu, že mysli mnohé vystřízlivěly a o době té opatrněji se soudí.

Tak jmenovitě velectěný Dr. a professor dějepisu na českých vysokých školách, Jaroslav Goll, obral si za úkol, v úplné světlo postaviti dějiny „českých bratří.“ Avšak ježto profánní historikové prohlédají hlavně a na zřeteli mají děje zevnější, jejich souvislost a rozvoj: nemohou ovšem prohlédati ku dějům vnitřním a tomu hlavnímu péru, kteréž to vše pohánělo a hlavně příčinou běhů těch a dějů bylo; míníme totiž stránku dogmatickou, víru a náboženské přesvědčení, kteréž, jak známo, tehdáž zvláště živé bylo a všudež vrch drželo. Nuže, toho se ujal vysoce důst. p. kanovník Lenz a věc nalezla svého muže.

Obral si za úkol, objasniti a do pravého světla postaviti učení onoho proslulého reformátora a myslitele, a to nejprv učení to, kolem něhož se veškery děje Husitské točily, učení o Nejsvětější Svátosti Oltářní čili o „Eucharistii,“ druhé, učení o „očistci“, a ukázati na základě jeho vlastních spisů, důkladně prostudovaných a věrně citovaných, které bylo vlastně jeho učení u věcech těchto a čím od víry katolické se lišil. Na ten cíl a konec staví vždy velmi dovedně a vhodně velectěný pan spisovatel v obojím spisu nejprv učení svaté katolické církve a pak učení Petra Chelčického, probírá část po části přísně logicky a ukazuje, v čem a pokud se srovnával, a v čem se rozcházel aneb i odporoval, a že zvláště vzhledem ku katolické církvi z něho mluvila umíněnost, předpojatost, vášeň, ano i nenávist, jako toho dosvědčují ve spisu obojím místa mnohá.

Cituje slovutný p. spisovatel velmi svědomitě a jasně místa ze spisu Chelčického, nemálo i dějepisu přispěl, ant objasnil s nejedné stránky i povahu jeho a jeho víru a tudy i nejvniternější agens jeho života. Na konec srovnává učení jeho též s učením jinověrců, jako evandělíků a pravoslavných.

Jistě povšimnuto si spisů těch od kruhů povolaných, jakož i čteny jsou stati z nich ve královské učené společnosti nauk a nemůžeme leč se vší vroucností všem, zvláště pak theologům a historikům, je odporučiti.

---

[1]) Zakladatelem byl vlastně bratr Řehoř, ale Chelčický byl jeho učitelem.

Mluva jest plynná, jasná a téměř veskrz správná až na nepatrné poklesky a vydání velmi slušné, jen v dlouhých někde poznámkách a citátech pod čarou jest tisk trochu hustý a malý, což oko slabší unavuje. B. Hakl.

„Dějiny filosofie nejnovější." Sepsal dr. Josef Durdík. Část I., v Praze, tiskem a nákladem J. Otty, 1885.

Filosofické literatuře naší dostalo se spisu nového a důležitého, doposud vlastně jen I. části, již p. spisovatel „k naléhavému s četných stran vyzývání, aby spis o dějinách filosofie nejnovější uveřejněn byl aspoň pokud hotově vytištěn jest, odhodlal se vydati." Bude prý mu „zvláštní milou péčí, aby druhá část co možná brzo též na veřejnosti se zjevila."

Hned z počátku, v „Rozvrhu dějin filosofie", p. spisovatel ukazuje k tomu, že v obor dějin filosofie vůbec má se přibrati také filosofie starých národů východozemských. V této příčině p. spisovatel vychází v ústrety křesťanskému názoru o filosofii. Antickou filosofii dlužno tedy rozdělovati ve dví, v orientalskou a řeckou.

Doba filosofie nejnovější počíná duševní prací Kantovou. Ze spisů Kantových vzala si filosofie východiště k dalšímu postupu. Stalo se tak trojím směrem. Předně směrem idealismu: „Fichtem idealismus (Kantův) jest dovršen, v Schellingu obohacen, v Hegelovi dokonán." Jiným směrem tak řečeného pessimismu pustil se Schopenhauer, a za ním Hartmann. O každém z těchto mužův podává p. spis. pečlivě provedený obraz i jeho nauky i veřejné působnosti i jeho školy. Konečně na str. 219., na páté to straně od konce této I. části, stanul p. spisovatel u třetí větve z Kanta vyšlé, totiž u filosofie Herbartovy. Tato stať zniká tedy ještě posudku.

Zvláštního povšímnutí zasluhuje způsob, jakým p. spis. si vede při práci. Podávaje soustavu toho onoho filosofa nesestavuje obraz ten z pouhých výňatků ze spisů jeho, čímž by obraz byl rozkouskován a začasto jinak zbarven, nýbrž vnořiv se vlastním duchem v tůni té oné soustavy podává její jádro, ale při tom z vlastní zásoby vysvětluje, dodává a upravuje. Na snadě jest ovšem poznati, že takovýto způsob jest buď nejlepší, ale po případě i nejhorší, podle toho, jak spisovatel sám se oznal v duševním oboru toho onoho filosofa. Při tomto způsobu práce více než kdy jindy hrozí nebezpečí, aby spisovatel zachoval přesnou objektivnost a nevnášel tam dokonalosti a vady své vlastní spekulace.

S této strany pozírajíce na spis p. Durdikův přisuzujeme mu velikou cenu. P. spis. břitkým nožíkem pytevním rozebírá filosofické soustavy od Fichteho až do Hartmanna a jeho školy a bystrým okem i duchem dává na jevo přednosti i vady jejich soustav.

Fichte „obrátil pozornost na (Kantovu) záhadu Já . . . Tu se počaly projevovati spory v pojmu Já ukryté. Fichte místo aby odstranil spor, zatknul v něm zrovna princip své filosofie. Při Fichtem sluší rozeznávati první a druhou dobu v jeho filosofii. Nicméně přese všechen rozdíl ten učení jeho zase u porovnání s míněním obecným a Kantovým tak jest rozdílné, že stran obou otázek říci můžeme, že je aspoň zůstavuje v nejistotě.

Výtěžek Schellingovy snahy v celku zdá se čím dále více dozrávati v ten vzorec, že pouhým badáním abstraktně rozumovým nevystačíme, že zjevení nebo mystika musí přistoupiti. Touha po onom pěkném cíli žije v duchu lidském.

V soustavě Hegelově jest filosofie dokonána, všechno rozřešeno, není žádné záhady více. Znamenitý to pomník důmyslu lidského, který si nevložil uzdu.

Schopenhauer, původce pessimismu, v samém základě se zaplétá v nejmakavější protimluv: Vůle prý jest jednak věcí o sobě, jednak nejpatrnějším zjevem! — a na tom se zakládá jeho soustava: die Welt als Wille und Vorstellung.

Hartmann bral se dále tímto směrem, až se ocitl v koncích, kde ani jméno pessimismus nevystačí, a hodí se jen beztěchý výraz miserabilismus, podle něhož „sebevražda všehomíra" by tak byla ještě nejchytřejším kouskem.

Lví podíl, přes 100 stran, připadá však rozpravě o soustavě Kantově. A právě zde vidí se rozbor nedosti objektivuím. Patrno, že p. spisovatel vžil se v duševní obor Kantův a tím pozbyl správné orientace. Na nedokonalosti a vady spekulace Kantovy ukazuje nedosti rázně a jasně a při dobré vůli, aby zůstal nestranným, barví na pěkno. Polovičatý idealismus kritické filosofie Kantovy do-

voluje jen půl kroku v před a půl kroku v zad. Proto, kdo by chtěl důsledně provésti jeho soustavu, nezbytně se ocitne buď ve výstředním idealismu nebo v holém sensualismu. Kant to nemohl zameziti, ba sám k tomu dal podnět, jak svědčí dějiny scestné filosofie moderní. Idealismus a sensualismus! — jaké to protivy, a oba důsledně pocházejí z Kanta! Jakáž to tedy soustava, jež, důsledně-li se domyslí a její nedostatky doplní, vede v konce, kde střídmě rozumný člověk zalomí rukama nad takovou pravdou?" P. spisovatel dobře ukazuje, že u Kanta zůstala hlavní otázka, totiž „pomysl věcí o sobě" otázkou otázek, otázkou temnou, na niž Kant neměl odpovědi; ale měl i důrazněji poukázati na pochybený základ filosofie Kantovy, totiž na jeho „synthetické věty a priori" a na jeho „úplně prázdné vrozené formy." Ostatně i zde jest doznati, že p. spisovatel neklade důvodům Kantovým absolutní přesvědčivosti, nýbrž jen je vykládá. Tak třeba praví na str. 15.: „Toť jest proslulá nauka Kantova o čase a prostoře. Byť důvody, které Kant uvádí, nestačily, nebo někým za nedostatečné shledány byly, jisto jest, že ho přece k této nauce vedly." — A na str. 98. připomíná: „Sluší na paměti podržeti, že vykládáme zde Kantovo mínění, nikoli své vlastní; že tedy spisovatel, který svědomitě o druhém zprávu podává, nemůže býti zodpovědným za něho." Zdá se, že p. spisovatel jest toho rozumu, že kdo Kanta zná, musí jej chváliti, a kdo nechválí, že ho nezná.

Jsme věru dychtivi, jak se zachová p. spisovatel ve stati o novém stadii filosofie scholastické. Nadějeme se, že p. spisovatel nám nepodá konventionálních frasí a banálních vtipů, s nimiž člověk ještě podnes se potkává v „učených" spisech filosofických, ale že i v této příčině vlastním proniklým studiem svůj myšlénkový materiál opravil, obohatil a urovnal. Máť již po ruce hojnost výborných spisův odborných a na str. 56. naznačil, že mu nejsou docela neznámy. Snad nám bude prominuto, dovolíme-li si jej upozorniti, aby při své „zvláštní milé péči" co možná brzo vydati také druhou část spisu, ve svém soudu o scholastice se neukvapil, neboť ani on není nad pravidlo: nonum prematur in annum. Ano, nemá-li soud jeho býti podjatý a nesprávný, potřebí jest, aby jediné ze správných spisův odborných své poučení čerpal, aby se mu nestalo jak onomu filosofu, o němž pěknou, rázovitou zprávičku uložil slavné paměti nebožtík Kleutgen ve své „Philosophie der Vorzeit" II. str. 667. Dovodiv totiž Kleutgen, že Günther, nasbírav si několik chybných citátů po spisech filosofů, jimž snad běželo o cosi jiného než o čirou pravdu, úplně a docela chybně porozuměl scholastice, vysvětluje věc tu tímto případem: „Tento způsob, jakým si vede Günther, připomíná mi událost, o níž tuto, prosím, abych se směl zmíniti: před několika lety seznal jsem se s německým učencem, který o věcech filosofických i theologických napsal již několikero svazků. Přiznal se, že pramálo se zná v nauce scholastické a tázal se, v čích asi spisech by ji nejsprávněji poznal. I jmenoval jsem mu některé přední spisy a nemálo jsem se podivil, že ani těchto nápisův a jmen neznal. Po několika dnech dostal se mi do ruky nejnovější spis tohoto spisovatele, a shledal jsem, že — — na více než stu stranách dokazuje scholastice a jmenovitě sv. Tomáši největší bludy v oboru spekulace, a vše bylo doloženo hojnými citáty." —

Pan spisovatel slibuje, že mu bude „zvláštní milou péčí, aby druhá část co možná brzo též na veřejnosti se zjevila". Již předkem mu děkujeme za tuto péči a víme, že má již dávno, s kathedry, na mysli urovnaný material myšlénkový, jejž hodlá v tomto spise uložiti. Avšak i po této stránce: nonum prematur . . . I urovnaná zásoba myšlének ještě není spisem. V ústním výkladě i se samé kathedry splynou slova i sloh, s čím by se člověk sotva odvážil do knihy. Spis má býti dokonalý, neúhonný i po stránce slohové. Ovšem jest doznati, že jazyk český mnohem jsa názornější než německý [1]), nehodí se tak dobře ku potřebám filosofickým, ale to mu není na závadu. Leibnitz, jemuž bylo dáno rovně snadno psáti latině jako franštině a němčině, vyznává, že po širém oboru filosofie „nullam esse in Europa lingua Germanica aptiorem". Nuže, jak nám, tak se daří ve filosofii také jiným národům. I my máme jazyk potřebám filosofie teprve upravovati, ale tak, aby se tím duch jazyka nemořil ani jazyk nemrzačil.

A tu, po této stránce, namítá se všelicos, co bychom měli p. spisovateli vytýkati. Přiznáváme se, že jsme měli pohotově článek, kde jsme si trpce do toho stěžovali, že spisovatel, jako professor dr. Josef Durdík, tak málo dbá správného a původního slohu. Toť jest spisům jeho na velikou, trvalou ujmu. Jeho „Aesthetika" jest nám knihou zavřenou; jesti to kniha myšlénkou i duchem ja-

[1]) Obšírněji o této věci jsem pojednal v „Obzoru" 1885. v č. 9—12. pod nápisem „Řeč národa — národní obrazárna".

zyka zcela německá; jen to zvukové, materiální slovo jest české Sem tam vtroušené triviální slovo nebo úsloví ještě nedodává spisu rázu původnosti. Jeho „Kritika“ mohla nám býti — cum grano salis — čím jsou Němcům kritiky Lessingovy, kdyby jí v tom nebránila slohová ledabylosť. — Věru, této výtky jsme nemohli panu spisovateli ušetřiti.

Než vzhledem k tomuto spisu, totiž k „Dějinám filosofie nejnovější“, a to s upřímnou radostí stanovíme, máme také o slohu jen chválu. Poznati, že pan spisovatel sám znal hlavní nedostatek svých spisů po stránce slohové, i poctivě se přičinil, aby se ho zbyl. Přítomný jeho spis prošel důkladnou redakcí a snad i přátelskou revisí. Vyšel-li však jen z vlastní redakce tak dokonalý, tím lépe pro něho i pro nás Přece však proklouzla sem tam chyba, které jsme neradi postřehli. Tak třeba zajisté kde kdo nerad se dočte, že Kant „o d k r y l“ kategorie nebo vady nebo cokoli jiného. Snad bylo by správněji říci: objevil, vymyslil, dal na jevo atd, jak se kdy hodilo. Vždyť ani školáček již nesmí říci, že Kolumbus o d k r y l Ameriku. — Na stránce 130. prý „m u s i l Kant p r o t e s t o v a t i“ proti výkladu svých nauk. Zajisté správněji by bylo: Kant uznal za potřebí se ohraditi proti onomu výkladu. — Místo za našich časů tak oblíbených ale začasto nechutných i nepřípadných „n á h l e d ů v“ a „o h l e d ů v“ zajisté by se našla slova případnější a lepší. Také na stránce 5. patrně jen omylem tiskovým dostalo se 1881 místo 1781.

Na sám konec nelze pominouti slov, jimiž skončil pan spisovatel svou rozpravu o pessimismu Schopenhauerově: „Mnoho nejkrásnějších veršů stále a stále hlásá filosofii pessimismu, literatura jeho roste dále a p o r o s t e v p o m ě r u s ú b y t k e m v í r y . . .“

A duševní z toho výtěžek? Buď více víry — buď sebevražda všehomíra, jakožto výkvět žíravého pessimismu. Alois Hlavinka.

„Obzor, poučný a zábavný čtrnáctidenník. Redaktor: Vladimír Šťastný. Tiskem knihtiskárny rajhradských benediktinů v Brně. Ročník VIII. Celoroční předplatné 2 zl.

Jeden z nejušlechtilejších listů na naší Moravěnce vycházejících jest Obzor, redigovaný panem katechetou Vladimírem Šťastným, bývalým členem té trojice československých bohoslovců (Šťastný, Lehner a Bauer), kteří v r. 1863. všemožně úctu k sv. našim věrověstům Cyrillu a Methodu po nivách československých budili a doposud všickni tří: nejd. p. biskup brněnský Dr. Fr. S. Bauer, dp. Ferdinand Lehner, kaplan v Karlíně, reformator chrámové hudby a zpěvu a dp. katecheta Šťastný ve svém Obzoru národu našemu velice jsou užitečni. Obzor jest skutečně nejlepším listem poučným a zábavným na Moravě, a také rok od roku se víc a více zdokonaluje; naši studující, naši učitelé, kněží, každý vzdělaný Čech měl by býti odběratelem listu toho nad míru ušlechtilého a dobrého, vždyť ti nejlepší spisovatelé moravští píší do něho. V zápas o vavřínový věnec vystoupilo v ročníku tomto čtrnácte básníků, nejlepší naděje vzbuzujících. V odboru článků poučných vystoupilo zde jedenácte spisovatelů, mezi nimiž zvláště na slovo vzatí: prof. Bartoš Frant. se články: Chleb v názorech a zvycích a pověrách našeho lidu a Několik slov o národním kroji a archivář Brandl Vincenc se články svými: Ze života Josefa Dobrovského a Rozpravy o jménech topických.

V odboru povídek a obrazů ze života vynikají zase Kosmák ušlechtilou povídkou: „Cesta ke klidu“ a Dostál Al. povídkami: „Literáci“ a „Signum.“ Zvláště kritika v listu tomto jest velmi svědomitě pěstována. Úprava listu toho jest velmi slušná, řeč správná, ano vzorná.

Záhodno ještě připomenouti, že nás katolické Čechy vždy velice těší, když vidíme, že na naší sesterské Moravě duchovenstvo jako pilné včelky pracuje a svými vzácnými plody katolickou literaturu naši obohacuje; též i my kněží katoličtí v Čechách moravské podniky, zvláště páně Mathonovy, hojně odporučujeme; ale za to též zasluhujeme, aby vlastenecké duchovenstvo na Moravě zase navzájem naše české podniky, zvláště „Čecha“ a „Vlasť“ všemožně ve svých organech podporovalo — abychom tak, držíce se pevně za ruce, myšlénku cyrillo-methodějskou na prapor svůj jak v Čechách tak i na Moravě stejně vstavili a ji svorně prováděli. Frant. Wildmann.

Kalendáře vůbec a letošní zvláště.

Posuzuje Fr. Šrámek.

Každý kalendář má dvojí účel: poučit a pobavit. Než obé musí se díti způsobem ušlechtilým a příjemným. Náš lid sám uznává toto veliké jeho poslání a proto nezřídka najiti můžeš kalendář uložený vedle samého Písma sv.

Proto mine se obojím účelem svým ten kalendář, který duši čtenářově ubližuje čtením buď zásady nevěrecké či nemravné přivodícím. Každá povídka v kalendáři, která místo toho, aby mrav, šlechetnost, lásku k cnosti, pravdě a právu povzbuzovala, mysl k dobrému vůbec nadchla, tuto ještě na cestu bludu, necnosti svodí: zaslouží, aby ihned z něho vytržena byla, byť i podána byla slohem sebe tklivějším nebo rozmarnějším, vůbec zevní formou sebe dokonalejší.

Nesmímeť ovšem na kalendářích žádati, aby to byly knihy obsahu veskrze náboženského, pak by se nelišily od starších modlitebních knih, ale tolik přece požadovati na nich smíme, můžeme, ba musíme, aby neničily poctivosť a dobrý mrav po vlasti naší.

Proto výčitky zasluhují ony kalendáře, které o víře svaté, o institucích a osobách církevních, buď neslušné žerty a vtipy pronášeti si dovolují, aneb tyto zevně nepřátelsky napadají. A tu (ač letos bohudík pramalounko k vytčení) zdá se, jako by mnohé kalendáře jen na náboženství a církev katolickou zálusk měly, a přece téměř pouze mezi katolíky ve vlasti naší čítají své odběratele! Tak odplácí svět, můžeme zvolati. Za to že katolík podporuje nakladatele a mnohdy sobě po delší čas těch několik krejcarů utrhuje, za to, pravím, může pak celý rok nejen on, ale i děti jeho, i přátelé a sousedé se dočísti a mnohdy i na obrázku spatřiti, jak se jeho svatá víra, které se dosud pevně drží, její učení, její sluhové, její úkony buď zřejmě tupí, — aneb nešetrnému vtipu za terč staví . . . Jak potom tomu diviti se můžeme, že v hlavě mnohého čtenáře usadí se červ pochybnosti a náb lhostejnosti, a tak zdravý list na stromě církve užírá, až tento uvadlý, uschlý odpadává — — —

Proto povídky v kalendářích i titulem „katolických“ se nehonosících buďtež prováty dechem víry v prozřetelného Boha, řiditele a zachovatele celého světa, aby ti chudičcí čtenáři, mnohdy v bídě od nás netušené žijící, neztráceli vědomí a přesvědčení, že životem vezdejším vše není ještě ukončeno, ale duši poctivou, zde na zemi postrádající všech radostí a blaženosti, očekává život lepší, věčně krásný a blahý. Tím předejde se u mnohých zoufalství, ve dnech našich pro ubývání víry tak se vzmahajícímu a šířícímu.

S náboženstvím, s mravností bez odporu klesá blahobyt, a proto ti, kteří třeba jen v kalendáři perem tuto podporu člověka v neštěstích podkopávají a boří, co škůdcové lidstva zasluhují osudu knihy své, v mnohé domácnosti na hřebíku zavěšené . . .

Proto neschvalujeme plačtivou úvahu páně Karafiatova Posla z Čech (str. 76.) o činnosti nemilých mu katolíků belgických, těch nenáviděných klerikálů, jakoby to pro tu zemi ode dávna již rozervanou a svob. zednářstvem prosáklou neštěstím bylo, že konfessionelní vláda zbavila (ovšem jen na kratinký čas) zemi rozličných školních přídavků, jimiž zcela liberalní vláda dřívější na útraty katolické většiny miláčky své obdařovala, a zasadila se o zavedení školy konfessionelní.

Připomínám p. kritikovi, že katolíci belgičtí pro své děti ze svých peněz vydržují své školy, a že tudíž jejich „pšenice i na dále pokvete“, a bohdá velikého užitku přinese, a že tedy odstoupením ministerstva Malouova „školství před úplnou zkázou (!) ne ušetřeno, a že není příčiny k nářku, „že ministerstvo toto nahraženo muži mírnějšími, ale ovšem přece ještě klerikály“ (!!)

Autorka trochu tuze romantické povídky „Dvojí políbení“ (Národ str. 60.) dovoluje si tvrditi: „že náboženství dovoluje lež na dobrý úmysl učiněnou“ — prosím, ctěná dámo, lháti není nikdy dovoleno!

Ale o takových „maličkostech“! nechci se mnoho rozpisovati; vímeť dobře, že nevycházejí tak ze zlé vůle, jako spíše z toho, že ten katechismus se tak tuze čerstva zapomíná, ale proto přece rád bych zas věděl, proč pisatel „Otcova tajemství“ (Posel z Č. M. a Sl. str. 37.) tupí paní učitelku, dávaje ji pomlouvati, „že jest na faře víc než doma“?! — — — —

2. Než nejen víru, pravdu hájiti mají kalendářní povídky, ale též z ní pochodící mravnosť a šlechetnosť podporovati; proto zavržení hodny ty povídky, které do detaillu líčí buď manželskou nevěru, aneb svod dívky a to ještě s jakýmsi obhajným tonem, čímž fantasie mladých čtenářů svoděna bývá k netušeným od ní obrazům, a mnohdy i přivedena do podobného neštěstí . . Tak lehce mohla

slovútna spisovatelka „Pokladu“ (Koleda str. 74), jinak velmi poutavé a krásné povídky, vynechati podrobné líčení ohavného skutku Herminina, jehožto ošklivostí, jak tuším, chtěla dívky odvrátiti od podobné špatnosti, než otázka, zdaří-li se jí to u všech, či nepřinese-li to u některé podobného ovoce?

Za to však chvály hodny četné povídky, v nichž spisovatelé buď tklivým anebo rozmarným způsobem snaží se mládež odvrátiti od blouznivého a nerozvážného zamilování se, aneb manželům živě před oči staví, jak neblahá jsou ta manželství, kde přísaha lásky a věrnosti mrzce rušena bývá, kde podezřivost, žárlivost trpčí tichý a blahý život manželský, kde nepanuje láska a upřímnost k dětem, a kde děti hanebně zapomínají čtvrtého božího přikázaní. Povídek těch jest objemný počet, tak na př. v Národě: Kain a Abel, Soud lidu — soud boží, Proti dávným obyčejům; v Pečírkově kalendáři: Láska a vášeň, Starodávné hodiny, Odplata; v Poutníku: Živé zvonečky, Jan Vršovec, Studánka u topolů; ve Vlasti: Starší sestra; v Proroku: Dva bratři, Zmařené naděje, Perly; v Dom Příteli: Strýc Václav, Pomoc v pravý čas, Dědeček chudák, Po 12 letech, Návrat z ciziny, Shledání, Perla ve skvostné skořepině (která dvakráte se připomíná snad omylem, str. 89. a 101.), Odměna poctivosti; ve Svatováclavském: Na hrobech atd. atd.

3. K pobavení a poučení čtenářů velice přispívají illustrace či obrázky. Než i tyto s opatrností musí býti voleny, neboť mohou časem ublížit více než mnohá kluzká povídka, které čtenář nerozumí.

Proto illustrace v kalendářích buďtež, když již ne umělecké, aspoň čistě provedeny, neb jinak poučlivosti postrádají; neurážejte cit mravnosti a nedrážděte smyslnost . . .

V tom ohledu první místo patří illustracím kalendářů: Ústřední Matice školské, Koledě a Národu, kde opravdu s libostí na ně se dívati můžeme; (než umístnění jejich mohlo by býti jinačí, poněvadž tak, jaké jest, ruší čtení.) — Ostatní kalendáře též pokročily v illustracích svých, ač podivno, že téměř všechny podobizny † nejdůst. p. kardinála Schwarzenberga a nynějšího nejdůst. p. arcibiskupa (Prorok str. 53, Vlast str. 89, 90, Malý obč. kalendář str. 83.) prabídně jsou provedeny. — Kartové domky Proroka na str. 143. a figurka str. 141. postrádají úplně veškeré krásy. — Zejmena z ohledů mravnosti a slušnosti varujeme pp. skladatele kalendářů, by v nich neumísťovali obrázků necudných, aniž k nim přidávali anekdoty velmi „lehounké“ — tak ku př. mohl jinak velmi slušný a vtipný kalendář Humor. listů lehce opustiti illustrace na str. 28 a 75 i s tou hroznou balladou (str. 37.).

Vůbec vtip má býti řízný, slušný; vtip sprostý uráží; tak na př. nevíme, zda to vtip, odpovídá-li sedlák na otázku, proč se ve 3 hodiny v pátek u nich zvoní, proto že kostelník tahá za provas (!) — Tomu nezasměje se nikdo, naopak zamrzí se, věda, že takovými hrubiány nejsou naši bodří venkované. A k tomu vtipu přidal Posel ještě velkou illustraci! — (str. 77.)! —

Velice chválíme naproti tomu náboženské obrázky katolického Přítele domácího (vl. Marianského kalendáře), které i k zarámování se hodí, ač nebylo třeba měniti touhu Spasitelovu „Pojďte ke mně vsichni, kdož obtíženi jste a já vás občerstvím“ za: „Pojďtež ke mně všichni, kdož jste unaveni a obtíženi břemenem a naleznete u mne úlevy!“ Slova Kristova dojímají vždy více než všeliké lidské slovo!

Vůbec řečeno, snaží se kalendáře s katolickou tendencí co možná dohonit a snad i předčit ostatní kalendáře; ale úkol to veliký. Dosažení cíle toho závisí od horlivosti duchovenstva a čtenářů katolických. Papír mnohých katolických kalendářů jest dosud velmi hrubý a tisk na něm pak tak kostrbatý, že oko čtením brzce bývá unaveno, obsah pak jejich mohli by zdokonalit mladší spisovatelé-kněži, aby tak tyto kalendáře byly prvotními almanahy a sborníky našich snah a prací.

Tím docílíme, že i ostatní kalendáře půjdou za námi, když již ne z přesvědčení, aspoň z ohledů hmotných — a tím dosáhneme toho cíle, kterého u kalendářů tak toužíme. —

Pátá zpráva cís. král. vyššího státního gymnasia ve Valašském Meziříčí, vydaná na konci školního roku 1884—1885. V Přerově, 1885.

Leží přede mnou svrchu jmenovaná „Zpráva“, v které Konrad Hrastilek píše „o některých záhadách a domněnkách týkajících se

dějin moravských X. století.“ Upřímně musím vyznati, že neučinil za dost mému očekávání. Kritika již dále pokročila, než-li aby se tak vážné otázky, jaké jsou o pádu říše Velko-Moravské a jeho následcích, daly pokonat citáty ze Šafaříka, Palackého, Dudíka a Jirečka. Třeba čerpat z pramenů. Tito mužové mají veliké zásluhy v dějepise; ale oni nebudou zneuznáni tím, když dále pokročíme, zvláště v těch věcech, které nám zanechali jako problemy. Že vítězství Černych Uhrů Arpádovských nemělo toho rozsahu na Moravu a Slovensko, to bylo a jest ustavičným předmětem mých studií historických, a jest mi velmi nemilé, že si jich pan Hrastilek nepovšiml. Od stránky 10. ovšem jedná o polemii Szabóvě proti Záborskému, který byl vstoupil na cestu mnou vyšlapanou: ale posuzoval věc, jak ji předložil Szabó v maďarsko-historickém časopisu „Századok“, ale ne tak, jak ji napsal Záborský v „Letopise Matice Slovenskej“ roku 1867. II. na stránce 34—39. Je to téměř všeobecnou chybou českých historiků, že u nich více platí hlas Slovanu nepříznivého Maďara, než-li hlas utlačeného Slováka. Kdyby byl pan Hrastilek věnoval pozornost nejen maďarskému „Szazadok“, ale i „Letopisu Matice Slovenskej“ z roku 1874. I. stránka 23—32., byl by bezpochyby našel hojnějšího a důkladnějšího světla k poznání těch záhadných otázek, o kterých jednati chtěl. Fr. V. Sasinek.

Chrvatská literatura posledních let.

Píše Josef Tumpach.

(Pokračování.)

Jsa znamenitým paedagogem napsal mnohá pěkná díla, jako: „Obuka (vychova) malenih ili kateketika za porabu svećenikom i učiteljem,“ „Pismovnik ili naputak o sastavljanju raznih pisama,“ „Obrana obuke malenih,“ atd. — Roku 1876. vyšly v Záhřebě jeho „Izabrane pjesme,“ jež hlavně mládeži se hodí. Sbírka ta rozdělena jest ve tré dílův: Vjera, Domovina a Različite pjesme. Z písní těch, většinou lyrických, vane pravý, ušlechtilý cit a láska. — Staroušek Ilijašević je však posud ducha svěžího, a chystá k tisku novou sbírku lyrických svých písní.

A podobným knězem-stařečkem jest dále též Petar Bučar. Narodil se r. 1815. v Karlovci, a nyní je poblíž rodiště svého, ve Mriežnici, farářem. Zovou ho „pučkim piscem“ (spisovatelem pro lid). Je to spisovatel-veterán a vychovanec Gajův; přes 40 let zasvětil již práci národní. A posud je u něho „sana mens in corpore sano.“ Čilý pak a mužný ten duch dýše ze všech jeho prací, většinou ještě po starších i novějších časopisech roztroušených, nebo ve svazcích družstva sv. Jeronymského uložených. Od r. 1839., kdy byl na kněžství vysvěcen, napsal těch povídek pro lid veliké množství. A kromě toho byl Bučar i spoluredaktorem „Zagrebačkog katol. lista“, do něhož napsal plno filosofických, theologických a didaktických pojednání. (Katolički list vychází posud redakcí Alexandra Šmita). Škoda, že nejsou všechny práce jeho jak vědecké tak zábavné sebrány! Družstvo sv. Jeronyma vydalo jeho „Selske pripovjesti.“ V povídkách těch líčí spisovatel vesský život věrně a pravdivě, mluvou prostou, čistou, krásnou, slohem dokonalým. Jeť, krátce řečeno, Bučar i pravý Chrvat i pravý kněz, muž „z lidu pro lid.“

A takhle mohli bychom psáti ještě o mnohých jiných. Než přistoupíme již k výpočtu a posudku prací v posledních letech se objevivších.

Počněmež Drem. Frant. Markovićem.

Franjo Marković narodil se r. 1845. ve Križevci, studoval gymnasium v Záhřebě, filologii a filosofii pak ve Vídni; poté byl professorem gymnasijním a r. 1874. stal se professorem filosofie na universitě záhřebské; jest členem jihoslovanské akademie a poslancem na sněmu. Na pobídku Dežmanovu a Šenoovu počal již ve Vídni psáti básně, většinou epické. Napsal mnoho ballad, romancí, epos „Kohan i Vlasta“, četná dramata, jako: Karlo Drački, Benko Bot, Zvonimir, v „Radu“ jihoslovanské akademie uveřejnil několik filosofických rozprav, vydal a životopisem opatřil „Vybrané písně St. Vrazovy,“ dále „Písně Aug. Šenoy“ atd. Jeť vůbec velice oblíbeným mužem a chloubou svého národa.

Nejnovějším zjevem jeho Musy jsou písně „I z mladih dana“ (Zabavna knjižnice Matice Hrvatske, 1883.) Jak již praveno, jest Marković největším básníkem epickým nynější literatury chrvatské. A jsou také ty jeho písně plny síly, plny nadšení, plny zápalu. Každá mluví k srdci, a nejen mluví, nýbrž i jím hýbá, že krev ihned mohutněji proudí. Marković podává nám ve sbírce této kromě úvodní básně, „Anděl Slovanstva“ 14 ballad a romancí a kromě toho trojdílnou píseň

„Dům a svět.“ jakož i překlady z Mickiewicze (Alpuhara, Farys), ze Słowackého a Malczewského (Marije). Z prací původních mnohé jsou pracemi z let dřívějších, ale i ty jsou plné síly Nejkrásnější však ze všech jest trojdílná „Dům a svět“, plna vzletu básnického, lásky k otčině, jež všady tryská, a citu náboženského. K ní druží se z týchž příčin Povratak pod hrvatskoga kralja“. Z ostatních líbí se nejvíce: „Zadnja zdravica“, líčící usmrcení slovanských knížat polabských markrabím Gerem, „Zvono iz dubino“ a „Majčina dušice“.

Marković je básníkem zrna nejlepšího, básníkem slovanským, básníkem vlasteneckým. City jeho jsou city každého Slávy syna, každého katolíka. U výběru látek podoben jest našemu Čechovi.

Mladý básník Aug. Harambašić vydal roku 1883. v Záhřebě písně „Ružmarinke“. Malá ale milá, roztomilá to knížečka úpravy slíčné. Básně ty jsou sice většinou obsahu erotického, ale písně lásky u Chrvatův — a tu mluvíme povšechně — mají to dobrého do sebe, že není v nich jenom milkování a zbožňování vnad tělesných, pouhé cukrování a rozplývání se mnohdy vylhané, nýbrž že opěvají se v nich i přednosti duševní, ba ty bývají často motivem hlavním písní těch Bývá to hlavně láska k vlasti. Tak to jest u Harambašiće, Milakoviće a jiných. Celá tato sbírka obsahuje 60 písní, z nichž nejlepší jsou: „Hrvatska je, ljubo, svaka moja miso (mysl)“, „Nad skromnom nam posteljicu“, „Jesi-l' vidla grobnu ploču“, „Kad mi, ljubo, rodiš sina“, „Ja sam, draga, dobar Hrvat“ a „Umrieti se jednoč mora“. Než píseň LIII. a LVI. nemusily do tě sbírky přijíti! Harambašić kromě toho vydal i jinou ještě sbírku básní pod názvem „Slobodarke“. Jeť vůbec jméno jeho známo jako nadaného básníka. I u nás znám jest z návštěvy bratrů Chrvatův.

Josip Milaković vydał roku 1883. „prve pjesme: Hrvaćanke“. Jsou to prvotiny básníkovy, uveřejněné dříve v různých časopisech (Hrvatské Vile, Zviezdě, almanahu „Hrvat“ a j.), písně to Harambašićovým podobné. Jeví se v nich rmut a žal nad pohrobenou milkou, stesk nad malou otčiny svobodou, jakož i naděje a touha po lepších dobách. Řeč je pěkná, líbezně zní, hezky plyne. Úprava jest vkusná. Pěknou jest zvláště glossa na str. 32., „Já neznám“ na str. 37, „Junak na polazku“ na str. 38., Dvie majke na str. 40., a pohrobní báseň o Aug. Šenoovi, kdež praví o tomto: „a rieč mu bila je liek,“ a dále „do vieka slavit će tebe ucviljen hrvatski dom.“ —

„Prvo uzdarje rodu“, pjesme Miloljuba Zagorskoga (r. 1882.) Ve sbírce té obsaženy jsou mnohé velmi pěkné básně, jako: Bog i Hrvati, Memento mori, Na dušni dan, Prevarene zviezde, Uskočke glave, o nichž táž platí chvála jako o sbírkách předešlých dvou pěvcův.

Izabrane romance i balade, sabrao Jos. Vitanović (Hrvat. bibl. broj 19.) Vitanović sděluje se s námi ve sbírce té o nejlepší ballady jak domácí (národní i umělé), tak i přeložené. Výběr je dobrý, velmi dobrý. Ale vzal-li vydavatel do sbírky své německé ballady, proč tam nevzal ze slovanských příbuzných jazyků jich více, a ne jednu jedinou bulharskou? Bylo by lépe uvíti kytici takových ballad ze samých ballad národů slovanských. a nepřilepovati všady ty ballady německé. Toho není třeba; dávalit bychom si tím jen testimonium paupertatis A polština, čeština, ruština mají ballad krásných s dostatek, národních i umělých.

Z domácích ballad vybrány jsou ony Vrazovy, Preradovićovy, Markovićovy, Jovanovićovy atd. V předmluvě podává výměr ballady a romance, jejich původ a uvádí některé básníky ballad (z cizích zase jen německé.) —

Proljetno cvieće (Jarní kvítí.) Napisao Varjačié, Varjačié jest jedním z největších přátel mládeže chrvatské, a píše pro ni veršěm i prosou. Spisy své vydává nyní souborně ve svazcích dosti objemných a velmi levných (à 50 kr.) Prvý svazek (r. 1884.) obsahuje písně pod názvem „Proljetno cvieće.“ Jest to roztomilá knížka.

Z každé i té nejkratší písně tryská tu láska k těm útlým duším a péče o blaho jejich. Vybízí jemným slovem ke zbožnosti, lásce k Bohu, rodičům, vlasti, k učení, veselí atd. Ale nejen dítě i dospělý potěší se těmi básničkami. V „jarním kvítí“ jeví se pravý duch a směr, jakým mládeži psáti se má. Jeho „Pametnice“ (28 písní) nesou se duchem „Moudrosti otcovské“ našeho Jablonského. Verš je plynný, velice plynný, ba takořka rythmem a rýmem zvoní. Jenom několik těch písní položím zde na ukázku věda, že tím se neprohřešim ct. čtenářstvu, a že takto duch a směr ten bude ihned každému zjevným.

I. Velmi snadno ohýbati
možno stromek v mládí,
těžce v stáří, když mu kůru
utvrdily chlady.

Proto věru, pokud srdce
v mladém bije těle,
dobro hleď si zamilovat,
zla pak zanech cele!

II. Vše, co na tom světě konáš,
z lásky konej pouze,
a vše vezdy podaří se
krásné tvoji touze.

Budiž po svůj život cely
pravým vlasti synem,
k otčině své lásku jeviž
myslí, slovy, činem!

III. Pracovitost, ctností krásnou,
ona život sladí,
kdo si pilně práce hledí,
štěstí sobě hradí.

Viz jen dobře malé včelky,
na mravence patři,
všeho mají vezdy dosti,
že se s prací bratří.

IV. Nepovrhej ubožákem,
člověkem on taky,
a lidstvo si vždy má skytat
spolné lásky znaky.

Toho dbej, ať lidé vezdy
s láskou k sobě tihnou,
neboť kdož ví, jaké tebe
strasti v světě stihnou!

V. Zdrávas budiž, o Maria,
milosti jsi plna boží,
Bůh je s Tebou, po vše věky
sláva Tvá mu chválu množí.

Zdrávas, blaho mojí duše,
první pokolení všeho,
žehnána buď, veleben pak
Ježíš, plod života Tvého.

Svatá matko Jesu Krista,
jež jsi všeho blaha pramen,
prosiž za nás, hříšné lidi,
teď a po vše věky. Amen.

Matice Hrvatska vydala r. 1880: Izabrane pjesme Vrazovy. Uspořádal a úvodem opatřil básně tohoto největšího básníka chrvatského Fr. Marković. Jméno Vrazovo jest u nás tak známo, že zbytečno jest ještě něco o něm psáti. Byltě on ve spojení literárním s naším Čelakovským, Šafaříkem, Kollárem, Erbenem, Vojt. Šemberou, Staňkem, Jos. Fričem, Hankou, Palackým, Šturem, Hurbanem a snad i jinými ještě! V nádherném, elegantním tomto vydání obsaženy jsou jeho písně erotické „Djulabije“, lyrické, epické, epicko-lyrické, epigrammy atd. Jest to kniha nejvřelejšího doporučení hodná!

Vyšly dále též kromě jiných četných sbírek pjesme Radovana „Osvetnici“ (mstitelé), v nichž líčí se nám povstání v Bosně a Hercegovině r. 1876.—78. a boje srbské a černohorské za želanou svobodu.

Sveta Jelena, náboženské drama od Petra Metastasia. Petr Metastasio je italský klasik minulého století. Latinské citaty textu starého i nového zákona přeloženy jsou zde též v chrvatštinu, jen pod čarou přidán text původní. Drama, v němž jsou přemnohé krásné sentence obsaženy (viz ku př. jen str. 14.). psáno jest veršem trochejským, obsahujíc dvé jednání. V prvém líčen příchod sv. Heleny na Kalvarii. Tato ptá se, kde by byl hrob Spasitelův, ale nikdo nemůže jí dáti odpovědi jisté. Zarmoucena nad tím vzpomene si na svůj sen, v němž jí zjeveno, že na poušti pramen nalezne. Biskupem jerusalemským sv. Makariem vybídnuta, sama první hledati se jme hrob a ostatní s ní, aby mohla ozdobiti místo to chrámem, a tak v náplň přivedla slova Isaiašova: Et erit sepulcrum eius gloriosum (Is. c. XI. v. 10.). — V druhém jednání vskutku sv. Helena hrob nalezne, ale v něm jest křížů tré. Který z nich jest Kristův? Tu vykonán zázrak, že tělo mrtvé dotekem kříže pravého k životu přivedeno. Po celá tři století nenaplnilo se proroctví Isaiašovo, až teprve po dobytí Palaestiny Konstantinem Velikým. — Řeč jest krásná a celý děj velice jímá srdce věřící.

(Dokončení.)

ROČNÍK II. ÚNOR. ČÍSLO 5.

VLASŤ.

Spisba slovenská.

Napsal Tóma Šmýd.

Ač spisba slovenská rovněž tak náleží veškerému národu česko-slovenskému, jako všickni ostatní spisové, kterýmkolvěk nářečím československým napsaní, v kterýchžto se nám jeví a zobrazuje charakteristický ráz našich pobratimů ze společné naší rodiny, tož přece na straně české u nás dorůstali jsme tak, že spisby slovenské na škodu svého vlastního národa československého a na škodu veškerého národa slovanského jsme sobě ani nevšímali a v literatuře české zhola ničemu o slovenské spisbě se nepřiučovali, jakoby ani nebyla majetkem našeho národa.

Starší historikové literatury české až na naše časy do nejnovější doby vezdy jen jednostranný úsudek o slovenštině vynášeli, obviňujíce jím Slováky, že prý „odtrhli se od společné literatury, že nechtějí opustiti od rozkolu započatého.“ Neuvádějí však příčin ani důvodů, aby nestranný čtenář z nich sám mohl posouditi, co Slováků k tomu donutilo anebo co jich k tomu přimělo, že na Slovensku započali psáti *pravopisem slovenským*.

Tak jednostranně ve své historii o slovenštině soudí na př. Šembera, z něhož my starší odrost český doposud jsme hlavně čerpali svoje vědomosti o literatuře československé.

I sám „Slovník Naučný“ ve článku „Slováci“ omlouvá se v poznámce na str. 589., proč jeho článek tu jednostranně jest napsán.

Vybídnutí literáti slovenští nepomohli stať tuto sepisovati, pročež dí redakce: „Nezbývalo nám tedy nic jiného, než-li článek ten dle možnosti sepsati v redakci. Učinilo se to s největší bedlivostí, s použitím všech nám *v Praze* přístupných pramenův; jestliže pak přece bude článek ten shledán neúplným a nedostatečným, budiž to omluveno tou okolností, že některých jiných pramenův — tištěných to spisův — nemohli jsme se dopídíti ani v universitní, ani v musejní knihovně, aniž u které nám známé osoby.“ —[1])

[1]) Pročež upozorňujeme sl. redakci, aby ve vydání druhém neváhala vloudilé nesprávnosti z tohoto článku vykliditi a náležitě opraviti, hlavně tvrzení Šemberova.

Jediný Jungmann ze starších liter. historiků českých nad touto nevšímavostí zde chvalně vyniká tím, že do své literatury české převzal ze Slovenska i veleducha J. Hollého, jemuž po Jungmannovi potom ani ostatní historikové čestného místa ve svých literaturách neodepírali.

Ale po Jungmannovi nikdo z literátů českých až na naše doby v literatuře české neuvádí nám dalších veleduchů slovenských, kteří na plodné půdě slovenské jak v oboru básnickém tak v neúnavném sbírání poesie lidové v hojném počtu se vyskytli.

Domníváme se, kdyby Jungmannovi teprve nyní v naší době dopřáno bylo sepisovati literárnou historii, že by jeho bystrý duch kromě básníka Hollého českým čtenářům a dychtivým žákům popsal o ní ještě jiné vynikající, ba výtečné básníky slovenské a ostatní popisovatele poesie lidové, z jejichžto spisů lze spisbě české s hojným osohem se žičiti a sloh český zdokonalovati a na křídlech ducha slovanského ji vzpružiti.

V nejnovější době obzvláště Rudolf Pokorný z české strany spravedlivě posuzuje snahy slovenské, přesvědčiv se o národním životě na Slovensku a o potřebách lidu slovenského vlastním názorem a zkušeností nabylou, když na svých cestách meškal u prostřed lidu slovenského, s nímž důvěrně obcoval. A této zkušenosti osobné Slováci od nás Čechů a Moravanů pokaždé želají, kdy nám koli se zachce psáti o Slovensku, aneb posuzovati neb uveřejňovati věci slovenské, chceme-li takto přispěti, abychom jedni druhých od sebe neodtrhovali a neroztrpčovali křivými posudky, ale k sobě na obou stranách znenáhla se sbližovali.[2])

Z té příčiny také v literatuře třeba bedlivě čísti též hlasy slovenské podle právního pravidla: „audiatur et altera pars.“ —

Tato naše nevšímavosť vadila nám, že jsme až doposaváde na obojí straně nikterak nedovedli sobě porozuměti a vespolek se dohodnouti, a nedorozumělosť ta zaviňuje, že jedna strana na druhou pohlížíme nedověřivě.

Na straně české pořadem Slováků jednostejně obviňují, že se odtrhli od společného jazyka, a na Slovensku si zase stěžují, že sobě jich nevšímáme a že jim nesprávně křivdíme, tvrdíce o nás: „že len krivý súd o slovenčine tam (t. j. v Čechách, na Moravě a ve Slezsku) teraz vraj práve tak panuje, ako kedykoľvek predtým, vyjmúc zriedkavých jednotlivcov.“ —

Že spisovatelům českým poměry na Slovensku, ba i sama spisba slovenská, začasté bývá úplně neznáma, toho želí slovenský vlastenec a spisovatel proslulý těmito slovy:

„Alebo považte si, aká neznalosť v Čechách ešte i len o tom sa potľka, alebo práve vládne, ktoré boly príčiny povstania slovenčiny ako spisovnej reči, a ktorí to boli ľudia našinci, čo na tom pracovali.

Čítame totiž v jednom českom časopise z lanského roku (t. j. 1883.) toto: „česky nebo slovensky“ — bylo tehdy heslem v zubožené zemi. A byly to prudké boje! Na jedné straně Kollár, Štúr, Erben, Hurban a j., na druhé Hodža, Viktorin a j. stáli

[2]) Že na těchto zásadách Pokorný pracuje, proto českým čtenářům vřele odporoučíme jeho spis: „Z potulek na Slovensku.“ V Praze 1883.

příkře proti sobě. Slovácká mluvnice, ještě vlhká z tiskárny vyšlá, naklonila vítězství ku praporu Hodžovu atd. —

No či môže byť na svete horšej táraniny?! Ak nám tak o Australii rozprávajú, tak známe asi mnoho pravdy! — Ostatne — mimochodem rečeno — na tom sa človek už menej uráža, že posiaľ nachádza sa snáď väčšina Čechov, ktorí nám to za zle berú, že sme sa od češtiny „odtrhli“ — len že to nenie pravda, žeby sme sa „odtrhli“, ale práve slovenčinou sa národ náš na toľko prebudil, že aj k češtine tým lepšie prilynul. To je jasné, krátké!

No! — ako hovorim — menej sa na tom urážáme. Ale už Kollára a Štúra dovedna vtrepať, kdežto Kollár bol za češtinu, Štúr za slovenčinu, po ňomž aj Štúrovčinou sa pomenovala; a zas Hodžu trhať od Štúra, Hurbana atd. (a čo to za slovenský Erben?), to je už predca hrozná neznalosť, na ktorej sa človek urážať musí.“ —

Rozepisujíce se o spisbě slovenské přihlédáme tudiž nejen k úsudkům literátů českých, ale dokládáme se tu ponejvíce též vlastními slovy domorodců slovenských, aby na straně naší české zvědělo se i o tom, čeho na Slovensku na svoji obranu udávají.

Z toho pak nestranný úsudek nechať rozsudný čtenář si utvoří sám.

Předkem ale troufáme si to napověděti, že na Slovensku tehdáž okolnostmi byvše donuceni správně a docela přirozeně uchopili se toho nejsnadnějšího, nejvýhodnějšího prostředku a využitkovali, čeho zosožiti se dalo, započavše mluvou domácnou mluviti do lidu zanedbalého a neuvědomělého, aby zachránili sebe a vzdělali národ neuvědomělý a úplně zanedbaný.

Jaroslav Vlček, sám rodem Slovák, praví o tom: Vzdělané obecenstvo, najmě v Čechách, ani snad netuší, jak utěšený a slibný život duševný proudil pod Tatrami, kolik tam proň vytvořeno nového, zajímavého, cenného. —

V tomto choulostivém a již dosti často řešeném thematě (t. o slovenčině poměrem ku spisovné češtině) pravého světla lze hledati jedině bezprostředním poznáním lidu a národní společnosti na Slovensku, jeho historického rozvoje i jdoucích z toho potřeb.“ (Vlček: Literatura na Slovensku, v Praze 1881. v předmluvě.)

A už sám vychýrený básník J. Hollý, jemuž dostalo se té cti, že takřka „pokrstil“ sotva na svět zrozenou slovenčinu, popisuje nám příčiny v básni na Antona Bernoláka (Vikt. spisy str. 412. sq.), proč „bernoláčinu“ tak horlivě podporoval. O slovenčině tam zpívá:

„Tak neináč zalkávala matka Slovenka,
premnoho ľála slzí, a ctné prsa ráňála dlaňma.
Už k Hronu, už s ponosom k rychlému sa brávala Váhu,
aj k dedinám, aj k ohradeným pospíchala mestám
a vlastných na pomoc prispeť vyvolávala synkov.
Nikdo sa však nenašol, čo by bol chcel v bíde uľahčiť;
než každý sa radej k mocnejšej Českе prirážal.
V toľkej postavenou sa nebezpečnosti viďácá,
a spolu na trúchlej vážácá mysli, by rovné
asnaď nešťastí, rovná ju nepotkala zkáza,

nekdy jaká Bodričku, aneb Pomoránku nevol'nú,
buď príliš mnoho utlačenú zapopadnula Sorbku
(reče: zreť)
jak kam ďál už hynem! jak do hrobu svého ponáhl'ám! — —
Včul' teda pristupujem s prosbou a skrúšene žádam,
ne však abych já v tej vysokej sa skvívala sláve,
mój čo mi udatný Svatopluk bol nekdy opatril,
keď ďaleké odťál' za hučúcú Sálu a odťál'
až po samú chytrú rozeprestrel končny Drávu;
než len abych v tom bezpečná zostávala míste,
kam jeho nesvorní a po prednej vláde nemírne
túžácí synové se svou mňa vrhnuli zkazou. —"

Ku konci zpěvec potom opěvuje gramatiku Bernolákovu i obšírný jeho slovár a dokládá: Tak teda

„sám víťaz, tlačenú z prítomnej záhuby matku
vydre a na vlastný za panovnicu prestol osádlí.
Jak to viďá synové predtým čo bočívali od nej,
cudzé jarmo zhoďá a ku svej sa rodičke navráťá.
— — — — — — — — — — — — — —
Tak sa na svém, trúchlá dosavád až, matka Slovenka
srdci teší, lepšého že už ráz dočkala šťastá.
Hneď sílu dostává, dostává čerstvotu údov.
Zas jej dávnejšá nazpátky sa krása navrátí,
a spanilými celé pozalíčí růžami ústa.
Zas plesy, zas hlučné radovánky a pesne se ozvú." —

V této básni Hollý naznačil nám z tehdejších dob pravé příčiny a důvody, které donutily Slovákův, aby svému lidu psali pravopisem slovenským.

Aby veškerým těm důvodům a příčinám lépe bylo lze porozuměti a jich pochopiti, třeba tu o nich nastíniti historický náčrtek.

Badavým jazykozpytcům československým ten úkol při tom ponecháváme, aby na jisto se určila hraničná doba, ve které písebná čeština započala odchylovati se od obecné slovenčiny, anebo kdy naopak slovenčina zaostala za spisovnou češtinou ve svých starších formách jazykových, v jedno ještě splývajíc s formami staré češtiny, jaké nalézáme v rukopise kralovédvorském. (Pokračování.)

Z katakomb.

Píše Vojtěch Pakosta.

V.

Svět dokud bude a v něm lidstvo žíti,
boj náboženský nikdy nepřestane:
v popeli stlumen, novým žárem zplane,
ať Luter, Huten, nebo Hus jej vznítí.

Čím jednotlivec ducha svého sytí,
se věky jměním milionů stane,
s Babelu věže k nebi budované,
se titanové opět v propasť řítí.

Jak v zákon spjato moře dme se, klesá . . .
věk každý změny nové s sebou nesa,
krvavé stránky v bibli dějin chystá;

vždy jiný klidí krvavé to věno,
jež v úděl světu Bohem stanoveno
od Lucifera až do Antikrista.

VI.

Les křížů s vrchu zíral v údol stmělý;
ubledlá hrůzou luny zář se chvěla,
tam mučňů vbitých ozařujíc těla —
tu oběť drahou Kristu Spasiteli.

Postavy temné na vrch hory spěly.
V ta místa děsná chůze příliš smělá!
Kam noha stoupla, zem se krví rděla
a mrtvolami zářil vrchol celý.

Postavy temné v křížů les se ztrácí
a v stopy mučňů žhoucí rety tisknou,
až slzy v proudu bolem s očí trysknou.

Pak těla sňavše v kment je ovinují,
jak matka robě. — Ví-li ubožáci,
že údům vlastním kříže upravují?!

VII.

Tak malá ještě ubožátko byla,
že po matce si mohla zaplakati,
tak útlých údů, že se báli kati,
by se jim proutkem v rukou nezlomila.

Leč v očích reků nezmožených síla,
a proudy vlasů — paprskové zlatí,
a rty se blahem zdály usmívati,
kdy v pospas šelmám v cirku vystoupila.

Lev lačný zařval, až se mříže chvěla,
divákům hrůza do všech údů vjela,
ač přišli bavit divadlem se novým.

A z mříže těsné skočil dravec lítý.
Kdy však ji uzřel — k nohoum leh jak zpitý
tou září vlasů, tělem lilijovým.

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Pokračování.)

4. Návštěvy Boleslava Jablonského v Čechách.

Přes množství práce, pokročilosť věku a značné vydání peněžité při cestování měl Boleslav Jablonský až do posledka života svého neúhasnou snahu občasně navštíviti svoji rodnou zemi. A čím častěji tento skutek vykonal, tím více množila se a rostla jenom touha tato. Každá návštěva jeho z Polska do Čech zůstavila v něm hluboké dojmy, ježto mezery, ve kterých na vlasť svoji přišel se podívat, byly přece jen tak dlouhé, aby v nich národní život volně se pozměnil a také při každé návštěvě doznati bylo básníkovi nějaké citelné ztráty v kruhu těch, jimž především návštěva platila. Místa, kamž Jablonský při návštěvách svých do Prahy pravidelně zavítal, byly mimo Strahov hlavně Umělecká Beseda, Akademický čtenářský spolek, divadlo, Náprstkovo museum („u Halánků"), Karlínská Beseda čtenářská [94]) a j. Hlavní příčina, kteráž Jablonskému častý příchod do Čech zabraňovala, byl nedostatek peněz. „Nevím, dá-li mi letos finanční ministr dovolenou", odpovídá v listech obyčejně těm, kteří ho žádali anebo se tázali, zavítá-li zase do Prahy. Otci svému (17. srpna 1867) tážícímu se, zda-li přijede do Řečice, Jablonský takto odpovídá: „Jáť bych ovšem rád, velmi rád; ale zda-li se to letos jistě ještě stane, sám říci nemohu. Posud jsou v tom rozličné překážky. Bude-li jen trochu možná, vydám se na cestu, ale bylo by to jen na krátký čas, tak že by to skoro ani za to nestálo, neboť taková cesta velmi mnoho koštuje. Mám teď dva mladé kaplany, a žádnému z nich nemohl bych záležitostí farních svěřiti. Nevím, kdy se stane nějaká změna". — Jindy zase (25. července 1861.) na touž otázku odpovídá: „Zda-li letos do Čech pojedu, ještě sám nevím, nebo každá taková cesta velmi mnoho koštuje".

Boleslav Jablonský 6kráte navštívil Čechy a to v těchto letech: 1851., 1860., 1862., 1869., 1870., 1879.

Při první své návštěvě roku 1851. neopominul též Boleslav Jablonský vyhledati si ve vlasti svého dávného přítele, starého vychovatele a prvního dobrodince — P. Matěje Patáka, faráře ve Stadlci. Byla to dojemná scena, když se ti dva mužové, již po tak dlouhou dobu spolu se nesetkavše, nyní shledali a poznali. Svědek této tklivé sceny [95]) vypravuje nám o tom následovně: Bylo to roku tuším 1852, [96]) o prázdninách, když jsem co mladý bohoslovec byl pozván od tehdejšího lokalisty v Stadlci P. M. Patáka k obědu, k němuž i přizván byl tamní učitel pan Vojtěch Hájek.

[94]) Živnostensko-čtenářská Beseda v Karlíně, jejímž údem čestným Boleslav Jablonský byl, těšila se zvláštní pozornosti tohoto, archiv pak její honosí se velmi pěkným přípisem Jablonského.

[95]) Farář P. Karel P.

[96]) Opravme: 1851.

Okolo 2. hodiny, když jsme vstali od oběda, který jak se samo sebou rozumí, u chudého lokalisty byl prajednoduchý, viděli jsme jednospřežný vozík plátěnou plachtou přikrytý, který směrem k faře se ubíral. Netrvalo to dlouho, klepáno na dvéře pokoje a po obvyklém „dále“ vstoupil do pokoje muž vysoké a silné postavy, na jehožto hladce oholené příjemné tváři jakýsi líbezný úsměv spočíval. Na oslov lokalisty „s kým mám tu čest“, hned neodpovídal, nýbrž se slzou v oku podával stařičkému knězi ruku a po nějaké chvíli jaksi nadšeně zvolal: „Neznáte více „svého“ Karla, jak jste mne co kaplan v Řečici nazýval?“ Po slovech těch padli oba do náruči a srdečně a dlouho se objímali. Byl to Jablonský. Přišel, aby navštívil svého dobrého přítele a bývalého učitele, který jej ke studiím připravoval a — jest-li se nemýlím — s ním zkoušky ze dvou latinských škol konal. Po krátké rozmluvě rozevřel svůj vak, vyndal z něho látku na kabát, kalhoty a vestu a odevzdávaje to prvnímu učiteli svému s jakousi rozkoší pravil: „Račte tuto maličkost ode mne přijati, kterou až z Krakova vezu, na důkaz mé vděčnosti a na znamení, že na Vás velmi často pamatuji“. Skoro po dvě hodiny seděl jsem vedle Jablonského, naslouchaje jeho jemným a ušlechtilým slovům. Již tehdy naříkal sobě, že mu není popřáno přebývati v rodné zemi, zvláště v zamilované matičce své v Praze. Až podnes pamatuji si slova od něho při této příležitosti pronesená: „J e n o m v e s v é v l a s t i b y l b y c h ú p l n ě š t a s t e n!“ a obrátiv se ke mně pravil: „Vy, mladý panáčku, buďte věrným synem vlasti české a nechtějteż nikdy překročiti hranice její!“ Konečně se ubíral opět dále, stařičký lokalista, ačkoli těžko chodil, a já doprovázeli jsme jej daleko. Nikdy tobo okamžiku nezapomenu, v kterém se Jablonský srdečně a bolestně loučil se svým bývalým učitelem! Trvalo to dlouho, než se od sebe odtrhli. I mně podal Jablonský ruku a laskavě na mne pohlednuv, pravil: „Jste můj jmenovec — Karel a Karlové jsou všichni vlastenci!“ S Patákem se Jablonský více v životě svém neshledal, ježto onen zemřel roku 1858., tedy sedm let po návštěvě Jablonského ve Stadlci [97]).

D r u h á n á v š t ě v a Bolesluva Jablonského do Čech stala se roku 1860. Tehdá totiž Jablonský umínil si podívati se do rodiště svého, Kardašovy Řečice, aby se svým starým otcem, příbuznými a vůbec celým rodným městem se potěšil. Avšak plán tento jedna příhoda mu zkazíla. Dvě jeptišky totiž z řádu premonstratského v ruském Polsku, abatyše a její sekretářka, se kterýmiž se Jablonský velmi dobře znal, přijely do Krakova a prosily ho, aby s nimi jel do Prahy, že by rády poznaly strahovského opata a strahovský klášter. Rozumí se, že Jablonský, rovněž na cestu se chystaje, této žádosti jejich odepříti nemohl a vydal se tedy s nimi na cestu. V Praze, kdež se zdrželi týden na Strahově, nemohl se od nich odloučiti, poněvadž nemohl s nimi nikdo tak dobře mluviti jako on a nazpět do Krakova musil je opět doprovázeti. Potom arci nemohl již jezditi zase nazpět do Čech a musil tudíž Řečici odložiti na

[97]) „Že pan Páter Paták“, píše Jablonský dne 25. října 1858. domů, obdržev odsud zprávu o úmrtí Patákově, „z tohoto světa se odebral, o tom dověděl jsem se již dříve. Dej mu Bůh radost věčnou! Byl to dobrý a vůbec milovaný pán, a moje vděčné srdce nikdy na něho nezapomene!“

příští návštěvu, kterouž umínil si podniknouti hned následujícím rokem, jak se dovídáme z dopisu, psaného otci dne 23. list. 1860: „Můj celý plán s Řečicí na tento rok se zkazil, což mne velmi mrzí, neboť jsem se již srdečně těšil, že se zas jednou shledám s Vámi, nejmilejší otče, se svými příbuznými a známými. Na budoucí rok mne ale nikdo již nezdrží od cesty do Řečice, které jsem již tak dlouho neviděl. Když jsem byl v Praze, chtěl jsem Vám psáti, abyste, milý otče, přijel aspoň do Prahy, bychme se viděli, ale potom jsem si myslil, že by ta cesta ve Vašem věku byla pro Vás již obtížná a dal jsem tomu pokoj. Přijeda nazpět do Krakova nemohl jsem hnedle psáti, protože jsem měl mnoho běhání a ouředního psaní a nepsal jsem posud nikomu, jsa velmi roztržitý a nemaje mysli spokojené, až teprv nyní.“ Naděje Jablonského, že shledá se brzo již se svým rodištěm a otcem, nevyplnila se však roku 1861., jak si toho přál, nýbrž pro nedostatek volného času teprve až roku následujícího.

Třetí návštěva do Čech roku 1862. vydařila se Jablonskému znamenitě a potrvala mu hezky dlouho. Po dva měsíce učinil sobě Jablonský prázdniny a v době té zcestoval mimo rodiště své a Prahu, mnohá města jihočeská (Tábor, Soběslav, Jindřichův Hradec), pak na Moravě Brno, ba i Vídeň, ano i na moře si zašel, podívav se do Terstu. Na všechna tato místa zaznamenal si vzpomínky a vřadil je do svých básní. Kardašova Řečice přijala svého básníka velmi srdečně a po všechnu tu dobu dostalo se mu od rodáků největších projevů úcty a lásky. Jablonský večeříval tehdá vždy v hostinci u Hessů (jinak snídal i obědval u sestry Anastasie, kdež také bydlil) a tu bavil se každého dne s měšťany řečickými, již tehdá byli: bratří Vodrážkové, Josef Lustig, František Šimák (lékař), Karel Hrubý, Hynek Březina, Václav Kursa, Eduard Weiss (vrchní správce knížete z Paaru) a j. [98]), od nichž také zván býval k hostinám. Též od knížete Karla z Paaru zván byl k tabulím, ba kníže sám navštívil Jablonského po dvakráte do bytu u jeho sestry a i jinak spolu na procházkách se bavili. Při návštěvě roku 1862. uspořádána byla v Řečici ku poctě Jablonského velikolepá slavnost na velkém ostrově řečického rybníku, kdež sešli se pěvečtí spolkové a professoři z Jindřichova Hradce, Tábora, Veselí a Soběslavi a tu mimo jiná čísla rozmanitého programu přednesl professor Jakub Škoda z Jindřichova Hradce báseň Jablonského „Tři doby země české“, načež následovalo mnoho jiných deklamací a řečí, i Jablonský sám asi dvakráte řečnil. Hlavní zásluhu o pořádání této skoro politické schůze měl řečický kaplan P. Pavel Fortunát, kněz velmi vzdělaný a nadaný, ve vlasteneckých kruzích vůbec vážený. Onť za 20letého pobytu svého v Kardašově Řečici probudil její vědomí ná-

[98]) To jsou osobnosti, o kteréž Jablonský ve mnohých svých dopisech se zajímá a je dává pozdravovati. Tak na př. roku 1863 (26. března) ku konci listu svého k H. Březinovi dí: „Líbám a pozdravuji srdečně všecky drahé známé, mezi kterými tolik utěšených hodin jsem ztrávil, zvláště pana purkmistra Lustiga, bratry Vodrážkovic, pana Hrubého, pana starého (ačkoliv ani první hrubý ani druhý starý není), pana správce, pana Šimáka ... ale kdo pak by vypočetl všecky hvězdičky na řečickém nebi! — Jen nezapomeňte vyřídit také mou úctu hlavním Vašim hvězdičkám, to jest milým paničkám. Ať se vždycky veselé na Vás usmívají, tak jako Polky, když Poláci kde vyhráli“.

rodní spolupůsobením Hynka Březiny, založiv a řídě tu divadlo ochotnické i jinými spůsoby, na něž všechny své peníze obětoval [99]). Pak arci mohl se Jablonský diviti pokrokům svého rodiště jako to činí v básni:

(V Kardašově Řečici 1862.)

„Český kroj a české mravy?
zpřímené a jasné hlavy?
veliká i krásná škola?
zahrada, kde skála holá?
podobizny slavných Čechů?
zpěvný spolek místo cechů?
bodrá mysl místo tísně?
místo karet zvučné písně?
knihy místo sklenice? . . . .
Ne — to není Řečice!“

Kterak upřímně a s radostí nelíčenou Jablonský přijímal každou zprávu o nových prostředcích, jimiž vzrost života společenského v Řečici sesílen býti mohl, vyzírá hlavně z tohoto listu jeho, zaslaného příteli Březinovi do Kardašovy Řečice (dne 26. čce. 1873.): „Velmi utěšil jsem se sdělením Vaším, že okolo Řečice půjde železnice. Tím město naše v mnohém ohledu znamenitě získá. Kéž by se jen plán ten zas nezměnil. Milo mi též bylo dověděti se z Vašeho listu, že život společenský u Vás se zmáhá a že tam již tolik užitečných spolků máte. Je vidět, že jsou tam síly oživující a k těm se přidruží ještě pára a ta síla, která poplyne z nového pivovaru . . . . bude to život ruchlivý! Pak se stane z Řečice Řeka. Šťasten, kdo se toho dočeká! Nejednou bývám v mysli u Nekutů. Vy tam pokojně pijete svoje „hradecké“ a nevíte ani, že sedím v duchu mezi Vámi a piju s Vámi ten nektar hradecký a pochutnávám si na klobásách, jaternicích a koroptvích řečických, poslouchaje s velikou příjemností Vaše žerty a vtipy. — — — Právě jsem obdržel Vaše pozvání k akademii na oslavu památky Jungmanna. Až to psaní čísti budete, bude již po akademii. Škoda, že není možná zvuky telegrafovat! dal bych si telegrafovat koncertní sola Františka Vodrážky na flétnu“. — Právě jako ve svém rodišti doznal básník roku 1862. milých a srdečných zábav, tak zase v Praze pobavil se hlavně na přátelském dýchánku, kterýž ku poctě Boleslava Jablonského uspořádal Vojta Náprstek ve svém salonu u „Halánků“.

Popis této slavnosti necháme opět vypravovati od očitého svědka:

„Roku 1862. zastihl jsem Jablonského u Vojty Náprstka v dýchánku, jejž hospodář schválně k vůli milému hosti uspořádal. Společnost byla četná a pestrá a panoval v ní nejkrásnější rozmar. Střediskem byl ovšem Jablonský, vedle něho pak Hálek. Jakkoliv při podobných příležitostech panoval vždy u „Halánků“ obyčejně čilý, veselý život, i takový večer byl přec velikou řídkostí, já alespoň

[99]) P. Pavel Fortunát zemřel v Ratajích roku 1869. „Velmi jsem se zarmoutil“, píše Jablonský dne 23. března 1869. svému otci, „když jsem četl v novinách, že Pater Fortunat v Ratajích na věčnost se odebral. Škoda ho! Myslím, že mu tam bylo mnoho Řečických na pohřbu. Dej mu Bůh radost věčnou!“

nezažil jsem podobného. Celá společnosť byla jako elektrisována. Jablonský vkouzlil do ní bujarého ducha, bylo vtipu, žertování, vypravování, rozmarných vzpomínek, ano i zpěvu tolik, že pozorovatel nebyl by uvěřil, že jest v české společnosti. A zajisté že zdálo se mnohým jako mně, že jsme spíše na kvasu v hostinném zámku polského šlechtice — vždyť koloval i po polském způsobu kalíšek a zavzněly i Krakovjáky! Hálek dal znamení k odchodu. Kam s Jablonským? My byli z největší části svobodní a nebyli jsme tedy pro nocleh pro hosty připraveni, pustiti pak Jablonského na Strahov anebo ho tam o 12. hodině doprovoditi, to též nešlo. — Kromě toho kladl Jablonský váhu na to, že by nerad pány bratry na Sionu z nočního spánku bouřil, do hostince pak na tuto noc nechtěl se ubytovati. Konečně že bude noclehovati u přítele F . . . . ého, jenž jediný měl mezi námi zařízenou domácnosť a mohl hostovi upraviti slušné poležení."

Byla to šťastná doba, kterou zažil roku 1862. Jablonský ve své vlasti a měla pro něho množství milých a vřelých úpomínek na přátelství a lásku jeho vděčných krajanů. Všude, kam se jen obrátil, podávali mu radostně Čechové své pravice a těšili se z jeho drahé návštěvy. Mile dojat nad takovýmto uvítáním cítil básník v srdci svém rozkoš nevýslovnou, již neopominul přátelům svým vyjeviti. Vizme ještě, kterak popisuje Jablonský svoji zpáteční cestu do Polska a vzpomínky na svůj pobyt v Čechách vyličuje svému otci:

„Nejdražší Otče! Budete bezpochyby již toužebně psaní mé očekávati, nemohl jsem však dříve psáti, poněvadž se mi tu za mého pobytu v Čechách nahromadilo mnoho práce, to jest mnoho psaní, které jsem po svém návratu do Krakova odbývati musil. Po celé cestě z Řečice do Prahy vedlo se mi na každém místě velmi dobře a všude jsem byl rád viděn. Rovněž z Prahy do Krakova dostal jsem se šťastně a při dobrém zdraví. Byl jsem ouplné dva měsíce na cestách a užil jsem toho času odpočinku výborně. Zde přes celý ten čas, co jsem byl v Čechách, ani nekáplo. Zem tak ztvrdla, že lidé nemohli orat. Teprv nedávno několikráte sprchlo, ale nemnoho to vydalo. Ostatně se tu nic nezměnilo. Jsem velmi rád, že jsem Vás po dlouhém čase zas jednou viděl a delší čas s Vámi se tam potěšil. Budu na to dlouho vzpomínati. Moji krajané dali mi důkaz, jak rádi mne mají. Nikdy jsem Řečice tak neužil jako tentokráte. Z Lojzíka [100]) měl jsem také potěšení, že se dobře učí a dobře se chová; jen ať to dělá vždycky, aby z něho byl pořádný člověk; potom se ve světě neztratí. —

Také mne těší, že jsem viděl Vaše nové, a pohodlné a zdravé obydlí, ve kterém si můžete, drahý Otče, na starosť odpočinouti, a které Stázka [101]) v dobrém pořádku udržuje. Přesvědčil jsem se též, že se Stázka o Vás stará jako pravá dcera o svého otce, a mám ji za to velmi rád. Teď se blíží zima a budete si musiti nějaké dříví zaopatřit, proto Vám posýlám, drahý Otče, se Stázkou 10 zl. a pro Lojzíka 2 zlaté, aby mu maminka něco za to koupila. Líbám

[100]) Míní tím svého synovce Aloise Tupého.

[101]) Anastasie, sestra Jablonského, bývá jemu po rodičích předmětem největší pozornosti a podpory, ježto svojí hodností a péči o otce si toho zasloužila.

Vás tam srdečně, a s pozdravením na všecky známé zůstávám Váš — nejmilejší Otče — věrný a vděčný syn Karel Eugen Tupý. V Krakově dne 29. října 1862. (V Soběslavi též všechny pozdravuji.)"

Čtvrtá návštěva českého pěvce z Polska do Čech roku 1869. podniknutá nevydařila se tak pěkně a růžově pro básníka našeho jako předešlá, jednak proto, že trvala jen na krátko, jednak pro nepříznivé počasí té doby. Jablonský navštívil opětně jak Prahu tak i své rodiště, kdež se mu zvláště tentokráte vřelého přijetí dostalo, a zajel si tehdá také do Plzně i jiných některých měst českých. Do Krakova vrátil se pak dne 14. listopadu. Zprávu do Řečice o svém návratě dává však teprve po více než měsíci, dne 19. prosince, opět z té známé příčiny, že byl návalem nahromaděné práce téměř zavalen, tak že nemohl „nejen na něco jiného než práci svoji myslit, natož pak něco jiného dělat!"

„Všecky cesty své konal jsem", píše Jablonský domů „skoro ustavičně v noci. Z Hluboké vyjel jsem asi v 10 hodin z večera, a z Plzně přejeli jsme do Prahy ráno. Pěkného povětří málo jsem na svých cestách užil, neboť skoro ustavičně pršelo a byly zuřivé větry. Za to bavil jsem se se svými milými známými a přáteli v Řečici a v Praze velmi příjemně a těch několik utěšených dní a hodin nikdy mi z paměti nevyjde. Nejvíce mne však těší, že jsem viděl Vás, můj drahý otče, a že jsem aspoň těch několik dní s Vámi a svými nejbližšími příbuznými stráviti mohl. Měl jsem radost, že jste až na Lojzika všichni zdrávi, že se Vám dosti dobře daří a že bratr Martin pořádný život vede. Posílám Vám, drahý Otče, pro Vaši domácnost deset zlatých, abyste si mohli něco na svátky koupiti a pro Francka pět zlatých. — Panu děkanovi a panu páterovi, jako též panu správci a panu důchodnímu vzkazuji srdečné poručení, panu Kalačenýmu a pánům Vodrážkům, p. purkmistrovi, pp. Březinovi a Nekutovi, pp. učitelům a p. Šimákovi, který Lojzíka na nohy postavil, vzkazuji upřímné pozdravení a děkuji ještě jednou vřele za všecko, čím mi pobyt můj v Řečici zpříjemnili. Pozdravuji též srdečně pana starého, mého křestníka a všechny příbuzné a milé známé v Řečici, ve Pleších a v Soběslavi. Vás pak, nejdražší Otče, vroucně líbám, zůstávaje Váš věrný a vděčný syn Karel Eugen Tupý. V Krakově dne 19. prosince 1869. (Vůdku polskou pošlu později.")

Pátou návštěvu do Čech vykonal Boleslav Jablonský roku hned následujícího 1870. za příčinou volby nového opata na Strahově Prelat Jeroným Zeidler zemřel totiž v Italii, kde meškal za příčinou záležitosti svého kláštera u vysokém věku. Tělo jeho přivezeno bylo na úsilnou žádost klášterních bratří z Italie do Prahy a uloženo v řadové hrobce v Košířích. Osiřelá kanonie, majíc vykonati volbu nového představeného svého, rozštěpila se na tři strany.

Jedna z nich, skládající se hlavně ze starších bratří, nakloněna byla P. Josefu Kolenatému, konventualu na Strahově, který nikdy v duchovní správě nebyl a od svého do kláštera vstoupení stále na Strahově působil. Jeho bratr P. Herrman Kolenatý byl již tehdá převorem klášterním a tudíž po smrti opatově prvním představeným na Strahově. P. Josef Kolenatý, rodem Pražan, narodil se roku 1819., do kláštera vstoupil roku 1838. a na kněze vysvěcen byl roku 1843. Muž tento, který byl též po nějaký čas na Strahově

sekretářem a novicmistrem, požíval pro svoji milou a přívětivou povahu nejvíce přízně a obliby mezi konventualy.

Druhá strana, sestávající hlavně z venkovských farářů, přála si P. Vojtěcha Hrona, faráře a administratora panství v Chýžce. Tento pocházel z Břek. Lhoty, kdež roku 1811. se narodil, do kláštera vstoupil roku 1831. a vysvěcen byl roku 1835. Muž tento vyznamenával se zejména svým znamenitým duchem hospodářským, důmyslem administrativním a pravou snahou po zvelebení hmotného stavu statků klášterních. Poněvadž vědělo se, že zvolením tohoto hospodařivého muže za opata nastaly by veliké reformace ve vnitřním zřízení klášterním, zejména co se hospodářských věcí dotyče, nepřáli ho sobě kněží klášterní, nýbrž spíše kněží venkovští.

Třetí strana konečně, která se teprve jaksi tvořila a vyvíjela, sestávala po většině ze kněží mladších, samých to nadšených a upřímných vlastenců, kteří přáli — P. Eugenu Tupému. Myšlénka tato začala v poslední době ještě za života opata Jeronyma Zeidlera propukávati a nabývala mezi nejmladší generací strahovskou všeobecného téměř souhlasu; avšak pro myšlénku tuto nebyla ještě tehdá půda tak dalece připravena, aby se dal očekávati nějaký dobrý výsledek, ježto starší klášterníci obávali se, aby Eugen Tupý, když by se opatem stal, nepodporoval příliš podniky národní z peněz klášterních [102]). Jablonský, kterýž poměrů klášterních velmi dobře byl znalý, nedoufal ve šťastný prospěch své kandidatury. Praví v dopise, který v té příčině otci svému byl zaslal, že již na to připraven byl, že volba v jeho prospěch nevypadne. „Že já opatem nebudu, věděl jsem již napřed a netoužil jsem také potom". Jablonský zde praví výslovně a zmínil se v podobný smysl i na jiných místech a při jiných příležitostech, že po opatství netouží. Avšak pokud by kdo v nitro jeho nahlédnouti mohl, shledal by tam přece jen v koutečku ukryté přání a ne právě malé, po důstojenství opatském, což ovšem lehce dá se odůvodniti a vysvětliti. Zde byla cesta, kterou mohl Jablonský nejen opět ve své vlasti a to v samé matičce Praze působiti, nýbrž i všem svým vroucím idealům a dávným tužbám mohl tu cestu snadnou zjednati. On dobře věděl, jakého vlivu má důstojnosť zemského preláta král. kanonie strahovské, jak hluboce ona může v život společenský i národní zasáhnouti a proto nebylo a nemohlo mu také býti zrovna lhostejným, dostane-li se mu postavení tak vysoké, jehož zemřelý opat Zeidler až k vynikajícím politickým záměrům užíval, do rukou čili nic. Co však ho z tohoto záměru a přání sráželo, to byla jediná myšlénka, že nerozumí věcem hospodářským, kteréžto dovednosti jest ovšem k řízení tak rozsáhlých statků, jakými Strahov ovládá, nevyhnutelně potřebí. Toto vědomí jakési vlastní nedostatečnosti táhlo jej zpátky, přání jeho potlačovalo a tím činilo ho pokojným. Že by však Jablonský nikdy byl po opatství netoužil, toho nelze připustiti, neboť jsou mnohé okolnosti, jichž pro jejich přílišný osobní a soukromý ráz (zvláště tu rozhoduje, že jména, o něž se tu jedná, náležejí dosud osobnostem živým) nelze tu zatím uváděti, kteréž přímo nasvědčují tomu, že Jablonský rád byl by se dal voliti a můžeme si toho domysliti také z celého tonu, jakého

[102]) Jest to důvod, který Jablonský sám udává na jednom místě svého dopisu.

u Jablonského nikdy nevídáme a který nám je skutečně něčím neobyčejným a jenž s jeho láskyplnou, shovívavou povahou nikterak se nesrovnává, s tonem totiž dopisu, kterým podává domů referat o výsledku opatské volby. Pravili jsme, že počet těch, kdož pro Jablonského byli zaujati, nebyl dostatečný a proto bratří na pokyn samého Jablonského spojili se se stranou P. Vojtěcha Hrona. Vítězství takto sesílené strany bylo jisté; ale v předvečer volby se poměry tak změnily, že při vykonané volbě zvolen byl za opata strahovského P. Jos. Kolenatý. Straně P. Vojtěcha Hrona scházelo do vítězství 5 hlasů. Boleslav Jablonský odebral se pln rozmrzelosti hned po volbě dolů do města, nechtěje se ani súčastniti společné hostiny slavnostní na Strahově. Skutkem tímto Jablonský upadl v jakousi nemilost bratří svých, jakož přirozeno a zdá se nám, to že také bylo příčinou, proč snaha mladší generace nemohla se řádně vyvinouti a proč při dvou následujících ještě v životě Jablonského opatských volbách tohoto vzpomenuto nebylo. Jablonský rmoutil se, že bratří nezvolili za svého představeného muže především láskou vlasteneckou planoucího a to mu nikdo za zlé míti nemůže. Že však tuto lítost způsobem nešetrným projevil, tím že ihned ze Strahova se vzdálil, nelze nijak schváliti a v tomto okamžiku vidíme také Jablonského s jeho vysokého stupně dokonalosti sestupovat v okovy lidské vášně — velmi jasný to zajisté příklad, že člověk byť sebe dokonalejším byl, přece jest jen — člověkem, a jako takový křehkostem lidským podroben. Vzpomínáme si při této příležitosti mimoděk na slova Vincence Zahradníka: „Člověk nejlepší jest vždy jen — člověkem, nemůž nikoli býti andělem. Druhdyť klesl, žádnýť není div; to by byl ale opravdový div, kdyby, člověkem jsa, nikdy nezbloudil, nikdy neklesl“.

(Pokračování.)

Z písní Ferd. P. Místeckého.

V cizině.

Čím bylo by jitro
bez růží červánka,
a radostné jaro
bez trilků skřivánka —
čím hlubina mořská
bez drahých korálů,
a Bezkydy naše
bez chýší horálů —
čím potůček bystrý
bez hladké ryběnky,
tím v cizině byl bych
bez milé lyrenky!

Pěj, má lýro, pěj...

Pěj, má lýro, pěj,
perly z ňader sej
jako vánek zvuky drozdů
na chaloupku vedle hvozdu
perly z ňader sej!

Pěj, má lýro, pěj,
s číší těchy spěj,
kde s brv na ret slza padá,
jako na květ rosná vnada
s číší těchy spěj!

Pěj, má lýro, pěj,
úsměv rozlívej,
kde se líce temní steskem,
jako jitro nachu leskem
úsměv rozlívej!

K matičce...

K matičce, k matičce
nad žírnou Moravou
kvapí mé myšlénky
jak blesky černavou.

U ní si nejraděj'
potěchy hledají,
kdy se jim do srdce
starosti hlodají.

U ní si nejraděj'
zavýsknou z vesela,
kdy jim sněť růžovou
štěstí tká kol čela...

Nad žírnou Moravou
do rodné chatěnky
jak včely do poupat
kvapí mé myšlénky.

Slovači...

Slovači, Slovači
u Tater skrytá,
krásná's jak hvězdička,
co s mraků kmitá.

Švarná's jak děvuška
v nedělním hávě,
perelky na krku,
růžičku v hlavě.

Milá's jak poupátko
na jarní sněti,
ku níž rád bělásek
s polibkem letí.

Živůtek pentlemi
na ňadrech spjatý,
a z nich se rojí ven
písní tlum zlatý...

Slovači, Slovači
u Tater skrytá,
Pánbůh dej, ať věčně
krása tvá zkvítá!

Národní zvyky a obyčeje Krakovanů.

Popisuje K. Konrád.

(Dokončení.)

12. „Wigilija św. Jana Chrzciciela.“

(23. června)

(Noc čarów. Puszczanie wianków.)

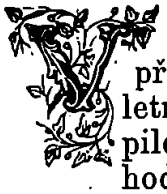

předvečer sv. Jana Křtitele končívali staří Slované svoje svátky letní, jak o vánocích zimní. Nastalť nejdelší den, slunce dostoupilo vrchole své dráhy. Toť byl jim proto druhý hlavní výroční hod, jímžto slavívali světlo slunečné, slunobrat letní. Jím zdála se mysli pohanské, jak o vánocích, celá příroda býti rozjařena i k činnosti vyšší vzrušena. V tu chvíli zdály se jim země, vzduch i voda býti plny nadzemské síly. Proto platila vigilie sv. Jana v národních obyčejích slovanských za noc čár a kouzel, za noc nadzemských a podzemských mocností, čarodějnic; proto v tu noc, jak o vánocích, snažili se vyzpytovati též budoucnosť; proto hleděli se v tuto noc i zabezpečiti, by nevzali od světa nadpřirozeného žádné škody. K tomu nesly se četné zvyky té noci, z nichžto zachovaly se podnes některé zbytky, zvláště pálení svatojanských ohňů a pouštění věnečků na vodu. Kolberg dí, že toho dne pálívá obecný lid hromadné ohně [1]). Dokládáť o příčině toho Hanuš [2]): „Das Wesentliche des Festes (slunobratu letního) bestand in dem Anzünden lichter Flammenfeuer, um welche herumgehüpft wurde, wobei auch gesungen ward.“

O těchto písních vece Zap [3]), že jsou sice „nehojné, ale důležité zpytateli starožitnosti slovanské.“ Sděluje některé ukázky, z nichžto stůj zde tato, „z polských Tater asi nejzajímavější“:

„Ku Dunajowi, ku głębokiemu, — leluja,
Ku gaikowi, ku ziolonemu, — leluja!
A zapalili sobótkę — leluja,
I piją piwo, i piją wodkę — leluja!
Kto na sobótce nie będzie — leluja,
Główka go boleć wciąż (vždy) będzie — leluja!“

Sobótki nazývají Poláci krakovští svatojanské ohně, Rusové „Kupalo“, Slováci Vajanovo [4]). Ale podivno! Krakované a v některých jiných městech Haliče pálívají tyto ohně již o svátcích svatodušních [5]). I sluší uvážiti, co praví Hanuš podle Pauli (v „Piesni ludu polsk.“ p. 19.): „Das dritte slavische Hauptfest, Sobótka, Sonnenwendfeuer) genannt, ist seiner Bedeutung nach eines der angesehensten, ja allerältesten Feste des Menschengeschlechtes, welches zu Ehren des wohlthätigen Elementes, des Feuers, der Sonne und des Lichtes nicht allein in allen slavischen Ländern,

[1]) L. c. 308.
[2]) D. Wiss. des hl. M. 201. Viz také Gołębiowski, „Gry i zab. 294.—303.
[3]) L. c. 44.
[4]) Viz význam toho slova u Hanuše, B. K. sl. 186.
[5]) Viz „Vlasť“ I. r. str. 204.

sondern auch bei den Griechen, Römern, Skandinaviern, Kelten, Israeliten, Parsen, Indiern usw., kurz überall, wo nur Spuren von Sonnenkultus vorhanden sind, gebräuchlich war. Es bestand in der Verehrung des allgemeinen Spenders des Lichtes, d. ist der Sonne, in einer Zeit, wo diese in ihrer grössten Höhe und Pracht dasteht" [6]).

Poněvadž pak báječná mysl polská představovala si, že čarodějnice toho dne jezdívají na Svatokřížskou a Lysou horu v Sandomírsku a na Babí horu v Tatrách [7]), provozujíce zde lité reje a běsné čáry a tance, proto lid po dnes pálí sobótki právě na těchto horách nejhojněji a nejokázaleji. Proto tytýž také jako zběsilí pobíhají s těmito sobótkami po výšinách v této noci, jakož i v noci Filippo-Jakubské. Z bázně zavírají proto hospodáři po vsích v této noci svůj dobytek, „aby ho čarodějnice nepobraly, jedouce „na pohulankę" s dasy. Proto stavívají také hromničku přede dveře. „aby čarodějnice přes ně nemohla do domu." A na Krakovsku ověnčují v některých vesnicích v tento čas domy své, zastrkujíce pod střechu chalupy do kola i z předu babí hněv, černobýl, devěsil [8]) a jiné čárné byliny. Zvláště černobýlem (bylicą) odívají Krakované domy své a léčívají pak touto bylinou nebo bezem osoby „začarované", neb dlouhou nemocí stižené [9]). Kdo neověnčuje chalupy, tomu pak v Tomášovicích a v Módlnici na Krakovsku stále domlouvají, že chalupy „neomájil". Že pak býval tento den pln nadzemských sil, tou příčinou chodívá lid toho dne také do lesa hledat bylin a kořínků pro zdraví, zvláště kapradí květ [10]). Pravíť báj lidová, že kapradí kvete jen v tuto noc květem zlatým, jak oheň se třpytícím. Kdo takový květ nalezne, má netoliko jistý klíč k pokladům podzemským, byť i nejtajnějším, ale bude i ve všem šťastným [11]).

Báječná mysl starých Slovanů také vody měla v tuto noc za oživené neobyčejným ruchem duchů, zvláště vodníka a rusalek. Proto pouštívají v Polsce rovněž tak, jako v Čechách i na Moravě věnečky na vody, což Rusíni konávají o zvláštních dnech rusadelných. „Přitáhne li vodní duch vínek k sobě, souzeno je umříti tomu, čí byl vínek". Při tom se i zpívává. Jak slavně a hlučně i Krakované pouštívají „wianki" na Vislu pod Vavelem, poznali jsme již v III. čísle „Vlasti" na str. 204.

13. „Święcenie ziół."

(15. srpna.)

Svátek nanebevzetí Panny Marie býval Slovanům ode dávna velikým a slavným dnem; proto nazývali a podnes zovou Pannu Marii na tento den velikou, Slavonci „velika gospojna", Ko-

---

[6]) D. Wiss. & S. 200.

[7]) Také v Čechách na babíhory, na Moravě na Radhošť, na Slovensku strygy na babie goru, v Srbsku na „pometno gumno (holé humno), v Rusku na Lysou horu u Kieva a j.

[8]) Také Srbové věšívají sv.-Janské vínky na krovy domů a na chlévy, aby jimi zapudili zlé duchy a čarodějky od příbytků. (Hanuš, B. K. sl. 201.) — Devěsil z litevského debe-sylas, t. j. nebe-zelina. Hanuš, l. c. 183.).

[9]) Kuryer Warsz. 1823. N. 127. V Čechách kladou si sem tam věnce z černobýlu na hlavu, pálíce ohně, a opasují se též černobýlem „proti obludám, kouzlům a nemocem." Viz Hanuš, l. c. 188.

[10]) Na Moravě hlavně kopřivy a žahavky pro ovce. Hanuš, 184.

[11]) Hanuš, B. K. sl. 182.

rutanci „velka gospodnica“, Dalmatinci „gospoda velika“, a Slovinci krajinští zovou tento den „veliki šmarn“ (skrácenina ze slov: „šent Mariin den“). Poláci nazývají Pannu Marii toho dne též „Panna zielna“, jako Češi „Pannou Marii kořennou“ a Němci „Lieb. Frau im Grünen“ [12]). Nosívajíť i polské hospodyně na tento svátek do kostela celé snopky obilí, pak lučních a polních bylin (zioła), jež právě kvetou, k svěcení. Jsou to zvláště: mák, šalvěj, mateří douška, kopr, kmín, šťovík, sv.-janský chléb, Boží dřevec, rozmarýn, máta, melissa, jiřinky a jiné, zvláště takové, jichž dobytek požívá. Golębowski [13]) dokládá, že každá bylina má zvláštní význam. Však výběr jejich nebývá všude stejný, ani stejně hojný, aniž ví každá hospodyně, k čemu která bylina je dobrá. I udává pak význam mnohých bylin, jak jej byl od lidu varšavského sám vyzvěděl, takto: Mák je k tomu, by spaly děti; pivoňku, mátu, mateří douškú, mrkev, a j. dávají do koupele; šalvěj je proti bolestem hrdelním, lilek proti bolení zubů, kalina a sléz proti kašli, barvínek na skřítka, vřes s mlékem nebo pivem proti dně, řebříček proti průjmu, melissa pro vředy; má-li sloužiti lidem, mají mužové užívati modrokvětnou, ženy bílou atd. Pro tyto domnělé neb i skutečné účinky sbírají pečlivé hospodyně právě v tento čas ty byliny, že chýlí se léto ke konci, by zásobily se jimi na zimu pro všecky potřeby. I dávají je proto v tento svátek také od kněze světiti: neb mají za to, že tato „zioła“, od kněze-li jsou posvěcena, mají do sebe moc uzdravující a při zdraví zachovávající. Proto ukládají pak tyto byliny na oknech, za obrazy a j. a dávají jich požívati churavému dobytku. Někdy kladou hospodyně také hrstku z nich do horké vody a přidávají trochu otrub; vychladlé dávají pak dobytku požíti, zvláště kravám po otelení [14]).

14. Zaduszki.

(2. listopadu.)

Jako staří Římané, tak staří Slované nezapomínali ni zemřelých předků svých. A tak i Poláci zpomínají soucitnou láskou „dziadů“, dědů svých od pravěků. Když ukládala Morana všelikou přírodu k zimnímu spánku, tehdy na čase bylo i zemřelých přátel zpomínati. Že pak i církev právě v tuto dobu koná památku duší v očistci, zachovaly se tím snadněji též u Slovanů zbytky oněch bájeslovných slavností zemřelých. A tak i polský lid má za to, že duše zemřelých a z muk očistcových ještě nevysvobozených tento den navštěvují své pokrevné přátely a kmotry, chodíce tajemným, neviditelným způsobem po vsích.

I představuje si bájuplná mysl lidu dále o nich, že po skončené bohoslužbě toho dne jdou pak dziadi či dušičky tyto do kostela i obcují zde bohoslužbě, již v ten čas jim slouží zemřelí kněží a při níž také zemřelí sami jim přisluhují, zpívají, zvoní atd. Běda těm živým, kteří by v tento čas tam šli, neb dokonce nebožtíky chtěli si vyvolávati, neb s nimi rozmlouvati! Dzdiadové by je usmrtili a hlavy jim utrhali [15]).

[12]) Hanuš, l. c. 207.
[13]) Lud polski 1884. tom. II. str. 111.
[14]) Kolberg l. c. 309.—10.
[15]) Kolberg, 310.—4.

Však jindy mohou zemřelí dle obecného mínění rozmlouvati s živými. Důkazem toho jest obecná píseň [16]):

„Służył Jasio (Jan) u pana
Za wielkiego dworzana,
Wysłużył Kasieńkę,
W siodmym roku, dzieweńkę".

Ale Jan byl odveden na vojnu, a když se po sedmi letech vrátil, Kačenku již „mokrá země kryla". Tu Jan

„Trzy razy kościół objechał,
Zaczem na jej grób najechał,
Kásiu moja, Kasieńko!
Przemów do mnie słowieńko!"

Na to vskutku ozývá se hlas z hrobu:

„Nie jeden, jeden ja, Jasiu kwiat
Jestci tego pełny świat,
Jestci tego nie tysiąc."

Na opětnou žádost Janovu, by Kačenka alespoň slovíčko k němu promluvila, volá její hlas z hrobu:

„Ledwiem Boga uprosiła,
Com te słowa wymówiła."

I volá Jan, by zazvonili a zahráli jeho milené Kačence, načež když vyjel opět na cestu, zlomil si koník jeho nohu [17]).

Pamatujme, že i u nás v Čechách říkávají, že prý v svatvečer „dušiček" dušičky vystupují z očistce, aby si aspoň v tuto noc od muk odpočinuly. A proto i pokrmů, drobtů a mouky trochu házívají do ohně pro dušičky, ano staří Čechové podle vypravování letopisce Kosmy provozovali též celé hry na rozcestí, zovouce jmény duchy zemřelých předků svých [18]). — Ostatně již i staří Římané bájili, že duše předků jejich, „divi manes", vystupovali prý v ten čas ze hrobů svých, načež je po tři dni uctívali.

15. Wilia do św. Katarzyny i św. Andrzeja.

O těchto dvou svatvečerech konávali v staré Polsce hoši a děvčata pozorování a hádání o příštích vdavkách, zajisté zbytkem ze staré doby pohanské. Hoši hádávali v svatvečer sv. Kateřiny, děvčata o vigilii sv. Ondřeje. Před sv. Kateřinou utínali hoši haluze višňové a sázeli do nádob, pilně toho dbajíce, čí haluz zkvete před Božím narozením neb Novým rokem, že bude šťastným a dobře se ožení [19]). — Vigilie sv. Ondřeje pak jest noc dívčích věšteb u Slovanů. Děvčata polská rozdělávají v tu noc oheň, připravují ze zelenin pokrmů pro tři osoby, však prostírají na stůl toliko pro dvě, načež praví: „Ve jménu Otce, Syna i Ducha! Prosím tě na večeři,

[16]) „Lud polski, jego zwyczaje, zabobony" ve Varšavě, 1830. na str. 299.
[17]) Tak Golębiowski, l. c. 1884. Wesela, str. 85. sl.
[18]) Hanuš, l. c. 219.
[19]) Zdaž odtud nepochází, že vesnický lid svým děvčátkům tak rád i často dává ode dávna jméno sv. Kateřiny?

amen.“ Na to její vyvolený povinen jest, zjeviti se, třikrát stůl obejíti a pak zmizeti. K tomu pokrmu není radno dáti na stůl nůž, nebo vidličku, ježto by jimi ta zjevená osoba usmrtiti mohla. — Časem i o půlnoci sedává děvče v jízbě u stolu mezi dvěma zrcadly, při nichžto hoří svíce. Čí stín se v něm mihne, s tím bude oddána.

Tento obyčej věrně vypsal Žukowski v balladě „Světlana“, již Ant. Odyniec z ruského takto přeložil:

Za starszych poradą,
Niosą stół dziewice,
Na nim dwa talerze kładą,
Palą cztéry świéce.
Stawią źwierciadło na stole
Bialo podesłane,
Piszą koło, a w tém kole
Sadzają Swietlanę.
Siedz i niebój się w cale
W czystym zwierciadła krysztale
Obaczysz kochanka;
Jak skoro północ uderzy,
Siądzie z tobą do wieczerzy
Zabawi do ranka [20]).

Však hledí také snažším způsobem vnikati do tajemství budoucnosti. Stačí prý, vložiti pod podušku lístky se jmény mládenců. Čí jméno jeví se ráno vytaženo ze spod podušky, tenť jest její vyvolený. Leč [21]) k tomu prý jest ještě třebá, by celý den ten byli o suchu a jdouce spat, říkali tyto verše:

„Łóżko moje depczę ciebie,
Panie Boże proszę Ciebie,
Niech mi się ten przyśni [22])
Kto mi będzie najmilszy.“

Věrný obraz tužeb a snah toho dne zračí se v těchto verších panny Kunhuty, Jaselské stolnikovny, jež podává Golębiowski takto [23]):

„W wigilio S. Jendrzeja
Spełniona moja nadzieja,
Bogdaj to się sprawdziło,
Co mi se ongi wyśniło.
Że z rąk ojca dobrodzieja,
Zostalam wydana
Za Pana Stefana.“

Na Podlesí v osadách ruských v tento den zasévají dívky za týmž účelem lněné símě do skořápky, prstí naplněné, říkajíce při tom:

„Światy Andreju!
Ja na tebe lon sieju;
Day mene znaty,
S kim budu zberaty.“

[20]) Viz Golebiowski L. p. st. 323.
[21]) Kolberg, 311.
[22]) T. j. ve snu zjeví. — Viz Lud. pol. 1884. II, 127.
[23]) Lud. p. 319.

Však dříve modlí se devět otčenášů stojíce, devět klečíce a devět sedíce. Na Krakovsku a na Rusi semene nezasévají, alebrž rozhazují, říkajíce též verše. — V některých krajinách běží po zasetí lnu k plotu, říkajíce ke kůlům, k prvému: „to wdowec", k druhému „to mołodec", a tak až k poslednímu. Čí jméno při tom připadne na poslední kůl, toho dostane děvče.

Podobně hledí vyzpytovati budoucnosť i děvčata na Slovensku, Moravě a v Čechách. Na Moravě slévají ku př. rozpuštěné olovo přes klíč se zuby křižovými do studené vody. Z tvarů olova utuhlého věštívají pak, jakého stavu bude jejich muž. A j. v. [24])

16. Mikolajki.

(6. prosince.)

Konečně dodáváme, že jako po veškerém Slovanstvu, konávají také na Krakovsku a jinde v Polsku v předvečer sv. Mikuláše zvláštní obchůzky, jež „Mikolajki" zovou. Chodí totiž vážný stařec, přestrojený za Mikuláše, s čertem na řetězu po domích. Vešed do obydlí ohlašuje se prve řka: „Przyszedł św. Mikolaj z nieba po drabinie (řebříku) [25]), dokąd wróci także po drabinie". Tak činí v Křešovicích. Pak zkouší Mikoláš z katechismu, tresce nevědomé a hodným nakládá, od malých dětí až do nejstarších.

Nedává, nýbrž „nakládá" neb nadělívá své dary. jako Bůh sám „nadělívá"; neboť přichází s nebe a tudiž uděluje ty dary ze zvláštní přízně nebeské. To vše vykládá Hanuš (l. c.) v ten smysl a „starý náhled, že z venčí, ze vzduchu, z podnebes, či z podkraje ráje přichází Vit-Mikuláš [26]) a přináší darů rajských, až potud tam ukrytých." Proto i z oken věšívali punčochy na ty dary v noci. Však obyčejně je nakládá „dziad" Mikuláš na metlách, jež ovšem samoděk upomínaji nás na velikonoční čarovné pruty, pomlázky zvané („Wünschelruten".) Čerta pak, jejž Mikoláš na řetěze spoutaného vede, vykládá Hanuš na bohy zimní, jež v báječné mysli pohanského lidu tajemná pouta prý vázaly, jak podnes v některých pověstech našich se jeví. (L. c. 230.)

Douška.

Přehlédneme-li nyní sumovně a povšechně popsané zvyky a obyčeje, uznamenáme z nich, že i Krakované a Poláci vůbec dosvědčují těmito zbytky svého starého, ano i prastarého života národního, že jsou živou haluzí jednak velikého štěpu slovanského, jednak i obecné církve Kristovy, jež ovšem všude jednostejným, jednomyslným duchem působí a myslí projímá. Jemné, vnímavé dítky přírody jsouce, k přírodě i srdcem vřelým a myslí snivou přilnuli po tmě pohanské, ale zůstali jimi též na živodárném výsluní víry křesťanské, jejíž hluboká tajemství obražejí se také v Boží přírodě, jako

[24]) U Hanuše, l. c. 226. více o tom.

[25]) Porovnejme s tím, že na Moravě očekávají sv. Mikuláše po zlatém řetězi s nebe. (Hanuš, l. c. 233.)

[26]) Praví, že pode jmenem Mikuláš, jež co Νικολάος znamená vítěze národního, kryje se t. bezpochyby u Slovanů Svatovít (?), čehož my na ten čas rozsouditi nemohouce, zůstavujeme o své míře. (L. c. 229.)

v zrcadle, což dosvědčuje již pouhý pohled na církevní rok, veledůmyslně sestavený, jakž dosvědčuje i Hanuš [27]).

Kromě toho na jevo jde z našeho popisu opět i ta pravda, že Polané a Čechové jsou nejbližší haluze jedné větve na mohutném štěpu Slovanstva, že jako krví, také tímto duchem starých zvyků a obyčejů jsou si nejbližší. Čtoucím o těchto zvycích jest nám při některých, jako bychom vstupovali daleko nazpět až do onoho pravěku, kde oba byli ještě jedním rodem, jednou rodinou.

Protož ovšem, abychom vzájemně náležitě poznali národní individualitu svoji, také třeba jest, abychom i k těmto typickým obyčejům, zvykům, svátkům a slavnostem přihlíželi. Jinak by platilo o nás, co zlatoústý otec Jan propověděl [28]): „Πολλοὶ τὰς μὲν ἑορτὰς ἄγουσι, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἴσασι, τάς δὲ ὑποθέσεις, ὅθεν ἐτέχθησαν, ἀγνοοῦσιν... ὅπερ ἐσχάτης αἰσχύνης ἂν εἴη καὶ πολλοῦ τοῦ καταγέλωτος.“ Protož bylo by ovšem smutno a znamením úpadku národního života, kdyby pravdu měl míti K. V. Zap, jenž již r. 1840. napsal [29]): „Jsou tō jen některé strany, co se jimi (t. j. těmi obyčeji atd.) označují; massa národu jim již odcizena. A netoliko starobylé obřady, nébrž i domácí venkovské slavnosti zhusta již se zanedbávají. Snad by to nebylo ještě nyní tak daleko přišlo, kdyby lidu poddanému (r. 1840.) nepříznivý duch společenského řízení a poměru pole jeho obraznosti a citu tak velice neobmezoval a jeho vnitřní básnický svět nehubil a nekazil.“ A tak bohužel podnes řádí — vodka.

Však na Krakovsku tento záhubný duch tak neřádil; neb jak již v úvodu jsme dotkli, napsal Kolberg r. 1871. [30]), že „nikde zajisté v celém kraji polském nepotkáš tolik, co tady, šopek, či jaselek, tolik obchůzek s hvězdou, po koledě, s „tračíkem“, koníkem a p., a ke každé obchůzce takové druží se ... dlouhé řeči, zpěvy, vtipy a nápady hochů, buď v svátečné, nebo v jiné, podivné šaty přestrojených.“ Protož i v té příčině zůstává Krakov podnes tepnou Polsky a platí o jeho zvycích a obyčejích další slova Kolbergova: „Zdá se, jako by tyto obchůzky, hemžíce se po městě a okolí, byly ozvěnou minulé velikosti Krakova, přitemnělou upomínkou dávného lesku jeho hradu a někdejšího ohniska života politického a náboženského, jehož dobročinné paprsky rozcházely se po celém kraji.“ (L. c.) I takto osvědčuje se Krakov tím, čím jej činí přísloví: „Kraków pan, Warszawa matka, Lublin siostra.“

---

[27]) L. c. str. 6.

[28]) Χρυσόστομος: „Εἰς τὸ ἅγ. βάπτισμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν I. X.“ apud Migne, Patr. gr. t. 49, p. 365. To j.: „Mnozí sice slaví svátky a znají jména jejich, ale podmínek, z nichžto vznikly, neznají, což nejvyšší hany a výsměchu hodno“

[29]) Čas. č. Mus. 1840. str. 48.

[30]) L. c. v předmluvě na str. VI. sl.

Mrzákovo dílo.

Obraz ze života společenského.

Napsal Alois Dostál.

(Pokračování.)

VIII.

Rozvodova chalupa jako by se náhle ve školu obrátila. „Více se tam naučí než v té německé," říkali rodiče. Za malými dětmi přišli školáci. Jindy se cestou sotva plížili a někdy s večerem do Dubiny dorazili. Měli mnoho zastavení, v lese, kde tolik ptactva, lesního ovoce, u řeky, kde ryby plovaly a červení raci v děrách byli, na poli, kde tolik pestrých motýlů a lesklých mušek poletovalo. Ale nyní běželi jako o závod. Ptákům dali pokoj, ani o maliny a borůvky nestáli, ryb a raků si nevšímali, zahradám s chutným ovocem se vyhnuli. Jako by se tak náhle obrátili zázrakem.

Ani se doma nezastavili. Co jich také tam čekalo? Bylo zavřeno, plotna studená, trouba prázdná. Až se teprve rodiče vrátí z práce, něco na zub připraví. Proto hned alou k Rozvodovům.

Jako vichr se přihrnuli s čepicemi na hlavách, s taškami na zádech. Josef se obrátil a mírně se otázal: „Vácslave, vstoupíš-li kam do světnice, co máš říci?"

Nikdo ani necekl. Děti stály jako opařeny. Nikdo jim neřekl doma, co dělati, když cizí dům navštíví a ve škole ničemu nerozumí.

„Vstoupí-li kdo do cizího domu, dá pozdravení. Sejme s hlavy čepici a řekne: „Pochválen buď Ježíš Kristus." Opakuj to Václave!"

Školák měl hned čepici s hlavy, šel ke dveřím a jakoby teprv vstupoval do světnice, řekl: „Pochválen buď Ježíš Kristus."

Rozvoda se div nedal do smíchu radostí nad chápavostí učňů.

Jeden po druhém dával pozdravení. Hned jako by všechny děti byly změněny. Vždyť se jim dostalo pochvaly za tak snadnou práci! Doma a ve škole podobných slov neslyšely. Šly „z rány na ránu"; otec si vyléval na nich zlost a rozmary, ve škole neprospívaly — „němoty."

Jak blaze účinkovalo prvé slovo pochvaly! Srdéčka se jim radostí šířila, očka plála, ano i pýše a hrdosti se neubránily.

Nikdy nezapomenou na pozdrav ani v kostele, ani doma, ani na ulici.

Pak nastalo další vyučování; děti četly, počítaly. Josef dával jim otázky a dítě za dítětem odpovídalo. To bylo něco jinšího než v německé škole! Všemu rozuměly, vše snadno pochopily. Josef jim sám podal knihu — byly to biblické příběhy.

Dle obrázků se jim zdálo, že mají podobnou knihu, obsahu své nerozuměly, v této by četly od rána do večera. Jak to bylo krásné, dojemné! Jak každé slovo lahodné! Nikdy podobných věcí neslyšely, ani zdání o nich neměly. Až se jim oči zalily nad osudem Josefovým, plesaly s ním, když šťastně s otcem a bratry se sešel —

Den po dni ubíhal letem orlím.

Jednou se chtěly také Josefovi, svému milovanému učiteli, zavděčiti. Bylo to ve čtvrtek dopoledne. Školy nebylo, šly tudy do lesa a děvčata sbírala jahody, borůvky, chlapci chytali ryby a raky. I na kytičku vonných fialek nezapomněly.

Všechno své bohatství nesly odpoledne k Rozvodovům.

Dlouho okolkovaly kolem dveří, bály se vraziti. Dodaly si srdce a jako pastýři s dary do Betlema vkročily do světnice. Zde vyložily, co měly. Dávaly to z upřímného srdce a každý takový i sebe menší a bezcennější dar k nezaplacení.

„Tady hle vám neseme z lesa, když tam sám nemůžete —“

„A zde ze řeky, kde jste dříve rád ryby lovil. —“

Děti rozložily dary.

Josef byl překvapen. Musel se odvrátiti, byl tak dojat, že slzy mu z očí vyskočily.

„Děkuji vám, ale nedělaly jste škody?“ starostlivě se tázal Rozvoda.

„Ba nedělaly; les jest pro každého a ve strouze chytati dovoleno. Beztoho že ryby zhynou, až z továrny pustí červenou vodu. —“

„Jste hodny; ale co bych já se vším dělal? Maliny a jahody sníme hned společně.“

U Rozvodů byly toho odpoledne hody. Učení jim šlo, jakoby namazal a domů odcházely s ústama začervenalýma, že byly k nepoznání.

Dlouho se díval Josef za nimi oknem. Byl spokojen. Vždyť novou ctnosť v srdcích dětenčích probudil — vděčnosť. — —

Ač byl Kozák u Rozvodů každonedělním hostem, přece se Josefovi v tyto dny sváteční vždycky stýskalo. Děti nepřicházely, ve světnici bylo ticho. Josef se rozpomínal, jak před časy, kdy ještě zdráv byl, vesele trávil u souseda nedělní odpoledne.

Svátečně jsa ustrojen, nedělně naladěn, chodil do kostela a pak se vracel s Růženkou k domovu. Otec s Kozákem šli buď napřed anebo pozadu, spolu rozmlouvajíce. V tu chvíli býval Josef samý žert. Šeltě s Růženkou.

Nyní návštěvy její nadobro ustály. I oknu jeho jako by se uhýbala. Dospěla v dívku růžolící, v holku k pomilování. Nezůstala také při vší své skromnosti nepozorována, nepovšimnuta. Mladý Dobeš často ji doprovázel, častěji ke Kozákovům zaměřil. Dobeš neměl sice jmění, ale byl pracovitý a stal se z veselého, bezstarostného hocha, jinochem řádným a Kozákovi se líbil. Nebránil mu.

Plány, jakéž strýc s Růženkou měl, náhle se rozbily a žádný pán pro holku taky nepřijde. Čeká ji opět jenom práce.

Kozák také nechtěl Růžence brániti; Dobeš byl ještě z nejlepších v Dubině.

Josef smutně pozoroval jeho vycházky. Ani si nevzpomene na tebe, myslel si, vítaje Kozáka. Přišel jak obyčejně na táčky, přinesl s sebou knihy, vyptával se; ale Rozvodovi slova vázla, mluvil zmateně, nemohl čísti, jakoby dobře neviděl. Nikdo z domácích mrzáka nepochopil. Domnívali se, že jest týdenním vyučováním unaven, přičítali jeho zasmušilosť snad nemoci nějaké; ale Josef vrtěl hlavou. Usmál se také už k vůli rodičům, ale úsměv ten byl bolný.

Nyní, když Josef pracoval denně s dětmi, Kozák by byl jinocha zmrzačeného zulíbal. Poznával dobře, čeho chce Josef docíliti, kam směřuje bystrým svým zrakem. Ani sám na to nepřišel jako tenhle mrzák. Jen zasmušilosť Josefova se mu nelíbila. Také se vyptával, také pátral, však nadarmo. Pravá příčina měla umříti s jinochem. Žádné oko, žádný člověk neměl zvěděti, co zmítalo útrobami nešťastníkovými.

Kozák sám o ovšem nevěda rozrýval srdce Josefovo. Radil se s Rozvodou, má-li opravdu Dobšovi schovanku dáti za ženu, nebo má-li počkati. Rozvoda byl toho náhledu, že Růženka má dosti času na vdavky; ale chce li mermomocí Dobše, ani proti tomu by ničeho neměl. Mátě Dobeš naději, že v továrně dostane lepší práci, je šetrný a Růženku opravdově miluje.

Josef se odvrátil, slyše podobné porady. Kdo mohl kdy Růženku horoucněji milovati než on? Vše by byl pro ni podstoupil. Však neúprosný osud jinak rozsoudil. V tu chvíli pociťoval Josef všechnu tíhu zmrzačeného těla, všechno neštěstí.

Horlivěji učil, četl, zaneprazdňoval se, by zapomněl. Ale nadarmo. Růženka mu nemohla vyjiti z mysli a ze srdce. Teď jakoby právě naschvál běhala častěji kolem okna. Zapomněla dávno. Jak by ne! Taková švižná, mladá, červená dívka a ty churavý, bledý, k věčnému živoření odsouzený mrzáku!

Josef se hned káral. Vždyť tě ani nemilovala, ani o tvé lásce nezvěděla. Byla ještě dítětem, nerozvitým poupětem, když tys mohl nároky si činiti, by se po tobě dívčí oči otáčely. A nyní? Jak by tě mohla milovati, jak si tě teprve zamilovati? Mrzáka? Růženka je v právu, volí dle srdce svého.

Ani tyto omluvy Josefa nepřesvědčily. Bál se onoho dne, kdy svatebčané kolem jeho okna pojedou. V hlavě mu to vířilo. Snad některý rozveselený host přistoupí až k tobě a pozve tě s sebou na hody. Udělá si žert z mrzáka. Ó pak se div nerozkočí srdce jeho žalostí.

„Ale, Josefe, proč pořáde tak zasmušen?“

Rozvoda se vytrhl z myšlének. Zapomněl, že Kozák dosud ve světnici. Mysl jeho byla tak rozbolestněna, že na očích se perlily slzy.

„A pláčeš? Co se ti stalo?“

Kozák starostlivě přistoupil k posteli a chopil Josefa za ruku. Byla studena jako led.

„Také se chvěješ? Jsi nemocen.“

„Už dávno. Na druhý rok —“

Slova ta řekl Josef trpce.

„Nevzpomínej dob těch neblahých. Vpravil jsi se již do neodvratných poměrů, nač bys ještě trpčil si dny svého života?“

„V květu mladosti — mrzák.“

„Jen zmužile, Josefe! Ty ukážeš světu, že více dokáže chudý, neznámý neduživec, než páni, kteří mají bohatství, síly, schopnosti. Pracuj na naší mládeži, naději budoucna, a ta práce ti přinese Boží požehnání. Odplata bude tam nad hvězdami.“

„Ale zde?“

Josef ukázal na srdce.

„Přesvědčení blahé, že pracuješ dle sil svých, to budiž tobě radostí. Hleď, přátelé tvoji tě neopustili a neopustí.“

„Neopustili?“

Rozvoda se jako tázal a jako pochyboval.

Kozák mu neporozuměl.

„Jen se smutkem stranou! Čeho si přeješ, vše pro tebe učiníme. Jsi ovšem mlád, ale život krátký, věčnosť bez konce. Tam není bolů, není strastí, není svízelů . . .“

„Láska vaše dodává mi síly, jinak bych si bez Boha a vás musel zoufati. Je to nevyslovitelný stav viděti zdravé lidi a cítiti neduživé tělo.“

Tu neděli odcházel Kozák nějak zamyšlen. Co to vlezlo tomu hochu do hlavy, že tak náhle hořekuje nad svým osudem a dříve s takovou resignací vše snášel! Doma zastal Dobše, zadíval se na zdravého jinocha a také mu nějak nebylo do smíchu. Žel, že Josef není na místě tohoto ženicha.

Růženka se tázala na mrzáka, jak se mu vede. Nezapomněla, jak se Josef domníval.

„Trochu zasmušilý. Také podivně mluví. Bůh sám ví, co mu do hlavy vlezlo.“

„Vrtochy mrzákovy“, jen tak podotkl Dobeš.

„Jakým mrzákem Josef, taký ani jeden z tisíce. Jeho práce teprve po čase se ukáže.“ — —

U Kozáků se do opravdy chystali ke svatbě. Růženku vypraviti jako vlastní dceru, to bylo snahou pracovitého, šetrného a tudy poněkud zahospodařeného dělníka. Však chalupy jí nedal, jak si byl umínil, když plány s mladým Rozvodou upřádal.

Ten by nikdy bývalého držitele nevystrčil ze světnice, o tom byl svatosvatě přesvědčen, ale jinému tak nedůvěřoval.

Kdo ví; lidé jsou ruky obratem jiní. Zaopatřil Růžence slušnou výbavu, něco pro začátek jim přidal na penězích.

Až sestárne, to byla jeho touha, a až si také bezstarostné stáří zabezpečí, pak si dá mrzáka Josefa k sobě do chalupy převézti, a spolu budou čísti, raditi se a vyučovati mládež. Bude to zároveň pro Rozvodu úleva a Josefovi se dostane řádné obsluhy jako doma.

Nyní měl jiné starosti. Svatba! Ovšem jen tiše ji chtěli odbyti, ale vždycky to nejde. Aspoň aby pozval nejbližší přátelstvo a někoho ze sousedstva. Že byli Rozvodovic na prvém místě, samo sebou se rozumí. —

Nadešel den, jehož se Josef tolik bál. Hned z rána se rozléhal na ulici větší šustot, od Kozáků a ke Kozákům cesta se ani netrhla. Domácí u Rozvodů se strojili do kostela. Byl již podzim, dny krátké a slunce sotva se dalo viděti v okně Josefově. Však přece tento prosil, aby mu matka dala na okno záclonu — pro příhodu.

„Právě jsem myslela, že si dnes přeješ vyhlídku na průvod svatebčanů —“

„Netoužím po něm —“

„A slunce dnes sotva svítiti bude, je pod mrakem a pak k nám nemůže pro „kasárna.“

„Buďte tak laskavá, maminko, dejte mně přece na okno záclonu. Nechci viděti ničeho.“

Josef div rukou nesepjal, jak prosil.

„Ani nemám právě kdy, bude svrchovaný čas —“

Rozvodová spěchala, by nezmeškala. Však mžikem se vzpamatovala. Bylo to poprve, co odporuje synu v žádosti tak malicherné. Vyhledala v prádle záclonu a zavěšovala ji. Náhodou se jí práce právě dobře nedařila a Rozvodová tiše zahubovala.

Josef vše viděl a slyšel. Zakalil se mu zrak lítostí. Hle, už jsi na obtíž! Jak pak ne! Čím můžeš prospěti? Jenom žádáš obsluhy a ničím se neodměníš. Mrzák si barvil vše příliš na černo, matka daleka byla toho, by vyčítala synu trochu obsluhy, kousek chleba. Vždyť k vůli Josefu, že děti opatroval, vyučoval, kde kdo co mohl, snášel Rozvodové a tajně jí podstrkával, aby učitel o ničem nezvěděl, poněvadž by sám ničeho nepřijal. Ale spěch, nezdařená práce a špatná nálada byly příčinou, že hned vůli synově nepovolila. A Josef viděl, jakou je obtíží v domě, jak mu neradi posluhují. —

Byl sám doma. Rodiče odešli na svatbu, děti na podívanou. Zastřel si okno a zadíval se ke stropu. Rok za rokem plynul mu před očima. Josef se rozpomínal na vše, co zakusil dobrého i zlého. Jak miloval rodiče, jak se nadál, že šťastna, že vesela bude jeho budoucnost!

Však trpce sklamán. — Dnes neduživcem na do smrti, dnes mrzákem, dnes plány jeho potrhány, zašlapány.

Až k uším jeho dolehal zpěv svatebčanů. Jak jsou veseli, jak hodují! A vzpomene-li si šťastná nevěsta na druha svého mládí, na přítele převěrného, na —

Josef nedomyslil.

Oči se mu zarosily. A ještě bude darmochlebem na světě, bude na obtíž lidem, ponechá-li ho Bůh několik let v téhle tryzni. Je mlád, silen, jenom vstáti, jenom pracovati nemůže. Je naděje, že potrvá na zemi ještě dlouho.

Ale jaký to bude život? O Bože! Horší smrti. —

Kdyby aspoň děti přišly, toužil Josef; však nadarmo.

Dnes celá ves na nohou, dnes děti mají pěknou podívanou a tu sotva kdo si vzpomene na učitele, na „školu“, jak už vůbec světnici u Rozvodu říkali. Tak sám, tak samoten! A samota ta uléhala příliš na srdce jinochovo. Myšlénka za myšlénkou a jedna druhé černější fukala do hlavy, bouřila mysl i srdce.

Josef nemohl čísti, ač byl knihami zásoben dostatečně. Ani pozorování křižáka ho netěšilo, ani kočky hrající si se závažím si nevšímal. Uvažoval, myslel, přemítal.

Srdce mu to mohlo utrhnouti, v hlavě mu jen vířilo. Byl to stav k nevypovědění. Před zrakem Josefovým tanula smutná budoucnost.

„Ó Bóže, jak někoho přísně zkoumáš!“ zavzdychal. Chtěl říci „tresceš,“ ale nebyl si vědom žádné viny.

Nikdo nenavštívil mrzáka. Dokud potřebují, přijdou, pak tě odkopnou. K ničemu nejsi, jdi — d a r m o c h l e b e ! —

V tom se otevřely dvéře a na prahu se objevil — Kozák. Usmál se na Josefa a řekl:

„Vždyť jsem si to myslil, že budeš sám doma, že tě opustí všicci! Co děláš? Nečteš? A proč ta záclona?“

Kozák přistoupil až k samému loži, odhrnul záclonu a podávaje Josefovi talíř koláčů řekl:

„Tady vezmi a jez. Mnoho jsme nedělali, odbudeme svatbu tak jako snídaní. Nač tolik výloh!“

Rozvoda byl potěšen do hloubí srdce. Přece si někdo na něho vzpomněl. Kozák, bývalý učitel a teď vzácný těšitel! Jak je hodný, opouští svatebčany a navštěvuje mrzáka. Přítel k nezaplacení.

„Díky, neskončené díky!“ zašeptal.

„Jen vesele! Hned ti sem pošlu nějaké malé společníky. Uplatím je snadno koláčem,“ smál se Kozák.

„Jen je nechte, ať se dívají.“

„Brzo nebudou míti nač. No jez přece koláče ze svatby. Růženka ti je sama poslala, musel jsem se pro ně vrátiti ze zahrady.“

„Aby vás nepostrádali.“

„Nebude zle, půjdu hned. Tak se tady už nějak zabav, co se vrátíme z kostela. Dnes mám prázdno, a proto ti mohu věnovati nějakou hodinu. Popovídáme si.“

„Že pozdravuji Růženku a přeju jí všechno dobré, všechno blažené —“

Poslední slova vázla Josefovi v hrdle. Jak by mohl co přáti Růžence zlého, odporného!

Opět byl mrzák samoten; však jaká se to s ním stala změna? Dříve div si nezoufal, tak byl zasmušen, tak neštěstí, jež ho potkalo, vší tihou na něj ulehalo a nyní ležel spokojeně. Nezastřel okna, díval se na protější zasmušenou budovu — dělnická „kasárna.“ Zdálo se mu, tady sem obrať veškeru mysl svoji a nech vší touhy, všech žalostí! Svého osudu nepřevrátíš, běhu světového nepředěláš.

Svatebčané zavýskli, co jim hrdlo stačilo a Josef jenom slabě povzdechl. Sáhl za hlavu a otevřel knihu. Četl. Sebral myšlénky, připoutal je k obsahu velezajímavé kniby o řešení otázky dělnické.

Davy dětí se hrnuly kolem okna. To bylo patrným znamením, že svatebčané se blíží. Také výskání se množilo a časem zazněla střelná rána.

Už už se brali kolem chalupy, Josef poznával zřetelně hlasy: otcův, Kozákův. Nedalo mu to, ač se přemahal, ač všechnu pozornosť do knihy obrátiti se snažil, vyhlédl oknem a zrak jeho se setkal se zrakem Růženky — nevěsty. Byla bíle oblečena, na hlavě věneček myrtový. Ale tvář její nebyla tak růžová jako jindy. Také úsměvu na tváři nebylo. Která pak nevěsta by se smála před oddavkami! Hle! Nyní pohlédla na Dobše a mile se usmála. Jak asi šťastna, blažena! Nevěsta!

Josef přál Růžence ze srdce všeho dobrého. Jak dobře to Bůh řídil, že mu neporozuměla, když jí cestou svoji lásku a přízeň nadhazoval! Byla by nyní tak šťastnou? Nebyla. —

„Když ne já, aspoň ona —“

Nedomyslil, svatebčané znovu zavýskli a jeden prohodil hlasitě, až to bylo ve světnici slyšeti: „Chudák Josef, kdyby mohl, jak by se také radoval!“ Tedy se mu nesmáli, nedělali si z něho vtipy a narážky, politovali jej. Na světě přece ještě cit v prsou, na světě dosud lidé hodní a aby bylo jich ještě více, by nové pokolení bylo opravdovou nadějí vlasti a základem řádné společnosti lidské, proto vyučuje dítky nejhlavnějším života pravidlům, proto vštěpuje v útlé

srdce jejich kořeny, z nichž by vypučel lid pracovitý, zbožný, ctnostný.

Odpoledne vše utichlo, jakoby ani svatby nebylo. Hned od kostela se svatebčané rozešli. Někteří spěchali do práce, jiní za svým vedlejším zaměstnáním. Každá minuta drahá. Jen Kozák a novomanželé do práce dnes nemuseli. Proto Kozák byl hned po obědě u Rozvodů jak o velký svátek. Děti se scházely, vyučování počalo. Kozák chtěl býti přítomen. Napřed se pomodlily, zazpívaly, pak četly, Josef jim vykládal, předčítal, poučoval je o lásce k Bohu, rodičům, vlasti, o pořádku v domácnostech, čistotě v domě, o ctnostném a pracovitém životě na zemi, o důstojnosti i toho nejposlednějšího dělníka v režné haleně ....

Vůbec opakoval vše, co vštípil již do paměti a srdcí nevinné dosud mládeže, co zasel do půdy, připravené pro sémě dobra i zla. Josef sil dobro jenom, nezapomínaje ovšem ani zlých stránek dělnického lidu, ošklivosť před nimi vzbuzuje v srdcích, varuje dítky, až dorostou, by se jich stranily a tím na cestu špatnou nenastoupily. A vidí-li u rodičů opak slov těchto, ať jich přece proto nenenávidí, ať je milují ....

„Pak bude lépe na světě, bude méně bídy," dodal Josef, vlastně ke Kozákovi a ne dětem. „A když i páni budou milosrdenstvím hnuti, když i továrníci poznají bezpráví, jež na dělnících pášou, je utiskujíce, v prohlubeň bídy je strhujíce, pak bude blaze mezi lidmi —"

Kozák se nemohl zdržeti. Pilně naslouchal, ani slovo mu neušlo, viděl prospěch Josefova vyučování a slzel.

Když Rozvoda skončil, přistoupil k posteli a stisknuv pravici mrzákovi, řekl pohnutě:

„Tys mě překonal, tys myšlénku moji vtělil ve skutek. Slabé, neduživé tělo, ale mohutný duch."

„Vždyť vy jste byl mým učitelem, já jenom pokračuji, jenom opakuji vaše slova."

„Děti, poslouchejte toho hle svého učitele a vštipte si slova jeho hluboko do srdce," zvolal Kozák jak u vytržení, byste byly opravdu základem nové společnosti lidské na světě!" — — — .

IX.

Dubinští se nemohli vynadiviti, čím to, že mládež, která dříve nezbedností nanejvýše se vyznačovala, je mravnější, mírnější; ano uslyšeli i pozdravení a doma z dětí měli radosť nekonečnou. Co to bývalo dříve hluku, křiku, hádek, kolikráte musela metla rozsouditi, pokoj zjednati, neposlušnosť, nezbednosť vyháněti, a nyní děti se baví nejraději knihou v nejzazším koutku, snášejí se vespolek, na slovo učiní, co jim rozkázáno a žaloby — mimo z německé školy — nestrpčují rodičům neděle. Peníze, jež časem za posloužení mimořádně, neb odměnou za práci dostávají, uschraňují si pěkně v pokladničkách. Jeden si koupil českou biblí, jiný českou čítánku, početnici, knihu ke čtení. Ve škole sice dostaly knih a školních potřeb dost, ale co s nimi, když nerozuměly ani jejich nadpisu?

Tázali se po příčině této proměny a dostali za odpověď, že mrzák Rozvoda tak pěkně děti vyučuje, mravně vede, ku zbožnosti

je nabádá. Muži vrtěli hlavami, ani nechtěli věřiti. Mrzák? Oni jsou otci, vedou celý dům, je že by nedužívý jinoch zahanbil?

Kozák ujal se vždycky svého chovance: „Ano zahanbil mnohé otce. Uznávám, že práce příliš schyluje vaše bedra, ale přece vám zbývá času poohlédnouti se po svých dětech. Kam bychom došli, kdyby i děti vaše vstoupily do vašich kolejí? Aspoň nebořte, co onen mrzák staví.“

Dělníci počali uvažovati o slovech svého spoludruha Také se dočetli ve mnohých listech, jež prý pro dělnický právě lid psány, že nynější stav chudého, dělnického lidu hrozí do propasti duševní i tělesné zkázy svrci veškeru společnosť, také se v listech těch dočetli, jakými prostředky zastaviti běh úmrtný, hrozící zkázy; ale to vše neshodovalo se slovy Kozákovými, počínáním si mrzákovým. Tam byla jenom řeč o všeobecné vzpouře, stávkách, zbouření. Snad přece tomu jinak. Chyba na obou stranách a má-li dělnický stav přiveden býti na pravou míru, opravy se musí na obou stranách bráti mezemi zákonitými.

V továrnách jako před rokem — marná práce. Zdi jejich zčernaly, komíny se rozmnožily, okna špinavější a v zadu pod nevysokou homolí, lesem porostlou, vyrostla jako ze země divem nová villa. Nejstarší Šrodlův syn převzal jednu továrnu, oženil se a zamýšlí vedle závodů otcových pracovati ještě na svůj vrub. Právě přemýšlí a vypočítává, přinesla li by více fabrika na šmolku nebo sirky —

Kozák dosud u svého stroje vedle Rozvody; jejich síň požívá nejlepší pověsti, jejich práce nejdůkladnější. Tady se jenom časem zastaví Šrodl, provázen jsa svými dozorci, a aby také někdy ukázal dělníkům svoji náklonnosť, prohodí slovo dvě s Rozvodou. Na syna mrzáka ani si nevzpomněl. Vždyť mu dal celodenní mzdu, platil mu pět návštěv doktora a ani tyhle výlohy nemusel zadarmo „obětovati.“

Dnes postál déle v síni. Div divoucí, stará paměť se mu vrátila a továrník se tázal na syna zmrzačeného „vlastní neopatrností, vlastní vinou?“

Rozvoda poděkoval za optání a pronesl několik obyčejných frází. Kozák pilně naslouchal. Nedalo mu to, zastavil a řekl: „Což je Josefovi, pohodlně žije z pense, kterou si vysloužil a — nepracuje.“

Šrodl se kousl do pysku, zamračil se a rychle se obrátil ke dveřím. Na prahu se obrátil a zasvítiv jiskrnýma očima, volal prudce.

„Mohu také dělníky z práce propustiti dle libosti!“ —

„Což by nebylo zde možno!“

Však továrník slov Kozákových již nezaslechl. Byl dávno již za dveřmi.

„Tady také jedna skvrna“, řekl Kozák, „kde se kdo zkazí, tam také má nalézti podporu dostatečnou. Až budete starí, nemocni, až vám práce z ruky vypadne, pak si vezmete žebráckou hůl do ruky, mošnu na rameno a půjdete dům od domu, budete prositi o kus chleba... To výměnkem na stará kolena“.

Dělníci sklonili hlavy, stiskli rukověť strojů a zamyslili se. Co nás čeká, až sestaráme? Žebrácká hůl. A kdyby Bůh dopustil úraz jako na Josefa?

To sám Bůh suď! — — —

Dělníci ve protějších „kasárnách“ dobře uznávali, že Josef děti jejich k dobrému vede; vždyť všude dávaly tyto na jevo blahé účinky laskavých slov, napomínání a vzorného vedení. Mnohý otec, uslyšev, jak dítě jeho z rána i večer se modlí, vida, jak ručky k Bohu zvédá a za otce, za matku modlitby vroucí k nebi vysýlá, poprvé pociťoval kouzlo spořádané rodiny, zdálo se mu, že by mohl zůstati doma, že nemusí denně býti v hospodě a za ustřádaný peníz může hodné dítě ošatiti, by otrhanými šatečkami již nedávalo znáti ode všad zející bídu. A věru; dělníci v sobotu spěchali domů v četnějším počtu k veliké radosti domácích a nemalé zlosti pánů dohlížitelů. Nekoukali by tak na minutu, zahmouřili by časem oko, aby jejich kantiny se naplnily; a to ne — z Dubiny jako by pohrdali jejich výborným pivem, rosolkami, vuřty a přitvrdlými rohlíky.

Co se to stalo, jednou dokonce i „kasárníci“ přímo mířili k domovu. Na prahu všude hospodští trnuli a ústa zavírati zapomínali. Co s pivem, jež tak řádně „připravili“, co s rohlíky a uzenkami, jež právě z plísně byli očistili? Už by i za „plíšky“ prodali, ano i počkali „na křídu“, ale dělníci ne a ne.“

Za vsí se sešli, nikdo nepromluvil, po příčině náhlého spěchu k domovu se netázal. Mnohý se styděl, že mohl kdy pracně vydělaný peníz promarniti. Šli v tlupách, každý nesl něco domů ze skladu. Kozák s Rozvodou šli poslední. Kupovali na neděli kousek masa. Rozvoda si vzal celou hlavu, by měly děti co obírati. Nesl ji v šátku; krev dosud kapala z otevřených ran.

„Pro Josefa jsem koupil kousek jazyku; nějak se mi ten hoch nelíbí. Jakoby postonával . . .“

„Také se mně zdálo v neděli. Snad se příliš namahá?“

„Říká, že nikoliv; tahle práce že mu jenom zábavou. Uznávám; bylo by mu příliš smutno a dětmi se mile zabavuje. Zdárný účinek mile ho těší.“

Rozvoda přendal uzel do levé ruky.

„Však se má z čeho těšiti. Ani jsem sám nevěřil. Hleď jen, jak četně se vrací dělníci k domovu.“

Kozák ukázal pravicí ke předu. Plnou cestou se vraceli dělníci z práce — i ti, kteří zůstávali v Sušanech do bílého rána.

„Chodívali jsme sami —“

„S Josefem —“

„Chudákem. Tak se nám do srdce zamluvil, že bychom jej stratili jenom s bolným srdcem, s největší žalostí.“

„Snad jenom pouhá přeháňka. Je drsnější počasí než v letě, tudy neslouží tak zdraví mrzákovi. Jak mu chutná?“

„To je právě ta chyba,“ rychle odvětil Rozvoda, „že nechce sloužiti žaludek. Není divu, stále a stále ležeti, nepohybovati sebou, to by už musel býti člověk ze železa, by se neproležel a neobolel.“

„Arci že,“ dokládal starostlivě Kozák; „nejlépe, když zavoláme lékaře, nebo se s ním aspoň poradíme.“

Zatím dělníci se zastavili, skupina přibyla ke skupině a všicci pilně rokovali. Mladého Dobše bylo slyšeti nade všechny.

„Dáme každý maličkost, že toho nikdo neucítí. Zavolšanský mlynář je má na prodej. Bože, to bude radosti —“

„Tím splatíme jenom jako úrok velikého dluhu, jímž jsme mu povinni.“

„Tady do začátku!“

Dělníci vytahovali svoji vydělanou dosti skromnou mzdu a každý podal několik penízů do Dobšovy čepice.

„Jen aby nebyla roztrhána,“ smál se jeden, ohledaje primitivní pokladnici.

„Vždyť je svatební,“ omlouval se Dobeš.

„Nač to sbírají?“ tázali se sebe Rozvoda s Kozákem.

„Však bychom bez něho desetkrát více propili.“

„A prohráli —“

„Bude to radosť k nevyslovení! Ještě dnes večer půjdeme do Zavolšan. Musí nás nejméně osm, abychom se mohli střídati.“

„Mladí půjdou, mají dobré nohy a dech —“

„Kam, kam?“ volal z daleka Kozák na Růženčina muže. Rozvoda s telecí hlavou mu nemohl postačiti; kdyby spěchal, postříkal by si zánovní kalhoty a že by utržil od dělníků posměch, to mohl býti úplně jist.

„Do Zavolšan ke mlynáři pro — včely.“

„Kdo se chce pustit do včelaření?“ usmíval se Kozák. „To by byl div světa. Či chcete se od nich naučiti — pilnosti, práci?“ smál se dělník.

„Toho nám věru netřeba. Pilnosti. nás učí dozorce, k práci nutí hlad.“

„Ale přece ode včel něčemu se přiučiti můžeme — šetrnosti. Je vidět, že děláte počátek.“

Nikdo ani slovem nepřisvědčil. Však je na čase. Sami to nahlédli, že by dřívějším životem kopali si hrob.

„Kdo tedy si koupil včely?“ znovu se tázal Kozák, aby trapné ticho, na bránu svědomí bušící, přetrhl.

„My všicci dohromady. Budou darem —“

„Darem?“ divil se Kozák. „Smím se ptáti komu?“

„To víte,“ smál se jeden z dělníků, „že velké pány si člověk musí nakloniti. Ten nový přírucí je z míry hodný pán a milovník včel náruživý. Usnesli jsme se tedy, jeden úl od mlynáře pro něho odkoupiti a jemu darovati. Rozumí se, že souhlasíte a také nějakým dárkem přispějete.“

Řečník mrknul na ostatní; ti porozuměli dobře a Dobeš hned tu byl s pokladnicí — svatební čepicí.

Kozák zbledl, nevěděl, co říci. Vždyť mu i myšlénky uvázly, jako když pramen v rampouchy zmrzne. Pravda nebo lež, co zde mluví dobrý známý, k čemuž přisvědčuje i Dobeš? Že by dar skládali tomu, jenž dělníkům na jméno přijiti nemůže, který dělníky nejvíce dře, jim nadává, je tupí, německou školu udržuje na zmrzačení českých dětí, který nejvíce dává „štrofů,“ mzdu jak almužnu žebrákům hází? Nemožno.

„Nic nedáte?“ tázal se Dobeš, hrkaje stříbňáky.

„Já vás nepochopuji, já vám nerozumím.“

„Počkejte, tam hle Rozvoda, dohlížitel, ten vám dá hodně mnoho.“

„Leda telecí hlavu —“

Dělníci se smáli, jen Kozák dosud jako strnulý, jako bleskem omráčen. Všechna radosť dnešní ta tam. Dělníci se lepší, ale na druhé straně zaprodávají svoji důstojnosť.

Dary nositi pánům dozorcům, pánům dohlížitelům, ano i továrníkovi bylo dost obyčejným. Upracovaný dělník v neděli nalíčil oka na koroptve, nachytal kvíčal, nalovil v rybníce žab, nasbíral mravenčích vajíček a v pondělí časně ráno přinášel páry koroptví nebo kvíčal, talíř zadečků žabích, košík raků nebo ryb, talíř vaječek pro ptactvo — vše v čistém ubrusu zaobalené — do villy Šrodlovy nebo do domků pánů dohlížitelů, by si ulovil příznivé oko, by se tím snázeji udržel. Však Kozákovi se podobné vtírání hnusilo. Všude šel a mluvil přímo, veřejně; pracuje a chce mzdu zaslouženou. Tudy se tolik nyní polekal, slyše, že dubiňští dělníci přízeň si vykupují za krvavě vydělaný peníz. Však mnohem více jej dojala zpráva, kdo má býti obdarován.

„To špatně pochodíme, Kozák je držgrešle."

„Rád bych dal pro dobro dělnictva poslední groš, ale tak hle ani krejcaru."

„A sám již s mlynářem vyjednával o zakoupení jednoho mladého roje. Teď se zpěčuje. Ale však my rozumíme; sám by si rád přízeň a dobré oko zjednal."

Kozák se začervenal. Pravda, mluvil s mlynářem, kupoval včely.

„Nezapírám, byl jsem ve mlýně, smlouval úl, ale pro koho?" hájil se rázně dělník.

„Pro Josefa jako my," zvolal jeden dělník, nemoha déle poslouchati škádlení Kozákovo.

„Pro Josefa — našeho?"

„Ano pro Rozvodu, který nám tak hezky děti vede, je vyučujo a včely by rád měl."

„Tedy ne pro příručího, který nás tolik tupí, dře . . ."

„Pánbůh chraň!"

„Ani pomyšlení! To byl jenom žert."

Ač Dobeš nemíchal penězi, přece Kozák hned sáhl do kapsy a vzav několik šestáků, rychle je do čepice strkal. Ani se nedíval, kolik vzal. Snad polovici skromné mzdy.

„Tady vezměte; ale prosím vás, kdo vám poradil kupovati včely, kdo vás vybídl?"

Kozák byl všechen rozveselen. Vždyť dobře věděl, že dubinští dělníci dary si nebudou dobývati přízně svého vydřiducha.

„Od tebe jsme slyšeli, že větší radosť nelze způsobiti Josefovi, než darem pěkných holubů neb úlem včel. Holubů má již dosti nejrozmanitějších druhů, nejkrásnějších barev, ale včel dosud ne."

„Dobře máte, uznávajíce, co pro vás nebohý mrzák dělá, jak výborně vaše děti vede. Časem poznáte ještě více, dílo Mrzákovo se vyvine jako pestrý motýl z pupy. Až vaše děti dorostou —"

„I my staří poznáváme pravdu slov a napomínání Josefových. Děti nás na cestu pravou přivedly. Kdo by jim odolal, když prosí: „Tatíčku, nechoď dnes do hospody, buď mezi námi, vždyť zde u kamen teploučko, tak milo, tak příjemno!" Neznali jsme veliké ceny domácího krbu, nevěděli, co je tichá, klidná domácnosť."

Kozákovi div se oči slzami nezalily.

„Nevím, nebude-li dar váš, z upřímného srdce věnovaný, neduživci, na postel jenom odkázanému, příčinou nových trudů a zármutků. Vždyť se nebude moci ani na ně podívati, jak se kolem česla rojí, jak staví buňku vedle buňky, jak je medem plní. Holuby si vycvičil, že až na okno si přilétají pro potravu, že se dají i krmiti z ruky a pohladiti. Jinak se včelami —“

„Postavíme je hned před oknem na zásep. Aby k nim nikdo nesměl, ohradíme je. Až se otevrou dvířka, i oknem bude viděti život pilných včel.“

Kozák neodporoval. Sám pomýšlel, takto Josefovi zjednati potěšení. Že byl předstižen, pranic se nezlobil. Dělníci uznávají mrzákovy snahy, ukazují krásnou ctnosť — vděčnosť. Zajisté nezůstane toto kvítko ctnosti samo. Přijdou jiná a život bude protkán ctnostmi: zbožností, šetrností, přičinlivostí a jinými nebes dcerami.

Mrzákovo dílo docházelo odměny.

V neděli ráno když se rozbřesklo a Josef oknem vyhlédl, nemohl ani vlastnímu zraku uvěřiti. Na mlýnském kameni, kde, dokud zdráv byl, v podvečer sedával s rodičemi, kde užívali společně celá rodina milého pochládku, stály dva krásně natřené úly včel. Nejprve si myslel, že někdo odpočívaje úly na povýšené místo postavil; však když viděl, jak pěkně úly na podporách stojí, když viděl česla otevřená a v zadu dvířka pootevřená, neklamnou mu bylo pravdou, že otec tajně včely koupil a večer si je sem dal přinésti. Josef se rozhlédl po světnici. Všicci ještě spali, spokojeně oddychajíce. Hořel nedočkavostí dověděti se pravdy.

Nikdy svévolně nebudil domácích, i kdyby byl jejich pomoci nanejvýše potřeboval; ale dnes naschvál spustil na zem podhlavničku a když nic nepomohlo, silně zakašlal. Rozvodová se probudila.

„Co pak ti je, Josefe? Kašleš?“ ptala se starostlivě.

„Nic mi není, jen tak se mi zdá něco podivného pod oknem —“

Rozvodová již byla na nohou.

„Co, co?“

„Nelekejte se, tady před oknem jako úly —“

„Jak že?“ Matka dobře neviděla. Protřela si oči dlaněma a zvolala „Opravdu — včely!“

„Muži, vstaň! Rychle!“

„Již čas? Vždyť šero teprve. Či snad Josef nemocen?“ ptal se Rozvoda.

„Vstaň rychle a podívej se!“

Rozvoda o včelách pranic nevěděl. Než včera došel tlupy dělníků, na úly vybírajících, byla sporná věc s Kozákem odbyta. Dělníci zatajili před Rozvodou, co chystají Josefovi.

Rozvoda také vyskočil z postele a spěchal k oknu.

„Kdo to sem postavil?“

„Nikdo neví. A jak vše spořádáno kolem, koliky zatlučeny, země srovnána, úly ohraženy. To není dílo jednoho člověka.“

„A mně se právě zdálo. Hádal bych na —“

„Kozáka“.

„Ano, na toho. Ale že by se mně ani slovem nezmínil?“ divil se Rozvoda.

„A ještě večer u nás byl tak dlouho, až mně to bylo nápadné. Snad nás schválně zdržoval a zatím venku již úly ukládali.“

„Vždyť se mi zdálo, že slyším nějaký šramot, dunění země a když jsem se o tom zmínil, Kozák mne zdržoval, že to snad pes kolem stavení běhá —“

„Azor ležel pod kamny“, řekl Josef, očí z úlů nespouštěje „a několikráte prudce vyrazil, jako když někoho cítí u stavení.“

„Podivná věc“, uvažoval Rozvoda.

Nikdo neulehl, aby „dospával“; i děti vstaly a hned běžely k úlům, nedbajíce výstražných slov otcových, že včely na takové dotěravce mají ostrá žíhadla. Otevřely dvířka a Josef oknem nahlížel v podivnou dílnu pilných pracovníků. Ač tak z rána, přece již včely byly v plném proudu. Snad ani neodpočaly. Však přijde zima a pak bude odpočin dlouhý, nadejdou mrazy a včely usnou v poklidný spánek jako člověk, když po práci plném životě uleha k věčnému odpočinku.

Josef se zamyslil. Také bude moci spokojeně složiti hlavu, vědomí maje, že dosti pracoval na světě, že nebyl darmochlebem, že vyplnil úkol sobě svěřený, že těžil ze hřivny ku všeobecnému kapitálu lidstva?

Rozvoda se strojil do práce, ač času ještě dostatek. Byl vesel, spokojen. Ač byla neděle, přece spěchal do továrny. Vždyť se doví, kdo syna tak štědrým obmyslil darem!

Dělníci se pomalu trousili do práce kolem Rozvodovy chalupy. I z kasáren si přivstali. Jen ten nejčasnější nepřicházel. Dnes jako by právě zaspal a to naschvál. Jindy budil Rozvodu. Den co den se zastavil aspoň u okna, dnes darmo vyhlížely děti na silnici Ten bude všechno dobře věděti a pravdu vypoví, kdo včely sem postavil.

„Už jde, už jde!“ volal vesele Stáňa oknem. Josef se pozvedl, aby mu Kozák neušel. Rozvoda byl už netrpěliv. Bylo na čase, a aby i dozorce se opozdil, to by bylo svědomitému dělníku mnoho. Dlouho a toužebně očekávaný posléze přišel. Kozák se pousmíval, tak jakoby se byl výborně vyspal anebo hned z rana veselou novinu slyšel. Šel jako maně, ani se na včely neohlédnuv.

„Opozdil jsem se“, volal oknem; „je ještě starý doma?“

Liška podšitá prohlížel hrušku, na níž listí žloutlo.

„Jen dále, jen dál!“ zvala Rozvodová souseda.

„Je čas, abychom šli. „Kasárna“ jsou již prázdna. Či nastal obrat, že dříve ranní a pilní dělníci budou pozdě choditi do práce?“

„Prosím, nedělej kašpary,“ zlobil se Rozvoda „a pojď rychle dovnitř; chci se tě na něco důležitého optati.“

To už nesměl Kozák dále dopalovati, zvláště když se i Josef přidal a Stáňa s Annou „strýčka“ do světnice vtáhli.

„Podívej se, kdo sem postavil ty úly večer?“

„Já ne —“

„Tak odpovídá ten, kdo o všem dobře ví. Nezdržuj, ať jdeme.“

„Však nehoří a jednou „štrof“ neuškodí.“

„Nepokoušej a odpověz, kdo sem dal včely?“

Rozvoda byl jako na trní.

„My —“

„To toho opět vím. Kdo jsou ti — my?“

„No my — dělníci z Dubiny.“

„Dělníci?“

„Z kasáren?“

„Ano, sebrali jsme na ně včera cestou a odkoupili je od mlynaře. Malý to dar od dělníků za vše, co dobrého Josef dětem a vůbec všem dělníkům působí.“

„Tedy skutečně dar!“

„Od dělníků!“

Všicci se divili, Josef zakryl si oči. Márinka přiběhla do světnice, křičíc: „Už vyletěly všechny —“

Museli se usmáti dětskému rozumu. Teď napomínal Kozák do práce. Rozvoda byl zprávou o daru dělnickém tolik zaujat, že na vše zapomněl. Jeho synu — mrzáku takový dar.

V Sušanech dávno odzvonili, když Kozák s Rozvodou přišli do „díla“. (Dokončení)

Hippias II., dialog Platonův.

Filologicko-filosofická studie, napsal Alois Hlavinka.

(Pokračování.)

Myšlénka dialogu jest čiře sokratická.

Sokrates došel ve své rozpravě se sofistou závěru, že kdo úmyslně činí co zlého a všelijak ubližuje a křivdí, ač jest-li kdo takový, lepší jest, než kdo tak činí neúmyslně. Závěrek tento vším právem zaráží posluchače. Zajisté kde komu připadá na mysl, kdyby Sokrates a sofista úlohy si zaměnili, tak že by sofista tvrdil, co tvrdí Sokrates, a Sokrates by se tomu zpíral a tvrdil co tvrdí sofista, že by vše bylo až milo v pořádku. Snad tedy Sokrates si zahrával na sofistu nad sofistu a jal se vymetati čerta ďáblem, vyrážeti klín klínem?

Takto soudilo mnoho vykladatelů Platonových, kteří neviděli v dialogu nic jiného, než že Sokrates chtěl jednou v pravém světle ukázati vzorek rabulistického řemesla sofistův, kterak chybnými soudy a úsudky podkopávají veškerou pravdu. Jiní zase myslí, že Sokrates chtěl si se sofistou jen zažertovati, jej pomásti a zahanbiti. Nevidí tedy v dialogu kusa vážné pravdy.

Kdo takto soudili, patrně neporozuměli veliké části spisů Platonových, tak řečených dialogů bádavých (διάλογοι διαταζόμενοι). Tito vykladatelé však vlastní neznalosť sváděli na Platona. Ve spisech Platonových prý se vše kolísá a viklá a vzájemně si odporuje, poněvadž prý Platon si více hledíval bujné dialektiky než po zákonech správné myslivosti [1]). Největší pochoutkou prý mu bývá sofistu usvědčiti a poraziti, ať třeba důvody nedocela případnými. Tím prý se stalo, že Platon neuložil ve svých spisech dokonalého systému filosofického. Nahromadil prý si tolik vědomostí, že jich neuměl zmoci, promysliti, spracovati.

Někteří však z novějších vykladatelů pozírají na dialog tento vážnějším okem a hledají v něm věcnou stránku.

[1]) Meinerovy Verm. Schriften I. sv.

F. Schleiermacher[2]) myslí, že touto rozpravou má se upozorniti na rozdíl mezi theoretickým a praktickým (Susemihl[3]) slova tato vysvětluje a opravuje „mezi jednáním vědomým a nevědomým"), tudíž na povahu vůle a mravní mohutnosti; zároveň prý se má k tomu poukázati, ve kterém toliko smyslu může se ctnost nazývati poznatkem.

Ed. Zeller[4]) se domnívá, že touto rozpravou nepřímá činí se příprava ku vyššímu názoru o ctnosti jakožto poznatku. Z rozpravy prý jde na jevo, že jen podmínečně platí, že kdo vědomě hřeší, lepší jest, než kdo hřeší nevědomě, neboť onen má alespoň princip pravosti, tento však nemá ani principu pravé ctnosti.

Steinhart[5]) skoro téhož jsa názoru rozumuje dále, že kdo zná dobro, nezbytně zná také jeho protivu, zlo. Jakož pak nikdo, kdož dobro zná, nebude nic jiného chtíti a konati než dobro, tak i nikdo, kdo zná zlo, nebude chtíti zlo jakožto zlo. Kdo však přece koná zlo, nečiní tak úmyslně a k vůli zlu, nýbrž jen z nevědomosti chybuje, protože nezná zla a nemůže ho rozeznati ode dobra, k němuž každá bytost již svou povahou tíhne. Po této stránce vidí v myšlénce našeho dialogu jitřenku bohaté a prohloubené vědy ethické, která měla opraviti a nahraditi nedostatky ethiky čiře sokratické.

G. Grote[6]) ukázav, že Sokrates a Platon do ethiky uvedli více překvapujících novot než Hippias nebo Protagoras nebo kdokoli jiný, jehož lze zahrnouti ve jméno sofisty, vidí v našem dialogu důkaz, kterak rozuměl Platon pravé vědoucnosti. Sofista prý se domnívá, že ví mnoho, a přece není s to, aby vyložil nejprostší věci, kterým přirozený cit pomáhá. Pravá vědoucnost prý vyrůstá z jiných kořenů. Nikoli ten se může nazývati moudrým, kdo si na paměť vštípil několik theorémů, nýbrž má o pojmu věci míti jasno. Kdo nevědomě činí co zlého, jest jen z pola rozumný nebo duchem slabý a potřebuje správy poručníkovy. Takový člověk prý patří mezi lidi, jimž vykázal Xenofontův Sokrates místo v kapitole o μανία.

Připomeňme si tuto ještě, co jest o této věci nalézti u Aristotela. Aristoteles uznal totiž za potřebí něco vytknouti a vysvětliti o způsobu, kterak si vede Sokrates v tomto dialogu. V V. knize Metafysiky 29, 1025 A. vykládá Aristoteles ve stati o ψεῦδος, že i to, co budí nepravdivou představu (φαντασίαν ψευδῆ ἐμποιεῖ), jest také nepravdivo. Při tom se zmínil o některých chybách, jež prý se nalézají „ἐν τῷ Ἱππίᾳ". Aristoteles vytýká dva body z našeho dialogu, totiž kde se tvrdí, že lhavý a pravdivý jest totožný (ὁ αὐτὸς ὁ ψευδὴς καὶ ἀληθής), a za druhé, že kdo dobrovolně lže a vůbec dobrovolný zločinec že jest lepší (τὸν ἑκόντα φαῦλον βελτίω).

Aristoteles praví, že slovům ἀληθής a ψευδής nemá se zde rozuměti ve smyslu obyčejném, totiž pravdivý a lhavý, nýbrž že Platon slova ta položil zde o někom, kdo m ů ž e nebo u m í říci pravdu ale i nepravdu, že tedy ψευδής zde se stotožňuje s ὁ δυνάμενος ψεύδεσθαι.

---

[2]) Platons Werke, v Berlíně 1855, I. 2, str. 202.
[3]) Die genet. Entwicklung der platon. Phil., v Lipsku, 1855, str. 14.
[4]) Platon. Studien, v Tubinkách 1839, 8. str. 152 n.
[5]) Jeron. Müllerův překlad, v Lipsku 1850, I. sv. str. 97. 103 n.
[6]) Plato and the other companions of Sokrates, London 1865, Vol. I.

Tato mohutnosť (δύναμις) zahrnuje schopnosť mluviti pravdu i nepravdu, neboť ji má jen kdo pravdu ví, ale nezahrnuje v sobě úmysl (προαίρεσις), jenž může směřovati jen ku pravdě nebo nepravdě. Při Sokratově závěru jest prý návěsť chybná.

U druhé věty, τὸν ἑκόντα φαῦλον βελτίω, ukazuje Aristoteles na neplatnou indukci, neboť vychází ode vět, jako že dobrovolně kulhavý jest lepší. Tot prý ovšem platí o nápodobě kulhání, ale nikoliv o skutečnosti a nemá pražádného vztahu na ἦθος. Čí προαίρεσις směřuje ku lži v ethickém významu tohoto pojmu, ten jest a zůstává vezdy špatnějším.

Tolik Aristoteles.

Co Platon řekl v tomto dialogu o člověku lhavém a úmyslně zlém, jest sice pravda, ale není to pravda celá; jest to pravda jen po jedné straně. Této chyby dopouští se Sokrates i v jiných rozpravách Platonových. Chyba tato plyne odtud, že Sokrates přestává na pouhých duševních podmínkách lidského činu. Sokratovi totiž jest vědoucnosť již také výkonem ethické mohutnosti čili v ě d o u c n o s ť j e s t m u c t n o s t í; právě v tom se zakládá u něho jednota vědoucnosti a vůle.

Mylna jest také analogie o jednotlivých umělostech, jimiž Sokrates dokládá svůj názor. Tak třeba dobře běhati jest zvláštní dovednosť, jíž snad ten onen se těší, a přece nikomu, kdo té umělosti nemá, nemůže se to vytýkati za chybu. Ale zcela jinak má se věc s tím, komu by se nedostávalo smyslu ku spravedlnosti, ku pravdě a vůbec k dobru. Ony tělesné umělosti n e m a j í e t h i c k é h o m o m e n t u, mravního významu, a nemohou býti pevnou postatí ku přechodu ku mravnímu dobru. Neboť ne všech zásad mravních lze dojíti cestou logických soudů, neníť mravouka částí logiky: mravní zásady j s o u v š t í p e n y v n i t r o, a č l o v ě k n e m ů ž e j i c h l o g i c k y d o v o d i t i a d o k á z a t i.

Viděti tedy, že dialog má hojně chybných analogií a logických nedostatků. Ale podobné nedostatky lze nalézti i v jiných rozpravách Platonových, jež by sotva kdo vyloučil ze pravých spisů Platonových, jako Protagoras, Gorgias, Theaitet a j.

Náš dialog náleží do druhu oněch spisů platonických, jež dojímají člověka jako nějaká zběžná studie, v níž myslitel začíná se rozvíjeti v základních výzkumech, razí cestu další spekulaci, cvičí a zkouší se v technice dialektické tvorby a doby. Spisy tohoto druhu takořka jako ponikvy se ztrácejí beze všelikého kladného výsledu a náležitého konce, že čtenář, nepřiměří-li opatrného oka, ocitne se před hádankou utkanou ze samých protiv a sporů. V takových rozpravách nikdo si nevede jako znalec, jenž jiným neznalým udílí pravdu a poučení ze vlastní zásoby, nýbrž všichni jsou si na oko rovni, totiž všichni jednak nevědomi. Všichni tapají a hádají sem tam a nemohouce se dohodnouti, rozcházejí se.

Takovýto dialog bádavý, jak dobře uznamenal G. G r o t e, má v tom velikou zásluhu, že staví na oči podmínky, jichž jest potřebí ku správnému užívání obecných názorův ethických, a tolikéž okolnosti, na kterých se toto užívání mlčky zakládá. O jednotlivosti vezdy a každý soudí, o všeobecné pak podmínce a základně by nikdo nerozmýšlel, kdyby se mu nenamítla drastickým příkladem. Kde kdo chodí po zvyklé ušlapané cestičce obecných názorů, nejsa si jí ani

vědom: ale strhne-li jej kdo náhle s ní, hned se ocitá v nesnázích, i hledí se jich zbaviti.

Toť se výborně hodí k vyučovací methodě Sokratově a tím i Platonově. Sokrates rád vniká v duši posluchačovu, aby ji pobídl k dalšímu upřádání osnovy myšlénkové. Proto nikdy nevyslovuje posledního výsledu, neboť pokládaje myšlení za vlastní činnosť, ukazuje jen cestu, po níž posluchač předešlé správně-li pojal a správně-li postupuje, samostatně téhož dojde výsledu, co on. Při tom však přece neopomněl Sokrates vložiti na konec takového spisu několik slov, která dojdouce náležité pozornosti a úvahy, ozáří myšlénku pravým světlem. Čtenář má tedy jakořka sokratickými brejlemi na tu věc pozříti, aby jí správně porozuměl.

V našem dialogu jsou to slova: Protož kdo úmyslně lže a krade, „a č j e s t-l i k d o t a k o v ý“, jest lepší než kdo lže a krade neúmyslně. Sokrates položil si za základní větu své ethiky, jež i v našem dialogu jest vyjádřena, že spravedlnosti může se člověk právě tak naučiti, jako se může naučiti dobře počítati, dobře běhati atd., že spravedlnosť jest zrovna tak mohutností duševní, jako jest běhání mohutností tělesnou, čili vůbec, že ctnosti se může člověk naučiti, že vědoucnosť jest ctností (τὴν ἀρετὴν λόγον εἶναι). Kdo chybuje nevědomě a neúmyslně, jest ještě v těch místech, kde ani nerozeznává dobra ode zla, nedospěl ještě ani poznatku dobra.

Odtud rozumuje Sokrates dále: Kdo tedy dobro poznal, a by je jak moha úplně poznal, má se vší silou snažiti, kdo dobro poznal, ten může jen vědomě chybovati. Avšak jest kdo takový, aby vědomě chyboval? Sokrates to popírá, neboť vědomosť dobra zmáhá pak všelikou jinou zlou žádostivosť. Tím ovšem Sokrates velmi potlačil mohutnosť vůle a u všem ji podrobil rozumu. Přece však tvrdí, že nikdo vědomě a úmyslně nehřeší (οὐδεὶς ἑκὼν ἁμαρτάνει); zhřešil-li však, učinil tak z neznalosti (ἄκων ἐξ ἀγνοίας). V té chvíli, co člověk zhřešil, opadla u něho znalosť dobra; při dobrém rozumu však a důkladné znalosti dobra nikdo nemůže zlo samo ani voliti ani konati.

Toť jsou věty čistě sokratické, a ty se jasně zračí z našeho dialogu.

Myšlénka dialogu jest tedy čiře sokratická. Důležito však a zajímavo jest přesvědčiti se, že Platon v tomto dialogu přidržel se historického, skutečného názoru Sokratova, že tedy Platon nevložil tu Sokratovi na jazyk svou vlastní myšlénku, že ho neučinil hlasatelem něčeho, o čem historický Sokrates neměl ani domněnky. Platon totiž nešetříval vezdy historické pravdy a zvláště v pozdějších svých spisech kladl Sokratovi na jazyk své vlastní filosofické názory, o nichž Sokrates neměl ještě ani zdáníčka.

Za svědka této věci uvádíme druhého výtečného žáka Sokratova, Xenofonta. Tento muž svou povahou více tíhna ku věcem praktickým zabýval se filosofickým spisováním jen potud, pokud jej k tomu vedly a nutily živé zpomínky na Sokrata. Byl mysli bystré, střízlivé a ve filosofii zachoval stanovisko čiře sokratické. Jeho svědectví jest tudíž neklamné.

V „Pamětích“ (Apomnemoneumata čili Memorabilia Socratis) IV, 2, 14.) vypravuje Xenofon, kterak prý Sokrates kdysi v rozhovoru s Euthydémem tvrdil, že ze dvou, z nichž každý své přátele tak klame, že z toho vzniká omyl, kdo klame úmyslně, není tak nespra-

vedliv, jako kdo klame neúmyslně. Jako zde Hippias, tak tam Euthydémos to popírá a tvrdí živý toho opak, ale Sokrates se pokouší jej usvědčiti, dokládaje, že spravedlnost jest cosi, čemu se lze naučiti a znáti jako písmena. Znalec písma, naučiv se písmena psáti, může také cos nesprávně napsati, kdy se mu zachce; ale jen neznalec písmen může nevědomě a neúmyslně napsati cos nesprávně. Zrovna tak prý může spravedlivý, jenž se naučil spravedlnosti a ji zná, dopustiti se čeho nespravedlivého jen vědomě a úmyslně, kdežto neznalec, jenž doposud se nepřiučil moudrosti a jí nezná, dopustí se křivdy ať chtivě ať nechtivě.

* * *

Viděti, na jak vratkých a nejistých základech se ocítala řecká a vůbec pohanská theoretická ethika i praktická mravnost. Snaží se sice objasniti původ a základ mravnosti, ale ocítá se před tajemnou záhadou. Vědoucnosti se přičítá přílišná moc a síla na vůli, neboť nebylo, čím by se působilo na vůli. Podle toho by nejučenější lidé, jakožto nejlepší znalcové dobra byli také nejctnostnější. Že tomu však není vezdy tak, přejasně dokazují dějiny lidstva staré i zánovní. Vůle jest při všelikém lidském činu činitelem velmi důležitým, rozhodujícím. — Kde jest kořen zla za dob, kdy lidstvu dostalo se čiré pravdy zjevením Božím? Ve vůli. Rozum pravdu zná, ale vůle kazí rozum, že tento pak se snaží její důvody omluviti a ospravedlniti. Sám Sokrates uznával, že nedostačuje všude svým učením, že by vědoucnost byla již ctností a konem ctností, a odtud jeho tajemný názor o svědomí, známém to δαιμόνιον. Toto daimonion prý jej sráželo konati co zlého, ale k dobrému ho nepovzbuzovalo [7]). Ovšem že nepovzbuzovalo, anať k dobrému může povzbuzovati jen kladná milost Boží, gratia excitans, milost povzbudivá [8])

Má-li člověk konati co dobrého, nepostačuje pouze dobro znáti, nýbrž potřebí jest i kladných zákonů, čili potřebí jest desatera Božích přikázaní. Ovšem jsou pravdy uložené ve přikázaních, až na jednu, přirozeny, člověku v nitro vštípeny, ale nebylo dosti je člověku v nitru oznámiti, nýbrž i přikázati. Proto nezní pravda ta: jeden jest Bůh, nýbrž: v jediného Boha věřiti budeš; nezabiješ; nepromluvíš křivého svědectví atd. Pravdám přirozeným, které se týkají vůle, bylo potřebí dodati rázu věčně platného rozkazu, neboť ne vše, co přirozeno, bylo také ve přirozené původnosti zachováváno. Přemnohé přirozené pravdy a práva byly potlačeny a v pravý opak skrouceny. Pravda o jediném Bohu

---

[7]) Platon, Apolog. Sokr. 31. D.: Ἐμοὶ δὲ τοῦτο ἐστιν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον φωνή τις γιγνομένη, ἥ ὅταν γένηται ἀεὶ ἀποτρέπει με τοῦτο ὃ ἂν μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὔποτε.

[8]) Nach der Wahrheit steilen Burgen mag ein Andrer wohl die Pfade
dir durch Dorn und Felsen zeigen; führen kann nur Gottes Gnade.
Die Erkenntniss ist das Erbe nicht der Weisen, nein, der Frommen;
Nicht im Grübeln, nein, im Beten wird die Offenbarung kommen.
(Weber, Dreizehnlinden XVII. 14)

se zvrhla v mnohobožství, právo osobní svobody se zvrhlo v otroctví a což toho více a horšího.

Z nauky Sokratovy, z čisté to nauky přírodní, na jevo jde potřeba božských přikázaní, božského zjevení. Pravdu tuto ještě jasněji poznal a vyslovil Platon. „Ctnosti", praví Platon (v Men. 40), „nemůže se člověk naučiti, anobrž pochází z Boží pomoci; komu se jí dostalo, dostalo se darem Božím."

Jeho Sokrates totiž velmi rád a zhusta se vyjadřuje v ten rozum: má-li se co na světě zlepšiti, může to učiniti jen Bůh, jenž by nám ukázal začátek a jakořka vzor pravé spravedlnosti ἀρχήν τε καὶ τύπον τῆς δικαιοσύνης (Apol. S. 117. a Rep. II, 361.). Tuto vyšší bytost pak nazývá „Slovem Božím" Δόγος τις θεῖος (Faid. 84.), po němž by jako po nějaké pevné lodi mohl se člověk pustiti proudem života jistě a bezpečně. Ostatně mimo Platona skoro všichni přednější filosofové po Kristu, třebas křesťanstvím pohrdali a je potírali, uznávali potřebu božského zjevení. Tak třeba jen Jamblichius, Porphyrius, Plutarch, Proklus, Simplicius a j. Toť v pravdě „pohanské roráty". (Dokončení.)

Črty z minulosti a budoucnosti těles nebeských

J. Libický.

Motto: *„Tam vyskočila hvězda z všehomíra,*
tak krásná, líbezná, tak jasně milá,
že nebes báň se při ní rozednila
a nezůstavila ji o sirobě.
Tam v pravo, v levo kmitla světla k sobě,
tam pohromadě jako hejna ptačí,
tam jako ta kuřátka ve chumáči,
tam v řadě jako na oltáři svíce,
tam v párku jako bílé holubice,
a jinde jinak, až jich dobrým znětem
se nebe lesklo, jako louka květem."

V. Hálek.

Vzdálen jsa všeho hluku světského zastavím kročeje své v širošíré planině a naslouchám posledním zvukům zvonku v blízké osadě se ozývajícím. Již dávno rozloučily se paprsky sluneční posledním polibkem s vrcholky hor na obzoru se nalézajících. Stříbrný měsíc vyplul na oblohu, by ozářil bílým příkrovem krytou přírodu. Jak kouzelným proutkem vyvolány zjevují se miliony hvězd, aby ozářily a ozdobily ten tmavý háv, jenž nad tichou krajinou se rozložil. Ach, vy hvězdy, krásné hvězdy, jakou čarovnou mocí jste obdařeny, že všechen můj bol a žal zmírá, když pohlédám vzhůru k vám? Ač nad démant jasnějším leskem se skvíte, snáší přece oko mé tak mile záři vaši a ač nedostižitelnými jste, oko mé tak rádo utkví na vás! Mysl má povznáší se nad pozemské údolí a hledá útěchu svou u vás. Kdo byl ten, jenž kázal vám, byste co skvoucí diadém zářily v temné noci, kdo to byl, jenž dal vám onu moc, byste ducha pozorovatele ovládly tak, že opustí matku zemi, z níž vyšel a zadumá se v tajemství vašeho stvoření? Všemo-

houcnosti Božská, jak nevyzpytatelnou jsi! Tys bádavým duchem oblažila člověka, aby mohl touhu po nalezení původu hvězd ukojiti, tys vnukla pozemčanu bystrý rozum, aby vyzpytovati dovedl ony věčné zákony, kterým podrobeny jsou ty nesčetné hvězdy! — Již v šedé dávnověkosti pátral hloubavý duch lidský po jakési souvislosti hvězd s naší rodnou zemí, s blahodatným sluncem. Jednoduchý výklad o stvoření světa na počátku bible uvedený uspokojovati musel po tisíciletí vzdělané národy měrou takovou, že Leibnitz hříchem nazval od některého v bibli uvedeného bodu ustoupiti (a quibus discedere, religio est). Světlo a teplo uspořádalo se dle nejstarších názorů v chaos; země oddělila se, povrch pevný znenáhla vystoupil nad vodu a umožnil vzrůstu travinám, zelinám i stromům. Něžným těmto tvorům, jež tu žijí, aniž by citlivými se staly, přisouzen úkol důležitý. Živí se odpadky, čistí vzduch od plynů smrdutých a činí ovzduší zdravým.

Ve čtvrtém dni utvořilo se slunce, povstala noc a den.

Jak pravdivo! Neb skutečně musela se malá země před ohromným sluncem utvářiti. Nuž bylo zde živoucím tvorům příjemno; vystoupily z vod, země a vzduchu a rozšířily se po celé zemi, jak Aristoteles, otec přírodních věd, si byl představoval. Obraz ten tolik závažného v sobě chová, že s ohledem na prastaré stanovisko tvrditi smíme, že Mojžíš (před 3400 léty) největším byl geologem. Mocné slovo: „Budiž světlo“, jež rychlostí blesku tmu prolétlo, po staletí naplňovalo učence přemýšlováním, že země naše musí býti jemným etherem spojena s nejvzdálenějšími hvězdami. Nemožnoť si mysliti světlo, které s 800 billiony výchvějů v každé vtěřině 40 tisíc mil urazí, bez jakéhosi prostředí.

Až do první polovice 16. století nebylo možno sobě vysvětliti, jakým způsobem slunce, země a jiná tělesa nebeská povstala. Duchu lidskému lichotil náhled, že jest země středem všehomíra a že tu pevně a nepohnutě stojí. Ona že jest jedináčkem, miláčkem Tvůrce, pro ni že stvořen jest vesmír, celému tomu hvězdnatému nebi že kázal Tvůrce, aby kolem země se družilo, kolem ní obíhalo, ji zahřívalo a osvěcovalo. Tu vystoupil roku 1530. katolický kněz, náš Mikuláš Koperník, se svým dílem: „De revolutionibus“ a rozžehl světlo pravdy ve tmách bludu, kteréž po staletí zatemňovaly ducha lidského. Dokázal, že není země středem všehomíra, že nestojí ani uprostřed malé soustavy sluneční. Ukázal, že nikoliv země, nýbrž slunce uprostřed soustavy naší stojí, země pak jako jiné oběžnice kolem slunce putuje. Přesvědčil nás, že nejblíže slunce Merkur, pak známá večernice — Venuše a na třetím místě země kolem slunce koluje. Po té pak obíhá Mars a Asteroidy, jichž nyní čítáme na dvě stě. Za Asteroidy vyměřena pak dráha největší oběžnici Jupiteru a po něm Saturnu. V době velikého myslitele Koperníka tvořil Saturn hranici naší soustavy. Od té doby objeveny byly ještě Uranus a Neptun, tak že dráha tohoto omezuje nyní soustavu sluneční.

Z jednosměrného pohybu (od západu ku východu) všech oběžnic i měsíců, vyjímaje družice Uranovy, přivedeni byli slovútní dva mužové, německý filosof Kant a francouzský hvězdář Laplace [1]), ku

[1]) Pozn red. Katolická věrouka theorie této nezamítá, avšak žádá víru, že Bůh původní látky země naší z ničeho stvořil, že jí dal zákony, jimiž se

domněnce, že musí býti původ celé soustavy sluneční všem společný. Dle domněnky této byla původně celá soustava sluneční ohromnou kulí žhoucího plynu, od západu k východu se otáčející, jejíž prostornosť přesahovala meze nynější soustavy sluneční. Vyzařováním tepla v nekonečné prostory světové mlhovina chladla a objem její stával se čím dále tím menším. Nuž dokazuje mechanika, že koule volně se vznášející, kteráž se otáčí okolo osy, a jejíž prostornosť stále se menší, tím větší rychlosti nabývá. Rychlosť světové koule tedy v tom poměru se zvětšovala, v jakém se průměr její menším stával. Tím se tato koule na obou koncích osy (pólech) do jistých mezí splošťovala, až se oddělil aequatorialní prsten. Nestejným pak rozdělením hmoty roztrhl se prsten a navinul se v samostatný sferoid. Úkaz tento můžeme sobě znázorniti v každém kabinetu fysikálním. Důmyslný Plateau naplnil sklenici smíšeninou vody a líhu a do smíšeniny té vpravil kapku oleje téže hustoty, co smíšenina. Středem kapky zasadil železnou tyčinku a uvedl ji v rychlé se otáčení. Tím sdělen i pohyb s kapkou. Kapka na pólech se sploštila, při rychlejším pak otáčení oddělil se prsten rovníkový podobný kruhům Saturnovým. Podobně povstala nejdříve nejkrajnější planeta Neptun. Původní koule plynová stahovala se dále, oddělil se prsten druhý a dal vzniknouti Uranu. Oddělování prstenů těchto pokračovalo tak dlouho, až povstaly všecky oběžnice. Konečně pro velkou hutnosť jádra — našeho slunce — nebylo oddělení aequatoriálního kruhu možné.

U některých oběžnic opakoval se tento děj a vytvořil měsíce; u Saturnu ku př. viděti lze mimo rovníkové kruhy osm hotových družic či měsíců. Pohyb všech měsíců jest týž jako oběžnic, tedy od západu k východu.

Mimo jednosměrnosť pohybu oběžnic jsou jiné ještě důvody, které Kant-Laplaceově theorii nasvědčují. Jest to především spektrální analysa. Duha, po které druhdy bohové řečtí na zem sestupovali a kteráž byla Noemovi znamením úmluvy mezi Bohem a lidmi, stala se novým zdrojem ku poznání všehomíra. Známo, že světlo sluneční skleněným hranolem procházející rozkládá se v duhové barvy, v tak zvané spektrum. Zvláště pěkným ukáže se nám spektrum, dáme-li procházeti hranolem paprsky ze žhavé železné koule vycházející. Jedna barva přechází v druhou znenáhla a nepřetržitě. Podobné spektrum čili vidmo vidíme u všech pevných i tekutých žhoucích těles. Pozorujmež hranolem paprsky osvětlených par sodíkových, co uzříme? Světlý žlutý pruh na tmavé půdě! Procházejí-li paprsky světlých par železných, uzříme na tmavé půdě veliké množství (počtem 600) světlých čar v různých skupinách sestavené. Z barevného, duhového spektra soudíme důsledně, že paprsky vycházejí ze žhoucího tělesa pevného neb tekutého. Je-li však sestaveno spektrum z čar světlých na půdě tmavé, jistíme, že paprsky vycházejí z těla plynného.

Dle postavení čar těchto dovedeme souditi i na prvek, jenž paprsky vysýlá. Vytvoříme-li spektrum žhavé železné koule sodíkovými parami obstoupené, objeví se nám duhové spektrum s tmavým

---

řídí a že se vývoj její neděje slepou náhodou, nýbrž dle plánu a vůle Boží (Lehrbuch der kath. Religion od Dr. Ant. Wapplera díl. II. str. 67.).

pruhem. Poloha tmavé této čáry souvisí úplně se žlutou čarou sodíkového plynu. Vidmo žhavé, železné koule, obalené parami železnými, jest barevné, prostoupené 600 tmavými čarami, které úplně odpovídají čarám plynu železa. Ze spektra toho soudíme na určito, že paprsky vycházejí ze žhoucí pevné neb tekuté hmoty obklopené parami. Toho druhu spektrum dávají paprsky sluneční a my nabýváme přesvědčení, že slunce jest žhavé těleso, buď pevné neb tekuté a že obaleno jest svítícími plyny, jichž povaha snadno z postavení čar se dá určiti.

Frauenhofer byl první, který čáry ty zřejmě označil a proto nazývají se čarami Frauenhoferovými. Z čar spektra slunečního seznáno, že atmosféra sluneční chová v sobě plyny: sodík, železo, vápník, chrom, kobalt, nikl, měď, titan a zink. Jsou to tytéž prvky, jež obsahuje naše země. Totožnosť látek, z nichž země i slunce se skládá, nasvědčuje zajisté s důstatek společnému původu obou těles nebeských.

Bádáním velikého Herschla podány byly nové důkazy o pravdivosti Laplaceovy theorie. Píle a vytrvalosť slovútného tohoto astronoma stala se příkladnou. Kovová zrcadla, jichž ku dalekohledům svým potřeboval, brousil sám. Vypravuje se o něm, že býval při broušení až deset hodin tak zaměstnán, že neměl v době té volné ruky, aby jísti mohl a že sestra jeho Karolina musela mu pokrm k ústům podávati. Pílí touto zhotovil 200 zrcadel, z nichž jedno předčilo ostatní — a toho užil ku obrovskému teleskopu. Tímto vniknul hlouběji než kterýholiv pozemčan jiný do dalekého vesmíru.

Udivenému oku jeho ukázalo se množství hvězd neznámých a míst světlých, které nazval mlhovinami. Ony mají své vlastní světlo jako stálice a stojí zdánlivě nepohnuty v nezměrných vzdálenostech. Některé známy byly již dříve, ku př. mlhovina v Andromedě, která i oku neozbrojenému jest zřejmou. Z počátku měl za to, že mlhoviny ničím jiným nejsou, než shlukem stálic, jak skutečně u některých zdánlivých mlhovin (Cumuli) byl nalezl. Pilnými studiemi podoby, obrysu a vzájemné jich polohy nalezl, že jsou to skutečné mlhoviny a že to jsou dosud neutvářené světy. Počet jich určil na 3000.

Bedlivým pozorováním dospěl konečně Herschel k úsudku, že jsou mlhoviny tělesa nebeská nově se tvořící a úžaslému oku lidskému ukázal skutečný obraz dávné minulosti naší sluneční soustavy. Domněnku Herschlovu potvrdila také spektrální analysa, kterou ukázalo se, že dávají některé mlhoviny spektrum těl plynných — tvořících se světů, jiné tekutých neb pevných, téměř již hotových těles nebeských.

Naskytá se však ještě jiných důvodů pro uvedenou theorii. Jak již podotknuto, měl Herschel množství různých dalekohledů. Nařídil-li dalekohled ku jistému bodu mléčné dráhy, uviděl určitý počet hvězd. Vzal-li dalekohled silnější a k témuž bodu jej zaměřil, uzřel hvězd více, neboť vniknul hlouběji do vesmíru. Ještě silnějším dalekohledem objevil v témž místě ještě větší počet hvězd, zkrátka ve směru mléčné dráhy nenalezl tak snadno ohraničení. Jinak však bylo, postaven-li dalekohled ve směru kolmém ku rovině mléčné dráhy, zde již třetím dalekohledem neuviděl hvězd nových, ba ani nejsilnějším teleskopem nepodařilo se mu objeviti novou hvězdu.

Bedlivým pozorováním ve všech směrech mléčné dráhy dovedl zobraziti podobu celého hvězdnatého complexu, kterýž ukázal se mu jako sploštělá čočka, jejíž větší průměr, ležící ve směru mléčné dráhy, šestkrát tak velký byl, jako průměr kolmo na rovinu tuto stojící.

Bedlivými prácemi Vilh. Struve (ředitele hvězdárny v Pulkavě) dokázalo se, že hvězdy v počtu as 2 milionů tvoří podobu sploštělé čočky, okolo níž dvojitý prstenec (mléčná dráha z 18 mil. sluncí se nalézá)

Poněvadž se nenalézáme v rovině mléčné dráhy, nýbrž severně od ní, vidíme bližší nám prstence oba, kdežto vzdálenější partie jich se kryjí. Tím vysvětliti lze vidličnaté rozvětvení mléčné dráhy. Různým pozorováním zjistilo se dále, že uprostřed tohoto complexu hvězd nalézá se mlhovina v Orionu, z které se v daleké budoucnosti vytvoří slunce, aby bylo středem všech soustav slunečních, což Mädler v souhvězdí Plejad chybně stanovil.

Není pochybnosti, že všech 20 mil. sluncí povstalo z obrovské mlhoviny, kteráž vyzařováním tepla čím dále tím větší rychlosti nabývala, až nastalo to, co věčným Tvůrcem danými přírodními zákony veleno, totiž oddělení aequatorialních kruhů; vytvořily se však prstence jen dva, neb po té rozpadla se mlhovina ve skupiny se svými středy, jež vzniknouti daly jednotlivým sluncím, z nichž 18 milionů dvěma prstencům mléčné dráhy náleží. Měla-li domněnka ta býti pravdivou, musel by se pohyb všech těles díti v jednom směru, což také pozdějším bádáním k největšímu udivení našemu shledalo se.

Bádavý duch lidský neuspokojí se pouze obrazem z dávné minulosti, on spěje dále a opíraje se o známé zákony přírodní, trhá roušku, která zakrývá budoucnost. Co díti se bude dále s naší zemí? Bude věčně v nynější dráze obíhati slunce? Aneb blíží či vzdaluje se životního zdroje svého? To jsou otázky, které každému vzdělanci mimoděk na mysl přicházejí. Všem podobným otázkám dovede dnes věda dosti určité dáti odpovědi. Již Laplace před sto lety dovozoval, že dráha země jest proměnlivou, jednou se blíží, podruhé se vzdaluje slunce, však průměrná vzdálenost její že zůstává stejnou. Dnes však víme, že země, podobně jako planety ostatní, slunci se blíží.

Že Laplace v důmněnce té pochybil, toho vinu nesou tehdejší známosti o vesmíru; mělo se totiž za to, že tělesa nebeská nemají překážek ve svém pohybu.

Však tomu jest jinak. Celý vesmír prostoupen jest jemným etherem, kosmickým práškem, meteory; vše to jsou překážky sice nepatrné, ale působí-li stále po miliony let, vyvolají přece účinek. (Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo.) Dráha země jest výslednicí síly tangencialní a přitažlivosti sluneční. Kdyby síly ty se neměnily, zůstala by také dráha země stále nezměněna. Hmoty zemské však množstvím meteorů na ni dopadlým přibývá, tím zvětšuje se síla přitažlivosti slunce, jemný ether ve vesmíru zmenšuje sílu tangencialní a tím se stává, že dráha země přechází v jakousi spirálu, blížíc se stále slunci, až konečně země do slunce padne. Že by se tak v brzku stalo, netřeba se obávati, neb teprve po tisícletích lze zjistiti nepatrné přiblížení.

Podobný osud, jaký očekává naši zemi, stihne i měsíc. Kolotaje kolem země blíží se jí víc a více, až se zemí se srazí. Dnes již známa astronomům velikosť přibližovaní se měsíce k zemi; obnášíť ve 100 letech as 9′ a nebylo by tudíž za těžko vypočítati sraz měsíce se zemí. Jsou však jiné okolnosti, které výpočet ten stěžují a katastrofu do nedozírné budoucnosti prodlužují.

Přibližování se měsíce ku zemi bude míti na ní v zápětí velikých obratů. Příliv a odliv, podmíněný přitažlivostí měsíce, stal by se mocným, vodstvo vystoupilo by z břehů, ohromné vlny valily by se po pevnině, jícny sopek by se rozevřely a vnitřnosti zemské vychrlily by se na povrch, blesky by se křižovaly atmosférou a země otřásala by se ve svých základech. Mocné tyto převraty zmenšily by rychlosť otáčení se země kolem osy a tudíž nestejné přibližování se měsíce ku zemi. Však nejen oběžnice slunce našeho spějí k úplnému rozmetání, ale i týž osud stihne oběžnice soustav jiných. Toť theorie jedna, která nám líčí rozklad těl nebeských ve světový prášek. [1])

Jak již podotknuto, vyzařují veškerá tělesa nebeská, tedy i slunce, teplo do světového prostoru a vstupují v stadium chladnutí. Sluneční žár přestoupil již stupeň své největší teploty a ztrácí denně množství tepla, tak že musí nadejíti doba, kdy úplně vychladne a pokryje se tuhou korou, jak se stalo na zemi a měsíci již před tisíci lety.

Ochlazení slunce provázeno bude zvláštním zjevem — utvoření se totiž vody na slunci. Potřebné k tomu prvky, kyslík a vodík, na slunci jsou, toť dokázáno! Vysoká teplota nynější ovšem nedopouští vytvoření se vody. Ale až dostoupí chladnutí jistého stupně, přihodí se úkaz, který v každém kabinetě zříti můžeme.

Pouští-li se totiž kyslík a vodík ze dvou různých nádrží na sebe a smíšenina ta se zapálí, tu vybuchuje s největší prudkostí a spaluje se na vodu. Podobného cosi dá se předpovídati na slunci. Děj ten provázen bude ohromným třeskotem a okamžitým vzplanutím slunce.

Náhlé vzplanutí těl nebeských pozorováno již bylo as ve 20 případech a uvedeným způsobem by se daly snadno vysvětliti. Jeden z nejzajímavějších takových úkazů pozorován byl slavným Tycho de Brahem. Když učenec tento 11. listopadu 1572 v noční době vstoupil do své laboratoře, uzřel pojednou na obloze v místě, kde nikdy dříve hvězdy neviděl, intensivně zářící hvězdu. Záře hvězdy byla tak jasnou, že i ve dne byla viditelnou a lidé bujné fantasie zjev ten za zázrak považovali. Lesk hvězdy však stále ochaboval, až po $1\frac{1}{2}$ roce pouhému oku zmizel. Posledně pozorován byl zjev ten 27. prosince r. 1876. Jul. Schmidtem, ředitelem hvězdárny v Athenách. Vyvinutím tohoto třaskavého plynu na slunci udál by se výbuch tak ohromný, že by zničiti musel veškeren organický život na zemi, pokud by takového na zemi stávalo. Vznik vody způsobem tímto na slunci nehrozí však zemi takovým nebezpečím, jako nenáhlé, ale

[1]) Komu by nepřipadla při čtení této theorie slova písma sv.: Slunce se zatmí, měsíc nedá světla svého, hvězdy budou padati s nebe. — Na zemi bude soužení národů pro bouři hluku mořského a vlnobití. (Mat. 24, 29. Luk. 21, 25.) Pozn. redakce.

stálé ubývání vody na povrchu zemském. V té míře, v jaké ubývá teploty vyzařováním na naší zemi, vniká voda hlouběji do útrob zemských. Zde spojuje se nejen mechanicky, ale i chemicky s látkami zde obsaženými a nevyjde více na povrch. Jen malá část vniklá do vnitř země vychází různými prameny na povrch.

Tak lze ustavičné ubývání vody stopovati, až nadejde doba, kde vymizí úplně a vsákne do vnitra zemského, tak jako na měsíci nepochybně se stalo. V měsíci tudíž vidíme jako v zrcadle budoucí stav naší země.

Nechmež nyní uplynouti miliony a miliony let a popatřme na stav nebeských těles v nedozírné té budoucnosti.

Angličan Thompson dovozuje, že veškerý pohyb ve vesmíru, který stále se zmenšuje, proměněn bude v teplo.

Princip, že skutečně pohyb v teplo přechází, jest s důstatek znám. Tlučeme-li kladivem na kovadlinu, zahřívá se kladivo tím, že pohyb jeho jest zrušen odporem kovadliny, přechází ale v nejmenší částky atomy železa, jichž pohyb sice nevidíme, ale pociťujeme co teplo. Opáčně povstává z pohybu teplo. Pozorujme jen parní stroj. Voda v kotli se zahřívá a částky vody přecházejí v pohyb. Čím teplejší voda, tím rychlejší pohyb molekul, až konečně tyto se od sebe odloučí a povstane pára. V parním kotli pohybují se částky ty ohromnou rychlostí a vzbuzují onen veliký tlak, kterým lze nejtěžší práce vykonati. Co však stane se s teplem, které stále nebeskými tělesy jest vyzařováno? Teplem tímto zahřívá se ether, jímž prostor všehomíra jest naplněn; atomy jeho přecházejí v pohyb, který stává se tím rychlejším, čím více tepla ether nabývá. Rychlý tento pohyb atomový účinkuje na tělesa nebeská jako tlak, čili všeobecnou gravitací, kterou tělesa nebeská se přitahují. Původ gravitace neleží tedy cele ve hmotě, nýbrž mimo ni, totiž v napnutí etheru, jak již genialní Newton soudil.

Přeměna pohybu v teplo má za následek zvětšování se gravitace, až nabude tato takové síly, že nejen veškeré oběžnice do slunce padnou, ale i všech 20 milionů sluncí jednu ohromnou kouli vytvoří.

Soustředěná teplota v tomto obrovském slunci promění veškeru hmotu v páru a tak povstane původní mlhovina, z kteréž opětně dle Kant-Laplace-ovy theorie nové světy tvořiti se budou. Trosky světů starých stanou se kolébkou světů nových! Tak objeví se nám celý vývoj všehomíra co velkolepá pulsace světová, jako občasné stahování a rozptylování se hmoty, v nížto život země jest jen nepatrnou vlnkou v moři časovém.

Za povoláním.

Napsal František Jiří Koštál.

Rozmanitá, z rozličných koutů země shromážděná společnost! Jak to v lázeňském místě obyčejno! — Tam přitloustlý bankéř, hodlající ztratiti několik percent ze svého tělesného objemu a vedle něho jeho nadějná dcera, hledící tak vyzývavě, jakoby zasluhovala pro papínkovy miliony zvláštního po-

všímnutí a naproti těmhle hodně přizrzavělý a ještě více pohodlný — kdysi bankrotář — teď však na rumech štěstí jiných zbohatlý soukromník! A stranou na nádherné pohovce odpočívá vznešená dáma, choť prý vysokého jakéhosi úředníka, jíž bez ustání dvoří se moderní „dandy“ — baron anebo dokonce syn nějakého „dobytkáře,“ jeden z těch, kteří se dnes prohánějí se „skýlkem“ na oku a s ješitností v hlavě a rozhazují beze všech rozpaků otcovo „pracně“ nabyté jmění. Ti to mohou dělat — nebo — abych však daleko nezabíhal, doplním raději obrázek té rozmanité společnosti. Dlouho to už trvati nebude! Obmezím se beztoho jen na malý, teplý salon hotelu „G.“, do něhož se moje společnost utekla jednoho srpnového dne, když od hor to zavanulo a zahřímalo a nastalo pak sychravé počasí. Kde pak bych také vám mohl představovati celou lázeňskou společnost, rozprchlou za takového nečasu do všech téměř prostor nádherného „hotelu“? To by asi šlo těžko! Jak pak může v takovém shluku vzácného panstva říci člověk takový — jako já — (o mně se vůbec říká, že lidi málo znám); jak pak může člověk takovýhle říci o tom anebo o onom: ten a ten je tím a onen a onen je oním? Člověk dívá se tak v tom shluku dnes na někoho a vidí jej, jak se roztomile baví s krásnou pletí, pozoruje, jak ta krásná pleť neví, kam se má dříve podívati a čemu se má více na tomhle (řeknu) šviháku obdivovati, zda graciésním pohybům, či sladké řeči jeho anebo dokonce těm vouskům tak pečlivě přikrouceným a zítra? — Zítra je po lázních poplach, že prý utekl kasír toho a toho domu! A to byl ten, na něhož se krásná pleť nemohla dosti vynadívat a jemuž se nemohla dosti obdivovati! Táži se vás! Mohl jsem vám včera toho člověka s těmi graciesními pohyby, s tou sladkou řečí a s tím tak pečlivě přikrouceným vousiskem představiti jako — zloděje? — Všechnu lázeňskou společnost představiti to tedy těžko! Jak pravím, obmezím se jen na ten útulný, teplý salon, v němž víte už, že odpočívá bankeř s dceří spanilou a vyzývavou a přízrzavělý bankrotář a „dandy“, bavící choť vysokého úředníka. Uvedu, aby společnost byla úplná, ještě dvě osoby, jež jsem si pro konstrast nechal naposledy. Podívejte se tam na toho vysokého! Sedí vedle bankrotáře a politizuje tak, jakoby chodil někdy k Napoleonu třetímu do školy! „Dandy“ říká o něm, že to žid — a má pravdu; neboť jiný by ve své politické žvavosti rozhodně tak vytrvalým nebyl! Chce on stále a stále vésti slovo. Řeč žene se mu jako proud, ale ne jako proud tam toho čistounkého potůčku za lázeňským parkem; spíše jako proud pořádně kalné bystřiny, když je tak bouře a deštivý příval, jako právě teď. Prosím vás! Politizuje a líbá při tom Bismarka a nemůže přijíti na jméno slovanské myšlénce. — Zdržel jsem se u tohoto více, jak jsem řekl, pro kontrast! Ano pro kontrast oproti tam tomu tichému starci s hlavou sešedivělou a sedícího opodál vznešené společnosti tak tichounko, jakoby sem ani nepatřil. A přece on tu všech nejdéle. Přijel v malém nepohodlném vozíku, všecek jsa zahalen v teplé pleny pro reumatismus ve skráních — ještě před „dandým“, jenž si beztoho příspíšil ne pro své zdraví, ale z té příčiny, aby si najal někde pohodlný byt s pohodlnou vyhlídkou na „promenádu.“ Sedí tu ten stařeček, jakoby sem ani nepatřil. A přece má tu právo to nejstarší — poněvadž tam za tím velikým krbem, za tou zdobně pracovanou římsou našel si hned z počátku útulek

ten nejmilejší. Jindy usedal tu sám a sám Dnes ho z něho vytrhla ta vznešená společnost, uprchnuvší před nepohodou. Ale on toho nedbá! Sedí tiše opodál, jakoby těch vznešených tu nebylo! To je už tak zvykem při smavé dobrácké tváři a při těch modravých i za bolestí spokojeně v před hledících očích, to je už tak zvykem usednouti někde v pozadí a nevtírati se společnosti vznešené! Těm však ten tichý stařec přece nedá pokoje! Šeptajíce táží se sami sebe, kdo to asi je. — Kdyby mohli nahlednouti pod černý šat, jímž je stařec zahalen a kdyby viděli pod ním, že bělá se perleťový kněžský nákrčník — věděli by to hned a snad by se pak tam ten bankéř a jeho spanilá dcera a bankrotář a politik žid o toho kněze už — jak to ve velkém světě zvykem — nestarali! Ale takhle? Jsou odkázáni na domněnky! Pan bankéř ten by řekl, že to Angličan, kdyby mu nevadil výraz tváře tak příliš dobrácký a tedy neobchodnický. Jeho dcera, jíž je to při její milionech dovoleno, býti romantickou, ta, že prý to dokonce nějaký tajný kníže. Bankrotář chce také něco zašeptnouti, ale myšlénky mu jdou jaksi zvolna! Jsou nejspíše spohodlněly jako on sám! A žid politik? Ten by řekl, že je to Čech, soudě tak po modravých očích — ale vadí mu zase ten úsměv plný klidu a dobroty! Neboť míhají se mu v tomhle okamžiku před očima hrozné výjevy z Chuchle a už už představuje si každého Čecha sokem jiskřícím zlobou, s rukávy vykasanými až k rameni a s pěstí hrozivě vztaženou! Není možná, aby to byl Čech! — — —

Jen švihák, „dandy“ moderního štilu, jen on si stařečka ani nevšiml. Co po starci? Jemu kyne budoucnost, co mu tedy do toho zahaleného starouška, kterýž sem beztoho přišel „z pravé příčiny“, za příčinou svého pochroumaného zdraví. Ano, jemu kyne budoucnost! Před nim choť vysokého úředníka, snad dokonce — ministra — a to už stojí za to, aby se bavil a aby si zjednal přízeň v očích paní vznešené! A on si ji zjedná — ano zjedná a to na vzdory tam té pyšné a vyzývavé krásavici s těmi miliony, která, když ztratila tuhle kdesi o procházce zlatý náramek — a když on se jí nabízel, že ho vyhledá a vyhledati musí, třebas měl svůj život ztratiti — ještě se rozhněvala a ještě pyšně se na něho podívala — a pak? — . . Pak strhla majestátně z bělavé ručky náramek druhý a vhodila jej v proud bystřiny a to proto, že prý má náramků co dní do roka. —

Za tohle tedy na vzdory bavil se „dandy“ s paní „ministrovou.“ —

Ale ta zábava, ta zábava!

Dandy vyčerpal už všechnu zásobu zdvořilých slov, užil všech řečnických obratů, o nichž se jednou kdesi v „kasině“ zcela po plebejsku dušoval, že jim vyklouznout není možná — a paní ministrová dívala se při tom ven — tam, odkud bouře, déšť a teď sychravý vichr vyhnal celou společnost sem do salonu, k teplému krbu! Dívala se, jak šlehá vichr prudce dešťovými krůpějemi v okno a poslouchala, jak občas to zavíří v krbu prudčeji a prudčeji a jak při tomhle vždy otřásají se křišťalová skla nádherného salonu. —

Vlastně tímto byli vyrušeni ze své zábavy všichni. Nadějná dědička milionů bankérových přitulila se v bázni k papínkovi a zapomněla docela na své vyzývavé pohledy, bankrotář vrtěl sebou

netrpělivě a žid politik? — Tomu přetrhl ten vichr a ty krůpěje deště, tepající v křišťálové sklo, jeho světoborné plány zrovna v prostředku! Právě v tom, když vítězně vyháněl ruské orly z Evropy a když v Praze vůdcům národa nasadil na hlavy „piklhaubny“ a sám obláčel se ve zlato „premiér ministra“ — —

Po zábavě! —

Vznešené společnosti zmocnila se nuda. Jakž by ne? Včera pravý srpnový den, záhřevný a jasný a teď — déšť a vichr.

V saloně ticho a smutno! Jen tam z kouta za tou ozdobnou římsou velikého krbu zářil dobrácký úsměv šedivého starce!

Ale toho si teď nikdo nevšímal.

Vichr vířil v krbu přímo meluzinou, hučelo to a svištělo a krůpěje dešťové dopadaly a tepaly ostrcji a ostřeji — až všechen křišťál byl v jedné záplavě vody! —

Pojednou však tohle vše přehlušeno!

Ze vzdálí, od parku, tam, kde každý strom prohýbal se pod tíží vichru a pod tíhou deště, ze vzdálí hrčel a rachotil a blížil se po lázeňském dláždění povoz!

Uprostřed nudy chytá se člověk vyrušení každého!

Vznešená společnosť bezděky povstala a šla k oknu! Chtěla viděti toho, kdo odvážil se teď v takovém nečase rozjeti se!

Nejdříve zvědavé dámy, za nimi nevyhnutelný „dandy“, pak zakulatělý bankéř, za ním zpohodlnělý bankrotář a poslední všech žid politik.

Byli u okna! Co asi viděli?

Křišťálové okno spoustou vody obalené nedovolovalo ovšem rozhled jasný a zřetelný; ale vzácná společnosť viděla přece dosti. —

Ve vichru a v dešti ujížděl kolem oken nádherného a vyhřátého salonu povoz a na povozu — kněz — s hlavou odhalenou! — Vichr protřásal mu vlas, krůpěje dešťové šlehaly mu v obličej; ale hlava jeho nehledala přece útulku v záhybech prostinkého pláště! Byl ten kněz nade všechno tohle jaksi povznešen! Oči jeho zářily leskem zvláštním, jaký leskne se pod řasami toho, kdo cestou za povoláním nedbá překážek a nedbá svízelů. —

„Kněz a — k nemocnému,“ zašeptla dojatá choť vysokého úředníka.

A při tomhle otřásl se bankéř — překračoval jaksi netrpělivě bankrotář a zakýval s úštěpačným úsměvem hlavou — žid politik!

Dotkla se těchto slova vznešené dámy jaksi nemile.

„Kněz a k nemocnému — chudák“, a dáma opakovala ta slova teď tak jasně a zřetelně, že je slyšel až tam ten šedivý stařec za římsou.

„A v takovém nečase!“ „Dandy“ k vůli vznešené choti úředníkově chtěl ukázati, že mu toho kněze také líto! — „Řekněte, milostivá“ — dodal — „není-liž tohle nesmysl? Ten člověk tam kdesi, dejme tomu, že umírá — umírá — umře tak jako tak, k čemu takovéhohle nepohodlí?“

„K čemu?“

„Dandy“ se až ulekl!

Před nim tam ten stařec s hlavou sešedivělou a s dobráckým úsměvem! —

Teď však se neusmíval! V modravých jeho očích zářilo nadšení. —

„K čemu takového nepohodlí?“ tázal se stařec s důrazem — a dodal — „Chcete-li, řeknu vám to, chcete? Ovšem vy spanilé dámy a vy pánové jste zvykli zábavě jiné, než jakou může vám podati chudý, znemocnělý kněz — pohorský farář — ale teď tam venku — a stařičký kněz se usmíval — teď tam venku takový nečas a tady, jak pozoruji, nevolno — snad mne vyslechnete přece laskavě, když vám budu vyprávěti příhodu neobyčejnou, mezi tím co můj bratr skytati bude kdesi útěchu poslední.“ —

„Oh prosím, prosím,“ zaznělo se rtů vznešené dámy teď jaksi dojaté. — Tato nevěděla ani, jak se to stalo, že chopila se ruky starého kněze a že ji stikla. Cosi ji k tomu starci, knězi, táhlo!

„Oh prosím, prosím,“ opakoval blahosklonným úsměvem „dandy.“ —

„A ostatní?“

Byli zvědavi! Dříve se jim zdál ten stařec záhadným a teď on tu záhadu rozluštil sám, prohlásiv se za kněze. Opravdu! Jak tu ten stařec postavil se sebevědomě, svezl se mu s krku černavý obal — a pod ním? Bělavý, perleťový, kněžský nákrčník — —

„Prosíme, prosíme,“ odpověděli sborem! Kdy pak tihleti slyšeli kněze katolického? Bankéř, ten nemůže do chrámu pro samé obchody a jeho dcera? Ta by si tam umačkala hedbáv šatů svých. Bankrotář — ten moc pohodlný i na měkké lenošce a žid politik? Ten mluvil s knězem v životě svém dvakráte a to tehdáž, když se jednalo o hlasy k volbě. A teď budou kněze slyšet, ne kázat — ale vyprávěti. —

A vznešená společnosť, vzavši starce kněze ve svůj střed — zasedla ke stolu.

A stařeček kněz vyprávěl. —

* * *

Vyprávěl prostě sice, avšak mile a lahodně. Tu a tam zachvěl se hlasem, — než to neubíralo kouzla jeho prostým a milým slovům; ba spíše dodávalo jim větší ještě přitažlivosti. Bylo to aspoň na posluchačích znáti. — Započal:

„Před lety, — na čase nezáleží — přišel, dostal se na faru, řekněme v Bučicích, dostal se na faru tu mladý, horlivý kněz — pojmenujeme jej třeba — Hradil. Kaplanoval jen asi pět roků a stal se farářem! Podivno! — Bylo to tak: Přišla — přihrnula se v kraje ty nakažlivá nemoc — otravné nešťovice a dva faráři, mezi nimi i bučický — padli jim za oběť. Zemřeli v povolání svém! Tuhle snad mohlo by se také říci — „ten člověk tam umírá, umře tak jako tak — k čemu pak takové nepohodlí?“ („Dandy“ sebou trhl.) — Ano, umíralo a umřelo v týž čas lidí bez počtu; já však pravím, že zemřeli by ti lidé smrtí ještě děsnější, kdyby nebylo těch mužů dobrých v povolání svém a věrných, kteří ve chvatu přímo křečovitém pobíhali po celý den od jednoho ke druhému, tak že když dokopýtali se svých příbytků, padali u prahu zemdlením; tvrdím, že umírali by ti nešťastní stížení smrtí ještě děsnější, kdyby mužové

tito neskytli jim útěchy poslední. A sami pak podlehli nemoci nakažlivé! —

Tak stalo se, že dostal se mladý kněz Hradil na faru bučickou! — Řekne snad někdo: „toť asi byla jeho radosť!“ Nebyla, vznešená společnosti! Já — stařeček se zajikl — ano já jej znal, já viděl, jak oplakával a upřímně oplakával svého faráře, u něhož kaplanoval, a já viděl, jak zablyskly se mu vždy slze ve zracích, když kráčel kolem rovu svého předchůdce. Byltě farář Hradil dobrák, veliký dobrák! Takhle aspoň o něm soudil lid, přilnuvší k svému duchovnímu správci se vší důvěrou a láskou. „Svět představoval si tak jako anděl“ — takhle zase o něm říkali jeho kolegové. — Nikdo mu nebyl špatným, každému stisknul ruku stejně a měl týž úsměv pro boháče jako pro chudáka. — Mohlo se vší určitostí se tvrditi a čekati, tenhle že farář bude míti pokoj a mír zajisté žádoucí v povolání kněze! A neměl. — Byla to událost smutná, kteráž dotekla se i mladého faráře Hradila. —

Pod jeho právomoc duchovní náležela i ves asi půl hodiny od Bučic vzdálená, jejíž takořka jediným majitelem byl — neřeknu také pravého jména — jakýsi pan Lejla. Slýchal jsem, že na domácnosť velkostatkáře Lejly, na jeho dům, na jeho zbožnou, tichou choť, na jeho květ dítek — bývalo se druhdy radosť podívat a že při pohledu na tu domácnosť tak šťastnou nebylo nikoho, kdo by po krbu domácím ozařovaném láskou ženy a oživovaném úsměvem spanilých dítek nezatoužil. A tohle blaho vytratilo se z domu pana Lejly. Paní Lejlová v tom roce úmorných neštovic byla těmito zachvácena také. Uzdravila se, ale zaplatila zdraví krásou. Ano krásou svou! Tohleto platilo aspoň u jejího manžela. Já — věřte — já tu paní znal, já mohu říci, že paní Lejlová zůstala krásnou přece. Bylo něco ve zracích jejích, co dojímalo, zářila z těch zraků duše dobrá a čistá vstříc každému a zářila z nich vstříc muži — Lejlovi — lásku teď ještě pohnutlivější! Mně aspoň, jenž uvykl jsem ceniti jednoho každého ne podle předností tělesných, ale podle srdce jeho a podle skutků; mně aspoň se tak zdálo a se mnou vyjádřoval totéž mnohý. Ale panu Lejlovi to nestačilo. Uvykl příliš ženě, jež slynula druhdy, před tou nemocí zkáznou — svou krásou po všem okolí — uvykl příliš a pak? — Nechci vyličovati postup všeho, nechci vyličovati, jak se vše vyvíjelo v domě Lejlově na zkázu ženy ubohé až k tomu okamžiku, v němž stála paní Lejlová v domě muže svého vedle ženy — ne ženy — vedle ďábla — v podobě jedné z těch dcer Eviných, které zapomínají, žeť úkolem ženy zušlechťovati a uváděti v srdce muže poklid a mír a neprobouzeti vášeň — hroznou otravující vášeň! — Nechci to vyličovati! Ten postup všeho byl dlouhým a dlouhým utrpením ženy tiché, zbožné, jejíž srdce plno lásky k muži a dětem, byl dlouhým a dlouhým utrpením až k tomu okamžiku, kdy klesala ve mdloby pod tíhou poznání, že je ženou zrazenou! —

Ano, poznala to! Přivezlť si sebou jednou Lejla ženu divoké a omamující krásy a vydával ji za svou příbuznou — ale — — Jak jsem řekl! Přišel ten děsný okamžik, v němž seznala paní Lejlová, že je pod jednou střechou s tou, jež ji o lásku muže připravila a jež učinila z manžela věrolomce. —

Ano, poznala to! A hleďte — ona nevystoupila proti muži svému u vědomí ženy uražené, ona nevystoupila u vědomí svých práv pod tou střechou, v níž oblažovala druhdy muže svého svou obětavostí a láskou — ona klesla na kolena před mužem jí chováním svým odporovavším — klesla na kolena a prosila — žebrala o jeho lásku. —

Všechno marno!

Pan Lejla pohodil hrdě hlavou a nechal ji klečící v prachu země.

Teď smutno v domě Lejlově! Smutno! Na jedné straně domu bujel hřích a v tom hříchu smál se nesvědomitý a zaslepený muž po boku ženy-frejířky a na druhé, v zastrčených komnatách, plakala opuštěná a zrazená choť — a s ní tré dítek — trojice to roztomilých děvušek, připravených hříchem o otce.

A tak to trvalo dlouho! Paní Lejlová trpěla a trpěla, nechtíc nikterak práv svých si dobývati cestou veřejnou! Až se dozvěděl otec o smutném a truchlivém životě dcery své. — Pak povstal soud a výsledek toho byl, že paní Lejlová, dostavši zpět podíl svůj a obdrževší i podíly dítek — rozvedená od muže svého, skleslá a schátralá potácejíc se ubírala se z domu, do kterého přinesla květ mladosti své, květ lásky své a do něhož přinesla úsměv života. Poslední krok — a nešťastná paní Lejlová se už za života svého muže v dům ten nevrátila. — Jedinou posilou její byl pohled k nebi a pohled na své dcerušky, netušící ještě, tenhle že krok rozlučuje je s otcem v tomto životě na vždycky. —

(Pokračování.)

Z Národního divadla.

První a jediný tento náš ústav umělecký zasahuje mocně do veškerého našeho národního i kulturního života, tak že, všímajíce si v listech těchto literatury vůbec, nemůžeme nestíhati vše důležitější, co vyskytne se v národním divadle našem. I míníme v každém čísle přinášeti zprávy o novinkách dramatických a důležitějších zjevech, jež týkají se našeho divadla národního.

Hlediště naše jest, že divadlo má býti, ač nechce-li účelem svým se minouti, ušlechtilou občanskou školou, ať již pracuje k zušlechtění občanů, povznesení dobra, pravdy a mravnosti zábavnou či vážnou cestou, jen když je paladiem literatury domácí a podává věci zrna dobrého, dokonalého.

Sledujeme-li repertoir roku právě minulého 1885 [1]), tu jeví se nám přehled následující: Původní produkci domácí věnováno celkem 148 představení, a to sehráno: 13 původních oper celkem 65kráte, nejčastěji Rozkošného „Popelka“ (21), jež objevila se poprve dne 31. května, pak „Prodaná nevěsta“ (9) a Dvořákův „Dimitrij“ (7). Původních dramat sehráno osm celkem 20kráte, nejčastěji Kolárův „Pražský žid.“ (5). Původních veseloher hráno 11 úhrnem 62kráte, nejvíce „Strakonický dudák“ (21) a „Paní mincmistrová“ (13). Francouzskému reportoiru věnováno celkem 93 představení, nejvíce dáváno Ohnetovo drama „Majitel hutí“ (19); v těchto 93 večerech opakováno 21 francouz. dramat a komedií. Starší opery vyplnily 71 večerů, čtyři opery (Lohengrin, Manon Lescaut, Démon, Mefistofeles), jež dávány poprve, hrány 33kráte; Wagnerův Lohen-

[1]) Až do 19. prosince 1885.

grin dáván 19kráte. Shakespeare uveden na jeviště 22kráte pěti dramaty: hrán Sen v noci svatojanské (po otevření národního divadla až do omrzení obehraný), Kupec benátský, Romeo a Julie, Večer třikrálový a Julius Caesar. Hamleta, Othela, Leara, Richarda jsme dosud na jevišti národního divadla neviděli, ač svého času byl „Lear" již hlásen s p. Kolárem st., veteránem českého umění dramatického. Velmi chudý byl výběr slovanský vůbec: nedávána více než tři dramata (celkem 8kráte) a to: „Hráči" (Gogol), „Příbuzní" (Balucki) a „Vinný bez viny" (Ostrovský). Nezdařilou lze nazvati volbu z dram. literatury německé. Vedle Göthova „Fausta" dávána veselohra „Zvon reklamy" (die grosse Glocke) od Blumenthala, jež v něm. divadle téměř propadla a i u nás nad míru chladně přijata byla. Raupachova „Mlynáře" ani pohnutá doba dušičková neomlouvá, též „Slavnost založení" bez velké škody mohla býti vynechána. Když i předměstské areny odstavily šablonoviton veselohru „Únos Sabinek", dávána 6kráte v Novém českém, kdež se objevil i starožitný Diblík z hor, jehož i ochotníci pokročilejší dávno již odstavili. Ze švédského sehrána 3kráte „Oernulfova výprava." Jinak, jak známo, královal na jevišti balet „Excelsior", o němž již v listech těchto obšírněji úvaha byla uveřejněna. Sehrán v srpnu 18., v září 13., v říjnu 6., v listopadu až do 9. prosince 7kráte.

Mimo zásluhu, že značně pokazil vkus obecenstva, nemá jiné a jest se věru čemu diviti, že nyní, ku konci ledna, opakuje se po padesátédruhé v předplaceni. V r. 1885 přijelo 27 vlaků divadelních a navštívili nás mimo Čechy američtí i Čechové vídeňští a Slovinci a Chorvaté. Pohostinsky vystoupila celá řada umělců, ač v pravdě nevíme, proč vystupují též začátečníci. Bylo by to snad tehdy více oprávněno, i obecenstvu milejší, kdybychom měli divadla dvě a v národním objevili se takoví hosté, jako byla ku př. Alma Fohstroemova, Turolla, Kupfer-Bergrová, Minie Hauková, Patti a pod. Jinak příliš časté vystupování rozličných hostů není velikou šetrností k obecenstvu a jevišti národ. divadla není přece žádným zkušebním sálem.

Tentokráte chceme se zmíniti o některých novinkách, jež v době poslední na jevišti národního divadla se objevily.

Démon. Fantastická opera ve 4 jednáních. Dle básně Lermontovy od Viškovatova a Offermanna. Hudbu složil Antonín Rubinstein. Český text od Aug. Mužíka.

Každý, kdo poněkud jen literaturou se zabývá, zná zajisté čarokrásnou báseň „Démon" od Lermontova, již A. Durdík v „Poesii světové" výtečně přetlumočil. Bohatý a velmi poetický to text, pravý to zdroj myšlének pro hudebníka a skladatele, jenž může tu vyčerpati veškeré poklady svého nadání, aby obecenstvo uchvátil a naplnil je přispěním hudby týmž citem, jaký rozechvívá nitro čtenáře plného obrazotvornosti, čte-li skvělý výtvor ducha Lermontova. Hledě k textu, očekává divák více od hudby, nežli mu Rubinstein vskutku podává. Vedle několika rozkošných čísel, vynikajících melodičností a lepou barvitostí instrumentace, jsou zase čísla zcela mdlá, neúčinná; posluchač teprve ve třetím a čtvrtém jednání poněkud se rozehřívá. Zvláště druhý akt chmurně působí. Jinak jest „Démon" práce velmi pozoruhodná a provedení její na jevišti našem výtečné. Sl. Sittová jest jako vždy znamenitá, též i Démon, ve kteréž úloze se pp. Stropnický a Benoni střídají; jen čeština knížete ze Synodalů naprosto se nám nelíbí.

Mefistofeles. Opera o 4 jednáních s prologem a epilogem. Text i hudbu složil Arrigo Boito. V pražském divadle něm. dává se tato opera již po několik let. Text pracován jest dle arcidíla Goethova a má tedy příbuznost s libretem

Barbiera a Carého, k němuž hudbu napsal Gounod. Mefistofeles jest jedna z oněch oper, jež vyžadují veliké úpravy scenické a podávajíce mnoho pro oko, již tím se širšímu obecenstvu zamlouvají. Neváháme tvrditi, že Gounodův Faust jest mnohem krásnější a poetičtější hudbou i libretem. Jediné žalářní scenou dosahuje Boito výše Gounodovy, jinak jest Gounodův Faust dramatičtější, plnější, plastičtější. Ač je „Mefistofeles“ opera původem vlašská, přece není v ní oné zvučné melodičnosti, již vidíme ve Verdim, Donizettim, Bellinim a jinde. Boito rozumí výborně dojmům scenickým, tak na př. v prologu v noci Valpurgině, jež ostatně uspořádáním svého baletu nečinila valný dojem, též světelné účinky mnoho se nedařily. Zahradní scéna jest slabá a není zajisté posluchače, jenž by s touhou nevzpomínal na čarokrásný třetí akt Gounodova „Fausta“ — a neporovnával Jinak jest Mefistofeles dílo ceny vynikající a úprava věnována mu velmi pečlivá, jíž bychom přáli i našim původním, nově vypravovaným pracím.

Arelatka, obraz ze života od Alf. Daudeta, hudba od Jiřího Bizeta. Poprvé dávána Arelatka v Paříži již před 14 lety; a kdo poslechl ji u nás, pozná snadně, že jest psána dle povídky. Děj jest velmi prostý. Selský synek Bedřich miluje s veškerou vášní městské děvče pochybné pověsti a má si je vzíti za ženu. Tu však objeví se koňař Mitifio, jenž prohlašuje ji za milenku svou, přináší její dopisy, které dokazují poměr až příliš důvěrný. Bedřich trápí se velice pro Arelatku a čím dále tím více zachmuřuje se duše jeho.

Aby jej zachránili, svolují konečně matka, děd, strýc a starý pastýř, aby si Arelatku vzal. Bedřich však nepřijímá jich oběti a slaví zasnoubení s výtečnou dívkou, jež dlí v domě matky jeho návštěvou, a již byl dříve odmítl. V tom objeví se opět koňař a vypravuje, že Arelatku unese. — Bedřich upadne do dřívější zádumčivosti a skočí oknem s výše dolů a zabije se. — Děj věru velmi jednoduchý, chudý, mdlý, též v pravdě se po všechny akty nic neděje, jen se vzdychá, lká a naříká — není to tedy drama, kde hřmí proud činů, z nichž vznikají různé zápletky, důsledky a nutnosti, v nichž se vyvinují, vznikají, sílí, neb rozpadávají charaktery — dramatická není „Arelatka“ naprosto. Leč přece jest velmi půvabná i přes tyto nedostatky; jest v ní mluva velmi ušlechtilá, idyllická, a z celku vane — až na pošmurné zakončení — venkovský klid a pastorální melodičnost. Povaha matky Bedřichovy není důsledně kreslena, praví sama o sobě, že „matky přinášejí v oběť vše“, kdežto dlouho zanedbávala vlastního syna, bratra Bedřichova, jenž byl blbý. Skutek Bedřichův, jak z celého obrazu se dovídáme, omlouvá trochu jeho přílišné mládí, a první vášnivá láska. Jaký to kontrast, bouřlivá tato duše a výtečný pastýř Baltazar, jenž vypravuje o sobě, kterak v mládí přemohl klidným způsobem lásku svou! Samotná „Arelatka“, jež jest příčinou všeho, nevystupuje, mluví se o ní toliko. Jinak, dle celého postupu psychologického, jest „Arelatka“ možná i v životě praktickém, skutečném, ač poslední akt valně rozruší, neupokojí. Leč jsou v životě události podobné. Idyllické zakončení bylo by méně dramatickým, leč uspokojivějším, pak by ovšem již stavba konce 2. a celého 3. jednání nutně byla jiná. Kapitán, námořník a blbý bratr Bedřichův jsou úlohy episodní, více méně nevděčné. Hudba Bizetova jest pěkná, a velice zvýšuje dojem jednotlivých scen, jež by bez hudby této jinak nevynikly.

Jos. Flekáček.

LITERATURA.

Chrvatská literatura posledních let.

Píše Josef Tumpach.

(Dokonč.nl.)

Slava i ljubav, napsal Mirko Bogović (Hrvat. bibl. broj I). Jako většina chrvatských belletristických prací původních nese se i tato duchem morálním, směrem katolickým. Bogović líčí nám v povídce své, jež látkou spadá do dob slávy Napolena I., jak pravá láska velikou jest pobídkou ku slávě, čehož důkazem jest tuto Ivan Kuljanić, junák chrvatský, potomní kapitán Napoleonova „létacího sboru dělostřeleckého“ a majitel řádu čestné legie, jehož pobádá ku statečnosti pod praporem zakladatelę „illyrského království“ láska ke družce mládí, Janici. Naopak ovšem má se to se slávou, jež získána bez lásky, jak toho důkazem pád slávy Napoleonovy. I tu tryská hojně láska k vlasti z vypravování Bogovićova. Děj lásky ovšem není nový: vzali se přes rozličné ty překážky a nástrahy. — Líčení je velmi pěkné. — Od téhož spisovatele vyšly též „povídky historické.“ —

U Chrvatů vůbec až posud píše se slohem vlasteneckým, jako u nás za prvních dob písemnictva, kdy bylo spisovatelům naším národ z dřímoty probouzeti. Nyní se na to u nás arciť již zapomíná, a píše se více pro vzkříšené (ač někde jen z pola), ale v Chrvatsku ne. Tam vědí, že taková povídka způsobí mnohem více dobrého (a to má býti hlavním účelem, ne zábava), než všelijaká ta líčení nepřirozené lásky a vymyšlených zápletků na prknech salonních. Měla by se u nás pěstovati více věru povídka historická, ale ta pravá, Třebízskovská!

Španjolci u Hrvatskoj, histor. povídka ze XVI. století. Napsal Dragut F..... Križevčan (t. j. Dragutin Ferkić, farář ve Križevci). Hrvat. bibl. č. 5. r. 1883. — Povídka Ferkićova psána jest velmi hezky. Láska k vlasti jeví se tu v každé řádce. Možno říci, že tím svým láskou a něhou dýšícím slohem podobá se aspoň poněkud našemu Třebízskému. Líčí pak nám v povídce té utrpení Chrvatska po roce 1526., a co zakoušeti bylo zemi té ubohé od Španělů, jež císař Ferdinand pozval si ku pomoci proti straně Zápolského. Hlavní osobou je zde mladý šlechtic chrvatský Vladislav Berilavić a Ivan Alapić, oba potomci nejslavnějších rodin chrvatské šlechty. Láska k vlasti vítězí tu nad láskou ku spanilé dceři bána Karloviće.

Utrpení z téže doby (r. 1526.) a podobným způsobem líčí pak nám též Slavoljub Brajer ve své povídce „Hrvatica“. V jiné pak povídce své, nadepsané „Tatari u Hrvatskoj i Dalmaciji“, vypravuje nám o strastech a utrpení, jež přikvačily na chrvatské dědiny r. 1242. příchodem Tatarův.

Jenio Sisolski vydal v posledních letech několik děl, a v nich všady jeví se jako výtečný, nadaný vypravovatel. Všemi jeho povídkami nese se zajistě umírněnosť a pravý duch. Nejlépe viděti to v povídce jeho z přímořského života „Jelkin bosiljak (Jelenčina bazalka)“, v níž důvěra v Boha, hlavně však láska k Bohorodičce velmi hezounky se odráží. Pěkně podán tu též život přímořský, charaktery jsou psychologicky provedeny, dobročinnosť a lídumilnosť křesťanská hezky vylíčena. —

Směr je tu vůbec ryze katolický. Též jeho „Gospodja Sabina“, společenský to román, oplývá podobnými vlastnostmi; líčí se nám v něm dovedně život městský, jeho chyby i přednosti. Paní Sabina, intrikánka a vyběrečná to paní, jest hlavní jeho osobou, a vskutku velmi dovedně charakterisovanou. — V Universální bibliotéce (r. 1883.) vydána pak jeho povídka „Slučaj,“ prvotina to spisovatelova, jejíž látka není sice zvláštní, ale jest zdařile provedena.

Janko Jurkovič jest na ten čas jeden z nejpilnějších vzdělavatelů belletrie chrvatské. I v naší literatuře znám jest z překladu. V Hrvat. Matici vydány jsou dva svazky jeho povídek. Svazek prvý (z r. 1880.) obsahuje sedm povídek drobnějších, z nichž nejlepší jest:

„Ima i tomu lieka“ („I proti tomu jest lék“ přeložil Pohunek), a „Seoski (vesničtí) mecenati.“ Druhý svazek pak (z r. 1881.) obsahuje povídek šest. Mezi těmi nejlepšími jsou: „Pavao Čuturić“ a „Petakinja vina.“ Veškeré povídky ty jsou otisky z „Vience“ kromě tří: Seoski mecenati, Slučaj provodagjija a Liečnik

u stupici, a ve všech jeví se hluboká znalost povah lidských. Proto také mohou povídky ty, jež mají tendenci mravní, plniti svou úlohu. Tepáť v nich Jurković různé třídy obyvatelstva; tropě pak si úsměšky činí to pouze několika slovy, ba často jedním jediným, ale je toho dosti. V tom podobá se našemu Šmilovskému. — Povídky jeho věru zasluhují, aby četněji byly překládány!

Krásně a poutavě umí též vypravovati Ferdo Becić, jak snadno lze se přesvědčiti z přílohy „Pokroku," kdež vydán jeho velice krásný „Vukićův most." R. 1882. vydala Mat. Hrvat. jeho nad míru zajímavou povídku „Zavjet" (Slib). Jesti to dojemné líčení osudů chudé, řádné dívky přímořské a vytrvalosti upřímného, ač nešťastného milce jejího. Jednotlivé ctnosti (pracovitost, vytrvalost, věrnost,) velmi krásně tu vynikají. Povídka ta, jež též do češtiny přeložena jest, zasluhuje doporučení nejvřelejšího.

Z belletristův abychom zmínili se ještě o Kokotovićovi. „Crtice" jeho jsou opravdu velice roztomily; tré z nich též do češtiny přeloženo: Pan Majetić ve Slov. Sborníku, Invalida a Poslední kravička v Poutníku. Dále pak o Trstenjakovi pro jeho povídku „Savka i Stanko" pro mládež psanou (r. 1882.). Savka i Stanko jsou vzory píle a pracovitosti; z celého díla vyzírá láska ku vlasti a národu; vložena jsou též četná motta z domácích básníkův. Povídka ta vůbec velice přispívá k rozšíření obzoru poznání mládeže.

„Crtice iz hrvatskoga života" od Josipa Draženoviće obsahují sedm obrázků roztomile načrtaných. Dostačí čísti jen „Idealistu" nebo „Po prvi te zadnji put (Po prvé a naposled"), a každý se přesvědčí. — „Perom i olovkom" (Perem a tužkou) od Sergija P. jsou nakresleny dovedně a zdařile obrázky ze života bídy i zámožnosti, tak že každým pohnou. „U magli" (V mlze) líčí se nám utrpení rodiny chudé, ubohé, „Sirena" vypravuje pak nám o skotačivosti městských děv, z nichž jedna vskutku pravou je „sirenou". I druhé dvě „Rose Mery" (vídeňská idyla) a „Čemu" překrásně se čtou. — Snad bychom mohli uvésti ještě „M-ejre Maglajkinju", povídku to Frant. Kučiniće z bosenské okupace, Mijata Stojanoviće sbírku národních povídek pod názvem „Šala i zbilja" (Žert a pravda), překlady spisů cizojazyčných, jako Pflegrova románu „Z malého světa", Turgeněva, Šmida atd. atd., leč myslíme, že toto ku poznání belletrie chrvatské postačí. Že i plody národního ducha, prosaické i veršované, pilně se sbírají a vydávají, lze si domysliti. Jména: Mažuranić, Stjepan, Kurelac, Stojanović, Trstenjak a jiná dostačí.

Jen ještě abychom aspoň pouhým vypočtem spisovatelů zmínili se o pěstitelích literatury pro mládež. Jsou to hlavně: Dragušić, Fabković, Miščin, Vezić, Maržik atd. — I spisy dramatické vydávány v hojném počtu: známť v té příčině vedle jiných četných spisovatelů i Šenoa, Marković, Jurković a Tomić.

Kromě toho vydávána též díla starých spisovatelů chrvatských jako: Maruliće, Čavčiće, Nalješkoviće, Palmotiće, Gunduliće a jiných. Posud vyšlo asi 14 svazkův. — Náš Rukopis Královédvorský přeložil na chrvatský jazyk Ivan Trnski.

A nyní k literatuře vědecké.

Literatura vědecká rozkvétá zajisté neméně utěšeně nežli zábavná. Hlavně pak působilo a působí ovšem na vývoj její založení akademie jihoslovanské a otevření chrvatské university, jak to ani jinak býti nemůže; jsme toho svědky sami na sobě. — Vzdělávána pak literatura ta vědecká ve všech oborech svých: bohoslovná, lékařská, filologická, paedagogická, přírodní, politická, atd., ovšem že ne — jako všady — se stejným zdarem ve všech oborech. Než za to jsou opravdu mnohé spisy plody práce svědomité, píle neunavné.

Vypočítávati a uváděti veškeré spisy vědecké ovšem nechceme; omezíme se tak jako při belletrii i zde jen na některé a to hlavně na ony z posledních let. Důkladnější rozbor a posudek jejich kéž podá povolanější. Než soudnému duchu zajisté i to málo dostačí, aby poznal velikost a mohutnost jejich.

Bohoslovím, jehož si tuto povšimneme blíže a bedlivěji než oborů jiných, vzděláváno — jak to u katolického národa chrvatského jinak ani býti nemůže — nejvíce Vycházejíť jak spisy ryze vědecké, tak spisy lidu přístupné, pro lid psané, ano i takové, jakých my postrádáme.

Jmenujeme pak v příčině té knihu „Zdrav rozum i pošteno srdce." Jsoutě to hovory o veškerých cnostech, stavech, nerestech, jež upravil dle vlašského díla Cezara Cantú-ho Ivan Despot. Cena díla toho jest vskutku veliká. Slohem prostým, jednoduchým, snadno pochopitelným představuje se tu lidu katolickému cena cnosti a dobra, a ohavnost mrzkosti a zla. Jest hovorů těch 47, a všechny stejně jsou krásny. Jest to dílo podobné onomu německému, též dle vlašského zpracovanému, „Antworten auf die am meisten verbreiteten Einwen-

dungen gegen die Religion", jeť že dílo toto psáno jest slohem učenějším, — a potom jinému i v češtinu přeloženému dílu Silvia Pellika: „O povinnostech člověka."

Jiné dílo, jež podobně pro lid pravým jest potěšením, jest: Život katoličke crkve", kterou r. 1884 v druhém vydání vydal „sbor duhovne mladeži zagrebske". V díle tomto nalézá se krátký výklad církevního roku, původ a vysvětlení všech obřadů církevních, výklad nedělních a svátečních evangelií, krátké vypsání života svatých a světic, jichž svátky jsou zasvěceny; vše pak psáno jest jasně, a spůsobem populárním (v otázkách a odpovědech.) Dílo to zpracováno jest, jak se v úvodě praví, dle Goffinéovy „Postilly", a sluje proto též „Maleni Goffiné"; jest však přispůsobeno mluvě lidu a poměrům domácím co týče se některých zvláštností při církevních obřadech. Jest to dílo krásné a záslužné! — Podobným pak jest dílo „Večerńji razgovori o sv. obredih kat. crkve" od Jiřího Šimončiće.

O. J. Miolin, kněz řádu františkánského, vydal dílo: „Ruska sinoda" ili sustav ruske crkve uslied reforme Petra I. samodržca sve Rusije. (Zagreb. 1884.). — Líčí v něm uspořádání a zařízení církve pravoslavné, vypisuje dějiny synody, nejvyšší to církevní moci pravoslavné, a dokazuje, že ne ona, nýbrž vladař ruský sám tou hlavou jesti, ač proti duchu církve. Vysvítá z toho oktrojování církve pravoslavné, mylné její řízení, nesrovnalost s učením, jehož strážci biskupové býti mají. Dílo psáno jest jasně a srozumitelně, a každé tvrzení opatřeno tu doklady ze samých carských dekretův.

Cvjetko Rubetić vydal r. 1882. „Vjekopis Dra. Jurja Dobrile, biskupa trščansko-koparskoga". Jur. Dobrila byl vskutku pravým otcem toho lidu, z jehož středu vyšinul se až na stolec biskupský. Životopis jeho líčí pak nám blahodárnou činnost jeho s pravým zápalem a nadšením, tak že i ten, který ho neznal, úctou a podivem musí býti jat k tomu upřímnému synu národa chrvatského v Istrii, jemuž se do srdce vžil, zanechav po sobě požehnanou památku i pozdním potomkům. Byl mu vzorem, učitelem, rádcem, dobrodincem, pomáhaje mu hmotně, vzdělávaje ho duševně, zastávaje se ho jako pravý, věrný pastýř. — Podobně vřele a nadšeně psáno i „Žiće Pape Pija IX." Obé vydal „sbor duhovne mladeži zagrebačke".

Dr. Franjo Iveković vydává nákladem družstva sv.-Jeronymského „Život svetaca i svetica božjih." Celé dílo rozděleno jest dle počtu měsíců na 12 dílův. Vědle životopisu každého světce připojeno jest tu též rozjímání o ctnosti, jíž právě tento nejvíce se skvěl, tak že díla toho s prospěchem ku kázaní užiti lze.

Z děl katechetických jmenovány býti zasluhují „Katekeze" Augustina Grubera, psané duchem sv. Augustina, dále pak „Obuka malenih čili katechetika pro kněze, učitele, rodiče a všechny přátely mládeže — od Štěpána Iliaševiće. Z vydavatelů kázaní jmenují se: Švelec, Veber, Kalić, Jakovljević, Galović, Babić, Šic (vydal kázaní Jirsíkova a jeho populární dogmatiku), Rieger.

Vědou theologickou zabývají se hlavně ještě:

Rubetić; vydal a pro školy střední sepsal učebnice: Katolička liturgika, Kratka katolička dogmatika, Katolička moralka a Kratka poviest crkve Kristove.

Rački: Najnovija izdanja izvora (pramenů) za život sv. Čirila a Metoda, otisk to z „Radu" jihoslov. akademie.

Pavao Štoos napsal pojednání: O poboljšanju ćudorednosti svećenstva.

Cvj. Gruber hlavně zásluhy si zjednal vydáním díla z „Kršćanska filosofija u duhu sv. Toma Akvinjanina" se zřetelem na encykliku „Aeterni Patris", atd atd.

Co týče se ostatních odborů vědeckých — kdež omeziti se nám již co nejvíce — vzdělávány jsou zajisté i tyto s nevšední pílí. Na prvém místě stojí pak v příčině té historie a věda zeměpisná. Vydávány tu spisy důkladné, starší i novější, monografie i díla všeobecná. Vynikají pak v oboru tom nad jiné: Kukuljević, vydávající jednotlivé monografie z chrvatské historie, jako: Panonia rimska; Neke gradine i gradovi u kraljevini Hrvatskoj; Prvovjenčani vladaoci Bugara, Hrvata i Srba i njihove krune, atd. Ljubić, jenž kromě historie i archeologií se zabývá; vydal pak: Poslanice dubrovaćke na mletačku republiku; O upraviteljih Dalmacie za rimskoga vladanja; z archeologie (hlavně numismatiky): Opis jugoslavenskih novoca; Na obranu pravosti staro-srpskih zlatnih novaca a m. j. — Klaić: Kralj Dimitar Svinimir injegovo doba; Slavonia od X. do XIII. stol.; Poviest Bosne do propasti kraljevstva; Tomić: Poviest rimska do careva, dio prvi (Mat Hrvat. r. 1884.); Rački, jenž napsal a vydal přes 40 historických po-

jednání, vydav je buď o sobě, nebo v „Radu“ je uveřejniv; Mesić: Dimitar Zvonimir, kralj hrvatski; Krsto Frankopan u tudjini (v cizině); Banovanje Petra Berislavića za Ljudevita II. atd.; Magdić: Prilozi za poviest starih plemičkih poradica senjskih; Smičiklas: Poviest hrvatska ve dvou dílech.

Díla zeměpisná a cestopisy píší: Klaić: Bosna; Vrbanić: díla statistická; Matković: Zemljopis austrijsko-ugarske monarhije; Putovanje po balkanskom poluotoku za srednjega vieka; mnohá díla statistická, ethnografická a orografická; Hirc: hlavně učebnice zeměpisu pro městské školy, a díla cestopisná.

Z pěstitelů filologie a literární historie jmenují se: Daničić, muž o filologii slovanskou velezasloužilý svými četnými, důkladnými spisy a pojednáními, jichž počet jest veliký (přes 20). Tétéž zásluhy jest i Jagić, v celém slovanském světě známý filolog, jehož zásluhy oceněny posud náležitě nejsou; Geitler († 2. června 1885.); vedle jiných pojednání napsal: Etimologija imena Hrvatskoga; Euchologium, glagoljski spomenik monastira Sinai brda a j. Dr. Črnčić, Novaković, Pović, Veber, Maretić, Lorković, Rački a přemnozí jiní ještě. Šenoa vydal spisek „O poetici“, jakožto zvláštní výtisk svého úvodu k Antologii chrvatského a srbského „pjesničtva.“

Ze slovníkářů nejvíce vyniká: Filipović.

Co týče se věd přírodních, uvedeme jenom některé. Kišpatic: Slike iz rudstva; Životinje našozemske i njeke tudjozemske (dva díly); Zemljoznanstvo obzirom na šumarstvo (lesy i gospodarstvo; Slike iz geologie atd.; Janeček: K teoriji zemljotresa; K sudbeno-lučbenom dokazivanju arsena atd.; Vukotinović: O kamenom uglju i ugljičnoj kiselini: Botaničke artice i dodatci na floru Hrvatske; Prirodoslovne teorie i Darwinizam atd. atd. Kromě těch pak jsou ještě: Brusina, Pilar, Maržik, Sekulić, Torbar, Šubić a přemnozí jiní.

Za příčinou úplnosti obrazu vzpomeneme ještě aspoň: Zajce, Kuhače, Švarce a Štöhra, jakožto skladatelů hudebních, jichž a jiných mnohých mužské čtverozpěvy přináší chrvatská „Bisernica“, (Pokladnice).

Zbývá pak nám ještě, abychom uvedli jména hlavních listů politických. Jsou to: Katolička Dalmacia (dvakrát v témdni v Zadru, red. Ivan Proda); Narodni list, orgán národní strany chrvatské v Dalmácii (dvakrát za týden, red. Bijankini); Narod (dvakrát týdně chrvatsky a vlašsky ve Splitu, red. Politev); Naša Sloga (v Terstu, red. Ivan Magdić); Narodne Novine (u Zagrebu, redaktor Miloš Zec); Pozor (v Záhřebě, red. Klement Božić); Sloboda (Záhřeb, redaktor Krajač); Sriemski Hrvat (red. Fr. Večerina); Sarajevski list (Sarajevo, red. Popović) psaný cyrillikou i latinkou. Kromě toho vycházejí ovšem i četné politické brožury.

A tak blížíce se ku konci pojednání svého, jež dalo by se ovšem rozšířiti ještě mnohem značněji, nemůžeme opomenouti, abychom neprojevili prosbu a přání, aby přátelé Slovanstva vůbec a Chrvatů zvláště dle možnosti podporovali literární podniky bratrského toho národa. Jsouť plody jejich, jež vydávají, mnohem lacinější našich, ač národ je daleko slabší nás. Jmenovitě pak všeobecné podpory jak pro svou cenu vnitřní, tak pro účel, k němuž směřují, zasluhují: „Matice Hrvatska“ a „Družstvo sv. Jeronima“. „Matice Hrvatska“ přetvořila se z Matice illyrské, o čež zásluhu velikou má známý chrvatský mecenáš, đakovský biskup Jiří Strossmayer. Členem stane se, kdo složí ročně 3 zl., čímž má právo na všechny knihy toho roku vydané. Vydávány pak tu spisy (ročně 6—7 svazků) zábavné nejlepších spisovatelů žijících, sebrané spisy velikánů zemřelých, překlady z literatur cizích, hlavně slovanských, a spisy vědecké. Kromě toho vycházejí nákladem Matice i převody římských a řeckých klasikův, a vydávají se chrvatské skladby. O ceně spisů vydávaných svědčí věru nejlépe to, že většina jich zcela jest již rozebrána. — Podobné pak podpory zasluhuje i „Družstvo sv. Jeronima“. Toto vydává vůbec spisy obsahu čistě katolického: náboženské knihy pro lid, povídky, črty z historie chrvatské, vědecké, za 1 zl. ročně.

Z časopisů pak nejlépe poslouží „Vienac“ a „Hrvatska Vila“. Předplatné na Vienac (vychází v Záhřebě každou sobotu o dvou arších se 4 illustracemi redakcí Klaiće a Maraviće) obnáší ročně 7 zl; na Hrvatskou Vilu (izlazi u Zagrebu svakoga tjedna u svezcih od tri arka sa slikami) 10 zl. ročně. Redaktorem jest Gavro Grünhut. Oba tyto časopisy všímají si velice literatury naší české, a každou chvíli objeví se tam některý plod náš v rouše chrvatském, jak toho přehled přináší stále Slovan. Sborník, jenž mimo to i četné ukázky chrvatské nejnovější poesie a belletrie obsahuje, a proto doporučení zasluhuje

Lácí pak i dobrým účelem svým doporučí se „Biblioteka universálni“; svazek stojí pouze 12 kr. a přináší práce ukončené z pera Sisolského, Kokotoviće,

Turgeněva atd. Nejinak se to má s „Hrvatskou bibliotekou“, jejíž svazky vydávány po 15 kr. — „Hrvatski pedag. književni sbor“ vydávající spisy pro učitele i mládež a podobně i časopisy, jeden pro učitele: „Napredak“, druhý pro mládež „Smilje“, dále „Sbor duhovne mladeži zagrebske“ jsou sobě nejlepším doporučením [1]).

Tolik tedy pro tentokrát z milé, bohaté chrvatské literatury, jejíž znovuzrození nedávno padesátiletým jubileem oslaveno bylo. Je toho málo, ale i to dostačí. I tak lze se něčemu přiučiti. Také tím málem poslouží se věru dobru obecnému, neboť zřejmo i z toho, jak mocno jest přesvědčení katolické v národě chrvatském, jak proniká duch katolický veškeré jeho bytí. Kéž bylo by tak i u nás! Tuť ovšem nepostačí již jen pouhý podiv, nýbrž třeba i práce a oběti!

„Moravská bibliotheka.“ Vydává Fr. Bayer. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel: J. F. Šašek, knihkupec. (Pokrač.)

Svazek osmý: **„Stezkami našich dějin“** provádí Václav Beneš Třebízský. Dílo VIII. Cena 52 kr.

Jsou delší, kratší črty z našich dějin, romanticky vypravované, jež zvěčnělý p. autor rozdělil v části tři: I. Universitní obrázky, počtem 7. II. část: Akademická legie, obrázků pět, a část III.: Z dávných i nedávných časů, článečků 15. Celkem tedy 27 statí.

Mnohé z těch obrázků jsou velice tklivé. Až příliš dobře znám jest v Pánu zesnulý spisovatel ctěnému obecenstvu, než abychom tuto snad něco ku chvále jeho přičiniti chtěli. Zvláštní jest způsob, jakým píše. Duše, hlubokým citem unešená, vznáší se u výši, ruka těžká stačiti nemůže; i jest viděti, kterak jen hlavní myšlénky zachycuje, v hlavních rysech líčí a kreslí; i podobá se vypravování jeho kontuře, ale z ruky mistrovské Z každé stati vysvítá hluboká láska ku vlasti a národu svému, jakéž u málo kterého spisovatele najdeš. Proto vnikl do lidu a stal se miláčkem jeho.

Poklesky mluvnické jsou: str. 25. o týdenní trhy, lépe: o týdenních trzích; str. 48. místo: se bude asi pamatovati, lépe: se pamatuje; str. 87. „Učinilo by to zlou krev“, jest hrubý germanism, říkáme „zlou vůli“; str. 97. místo prodělal, lépe prošel; str. 114. nebylo k vydržení, lépe: nebylo možno vydržeti a j. v.

Svazek devátý: **„Několik obrázků Moravských“** od Svatopluka Čecha.

1. V Hodslavicích Ctěný p. spisovatel, proslulý básník, správnou, květnatou a vytříbenou mluvou líčí věci, o nichž vypravuje. Na vše pohlíží okem básnickým; srdci jeho citlivému a mysli vnímavé nic neuchází. I nejmenší věc stává se pod jeho pérem sličnou a půvabnou a z několika řádků jest viděti mistra.

Popisuje rodný domek Palackého příliš se zakoukal do něžných nožek a „půvabných lýtek“ dvou Valašských krasavic; a zdálo se nám, že méně se hodí líčení to ku vážným myšlénkám, jež budí dojista v každém pohled na rodný domek velikého Palackého, jakož i vzpomínka velikých útrap národa českého (str. 9.).

Rovněž nezdá se nám býti příhodné, nazývati víru katolickou věrou „nenáviděnou“ a víru bratrskou „drahou věrou otců“ (str. 12.); bylit i jejich otcové katolíky a líčení takové ve knížce pro lid vrhá vždy liché světlo na církev katolickou, mysl lidu máte a odpůrce církve staví do světla krásnějšího; a věru není nám státi o rozkol, spíše jest nám se ho báti jako ohně, ještoť hrozí nás pohltiti se strany Pruska. Národ náš spasí jediné víra katolická; kéž bychom v ní byli svorni! Pak přilne i Morava více k Čechám, jak ct. spisovatel ku konci článku si přeje.

Neschvalujeme, že užívá cizích slov, jako: pruderie (str. 9.), diminutiva, ciceronský, stafáž atd.; což lid takovým slovům rozumí? Jazyk náš jest bohatý

---

[1]) Jako dodatkem ku přehledu tomuto připojujeme ještě, že o novém tomto roce počal vycházeti v Chrvatsku nový časopis belletristický „Balkan“ (dvakrát měsíčně; předpl. na rok 6 zl) a pak „Propoviednik“ (Kazatel, jenž ve svazcích svých přinášeti bude v rouše chrvatském i řeči duchovní kazatelů českých.

dost, aby slova taková nahradil dobrými slovy českými; proto by každý přece věřil, že p. spisovatel je vysoce vzdělaný, který tak pěkně po česku psáti dovede. Rovněž nezdá se nám býti přiměřeným výraz „prosycený“ (str. 8. a 19.) místo prostého nasycený: „čistý vzduch, nasycený slunečním zlatem“, nač pak prosycený? — Též výraz „protřelejší“ kollega (str. 8) myslíme, že se méně hodí k osobě, více ku věci, jako: protřelý len, a dejme tomu, i mluva a jazyk.

Velmi pěkné jest místo o našem jazyku, str. 10., jak se ukrýval v chýších chudiny a nízkých chatrčích, kteréž ho zachránily, odkud vycházeli naši velikáni, co zatím cizota roztahovala se po síních nádherných a po palácích.

2. Na Radhošti.

Na str. 21. praví p. spisovatel, že „křesťanství nedovedlo“ posud zaplašiti s Radhoště tajemný nimbus pradávné doby pohanské;“ jakoby bylo slabé, a jakoby stůj co stůj o to bylo usilovalo, všelikou památku na předky pohanské zahladiti, kdežto ono ty a také neškodné zbytky pohanské ponechávalo, ano k nim, možno-li bylo, pravdy křesťanské přivazovalo; důkaz, že ještě teď, po tisíci let, jsou v národě našem zbytky pohanské.

Str. 24. „blouznivého samotáře“, proč pak ne zbožného poustevníka čili kajicníka? jak pak to ví ct. p. spisovatel, že tam byl blouznivý samotář a tudy ztřeštěnec a ne zbožný muž? či je každý poustevník anebo kajicník blouznivec a blázen? — Všude prosvítá duch, katolické církvi nepřející, duch liberalismu, — nevěry.

Str. 24. Doba poustevnické poesie prý minula; že spatřil prý letos ještě poustevníka, ale ten prý činil dojem „cizokrajné květiny“; inu ovšem, neměl nožky a lýtka, jako ony dvě bujaré Valašky v Hodslavicích, ani nebyl obrazem „zdravé smyslnosti“, jakéž nová a nejmladší naše poesie holduje a se koří.

„Na Radhošti“ jest prostý popis hory Radhoště, deštivého počasí, salaše, vyhlídky a upravování čili vlastně vaření žinčice; pak něco o Valaších, jak umějí pěkně vypravovati a že krásná, plynná a bohatá jest jejich mluva. — Str. 17. Neříká se divoký jetel, nýbrž planý jetel, neboli plaňák.

3 Jaro v horském údolí.

Popis Rožnova, polohy, baráků dřevěných, městečka. — Vše to pěkně líčeno jest způsobem živým, svěžím, čistě básnickým, že by se čtenáři chtělo, všeho nechati a vydati se na cestu do Rožnova. — Údolí horské ve své svěžesti a kráse. Čtoucímu popis ten jest, jakoby tam se nalézal, v údolí tom se procházel. Sladko, milo u srdce; s básníkem dlíme u mlýna, rybníka, vidíme děvčátko, slyšíme národní popěvky i píšťalu pastýřovu; cítíme vůni z lučin a lesů, občerstvujeme se větérkem a čistým vzduchem, slovem, jest nám tu blaze; toť slova v pravdě krásná, básnická! Avšak jako bychom se byli trnem bodli, působí na konec slova: „Ale ať si cestovatelé přispíší, dokud zde najdou jaro...; neboť jest báti se, že jaro to svěžího, národního života ponenáhlu odkvete, jako odkvetlo u nás“ — bohužel!

O slovích cizích některých platí totéž, co svrchu jsme řekli.

4. Dvé chalupy moravské.

Hospoda v Karlovicích — Žid! prosa! Chalupa první, valašská, dřevěná všecka, od hřebenu až do podezdívky; pěkně popsaná a vylíčená, ale neshledali jsme v ní nic zvláštního; taková jako u nás v horách, v Krkonoších. I líčení toto končí básník tklivou vzpomínkou do budoucnosti; že snad nebude trvati dlouho a vše zmizí, a že o dřevené chatě valašské tak bude se vyprávěti, jako o perníkové chaloupce v pohádce.

V popisu chalupy druhé vypravuje cestu do Uherského Hradiště. Židovský povoz; národní kroj od Brúmova za Valašské Klobúky. Chalupy moravských Slováků; pestrost kroje, stavba i malování na chalúpkách, stavených z trupií, ale čistých a bílých pod doškovou střechou. Končí týmž elegickým refrainem: dlouho-li tak bude?

5. Velehradská pouť.

Koná ji ovšem ne z pobožnosti, jak sám vyznává, jen na podívanou; bojí se křížku a zbožného zpěvu, „panáčka“ i „rektora (učitele); (str. 64.) a jdou jen za „profanním“ účelem; ne aby vzpomněli největších dobrodinců slovanského národa, ale aby poznali významný a zajímavý kus moravské země a moravského života.

Dobře stěžuje si p. autor do drah: jsouť žíly s německou krví ve slovanském mase! Uherské Hradiště německé.

Str. 72. Kramáři z měst švandrkují po německu, pohrdají moravštinou, ale penězy moravskými nepohrdají; pak lákají a — napalují.

Úplně přisvědčujeme ct. p. spisovateli, co na str. 73. o kroji praví, totiž, že je mu kroj slovácký v té naivní pestrosti stokrát milejší, než ty nepěkné a nicotné karrikatury cizího kroje měšťáckého, jimiž atd. — A věru, není na světě prosaičtějšího kroje nad nový francouzský, z něhož všecka poesie nadobro vymizela, nad naše pantalony a náš „Gehrock"; korunou pak toho nejvýš nevkusného kroje jest cylindr a frak!

Na téže stránce dále dí, že básníkům a malířům příštích dob nezávidí; ba ovšem, všecko se těsná v jednu uniformu, poetická individuálnost úplně zmizí.

Str. 75. Těm čepicím huňatým u nás říkáme „vydrovky". Ku konci krásně líčí pouť Velehradskou, tu směs různého lidstva, tu strakatinu národních krojů; na konec však nemůže se opět ubrániti žalostnému citu, jak to bude i na Moravě vypadati snad za kratký čas? Boh. Hakl.

Z Valašska. Básně Josefa Kallusa. Ve Valašském Meziříčí Tiskem a nákladem J. F. Šaška. 1885. (Moravské bibliotheky číslo 17). Cena 28 kr.

Když roku 1881. vyšly „Písně" Josefa Kallusa, mnoho se mluvilo po našich časopisech o novém pěstiteli krásného písemnictva na Moravě, „o básníku — samouku" Zda spravedlivě si kritika počínala, není tuto naším úkolem dovoditi. Podotýkáme jen tolik, že jednak hany, jednak chvály bylo všude dosti a že příčinou těchto protivných soudů, o nichž naprostě nelze říci, že byly nestranné, nebylo nic jiného, než různé, ano přímo opačné stanovisko, ze kterého jednotliví posuzovatelé vycházeli. Uvádíme toliko dvě výlučná: jedni, posuzujíce Kallusa jakožto básníka „celého" (tak někteří kritikové rádi nazývají „přední" básníky, jichž jména beztoho jsou známa), ztepali „písně" jeho jakožto umělecky bezcenné; druzí, majíce na zřeteli pouze „samouka", odezírali ode vší uměleckosti a chválili, až se hory zelenaly.

Od té doby Kallus nevystoupil dlouho žádnou sbírkou na veřejnost. Četli jsme některé z jeho písní novějších v menších časopisech a jeden oddíl výše uvedené sbírky „z Valašska" v loňské „Osvětě"; a tím již dostalo se Kallusovi dosti skvělého uznání.

A však ani touto sbírkou nevystupuje Kallus jako básník „celý", a snad se mu to ještě tak brzo nepodaří! To však nebudiž odstrašením, ba naopak z té duše přejeme si, by Kallus v započatém setrval, a již napřed vyslovujeme přesvědčení, že zdaru se nemine, čemuž nejlépe nasvědčuje pokrok, jevící se ve sbírce „z Valašska" vzhledem k „Písním" před čtyřmi roky vydaným.

Po proslově, v němž pěje básník o lásce své k valašskému lidu, jeho písni, jeho práci, následuje prvý oddíl — „V Beskydách". Věnován výhradně stromoví beskydskému, jest šumnou ozvěnou valašských horských krás. Mezi jinými uvádí „slovanskou lípu", v jejímž objetí zapomíná Valach na veškeru bídu, na vše, co jej tíží.

„Sotva zvečeří se, již v stín její kvapí
a otvírá v ňadrech zlatá křídla zpěvu:
Pěje píseň lásky, pěje píseň hněvu,
píseň pevné vůle, píseň odříkání,
píseň, která hojí, píseň, která raní,
píseň, která žehná píseň, která kleje,
píseň, která studí, píseň, která hřeje,
píseň, která hrozí, píseň, která vítá,
píseň, která pláče, — kdož je všechny sčítá?"

V druhém oddílu, řečeném „Ovčák", líčí, kterak pasák ovečkám svým pěje, pohádku vypráví a s nimi rozmlouvá. Z pěti písní ovčákových — ceny nestejné — nejlépe se nám líbila jedna vynikající prostomilou plastičností (na str. 26.). Nejpodařenějším však tohoto oddílu jest dojista ukončení, v němž o nitru zpěvného ovčáka se dovídáme toto:

„Ó duše jeho nedohledná
a hluboká je studnice —
před vámi blýskla perla jedna,
v nitru jich blýská tisíce,

jež z hlubin vezdy řinout (!) budou
na rodnou půdu svatou, chudou
ve bystřinách a pramenech,
až krev v něm shasne, dojde dech".

V oddílu třetím „U studánky" sejde se valašský junák s dvojicí mladých Valašek. Oddíl tento jest sama píseň! Škoda, že všechny nejsou tak podařeny, jako tato, již pěje Valach sám po pestrém dvojzpěvu s Valaškou:

„Kdo mé hory haní,
jakoby mne haněl,
kdo mé hory chválí,
jak by se mi klaněl;
kdo o horách zpívá,
jak by o mně zpíval,
kdo na horách bývá,
jak by u mne býval".

A o valašském srdci, Bohu vezdy oddaném, s něhož nesetřen dosud ušlechtilý pel zbožnosti, pěje takto:

Horal doufat, věřit
v Tebe nepřestává,
ať mu puká srdce,
ať mu klesá hlava.

Ač jen do haleny
odívá se chudé —
Valach vždycky věřit
v Tebe, Bože, bude!

Oddíl čtvrtý líčí valašské „námluvy". Tuto nitro básníkovo rozechvěno zbožnými city obrací se také písní k svaté Panně. Píseň tato vyniká netoliko pěknou koncepcí, nýbrž i zdařeným metrem. Dvě písně (str. 74. a 75.) kazí dojem tohoto odděleného celku, ježto postrádají — metra (což se bohužel vícekráte opakuje).

Poslední oddíl tvoří „valašská svatba". Nevěsta tklivými slovy, želíc své panenské svobody, prosí matku napřed za požehnání, pak otce, děkujíc za všecka dobrodiní i „za slovíčko každé bohumilých řečí". Po té loučí se s lípou, již bratru svému mladšímu, a s růží, již sestře malé v péči odporoučí. Ani jabloňky nezapomíná, kteréž ochranu získá ve starším bratru, když se byla dříve rozloučila s drůbeží a kravkami. A tu již zvony svatební vynutí nevěstě „z hrdla vzdechy hlasné, z očí slzy jasné".

Když se také ženich rozloučil se svobodou, přistupují k oltáři, kde

„za čarovných hudby zvuků
snoubencům kněz váže ruku".

„Cesta z kostela" vesele ubíhá za zpěvu mládenců a družiček a ostatních svatebčanů.

„Za kolozpěvu při víně" nevěsta připíjí na zdraví všem; následuje přípitek učitelův a po té ostatních svatebčanů.

„Hudba a tanec" dodávají rázu slavnostního. Tato skupina jest po našem soudu nejpodařenější. Pravou ozdobou jsou bez odporu variace národních písní „ach není tu není" — „holka modrooká" — „na bílé hoře" — „když jsem já k vám chodívával" — „bude vojna bude". — Již pro tuto krásu odpustíme vadě nejedné.

Když hudba se byla již dosti nahrála a svatebčané jí poděkovali, nastává čas rozchodu:

„A tak výskají a pějí
až přes půlnoc, pak se rozcházejí:
Dobrou noc, dobrou noc, dobrou noc!"

Tu již sami tomu věříme, co praví se v dozpěvu, řečeném „Valašská muzika":

„Valašská muziko,
kdo tebe zaslechne,
radostně naslouchá
a ani nedechne." —

Opakujeme, co pravili jsme již dříve: ani touto sbírkou nevystupuje Kallus jako básník dokonalý. Mnoho tu pěkného, mnoho výtky hodného. Z celé sbírky vane k nám líbezná vůně valašských hvozdů, napjatě nasloucháme zpěvánkám, jichž tklivý ohlas nám k srdci mluví, bavíme se pestrým koloritem beskydských krás, podivujeme se místy tak přirozené plastičnosti, cítíme hluboce s valašským lidem a srdce naše (na řečených dvou místech) se srdcem bodrého Valacha povznáší se k Bohu a svaté Panně, — avšak po druhé straně jest nám nejednu vadu vytknouti.

Kallusovi dosud nedostává se vytříbené formy, dosud místy nalézti lze rýmy chatrné a často pochybené metrum, ba někdy — pražádné a jedenkráte ve středu písně od původního zcela úchylné, čímž nejvíce trpí souměrnosť (str. 92.). Dlužno Kallusovi připomenouti, by v básních neužíval slov (krdélec, kněšiti), jichž snad užívá valašský lid ve svém nářečí, neboť taká slova, byť i původní, jsou ceně básní na ujmu, ježto ve mluvě spisovné naprosto neznáma.

Co stránky slovesné a slohové se tkne, zamítnouti dlužno zlozvyk častého užívání zájmena ukazovacího ten, ta, to, kdy jest zcela nepřípadno a zbytečno, zastupuje toliko člen v němčině. — „Třeba“ pojiti dlužno s druhým pádem a nikoli chybně se čtvrtým (str. 15). Nepěkně vyjímá se nedůslednosť ve psaní slov: skvíti, skvělý, skvost; na str. 15 čteme skvěje, na str. 71 a 113 skvělý, kdežto na str. 26 a 96 stkvělý atd. Špatně skloňováno jest: slze, slzí atd. Menších gramatických chyb neuvádíme.

Přese všecky vady těšíme se srdečně na další Kallusovy básně, neboť již tyto posledně vydané vynikají předností nejednou. K. B. Lux.

Literarní činnosť v seminářích českomoravských.*)

Výroční zpráva liter. a řečn. jednoty bohoslovců královéhradeckých „Třebízský“.

Letošním rokem nastoupila naše liter. a řečn. jednota „Třebízský“ sedmý rok činnosti své. Rok právě minulý jest jeden z těch, který jednota za nejpožehnanější a nejšťastnější počítati může; neboť čítala na počátku jeho 126 členů, kteryžto počet během roku vzrostl na 157. Obětavostí členů jednoty „Třebízský“ založeny byly 3 knihovny venkovské, kolem 350 svazků čítající a sice: v Ľusté Kamenici, ve Svratce a Ohnišově, tak že jest již 8 knihoven od bohoslovců královéhradeckých založených, které, jak zprávy podané dosvědčují, velmi dobře působí ve krajinách poměry náboženskými a národostními ohrožených. Dále věnovali jsme na chrám Páně u sv. Víta v Praze 59 zl. 80 kr., ústřední Matici školské 73 zl. 35 kr. a na votivní obraz pro chrám sv. Cyrilla a Methoděje v Karlíně 12 zl 30 kr. Ostatních příspěvků 119 zl. 53 kr. použili jsme ke zakoupení knih a časopisů pro knihovnu naši, která po prázdninách znova byla přehlédnuta a spořádána. Nyní čítá 456 svazků; časopisů odebíralo se v roce předešlém přes 20.

Taková byla činnosť jednoty naší na venek; co pak vnitřního života se týče, tu třeba se zmíniti, že uspořádali jsme 2 zábavy ku poctě zasloužilých vlastenců našich † P. F. Douchy dne 3. května a † P. P. Křížkovského 15. list. r. 1885., v době adventní pak 2 přednášky a sice 29. listopadu a 6. prosince.

*) Pozn. red. Žádáme uctivě o zprávy z ostatních seminářů.

Valné hromady měli jsme 4 řádné a 1 mimořádnou; zvláště čilý život rozproudil se při valné hromadě 11. října m. r. konané, jíž se 106 členů súčastnilo.

Toť kratičká zpráva vnějšího a vnitřního života jednoty naší.

Na konci pak zprávy své vzdáváme srdečný dík všem dobrodincům našim za každý dar jednotě poskytnutý; zároveň obracíme se k nim s prosbou, aby ani v tomto roce nezapomněli na nás. Vždyť každý sebe menší dar jest nám vítán, a my zajisté nenecháme ho ladem ležeti: použijeme ho ku prospěchu lidu našeho, který na mnohých místech s těžkými poměry zápasiti musí. Rád by četl, rád by se vzdělal, ale pro nedostatek hmotných prostředků jest mu to nemožné. A proto, abychom tomu nedostatku aspoň částečně odpomohli, abychom také čtení špatných knih zabránili, obracíme se k Vám, šlechetní příznivcové, a žádáme Vás, abyste nás v dobré snaze podporovali a za každý dar vzdáváme Vám již předem srdečné:

„Zaplať Pán Bůh!“

V Hradci Králové, dne 28. ledna 1886.

Za literární a řečnickou jednotu bohoslovců královéhradeckých „Třebízský“.

Ant. Hrubý, Jan Štefánek,
Jan Oliva. Fr. Pospíšil.

(Zasláno.)

Byl jsem vyzván redakcí časopisu tohoto k sepsání důkladného a obšírného životopisu našeho nezapomenutelného biskupa budějovického, Jana Valeriana Jirsíka, a přijav na sebe milou práci tuto obracím se ku všem jeho ctitelům, hlavně pak k duchovenstvu, kterému on po dlouhá léta v čele stál, aby mně laskavě podali zprávy o jeho mládí a působnosti na studiích škol středních, bohosloveckých, duchovní správě, v Praze, kdež dlel jako metropolitní kanovník, a hlavně aby mně přispěli k řádnému posouzení jeho činnosti v úřadě biskupském v Českých Budějovicích. Neméně jedná se mi o jeho působení vlastenecké. Prosím, abych zvláště byl upozorněn na to, co jest ze života jeho nejméně známo; co jest o Jirsíkovi uveřejněno, všecko důkladně prozkoumám a neopominu všech osob, které s ním bývaly v užším styku, na podrobnosti z jeho působení se vyptati.

I doufám, bude-li mi všude poskytnuta přátelská pomoc, vydati ve „Vlasti“ životopis obšírný a důkladný a biskupa tak výtečného důstojný.

V Praze, dne 30. ledna 1886.

Alois Mattuška.

Pozn. redakce. Prosbu tuto všem ctitelům zvěčnělého ndp. biskupa Jana Valeriana Jirsíka vřele odporučujeme. Čtenářové naši již seznali z životopisu Boleslava Jablonského, že jest pan spisovatel Alois Mattuška k podobné práci velice způsobilý a obratný, ve vyhledávání životopiseckých zpráv velice pilný a protož očekávajíce, že i tato práce bude důkladná, vznášíme ku všem kompetentním kruhům uctivou prosbu, aby panu Aloisiu Mattuškovi žádané zprávy se vší důvěrou a ochotou poskytovaly. Zprávy písemné mohou býti zasílány naší redakci.

ROČNÍK II. BŘEZEN. ČÍSLO 6.

VLASŤ.

Spisba slovenská.

Napsal Tóma Šmýd.

(Pokračování.)

Palacký o tom praví: „Nejstarší paměti literatury české dokazují to zřetelně, že někdy čeština slovenčiny mnohem bližší byla, než-li nyní jest. Teprv ve XIII. století vloudilo se břeštivé *ř* do češtiny [1]); teprv ve XIV. proměněny po měkkých souhláskách širší samohlásky *a*, *o*, *u* v užší *e*, *í*; teprv v XVI. století staženo *ie* v *í* a zas *ú* rozvedeno v *ou*. V starodávních tedy časích Čechové právě tak jako nyní Slováci mluvili ku př. „dobrí ľuďé stojá, čakajú kráľa“ (Hlasové st. 26. Cf. Bačkovský stručné dějiny řeči a pravop. st. 15.).

To však dějepisně jisté jesti, že češtinu pražskou [2]) (Viz Hattalova mluvnice jazyka slovenského str. 14. § 21.), upravenou Husem a vzorně zdokonalenou v bibli králické (vyd. na Moravě v Králicích r. 1579—1593.) na Slovensko přinesli českomoravští bratři a vystěhovalci po bitvě bělohorské.

Proto tato biblická čeština na Slovensku též „bibličinou“ (nebo bibličtinou) sluje.

Přišlyť na Slovensko s českou biblí zástupy husitské r. 1440. a usadily se tam hlavně v župách těchto: v nitranské, v novohradecké a zvoleňské stolici.

A opět se tam vyhrnuli zástupové z vlasti české po osudné bitvě bělohorské (r. 1620.), jichž přes třicet tisíc tenkráte na Slovensko se vystěhovalo (Cf. Hlasové st. 18.).

Část lidu slovenského přijala jejich víru (bratrskou) a též spisovný jazyk (novo-)český do své bohoslužby, hlavně bibli královskou

---

[1]) Též Mikeš o tom dí: „Staří Čechové prý asi do 12. století neznali měkkého *rž* se pronášejícího na *ř*, nébrž rozeznávali jako nyní uherští Slováci dosud už vyslovováním tvrdé *r* od měkkého: pojď *ry*chle, co tomu *ŕ*íkáš? Teprv asi v polovici 13. století rozšířilo se v Čechách a na Moravě vyslovování *ř* místo měkkého *r*, když totiž spisovatelé tento zvuk počali označovati složeným *rs*. (Cf. O. Mikeš, Pravopis a mluvnice 1867. str. 34.).

[2]) Spisovný jazyk český je „pražským“ též i dle Šafaříka (v Hlasech str. 70.).

a zpěvníky. Též z Moravy novokřtěnci utekli se do Uher na Slovensko.

Bylo jich na Moravě přes 20.000. Císař Ferdinand (1622 dne 17. září) však vypověděl jich z Moravy.

Vypovězení zvětšá odstěhovali se do Uher (Cf. Gindely dějiny českého povstání IV. str. 462.).

Lid slovenský těmi dostěhovalci rozpoltil se na dvé, na katolíky a nekatolíky, kteří též církevním jazykem od sebe se lišili.

Katolíci ze zásady odbočovali od češtiny, která byla jim řečí husitskou, nejsouce nikterak na ni upoutáni svazky náboženskými. Proto dí též Hattala: „Slováci najmä katolickí odo dávna viacej od spisovnej češtiny samej než od pravopisu jej bočili, zaměňujúc čím dálej tým častej (čím ďalej tým častejšie) otrelé tvary jej zachovalejšími slovenskými (Hattala, mluvnica jazyka slovenského str. 15. § 23.).

Když tam čeština takto jednostranně zavládla ve sborech bratrských (později na evangelické přeměněných), ostatně v životě veřejném vůbec až do císaře Josefa II. carovala latina rovněž jako v ostatních zemích rakouských.

Nestranná latina zastiňovala všecky národnosti. Ostatní jazykové národní pod jejím pláštěm v Uhrách dřímali tehdá všecí. (Cf. Sasinek: Die Slovaken, Prag, 1875. pg. 20.).

To potrvalo až do germanisace císaře Josefa, která vytiskla neutrálnou latinu diplomatickou, když centralistickým zákonem se nařídilo, aby ve třech letech do každého oboru správy državné zavedl se jazyk německý. Uhři opřeli se tomuto nařízení, které bez svolení sněmovního přišlo nařízeno, a proto zákon germanisačný opět byl odvolán.

Na místo odvolané němčiny jazyk maďarský se vtiskl do správy državné a do veřejného života.

Dle ústavy uherské nemohl za sebe rozhodovati lid, nébrž jeho stavové, totiž magnáti, zemané a kněžstvo (Cf. Hurban vyňatek str. 26.).

Roku 1791. zmaďařený sněm nařídil, že maďarčina je povinným předmětem na školách vyšších a středních.

Následky z toho vzešlé uvádí Sasinek, řka: jazyk maďarský začal rokem 1791. přicházeti na universitu, na lyceje, na gymnasia, do parlamentu, do žup, do cechů, ba i na kazatelnu v kostelech nemaďarských. Tak postoupně zmahala se též hegemonie maďarského národa, který napotom zamýšlel doraziti ostatní národy nemaďarské a z mnohojazyčného Uherska udělati državu jen výhradně maďarskou (Sasinek: die Slovaken pg. 21.). Roku 1805. sněm prohlásil maďarčinu za jazyk državný a ani českého listu v Uhrách tisknout nedovolili. Proto roku 1811. na Slovensku si želali dobrého listu českého z Vídně (Viz Brandl, život Jos. Dobrovského str. 154.).

Roku 1827. založena byla maďarská akademie, potom přišlo i maďarské divadlo a maďarčina vezdy více latinu vytlačela i ze sněmu. Na sněmech r. 1830., 1832—36.; 1839.—40. uváděla se maďarčina pozvolna do úřadů politických, soudních, vojanských a církevních.

Sněm roku 1843—44. ustanovil, aby na vyšších a středních školách veškerým předmětům vyučovalo se jazykem maďarským;

sněm r. 1848. rozšířil tento vyučovací jazyk též i na školy národní [3]).

A tyto poměry se vlekou až na naše doby. Na sněmu r. 1868. zrobili sice zákon o národnostech; ale zákon tento pro národnosti nemaďarské v Uhrách je smrť skrytá pod pláštěm ústavným. Ani při vládě, ani v parlamentě, ani při soudech a v politické správě nikde Maďaři neuznávají žádného jiného jazyka oprávněného, než jediné svůj maďarský. Maďarstvo stotožňuje se s državou uherskou a kdo se ujímá národa slovenského, toho považují a pronásledují jako nepřítele národnosti maďarské a tudíž nepřítele državy uherské (Sasinek: Die Slovaken, pg. 21—22.).

Ještě ani v Čechách a na Moravě a hlavně ve Slezsku zuboženém ni do dnešního dne nestačili jsme všady dodělati se toho, aby v každé krajině mládež přirozeně na školách se vyučovala a vychovávala ne cizím, nébrž rozumně svým vlastním jazykem mateřským; a tím méně naši pobratimové v Uhrách výhody této přirozené domohli se.

Tam nejen „jim jest vyučovati dvěma naukám [4]) po maďarsku bídné děti slovenské, které dle svědectva jistého paedagoga výtečného ani slovensky nedovedou mysleti, z domu přicházejíce od rodičů mravně i hmotně kleslých, a tu i o to ještě usiluje državné dozorstvo, aby maďarčina na národních školách slovenských stala se jazykem konversačním vůbec."

Když tím novým převratem za dob josefinských ve správě državné roznítil se probuzený cit národní u ostatních národů polyglotného Uherska, národu slovenskému ještě na jiné straně bylo probojovati tuhý boj; byl to jazykový boj v církvi u evangelíkův i u katolíků.

Dle náboženství jsou v Uhrách Slováci jedna většina katolíci a druhá menšina evangelíci augsburského vyznání či luteráné, (v nichžto dochovaly se zbytky českých a moravských bratrů), kdežto evangelíci maďarští jsou vesměs kalvíni či evangelíci helvetského vyznání. Z evangelíků augs. vyznání je Slováků 500.000, Němců a Maďarů 300.000.

Maďarčina tehdá přívržencům svým tam rovněž přemnohé slibovala výhody takové, jakých u nás josefinským germanisatorům přinášela němčina.

Žeť pak evangelíci slovenští ve svojí správě duchovní užívali biblické češtiny, zděděné v bibli králické od bratrů česko-moravských, z toho na straně katolické brali sobě záminku, aby jazyk český mohli prohlašovati za husitský či za jazyk kacířský a nejedni slabochové a prospěcháři raději se přichytali mnohoslibné maďarčiny, odtrhujíce se od vlastního národa.

Národovci pak mezi katolickým kněžstvem kacířské češtině tím hleděli se vyhnouti, že ve spisech jsou užívali jazykového směsu,

---

[3]) Slováků zpírajících se tomu jali se přesvědčovati, že jejich jazyk se jim nebéře, ale jen to prý se požaduje, aby každý uměl maďarsky, kdo chce do úřadu přijíti. (Cf. Dohnány historia str. 22.)

[4]) Od školního roku 1879—80. vyučuje se maďarčině v národních školách slovenských plných sedm hodin týdně, ba vyučuje se dokonce dvěma předmětům maďarsky (Pokorný: Z Potulek str. 279.).

složeného dílem z dosavadní češtiny a z domorodé slovenčiny, až teprva Bernolák jim uspořádal pravidla pro spisovnou slovenčinu.

Oproti Bernoláčině však všemožně zase vzpírali se spisovatelé se strany evangelické, hájíce ryzou bibličinu, která jich náboženský ode dvou set roků spojovala s Čechy. A aby češtinu biblickou bylo lze dále pěstovati, z dobrovolných sbírek založili r. 1801. při lyceu pozuňském stolici pro jazyk a literaturu českou, na níž r. 1803. Jiří Palkovič stal se professorem, v literatuře české z těch dob často jmenovaný.

Ale i doma mezi samými evangelíky brzo zase přišlo na nový boj. Když r. 1839. zemřel generální dozorce evang. na Slovensku, na jeho místo se dostal hrabě Zay, zámezdný maďaron. Týž prý v Z. Uhrovci v Trenčanské stolici na své útraty vydržoval kaplana, plutého Maďara, aby prý tamnějších Slováků pomaďaril. Zayovi též připočítají názor, že uherská krajina prý jenom tehdy bude šťastna, když se zmaďaří. (Cf. Dohnány historie str. 23.).

Zay tudíž zaměřoval slovenské sbory luteránské pomaďařiti ve chrámě i ve škole. Aby se mu zdařil tento záměr, proto všemožně o to usiloval, by evangelíky slovenské spojil v jednu kalvinsko-luterskou unii s kalvíny maďarskými, čímž by se evangelické sbory slovenské rázem byly octly v menšině naproti Kalvínům maďarským.

A toho Slováci nesměli dovoliti, chtějíce sebe zachovati a lid slovenský národu zachrániti.

A tak národnosť na Slovensku na obou rozpoltěných stranách a se slovenskou národností zároveň ještě i církev ohrožená, rázem spojila oba domácí bratry — katolíky a evangelíky slovenské ku společné obraně.

K čemuž, počínaje od let třicátých, hlavně byli donuceni návalem nátlaku let čtyřicátých.

Přehled literatury česko-slovenské.

a) česká bibličina.

Ježto národ český po bitvě bělohorské domíravě ležel na stonách, nemaje žádného literárního středu a žádné síly životné v sobě, nemohla jeho literatura podávati hojně obživujících plodů rozesýlaných po veškerých vlastech, kde bydlel národ československý. Z těch dob dochovali se nám na Slovensku hlavně spisové náboženští.

Uvádíme zde jmenem, kteří na Slovensku byli hlavní spisovatelé čeští.

Kromě proslulého a v literatuře české jmenovaného Benedikta z Nedožer, byl nejvzácnějším na Slovensku spisovatelem Jiří Tranovský (nar. 1591. v Těšíně, † 1637. v Lipt. sv. Mikuláši). Byl evang. kazatelem. Vydal r. 1635. Cithara Sanctorum neb žalmy a písně duchovní. Zpěvník tento byl po bibli (králické) knihou nejrozšířenější u evangelíků na Slovensku i v Čechách a na Moravě. Samuel Hruškovic († 1748.) ji rozmnožil na 1000 písní, z nichžto mnohé sám složil. Do dneška lid nazývá tento zpěvník krátce „Tranosciusem“ nebo „velkou knihou“.

Slovútný Pavel Dobšinský napsal o této knize: „Skladatelia piesní Tranosciusa dosť šťastní sú i v prekladoch z nemeckého; no, o veľá šťastnejší a zdarilejší v podávaní latinských hymnov a niektorých pol'ských piesní. V pôvodných ale skladbách naozaj sú pôvodní: rečou vo vyrazoch i vetení blížia sa k mluve svojho slovenského l'udu, ač forma zostáva česká; reč dosahuje krásy a často pravej básnickej vzletnosti; náboženský cit vyznačuje sa pravou vrúcnou oddanosťou Bohu, mysel' jejich neobmedzenou až heroičnou dôverou v riadenie božie a vo večné vykúpenie Kristovo.

Poklad toto i čo do všestrannosti a rozsiahlosti či počtu piesní, rovnak i čo do vňutornej ceny náboženskej neocenitelný, pochádzajúcí od mužov, ktorí už v XVI., XVII. a XVIII. století navzaj čo otcovia a duchovia vznešení pečovali o nábožné vzdelanie svojho slovenského l'udu. Ale ani nebude ev. slovenského domu bez neho: otcovia a hospodári slovenskí na najvzácnejšie miesto odkladajú si ho v príbytkoch; matere nevydajú dcéry bez neho; domáci všetci shromažďujú sa k nábožnosti kol neho u stolu i kozúbka svojho; v sboroch oduševnených zneje slovo týchto duchovných piesní. Nebude odcudzený l'ud náš od nábožnosti — ani od svojej reči, dokial'kol'vek a kdekol'vek vo vážnosti Tranoscius. Prúd odrodu uchvátil a uchvacuje sebou len tam, kde prachom zapadá táto „veliká kniha" a napred uml'kajú jej milé a krásne piesne." (Slov. Pohl'ady 1885. (V) soš. 2. str. 189—190.).

Kollár pak dí o této knize: „Větší díl Slovákův ev. zná Tranovského z paměti, těší, vzdělává a posiluje se ve všech okolnostech života jeho zpěvy." (Hlasové str. 115.)

Kromě Tranovského ve XVII. věku slavným též spisovatelem jesti Daniel Horčička (Sinapius), rodem Turčan ze Slovenska. Do Tranovského Cithara Sanctorum složil krásných 15 písní.

Ale hlavním dílem jeho je r. 1678 v Levoči otisknuté: Neoforum latino-slavonicum, kde v třicatero dekuriích (oddílech) uvádí československá přísloví o domácnosti a společnosti slovenské. V latinské předmluvě praví o nich: „U boku nejmilejší matěře kdysi posedkávající chlapeček naučil jsem se v takýchto průpovídkách mluviti. Nebo věci s materským mlékem přijímané tím nám milejší jsou, čím drahší a radostnější bývá onen neumělý a volnější věk dětský."

Zatracuje vrtkavých odštěpenců slovenských, kteří pohrdají rodem, jazykem a jmenem slovanským a naposledy obrací se k mladíkům nejšlechetnějším (ad nobilissimos adolescentes) a povzbuzuje jich, aby milovali řeč slovenskou. (Viz Pohl'ady V. st. 191.)

Po Tranovském a Horčičkovi nastoupilo v hojnějším počtu spisovatelů slovenských.

Tu střetáme se už i se sbíratelem čisté slovenčiny. Je to Matěj Holko (nar. v Tisovci 1719., † 1785.), který začal sbírati písně a rukopisy starých písní slovenských, jež Kollár uveřejnil v Pešti pod názvem: „Narodnie zpievanky", či písně světské lidu slovenského v Uhrách.

Daniel Krman (nar. 1663, † 1740 v Prešpurku). Krman byl zvláštním znatelem a vzdělavatelem jazyka československého. Vydal Rudimenta gramaticae slavicae. S Matějem Belou po-

staral se, aby r. 1722. byla vydána celá bible uspořádána dle bratrské z r. 1613.

Hlavní jeho zásluhou je, že sestavil českou Agendu t. j. obřadník či trebník.

Znalec této církevní agendy evangelíků slovenských Pavel Dobšinský pronáší se o ní takto: „Agenda Krmanova je prvá nielen vydáním, prvá je i pravovierou, prvá i slohom jak nábožne vrúcným, tak čo do reči čistým a správným — oj, o veľá čistejším a korrektnějším, než jaký nalézáme v poslednějších podobných náboženských knihách u evanjelikov až po dnes. Ač hľa, i rečová i náboženská cena knihy od potomstva zaznatá. (Slov. Pohľady V. st. 195.)

Pavel Jakobei † 1752., jsa milovníkem řeči československé, vzdělával v ní též mládež slovenskou a jsa kazatelem v městě Modré dobrovolně tam na gymnasium vyučoval řeči československé.

Jiřík Ambrozyus. Muž tento theologa československého tím zajímá, že vědecké terminy theologické do jazyka českého přetlumočil. Roku 1745. vydal dogmaticko-mravovědnou knihu: „Líbezné Jádro“ celého křesťanského èv. učení vůbec v známosti Boha i člověka záležejícího atd. od jednoho Augsp. nezměn. vyzn. upřímného a věrného následovníka. Leta Páně MDCCXLV (1745.)

Dobšinský o cenném tomto díle připomíná ev. theologům slovenským:

„A keď vyhľadáva sa od slov. ev. theologov, aby čo z toho, čomu predtým latinsky a nemecky učili sa a teraz navykajú jich jedine na maďarčinu, predniesť k poučeniu poslucháčov alebo nutno i napísať niečo theologického a náboženského: to veru aby nebolo u nich bez známosti tohoto „Líbezného Jádra.“ Chceme-li vo vlastnej reči viděť systematičný rozvoj a súvislosť vedy theologickej, siahnime len k tomuto Jádru, k pravým a správným výrazom i skladbe rečovej i k sústave jeho vedeckej. Aniž bez neho, alebo bez vedeckejších termínov, v ňom u nás poprvé v lad a sklad uvedených, môže stať sa dobrým slovenským theologom a kazatelom.“ (Slov. Pohľady V. st. 199.)

Sklonkem věku XVIII. přicházíme pak na Slovensku ke spisovatelům, kteří už byli ve styku s národními vzkřísiteli českými s Dobrovským a Jungmannem atd. Známější na Slovensku byli:

Štěpán Leška (1757.—1818.) sestavil: Elenchus vocabulorum Europaeorum inprimis Slavicorum Magyarici usus; vyd. v Pešti 1825.

Ondřej Plachý (1755.—1810.), jenž v B. Bystřici od roku 1786. vydával „Staré Noviny“, sborník to vydávaný ve čtvrtletních svazcích s naukami z dějepisu, zeměpisu, z přírodopisu a z vědy hospodářské.

Jiří Rybay (1754.—1812.), jenž mnohá bádání konal o jazyku českém a slovenském. Bohuslav Tablic, Jiří Palkovič a jiní z literatury české zde už známí spisovatelé slovenští. (Viz Pypin historie st. 454., Pohľady V., st. 199—200.)

Když za císaře Josefa II. r. 1791. sněmovním usnešením vedle vyučovací latiny též maďarčina se dostala na gymnasia, tu počali též ostatní národové uherští z národního sna se probouzeti a jazyka svého obhajovati. Tak učinila též česká strana, t. j. evangeličtí Slováci v Uhrách.

Aby češtinu na Slovensku bylo lze vzdělávati, proto národovci Martin Hamaliar (n. 11. listop. 1750., † 3. srpna 1812), Bohuslav Tablic a Jiří Palkovič dali k tomu podnět, že r. 1801. Slováci sobě založili „ústav řeči a literatury slovenské (Institutum linguae et literaturae slavicae) a stolici jazyka česko-slovenského“ na lyceu prešpurském.

Jiří Palkovič (1769.—1850.) stal se tam roku 1803. prvým professorem češtiny. Palkovič v češtině byl tak zkostnatělým obhájcem české bibličiny, že králičtinu považoval pro spisovnou mluvu za tak klassický kanon spisby české, jako na př. mrtvou klassickou latinu anebo řečtinu. Proto nepřipouštěl ve spisbě ani té nejmenší odchylky od biblické králičtiny ni v pravopisu ni ve slovaři. (Srovnej styky jeho s Jungmannem v Zeleného životopise Jos. Jungmanna na stranách 51, 95, 131, 132, 184.)

Živě činný Prešpurk tehdáž odchoval znamenité vzdělance a výborné spisovatele československé, mezi nimiž chvalně vynikají tato proslavená jména:

Pavel Joseffy, Jan Seberini, Jan Chalúpka, Samuel Reiss, Karel Kuzmáni, Jan Kadavý, Samuel Godra, Karel Štúr, Daniel Lichard, Samo Chalúpka, historiograf Fr. Palacký a jeho přítel a proslavený básník Jan Kollár atd. atd.

Roku 1812. vznikla u evangelikù „Slovenská literární společnosť baňská“, která zřídila stolici českého jazyka na evangelickém lyceu ve Šťávnici.

Roku 1828.—29. založila si mládež prešpurská přehojnou „knižnicu“ (bibliotheku) štědře podarovanými knihami ze všech jazyků slovanských. Při tom ještě si zařídili „společnosť (či jednotu) československou.“ Úkolem tohoto spolku bylo, čítati a posuzovati plody literárné, cvičiti se v řečnictví československém a konati studie jazykové.

Údové této společnosti vydali roku 1836. své básně ve spisku nazvaném: „Plody zboru učenců řeči československé Prešporského.“ Nezi nimi byli Samo Chalúpka, L'udevit Štúr, M. Hodža, Grossman a j.

Ale že ty básně byly sepsány slovanským duchem Kollárovým, královské náměstnictvo uherské větřilo v nich zrádu oproti národnosti maďarské a resp. proti državě uherské a r. 1837. podobné literárné jednoty studentské porozpouštělo a tak i z jara 1838. československá jednota požuňská výnosem král. náměstnictva z Budína byla zapovězena.

Jednota tedy formálně proměnila se v „ústav literárný“, v němž pak i Štúr dále bez překážky působil.

S takovouto přeměnou formálnou též jinde literárné jednoty dále povstávaly anebo zařízené potrvaly.

Bylyť už koncem let dvacátých za příkladem akademiků prešpurských též na jiných lyceích evangelických zakládaly se podobné jednoty, společnosti a knihovny československé. Takové byly: v B. Šťavnici, v Prašově, v Modré, v Kežmarku, a hlavně v Levoči, kde r. 1840. společnosť ta vydala Gitřenku (Jitřenku) čili výbornější práce učenců československých levočských. I zde duchem Kollárovým mluvilo o brati slovanské a budoucí Slávě. Maďarské listy čenichaly v tom výhrůžky a popuzování proti Ma-

ďarům. A hrabě Zey, bera si z toho záminku, zažaloval professory levočské.

Z toho povstala velká půtka v časopisech a brožurách maďarských a německých, do nichž své práce zasýlali spisovatelé slovenští, postrádajíce doma vlastního listu slovenského.

Se strany slovenské potýkali se tu: Čaplovič, Štúr, Hodža, Hurban a j.

Štúr prý povahy byl velmi živé a ducha velmi bystrého. Žiče se výtečnými spisy Šafaříkovými a básněmi Kollárovými stal se na prešpurském lyceu nejhorlivějším údem zmíněné jednoty československé.

Předsedou toho spolku byl sám Palkovič, jeho náměstkem napřed Samo Chalúpka a potom Štúr.

Roku 1837. sestárlému Palkovičovi chorému stal se Štúr pomocníkem u vyučování řeči československé.

Když jeho působením česká společnost (či jednota) na akademii prešpurské tak utěšeně rozkvétala, přišel i Štúr r. 1843. do vyšetřování ve zmíněném boji vedeném za národ slovenský proti záměrům maďaronským, a koncem r. 1843. maďarské konventy prešpurské, v nichž Slováci byli v menšině, zbavily Štúra professúry a sesadily ho z řízení ústavu, nedbajíce protestů se strany slovenské.

Proto slovenská mládež, nemohouc ani prosbami svého miláčka si nazpět vyprositi, zapěla si:

„Dunaju slovenský!
už ťa zanecháme,
keď na tvojich brehoch
ústavu nemáme“ [5]).

a opustila ústav prešpurský. — Trvaltě boj mládeže slovenské za drahého učitele od 11. října 1843. do 6. března 1844. (Cf. Dohnány historia str. 17.)

Třinácte z nich v nejkrutší zimě r. 1844. ubíralo se pod Tatry na lyceum do Levoče, kam přenesla se potom i hlavní činnost mládeže prešpurské a kde duchem Štúrovým pokračovalo se v přednáškách a theoretické i praktické cvičbě a ve vědeckých prácech československých až do r. 1848.

Očitý svědek této činnosti a z té doby levočský odchovanec, p. Pavel Dobšinský, popisuje ten život akademický a dokládá: „Levoča bola teraz stredišťom i druhých podobných ústavov a spolkov k vzdelavaniu reči slovenskej i vedeckejších predmetov v nej. Menovite ústavy a spolky v Kežmarku, Prašove, B. Štiavnici, Prešporku, Modre, až i na gymnasiu v Sarvaši stály s nami v takom spojení, že písomne zdelovali sme si na vzájom hlavné predmety i pohyby svojho slovenského vzdelávania sa, povzbudzovali sme sa k milovaniu jazyka i národa vlastného a menovite pobádali sme sa vždy k prísnejšiemu a vedeckejšiemu studovaniu v rečach i predmetoch. Lebo aj to uvedené bolo medzi nami, že čokoľvek sde-

[5]) Z té doby od žáků Štúrových složená pochází též slovenská píseň národní: Nad Tatrou sa blíská, hromy divo bijú.“ Nápěv k této písni sobě vzali z písně národní: „Kopala studničku, pozerala do ňej.“ Viz „Sborník slov. nar. piesni“ atd. Turč. sv. Martin 1874. svaz. II. str. 56.

lovali nám professorovia naukosdelnou rečou latinskou, z toho aspoň ukázky vedecké a preklady podať usiloval sa každý lepší žiak, najviac iste v slovenčine, ale neraz i na cvičení v reči nemeckej a maďarskej.“ (Slov. Pohľady V. 204.)

Štúr pak, když odešli Slováci, ujal se v Prešpurku mládeže srbské, která sice vždy ve študiích k národu svému se klonila, ale zanedbávajíc vzdělávati se na duchu a ušlechťovati srdce, raději po kavárnách při kartách a při víně se soudruhy maďarskými daremničila (Cf. Dohnány historia str. 36).

Jsa zbaven professury Štúr věnoval se hlavně prácem literárným. Spisoval ponejvíce brožury německé na obranu práv slovenského lidu naproti záměrům a snahám maďarským a vydával je zvětša v Lipsku a ze všech sil ujímal se spolku na Slovensku založeného, jehož předsedou stal se Hodža. Byl to literárný spolek „Tatrin“, jejž roku 1844. pro spisbu ryze slovenskou sobě byli založili.

Vytkl sobě Tatrin tento úkol:

a) měl vydávati dobré knihy pro lid a též pro vyšší vzdělání (jako naše Dědictví v Čechách a na Moravě.)

b) podporovati měl schopnou mládež slovenskou, která se do života buďto pro vyšší umění a vědy, nebo pro obchod a průmysl na školách připravovala.

Měl tudíž Tatrín ten šlechetný záměr: „Zákonnitou cestou lid slovenský literně vzdělávati a ze mravné i hmotné kleslosti jej pozvednouti a ku blahu duchovému i hmotnému jemu dopomáhati.“

(Přečti o tom Pohľady z r. 1851. č. II. str. 54—58. a Dobruo Slovo Slovákom, vydal Hodža v Levoči 1847.). (Pokračování.)

Z katakomb.

Píše Vojtěch Pakosta.

VIII.

O mučednictví květe zkrvavělý,
velikou, svatou láskou pěstovaný,
slzavým mořem bolu zalévaný,
ať trůn tě zrodil, nebo žalář stmělý!

Z bran palácových, z mnicha nuzné cely,
s hlav kmetů šedých, s vlasů děcka, panny . . .
nebeské zory leskem obetkaný
mně z věků šera září zjev tvůj skvělý.

Ó vítej, vítej v červánkovém lemu,
nad drahokamy všechněch diademů
vzácnější květe! — dítě trýzně, bolu . . .

Žezla i trůny v hrst se prachu zboří,
leč tebe rány věků neumoří —
ni žárem pouští, ani ledem pólů!

IX.

Hvězd září v očích, povznesenou hlavu,
že nechtěla jít modly ku oběti,
bachantů zpilých hýřit ve objetí,
křesťanka dívka spěla na popravu.

Jásot a kletby v rozvlněném davu,
jak k jestřábům kdy holubička sletí . . .
„Zrozená k hanbě, rodu na prokletí!“
vzkřik otec pohan přes hlučící vřavu.

Kat, druhdy mramor, zvyklý meče vzmachem
oddělit hlavu olbřímova těla,
liliji spatřiv, zbled a chvěl se strachem.

Soucitně k němu dívka zraků zvedla,
a statečnější mužné síly děla:
„Ty strachem bledneš? — Hle já nepobledla!“

X.

„O pojďte požehnání Otce mého,
vy svědci pravdy, krví zbroceni,
ať v laury ruka moje promění
vám hloží bolné čela krvavého!

Vy, jižto z lásky kříže golgotského
jste za mnou tíži nesli znaveni,
v mou náruč spějte, kde se nezpění
zášť lidská vlnou moře zbouřeného! . . .“

Tak v řady křížů v trýzni děsné muky,
co dravcem trhá blahé žití svazky,
nebeskou hudbou zněly sladké zvuky.

„Té slasti nebe“ — rtové promluvili,
„ó díky Pane, my už okusili —
máť nebe v duši ten, kdo trpí z lásky! . . .“

XI.

V koleně čtvrtém vděčné předků děti,
v podzemní kryptě, vyklenuté, stmělé
zdvihají desku z hrobky zpráchnivělé:
tří věkův odkaz chtíce uviděti.

A svatou bázní počali se chvěti,
krev proud svůj staví v ustrnulém těle,
že dotknuly se jejich ruce smělé,
co věky spalo smrti ve objetí.

Zdvižena deska. Na dno hrobu hledí . . .
Tam jak by z kostí jejich předci bledí
se usmívali s ozářenou lící.

Kdy spatřili však, kterak matka-žena,
kříž s děckem dosud tiskne v ruce tlící —
sepjali ruce, padli na kolena.

XII.

Na trůnu caesar v hávu purpurovém,
krvavé plány v hlavě se mu rojí,
v mlčení vážném před ním senát stojí,
zří k bohu svému v dýmě oblakovém.

„Co známo, rcete, o tom bludu novém,
jenž v lícoměrný šat se lásky strojí? . . .“
„„Jsou zrádci, pane! proti trůnu brojí,
an bůh jim králem, jehož zovou Slovem! . . .““

„Ha, bídná luza, ve svém pychu smělém!
Rozpalte výhně, dejte brousit meče, —
ať proudy mrzká krev těch zrádců teče! . . .“

Řve senat vztekem: „I v té krvi zrada!“
an modlou z hlíny bůh mu s trůnu padá,
a Slovo žije, co se stalo tělem.

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Pokračování.)

Šestá a poslední návštěva Boleslava Jablonského do vlasti udála se roku 1879., tentokráte ze příčiny jeho zdraví. Choroba jaterní, která již v zárodcích ode dávnější doby na zdraví Jablonského časem hlodala, vzmohla se tou měrou, že již počal se pomoci lékařské dovolávati. Již před třemi roky pociťoval Jablonský

bolesti velmi nepříjemné ve všech oudech těla, o kteréžto nemoci dává sestře Anastasii zprávu takovou: „S malými přestávkami byl jsem více nežli rok (1876.) nemocen a ačkoliv je již mnohem lépe, není přec ještě docela dobře. Z pravé nohy přešla nemoc po delším čase do pravé ruky, později do levé ruky a z té ještě docela ne vyšla. Nejhorší je pro mne to, že musím mnoho psát a tedy mnoho sedět. Krev nemá potřebného oběhu a proto se kazí. Mám několik ouřadů duchovních a školních a s těmi je mnoho práce a t. d.“ Lékaři krakovští radili mu, aby se odebral do Karlových Varů a tu léčil se pitím teplé vody ze země se prýštící. Rád uchopil se této rady Jablonský, ježto v ní viděl příležitosť, setkati se s drahou vlastí. Přál si toho nyní tím úsilovněji, ježto cítil na sobě obtíže své nemoci, o kteréž počínal se domnívati, že mu sotva příští cestování dovolí. Po celé dva měsíce r. 1879. strávil Jablonský v lázních karlovarských [103]) s nevalným prospěchem a na cestě zpáteční stavěl se v Praze, kdež mínil po dva dni se zdržeti. Avšak tato krátce vyměřená doba prodloužila se až na 14 dní, když v tom směru silně na pěvce zvěřineckého od jeho přátel a známých naléháno bylo. Dáme tento poslední pobyt Jablonského v jeho zlaté Praze vypravovati opět ústy samých jeho přátel, kteří s ním tehdá obcujíce, vzpomínky ty utěšené zaznamenati neopominuli. „Setkal jsem se s Jablonským v srpnu 1879“; píše jeden přítel, „kdy stavěl se v Praze na zpáteční cestě z lázní. Pociťoval již po nějaký čas chorobu a proto radili mu krakovští lékaři lázně; uposlechl ovšem s největší radostí — vždyť cesta do lázní byla cestou do milé vlasti! Pozdržel se v lázních celé dva měsíce, ale lázně měly na mysl jeho sotva ten účinek blahý, jako pobyt v Praze, kterýž z dvou, prodloužil se na celých 14 dní nebo ještě déle. Sešel jsem se s ním opět u Halánků, kdež z největší části dne se zdržoval, na mnoze i obědval i večeřel a kamž všichni známí pospíchali, aby ho pozdravili [104]). Srdečné bylo shledání, avšak mnohé z milých srdcí svých neshledal tu — kryla již je chladná zem, tak zejména Hálka, toho bujného, nevyčerpatelného společníka, kterýž ho byl roku 1863. tak zaujal, tak Pflegra a j. . . . Neshledal jsem na něm změny, leda že byl obtylnější a mohútnější než před 16 roky, jinak však táž laskavá, usměvavá tvář, jasné čelo, blahý rozmar, upřímný smích.

---

[103]) Léčení to vyžadovalo veliké oběti peněžní. „Koštuje to,“ píše sestře Anastasii z Karlovarů dne 10. července 1879, „a bude ještě koštovati velmi mnoho a nevím, zdali s penězi vystačím.“

[104]) P. Vojtěchu Náprstkovi jest vůbec přičísti tu zásluhu, že pobyt Jablonského ve vlasti učinil vždy velmi příjemným. On nejen že poskytl mu v Praze pohodlného útulku, nýbrž i postaral se vždy o vybranou českou společnosť, tak aby Jablonský ve vlasti jsa, skutečně v kruhu vlasteneckém se ocitoval. On uspořádal dýchánek nebo úzkou přátelskou slavnosť ku poctě přibylého vzácného krajana z ciziny a proto měl jej Jablonský tak rád. Vizme vtipnou báseň, jížto líčí spanilomyslnosť svého přítele:

„P. Vojtěchovi Náprstkovi v Praze 1870.

Co z lůna Tvého vyšlo již
balzámu v lidské hoře!
co vyšlo útěch národu,
co vyšlo světla zoře!
Ó ne, Ty nejsi náprstek
Tys pěkných činů moře!“

Táž upřímnosť a pohostinnosť uvítala jej také pod touto střechou. Dnové, kteréž Jablonský tehdá v Praze strávil, patřili k nejšťastnějším jeho života, jak se sám při odchodu vyslovil. Hospodář i hospodyně závodili, aby ho příjemnostmi zasypali a povedlo se jim to tou měrou, že milý host odjezd do Krakova ze dne na den odkládal. Těžká byla mu myšlénka rozloučení s tou četnou společností vlasteneckou, jež mu lásku přinášela v ústrety a snažila se mu najednou nahraditi, čeho po dlouhá léta odloučení musil strádati. Jablonský prohlédl si tehdá celé okolí pražské — po době 40leté poprvé zase navštívil místa, tak zejména Stromovku, oboje Chuchle s kostelíčkem na vrchu, Závisť, kdež si prohlédl pomník Hálkův atd. Tisíceré vzpomínky obživly v něm, jichž moci se poddával; při tom však vůčihledě okřával a cítil se plně šťastným. Navštívil také hřbitovy vyšehradský a olšanský a jedině tu zasmušilo se oko zármutkem nad hroby milých a drahých přátel a přítelkyň, z nichž mnozí za posledního jeho pobytu v Praze byli mu ještě milými společníky. Poznal tu, jak nemilosrdně smrť řádila v posledních letech v kruzích národních a jda od prvního drahého ke druhému, žehnal je křížem a šeptal: „Odpočívejte v pokoji, brzo i my přijdeme za Vámi.“ — Právě týž den odbýval se pohřeb nadějného Dr. Ceypa z Peclinovce. Nad otevřeným jeho hrobem vroucně se pomodlil . . . Zde na hřbitově plné 3 hodiny jsme se pozdrželi a s city rozladěnými vracel se k Halánkovům, neboť rozdělení dne nebylo ještě vyčerpáno — na denním pořádku bylo, myslím, ještě divadlo. — Tuším, že druhého dne připravily mu dámy býv. klubu amerického tklivé překvapení. Sešly se v plném počtu, ve květu krásy i se zasněženými hlavami. Roztomilý byl pohled na ten kruh, v jehož střed uveden byl slavný básník, jemuž náležely sympatie všech přítomných. Hned na to z mladistvých hrdel zavzněla čarokrásná píseň, jeho píseň a paprsek blahého pocitu přeletěl přes jeho tvář, oko jasněji zazářilo . . . . . Po zpěvu následovalo deklamování básně — jeho básně, jejíž každé slovo mluvilo k srdci, pak opět přišel na řadu zpěv a v milé toto střídání mísil se přátelský hovor, žert a rozmar. Skládal jim vřelé díky, tiskl ruce — byl šťastným nad tím národním probuzením českých děv a žen, o němž nedovedl si dosud učiniti ponětí a kteréhož postrádal tím bolestněji, čím horoucnější národní nadšení proniká všechny kruhy dámské v Polsku [105]). Mile byl dojat, když se všech

[105]) O hlubokém dojetí, jež tehdá v srdci svém básník pocítil, svědčí následující báseň, kterou byl Jablonský ihned napsal:

„Když Vás vidím v pestrém kruhu,
sličné české děvice,
mám před okem květnou stuhu
z nejkrásnějších českých luhů,
jsem tu šťasten velice.

Když Vás vidím s srdci těmi,
jež tak tlukou pro národ,
jež tak hoří láskou k zemi,
nejdražší mi mezi všemi,
jsem pln krásy vašich cnot.

Když vás vidím, české děvy,
s knihou v ruce v mlčení,
když ty sladké slyším zpěvy,
jež jsou citů vašich zjevy,
cítím rozkoš, nadšení.

Když Vás vidím, české ženy,
mládež učit, předky ctít,
věřím, že ten drahocenný
národ náš tak usoužený,
věčně, věčně bude žít!“

Báseň tato byla ihned zmnohonásobena a přítomní rozdělili si exemplary mezi sebe.

stran slyšel prosby a přání, by se vrátil a trávil dny své v kruhu přátelském v Praze. Usmíval se a pravil: „Mají mne tam také rádi a nepustili by mne, už mne s touhou očekávají — přivykli jsme si!“ Jakýž div, že ho v Krakově a v kláštěře na Zvěřinci měli rádi . . . kdož poznav ho nebyl by si ho zamiloval a veškerou lásku mu nevěnoval?“ — Jiný ctitel Jablonského vypravuje, kterak setkal se s Jablonským roku 1879. za krásného odpůldne nedělního v „Nár. areně“ naproti Pštrosce. Dávala se tehdy právě franc. fraška „Venkované v Paříži.“ Stoje opodál od Jablonského měl jsem dostatek příležitosti pozorovati jej a přiznávám se, že tenkráte oči mé více tkvěly na statné, skoro hřmotné postavě pěvce „Písní Milosti“, než na hercích, snažících se všemožnou routinou a vtipem všelikým o rozveselení arenního obecenstva. Viděl jsem, kterak napnutě sledoval Jablonský průběh celého představení, jak od srdce smál se komickým situacím a zdařilým vtipům. Konečně skončen první akt. Arenou zavzněla bouře potlesku a mezi těmi, kdož nejokázalejším spůsobem dávali na jevo svrchovanou libost svou, byl i Bol. Jablonský.“ Pisatel této vzpomínky vypravuje dále, kterak dostal se s Jablonským do hovoru a tu praví: „Rozumí se samo sebou, že hovor měl za předmět především divadlo. Jablonský mluvil o divadle se zápalem hodným mladíka prodchnutého snahami nejidealnějšími. Mluvil o nadějích svých, jaké chová vzhledem k nastávajícímu otevření velikého Národního divadla v Praze. Nemohl však v sobě potlačiti žalný povzdech, že už on asi neuvidí v něm hráti. Tenkráte arci jeho postava silou kypící nevzbuzovala ještě takových obav, ale zdá se, že jakýsi tajný instinkt smutnou pohříchu pravdu mu předpovídal. — — — „Tyl byl svým časem zábavnou literaturou naší sám, jako Havlíček naší žurnalistikou,“ pravil Jablonský. „Mozolně sháněl Tyl nejednou material pro list svůj — jediný to zábavný list český po té, co Čelakovský vzdal se redakce „České Včely“. Však Tyl nejen perem svým dobyl si zásluh nehynoucích o národní probuzení lidu, nýbrž i tím, že se vzácným sebezapřením vyhledával mladé talenty, je všemožně podporoval a jim byl přítelem i rádcem otcovským.“ Ze slov Jablonského bylo patrno, že Jablonský, jakkoliv vzdálen vlasti, přece nicméně s neobyčejným interessem sleduje vše, co jakýmkoli spůsobem dotýkalo se duševního a kulturního pokroku ve vlasti. I v nejnovějších pracech literárních vyznal se Jablonský úplně. Vypravoval mi, s jakou zimničnou napnutostí vždy očekává zásilku českých knih a stěžoval si jen na to, že mu není možno bezprostředně prodlévati v ohnisku literárních a kulturních snah našich. Ovšem měl naději nejednou, že se mu poštěstí, aby mohl vrátiti se do vlasti. V tom případu totiž, kdyby jej bratří jeho strahovští povolali k čestnému důstojenství opata svého. Ale rovněž netajil se tím, že by se k úřadu tomuto důležitému málo hodil. „Nejen nedostatek znalosti oekonomie,“ pravil mi, „byl by mi na závadu, ale i moje měkká, podajná povaha. Nedovedl bych, pokud síly moje stačí, komu co odepříti, tím méně abych dovedl poroučeti. Myslím, že jsem pravým prototypem té pověstné, měkké holubičí natury české.“ A měl dojista pravdu, vždyť celé jeho vzezření prozrazovalo pravdu tvrzení jeho. Ostatně, jak mi pravil, bylo by jednou málem již ku splnění tužby jeho došlo. Ale přílišná horlivost přítele prý to zkazila. „Tak tedy vidíte“, končil Jablonský vypravování své se

smíchem, „jak pravdivo je přísloví, že mnoho přátel naše škoda. Ostatně kdož ví, k čemu to bylo dobré, že jsem zvolen nebyl.“ Když bylo představení skončeno, vyzval mne Jablonský, abych jej doprovodil na betlemské náměstí, kdež v domě zvaném „u Halánků“ u přítele svého p. Vojty Náprstka hostem byl. Cestou vyprávěl mi Jablonský o mocném dojmu, jaký bylo na něj učinilo studentstvo české při návštěvě jeho v akad. čten. spolku. Odtud, rozumí se, přešel zase na svoje časy studentské a vypravoval zejména, jak chodíval do hospůdky „u zeleného orla“ v nynější Michalské ulici, kdež bylo tehdy shromáždění vlasteneckých literátů a studentů. Odtamtud, pravil Jablonský, datují prý se také známosti jeho s předními literáty, potomními i politiky a vůbec muži ve veřejnosti české často jmenovanými.“

Při této poslední návštěvě zakynul Boleslavu Jablonskému konečně tak dlouho a tak toužebně očekávaný hlas ze Siona, aby se navrátil do české vlasti. Bylo to na jeho zpáteční cestě z lázní, kdy se na Strahově zastavil. Zde zatím od předešlé návštěvy jeho z roka 1870. mnoho se změnilo. Nově tehdá zvolený opat P. Josef Kolenatý po roce svého opatování, necítě v sobě potřebné ráznosti k postavení svému, resignoval z důstojnosti své a podržev titul opata uchýlil se v soukromí klášterní. I podniknuta na Sioně nová volba, v níž zvolen byl za představeného kanonie strahovské muž skromností a důmyslem nad jiné vynikající, P. Vojtěch Hron. On jmění klášterní a statky jeho uvedl úsilovným přičiněním a nadlidským téměř namáháním ve vzorný pořádek [106]), čímž si v dějinách Strahova zajistě pojistil památku nehynoucí, a v srdcích svých bratří klášterních zůstavil vděčnou vzpomínku. Tento moudrý prelat zemřel však roku 1879., takže nastala opět nová volba představeného. Zvolen byl P. Zikmund Starý, dosavádní provisor kláštera a někdejší professor češtiny na reálce v Rakovníku. Tento po vlastenecku smýšlející opat, který dosud Strahovem vládne, vstoupil ihned ve šlepěje svého předchůdce, s tím toliko rozdílem, že Hrom mezery vyplňoval a staré věci v pořádek uváděl, kdežto nynější opat na vyrovnané půdě jal se budovati věci nové. Prelat P. Zikmund Starý vyniká totiž v podnikání staveb. Nový opat strahovský, při jehožto slavnostní installaci na Strahově Boleslav Jablonský byl přítomen, umínil si našemu pěvci zjednati návrat do vlasti a proto pravil k němu, ještě když Jablonský v Praze dlel, jednoho dne: „Nuž, pane probošte, zdali pak byste nechtěl zpět do vlasti? já bych Vás učinil proboštem na Kopečku a postaral se pro Vás o infuli a berlu“ [107]). Jablonský, jehož nabídka tato zajisté dojemně se dotkla, přijal ji rád, ačkoliv učiněna byla již příliš pozdě a jel do Krakova s tím úmyslem, že se tam s Polskem a se všemi drahými svými rozloučí a vrátí se do milované své vlasti. Sotva že však Jablonský do Krakova přijel a svým nejbližším úmysl svůj zjevil, tu počaly zejména jeptišky proti

[106]) Aby se opatu Hronovi podařilo dílo toto řádně k cíli přivésti, bylo jemu provésti mnohou radikální změnu v hospodářském zřízení Strahova; tak zejména pustil opat Hron, ač nerad, z držení svého všechny tři střední ústavy školní, což se stanoviska jeho ideje, kteráž měla-li se provésti, obětí litovati nesměla, sluší jenom pochváliti.

[107]) Probošt na sv. Kopečku u Olomouce není infulován.

tomu rozhodně se vzpírati a horlily řkouce: „My jsme si vás vyžádaly ne jen na několik let a nechceme tudíž, abyste nás zase opustil; ale když jste již tak dlouho mezi námi byl, chceme abyste mezi námi také život svůj dokonal.“ Což měl tedy Jablonský jiného učiniti, kterýž mimo to Krakovu přivykl jako k vlasti a rodišti svému, nežli myšlénku návratu do vlasti z mysli své na dobro pustiti?

Pozdě volán byl tedy Jablonský do vlasti. Když již účiny ciziny přetrpěl a tato konečně přestala mu býti cizinou, když naopak celým srdcem svým k Polsce přilnul a sám se sebou se vyrovnal, tu teprve po 32 letém pobytu mimo vlast přichází pomoc. Jablonský k starosti své má se odebrati na jiné působiště a novým poměrům zvykati, při tom pak na vždy rozloučiti se s místem, kde polovici života svého prožil . . .

5. Zesnutí Boleslava Jablonského.

Lázně karlovarské, kterých Jablonský na poslední své návštěvě v Čechách užíval, neprospěly jeho zdraví valně. Hned po návratu do Polska začala nemoc jeho nabývati povážlivých rozměrů a začala se již také jeviti v jeho zevnějšku. Bol. Jablonský scházel a chřadl. Roku příštího 1880. stav jeho tak se zhoršil, že již před svátky vánočními po delší dobu ani z pokoje svého nevycházel, ježto chůze působila mu obtíže a nebylo mu dobře. Ano též na Nový rok, ve kterýžto den míval ve zvyku s kazatelny obci své mnoho dobrého a štěstí k nastávajícímu novému letu přáti, minil doma zůstati; proto vzkázal v den sv. Sylvestra staršímu kaplanovi svému, aby kostelní povinnosti novoroční místo něho odbýval. Ale již ráno dne 1. ledna 1881. povolal k sobě zase staršího kaplana, aby mu zjevil, že v tak důležitý den přece do kostela se podívá. S namahaním odebral se v určitý čas do kostela a když ukončil mši sv., tu na místě, aby vystoupil na kazatelnu, obrátil se u oltáře k lidu a měl k němu jako obyčejně novoroční promluvu. Řeč svoji, jež na přítomné osadníky učinila hluboký dojem, zakončil slovy: „Těm pak, kteří tohoto roku zemrou, mezi nimiž budu snad i já, přeji věčného odpočinku.“

To byla poslední jeho řeč, kterou k lidu svému promluvil a poslední chůze, již učinil ze svého pokoje.

Čechové krakovští mezi nimi hlavně dr. Vilouš, sami radili Jablonskému, aby nemeškal podrobiti se lékařskému léčení, když toto ale Jablonský učiniti nechtěl, domluvili se tři lékařové čeští v Krakově: dr. Vilouš, dr. Weber, lékař plukovní a dr. Čulík od Milosrdných bratří, že se některé nejbližší odpůldne k Jablonskému odeberou, předstírajíce obvyklou návštěvu, ale zatím pátrati budou, v jakém stavu zdraví jeho se nachází a co mu chybí. Tak se také stalo a výsledek lékařského ohledání byl ten, že má Jablonský vodnatelnost, která již velice pokročila a odnímá tudíž naději k uzdravení. Nyní teprve dal se Jablonský léčiti a po čas nemoci jeho ošetřovali ho pečlivě zvláště čeští krajané v Krakově usedlí; nejvydatnější lékařské pomoci udílel mu dr. Čeněk Weber, jenž také především o to dbal, aby nemocný nedověděl se, že stůně nebezpečně a proto měl starost, aby Jablonský, jenž denně čítal české noviny, nedočetl se tam zprávy té. Vilém Tonner pak

obratem pošty odpovídal na dotazy přátel Jablonského a zprávy o stavu nemocného zněly čím dále tím smutněji. V sobotu dne 26. února zjevil Vilém Tonner Jablonskému, že téhož dne přijede do Krakova bratr jeho, poslanec Emanuel Tonner a že v neděli oba ho přijdou navštívit.

Jablonský těšil se, že uvidí zítra svého přítele, avšak dříve, nežli Emanuel Tonner k lůžku jeho se dostavil, skonal v neděli dne 27. února 1881. o 1 hodině v poledne. Hodinu na to stanul u mrtvoly Jablonského přítel jeho Eman. Tonner [108]).

Zpráva o úmrtí milovaného pěvce Boleslava Jablonského rozletěla se jako blesk po celé vlasti české. Nejprve vztýčila Praha na mnohých budovách smuteční prapory; byly to zejména „Svatobor", „Umělecká beseda", „Akadem. čten. spolek" a jiné spolky, ústavy i soukromníci, kteří zahalili se v roucho smutku. Z rodiště básníkova Kardašovy Řečice, kdež ihned po došlé zprávě [109]) o smrti velikého rodáka dála se smuteční schůze, zasláno bylo toto osvědčení smutku rodného města Boleslava Jablonského do redakce „Národ. Listů": „Truchlivá a neočekávaná zvěst o úmrtí našeho slavného rodáka, básníka Boleslava Jablonského, rozlítla se jako bleskem po celém městě našem a naplnila srdce všeho obyvatelstva úžasem a nejhlubším bolem. — Smuteční prapory vlají na budovách veřejných a domech soukromých. Mohútný černý prapor, vztýčený na kostelní věži zdejší, hlásá městu, že našeho vroucně milovaného pěvce Boleslava Jablonského již není. — Zdejší pěvecký spolek „Jablonský," jehož protektorem zesnulý Boleslav Jablonský byl, uspořádá za slo-

---

[108]) Dle úmrtního lístku úředního zemřel B. Jablonský 27. února 1881. na „hydrops universalis."

[109]) Správce zvěřineckého kláštera, na nějž příbuzní Jablonského se obrátili ve příčině možného odkazu zesnulého, podal těmto následující zprávu o úmrtí Jablonského:

„Euer Wolgeboren!

Auf Ihr w. Schreiben habe ich die Ehre im Namen der h. Aebtissin Folgendes bekannt zu machen: Seine H. Herr E. Tupy ist am 27. Feber im Herrn entschlafen.

Sein Todt war nicht unverhofft, denn er war durch längere Zeit krank. Da man aber von seiner Familie gar keine Kenntniss hatte, weil Er nie von seiner Familie sprach, so konnte man niemanden von der Lebensgefahr des h. Kanonikus benachrichtigen. Einmal nur und zwar kurz vor seinem Tode sagte Er „es ist heute der Namenstag meiner Schwester", gab aber gar keine weitere Auskunft, obwohl man in der Hinsicht Fragen stellte Was die Vermögensverhältnissen anbelangt, kann ich Ihnen leider nichts Günstiges schreiben. Gar kein Vermögen ist zurückgeblieben, im Gegenteil hat der Gottselige manche Rückstände unbezahlt zurückgelassen.

Der Notar hat alle Habseligkeiten versiegelt und es wäre ambesten, wenn Sie sich an den H. „Notar Muczkowski in Krakau" in der Beziehung wenden.

Die hw. Aebtissin hat bisnun die Kosten der Beerdigung gedeckt, so dass es Ihr schwer kommen würde, seiner Familie behilflich zu sein. Wollen Euer Wolgeboren unser Bemitleiden im Namen des Klosters und aller Freunde empfangen. Indem ich mich bestens empfehle, bleibe Euer Wohlgeboren

Ergebenster

Trunken,

Klosterverwalter

vútného protektora svého slavné requiem. — Projevujeme nad ztrátou miláčka a chlouby města našeho a vlastence nejšlechetnějšího svůj nejhlubší bol a zármutek. — Sláva nehynoucí budiž památce jeho! V Kardašově Řečici dne 1. března 1881. František Vodrážka, purkmistr. Hynek Březina, předseda zpěv. spolku „Jablonský.“ Rovněž z Radonic došel tento projev žalu a soustrasti: „Srdečnou a upřímnou bolest cíti podepsaní nad úmrtím slavného básníka a bývalého kaplana svého Boleslava Jablonského a provolávají slávu nehynoucí památce jeho. — V Radonicích nad Ohří dne 3. března 1881. Jménem obce Ant. Tvrdek, starosta, Jos. Průša, radní.“

Mrtvola Boleslava Jablonského byla nejprve pytvána dr. Viloušem, načež uložena v průvodu panen klášterních, veškerého obyvatelstva zvěřineckého a neobyčejného účastenství města Krakova, jež i věnec svůj na rakev Jablonského položilo, do hrobky klášterní na Zvěřinci, při čemž kněz polský Oprzędek, farář v Liszkách, učinil o Jablonském v kostele kázaní, upozorňuje hlavně na skvělé vlastnosti jeho povahy, laskavosti k osadníkům, péči o jejich dobro a zmínil se též o jeho veliké lásce k vlasti.

Notář dr. Muczkowski vykonal sepsání věcí pozůstalých probošta zvěřineckého a přislíbil Čechům, že bude hleděti, aby rukopisy jeho nepřišly na zmar, jakož i zdařilá jeho podobizna olejová [110]).

Vřelý přítel Čechů a nadšený pěstitel vzájemnosti Čechů s Poláky Julius Mien, jehož práce literární jak francouzské tak polské došly náležitého již uznání, napsal o úmrtí českého pěvce srdečný feuilleton do polského listu „Czasu“, jenž ve zvláštním otisku v 1000 exemplářích nákladem redakce téhož listu zaslán byl Eduardu Jelínkovi, aby rozprodán byl ve prospěch pomníku Jablonského [111]). Skutkem tímto projevili Poláci nevšední pozornost k Čechům a podali důkaz, že váží si českého bratrství. Rozprodej těchto výtisků (po 6 kr. jeden) vzalo do komisse knihkupectví Jaroslava Pospíšila.

Dne 3. března přišly věnce z Prahy. Jeden palmový se třemi stužkami, bílou, červenou a modrou s nápisy: „Boleslavu Jablonskému — nesmrtelnému básníku — americký klub dam.“ druhý vavřínový s bílou a černou stuhou a nápisem: „Drahému příteli — Náprstek $18^{1}/_{3}81$.“ Jakmile věnce došly do Krakova, odneseny byly administratoru Zimnému na Zvěřinec, kdež se rozbalovaly. Při tom všecky jeptišky hleděly z oken dolů na ně a tak se jim věnce líbily, že abatyše sešla do kostela, aby je z blízka viděla a rozmlouvala s přítomnými dlouho o Jablonském, o němž velmi pochvalně mluvila. Na to sneseny byly věnce do hrobky a položeny na rakev Jablonského.

Veškeré listy české a mnohé zahraniční uveřejňovaly životopisy Bol. Jablonského, vzpomínky na jeho život a přemnohé z nich při-

---

[110]) Věci tyto nalézají se nyní v držení biskupa krakovského Dunajewského.

[111]) Bezpochyby že vznikla v Krakově myšlénka postaviti básníkovi pomník a to v Praze, jak brožurka naznačuje. Jest pak její titul takový: „Bolesław Jabłoński (Karol Eugeniusz Tupy). Caly dochód na pomnik poety w Pradze. W Krakowie czcionkami Drukarni „Czasu“ pod zarzadem Józefa Lakocińskiego. 1881.“

nesly jeho podobiznu. Fotografové Eckert na Malé Straně a Bartoš v Ovocné ulici vyhotovili hned podobizny slavného pěvce Bol. Jablonského ve form. visitkovém i kabinetním. Mimo to ujaly se veškeré denní listy pražské Čech, Národní Listy, Pokrok, Politik, obsáhlého podávání zpráv národu českému o tom, co se na Zvěřinci děje a jak národ český nad hrobem pěvce svého truchlí a kterak památku jeho oslavuje. (Pokračování.)

Zasvěť, slunce, do Lužice!

Zasvěť, slunce, do Lužice
a nezajdi od ní více,
ať se bratři osamělí
potěší a rozveselí
a naberou sil,
vytonuvše z cizích proudů
na tu zbylou otců hroudu,
směle ať tam hlavy vztýčí,
třeba někdo hněvem syčí,
třebas hromem bil!

Zaduj, větře, celou silou,
Lužicí nám zatřes milou,
ať z těch jejích četných rovů
bohatýři vyjdou znovu
na ten boží svět,
a ta lípa oklestěná
slavně ať se zazelená,
květem ať se rozeskvěje,
mízou čerstvou rozehřeje
každá její snět.

Otče! Ty, jenž chráníš slabé,
oživuješ mdlé a chabé,
přispěj bratřím svojí mocí,
po těch dlouhých chvílích noci,
dej jim plný den,
sil jim ducha, sil jim páže,
ať necouvnou ze své stráže,
a nechť novou Polabínu
stvoří ráznosť jejich synů,
láska jejich žen!

V. Drozdovič.

Tichý žal.

Stále blíže okna — zarmouceně sedá;
k práci v tichém bolu krásnou hlavu kloní
a v šat vyšívaný horké slzy roní,
srdcelomný nářek tlumí ústa bledá.

Stále blíže okna — v minulé jak časy;
ale že to čelo mramorem se leskne,
jemné tahy vždy víc ostřejší a teskné
nikdo nestará se, nikdo nevšimá si.

Od rána kdy temno — s dnem se ještě snoubí
jehlu stihá v kmitu, stehy pilně sčítá,
a ta ruka bílá se jak bleskem kmitá,
růžová dvě srdce na šat každý vroubí.

Stále blíže okna — v neúmorné píli . . .,
oči smutné zvolna ve tvář zapadají,
ve klín ruce klesnou, často umdlévají,
a žár tajný uvnitř — ztráví všecky síly . . .

Stále blíže okna, až noc rostře stíny —
nakloněna k práci tajně slzu stírá,
každým vzdechem kahan žití hasne, zmírá —
a žal její zhojí — jen hrst — černé hlíny.

Fr. Mimra.

Volné listy,

k nimž látku sebral na Parnasse českém a ještě jinde [1]) Frant. Pohunek.

Motto: „*Alle menschlichen Gebrechen*
Sühnet reine Menschlichkeit.“ (Göthe.) —
„*Wenn der Teufel heute sichtbar aufträte,*
es wäre seine natürliche Maske die eines
Professors der Moralphilosophie“.
(Franz von Baader.)

Místo úvodu.

Našemu článku „Různé bejlí“, jenž na sebe obrátil pozornosť mnohem větší, než jsme se nadáli, dostalo se, jako Vlasti vůbec, různých — na mnoze sobě odporujících — posudků, k nimž odpovídáme jenom tolik: Chvála nás nezaslepí, hana nezastraší. Mámeť své přesvědčení, od něhož neustoupíme za žádnou cenu ani na píď. Bojujemeť za svaté, vznešené ideály a ne za zisk hmotný neb prospěch osobní; proto též nedbáme ohledů lidských, nelekáme se žádné nepřízně, nechť si vychází od kohokoliv a tiskopisy posuzu-

[1]) K delší řadě článků, jež hodláme podati pod záhlavím tímto, použili jsme kromě spisů uvedených ve Vlasti r. I. str. 99. ještě těchto pomůcek: J. Lerique: Die Ideale und die christliche Jugenderziehung; Przegląd katolicki r. 1882; D. Juan Orti y Lara: La Inquisicion, 2. Ed. Madrid 1877; Dr. Schneider: Die Naturvölker; Fr. Palacký: Dějiny národa českého; N. Tauone-Galluci: L' Uomo-Dio, studii filosofico estetici, Milano 1881; Dr. Albert Stöckl: Lehrbuch der Religionsphilosophie; téhož: Geschichte der neueren Philosophie; G. M. Schuler: Gibt es denn wirklich ein anderes Leben? Revue général, Tom. 33. 34. Bruxeles 1881; Jana Brázdy spisy; Dupanloup: La charité chrétienne et ses oeuvres, Ed. 3. Paris 1864; W. Kreiten: Voltaire, ein Charakterbild, 2. Aufl.; J. Janssen: Friedrich Leopold Graf zu Stolberg; Juan J. Medina: Cuadros disolventes, Sevilla 1881; Dr. Sebastian Brunner: Hau- und Bausteine zu einer Literaturgeschichte der Deutschen; Alexander Baumgarten: Lessing's religiöser Entwickelungsgang; téhož: Göthes Lehr- und Wanderjahre in Weimar und Italien; J. Balmes: El Criterio; Dr. Max. Vogler: Die Verwahrlosung des modernen Charakters; V. A. Žukovskij: Sočiněnija; Cesare Cantu: Buon senso e buon cuore; P. Miguel Mir: Harmonia entre la Ciencia y la Fe, Madrid 1881.

jeme ne podle osoby spisovatelovy, aniž podle tiskárny, nýbrž jediné podle jejich hodnoty. Mluví-li se tu a tam o jakýchsi stranách et inter nostrates, tož můžeme plným právem říci, že jest nám Pavel jako Apollo, a péro naše volné jako pták v lese na větvi že patří jenom vlasti a církvi, neboť máme za to, že má spisovatel státi ve službě vznešených ideí a nikoliv — osob. Z toho, co jsme napsali, neodvolali bychom ještě ani dnes ni jediné věty, leda že by v ní shledána byla nějaká nesprávnosť. Bylo-li nám kdesi vytýkáno, že prý z každého našeho řádku dýše předpojatosť, odpovídáme, že jsme skutečně velice předpojati, smí-li se nazývati předpojatostí křesťanské naše stanovisko, jež jest stanovisko zdravého rozumu, a že o nepředpojatosti, tak jak jí rozumějí někteří naši spisovatelé, kteří ji stotožňují s náboženským a mravním nihilismem, ničeho vůbec nechceme věděti. Dává-li nám jinde zas kritická příloha jistého listu nekritického přátelský pokyn, co že bychom měli činiti, aby prý naše práce „nebyla urážlivou písní bez konce", musíme vyznati, že nám není lze, řiditi se ve všem přátelskou touto radou. Že jsou „nomina odiosa", přiznáváme; ale kdo bojuje, nesmí bojovati „jako do větru máchaje," nýbrž musí mířiti na určitý předmět; že pak jsou básně předmětem takovým, za nímž stojí určitá osoba s určitým jménem, za to nemůžeme a tak naivními taky už nejsme, abychom se dali zaslepiti tou neb onou mravnou průpovídkou neb sebe zvučnější mravoučnou frasí od spisovatele, kterýž podrývá ať zjevně či skrytě podklad věroučný. Kdo takto činí, působí po našem skromném náhledu mnohem zhoubněji obzvláště na mládež studující, než ten, kdo podniká zjevné a přímé na víru útoky, tak jako zhoubněji působí ten, kdo tajně sice a zvolna ale důsledně podkopává základy našeho příbytku, nežli kdo nám kamením hází na střechu neb třebas i do oken. O spisovatelích druhu tohoto platí plnou měrou, co pověděl Kristus o falešných prorocích, přicházejících k nám v rouše beránčím. Že by se „útočením zlým názorům pomohlo na světlo a k oblibě mnohých", jak týž list podotkl, tomu též úplně nevěříme; víme sice, že jest při posuzování bludných a zlých názorů veliké třeba opatrnosti, o mnohých že třeba za jistých okolností mluviti buď nepřímo aneb a contrario, ale že by se i za dnů našich šetřiti mělo v š e c h těch pravidel „opatrnosti", jakáž snad byla úplně oprávněna před lety padesáti, dokud se tolik nečtlo, to nám nikterak nechce do hlavy; spíše máme za to, že přesné označení a rázné odmítnutí bludných a zlých názorů vyskytujících se v knihách takových, kteréž se mnoho čtou, nikdy nemůže dobré věci škoditi, aspoň nikdy ne tak, jako kdybychom bludný a zlý názor ututlávali, aneb o něm mluvili p o u z e nepřímo a všeobecně, by nebylo znáti, proti čemu vlastně bojujeme, neboť tímto způsobem mohli bychom nejsnáze ve čtenářích vzbuditi podezření, že snad se bojíme podívati se bludnému názoru přímo do očí, aneb že snad nemáme vhodných a pádných zbraní, abychom seslabili a vyvrátili jej. Či snad se má našinec báti strhnouti s bludu škrabošku frase a ukázati jej v jeho šerednosti, aby se nepohoršil některý farizeus? Kdybychom se chtěli uchrániti i každého pohoršení farizejského, tu bychom se věru nesměli snad ani modliti; ale „scandalum pharisaicum non est necessario vitandum, praví naše morálka; quia tale scandalum oritur ex sola malitia illius, qui scandalum accipit, ac propterea nullo modo est datum, sed

tantum acceptum“ (E. Müller, t. II. p. 223.). Proto budeme i dále jmenovati každý bludný názor jeho pravým jménem a změnu učiníme, jak už bylo dříve pro tuto část naším úmyslem, jenom v tom, že citáty z básní, pokud bude možno, vynecháme, aby naše „písnička,“ k níž máme látky zásobu hojnou, nebyla „bez konce“ a citáty abychom nikomu nedali pohoršení. Urážeti konečně nechceme nikoho, ale pravdy nezatajíme také nikomu, aniž ji zabalíme v cukrovaná slova, byť byla sebe trpčí, majíce za to, že i nejlepší lék přísadou cukrovou ve svých účincích bývá seslaben a že se hodí jenom pro děti, pro něž my nepíšeme. Kdyby nám snad proto někdo vytýkal nedostatek lásky křesťanské aneb „neurvalosť“, jako jistý „kritik“, jenž před každým novým výtvorem některého z přednějších našich básníků padá na kolena a chválí tak směle všecko napořád, jako by měl za to dvojí honorář. odpovídáme s Bedřichem hrabětem ze Stolbergů: „Já vím, že jest láska duchem náboženství křesťanského; ale jsou jisté případy, kdy člověk musí říci, jako řekl Boileau: J'appelle un chat un chat, et Rollet un fripon!' Ono proslulé a krásné místo o lásce křesťanské nacházíme právě u apoštola, kterýž nad lidmi jistého druhu klatbu vyřkl; a Jan, apoštol lásky, opětně praví, bychom jistých lidí ani nepozdravovali. Proti lidem, kteříž podrývají víru v Krista Ježíše, . . . může, smí a má křesťan . . . mluviti“ (Janssen, Graf Stol. 56.). Že tím Stolberg nemínil nepřátelství proti osobám, dokázal skvěle celým životem svým, neboť se choval přátelsky a laskavě i ku svým zarytým a jizlivým odpůrcům a protivníkům, jakými mu byli na př. Gleim a tolerantně zuřivý Voss. — Nepřátelství bludům, láska k bloudícím, tať jest tolerance, jak jí rozumíme my. Jinak ovšem činí naši odpůrci; ti jsou tolerantní ke každému bludu, ba i nesmyslu, ke každému domnění náboženskému, jenom katolíka, kterýž se drží pevně své víry, nemohou cítiti a pronásledují jej, kde a jak jen mohou, velebíce při tom plnými ústy volnosť svědomí a snášenlivosť!! Těchto lidiček následovati nebudeme; spíše se přidržíme příkladu Stolbergova, vědouce dobře, že intolerance nauková, totiž ta, kteráž bojuje proti každému podvratnému, bludnému názoru, šetříc bloudících, jak později šíře vyložíme, tisíckrát více světu prospěla než všechno to něžné hýčkání bludů, proto že pobádala k hlubšímu a všestrannějšímu zkoumání a bádání, čímž si získala dle doznání samých odpůrců o pokrok ve vědách zásluh velikých.

Dříve však než přejdeme ku vlastnímu jádru našeho pojednání, musíme promluviti alespoň krátce o některých běžných zásadách ethických a poukázati na jejich oprávněnosť či neoprávněnosť, abychom získali pevné stanovisko, s něhož bychom mohli jistě a spolehlivě posuzovati různé úkazy v básnické naší literatuře.

Mravnosť jest jednou z oněch důležitých a podstatných známek, jimiž se liší člověk od zvířete [2]). Život zvířecí pohybuje se v určitém kruhu jistých funkcí ovládaných pudem; život lidský však podléhá pevnému zákonu mravnímu. V této příčině jest mezi člověkem a zví-

[2]) Zde jest nám vodítkem článek Dr. Stöckla: „Das christlich ethische und das ethisch autonomistische Princip“, spadající sem části z jeho: „Geschichte der n. Philosophie“ a článek Přehledu katolického, jenž však jest vlastně jenom spracováním článku Stöcklova.

řetem nezměrná propast, jíž nikdy nepřeklene sofistika těch, kdož by člověka rádi snížili na jakési zvíře vyššího druhu, aby ho sprostili zodpovědnosti za jeho jednání. Princip mravnosti jest jako by duší lidského života a člověku se nikdy nepodaří, aby vytrhl ze srdce svého zcela a úplně vědomí povinnosti, že má žíti mravně, byť předpisy zákona mravního nohama šlapal. Mravní vědomí spočívá totiž na duchovní naší přirozenosti a jako se člověk z této nevyzuje, byť i chtěl, rovněž tak se mu nikdy nepodaří, aby v sobě zničil úplně cit mravnosti, jenž se jeví, ovšem že seslaben a na mnoze pokažen, i v člověku divokém. Vším právem dí tudíž Dr. J. Durdík o mravním člověka smýšlení: „V mravním smýšlení zakládá se přece nejvlastnější hodnota či důstojnosť člověka, ono stojí výše nežli všechny ostatní přednosti jeho. Vědecký výzkum, poznání theoretické má ovšem vliv na stav lidstva, také konečně na mravní jeho stav i posléze na mravní stav jednotlivce Ale vliv tento jest velmi sprostředkovaný a jednotlivec touto cestou, takými oklikami nemůže se dobírati mravouky; on jí potřebuje hned a přímo, on zde nemůže čekati. Ne každý může býti odborníkem vědy, ale mravouky potřebuje každý. Mravným býti, mravným se státi jest přímým úkolem každého člověka, pokud jest bytostí rozumnou. Mravní zřetele všude se hlásí a nebudou ani nejmodernějšími hesly přemoženy a odbyty — ba, kdekoli se podařilo na nějaký čas je trochu zatlačiti, upíráním volnosti je snížiti a v podezření pouhých předsudkův uvésti, ukázalo se pak tím zřetelněji, že to bez nich přece nejde. Kdyby nějaká osvícená vláda oddekretovala je, musila by je zas brzo přidekretovati, jako se v případě jiném ale proslule podobném stalo francouzské republice, ješto není možná něčím jiným nahraditi jich neb zavésti pouhá hesla místo závaznosti mravní.“ (O pokroku mravnosti str. 32—33.). Ano, „mravní zřetele všude se hlásí a žádná „hesla“, byť sebe zvučnější a žádné vzdělání pouze intellektuelní ne nahradí „mravní závaznosti,“ toť pravda jistá. Ale otázkou předůležitou jest, na čem a v čem že spočívá tato mravní závaznosť sama? a tu se již s odpovědi, jakou k této otázce dává Dr. J. Durdík, souhlasiti nikterak nemůže. Ptáme-li se totiž, co že jest podstatou, zřídlem a cílem veškeré mravnosti, dostane se nám tolik odpovědí od sebe se lišících a sebe navzájem vylučujících, kolik jest systemů a theorií filosofických. Hlavně však jsou to dvě základní myšlénky rozvedené v celé nauky, o něž se opírají všechny tyto různé odpovědi. Dle jedné z nich, kteráž předpokládá odvislosť naši od Boha a nesmrtelnosť duše, jest pramenem a cílem mravnosti Bůh, mravnosť spočívá na zákoně božím, souvisí podstatně s náboženstvím a nesmí se od něho oddělovati; druhá však neuznává žádného podstatného a vnitřního svazku mezi mravností a náboženstvím, pramen a cíl mravnosti nehledá v Bohu, nýbrž v mravnosti samé a proto jest jí též pravidlem či normou mravnosti ne zákon boží stojící nad člověkem, nýbrž člověk sám. Dle nauky první jest člověk bytostí v mravním ohledu na Bohu závislou, dle nauky druhé bytostí na Bohu nezávislou, autonomní. Dle toho bychom měli též dvojí mravnosť a tudíž i dvojí mravouku: náboženskou totiž a nezávislou či autonomistickou.

Ptáme-li se dále, která že z těchto dvou odlišných nauk starší jest, odpovídají nám dějiny, že již u kolébky rodu lidského vystupuje vědomí o vnitřní souvislosti mezi mravností a náboženstvím. Pomiňme mlčením Zákon starý, kde se tak jasně a tak důrazně poukazuje k zákonu božímu jakožto ku pravidlu lidského myšlení a lidského jednání, a všimněme si náboženských nauk a zbudovaných na nich systemů náboženskо-filosofických u pohanských národů asiatských, nejstarších to národů kulturních; neuznávají všechny vnitřní souvislost mezi náboženstvím a mravoukou? Dle nauk starých pohanských Indů i starých Peršanů jest to zákon boží, jímž se má člověk v životě svém říditi; odporuje-li některý jeho skutek tomuto zákonu, jest mravně závadný a naopak zase tím větší jest mravní jeho cena, čím dokonaleji shoduje se s tímto zákonem. Avšak tento o sobě zcela správný princip vedl jak v brahminismu tak i v parsismu a skoro ve všech náboženských naukách starých pohanů ku špatným koncům a to proto, že tu poměr Boha ku světu a ku člověku špatně byl pochopen a špatně vykládán. Brahminismus na př. spočíval na základě idealisticko-pantheistickém; Bůh tu byl považován za jediné a všeobecné bytí, svět pak za emanaci čili výron z této jediné bytosti božské. Na tomto základě nemohl ovšem míti zákon mravní žádného jiného obsahu než vybavení a vysvobození duše z pout těla cestou mysticko-ascetickou a žádného jiného cíle nežli úplné splynutí duše s bytostí božskou, z níž vzala původ svůj. Parsismus opět spočívá na principu dualistickém; člověk tu stojí jako by v středu mezi principem dobra a principem zla — Ormuzdem a Ahrimanem — maje povinnost sloužiti principu dobra; skutky jeho chrániti a podporovati a spolu bojovati proti principu zla a díla jeho dle možnosti ničiti. Náboženská ethika stala se pouhým zevnějším formalismem; o zušlechtění srdce nemohlo tu býti žádné řeči, poněvadž tu člověk neměl před sebou žádného šlechetného, vzneseného vzoru, žádného velkého ideálu, k němuž by byl měl myšlením i jednáním po celý svůj život stále směřovati, až by jej úplně a zcela dostihl a uskutečnil v životě příštím. Totéž možno říci s větším či menším právem o všech ostatních náboženských naukách staropohanských, pokud v sobě chovaly jakési jádro ethiky náboženské.

Co se týče dále filosofie řecké v prvním její stadiu, jest vůbec známo, že tu ze všech různých systemů samojediný pythagoreismus dospěl k ethice poněkud vyvinuté. A jaká že byla tato jeho mravouka? — Náboženská; neboť uznával — aspoň v principu — vnitřní souvislost mezi náboženstvím a mravoukou. Ethické stanovisko jakož i všecky ethické předpisy Pythagorovců mají ráz podstatně náboženský. „Člověk má činiti jenom to, co jest Bohu milé," učí Pythagoras (Viz Hetting. Apol. I. 2. str. 12.. vyd. 6.). Stoupenci Pythagorovi uznávali a věřili, že osud člověka v životě budoucím závisí od jeho mravního jednání zde na světě, neboť učili, že bude člověk po smrti těla přísně dle zásluhy buď odměněn neb potrestán. Žel, že nedovedli tento správný pojem zachovati v jeho čistotě; porušili jej tím, že s ním spojovali nesprávný pojem o stěhování, jakémuž se musily — dle jejich názoru — podrobovati duše po smrti těla, aby se očistily z hříchů a nepravostí (metempsychosis). Tu pak ovšem nemohlo ani býti jinak, než že tento blud působil i na jejich ethiku a porušil její karakter, ač se opírala docela správně o základ nábo-

ženský. Na témž základě jako Pythagoras a stoupenci jeho zbudoval svou ethiku i mudřec Plato. Dle něho jest nejvyšším dobrem člověka ve smyslu objektivném idea dobra (Bůh), ve smyslu subjektivném — blaženosť, kteréž prý člověk nedosáhne jinak, než když se stane „bohu" podobným; toho však prý může dosíci opět jenom mravní ctností, kteráž se dle něho rozpadá ve čtvero ctností hlavních: střídmosť, statečnosť, moudrosť a spravedlnosť. Ctnosť uvádí soulad v duševní život člověka a tento vnitřní soulad činí (prý) člověka podobným „bohu" a přítelem „bohů". Bozi prý milují člověka ctnostného a dobře mu činí; zlé, jež ho potká, jest prý pouze trestem za dřívější jeho provinění. Všeliká ctnosť souvisí prý tak úzce s pojmem božstva, že kdo bohů nectí, ctnostným býti nemůže. Atheismus čili bezbožectví jest dle Platona nejenom největším nerozumem, nýbrž i největší nemravností [3]). S pojmem mravnosti souvisí nutně pojem odplaty v životě budoucím. Nesmrtelnosť duše nesmí nikterak brána býti v pochybnosť a osud její v životě budoucím závisí úplně a zcela od toho, jakou mravní cenu mělo její smýšlení a její jednání v životě vezdejším. Dobří vcházejí v dokonalejší a lepší život, zlí však propadají zaslouženým trestům. —

Toť jest zajisté velikolepé, vznešené pojímání života mravního; ale jednou velikou, osudnou vadou trpí přece tato soustava a vadou tou jest, že pojem ctnosti jakožto pouhé duševní harmonie velmi jest neurčitý a že tu o určitém zákonu božském, věčném a nezměnitelném, jehož plněním by člověk k ctnosti dospěl, není žádné řeči, ač Plato tu a tam ku zákonu božskému poukazuje Tím si vysvětlíme, kterak že u něho pojem ctnosti konečně v jedno splývá s pojmem vědění čili poznání dobra, z kteréhožto poznání a vědění prý nutně následuje konání dobra, čehož v praxi ovšem vždycky nebývá. Mimo to však ještě spojuje Plato po příkladu stoupenců Pythagorových s pojmem odplaty v životě příštím bludný názor o stěhování se duší, čímž snížil pojem trestu v pouhý proces očisťovací. Mravouka jeho má tudíž přes všechny vznešené a krásné stránky sve též podstatné vady, pro něž se nemohla nikdy domoci značnějšího vlivu na život lidský. —

Jinou cestou než Plato bral se v této příčině Aristoteles; oddělil mravouku od náboženství a snažil se zbudovati ethiku samostatnou bez ohledu na Boha a život budoucí, čímž se stal původcem ethického autonomismu, kterýž se na Řecích a později i Římanech strašně vymstil. Právě tento princip, byv pozdějšími filosofy a sofisty proveden důsledně až do krajností, stal se hrobařem veškeré ethiky a hlasatelem čiré nemravnosti jak u Řeků tak i Římanů, o čemž budoucně. (Pokračování.)

---

[3]) Podobně dí Voltaire: „Atheismus spekulativní jest největší ze všech zpozdilostí a atheismus praktický největší ze všech zločinů. Každá bezbožecká domněnka zplozuje lítici, kteráž jsouc ozbrojena v jedné ruce dýkou a v druhé ruce klamnými úsudky, z lidí dělá šílence a ukrutníky." (Oeuvres, Tom. 62.)

Mrzákovo dílo.

Obraz ze života společenského.

Napsal Alois Dostál.

(Dokončení.)

X.

Rozvodovy děti rostly jako z vody. Nejstarší ovšem byl mrzákem, na lože odkázaným a všechny naděje v budoucnosť byly zničeny. Rodiče obraceli nyní všechnu píli k dětem ostatním. Stáňa chodil již do školy a Marinka se batolila po světnici. Anna dospívala. Byla to dívka štíhlého těla, pěkných lící a matku již přerostla. Že musela doma a na poli pracovati, byla vyvinuta, tváře jí prokvétaly, tělo mohutnělo. Chodila na práci k sedlákům o žních, v zimě šila pro domácí i cizí a hlavně obstarávala veškeru domácnosť, aby si matka ulevila.

Anna byla děvče veselé, plné života a bujarosti. Rodičů poslouchala na slovo. O radosti světské dosud nestála, jsouc stále jako dítětem, jemuž sebe nepatrnější hračka k zábavě postačí. Anna ráda zpívala, škádlila se s dětmi a po zahrádce se prohánëla. Inu jako dítě! —

Jednoho dne přišla z práce na večer nějak zaražená. Bylo to o žních, kdy na poli práce plné ruce a každý dělník k pohledání. Anna usedla k oknu, zadívala se do květu plné zahrádky a založila hlavu o dlaň. Jindy jaká to byla sháňka po večeři, jen aby už byla mezi řádky pomněnek, fial, narcisek a tulipánů, jež Stáňa pěstoval dle vůle Josefovy! Jindy sotva odložila lžíci, a již zalévala, plela, okopávala, až jí měsíc svítil k práci, jak Josef žertovně říkal, „postarbeit.“ A dnes tak proměněna!

„Co se ti stalo?“ ptala se starostlivě matka a oči všech ve světnici obráceny k Anně, nejstarší dceři.

„I nic“, jen tak na oko se vymlouvala Anna.

„No nepovídej; něco ti přece je“, ozval se Rozvoda. „Někdo ti ublížil. ukřivdil?“

Anna mlčela. Narcisky s fialami volaly o vláhu a zahradnice si jich nevšímala. Nemilosrdná! Však sklopily smutně hlavy, snad večerní rosa se smiluje.

„Někdo tě škádlil? Na poli?“

„Cestou —“ vyhrklo z děvčete.

„Kdo, kdo? Mluv!“ zlobil se otec. Nebyla asi mezi lidem továrním o podobné věci nouze, zvláště když v Sušanech ve fabrice žádných rozdílů pohlaví a stáří nebylo činěno, obsah zpívaných písní, předmět rozmluv a jakosť vtipů a žertů nebyl zkoumán tak, jako bavlna, již předli, látky, jež dělali. Což bylo dozorcům po zábavách! Jen když pracují, jen když hodně udělají. Vždyť si sami dovolili mnoho a k žertům dělníky pobádali, by bylo v továrně veselo. Ten pak, kdo dovedl ať již jakýmkoli způsobem „baviti“, byl jejich miláčkem

Nešetrné pak toto zacházení mladých lidí vespolek neobmezilo se toliko na továrnu; zábavy, jež by spíše stud a uraženou čest

zbuditi měly, pokračovaly cestou k domovu a písně, jež by spíše červeň do tváře vehnati měly než smích, ozývaly se po všech cestách, jakoby všechen vzduch, jak daleko továrny viděti bylo, prosáknut byl již otravnými parami zkaženosti a nemravnosti.

Proto se tolik Rozvoda ulekl a tak rychle po příčině zasmušilosti dceřině se tázal.

„Kdo tě znepokojoval? Mluv, dcero! Ať jej potrestám.“

„Netřeba, tatínku. Zlého mně neudělal nikdo nic. Šla jsem z pole s hraběmi na rameni a potkala jsem kamarádky, jež z fabriky domů se braly. Já musela ještě do statku, tam jsme skládali, rovnali, pak jsem naváţila vody, pomohla umyti nádobí a kdyby nebyl večer, ani nevím, co bych byla na statku ještě musela udělati. Člověk se za celý den nadře, musí od božího rána do večera —“

„Aha“, zasmál se Rozvoda, „tobě se nelíbí na statku práce?“

„Ba že nelíbí. Proč nechodím také do fabriky jak ostatní děvčata? Mají v šest hodin pokoj, chodí si hezky, práce v suše a plat dvakráte takový jako můj ke stravě, která za mnoho nestojí.“

„Tys tedy nespokojena a chtěla bys do továrny!“ —

„Arciže chtěla. Vydělala bych mnohem více a méně roztrhala. Mohla bych vám více dáti ze mzdy a sama bych si ještě na sebe něco mohla koupiti.“

„No o nás nebudeš míti takovou starosť jako o sebe“, řekl již vážně a nějak smutně Rozvoda. „Mrzí tě, že se nemůžeš tak strojiti, že máš těžší práci.“

Anna se zamlčela, lháti nebyla naučena. Co řekla, to také myslila, když ji děvčata z továrny tak podpíchla. „Bláhová, nač se dřeš u sedláka za kus chleba a několik grošů, pojď s námi. Tam vyděláš jednou tolik —“ Ano ještě více jí namluvily. Anna viděla, jak se pěkně strojí, jak se u večer po návsi procházejí, jak mají bílé ruce a takový též obličej. Nemoudré děvče vidělo pozlátko, vidělo lesklou líc a bylo oslněno.

Proč bych i já se nemohla lépe strojiti, lehčeji pracovati; u večer by procházku opustila a z práce by šla s otcem a Kozákem. V tom přece nic zlého není.

„Anno, myslíš to s továrnou do opravdy? Myslíš, že tam tak blaze, že všechno zlatem, co se svítí?“

Rozvoda mluvil srdečně.

„Nezazlívám ti, jsi dosud nezkušena, nepoznala jsi důkladně továrního života, vidíš jen krásné a toho zla, jež z fabrik děvčatům tvého stáří plyne, neznáš ani ty ani tvoje družky. Však až poznají, až prohlédnou, bude snad pozdě. Nebudu ti vykládati, proč nikdy, pokud živ budu a poměry v továrně se nezmění, ani na krok nesmíš tam vkročiti. Nechci připomínati starých neštěstí, ale popatř na Josefa; hleď, to nám továrna způsobila. Ani ty, ani Stáňa, ani Marinka nesmějí okusiti perného toho chleba, jejž si vydělávámе my — rodiče vaši — v potu tváře jak otroci, prodávajíce za sousto chleba síly své, ano i důstojnosť svoji. Pamatuj si to a dobře zapiš do hlavy, bys mi s podobnou žádostí vícekráte nepřišla ....“

Hlas otcův stoupal, čím více rostla pobouřenosť v prsou jindy tak klidných. Anna se zadívala do zahrádky, ač nebylo viděti tam již ani nejbujnějšího košatce. Vzduch příjemně voněl, větřík si pohrával listím a ze vsi bylo slyšeti smích rozpustilý, křik nevázaný

a pak zazněla píseň z hrdel mužských a ženských „Šly panenky z fabriky, z fabriky, potkali je chasníci....“

„Poslyš, to jsou holky z továrny!“

Anna již ani nedutala.

Den ode dne Josef více pokašlával. Tvář jeho zbělela, na rukou každá žilka naskočila, také vlas jako na hlavě starcově šedivěl. Jen oko dosud plálo bývalým leskem. Buď že se skutečně mnoho namahal, denně vyučuje děti, předčítaje a vykládaje sousedům z knih a novin, buď již zárodek nemoci nešťastným údů ochromením v sobě nesl; slovem Josef se tratil očividně, a čím více kašlal, tím více vyučoval, vykládal, jakoby cítě konec života svého, bál se díla polovičatého, díla nedokončeného. Všechny rady a varování bylo marné.

Josefovi se stýskalo, neměl-li kolem sebe pilných posluchačů, ať již malých anebo velkých, ať je učil základům všeho vědění nebo je poučoval o hnutí a potřebách dělnického lidu, o spravedlivých jeho požadavcích, nutných opravách ...

Snad skutečně cítil kvačící smrť, a přece byl vesel, žertoval, smál se. Josef byl tím, co dosud vykonal, spokojen.

„Vy jste“, říkal, „velmi důležitým stavem v člověčenstvu. Co by si svět počal bez dělníků! Vy vydržujete rukama svýma úřednictvo, platíte ohromnou daň — z krve. Jak v životě společenském tak i v národním ohledu vy jste s rolníky základním, úhelným kamenem. Vy obětujete práci vše — všechno: síly své tělesné i duševní, blaho své, štěstí rodinné...“

Dělníci přikývli hlavami. Teď byl Josef jako jejich učitelem. Věřili každému slovu jeho jako písmu.

„A čeho se vám za vše dostává?“

„Mozolů, nejchatrnější stravy, nejšpatnějších bytů, nejmizernější mzdy —“

„Pravda svatá“, přisvědčil Kozák.

Dnes jakoby do opravdy u Rozvodů byla muzika. Mladí, staří stáli kolem postele, že nebylo k protlačení. I u oken se postavili, jen když slyšeli a viděli Josefa. Hlas se mu třásl, zněl nějak dunivě. Dnes byla muzika v obou hospodách, však nikdo dosud o prah nezavadil; jako by to ani nebývalo v oné vesnici, kde nedávno zněla veselá píseň ještě k ránu „Proč bychom se netěšili, když nám Šrodl zlatky dá — huby dá — vynadá.“

Tak mocně působila slova Josefova. Ani se nenadál takového dosahu; pracoval na budoucím pokolení, by aspoň to se zlepšilo, a hle, hlas maličkých mocně dolehal do hlav a do srdcí otců a matek.

„Naši páni nechtějí s námi ani dýchati týž vzduch pod klenbou chrámovou“, žaloval jeden dělník. „Nevím, pozorujete-li to, já však jsem to dobře cítil, že naši chlebodárcové neúčastní se obyčejné mše sv. s námi, ale sami dávají si sloužiti v desátou hodinu requiem několikráte do roka a jenom tehdy chrám navštěvují.“

„To máte pravdu. Bůh nás všech otcem, ale naši páni by si přáli svého vlastního Boha. Nedávno, když se sjížděli do kostela, můj chlapec kdesi běhal u kostelních dveří a div by ho byli kočárem nezajeli.“

„A ty věčně zavřené panské lavice nehlásají zřejmě, že námi páni pohrdají, že s námi k témuž Bohu modliti se zpěčují. Já upra-

covaný, unavený přijdu-li do kostela, nemohu si sednouti a jsem rád, když se podepru o panskou, na zámek uzavřenou, prázdnou lavici.“

„Poslyšte, když své stesky pronášíte, já se k vám přidám“, řekl Kozák. „Je to spravedlivé, by p. Šrodl sám nám štrofy dělal? Je k tomu oprávněn? Nejsou zde úřady státní, jichž povinností dbáti o pořádek a spravedlnost? Když snad někdo z dělníků mu poškodí, promešká, když tím aneb oním vinen, proč se neobrátí k úřadům, aby rozsoudily a potrestaly vinníka?“

Po těch slovech dojem v dělnických tvářích byl rozhodný.

„Jsme otroci, jsme bídáci —“ ulehčovali si.

„Nikoliv!“ zvolal Josef na loži a napřímil se, pokud mohl.

„Nejste otroky ani bídáky, vy jste důležitým stavem ve společnosti lidské, vy zastáváte čestné místo, jenom že ta vaše důležitost není dobře uznána. Kdyby vás nebylo, co by si počali ti, kteří se rádi vašimi chlebodárci nazývají? Však když takovou důstojností a důležitostí dělník obdařen, nesmí si zadati v ničem, aby se nezahodil, musí dbáti své cti a vážnosti. A to se stane, když nedává hned svým zevnějškem na jevo jakousi skleslost, jakési nesmazatelné znamení Kainovo. Dělník dbej čistoty a pořádku ve svém domě, dbej, aby děti jeho se nepodobaly žebrákům, zreformuj se způsobem slušným, aby skutečně ukázal svoji důstojnost. A až budete se své strany opravdu zreformováni, až na vašem životě nebude ani poskvrny, pak žádejte, by na straně vašich živitelů byla uznána vaše důležitost.“

Josef si odkašlal, tvář jakoby modrala, čelo bílé nad alabastr. Jen do hrobu jej položiti. Prsa mocně oddychovala, ústa s bezbarvými pysky popadala dech.

„Předně, nedejte si bráti, co vám nejdražšího; víru v Boha. V té nalézá dělník i nejchudší, dělník opuštěný, v poměrech rozervaný — jako pomocnou ruku, pomoc, potěchu, radost . . . Bezbožec — anarchista — je největším, nejhroznějším škůdcem lidské společnosti vůbec a dělnických tříd zvláště Dočetl jsem se, že bráti dělníku nejvyšší autoritu a tak uspávati jeho svědomí, je léčiti chorého jedem. Přihlédejte k rodinnému životu pečlivě, vychovávejte děti řádně; ale zároveň žádejte, by vaše děti byly vyučovány jazykem srozumitelným, řečí českou, by se neodnárodnily, neznemravněly . . .“

Opět se pokusil kašel o Josefa.

„V neděli nepracujte, žádejte o určitou dobu pracovní, o celou mzdu a ne o několik plíšků, byste byli nuceni s polovice se děliti s nesvědomitými, zištnými dozorci a úředníky. Budete-li šetrni, spořivi, však si dochováte několik zlatek nejen do posledního dnu v měsíci, ale i na stará kolena. Žádejte o nemocnici, opatrovnu, pensi, by vás neodkopli jako mne — mrzáka.“

„A sotva bychom nalezli takové ošetřovatele jako ty —“

„Bůh jim zaplať!“

„Jsi naším dítětem, jsi mým synem.“

„Mým přítelem —“

„Naším dobrodincem po Bohu největším. O nás se staráš, naše blaho ti na srdci leží a sám z něho nemůžeš kořistiti pro sebe —“

„Nebudu, nebudu. Ani se těch časů blažených nedočkám, ne že by tak daleko byly, ale že já, hrobu blízek, na pokraji —“

„Nebude tak zle; přeháňka“.

„Cítím to jistě, jistotně. Života mého, života trpkého kahanec uhasíná. Ač jsem mnoho vytrpěl, přece byl ten život sladký. Kdo zdravé údy máš, važ si jich —“

Nebylo oka bez slz. Jak mluví čistou pravdu!

„Pokračujte při dětech tam, kde já přestanu; dílo není dosud hotovo, mnohého se nedostává. A až bude smyta známka pohany a povržení s čel vašich, až zlepšeny budou poměry vaše, vzpomeňte na mne —“

„Vzpomeneme často —“

„Mysl lidská vrátká. — Práv svých se domáhejte; nezapomeňte — ale, jak jsem řekl, způsobem dovoleným, zákonitým. Na nebi spravedlivý Bůh a na světě dosud lidskosť —“

„Potřebujeme pomoci okamžité“, stěžovali si dělníci, „a než takový člověk chudý a nízký, jako jsme my, něčeho se dodělá u velkých pánů, vlasy mu stářím a starostmi sšediví, do hrobu klesne.“

Ve světnici zavládlo dusné — ticho, všem příliš na prsa uléhající.

„Co počiti? Pán náš nechce o ničem slyšeti. Že prý nám pravidelně mzdu vyplácí a nic více mu po nás není, že prý máme býti šetrni a tak na stará léta si ušetříme. že prý máme býti opatrni a nestanou se z nás —“

„Mrzáci, jako já svojí neopatrností jím se stal“, trpce se usmál Josef na loži.

„Vím o jedné pomoci, ale všechna tíha opět spočívá jenom na vás —“

„A ta by byla.“

„Zařiďte si tak zvanou bratrskou kasu. Každý připlatí měsíčně malou částku, peníze se zúročí, uloží a z nich podpory se dostane starcům, k práci neschopným, vdovám a sirotkům po dělnících, mrzákům, v továrně k úrazu přišedším. Hlavním podporovatelem takové kasy ovšem by měl býti předem náš pán, však z počátku se bude brániti. Až domohou se naše stesky sluchu na vyšších místech, pak bude nucen převzíti část poplatků k naší bratrské kase.“

„To by byla dobrá myšlénka.“

„Dočetl jsem, že zvláště havíři na horách a jiní dělníci dávno podobné kasy mají, jsouce o jejich výbornosti, prospěchu a výhodách přesvědčeni.“

„To si musíme také zaříditi.“

„Šťastný nápad“, pochvaloval Kozák a dělníci se divili rozumu a starostem Josefovým o zdar dělnického lidu.

Ten den neradi se dělníci rozcházeli; nohy jim vázly, že se nemohli ani přes prah domů dostati. Tak se jim zdálo, jakoby naposledy viděli mrzáka, jakoby se dnes s ním měli rozloučiti navždy, navždycky.

„Hvězda vychází, pomoc přijde, přijíti musí. Na nebi Bůh spravedlivý a lidskosť dosud na zemi . . .“, šeptal mrzák, smutně se dívaje za odcházejícími „kasárníky.“

Kozák zůstal u Rozvodů do noci.

Na prahu stiskl hospodáři ruku, řka: „Dlouho s námi nebude.“

„Bohu poručeno. Tratí se víc a více.“

„Aspoň ty poslední dni hleďme mu osladiti —“

„Dle možnosti učiníme.“

„Kdybyste snad potřebovali něčeho, víte, kde hledati přítele.“

Dělníci stiskli si ruce a rozešli se.

Na nebi bylo hvězd jako písku na břehu mořském. Ode vsi vanul prudký vítr. Vždyť tu podzim valem.

V Dubině ticho, jak málo kdy. V hospodách sotva blíkalo světlo; nebylo komu svítiti a hlučné potulky noční také jakoby přestaly.

Josef patrně viděl, že dlouho již nebude vyučovati mládež, vykládati dělníkům, těšiti se se svými milými. Však nermoutil se, spokojeně, odhodlaně se díval kvačící smrti vstříc. Vždyť byl přesvědčen, že pracoval dle sil, že nebyl darmochlebem. Vědomí pak to jej uspokojilo.

Zavolali lékaře; nikdo nevěděl ani kdo. Hádali na toho a onoho, a když se nemohli shodnouti, pousmál se dosud veselý Dobeš, řka: „Snad p. Šrodl... Viděl jsem nedávno, že mu postonává pes Amina.“ Dělníci se trpce usmáli a mlčeli.

Lékař prohlédl nemocného, vypálil přeležela místa na těle, poručil lehkou stravu a na záspi Kozákovi řekl: „Dlouho nevydrží. Žaludek není v pořádku...“

Kozákovi vyhrkly slzy z očí.

Lékař se podivil. Když před lety léčil zmrzačeného jinocha, nedivil se obzvláštní obětavosti a všeobecnému soucitu. Ale nyní? Lékaři se zdálo, že se mrzáku lépe stane a domácím se uvolní. Proto řekl: „No bude míti po trápení a domácí též —“

„Milostpane, ani nevíte, kdo nám v tom jinochu odchází —“

Kozák se zarazil a po chvíli, utřev si oči, pokračoval:

„Nepozorujete mezi dělníky veliké změny?“

„Dávno jsem byl zvláštním pořádkem v rodinách dělnických překvapen. Také méně dětských nemocí; však pan Šrodl si čím dále tím více stěžuje, že prý dělníci nejsou spokojeni, že nechtějí v neděli pracovati, že se domáhají jakýchsi požadavků, jichž jim žádný továrník nemůže dáti, poněvadž by si na sebe pletl bič. Já si podobných věcí nevšímám, mám svoji vědu a rád každému poskytnu pomoc, ať chudý nebo boháč.“

„Ano dělníci se proměnili ku svému dobru. Byli otroky bílého plemene, byli povrhováni, neznali ani své lidské důstojnosti; však posléze otevřely se jim oči; poznali, že jsou nad propastí bezednou. Do čeho si Šrodl stěžuje, je naším spravedlivým požadavkem. Již i vysoká vláda pojednává se zastupci národa o dělnické otázce, by nám byla vyměřena doba pracovní, v neděli všechna nepotřebná práce se zastavila, dělnictvu byla pojištěna budoucnost a ten „trhan“, ubohý dělník, přijat byl do řádné společnosti. Víme, že všeho se nedoděláme najednou, že to jenom záblesk šťastné jitřenky. Však i za to budeme povděčni.“

Lékař se divil, jak s vzdělaným se setkává dělníkem. Šrodl v něm utvrzoval mínění o dělnících nejšpatnější; zde však naopak poznává vzdělaného, rozumného dělníka, jemuž blaho soudruhů všech na srdci leží.

„Tenhle jinoch byl mým žákem. Do duše jsem mu vštěpoval zásady, na nichž nyní staví. Když byl zmrzačen, studoval, četl mnoho, vyučoval děti, povzbuzoval, káral, až svého učitele překonal. V této

světnici jako škola všech dětí; v Sušanech ničemu nerozumí; zde jako škola všech dělníků. Náš mrzák příčinou onoho obratu k lepšímu. Ano náš Josef je srdce k nezaplacení, povahy nejšlechetnější. Škoda, že by nás měl tak zahy opustiti, když dílo jeho tak blahodárně rozprouděno."

Lékař nemohl ani pochopiti.

„Tenhle neduživý jinoch?"

„Ano ten. Od té doby, kdy neštěstím v továrně stižen a vaší pílí, vaším uměním opět uzdraven — pokud se totiž mohl sebrati — pracuje o zvelebení dělnického stavu. Mládeží — nadéji budoucnosti — počal, dílo se mu zdařilo. Proto nám život jeho tolik na srdci leží."

Doktor zavrtěl hlavou. Kde pak bylo cosi podobného ve knihách, v nichž hledal „vyhlášené" své recepty! Žil opravdu pro svou vědu, jezdil za svojí službou, kde pak mu napadlo skoumati také vnitřní stav myšlének toho neb onoho pacienta! — —

Bleskem rozlétla se zpráva smutná Dubinou, že u Josefa byl pan doktor, že pochyboval o uzdravení mrzákově. Kdo kdo byl, litoval jinocha.

Bylo to právě v sobotu, když se Josefovi přitížilo. Matka se od něho nehnula, děti nesměle stály kolem pootevřeného okna. Učitel již nemohl zastávati svůj tak milý úkol. Dech se mu krátil, kašel ho dusil.

Dělníci se vraceli hlučně. Nikdy je tak nebylo slyšeti a přece nebyli opili; každý by se styděl opozditi se v butice. Co asi tak rozrušilo mysl jejich? Kozák šel napřed, nesa noviny. Vítr mu do nich dul, nic naplat; dělník předčítal něco velmi důležitého. Všude se tlačili k předčítateli, by slyšeli každé slovo. Několik jich hledělo Kozákovi přes rameno do novin, jakoby ani vlastním uším nevěřili.

Kdykoliv skončil odstavec, dělníci zavýskli z hrdel a oči jim radostí zaplály. Zajisté veselá a závažná zpráva. A týká se všech dělníků; nebo radosť tak všeobecná,

Až se lidé na poli zastavovali. Starý Kučera prohodil, že teď snad budou choditi z továrny jako processí na Svatou Horu, jak jsou nábožní, jak se proměnili.

U Josefova okna stanuli do jednoho.

Kozák hned v prvé řadě.

„Veselou novinu neseme, Josefe; potěší tě . . ."

„Na cestu poslední . . . . Hořím zvědavostí . . . . Snad přece pravda, co se mně zdálo v bezsenných nocích, o čem jsem přemýšlel na tomto loži bolesti? Vím, že Bůh je spravedlivý . . ."

„Tedy slyš, bílých otroků, dřených dělníků se ujala slavná vláda, naši zástupcové na říšské radě. Hvězda vychází."

„Já to tušil, já to tušil . . . Bůh je také dobrotivý . . ."

„Nedělní práce zrušena nadobro —"

Dělníci znova zajásali, až se to o „kasárna" ozvěnou dvakráte opakovalo.

„Doba pracovní určena, vyměřena . . ."

Teď nebylo jásotu konce. Jako když na zámku derektoři předčítali patent, že se robota zrušuje.

„Vyrovnání se děje na obou stranách, propasť mezi dělnictvem a továrníky se klene. Jak blažená to zvěst, jak veselá zpráva na konec života. Nyní bych rád žil ještě jednou; však nelze —“

Časně z rána zavzněl Dubinou „umíráček.“ Dělníci poprvé nešli v neděli do práce. Pocítili blaho nedělní nálady, odepjali ducha od hroudy zemské a věnovali se úplně rodině. Mnohý již obcházel pole, zahrádku v nedělním šatě. Za chvíli půjdou do kostela.

„Kdo to umřel?“

Nikdo nevěděl. Soused rozmlouval se sousedem, hospodyně se ptala, děti vyskočily z postýlky. Komu to zvoní?

Náhle jako bleskem roznesla se zpráva, že večer Josef tiše skonal v náručí Kozáka a mladé Dobšové. Byli návštěvou jak obyčejně u Rozvodů. Zdrželi se. Tenkráte také Dobeš se ženou se dostavil na táčky. Josef byl vesel, rozmlouval, žertoval. Náhle se stišil, Kozák přistoupil k posteli, Josef blaženě umíral.

Kolem chalupy Rozvodovy bylo k neprotlačení. Kde kdo byl, sběhli se sem a každý chtěl viděti Josefa. Odpočíval na prkně — stuhlá mrtvola. Usmíval se. Jinoch ještě, vlas mu však již prokvétal. Děti snesly podzimní květiny a uvily věnec svému učiteli. Tak jej korunovaly.

Kozák stál podál jako socha. Oko upřeno na mrtvolu. Tak jej miloval jako vlastní dítě. Vyhlídl si tohohle jinocha, by byl hlasatelem po jeho smrti opravných zásad mezi lidem a hle, žák jej předešel. Splnil však naději jeho přece a to nad očekávání skvěle.

Dokonal dílo své —

Kéž zazáří jitřenka lepšího života všem dělníkům a nastanou „bílým otrokům“ dnové blažení!

Hippias II., dialog Platonův.

Filologicko-filosofická studie, napsal Alois Hlavinka.

(Dokončení.)

Rozbor předních námitek.

Jest-li myšlénka dialogu jako že jest v pravdě čiře sokratická, na snadě jest se rozhlednouti odtud po rozmanitých výtkách, jež se v této příčině činily a činí.

Nelze za pravdivu uznati domněnku, že v našem dialogu všechno jest jen ironicky namířeno na sofistu, jako by Sokrates chtěl sofistu jen poškádliti, a že tedy z toho, co Sokrates dokazoval a tvrdil, nic není pravda. — Aristoteles jest zajisté první a nejpovolanější soudce, kdož mohl znáti a rozhodovati, co u Platona má se pojímati za žert a co ne. Že v našem dialogu neviděl samého šprýmu a žertu, platně soudí se z toho, že ve vší opravdivosti rozebírá nesprávné soudy a nesprávné analogie a vykládá, kterak čemu zde se má rozuměti. Aristoteles nebere si z toho příčiny posuzovati celou nauku a soustavu Sokratovu, nýbrž rozebírá tento jednotlivý případ.

Zrovna plana jest domněnka Schaarschmidtova,[1]) že z této stati, kde totiž Aristoteles mluví o našem dialogu, prozírá „patrná nevážnosť ku spisovateli dialogu.“ Chceť tím dokázati, že kdyby Aristoteles byl počítal náš dialog za Platonův, že by byl o něm mluvil s větší úctou. Avšak Aristoteles, jemuž všude běží napřed o pravdu a teprve o osobní úctu, zpříma a vážně kritisuje spisy Platonovy a neostýchá se ani jeho soustavou ideí povážlivě otřásati. Hojně toho dokladů položil, kdykoli se mu událo mluviti o jeho Gorgii, Protagoru, Menonu, ale po přednosti o Theaitetě.

Schaarschmidt dobře uznamenal, že Platon, prolomiv těsný obor filosofie Sokratovy, sbásnil mu někdy paralogismy, s nimiž pak vědom jsa sobě dialektické umělosti („in gymnastischer Absicht und künstlerischem Bewusstsein“) pouštěl Sokrata v šerm se sofisty. Nic méně vytýká dialogu za vadu, že by Platon nebyl se odvážil z úcty ku svému učiteli a mistru předvésti jej v hádce tak nedůstojné. Slovem dialog Hippias menší není prý Platonův také proto, že není v něm dosti piety, s níž se choval Platon k Sokratovi. — Než hledá-li Schaarschmidt cosi takového, Sokrata nedůstojného v našem dialogu, jako by Sokrates nedůstojným způsobem se oháněl zásadami klamnými, dal tím patrně na jevo, že nepoznal v pravdě sokratického jádra v myšlénce dialogu, zejména, že si nepovšimnul direktivy čili sokratických brejlí „ač jest-li kdo takový“. Bez těchto slov ovšem jest nesnadno v rozpravě se oznati. Schaarschmidt mimo to nedocenil se také jiných zvláštností dialogu, jimž tehdá lépe se rozumělo, a které tehda byly mnohem vzácnější a významnější. Vždyť pak i jiní starší jinak výborní spisovatelé ledaco napsali, nad čím naše čtenářstvo ukrčuje ramena nevědouc, kde vlastně hledati cenu spisu. A tak se povede za čas snad i leckterému spisu z naší doby, jehož naši čtenáři se nemohou nachváliti.

Dobře pravil Munk[2]), že Platon všelikou na to naložil péči, aby v osobě Sokratově postavil ideální obraz pravého filosofa. Zajisté učinil tak Platon, ba učinil to až na ujmu historické pravdě, ale z toho nikterak nejde, aby kdo, neporozuměl-li čemu, to zamítal, že jest kohosi nedůstojno.

Proto právem Susemihl upřílišenému nadužívání úcty Platonovy ku svému vzoru a mistru položil slušné meze, by totiž jakákoliv úchylka, kterou učinil žák od učitele, jda po cestě vlastního, přirozeného rozvoje duševního, nehned se počítala za porušení piety.

Až potud rozhlédali jsme se jen po některých, a to menších výtkách. Nyní však několika slovy hodláme toho se doteknouti,

kterak Schleiermacher dialog náš uznal i neuznal.

Schleiermacher při tomto dialogu neví si rady, má-li jej prohlásiti za Platonův čili nemá. V úvodě k této rozpravě dí: „Zde jest nalézti vedle mnoha v pravdě platonického tolik podezřelého, že si zůstává v rovnováze.“ Několik řádek níže pak praví: „Co se

[1]) Sammlung der plat. Schriften zur Scheidung der echten von den unechten, Bonn 1866.

[2]) Die natürl. Ordnung der plat. Schriften, v Berlíně 1857.

týká obsahu a vůbec formy, jest obojí mezi spisy Platonovými nejen Platona důstojno, nýbrž v dobrém s nimi souhlase."

Konstatujeme to zajisté právem, že „mnoho v pravdě platonského" platí o obsahu a celkem o formě.

I nebudiž od místa porozhlednouti se po těch „tolika" věcech, jež se mu viděly podezřelými. Že si Schleiermachera nabíráme na zvláštní vroubek, děje se jen z té příčiny, že on nejobšírněji svá podezření odůvodnil. Schleiermacher vyčítá: „Zde (totiž v dialogu) jest ledaco tak neobratno (unbeholfen), že se člověk toho nemůže nadíti do Platona, jednak jest v celé řeči o olympické výstavě Hippiově ironie na sofistu namířená tak odkrojena od ostatního obsahu rozmluvy, jak se toho nikde jinde u Platona nelze dohledati; jinak jest změna ve způsobě dialogu upravována tak zbytečně, že by Platon, byť po prvé spisoval, přece nebyl si tak počínal. Ale vzbudí-li se pozornosť těmito jednotlivostmi, jež obšírněji doložím v poznámkách, pak ledaco se uzdá podezřelým."

Hlavní tedy sílu a váhu svých důvodů proti dialogu klade tento kritik do „poznámek" na konci rozpravy. Nuže, co jest v těch poznámkách? Jest jich všeho všude 21, z nichž toliko 11 se týká naší věci, anyť ostatní se odnášejí ku věcem nám tuto nedůležitým, jako třeba, kde v Iliadě lze nalézti ony verše, které uvádí Sokrates, nebo jsou-li zrovna tak podány, jak se jich lze dočísti v Homéru atd.

Z oněch 11 k naší věci přiléhajících poznámek ani jediná nemá rázu objektivného. Tu se Schleiermacherovi „vidí" (Ansehen) cosi nedobře nápodobeno podle Protagora, tam se mu „zdá" (Schein) cosi nedobře skráceno a napodobeno z Protagora; tu se „domnívá", jak by to byl Platon navlékl, tam se zdá cosi planou slátaninou (leeres Flickwerk), poněvadž tam není dosti důkladně označena nevážnosť ku Homéru; tu se „diví" slovu ἔμβραχυ, není-li také „trochu naopak" vzato z Protagora; tam jest mu „nejasna" mimika, jelikož není poznačeno, že Hippias již nechce dále odpovídati; tu mu „vadí" úsloví, že jest položeno napřed, kdežto prý bývá „téměř jen" na konci; tam se mu „zdá" cosi zbytečně rozlišeno: toť jest vše, co Schleiermacher umí přednésti, aby čtenáře upozornil, „zdaže do pravdy může býti tato rozprava Platonova", a zdaže Platon byl by s tak málo duchem a vkusem pracoval za svým mistrem!

Myšlénku a formu uznal za Platonovu, a tyto poznámky mají dokázati, že tomu přece snad není tak?! Schleiermacher patrně si nevěděl rady s touto rozpravou, kam, mezi které jiné rozpravy ji vložiti, a to mu bylo při jeho povaze a snaze i jinde dosti zřejmě osvědčené — zlomiti, co se nedá ohnouti a skroutiti — dostatečným důvodem k nepříznivému soudu. Po Protagorovi prý ruší přirozený postup, a před Protagorem prý zase proto nemá místa, že jej Protagoras zatlačuje. Proto vykázal mu místo v graecostasii, v přísinku v přívěšku.

Touto se bera cestou Schleiermacher a jiní před ním a po něm [3]) se dostali na scestí, kam za nimi nesmí dobrá a správná

[3]) jako: W. G. Tannemann, Gesch. der Phil., sv. VI. str. 439 nn. a System der plat. Phil., v Lipsku 1792—95; Ast, Plat. Leben und Schriften, v Lipsku 1816: Socher, Ueber Plat. Schriften, v Mnichově 1820; pak i s části Walckemar, Böckh a v zánovní době Scharschmidt, Ueberweg a j.

kritika. Nesprávně zajisté podepírá a na chabé nohy staví své důvody, kdo chtěje podati obraz duchové zvláštnosti Platonovy a vystopovati nenáhlý rozvoj jeho filosofické spekulace jen tak při pouhém podezření by vylučoval, o čem se mu zdá, že se tam nehodí. Při tom výklad Schleiermacherův o rozvoji ducha Platonova a jeho spekulace není tak důkladný a přesvědčivý, aby se mu nedaly vytýkati věci, jež jej z kořen vyvracejí. Přese všecky tohoto druhu pokusy nepodařilo se ve spisech Platonových dohledati se jednotné filosofické soustavy. Za naší doby čím dále více se ujímá myšlénka a přesvědčenosť, že Platon sám snad jakživ si nepoložil té otázky, uložil-li do svých spisů soustavu samu v sobě celistvou, vyplněnou a jako kruh uzavřenou. Toho si nebyl vědom Schleiermacher a tísnil do přihrádek, co se tam po právu vtěsnati nedá. Tak ovšem nemohlo se u věci té dojíti ani jakés takés jednoty, nebo buď hledali a kladli do spisů Platonových, co tam není, buď vylučovali, co tam jest, a tak každému z nich zbývalo hojně místa ku vlastním doplňkům, jichž jiný ovšem zase neuznal a vyvrátil.

Hlavním pravidlem Platonovy kritiky jest a zůstane, aby každý dialog Platonův byl považován sám o sobě za samostatný, o sobě skoncovaný celek. Teprve pak, až byl takto posouzen, vyložen a ohledán, namítá se otázka, kterak se má k ostatním dialogům Platonovým. Tak usoudili Bonitz [4]), Steinhart, Susemihl, Grote a j. Každý jiný způsob platonické kritiky zavádí do velkých zmatků.

Zmínili jsme, že Schleiermacher a jiní vytýkají našemu dialogu, že v něm není důkladně označena nevážnosť spisovatelova ku Homéru, kdyžtě jest tam řeč o něm a o jeho básních. To má býti také jakýmsi důkazem, že Hippias II. není Platonův. Jest pravda, že Platon více si liboval v poesii lyrické a žehral na básnictví epické, po přednosti tedy na Homéra. Byltť spisy Homérovy a Hesiodovy základem vyučování a vychování mládeže a měly takto velikou důležitosť a moc na mrav a vůbec na život řecký. Že pak tomuto úkolu nehlavně vyhovovaly, anať mládež poznávala z nich bohy, bohyně a reky oddané všelikým nízkým neřestem, obořoval se na ně Platon v menších rozpravách, až ve „Státě“ vybuchl jeho hněv v tato slova: „Kdyby Homér a Hesiod byli opravdu mohli čím prospěti lidu ke ctnosti, nebyli by jich vrstevníci nechali potulovati se po světě helikat, ale byli by jich pozdrželi u sebe, nebo byli by i s dětmi za nimi chodili [5]), až by byli nabyli cnosti s dostatek“

V našem dialogu, jenž zajisté spadá někdy do přední doby spisovní činnosti Platonovy, není sice nepřátelství Platonovo ku Homéru ještě tak ostré jako později, ale Platon zdědiv myslím po

[4]) Platon. Studien, v Berlíně 1875.

[5]) Kdož by se při těchto slovech Platonových nerozpomněl stati z evangelia sv. Marka VIII, 1—9: „Za onoho času, když mnohý zástup byl s Ježíšem, a neměli, co by jedli, svolav učeníky řekl jim: „Lítosť mám nad zástupem; nebo aj, již tři dny trvají se mnou aniž mají, co by jedli: propustím-li je lačné domů, zhynou na cestě; nebo někteří z nich z daleka přišli...“ I kázal zástupu posaditi se na zemi... I jedli a nasyceni jsou... Těch pak, kteříž jedli, bylo okolo čtyr tisíc; i propustil je“.

Sokratu tuto nepřízeň zůstal v ní důsledným a čím dál více se v ní utvrzoval, až ve „Státě“ nepřízeň vybuchla v jasný hněv. Nic méně i v naší rozpravě jasně se zračí pádný přívažek nevážnosti ku Homéru. Celý dialog vedlejší tendencí tíhne k tomu, aby se ukázalo k nedokonalosti, již podle názoru Sokratova se dopustil Homér u líčbě obou předních rekův, Achillea i Odyssea. Výslovně a patrně však tato nevážnosť prozírá z oné stati rozpravy, kdy Sokrates se táže, kterého Homér pravý býti lepším, Achillea či Odyssea. Hippias praví, že Achillea. Sokrates se táže co že on, Hippias, o tom soudí? Hippias praví se býti téhož rozumu co Homér. Když takto sofista se prohlásil, že jest za jedno s Homérem, vyzývá jej Sokrates, aby mu odpověděl k některým otázkám; Homéra samého prý se nemůže dotazovati, a proto aby Hippias odpovídal za Homéra i za sebe. Takto Hippias vede při Homérovu i svou a všeliké zahanbení, jehož se po této stránce dostalo Hippiovi, těžkou váhou dopadá i na Homéra.

Tak hluboké nevážnosti ku Homéru, jaká jest vyjádřena ve „Státě,“ mohl dospěti Platon až v dobách, kdy poznávaje hlubokou mravní skleslosť své doby a vida, kterak básnictví epické u lidu tak známé a oblíbené, téměř ničím se tomu neopírá, došel přesvědčení, že nikoli poesie, ale filosofie má býti hlavní činitelkou a direktivou vší mravnosti. Byl Platon toho rozumu a přesvědčení, že u Řekův jest úlohou filosofie zastávati státní náboženství. Proto zamýšlel z filosofa státi se velikým vychovatelem svého národu.

Jako tedy naše rozprava jest začátečním spisem filosofickým, právě tak jest začáteční jeho nevážnosť ku Homéru. I v tom tedy, že Platon v této rozpravě ne tak ostře jako ve „Státě“ obořil se na Homéra, jest patrný důkaz její původnosti.

Jiná výtka činí se Hippii II., že nemá dosti dramatického momentu, že není dosti ustrojen na drama. Rozprava tato patří mezi drobné dialogy, které jsou proti větším a velikým jeho spisům jako drobná písnička proti veliké skladbě hudební. Až doposud nikomu nepřipadlo na mysl, aby tuto rozpravu počítal za spis Platonův u všem dokonalý a vzorný. Má své nedostatky a vady. Však bylo by nemístno se domnívati, že by všecky spisy i takového veleducha, jakým beze vší řeči byl Platon, byly všecky jednak dokonalé, tak že by se v této příčině sobě podobaly jako vejce vejci. Platon nejen svou spekulaci ale i vnější úpravu rozvíjel, sílil, postál na vrcholu dokonalosti, ale zase mu sil ubývalo, jako kde kterému jinému člověku.

Pravdu děl o této věci Schleiermacher, jenž při své pochybené zásadě kritické nemohl nevyznati: „Věru není nic divnějšího než se domnívati, že díla i velikého mistra by měla býti všecka jednak dokonalá; a která nejsou, aby se o nich hned mělo říci, že nejsou od něho.“ Platon u spisování brál se cestou přirozenou: od menšího ku většímu, od snadného k nesnadnému. Před velikými spisy předcházely spisy menší a malé, pokusy a nákresy. Jako skladatel hudební předkem sbírá a zachycuje nápěvy a motivy, jež pak ukládá a rozvíjí u veliké skladbě, tak Platon předchodnými a jednotlivými myšlénkami razil cestu spisům větším. Takovéto menší spisy jsou takořka předními hlídkami sboru velikého.

Dialog náš. ať by si nebyl zrovna vzorem dramaticky vyzdobeného dialogu Platonova, přece má na skromné rozměry myšlénkové i slovné dramatických momentů víc než dosti. Dějištěm rozmluvy jest veřejné místo, sokové způsobem nehledaným docela přirozeně nahodilým vrazí na sebe a hned jsou obklopeni četou jak chápavých tak zvědavých posluchačů, jejichž mysli jsou připraveny a naladěny právě ukončenou přednáškou sofistovou. Skromný zjev Sokratův příjemně se odráží od nadutosti sofistovy a tím příjemně napíná zvědavosť po výsledu rozpravy.

Však ani nitrných, myšlénkových momentů dramatických Hippias II. nepohřešuje. Hojně položená slova ἀγαθός a κακός, pak ἀληθής a ψευδής a ještě některá jiná jsou u významu tak rozmanité příchuti a barvy, že jen atticky jemné ucho a smysl by dovedly správně rozeznávati. Tu a tam zajisté také pokynutí rukou, mrknutí okem a případné utváření obličeje k úsměvu, k rozpačitosti, vážné rozhorlenosti atd. doprovázelo význam slov velmi platně. Na některých místech, jak se kde dalo, jest utroušeno něco ironie, kteráž uprostřed rozpravy vyšlehuje v jasné plameny posměchu. Tolikéž paradoxie, že dobrý jest totožný se zlým, vybízí posluchačovu zvědavosť ostrým ostencem, aby bedlivě dbal řeči, ku kterakým se přece přivede koncům. Sofista, ačkoli tak slibně se pustil v rozhovor, pomalu pelichá z lesklého peří, i počíná se v mysli posluchačově roditi tušení, že věc nedopadne v jeho prospěch. Paradoxní výsled první části dialogu tím více pobádá posluchače ku pozornosti, když vidí, kterak se klade druhé části rozhovoru za základ. Pak hojnosť rozmanitých analogií a konečně žertem i vážností nasáklá řeč Sokratova na konci rozpravy: toť zajisté nemálo dramatické látky v dialogu, jenž za chvílenku se dobrál.

Delší řeč Sokratova uprostřed rozpravy jest přiměřenou přestávkou a oddechem po první srážce. Označuje se tím obrat řeči a upravuje se půda ku příštímu šermu filosofickému. Zajisté velmi mocně působilo na posluchače, že Hippias jakožto znalec tolikera umění nemohl nepřisvědčiti, že věc se má tak a ne jinak. Tím byl nucen paradoxním důvodům Sokratovým takořka přitisknouti zkušební znaleckou pečeť. Co se tu praví všeobecně, padá na sofistu zvlášť. Příkladem, ten lhavý počtář dopadá na tak výtečného počtáře, jakým se chlubil býti Hippias, zvláštní váhou. Mimo to bylo potřebí touto zvláštností dobře rozvedenou a spracovanou dodati dialogu větší zajímavosti a jasnějšího rázu, čehož mu bylo potřebí zejména vzhledem k dialogům téměř analogickým, o nichž hned bude řeč. Takto tedy ona prostřední delší řeč Sokratova není tak úplně odkrojena od ostatního obsahu, jak tvrdí Schleiermacher a někteří s nim, nýbrž jest potřebnou, ústrojnou jeho částí.

Kdy asi napsal Platon dialog?

Průběhem práce již sem tam se nahodilo některým slovem dotknouti se otázky, kdy asi byla sepsána rozprava Hippias II. V žádné téměř otázce o tomto dialogu nebyli kritikové svornější než v této. Bezmála všichni jej pokládají do začáteční doby spisovatelské činnosti Platonovy. Zajisté dobře tak. Především počítáme dialog tento v dobu po smrti Sokratově, neboť

nemůžeme uznati za platnou domněnku, aby Platon dokud ještě Sokrates byl na živě, byl začal spisovati. Domněnka tato není ani věrojatna, nad tož pak dokázána. Není zajisté žádné příčiny, aby Platon tak patrně pohrdaje slovem psaným proti živému slovu ústně pronesenému, byl za živobytí Sokratova ukládal jeho stíny na papír. Teprve až ho nebylo mezi živými, bylo důležito zachytiti na papír jeho nauku a některé rázovité výjevy ze života.

Ještě však jinou uvedeme příčinu. Již za časů Sokratových zle řádila nauka sofistická, neboť jejich filosofie podtínala všemu náboženství, mravu i právu všecky žíly a síly. I Sokrates byl počítán mezi sofisty, neboť jisto jest, že zákon athénský, λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν, jímž se mělo sofistům zabrániti záhubné řemeslo překrucovati pravdu, byl dán se zvláštním zřetelem na Sokrata. Výborný znalec řeckého života a krajan Sokratův, Aristofanes, jakož i soudcové a větším dílem i žalobníci Sokratovi, počítali Sokrata za předního zástupce záhubné sofistiky. To způsobilo Sokratovi smrť. Podobného osudu bál se snad i Platon. Proto ústy Sokratovými velmi často a velmi ostře se ohražuje proti vyšelikému společenstvu se sofisty, zvláště tedy v dialozích, které byly sepsány brzy po smrti Sokratově. Na tuto věc jest při těchto rozpravách položiti náležitý důraz, neboť v ní s veliké části jest příčina, proč Sokrates několika velmi podobnými rozpravami o předmětech téměř analogicky zvolených a spracovaných počíná svou literární činnosť.

Z toho jde na jevo, že dialogy, v nichž Platon jeví se býti ještě ve stadii čistě utilitární ethiky Sokratovy a v nichž přísně rozlišuje snahy Sokratovy ode snah sofistických, bude slušno klásti za první jeho spisy. S obojí touto věcí se potkáváme v našem dialogu.

Potřebí jest však tuto se zmíniti, že naše rozprava Hippias II. velice jest podobna dialogům Ionovi a Hippiovi I. (většímu) [6]). Jako Hippias II. tak Ion jsou dvě parallelně běhuté řady myšlének; v obou se týmiž oklikami dochází téhož konce; uprostřed obou řad jest vložena delší řeč Sokratova, jíž se spínají obě polovice; v obojím dialogu se vychází od Homéra; v obou se zauzluje myšlénka a nikde není na oko rozuzlena; v Ionu vstupuje rhapsoda, v Hippii II. sofista v zápas se Sokratem a odchází poražen. Všecky tyto věci platí také o Hippiovi větším, ba ještě více. O dialogu Hippii větším a menším již to jest povšímnutí hodno, že mají tu dva dialogy totéž jméno, čehož více u Platona není, nehledí-li se k Alkibiadu II., jenž přece snad není původní Platonův. V Hippiu menším měl sofista Hippias právě přednášku o Homéru; v Hippiu větším ji kdysi brzy bude míti; v obojím dialogu jest činnou osobou Eudikos, a to tak, že v Hippiu větším se jen připomíná, ale nejedná, v Hippiu menším však již zasahuje činně do děje tím, že sprostředkoval rozhovor Sokrata s Hippiem, a když pak po první srážce uprostřed dialogu rozdurděný sofista nechtěl dále Sokratovi odpovídati, znovu zjednal shodu, že se zase ujali řeči a ji ukončili.

[6]) Oba tyto dialogy Hippias I. (čili větší) a náš dialog Hippias II. (menší), mají jméno po sofistu Hippiovi z Elidy, jenž v nich jest odpůrcem Sokratovým a hlavní osobou rozpravy; Hippias I. jest obsahem větší než Hippias II. a odtud také jejich jména.

Podobnosť tato jak obsahová tak po stránce vnější nedopouští trhati tyto dialogy od sebe. Tyto tři rozpravy jsou asi první Platonova trojice, a to tak, že Hippias větší byl dříve sepsán než Hippias menší. Souditi lze takto ze příčin, o nichž právě byla řeč. Tam jsou hovoru účastny jen dvě osoby, neboť Eudikos jest v rozmluvě osobou docela vedlejší, němou; zde však již vystupuje činně a dodává dialogu více dramatické bohatosti. Steinhart, jenž první k této věci poukázal, právem vidí v tom znamenitý prospěch dramatické živosti spisů Platonových, kteráž více víceji se rozvíjíc již v Lysiovi dospěla svrchované dokonalosti.

Hippias menší spadá do doby, kdy Platon stál ještě na stanovisku čistě utilitární ethické filosofie Sokratovy. Myšlénka dialogu i tendence jeho nalezena jest čiře sokratickou a Xenofontovým svědectvem doloženou. Forma pak a oekonomie dialogu ukazuje také na začátek spisovatelské činnosti Platonovy; i není, proč by se nemohl vznik dialogu tohoto položiti v první dobu jeho pobytu v Megaře, nebo snad až v první dobu jeho učitelského úřadu v Athénách.

Vnější důležitosť citátu Aristotelova.

Připomněvše, co bylo říci o nitrných důvodech a dokladech původnosti „Hippiu menšího," hodláme ještě několika slovy doceniti se zmínky Aristotelovy o našem dialogu. Ba věru jesti zmínka tato tak důležita a usvědčiva ve prospěch Hippie II., že nebyti žádného jiného dokladu, sama by rozhodla v jeho prospěch. Sám Ed. Zeller[7]), jenž zavrhl náš dialog, ale dověděv se, nebo věděl-li, náležitě se doceniv důležitosti citatu Aristotelova, uznal Hippiu II. za původní spis Platonův.

Jak jsme již na jiném místě položili, zmiňuje se Aristoteles o chybách, jež nalézti jest „ἐν τῷ Ἱππίᾳ." Stagirita tedy uvádí jméno spisu, ale neuvádí jména spisovatelova. Ze kritiky věcí, o nichž mluví, na jisto jest souditi, že má na mysli spis náš a nikterý jiný. Aristoteles tedy nedí, že „Ἱππίας" jest Platonův nebo není Platonův, nýbrž dává jen na vědomosť, že ten spis zná.

Aristoteles sice uvádí myšlénky ze spisů Platonových, ale posuzuje a uvádí spisy a myšlénky také jiných spisovatelův řeckých. Při tom však přece lze ustanoviti za pravidlo, že mluvě o spisech mužů nepatrných nebo méně známých a slavných, neopomíná položiti jméno spisovatelovo. Jen o spisech, o nichž se vůbec vědělo, čí jsou, tudíž o známých spisech mužů slavných, někdy nepřidal jména spisovatelova, jako by za zbytečno pokládal oznamovati, co vůbec bylo známo. Nuže, nejznámějšími spisy tohoto druhu byly dojista spisy Platonovy. V dobách, když Aristoteles o Hippiovi psal, ještě s jistotou se vědělo, čí jest, neboť až asi za sto let po smrti Platonově tato jistota se ztratila. Aristoteles také velikou většinou citátův se odnáší ku Platonu a náš dialog zrovna tak uvádí, jako jiné některé rozhodně pravé spisy Platonovy, že totiž uvádí jméno spisu, ale neuvádí jména spisovatelova. Kdyby Hippias II. nebyl spisem původně Platonovým, bylo by nezbytno položiti jeho vznik v doby

[7]) Zeitschrift für Alterthumswissenschaft.

buď ještě za živobytí Platonova, nebo brzy po jeho smrti, anať později vstoupila filosofie do stadia jiného, tak že spis s myšlénkou čiře sokratickou nebyl by měl zajímavosti. Víme však, že prvním a hlavním zástupcem sokratické filosofie byl Platon: zdaž by nebyl Aristoteles, kdyby spis tento nebyl Platonův, připojil jméno spisovatelovo? —

Posléze: Hippias II. jest rázu čiře sokratického, anať i tendence i myšlénka jeho úplně spadá v obor sokratické filosofie. Nutno tedy souditi, že jej sepsal některý žák a ctitel a dobrý znalec Sokratův, čili některý sokratik: avšak Aristoteles nikdy a nikde ani slovem se nedotekl ani jediného sokratika mimo Platona. Nuže? —

Shrnou-li se v celek tyto všecky nitrné i vnější, kladné i záporné důvody a doklady, dojista jsou více než dostatečným svědectvem a důkazem pravosti a platonické původnosti dialogu Hippie II.

Za povoláním.

Napsal František Jiří Košťál.

(Pokračování.)

V ten čas, kdy se Lejla tak spustil — v ten čas dostal se do Bučic za faráře kněz Hradil. Kněz dobrák, jak jsem řekl; ale v tom, kde jednalo se o nápravu života, kde jednalo se o přispění bratru nešťastnému, býval rozhodným! Trpěl s trpícím a není tedy divu, že převrat v domácnosti Lejlově prožil, sám jsa drán bolestí. Znal dobrotu srdce paní Lejlové, její ušlechtilé jednání ve všem, znal ji jako matku chudiny, k níž utíkávaly se davy nešťastníků nejen z obce vlastní, ale i z daleka — z okolí; znal ji vždy ozářenou blahem, jaké rozsívala vždy vůkol a tahleta žena, ta dobroditelka teď trpěla příliš a měla býti rozvedena a vyhnána z domu, v němž kolem sebe nakupila tolik zásluh a v němž kolem sebe tolika nešťastníkům setřela slzu s oka až k úsměvu. A on — farář Hradil — ta duše trpící s každým — měl v tomhle tom úřední jednání také. Říkal mi, že chvěla se mu vždy ruka, když měl chopiti se péra a vypsati poměry ženy nešťastné.

I chtěl tedy rozvodu zabrániti! Došel za tou příčinou k Lejlovi: Domlouval, prosil, ukazoval na choť nešťastnou, na nevinné dítky, poukazoval na hrozné pohoršení a — vše bylo marné —!— Lejla se ke všemu ještě faráři Hradilovi vysmál. — — Věřiž mi, vzácná společnosti, tehdáž kdybyste toho kněze viděli, ocenili byste úřad kněžský po zásluze, ocenili byste jej a uznali byste, co to je v životě, když vedle kněze duše nešťastná a ta nemá nikde opory, než ve své víře! Smutné okamžiky, jaké nastaly v ty chvíle, v nichž z domu boháče nocitného ubírala se ubohá choť se třemi dítkami, od nichž se nechtěla odloučiti, ty okamžiky trapné zajisté pro každého, kdo má víru a cit — ty okamžiky procítil farář Hradil v nitru svém také trapně. A za tohle dostalo se mu ještě výsměchu, za tohle byl pak Lejla nepřítelem faráře Hradila zjevným, jenž troufal si nevinnému ubližovati kde mohl! —

Však mělo býti ještě hůře! Od smutného odjezdu paní Lejlové a tří její děvušek uplynulo pět roků! Smutných to pět roků pro dům Lejlův a pro celou osadu. — Tam v domě vládla teď žena, vetřelkyně se svým rozmazleným synkem, neboť Lejla, zpit jsa divokou krásou ženy vášnivé, poslouchal ji ve všem. Tam kde dříve bylo znáti požehnané stopy ruky ženy spořádané, kde dříve žena ctnostná rozsévala blaho vůkol — tam odtud teď kde který prosebník utíkal s pláčem, tam teď pod vládou ženy hovící jen vášni své a nesmyslné lásce k nezdařenému dítěti — tam smutno, přesmutno! Nebylo nikoho, kdo by nevzpomínal se slzou v oku na časy bývalé pod správou ženy spravedlivé — pod správou zákonité paní Lejlové. — Farář Hradil měl teď vzpominati nejvíce. Nářky lidu doléhaly od domu Lejlova až k němu, a dolehaly někdy až příliš důtklivě. Přicházeli k němu ubozí utiskovaní a svěřovali se svému duchovnímu otci — ale co mohl za takovýchle poměrů kněz, byť s každým cítil sebe více, činiti? Přispěl, kde bylo možno všem a za tohle přispění slyšel potom ještě láteření Lejlovo, proč že prý se ten kněz plete do jeho záležitostí. Každý dobrý skutek farářův, jimž skytáno dobrodiní těm, o něž měl přece pečovati Lejla sám, každý ten skutek dobrý byl oblit spoustou pohan a spoustou nezřízených úštěpků a nadávek! — A s tímhle Lejlou na faráře Hradila tak rozezleným měl se tento opět setkati! K tomuhle nepříteli teď už všeho, co člověku svato, měl farář Hradil ještě jednou kráčeti a — s prosbou. —

Smutno o tom vyprávěti! — Ubohá, nešťastná paní Lejlová! Nešťastná. Ta bolest, jež drásala jí nitro, když opouštěla dům muže svého — tahle bolest nebyla poslední. — Psala občas nebohá paní faráři Hradilovi; psala, nemohouc zapomenouti útulného druhdy příbytku, kde přece jen prožila první své štěstí a psala, doufajíc také, že snad změní se časem její muž — a že možno bude zahojiti ránu srdce a napraviti hřích — psala občas, ale pojednou ustála! Jak se později sama vyjádřila, psáti nemohla, poněvadž byla příliš ochromená! Nebohá paní! Dožila se ke všemu ještě bídy a chudoby. — Otec její, obchodník nešťastnými pokusy v obchodě byl přiveden na mizinu a prošpekuloval i jmění dcery své a vnoučat svých. — Zemřel, trápen jsa výčitkami, za pláče schudlé dcery a opuštěné matky, nevinných dítek. —

Takhle stalo se, že ta žena, jež rozdávala dobrodiní za dobrodiním, jež rukou ochotnou pomáhala, kde mohla — tak stalo se, že tahle žena nešťastná, schudlá, zbědovaná, vedouc za ruce tři třesoucí se zimou děvušky — doklopýtala se fary bučické. —

Farář Hradil žavrávoral, když viděl ženu druhdy zářící krásou a bohatstvím teď vyzáblou a oděnou v šat vetchý a když viděl druhdy kvetoucí děvčátka zbledlá a třesoucí se zimou — a hladem. A když potom slyšel o životě paní Lejlové chvějící se a tonoucí při vyprávění svém v slzách, chvěl se a plakal také. Tohleť také bylo k pláči!

Tam na troskách bývalého štěstí ženy, jíž každý žehnal, hýřila teď žena hříšná, žena rozvášněná touhami nezřízenými po vlastních požitcích, žena tyranka lidu a tady? — Farář Hradil věděl teď, že nutno a nutno to, aby šel do domu Lejlova, že nutno a nutno povědětí zhýralému a zaslepenému muži, co děje se s jeho

ženou a jeho dětmi. K tomuto záměru došel v myšlénkách svých dříve, nežli jej o to paní Lejlová prosila, nežli zapřísahala jej, aby ne k vůli ní — ale aspoň k vůli dětem něco učinil. —

Ale ta cesta, ta cesta! —

Často zastavil se Hradil, často cestou stíral si pot s čela! Napadalo ho: jak uvítají tě tam? Jak uvítá tě ten, kterýž teď tvým nepřítelem a tak zapřisáhlým a nepodajným nepřítelem? — Ale jen na chvíli vždy se zastavil! Vzpomněl na zbědovanou líc ženy teď opuštěné a tudíž bezbranné proti všem svízelům, vzpomněl na sbledlé a vyschlé postavy děvčátek a uvažoval, co by z nich jednou bylo, kdyby nešel připomenouti muži a otci jeho závazky. „Vždyť jdeš, kráčíš" — řekl si sám sobě — „za povoláním, kráčíš tou cestou, a byť byla trnitá sebe více, ostny těch trnů musíš a musíš zuražeti, třebas sám byl zbodán do krve poslední."

A s touhle také myšlénkou vešel farář Hradil do domu Lejlova. Ten dům Lejlův! Farář se otřásl. Jindy bylo tu tak útulno a milo, teď však všude stopy ruky vášnivé a hříšné ženy. V těchle pocitech zajisté nepříjemných došel Hradil předsíně bytu Lejlova. — Zastavil se ještě jednou, zamyslil — pak mávl rukou, zaklepal a vešel. —

Lejla byl v tu chvíli v pokoji sám. Když viděl, že to k němu přichází farář, vyskočil vytřeštěně a díval se rozpačitě faráři vstříc. Nemohl v tuto chvíli ani přivítati ani tázati se po příčině této návštěvy. —

Faráři tahle rozpačitosť neušla. U něho o slovo dobré a vhodné nikdy nouze. Poznal okamžitě, jak v tomto okamžiku by měl promluviti.

A mluvil opravdu jímavě a do duše.

Řekl z počátku: „Nelekejte se, pane Lejlo, nepřicházím k vám jako nepřítel, ba spíše jako přítel váš a všeho vašeho domu." — A když usadili se tito dva mužové naproti sobě, řinula se rtů kněze slova tak opravdová, že byl Lejla dojat. Dojetí toho dovedl pak farář Hradil využitkovati. Přešel, jakoby vzpomínal na časy bývalé — a z těch na smutnou přítomnosť a Lejla měl život ženy, již nechal pro hřích odejíti z domácnosti své, měl život dítek, jež mu oslazovaly jeho věk, měl život těch druhdy mu tak drahých vylíčený slovy faráře Hradila tak, že se zachvíval a otřásal. —

Již doufal kněz, žeť vyhráno — ale —

Nešťastný okamžik!

Cvakla klika a ve dveřích rozjítřená tvář té, k vůli níž trpěly žena-matka a dítky nešťastné.

Před tou se Lejla slabochem ukázati nechtěl. Zachvěl se ještě jednou, otřásl se; ale tím setřásl se sebe všechno, co v něm slovo kněze bylo vzbudilo.

Teď před tváří té, jejíž krása Lejlu omamovala, teď před tváří ženy té tak sebevědomou, zamihl se ve tváři Lejlově úsměv zlověstný — věštící bouři. — A bouře ta snesla se a shrnula na hlavu ubohého faráře Hradila.

„Co mi po tom?" rozkřikl se Lejla — „co mi po tom, jak je teď — já je vyplatil — a vy? Vy jděte — rozumíte? — Vám po mém životě nic není!" —

A za tímhle žírající blesk hněvu z očí Lejlových a za tímhle drzý, škodolibý výsměšek, při němž se farář zachvěl. — Vyhrnultě se se rtů té, k vůli níž Lejla svých zapomněl v tu chvíli, když jim hrozila bída — svrchovaná bída. — —

Bučický farář nevěděl ani jak se octnul na nádvoří! Byl zmožen! —

Převrávoral nádvoří a klesl před domem Lejlovým na lávku pod lípou, klesl a plakal. —

Plakal usedavě! Tohohle si přece nezasloužil: vždyť šel prosit za tu, jež, byť svazek manželský byl rozpoután úředně, má semhle právo boží a právo lásky své; vždyť šel prosit za ty, kteří se pod touhle střechou zrodili a jichž zrození vítal — tam ten s úsměvem a jásotem! A teď? — Co řekne jim? Co řekne těm očekávajícím zajisté netrpělivě návrat jeho? Co jim řekne? — Farář, setřev s očí slze, zamyslil se! —

Řekne snad těm nešťastným — „konec všemu“ — a slovem tím vyžene je v trapný život, v němž by někde choť a děti Lejlovy, děti toho tam hovícího si v hříchu a přepychu, zmíraly hladem! Ne, tohle to říci, to by přesahovalo síly toho kněze, dobráka! Neřekne to! Poradí se nejprvé se svou dobrou matičkou, jež vede mu jeho hospodářství — a jak zná její srdce, ví, může to čekati, že ona v dobrotě své zašeptá: „když ten tam tak necitelný, my takoví nebudeme, my tyhle ty nešťastné neopustíme — —“

A při tomhle se farář Hradil povztýčil. — Uvolnilo se mu. Pohledl ještě jednou ale ne s výčitkou, s pocitem ozařujícím tvář jeho, pohledl ještě jednou na dům Lejlův a hotovil se k odchodu. —

V srdci jeho blaho nad úmyslem šlechetným a tam — v domě?

Tam vyhlížela teď vítězoslavně z okna hříšná žena a se smíchem ukazovala pod okny si hrajícímu svému zrzavému výrostku, jak odchází prý s hanbou „tam ten černý“ — byv z domu jejich vyhnán! —

Zrzavý výrostek se rozesmál a třímaje v rukou bič zvolal sebevědomě: „A kdyby sem ještě přišel — mamá — neboj se, však já mu vypráskám bičem.“ —

A tohleto slyšel i farář v tu chvíli, když v srdci jeho vypučel květ úmyslu zajisté nejšlechetnějšího. — —

„Však já mu vypráskám bičem,“ opakoval si ještě jednou vyprávějící kněz stařeček a zavzdychnuv z hluboka — zamlčel se, zastavil se u vyprávění svém! —

Vlastně byl nucen! Nebylo by jej v tuhle chvíli slyšeti pro usedavý pláč choti úředníkovy a nebylo by jej slyšeti pro odkašlávání bankrotáře —

Ostatní ze vznešené společnosti seděli tu tiší, zamlklí; i ten uštěpačný úsměv ve tváři žida politika se vytratil. — Jen ta choť a ten bankrotář byli jaksi rozrušeni. —

Vznešená dáma byla vlastně celým tím vyprávěním pohnuta až nápadně. Přes tu chvíli zachvěla se a přes tu chvíli vyhrkla jí slza přes víčka — teď však vypukla v pláč usedavý! Bylo jí, jakoby ji něco nutkalo k tomu, aby pohnutí své vyjádřila slovy; to však teď nemohla a nemohla. — A naproti této vznešené dámě vrtěl sebou a odkašlával rozpačitě bankrotář. Nemohl a nemohl po-

zvednouti zraků svých k vyprávějícímu starci a nemohl rozhlednouti se ani po celé ostatní společnosti. Zdálo se mu, jakoby mél povstati, jakoby měl utéci u prostřed vyprávění ven a ven, kde by si oddechl — ale jakási jiná, protivná, silnější moc ho zdržovala. — — Těkal nejistým pohledem svým po podlaze. —

— —

* * *

Trvalo to drahnou chvíli, než stařičký kněz zase mohl vyprávěti dále. Zvláště vznešená dáma nebyla dlouho k utišení. A když konečně se utišila, přiklonila se ke knězi, stiskla jeho ruku křečovitě a prosila, aby vyprávěl dále, že prý jí je tak, jakoby tuhletu událost sama prožila.

A ostatní pobízeli také! Až na „dandyho“ a bankrotáře! „Dandy“ snad proto ne, že by se příliš sklonil, třebas uznával a musel uznati váhu vyprávění starcova, anebo snad dokonce proto, že záviděl on, mladík nadějný, ten stisk rukou — starci. A bankrotář? Tomu mihla se ve tváři při prosbě vznešené paní jakási chmura, chmura strachu před tím, co mělo následovati. —

Kněz vyprávěl dále! —

„Nebudu vám, vznešená společnosti, vyličovati, co dělo se v mysli faráře Hradila, když kráčel od domu Lejlova k faře své a když tou cestou mu znělo stále a stále ono nezasloužené: „A kdyby sem ještě přišel — však já mu vypráskám bičem“; jen to řeknu, že ubíral se raději farář Hradil polními stezkami, aby nikoho nepotkal a aby jej tedy nikdo neviděl. — Nechtěl, aby kdo uviděl, jak občas tryskly mu a v paprscích slunce zasvitly mu na líci slzy trpké znova. — A měl dobře, že rozkročil se polem? — Kolem něho vše tak krásné! Dole milá zeleň a v ní pestrých květů, jak by je rozsil a nad ním jasný blankyt a pod blankytem lahodný zpěv ptačí. Farář v tomhle přímo okřál. Zavzdechl si ještě jednou, jakoby chtěl říci: „Můj Bože! Tys dal nám tolik krásy pro život náš a on člověk člověku tu krásu tak často kazí.“ A touto myšlénkou, tímto zavzdychnutím odbyl to, co stalo se mu v domě a u nádvoří Lejlova. —

Než neokřál farář Hradil na dlouho! Byl nucen, ubožák, rozmýšleti se na to, s jakou přijde domů, jak aspoň pro začátek nešťastnou paní upokojí a jak připraví ji až k tomu, že ne dům chotě jejího, ale fara jeho bude útulkem v neštěstí pro ni a pro dítky ubohé. Nemohl však ani domysliti. —

Stalo se, čeho se v tuhle chvíli zajisté nenadál. —

Paní Lejlova přišla mu s děvčátky vstříc. — Kráčela všecka nedočkavá silnicí od Bučic k osadě, kde dříve bývala předmětem obdivu a lásky a zhlídnuvší pana faráře v poli — zabočila k němu. —

Stanula před knězem, chtěla se tázati — a nemohla! —

Viděla tvář Hradilovu nad tímhle neočekávaným setkáním ulekanou a v tom uleknutí byla pro ni odpověď smutná — zdrcující. —

„Tak vše marno?“ — zaúpěla. A pak, sebravší síly poslední, povzpýčila se a ukazujíc na dům Lejlův volala trhavě: „Děti, po-

dívejte se, tamhle jste se zrodily, podívejte se tam naposledy, dříve ještě nežli kráčeti budete dům od domu žebrotou.“ — A paní Lejlová klesla ve mdloby!

Smutný, srdce jímající okamžik!

Nad skleslou ve mdloby matkou pronikavý až k otřesení a k slzám pronikavý pláč dítek a nad nimi, nad všemi, farář Hradil všecek ztrnulý. —

Ještě štěstí, že zaslechl opodál v lese rány bušící do dřeva. Ty ho vzpamatovaly! Rozběhl se k lesu, zavolal na dělníky, nabral rychle v úžlabině vody do klobouku a spěchal křísit nešťastnou paní. —

Vzkřísil ji, ale vzkřísil ji jen tak, že rozhlédla se kolem, zahleděla se vytřeštěně v tu stranu, kde dům muže jejího, zahleděla se na dítky své a — byla bez života znova. —

Úsilný a trhavý dech prozrazoval, jak nebohá trpěla!

Tak donesena paní Lejlová na faru. —

Na faře bučické potom truchlivo. — V útulné světničce matky farářovy sténala na loži nemocná paní a za každým zasténáním propukávaly v pláč ustrašené děvušky! V tom pak všem kráčel farář Hradil tím svým kněžským životem jako dříve věrně, jen že starosť neustálá o to, jak bude dále, vyhlodovala mu v mladé čelo už už vrásky. — Tolik neštěstí a to vše shrnulo se na bedra jeho — na bedra docela nevinná. —

A za to ještě doteklo se té fary, kde matka faráře, dobráka, skýtala obsluhou a slovem vlídným útěchu nemocné paní a stírala pečlivě, mateřsky slzy z nevinných tváří dětských, za to ještě doteklo se toho kněze, jenž v každém kroku nosil sebou péči a úzkosť o nešťastné; za tohle doteklo se té fary a toho kněze slovo uštěpačné ze rtů té, kteráž neštěstí ono zavinila, ze rtů ženy hříšné, otravující všechno Lejlovo okolí hříchem svým. Slyšel i pan farář Hradil, že prý on ví nejlépe, proč ujímá se choti Lejlovy a proč tak ujímá se jí. — Za tohle vše, co činil a přetrpěl, ještě slovo úštěpků, v němž skryta byla pomluva házená na čelo čisté. — Než tohle bylo už to poslední! Mělo v brzku přijiti vyrovnání. —“

„Řekl jste, pane“, — a stařeček obrátil se s touhle výčitkou na velkoměstského šviháka podruhé — „řekl jste, ten člověk umře tak jako tak, k čemu tedy takového nepohodlí tolik? — Nehorším se na vás: Vy, pánové, nejste zvyklí dívati se na život kněžský ve všech jeho odstínech! Žijete v ruchu velikého světa, v němž vše kvapí dále a dále za užíváním, buď za usmívavou tváří, či za leskem peněz anebo za úřadem, jehož popřední ozdobou je velký výdělek, či ústroj vzácný! V tomhle pak ruchu velikého světa kdo pak všimne si tváře pro někoho snad příliš přísné, kdo pak zahledí se za obzor svých přání tam, kde snad chudá fara vesnická, z níž vycházívá kněz zrozený v chatě chudobné, aby promluvil slovem spásným k lidu, z něhož vyšel? Táži se, kdo pak v tom ruchu života velikých měst zastaví se kdy při pohledu na černavou toho kněze řízu? Zastaví se snad někdo z těchhle při tom knězi tenkráte, když jedná se o vtip či útržek nezasloužený!

A přece, vzácná společnosti, v rukou tohoto kněze je vyrovnání hříchů a křivd celého někdy života. Tady pak, kde jedná se o to vyrovnání, nesmí kněz hleděti na nepohodlí, tadyhle kdyby kolem něho všechno praštělo, on jde a kráčí krokem kvapným, aby Tělem Páně a posvátným odkazem slov Kristových to vyrovnání života způsobil. — — — —

Řekl jsem, že i v tomto případu, o němž vám vypravuji, mělo přijiti na to vyrovnání! Ano mělo, přišlo! —

Ještě zaznívalo na faře bučické sténání choré paní, ještě zaznívaly dojímavé zvuky modlitby děvušek, vyprošujících zdraví matičce dobré — když — pojednou ulehl také Lejla. — Měl kamsi dalekou cestu! A na cestě té když už vracel se, když dojížděl už takořka domova, ulekaly se koně, zvrátil se vůz a Lejla sletěl hlavou dolů — do výmolů. Vzchopil se sice po chvíli, jakoby se nic nestalo, jel dále, dojel domova svého, ale byť nechtěl na sobě dát ničeho znáti po kolik dnů, bylo prý na něm možno pozorovati změnu velikou! Starý sluha Ondřej vyprávěl později faráři, jak chytal se často za hlavu, jak pobíhal ve svém pokoji rozčileně a jak často nevrle od sebe odháněl i tu, kteráž se mu stala dražší, nežli žena jeho. —

Všechno přemáhání však bylo nadarmo a Lejla ulehl a nadobro ulehl. —

Nechci dopodrobna vyprávěti, co teď dělo se v domě Lejlově, byloť to k úděsu; to však pravím, že teď z pokoje Lejlova bývalo slyšeti často vášnivé výkřiky té, jíž nebezpečnou nemocí mozku, jak vyslovili se lékaři, hrozila budoucnosť zajisté nejistá. A za těmito výkřiky bývalo slyšeti nadávky, až se vše otřásalo v domě!

Chtělať žena vetřelá v domácnosť jindy šťastnou, chtělať, aby ji učinil Lejla jedinou dědičkou všeho jmění! Při tom pak nešetřila nemocného Lejly, nedbala toho, že takhle nemoc ještě popouzí a zhoršuje. Chtěla býti dědičkou a ukazovala to způsobem takovým, že bylo možno lehce poznati, že nejde jí o osobu Lejlovu, nýbrž že jí jde jen a jen o jmění. Jednala den ode dne drsněji a drsněji. Nikdo nesměl k Lejlovi než ona a ten protivný zrzavý její synek! A při tomhle Lejla v těch chvílích, kdy se mu ulevilo, kdy netřeštil pod úpalem bolestí prožírajících témě jeho, při tomhle došel pravého poznání. Jest-li že po onom pádu do výmolů byl změněn částečně, byl teď změněn docela. Bezpočtukráte prý na nalehání ženy necitelné odpověděl zaúpěním takovým, až služebnictvu slzy vyhrkovaly a v tom zaúpění volal jméno své ženy pravé a dětí svých! A bezpočtukráte prý přes všechny vášnivé výkřiky a nadávky žádal si, až srdcelomně žádal si promluviti s farářem Hradilem.

Avšak nic naplat! —

Cesta k Lejlovi byla zatarasena rukou ženy hříšné. U dveří domu Lejlova stál demon, žena s očima rozžhavenýma dychtivostí po mamonu pro sebe a pro dítě své a nikdo nesměl k Lejlovi vkročiti. V ty chvíle, když ten demon odbíhal od Lejly, byl tento zavřen v pokoji svém, zavřen se svou bolestí, zavřen s výčitkami svědomí a to volání po nápravě, to volání po té, jež jediná ho milovala láskou čistou, to volání po dětech opuštěných odráželo se a dusilo o uzamčené věřeje, o zlomyslný, ďábelský výsměšek té, jež svou moc z rukou pustiti nechtěla a nechtěla. —

Všechno marno! —

Ne, přece ne! — —

Bylo to jednoho večera, v té chvíli, kdy nemocné paní Lejlové se uvolnilo a kdy pan farář Hradil oddechl si trochu, jsa teď znepokojován už jen tím, co děje se v domě Lejlově. —

Pojednou na dvéře fary prudce zabušeno. —

Otevřeli a do síně vpadl, v pravém slova smyslu vpadl starý sluha Ondřej.

Byl úsilným během tak uchvácen, že nemohl dlouho vyraziti ze sebe ani slova. — Ze všeho, co pak vyjektal, bylo patrno, že služebnictvo zavřelo ženu vetřelkyni se synkem jejím na půdě, když právě shrabovali, kde jim co pod ruku padlo, on že vyšplhal se k pánu svému oknem, a ten že prosí pana faráře, aby mu poskytl útěchu sv. náboženství, aby prý, smířen jsa s Bohem, mohl se smířiti se ženou a dítkami svými. —

Cesta prý teď k Lejlovi volna! (Dokončení.)

O granátu.

Napsal Václav Pecha.

Granát náleží mezi nejkrásnější a nejhojnější drahé kameny. Krásné, pěkně barevné odrudy zovou se „cenné“ granáty, druhé „obecné“; podlé barev však dostávají rozličná jména. Hlavní odrudy granátů „cenných“ jsou: krvavě červený granát český, barvy višňové, fialové: almandin, oranžový neb hyacintový zove se hessonit, temně zelený, asi jako smaragd, zove se uvarovit, světle zelený grossular.

Pěkné odrudy granátů „cenných“ pocházejí buď z Východní Indie, z ostrova Ceylonu, z Malé Asie, ze Sibíře, z Tyrol aneb z Čech. Ze všech odrud jest nejcennější granát český, nazvaný již v 16. století tak, protože se skoro výhradně jen v Čechách nalézá; jeho řecké jméno „pyrop“ znamená tolik jako „ohnivé oko“ (pyr=oheň, ops=oko.) Liší se od ostatních jak tvarem, tak i lučebním sloučením. Český granát je drahokam náš, je to šperk ryze český, jen v Čechách se vyskytuje, brousí a klenotnickým způsobem upravuje. Po rubínu jest nejkrásnějším červeným drahokamem, a mnohý větší kus cení se jako rubín. Hlavní naleziště českého granátu jest u Nové Paky, Jičína, v Rovensku, u Meronic, Podsedlic a Třiblic, kde se sbírá po dešti v polních brázdách, neb dobyvá se v nehlubokých jamách a mělkých šachtách.

Granát vyskytuje se v podobě okrouhlých zrn, málokdy též v podobě tvaru krychlového (kostkového). Lesk jeho jest zcela jako u skla a průhlednosť někdy znamenita, ač obyčejně jen průsvitný bývá. Překrásná a čistá jest barva drahokamu toho; zamiluje si ho každý, kdo se do něho zahledí. Pohlížej naň proti světlu neb od světla, vždy má barvu ohnivou, jako barva rudé krve, neb jako u dobrého Mělnického vína.

Tvrdosť českého granátu jest větší než u křemene, hutnosť 3·5 až 4·3 (t. j. že je 3·5 až 4·3 těžší, než stejný objem lučebně čisté

vody). Štípatelnosť jest nedokonalá, lom lasturový a nerovný. Vryp jest bílý a bez lesku. Lučebně zkoumán obsahuje: kyselinu křemičitou, kysličník hořečnatý, vápenatý a chromnatý. Od toho posledního pochází právě jeho krásná, ohnivá, červená barva.

Podivuhodný, a jen u něho se vyskytující znak jest ten, že v ohni zčerná, ale ochlazen nabývá opět své krásně červené barvy. Vlastnosť tato byla již v 16. a 17. století známa, neb tenkráte kvetla a svého vrcholu dosáhla alchymie. V té době granát český důkladně prozkoumán. Císař Rudolf II., jenž byl velkým ctitelem a příznivcem alchymie, zřídil roku 1600. na hradě pražském akademii alchymistickou, a z té doby máme o úkazu tomto zajímavou zprávu od Adriana Tolla; píšeť takto: „Proč však český granát barvu v ohni zachovává, ale skoro všechny ostatní granáty nikoliv — poněvadž těžko jest se domysliti — jiným zůstavuji, aby vysvětlili. Myslím totiž, že příčinu tohoto úkazu lze tak těžko vysvětliti, jako proč slunce svítí a země těžká jest.“ Týž český král byl velkým milovníkem českých granátů; píšeť o něm jeho osobní lékař, Anselmus Boetius de Boot, ve spise „Gemarum et lapidum historia,“ z roku 1609. toto: „Císař Rudolf, nejnepřemožitelnější a pán můj nejmilostivější, veliké české granáty má ve vážnosti. A to právem, poněvadž jsou velmi řídké, a jest-li že některý rovná se velikostí lískovému ořechu, má rovnati se cenou pravému rubínu.“ A vskutku stává se často, hlavně prý ve Francii, že granát český prodáván bývá za rubín — kterýž arci jest mnohem dražší, neb za jinou odrudu granátu, hlavně almandin, kterýž však při téže velikosti — jest mnohem lacinější.

Není tudíž divu, že vzácné vlastnosti luzného drahokamu našeho daly českým básníkům podnět k mnohým a zdařilým básním. Jedna z nejpěknějších jest: „Český granát“ od Jos. V. Sládka, ve sbírce „Na prahu ráje“, a počíná takto:

„Krůpějí krve z čela Trpitele,
jak tryskla z pod hloží, a zemi vpita
ustydla v drahokam — ten kámen svítá
pln temnoty — i vítězności skvělé.

Té české krve v granát skamenělé,
co vpila jí, ta půda věkovitá!
jak nikde ve světě ta krev tu slita:
— jen ve skále! — však v srdcích není déle!....“

Tak opěvá v básnickém svém vzletu Sládek granát český, přirovnávaje ho ke „krůpějí krve z čela Trpitele“ — trpitele: českého národa. „Vůbec ten „mrtvý“ český kámen,“ praví Jan Neruda, (△) „vyzývá k nejčetnějším parallelám s námi živoucími Čechy. Český granát nabízel se dosud světu v počtu nezměrném a za ceny až děsně levné — zrovna tak jako pracovní česká síla, málo oceněná, nabízela se cizím a cizině. Český granát objevoval se všude dosud v brusu neúhledném a v šatě co nejchudobnějším — právě tak jako my trpíme dosavadním svým neúhledným brusem společenským. Český granát je jediný mezi drahokamy, který netrpí na barvě své ani ohněm nejsilnějším a sproštěn žáru nabývá brzy zase jasu dřívějšího — právě jako národ náš, jenž přetrvav požáry nejzhoubnější

znovu se sbírá a do krásy vzkvétá. Český granát dále domohl se teď uznání celého světa a teprve po cizině začínáme sobě ho vážiti také zase my sami — zrovna jako si vážíme i všech jiných zjevů českých teprv pak, když nám je dříve uzná cizina.“ —

Granát brousí se šmirglem (houbozrný korund) neb práškem granátovým vodou navlhčeným na měděné neb olověné desce, pak se leští triplem na desce měděné neb cínové. Vrtání granátů děje se diamantem Broušení a vrtání granátů je práce namáhavá a mnoho chudých lidí se jí zabývá, ale jen v zimě, neb v létě vydělají prací polní mnohem více. Za broušení 100 tuctů granátů platí se — tři zlaté! Granáty brousí se v Rovensku, Semilách, v Dlažkovicích, v Třiblicích, velké kusy hlavně v Turnově. Odtud prodávají se po celé Evropě a i do jiných dílů světa.

Jen do Německa a Francie zasílá se ročně broušených českých granátů skoro za dva miliony zlatých rakouského čísla.

Jako šperku užívalo se českého granátu již v dobách dávných. Pěkné šperky granátové nalézají se v majetku mnohých chrámů, českých šlechticů a zámožnějších městských rodin.

Nyní užívá se ho hlavně jako ozdoby na sponkách, jehlicích, v prstenech, náušnicích a podobných. Menší granáty se provrtávají a užívá se jich co ozdoby ve šňůrách. Zboží granátové vyrábí se a vyrábělo vždy jen v Praze.

Největší český granát jest majetkem královské „zelené komory“ v Drážďanech, který v 18. století nalezen u Šepetel. Jest zasazen v řádu zlatého rouna; co do velikosti jest zvící holubího vejce. Váha jeho jest 9½ gramu.

Granát český jest šperk ušlechtilý a skvostný — dnes však ještě málo oceněný. Čím dál však, tím více domáhá se granát český mezi svými soudruhy místa čelnějšího, a též mezi ostatními drahokamy nabude místa důstojného. Není snad daleka doba, kdy granát český bude se ceniti jako rubín, safír, smaragd a topas.

Drobných zrnek užívají lékárníci a droguisté jako táry na váhách; zde může tedy každý snadno poznati granát v jeho přirozeném rouše. Jsou to však obyčejně zrnka pro klenotníka bezcenná.

Z ostatních odrud granátů nejhledanější bývá almandin či granát vzácný neb východní (orientální) a hessonit. Almandin v lučebním ohledu souhlasí skoro úplně s granátem českým. Nejkrásnější kusy pocházejí z Malé Asie, z Pegu ve Východní Indii a z Ceylonu. Hlavně však z Ceylonu; ostrov ten jest vůbec znám pro své drahokamy, které hlavně v okolí Saffragama, což znamená tolik jako „místo drahokamů,“ se vyskytují.

Granáty objevují se zde ve třech odrudách, totiž jako almandin, hessonit a granát obecný, hlavně v jižní části ostrova u míst Matura a Belligam. Též v Čechách vyskytuje se almandin u Čáslavi, Kutné Hory a Kolína.

Hessonit nalézá se, jak již řečeno, na Ceyloně, pak v Italii u Piemontu a na Vesuvu. Granát ten nazývá se u klenotníků obyčejně „Hyacint“ pro totožnou barvu s tímto drahokamem. Prodává se též co takový, ač pravý hyacint jest mnohem dražší.

Mimo tyto dvě jmenované odrudy granátů jsou u klenotníků velmi hledány uvarovit a grossular.

Uvarovit nalézá se hlavně u Bisevska na Uralu v chromové rudě, v Pyrenejích, v Kalifornii; grossular pak v Sibíři a v Rezbánya.

Také v Tyrolsku, v údolí Oetzském, vyskytuje se granát, v hráních jako pěst velikých, barvy skoro jako granát český a přichází do obchodu pod jménem „granátu tyrolského."

Granáty „obecné" mají rozmanité barvy: hnědé, nečistě zelené a černavé, bývají velmi slabě průsvitné neb neprůhledné. Nejsou nikdy tak tvrdé jako granáty „cenné". Hráně jejich bývají veliké jako ořech a dosahují často velikosti lidské pěsti.

Některé jejich odrudy tvoří celé skály, jako na příklad u Malešova blíže Kutné Hory, u Přísečnic v Rudohoří. Vyskytují se v Tyrolsku, v Banátě, na Moravě, v Čechách a jinde.

Užívá se jich, kde se hojné vyskytují, jako přísady k rudám železným při roztápění, ku příkladu ve Švédsku.

Otázky a obrazy ze života socialního.

V.

Knihovny pro chudinu.

Sděluje Tomáš Škrdle.

Jednoho letního večera roku 1882. byl jsem přítomen velepamátné schůzi Ústřední rady spolku sv. Vincence de Paula. Jednalo se tehdy o řádnou organisaci spolkových knihoven pro chudinu.

Spolek sv. Vincence de Paula skládá se z různých odborů v Praze, předměstích pražských i na venku, kteréžto odbory slují konference. Všecky konference mají právo vysýlati k společným schůzím delegáty a tito zástupcové tvoří s předsedou celého spolku, jenž jest zároveň pokladníkem a dvěma jeho náměstky Ústřední radu, která se stará o všecky odbory a pečuje o vývoj celého spolku, jak o tom časem šířeji promluvíme, až budeme jednati o celé této korporaci.

Již dříve ta neb ona konference zakládala si knihovničku, a to nejvíce z darů, které jí buď jednotlivci neb Ústřední rada sama udělovala. Avšak nebylo v tom žádného určitého systemu, nebylo v tom zdárného vývoje, jakož i nepůsobilo se knihami těmi tak, jak toho nynější socialní i literární poměry vyžadují

I dal tudíž jeden zástupce v Ústřední radě návrh, aby se knihovny ve všech konferencích postupně a dle určitého plánu zakládaly neb doplňovaly, aby Ústřední rada dávala všem těmto knihovnám určitou roční podporu a dále aby konference zdarma půjčovaly knihy nejen svým členům a svým chudým, nýbrž, pokud zásoba stačí, i jinému obecenstvu bez rozdílu stavu. Touto cestou mínil navrhovatel rozšiřovati pomocí konferencí dobré a křesťanské čtení po Praze, předměstích a vůbec všude, kde má spolek své odbory.

Zásadní tyto myšlénky Ústřední rada přijala a to hlavně přičiněním předsedy p. hraběte Karla Ervína Nostice, který se o věc tuto velice zajímal.

A o tomto předmětu jednala ona velepamátná schůze Ústřední rady spolku sv. Vincence de Paula, kdež stanovena asi tato pravidla, kteráž uvádím po paměti, neboť nemám již po ruce žádného písemného dokladu.

Ústřední rada spolku sv. Vincence de Paula uzavřela:

I. že bude postupně ve všech konferencích zakládati knihovny a sice dá se přednost tam, kde budou poměry k tomu nejvhodnější. Pro základ knihovny dá se konferenci 20 zl

II. Každého roku poskytne se všem konferenčním knihovnám nejméně 5 zl. podpory.

III. Ustanovuje se pětičlenné komité, které by se o rozvoj i kontrolu knihoven staralo a radě Ústřední o knihovnách spolkových určité návrhy předkládalo.

Komité se chopilo práce s chutí, rozdělilo si revisi knihoven již stávajících, obracelo se na dobrodince o knihy a obdrželo mimo jiné od pražské knížecí arcibiskupské konsistoře na 120 knih z Dědictví sv.-Janského. Komité tyto a jiné knihy rozdělilo, Ústřední rada udělila několika již stávajícím knihovnám značnější podpory a jednu, tuším, knihovnu založila — avšak celý podnik počal pomalu postonávati a nemocí jeho byla netečnost některých členů komitétu. Schůze jeho stávaly se pomalu zřídka kdy kompetentními, a když si na to předseda komitétu v Ústřední radě stěžoval a žádal nové a čilé členy za ty, kteří do schůzí nechodili a tím činnost jeho zdržovali a seslabovali — Ústřední rada žádosti jeho nevyhověla, čímž se komité stalo nemožným a více schůzí neodbývalo.

Brzy na to povstaly ve spolku nové konference a založeny nové chudinské kuchyně, čímž Ústřední radě výlohy značně vzrostly; povstalá tíseň národo-hospodářská v posledních dvou letech odrazila spolku některé dobrodince — příjmy se tedy zmenšily, kdežto chudiny přibývalo — i přestala si tudíž všímati Ústřední rada spolkových knihoven, nepodporovala jich i nekontrovala, ponechávajíc péče o ně konferencím samým.

Nyní přihlédneme ku stavu knihoven jednotlivých konferencí:

1. Knihovna v Žižkově byla otevřena dne 19. února 1882. Konference žižkovská obrátila se na četné dobrodince, kteřížto všichni jí s ochotou knihy poskytli. Jsou to zejména až do dnešního dne: Dědictví sv. Janské v Praze, Cyrillo-Methodějské v Brně, Maličkých v Hradci Králové a sv. Ludmily (Zlatých Klasů) v Písku, dále Katolický tiskový spolek v Praze, knihkupec Stýblo Boh. v Praze, redakce: Ludmily, Václava, Anežky, Vlasti a Večerních Zábav; kanovníci Kalous Ferd. a Dr. Karlach Mikoláš, Policejní ředitelství v Praze a četní jiní menší dobrodinci.

Ústřední rada ještě téhož roku 1882. vykázala této knihovně darem 20 zl., konference sama věnovala občas větší menší obnosy na zakoupení neb vazbu knih — r. 1883. dala na knihovnu svou až 60 zl. —; konference dala zapsati knihovnu za člena Dědictví Maličkých a Zlatých Klasů, předplatila některé zábavné katolické časopisy, dala zhotoviti skříň a majíc v krátké době na 300 knih, začala svou činnost.

První tři léta chodily rodičům pro knihy školní děti a to v takovém množství, že si vždy skoro všecky knihy rozebraly. I přišly mezi chudý, hlavně dělnický a řemeslnický lid Život Pána Ježíše, Životy mnohých svatých, Postilly a jiné spisy nábožného obsahu, jakož i množství knih zábavných, ponejvíce směru katolického. Nepravím to jako frasi, nýbrž mám na mysli určité případy, když tvrdím, že přišly konferenční knihy do domů spustlých, do rodin malé a chatrné víry, ano i do ruky jednoho atheisty — a byly tam čteny.

Avšak děti školní knihy mnoho trhaly, ztrácely, některé je i do školy braly a tam četly a tím spolku mrzutosti působily, pročež se konference usnesla, že dětem více knih do rukou nedá a že si pro ně musí choditi toliko lidé dospělí, což se až do dnes provádí. Konference nepřestává i dosud míti v sezeních svých zřetel ku knihovně. Letos se předplatila na Večerní Zábavy, Zábavnou bibliotheku, Obzor a Vlast a vykázala potřebnou peněžitou část na vazbu knih nových a opravu knih porouchaných. (Dokončení.)

Z Národního divadla.

K životu. Komedie o jednom jednání. Od Jaroslava Vrchlického. Mladý hrabě Vilém Vchynský a Eva, dcera hraběte Zikmunda Rovenského, z mládí již byli sobě zasnoubeni, leč jak praví Vilém sám o sobě „hoch měl Evu rád, jinoch ji začal nenáviděti;“ proto „zlatý sen dobrých otců klesl v trosky úplně.“ Jinak tíží zlý osud stará léta Rovenského. Před třemi roky odvezli do ústavu choromyslných jeho paní, před rokem zastřelil se mladý hrabě Felix, a Eva, jediné dítě jeho, odhodlala se, že vstoupí do kláštera. O tom dovídá se Vilém a přichází do zámku Rovenských. Přichází tam, „odjiždějc vyhledat si hezkého místa do hor, kde by si mohl při pěkné scenerii přírodní, takhle při východu nebo západu slunce — klidně lebku kulí rozrazit“, neboť jak doznává bibliothekáři Hulínovi, — „částečně špatné špekulace, bídní správcové, neschopní úředníci, vlastní ničemnost, — ženy a karty“ — přivedly jej na mizinu.“ Tento „nastávající samovrah“ umínil si, že Evu přemluví, aby do kláštera nevstupovala, že ji otci zachová — a praví: „neboť co je to klášter? Jiný způsob samovraždy, s tím rozdílem, že tuto samovraždu kněz posvětí a moji prokleje — Bůh není zajisté spokojen ani s jednou ani s druhou.“

Taková jest chmurná exposice komedie Vrchlického. Cestou úplně dialektickou rozřeší Vilém svůj úkol, dramatické síly nemá „K životu“ naprosto. Soudí o Evě takto: „Její pessimismus jest z knih, ten se vyhojí, můj ale jest ze života — vyhojí se také, však jediné ranou z revolveru.“ Starý Rovenský pochybuje, že se zdaří Vilémovi jeho úkol. „Kdybyste byl chtěl, Viléme, mou dceru zachrániti, mohlo se to státi před pěti roky snadněji! Dnes je vše ztraceno!“ Výstup jedenáctý řeší tento problém, řeší jej částečně, toliko pokud se Evy týče. Ač Vilém tvrdí Evě, že „jsou případy, které se měnit nedají, v kterých je samovražda jaksi jediným východištěm z černého labyrintu — přece znenáhla uchvacuje ji svými důvody a vývody. Dokazuje jí, že bolest její je vylhaná, zbájená, že je to bolest z knih. „Spisovatelé“, praví Vilém, vědí, že čtenář je rád posilněn ve svém nářku, ve svém lání, jeden chce v líčení lidské bídy předstihnouti druhého.“

„Dav to hltá a přenáší pak z knih nové zárodky pessimismu do života.“ Pak vypravuje Vilém, jakou radost způsobil v Paříži děvčátku, jemuž odkoupil užmolenou kytičku fialek „Nepoví to žádná kniha na světě, co rozlilo se jako zlatý, teplý paprsek po té ubohé tvářince. Cítil jsem, že je život dobrodiním, kouzlem, že ale musíme dřív někoho milovati, o někoho se starati. Jen egoismus

je pessimistický, láska jest dobrá a shovívavá.“ „Jest to chyba, pokračuje Vilém, že my přestáváme býti brzy dětmi. Měl by každý zůstat dítětem, aspoň trochu dítětem až do šedin.“

Pozoruhodná jsou další slova Vilémova: „Vy ani v klášteře šťastna nebudete; nebo k tomu je třeba víry. Té nemáte. Čtenářka moderních filosofů, vy prosáklá budhistickým nihilismem a moderní apathií — ne, vy nevěříte v Boha! Nevěříte v Boha, poněvadž nemáte lásky k svému otci, Vy budete lhářkou i v klášteře, vy nemáte víry a klamete sebe i svět tímto krokem!

„O věřte, bídným jest pouze ten, kdo nemiluje! Každý může milovat, ano, musí milovat, je-li dobrý od přírody a nezkažený. Milujte co, chcete a koho chcete, jen mějte zájem pro něco. Jest láska, která jest jen láskou, tak láska k příteli a milence, ale jest láska, která jest zákonem, láska k ženě, rodičům a dětem.“

Škoda, že tento deklamator, sám jiného životu navracuje, trvá v úmyslu, skončiti s revolverem v ruce. Sledujíce jeho vývody a důvody mimovolně vzpomínáme krásných slov filosofa, jehož slova a život byly v přímém odporu. Praví, jak následuje: „Jeune insensé! s'il te reste au fond du coeur le moindre sentiment de vertu, viens que je t'apprenne à aimer la vie. Chaque fois que tu es tenté d'en sortir, dis en toi même: Que je fasse encore une bonne action avant de mourir; puis va chercher qulque indigent à secourir, quelque infortuné à consoler, quelque opprimé à defendre. Si cette consolation te retient aujourd' hui, elle te retienda demain, après demain, toute la vie. Si elle ne te retienra pas, meurs, tu n'es qu'un miserable.“ (Rousseau) [1]).

Tyto asi důvody vedle jiných vyznívají z řeči Vilémovy; Eva odhodlá se, že zůstane u svého sedmdesátiletého otce. Vilém vykonal svůj úkol a míní odjeti — leč Hulín, jemuž se svěřil se svými samovražednými plány, nevydává mu vak a prozrazuje, že se chce zastřeliti. Eva mu velí, aby přinesl pistole a podávajíc je Vilémovi, praví: „Zde jsou vaše pistole — jste dobrý řečník, ale neposloucháte sám pravdu svých vývodů. Jděte a zastřelte se tedy!“

Vilém klesne před Evou — a ti, již byli v mládí již spolu zasnoubeni, zasnubují se trvale k „životu.“

Toť obsah dialektické komedie jednoaktové, v níž jest velmi mnoho cizích slov, a při níž obecenstvo zůstává celkem chladným. Nemá rozuzlení dramatického, děje, činnosti, osoby nejednají, mluví toliko. Při prvním představení byl nicméně potlesk hojný a dlouhotrvající, a za nepřítomného autora děkoval obecenstvu p. Seifert. Sehrána byla (p. Šmaha, Seifert, Frankovský, pí. Bittnerová) s chutí a hladce, a několikráte již po sobě opakována, což ostatně u nás děje se obyčejně každé novince.

Legenda z Erinu. Drama ve čtyřech jednáních. Napsal Julius Zeyer. Opět uviděli jsme na jevišti našem velikotvárné, klassické drama původní, jehož děj vzat jest z mlhavé historie báječné vzdáleného národu cizího. Spisovatel „Legendy“ libuje si, jak známo, ve fantastických tvorbách poetických, jichž děj

---

[1]) Mladý nesmyslníku! Zbývá-li ve tvém srdci i nejmenší jen cit pro ctnost, pojď, a nauč se život milovati. Vždy, kdy láká tě pokušení, zbaviti se ho, řekni sám sobě: Nechť ještě dobrý skutek učiním, prvé nežli zemru; pak jdi a vyhledej bídného, jehož podporuješ, nešťastného, jehož těšíš, potlačeného, jehož hájíš. Zachrání-li tě tato útěcha dnes, zachrání tě i zejtra, pozejtří, celý život. Jest-li že tě nezachraňuje, nuže zemři tedy, jsi bídník!! —

v dávnověkosti a daleko od vlasti naší se odehrává. Znenáhla zvykáme již tomu, že přední naši spisovatelé z bohatých dějin našich nečerpají.

Obsah „Legendy z Erinu“ jest následující:

Kormak, král „Erinu“ a Finn jsou staří přátelé. Přátelství ono porušil syn Kormakův, učiniv útok na Finna, a odvážlivosť svou byl by splatil životem, kdyby jej rekovný Dermat nebyl zachránil. Finn přeje si míru pod tou podmínkou, aby Grania, dcera Kormakova, stala se jeho chotí, a s touto žádostí pošle rekovného Dermata, syna a vnuka svého Ossiana a Oskara poselstvím. Grania, přítomna jsouc poselství, slyší žádosť královu, a trávíc život svůj v ustavičném snění a zamyšlení, zadívá se na posly a v zádumčivosti své pouští kytici, již měla v rukou, Dermatovi k nohám. Tato kytice — jak vyložili si poslové — byla svolující odpovědí žádosti Finnově, kdežto však Grania miluje vášnivě Dermata, a jemu svědčila kytice ona. Když pak Finn dostaví se pro nevěstu a na hrdlo zavěsí jí vzácný amulet, uspí Grania hodovníky a vyzná Dermatovi vroucí lásku svou, žádajíc jej, by ji zachránil před králem Finnem. Dermat unáší Granii a užije pohostinství Midakova. Otec Midakův, král Kolga, zavražděn byl rukou úkladnou; darmo hledá syn vraha: pamatuje se jen z dětských let, že vrah unášel hlavu otcovu i s drahocenným amuletem. Nyní daroval Finn amulet Granii. Finn jest vrahem otce jeho, tak soudí Midak, a když Finn pronásleduje milence v domě Midakově, odnímá mu Midak zbraně a chce jej zavražditi. V osudné chvíli přikvapí mu ku pomoci Dermat, osvobodí jej, a vyzradí Midakovi hrozné tajemství, že jeho otec byl vrahem Kolgovým. Midak žádá za výkupné Granii: a když ji Dermat dáti nechce, vraždí jej. Král Finn nalezá umírajícího Dermata, mohl by jej zachrániti divotvornou rukou svou, leč jak uslyší od něho jméno Granie, probudí se v něm zášť a bol lásky zhrzené a nechá jej umříti. Grania vraždí se ze zoufalství, a Ossian i Oskar opouštějí starého Finna, aby ho již nikdy neuzřeli.

Veliký tento obsah „légendy“ vložil Zeyer působivě a obratně do čtyř aktů a vyzdobil jej mluvou v pravdě poetickou, Ossianovskou, šumící ozvěnou oněch dumných zpěvů, jimiž před více než 120 lety Macpherson svět překvapil. Nový to důkaz u této „Legendy“, že netřeba drama psáti veršem, aby dikce byla poetická: verš poesii nikdy nečiní.

Výprava byla pěkná, hrálo se dobře a s chutí. Obecenstvo přijalo novinku velmi příznivě, veliký potlesk vyznamenával herce i autora, jenž, volán byv, na jeviště se neobjevil.

Přejeme si, aby spisovatel tak nadaný, jakým jest Julius Zeyer, i z bohatých našich dějin jedenkráte vzal látku k velikému dramatu. Jsme to věru povinni veliké své minulosti, i pomýšlíme-li na mocný dojem, jakýmž drama vlastenecké na nás působí. „Legenda“, byť i poetická, přece jest nám cizí — voláme-li po českosti ve všem, voláme po ní i v této příčině, a voláme tak již dosti dlouho.

Gisela, „čili“ víly. Balet ve dvou jednáních od Adama. Napsal Theofil Gautier, přeložil Jaroslav Vrchlický.

Že „Excelsior“ nebude prvním ani posledním svého druhu, pronesli jsme ihned, píšíce úvahu o něm v těchto listech. Veliká „přitažlivosť“ jeho s ohromnou reklamou žurnalistickou způsobily značný kasovní úspěch — proto přemýšleno o pokračování v představeních baletních, a zakoupena v Paříži „Gisela“, jak dávno napřed pravila oficielní žurnalistika divadelní, „balet poetický“. Jest ovšem otázkou, je-li balet „poetickým“, my vidíme v slově tom pouhou reklamu, nic více. Fantasický děj „Gisely“ jest následující:

Vesnická dívka Gisela jest náruživou tanečnicí. Do ní zamiluje se vévoda saský Lothar, taktéž vášnivý tanečník, a aby se s ní mohl scházeti, přestrojí a vydává se za vinaře. Gisela ovšem netuší, kým jest domnělý vinař a věnuje mu lásku svou, čímž popudí hajného Hilariona, velikého žárlivce, jenž maně o přízeň její se ucházel. I vyzradí Hilarion, že vinař jest vlastně vévodou a zrazená Gisela umírá bolem.

Toť obsah prvého jednání.

Gisela odpočívá v hrobě na místě, kde mají víly noční své reje. Všechny dívky, jež vášnivě tančívaly, zaklety jsou ve víly. Lothar přichází ku hrobu své milenky a brzy octne se v kole tančících víl, jež zbudí i Giselu, aby s nimi tančila. Milenci se poznávají. Hajný Hilarion, octnuv se v kruhu vil, uštván jest jimi tancem k smrti a Lothar, aby se zachránil, chopí se kříže tu osaměle stojícího — leč milenka přivábí jej k sobě a zahynul by též, kdyby právě ranní záře nový den nevěštila — víly mizí, Gisela klesá ve svůj hrob a Lothar se shledává se svou nevěstou v lese.

Jak z děje viděti lze, tančí a tančí se ustavičně, vždyť jest to balet. Látku prý čerpal Theofil Gautier z pověstí slovanských, kterého však národu slovanského, toť se neudává.

Samotné provedení bylo v Národním divadle velmi zdařilé a výprava pěkná. Jen hrob nechtěl Giselu přijati do luna svého, tak že jí bylo dříve urovnati kusou toiletu svou, což působilo v rozhodné chvíli na jevišti dosti komicky. Adamova hudba jest velmi jemná a pěkná, zvláště pak v aktu druhém na mnoha místech měkká, snivá a melodická, že se poslouchá velmi pěkně.

Posléze dovolíme si přičiniti malou poznámku. V době, kdy bojujeme ve všech směrech za svůj jazyk mateřský, píšeme brusy, přemítáme o názvosloví atd., bylo by snad i na místě, kdyby se překládaly ony názvy cizí, jež objevují se na programech Nár. divadla, tak na př. Pas de deux, Grand scéne de Vilis, Valse ballabile a podobné.

Je-li sl. Paltrinieri ve svazku Nár. divadla, pak též nevíme, proč jest nám stále čísti „prima ballerina sgra. Paltrinieri“, kdežto přece totéž lze snadně do češtiny přeložiti. Jest té vlaštiny a francziny trochu mnoho v Národním divadle, více než třeba.

Ihned po prvním opakování „Gisely“ hlášeno, že se připravuje veliký balet „Tvardovski“ — nebude tedy i mimo masopust v chrámu umění (!) o hojné křepčení žádné nouze!!!

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Základové konkretné logiky. Napsal T. G. Masaryk, professor filosofie při universitě pražské. V Praze, u Bursíka a Kohouta, 1885. (Tiskem a nákladem L. Masaryka v Hustopeči.)

Non in dialectica complacuit Deo
salvum facere populum suum.
Sv. Ambrož.

Nebylo by nám nikterak s podivením, aby kdo přečet nápis knihy nevěděl, o čem asi ta kniha jest. Pan spisovatel sám si toho jsa vědom, že tu podává neobyčejný název, hned z počátku připomíná, že nejen neobyčejný název, ale i předmět sám od logikův odborných bude uznán, že totiž třídění a soustava věd skutečně jest konkretnou logikou. Pan spisovatel totiž se svého

realistického stanoviska pojímá logiku ve smyslu Aristotelově jakožto vědu o pravidlech, kterými duch náš u přesné práci vědecké se spravuje. Logická soustava věd na veliké části věcně se srovnává se světovou soustavou, a logika jest uvědoměním, jak toho poznání docházíme, nejsouc ničím jiným než odlušťováním skutečných pochodů správného myšlení.

Zcela jasně píše o té věci p. spis. na str. 8. takto: „Věda je člověkova moc, ale i o slabosti jeho výmluvně ho přesvědčuje; neboť málo je toho co víme, více toho co víme nedokonale, ve mnohém se mýlíme, a nejvíce je toho co nevíme. Proto jest potřebí dávati slabému rozumu svému dobrého vůdce — dobrou logiku a methodu; neboť na dobrém pořádku, jak učíval Komenský, všecko záleží. K tomu konci podjali jsme se této práce, kterou posavadní učení logické chceme rozšířiti a doplniti. Tříděním a soustavou věd poznáme nejlépe moc a slabost ducha lidského, zároveň však všecky prostředky, kterými můžeme pravdu hledati, udržovati a k dobru člověčenstva upotřebovati".

Doba naše jest a zůstane v dějinách lidstva označena velikými dobady vědeckými, velikým prospěchem u vědách theoretických a najmě praktických. Obory věd se nejen rozšířily, a prohloubily ale i v nové obory rozlišily a rozestoupily. Tím ovšem mizela na mnoha místech náležitá přehlednost a učlánkovanost veškeré vědy. Sem tam staly se již více méně zdárné pokusy, aby veškerý material vědní se uvedl v lad a sklad O základní však zásadě, jíž by se bylo každému spravovati u klassifikaci věd, nebylo a do dneška není všestranně uznané jednoty. Pan spisovatel za nejlepší uznal rozdruhu Comteovu, ačkoliv i tu ještě všelicos jest vytknouti a zamítnouti.

Stará pravda, že omne nimium vertitur in vitium, i v oboru konkretné logiky dobyla si platnosti. Někteří spisovatelé v tomto oboru rozlišovali a dělili, až jim věda byla samé odrobinky. I jest chvály hodno, že pan spisovatel u své klassifikaci se nepouští do krajného drobení, jehož mnozí se dopustili na ujmu věci, neboť upřílišeným rozkouskováním tratí se žádoucí přehled, a celek mizí ve prachu částic. Ovšem šlo panu spisovateli po předuosti o vědy abstraktné a ponechává jiným, aby zbudovali rozdruhu věd konkretných a praktických.

Rozhleďme se — alespoň vršky vršíčků — po spise.

V „Úvodě" rozhovárá se p. spis., v čem záleží pravá podstata lidské přirozenosti. V celku zdá se mu býti dosti patrno, že není člověk bytostí rozumovou, než toliko rozumnou Zdá se, že síla a kolikosť rozumovosti jest menší než síla a kolikosť citův a snah různých, také city a pudy naše jsou rozmanitější než rozumové mohutnosti, konečně rozum citům a snahám mnohem více jest podroben nežli city a snahy rozumu.

Hlavní stať spisu se rozkládá u čtvero knih.

Ve knize prvé, uvedené slovy Komenského: „Na dobrém pořádku všecko záleží", p. spis. položil výměr vědy jak moha stručně a povšechně. Pak stanoví zásady správného dělení věd jakož i názvy, podává schema oborů vědních a ve „Přídavku" stručně ale rázovitě, souvisle a jasně vypisuje dějiny čili „čelnější pokusy o třídění věd" od Aristotela do našich časův.

Kniha druhá, jíž v čelo jsou postavena slova Platonova »Ὁ συνοπτικὸς διαλεκτικός« obsahuje v I. oddíle „Pojem soustavy věd" a ve II. „Pojem stupnice věd."

Třetí knihu, uvedenou slovy sv. Ambrože: „Non in dialectica complacuit Deo salvum facere populum suum", zaujímá rozprava o „soustavě věd specialných." Tato stať jest ze všech nejobsáhlejší, anať chová jádro spisu. Zásady, jež v obou předních knihách byly proneseny povšechně a přehledně, zde jsou vštípeny v praxi, o každé vědě o sobě. Tím všecka soustava věd jeví se ve svém ústrojí. Napřed jest řeč o soustavě věd theoretických abstraktných, kdež se stanoví hodnosť mathematiky, mechaniky, fysiky, chemie, biologie, psychologie, sociologie; do téhož oddílu jsou vřaděny „vědy mimo stupnici", a tož: jazykozpyt, aesthetika, logika. — V II. oddíle vykládá p spis. „některé idee o soustavě věd konkretných." — V oddíle III. pronáší zase „některé idee o soustavě věd praktických." — IV. oddíl zahrnuje „vědy ustavené historicky a uměle;" i jest tam hlavně řeč o vzájmech a důležitosti filologie.

Posléze kniha čtvrtá, zahájena slovy M. Angelovými: „E vò per vie men calpestate e sole" (= kráčím po cestách méně ušlapaných a osamělých), podává rozhled po filosofii (metafysice), a tož tak, že předně se stanoví pojem filosofie a pak její poměr k ostatním vědám. Hned za touto statí jest ve přídavku položen návrh, jak zosnovati úplnou soustavu vědecké filosofie. Ve druhé stati

jest řeč o filosofii a theologii. Konečně ve třetí označil p. spis základními rysy rozvoj ducha filosofického.

Uznali jsme za vhodno položiti sem stručninký obsah spisu, aby čtenář těchto řádků poznal, s jak bohatou a zajímavou látkou se potká v tomto spise, ale také proto, aby se vidělo, kterak příhodně a jasně kniha jest učlánkována. Toho ovšem již předkem bylo se právem nadíti, neboť spisovatel, jenž se podjal úlohy uvésti tolikeré obory vědní v řádný lad a sklad, špatně by svému dílu posloužil, kdyby spis sám neměl ani ladu ani skladu. Takto však již z pořádku a přehledu uložené ve knize látky poznati jest, že se pan spis. vznáší v dominantní výši nad svou látkou, nikde ani na okamžik nepozbývaje jasného rozhledu.

K látce, o níž rozprávěl ve třech prvních knihách svého spisu, měl po ruce již hojnou literaturu odbornou, jak sám ukazuje jmenovitě na str. 17—26, kdež praví: „Nezbývá nám než shrnouti přehled náš (!) v úsudek, že rozdruha Comteova přes některé nedostatky může sloužiti (sic!) za návod k definitivnějšímu pokusu.“ Nic méně i tu p. spis. zachovává na vrchu svůj vlastní soud a podává vše tak, jako někdo, kdo veškerou tu látku ku své práci pilně snesl, správně pojal a řádně promyslil a spracoval. Z celé knihy vane na čtenáře čerstvý vzduch původnosti. Toť však po předřeči platí o knize čtvrté, kdež p. spis. zvoleným proslovem: „Kráčím po cestách méně ušlapaných a osamělých“ sebevědomě čtenáře jakořka vybízí, že tu podá něco, čeho se nelze dočísti ani ledakdy ani ledakde. Běžít tu předně o pojem filosofie. O filosofy nebylo nikdy potíž, ale aby kdo mohl podati řádný výměr nebo alespoň výklad toho slova zvláště vzhledem k filosofii moderní, těch jest málo. Ba někteří v opravdové nesnázi v této příčině považují za jedinou filosofii — dějiny filosofie. Druhá důležitá věc, o niž tuto běží, jest poměr filosofie k ostatním vědám. Jest-li filosofie vůbec vědou, jest-li vědou jiným vědám rovnorodou či vědou z věd či nad vědami, o tom do dneška není jednoty. Ku věcem těmto se p. spis. ozývá slovem vážným, bedlivé pozornosti hodným. Tolikéž ve stati „filosofie a theologie“, byť bychom se tam s ledačím úplně nesrovnávali, věc jest provedena důstojně a důmyslně. Při této stati praví p. spis., že ze spousty odborné literatury stačí snad uvésti pouze některé, mezi nimiž však nenašli jsme ani jediného spisu českého. Zde by p. spis. nebyl měl opomněti vzácného spisu dra. Fr. Xav. Škorpíkova „Mluvnictví a Zjevení“. Spis tento jest jednak v tomto oboru naší literatury jediný, jinak jest původními myšlénkami bohat a mimo to chová téměř veškeru odbornou literaturu anglickou, francouzskou i vlašskou, kteréžto literatury p. spis. té knihy ne snad v učených odráncích, ale z autopsie byly přístupny.

Teď jen ještě něco po stránce slohové. Sloh knihy jest obsahu důstojný, vážný. S velikym potěšením jsme uznamenali, že p spis. umí také o věcech jinak nehrubě vábivých rozprávěti způsobem tak živým, zajímavým. Viděti, že si v této příčině nepoložil za vzor vědecký sloh německý, ale že si vytříbil sloh knihami jinojazyčnými, zajisté anglickými, ne-li také francouzskými. Některá místa jsou podána až drasticky. P. spis. žádá, aby spis vědecký byl psán slohem co možná prostým a jednoduchým: nuže, on také hned svým spisem jasně a pádně ukázal, kterak do toho Připomínám tu jen začátek rozpravy o „pojmu filosofie.“ Toť jest přece zase jednou kniha myšlénkou, slovem i slohem naše! Přece však jest potřebí vytknouti, že tvar „je“ místo „jest“ přece jest jen tvar zkomolený, jenž se nedobře hodí do knihy vědecké, a to tím méně, když tím vzniká průzev jako třeba na str 56: Faraday je učitelem; str. 61: chemie málo je odloučena, a jinde. Vždyť pak Němci také nekomolí „ist“ v pouhé „i“, aby se vyhnuli srážce souhlásek. Místo „pravděpodobnosti“ bylo by se mnohde správněji řeklo „věrojatnost“. Sloveso „odpovídati“ ve případech jako na str. 38: vývoj historický odpovídá naší soustavě — správněji by se nahradilo slovesem „srovnává se“. Jinde správněji bylo místo cizího slova položiti slovo naše. Tak třeba od té chvíle, co máme krásné slovo výměr, nepotřebuje v našich knihách býti ani zmínky o definici. P. spis. byl by také slohu svému velice prospěl, kdyby se byl více vyhýbal někde docela zbytečným trpným tvarům slovesným. Našemu slovesu mnohem lépe svědčí tvary činné — Celkem však jest sloh spisu tohoto velmi vytříbený a plynný, až zvučný.

Posléze, úprava knihy jest nejen velmi úhledna, nýbrž i prakticka. Poznati, že p. spis. se nesl za vzorem knih anglických.

Al. Hlavinka.

Kronika o sv. Brandanu. Báseň Julia Zeyera. V Praze. Nákl. Vl. Čecha. 1886.

Dávno sevšednily u nás frase, že ten a onen básník jest nadějný talent, že má svérázný sloh, dikci, že jest individualita v naší literatuře, že jest originální atd. K takým poetům počítají především též Jul. Zeyra. A máme-li se my vyjádřiti, dostává-li se mu některých ze jmenovaných vlastností, rádi vyznáváme, že mluva Zeyrova je tak bohatá, pestrá, že sotva který básník český by mohl v té věci s ním zápasiti; fantasie jeho jest bujná, nevyčerpatelná, jako u málokterého básníka našeho! A tyto vlastnosti činí jej skutečnou individualitou, talentem v pravém slova smyslu!

A přece básním jeho mnoho chybí, než aby došly všeobecné obliby. A co toho příčinou? — Básník sám to dobře cítí a proto většinu plodů svých počíná předmluvou toho smyslu, že bojí se, že plod jeho nenajde čtenářstva. A proč to? Vždyť, jak dobře známo, čtenářstvo naše hltá romány, k nimž hodné porce fantasie třeba a Zeyer v té příčině až příliš dobře znám. Vinno tím něco jiného: Zeyer odcizil se širším kruhům čtenářstva předně tím, že béře za podklad básní i prosy své látky cizí, nepřístupné; po druhé odcizil se naší době svými ideami a po třetí že překročuje nezřídka meze krásna. Tím ovšem nikdy nevnikne v lid, v širší obecenstvo, nebude jeho vychovatelem, k čemuž po výtce jest povolán. — Ty vady vidíme namnoze, ač v menší míře, i v posledním jeho plodu básnickém, v „Kronice sv Brandana", již nevhodně nazval básník „keltickо-křesťanskou Odysseou", vzhledem k dobrodružstvím Brandanovým. Básník vypravuje nám o Brandanu, potomku královského rodu v Erině, jenž vstoupiv do kláštera, proti vůli své byl zvolen za opata. Svatý veda život přál si jediné

„uvidět svým lidským zrakem onen blahý kraj,
kde člověčenstva kdysi býval ráj."

Zvláště vzplála v něm touha na novo, když na štědrý den přišel do kláštera oslepený bard Merdok, přinášeje pro Brandana květ z ráje, přivezený jeho synem, mladým námořníkem, který zavražděn byl surovým Raglanem a jejž tušíme v bratru Luciovi. Květ byl Brandanovi znamením, aby se vydal na cestu. Vystavena loď a bratří vydají se na moře, kdež je čekají mnohá dobrodružství a nebezpečenství. Nejdřív přistanou k zelenému ostrovu, kdež v hradě božím Bohem pohostěni, anděly obslouženi byli. Lakotný bratr Ženo smrtí potrestán. — Plují dále a po prvém nezdaru slaví hod velikonoční na leviathanu, načež navštívivše „ráj ptáků", po velkých nebezpečenstvích přistanou k ostrovu s klášterem, založeným od muže, jenž bezděčně zastřelil dceru královskou, načež v klášteře činil pokání z prostopášného života. Tu vypravuje bratr Serafin Brandanovi o arménském králi Abgarovi, jehož touhu nemohly ukojiti krásné obrazy sličných žen, až otisk tváře Krista, jenž jej vzal k sobě; neboť

„byl Abgar z těch,
jichž z toho světa není království." —

Na dalším ostrově vyzradí bratr Lucius — divným opojen jsa nápojem — že on je surový onen Raglan, vrah syna Merdokova, teď pak v zuřivosti své vraždí sličnou ženu — zosobnělé Irsko. — Loď, přepluvši nad pekelnými hlubinami, kdež bratří uzří Jidáše a ztratí Lucia, dopluje k ráji, do něhož uvedeni krásným dítětem. Brandanovi dostalo se zvláštní milosti, že hodoval s Kristem a apoštoly v síni prosté. —

Nelze nám necitovati překrásného toho místa:

„Síň druhá stála před ním, nevelká,
bez všeho lesku. Strop byl dřevěný
a stěny bílé. Uprostřed stál stůl,
na něm byl ubrus hrubý, domácí
to bylo předivo a kytice
jen z polních květů byla v nádobě
jen prostě z rudé hlíny pálené.
Když zraky jeho šeru přivykly,
jež panovalo tam, tu uviděl,
že nebyl sám, že muži seděli
kol dřevěného stolu .... Vykřikl
a na kolena pad' a klonil se,
až do prachu — to apoštolové
kol stolu seděli; a pojednou

síň celá světlem sladkým zářila
hvězd nejbělejších, vánočních jak hvězd,
a Kristus sám, náš Pán a Spasitel,
v rouch bílých sněhu, v středu síně stál,
a jeho nevýslovně sladká tvář,
tím okem hlubokým a dojemným,
jež slzy láká v zraky zároveň
co v duši jásá, nadšení,
na Brandana se tiše dívala,
a svatý úsměv na něj zazářil.
Tu Brandan mnil, že zemře blaženstvím.
Jak ve snu viděl jen, že Kristus šel
ku stolu zpět, že číši s vínem vzal,
že apoštolům ke rtům klonil ji,
že lámal bílý chléb a podával.
Pak bylo mu, jakoby moře hvězd
mu v duši stoupalo — neb Kristus pán
i k němu přistoupil a podal chléb,
číš ke rtům jeho klonil . . .“

Takové popisy nalézáme jen u skutečných básníkův! — Okusivše slastí rajských navrátí se bratří domů — na zelený Erin. A když přišel čas, Brandan na vždy k Bohu šel. —

Tím stručně udán obsah básně, dějem přebohaté, v jednotlivostech výtečné — a přece celkem ne zcela uspokojující. Hlavní vada jest, že báseň nemá náležité jednoty; vpletenoť v hlavní konstrukci děje mnoho episod, jež postupu vypravování příliš vadí, byť o sobě byly výtečné. — Vypravování Merdoka o smrti synově, episoda o „ráji ptáků“, či o polopadlých andělech, vypravování mnicha starce o bezděčném vrahu královy dcery, jenž z pokání vystavěl klášter, kamž Brandán zavítal a bezprostředně následující episoda o králi Abgarovi: tvoří třetinu obsahu, což žádné „epos“ — a tím chce „Kronika“ býti — připustiti nemůže, má-li se nazývati organickým celkem. Zároveň tu připomínáme, že v té příčině Zeyrův nový plod „O s s i a n ů v n á v r a t“ (Světozor 1885) ještě méně vyhovuje požadavkům æsthetiky.

Pravili jsme svrchu, že Zeyer se nám odcizil látkou i ideami; a vskutku vytýkáno i při tomto plodu téměř ode všech kritiků Zeyerovi, že báseň jeho p o h ř e š u j e i d e í, které hybají nynějším světem! I nám zdá se totéž, ale jen částečně Jestiť báseň jeho romantickou — a zbožný onen romantismus nyní většinou půdy pozbyl — jeho doba byla středověk. Ale náš národ v době té zevními okolnostmi zdržen od pěstování poesie romantické, že Češi dosud nemohli se vykázati slušným původním romantickým plodem! A tomu snad chtěl aspoň poněkud Zeyer odpomoci. A byť se mu to zplna nebylo podařilo, přece v té věci jest jeho „Kronika“ pěkným zjevem! — A nad to není jeho báseň úplně prosta idee novověké! Vizme jen závěreční verše, kde básník sám přizná se, proč právě té látky se chopil, opěvovati muže,

„jenž uzřel ráj a sladkou Krista tvář,
jenž touhu ukojil, tu, která všem
nám silněj' nebo slaběj plápolá
na duše dně a která v n a š i c h d n e c h
p o i d e á l u ž í z n í z o v e s e!“

A ačkoli básník téměř úplně se ponořil do své látky, nč nevystupuje se svými názory stále do popředí — jako to viděti u nových pěvců — přece i v této práci slabé stopy náhledů novověkých jest znamenati. — Těm pak, kdož vytýkají básníku, že se ú p l n ě vzdálil látkou do ciziny, díme, že nevzdálil se tak daleko, jako v jiných plodech — ba že myslil na domovinu! Vizme surového saského Raglana, jenž ubíjí děvu půvabnou, jež přiznává se, že nepřítelem Irska! Což neměl tu básník na mysli nepřítele odvěkého Čech! Kdož by s námi nesouhlasil, ať přečte si zmíněný „Ossianův návrat“ — a přisvědčí nám zplna! — Tímto však neomlouváme básníka zcela, ale nemáme látku básně za první vadu celku.

Hlavní tedy vadou, jak řečeno, jest při „Kronice“ roztříštěnosť děje; ale jednotlivostem nelze upříti krásy. Jen čtěme ony episody, slyšme, jak popisuje hrad boží a hod boží, a jistě vyznáme, že si Zeyer mistrovsky vedl.

Že si počínal Zeyer místy trochu naivně, toho důkazem episoda o polopadlých andělech, již slepě oddali se Luciferovi, a přece blaženě žijí — aneb

místa, kde básník přiřkl blažený život po smrti i zvířatům, té němé tváři, již „vede (Bůh) bolestmi v život lepší!“

Zmíniti ještě třeba, že mimo onen parallelismus ideí středověkých a novověkých vykládati lze báseň i allegoricky, byť to ne zcela průhledně v celé básni naznačeno: Život náš toť moře bouřemi zmítané, plavba — toť pouť naše k ráji, do života věčného. Než na pouti té mnozí hynou bouřemi — vášněmi a pokušeními, jako Zeno lakotou, Lucius tvrdošijností. Jen ti ráje dojdou, jimž záštitou Brandan, nositel idee křesťanství, příklad víry a důvěry v Boha v nebezpečenstvích a pokušeních. (Str. 37.)

Dikce je nádherná, bohatá, verše zvučné — a tím snad aspoň poněkud omluvena bezrýmost básně.

Celkem tedy báseň Zeyrova náleží k jeho nejlepším plodům, a byť obliby té nedošla, jaké se těší „Ondřej Černyšev“ a „Vyšehrad“, přece není zcela prosta literarní ceny, a bude míti jakýsi význam i tehdy, kdy většina nynějších básní úplně v zapomenutí přijde. A. Vrzal.

Ludmila, list pro křesťanské matky. Ročník 10.
Anežka, list pro křesťanské panny. Ročník 7.
Václav, list pro křesťanské jinochy a muže. Ročník 6. Vydává dr. Ant. Skočdopole v Budějovicích. Cena jednotlivých ročníků i s poštovní zásylkou 1 zl. r. č.

V Římě pohanském byli druhdy křesťané v nenávisti veliké a všecko, co slulo „křesťanským“, bylo „zločinným“ již samo sebou a opovržení hodno. Doba naše v přemnohých věcech vrací se do toho starého pohanského Říma; ký tedy div, že i dnes tak ledakomus při pouhém jméně: „křesťanský“ husí kůže naskakuje? Proto marně hledal bys ve různých přebohaté literatury naší oborech i odborech, v těch nesčetných „skvostech“, „perlách“, „dílech ceny nehynoucí“ atd. marně hledal bys, pravím, v nich známky, neb stopy, že — ať prosou ať veršem — psány jsou pro křesťany, od křesťanů.

Jest to tedy odvahou nemalou, vydávati dnes listy křesťanské, vydávati hned tři najednou, vydávati je pro stavy tak „všeobecné“: pro matky i otce, pro panny i jinochy křesťanské. Vzpomeneme-li zároveň, že listy tyto křesťanské se nejen „drží“, ale i rozšiřují čím dále tím utěšeněji, tu musíme vyznati, že „Ludmila“ i „Anežka“ i „Václav“ jsou u nás literaturou v literatuře, úkazem zvláštním a velepotřebným zároveň.

Prohlédli i pročetli jsme všecky sešity všech tří listů z r. 1885 a nelze nám nedati pravdě svědectví takového, že každý sešit z těch 36 jest jako váček napěchovaný zlatem dobrým, místem i perlami vzácnými, čistými.

Obsahy ročníků jednotlivých nebudeme uváděti, stačí snad, povíme-li toto: Ludmila dýše láskou mateřskou, mnohou velemoudrou radu dává rodičům ve příčině zdárného vychování dítek, mnoho zlatých zrnek pravdy posýlá vychovatelkám — matkám, nejedním vzácným, praktickým pokynem dbá i toho krbu domácího, toho „hospodářství“. Živí tak Ludmila tělo i duši čtenářek svých.

Anežka vydává ze sebe vůni panenské nevinnosti a vystoupila prosou i veršem opět výše, aby snáze přehlédnouti mohla čtenářky své. A hned tu povídkou, tam rozpravou nábožnou, tam zase prostomilou básničkou v ochranu béře bělostnou lilii panny křesťanské, pěstuje zdárně lásku k matce rodné i ku Královně panen, Marii; dopisy pak četnými vede dívky české za vzorem jejich, bl. Anežkou Přemyslovnou.

Václav dává jinochům křesťanským „čtení“ ušlechtilé, mužům hospodářům otevírá bohatou pokladnici zkušeností, uvádí čtenáře ve známost dějin českých a ve článcích zábavných ukazuje na výstrahu nejeden stín v životě rodinném a společenském.

I poslání své, přispěti totiž ku oslavě roku Cyrilo-Methodějského, vykonaly všecky tyto „listy“ velmi čestně.

Naděje naše, jež kladli jsme loni do těchto listů křesťanských, splnily se. Vdp. vydavatel, jsa sobě vědom úkolu, jejž v době naší vykonati má i musí list po více křesťanský, neustal ve snaze své aniž dojista ustane. Slíbil totiž v 12. čísle Ludmily, že i dále úsilovně „kaziti“ bude (jak mu totiž kdosi vytýkal) matky i otce, syny i dcery křesťanské, „kaziti“ potud, až uvidí je na cestě k Bohu a k nebi.

Doufejme, že s pomocí boží i to se podaří vdp. redaktorovi, který již celé legie vůdců a učitelů lidu našeho českého vychoval i diecési i Církvi celé. A k oslavě jména křesťanského pracuje trojlístek Ludmily, Anežky a Václava i letos. Zdař Bůh! Josef Mergl.

Posvátná píseň polská. S obzvláštním zřetelem k posvátné písni české. Sepsal K. Konrád.

Velepilný badatel historie zpěvu českého, gymn. katecheta K. Konrád, jenž před několika roky obohatil literaturu českou vzácným a důkladným dílem „Dějiny posvátného zpěvu českého," podal král. české společnosti nauk k posouzení krásnou a pracnou studii titulu svrchu uvedeného. Pročetli jsme s nemalou zálibou tříarchovou brožuru plnou cenných jader historických s nevšední znalostí věcí svědomitě a pilně tu uložených. Nelzeť nám, než jen stručně poukázati ku statím některým, z nichž seznati mnoho zajímavého a důležitého pro historii posvátného zpěvu českého.

Tak se dovídáme ze znamenité studie Konrádovy, že v XVI. a XVII. věku hymnologové polští počali vedle příkladů Čechů skládati kancionály, převádějíce do nich vedle původních též nemálo písní z češtiny a němčiny. Překládalit pak navzájem i Čechové XVII. století písně polské do češtiny, jako Amos Komenský a j. Hlavním důkazem řečeného jest kancionál, jejž vydal protestantský kazatel Walenty z Brzozowa r. 1554. v Královci.

Tento kancionál není nic jiného, leč překlad kancionálu českého, jejž vydal Pavel Severín z Kapí hory r. 1541. v Praze.

Také protestant Petr Artomius přijal nemálo českých písní do svého kancionálu, jejž poprvé vydal v Toruni r. 1568.

R. 1609. vydal také Kr. Kraiński zpěvník „Piesni nabožne", v němž obsaženou píseň „Bogoradzica" přisuzuje sv. Vojtěchu.

Zvláště velmi poutavá jest stať pojednávající o čtyrhlasém spracování 150 žalmů mistrem hudebním, Mikolášem Gomółkou, k nimž slova napsal klassický básník, Jan Kochanowski, zvaný „polským Virgilem." České zpracování těchto veršů pochází od Nudožerského. Mezi oběma skladbama jeví se ten patrný rozdíl, že Nudožerský napsal svůj čtverohlas jednoduchým kontrapunktem v přísné, plasticky odměřené roucho starého klassického metra chorjambického podle textu, kdežto Gomółka přioděl překlad Kochanowského zcela svobodně volným a důmysluě sestrojeným kontrapunktem ozdobným.

Také to pamětihodno, že jako Čechové, tak i Poláci od XVI. stol. sestavovali také hymny a prosy církevní ve zvláštní sbírky.

Oceňuje posvátnou píseň polskou praví Konrád, že dospěl k tomu poznání, že polská píseň posvátná zrodila se sice na luhu českém, ale že záhy počala se též brátí vlastními cestami, tak že si Poláci během věků jako my Čechové vypěstovali samostatný strom posvátné písně.

Z uvedených nápěvů příkladem užitých dojalą badatele nejhlubším bolem Marianská píseň na latinskou antifonu „Sub tuum praesidium" sdělána, v kteréžto písni překrásné nejhlubší, nejzádumčivější bol hypofrygické sekundy e—f a reperkuse e—a, často opakovaný se pojí se silou dorické hlavní toniny v jeden mohutný celek a nápěv. A jak hluboko proniká do duše nejvýš truchlivá, jednotvárná fráza prvního taktu, obsahující motiv stále se opakující! Toť výraz nejhlubšího žalu a bolu duše, jež nemiluje a nenalézá ani mnoho slov, ani mnoho tonů, aniž je s to, aby se z hloubky výše povznesla povzdechem o pomoc, leč na kvartu e—a. A tak duše touží, lká a bolestí vzdychá stále až do konce. Toť jest modlitba zajatců, vyhnanců, toť v pravdě chorál národa polského.

Nelzeť nám, než-li s vědomím nejlepším doporučiti důkladnou a krásnou studii páně Konrádovu všem, jež zajímá historie posvátného zpěvu českého i polského, kteréž v tak mnohých příčinách se shodují. Toto naše doporučení budiž toliko zaslouženým upozorněním na práci ceny vzácné a trvalé, podané rukou nad jiné v oboru tomto sběhlou. G. J. Lašek.

Psohlavci. Historický obraz od Aloisa Jiráska v Praze. Tiskem a nákladem knihtiskárny Fr. Šimáčka 1886.

Osvědčený pan prof. Alois Jirásek svými historickými obrazy, jež z rozličných krajin českých nám z doby pobělohorské bitvy, císařovny Marie Terezie a Josefa II. kreslí, ukázal, že jest v líčení mistrem a že zná důkladně stav života národního té doby, z které nám jednotlivé obrazy podává, ano Jiráskovy povídky jsou s povídkami † Václava Beneše Třebízského v Čechách a Václava Kosmáka na Moravě nejhledanějšími a nejvíce čtěny. Když byl Jirásek národu našemu hojných a přerozkošných obrazů historických podal z východních Čech, zvláště z Náchodska a Litomyšlska, odebral se také na naši utěšenou Šumavu, zvláště mezi statné Chody, kteří doposud svůj národní kroj, své starodávné zvyky a svou zvláštní mluvu a zbožnost po otcích zděděnou, mezi sebou zachovali,

a z tohoto zdravého jádra šumavského, ze života našich statných Chodů podal nám obrázek, povídku objemnou „Psohlavci“ — dílo to mistrné. Líčí boje Chodů, kteří dříve samostatni, po bitvě bělohorské zaprodáni byli Volfu Lamingenovi, jehožto syn Maxmilián z Lamingenu, znamenitý to právník, Chodům veškerá privilegia od králů českých mocí a lstí odebral, je katanským svým jednáním k vzpouře přinutil. Chodové se hájili u dvora ve Vídni, upadli však do rukou nesvědomitých advokátů Strause a Tunkla, byli k poddanství na perpetuum silentium odsouzeni — až konečně, nemohouce ničehož právně vyříditi, vzpouru učinili, byli však od vojska proti nim vyslaného poraženi, pozavíráni a vůdce jejich Jan Sladký, vulgo Kozina, dne 28. listopadu 1695. na popravišti v Plzni utracen. Památná jsou slova, která, uzřev Lamingena, na popravišti volal: „Lamingen, Lamingen! ode dneška v roce budeme spolu státi před soudnou stolicí boží, tam se to rozhodne, kdo z nás“ — ubohý víc nedomluvil, nebo mu právě kat hodil oprátku kolem krku a Kozinova plamenná výmluvnosť umlkla na věky. Vyplnilo se: Prst spravedlnosti božské se ukázal — Lamingen zemřel náhle při hostině — jak každý pravil, Kozina nevinně utracený si pro něho přišel — Rodina Lamingenova, nemajíc od vnitřního hlasu svědomí žádného pokoje, prodala panství Trhanovské i Koutecké s Chody, ale již v poddanosť uvedenými. V obraze tomto líčí se život národní na Chodsku, osoby mluví po Chodsku — a osoby hlavní v obraze tom líčené skutečně každý pozná, kdo jen poněkud pobyl mezi Chody: že jsou to praví Chodové — spravedliví, zbožní, pracovití, práv, jazyka a národa svého milovní. Jiráskovi „Psohlavci“ a Boženy Němcové „Babička“ nejtrefněji nám popisují život národní na Domažlicku. Tisk knihy té i papír jest úhledný, řeč správná, ano vzorná. — Knihu tu na nejvýše všude odporučujeme, vždyť uvádí nám na mysl nejen staročeské mravy, ale i velikou zbožnosť našich chrabrých Chodů. Kéž by kniha ta vyšla ještě v laciném vydání, aby si ji též chudší Chod a čtenář zaopatřiti mohl.

František Wildmann.

Dědictví Maličkých

a jeho význam v naší literatuře pro mládež.

Uvažuje Václav Špaček.

Když novým zákonem školním bylo nařízeno, že při každé škole obecné má býti knihovna, jejíž účelem býti má, poskytnouti žactvu ušlechtilé zábavy a poučení, nastal čilý ruch v životě knihkupeckém, aby mohlo se těžiti z nového zdroje výdělku. Je vskutku ku podivu, jak rozmohl se tento druh písemnictví v posledních letech. Ovšem, právě proto, že tu nastalo závodění o hojnosť spisů, nepřihlíželo se příliš k jakosti, což platí zvlášť o četných překladech, a tak dostalo se nám dosti knih, kterých svědomitý vychovatel mládeži do ruky nedá.

Jinak bylo ještě před dvaceti roky. Kromě nečetných svazků „Zábav pro mládež“ u Pospíšila vydaných a kromě spisů Nýrcových, vytištěných ještě frakturou u Stýbla, bylo lze spisy pro mládež snadno spočítati. Chceme-li tedy posouditi význam a důležitosť spolku, který tehdá se sestoupil a za účel si vytkl „vzdělávati mládež užitečným a přiměřeně zábavným čtením, šetřícím víry křesťansko-katolické a pravidel obecných škol v císařství rakouském“ — učiňme to se stanoviska doby tehdejší, a jediný pohled na dobu tu poučí nás, že zásluha spolku toho jest veliká. Čeho potřebu uznal nynější zákon školní, o to přičiňoval se spolek ten již dávno před tím, vydávaje dobré knihy české i německé za cenu neobyčejně mírnou.

Ve „Školníku“ byl r. 1857. na str. 136—141. uveřejněn návrh na zřízení „školních matic vikariatních“, a na str. 141.—143. návrh vydavatele „Školníka,“ nynějšího kanovníka Jos. A. Šrůtka na zřízení „Dědictví Maličkých“ po způsobu „Dědictví sv.-Janského“ a „Cyrillo-Methodějského“. Zároveň připojeny byly stanovy ohmýšleného ústavu. Dle úmyslu navrhujícího měl býti patronem „Dědictví“ sv. Josef Kalasanský, zakladatel řádu pobožných škol. Návrh končil vyzváním k učitelstvu, by o něm přemýšlelo a mínění své o něm projevilo. Rovněž uveřejněn byl návrh ten v „Blahověstu“ téhož roku na str. 298.

V krátké době došlo vydavatele „Školníka“ dopisů množství, i bylo patrno, že myšlénka jeho nalezla ohlasu u četných vychovatelů mládeže. Vynikající osoby slíbily svou pomoc, jako: vrchní školní dozorce a kanovník A. Stránský, ředitel Fr. Schoffer a gymn. katecheta Dr. Jan Marek. Ve druhé poradě dne 11. m. března 1858. konané upraveny stanovy a odevzdány pak dne 17. m. června bisk. konsistoři, by vymohla jim vládního stvrzení. Tu však projevil

tehdejší biskup královéhradecký Karel B. Hanl přání, aby „Dědictví“ vydávalo také knížky německé, čehož zakladatel nezamýšlel, a by patronem „Dědictví“ německého („Heredität der Kleinen“) byl sv. Karel Boromejský. Patronem „Dědictví“ českého zůstati měl sv. Josef Kalasanský. Poněvadž jmenovaný biskup slíbil ku podpoře „Dědictví“ značnou částku 1000 zl., podrobil se zakladatel ochotně jeho přání, a maje stále na zřeteli blaho nového ústavu, upustil od své myšlénky a přijal i pro oddělení české za patrona sv. Karla Boromejského, aby ušetřeno bylo výloh, jež by byly vzešly tištěním dvojích diplomů pro údy a jinak.

Tímto vyjednáváním zdrželo se předložení stanov; dne 6. m. prosince r. 1858. stalo se pak o nich vládní rozhodnutí, že obmýšlený ústav není zákonům světským podřízen, a že schválení stanov jeho jen biskupovi přísluší.

Zatím zemřel vrchní dozorce školní A. Stránský, a na jeho místo zvolen prozatimním komitétem za předsedu kanovník Jan Jansa. Stanovám dostalo se biskupského schválení dne 20. m. dubna 1859.

Jak uznávána byla užitečnost „Dědictví Maličkých,“ toho nejvýmluvnějším důkazem jest značný počet údů. Již do dne 1. m. října r. 1859, tedy ještě než první knížka byla vydána, zapsáno bylo 300 údů jednotlivcův a 70 škol. Snaživému zakladateli dostalo se tu uznání nejvyššího, neboť J. V. císař ráčil svoliti, by jako první údové byli zapsáni J. V. korunní princ Rudolf a J. V. princezna Gizela; zároveň věnovala Její Veličenstvo císařovna „Dědictví“ 200 zlatých.

Roku 1860. vyšel první podíl „Dědictví Maličkých“ — povídka „František pometlář a bratr jeho Petřík“, od Františka Pravdy. Věru nepochybíme, nazveme-li ji nejzdařilejší ze všech spisů „Dědictvím“ vydaných. Pravdův způsob vypravování je znám: slovy prostými, ale nejvýš poutavými líčí tu život chudé rodiny Konopáskovy a povahy dvou chlapců, Františka a Petříka První, starší, je vzorem hodného dítěte, druhý dopouští se často chyb. Není tuze čistotný ani pořádný a potrpí si na dobré jídlo. Bratr jako anděl strážný ho varuje, napomíná při každé příležitosti a předchází dobrým příkladem. Však i Petřík je dobrého srdce, dává si říci a často uznává, že by byl chybil, kdyby byl dle svého učinil a bratrá neposlechl. K matce chovají lásku velikou a nelekají se žádných obtíží, aby jí učinili pohodlí. Velice dojemné jest vypravování o tom, jak chlapci dovezli nemocnou matku do kostela na malém vozíku, jejž byli za pomocí útrpných sousedů si opatřili A když takto zkusili své síly, umínili si, že ji dovezou daleko do lázní, kde mohla nabyti dřívějšího zdraví. Úmysl svůj skutečně vykonali, když byli neunavnou prací a šetrnosti zahospodařili si peněz na cestu. Jejich láska k matce vzbudila jim mezi šlechetnými lidumily dobrodince, kteří se pak postarali o matku i o jejich vycvičení. —

Toť stručný obsah povídky, která vyniká zdařilým líčením, dojemným vypravováním i lehkým humorem; je to pravá perla mezi českými povídkami vůbec. Není divu, že údů „Dědictví“ nyní teprve přibývalo: dne 4. m. listopadu r. 1860. bylo již údů **6000**. Během téhož roku zapsáno bylo 32 údů z rodin šlechtických. Poněvadž takto práce administrativní stále vzrůstaly, ustanoven byl ku konci téhož roku zvláštní úředník, p. Jan Šantrůček, bývalý důstojník a adjutant v 18. pluku. V té době stalo se údem „Dědictví“ české Museum.

Jako zvláštní úkaz zaznamenáváme, že povídka „František pometlář“, prodchnuta duchem ryze křesťanským, zalíbila se židu P. v Náchodě tak, že za ni poslal „Dědictví“ **10 zl.** darem. Kéž by si toho povšimli mnozí křesťané! —

I druhým podílem pro údy „Dědictví“ byla povídka Fr. Pravdy, nadepsaná „Bohatá Julie a Eva, chudá pasačka.“ V povídce této vylíčil spisovatel mistrně obrácení spustlé rodiny, tonoucí v bídě hmotné i mravní. Krejčí Jehlička toulal se jako tovaryš světem a když se stal mistrem, nebyl o nic pořádnějším. Nejmladší dvě děti chodily žebrotou místo do školy, starší dcera a syn, co vydělali, promarnili, otec pak rovněž stačil výdělek svůj propiti. Jehličkových ujala se šlechetná rodina mlynářova, přijavši žebravou Evu za pasačku. Spisovatel vylíčil tu veliký skutek milosrdenství: šlechetná dceruška mlynářova nedbá odmlouvání zanedbané dívky, ano, snáší i rány od ní, vedouc ji k dobrému. Jako dobrý učitel počíná vypravováním o Bohu a modlitbou. Dlouho trvalo její namahání, ale mělo konečně žádoucí výsledek. Polepšená Eva pomáhala napraviti mladšího bratra, a vlivem rodiny mlynářovy nastoupí i starší děti a rodiče na pravou cestu. Pěkně vylíčil spisovatel babičku mlynářovu, jak učí dítky zbožnosti. Je to krásná kapitola pro děti i pro rodiče. — Jaké obliby došly povídky Pravdovy, je z toho patrno, že první povídka byla r. 1868. tištěna po třetí a r. 1882. po páté; druhá povídka byla r. 1882. tištěna po třetí.

(Pokračování.)

ROCNIK II. DUBEN. ČÍSLO 7.

VLASŤ.

Spisba slovenská.

Napsal Tóma Šmýd.

(Pokračování.)

Ale tady svým náčrtkem z historické literatury už octli jsme se v té zákrutině, kde obě literárné cesty na Slovensku: česká bibličina a domorodá slovenčina v jednu další cestu pouze slovenskou se sbíhají. Proto po bibličině české nyní do náčrtku našeho zase přichází ze druhé strany:

b) Slovenčina.

Když jsme posud psali o češtině na Slovensku, nesmí sobě čtenář při tom nikdá mysleti na češtinu pražskou, jakoby všici Slováci byli psali dialektem výhradně jen v Čechách obvyklým anebo z Prahy vzatým.

Slovákovi vezdy těžko bylo rozeznávati, kdy Čech správně užívá svého *ř* a kdy zase pouhé *r* vyslovuje. Ukázky o tom podává Vlček ve své literatuře na Slov. st. 42—43. na př. ty v mou vyp*ř*áhlou mysl rozvlažení při Dunaji si líla. Slza se p*ř*íští. Žítko doz*ř*ávalo i mé srdce k tobě láskou doh*ář*alo. Žítko doz*ř*ívá.

Tyto dvě litery Slovák v češtině si často míchá. Též českých hlásek přehlasovaných *e-ě-í* místo širokých *a-o-u* Slovák neuměl vždy správně užívati a svojích slov domácích z dialektu slovenského začasté po staročesku t. j. se širokými hláskami do svého textu přibíral.

Tak se dělo od pradávna už hned v listinách nejdávnějších češtinou sepsaných, jak lze každému se přesvědčiti ze sbírky páně Sasínkovy: „Archiv starých československých listin, písemností atd., vyd. Matice Slovenská (2 díly 1872. a 1873. v Turč. sv. Martině.) Též ve Slov. Letopisu v Skalici 1876.

I sám Palacký ze své zkušenosti dotvrzuje, že Slováci evangeličtí ve spisech církevních češtiny užívají s tím prý jediným rozdílem, že podle staročeského způsobu naše *ř* všudy jako prosté *r*, dvouhlásku pak *ou* jako *ú* vyslovují (Hlasové st. 28.).

A tohoto rázu slovenského nedovedli na sobě zapříti ani nejnovější spisovatelé, kteří v češtině své spisy psali: ani Godra, ani Záborský (ve svých kázaních), ani Hurban v Nitře, ani Kollár ve Slávy dceře, ba ani sami obhájcové bibličiny, kteří v praž. Hlasech se jí ujímají (Viz tam.).

Proto o slovenské češtině napsal Hurban: „Až do smiechu sa tá česká reč od slovenských evanjelikov prekrúcala. — Velmi málo je samých kňazov, ktoríby znali pravopis český". (Vyňatek: Českie Hlasy st. 42.)

V rouše českém volný Slovák cítil se tak těžko stísněným a neobratným jako David obrněný nezvyklou zbrojí na něho vloženou. V Čechách spisovatelé, neznajíce těchto přirozených obtíží a těžkostí, nedovedli ani spravedlivě jich oceniti. Ztěžuje si na to Hurban, když v odvetě Šafaříkovi napsal:

„Vy dobre viete, čo za lom a krik zrobili Česi po každe ak náhle ktorý Slovak svojím spôsobom slovenským sa vyslovil, ako hocaký pisálček pražský našich mužských učených spisovatelov majstroval, nad nich sa cez plecia dival len za to, že na každé české *erš* a *í*, *je* a *íí* privyknúť nemohol! Vie dobre aj sám Kollár čo vytrpeť musel za slobodnejšie sa pobybovanie v reči, známe dobre všetci ako spisy slovenské len tak „na slovenské péro je to dosť" posudzované boly. (Vyňatek st. 55.).

Šafařík sám též dosvědčuje: „Že spisovatelům na Slovensku žijícím bylo vždy krušněji a pracněji držeti se z ohledu grammatické správnosti a vytřelosti slohu na rovni se spisovateli v Moravě a Čechách žijícími" (Hlasové st. 73.).

Že Slovákům nebylo lze zapříti své přirozenosti, je zcela snadně pochopitelno, proto že to je přirozené.

Na každého spisovatele působí nátlakem svým trojí tento vliv: Četba spisovné literatury, kraj, ve kterém žije, hlavně původní jeho rodiště, odkud přijal materskou svoji mluvu. To se týká rovněž tak Čecha, Moravana, Slezana, jako Slováka. O každém tu platí staré: „Naturam si expellas furca ipsa redibit."

Svého původu nikdo nikdy nezapře, kdyby nevím jak literárně byl vzdělán nebo uměle vypěstován. A tohoto svého rázu domácího měrou nejhojnější aby zužitkovali, schválně snažili se na straně katolických spisovatelů na Slovensku; neboť katolíci slovenští řeči české naprosto neznali. (Cf. Hurban vyňatek st. 42., Vlček literatura st. 19.)

Majíce v úřadě svou latinu s lidem po domácku dohodli se v obecné řeči, a donešené řeči novočeské z té příčiny se vyhýbali, že ji považovali za kacířskou řeč husitskou. Proto když germanisace císaře Josefa obouzela city národní, katolíci zcela přirozeně lidu svému počali psáti mluvou domácí slovenskou. Čeština a slovenčina byla tudíž na Slovensku tehdá charakteristickou známkou katolíků a evangelíků v pospolitém obcování ve své vlasti.

Koncem XVIII. věku v Trnově byl střed slovenské literatury katolické. Ve spisech zprvu libovolně míchaly se české tvary a slova se slovenskými, či jak dí Emil Černý: „Z počiatku počali jednotliví spisovatelia dosavádnú reč spisovnú českú bez dôslednosti slovenčiť" (Slov. čítanka II. 275.).

R. 1718. vydal Alexander Mačaj, Paulán a farář katolický, kázaní svá: „Panes primitiarum. Chleby prvotin neb kázaní na neděle celého roku“ jazykem už dost čistě slovenským (Viz o tom v Nauč. Slovníku ve článku „Bernolák“). Po něm tímto směrem psali dále: Jos. Ignác Bajza (1754—1836.), Juro Fándli a j. Tyto dosud bez grammatického základu a ladu rozptýlené spisovatele svou grammatikou na pevném základě spojil Anton Bernolák, katolický farář. Narodil se 4. října 1762. v Slanici v Oravské stolici, zemřel dne 15. ledna 1813. na Nových Zámcích. Pocházel z rodu zemanského. Už v bohosloví v Prešpurku zabýval se studiemi jazyků slovanských. I poznal, že Slováci za ostatními pobratimy ve své domácí jazykovědě zaostávají. Z té příčiny rodákům svým slovenským upravil pravopis, aby domácím jazykem vzdělávati se mohli a vydal latinskou rozpravu „Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum, de divisione illarum, nec non accentibus“ a při ní: Linguae Slavicae per regnum Hungariae usitate compendiosa simul et facilis Orthographia. Posorii 1787. Tímto dílem Bernolákovým započíná literatura slovenská u katolických Slováků.

Po této rozpravě potom, jsa kaplanem čeklésským, r. 1790. v Prešpurku vydal svou mluvnici: „Grammatica Slavica ad systema scholarum nationalium inditionibus caesareoregiis introductum accomodata. Autore Antonio Bernolák. Posorii 1790.

V této mluvnici Bernolák prvý ze svých kmenovců slovenčinu grammaticky vzdělati se pokusil a zvolil k tomu nitransko-trnavské podřečí, a mluva tato spisovná po svém upraviteli „Bernoláčinou“ se nazývá.

Po celý svůj život neúnavně pracoval na velkém slovaři, který ale teprve po jeho smrti v letech 1825—1827. tiskem vyšel v Budíně v šesti dílech s tímto názvem: „Slowár slowenskí česko-latinsko-nemecko-uhorskí, seu: Lexicon Slavicum bohemico-latino-germanico-ungaricum“. Na konci VI. dílu přidána jsou: „Vocabula Ungarica, quae slavicis affinita sunt, et ex illis desumpta esse videntur.“

Že slovník tento mohl velkým nákladem se otisknouti, k tomu hlavně přispěl J. Palkovič, kanovník ostřihomský.

Bernolákovým pokusem započal nový život a literárný ruch mezi katolíky na Slovensku; nebo s Bernolákem spojili se mnozí spisovatelé katoličtí, kteří během půl sta let mnoho dobrých knih vydali.

K tomu cíli spojili se dohromady ve společnost, jejíchžto údů jména nalezneš hned z předu v knize, která v Trnavě r. 1792. pod tímto titulem na světlo vyšla: „Pilni domáci a polni Hospodar. Též napomínajici lenivu Gazdinu k potrebnim pracem celého roku. Od mnoho-welebného Pána Gura Fándliho Nohárkého Farára spisani pro Slowákow witlačeni s útratámi Pánow predplatitelow 1792. 8°.“

Touto knihou Slováci v literatuře na dvě strany jsou rozděleni, stranu římsko-katolickou a stranu evangelickou. Onano Bernolákova, tato českého psaní způsobu následuje (Tablic, Hlasové str. 23.).

Jiní znamenitější Bernolákovci jsou: Vojtěch Ant. Gazda († 1817.), vydal kazatelské sbírky: Fructus maturi 1796., Hortus Florum 1798. a j.

Jiří Palkovič (1763—1835.), kanovník ostřihomský, jehož nazvati dlužno velkomyslným mecenášem Bernoláčiny; neboť on je tím dobrodincem, jehož připomínají Bernolácké knihy vděčnou připomínkou: „nákladem istého Literaturi slovenskej milownika (Viz spisy Jana Hollého. Ke slovaři Bernolákovu kromě peněžité podpory přispěl i svou prací u vyhotovení VI. dílu čili „Repertoria" (F. Em. Černého Slov. Čítanka II. st. 394.). Sám pak zdělal překlad bible slovenské: „Svaté pismo starého i nového zákona, podla obecného latinského, od sv. Rimsko-katolickej cirkvi potvrd'eného s prirovnánim gruntovního tekstu, v Ostrihomi I. 1829., II. 1833.

Alexander Rudnay (de Rudna a Divék Ujfalu, 1760—1831.), od r. 1819. kníže primas uherský. Kardinál tento proslavil se výrokem: „Slavus sum, et si in cathedra Petri forem, Slavus ero!" (Cf. Vlček liter. 31.). Sám psával kázaní v řeči slovenské a rovněž jako kanovník Palkovič podporoval spisbu slovenskou.

Nejproslulejším však spisovatelem Bernoláckým byl proslavený básník Jan Holly, jehož převzácná díla pomáhala Bernolačinu zvelebovati a rozchýrovati.

Na podporu spisby slovenské založili katolici, hlavně Bernolák a Fándli, v Trnavě r. 1793. literárnou jednotu: „Towarišstwo literného umeňá slowenského", jejížto účelem bylo: vydávati knihy Bernoláčinou sepsané a jimi podělovati své údy.

R. 1834. opět založil Hamuliak bohatý „Spolek milovnikov reči a literatury slovenskej, jehož sám Kollár (protestant) byl starostou. Spolku tomuto velmi přálo kněžstvo katolické. I sami biskupové stali se jeho údy.

Slováci tu předstihli samých Čechů (srovnej dějiny Matice české, která od časů Pelclových nevyřízená se vlekla až do r. 1831. Pro lid pak čeští katolíci teprve r. 1833. založili s podobným směrem Dědictví sv. Jana v Praze a r. 1850. Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně).

V letech třicátých, jak jsme už hore ukázali, na sněmech v Uhrách velice zmahal se ruch maďarský, jemuž národové nemaďarští počali se opírati, obhajujíce každý národnosť svého kmene.

Na Slovensku pak nejdůležitější krok veřejný s vědomou národní individualitou slovenskou stal se r. 1842. Tohoto roku Slováci, v čele majíce důstojného kmeta Joseffyho, evangelického superintendenta, pak M. M. Hodžu, Chalúpku a Ferjenčíka, podali své stížnosti u trůnu královského, podepsané několika sty vážených mužů proti snahám v Uhrách všecko zmaďařujícím. Vyslanectvu laskavě přijatému dostalo se této královské odpovědi: „Každý národ v uherské krajině ať se cestou zákona a spravedlnosti vzdělává, ve své řeči národní všemožně vyvinuje. Vláda vysoká mu v tom nejen žádných překážek činiti nebude, ale mu ve všem bude nápomocnou. Za to mužové této deputace, přijdouce od královského trůnu domů, všelijak byli krutě pronásledováni.

Proto za národ svůj orodovat starec Joseffy chodil do Budína k palatinovi c. královskému a opět r. 1844. Hurban s Paulinym v té věci chodili do Vídně, aby znova na nejvyšším dvoře připomínali, jakých nespravedlností a křivd Slovákům se děje.

Krom toho v této době bylo evangelickým Slovákům svého národa brániti též ve správě církevné na konventech generalných,

distriktuelných a okresních. V Pešti v tom boji potýkali se: Joseffy, Szeberiny, Kollár a j. V Prešpurku: M. M. Hodža, Lud. Štúr, Cochius a j. Na seniorálných konventech: Hurban, Hodža, Matúška a j.

Všecí hájili svůj lid mužně a odhodlaně. (Cf. Dohnány historia st. 16—17.) Při těchto národních bojích a obranách lidu slovenského národovcům slovenským české roucho v domácí spisbě na Slovensku dobře nesloužilo, svíravě hatíc jejich činnosť a národní pružnosť vzletného ducha slovenského. Proto nyní obě strany slovenské, katolická i evangelická, přichytly se domorodé mluvy slovenské. Nebo na obou stranách dospěli k tomu přesvědčení: má-li se odolati nátlaku maďarskému v národě slovenském, že je zapotřebí, aby spisovatelé slovenští k svému lidu jasné mluvili a čeho věděti třeba, rozpověděli mu jeho vlastními slovy slovenskými. A tato je ta *hlavitá příčina*, proč na Slovensku odstoupili od bibličiny či od pražské češtiny a započali psáti doma pravopisem slovenským.

Dohnány o tom dí:

„Myšlienka o potrebe slovenčiny povstala r. 1843. v duchu viacej učených mužov na Slovensku, ktorí posiaľ vo vzdelanej a v literatúre prechovávanej čestine písanými knihami, Slovákov prebudiť, a k povedomiu priviesť všemožne sa vynasnažovali. Ale pozorujúc, že to do života nezasahuje, že ích spisy iba daktorí jednotlivci, najviac kňazia evangelickí (ktorí sa knihami i v druhých rečách písanými vzdelávať mohli) čítajú, že pri češtine celé skoro duchovenstvo katolické, ako aj vyššia a nižšia šlechta z národnieho chrámu sa vytvára, a ľud, na ktorom ím predca najviac záležalo (jak katol. tak evanj.) len vo tmách nevedomosti a slepote zostáva: umienili si živou rečou ľudu k národu hovoriť a viesť ho touto k povedomiu vyššej osvety. (Dohnány historia st. 18.)

Slovákům bylo třeba v domovině též i novin politických, aby se doma mohli sami brániti a lid nevědomý poučovati o jeho národních a politických právech a državných povinnostech vlasteneckých. Až doposud vlastencům slovenským nesnadnými oklikami se bylo brániti v německých brožurách, které v Lipsku vydávali (Štúr, Hodža a j.) a novinářské články své uveřejňovali v augšpurské „Allgm. Zeitung“ a dopisovali do novin chorvátských, kdežto lid doma o tom ničeho nevěděl, co v jeho vlasti se děje a v jakém ohni slovenští pohlavárové za svůj lid se pálí.

Překonav s velikou námahou všechny překážky mnohočetné konečně *r. 1845.* Štúr tam dospěl, že vymohl si dovolení, aby směl vydávati „Slovenskje národňje Novini“ s literárnou přílohou „Orol Tatranskí“.

Zprvu mínil Štúr tyto své noviny českým pravopisem vydávati, ale v Tatríně na společné úradě usrozuměli se, že na Slovensku jiné cesty nezbývá, než aby nevzdělanému, zanedbanému a školami nevycvičenému lidu slovenskému psalo se jeho vlastním jazykem slovenským srozumitelně, jak on doma si po svojemu mluví.

„Výtečníci naši slovenskí (píše Daniel Lichard), presvědčovali sa zo života každodenného, že národ náš hmotne i duševne ubitý spisami a novinami československými z tisícročného živorenia zbudiť a k povedomiu národnému priviesť, je vec naskroze nemožná. Po náležitom rozmyslení a všestrannom rozvážení veci usniesli sa

teda jednomysel'ne na pozdvihnutí nárečia slovenského na reč spisovnú, — čím nelen dl'a mluvnice Bernoláka píšucie kňazstvo katolické veci národnej získať, ale i životnú žilu zmrtveného národa svojho vzkriesiť hodlali." (Em. Černý Slov. Čítanka II. 406.)

A tak počal Štúr „Slovenské národnie Noviny" mluvou slovenskou vydávati, která po něm Štúrovčina či Štúrovinou sluje (Viz níže „pravopis slovenský").

Číslo prvé vyšlo dne 1. srpna 1845. a potom po každé dva rázy do týdne, v úterý a v pátek [1]).

Tímto v líčení svém dospěli jsme k tak zvanému „rozkolu" v literatuře české či ke spisbě československé; nebo pravopisem Štúrovým spojily se v jedno obě dosud rozdělené strany slovenské, katolíci, kteří se přidržovali Bernoláčiny a evangelíci, kteří nespouštěli se české bibličiny, a obě spojené strany od nynějška na Slovensku psaly a až dosaváde píšou pravopisem slovenským.

Slovútný básník Jan Hollý, nemoha tehdá ve svojí chorobě a opuštěnosti sám už ničím do Orla ani do Novin přispěti, jak zvěděl o této národní jednotě na Slovensku, než dokonal velečinně svůj život, radostně žehnal těmto národním snahám Štúrovým [2]).

Slovenčina působila na lid slovenský jako jiskra elektrická a nový ruch na Slovensku rozrušila. Popisujeť to ve své historii Dohnány: „Slovenčinou sa odrazu nový život vzbudil na Slovensku. Všetko sa hore chápalo; učení, neučení; zemania, mešťania i dedinčiari k národu svojmu sa priznávať začali. —

Knihy sa nepisaly pre biblioteky, ale pre život. —

Povstalo na Slovensku sto a sto spolkov miernosti, zakládaly sa nedelnie a dedinskie školy, pri týchto povstaly po mestách i po dedinách knihovne a čitárne. — Založené opatrovne a spolky hospodárské. Nastúpilo odkupovanie sa od panštiny; holé a pusté vrchy vysádzaly sa ovocným, alebo divým stromom atd.

Slovenskí zemania upozornení na svoj pôvod, začali sa priznávať k národu slovenskému, nazdávajúc sa predtým, že by pri čestine museli byť Češi a nikdy dobrí uhorští vlastenci. —

Sem patrí, mimo toho založenie Tatrina, spolku literárneho. (Viz hore.) — On neprestával vydávať znamenité knihy, napomáhať hodných na vyšších školách studujících, jak katolíckych tak evan-

[1]) Ze všeho, co jsme až doposud pravili o slovenčině, jasně vidno, že nesprávně tvrdí Nauč. Slovník — v článku „Slováci" na str. 585.: „I jal se (Štúr) pěstovati podnářečí toto (vzaté z prostředních stolic slovenských) v Národních Novinách, jež *schvalně* (?) k tomu účelu zařazil.

[2]) Úplný popis přeobětavého a plodného, ale velestrastného života Štúrova viz ve Slov. Pohl'adech 1883—1884., srovnej též Pypin historie díl II. str. 462—466. Krátký popis najdeš v Em. Černého čítance II. st. 404—408. K životopisu jeho zde připomínáme, že dne 16. ledna 1884. zemřel vzácný vlastenec a slov. spisovatel, katolický kněz, důstojný kmet Jan Galbavý, farář Jabloňovský, u věku 83 let. (Katol. Noviny 1885. č. 50.)

V bouřích 1848—49. stihaný Štúr u tohoto vlastence ctihodného po tři dni nalezal bezpečného útulku ostražitou péčí svého hostitele, který potom s vlastním nebezpečím důvtipně ho uměl doprovoditi odtud za hranice na sesterskou Moravu, odkud pak Štúr zachráněn mohl se odebrati do Prahy. Čti o tom zajímavý popis v „Pauliny Besiedky sv. IV. a hore zmíněné Slov. Pohl'ady v článku „Ludevít Štúr".)

gelíckych mládencov, a inšie podujatia národnie n. pr. Bohúňa (maliara) pri vydávaní nár. krojov. To sú všetko zásluhy slovenčiny!

Čo za tri sto rokov nevedeli vyviest spisovatelia „bibličtiny“ a „češtiny“ sa pridržajúci, slovenčinou (v hroznych okolnostiach) pri fanatisme maďarskom za dakolko rokov sa vyviedlo a uskutočnilo (cf. Dohnány hist. st. 19.—21.)

Hoj! veď ale ti vůdcové lidu slovenského uměli svému neobuzenému lidu do srdce mluviti a vlastním jeho jazykem jako ohnivým hromem z národního spánku probouzeti!

M. Hodža. předseda „Tatrina“, nadán výbornými vlohami a maje otce výborného prý Slováka, ve všech spisech svých tak přesvědčivě a důtklivě lahodnou slovenčinou uměl mluviti, že jeho důvodům nižádné srdce slovenské neodolalo, a nám až doposud jest obdivovati se ve všech oborech jeho důkladné vědomosti[3]) a zručné obratnosti a přesnotě slohové.

Kollár těmito slovy se vyslovil o Hodžovi, chtěje pochváliti jeho básně náboženské:

„Hodža jest v nejpěknějším smyslu naším Gellertem, ba téměř bych řekl naším Davidem s nadzemským žaltářem, on jest rozený duchovní básník, důvodem toho jsou a budou zvláště ty písně, které se těch nejoutlejších předmětů náboženství křesťanského týkají, totiž jeho nevyrovnané velikonoční a vstoupenské písně, tak výtečné, utěšené, velebnokrásné, a při tom tak zřetelné, pospolité a vzdělavatelné, že k nejzdařilejším výtvorům tohoto ducha na Sioně křesťanském přináležejí.“ (Hlasové str. 165.)

Chtěje Slovákům promluviti „dobré slovo“ na str. 5. do svých rodáků hřímá Hodža: „A tak len počúvajte — lebo keď by ste asnad vel'mi. vel'mi mnohí počuť niechceli; navzaj hovorím, že sa ku skalám Tatranským obrátim, a tie ma počúvať budú, ako iste viem, že budem-li ja — alebo ten a ten, kdo je so mnou, mlčať, kamenia to bude volať.“ —

„Keď iné národy vo vlasti na všetky strany národnie spolky si zakládajú, všetko možno pre národ konajú, veliké obete na to robia: teda Slovákovi daromnikovať, na seba nedbať, o svoju vzdelanosť sa nestarať by hriech bol do nieba volajúci. Či asnad myslite, že Vás lebo Vás do toho nič? ej, tedy nezovazajte druhým, a odstupte zo všetkej postate života tohoto.

To nechcete, lebo nemôžete.

Pravda, tedy hladte na to, aby ste aj vy na postati vašej dobre obstáli, ináčej vám cudzí ustavične odorávať, ba i v samej žatve zažínať budú. Lebo len ten človek a národ nikomu nezavadza na svete, ktorý dobre stojí na svojom mieste; preto že nemôže, nesmie nik nič mať do nieho (str. 58)

Do Tatrina pak veškery stavy Hodža pozýval, aby všecí přišli jako oráči obdělávat národního role zúhorovaného, obzvláště kněži, učitelé, šlechtici a zemané. Kněžů pak, jejichž členové doposaváde byli zachránili lid slovenský, takto přivolává: „Pre roztúženosť Masníka okolo r. 1680. na nedostatek dobrých slovenských spisov horce žalujúceho; pre veleučenosť Mateja Bél a, (viz

[3]) Našich paedagogů zde upozorňujeme, aby jeho „slabikář“ neváhali prostudovati.

jeho vyňatek v Hlasech str. 7.) slavjanskej reči velebiteľa; pre dôstojnosť Krmana, pri mnohých prácach svojích a nerestách za slovenskú reč a národnosť pracovavšieho; pre hystorickú srdečnosť Papánka okolo r. 1780. skrytú slovenskú predešlosť vysvětlujúceho; pre prýšú vlastnej národnosti slovenskej ukiazanosť a pracovitosť Antona Bernoláka a jeho priatelov a pomocníkov Bajzu, Fandliho; pre dobročinnô a doteraz vo vlasti našej jedinô, národnosti našej preukázanô prajnictvo slávneho kardinála Rudnaya, ktorý by aj na prestole apoštolskom v Rime dôstojnú osobnosť Slováka bol predstavoval; pre tisíceré bolesti srdcahnutého Kollára, toho velikého Slavopevca, čo lumírsky tieto skaly Tatranke pohnúl; pre žiale slovenskej umky výborného našho Hollého, ktorý slovenského slova staroklassickú vrstovnosť vysvietil, do umy predešlosti našej city svoje a slzy vylievajúc; pre drahé mená Tablica, Lovicha, Plachyho, Hrdličku, Pauliny-ho Ambróziho, Valutinyho, kanovníka Palkoviča, pre všetkých tychto a iných mužov, ktorých Pán Boh pre národ slovenský vo velebnom duchovenskom stave vzbudil, velikú lásku a obeť národnú, predkládáme vám, terajší tohoto stavu povolanci a vyvolenci túto uctivú synovskú a braterskú prosbu, aby ste pôsobenia svojho zvláštnu moc na zvelebenie národnosti slovenskej obrátili. (Str. 71—72.) (Pokračování.)

Z katakomb.

Píše Vojtěch Pakosta.

XIII.

Šli v těsné řadě, bledí, smrti hrůzy
již lačný jícen vstříc jim otvíraly;
řev lvů diváci vzkřikem udolali:
„Teď bude konec křesťanské té luzy!“ —

Šli jako k hodům, pevným krokem v chůzi,
mužové, ženy . . . Jenom hošík malý,
kdy matčiny jej v potisk lokty jaly,
chvěl se jak lístek v bouři na haluzi.

„Zachraň svůj život!“ tyran hochu radí,
„ať blázni jenom na ty jatky spějí,
lev nelísá se, tlapou nepohladí!“ . . .

„Jen ať si zuby lačný lev tvůj chystá!“ —
děl hoch — „ty myslíš, že se strachem chvěji? —
Ó ne! — jen slastí, že již spatřím Krista!“

XIV.

Ni v desce z kovu, ani v pergamenu
nezjeví zraku črta zpráchnivělá,
čí ruka jméno v odkaz rozechvělá
svou smrtí vryla k věrných druhů jménu.

Druh za druhem se přihlašoval k věnu,
jež duchu kyne nad popelem těla,
a v davech věrná čeleď Krista spěla
v nesmrtelné desky vepsat slávy cenu

Zamyšlen poutník v líc těch desek zírá,
hrob vedle hrobu, co tu oko vidí,
a mysl v knihu zpominek si sbírá,

Jsou jedny ve tmách, jiné sluncem svítí,
dle toho, jak v té lidské brázdě žití
jedni již žali, druzí teprv sklidí.

XV.

O dřevo vzácné, svaté dřevo kříže,
všech mučedníků Králem posvěcené,
tvůj zjev se duhou z mrákot věků klene,
a sponou lásky s Bohem lidstvo víže!

Hladové šelmy z brloh těsné mříže,
planoucí výhně, meče nabroušené,
mudráctví šalbou hlavy přesycené
tě zvrátit chtěly — i sám pekel kníže.

Leč ti, kdož tebe zahladiti vstali,
jen vlastní síly v boji udolali,
zvednuvše rámě, aby prali do tě!

Neb každou ranou, jíž tě zničit chtěli,
jen pevněji tě v skálu zaráželi,
jak oni první kati na Golgotě.

XVI.

Z katakomb temných rudé světlo plane;
slabounké, matné, jako v širém moři,
kdy dálný maják malou jiskrou hoří,
an bouřný vichor se všech stran naň vane.

„Pro Tebe trpět, naše touha, Pane!“
dav postav temných v klenbách zahovoří —
„Tvá, jenž jsi zplodil nás v své smrti hoři,
nech ve všem, všude jen se vůle stane!“ — —

Hrom zarachotil, děsné bouře vzruchem
kříží se blesky. Temné noci vzduchem
na křídlech dravců vichorové letí;

a davy četné jako pírka smetí
rozválí vztekle. Leč kdy ničí, maří —
ten maják z moře v celý svět již září.

Volné listy,

k nimž látku sebral na Parnasse českém a ještě jinde Frant. Pohunek.

Motto: „*Alle menschlichen Gebrechen*
Sühnet reine Menschlichkeit.“ (Göthe.) —
„*Wenn der Teufel heute sichtbar aufträte,*
es wäre seine natürliche Maske die eines
Professors der Moralphilosophie“.

(Franz von Baader.)

Dle Aristotela, jak jsme podotkli v čísle předešlém, není ani podmínkou ani normou mravního lidského jednání nějaký vyšší, božský zákon; podobně i cílem mravnosti není dle něho život budoucí, kdež by člověk podle zasloužení byl buď odměněn nebo potrestán, spíše chce míti tento filosof mravnost bez Boha, platnou jen pro tento život vezdejší. Konečným účelem lidského jednání jest mu blaženosť, ale jen taková, jakéž možno dosíci v životě pozemském. Blaženosť tato záleží co do podstaty své v ctnostném jednání, přede vším v myšlení spekulativním (θεορία), kteréž dle něho stojí na rovni s ctností nejvyšší, s moudrostí totiž. Aby však byla blaženosť tato plnou a dokonalou, potřebuje ještě některých doplňků a sice přede vším dlouhého života, by jí mohl člověk déle užívati; dále jest k tomu nezbytně třeba, aby byl člověk tělesně zdráv a měl, když ne nadbytek, tedy aspoň dostatek statků pozemských, nebo neduživec bolestmi trápený, neb chuďas, jenž postrádá hmotného blahobytu, nemůže prý nikterak býti šťastným; mimo to prý jest člověku třeba ještě přátel, neboť rozmluva a obcování s přátely podporují prý a sílí ctnosť, čímž prý přispívají mocně ku štěstí a blaženosti. Ctnosť má tudíž dle Aristotela jediné ten účel, aby ve spojení s dlouhým životem, zdravím a blahobytem takovou zjednala člověku blaženosť, jakéž lze jest dosíci v tomto životě. Vyššího vztahu ctnosť dle něho nemá. Jenom pro stát ještě má dle něho ctnosť jakousi důležitosť, jelikož prý člověk ctnostný a tudíž šťastný bývá i dobrým občanem. V tomto ohledu snížil pohříchu Aristoteles vznešený pojem ctnosti na pojem pouhé ctnosti občanské. Dle něho má člověk jenom z dvojí příčiny po ctnosti

toužiti: aby šťastným byl jako jednotlivec a jako člen státu, aby byl dobrým, věrným občanem. Vyšších, za tento život sahajících motivů pro mravné jednání člověka ve filosofickém systemu Aristotelově není. Vyšší, božské vůle člověk dle něho ve svém jednání dbáti nemusí. Že staří pohané bohů svých nikdy nemilovali a že se domýšleli, že ani bohové lidi nemilují, spíše jim štěstí jejich nepřejí a závidí, jest z dějin náboženství s dostatek známo; ale Aristoteles šel ještě dále — a non esse ad non posse — a výslovně učil, že prý jest láska bohů k lidem a lidí k bohům naprosto nemožna.

Ze všeho, co tuto pověděno, jesti patrno, že mudřec tento úplně roztrhl, co patří přirozeně a nutně k sobě: mravnosť a náboženství, a že se snažil zbudovati ethiku nikoli na pevném základě náboženském, nýbrž na základě úplně samostatném a nezávislém, ale též zároveň velice vratkém a nestálém. Ani paprsek s vyšších, nebeských sfér nespadá tu více na mravní jednání člověka, žádná vyšší idea ho více nesílí a nepovznáší; člověk tu odkázán úplně sám na sebe. Jak hluboko stojí v tomto ohledu přese všechny zvučné, krásné sentence o mravnosti Aristoteles pod Platonem!

Tohoto mravně autonomistického stanoviska držela se pevně — aspoň co do podstaty — filosofie řecká, i když jí po smrti Aristotelově nastala doba neodvratného úpadku. Přede vším to byli stoikové, kteří vyvinuli Aristotelem hlásaný a zastávaný princip, že mravnosť spočívá sama na sobě, na základě vlastním, samostatném a od náboženství že jest nezávislá zcela důsledně až do krajností. Život mravný jim byl něčím takořka absolutním. O ctnosti hlásali, že prý nemá svého nejvyššího cíle v Bohu a věčné odplatě, nýbrž že prý jest sama sobě cílem. Ctnosť sama o sobě beze všeho dálšího účelu a vztahu jest dle stoiků milá a vzácná. Toužiti po ctnosti má prý tudíž člověk ne pro odměnu časnou nebo věčnou, nýbrž jenom z lásky ku ctnosti samé, kteráž prý jest nejen dobrem nejvyšším, nýbrž i zároveň dobrem jediným, tak výhradně je diným, že kromě ní není pro člověka žádného pravého dobra více. Ovšem jest pravda, že stoikové rozuměli ctností „život dle přírody“ t. j. podle božského v přírodě se jevícího zákona, s kteroužto frasí bychom úplně mohli souhlasiti, kdyby jí byli stoičtí mudrci rozuměli tolik jako: žíti dle duševní přirozenosti naší t. j. podle zákona, jejž v nás Bůh štípil hned při stvoření a jenž k nám mluví hlasem svědomí; ale stoikové chybovali tím, že nečinili žádného určitého, podstatného rozdílu mezi Bohem a přírodou. Zákon boží jevící se v přírodě byl jim ne úkonem zákonodárné vůle božské, nýbrž zjevením se čili výronem božké bytosti, tak že byla jejich mravouka zcela a úplně naturalistická či pantheistická a stýkala se v době pozdějšího svého vývoje obzvláště u Marka Aurelia ve velmi mnohých věcech s morálkou buddhistickou. Považovalť stoik za nejvyšší úkol snahu po „ctnosti“; ctnosť mu byla moudrostí, dobrem nejvyšším, dobrem absolutně postačitelným čili zkrátka: vším. Stoický mudřec má prý dost na své „ctnosti“ a proto prý jest lhostejným ku všemu, k radosti i žalosti, rozkoši i bolesti; nic prý nedovede rozrušiti jeho duševní rovnováhu. Zároveň s „ctností“ dosáhl prý božské apathie či atharaxie t. j. stavu, v němž na člověka nic více žádného dojmu nečiní, nic jeho žádosti více nebouří, nýbrž kdy

člověk povznesen nad všecky různé snahy a tužby a nad všechny mnohotvárné změny života obecného z božského svého klidu ničím více nebývá vyrušován. Stoický mudřec prý je v pravdě volným, v pravdě bohatým, v pravdě králem, knězem a věštcem a soustřeďuje prý v sobě všecky jen možné dokonalosti [1]), tak že prý jest co do své vnitřní hodnoty roveň samým bohům, ano ve svém způsobu sám skutečným bohem. Všecko, co činí, jest prý dobré; ctnosť, jíž jednou nabyl, nemůže prý už nikdy víc ztratiti, nechť by činil, co chtěl. Sám Zeus prý není o nic víc než stoik jenom leda o to, že jest nesmrtelný.

Dále ještě jíti „ctnostní" stoikové ovšem už nemohli, vždyť se dostali od ethického autonomismu až ku čirému antinomismu; chtěli míti morálku nezávislou na zákoně božském a dospěli důsledným provedením svého principu nejen ku morálce bezzákonné, nýbrž přímo protizákonné, dospěli k mravouce, kteráž byla na mnoze naukou nemravnosti. Ctnosť tu přešla v nectnosť a ctnostný stoik nebyl ničím jiným leč karikaturou člověka ctnostného, karikaturou tím odpornější, čím byl ve své domnělé ctnosti pyšnějším a domýšlivějším. Nemůžeť býti nic odpornějšího a protivnějšího než-li člověk, který se nadýmá a nafukuje, jinými pohrdá a se chlubí tím, čeho nemá, jako to činili stoikové, čímž ovšem ukázali, kam a k čemu vede ta příliš chválená mravnosť nezávislá. Přese všecko vychvalování ctnosti, přese všecko pro ni horlení zhrdal stoik v pýše v pravdě ďábelské všemi zákony božskými i lidskými, tvrdé, že on sám jest sobě zákonem, sám sobě normou a pravidlem dobra; jakéhosi objektivného, od vůle jeho nezávislého zákona božského že prý vůbec není; od jeho libovůle prý to závisí, sníží-li se k plnění některého zákona nebo nesníží, ale ať prý zákon plní či přestupuje, vždycky prý jedná dle podstatně v sobě samém bytujícího zákona božího a hřešiti prý ani nemůže, neboť ctnostnému je prý všecko ctnostné, čistému všecko čisté a zodpovědnosti prý se nebojí, proto že jest sám částkou bytosti boží (Plutarch; Weiss I. 36—37.). Není divu, že mnozí stoikové přese všechnu či právě p r o svou hrdou mravouku v životě praktickém a na mnoze i v theorii neliší se valně od cyniků a nohsledů Epikurových, jež sami pohané v ohledu mravním nepříliš choulostiví nazvali trefně „Epikurovým stádem". Vždyť i Ueberweg [2]), jenž je béře v ochranu proti výčitkám Sexta Empirika, který proto káral, že prý i skutky nejhanebnější považují za dovolené, musil přiznati, že stoikové každý skutek i takový, jenž pokládán jest za velmi zločinný, považují za dobrý, když vykonán jest s dobrým úmyslem, jinak za zlý. Podobně o nich musil ačkoli nerad i Brandis přiznati, že nedospěli k žádné objektivně platné mravnosti. Krátce řečeno: s t o i k o v é u č i l i, *že účel posvěcuje prostředky.* A ku podivu! Čemu učili „mudrci" zřejmě a bez odporu, to jest připisováno a vytýkáno — křesťanství!! Již svatý Pavel hájiti se musil proti tomuto drzému nařčení (Řím. 3, 8.) a zmíněnou zásadu přísně odsoudil. Ale od těch dob kolikrát již byla

[1]) Marc Aurel na př. napočítal svých „ctností" a dokonalostí nic víc a nic míň než s t o j e d e n á c t! Jaci to byli tenkráte „ctnostní" lidé!!

[2]) Geschichte der Philosophie I. 216.

od nepřátel církve hlásána a praktikována [3]), kolikrát zároveň od těchže nepřátel přičítána církvi!!! Ne, církev katolická nikdy neučila a neučí dosud, že by účel posvěcoval prostředky; to nechť si pamatují tolerantní naši básníci, spisovatelové a filosofové a všichni svobodní myslitelé, jejichž celá svobodomyslnosť záleží často v tom, že se domnívají, že jsou od myšlení osvobozeni, jejich plitká tvrzení a patrné lži že jim musí každý věřiti na slovo a že zaslepeni jsouce hrdým tímto domněním, přestávají mysliti nejednou již tam, kde řádné myšlení teprv začíná!

Abychom ukázali, že stoikům nečiníme křivdy, stůjž zde jenom toto. Dle svědectví pohana Plutarcha učili stoikové, že prý jest zlo nutnou podmínkou krásy, ano podmínkou trvání světa (Com. not. adv. stoicos.). Chrysipp, tento nejpyšnější ze všech stoiků na př. dokazoval, že jest zlo ve světě rovněž tak nutné jako dobro; ano přímo podmínkou dobra, nebo beze zla nebylo prý by ani dobra; jsou-li mezi lidmi někteří dobří a jiní zlí, jsou prý toho příčinou jenom rozdílné jejich vlohy a schopnosti. Někdy prý jest přímo nutností činiti zlé, aby vyšlo dobré (čili jinak: účel posvěcuje prostředky!). Podobně učil již Jason Pherejský dle svědectví Aristotelova (Rhetor.) a Plutarchova, že třeba jest v malém spravedlnosti nedbati, by byla zachována spravedlnosť ve velkém. Stoik Karneades šel však ještě dále a snažil se Římany přesvědčiti, že prý jest spravedlnosť v životě občanském a společenském jenom škodliva; třeba prý páchati nespravedlnosť, aby se dospělo ku blahu a štěstí. — Nač však se zdržujeme u jednotlivých jmen? vždyť jest nauka skoro všech stoiků jednostejná a vyslechnem-li jednoho, vyslechli jsme všechny. Tlumočníkem za všecky budiž nám stoik korunovaný, velice chválený od svých současníků [4]) a ještě více od moderních mudrců a básníků, zvlášť od Vrchlického, — Marcus Aurelius! A čemu že učí tento císař-filosof? „Nestarej se o nic. Nediv se ničemu. Nežádej si ničeho. Nevyhýbej se ničemu. Nic nechval, nic nekárej; nebo to chválou nebude lepší, aniž hanou horší. Kdo se něčemu diví, činí se směšným; moudrý jest ke všemu lhostejným.

Všecko spočívá pouze v domnění. Člověk trpí, proto že se trpěti domnívá; změň svoje mínění a budeš prost svého utrpení. O jiné se nestarej; jdi svou cestou a čiň jen to, co musíš. Uzavři se sám do sebe. Světa nepředěláš. Všecko jest dobré, co a jak se děje a jinak to ani býti nemůže. Co je ti do toho, je-li jiný zlým? Nech hříšníku jeho hřích a nevyrušuj se ze svého klidu. Střež se zlosti, střež se zármutku, střež se bolesti, střež se boje proti zlému, střež se horlení pro dobré. Kdo se nad nemocí, smrtí, hanbou rmoutí, jest blázen. Kdo nad něčím naříká, jest jako štětináč (porcus — praví tento císařský filosof), jenž sebou škubá a kvičí, když ho zabíjejí.“ Odporovati žádostem zlým, není prý třeba, jelikož prý jest

[3]) Státnická moudrosť Machiavelli-ho a jeho stoupenců spočívá úplně na této zásadě.

[4]) Ovšem ne ode všech. Mužové duchaplnější jím buď pohrdali, aneb si z něho tropili žerty. Konstantin Veliký nazývá jej na př. komickou figurou mezi římskými císaři; Avidius Cassius poctil ho jménem filosofické báby (philosopha anicula) čili moderněji: filosofa punčošky a doktrináře, jenž nemá pro vlasť žádného citu. (Weiss III.)

duch bez toho nad všechno tělesné povznesen. Toho však prý se má člověk chrániti, aby nezačal něco zbytečného. Nejlépe prý jest žíti jako poctivec a nestarati se vůbec o nic (Weiss III. 104. 108. 113—114.). A poctivcem býti bylo dle stoiků věcí velmi snadnou. Vždyť ten, kdo měl „ctnosť“ jednu, měl dle nich ctnosti všechny, byl v pravdě „moudrým“ a „ctnosť“ svou „ztratiti nemohl“; i nejohavnější neřesti považoval stoik za dovolené, nebo i v těch prý může ukázati duševní velikosť svou, právě tak prý jako v konání ctností nejvznešenějších. (Plutarch, Stoic. rep.; Diog. Laert.). Zdali tu ještě možno mluviti o nějaké mravnosti, suď každý sám. K tak šeredně bídným a smutným koncům dospěla hrdá autonomistická morálka „ctnostných“ stoiků; a k podobným koncům musí nutně vésti každá mravouka, kteráž nezná Boha a popírá osobní trvání duše po smrti těla.

My jsme u této filosofické sekty zvláště pak u Marka Aurelia jenom proto tak dlouho pozdrželi se, že mudrování moderních filosofů, aesthetiků a filosofických básníků není ve mnohých a mnohých věcech skoro ničím jiným než přežvykováním toho, čemu již dávno učili stoikové. Jako u stoiků tak si též i u jejich moderních stoupenců mravní autonomismus a antinomismus, stoicismus á buddhismus, optimismus a pessimismus podávají ruce. Či nežádají aesthetikové a básníci pro genia tutéž mravní nezávislosť a nevázanosť, jakou pro „moudrého“ žádali stoikové? či nehlásají aesthetikové jako na př. Vischer a celá řada jemu podobných, že jest ve zlém táž mravní síla jako v dobrém a že jest dokonalý vzdor a odpor proti Bohu mnohem velebnější a aestheticky účinnější nežli nejkrásnější energie ctnosti?[5]) Či nemluví až k čirému buddhismu dospěvší Marc Aurel i z četných veršů našeho básníka „nejpřednějšího?“ Nemusí nám nutně vstoupiti na mysl slova tohoto korunovaného stoika, že prý duše naše úplně zhasne, úplně zhyne, tak že nebude ničím a nikde (Marc Aurel, Comm. 12. 5.; 8., 5.), když čteme u básníka:

„Nech svět a domů pojďme,
a v tiši jizby stinné
v snů moře duši hoďme (sic!),
snad splyne v nich a zhyne?“

(Vrchl. Jak táhla mračna 88.)

K ethice stoické družila se zcela přirozeně nezávislá „morálka“ epikurejská. Epikureovci shodovali se nejen v praxi nýbrž i v theorii ve mnohých věcech se stoiky, jen že byli ještě mnohem důslednější a radikálnější. Není-li Boha osobního, svatého a spravedlivého, není-li duše lidská nesmrtelná, není-li žádné zodpovědnosti leda snad nanejvýš před sebou samým, jak učila Stoa, — jest vůbec zbytečno hledati v ctnosti — třebas jenom theoreticky — cíl svého života, myslili asi Epikureovci a prohlásili za cíl života — rozkoš (τὴν ἡδονήν)! Základní myšlénka jejich „mravouky“ nebyla v podstatě ovšem ničím novým a v praxi bývala už dříve nejednou prováděna, nebo i mudřec starozákonní uvádí bez-

[5]) Tak dí doslovně Vischer: Ueber das Erhabene und Komische str. 75.; a tento Vischer se vyhlašuje i taky u nás za autoritu a jeho spisy a spisy aesthetiků jemu podobných čítá pilně i naše česká studující mládež a slýchá přednášky prodchnuté tímtéž duchem!

božce takto mluvící: „Maně jsme narodili se a potom zas budeme, jako bychom byli nikdy nebyli; popel bude tělo naše a duch náš se rozplyne jako lehký větýrek; jméno naše přijde v zapomenutí a nikdo nevzpomene na skutky naše. Pojďtež tedy a požívejme dobrých věcí. Ověnčeme se růžemi, prvé nežli svadnou; nižádná nebuď rozkoš, kteréž bychom neokusili“ (Moudr. 2., 2—8.). Epikur a jeho stoupenci snažili se pouze ve své „fysice“ tyto zásady filosoficky odůvodniti a ve své „ethice“ (!) podati návod, jak že by měl člověk rozkoše užívati, aby si nepřipravil hoře a žal. O duši lidské učili podobně jako tak zvaní atomisté Leucipp a Demokrit, že prý sestává ze samých atomů, kteréž prý se v niveč rozprchnou; totéž učili i taky o bozích a upírali jim všecku péči o svět. Za největší dobro pokládali rozkoš, za největší zlo opětně bolesť. Největší ctností byla jim opatrnosť t. j. umění zaříditi život tak, aby člověk zažil co nejvíce možno rozkoší a bolestí aby zakusil co možno nejméně, z čehož patrno, že jim byla „ctnosť“ ne jako stoikům cílem sama sobě, nýbrž toliko prostředkem k cíli velice nízkému, k rozkoši a životu příjemnému. Věru divná to „ctnosť“, která chytře vypočítává a uvažuje, jak by bylo lze užívati rozkoší a radovánek i druhu nejnižšího, aby to nemělo smutných následků, která uvažuje, jak by bylo lze roztříditi požitky, by jeden druhému nepřekážel a každý aby po sobě zanechal milou upomínku. Jak tu ještě možno mluviti o ethice, ba nauku tuto nazývati přímo ethikou, pochop, kdo můžeš. Ethika, kteráž učí, jak možno a jak třeba užívati světa, a kteráž o mravním uspořádání života lidského nemá ani zdání, není ethikou, nýbrž jenom pouhou chytrystikou a hodí se spíše pro zvířata nežli pro lidi, podobně jako ethika (!) našich materialistů, kteráž se jí podobá jako vejce vejci. Člověk může dle této mravouky činiti, co chce, jenom když umí jednání svoje tak zaříditi, by mu z něho vzešel požitek co možná největší a žádná bolesť! Odloučení mravnosti od náboženství vedlo tu k důsledkům hrozným a děsným, ku zničení totiž nejen mravnosti nýbrž i samého pojmu mravnosti, jenž byl nahrazen pojmem vypočítavé chytrosti. Tím však též pronesla nezávislá morálka soud sama nad sebou a Cicero měl úplně pravdu, když o epikurejské morálce napsal, že „nic není člověka nedůstojnějšího“ (De fin. 17.). Ethika, kteráž vede k takovýmto koncům, nemůže býti pravou, nýbrž musí nutně býti falešnou v základním svém principu. Odlučování mravnosti od náboženství, mravouky od věrouky musíme tudíž nutně prohlásiti za velmi nešťastný a osudný blud. Důkazem toho jsou dějiny stoicismu a obzvláště epikureismu; nebo když morálka spočívající na hrdém principu autonomistickém dospěje až ku zničení pojmu mravnosti, a zanikne v pouhém eudämonismu a hedonismu druhu nejnižšího, jest na bíle dni, že mravnosť odtržená od náboženství hyne a zaniká a na její místo že nastupuje nanejvýš pouhá zevnější slušnosť a obezřetná vypočítavosť. To nechť uváží i Dr. J. Durdík!

Z Řecka propadlého pro zkázu mravní záhubě politické dostala se nauka Epikurova asi v polovici druhého století před Kristem do Italie, kdež nabyla v kratičké době takého rozšíření, že to veliký vzbudilo obdiv. Když nauka tato hlásaná filosofy, opěvaná básníky

vnikla mezi lid, nastal v mravním ohledu všeobecný rozklad, tak že se zdálo, jako by Římané byli ztratili smysl pro mravnosť a vůbec veškerou mravní schopnosť, jako již dříve učitelé jejich — Řekové. Epikureismus zničil v nich úplně všechny jen poněkud vyšší mravní snahy. Neřesť byla takořka zbožňována a ctnosti dostalo se leda — výsměchu. Marně naříkali ne příliš četní šlechetní mužové. Tušili záhubu, znali její příčinu, ale aby ji odvrátili, nebyli s to. Tak dí Tacitus, že prý se ponenáhla začaly u Římanů neřesti okrašlovati a vychvalovati; lidé nevědomí a nezkušení že to nazývali humanitou, v pravdě však že to bylo částečným otroctvím[6]). „Naše neřesti jsou nesnesitelné, ale taky nezhojitelné," běduje Livius, „Jsme špatnostem již tak uvyklí, že sneseme i nejhorší", praví Tacitus (Hist.). „Žádná věrnosť, žádná zbožnosť. Všecko jest prodajné. Kdo má peníze, ten má právo. Ne cizí přemocí, ale naší vlastní ničemností zdá se všecko k záhubě spěchati." (Tak píše Lucanus). „Na vlasť nikdo více nechce mysliti; vždyť jest jméno Říma na celé zemi hanbou", běduje Plinius a mimo to dí: „Obcovati s lidmi jest rovněž tak obtížno jako nebezpečno; nahražujemeť jeden druhému zcela zbytečně všechen jed přírody." „Pozdější věkové," dí opět Juvenal, „budou snad míti rovněž tak špatné úmysly, ale nebudou míti moci, aby rovněž tak špatně jednali." Že ne malá vina a zodpovědnosť za trudný tento stav vedle filosofů spadá na básníky, dosvědčuje Cicero, neboť jim vytýká, že způsobují mnoho zlého; že líčí muže nejudatnější jako by to byly plačtivé ženy, že lichotí smyslům a při tom že jsou tak sladcí, že velmi mnozí básně jejich nejen čtou, nýbrž se jim i na paměť učí. Proto prý vymizela veškerá ctnosť i mravní síla, když k nepořádkům v rodině, k životu bez toho již chabému a zženštilému přistoupili ještě básníci se svými plody[7]).

K takovým koncům dovedla Římany filosofie odtržená od náboženství a z této filosofie plynoucí mravouka hovící všem vášním bez rozdílu. Všude mravní spousta, všude omrzelosť, všude rozervanosť a jako přirozený toho následek: úžasné množství samovražd. Že se při této skoro všeobecné omrzelosti a duševní rozervanosti, při těchto samovraždách děsně se množících celého národa nezmocnila zoufalosť, děkovati bylo jen té okolnosti, že v době hrozného tohoto úpadku oživly upomínky na staré tradice, věštící doby lepší.

Tou dobou zjevilo se na zemi křesťanství; vybavilo ducha lidského z bludných a zhoubných názorů, jimiž jej sevřeli filosofové, a jako náboženství přišedší s nebes obrátilo zraky člověčenstva opět k nebesům, neboť s sebou přineslo plnosť pravdy božské, již probudilo ducha lidského filosofy a sofisty až k smrti uspalého, ochablého a zmalátnělého k novému opět životu a způsobilo takový krásný, blahodárný převrat ve smýšlení, názorech a všech snahách

---

[6]) Paulatim discessum est ad ornamenta vitiorum; apud imperitos haec humanitas vocatur, cum pars sit servitutis. (Tac. Agric. 21.)

[7]) „Videsne, poëtae quid mali afferant? lamentantes inducunt fortissimos viros; molliunt animos nostros; ita deinde sunt dulces, ut non legantur modo, sed etiam ediscantur. Sic ad malam domesticam disciplinam, vitamque umbratilem et delicatam cum accesserunt etiam poëtae, nervos omnis virtutis elidunt." Dále píše, kterak prý Plato básníky právem vyloučil ze svého idealního státu a trpce ironicky dodává: At vero nos, docti scilicet a Graecia, haec a pueritia legimus et discimus; hanc eruditionem liberalem et doctrinam putamus!" (Cic. Tusc.)

lidstva, jakého svět dosud neviděl. Proti nezávislé, beznáboženské ethice pohanské prohlásilo křesťanství, že náboženství a mravouka nerozlučně spolu souvisí, rozptýlilo světlem svého učení bludy pohanské a vštípilo lidstvu ony zásady a nezvratné pravdy, na nichž mravouka pevně spočívá a o něž se zároveň opírá její podstatná s vírou souvislost.

Proti nestálým, různým míněním o tom, jak že by se měl člověk chovati, aby byl člověkem řádným a ctnostným, prohlásilo křesťanství nezměnitelný zákon, pocházející od Boha samého a tudíž povznešený nade všecku lidskou libovůli. Zákon tento žádá poslušnost od jednoho každého bez výjimky a sice nejen poslušnost zevnější, nýbrž rovněž tak ba více ještě poslušnost vnitřní, t. j. ochotné a radostné podrobení vůle své vůli boží, neboť jenom za těchto podmínek možný jest život mravný. Tím přišlo lidstvo opětně k vědomí, že jest Bůh pramenem všeliké mravnosti a veškerého řádu mravního a že bez Boha o nějaké ethice toho jména hodné nemůže vůbec býti ani řeči. Prohlášením mravního nezměnitelného zákona vyplývajícího ze svrchované vůle boží, vyvýšeného nad lidskou libovůli a nade všecka různá mínění a vížícího všecky bez rozdílu zavedlo křesťanství do mravouky pojem povinnosti, kteráž se nedá oddisputovati žádnou sofistikou. Bez tohoto pojmu povinnosti, bez tohoto mravního *imperativu* není pravá mravnost ani možna; nebo kde není žádné povinnosti zakládající se na vůli vyšší, tam vládne libovůle. Kde jsou pán a služebník a soudce jednou a touž osobou, jako je to v tak zvané morálce nezávislé, tam se špatně poroučí, ještě hůř poslouchá a nejhůře soudí; tam jest, krátce řečeno, čirý anarchismus. Úkolem mravouky musí však býti tomuto anarchismu, této libovůli postaviti hráz pevnou a nezdolnou. Vyluč z mravouky pojem povinnosti uložené autoritou vyšší a porušil jsi veškeren mravní život. Nebo kde v hloubi srdce a ve svědomí neozývá se hlas: „to máš činiti, to jest tvou povinností, jíž ti ukládá vůle Nejvyššího," tam jest těžko obstáti, těžko odolati proti návalu nezřízených vášní; tam člověk tisíckrát spíše poklesne, než jednou zvítězí a zaslepený rozum bude ještě pád třebas nejhlubší smělou sofistikou omlouvati. Křesťanská mravouka vypovídá však hříšným náklonnostem a vášním nezřízeným neustálý boj, nesmlouvá s nimi a nečiní jim žádných ústupků. Nechť si vystupuje zlá náruživost neb hříšná žádost, neb lákání k hříchu v jakékoli podobě, pod jakoukoliv rouškou, nechť slibuje cokoliv, křesťanská mravouka volá rozhodně: „není ti dovoleno". Při tom však se nespokojuje zachováním pouhé zevnější mravopočestnosti, nýbrž doléhá na vnitřní zušlechtění a zdokonalení člověka v duchu zákona daného Kristem; zevnější naše mravní úkony mají býti odleskem našeho nitra. Pouhá legalita, pouhá mravnost zevnější, kteráž se neopírá o vnitřní mravné smýšlení, nemá v křesťanství pražádné ceny, neboť křesťanství netrpí žádného farizeismu, aniž se spojuje s poctivostí jenom takovou, kteráž nepřichází do žádného sporu s trestním zákonníkem a kteráž se nemusí lekati zraku bdělé policie.

Z toho vidno, že křesťanství žádá od nás mnoho, že žádá dokonalost mnohem větší než-li kterákoliv jiná mravouka; za to však též dává člověku sílu, aby povinnosti, jež mu ukládá, mohl plniti. Posilou touto jest milost boží. Ovšem jest pravda, že má člověk

konati dobré z lásky k dobrému a zlého opět varovati se, proto že jest to zlé; tak tomu chce i křesťanství. Ale jelikož člověk, tak jak nyní jest, silnějších a mocnějších potřebuje pohnutek, aby dobré činil a zlého se varoval, podává mu křesťanství motiv takový, nad nějž mocnějšího a silnějšího není, neboť slibuje dobrým a ctnostným odplatu věčnou v Bohu, zlým pak vyhrožuje věčným neštěstím a odloučením od tváři boží. Nechce však křesťanství, by člověk konal dobré jenom pro odměnu a tudíž pouze jaksi z egoismu, aniž chce, by se člověk varoval zlého jenom z otrocké bázně před trestem, nýbrž uvedlo do mravouky motiv ještě jiný mnohem vznešenější a idealnější, žádajíc by se člověk varoval zlého a konal dobré z lásky k Bohu a z lásky k bližnímu. „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého, z celé duše své, ze vší mysli své a ze vší síly své; a bližního svého budeš milovati jako sebe samého.“ Takováto slova nevyšla z úst lidských, slov takových svět nikdy neslyšel. O mravnosti, jejíž normou jest vůle Boha nejvýš svatého, pohnutkou či motivem láska k Bohu a cílem věčná blaženost v Bohu, světu se před Kristem ani nezdálo.

Nebylo však též snadno vštípiti světu tuto mravouku nad vše jiné krásnou, vznešenou a velebnou a bylo by se to nikdy nezdařilo, kdyby bylo křesťanství zůstalo při pouhých mravních předpisech, nebo více ještě nežli vznešených mravních naučení potřebuje člověk mravního idealu, potřebuje vzorů, kteří by mu příkladem ukazovali cestu k tomuto idealu. Pouhý rozkaz nerozehřeje srdce člověka a nenadchne jeho pro dobré. Má-li však člověk vedle chladného rozkazu zákona před sebou zároveň ideal a spoluvzor, na němž vidí onu dokonalosť, ku kteréž ho zákon vésti chce, uskutečněnou, zářící v plné kráse a v plné vznešenosti, zmocní se srdce jeho posvátný zápal a dodá mu síly, aby s radostí toužil dospěti až k oné výši, na níž spatřuje vznešený ideal svůj. Ale takovéhoto mravního idealu, takovýchto vzorů nebylo v žádné nauce náboženské a v žádném systemu filosofickém v době předkřesťanské, tak že Cicero nad tímto nedostatkem právem naříkal, řka: nemáme žádného dobrého a zdařilého vzoru práva a pravé spravedlnosti. To, co máme, jsou jen pouhé stíny, pouhé obrysy, a kdybychom aspoň těch následovali (Cic. Off. 3. 17. 69.). Plato sice vyřkl překrásné slovo, řka, že se má člověk státi podobným Bohu; ale nedovedl povědíti nám, jak bychom se této podobnosti s Bohem dopracovali, nemohl nám též ukázati příklad této chválené Bohu podobnosti. Ale křesťanství odkázalo nás nejen k idealu, jímž jest Bůh sám, řkouc: „Buďte dokonalí jako Otec váš nebeský dokonalý jest,“ nýbrž ukázalo nám též tento ideal zosobnělý v Boho-člověku, Ježíši Kristu, kterýž jednal, žil a učil tak, že mohl právem říci: „učte se ode mne všichni; příklad dal jsem vám!“ A jaký příklad! Nebylť Kristus jenom učitelem, nýbrž i činitelem všeho, čemu učil, ba dříve činitelem než-li učitelem: coepit facere et docere. Mluvil jako moc maje a ne jako mluvívají lidé. Slovo u něho bylo skutkem; učení životem a život učením. Jen on mohl říci: „Kdo mne následuje, nechodí ve tmách, ale bude míti světlo života.“ Hledejme vzor kterékoliv ctnosti, nikdež ho nenajdeme v takové kráse a dokonalosti. Byli sice mužové, kteří vynikali tou neb onou ctností a kteří v době své úzkému kruhu svých soukmenovců mohli býti vzorem;

ale nikdy nebylo člověka takového, jenž by mohl býti vzorem pro všechny, dle něhož by se mohli říditi lidé všech věků, všech pásem země, všech národností bez ohledu na stav, stáří a povolání![8])

Vzorem takovým jest jediný Kristus, jenž v sobě soustřeďuje všecky lidské ctnosti v nejkrásnější míře a harmonii a jenž jest proto člověkem dokonalým, člověkem idealným a pravým člověka idealem. Proto jest též možno jednomu každému následovati jej a čím dokonaleji jej kdo následuje, tím dokonalejším stává se člověkem. Důkazem toho jsou naši světci, důkazem toho jest ta velká změna v životě jednotlivců i celých národů, přijavších křesťanství a přilnuvších k němu celým srdcem svým. Náboženství proniklo veškerý jejich život a naučilo je ctnostem takovým, jakýchž dříve ani netušili, neboť veškery předpisy náboženské jsou v křesťanství zároveň předpisy mravními a předpisy mravní opět zároveň náboženskými. Jedny od druhých děliti se nesmí. Víra jest stromem, mravnosť pak ovocem na tomto stromě; a jakož není lze vypěstiti ovoce beze stromu, tak též není mravnosť toho jména hodná možna bez víry. A proto, co Bůh spojil, toho nerozlučuj filosof ani básník.

(Pokračování.)

Tam k modrým výšinám!

Tam k modrým výšinám! Toť moje touha,
toť rozehraných citův svaté přání,
kdy všecka spanilá a čistá, pouhá
se poesie snáší kol mých skrání.

Tam přes hory až k modrým výšinám,
kde hvězdy kmitají, jak bájí světy,
tam toužím, neb ty říše dobře znám —
vždyť často zjevují mi krás svých květy!

Mír posvátný kde dává srdce boží,
kde hoří láska k člověčenstvu všemu —
tam tužba má se utišena složí,
neb nebude již rmoutiti se čemu.

Jest krásno sice dlíti v zemi té,
jež krásou vznešenou mým očím kyne,
přec duše po cestě — ač trnité —
vždy touží, jež nás vede k vlasti jiné.

Jaromir Chod.

[8]) Nechť to někdo zkusí a nechť se snaží následovati na př. Sokrata, Platona, Zaratustru, Alexandra, Caesara, Napoleona I. neb kteréhokoliv velikého muže a přesvědčí se sám, že mu to bude buď zhola nemožným aneb že bude velkého vzoru svého toliko směšnou karikaturou!!

Jarní píseň.

Petrklíč vyzvání
žlutavým květem.
Sladounké trnutí
zachvělo světem.

Princ jaro zašlehlo
čarovným prutem
a hned vše ožilo
jak v hradu ssutém.

Vyzvání po kraji,
že tu už vesna
a budí poupata
zimního ze sna!

Na tisíc sedmikrás
hlavinku zvedá
s violou šeptá si
sasanka bledá . . .

Všechno se usmívá,
stará zem plesá,
a k tomu hudba zní
z temného lesa!

P. Václav Červinka.

Z písní Ferd. P. Místeckého.

V lese.

Dnes poprvé zase po zimě chladné
v taj svižných tvých jedlí přicházím, lese,
a křídlo mé duše k rozmaru pne se
jak břečťanu náruč k sosence ladné.

Dnes poprvé zase poslouchám kosa,
jak samičku prosí, hnízdo ať strojí
a každý zvuk růží na hlavu moji
se vábně snáší jak do zvonků rosa.

Dnes poprvé zase zelení mechu
jdu s potůčkem blažen ze šera smrčí
a směju se, jak se jahoda krčí,
by neztříknul na ni v žertu a spěchu.

Čím to?

Čím to, že se jarním tonem
zachvěly mých ňader struny,
jak by větru hebká peruť
sáhla lípám do koruny?

Čím to, že si myšlénky mé
ověnčily kvítím čela,
jak nevěstu bílé družky
kdy se chystá do kostela?

Že co znělo v srdci kvilem,
jásá, šumí ptačím plesem,
že mou duší štěstí táhne
jako vůně chvojným lesem?

Jarní noc.

Modravou výší hvězdy se jiskří,
v rákosí víly šeptají
a v zlato kučer leknín si vinou,
ze křoví znělky slavíka plynou
přes perly květin ku háji.

Jasmíny voní, světlušky skáčí,
mateří douška vane dech,
na trsu růže ze sna se směje
jak dívčí zor, kdy k okénku spěje
milý jun s písní na retech.

Div srdce tady nepukne blahem!
Dvé křídel slyším vláti kol . . .
anděl to snad, co ráje práh střeží,
útěchy nese lupení svěží
slzám a hoří v zemský dol.

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Pokračování.)

Jest zajímavo stopovati, s jakým zápalem bylo tehdá psáno o Jablonském, jaké nadšení dovedlo v těch dnech pouhé vyslovení jeho jména anebo připomnění některého jeho verše všude vzbuditi. Spisovatelé a básníci péra povolaného chopili se okamžiku, aby v něm upozornili národ na význam, jaký má pro nás Boleslav Jablonský a v tu chvíli jako vnuknutím božským proneseno bylo o něm mnoho spanilých myšlének, svědčících vesměs o tom, že byl Jablonský dobře pochopen.

Vizme, co píšou v té chvíli o Jablonském veřejné listy české i jiné:

Pokrok: „Básnik umřel právě ve chvíli, kdy přilnutím Polana k Čechu má se skutečně položiti pevný základ k šťastnější budoucnosti obou národů, bratrských. Pevnější než kdy dříve uzavřen svazek mezi zástupci obou národů ve sboru zákonodárném — kéž by tento svazek provázelo povždy žehnání duchů tak šlechetných, jaké byl náš Boleslav Jablonský!“

Politik: „Karel Eugen Tupý zaujímá mezi muži, kteří si obrali ve smutných dobách za úkol životní národ český k lepší budoucnosti vstříc zavésti, jedno z předních míst. Mezitím co jedni chopili se péra, aby v žurnalech a knihách lid k činu pobízeli, druzí opět s tribuny řečnické pro právo národa horlili, chopil se on — pěvec požehnaný — lyry, aby na lid působil písněmi svými a mocí zpěvu probudil lásku k Bohu, lásku k vlasti. Jeho básně provanuty jsou nezměrnou láskou k vlasti, a nalezly ohlas v srdcích národa, který on tak miloval a kterému tak cele žil“.

Národní Listy: (z péra Nerudova.) „My staří zahradníci", říkával Jablonský, když rozmlouval o nynější české poesii, jejíž pokroky sledoval přímo se zanícením. Však to byl šťastný zahradník! co on byl nasázel, kvetlo před vlastníma jeho očima po půl století, čerstvě a mladě, jako by v prvním ranním rozpuku, a vzrostlo v celý háj, jímž zvonily zase písně jeho.

Jen se přiznejme, co mladíci jsme také snili o té nešťastné Jablonského lásce. Psali jsme pokračující písně jeho „Písní milostí", psali o něm novelly — já sám mám na svědomí dvě. Odlehlá prostora Strahova, lesnaté jeho stráně a tiché vinice, jimiž Jablonský se co kněz premonstrát procházel, zvyšovaly romantiku a my se jí podávali tak rádi — vždyť jsme šli takto ve šlépěji jeho".

Przeklad Slovianski (polský časopis věnovaný zájmům českým, ruským a polským): „Boleslav Jablonský, jenž většinu života svého prožil ve staroslavném Krakově, má též pro nás Poláky zvláštní význam; miloval upřímně i tuto svoji druhou vlast a pracoval svědomitě i ku blahu našeho lidu. Náležel k oněm, kteří usilují o bližší spojení dvou slovanských kmenů, doposud nesbližívších se tak, jak by toho jich obapolný prospěch a zároveň zájmy všeho Slovanstva vyžadovaly. Jablonský psal i polské básně, jež za svého života neuveřejňoval a český básník zasluhuje i na tento spůsob pozornosti Poláků".

Czas (z péra Jul. Miena): „Básně Boleslava Jablonského jsou psány tak srdečně a prostě, že při nich nemožno zůstati lhostejným a obojetným. A jakž by mohlo býti jináče! Básníků tak opravdu českých nebylo doposud jako je Jablonský a kdybychom chtěli připomenouti si některého nejznamenitějšího, nejvíce čítaného i nejmilovanějšího básníka, kohož jiného v českém národě jmenovali bychom než-li Boleslava Jablonského? — V pozůstalých rukópisech jeho nalézá prý se celý druhý svazek básní jeho, psaných v řeči polské. Vydání jejich bylo by u nás velmi žádoucno, neb tím by stal se dokonalým vížitelem dvou bratrských národů. Paměť Jablonského bude vryta v srdcích polských rovněž tak jako v českých. Šlechetná země, která jej splodila, touží po tom, aby milovaný její syn odpočíval ve vlastním jejím lůně".

Mezitím v Praze počali se ozývati vážní hlasové, z prvu v obmezených kruzích přátelských, až konečně hlasové ti proměnili se v obecné přání národa českého — aby mrtvola pěvce českého převezena byla z Polska do Prahy, tak jak toho sobě Jablonský za živa přál, chtěje odpočívati v rodné zemi své:

„Ó jest-li cizí kraj
mé kosti pochová —
to aspoň srdce mé
tam přijmi, vlasti má!"

Hlavním původcem a duší této myšlénky byl Vojta Náprstek, jenž se svou spanilomyslnou chotí také hned k účelu tomu složil 100 zlatých. Zatím myšlénky této ujal se pevně „Svatobor", rozhodnuv se, že svým nákladem postará se o převezení tělesných ostatků svého čestného člena do Prahy. Svolení biskupa krakovského, abatyše kláštera zvěřineckého a opata strahovského [112]) brzo

[112]) Vojta Náprstek jednal s drem. Riegrem jakožto předsedou „Svatoboru„ v záležitosti této a s opatem strahovským Zikmundem Starým. Opat i kon-

bylo k tomu vymoženo a přikročeno k činu. Úloha převézti tělo zesnulého Boleslava Jablonského ze Zvěřince do vlasti svěřena byla známému pěstiteli vzájemnosti česko-polské, spisovateli Eduardu Jelínkovi.

Opat strahovský dal Jelínkovi plnou moc ku všelikému jednání s úřady krakovskými.

Dne 4. března 1881. ráno vyjel Eduard Jelínek z Prahy, aby vykonal čestnou povinnost sobě svěřenou. Hotel, kdež se Jelínek v Krakově ubytoval, stal se předmětem neobyčejné pozornosti krakovského lidu, jenž snažil se zástupci Čechů ukázati, jak vřele rodáka jeho milovali. Jelínkovi strkány byly od řemeslníků, vojáků a j. kusy papíru, na rychlo tužkou popsané, jimiž svoji soustrast nad úmrtím mileného probošta vyjevovali [113]).

Mezitím co Jelínek vykonával v Krakově úkol sobě svěřený, odehrával se v Praze boj mezi přáteli a ctiteli Jablonského, na který hřbitov miláčka svého mají uložiti. Mrtvola Jablonského jakožto řeholníka náležela dle stanov klášterních do hrobky řádové v Košířích. Tu však tři pražští spolkové: Umělecká beseda, Hlahol a Akademický čtenářský spolek dohodli se dne 8. března, že budou společně žádati opata strahovského, aby dovolil tělo básníkovo pohrobiti na Vyšehradě. Akademický čtenářský spolek podal však ještě téhož dne na Strahov peteci následujícího znění: „Slavnému konventu premonstrátů v Praze. Dovolujeme si tlumočiti vřelé přání studentstva českého, aby miláček náš svaté paměti Boleslav Jablonský, čestný člen akademického čtenářského spolku, s přivolením slavného Konventu pohřben byl nikoliv ve hrobce řádové v Košířích, nýbrž na památném Vyšehradě vedle ostatních znamenitých synů a dcer národa našeho. Nehledí-li se ani k velikému významu místa tohoto, jest slušno uznati, že Král. Vyšehrad je pěvce Jablonského daleko důstojnější — a nad to hřbitovu košířskému není již dlouhé trvání vyměřeno. Jsme přesvědčeni, že přání toho sdílí s námi všechna veřejnost česká.

V. Hübner, starosta. Fr. Vl. Vykoukal, jednatel.

Z výboru akad. čten. spolku v Praze 8. března 1881.

Právě téhož dne telegrafoval Vojta Náprstek, chtěje zítřejší prosbu tří spolků na Strahově ještě více sesíliti, do Vídně poslanci Tonnerovi, aby přiměl české poslance na říšské radě k podrobné žádosti. Telegram ten zní:

$^{8}/_{3}$1881. Z Prahy. Tonnerovi. Jen Vám do ucha. Všeobecné přání jest, aby byl Jablonský pochován na Vyšehradě, proto chtějí jít zítra k opatovi deputace Umělecké besedy, Hlaholu, Akademického čtenářského spolku. Vyzvete naše poslance na říšské radě, aby též poslali důraznou prosbu telegrafickou cestou direktně na opata, by k tomu přivolil. Žádost ta ať je opatřena podpisy aspoň

---

vent dali ochotně svolení k převezení mrtvoly Jablonského. Náprstek oznámil do Krakova tento úmysl.

[113]) P. Eduard Jelínek má uschováno několik takových lístků, jimiž lid krakovský city svoje nelíčeně projevoval.

několika závažných poslanců. Mám za to, že pak opat hned přivolí. Větší náklad s pohřbem na Vyšehradě spojený uhradí Umělecká beseda a jiní. Četl jste feuilleton v dnešních Národních? Díky za Vaše zajímavé dopisy. Opakuji, že žádosť Vás poslanců bude zajisté rozhodnou. Mrtvola přibude v pátek do Prahy, pohřeb bude v neděli. Náprstek."

Tonner odpověděl: $^9/_3$. „Byl již zaslán od poslanců podepsaný telegram direktně opatovi aneb bude zaslán teprve odpoledne".

Tak se stalo, že dne 9. března obdržel strahovský opat z Vídně žádosť, podepsanou 20ti českými poslanci:

„Praha, Strahov".

Vysoce důstojného pana opata uctivě prosíme, aby svoliti ráčil, by mrtvola Eugena Tupého pochována byla v nekropoli vyšehradské.

Poslanci rady říšské: Dr. Trojan, Tonner, Dr. Mattuš, Krejčí, Dr. Jansa, J. Kvíčala, Hewera, Dr. Čelakovský, Jos. Lad. Mašek, Dr. Jeřábek, Zeithammer, Mat. Havelka, Dr. Vendelín Grünwald, Em. St. Kletečka, Dr. Drouhenský, Frant. Neubauer, Dr. Mezník, Tilšer, Kar. Adámek.

Strahovský opat Zikmund Starý, svolav klášterní kapitulu, předložil jí žádosť českého národa, aby slavný básník Boleslav Jablonský a milovaný spolubratr řádu premonstratského Eugen pohřben byl na Vyšehradě. Bratří, ačkoliv neradi vzdávali se svého miláčka, přece důtklivé žádosti národa českého vyhověti byli ochotni.

Pohřeb Jablonského ze Strahova na Vyšehrad ustanoven byl na neděli dne 13. března, za kterýmžto účelem vydala král. kanonie strahovská úmrtní list [114]) a po příkladu tom učinili tak i jiní spolkové, zejména „Umělecká beseda" a „Akademický čtenářský spolek".

Na rychlo utvořivší se komité pro uspořádání pohřbu Boleslava Jablonského v Praze zvolilo si za předsedu dra. Strakatého,

---

[114]) Týž úmrtní list doslovně zní takto:

„Nížepsaný podává tímto svým a jménem celé král kanonie strahovské řádu premonstratského v Praze zprávu, že z usouzení Božího pozemskou pouť svou dokončil veledůstojný pan

Eugen K. Tupý (Boleslav Jablonský)

člen řečené kanonie a probošt při chrámu Páně farním a klášterním Panen Premonstrátek na Zwierzynci u Krakova a spolu bisk. komisař tamtéž; místodržan krakovský, examinator prosynod., inspektor škol národních na předměstích krakovských, úd literárního spolku „Svatobor" v Praze a mnoha jiných spolků a jednot v Čechách i na Hultči.

Týž zemřel, byv zaopatřen sv. svátostmi, dne 27. února t. r. o půl 1. hod. s poledne vodnatelností v 69. roce svého ve službě sv. Církve a pro zdar a slávu milené vlasti neúnavně činného života.

Tělesné pozůstatky zvěčnělého prostřednictvím sl. spolku „Svatobor" v pátek dne 11. t. m. z Krakova do Prahy převezené budou v neděli dne 13. t. m. o 2. hod. odpolední v chrámu Páně na Strahově dle ritu řádového vykropeny a pak na sv. poli Vyšehradském k odpočinku uloženy.

Slavná zádušní mše sv. zpívati se bude dne 14 t. m. o půl 10. hodině dopoledne v chrámu Páně na Strahově.

V Praze na Strahově dne 12. března 1881.

Sigismund Starý.
opat.

kterýž obdržel povolení pro všechny spolky a jednoty, které buď s praporem nebo bez něho ku pohřbu se dostaví a proto nebylo třeba jednotlivým spolkům účastenství své zvláště na policejním úřadě oznamovati. Zároveň pak uveřejněn byl všemi novinami pořádek při pohřebním průvodu.

Básník a genialní feuilletonista Jan Neruda, chrabrý přítel a ctitel zvěčnělého Jablonského, užil obecného rozrušení mysli ve chvíli, kdy mluvilo se a psalo velmi živě o místě, kde má Jablonský pohřben býti, k proslovení dávno chované myšlénky své krásné o zřízení českého Žalovu, místa to, kde by se vynikající mužové k čestnému odpočinku pohromadě ukládali. Romantická osobnost Boleslava Jablonského nejlépe se mu naskytla za příležitost ku pronesení romantického návrhu jeho. V „Národních Listech“ pod čarou vyskytl se návrh jeho vetkaný ve tklivé vzpomínce na Jablonského.

Neruda psal následovně:

„Hřbitov vyšehradský vyhlédnut za pohřebiště vynikajících osobností českého národa. Přiznám se, že mně kdysi pro účel ten tanulo na mysli místo jiné — nikoli snad lesklá, obtížná, nedostižitelného nákladu vyžadující fantasie, nýbrž nápad, jehož provedení bylo dosti snadno možno. Ne u vchodu ku Praze, na prahu města kypícího životem, z něhož živá svěžest žene se celou vlastí, mělo mausoleum české stát, nýbrž po Vltavě dále, až za Prahou. Tam kde až usnul poslední zvuk velkoměstského ruchu. Kam z Prahy nedohlédne víc oko pozůstalých — tamhle za horou již modravou, jako by rouškou život a sen od sebe dělící — na Levém Hradci. Je tam tak ticho, ano romanticky pošmurno. Nalézá se tam jedno z největších pohanských našich pohřebišť, celé vůkolí je poseto památkami po davných českých mrtvých, a místo samo má starý název Žalov, — může-li býti obsažnějšího slova pro okolí českého mausolea, než li Žalov! Dráha jde až pod Levý Hradec, doprava by nebyla tedy obtížna, aniž drahá. Mimo to tam jde také Vltava. Myslíval jsem si slavný pohřeb některého českého muže, vedený na Levý Hradec po Vltavě, za podvečerního šera. Veliká loď, na níž rakev, kněží, zpěváci, přátelé. Jiné lodě, na nichž soucitné obecenstvo. Průvod není tížen ruchem těsných ulic, lodě plynou ku předu jako sen. Zpěvy se nesou po třesoucích se vlnách ku břehům. Po březích všude lid, němý, téměř nehybný. Záře pochodní šlehá večerem, a když průvod by připlul za Podbabu, mezi ty strmé stráně, skalnaté, nahé břehy a zpěv by se odrážel od strmých stěn a záře by se plazila a šlehala po těch skalách nahých, byl by dojem až hrůzně velebný. — — — —“

Pohleďme opět do Krakova, jak se Poláci s mileným Čechem loučí. Boleslav Jablonský jakožto básník v Polsku nebyl mnoho znám, zato však jakožto vynikající člověk, kněz. Proto byl tam znám toliko pod jmenem Tupý. Avšak když Ed. Jelínek do Krakova zavítav přivezl s sebou 5 skvostně vázaných výtisků „Básní“ našeho pěvce a je rozdal předním osobnostem krakovským, jako biskupovi Dunajewskému, předsedovi krak. akademie věd Majerovi a j., povstal druhého dne ve vzdělaných kruzích polských jiný ruch. Teď najednou viděli Poláci, jak veliký český básník jim tam zemřel! Tu nejen v „Kole“ literátů a umělců krakovských Jablonskému nevšední vě-

nována byla pozornosť, ale i v soukromí krakovském po celém městě čteny a říkány byly básně Jablonského „Do Polaka", „Do Polky" atd.

Myšlénka převezení mrtvoly básníkovy do rodné země působila v kruzích polských veliký dojem; říkalo se všeobecně: „Hle, jak Čechové ctí své básníky!"

Paní Náprstková prosila Eduarda Jelínka nežli se do Krakova vypravil, aby jí poslal nebo přivezl list nějaký na památku z věnce, uloženého ve hrobce zvěřinecké od pohřbu tamního, kterémuž spanilému přání byl by Jelínek velmi rád vyhověl, kdyby rakev nebývala úplně holá — nikde ani lístku ani kouska stužky! vše roztrháno, když na památku každý chtěl míti kousek. Věnce totiž položené na rakev byly dle přání obecenstva rozděleny na množství kousků — a to i vavřínové lístky i stužky — a každý spěchal, by jednu částku vzal si na památku. Byl to výmluvný důkaz příchylnosti a úcty obecenstva polského k básníkovi našemu.

Přenesení mrtvoly Jablonského ze Zvěřince na nádraží krakovské, aby odsud nastoupila svoji nejposlednější cestu do vlasti, udalo se dne 8. března pozdě na večer. Eduard Jelínek, jenž úkol tento provedl, líčí noční tento pochod ze Zvěřince na nádraží krakovské takto: „Již osmého března, kdy ustanoveno tiše převézti našeho Boleslava ze Zwierzynce na krakovské nádraží, zaslzelo nejedno polské oko. Temná noc rozestřela již dávno chmury své nade vší krakovskou obcí, když se malý průvod hnul za ticha v pravdě hrobového ze zwierzyneckého hřbitůvka. Na této cestě provázel našeho Boleslava důstojný a veleochotný pan P. Zimny, zwierzyniecký, krakovští krajané (kteří tak vzácnou obětavosť k zesnulému básníku po čas nemoce i při pohřbu na jevo dali) a zástupce Svatoboru. — Na křižovatkách a cestách čekal ve sněhu lid, ženy, starci a děti, a posýlal úpěnlivými slovy svému dobrodinci poslední rozloučení: „Bůh tě provázej, náš nejlepší dobroděj", znělo testklivě z úst vděčného lidu pod Kościuszkovou mohylou. Když pak průvod stanul u klášterních zdí, zazněl malý zvonek, jehož smutné zvuky se nesly nerušeným tichem až k výšinám královského Vavelu. — Teprve krátce před devátou hodinou večerní složena mrtvola na nádraží, kdež se vzácnou ochotou sám ředitel dráhy vše, čeho třeba bylo na zejtří, zařídil."

Mezi tím projevil staroslavný Krakov a jeho obyvatelstvo všeobecnou sdílnosť se ztrátou, jaká stihla tak hořce všechen národ český. Vřelý přítel Čechů a nadšený pěstitel česko-polské vzájemnosti Julius Mien, spisovatel polský a francouzský, uveřejnil v časopise polském „Czasu" srdečný feuilleton o Boleslavu Jablonském, čímž pozornosť všeho polského obecenstva k básníku českému byla povzbuzena. Současně přeložil Czeslaw Jankowski, Litvín, chvalně známý básník polský, několik básní Jablonského a připojil je k feuilletonu Mienovu. Jaký dojem učinily v kruzích polských básně „Do Polaka", „Do Polki" atd., snadno lze si pomysliti. Nebylo snad domu krakovského, v němž by se v oněch dnech nebylo o Jablonském s vděčností vzpomínalo. Avšak netoliko v soukromí, nýbrž i na veřejnosti, zejména v „Kole" literátů a umělců krakovských věnována básníku Jablonskému tklivá úcta a pozornosť.

Druhého dne shromáždilo se kolem nádraží ohromné množství lidstva všech téměř vrstev a stavů společenských. Ne toliko lid

prostý z dalekého okolí a všichni osadníci zvěřinečtí, než i veškerá intelligence krakovská, mezi níž přemnoho spisovatelů, básníků a učenců se nalézalo a mnoho vynikajících osobností z rozličných stran Polska zavítalo k 5. hodině před nádraží krakovské, aby způsobem důstojným projevili rozloučení Polsky s Jablonským. Polsko, Litva, Ukrajina, Podolí i Poznaňsko súčastnilo se v této chvíli zástupci svými nad mrtvolou velikého Čecha významného okamžiku, jenž se zde odehrával: aktu vzájemnosti slovanské.

Uvedeme řadu zvučných jmen oněch mužů, kteří se dostavili, abychom ukázali, že se s českým miláčkem nerozloučili toliko jednotlivci, nýbrž že se s ním způsobem nejdůstojnějším rozloučila celá Polska!

Přišli dr. Majer, předseda Akademie Uniejetności, kanovník a učenec X. Polkowski, prof. Tarnowski, dr. Estreicher, ředitel Jagiellonské bibliotheky, slavný malíř Matejko s žáky malířské akademie, Kossak, starosta Kola umělců a spisovatelů krakovských, básník dr. Asnyk, spisovatel Julius Mien, členové krakovské rady městské v čele s radním W. Rzewuským, redaktor Przeglądu Polskiego dr. H. Zathey, redaktor Muzea dr. Tad. Rutkowski, členové redakce Czasu Szukiewicz, Kłobukowski, dr. Cyfrowicz a Müldner, dramatický básník a spisovatel lidu W. L. Auczyc, básník Litvín Czeslav Jankowski, prof. Bobrzyński, hrabě St. Krasiński, vynikající archaeolog prof. Lepkowski, členové hudebního towarzystwa s ředitelem S. Niedzielským, dr. Zatorski, vřelý přítel zesnulého básníka kanovník Jg. Domagalski, zástupce Milosrdných bratří krakovských, množství professorů, členové Kola literárního, členové akademické Czytelni, spolku knihtiskařů, deputace ze Zwierzyńce (administrator P. Zimny a učitelstvo) a j. v. K těm pak vynikajícím osobnostem přidružily se ne skrovným počtem vzácné paní a dívky polské — ony znamenité ženy, které sám Jablonský vlasteneckým nadšením opěvoval. I ony, nejpřednější dámy krakovské, přišly, aby poslední vzdaly úctu básníku českému.

Než li se vlak hnul, ozdobena byla rakev těmito věnci, se strany Poláků věnovanými: První věnec položil dr. Majer jmenem akademie krakovské s nadpisem: „Pamięci † Eugeniusza Tupego“ (Paměti † Eugena Tupého), druhý položila městská rada krakovská s nápisem „† Eugeniuszovi Tupemu, zasłużonemu v kościele i piśmiennictwie — Rada miasta Krakowa“ († Eugenovi Tupému, zasloužilému o církev i literaturu, rada města Krakova), třetí přinesly polské paní a dívky, byly to palmy s překrásnými kameliemi a dvěma bílými stuhami, hedvábnými, z nichž na jedné četla se tklivá slova: „Od wdzięcznych Polek“ (od vděčných Polek) a na druhé celá báseň Jablonského „Sličná Polko“ v překladu polského básníka Czeslawa:

„Piękna Polko, kraj ma w tobie
Pociechy anioła!
Któż w miłości dla ojczyzny
Przewyższyć cię zdoła!

Któż dla kraju ofiar tyle
Ponieść jest gotowy?
Kto się nie zląkł cierpień, bólu,
Korony cierniowej?

O poczytałbym za bardzo,
Bardzo szczęśliwego,
Kto w cór Czeskich serca zdoła
Przelać ducha twego!"

Bylo-li lze poetičtější věnec položiti na hrob našeho pěvce?[114]) Než i věrná družka Boleslava Jablonského, která tak dlouho ve středu svém chovala milovaného pastýře duchovního — obec Zvěřinecká a pak klášter premonstrátek podaly věnce miláčku svému na rozloučenou.

Zvěřinecká obec ozdobila rakev krásným věncem, označeným nápisem na stuze: „Rada Pólwsia Zwierzyńca: „Svojemu wspólkoledzie wdowód szacunku".

Přišly též premonstrátky poslední dát „s Bohem" důstojnému knězi svého řádu, jehož si před dávným časem od opata strahovského vyžádaly, a hluboce dojaty, kladly věnec vedle věnců ostatních s nápisem: „Zgromadzenie Sióstr Norbertanek: Najczcigodniejszemu swemu Bratu. Zwierzyniec 1881". (Sbor sester Norbertinek: Nejctihodnějšímu svému bratru. Zvěřinec 1881), ostatní věnce pocházely hlavně od redakcí polských časopisů a spolků krakovských, z nichž mnohé ozdobeny byly znaky a barvami města Krakova. Na stužkách skvěly se tyto nápisy: „Młodzież akademicka Krakowska: „Wieszczowi narodu czeskiego" (akademická mládež krakovská: „Věštci národa českého".) — „Franciszek Karsiwski, dyrektor obserwatorze uniwersitetu Jagiellońskiego, były adj. obser. w Pradze." „Nauczyciele szkól ludowych: „Swému kochanemu Przełożonom!" (učitelstvo národních škol: svému milovanému představenému). „Towarzystwo drukarzy krakówskich: „Pieśniarzowi pokrevnego narodu!" (Spolek tiskařů krakovských: básníkovi bratrského národa!) — „Redakcya „Przeglądu Polskiego": „Czeskiemu Pieśniarzowi!" (Redakce „Polského Přehledu": „Českému básníkovi) — „Redakcya „Gwiazdky krakowskiej": Czeskiemu Poecie!" (Redakce „Hvězdy krakovské": českému básníkovi!) Redakcya „Czasu": „Poecie czeskiemu!" (Redakce „Času": Básníkovi českému). — „Kolo artystyczno-literackie w Krakowie: „Pobratymczego Narodu Poecie!" (Umělecko-literární Kolo v Krakově: bratrského národa básníkovi!)

Eduard Jelínek telegrafoval hned na to do Prahy zprávu o tomto projevu Poláků: „Krakov složil skvělý hold Boleslavu Jablonskému a jeho národu; dojem nezapomenutelný. Slzy nám stanuly v očích. Bratrství Poláků k nám stvrzeno způsobem nejšlechetnějším a nejhlubším.

Čechové krakovští přiložili k věncům polským také své vavříny. Paní Webrová, choť lékaře, jenž básníka v jeho nemoci ošetřoval, podala jmenem krajanů českých věnec s nápisem „Slavnému

[114]) Jména těch vlasteneckých dám polských, které o tento věnec skvostný se přičinily, jsou: Marie J. Stojowska, Marie Dembická, Lucie Bogdańska, Marcelina Rakowiecka, Leokadie Oczapowska, Gabriela Chodylska, Melanie Rybkowska, Jadwyga Rutowska, Helenka Sadowska, Jadwiga Zdziachowska, Kazimira Sokolnicka a Antonie Mencińska.

pěvci“ a čeští krajané na nádraží složili věnec s nápisem „Slavnému pěvci národa“.

Krátce před odjezdem udala se dojemná scena mezi dvěma sbratřenými národy. Čechové a Poláci, stojíce nad rakví svého pěstitele vzájemnosti českopolské vyjevili si tu své obapolné stesky a slíbili si věrné přátelství. Poláci uchopili se smrti Jablonského jakožto příhodného momentu ku projevení své sympatie k Čechům a zřejmě pronesena byla myšlénka, že v tuto chvíli nejedná se ani tak o smrť Jablonského jako o myšlénku spojení obou slovanských národů. Nejprve promluvil jmenem polského národa k přítomným Čechům předseda krakovské akademie Majer a žádal zástupce „Svatoboru“, aby tlumočil národu svému city polské soustrasti nad odchodem tak významného muže. Potom promluvil kanovník Polkowski o Jablonském jakožto básníku, knězi, vlastenci, Čechu a posléze spoluobčanu polském, jenž celým svým životem i celou svojí činností sesílil a zmnožil styk českopolský. Když pak zástupce „Svatoboru“ dr. Strakatý ujistil Poláky o lásce Čechů k nim, řka: že „hold složený polskými vlastenci českému básníku vděkem a radostí naplní všechnu českou vlast,“ zaznělo znamení na nádraží a vlak hnul se z místa . . .

Ještě jednou zaúpěl smutně chladný větřík, silná prška snesla se s nebes a v chvíli již příští unášel vlak Jablonského naposledy z pohostinského lůna krakovského.

. . . A dlouho pohlíželi v smutném mlčení za unikajícím vlakem. — — — — —

„Vždy bude ke cti a chvále české vlasti“, napsal Eduard Jelínek, že drahé ostatky nadšeného pěvce Boleslava Jablonského ještě dříve, než čas setřel první, nejbolestnější dojem neoželené ztráty, převezeny byly ze země bratrské do země jediné nejmilejší, do oné země, pro niž srdce básníkovo nejlahodnější láskou a nejšlechetnější myslí bilo, toužilo a — zmíralo.

Tak jak nižádná láska tužby své držeti nedá, tak i český vděk spěl zadost učiniti přední tužbě své; neprodlévánо marně ani dne ani hodiny, ba ani jedné vteřiny, ale zajisté po přání všeho národa položen drahý náš Boleslav Jablonský k věčnému odpočinku na posvátném Vyšehradu dříve, než zora zvěřinecké Vesny zdolala hroby své pokryti prvními slzičkami a sněženkami.“

I dal národ český opětný důkaz na jevo, jak umí ctíti památku básníků, jak umí se vděčiti životům a srdcím o vlasť a národ zasloužilým. Leč netoliko národ Jablonského, ale i bratrští Poláci projevili způsobem vznešeným soucit svůj ze ztráty českého básníka, jenž veden myšlénkou pravdivého bratrství, tolik si uměl získati ve své druhé vlasti lásky a úcty, že zalévaly hrob jeho rovněž tak slzy polské jak slzy české a duch dvou nejblíže spřízněných národů šepotal v hlubokém zármutku od Vavelu až k Vyšehradu, od Visly až k Vltavě modlitbu vlastenecké, společné lítosti.“

„Památná ona pouť z malého hřbitůvku Zvěřineckého krajinou polskou, moravskou a českou do matičky Prahy byla pásmem nezapomenutelných výjevů a dojmů a nevýslovně dojemný byl každý krok této pouti ještě více, jelikož všeliký její obřad plynul z boha-

tého i čistého zdroje nestrojené, upřímně procítěné lásky k zesnulému pěvci. Spolčená Polska, Morava a Čechy svorně vzdaly největší hold památce šlechetného, milujícího a bohaté nadaného ž i v o t a.“

Popisovati podrobně výlevy žalu i zároveň radosti nad příjezdem drahých ostatků se strany lidu českého, jenž po celé čáře až do Prahy na všech stanicích Jablonského vítal, jemu slávu provolával, věnce a kvítí i básně přinášel, zpíval, plakal i se modlil a za letícím vlakem květiny házel, toho by bylo příliš dlouho líčiti.

My nakreslíme jen hlavními rysy, kterak triumfalním byl vjezd do Prahy skrze území rodné zesnulého muže toho blahodějného, jenž všecken ten kraj, každou tu říčku, každý ten háj, každou tu vísku a každou tu duši českou tak milostně a nadšeně opěvoval.

Nižádná nepohoda, nižádná pozdní hodina nezdržela vděčného lidu, aby způsobem rovněž tak dojemným jak významným neosvědčil úcty k vroucně milovanému básníku. Kamkoliv v čas došla zpráva, tam také složen příslušný hold nestrojené vděčnosti. Na sta a na tisíce očí moravských i českých zaslzelo na rozličných stanicích při rakvi hojnými věnci pokryté, na sta a na tisíce hlasů tlumené „S Bohem!“ na rozloučenou posílalo. Z nejednoho kostelíčka zněl v ústrety žalobný zvuk zvonů, z nejedné vížky vlál prapor smuteční. A v nejednom tom kostelíčku slouženo Bohu za duši nesmrtelného kněze-pěvce. I zdálo se jako by ze všech stran spěchal vděčný lid český, aby vlastní slzou skropil schránku drahého těla.

Téměř při samém prahu požehnaného území jazyka českého, v M o r a v s k é O s t r a v ě, vzdán památce pěvce první český, jen bolem a vděčností mluvící pozdrav. Z večera před příjezdem vlaku na moravské území shromáždili se účastníci smuteční slavnosti v místnostech besedních v počtu neobyčejně velikém, aby odtud společně na nádraží se vydali. Beseda občanská i měšťansko-řemeslnická a čtenářský spolek salmovský závodily takřka, vykonávajíce vlastenecké povinnosti. Dříve než účastníci opustili besedu, sepsán a všemi přítomnými podepsán zvláštní slavnostní protokol ku věčné památce této noci. —

Když pak vlak krakovský po hodině půlnoční přijížděl, rozlévala se rudá zář přečetných pochodní po nádraží. Jakmile vlak stanul a vůz otevřen, předstoupil dr. Chleborád a vylíčiv vřelými slovy význam nesmrtelného básníka, poslední dal mu pozdrav na cestě do milé otčiny. Trojnásobné „Sláva“ básníkově památce zaznělo dalekou tišinou ostravské noci. Po proslovené řeči vstoupil předseda besedy pan Vondráček do vozu a položil na rakev skvostný věnec z vavřínu a ratolestí palmových, s nápisem na stuhách: „Nesmrtelnému pěvci národa. Beseda v Moravské Ostravě.“ Po té zazněly zvuky smutečního chorálu, jejž přednesl četný sbor pěvecký. Jen několik ještě chvil a již dále neseny drahé ostatky drahého syna vlasti. S Bohem, s Bohem, zaznával ohlas srdcí žalem sevřených, až vlak posléze zmizel v temnoté noční. (Pokračování.)

Za povoláním.

Napsal František Jiří Košťál.

(Dokončení.)

Faráři Hradilovi přeletl po líci po dlouhém a dlouhém čase zase paprsek radosti. S chvatem co největším uchystal se k cestě a kvapil do kostela pro posilu víry svaté, pro Tělo Páně. Z kostela pak ubíhali k osadě Lejlově. Doběhli návrší mezi Bučicemi a statkem Lejlovým — a zastavili se. — Byli nuceni.

V temnu noci vyšlehlo a zachvělo se za nimi, rozlévajíc v před hrůznou září, mohutné světlo a v tomže okamžiku bylo osvětleno chvějící se září všechno okolí — ohledli se — a — „Svrchovaný Bože“ — zaúpěl Ondřej — „fara v jednom plameni“ — Ano fara bučická v jednom plameni! —

Tu pak na návrší stál správce fary té a v ustrnutí díval se, jak rozpoutaný živel rve jeho majetek. — Jakž by ne v ustrnutí!

Tam jeho fara a v ní snad pod spoustou plamenů šlehajících zlověstně do výše dobrá a starostlivá jeho matička. Či snad překvapily ji plameny a ona hyne — a on?

Faráři Hradilovi bylo, jako by ho něco nutilo, aby se vrátil a doběhl zpět, k matce své! Má se vrátiti? Tam na jeho faře, snad také pod spoustou plamenů, nemocná matka tří dítek, což jest-li že jí nikdo nepřispěje? Snad uhoří v tu chvíli, když — a farář Hradil sebou trhl! — Má se vrátiti teď, když kráčí za svým povoláním, má se vrátiti?

Tam čeká člověk hříšný a vztahuje rámě své po Bohu a po nápravě života svého! A snad je v nebezpečí už? Snad dere se mu studený, smrtelný pot na čelo! I má jej v tomto posledním okamžiku opustiti? Nikdy ne!

Farář Hradil se vzpřímil! Setřel s čela horký a žhavý pot — povznesl „Tělo Páně“ před zraky své, obrátil se — a šel ke statku Lejlovu dále, za ním šlehaly plameny výše a výše, praskot doráželi tichou nocí až k němu; potkával vyděšené venkovany, volající úzkostlivě, že hoří jeho majetek, ale on se již nezastavil! Spěchal, kvapil, aby poskytl útěchu svaté víry člověku, kterýž tolikráte a tolikráte postavil se mu v cestu a kterýž jej jednou vyhnal z domu svého. — A došel právě v čas: Lejla byl již blízek zoufalosti.

Nemohu vyprávěti o tom, co dělo se teď u lože Lejlova; to však vám pravím, že z počátku plakal Lejla jako dítě a že i faráři bylo do slz. Když pak posvátný úkon dokonán — zářil blahý úsměv ve tvářích obou.

Jsa upokojen, povznesen, s tváří jasnou pak spěchal farář Hradil k faře — ne k faře, k spaleništi svému — Jak sám často o tom vypravovával, tušil a tušil opravdově, důvěřuje se v Boha, že drazí jeho jsou zachráněni. A byli!

Tam uprostřed davu lidstva jeho drahá matička, paní Lejlová i děti — všechny zachráněny.

Téhož ještě večera ujížděla paní Lejlová a dítky, ona k manželi, tyto k otci svému

Lejla, byť již více neuzdravil se, okřál — a posílil se pohledem na ženu svou a dítky své tak, že později zemřel s uspokojeným úsměvem na rtech.

Tak vráceno bylo upokojení tam, kde dříve bujel hřích a bujelo pohoršení! Za krátko i vetřelkyně se synkem nevázaným odjížděla, malomocným soptíc hněvem, z nádvoří domu, do něhož tolik vnesla otravy — života. — Od té doby o ní nikdo neslyšel.

Stařeček, konče vypravování své, dodal ještě: „Mohl bych vám, vzácná společnosti, k objasnění toho neb onoho říci snad více, mně však šlo jen o to, abych vám dokázal, že cesta, kterou beře se kněz za povoláním svým k bratru zmírajícímu a beře se třebas při nepohodlí největším, že cesta taková není nadarmo a tou cestou kdo kráčí, že nezasluhuje úsměvu, ale úcty a tou cestou kdo kráčí věrně, ten že přece jen velikým v povolání svém — — —

* * *

Nastalo ticho v saloně! Ne však dlouho! Dojati byli zvláště dva lidé: bankrotář a vznešená dáma. Tato se po chvíli ujala slova a pravila: Víte, kdo jest farář Hradil? Tento ctihodný stařec, neboť on rozestřel nám před zraky obrázek ze svého vlastního života! —

„Z vlastního?“ — a vznešená společnost žasla. — Se stařičkým knězem se pak při tomhle všechno točilo.

Chtěl něco říci, — ale rty jeho zachvívaly se jen pod tíhou slov na nich váznoucích.

„Ano, ze svého vlastního života“, opakovala dáma — „vždyť já ho dobře znám“!

„Mne“? — a užaslý stařec díval se na dámu udiveně.

„Ano, znám vás, důstojný otče — jáť sama jsem jednou z těch dcerušek, o nichž jste nám tuto vyprávěl a jichž vy sám jste se tak otcovsky ujal! Což nepoznáváte ve mně nejmladší Marušku“?

„Maruška — Maruška“.

Stařeček v rozčilení nevěděl, má-li či nemá přisvědčiti. Učinil pohyb rukou, jakoby chtěl stisknouti ruku Marušce, s níž se tak neočekávaně setkal; ale v tom pohybu byla také obrana proti tomu, co z tohoto neočekávaného setkání mohlo a mělo také vzejíti. — Však poslední bylo marno!

Choť úředníkova stiskla ruku stařičkého kněze tak, že nucen byl povstati, aby se postava jeho všem zaleskla před očima zřejměji a výrazněji.

„Pohleďte,“ pravila dáma, „to on, kterýž otci mému ulehčil odchod z tohoto světa, matce vrátil pokoj a nám domov drahý, a jenž k vůli otci, matce a nám dětem ubohým přišel téměř o všechno.“

A když stařeček sebou trhl, jakoby se bránil — vypravovala dáma dále. „Prosím vás, ochrance náš a ochrance můj — dovolte mi, abych ve chvíli, za niž jen božímu řízení děkuji, řekla teď všechno, co mám na srdci. — Vy nechtěl jste, abychom se vám tehdáž odměnili, dopřejte mi aspoň toho, abych odměnila se vám způsobem tímto. — Ano slyšte“ — obrátila se choť úředníkova k ostatním — „to vše, co učinil pro nás a tedy i pro mne, to

vše učinil tento ctihodný stařec nezištně.“ „Byl nucen“ s matkou svou hledati útočiště ve skrovné vesnické chaloupce. — Matka má prosila, žeť to její povinností, aby příbytek jeho upraven byl jejím nákladem, ale on tomu nedovolil. Pravil: „A co by povídali si potom lidé? — Řekli by si, že dal jsem si povinnosť svou zaplatiti! A to by mi vyčítalo i mé svědomí“!

A nepřijal pak, i když příslušný úřad ujal se stavby fary, více, než čím matka má jako majitelka rozsáhlé usedlosti byla povinna. — A přece měl k tomu právo! Vždyť přišel požárem o majetek svůj a přišel o něj pro nás. — Pamatuji se — na ten osudný večer, jakoby to dnes bylo! Matce se ulevilo a ulevilo se jí tak, že po dlouhé opět době, když jsme se k loži jejímu přitulily, nás pohladila a na nás se usmála. — Za tento úsměv děkovaly jsme Bohu z toho srdce, klekly jsme na klekátko u okna, sepjaly ruce a modlily se vroucně! Mezi tím chystal se asi pan farář k našemu otci. — My — vlastně týkalo se to nejvíce matky naší, neměly jsme o tom ani potuchy. — Nechtěl to asi pan farář matce říci, aby jí pojednou nerozrušil: Připravovala ji zatím k tomu matička pana faráře. Uprostřed modlitby má sestra Blažena pojednou vykřikla a dívala se vyděšeně oknem ven! — Dívaly jsme se ztrnule také! Po nádvoří fary pobíhal se zlověstným a příšerným úsměvem zrzavý výrostek, všecek jsa oblit světlem pochodně ze slámy, pobíhal chvíli — a pak, vzkřiknuv v radosti nevázané, ubíhal z nádvoří! — Za chvíli ozářeno bylo pojednou všechno kolem nás ničícím plamenem a my slyšely praskot nad svými hlavami. Co dále dělo se — jak zachráněny jsme byly my, matka naše a stařičká matka pana faráře, již nevím! Vzpamatovala jsem se teprve, když jsme již byly obklopeny lidmi dobrotivými a k nám laskavými před hořící farou. — A mluvilo se o tomhle požáru ještě více! Přišli k panu faráři někteří ze služebnictva našeho a ti řekli mu, že viděli z vykýře spuštěný šat matky nezbedného výrostka, tou že tedy cestou dostal se k faře, aby snad zabránil cestě farářově k otci našemu — proslýchalo se to, ale nic naplat! Pan farář ještě zakazoval, aby se o tom nemluvilo! Pravil každému: „Msta patří Bohu! Nikdo z vás neříkejž toho veřejně! Chvalte raději Boha za to, že teď pokoj a mír“! —

Na to se sklonila vznešená dáma a políbila ruku stařičkého kněze. — Byli teď znova dojati všichni, zvláště však bankrotář.

Kdyby ostatní nebyli tak příliš zaujati pohledem na kněze, jehož postava teď před nimi byla vysoko povznesena — zděsili by se. — Sedělť bankrotář při vyprávění choti úředníkovy z počátku jako zařezán! Bylo mu, jako bývá člověku, když nad hlavou jeho žene se bouře a tříští blesk a člověk u vědomí svého malomocenství musí a musí skloniti hlavu svou a třásti se. — Ve slovech vznešené paní byla pro něho bouře, z níž tříštil blesk nad hlavou jeho. A on byl nucen všechno slyšeti a nemohl se povztýčiti a utéci z tohoto místa. —

Bankrotáři bylo tak, jakoby to na něm musel každý poznati, žeť to on, on, ten nezvedený synek ženy hříšné — s pochodní tam! — Oh! — vzkřikl! A jakoby výkřik mu dodal síly, vzchopil se a bez dechu bled a rozerván prchal ze salonu. — Ostatní zůstali celí vyděšeni. —

A zůstali tak, až zase zahrčel po dláždění lázeňském týž povoz, který je prvé z nudy jejich vyrušil. —

Bezděky sebou trhli „dandy“, bankéř, jeho dcera i žid politik a dívali se na kněze odjíždějícího s úsměvem od bratra, jemuž poskytl útěchu poslední. — Jak dívali se asi teď? — To bylo možno pozorovati ze všeobecné jejich zamlklosti.

Ještě štěstí, že v podvečer ustál vichr, rozprchly se mraky a že zalesklo se celé lázeňské místo v posledních paprscích zapadajícího slunce. — Odběhli kvapně na balkon a tam si oddechli! —

A ti, co zůstali, oddechli si také. —

Byli rádi, že mohou býti chvíli o samotě.

Za nádhernou římsou velikolepého krbu v saloně vyprávěla vznešená paní faráři další život svůj a prosila jej za odpuštění, že v rozruchu velikého světa na něho zapomněla.

A stařeček? — Ten se teď jen a jen usmíval. —

* * *

Na druhý den byla všechna lázeňská společnosť vyrušena dvěmi důležitými zprávami. Lázeňský „Věstník“ oznamoval totiž, že přijel do lázní za svou chotí ministerský rada F. — a že téhož dne časně ráno s kvapem neobyčejným, až nápadným, ujížděl z lázní bohatý soukromník S. — A ještě více byli vyrušeni tím, když jednoho dne stěhoval se stařičký kněz z odlehlého svého bytu v nádherný byt ministerského rady a jeho choti — a když byl vznešených manželů den ze dne průvodcem nejmilejším. —

Na „dandyho“ to působilo, jako by ho polil studenou vodou! Dříve býval on v průvodu vznešené dámy — a teď! Kdyby to nebyla aspoň choť ministerského rady! — Ten ministerský rada — ten ministerský rada! Žida politika chytala se závisť. —

„Utratile, utratile“, bručel, „jaká by to byla pro Israel česť, kdyby tam ten byl tak rabin? Gott gerechte!“ —

Jen bankéř choval se k stařičkému faráři s náklonností nelíčenou a opravdovou! Měl proč! Vždyť ještě téhož večera, co jim v teplém saloně stařičký kněz vypravoval příběh ze svého života, sklonila hlavu svou na prsa jeho krásná dcera, jeho jediná útěcha, a pravila: „Otče, k čemu by nám byly ty miliony, kdybychom neměli prokazovati dobrodiní?“

Bankéř radostně objal dceru svou a políbil ji v čelo, ozářené úmyslem tak krásným! — I vyhledával nyní všude pohorského faráře a prokazoval mu pozornosť za pozorností.

Když lázeňské období toho roku bylo ukončeno, ujížděly k malé pohorské dědině N. —, kde stařičký kněz farářoval, nádherné povozy. — V jednom pan farář, ministerský rada a jeho choť a v druhém bankéř s dcerou svou. — Tito poslední začali zde novou cestu životem, cestu okrášlovanou dobrodiním. —

* * *

Cestuji rád, velmi rád! Když si vyjde člověk za krásného léta v boží přírodu a přijde do středu života venkovského, okřeje a oddechne si z toho srdce. —

I přišel jsem na jedné ze svých cest do pohorské dědiny! Útulná dědina! Kolem zelenavé stráně a po nich malé a čisté cha-

loupky jakoby nasázeny. — Nad chaloupkami pak, jako pastýř nad stádem na malém návrší, malý, přívětivý chrámek! „To je náš poklad“, zahovořil se ke mně jeden z horalů, když viděl, že k chrámku vzhlédám se zalíbením. — „Tak?“ Nedivte se! Mou hruď prochvělo při těchhle slovech blaho. —

„Ano“, dosvědčoval horal — „a tam za kostelem náš druhý poklad“. — „Kde?“

„No, za kostelem, ten druhý poklad, to náš farář.“ — „Farář.“

„Bodejť“ — a horalovi jiskřila v očích radosť — „jen dojděte si na faru“, pobízel, — „uvítá vás, jako vítává vždy rád každého“

Takto prostě a zároveň dojímavě byv povzbuzen kráčel jsem do stráně. —

Poznal jsem to, když jsem byl uveden stařečkem farářem do útulného kostela u-ského. Užasl jsem! Tolik krásy v pohorském kostelíku bych nehledal nikdy. A stařeček farář se jen jen usmíval a v úsměvu vysvětloval ochotně. —

„Krásně, viďte — však má také náš kostelík panečku příznivce! Tam ten obraz trpícího Krista je od samého ministerského rady! Tam to od jeho choti — a tohle — celé vyzdobení chrámu od bankéře L.—! Počkejte! Až si to prohlédnete, povím vám o tom celou historii.“

Na faře pak — v malém a útulném pokojíku farářově slyšel jsem historii, již jsem se předem nastíniti pokusil. A když vyprávění dokončeno, chopil mne usmívavý staroušek za ruku a vedl mne tajemně jaksi a obřadně do hostinského pokoje! Tam vyňal ze skříně jakési pouzdro — rozevřel je a přede mnou kmital se lesk zlatého — záslužného kříže.

„To mi, slyšíte, způsobila Maruška a manžel její! — Já po tom netoužil, ale když to tu, je to tu! Jaká pomoc! Nenosím ho, ale dívávám se rád na ten křížek! A víte, co mi při tom napadá? Myslívám si tak, že kdo béře se upřímně a věrně za povoláním svým, byť neleskla se mu vstříc záře vyznamenání, může být spokojen blahým vědomím, že konal svou povinnosť, třebas někdy za to trpěl.“

A stařičký farář usmíval se tak blaze, že jsem byl pohnut. —

Nevím již, čím oslněn jsem byl více, zda vyznamenáním, či tím blaženým úsměvem kněze, jenž zprvu tolik zakusil, než takhle se mohl usmívati; vím však, že zněla mi, když odcházel jsem od milého starouška, jeho slova: „Kdo béře se za povoláním svým upřímně a věrně, může býti spokojen blahým vědomím, že konal svou povinnosť, třebas někdy za to trpěl.“ —

A slova ona zaznívají v duši mé doposud! — Já aspoň napsal tento prostinký obrázek, byv takřka k tomu přinucen mocí a sílou slov milého starce, jenž nedávno s úsměvem poručil duši svou Bohu — a s tímtéž úsměvem dokonal život svůj plný činů požehnaných.

Uhrovitosť a tasemnice.

Popisuje M. Marek.

XY— na jménu nezáleží. Byl ještě mlád — sotva dvadcet rokův a do nedávna vesel a pln života. Najednou stal se těžkomyslným, nevrlým. Byla toho příčinou láska, či starosť o existenci? Toho nevěděl nikdo. Ale bylo patrno, že těžkomyslnosť i nevrlosť jeho den ode dne se horší; až konečně se u mladíka objevily známky šílenosti, on dopraven do ústavu pro choromyslné, kdež po krátké době zemřel.

Toho jsme se dozvěděli, když nám byla mrtvola dodána do pytevního ústavu, aby zde tělesné ústrojí pomocí nože bylo prozkoumáno a příčina choroby a smrti byla zjištěna.

Popisovati způsob, jakým se takové pytevní zkoumání děje, nelze a bylo by zde také nemístno. Povíme zkrátka, co jsme nalezli. Na povrchu mozku bylo množství puchýřků barvy bílé nebo šedé neb vodnatě kalné. Puchýřky ty vynikaly částečně nad povrch mozku, částečně byly vnořeny ve tkani mozku. Při dalším vyšetření shledáno, že lze tyto puchýřky lehce vyňati a tu se objevily tyto jako měchýřky velikosti vařeného saga. Podobné měchýřky nalezli jsme místy i ve svalstvu těla. Další pátrání zůstalo bez výsledku.

Jisto jest, že jsme našli příčinu choroby i smrti: příčinou tou byly ony měchýřky. Ale jest otázka, co jsou měchýřky ty a jak se dostaly sem?

Jsme přesvědčeni, že mnohý z laskavých čtenářů již něco takového viděl v mase vepřového dobytka a řekne nám: „to jest uher či struska!“ Ano — ale to nám nestačí. Abychom se lépe poučili a přesvědčili, vyjmeme takový měchýřek a pozorně jej na skle dvěmi jehlami roztrhneme. Vyteče něco řídké světlé tekutiny a před zraky našimi objeví se bělošedá, asi 2 min. dlouhá tyčinka, na jednom konci uzlovitě stluštělá, na druhém konci s blánou měchýřku souvisící a na příč jemně rýhovaná. Abychom předmět ten lépe a podrobněji mohli pozorovati, vložíme si jej pod zvětšující sklo. A tu se nám objeví obraz nový a zajímavý. Ona uzlovitě stluštělá část tyčinky má podobu hrušky, a její užší část obrácena jest ku předu. Kol této užší přední části pozorujeme věneček jako z jemných trnů složený, z trnů, jež ostrou špičkou do okolí tyčí, násadcem pak na přední oné části jsou upevněny. Takových trnovitých ostnů napočteme asi 24. Na širší pak části této hruškovité žauzliny nalezneme v objemu čtyry malé destičky podoby kulaté neb podélně okrouhlé, vyjímající se jako velké oči. Ony jemné příčné rýhy, jež jsme již pouhým zrakem pozorovali, pod zvětšujícím sklem se prohlubují a my vidíme zřetelně, že dvě a dvě takové rýhy omezují malý článek. Co jsme to nalezli?

Nalezli jsme to uhra, jakého dosti často můžeme viděti v mase vepřového dobytka a tento uher jest potomek jistého druhu červů, kteří se jmenují tasemnice. potomek, z něhož se za příznivých okolností opět tasemnice utvoří.

Že tomu skutečně tak, o tom se můžeme přesvědčiti „pokusy krmnými,“ kterými to také poznáno a dokázáno bylo. Takový pokus

činí se na zvířatech. Dáme-li kočce nebo psu za potravu surové maso, v němž jsou uhry a po týdnu neb 14 dnech zvíře zabijeme, nalezneme v tenkém střevě jeho — tasemnice. Aby nebylo pochyby, že tyto tasemnice se skutečně z uhrů utvořily, volíme k pokusům zvířata mladá, zvláště čistotně chovaná a krmená, anebo jim delší dobu před pokusem dáváme prostředky, které červy hubí a z těla vypuzují.

Co jest tasemnice a jak vyhlíží?

Tasemnice, která jest mezi lidem mnoho známa pouze pod německým jménem „Bandwurm“, jest červ a v přírodopisu řadí ji mezi červy ploské, nekulaté. Vyskytuje se v tenkém střevě psů, koček, myší, ptáků, vepřového dobytka — a velmi často i v člověku. Vyhlíží jako bílá tkanice, která se k jedné straně súžuje až asi do tloušky niti. Na tomto tenoučkém konci lze pouhým zrakem pozorovati malý uzlíček, který není nic jiného, než hlava tasemnice. Za hlavičkou můžeme viděti jemné příčné rýhy, které, čím dále od hlavičky, tím stávají se řidčími a zřetelnějšími, až konečně vidíme zcela zřetelně podlouhlé články. Celé tělo tasemnice sestává asi jako řetízek z četných článků.

Pozorujeme-li hlavičku zvětšujícím sklem, spatřujeme známý obrázek. Vidíme, že má podobu hrušky, jejíž užší část obrácena jest ku předu. Kol této užší přední části spatřujeme věneček jako z jemných trnů složený, které tyčí špičkou do okolí. Bývá jich asi 24. Na ztlustělé části této hlavičky nalezneme v objemu 4 malé destičky podoby kulaté neb podélně okrouhlé. Zkrátka vidíme na hlavičce tasemnice vše, co jsme viděli na hlavičce uhra. Onen věnec trnitých ostnů jsou „háčky“ tasemnice; ony destičky pak jsou „přísavné desky.“ Háčky i přísavné desky jsou opatřeny svalstvem; tasemnice může jimi pohybovati a slouží jí obé za nástroje, jimiž se ve střevě zachycuje a upevňuje. Tasemnice nemá očí ani úst. Nepotřebuje toho. V domově jejím jest neproniknutelná tma, potravu pak přijímá celým tělem. Na těle tasemnice, či vlastně na jednotlivých článcích, neshledáváme zvětšujícím sklem ničeho, co by nás zajímati mohlo — vyjma ony zřetelné články velké na konci. V těchto lze viděti pohlavní ústrojí a jinde tisíce a tisíce maličkých vajíček.

Zajímavými a důležitými částkami při tasemnici jest hlavička a ony velké konečné články, jež vajíčka obsahují.

Hlavička tasemnice jest zajímava nejen svým útvarem a opatřením, ale tím, že ona jest vlastně zvíře samo. Kdybychom tasemnici všecky články odňali a jen hlavičku ponechali, tím jsme jí nezahubili. Od hlavičky počne růsti tělo nové, článek za článkem a za krátko máme zase tkanicovitého červa, jak jsme jej dříve popsali. Pozorujeme-li tedy hlavičku tasemnice a uhra, musí nám býti nápadna shoda — ba skoro totožnosť mezi obèma. V obou případech roste tělo od hlavičky počínajíc a proto jsou také články tím starší a zralejší, čím vzdálenější jsou od hlavičky. Mohlo by se mysliti, že takovým zrůstem a to velmi spěšným, musí tasemnice dospěti v ohromnou délku. Ale tomu není tak. Zrůst tasemnice má též své meze. Od času k času, v době několika dnů, oddělí se vždy několik konečných, zralých, největších článků od ostatního těla tasemnice a s výkaly vycházejí z těla. To se opakuje pravidelně a tak si zů-

stává tasemnice v jisté délce stejnou měříc půl metru — někdy o něco více, někdy méně.

Články, jež se oddělily od těla tasemnice a venku se octly, jsou články zralé, to jest jsou naplněny ohromným množstvím vajíček, plod chovajících, z kterých se může nové pokolení zroditi. Věru, kdyby ze všech těch vajíček měly pojiti tasemnice, bylo by jich brzy více, než písku na břehu mořském. Ale snad právě proto, že násady té jest takové množství, má tato ohromné překážky v dalším vývoji, anebo snad proto, že má veliké překážky, vyskytuje se v takovém množství. Jakmile se článek s vajíčky octne mimo tělo, pohybuje se s velikým úsilím, hmoždí se, jako by se chtěl někam dostati a v skutku lze někdy pozorovati, že pozvolna se z původního místa vzdaluje, že leze; zůstává však obyčejně nedaleko původního místa, neboť chlad okolí uvádí jej za krátko v strnulost. Tento pohyb článku svedl některé pozorovatele k tvrzení, že takový článek jest samostatným jedincem jako jiné zvíře. Jiní naproti tomu tvrdí, že pohyb ten jest jenom jakési kývání, kterým mají býti různá zvířata přilákána neb upozorněna a k pochutnání si povzbuzena. A tomuto tvrzení můžeme nejspíše věřiti. Zvířat, jimž odpadky těla za potravu neb pochoutku slouží, jest dosti. Mezi těmi zaujímá čestné místo vepřový dobytek.

Jakmile se zralý článek octne v žaludku jiného teplokrevného zvířete, nastává nový děj. Působením zažívacích šťáv žaludku a dále tenkého střeva rozpouští se článek i obal vajíček a nepatrný zárodeček, jenž ve vajíčku byl uvězněn, jest uvolněn a čile se má k životu. Jest to nepatrný červíček bez určitých známek mateřských, má někdy několik háčků, jindy nijakých a lze jej pouze při silném zvětšení pozorovati a jen dosti obratnému znalci poznati. V tenkém střevě není místa, kde by si liboval; tu se jen zrodí a sotva malou dobu žil — již se stěhuje. Píše a povídá se, že prý tento sotva vylihnutý červíček provrtává stěny střev a vrtá — — vrtá — — až se konečně do svalstva, t. j. do masitých částek těla dovrtá. Podivno! Nikdo nemůže udati nástroje, kterým by toto vrtání provésti mohl a nástroj ten by musel býti velice důkladný, aby se jím do míst vzdálených a tak rychle dovrtati mohl. Mimo to nacházíme vetřelce toho i na místech, kam se vůbec dovrtati nemůže, jako ku př. do mozku. Jest to asi jiná a pohodlnější cesta, kterou se malý ten červíček snáze a rychleji do nejodlehlejších částí těla dostane. Jednoduše a snadno se dostane se šťávou ztrávenou do míznic, těmi do oběhu krevního a tímto jest pak zanesen dále do těla a to hlavně do svalstva srdečního, do svalstva bránice, krku, plecí, jazyku — ano i do mozku. A nyní nastává proměna ve tvar nám již ze začátku známý — proměna v uhra. Jakmile se totiž takový zárodek tasemnice octne na příhodném místě ve svalstvu neb v mozku a tu se uchytí, utvoří se kol něho malý měchýřek, v němž jest malý potomek tasemnice pěkně uschován, pohodlně dospívá a sílí. Tu nabude hlavička určitých forem, věnec háčků se doplní, háčky i přissavné desky zmohutní. Máme před sebou uhra, jak jsme jej na začátku nalezli a popsali. Mohli bychom říci, že uher jest kukla či larva tasemnice.

Maso, jež takové měchýřky s uhrem chová, vyhlíží, jako by bylo proseto krupkami neb vařeným sagem a slove „masem uhrovitým“ neb „struskovitým“.

Požije-li člověk neb některé z teplokrevných zvířat surového neb málo vařeného uhrovitého masa, ztráví se měchýřek v ústrojí zažívacím, uher jest pak uvolněn, zachytí se háčky a přissavnými deskami na stěně střevní, od hlavičky počnou narůstati rychle jednotlivé články, jež se řadí v tělo a za krátkou dobu jest opět tasemnice hotova.

Jakkoli se tento děj zdá velice jednoduchým, jest ve skutečnosti, to jest v přírodě, velice složitý. Na zralý článek tasemnice zajisté nečeká vždy hned nějaký odběratel, který by se o tuto násadu cizopásnou postaral. Jindy zase nebývá tento odběratel vhodným, to jest ne takovým, aby se v něm násada rozplozovati mohla, jako jest ku př. ryba, žába, červ neb brouk. Opět jindy octne se taková skupina vajíček na místě, kde v zápětí bývá zničena a svého určení vůbec nedojde. Tím přijde hned v prvním začátku veliké množství zárodků na zmar. A když se stane, že takovou násadu přijme zvíře, jež v těle svém odchová kolonii uhrovitou, již v sobě třeba kolik roků nosí, nestane se vždy, že toto zvíře stane se opět potravou takového zvířete, jež by ve svém těle z uhrů tasemnici odchovati mohlo.

I tu přijde mnoho potomstva na zmar a to způsobem co nejrůznějším, ku př. hnitím, mravenci a t. d. Ale podaří-li se, že při příznivých okolnostech potomstvo i jen jednoho článku se zachová a svého cíle, t. j. opětné proměny v tasemnice se dožije, snadno každý pochopí, že jsou tu četné jiné ztráty dosti hojně vynahraženy.

Pověděli jsme si, jakým způsobem se tasemnice rozmnožuje a jaké proměny potomstvo její musí prodělati, než se opět stane tasemnicí.

Jindy se říkalo, že takový červ neb kterýkoli cizopásník v těle lidském neb zvířecím se tvoří „ze zkažených šťav“; ale nikdy nikdo nevěděl a nemohl povědětí, co jsou „zkažené šťávy“ a jakým způsobem se z nich červi tvoří. Ukázalo se to nepravdou. A ještě dnes tvrdí mnozí lidé, zvlaště v některých krajinách, že uhrovitosť ku př. u vepřového dobytka jest následek horkého nápoje. Ale jak a proč se to děje, nemůže nám z těch dobrých lidiček říci nikdo, poněvadž to není — pravda. Jak tomu v skutku jest, vylíčili jsme a to jest dokázáno.

Jiná otázka jest, jakým způsobem se dostanou vajíčka tasemnic, z nichž se uhry utvoří, do člověka, jako se to stalo u mladíka, o němž jsme hned na začátku mluvili; a dále, jak se dostanou do člověka uhry, z nichž se tvoří tasemnice?

Nejobyčejnější a takřka výhradní dodavatel těchto zárodků u nás jest vepřový dobytek. Víme, že si tento pochutnává s obzvláštní chutí svého rodu na různých odpadcích, mezi nimiž a v nichž se zárodky různých cizopásníků obyčejně jen hemží a že ani zdechlinami nepovrhne. Tak nám odchová mnohý štětináč četnou omladinu cizopásníků, které my pak s jeho masem pojídáme a jich hostitely se stáváme. Uhry ve vepřovém dobytku vyskytují se dosti často a masa toho požívají lidé na venkově jako by bylo úplně zdravé. Nesvědomití neb nevědomí uzenáři a řezníci mohou jediným kusem vepřového masa obdařiti mnoho lidí nepříjemnými hosty a takových, kteří tak činí, jest ještě dosti, zvláště na venkově, kde dozor na maso bývá mnohdy buď chatrný, neb žádný. Ba i v městě,

kde kontrola jest dosti přísná, podaří se podobné, obyčejně pašované zboží různým způsobem zužitkovati a rozprodati. Jest ostatně dosti lidí, kteří z hlouposti anebo nelidské žravosti nedbají, jaké jest maso — jen když jest laciné; ba, staly se případy, že lidé zakopané uhrovité maso vyhrabali a jím že živili. Tu není divu, že tasemnice nejsou u nás nijakou vzácností.

Než i uhrovitost se může u člověka vyskytnouti a také se ovšem řidčeji vyskytuje, jak případ na začátku naznačený dokazuje; lidé takoví museli dříve požiti buď celých článků tasemnice anebo aspoň několik vajíček. Příležitosť k tomu jest u nás velmi častá a velice různá.

Tak byly nalezeny kusy článků hlavičky tasemnice v salámech (buřtech) a různých sekaninách. Dobrou příležitostí a prostředkem k šíření nákazy jsou i jaternice, znečištěná výtrusy voda a j. v. Považíme-li jen, jak mnoho lidí dnes různých příprav ze sekaného a špatně provařeného masa požívá a jaká jest na mnohých místech při zhotovování pokrmů těchto nevědomosť anebo lehkomyslnosť a nedbalosť, můžeme si představiti snadno tu četnou a častou příležitosť k nákaze. Jest také dokázáno, že mezi uzenáři a řezníky, kteří zboží z různých sekanin zhotovují a syrových příprav okoušejí, jest mnoho takových, kteří tou onou formou z obměny tasemnic trpí.

V čem asi spočívá pro člověka největší zlo a nebezpečí, jež může tasemnice sama, nebo její potomstvo zaviniti?

Tasemnice sama, zvláště je-li samotná, není životu člověka přímo nebezpečná. Působí mnohé nepříjemnosti a obtíže tím, že svými háčky a přissavnými deskami velice jemnou a citlivou stěnu střevní dráždí a mimo to část šťav k zažití spůsobilých člověku odnímá a sama ztravuje. Nepříjemné pocity bývají značnější tehdy, je-li více tasemnic pohromadě — a jsou známy případy, kde jich nalezeno deset i více! Takovým požehnáním stížený člověk trpí častým nepokojem v životě, štípáním, ujímáním a jinými toho následky, čímž výživa jeho chabne a člověk slábne.

Horší vliv mohou míti, dle okolností, zárodky tasemnice. Je-li zárodků, které do těla vnikly, málo a dostanou-li se tyto do méně ušlechtilých částek těla, jsou příznaky nepatrné, nebo žádné; ale dostane-li se jich do těla veliké množství, bývají při tom obyčejně i jemná ústrojí navštivena, a pak bývají následky pro člověka osudné. Nechtějíce probírati všecky možné případy poukazujeme pouze k případu hned na začátku uvedenému.

A jak lze asi poznati, že ten onen člověk, neb zvíře má v sobě tasemnici nebo uhry?

Ve vnitřnostech mnohých lidí zdržuje se tasemnice, ba i několik jich, po mnohá léta, a tito o tom nevědí. Jiní stěžují si, zvláště po požití různých jídel, ku př. cibulovitých a slaných, na štípání, hryzení a kolikovité bolesti. Jest jisto, že některá jídla toho druhu jsou tasemnici velmi odporna, což ona také dává na jevo. Aby měl člověk pro ni zvláštní jídelní lístek! — Zvířata nám o svých pocitech nemohou ovšem ničeho pověděti, ale můžeme zcela určitě poznati, mají-li v sobě tasemnici, všímáme-li si jejich výkalů: jakmile v těch pozorujeme články tasemnic, víme, že uvnitř musí býti tasemnice. Podobně lze také jediné u člověka určitě pří-

tomnosť tasemnice poznati. Tímto pozorováním může, komu libo, sama sebe vyšetřovati. — Poznati uhrovitosť u zvířete nebo u člověka za živa jest velmi těžko, obyčejně nemožno. —

Zbývá nám ještě promluviti si o tom, jak se těch nemilých hostů zbaviti?

Každý rád uzná, že jest nejlépe, neučiní li s podobnými hostmi člověk vůbec nijaké známosti. Tu přestává pohostinnosť. Nechť každý a zvláště naše milé kněžky domácího krbu, k tomu bedlivě přihlížejí, aby veškerá jídla, zvláště masitá, byla původu nezávadného a vždy s největší čistotou připravována. Proti vajíčkám tasemnice, prostému oku neviditelným, nelze se jinak stříci, než opatrností a čistotou v přípravě jídla. Jinak jest s uhrovitostí. Tam, kde se vepřový dobytek chová, má býti přihlíženo k tomu, aby byl i tento co možná v čistotě držán a přístup k odpadkům mu zabráněn. To se neděje skoro nikde. A stane-li se, že některý kus jest uhrovitý, jest nejlépe maso zakopati. Z toho plyne ovšem často dosti značná hmotná škoda. Chce-li někdo takového kusu zužitkovati, může bez obavy použíti sádla, neboť v sádle se uhry nevyskytují, libujíce si pouze v „libovém.“ Maso pak, nechť již se připravuje jakkoli, musí se vařiti neb péci jen v tenkých kusech a to důkladně, aby byly uhry zničeny. Vaří li se neb peče maso takové v kusech velkých, bývá zřídka důkladně propečeno neb provařeno a snadno by se mohlo státi, že by jednotlivé uhry na živě obstáti mohly, neboť snesou dosti značnou teplotu. Řezník neb uzenář učiní nejlépe, vystříhá-li se obchodu s takovým masem, neboť se tu vždy jedná o jeho dobrou pověsť a výživu, nehledě ani na bezpečnosť jeho odběratelů.

Činí-li tak některý pro značný zisk, jest nejlépe udati jej a pak mu zajisté zajde chuť na takový výdělek. Zatajování by zde bylo nemístné. — A je-li někdo již nemilým zlem navštíven a nebo se toho aspoň domnívá, nechť se obrátí vždy s důvěrou k lékaři. Jest ovšem dosti specialistů, kteří svůj pobyt v místě ob čas novinami oznamují a spolehlivé vyléčení slibují; ale ať se jim to podaří nebo ne, spolehlivější a lacinější jest zajisté vždy pomoc lékařská.

Jednali jsme o předmětu tomto nikoli proto, abychom zavedli boj proti uzenářům a řezníkům a jejich různým výrobkům, nýbrž pouze z té příčiny, abychom se o věci poučili. Dle toho se řiďme. Ne úzkostlivě — ale vždy opatrně!

Pro víru a vlasť.

Obrázek z dávných dějin moravských.

Nakreslil A. J. Dubec.

Jaru, léta 871., jakoby se nebylo nijak chtělo přijiti do krajů moravských Ačkoliv již měnivý a nestálý duben chýlil se ku konci, bělala se přece ještě čela hor údolí moravská věnčících sněhovými pruhy, podobnými lesklým poutům, jakýmiž zrádná zima spínává zemi ku dlouhé nečinnosti pod sněžným příkrovem. Doleji na úbočí strání také ještě všude svinuto listí v pupenech a

jest-li že kde nedočkavá sněť trochu se rozvila, třásla se jistě ostrým seveříkem, jenž prohánĕl se dosud volně po nivách, špinavých šedými zbytky lonské trávy. A skřivánek, jenž pln nedočkavé touhy byl přiletěl hned počátkem jara, choulil se leckdes pod šipkovým kopcem a na let do chladného ovzduší ani nepomyslil. Vždyť mu chlad každou píseňku v hrdle zamrazoval, až kolikrát denně smutně sobě zasteskl . . .

Na pravém břehu Moravy, zrovna proti Velehradu, seděli kolem nevelikého ohně dva rybáři. Loďky měli přivázány lykovými houžvemi u kmenu nevysoké vrby, jejíž holé pruty z orvané široké hlavy vyrůstající neměly dosud ani jediného rozvitého lístečku. Bokem ohně ležely suché ještě sítě. „Jářku, Blude, zahovořil starší z obou mužů, přitahuje plášť těsněji ku tělu, „dnes se mi ani do lovu nechce; taková nepohoda všechnu chuť odnímá, i kdybys naději měl plné sítě každým pohybem vesla zahrnouti.“

„Neveselé časy v kraji a doma ještě horší,“ odtušil soudruh hovořícího, mladík, jemuž pěkné kadeře až pod límec šedavého kabátce splývaly. „Ale dobře tak,“ dodával potom, přihrnuje ohořelé hlavně ku středu ohně, „aspoň se to v přírodě shoduje úplně s naším životem. Jindy při lovu jsme často ustávali veslovati, abychom slyšeli jenom slavičí zpěv v tomhle vrboví kolem řeky, a dnes mrazivý větřík klátí holými výhonky a v málokteré zahradě kolem celého města keře rozvitého najdeš. A jindy jsme naslouchávali sladkým řečem otce Methoděje, že každý deň zdržoval, aby mu ani jediného zlatého jeho slova neušlo, a dnes prázden chrám Velehradský a místo naší řeči hlaholí tam jeden z těch cizích nesrozumitelná slova lidem, kteréž tam přinutili násilím přijiti. Právě se to k sobě dobře hodí.“ Mladý muž dal se proudem výmluvnosti a rozhorlení svého uchvátiti tou měrou, že rukou, kterou rozpadávající se hlavně k ohni přihraboval, tak prudce se rozehnal, až jiskry širokým kolem se rozletěly. „A nač nám lovu potřebí,“ horlil dále vstávaje od ohně; „vejdeš do brány a po své libovůli ti vezmou, co jsi byl krušnou prací sobě ulopotil, a dají ti malichernou náhradu.“

„Vidím, že jsi ještě málo světa zkušený, Blude. Sirotkům se jakživ jinak nevedlo a nepovede. Poručník z dědictví jejich tuční a dětem líce blednou a jasné oči se kalívají útisky a křivdami. Pán Bůh sám ví, bude li kdy jináče.“ Starý rybář svěsil hlavu a slza spadla skříženými prsty do suché trávy.

„Ano, děl jsi pravdu, jsme sirotci, jimž vzali všechno,“ opakoval smutně mladík.

„A to vinou vlastního otce,“ jenž lehkovážností svou zavedl děti do siroby trpké. A nepovážil, že záhubu strojí také sobě.“

„Poznal to, poznal, strýče, jenom že pozdě.“ děl mladík, obraceje se ku Velehradu. „Vidíš, tamhle, kde zdělán jest most přes řeku, stál jsem toho dne, kdy lestně zajatého Svatopluka odváděli potají z Moravy, také já. Sevřel tenkráte vší silou oči, aby jenom neviděli jeho nepřátelé slz, jež se mu draly do zraku a přece jich nemohl zadržeti. To byly slzy pravé lítosti. Odpustil jsem mu již tenkráte a kdybych jemu mohl pomoci, prodal bych tyhle sítě a koupil sobě za ně meč dlouhý, abych jemu širokou cestu z Němec mohl na Moravu prosekati.“

„Takhle smýšlejí mnozí, dítě, mnozí v téhle zemi, a kdyby všichni sjednotili své síly, byla by dobrá hrst bojovníkův.“

„A znáš, strýče milý, mnoho takových mužů, a kde dlí,“ tázal se nedočkavě mladík, přistupuje těsněji ku svému druhu.“

„Poznáš je také, hochu. Posud jsem tě považoval za nedospělé dítě, jež nedovede posouditi stav věcí, kteréž se kolem nás dějí; dnes večer však poznáš všechno. Zatím maličko popracujeme, a jakmile slunce octne se blízko onoho sněžného pásu na horách a tmy ulehnou na kraje, vzejde ti jasnější světlo.“

Rybáři zasedli do loděk a nepromluvili už mnoho. Starší pilně pohlížel na rozestřené sítě a klidně pohyboval veslem, široké tvoře rýhy v neprůzračné vodě. Mladší však lovu sobě hrubě nevšímal. Duch jeho bloudil daleko od těchhle míst. Nejprve hledal Methoděje, k němuž před šesti lety jej přivedla poprve dobrotivá matka, prosíc pro hocha vyučování ve víře křesťanské. Sotva že tenkráte otec Methoděj promluvil svým laskavým hlasem k němu, nevěděl opravdu, co se s ním dálo. Byl by mu nejraději klesl k nohoum, anebo ještě raději ukryl se v jeho řasnatém rouchu, aby byl jenom co nejblíže muži, jehož slovo každým nitrem mocně hýbalo. A potom jej poslouchával denně zároveň s jinými svého věku. Po krátkém čase zavedli jej do chrámu, k němuž vždy v tak neskonalé hledíval úctě, protože ten zlatý kříž na vrchu vztýčený stále jako pozdvižený prst mu ukazoval k modré obloze, nad níž prý blaha do nepovědění. Tam oblékli jej bílým rouchem a kněz Methoděj vložil mu ruce na hlavu. Zachvěl se mladík sladkostí téhle vzpomínky... Vždyť tenkráte zdálo se mu, jakoby vznášel se od země do nedohledné výše, až tam k těm modrým nebesům, k nimž kříž na chrámu ukazoval a za nimiž blaha do nepovědění... Hlava mu šla kolem, cítil předchuť té sladkosti... Ty časy zašly, ale vzpomínky nevybledly. Kde však nyní dlí Methoděj? Záviděli ho snad cizinci Velehradu a Moravě, že jej zavedli daleko, aby jim snad kázal? Nikoliv. Svoji sobě ho nevšímali a cizí ho nenáviděli? Mladík sevřel prudce veslo a udeřil ve hladinu, až se vodní tišina v široká rozčeřila kola...

„Však pyká své nevšímavosti asi hořce Svatopluk, myslil dále jinoch a snad, nedej Bože... Připadl mu na mysl osud Rastislavův. Tenkrát zakvílely hlasně ženy, když táhle zpráva přišla na Velehrad a muži kladli ruce na prsa, v nichž to bouřilo divokým vztekem.“

Při těchhle myšlénkách nepozoroval jinoch, že na krajinu ulehl lehoučký soumrak. Starší druh pobídl jej na cestu k domovu. Sebrali sítě a nalovené ryby a dali se mlčky na cestu. V zahradách, při řece rozložených, neozvalo se ani hlásku. A přece jindy tou dobou dívky upravovaly sobě záhonky na květiny a dýchaly na růžové lupínky, aby jenom co nejdříve se rozvily. A při tom leckterá všeptala poupěti tajné myšlénky svého srdečka, naději majíc, že růže rozvíjejíc se poví je větérku někdy podvečer s ní pohrávajícímu. Kdo ví, kam vítr potom zabloudí.... Oba rybáři prošli branou a zahnuli podle domků zadem k řece obráceným. U jednoho z nich, na jehož doškové střeše hojně mechu se zelenalo, zastavil se mladík a přikrčiv se vedle okénka zahleděl se dovnitř. Starší druh, neslyše kroků jeho za sebou, ohlédl se a úsměv uhladil mu vrásky na čele. „Přece jenom ta mládež vrtkavá. Chci jej seznámiti s věcmi tak

vážnými, a třebas nedočkavostí u řeky plál, přece vzpomínka na Běličku rázem mu všechno z paměti vypudí.“ Rybář pokývl ještě několikráte hlavou a zašed poněkud stanul, očekávaje jinocha.

Přišel za chvíli. Štěstí, že bylo už poněkud tma, sice by byl soudruh jeho pozoroval líce, jež kvetly růměncem, že mladík obavou, aby nebyl pozorován, hlavu nízko klonil.

„Slyšíš, Blude,“ vítal jej starý rybář, „povím Bělce, že chodíváš zkoumat její pilnosti podvečer; kdo ví, nerozhněvá-li se na tebe spravedlivým hněvem.“

„Strýčku,“ děl tichým rozpačitým hlasem jinoch. Hlavy nemohl ovšem ku strýci pozdvihnouti, protože červeň na lících se zdvojnásobila.

„Dobře, hochu, dobře; zatím však potřebí na vážnější věci pomýšleti. Bělka bude tvou, v té věci není překážek. Doufám však, že nebudeš chtíti se veseliti v době, kdy na celé zemi leží těžká tíže žalosti a kdy děti její úpí pod těžkým jařmem.“

„Chci den své veselosti spojiti, strýče, se dnem jejího osvobození; vždyť vím, jak bolestno dětem při ztrátě rodičů, a že po veselosti u nich ani památky, ba za hřích považuji jenom pomysliti na radosť.“

Až nadejdou doby, jež v zemi této byly až do nedávna a ty k jejich obnovení ruky pomocné přiložíš, věř, že sám k otci Methodějovi dojdu, ač-li ještě žije a mezi nás kdy se vrátí, oč Boha denně prosívám, aby vám požehnal vlastní rukou. Ta prý samým Bohem jest žehnána a jenom štěstí přinesla posud, na koho byla vložena.

Mladík zrychlil kroky a octl se po boku druhově. Byl by mu snad radostí padl kolem krku. Za chvíli octli se před malým domkem, na vlas podobným ostatním v řadě a vešli do jeho dveří . . .

Za chvíli vešel do téhož domku jiný muž, jenž měl dlouhý plášť, pečlivě kolem těla stažený a ruka každou chvíli vysunovala se pod sponkou na pravém rameni, aby přitáhla plášť blíže ku krku. Plášť, z hrubého sukna zhotovený, neměl lemu, prozrazuje člověka chudší třídy. Na levo v průjezdu vešel do dveří a stanul před oběma rybáři.

„Buď vítán, Boneši,“ děl starší rybář. „Zatím se posaď tuhle na židli a v malé chvíli přihotovíme se k odchodu.“ Příchozí uvolnil plášť na rameni a posadil se. Rybář zatím a Blud oblékli suché šaty, vodou zmočený oděv ku krbu zavěšujíce. Beze slova vyšli potom na ulici.

„Všechno bezpečno v městě,“ šeptal rybář Bonešovi, když byli vyšli na ulici. „To bylo mojí starostí dnes shlédnouti všechno,“ odpovídal tázaný, vykračuje si rázněji ku předu. „Pospěšme si,“ dodal ještě, abychom nebyli posledními.“ Zašli hlouběji do města, obešli hrad a dali se ku druhému rameni Moravy. Blud nepoznával v té tmě, jež halila všechno, obrovské obrysy předmětů zraku podávajíc, cesty, jíž se ubírali. Po dlouhé chvíli stanuli před domem k cestě na šířku obráceným.

Boneš, podloživ nohu pod spodní okraj dveří, nazdvihl příční závorku a všickni vešli do vnitř. Dvéře se za nimi zavřely a Boneš vedl oba rybáře chvíli čirou tmou. Několik ještě kroků a lehké vrznutí jiných dveří a proud světla osvítil část temné síně, dávaje oku zároveň vniknouti do široké jizby, v níž sedělo mužů tak asi do

třiceti v polokruhu na prostých křeslech. Mladý rybář byl by údivem zůstal mezi dveřmi, kdyby jej nebyl Boneš ujal za ruku a zavedl v levo, tam kde polokruh mužů nebyl ještě doplněn a prázdná křesla kynula příchozím.

Mladý rybář ani nevěděl jak se posadil. A údiv hlavou do kola mu kolotající také ho neopouštěl. Nemohl zraku odvrátiti od vážného a stříbrovlasého onoho starce, jenž ve středu polokruhu seděl, a jemuž bohatě lemovaný plášť daleko po zemi se linul. Stařec měl oči lehoučko přivřeny a jenom chvílemi je otevřel. A tenkrát jakoby hrst zlatých jiskerek byl z nich rozhodil po jizbě, takovým leskem zářily. Po obou stranách starcových sedělo pak mužů starších i mladších hodná řada. Jedněm zíraly z očí vážnost a jakýsi smutek, jiným nedočkavá touha a veselá odvaha.

Ještě sobě nebyl Blud všechněch prohlédl, když stařec ve středu sedící obrátil svůj zrak zrovna k němu a tázal se jasným hlasem: „Smýšlí. Javore, lid Velehradský úplně s námi a touží po časech lepších? Ty žiješ mezi ním a máš přístup k jeho srdci, pověz tedy a pravdy nezataj.“

Strýc Bludův vstal a popošed do středu jizby uklonil se starci, jenž od obličeje jeho zraků svých neodvracel: „Chotěvlade, vladyko jasný a druhý otče náš, ani největší strázně a příkoří nedovedlo by odvrátiti lid a zvláště ten nižší, mezi nímž já žiju, od vděčnosti ku hlavním jeho dobrodincům. Jdi dnes po ulicích Velehradských a zastav krok svůj u každého okénka, a ty zaslzíš leckdy nad těmi výjevy. Nedospělé děti, jinoši ve květu let, jež srdce rádo jinam unášívá, a starci, již rádi by sobě na Bohu už smrti vyžádali: ti všichni klečí pořadem a modlí se, aby Bůh dal dočkati se milé vlasti lepších časů, aby jednou uviděli ještě otce svého Methoděje a kněze Svatopluka. A tak jdi zítra a s každým západem a východem slunce a totéž uvidíš. Kdykoliv někomu svěřím tajemství svaté, jež má přinésti vlasti naší svobodu, stiskne mi křečovitým chvatem ruku a pomoci do posledního dechu slibuje. A že jsem pilně a neunavně ve prospěch svatých našich zájmů pracoval, vždy bedlivým a opatrným jsa, dosvědčí ti, jasný pane, tamhle druh můj při práci, věrný Boneš . . . Poruč dnes a uvidíš . . .“

Starci úsměv radosti stále tkvěl na rtech a vráščité čelo jeho se za řeči Javorovy v jasnou uhladilo plochu.

„Věrnosti tvé a snah tvých věru nelze oceniti“, zahovořil potom libým hlasem.

„Nežádám odměny, jasný vladyko, protože kdo pro ni pracuje, rád sklání se tam, kde větší podávají; a tak činívají leckdy nepřátelé . . .“

„Pravda, svatá pravda“, zašumělo to sborem mezi přítomnými.

Zatím Javor, ukloniv se skromně, zasedl na své místo, aby další pochvaly ušel.

„A nyní přátelé“, děl stařec, vladyka úsobrněnský Chotěvlad, potřebí, abychom přesvědčili se o smýšlení lidu ostatního po vlastech našich, kdyžtě hlavní sídlo záměrům našim zcela nakloněno. Já i celá župa moje jako jeden muž půjdeme do boje. A byť stáří oslabilo moje údy, mečem přece máchnouti dovedu. Líce bledé zaplály starci prudkým ohněm.

„Toho nedopustíme, pokud páže naše ještě silny — vždyť nás dosti věrných a statných“, zabouřilo to kolem do kola a leckdes meč, jako blýskající se plamen, zahořel nad hlavami: „A ty liknavé a nečinné sobě také vezmeme na starosť“, zahovořili mnozí.

„Toho právě potřebí, udatní a milí přátelé,“ děl dále Chotěvlad. „Tak na mnohém kraji ani nevědí, že země osiřela, že dětem rodné matky trudno ve vlastní rodině. A tak-li budete všude hovořiti, zdaž rodní bratři pomoci odeprou? Vždyť matky své těžko dovedou zapřiti . . .“

„Po celé zemi půjdu a slova tvá budu opakovati“, přejal rychle slovo mladík, sedící po levé straně starcově. A za ním už jich vystupovala celá řada.

„Dobře, děti“, promlouval stařec, „odvahy vám dodávati není potřebí, opatrnosti však nemívá vždy mládež. Ne hned účel svých cest zjevujte. Mnohdy ryzí zlato ukryto bývá v tvrdé rudě a ne všude v řečišti mezi zrnky pískovými se třpytí; a srdce šlechetné často tvrdý okruh prsou skrývá. Klepejte zvolna a tichoučko, všude vám otevrou. A zprávy přinášejte ke mně. Až takových červánků, zvěstí to vašich, nakupí se mnoho, vězte, že blízko jest východ. Potom svolám vás zase, a dá Bůh, že schůze naše poslední bude předvečerem dne slavnostního.“

Stařec svěsil vážností myšlének prokvetlou hlavu a tiše opakoval hlučné „dejž Bůh“, jež mocně otřáslo síní po jeho slovech.

Potom povstali všichni a chystali se ku rozchodu. Blud přiblížil se spěšně ku mladíku, jenž první byl se uvolil buditi lid po kraji k osvobození rodné země.

„Půjdu s tebou“, šeptal mu, skláněje se k jeho hlavě. „Znáš mne“, děl udiveně oslovený.

„Po jmenu se neptám, ctím však odhodlanosť tvoji a chci ti nabídnouti svoje služby. Jsem sice chud . . .“ Rybář se zamlčel.

„Díky ti, bratře, za ochotu tvoji; zítra se vydáme spolu na cesty. Věřím tvému srdci. Přijď při východu slunce k západní bráně města. Budu tě očekávati.“

Bludovi zabušilo srdce radostí. Jak pochválí jej asi dobrý strýc, že s takovou horlivostí chápe se díla, do něhož jej byl nedávno zasvětil. A Bělka, zdaž se nebude za něho modliti a dvojnásobnou láskou k němu nepřilne, že se tak pro dobro vlasti obětoval?... Za chvíli vzdalovali se noční navštěvovatelé z domu při řece různými stranami a ozvěna kročejů jejich rušila na okamžik ticho noční. Brzy vše utichlo a jenom poblíž krajních domů městských šuměla Morava tichoučkou nesrozumitelnou mluvou, jež byla asi pozdravem městu Methodějovu ze širých končin moravských. (Pokračování.)

O úpadku českého zpěvu.

Nelze upřiti, že zpěv v národě českém nachází se v úpadku. V kostelích našich nezaznívá již ten bývalý velebný zpěv našich předků, v našich dědinách neuslyšíš — mimo malé výjimky — hlaholiti krásné naše české písně národní; ty vyšly „z mody“ a místo jejich zaujaly písně většinou obsahu po-

chybného, neřku-li přímo nemravného a nápěvu jarmarečního. A v čem asi leží příčina úpadku toho? — Nebude snad od místa, dovolím-li si na některé okolnosti, které po mém zdání zavinily úpadek ten, v krátkosti poukázati.

Při jisté příležitosti, zmíniv se o nynější malé zpěvnosti Čechů, dostal jsem za odpověď, že prý špatné časy jsou tím vinny. Jest tomu tak? Zajisté že není. Což jsou špatné časy jen v tomto století? Nebyly zlé časy i jindy a časy mnohem horší? Když Čechové nezapomněli svých písní v třicetileté válce a po ní, kterážto doba zajisté byla spůsobilou veškeru poesii a zpěvní náladu ze srdcí českých vyhladiti, neměli by jich zapomínati ani nyní, kdy doba není daleko tak nepříznivá, jako byla doba pobělohorská. V čem to tedy vězí? Příčiny jsou mnohé. Nejzávažnější se mi zdá ta, že nynější učitelstvo se málo zabývá hudbou. Mnohý v ústavě učitelském jen proto se učí hře na housle, aby později mohl dítky učiti nápěvu té které písně školní. Po zdokonalení v hudbě málo jich touží. A kolik pak jich vyjde z ústavu, již jsou s to, aby slušně hráli na varhany neb na jiné nástroje? Že jich jest poměrně pramálo, to nejlépe vědí učitelové hudby na ústavech učitelských. Proč však tak málo hudby znalých učitelů vychází z ústavů těch? Odpověď jest na snadě. Poněvadž v době nedostatku učitelstva byli od ústavů přijímáni všichni, kteří se hlásili, ať znali něco z hudby či nic a to trvalo stále a trvá z části až do dnes. Nyní ovšem v poslední době stala se v té věci jakási náprava, mám však za to, ta že mnoho nezpomůže. Že za takových okolností hudba ani zpěv zkvétati nemohou, jest zřejmo. A proč? Vzpomeňme si jen jak to bývalo jindy. Učitelé, vesměs se může říci že znali hráti ne na jeden ale na více nástrojů; byliť to většinou hudebníci vzdělaní, z nichž mnozí, ba velmi mnozí se vyznali i v base číslovaném. Takoví učitelé vesničtí to byli, kteří mnohým našim mistrům hudebním vštípili první základy k jich vzdělání hudebnímu. Že učitelé tito jako dovední hudebníci hudbu podporovali a pěstovali, jest pochopitelno. Oni budili u svých spoluobčanů lásku k hudbě, tak že tito, jsouce pro hudbu zaujati, dávali své dítky v hudbě cvičiti a to na nástroje různé. Tak to bývalo, avšak není více. — S láskou k hudbě jde ruku v ruce láska k zpěvu. Kde hudba klesá, klesá i zpěv a naopak. Vkus hudební se znenáhla otupuje, opravdu krásné písně se znechutí a jich místo, jak jsem již z předu uvedl, zaujmou písně jarmareční, s kterými se nyní všude shledáváme. Řekněte některému mladíku, aby Vám zazpíval některou národní píseň celou a uvidíte, že to nebude moci; zazpívá Vám jednu neb dvě sloky a bude v koncích. Za to Vám však zazpívá leckterou jarmareční se všemi byť i 50ti slokami. Kolik najdete mladíků neb dívek, aby znali všechny, třeba jen ty nejoblíbenější národní písně? Věru na prstech by je spočítal. Kde jsou ty časy, kdy naše matky zpívaly písně národní se všemi slokami s nápěvem nezkomoleným a rády, vyhledávajíce v tom zálibu znáti písně národní co možná všechny? Ony si je sepisovaly do sbírek a při přástvě neb jiných schůzkách je zpívaly. V tom nyní naše venkovské dívky záliby nemají. Dvoukrejcarových písní u nich najdeš dost, národních však po skrovnu. Ostatně což divu, že naše prosté venkovanky nemilují našich národních pokladů, když i naši přední básníci raději se honí háji cypřišovými a koupají se ve vlnách Adrie, než by sbírali květy s našich

krásných luhů a naslouchali šepotu slovanských lip a šumění domácích potoků a hučení domácích řek! Čech má nyní větší příležitosť z četných překladů seznati ve skvostném vydání písně všech možných národů, ale písně české, ty písně, jež vzbuzují obdiv všech národů, ty jsou doma popelkou. — Kamenickému, básníku písní v slohu národnímu, postaven byl pomník; přáli bychom si však, aby jeho příkladu bylo následováno: aby čeští básníci pokusili se psáti písně našemu lidu tak, jako to činil Kamenický. Ovšem, že by pak i naši hudební skladatelé musili složiti k nim vhodný, duchem národním se nesoucí nápěv, jako učinili skladatelé nápěvu k písni „Náš Vitoušek orá“ neb k písni „Nad Berounkou“ atd. Toho však naši skladatelé nečiní. Oni skládají jen písně umělé, které opatřují průvodem piana, bez něhož píseň takovou zpívati nemožno. Kdyby však také se pokusili složiti písně, jak jsem již pravil, v duchu národním, jež by se daly zpívati bez průvodu, jistě že by se zavděčili našemu obecenstvu, které by ty nejpěknější pojalo mezi své skvosty národní. Tím by s dostatek byli odměněni, a jistě že by si větší odměny ani přáti nemohli.

Jako se skládáním písní světských, má se to i se skládáním písní kostelních. Naši skladatelé církevní skládají pilně různé mše, „Graduale“, „Offertoria“ a p., ale k písním pro lid v tom způsobu, jako jsou staročeské písně kostelní, k těm, jak se zdá, nemají naši páni skladatelé chuti. Umělých písní s množstvím obtížných přechodů a častým střídáním tempa, těch bychom asi mohli míti s dostatek, avšak určitou, jednoduchou, přece však velebnou melodií se vyznačujících písní dočkati se nemůžeme. Slovutný skladatel církevních zpěvů p. J. Skuherský ucítil toho potřebu a vydal mši pro lid. Ve mši té však tak často se střídají tempa a jest psána tak uměle, že v lidu obliby nikdy nenajde. Píseň pro lid český, byť i byla kostelní, má-li zobecniti, musí míti určitou melodii beze všech těžkých přechodů, melodii však důstojnou chrámu. Nechtějte lidu, jenž si tolik krásných melodických písní utvořil, předkládati písně beze vší melodie. Písně takové zaniknou a neujmou se nikdy. Vždyť staročeské písně kostelní jsou nejlepším toho důkazem, co lid český ve svých chrámech chce zpívati a jediné písně dle těch vzorů skládané najdou v lidu českém obliby. Však ty naše staré, krásné kostelní písně počínají znenáhla z chrámů se vytráceti a místo jejich zaujímají písně ceny mnohem menší. A v čem to vězí? V pokleslosti hudebního vzdělání celého národu vůbec, čehož příčinu jsem uvedl z předu. Aby pak hudba a zpěv český povznesl se na bývalý stupeň, jest třeba:

1. Aby učitelové čeští po příkladě svých předchůdců věnovali více lásky hudbě a zpěvu a lásku tu aby hleděli vzbuzovati u svých spoluobčanů a svěřených jim dítek.

2. Aby naši básníci psali nové písně v slohu národním pro lid a knihkupci aby tiskli staré písně znovu ve vydáních, p ř í s t u p n ý c h v š e m v r s t v á m n á r o d a a

3. aby naši hudební skladatelé písně nově složené opatřovali vhodným nápěvem a to tak, aby písně ty se mohly zpívati beze všeho průvodu právě jako písně národní — aby totiž mohly ty nejlepší z nich znárodněti.

Ku konci prosím příslušné kruhy, jichž jsem se ve své úvaze dotkl, by mi pro přísné vyslovení mého mínění nezazlily. Stalo se

tak pouze z lásky k národu, jehož synové jsme my všichni; z touhy, by dědictví Zábojovo a Lumírovo, láska to k hudbě a zpěvu, zachováno bylo i pokolením příštím v čisté národní své podobě.

Přiloží-li všichni, kdož k nápravě povoláni jsou, ruku k dílu s vlasteneckou obětavostí, pak zajisté rozezvučí se v brzku kraje české ohlasem krásných písní a v chrámech našich zavzní opět velebné ty staročeské chorály jako na poděkování Bohu a svatému Václavu, vévodovi země české, že nedal zahynouti jazyku našemu, nám, ani — dejž Bože! — budoucím.

Jaroslav Hanuš.

Otázky a obrazy ze života socialního.

V.

Knihovny pro chudinu.

Sděluje Tomáš Škrdle.

(Dokončení.)

2. Knihovna v Č. Budějovicích.

Knihovna konference v Č. Budějovicích založena byla na začátku r. 1883., nedlouho po té době, kdy nová ratolest spolku sv. Vincence de Paula vypučela v hlavním městě českého jihu. Prvý, kdož konferenci vybídl, aby pořídila sobě sbírku dobré četby, byl voj. kurát v invalidovně u Prahy, P. Josef Všetečka, zakladatel téže konference a vůbec velehorlivý pracovník na poli tomto. Konference ujala se vřele této myšlénky, neboť slibovala sobě mnoho do působení nové knihovny, i přistoupila ihned horlivě k novému oboru své činnosti. Tento z počátku nepatrný podnik těšil se časem šlechetným příznivcům, již štědrými dary podporovali úmysl konference. Kromě jiných četných dobrodinců, kteří sbírku pěknými knihami byli rozmnožili, získali sobě zásluhy o knihovnu hlavně: Jeho Milost ndp. Dr. Martin Říha, biskup budějovický, ctihodné školské sestry v ústavě hluchoněmých, Dědictví Cyrillo-Methodějské v Brně, redakce Školy Božského Srdce Páně, Leopold Všetečka, kand. prof. v Praze a Karel Münch, komorník J. B. M., jenž konf. knihovnu předplatil na „Blahověsta“ a „Katolický tiskový spolek v Praze“. Ačkoliv konference z počátku mínila, že zařídí knihovnu, z níž by půjčovala knihy zdarma nejen chudým, nýbrž všem, kdož by z obecenstva jich sobě přáli, přece záhy upustila od tohoto záměru, překonána byvši konkurrencí, v té věci zajisté důstojnou. Ředitelství ústavu hluchoněmých poskytlo totiž samo svou velikou, výtečnými spisy obohacenou knihovnu k veřejnému použití, a ježto zmíněnému právě ústavu konferenci za své spolkové místnosti děkovati sluší, změnila tato svůj původní úmysl, radujíc se z toho, že potřebě té, již sama skromně uhraditi chtěla, učiněno jest zadost tak výbornym způsobem. Knihovna tudíž, čítající nyní přes 100 svazků, věnována jest pouze soukromému životu v konferenci, jemuž koná dobré služby. Ze spisů vhodných předčítá se jednak ve schůzích konferenčních, jednak vypůjčují sobě knih členové činní a přispívající a chudí ošetřovaní.

3. V Libni učinil počátek ku knihovně Pazderka Josef, řiditel kůru, věnovav jí život sv. Vincence de Paula. Dále přispěli knihami Pohunek Fr., dříve kaplan libeňský, nyní u sv. Štěpána v Praze, P. Mathon Placidus, Šebek Jan, rolník v Libni, Ehm Vincenc, kaplan u Matky Boží před Týnem, Růžička, Šebek Tomáš, mistr sedlářský v Libni, Všetečka Josef, voj. kurát v invalidovně u Kar-

lína. Peněžitou podporu poskytla knihovně Ústřední rada, dílem i členové konference, neboť ve schůzi odbývané dne 9. ledna 1881. přijat byl návrh, aby ku zvelebení knihovny konferenční dával každý člen týdně 2 kr. na koupi a vazbu knih. 12. listopadu téhož roku pořídila si konference skříň a v ní uložila svou knihovnu, která čítá do dnešního dne na 100 svazkův.

4. V Litoměřicích čítá spolková knihovna 165 svazkův a byla založena hned na počátku konference r. 1884. Mezi dárci knih zvláště jmenovati sluší J. M. ndp. biskupa Dr. Em. Schoebla, prof. Demla Frant. a katechetu Reinwartha Jana. Knihy se půjčují členům a skrze ně osobám chudým. Konference sama nemohla sice dosud ze svých příspěvků pro knihovnu mnoho učiniti, avšak bude to stálou její péčí, aby knihovna tato se zvelebovala a dobře prospívala.

5. Na Královských Vinohradech mají 44 knih a bibliothekář Kocmich Martin, kaplan vinohradský, vydává je každému, kdokoliv o ně požádá. I prostřednictvím členů se knihy mezi lid dostávají.

6. Konference sv. Cyrilla a Methoděje v Karlíně, založena byvši 8. prosince 1877., zajisté záhy pomýšlela na to, aby svým členům duševního požitku z dobrých knih skytati mohla. Že však knihovna jen zvolna se množila, vysvítá z toho, že jak v 49. schůzi konferenční dne 17. listopadu 1878 v řádu knihovním stanoveno, poukázána jest nazvíce na dary. Má-li některá kniha zakoupena býti z jmění konferenčního, musí se vždy o tom jednotlivě schůze konferenční usnésti.

Hlavním pramenem jest dobrovolný dar kněží členů i nečlenů. Tak dosáhla knihovna počtu as 460 svazkův a to 360 českých a 100 něm.

Obzvláštní dárci: kn. arc. konsistoř 20 svazků, pí. V. Havlínková 30, týž počet věnoval Václav Novák. Větší dary jsou ještě od knihkupce Knappa a kláštera rajhradského.

Knihovny používati mohou členové, přispívajíce za každou vypůjčenou knihu týdně jedním krejcarem. Chudým zachovalým ošetřovancům se knihy zcela bezplatně zapůjčují; ovšem každý člen ručí za své chudé. I nečlenům přístupnou jest knihovna, pak-li dostatečnou záruku na penězích složí.

Správci knihovny byli: Brejcha Jan, učitel v klášteře karlínském, Jahndl, výpomocný učitel tamtéž, Vaněk, školník něm. chlap. školy, a započínaje tímto rokem Novák Josef, katecheta v Karlíně.

Všecky knihy a časopisy Mathonem vydávané zaopatřují pro knihovnu členové kněží, vyjma „Dělníka“ a „Obecné Noviny“, na kteréž i s „Blahověstem“ a s „Annalen des Sct. Vincencvereines in Mainz“ se konference předplatila.

7. Knihovna konferenční „Nalezení sv. Kříže“ jest sice ze všech nejmladší, ale při tom nejbohatší: čítá 610 knih vesměs dobře vázaných. Založena byla na počátku roku 1885. vojenským kuratem Všetečkou Josefem; knihy se půjčují do Prahy, Karlína, Holešovic, Libně a vůbec každému spolehlivému, jenž o ně požádá. Dle všeho bude to časem bibliotheka veliká a bude velice zdárně a vydatně působiti v místech naznačených.

8. Knihovnu konferenční na Smíchově založil předseda odboru tohoto, Beneš Michael, katecheta škol měšťanských, a sice jak pro členy, tak i ošetřovance. Návrh jeho byl od členstva s radostí přijat. Bibliotheka spolková čítá 186 svazků, z nichž většinu daroval zakladatel. Nemalých zásluh o knihovnu si získal lektor české university, abé Lev Fauvin, jehož pomocí koupila konference mnoho knih Mathonových z Rajhradu. Knihy se rozpadají obsahem svým na náboženské, poučné a zábavné. Z časopisů a publikac jsou zastoupeny Obrana víry, Květy Marianské, Škola božského Srdce Páně, Vlast, Hlasy katolického tiskového spolku. Bibliotheka jest umístěna ve vlásenkářském závodě horlivého

knihovníka, Kubína Antonína na hlavní třídě ve skvostné skříni a jest jak členstvu tak i chudým vždycky přístupna; rovněž i jiným spolehlivým osobám se knihy zdarma vydávají. Četba jest celkem velmi pilná a budiž s potěšením dáno svědectví pravdě, že si chovanci mnoho libují na dobrých knihách a je zachovalé a s vděčností odevzdávají. Mimo podporu od Ústřední rady v obnosu 10 zl. nedostalo se konferenci na knihovnu žádného dalšího peněžitého příspěvku a musí tudíž vazbu knih krýti úplně ze svého.

Konferenční knihovny v Praze:

9. U svatého Františka, mateřské to konference, byla hned při počátku knihovna založena, avšak teprve r. 1882. ji konference řádně upravila. Knihy se kupují částečně z konferenčních peněz, k čemuž činívají členové ob čas sbírky, většinou jsou tam však knihy darované; výše jejich dostoupla na 125 svazků. Po jistou dobu se půjčovaly knihy každému, kdo o ně požádal, když však tím konference o knihy přišla, vydávají se nyní jen členům a tito je půjčují toliko svým známým. Knihovnu spravovali Valenta, Sobíšek Václav a nyní Kubát Vladimír, úředník.

10. Knihovna vyšehradská byla založena r. 1879. pomocí kaplanů Bosáčka Vincence a Dr. Víška Ant. Knihy jí darovali Berkovec J., děkan král. kollegiátní kapitoly vyšehradské, Kulda B. M., kanov. na Vyšehradě a Dr. Řehák Lev, farář v Podole u Prahy a Dědictví sv.-Janské. Ústřední rada poskytla 10 zl. Bibliotheka čítá nyní 120 knih. Úřad knihovníka zastával předseda konference, učitel Bosáček Václ., nyní Žilka Hugo, jednatel a pokladník konference. Chudým a členům se půjčují knihy zdarma, jiným za poplatek 1 neb 2 kr., z čehož se pořizuje vazba knih. Účastenství čtenářů není veliké.

11. U sv. Salvatora otevřela konference knihovnu r. 1882. Když začala Ústřední rada zakládati knihovny ve svých odborech, prvních 20 zl. obdržela konference tato. Předseda konference, Kořán Fr., ředitel kn. arc. konviktu, zaslal tento obnos Mathonovi do Rajhradu a vysvětliv mu účel, pro který knihy kupuje, žádal ho, aby za tuto nepatrnou částku zaslal knih mnoho, čemuž Mathon v plné míře vyhověl. Také Dědictví sv.-Janské bibliotheku u sv. Salvatora obdarovalo. Knihy se půjčují členům, studujícím z konviktu — neboť tam se konferenční knihovna nalézá — a některým ošetřovancům. Čítá 84 knih. Knihovníkem jest Cikánek Antonín, c. k. poštovní revident.

12. U Matky boží před Týnem povstala knihovna r. 1883. a dosáhla do dnes asi 200 svazků, které členům a skrze ně chudým i jiným osobám byly půjčovány.

13. U sv. Jiljí čítá konferenční knihovna asi na 130 svazků. Jsou to spisy obsahu většinou náboženského a zábavného, z nichž nejčetněji jsou zastoupeny knihy Mathonovy, Blahověst a Dědictví sv.-Janské. Knihy se zřídka půjčují, obyčejně tam, kde v rodině konferencí podporované jsou větší dítky.

O knihovně u sv. Víta zpráv jsem neobdržel; rovněž i z konference u sv. Štěpána zprávy nedošly.

Knihoven dosud nemají konference v Zdislavicích, ve Vodňanech, v Králové Hradci (mají tam jeden ročník Dědictví sv.-Janského, něco modlitebních knih a někteří členové půjčují ošetřovancům knihy vlastní), ve Výprtech a v Praze u P. Marie Sněžné, u Matky boží Vítězné (tuto jest asi 20 spisů pohromadě.)

Z tohoto náčrtku vidíme, že většina konferencí poznala důležitost knihoven a že jim tudíž věnuje pátřičnou péči; avšak zároveň ze zpráv těchto vychází na jevo, že v zakládání a vývoji knihoven schází pomocná ruka Ústřední rady, která by pro chudší konference knihy sbírala a jim peněžitě napomáhala.

Spolek sv. Vincence de Paula zaujímá již v Čechách v otázce socialní místo velice čestné, a jak se dle všeho dá očekávati, moc jeho i vliv i působení vzroste a rozvětví se po všech hlavních místech království českého. I zdaž tu není žádoucno a potřebno — máme-li na zřeteli naše literární a společenské poměry — aby každá nová stanice Vincenciánská zarazila v místě také střed vzdělání křesťanského, kterým jest v jisté míře každá katolická knihovna! A zdaž to není potřebno a žádoucno zvláště pro chudinu, pro třídy řemeslnické a dělnické, od nichž se očekávají největší výbuchy v společnosti lidské, k čemuž je nevěrecký, nemravný a podvratný tisk, zorganisovaní agitatoři i neuspořádané poměry společenské důsledně připravují. Ano, právě zde, až se náš spolek rozvětví, může prokázati — a kde jest, koná již — celým svým působením a tudíž i knihovnami vlasti, státu i církvi neocenitelné služby.

Vyjde-li Vincencián mezi chudinu, aby jí nesl podporu a setřel slzy z očí ubožáků, mocnou zbraň si přinese, může-li podati takovým osobám dobrou křesťanskou četbu. Není zajisté účelem Vincenciána, aby chudinu toliko hmotně podporoval, nikoliv, on musí také mírným způsobem obraceti mysl její k Bohu, chrámu, svátostem, křesťanskému rodinnému životu, musí chudého vytahovati nezřídka z bahna neřestí, musí napravovati život rodinný, ve velkých městech mezi chudinou velice rozháraný — a tu se ptám, je s této práce každý Vincencián, má k této úloze každý potřebné vzdělání i nadání, potřebnou autoritu, a kde je mnoho chudých, i potřebného času, a dovede i kněz Vincencián vezdy a v pravé míře zasáhnouti v srdce člověka neb rodiny od Boha odvrácené! Nikoliv! Nuže, Vincencián potřebuje knih, aby, co zasel, dobrou četbou bylo dále pěstováno a knihy krvavé, podvratné, vůbec špatné, které mají v chudý lid velikého přístupu, byly zatlačovány!

Pročež nechť konference hledí vším úsilím knihovny své rozmnožovati a v lidu rozšiřovati. Žádám také Ústřední radu, aby se myšlénky této opět ujala a tam, kde knihovny nejsou, je založila, a těm, které živoří, vypomohla a vůbec k této činnosti spolkové stále přihlížela, na zřeteli majíc, že jest tisk velmocí první třídy, a že se neudrží ten u zdarném vývoji, kdo se o tuto moc neopírá.

Z Národního divadla.

V poslední době meškal ředitel Šubert v Italii, aby přesvědčil se o některých novinkách, bylo-li by záhodno získati jich pro naše jeviště, jakož i aby získal spojení předních divadel italských s naším národním. Některé dramatické novinky byly získány a též bude dávati se závěrečný obraz z baletu „Amor“, jejž Šubert viděl v Miláně. Veškeré čelnější, vážnější listy italské, jimž důstojnost umění, rozkvět literatury a působení na veřejné vzdělání a mravnost na srdci leží, odsoudily balet „Amor“ nejrozhodněji, nazvaly divadlo, kde „Amor“ se dává, cirkusem a daly své veto jménem umění, mravnosti a vzdělanosti způsobem důstojným na jevo. Firma Manzotti a Marenco, u nás známá „Excelsiorem“, jest tvůrcem tohoto „Amoru“, jehož děj strakatý a nesouvislý počíná — přímo v ráji Adamem a Evou! Jaká to škoda, že se u nás nebude dávati „Amor“ celý!

Vždyť již pouhé kouzelné to slovo „Amor“ jest přímou reklamou pro mladý, ještě trochu ideální, i pro starý, vyžilý svět obého pohlaví — dům by se naplnil, aby uzřel první vábný „obraz“, ráj a v něm Adama-Bergra, provádějícího veleskoky a otáčení a Evu Paltrinieri, s luzným úsměvem na lících! Jak pokročila reklama, lze souditi z toho, že Manzotti a Marenco nazvali svou práci „choreografickou básní“, název, jenž smělostí svou ještě převyšuje pojmenování „poetický balet.“ V „Amoru“ jest triumf Vespasianův, hořící Řím — bitva u Legnana atd. a na konec apotheosa Amorova, vítězství jeho nad lidským pokolením. Opice, velbloudi, sloni vystupují též v komparsech. Závěrečné obrazy „Amoru“ uvidíme tedy i na jevišti našem a jsme již předem jisti, že to „potáhne“, zatím se nejedná o nic jiného. Tedy alespoň talířek dostaneme z této velkolepé vlašské polenty. Jinak i snaha po „původnosti“ počíná se i u nás v této příčině jeviti: ředitel Šubert píše prý balet pro Kovařoviče; inu ovšem; exempla trahunt.

Poslední doba přinesla dosti novinek. Zvláště Sardou-ova „T h e o d o r a“ vypravena skvěle a pečlivě. U nás velmi známý autor „Vlasti“, „Fernandy“, „Fedory“ atd. představil se „Theodorou“ jako mistr, jenž rozumí velikým effektům, jenž ví, kterak psáti pro obecenstvo nejširší, tak aby každý něco v dramatu našel dle svého vkusu a vzdělání, jenž dovede hospodařiti dikcí dle potřeby a effektu, tu vzletně poetickou, tu nízkou, tu něžnou, tu drsně nahou. A právě v této veliké stupnici dojmů jest okolnost, že „Theodora“ jest dramatem pro nejširší obecenstvo par excellence. Volnost básnická vylučuje tu věrnost historickou; divák, pohlížeje na výjevy děsné a strašlivé, jichž tu nahromaděno s dostatek, netáže se po historickém základu dramatu, nebádá a neposuzuje, zdali Justinian líčen věrně dle historie čili nic.

Kdo viděl „Vlast“ a „Fedoru“ téhož autora a pak poslechne „Theodoru“, uvidí a pozná velikou příbuznost v líčení charakteru ženského, zde „Theodory“, onde „Fedory“ a „Dolóres“.

Theodora jest žena naprosto zvrhlá, byť i choti Justinianovou a císařovnou byzantskou. Potuluje se v nocích přestrojená, těká po ulicích, shání se po dobrodružných příhodách erotických — vždyť jest to bývalá krasojezdkyně, jíž cirkus bouřlivě hlučel a tleskal pochvalu, gloriola císařská, všechen ten lesk, sláva, stráže, kořeni a zbožňování ji nudí — vzpomíná svého mládí, vidí v prožité minulosti více půvabu a rozkoše, než jí dává oslňující přítomnost. Potulujíc se na zapřenou seznává Andreu, mladého, blouznivého Athéňana, jenž sní o někdejší nádheře, o slávě své klassické vlasti; muže to šlechetného, plného zápalu a ideálů. Andreas právě v době, kdy Theodora s horoucí vášnivostí se do něho zamiluje, stává se účastníkem spiknutí, jež má odstraniti Justiniana a prohlásiti republiku. Andreas neví, že miluje císařovnu: zná ji jmenem Myrta a miluje ji tak upřímně, že ji míní pojati za ženu.

Theodora dovídá se o spiknutí, a když Marcel, náčelník stráže tělesné s Andreem v noci vstoupí do císařské komnaty, aby zavraždili Justiniana, tuť jest Marcel chycen, Andreovi však jeho Myrta-Theodora dopomůže k útěku. Zle děje se nyní zajatci Marcelovi: čeká na něho mučírna se všemi hrůzami, aby vyjevil všechny spiklence a hlavně onoho zločinného spoluvinníka, jenž s ním vnikl do komnaty v paláci. Strach zmocní se Theodory, aby v bolestech mučení nejmenoval miláčka jejího: chce od něho vše vyvěděti sama, již napřed majíc v úmyslu, odstraniti na vždy Marcela, aby z něho vyznání nevymučili. Vraždí jej jehlicí z vlasů — ničeho jiného nemá v děsné té chvíli při sobě. Spiklenci vědí, že jediná milenka Andreova věděla o spiknutí: kdož jiný mohl je tedy vyzraditi? Andreas neví, že jeho Myrta jest Theodora. Poznává ji v cirku, kdež sedí vedle Justiniana. Divoký hněv zalomcuje celou jeho bytostí, v žhavé vášni potupí ji veřejně, jest chycen, spoután, vlečen do lože před Justiniana — leč opět zachra-

ňuje jej Theodora před ukrutnou smrtí, jež měla býti celému cirku divadlem. V té chvíli vypukne vzbouření; město hoří, lid se divoce rotí — leč statečný Belisar potlačí vzpouru, tiskne vzbouřence do cirku, kdež je dá povražditi. Zasmušilý Justinian pozná mezitím, že choť jeho miluje Andreu! Theodora plna vášnivé lásky ptá se jen po Andreovi — sejde se s ním ve sklepení cirku, kdež těžce raněn smrt očekává. Theodora přináší nápoj lásky, nevědouc, že stařena Tamyris dala jí jed místo domnělého nápoje lásky ze msty, že císař dal popraviti jejího syna, jenž účastnil se povstání. Andreas poznávaje Theodoru proklíná ji; ona chtějíc jej získati nápojem lásky otravuje ho, sotva že Andreas umře, přichází kat a odevzdává Theodoře hedvábnou šňůru. Jak viděti z děje, jest celé drama řadou výjevů krvavých, hrozných — práce, k níž třeba jest vskutku Sardou-ovské techniky, dobrých nervů diváků, a dobrých herců. „Theodoru" hrála paní Šamberková výtečně. Je to partie velmi nesnadná. Vedle Theodory hlavními osobami jsou Andreas (p. Seifert) a Justinian (p. Šmaha). Ostatní osoby jsou více méně episodní, jako ku př. Charibert, Tamyris, Belisar a choť jeho, Theodora to en miniature, atd. Souhra a výprava byly stkvělé. Vnitřek cirku, hořící město a zahrada — nové dekorace, byly podařené.

Alespoň poněkud podobné pečlivé výpravy rádi byli bychom viděli při reprisi Kolárovy „Královny Barbory". Náprstkova cena, jak známo, má býti tohoto roku vyplacena, a tu sebrány budou práce původní, aby dojem polo již zapomenutý znovu ožil. U porovnání s „Theodorou" činila výprava „Královny Barbory" dojem přímo žebrácký. Při velikých scénách lidu znělo volání a jásání tak směšně, jako na některém venkovském ochotnickém divadle — jen proto, aby se opět dokázalo, jak si vážíme prací původních. Nesnadno jest ubrániti se trpkému úsměvu, když potom slyšíme, že se „obecenstvo chová chladně k domácí produkci".

Jest to ovšem hlás volajícího na poušti, u nás si toho nikdo nepovšimne.

Opera může se tentokráte pochlubiti hostem vzácného hlasu a hercem prvého stupně. Jest to Edmund Lasalle, bariton velké opery pařížské, jenž zpíval u nás dvakráte „Tella", Neluska v Afričance, a Rigoletta. V Praze zpívala již celá řada slavných umělců: Lasalle patří k nejlepším, jež jsme zde kdy slyšeli. Zpíval při cenách značně zvýšených, a přece nejen že bylo divadlo úplně vyprodáno, než celé zástupy odcházely s nepořízenou od kas divadelních. Rossiniho „Tell" vypraven byl u nás tři dny napřed před vystoupením jeho poprve (ovšem poprve v Nár. divadle) patrně, aby učiněna byla řádná předprava k večeru s hostem tak slavným. Lasallův hlas jest překrásný bariton velikého objemu, jevící dokonalou školu, a k němu druží se hra promyšlená, oduševněná, plná citu. Ve třetím jednání „Tella," při veliké sceně s Gesslerem, jakož ve čtvrtém jednání v „Afričance", přednášeje přísahu uchvátil Lasalle obecenstvo fenomenalním hlasem a výkonem po stránce herecké tak dokonalým, že potlesk a vyvolávání bylo nekonečné. Všichni domácí pěvci naši obstáli čestně vedle hosta hlasem tak požehnaného, zejmena p. Vávra v „Tellu" velmi vynikal. Kdo slyšel Lasalle zpívati, nezapomene věru tak brzy těch večerů, v pravdě slavnostních. Výprava jak „Tella" tak „Afričanky" byla velmi pěkná, sbory i orkestr znamenité, zpívalo a hralo se s velikou chutí.

Z původních operních novinek dostala se tentokráte na jeviště Kovářovičova „Cesta oknem". Skladatel znám jest z Nár. divadla komickou operou „Ženichové", jejíž libretto jest dle veselohry Macháčkovy, s baletem „Hašiš". I „Cesta oknem" pracována jest dle starší veselohry Scribeovy. Samotný děj není nikterak nový, a spíše dal by látku k operetnímu zpracování hudebnímu, než-li k opeře. Novomanžely, kteří byli by jinak šťastnými, zlá tchýně rozvede tak, že při bouři domácí mladá žena skočí s okna — — ovšem že na seno toliko, tak že

si pranic neublíží. Od té chvíle manželé spolu nežijí, až strýc vše zase smíří a tchýni zlou vypudí z domu. Na jednoaktovku ovšem jest to dosti děje; ale hudba sama příliš jest těžká, hřmotná, široká na motivy tak lehké, jak je látka poskytuje. Celek opravňuje k nadějím, že Kovařovič, hudebník pilný a velmi nadaný, časem něco dokonalého napíše. Jinak děj a celý dojem „Cesty oknem" jest dosti cizí pro nás, a patrně nezapírá Scribeovský francouzský svůj původ.

Jako novinka působila též komická opera „U věrného pastýře" od Adama, text dle Scribeho a Saint-Georgesa. Opera tato, práce staršího druhu, již před lety u nás se dávala, ač toho nebylo při prvém představení nikterak znáti. Adam jest u nás dosti znám, časem vídáme jeho „Postilliona z Lonjumeau", v posledním čase slyšeli jsme hudbu ku Giselle, a ustavičná snaha po balletech nám i snad jeho „Fausta" na jeviště přivede.

Coquerell, cukrář „U věrného pastýře" v lombardské ulici v Paříži, zamiluje se do sličné Karolinky, dcery madame Bergamettovy, voňavkářky, jeho sousedky. Po různých nehodách vezme si ji, a po intrikách záletného hraběte Coaslina dostane posléze titul „dvorního cukráře", a jest šťasten. Děj koná se „za panování markýzy z Pompadouru", a o látku takovou ani v jiných dobách u Francouzů není nouze nižádné. Komických situací jest v opeře dosti, zvláště v prvním a třetím jednání; vděčné obecenstvo rozveselilo se a neskrblilo potleskem. Adamova hudba jest lehká a melodická, pěkně se poslouchá. Přáli bychom si jen, v zájmu naší mateřštiny, aby přízvuku českého šetřeno bylo i při zpěvu. Některá slova, ano i věty byly přímo děsné, a objevilo se tu, že to není vždy jen náš hrdinný tenor Raverta, jenž češtinu tak „komolí". Ovšem, úkol herců a zpěváků, jimž zápoliti jest s librettem, jako jest ono české „U věrného pastýře," není nikterak závidění hodný. „Vím, že za našich dnů daj' (sic!) dobré verše mnoho práce; leč kdo hledá, najde jich na tisíc", zpívá pan Coquerel; ale k tomu dodáváme: než jakých rýmů! Jest to vskutku děsné, co vše takové libretto obsahuje. Kritik, jenž by podobnou češtinu neb verše a rýmy v dramatu nejméně odstonal povážlivou horečkou, jedná-li se o libretto, útrpně se usměje a praví: Prosím vás, vždyť je to libretto! Jest to již tradicionelní u nás, že libretto má velikou licentiam poeticam, aby totiž bylo — hodně mizerné. Napíše-li něco Ferdinand Šamberk, jde obecenstvo do divadla s velikou sympatií. Šamberk zná divadlo a své obecenstvo, on ví, čemu se rádo směje, ví, jaký vtip polehtá, zná herce, ví, komu vtip onen do úst vložiti, nechodí pro vtipy daleko. Něčemu se smějí všichni, něčemu zase jen někteří: to dostačí, jen směje-li se někdo vůbec. Tak jest i s jeho poslední prací: „Era Kubánkova, žertovná hra o čtyrech jednáních." Jest to vlastně bujná fraška, celkem mnohem slabší, než-li ostatní práce Šamberkovy. Kubánek, továrník, chce se státi poslancem a ministrem a pak tvůrcem „nové éry." Toť asi malička exposice kusu; na to rozběhne se děj v menší a menší praménky, jež s Kubánkem a jeho „érou" ničeho společného nemají, a na konec, aby divák přece věděl, co se s Kubánkem stalo, dovídá se, že za poslance volen nebyl. Celkem jest to řada různých, slabých i dobrých vtipů, spíše pro arenu než pro Národní divadlo, dramatické ceny trvalé tato „Era Kubánkova" naprosto nemá.

Shakespeare i Molière zemřeli v stejném století, prvý r. 1616., druhý r. 1673., ale díla obou mají dosud trvalou cenu. Říkalo se u nás dávno, že by dobře líbil se Molière, jen podrobiti práce jeho malé revisi. A vskutku nechybila správa divadelní, uvedši na jeviště před časem „Lakomce" a v době poslední „V e z d r a v í n e m o c n ý" (Le malade imaginaire) v překladu Bedřicha Fridy.

Lékaři a lektvary obklopený Argan stal se bezmála tak stereotypním, jako Harpagon a Tartufe. Charaktery Molière líčí živě a pravdivě. Pokrytecká

Belina, dobrosrdečná Angelika, rázný Beralde, ušlechtilý Kleant, přihlouplý a protivný ženich Tomáš Diafoirus, čtveračivá Toinetta, pedantický Purgon — vesměs figurky rozkošné, ze života vzaté. Komických míst má veselohra dosti a provedení bylo velmi pečlivé; zvláště p. Frankovský (hypochondr Argán), pí. Šamberková (Belina), Ortová (Toinette), p. Sedláček (Tomáš Diafoirus) rozesmáli, podavše věrné typy povah zde líčených. Josef Flekáček.

LITERATURA.

Zlatá Praha, ročník III. Číslo 1—16.

Nemůžeme si stěžovati do malého počtu illustrovaných listů. Máme jich nyní slušný počet a sice takové dokonalosti, že nádherou a uměleckou úpravou vítězně mohou konkurrovati s illustrovanými časopisy cizokrajnými, jejichž import k nám ovšem poněkud ubyl, které však doposud v mnohé „vlastenecké“ rodině přízně a podpory nalezají, kdežto české listy jsou u mnohých „vlastenců“ ubohými pastorky. Toto zanedbávání našich dobrých ano výborných listů a podporování cizokrajných jest nevlasteneckou zpozdilostí; nač kupovati v cizině, máme-li doma sami lepších listů hojnost? Nač podporovati listy, které buď naši národnost ignorují aneb na ni hanu kydají jako nechvalně známá „Gartenlaube“? — Nač platiti ještě za nadávky na nás metané? — Takové jednání nezasluhuje více jména „holubičí trpělivosti“, nýbrž poněkud jiného . . . Aby čtenářové „Vlasti“, kteří nemají příležitosti seznati všecky značnější listy naše, obsah jejich seznali, budeme o nich na tomto místě referáty častěji uveřejňovati. V tomto čísle pojednáme o „Zlaté Praze“, kterou pečlivě a dovedně rediguje Ferd. Schulz. Články zábavné jsou následující: „Inserát“, novella od Em. Zítka. Hrdina povídky, Milota Polák, spatřil krásnou dámu, i aby se s ní blíže seznámil, béře útočiště k inserátu. Otec dívky, vysloužilý důstojník, dozvěděl se o tom, jelikož jeho roztomilá dceruška začíná se příliš sháněti po novinách, ovšem nikoliv proto, že by ji politika zajímala — nýbrž hledá onen inserát, který však drahý papínek vystřihl, a sám bez vědomí Valerie vyzývá Poláka, by navštívil děda svého (souseda to důstojníkova). Otec Valerie — přítel † otce Polákova, — dobře míněnými intrikami toho dovedl, že se Valerie s Polákem blíže seznámila. Konec všeho zasnoubení obou — a smíření otce Valeriina s dědem Polákovým. Látka povídky jest pěkná a dala by se snad na malou, působivou veselohru spracovati. Forma novely elegantní, vytříbená, líčení jasné, napínavé. Mladý spisovatel oprávňuje k nejlepším nadějím. — „Masopust v Soběslavi“, román z doby Rudolfovy od Karla Škáby. Mladý, velice nadaný spisovatel zajisté pečlivě studoval spisy Benešovy, Wintrovy, Braunovy i jiné, čistě historické, jakž o tom jeho znalost života staročeského, domácího i veřejného, svědčí. O obsahu románu zmíníme se po jeho ukončení. Co do formy musíme vytknouti spisovateli, že užívá příliš mnoho tehdejší zněmčilé češtiny; potom jest sloh jaksi šroubovitý. Něco takového hodí se do „Historických obrázků“ Wintrových, v nichž se nám líčí skutečné události a skutečná mluva osob podle záznamek archivu — kdež si tedy na historickou pravdu největší váha klade; kdežto v románu přece i osoby i rozmluvy jsou z největší části smýšlené a mají více cenu aesthetickou. Nekazme sobě drahé mateřštiny germanismy, třebas i řekl bych — staročeskými, vždyť jsme byli rádi, že jsme se jich zbavili. — V biografické novele „Il divino Boemo“ podává nám J. Arbes zajímavý životopis českého hudebního skladatele Myslivečka, jenž v Italii pravé umělecké triumfy slavil a od Italů „Božským Čechem“ — nazván byl — konečně ale ode všech opuštěn v bídě zahynul. „Figurky“ od E. Mne, (t. j. pana redaktora) totiž „Paní lékárnice“, „Malý kanovník“, „Kůň“ a „Společník“ jsou kresleny mistrným pérem, živě a dojemně, že neodložíme ani jedné z nich bez zvláštního pohnutí. Nejzdařilejší z figurek jest „Malý kanovník“. Mladý hrabě Felician studoval na knězstvi a měl slíbeno místo v kapitole olomucké — pročež ho vůbec jen „malým kanovníkem“ zvali. Prorokovaly mu všechny šlechtičny, že po kardinálu Schwarzenbergovi bude arcibiskupem pražským. V semináři měl jako bohoslovec vykázaný zvláštní pokojík — a byl zde úplně

spokojen a šťasten. Felician směl navštěvovati několikrát v týdnu matku svou, hraběnku Telibskou na Malé Straně. Štěstí hraběte netrvalo dlouho. Když se jedenkráte ubíral od své matky, tu strčil mu někdo do ruky lístek — a když ho doma četl — našel v něm vyznání lásky. S nelibostí odložil papír, na němž podepsána Kamila. Felician se jí všemožně vyhýbal, ale Kamila ho všude pronásledovala, ano přiměla s výhrůžkou, že se otráví, mladého nezkušeného hraběte k vystoupení ze semináře. Nechtěl však nikdy víc Kamilu spatřiti a odjel do Vídně — zde domnívá se býti bezpečen — avšak dívka, obyčejná to koketa — která umínila si, že musí stůj co stůj státi se hraběnkou, jela za nešťastníkem i do Vídně. A když nechtěla opustiti jeho byt, ano i všelijakými výstupy hrozila, prchl Felician — přišel na úzký dřevěný most, rozvodněná Vídeňka hučela — hrabě naklonil se přes zábradlí, zadíval se do tmavé hlubiny — druhého dne našli v řece jeho mrtvolu. K tomuto ději velmi pěkně podanému dodáváme, že nemužné jednání hraběte Feliciana prozrazuje velikou slabost charakteru, a že konec povídky nikterak neuspokojuje, jelikož neodpovídá zásadám křesťanským, jakými hrabě Felician, jakožto dobrý křesťan a k tomu ještě bývalý bohoslovec měl býti proniknut. V povídce „Kůň“ líčí spisovatel lásku vojínovu k věrnému komoni. V „Společníku“ probírá osud hraběte Jesenského, jenž v cizině zdraví i jmění utrativ, odchází do Německa a zde zúčastňuje se obchodního podniku společníka Löwenmaiera. Oba zbohatnou. Löwenmaier se oženil a v choti jeho poznává hrabě „Elviru“, která ho opustila, když schudl. Razovitostí vynikají drobné povídky Em. Miřiovského „V Polabinách“. „Jetelový čtverolístek,“ novelka od T. E. Tisovského. Spisovatel jeví patrný pokrok proti povídkám již dříve vydaným, avšak zdá se nám líčení jeho doposud býti trochu povrchním, jako by šel příliš vyšlapanou již steskou. — Nestačí k dobrému spisovatelství jen něco napsati, co se pěkně čte, ale potřeby též povahy studovati; a právě to, zdá se nám, chybí též novelce této.

Uhlazený překlad Grevilovy „Dosie“ podává Pavel Projsa. Děj jedná o Rusku. Jest to románek plný půvabu, napínavý; jen zdá se nám, že „Dosii“ pan redaktor uveřejňuje v příliš nepatrné dosi, takže se čtenář stává příliš netrpělivým. — Z poučných článků uvádíme Bedřicha Katzra „Měsíc a Geologie“, Známý tento mladý učenec hledí znalost věd přírodních — a zejména geologie — v nejširších kruzích rozšířiti a musíme vyjádřiti mu plné uznání. On popisuje vše tak jasně, podrobně a spolu zajímavě, že vědomosti, kterých mravenčí pílí nabyl, hravě nám vpravuje. V článku „V Bernských Alpách“ vypravuje nám o svých potulkách po Švýcarsku velmi lahodně Eug. Mir. Rutte. Výborný znatel polského písemnictví Fr. Kvapil seznamuje nás s hrdinkami polské poesie. Nejvíce dojalo nás líčení nešťastné lásky Mickiewicze k Maryle. Milovníkům českých dějin zavděčil se zajisté Josef Svátek svým náčrtkem místo- a dějepisným „Věž Daliborka na hradě Pražském“. Jest zajímavo stopovati všecky ty obyvatele, jež v nitru svém chovala. J. Blanský seznamuje nás s „Nazory Dostojevského a Turgeněva o ruském lidu“. — Spisovatel uvádí také list Bělinského Gogolovi, v němž se praví: „Co jste nalezl společného mezi ním t. j. Kristem a nějakou církví? — — Smysl učení Kristova byl nalezen filosofickými úvahami předešlého věku. — Proto nějaký Voltaire, jenž zbraní posměchu zhasil v Evropě hranice fanatismu — a divokosti, jest synem Krista; tělo od jeho těla, kost od jeho kosti — více než všichni Vaši popové! . . . Bělinský, ač kritik, znal příliš málo dějepis církevní, že táže se. „Co jest společného mezi ním (Kristem) a nějakou — zejména ovšem křesťanskou církví.“ Což nebylo Bělinskému známo, že Kristus zřejmými slovy církev založil? A když se pravda tak zřejmá popírá, co pak má býti pravdou? A pak: jizlivý Voltaire má býti synem Ježíše Krista, učitele lásky? — Pěkná jest studie Fr. V Vykoukala „Nový rok“. — Mnohé scény ze života hrdinského jenerála Skobeleva předvádí nám Vereščagin ve svých„ Vzpomínkách z války rusko-turecké“, přeložil dovedně Jaroslav Schiebl.

Z lyrických básní vynikají: „Novoroční přípitek“; „Ať leží sníh“ od Jarosl. Vrchlického. „Jsou kraje bez krásy,“ A. Svobody Zasmuckého. „České knize“ od Petra Jasmina. „Genium“ od Karla Kučery. „Sametová čapka“ od Bedřicha L. Nováka. „Z Ghazelů“ od Jana Smiřického. „Sněženky“, „Fialky“, „Studánky“ od Fr. S. Procházky. „Z moře“ od Otakara Mokrého — „Rodné zemi“ od Adolfa Heyduka. „Českému národu“. Vroucí to básně O Malybrok-Stielerové — přeložené velmi zručně El. Krásnohorskou. „Nad listem matčiným“ a „Klecanské kaplánce“ od Jos. Kožíška. Z výpravných básní zasluhují pochvalné zmínky: „Šťastný konec lásky“, od Ilje Georgova, a „Martin dráteník“ od J. Jakubce. Dráteník přišel do statku selského, kde mladý sedlák se selkou jsou v rozporu; dráteník Martin je svou povídkou smíří.

Illustrace „Zlaté Prahy“ jsou většinou krásné, jmenovitě krajinářství velmi čestně zastoupeno našimi nejlepšími umělci. Z obrazů uvádíme zvláště illustrace V. Olivovy k románu „Masopust v Soběslavi“, „Poustevna“ od Ad. Liebschera. „Za klášterní zdí“ od J. A. Wehle-ho. „Co teď?“ E K. Lišky. „Ozvěna“ od Jar. Věšína. Kresby Andriolli-ho a Vereščagina. „Tichá blaženosť“ od Václ. Brožíka. „Poslední okamžiky Archimedovy“ od Nikola Barvino. „Spása tonoucích“ od E. Secra, pak biblické obrazy: „Kristus uzdravuje dceru Jairovu“ od G. Richtera a „Mojžíš nad mrtvolou zabitého Egyptana“ od P. Merwarta. Jednou z nejlepších illustrac jest obraz sv. Otce Lva XIII. Vidíme tu výraznou, výmluvnou tvář, plnou moudrosti, dobroty, líbeznosti a lásky. Nebude asi nikoho, kdo by, popatře na ni, nechoval v srdci svém nejhlubší úctu a náklonnosť ku stařičkému kmetu. — Avšak co nás zarazilo, jest vyobrazení baletky Gisely; k něčemu podobnému by se přec list, jakým „Zlatá Praha“ býti chce, neměl snižovati. Tímto končíme referát o vyšlých číslech „Zlaté Prahy“. Nemůžeme šířeji o listu tom mluviti, jelikož také o ostatních listech referovati chceme a při velikém množství jich a omezenosti místa v tomto listu to věcí naprosto nemožnou. P. Václav J. Červinka.

„Zábavy večerní“. Sbírka zábavného a poučného čtení pro lid. Redaktor Vojtěch Pakosta. Ročník VI.

Zasluhuje-li která sbírka v přebohaté naší literatuře „zábavné“ jména sbírky čtení zábavného i poučného pro lid, pak jsou to zajisté Pakostovy: „Zábavy večerní“. Poslalť v „Zábavách“ těch Pakosta již 45 dobrých povídek lidu českému, povídek původních i přeložených, obsahu vesměs bezvadného. Ročník VI. zahájila výtečná „Dolorosa“ z péra redaktora samého. Úsudek o povídce té, a sice velice pochvalný, napsal svého času redaktor „Vlasti“ v čísle 6. roč. I. Tam tedy čtenáře odkazujíce podáváme v následujících řádkách stručné obsahy čísel ostatních.

Ave Maria. Historická povídka od J. Podhajského.

Vavřík, syn vdovy po převozníku u Roudnice, odchází v průvodu Jana z Dražic, biskupa pražského, do Avignonu, puzen jsa touhou státi se malířem. Minou léta. Mistr Vavřík vrací se po mnohých útrapách s biskupem Janem, ospravedlněným z křivého naříknutí a s matkou, která dalekou cestu z Čech do Avignonu byla vážila — do domoviny. V cizině zhotovil mladý umělec krásný obraz Marie Panny pro hlavní oltář nového chrámu roudnického. Obraz ten staví doma Vavřík na oltář a živý model téhož obrazu, spanilou Marii, dceru avignonského mistra svého Dominika, odvádí si jako milou družku života do své nové domácnosti.

Celou povídkou, lehce a pilně psanou, vane duch zbožnosti a oddanosti k Matce Páně, láska mateřská i dětinná zápasí tu spolu v zápasu ušlechtilém a nejen baví, ale i dojímají čtenáře. Jest to lahodný refrain krásné modlitby: „Ave Maria!“

Jak se pan Pavel ženil a jak se oženil. Povídka od J. Kraszewského. Přeložil J. T.

Pavel Mondygierd, statkář v Pińsku, člověk sice snadno-popudlivý a hašteřivý, ale dobrák „od kosti“, brání se ženitbě zuby nehty. Posléze však skláni přece šiji pode jho manželské a od té doby míní, že prý „v svobodném stavu není štěstí na zemi, ani jisté spásy po smrti . . . “

Nechtíce o těchto slovech p. Mondygierdových hádati se s ním dodáváme jenom, že výbornou tu povídku Kraszewského podal překladatel v českém rouše tak zdařile, že překladu ani neznamená.

Vestínu posvátného praporu. Historická povídka. Napsal Otto V. Pitra.

Šlechetný kníže Soběslav nepodrobil sebe, ani zemi českou německému císaři Lotharovi a chystá se tudíž císařské vetřelce vypuditi z vlasti sv. Václava. Aby vítězství si zabezpečil, vede vojsko své za posvátnou památkou patronův českých. A prapor sv. Vojtěcha, upevněný na kopí sv. Václava, chrání věrné Čechy: Soběslav vítězí nad Lotharem a zrádný Otta Černý smrtí pyká za to, že zneuctiv věrnosť českou i posvátný prapor zneuctiti chtěl.

Do spisovatele pěkné této povídky klademe — pokud mohli jsme dosavadní činnosť péra jeho sledovati — oprávněnou naději, že, nepřepínaje sil svých „nevypíše se“ tak záhy a pozdravujeme jej jako statného bojovníka za víru i vlasť svato-václavskou na kolbišti literárním.

Bouře na horách. Povídka. Napsal Bohumil Brodský.

Nížkovský rychtář Hrubý brání se v čele mnohých soudruhů nelidskému týrání robotníků na panství polenském. Za to dostane se všem sedlákům na panství posádky dragounské, dokud prý „nezmoudří“. Šlechetný poručík dragounský, Rosecký a Mařenka, dcera Hrubého, zamilují se do sebe ze zády otcovými. Hrubý osnuje vzpouru zjevnou, ale věc se prozradí. Rebellanti jsou zaskočeni a Hrubý, smrtelně jsa raněn, klne dceři jako domnělé zrádkyni své. Po letech přichází Rosecký do Nížkovic na návštěvu a pro — smrt. Novosvěcenec, syn Mařenky Hrubé a sedláka Dvořáka, prokáže bývalému milenci matky své poslední službu.

Útrapy lidu venkovského za doby neblahé roboty líčí spisovatel velmi obratně i průzračně. Dikce připomíná nám místy † Třebízského. Jen to až příliš náhlé přilnutí Mařenky s celou láskou ku neznámému důstojníku zdá se nám přes všecku šlechetnou povahu obou zamilovaných přece — možnou nemožností. Jinak přejeme sobě i spisovateli z toho srdce: „Pane Bože, houšť!“

Bartoloměj Osnova. Napsal Jul. Starkel. Z polštiny přeložil Frt. Borovička.

Bartoloměj Osnova, tkadlec rozšafný a zkušený, těžce nese, že krajané jeho nehledí si tkalcovství tak, jako by si ho hleděti mohli a jak si hledí kořalky. Proto poslal syna svého na zkušenou do větších průmyslových měst a když syn se vrátil, pomáhají oba zkušenostmi i rukama stísněnému řemeslu doma na vlastní, pevné nohy. Učitelka ručních prací ženských, Marie Javorská, pomáhá oběma ve snaze jejich nezištné a jako v odměnu béře z rukou starého Osnovy ruku i srdce syna jeho Stanislava.

Povídka tato zamlouvá se velmi stránkou svojí poučnou. Pěstování lnu a otázka svépomoci prací poctivou a šetrností se zde řeší způsobem zábavným a přece poučným, jako v kterékoliv odborné knize. Spisovatel spojil zde velmi zdařile utile cum dulci. Překlad jest plynný i bezvadný.

Celkový úsudek náš o tomto ročníku „Zábav večerních“ jest krátce ten: Pakostův tvůrčí duch vládne stejně obratně veršem i prosou, o tom jde již dávno v kritice nestranné jeden soud. V „Zábavách večerních“ poznáváme pak Pakostu jako redaktora nad jiné svědomitého u výběru „čtení pro lid.“ Daleci jsouce toho, abychom snad vedle „Zábav večerních“ jiné sbírky a přerůzné knihy a bibliotheky pro lid podceňovali, trváme pouze na té pravdě, že „Zábavy večerní“ jsou četbou ušlechtilou pro každého, kdož knihami mile se pobaviti, poučiti a ušlechtiti touží. Josef Mergl.

„Pravda“ (báchorka veršem) a Drobné básně od Sv. Čecha. (S podobiznou.) V Praze 1886. Nákladem Fr. Šimáčka.

V poslední sbírce poetických prací prvního našeho básníka poutá nás zvláště nejdelší skladba sbírky, satirická báseň Pravda (uveřejněná 1885 ve Květech.) Stručný obsah jest tento: Dlouho, Pravdu vypudivši, Lež vládla světem. Konečně zatoužil svět po Pravdě; vyslal tudíž básníka, by ji přemluvil k návratu mezi lid. I vzlétl pěvec ke trůnu Pravdy a s velkou námahou přiměl ji, že sestoupila v ssutiny hradu, kdež výkvět národu čekal na její příchod, aby ji uvítal a slavnostně uvedl do bývalého jejího paláce. Když však Pravda na žádost bývalého advokáta Lži, odhalivši mraku závoj, v plné v nadě se zjevila, ulekli se vyvolenci národu, bojíce se vésti Pravdu vítězoslavně středem nevinných dítek a děv tak — nahou: Pravda pak chce se zjeviti lidu „bez obalu“, v plné záři. Tu vymyslil si vůdce sboru lest, a Pravda vezena v karosse se sklem neprůhledným do sídla svého, kdež úskočně zavřena. — Než Pravda, zahalivši se, vyšla zavřenými dveřmi, nalézla zadumaného básníka, jejž vybídla k pouti světem, aby hledali, zda-li vskutku někde dosud Pravdy si váží. Tajnou clonou obestřeni jsouce vydali se pozdě večer na cestu městem, jež zdobeno soškami, obrazy, autogramy, nápisy . . . Pravdy. Listy přinášely ody, chvalozpěvy na Pravdu, hostinec zdoben nápisem „U Pravdy svaté“. Chrám, odkud zaznívaly zvuky pozdní pobožnosti, minuli. Teď palác upoutal kroky jejich; tam v průjezdu shlédli kněžnu — cherubu, jak v štědrosti své chudé ženě hodila skvost perel. Následovali ji do síně, kdež vyšší společnost se sešla: všude vidí samu lež, pokrytství, mam a klam. I ona kněžna — cherub pouze zevnějškem. V odlehlé komnatě zastihli ji na dostaveníčku s pobožnůstkářem, jenž právě byl napomínal druha svého. —

Opustivše vyšší stavy brali se za měšťanem, jenž opičí se po šlechtě; vešli do domu jeho, bohatě vystrojeného — ale nevkusného. Tam nalezli dámy bavící

se cizí řečí, jen že „přízvuk špatný“ kladly. — Stoupají výše: tam hostina víří — co zatím paní nemá peněz, aby zaplatila chléb pekařovi. I pod samou střechou žebrák lže své zmrzačení, obaluje cárem „zdravou nohu.“ Ku právníkovi ani nechtějí vkročiti. Na ulici vědu drze smýkal vozík dryačníka v podobě doktora Buňky, jenž tu odporučoval pilulky Pravdy proti všem chorobám působící. Sobectví vězí pod škraboškou svobody, volnosti, rovnosti, bratrství — jak to představuje výjev následující. I jméno humanity je nadarmo bráno: na důkaz toho Pravda uvádí básníka na místo, kde právě bitva dozuřila. Děsný jest pohled na kupy mrtvol. I s osvětou, jež tu představena lodí, která právě vydává se na cestu, by šířila osvětu za mořem, nevypadá to tak stkvěle, jak se na první pohled vidí. Ba i pod vesnickou střechou mam a klam. — I přiznává se básník, úplně jsa přesvědčen, že lží jest „celá společnost“, že i on posud ne ze svatého nadšení — ale z pouhé slávychtivosti lýru svou rozechvíval, slibuje, že chce od nyníčka sloužiti Pravdě, jež požehnavší jeho úmyslu „k nebi zpět se brala“. — —

Zatím vyvolenci národu hledají Pravdu v komnatě, v níž ji uvěznili. Ale nenalezše jí žasli a lkali nad odchodem jejím. Aby však lid o tom nezvěděl, oznámeno mu zatím, že Pravda usedla na trůn, s něhož ovšem se nezjeví, dokud on vší lži se nevzdá: zatím že vládne vůdce sboru jakožto hlava vlády konstituční. Než brzy svržena vláda tato, an lid, chtěje spatřiti Pravdu, hrnul se na hrad a zapudil vládu konstituční; náčelníci lidu lstí podobnou, jako předešlá vláda, vesla se chopí. Za krátkou dobu kancléř předešlé vlády nový úskok si vymyslil, rozhlásiv, že Pravda s ním ujela do ciziny. Lid uvěřil, a kancléř vypuzený

„vjel triumfem zpět do radostné vlasti,
s ním Pravda — v karosse z a s n e p r ů h l e d n é . . .“

A co pěvec? Dotekl se strun, ale divně
zazněly; pln hoře dlouho těkal v dáli,
až po čase, vrátil se, a schvátiv lýru,
divné vytepal z ní zvuky,
„jež rozlétly se s divným skřekem, smíchem,
dav obsypaly deštěm ran a štilců,
líc nalíčenou drhly ostrým víchem
a rvaly masky s tváře potměšilců,
l e ž n a v š e c h s t r a n á c h k o p ř i v a m i ž e h l y
a mnohdy v maso skorpionem šlehly“.

Za to jedni zvou jej bláznem, jiní vyhrožují mu poutem, neb smích si tropí z jeho básně.

Ale v l a s t e n e c k ý n a k l a d a t e l
„ty verše nové získal za pakatel
a p ř i d a v s p o u s t y k r e s e b, č i s t ě r y t é
(neb u čtenářů našich každý brkne,
kdo chce je krmit pouhou péra prací
a l i t e r a t u r a s e z á h y s c v r k n e
n a b l e d ý r á m e c s k v o s t n ý c h i l l u s t r a c í),
s p i s d o p o r u č i l v e p r o s p e k t u c h l u b n é m,
p o v l a s t e c h z a r a c h o t i l r e k l a m b u b n e m
a n a d r a č k u š l a, z r u k y v r u k u l e t l a
t a p e r n á s a t i r i c k á n a l e ž m e t l a . . .“

Majíce před sebou jakýž takýž obsah „s a t i r i c k é n a l e ž m e t l y“, satiry rozhorlené, nemilosrdné ve smyslu Juvenalově, přihlédněme více k tendenci, ke stavbě básně a formě. — Básník náš jeví se nám tu pessimistou u větší míře než ve kterékoli z předešlých básní. Pessimistické jsou tu názory, jež stále a stále v popředí se staví, básník ve světě nevidí nic než lež, dle něho

„l ž í v e l i k o u j e c e l á s p o l e č n o s t,
lží víra, zákon, řád i mrav i cnost,
lží každé slovo, které ze rtů plyne,
nechť modlitbou, nechť přísahou se zve,
lží stejně etiketa láhve vinné
jak vzletný nápis svaté korouhve.
Lží každý pohled, každý ruky mach,
i vzdech i slza, líce stoudný nach,

dlaň přátelská, když ruku druha stiskne,
i zápal nadšení, když okem blýskne,
i lásky úsměv, sladký touhy plam —
vše lež a klam!“

Lží tedy dle básníka vše na tomto světě — není místečka, není osoby, při níž by básník na své pouti upřímnost byl našel. Stále a stále v básni nám předvádí různé druhy této lži — nikde pro nás oddechu! Jaká tu beznadějnost provází nás při četbě básně, jež ani na konci nás neuspokojuje! Je-li svět úplně lží podmaněn, kdo jej vysvobodí z tohoto poddanství, kdo dopomůže Pravdě k „plnému třpytu“!? Je snad tu nějaký prostředek, nějaký lék? — Básník praví, aby nejdříve každý se sebou začal, aby pravdu miloval, že třeba jen touhy, lásky po pravdě! Ale jsme-li lži úplně propadlí všichni a není, kdoby nás poučil a vzorem nám byl na cestě ku pravdě, již tím naděje pozbýváme a neschopnými se stáváme, jí dosíci. Beznadějnost činí nás pokroku neschopnými. Proto nelze nám souhlasiti se strohým pessimismem básně zcela.

Se základní tedy myšlénkou básně nemůžeme úplně souhlasiti. — Než popatřme, jak básník ve stavbě básně své ideu tu znázornil, jak v jednotlivostech básně své myšlénku onu rozpřádal. Lež vládne světem, pravda nejeví se nikde tak, jak jest, sama v sobě, čirá. I dává básník pravdě sestoupiti, by zapudila lež, a jsa epikem, personifikuje ji, anžto epik rád vše pojímá konkretně. Zjeví se Pravda v podobě vnadné ženy, jež nahá chce býti vezena středem nevinných dítek a děv! — Myslíme, že tu básník velikou chybu učinil v koncepci básně; ničeho sice se nedá namítati proti personikaci Pravdy; lzeť si ji představiti jakožto spanilou děvu — ale není jedno a totéž: vésti nahou ženu středem nevinných duší mladých a podávati lidu pravdu čirou, „bez obalu“. Jsou to dvě zcela různé věci a srovnání nemístným, ba nemožným se stává. — Proto básník dává se Pravdě zahaliti, než vydá se s básníkem na pouť: cítil snad Čech sám svůj poklesek.

Světem lži berou se tudíž básník s Pravdou, prohlížejí jednotlivé stavy a nikde nenajdou, čeho si přejí, za čím putují — pravdy! — Mimovolně vzpomínáme si, čtouce stránky tyto, na Komenského „Labyrint světa“.... I tam básník, provázen jsa Všezvědem, Všudybudem a Mámením, prochází všemi třídami a všude nalézá pokrytství, lež, klam a mam a sobectví a jak se všecky ty vady jmenují. — Následují výjevy nejznamenitější, nejkrásnější část básně.

Básník konkretně předvádí nám všechny jmenované nešvary, ukazuje jak „lhář lháře pravdou šidí“, štědrost ukazuje býti sobectvím, stud a cudnost přetvářkou, tepe nemilosrdně nemístné opičení se nižších tříd po šlechtě, šlehá zlozvyk naší bílé pleti mluviti cizí řečí, byť jí mnohdy ani neznala řádně, a v rozhorlenosti nad špatným nakládáním s vědou, volá:

„O věda nebohá! Ji drze smýká
již po ulicích vozík dryačníka!“

A jak pravdyplná jsou slova další, jimiž Pravda posmívá se chlubivosti mnohých domnělých vědátorů a domnělých filosofů.

„Věk tento shlíží v hrdém usmání
na bludy zašlých pokolení s výše,
jak byl by dostih' vrchol poznání,
a zatím tápe ještě v hustém mraku
a braku dosti vleče v chudém vaku!
Čas příští shlédne v útrpném jen smíchu
na leckterého nadutého obra —“

Sceny XII.—XV. jsou mistrovské: kolik tu trpké pravdy. Nemůžeme nic jiného raditi, než: vezmi a čti! Pravda, prošedši zemí a nenalezši nikde, čeho hledala, opouští ji se vzkazem, by každý sám v sobě vzplanul láskou po ní. — Podobně u Komenského básník—poutník, zničen jsa smutnou zkušeností světa, slyší hlas boží: „Navrať se, odkuds vyšel, do domu srdce svého!“

Nyní vrací se vypravování k vyvolencům národu. Jestiť tu pásmo dějové jaksi přetrženo, čtenář musí pojednou daleko do děje se vraceti zpět! Poslední této části básně užil básník k tomu, aby svižnou svou satirou zasáhl i různé vládní systemy, by pošimral i státníkům pod nosem. Část tato vrcholí ve slovech:

„A tak se pěkně vláda vládou střídá,
tu jedné straně zdar, tu jiné vzchází;
z nich každá Pravdy zámek prázdný hlídá,
a pozlátkem se blýská krásných frází.“

Že i naše literatura dostala své, o tom svědčí závěrečná slova básně, shora citovaná.

Mistrovství Čechovu diviti se musíme, kterak dovedl nám látku tu tak podati, že nás báseň nikde nenudí: měl tu básník veliký úkol a nesnadný, a vítězně a šťastně jej provedl. Bylo‘ mu řešiti větu filosofickou — a přece nikde nedal se svésti k suchopárnému rozjímání a filosofování. — Forma, jak jsme u Čecha zvykli, je lahodna, že menší chybičky elegancí její úplně v pozadí ustupují.

Zbývá nám zmíniti se o menších skladbách této sbírky. Báchorkovitého rázu jsou drobné dvě básně „Svlačec“ a „Sněženky“; vypravuje se v nich básnicky původ zmíněných bylin Zvláště sněženky vynikají prostou, ale krásnou balladickou formou. Legenda „Skřivánek“ jest vedle „Sněženek“ nejlepší z básniček našich — a veliké oblibě zajisté zvláště ve školách se těšiti bude. Humorem jadrným vynikají národní pověsti „Král Ječmínek“ a „Král a šašek.“ Dojemná jest báseň „Na Bezdězi“; méně se nám líbila „Váda květů“.

Všechny dosud jmenované básničky jsou rázu epického. Reflexivní básní je „Pohár mladosti“; „Letní procházky“ jest výtečná krajinomalba. Lyrickou jest dále příležitostná báseň „Calderonovi“ (k 200leté památce jeho úmrtí), která zamlouvá se krásným kontrastem: jak to vypadalo ve vlasti naší, kdy Calderonovy poesie „zněl carohráj“. Popěvků „dle perských básníků“ nepočítáme k lepším pracím.

Dodávati netřeba, že forma všech těchto básniček jest mistrna.

A. Vrzal.

Dědictví Maličkých

a jeho význam v naší literatuře pro mládež.

Uvažuje Václav Špaček.

(Pokračování.)

Na jaře r. 1861. mělo „Dědictví“ 45 zakladatelů, (kteří darovali částky nejméně 20 zl.), 77 opatrovníků (z nichž každý nejméně 30 údů získal) a **9000** údů. Na jaře roku následujícího bylo již údů **12000**, v létě téhož roku **14000**.

Podílem na rok 1862. byla dějepisná povídka „Kaplička pod lipkami“ od Jos. Ehrenbergra. V povídce té líčí spisovatel příběhy chudé vdovy a jejího syna Jana. Karmelitánský převor Filibert, chtěje přispěti chudé matce, ujal se Jana, a vzal jej s sebou do Prahy, kdež opatřil mu místo u truhlářského mistra, by se vyučil řemeslu. Janovi bylo mnoho zkusiti od zlomyslného spoluučně a mistrové, protože neuměl německy a nemohl se proti lživým obžalobám hájiti. Když nastala sedmiletá válka, odešel Jan z Prahy, ale na cestě k matce byl polapen od nepřátel a vřaděn proti své vůli do jejich vojska. Tam se shledal se svým bývalým spoluučněm, který byl dobrovolně vstoupil do řad nepřátelských. V bitvě byl Jan poraněn, ale šlechetní vesničané, nalezše u něho obrázek Panny Marie, slitovali se nad jinochem a zachránili mu život. Jan usadil se pak v rodném městě, kde se mu jako obratnému a poctivému řemeslníku dobře dařilo. — Jakkoli povídka tato nevyrovná se povídkám Pravdovým, přece zasluhuje, aby byla vřele odporučena jak mládeži, tak i dospělým. Pobádá ku pravé zbožnosti a předvádí pěkný příklad lásky ku vlasti a oddanosti ku královně.

Druhým podílem na rok 1862. jsou „Prostonárodní obrázky z dějin národa Československého,“ které sepsal prof. Josef Vinohorský. Pokračování obrázků vyšlo jako podíl na r. 1863. a 1864. Pojednáme tudíž o nich jako o jediném celku.

Za novějších dob vyšlo různých obrázků množství, avšak jest nám vyznati, že žádná sbírka nevyrovná se sbírce této. Spisovatel nejen že učinil vypravování poutavým a skutečně prostonárodním, podávaje tu příběhy dějepisné v podobě rozmluvy vnuka s dědem, — ale, což mnohem více váží — dbal všude nestrannosti pravého historika. Dějiny našeho národa jsou, bohužel, bohaté na

rozmíšky náboženské, a kdo chce mládež o těchto událostech poučiti tak, aby z toho škody nevzala, ten dobře ví, že to jest úkol velice obtížný. Než, u nás i některé dějepisné povídky a obrázky mají svou tendenci, která z každé stránky na čtenáře zírá. Spisovatel nepostavil se na stanovisko soudce nestranného, ale mysl jeho klonila se k té neb oné zápasící straně. Poklesky jedné strany omlouvá a zamlčuje, kdežto z chyb strany druhé ničeho nevynechává, jen aby čtenář té jeho straně se naklonil. Je to hřích páchaný na mladistvých myslích, když ten, kdo je poučovati má, zúmyslným zatajováním závažných okolností stranickými je činí.

Často, přečasto shledáváme v podobných spisech tyto vady: spisovatel měl na př. dobrý úmysl, chtěl vylíčiti boje a vítězství církve katolické, ale vylíčil katolíky tak, jakoby, majíce na zřeteli víru svou, na vše ostatní zapomínali, o dobro vlasti se nestarajíce. Takový dopustil se hrubé chyby; chtěl prospěti spisem svým své církvi, ale uškodil jí. Neboť co pak jest potom nepřátelům katolictví vítanějšího, než-li takový spis, na nějž mohou ukázati a říci: „Tady je to věrně podáno: strana ta, zaslepena fanatismem náboženským, nedbala o blaho země a národa!“ — A jiní zase, chtíce pěstovati spisem svým cit vlastenecký, staví vlastenectví na místo prvé a náboženství na místo druhé — a ti chybují neméně. — Konečně máme ještě jiný druh spisů, jejichž spisovatelé nechtíce ani k té, ani k oné straně se přidati, věcem tak choulostivým se vyhnou a o nich moudře — mlčí. Než-li nesprávně líčiti, ovšem raději mlčeti, ale odkud má potom nabyti zvláště naše odrůstající mládež správného ponětí o bojích náboženských, jehož jest jí přece za nynějších dob, kdy spisovatelé „krvavých“ románů církev katolickou tak rádi v černé světlo staví, tak nutně potřebí?

A tažme se dále: což nelze lásku k pravému náboženství a lásku k vlasti spojiti, nelze oba tyto ušlechtilé city v témže spise pěstovati? Prohlédněme spis prof. Vinohorského a nalezneme odpověď.

Zakladatel a redaktor „Dědictví Mal.“ píše v předmluvě k I. dílu „Obrázků“ takto: „Tato knížka jest jako obrazem čtvrtého přikázaní, jež Vám velí, abyste ctili jako otce a matku svou vlast, v níž jste zrozeni, kteráž vám poskytuje vzdělání a živiti Vás bude, pokud Vám Bůh pobytí zde popřeje.“ A v předmluvě k dílu III. praví: „Vypravují se tu věčně památné příběhy husitských válek takovým způsobem, že před Vámi odhalují pravý obraz těch nešťastných časů, kterýž Vám bude pro celý život naučením, abyste se varovali všelikého náboženského blouznění, důvěřujíce pevně a jedině svaté, neomylné církvi katolické! Při čtení oněch žalostných dějů bude Vám ale přece obdivovati se zbožnosti našich předků, kteří, ač bloudili, nicméně náboženství za nejpřednější a nejvyšší důležitost domácího a veřejného života pokládali. Nebo jen víra poháněla jich k takovým činům, jen víra dodávala jim statečnosti v bojích; jen víra zjednala jim tolikerá stkvělá vítězství! Duchaprázdná lhostejnost ve věcech náboženských, jaká panuje nyní, byla tehdáž věcí dokonce neslýchanou.“

Tak mluví ku čtenářům redaktor; spisovatel pak nikde neopomíjí líčiti ctnosti předků tak, aby čtoucí nalezl v nich zalíbení a jich následovati hleděl. O písni „Hospodine, pomiluj ny“ píše: „To nad démanty dražší památka (praví děd vnukovi) po našich učitelích (sv. Cyrillu a Methoději). Do nápěvu toho celou svou vytrvalou pokoru a žárný zápal pro naše blaho vepěli.“ — Nadpisy kapitol: Zbožná mysl, láska k vlasti — Vlastimilovnost a útrpnost — Mír a pravá milovnost — Věrnost národa — Svatý Method, český apoštol a zachovatel naší národnosti — naznačují poněkud, jakým asi tónem psány jsou tyto dějepisné obrázky. Vypravuje o sv. Václavu dokazuje, že jen láska ku vlasti a péče o blaho lidu přiměly jej, aby s císařem německým uzavřel mír. Ve zvláštní kapitole líčí zbožnost Karla IV. O válkách husitských vypravuje zcela objektivně, káraje krutost obou zápasících stran. Kromě toho líčí vývoj různých umění způsobem zajímavým a snadno pochopitelným. Obrázky prof. Vinohorského mají pro českou mládež velikou cenu. Všecky tři svazky ozdobeny jsou množstvím obrázků (84.).

Jako šestý podíl vydána r. 1863. Ehrenbergrova povídka „Invalida“. Předními osobami povídky té jsou dva sirotci, Marie a Vojtěch. Otec jejich byl tulák a podvodník, a když manželka proto jej opustila, rozdělili se o děti. Vojtěch zůstal u otce a stal se pravým ničemou, kdežto Marii dostalo se od matky vychování dobrého. Když otec nešťastnou náhodou přišel o život, přišel Vojtěch k matce, ale život, jakýž ona vedla, se mu nelíbil. Když umřela, smlu-

vili se vesnický duchovní a učitel hned na hřbitově, že se dítek ujmou. Vojta šel na faru, Marie šla do školy. V kapitolách „Vojta na fařе, Vojta ve škole, Vojta v kostele a v domácnosti“ líčí spisovatel zkaženosť chlapcovu, který, nemoha novému životu zvyknouti, konečně z fary utekl. Toulaje se světem dostal se do služby k lakomému a nepořádnému hospodáři, kde docileno u Vojty bitím, čeho nedodělal se šlechetný kněz laskavostí. Úplně však napravil se Vojta, když nebezpečná nemoc upoutala jej na lůžko, a on ode všech jsa opuštěn, vzpomínal jako marnotratný syn na svého dobrodince. Úplně polepšen dostal se na vojnu a zachránil sestru od násilí, jež chtěli na ní spáchati nepřátelští vojínové. Konečně vrátil se domů zmrzačen a brzy dokonal nábožný život — Tendence povídky té je velice chvalitebna. Kněze a učitele vylíčil tu spisovatel jako osoby šlechetné a ctihodné. Že však na počátku líčena je příliš drasticky zkaženosť Vojtěchova a jeho vzdorovitosť ve škole a že ku konci líčí se výstup s nepřátelskými vojíny na fařе, hodí se povídka tato jen mládeži dospívající. Druhé vydání její vyšlo roku 1881. Povídka „Kaplička pod lipkami“ byla téhož roku tištěna po třetí.

Povídka na r. 1864. „Bratr Renat“ od téhož spisovatele, poctěná cenou 25 dukátů, má podobnou tendenci jako předešlá, podávajíc mimo to výstražný příklad rodičům. Nerozumná matka převráceným vychováním zkazila syna, který sotva škole odrostl, schází se s karbaníky a klesá hlouběji a hlouběji. Chováním svým uvrhne otce v předčasný hrob. Matka, povolivši prosbám synovým, odevzdá mu hospodářství, kteréž on v krátké době prohýří. Ubohá nalezne pak útulek u chudých příbuzných, jimiž jindy pohrdala. Syn zatím výčitkami svědomí a hanbou jsa puzen uprchl z domova, ale onemocněv dostane se do nemocnice k Milosrdným bratřím. Uzdraviv se činí pokání a vstoupí do řádu pod jmenem Renat. — Tato zdařilá povídka je skutečným obrazem venkovského života, s jakým namnoze se shledáváme. Obsahem hodí se spíše mládeži škole odrostlé. Druhé vydání její vyšlo r. 1880.

Povídku na r. 1865. „Dar Arnošta z Pardubic“ napsal rovněž J. Ehrenberger. Stručný obsah povídky té jest tento: Arcibiskup Arnošt z Pardubic daroval chrámu sv. Havla v Rychnově sošku P. Marie, vlastní to práci Když před bitvou bělohorskou panství přešlo do rukou protestantských, a živel protikatolický v celé krajině nabyl převahy, vzal stařec Blažek sošku s oltáře a ukryl ji ve svém příbytku. Spisovatel líčí zevrubně boje náboženské a řevnivosť mezi stranami i v jednotlivých městech a konečně porážku protestantů na Bílé Hoře. Když na Bílé Hoře se bojovalo, měl starý Blažek vidění o tom; on první věděl, že katolíci zvítězili, ač bitvě nebyl přítomen. Při slavnosti přenesení sošky do chrámu zabit byl Blažek kamenem, jímž hodil jistý protestant na sošku. Povídka končí se vylíčením trestu, který stihl rouhače. Patrno, že spisovatel nedbal náležité opatrnosti, s jakou sluší podobné povídky psáti. — Více potěší nás povídka Fr. Pravdy „Sirotci“, v níž spisovatel obvyklým zajímavým způsobem líčí obrácení zanedbaného chlapce na dobrou cestu. Svazek tento tištěn byl r. 1881. po druhé, avšak bez povídky „Sirotci.“

Koncem r. 1865. mělo „Dědictví“ již 22000 účastníků.

Podílem na r. 1866. byla povídka K. Světlé „Škola mé štěstí“. Slovutný spisovatel Fr. Pravda vylíčil v několika povídkách škodu, jaká pochází z nemravnosti. K. Světlá ukazuje ve své povídce, jak velice může hřešiti hrubá nevědomosť: líčí život chudé rodiny ve velikém městě, s jakým zhusta se potkáváme. Matka posluhuje v domech, otec postonává, protože pracuje v nezdravém bytě. Děti chodí roztrhané a nečisté, a jsou svěřeny péči starší sestry, která místo aby do školy chodila, s nimi se potuluje po ulicích. Šlechetná niťařka „panna Katynka“ slituje se nad ubohým dítětem, domlouvá matce a líčí škodu, kterou dítě trpí. Vzdor a umíněnosť z nevědomosti pocházející přemáhá laskavou pečlivostí a dobrodiním. Přičiněním duchovního dostane se děvče do školy, a působení školy jest brzy i v domácnosti znáti. Zavládá čistota a pořádek. Však i hmotné postavení chudé rodiny se zlepší, když děvče vycvičí se v užitečných pracích. Tak stala se škola štěstím celé rodiny přispěním šlechetné Katynky. — Spisovatelka líčí zdařile dětský život, zvláště tužby a přání dítěte zanedbaného, a podává mnohá užitečná naučení jak mládeži, tak dospělým. Mezi povídkami zaujímá povídka tato první místo po povídkách Pravdových. R. 1873. vyšlo její druhé vydání; třetí později v Praze u Urbánka.

(Pokračování.)

ROČNÍK II. KVĚTEN. ČÍSLO 8.

VLASŤ.

Spisba slovenská.

Napsal Tóma Šmýd.

(Pokračování.)

Odpůrcové slovenčiny.

Tato doma na Slovensku docílená jednota spisovná vzbudila však jinou zase bouři. Hned jak vydal Štúr „Slov. Národnie Noviny“ (vlastně „Národňje Novini“) novým nářečím slovenským sepsané, mnozí starší vlastenci na Slovensku se popudili touto novotou. Na straně katolické někteří obhájcové starší Bernoláčiny a hlavně pak u evangelíkův obhájcové staré bibličiny, v Čechách pak obhájcové vzkříšené češtiny obávali se tohoto rozkolu.

Účinek ten krátce vyjádřil Jan Seberiny těmito vyrčenými slovy: „Žili jsme posavád v pokoji a svornosti: nyní jsou nenávisti a boje zevnitř i vnitř, tam proti Čechům, zde mezi námi samými. Bylo nás málo: bude nás ještě méně“ (Hlasové str. 235.).

Štúr hájil se statečně a vydal na obranu své slovenčiny dvojí tento spis: „Nauka reči slovenskej“ a „Nárečja slovenskuo alebo potreba pisaňja v tomto nářečí“ (v Prešpurku 1846.).

Ale naproti těmto novotám vydalo české Museum spis: Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky. V Praze 1846. VIII. str. 240.

V předmluvě vyznává sbor musejný, že jemu domácí potřeby na Slovensku známy nejsou, řka: „Sbor v této nepříjemné, ovšem Slovákův blíže nežli Čechův se týkající věci hned z počátku hlasu svého pozdvihnouti se váhal, nemoha pro svou vzdálenosť o příčinách a vzniku těch novot a zmatků dostatečné známosti míti. Když však později rozličné hlasové mužův vážených a věci dobře povědomých ze Slovenska jeho docházeli . . . když posléze sbor z rozličných stran výslovně a důrazně vybízen byl . . . vidělo se mu, po dobrém věci uvážení za slušné a prospěšné, vydati tuto jemu předloženou sbírku rozličných hlasův a úsudkův a rad. (st. III. IV.)

Původcem a sběračem těchto hlasů musejnému sboru předložených byl Kollár [1]), což jemu připisuje Hurban, řka: „Kniha tam tá od Kollára hlavne stlčená a naposledy od českieho Museum na svetlo vypuštená“ (Č. Hlasy vyňatok st. 3.). Kollár v těch hlasech sám proti slovenčině nejvíce harúší.

V odpovědi na ohlas Šafaříkův pak o tom Hurban píše: „Že slovenské celé spisovatelstvo za slovenčinu je, k tomu vám najprvý ten dôvod podán, že vás všetkých Kollár oklamal, keď vám takie dopisy poposielal, ktorie on sám len dopisami svojmi hneď pri počiatku nášho vystupovania na pôvodcoch sôkromne vyňutkal a vyčankal, ktorí ale ani nechceli verejne tým búriť, keď oni sami iba ešte v svedomitom vecí našich slovenských rozvažování sa nachádzali, ani sami za pôvodcov mnohých tam skrze Kollára popridávaných dodatkov atd. sa neuznávajú, a teraz spravodlivé žaloby proti nahaňačovi takému vedú.

Ukážeme Vám, že znamenitý spisovatel' náš Ján Chalúpka, výrečný, vysoko vzdelaný Samuel Ferjenčík, nech mlčím o veľa iných, s celou dušou sú za slovenčinu zaujati (Č. Hl. vyňatek st. 69—70.).

Též Daniel Lichard o tom praví: „Proti pozdvihnutiu nárečia slovenského na reč spisovnú pozdvihly sa početné hlasy v Čechách, na Morave, ba tu i tam na Slovensku a hromadili sa okolo praproroka Slavianstva, Jána Kollára v Pešti, ktorý ich sobral a Matici Českej k vydaniu odovzdal, jakožto odpoveď na Štúrové spisy: „Nauka reči slovenskej“ a „Nárečja slovenskuo“ (Černý Slov. Čítanka II. 407.). Též Václav Zelený ve spise: „Život Jos. Jungmanna na st. 352.“ praví, že Matice Česká vydala „Hlasy“ „k úsilovnému naléhání Jana Kolára“ proti mladým Slovákům.

Uveřejňujíť „Hlasové“ ve XXXIII. článcích rozpravy některých starých i novověkých spisovatelů, mezi nimiž nejvážnější jsou tato jména:

Vavřinec Bened. z Nedožer, J. Amos Komenský, Matěj Bél, Josef Dobrovský, Bohuslav Tablic, František Palacký, Josef Jungmann, Pavel Šafařík, Jonáš Záborský, Jan Kollár, A. V. Šembera, Jan Chalúpka, Samuel Ferjenčík a několik ostatních jmen s úplně bezcennými dopisy. —

Ze Slováků zde uvedený Jonáš Záborský, Jan Chalúpka, S. Ferjenčík sami potom byli proslulými spisovateli slovenskými a nejhorlivějšími Slováky, o jejichž hlasech tudiž třeba míti na zřetelu, co Hurban v hořejší odvětě Šafaříkovi praví.

Hlasové nejproslulejších spisovatelů českých, ani Palackého ani Jungmannův l. 1846. u Slováků té příčiny už neměly žádné váhy, že pocházeli z let 1829. a 1830., kdy oba proti Bernoláčině se porozpisovali a Štúrovčina na Slovensku v letech čtyrycátých zastala potřeby mnohem naléhavější nežli jsou byly začátkem třicátých let nebo koncem dvacátých. Tak Palackého článek: „O národech uherských, zvláště Slovanech na st. 25., je výjimek z Časopisu Českého Museum na r. 1829., sv. IV. st. 31—38.

---

[1]) Hodža praví: „Známa je knížka oná vyšlá r. 1846. v Prahe nákladom Matice českej. Surmy narobila dosť velkej a zláště pre Kollárov spuosob, nimže sa proti Štúrovi a Slovenčině ozval“ (Větín st. 142. pozn.)

Jeho „Přípisek r. 1846.“ v zásadě není odpůrcem Štúrovčiny, ježto Palacký tam dí: „Nepochybujeme nikoli, že k tomu předně vedeni byli oumyslem dobrým, chtějíce totiž u většiny lidu svého, u stránky katolických Slováků v, kteří posavad o řeč a literaturu svou, jak českou tak bernolákovskou, ovšem nedbali, živel a život slovanský vzkřísiti, aby outoku maďarčiny vždy více a více se zmáhajícímu odolati mocen byl. S té strany počínání jejich, kdyby skutečně jen k cíli vedlo, *nemohlo by se než chváliti*“ (Hlasové st. 31.).

Jungmannův článek: „o různění českého spisovného jazyka“ byl uveřejněn v časopise Českého Museum 1832. sv. II. st. 165-181. Ani tam Jungmann „Bernoláčinu“ zcela neodsuzoval, ba ujímal se jí těmito slovy: „Odstup to od nás, abychom nejnovější snahu o jazyk a literaturu slovenskou dobré paměti Bernoláka a ve šlepěje jeho nastupujících výborných mužův haněti měli; my raději upřímně z toto se těšíme, že u jednověrných bratrů našich v Slovensku — — — konečně jednou láska k národnímu jazyku a literatuře domácí se probudila; divíme se rekovné mysli, stálosti a vytrvalosti jednoho muže, kterýž u svých krajanů v nepříznivých okolnostech sám literaturu zbudil, a ji obšírným a na ten čas velmi dokonalým slovníkem obdaroval; s podivením hledíme na toho muže, který snad první ve své vlasti o vyšší básnictví se pokusiti směl, a hned Horacovu lyru, v původních odách, uchopil, hned za Virgilem, Ovidem i Homerem chvalně pokračoval, a pustiv se sám o svém vesle na epické moře nového zlatého rouna, Svatoplukiady šťastně doploval; ctíme v pravdě ony muže, kteří velikomyslnou podporou nové té literatury stali se dobrodinci nesmrtelnými svého národu, jichž péči i písmo svaté slovensky mluvící krajané jejich dlužni jsou. Všecka ta jejich přičiněním vydaná i budoucně vydávaná díla jsou obohacování literatury a nový zdroj čili pramen pro skoumatele slovenského jazyka, z něhož obzvláštně my Čechové hojně čerpati můžeme.“ (Hlasové st. 61—62.)

Jungmann tu r. 1832. mluvil s takovým klidem rozvážným, že Hurban na to odvětá: „Jungmann je aj jediný nie len u Čechov, lež aj v celých tých Hlasach, ktorý takto spravedlivo o Bernolákovi píše — Uver aspoň ty šedivec počestný, že sa kmen náš nikdaj nevyviňoval dľa toho, jako jednotlivci mu narádzali, ale on si sám tvoril geniov, sám vydával hlasy o sebe dľa toho, ako jeho vňútorné žitie a určenie, vňútorná potreba vyhľadávala (Č. Hlasy vyňatek str. 32.).

Slovenčiny pak ve spisovné češtině výteční naši pohlavárové tím se ujímali, že radili, aby materialně spisovný jazyk ze Slovenska se zásoboval a obohacoval. „Ját aspoň za to mám, píše Palacký r. 1832., že mezi Moravany a Slováky mnohem více výborností v řeči jejich krajinné a domácí, zvláště co do ráznych slov a způsobů mluvení, se chová; kteréžto kéž bychom jen lépe znali, abychom jimi, kdež toho potřebí, jazyk svůj spisovný okrásiti mohli! On jistě pomoc tu rád a vděčně přijme ke vzdělání svému co do materie“ (Hlasové st. 43.).

Jungmann zase téhož r. 1832. napsal: „Navrženo, aby český (spisovný) jazyk něco svého pravidla upustil, a ke slovenčině a moravčině přiblížiti se hleděl. — Má-li to býti rozumíno s strany

Materie, t. j. užívání slov tam obyčejných, jak to činil Tablic, Palkovič a jiní spisovatelé oněch vlastí, rádi se v tom snášíme, a jistíme, že již v pravdě mnohá jejich slovce u nás práva měšťanského nabývají, jako značný, značiti, jařmo a j." (Hlasové 59.).

„Přijímání slov slovenských nářečí naše spisovní obohacuje, zdokonaluje" (tam. st. 60.).

Šafařík zase dokládá: „Vyznávám se, že se mi zdá, žeby spisovatelé slovenští, bez ujmy jednoty literární, na základu zděděného spisovného, jmenovitě biblického — jazyka mohli dále pokračovati zvláštní, poněkud od Čechův rozdílnou cestou, tak aby, šetříce podlé možnosti přijatých od starodávna grammatických forem a neměníce pravopisu, v lexikalním a v jistém smyslu i syntaktickém ohledu čili v látce jazyka více na krajany své Slováky nežli na Čechy ohled měli, užívajíce slov a mluvení způsobův domácích, tam kde Čech své zvláštní, jim neznámé, anebo méně srozumitelné má. Učinili to poněkud již nejedni spisovatelé slovenští starších i novějších časův, jmenovitě Rybay, Bartholomeides, Feješ, Čaplovič, Fejérpataky, i sám Kollár v posledních svých, s obzvláštním ohledem na Slováky vydaných spisech. — A mohlo by se, po dobrém věci uvážení a všestranném vyšetření, zvláště ve spisech výhradně pro obecný lid slovenský určených, snad o krok nebo dva i dále jíti, vždy až potud, pokud by se tím žádoucí jednota nerušila, spisové od Slovákův pocházející Čechům a od těchto oněm, pro rozdíl pravopisu i grammatických forem, naprosto nesrozumitelnými i nepřístupnými nestávali. Tím způsobem by literatura slovenská v Uhřích působila zvláštní oddíl v celku, nejsoucí z něho vyňata, nýbrž v něm, co duha v duze, co kruh ve kruhu obsažena.

Obě strany by se vzájemně podělovaly svými zvláštnostmi, každé z nich původně náležejícími poklady. Slováci by sobě nezavřeli přístupu k volnému a snadnému užívání neoceněných památek staročeské literatury, Čechové by ze slovenských spisův čerpali hojnosť slov a průpovědí, k dalšímu obohacování a šlechtění spisovného jazyka a zvláště k zapuzování německých způsobův mluvení velice prospěšných." (Hlasové st. 77—78.)

A podobně mluvil též Kollár, jehož vyňatek z r. 1823. mluvě o jednotě literárné takto poznamenává:

„Tímto se však to neradí, aby Slovák, v počtu Čechovi téměř rovný, na sebe samého naskrze zapomenul, a Čechům se docela daroval zničeného. Takovým holým hostům a spojencům by se věru ani sami Čechové neměli příčiny těšiti. *Slovák nechť něco Čechům a Čech něco Slovákům dá.* má-li mezi oběma jedna literatura místo míti, totiž česko-slovenská. My jsme posavad bratry Čechy větší pozorností ctili nežli oni nás z ohledu na řeč, a přece i Slovák ve své řeči tak mnoho krásného a znamenitého má, že bysme srdečně litovali, kdyby Čech již jednou nepřestal po germanismech se sháněti a nezačal své oči jinam obraceti. —

Vůbec taková literatura je šťastná a závisti hodná, které mnoho nářečí ke službě stojí, nebo z každého nářečí něco dobrého vážiti a půjčiti si může. — Kolik nářečí, tolik pokladnic, z kterých básnictví, mluvnice,

slovníky užitek a dokonalosť brátí mohou". (Hlasové st. 109—110.)

Že ani sám sbor musejný Slovákův vydanou jemu předloženou sbírkou „rozličných hlasův, úsudkův a rad nikterak v jejich snahách naprosto nemínil zatracovati ani bez výminky odsuzovati a žádné roztrpčené zarputilosti protivá nim rozněcovati a nijakého záštivého boje mezi oběma stranama literárnýma rozplameňovati, to vysvitá zřejmě z odstavce ostatního v předmluvě zaznamenaného.

Hlasům zevrubně odpověděl Hurban v Pohl'adech I. sv. I. Rozbor tento z Pohl'adů vydal též ve vyňatku: „Českje Hlasy proti Slovenčině" v Skalici 1846. Hodža slovenčinu hájil ve spisu: Větín o Slovenčině, spisal M. M. Hodža v Levoči 1848., kde na st. 142. uveřejňuje též svoje: „Ohlasy na Hlasy české" 1846. 1. srpna.

Proč na Slovensku započali slovensky psáti a čeho tam slovenčinou mínili se dopracovati.

Aby seznati lze bylo slovenské důvody a příčiny, proč započali tam slovensky psáti a že slovenčinou od spisby české odtrhnouti se nechtěli, uvádíme zde některé vyňatky.

Hurban odpovídaje Šafaříkovi (na Hlasy) praví: „S hl'adanim človeka slovenského v jeho skutočnom živote našli sme ho celého, našli sme ho nie len s jeho nedostatkami, ale aj s jeho peknou, krásnou, zvučnou, hybkou a bohatou rečou domácou." (Vyň. st. 38.)

U nás teraz neide tak o literatúru a preslavenia sa v nej jednotlivcov, ako viac *o život obecný*, zjavný, pospolitý, na strany a frakcie neuviazaný *celého kmena slovenského*; a toto prosíme vždy pred očima zadržať, ak len komu na tom záleží, aby sa čistej pravdy domakal, a veci tak, ako ony v skutku sú videl. (Vyň. st. 39.)

Týmto my nezavrhujeme spisy, ba ani literatúru českú; ale chceme len, aby kmen náš sám tak sa povýšil, aby bol aj on hodným kmenom na lipe slovanskej, hodným národom medzi národami uhorskými. — Zato na tom pracujeme, aby jeho lepšie hlavy písaly jemu vlastňou, srozumitelnou rečou. (Vyňatek st. 40.)

Už sme povedali a toho *sa dosť ani naopakuvať nemôžeme, že česky písala a čítala len jedna najmenšia čiastočka slovenského kmena, aj to všetko len v interesu velice obmedzenom*, strannom, církevno-náboženskom, a aj tu len práve jednobočnom modlitebno — kázňovom. Lebo politická stranka církve si prisluhuvala vo svojich dúležitostiach latinčinou. (Vyňatek st 44.)

Literárno spojenia má mať aj inšú cenu, ako len stvorenia dakol'ko theologických spisovatel'ov (ako to u nás bolo od 300 rokov), musí ono prenikať všetky žilky národa, a menovito vyvádzať ducha národa na pole činnosti pospolitej! Čo nás tam po tom poklade vami tak vysoko cenenom pol piata stoletnej literatúry českej, keď my v tom pomeru k celku len velice malú čiastku máme, a aj tá nebola, nie je, a ani tak skoro nebude uznaná, najme ale, keď my pri všetkom tom bohatstve literárnom českom len predca nahatí, porantani, ošarpaní, nešťastní a mizerní z národno-človečenského ohladu zanedbaní ostávali sme, ostávame a aj budúcne ostávali by sme, keby sme inšú cestu neboli našli. (Vyňatek st. 45.—46.)

U Slovákov sakriesiť musí vôľa ukázaním na cudzích plnie tabule, a vlastnú prázdnotu. Túto sme si ale neukazuvali do teraz. (Vyňatek st. 48.)

My sme sa so Slovenčinou sice odtrhli od českého spisuvania, ale nie od českej literatúry. (Výňatek st. 62.)

Ciel náš je svaty: bo chceme Slovenstvo vzkresiť, chceme možnosť národniého života a sebevedomia na Slovensku založiť, uskoriť. (Pohľady 1851. st. 98.)

Slovanům vídeňským pak napsaly Hurbanovy Pohľady:

Bratia naši! verte nám, ako sebe veríte, že i v našom srdci plápolá čistá láska k bratrom slavianským; verte nám, že keď domácou rečou k ľudu voláme, nechceme tým nesvornosť siať do národu slavianského: — — ale my chceme za milými zvukami domorodej reči našej priviesť ľud náš ta, kde vy, odtrhnutí od ľudu, sami utekať chcete.

Náš Hodža vraví (Větín str. 120.): „Vy chcete na koči pohodlne ciela duvist, a my na voze rebrinovom všetkú našu čeliadku slovenskú tam dotěruštiť.“ — —

Celé imania svojskonárodnie kmena nášho sústredňuje sa v reči našej, mali bysme teda i túto zavrhnúť, aby sme nič nemali? — —

Poďte sem do prózy života, poďte sem pod Tatry, semká, kde niet spojenia sie pracujících — kde každé i to najšlechetnejšie podujatia v duchu národňom pedozrievané a za hriech pokladané bývá; poďte semká, kde zubožená tvár ľudu Vám do očí hľadet bude: — probujte spôsoby všelijaké k pozdvihnutiu ľudu toho v každom ohľade hlboko padlého — a musíte sa presvedčiť o nutnej potrebe slovenčiny; — skusíte, že iba slovenčinou je možno vzbudiť v lúdu našom jasné skutkotvorné povedomie národnie, — iba Slovenčinou domácou je možno ponuknúť ľud náš ku vzdelanosti.

Bratia naši, uverte nám, že žiadne pochabe námery rozkolnictva nám v našom počínani za motiv neslúža — kliatba večná nech zaľahne nad hlavou toho, ktorýby zo samopaše semeno rozervanosti v národ slavianský trúsil — ale dozaista tie najčistejšie úmysly nás k tomu donucujú, a to robiť kážu, čo je naša národnia povinosť. (Pohľady. 1852 str. 77.—78.)

Velmi důkladně všecky důvody a příčiny oproti přebroušené novočeštině nechutící Slovákům zaostalým ve starých formách staré slovenčiny, porozebíral Jan Paliarik v Pohľadech 1851. st. 87. sqq. článkem: „Slovo na čase o vyrovnaní rozepre strany spisovného jazyka na Slovensku“. Z důkladného článku tohoto aspoň některé úryvky nám tu podati třeba.

„Antipathia Slovákov naproti češtine má svoje základné príčiny. Príčiny tyto väzia v samej češtine — žiadajúcej, aby sme my naše pôvodné, slovanské, zachované, blahozvučné formy tvorenia a ohybovania slov celkom odhodili a na miesto nich, jejich zpotvorené, hnusné, ani v staroslovenčine, ani v analogii ostatních nářečí slovanských žiadného základu nemajúce, neslovanské, slovanské ucho urážajúce formy reči prijali. (Pokračování.)

Z katakomb.

Píše Vojtěch Pakosta.

XVII.

Má násilnictví svoji historii:
Složeny z mečů litery jsou její,
v červáncích krve listy v ní se chvějí
a iniciál lidské kosti kryjí.

A její desky jedovatých zmijí
příšerné zjevy sponou ovíjejí,
na reliefu — kati v šelem reji
spoutané pravdě vztekle ve tvář bijí.

Tu historii dávné věky psaly,
a její děj přec každému dnes novým
se rzí a plísní času nezahalí.

A srdce bolnou předtuchou se chvěje,
že k písmu krví rukoum tyranovým —
z ní dosud tolik prázdných listů zeje.

XVIII.

To zrak nespatřil, uši neslyšely
a v srdce lidské nikdy nevstoupilo,
těch září těchy nitro ozářilo,
již nocí muky do bran jitra spěli.

Jich s láskou Krista nic už nerozdělí —
ni žalář, výheň, ani katů dílo,
jimž ukrutenství ruce ochromilo,
že z pěstí padal meč už vytupělý.

Ni tyrané, již zvířeckým svým hledem,
své zraky pásli v jejich líci bledém
a ortel krve psali rukou vlastní;

ti poslední již pohár slastí pili,
mučňové nový k ústům přiložili —
ti v žití bědní, tito v smrti — šťastní.

XIX.

To není dítě pěvcův obraznosti,
že rolník kdysi veda pluh svůj polem,
nad brázdou stanul s utajeným bolem,
an z půdy otců lidské vyryl kosti.

Ó pole rudé, pole minulosti,
jak drahocenné jsi ty setby rolem!
Kdy rozhledne se zrak v tvých líčhách kolem,
s bolestí radosť v srdci mém se hostí.

Vidím je, vidím — bezčetné ty davy —
v tvých pláních kráčí s rudou palmou slávy,
ti reci slavní, svatí, stříbroskvělí! . . .

„Za přesvědčení!“ čtu jim v zraku, v líci,
dnes, jako druhdy v náruč smrti spěli,
ať na areně, nebo na hranici.

XX.

Přelude klamný bujné fantasie,
z paprsků vláken pěvců snové zlatí:
že v ráj se opět jednou lidstvo vrátí,
a v nápis brány „mír a lásku“ vryje.

A teď kde tygr vztekle o mříž bije,
s beránkem schoulen bude spočívati,
druh druhu na vždy usmířenou bratří
v náručí padna, šípy záště skryje.

A básník k písni zladiv svoji lyru,
v olivy stínu sladce bude pěti,
o lásce věčné, věčném lidstva míru . . .

Leč kdy zrak v líci skutečnosti zbloudí,
mně vzhled ten trpký úsměv na rty loudí:
„Ó šťastné, šťastné poesie děti!“

Doslov.

Řev lvů a tygrů opět k sluchu zní mi,
poslední zář se katakomb mně nítí,
v poslední zápas vidím lidstvo jíti,
v němž bratr bratra dáví zuby svými.

Chechtotem ďasů, zpěvy andělskými:
„Beliál — Kristus!“ slyším hesla znítí . . .
Kdo podlehne pak, kdo má zvítěziti, —
nepoví básník několika rýmy.

Poví, co bylo, co však kdysi bude,
vám nevyjeví jeho slovo chudé,
v čas holubicí vzletnouc Noemovou.

Ó potěšte se, kdy se vesel vrátí,
že opěval, co zloba nevyvrátí,
a dones těchy snítku olivovou!

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Pokračování.)

V Přerově očekávaly vlak deputace profesorské i jiné a oznámily, že věnují značnější částku ve prospěch nadace Jablonského.

V Olomouci pozdržel se vlak půl hodiny. Na nádraží dostavily se některé dámy, deputace slovanského spolku čtenářského, „Sokola“, dělnického spolku, besedy, záložen olomouckých a řemeslnického spolku. Slovanský spolek čtenářský k přečetným věncům položil svůj krásný věnec vavřínový s trikolorou.

České Třebové dostalo se vzácné cti uvítati Jablonského na hranicích vlasti české. Uvítání stalo se důstojně. Čestného úkolu toho ujala se obč. beseda, požádavši jiných spolkův i jednotlivých osob, aby se slavnosti súčastnily. Mrtvola přibyla tam 10. března hned po poledni. Jakkoliv celý den byl nepříznivý a stále pršelo, v 7 hod. večer pak nejhustší déšť se spustil, shromáždily se nicméně touž chvílí četné davy lidu u nádraží, načež dostavili se pozvaní spolkové s prapory a světly. Vedle obč. besedy shromáždili se hasiči, vysloužilci a tkalci, pak mladší pěv. spolek, zástupce města pan Rössler, duchovenstvo, učitelstvo, někteří úředníci st. dráhy a mnoho jiného občanstva. Na rakev přiložila dceruška dra. Fukara, Olga, skvostný palmový věnec, jejž věnovala básníku obč. beseda.

Při tom zapěli pěvci řízením řed. Paukerta dojemný Bendlův sbor smuteční, k němuž napsal pan učitel Kubelka tato přiměřená slova:

Na prahu vlasti své,
ó sladký pěvče náš,
v kolébce zlatých snů
Ty zas
tu nás
své nalézáš!
Žel, chladná ruka Tvá,
však teplý ducha dech
nám líce ovívá
i slzu, jež splývá,
do srdce schvívá.

Vlasti své Jsi život dařil,
život ved' Tě v bratrů zemi;
co Ti skoupý život zmařil,
smrt Ti přeje: vlasti lemy,
klidný spánek v rodné zemi.

Duch Tvůj, pěvče síly, ctnosti,
talismanem námi vane,
jako balsám s vysokosti
nebes v naše duše kane.
Duch Tvůj, pěvče sladkých vzdechů,
kouzlem vane v naše žití,
zmlkni žale, ustup slzo,
takové kdo v luhu vlasti nasel kvítí,
živ jest, nemůž' nikdy mříti.

Boleslav Orlický.

Slávu provolavše odebrali se spolkové a mnoho obecenstva do místností besedních, kdež neméně důstojně oslavena památka Jablonského. Pěknou ozdobou místností těchto byl transparent, na němž se čtla památná slova tklivého pěvce:

Oči své jsem vyplakal,
prsa svá jsem vyvzdychal,
srdce své jsem vybásnil,
co mi zbývá jiného —
než bych duši vypustil?

Okolo 8. hod. vystoupil před obecenstvo katecheta škol, p. P. M. Kubek, aby vylíčil život a působení Jablonského. Po něm taktéž s jiné stránky učinil p. uč. G. Kubelka, načež zapěl ml. zpěv. spolek řízením p. ř. Paukerta českou hymnu „Kde domov můj?" Napotom přednesla sl. Stádníková s vroucím citem Jablonského báseň „Tři doby země české", bratr její pak, pan uč. Stádník, taktéž přednesl dle zdání jeho nejlepší tři básně oslavencovy. Po těchto přednáškách následoval zpěv ml. pěvců.

Do Třebové dostavily se též deputace z Litomyšle a Jablonné, zejména duchovenstvo. K deputaci litomyšlské náležel též známý spisovatel český, prof. p. Alois Jirásek.

V Chocni městská rada, duchovenstvo, učitelstvo, „Sokol", sbor hasičů, pěvecký sbor atd. dostavily se do nádraží, aby projevily u rakve želeného miláčka českého národa, Boleslava Jablonského, soustrast svou. Purkmistr p. Houdek položil jmenem města krásný věnec palmový. Zpěvácký spolek „Zvukobor" zapěl sbor smuteční. Když vlak hnul se ku předu, nebylo oka nezaroseného ve shromáždění.

V Přelouči mrtvola nesmrtelného básníka a velkého Čecha, Jablonského, byla uvítána na nádraží s veškerou poctou od vlastenců tamních, v jichž čele městská rada a pan farář; zvoněním veškerých zvonův a vztýčením smutečních praporcův oznámeno také širšímu okolí, že loučí se s naší krajinou na poslední cestě své miláček celého národa.

V Pardubicích město způsobem velikolepým proukázalo našemu nesmrtelnému básníku poslední poctu. Ačkoliv bylo počasí velice nepříznivé, dostavilo se četné obecenstvo, veškeří spolkové, všechno studentstvo a duchovenstvo, profesoři, městská rada a četné dámy ve smutku na nádraží. Jakmile vlak zastavil, zapěl „Pernštýn" dojemný truchlozpěv; na to složil purkmistr jmenem všech spolků skvostný věnec na rakev. Též studující položili věnec.

K tomu sluší dodati, že do zeleni polských, moravských a českých věnců byla rozhozena následující báseň od Em. Miřiovského:

Za Boleslavem Jablonským.

Umlkla již zlatá píseň
plna čar a zázraků
na Tvém srdci vyvzdychaná,
jihočeský zpěváku!

Už jsi dopěl zpěv svůj sladký,
ale jeho ozvěna
v tisícerých ještě ňadrech
znova touhou zastená.

Věčně ňadra plakat budou
vzdechů Tvojich ševelem,
a národ se budit bude
písně Tvojí povelem.

Moudrost Tvého Salomona
v lepou kytku uvitá,
jako odkaz otce drahý
do národa zavítá.

Už jsi dopěl — ale píseň,
kterou Ty jsi vyzpíval,
věčně bude vlastí znítí
v její radosť, v její žal.

Dozpíval's ji za horami
jako pozdrav z dálky nám,
touhou zněla po domově,
jak Tys po něm toužil sám.

Splněna, aj, touha Tvoje
a Ty k nám teď přicházíš,
abys to své srdce zlaté
uložil svým Čechám blíž.

Blíž a těsněj' přitiskněme
k srdcím odkaz, jejž's nám dal —
dozpíval jsi, slavíku náš,
dozpíval a doplakal!

V Kolíně uvítání nad míru tklivého a dojemného súčastnily se tělocvičná jednota „Sokol", řemeslnická beseda a divadelní ochotníci, z nichž každý položil věnec se slovanskou trikolorou na rakev zvěčnělého. Mimo to súčastnilo se studentstvo gymnasia se svými profesory v plném počtu; dále zpěváčtí spolkové „Dobroslav" a „Dobromil", učitelstvo nár. škol a značné množství občanstva všech tříd; slavné requiem odbýváno před tím v chrámu tamního gymnasia, při čemž zpěvácký spolek zapěl Palaestrinovo „Bone Jesu", Zvonařovo „Dies irae" a Bendlovo „Salve". Přítomni byli smutečním službám těm veškeří vlastenečtí spolkové.

V Pečkách čtenářská Beseda se sborem dobrovolných hasičů položila na rakev Jablonského krásný vavřínový věnec se slovanskou trikolorou.

V Českém Brodu zástupcové města a spolků na nádraží českobrodském shromáždění vzdali velkému našemu pěvci Jablonskému nad rakví Jeho poslední česť, provolavše mu nehynoucí slávu. Zároveň projeveny vřelé díky bratřím Polákům za jejich velkolepou poctu.

Avšak netoliko na nádražích, nýbrž i na cestách a křižovatkách, kde vlak nestál, shromažďoval se lid český, aby alespoň hodil několik květin za ujíždějícím vlakem a dal tak úctu a vděčnosť svou na jevo. Hluboký dojem způsobily všady polské věnce, jichž jasné, přátelskými nadpisy opatřené stuhy tak mile kynuly každému českému oku. Báseň vytištěná na stuhách věnce polských paní, čítána hlasitě a tak vzpomínalo vděčně nejedno srdce české při zůstatcích Boleslava Jablonského na soucitnou, bratrskou vlasť polskou.

Věnce, které přibyly k polským na rakev po cestě od Visly až k Vltavě, byly následující:

Moravsko-Ostravská beseda: „Nesmrtelnému pěvci národa!" — *Spolky přerovské*: „Pěvci Jablonskému!" — *Slovanský čtenářský spolek v Olomouci.* — *Občanská beseda v České Třebové.* — *Sbor profesorů reálky v Litomyšli:* „Našemu Jablonskému!" — *Dávný přítel Vojta Náprstek vítá pěvce na rodné půdě.* — *Vděčné dcery české v Praze*:

„K věčnému odpočinku vítají pěvce svého B. Jablonského!“ — *Jmenem všech spolků města Pardubic*: „Jablonskému!“ — *Studenti pardubičtí*: „Nesmrtelnému básníku!“ — *Divadelní ochotníci v Kolíně*: „Velkému pěvci písní milostných!“ — *Kolínský Sokol*. — *Řemeslnická beseda v Kolíně*. — *Občanská beseda a sbor dobrovolných hasičů v Pečkách*: „Nezapomenutelnému pěvci!“

V pátek dne 11. března stanul vlak o 1. hod. 48 minut v Praze. Zde na státním nádraží očekával již obrovský zástup obyvatelstva pražského příjezd Eduarda Jelínka, vezoucího vzácný poklad Čechům z Polska.

Mezi nejprvnějšími osobami shromážděného obecenstva nalezal se náměstek purkmistrův dr. Černý s městským radou Ferd. Vališem a mag. úředníkem dr. Malým, kteří uvítali zvěčnělého Jablonského jmenem královské Prahy. Dále byli tu zástupcové „Svatoboru“ prof. dr. Náhlovský, prof. dr. Studnička, Mdr. Šír, „Umělecká Beseda“ se starostou drem. Strakatým, deputace Akad. čten. spolku, čítající několik set studentů se starostou V. Hübnerem v čele, dámy býv. amer. klubu, deputace „Českého klubu“ a „Národního klubu,“ profesoři universitní, vysokých škol technických, škol středních, učitelové, zástupcové „Měšťanské besedy“ a „Řemeslnické besedy“ pražské, deputace „Sokola,“ typografické besedy, zástupcové žurnalistického spolku, zástupcové obcí okolních, spisovatelé a spisovatelky, bratří Náprstkové Vojtěch a Ferdinand a j. v. Kanonie strahovská uvítala rovněž důstojným způsobem bratra svého. Přijel ze Strahova opat Zik. Starý se sekretářem a dvěma členy konventu, aby přijal klíč od rakve.

Těžká a šedá mračna táhla zvolna po obloze nad hlavami lidstva, přeplňujícího veliké prostranství v Hyberňácké ulici při nádraží a truchlivá nálada dne zvyšovala vážný dojem veliké chvíle, která se tu odehrávala. Příval dešťový spadl náhle, když se ozval v dáli hukot vlaku a hned na to těžce oddychující parostroj se objevil zaroseným zrakům věrných Čechů, vítajících milovaného krajana do vlasti na cestě jeho poslední k odpočinku věčnému.

Když stanul vlak v nádraží, vůz s rakví odepjat a posunut byl na kolejích k výjezdu do prodloužené ulice Hyberňácké, kde se nalezalo shromáždění lidu.

Byl to dojemný okamžik, když se otevřel vagon a v něm objevila se rakev, pokrytá černým příkrovem, na němž složeno bylo 28 krásných věnců. Na stupátku u vagonu stál čestný průvodce Jablonského Eduard Jelínek, jenž doprovázel mrtvolu z Polska až do Prahy s policejním komissařem Dvořákem, a odevzdával opatovi strahovskému klíč od rakve [116]).

---

[116]) Tím vykonal Ed. Jelínek svou povinnost a těm, kdož ho podporovali, vzdal díky následující:

„Dostalo se mně té cti provázeti nesmrtelného pěvce Boleslava Jablonského na poslední jeho cestě z bratrské Polsky do milené vlasti. Vidím se nucena vysloviti své nejuctivější a nejsrdečnější díky všem oněm vzácným osobám v Čechách i v Polsce, kteří mne o památné pouti Jablonského učinili osobně k vděčnosti povinným. Díky takové skládám především ndp biskupovi krakovskému Dunajewskému, vdp. prelatu S. Starému na Strahově, dp. administ. ve Zwierzyńci Zimnému, spanilomyslným manželům p. Náprstkovým, sl. spolku „Svatoboru“, váženým krajanům v Krakově,

Veškeré shromáždění obnažilo své hlavy, utichl šum a prelat strahovský, přijav mrtvolu ve svoji ochranu, oslovil přítomné shromáždění řečí vlasteneckou, řka: „Třeba mne k slzám pohnulo zesnutí mého milovaného bratra Karla Eugena Tupého, nemohu přece jinak nežli osloviti vzácné shromáždění, abych dík nejvroucnější projevil všem a každému, kdo se o to jakýmkoliv způsobem přičinil, a to zejména slavný spolek „Svatobor," aby můj zvěčnělý bratr, básník Boleslav Jablonský, uložen byl v rodnou půdu českou."

Řeč svou ukončil opat slovy: „Mám za to, že o milém nebožtíku bude platit to, co na náhrobku Kolárově psáno jest:

„Živ jsa nosil v srdci národ celý,
zemřev žije v srdci národa celého."

Třikráte opětované provolání slávy hučelo v shromáždění jako mořem rozvlněným. Nyní odevzdal Eduard Jelínek policejnímu komissaři průvodní list, na základě jehož převezení mrtvoly bylo úředně povoleno. Hned pak zřízenci úřadu zádušního vyzdvihli rakev, aby ji donesli do připraveného povozu pohřebního. V ohledu zdravotním byli úřadové krakovští nad míru opatrni. Dřevěná bedna, v níž nalézala se rakev s tělesnými pozůstatky, byla velmi dobře a důkladně zhotovena. Dělníci pracovali přes půl hodiny, než odstranili železné obruče, jimiž byla spjata a odrazili přikrývku z měkkého dříví, pod níž byla druhá z dubového dříví. Skvostná rakev kovová, černě leštěná a stříbrnými ozdobami okrášlená byla zaletována a vložena do jiné dosti vkusné rakve plechové, která byla též zaletovaná a ležela v bedně, jsouc třískami a drtinami zcela zabalena. Věnců ujaly se dámy amerického klubu, aby je zatím uložily v saloně Náprstkově.

Z nádraží státního, kde se také shromáždění rozešlo [117]), vezen byl Jablonský do kláštera strahovského v malém čestném průvodu.

Tiše hnul se průvod ku předu.

Z předu jel vůz se dvéma předními členy řádu Justinem Koblasou, podpřevorem a Konstantinem Beránkem, provisorem kláštera strahovského. Za nimi jel vůz, na kterém se nacházela mrtvola básníkova, a za tou kráčel přítel a ctitel Bol. Jablonského Vojta Náprstek, celou cestu z nádraží až na Strahov s hlavou obnaženou, nedav se přiměti podpřevorem strahovským, aby přisedl do vozu, nýbrž vykonal tu pouť až k řádovému domu pěšky a tak v tomto dojemném okamžiku vytrvale prokázal poslední poctu vznešenému básníku. Vedle něho šel za rakví synovec básníkův Alois Tupý, pak zástupcové městské rady a „Svatoboru", mnoho studentů a mimo to jela deputace akademiků. Za nimi jel opat Zikmund Starý, uzavírajíc tento malý průvod čestný strahovských hodnostářů, odvážejících si vzácného bratra ulicí Hybernskou, Prašnou branou, Celetnou ulicí, Karlovým mostem do svého řádového domu.

---

velect. starostovi „Uměl. Besedy" dr. Strakatému, váž. spisovateli p. J. Mienovi, slavné redakci „Czasu", jakož i všem, kteří jakýmkoli způsobem ochoty a přízně nešetřili, aby úkol na mne vložený všemožně byl urychlen a usnadněn." Eduard Jelínek.

[117]) Ke cti správy státní dráhy sluší podotknouti, že ona ochotně vyhověla všem přáním, jaká pojila se k převezení mrtvoly. Zajímavo je i to, že kondukter, který sprovázel vlak, nepřijal od Jelínka zlatku, nýbrž vrátil ji s přáním, aby odevzdána byla na národní divadlo.

Když se objevil vůz na Hradčanech v Hluboké cestě, kam je z věže strahovské viděti, vítal ho dle starého obyčeje malý zvon, který ho druhdy volal do choru. V to vmísily se všechny zvony na obou věžích, hrajíce mu píseň pohřební. Byl to hlahol zvonů, právě tak slavný, jako když o nich pěl, že „veleslavné jest to poslyšení, když se hrne s věže domové, jako s hory bystří proudové, stříbrozvukých zvonů hlaholení . . .“ Když vjely povozy na nádvoří klášterního a rakev vnášena byla do fortny, té samé fortny, jež se kdysi za ním mladíkem do kláštera vstupujícím tak osudně zavřela, zvolal hluboce pohnutý Náprstek: „Nesmrtelnému Jablonskému budiž sláva!“ a toto „sláva“ opakováno bylo od sboru shromážděných premonstrátů za fortnou, netrpělivě očekávajících svého zesnulého spolubratra, tak mocně, až to zadunělo chodbami klášterními a zalehlo teprve v dalných prostorách. Hned u fortny nalézá se kapitolní síň, do které byl Jablonský vnesen a zde uložen před oltář, u něhožto nebožtík před lety obdržel z rukou opatových roucho řeholní a též čině sliby klášterní, „slova ta, jež víží“, proslovil.

Druhého dne, v neděli dopoledne as tak před 12. hodinou, přenesen byl do chrámu a v presbytáři umístěn.

Tak vrátil se básník Bohem posvěcený z bratrské vlasti polské do hlavního města své tak vřele, tak horoucně milované vlasti. Chladný a na vždy oněmělý vrátil se pěvec k nám zpět, aby tu v zemi rodné poslední a dlouhý spánek spal na tichém, ale přec tak pověstném pohřebišti věkopamátného Vyšehradu, tohoto Pantheonu našeho národa.

V neděli bude Jablonský ke spánku věčnému uložen . . .

Bude tam čníti nový pahrbek a pod ním rozpadávati se bude v prach jedno veliké, šlechetné srdce české, které až k svému poslednímu tluku vlast svou tak vřele milovalo.

Pohřeb Boleslava Jablonského ze Strahova na svaté pole vyšehradské odbýval se v neděli dne 13. března krátce před 3. hod. odpolední.

Hned po polednách stoupaly z celé Prahy nepřehledné zástupy a davy lidstva na hradčanské vršiny, valíce se všemi ulicemi na Strahov, takže náměstí Pohořelec a nádvoří strahovské brzy zaplněno bylo až do posledního kouta. Ve 2 hod. počaly na Strahově obřady. V presbyteriu chrámovém upravena byla na vysokém katafalku rakev s odznaky kněze a řeholního kanovníka, jež jsou „almuc“ (kožíšek) a bílý biret. Kolem katafalku aksamitovým rouchem zastřeného stály vysoké svícny, a rakev sama nalézala se uprostřed množství věnců vavřínových, palmových a myrtových, jimiž proměněno bylo presbyterium takměř v zahradu. Byl sem donesen včerejšího dne přehojný počet věnců nových, mezi nimiž skvěly se od obce Kardašovy Řečice („Svému rodáku“), obce pražské, opata strahovského („Abbas filio“) a kněží strahovských („Bratří bratru“) položené věnce nejvíce. V presbyteriu nalézali se mimo duchovenstvo řeholní i světské purkmistr Emilian Skramlík (ačkoli churav), náměstek jeho Dr. T. Černý, deputace rodiště básníkova Kardašovy Řečice, sestávající ze zástupců městské rady, ochotníků, hasičů, veteránů a pěv. spolku s praporem, městští radové pražští a synovec zesnulého básníka Alois Tupý. Mrtvolu vykropil opat za assistence veškerého duchovenstva královské kanonie strahovské. Konečně po

odbytých obřadech církevních vyzdvihli domácí klerikové a kněží rakev, aby ji za hlaholu zvonů donesli do šestispřežního otevřeného vozu pohřebního.

Průvod obrovský a nádherný hnul se ze Strahova ke třetí hodině a stanul na půdě vyšehradské teprve v 6 hodin na večer, provinuv se skrze živou jednolitou ulici lidstva, která táhla se od dveří chrámu strahovského až ku dveřím chrámu vyšehradského, nejsouc ani na jediném místě této dlouhé cesty přetržena. Šlo se Pohořelcem, Loretanskou ulicí, náměstím Hradčanským, ulicí Ostruhovou, náměstím Malostranským, Mosteckou třídou, Karlovým mostem, Křižovnickým náměstím, nábřežím, Ferdinandovou třídou, Spálenou ulicí, Karlovým náměstím na Vyšehrad.

Za hlaholu zvonů a pění písní pohřebních doprovázela královská Praha posvěceného básníka českého ke hrobu na posvátný Vyšehrad. Byla to velikolepá slavnosť, v níž braly podíl všechny vrstvy obyvatelstva.

V čele průvodu jelo koňmo 5 akademiků ve známém historickém kroji studentském, pod velením V e n d u l á k a. Četné spolky, které se průvodu súčastnily, vytáhly v stejnokroji, nejimposantnější byly však dlouhé řady studentů z vysokých a středních škol. U památné sochy Karla IV. přidružil se „H l a h o l“ a mistrně pěl cestou „Miserere“.

Dojem, jaký ten průvod všude činil, zaznamenal nám jeden svědek, jenž celý tento výjev z pozadí pozoroval: „Abych si celý pohřební průvod prohlédnouti mohl, stál jsem na výhodném místě Karlova náměstí. O 4. hod. přibyli kostumovaní studenti na koních, za nimi dlouhé řady ostatních studentů. Pohřební vůz objevil se o 4¾ hod. Konec průvodu teprve za čtvrt hodiny. Celkem tedy trval hodinu nepočítaje vozy. Věnců napočítal jsem za 700 zl. Imposantní, velikolepý to průvod!“

Na rozhraní obce pražské a vyšehradské očekáván byl purkmistrem vyšehradským s obecním zastupitelstvem a proboštem vyšehradské kapitoly, starým přítelem zesnulého, Mgs. Václavem Štulcem, průvod bratrsky vítajícím a všem hluboce se uklánějícím. Za ním stáli hasiči, čekajíce Jablonského s hořícími pochodněmi.

Na Vyšehradě vlál smuteční prapor a v ulicích, jimiž se průvod ubíral, hořel plyn. Z citadelly vyšehradské vzhlíželi už smutečnímu pochodu vstříc tisícové lidu, zaujavše dalekou a rozhlednou vyhlídku na hradbách.

Za nimi na Campo Santo téhož Vyšehradu, posvěcené to hrobky tak mnohých o vlasť zasloužilých mužův, zeje otevřený hrob, jenž ve krátké chvíli zavře se nad jedním z nejlepších synů českého národa. Od celého českého národa oplakán bude Jablonský v domácí zemi odpočívati — budiž mu země ta lehka!

Když vstoupila noha rakev provázejících před hřbitov vyšehradský, byla rakev nesena opět do kostela, kdež nad ní vyšehradský probošt, básník V á c l a v Š t u l c, dojemně řečnil. „Jak tě vítat, slzou čili zpěvem?“ počal slovy z Kollárovy Slávy dcery a vítal Jablonského jako vlastenec vlastence, druh druha, pěvec pěvce, kněz kněze. Nadšenými slovy líčil řečník zásluhy buditele Karla Boleslava, jenž v dobách nejtěžších věren zůstal národu a po celý život nosil národ v srdci svém; líčil zásluhy „bílého kněze“, věrného syna sv. Norberta. Líčil

zásluhy pěvce bohumilého, jenž jako Lumír hýbal srdci všemi. Vítal drahou rakev slzou sladkobolnou, vítal ji s plesem, když zpomínal toho, jak nesčetné zástupy věrných synů národa českého provodili na cestě posledního statečného bojovníka na národa roli dědičné. Připomínal též, kterak před 60 lety provázel jednoho z prvních buditelů, Jaroslava Puchmayera, nepatrný hlouček vlastenců v a srovnávaje nynější velikolepý, ćarovný průvod pohřební s oním před šedesáti lety, viděl v tom nejlepší důkaz o plodnosti práce Jablonského.

S nadšenou radostí vzpomínal toho také řečník, že bratří Poláci pěvce českého tak velikými poctami vyznamenali, s plesáním vzpomínal toho, že staroslavný Wawel a posvátný Vyšehrad nejsou si cizími, že polsko-české bratrství žije a nadějně zkvétá. Ku konci své řeči pak připomenul slov Jablonského o posledním novém roce k své církvi pronesených: „Aby se všichni modlili za ty, kdož umrou v tomto roce“ a uzavřel nadšenou, úchvatnou svou řeč vřelou modlitbou na stupních oltáře.

Když po dalších výjevech slavnostních konečně vynesen byl z kostela a na bedrách českých vlastenců konal cestu již poslední — k svému hrobu, aby na vždy zmizelo to drahé tělo zrakům věrných rodáků pod zemí slzami skropenou, zdálo se mnohým, že slyší posledně ještě mluviti vzácného básníka k rodákům a pronášeti k nim vroucí přání:

„Ještě mne — milí krajané,
doneste k hrobu mému;
tam jen mé tělo zůstane,
duch půjde k Otci svému.“

Nato spustili strahovští klerikové a akademikové rakev do jednoduchého vyzděného hrobu, vystlaného od dam květinami, takže uložen byl pěvec do samého kvítí. Jemnocitné dívky přispíšily si, nežli sem přibude rakev a za šera již vystlávaly poslední lůžko pěvcovo kvítím na důkaz své neobmezené vděčnosti a vroucí lásky k zesnulému básníkovi. Vizme, co praví o tomto výjevu svědek očitý: „Viděl jsem, kterak slzy kanou z očí našich útlocitných dam. Šel jsem za nimi k vyzděnému hrobu a spatřil jsem obraz krásně tklivý: dámy vystlávaly poslední lože básníkovo květinami; na fialkách, kameliích, bezu a růžích bude se básníkovi sladce spáti — i slovanská trikolora něžnou rukou vhozena do hrobu slovanského pěvce.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Náhle přišla zvěst o jeho smrti, překvapila každého, zarazila nám dech, ale ku podivu — my stojíme nad otevřeným hrobem Jablonského a třeba slza náhle byla z oka vytryskla — nám zdá se, že nevidíme rakev pro samé květiny a hrob jeho že je jen tůní růžové záře...“ (Jan Neruda).

Tu přikročil Eduard Jelínek ku hrobu, aby ku hroudám české země přihodil též hrst — polské země, vzaté ze hřbitova zvěřineckého. Nad hrobem se uzavírajícím zapěl „Hlahol“ velebný choral. Při záři pochodní odříkáván poslední „Otče náš . . . .“ již spouštějí rakev dolů a lidem vlhnou oči. Velebné ticho — v tom pozvedá hlasu dr. Strakatý, starosta Umělecké Besedy:

„Přátelé! stojíme před novým opět rovem! vykonali jsme svatou povinnost, provodivše muže, jakých málo jest mezi námi. Jde

pověst v našem národě o vrchu Blaníku, že kdy Čechům nejhůře bude, vyjdou z něho rytíři bláničtí, kteří zbraní svou vlast a národ osvobodí. A čas takový přišel v českém národě; byla doba, kdy český hlahol nezazníval po nivách českých, kdy skoro již jazyk cizí, matka cizí, otec cizí, a v době té našel se hlouček mužů, kteří nikoliv kopím v rukou, nýbrž zbraní ducha a pravé osvěty jazyk český zachovali a dopomohli k vítězství národu našemu T o b y l i n a š i r y t í ř i b l a n i č t í a n e p o s l e d n í m z n i c h b y l n á š B o l e s l a v J a b l o n s k ý. Tělesnou jen schránku jeho vrátili jsme matce zemi, duch však tvůj, pravý kněži vlasti, věčně bude žíti mezi námi. A jakož jsme povinnosti své svaté — vzdáti jemu povinné díky — vyhověli dnes, sestoupivše se k průvodu slavnostnímu, tak mám za to, že není místa důstojnějšího a posvátnějšího, kde bychom vyslovili vřelé díky všem, kdož nám připravili tuto velesmutnou avšak zároveň utěšenou slavnost, že zůstatky svého Boleslava uložiti můžeme v tuto posvátnou každému Čechu zemi, a že Jablonský stal se dnes spoluobčanem těch našich národních svatých a světic. I dovolteż tedy, abych co předseda komitétu pro uspořádání pohřební slavnosti Boleslavu Jablonskému vřelý vzdal dík panu Vojtovi Náprstkovi, kterýž první dal podnět k tomu, aby drahé zůstatky našeho Jablonského přenešeny byly v rodnou zem, a kterýž nejen slovem, ale i skutkem přispěl k tomu, aby myšlénka tato stala se skutkem. Dík náleží vzdáti našemu „Svatoboru“, kterýž obětí velikých nešetře toho dovedl, že nezapomenutelný Jablonský ve vlasti své byl pochován. Nemenší sluší vzdáti dík panu Ed. Jelínkovi, který se zvláštní obětovností velikou tu pouť s tělem našeho drahého zesnulého ze staroslavného Krakova až sem do královské Prahy vykonal a zpráv podal o tom, jaké pocty dostalo se našemu milému muži u bratří Poláků, jakého přijetí ve vlastech česko-moravských. Velikým pak díkem zavázáni jsme veledůstojné kapitule vyšehradské, kteráž s ochotou nevšední, aniž by žádána bývala, sama nabídla se přijati v posvátnou půdu staroslavného Vyšehradu schránku našeho Jablonského. Ještě větších pak díků povinni jsme vzdáti veledůstojnému konventu premonstrátů na Sioně, zejména pak veledůstojnému opatu jeho, kteří přinesli tu velikou oběť, že vydali nám zůstatky svého spolubratra. Když Umělecká Beseda se byla usnesla, že má a musí náš Jablonský na král. Vyšehradě pochován býti, byl jsem svědkem toho, jaký boj podstoupil veledůstojný opat ten, kdy žádáno za vydání ostatků našeho Boleslava [118]). Bratří, kteří od něho vzali slib i za hrob, těžce loučili se s ním, avšak vyhověli přání, vidouce, že si toho žádá národ celý. Vzdáti jest nám i dík bratrům Moravanům, kteří pamětlivi toho, že jsou větví národa českého, náležitou dali poctu velikému veleduchu našemu. Nejvřelejší pak dík vzdávám našim spolubratřím Polákům, kteří velikána našeho oslavili tak, jak národ uvědomělý a věštců svých si vážící slaví jen vlastní veleduchy své. Jest to opětný důkaz, že dnes z červánků, jež na obzoru zřel náš Jablonský v letech mladistvých, vyšlo slunce, jež stejně paprsky svými oblažuje všechen národ slovanský, že ta

[118]) Na vždy vděčné vzpomínky získal si opat strahovský Zikm. Starý svým živým a vytrvalým zájmem o Jablonského, jmenovitě pak obětavým přičiněním, aby památka vznešeného básníka náležité došla pocty, a upřímnou snahou vyhověti přání národa.

mocná duševní páska, jež pojí všechny národy slovanské, víže nás vždy mocněji a mocněji a že spojení to bohaté ponese ovoce osvětě a vzdělání našeho národa. V tom protož smyslu volám památce velikého našeho Jablonského „Sláva!"

Tím byl veliký pohřeb Bol. Jablonského ukončen.

A s tajemným šerem brzo i hluboké ticho rozložilo se opět na posvátném českém Žalovu, jenž byl teď o jednu perlu bohatší . . .

„Sladce dřímej!" zaslala Jablonskému pozdrav cestou telegrafickou dcera zbožňované jeho „Angeliny", někdejší Marie Pospíšilovy. Podpis zněl: „Dcera Tebou opěvané Marie".

Snad jen ještě několik spanilých duší zbylo u drahého rovu, aby po tichu v srdci svém trpce zalkaly:

„O kýž můžem srdci obklopiti
tělo to, jež kryje tato zem,
abychom ti mohli vyjeviti,
drahá duše — jak tě milujem! . . ."

„Ó — hroby jsou výmluvny! Hroby velkých mužů vypravují stále něco, jasně, přesvědčivě, s doklady nezvratnými, s doklady z historie. Směle můžeme se u hrobu zeptati: „Co radíš mi, Ty muži šlechetný?" a v duši naší zazní odpověď jasná, zvuku kovového. Nechť se dostaví ten, kdo jest, u hrobu toho, kdo byl, na prospěch svých bratří, lidstva byl, a za okamžik ucítí se sám lepším, odhodlanějším. U hrobu hrdiny pruží se svaly jeho. U hrobu pěvce zazvoní mu duší ideal" (Jan Neruda).

Ke hrobu Jablonského budou putovati ještě příští generace, aby památce Jablonského žehnaly a vzdaly tribut vděku i pocty. Přání zvěčnělého, aby mohl v rodné půdě své spočívati, došlo svého splnění; kéž stane se tak ostatním přáním, jež on pro svůj národ a drahou vlast byl vyslovil! —

Mezitím co poslední ctitel Jablonského hřbitov vyšehradský opustil, scházeli se v rodišti básníkově Kardašově Řečici jeho rodáci ke smuteční schůzi v sále p Hamra, pořádané spolkem div. ochotníků. Program její byl, jak následuje:

Schůze započala přednesem kvartetta „Kde domov můj?" vedením p. Pytlíka. Na to p. Polák v delší řeči vytknul význam Jablonského v literatuře české a skončil provoláním slávy. P. Vraný přednesl „Pěvce na hřbitově", p. Hermann „Tři doby země české", p. Bubeníček „Oběť lásky". Všichni deklamátoři odměněni potleskem. Přípitky pronesli: „p. Feigl „aby Řečice byla takovou, jakou jí vylíčil Jablonský ve verších svých", p. Bárta obyvatelstvu řečickému, p. Polák Vojtovi Náprstkovi, pan Bumberle jmenem literáckého spolku, p. Veselý slavil Jablonského jako prvního řečického ochotníka, sl. Březinova připila jmenem přítomných dám, pan Havel jmenem sboru vojenských vysloužilců, p. Bubeníček jmenem hasičského sboru a t. d. Dojem schůze byl úchvatný.

Druhého dne v pondělí 14. března o 9. hodině ranní slouženo bylo na Strahově slavné requiem za zesnulého člena Sionu; sloužil je opat Zikmund Starý za četné assistence a za přítomnosti veškerých členů řádu premonstrátského. Před hlavním oltářem nalézal se týž katafalk jak v neděli, ozdobený veškerými věnci [119]) a

[119]) Pentle z věnců těch chovají se v depositáři strahovském.

ozářený třemi řadami velikých, hořících voskových svící. Zádušním službám Božím přítomno velké množství obecenstva, mezi nimiž nalézali se zástupcové „Svatoboru“ a „Umělecké Besedy“. Po skončeném requiem odebral se dr. Strakatý do sakristie, kdež oslovil u přítomnosti konventualů takto opata: „Dovoltež, abych jakožto předseda komitétu pro uspořádání pohřebního průvodu Boleslava Jablonského vyslovil též na tomto místě Vám, veledůstojný pane opate i celému konventu vašemu, nejvřelejší díky za vše, co Jste učinili k oslavě našeho velikého básníka Boleslava Jablonského. Cokoliv jste učinili Jemu, národu Jste učinili. Ztratili Jste hodného syna, avšak tisícové věrných vlasti synů, kteří kráčeti budou v šlépějích Jeho, pohlížejí dnes s pocity nelíčené úcty a vděčnosti k Vašemu staroslavnému klášteru. Dejž Bůh, aby z téhož Vašeho kláštera vyšlo ještě hodně mnoho mužův o národ tak zasloužilých, jakým byl náš zvěčnělý Jablonský. Ještě jednou zaplať Bůh za Váš krásný, křesťanský a národní skutek!“ Na to opat děkoval v srdečném pohnutí jmenem konventu za vzácné pocty, jež se staly národem českým zesnulému spolubratru.

Zatím i „Umělecká Beseda“ uchystala slavnostní requiem za Jablonského v Týně, k čemuž vydal purkmistr pražský Em. Skramlík předním osobnostem pozvání, jak následuje: „Vaše Blahorodí! Na podnět Umělecké Besedy bude čtena zádušní mše slavná za zvěčnělého básníka Boleslava Jablonského v hlavním farním chrámu Týnském ve čtvrtek dne 24. března 1881 o 10. hodině dopolední. K žádosti předsedy „Umělecké Besedy“ p. JUDr. Strakatého zvu Vaše Blahorodí uctivě, byste se sl. zastupitelstvem král. hlavního města Prahy této zádušní mši přítomen býti ráčil. V Praze, dne 21. března 1881. Purkmistr Em. Skramlík.“ Requiem sloužil kanovník a farář M. Heinrich. V lodi chrámové upraven byl vysoký katafalk, ozdobený duchovními odznaky zesnulého a čtyřmi řadami po obou stranách hořely svíce voskové na vysokých svícnech, ověšených věnci, což bezplatně obstaral majetník pohřebního ústavu Karel Fuchs. Městský rada Legler přispěl krásnými květinami exotickými ke katafalku. Na dolejším konci katafalku četl se nápis: „Boleslavu Jablonskému, nesmrtelnému básníku českému. Ředitel kůru Kaván výtečně obstaral zpěvní části. Z přítomných vynikali hlavně opat Starý s některými členy řádu, president zemského soudu ryt Maux, purkmistr Skramlík, nám. dr. Černý, členové rady městské, Umělecká Beseda, professoři university a techniky, žurnalisti a j. v.

Královská Praha vzdala po vykonaném pohřbu svoje díky Krakovu za bratrský soucit dopisem tohoto znění:

Praha — Krakovu. Bohu všemohoucímu zalíbilo se povolati k sobě věhlasného básníka našeho Boleslava Jablonského, který po dlouhá léta co host národa polského v nejbližším okolí král. hlav. města Krakova, ve Zvěřinci, zastával úřad kněžský. Ztráta pěvce toho jest národu našemu přežalostnou, vypěstovalť si tolik vděčných srdcí, jež básněmi svými od mládí již dovedl nadchnouti a všeobecná byla tedy touha, aby alespoň tělesná jeho schránka v našem středu našla odpočinku. Touze této učiněno zadost, uskutečnění pak všeobecné žádosti zavdalo hostitelům krajana našeho přílе-

žitosť, aby lásku svou k němu způsobem laskavým i šlechetným na jevo dali.

Dle zpráv nás došlých poctila sl. rada města Krakova i měšťanstvo se spanilomyslnými dámami tělesné ostatky zesnulého při odjezdu přečetnými srdečnými důkazy úcty a lásky, i neváhá tedy rada král. hlav. města Prahy vzdáti sl. městské radě král. hlavního města Krakova své nejvřelejší díky za tuto poctu knězi a básníku českému prokázanou, a prosí uctivě, aby díky ty přijaty byly též jmenem všeho občanstva, jež soustrasť svou zesnulému tak skvěle i vřele bylo osvědčilo. — Emilian Skramlík, purkmistr."

Úmrtí Bol. Jablonského a převezení mrtvoly jeho do vlasti, jakož i pohřeb jeho v matičce v Praze vzbudil po všech končinách české vlasti neobyčejné vzrušení mysli, jaké jen v řídkých a vzácných případnostech se přichází.

Po celé vlasti čítány znovu jeho básně, s živým zájmem sledováno vše, co se k jeho životu vztahovalo, s nadšením uvítán každý časopis neb list, jenž o Jablonském článek nějaký uveřejnil a horlivě kupovány podobizny básníka. Množství telegramů ze všech stran zasíláno denně do redakcí pražských denních listů.

Po všech téměř městech českých pořádány přednášky o Jablonském, jeho životě a básních, smuteční schůze a slavné bohoslužby smuteční ve mnohých a mnohých obcích venkovských odbývány a všude po celých Čechách scházely se četné společnosti k přátelským „večerům Jablonského."

V Jindř. Hradci, ve kterémžto městě Jablonský své studie odbýval, pořádala Měšť. Beseda dne 1. dubna „večer Jablonského" v sále na střelnici za spolupůsobení spolku hudebního, klubu citeristův, slečny Marie Steinhausrovy, purkmistra řečického Frant. Vodrážky a prof. V. Marka.

V Praze uspořádala čestný večer Jablonského „Umělecká Beseda" dne 13. dubna ve velké síni Měšťanské besedy, jenž přivábil velký zástup ctitelů zesnulého a zejména byla neobyčejně hojně zastoupena spanilá pleť. Slavnosť vrcholila v řeči spisovatele Fr. Dvorského. Probrav se krásnými obrazy o vlastenecké a básnické činnosti Jablonského napomenul řečník vážnými slovy všechny věrné Čechy, aby na svém stojíce bránili práva národa českého a byli v důležitých, velikých momentech a situacích též velikými v lásce k vlasti, jakož zvěčnělý až do posledního dechu vlasť nade všecko miloval. Řečník byl odměněn bouřlivou pochvalou. Mnohé vzácné umělecké síly, jako Sklenářová Malá, Seifert, Krtička a salonní oktetto svými přednesy učinili ze zábavy pravou akademii. Jablonského básně „Tři doby země české" a „Pěvec na hřbitově" nabyly v přednesu prvních umělců našeho jeviště zvláštního lesku. Skladatel, hudebník a pěvec Pivoda zpíval dvě své písně na slova oslavencova, jehož krásné poprsí od Maudra ze sádry zhotovené bylo vystaveno na podiu v háji květinovém.

Vedle přátelských večerů, telegramů, přednášek, schůzí, smutečních mší, tiskopisů, podobizen, poprsí a jiných způsobů, jimiž se památka Jablonského tak hojně uctívala, sbíralo se též v Praze a po celé vlasti na založení nadace Jablonského v Praze ve prospěch dětí českých spisovatelů, kterážto myšlénka vznikla ve starém příteli Jablonského, Jaroslavu Pospíšilovi, aby se na místě

věnců na rakev věnovaly peníze ty na zřízení nadace. Návrh byl u veřejnosti přijat, spolky a jednotlivci odváděli příspěvky pro nadaci, ale — věnce dali také. Jak by mohl býti pohřeb Jablonského bez věnců! Tak hned městská rada v Praze usnesla se, že položí na rakev věnec a přispěje nadaci. Na Žižkově podniknuta spolkem mezi učitelkami a pěstounkami Prahy, Žižkova a Vinohradů se šťastným zdarem sbírka ve prospěch nadace. Bývalý klub amer. dam zachoval se přešlechetně, věnovav účelu témuž 80 zl. Jak cele zaujímal Boleslav Jablonský tou dobou mysl celého národa, o tom svědčí úžasný pokrok myšlénky nadace, neboť již ke konci března sebráno bylo 1200 zl. a začátkem června bylo už pohromadě 2000 zl.

Ve prospěch nadace vydal také Eduard Jelínek rozkošný spisek „Vzpomínka na Boleslava Jablonského poslední návrat do vlasti“, ve kterém uložil všechny své city a myšlénky, jakož i podrobný popis o celém triumfalním pochodu Jablonského ze Zvěřince až na Vyšehrad. Spisek tento prodával se v knihkupectví Jar. Pospíšila po 25 kr. a byl horlivě ode všech příznivců i ctitelů Jablonského rozšiřován [120]).

Jiný literární podnik o Jablonském ve prospěch nadace byl Pamětní list, vydaný v Kolíně od literárního spolku, jenž na první stránce měl zdařilou podobiznu Boleslava Jablonského a druhý list obsahoval snímek jeho básně „Pozdrav do vlasti“.

Podobně jako nadací, tak i jiným způsobem trvalým ještě měla býti památka Jablonského uctěna. Spolek jihočeských akademiků „Štítný“ odbýval dne 12. března schůzi, ve které vydána byla soustrast nad úmrtím Boleslava Jablonského a přijat byl návrh výboru, aby trvale byla oslavena památka básníkova zasazením desky aneb postavením pomníku.

Návrh tento byl příčinou, že se ve spolku „Štítném“ utvořilo zvláštní komité pro postavení pomníku důstojného Boleslavu Jablonskému v rodišti jeho v Kard. Řečici. Toto komité dostalo své stanovy, které byly úředně stvrzeny a tak vyvinul se samostatný spolek pod názvem komité Jablonského v Praze.

U příležitosti všeobecného uctívání památky Jablonského měnili dále i mnozí stávající už spolkové jméno své za ctný název básníkův. Tak dosavadní zábavní spolek „Chumáč“ v Praze, aby důstojně oslovil památku Jablonského, stal se též spolkem vzdělávacím pod jmenem „Jablonský“. Dále věnoval spolek ten 5 zl. k nadání Jablonského místo věnce a ustanovil se na tom, že činnost svou zahájí slavnostním večerem Jablonského, ve kterém vzácné síly umělecké budou účinkovati.

Podobně učinil pražský zábavní spolek „Satan“, jenž svůj název přeměnil v důstojnější pojmenování „Beseda Jablonského“ v Praze.

Zakládány však i spolky nové se jmenem Jablonského. Dne 30. května vešel v život nový spolek divadelních ochotníků v Jindř. Hradci „Jablonský“ a v době mnohem pozdější vznikl v Praze na Hradčanech spolek zábavně vzdělávací „Beseda Jablonský“.

Kardašova Řečice, Jindř. Hradec, Praha a Radonice jsou čtyři místa česká, ve kterých Boleslav Jablonský trvale žil. Kázala po-

[120]) V. Náprstek odebral 20 výtisků, lit. spolek v Plzni 50, sp. „Řip“ v Roudnici 100, úředníci pražs. magistrátu 100 (péčí sekr. Tauera.)

třeba, aby tato čtyři místa ozdobena byla pěknými památníky, jež by slávu Boleslava Jablonského na vždy hlásaly.

Rodiště básníkovo zdobiti bude mohútný pomník, zhotovený od Josefa Strachovského a věnovaný komitétem Jablonského a městským zastupitelstvem v Kardašově Řečici, bude odhalen dne 8. srpna r. 1886. na velikém náměstí řečickém za velikolepé národní slavnosti.

V Jindř. Hradci označuje budovu, kde Jablonský svá studia odbýval, deska pamětní, zhotovená od J. Steffala, a věnovaná od spolku „Štítný."

V Praze přikryt jest hrob básníkův na Vyšehradě kamenným náhrobkem, věnovaným od opata strahovského.

V Radonicích bude na dům farní připevněna deska pamětní, na kterou se sbírá.

K udržení sympatií k Jablonskému v národě našem vydány byly dvě knížečky o něm, jedna pro mládež, druhá pro lid. Onu vydal F. V. Kodym pod názvem „Boleslav Jablonský, učitel mládeže," tuto zase Coel. Frič s titulem: „Boleslav Jablonský." Oba spisky psány jsou vřele a mají účel básním Jablonského získati stálé blahodějné pozornosti.

Konečně shledáno bylo vše, co k životu Boleslava Jablonského, jeho působení a jeho oslavě se vztahuje, v jeden celek sebráno a spojeno a vydáno pod názvem *„Život Boleslava Jablonského,"* kteryžto spis tuto pokorně před očima čtenářův leží.

(Dokončení.)

Volné listy,

k nimž látku sebral na Párnasse českém a ještě jinde Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Motto: *„Alle menschlichen Gebrechen*
Sühnet reine Menschlichkeit." (Göthe.) —
„Wenn der Teufel heute sichtbar aufträte,
es wäre seine natürliche Maske die eines
Professors der Moralphilosophie".
(Franz von Baader.)

Od těch dob, kdy křesťanství zásadám svým obecnou zjednalo platnosť, až skoro do konce století šestnáctého považovány byly mravnosť a náboženství za nerozlučitelné. Koncem století šestnáctého nastal však obrat; tak nazvaný rationalismus (lucus a non lucendo!) počal hrdě a směle zamítati nejen všecky náboženské pravdy, jichž nemohl rozumem cele chápati, nýbrž zavrhl i veškery tradice filosofické, všecku tu staletou duchovní práci a počal budovati nejenom nové filosofické systemy, nýbrž i taky novou methodu. Nové systemy filosofické povstávaly nyní a množily se jako houby po dešti, ale zanikaly rovněž tak rychle, jak rychle povstaly, ba nejednou ještě rychleji. Úplně neustálil se ještě ani teď žádný system filosofický a platnosti obecné, uznání obecného nenabyl teprv žádný. Platíť tu staré: kolik hlav, tolik smyslů; kolik filosofů, tolik systemů.

V době, kdy tak zvaný rationalismus a naturalismus čili pantheismus ve filosofii nabývaly převahy, povstala též snaha zbaviti

mravouku náboženského vlivu, odloučiti mravnosť od náboženství a postaviti ji „na vlastní nohy“, na vlastní základ. „Neodvislý“ duch filosofický, abstrahující od všeliké zjevené pravdy, chtěl míti též „neodvislou“ ethiku t. j. ethiku či mravouku neodvislou od Boha a jeho zákona a odvislou od sebe, od své libovůle. Tím se ovšem navrátil ku starému bludu, o němž jsme již mluvili; ale pomozme si, když je ten duch lidský i u filosofů tak „nezávislý“ a neomezený, že nemůže do nekonečna ani — blouditi; pobloudiv tudíž od cesty pravdy vrací se chtěj nechtěj tou neb onou cestičkou ku bludům — starým, dávno již známým a vyvráceným, z čehož patrno, že jsou hlasatelé bludných učení pouhými přežvýkavci toho, co už bylo, a každý blud že jest zpátečnictvím druhu nejhoršího, byť se nám třebas praesentoval v knize, v níž se mluví slovy nadšenými o samém pokroku! Tak nazvaný ethický autonomismus čili jinak také „moralismus“ není tudíž ani pokrokem, aniž učením úplně novým. Rodištěm jeho jest staré Řecko, novou však kolébkou od katolické církve odpadlá a na nesčetné náboženské sekty roztříštěná Anglie, kdež se proti tomuto duchu sektářství, kteréž uvedlo jak do věrouky tak do mravouky všeobecný zmatek, vyvinul zponenáhla ve filosofii směr deisticko-naturalistický, jenž zavrhl celé positivné křesťanství a sám sobě úplně postačiti chtěl. Již Tomáš Hobbes (nar. r. 1588.) a John Locke (nar. r. 1632.) hověli tomuto směru a tím zároveň i odtržení mravouky od náboženství. Hobbes ponechal měřítko pro mravnosť úplně libovůli každého jednotlivce a jen jako z nouze dovoluje státu, by tuto mravní autonomii poněkud omezil a stanovil zákony, jimiž by se člověk v životě svém řídil. Locke opět hlásá, že jest v této příčině jediné vůle státu — dle jeho náhledu: bezkonfessijního a beznáboženského — nejvyšší normou našeho jednání. Úplné vyvinut a v system uveden byl však tento princip teprve Anthonym Cooperem, hrabětem ze Shaftesbury, jenž se narodil r. 1671. v Londýně. Shaftesbury, jsa bezpochyby rozmrzen nad tím, že skoro každá protestantská sekta zákon boží v křesťanství zjevený jinak si vykládá, a skoro každá jiné povinnosti z něho vyvozuje, nechtěl uznati za pravidlo či normu mravního lidského jednání zjevený zákon boží, nýbrž hledal v člověku samém základ a normu zákona mravního. Za tou příčinou rozeznával v člověku troji náklonnosti, jimiž prý bývá — dle jeho náhledu — jednání lidské určováno, náklonnosti totiž sobecké či idiopatické, společenské čili sympathické a nepřirozené. První prý si hledí prospěchu vlastního, druhé prospěchu společenského a třetí odporují prvnímu i druhému; proto prý se též zovou nepřirozené. Ptáme-li se po mravní hodnotě těchto náklonností, odpovídá nám hrabě Shaftesbury následovně: náklonnosti nepřirozené jsou již svou povahou a proto vždy zlé; náklonnosti společenské či sympathické jsou opět vždy dobré a náklonnosti idiopathické čili sobecké mohou býti podle okolností dobrými neb zlými. Je-li totiž některá náklonnosť sobecká tak silnou a mocnou, že poškozuje zájem a prospěch celku a že tudíž nabývá nepatřičné převahy nad náklonnostmi společenskými, jest zlou; je li však tak mírnou, že při tom prospěch a blaho obecné mohou obstáti, jest dobrou. — Má-li tudíž člověk dle tohoto názoru žíti mravně, musí přede vším odložiti všechny tak zvané náklonnosti nepřirozené a náklonnosti sobecké musí uvésti do rovnováhy se společenskými či

sympathickými, tak aby jedny druhým nepřekážely. Náklonnosti zvané společenské musí prý vždycky podržeti vrch a sobecké prý se jim musí podříditi.

Odkud však vzíti spolehlivé měřítko, jak as daleko můžeme povoliti náklonnostem sobeckým, by při tom netrpělo blaho obecné? Shaftesbury a stoupenci jeho dávají nám odpověď, že prý v této příčině vedeni býváme jakýmsi mravním pudem, jejž zovou mravním smyslem — moral sense. Podstata mravnosti a spolu i ctnosti záležela by tudíž dle tohoto názoru v úplném souladu a rovnováze náklonností sobeckých a společenských podmíněném a normovaném „mravním smyslem". Dr. J. Durdík v této příčině dí: „Angličtí mravovědci Clarke, Shaftesbury, Hutcheson, Smith, Hume... pokoušejí se o zcela nové pojímání záhad mravních, připravují základy k dalšímu vývoji mravovědy, snášejí stavivo a ku podivu blízko přišli k důležitým pravdám, které později stvrdily se hloub. Nejdříve zajisté proklubává se myšlénka, že rozdíl mezi dobrým a zlým založen jest v objektivních důvodech, že má něco pevného v sobě, že tedy není zůstaven subjektivnímu zdání neb libovůli, že není nic relativního neb vztažného, aby co dle případu mohlo býti buď dobré nebo zlé. Spolu táhnou ku pravému náhledu, že v tom rozsuzuje čisté, nestranné posuzování („nestranný divák") a že žádná žádosť po určitých předmětech nemůže skytati zdroj a měřítko pravé mravnosti. Zřetel aesthetický, totiž nestranné posuzování, uvádí se do mravouky; moralisté angličtí mluví o mohutnosti tohoto posuzování (moral sense, mravní smysl) a tento smysl přirovnávají vkusu; vyslovují návod, že posuzovatel má se úplně oddati danému případu, vmysliti se do něho a čistým jej udržeti, dokonaně [1]) jej představiti a čekati, jaký hlas v nepodjatém nitru se ozve. Všechno tu směřuje více méně jasně k té pravdě, že mravnosť jen ke smýšlení, k jakosti vůle se táhne, a konečně že mravověda musí býti založena na svých vlastních základech, tedy odloučena ode všech domněnek metafysických" (O pokroku mravnosti 17—18.).

Slovy těmito nastíněn jest v krátkosti celý system anglických mravovědců nejen se vším, co v něm dobrého, nýbrž i se všemi vadami a chybami. Pravda jest, že rozdíl mezi dobrým a zlým spočívá na důvodech od jednajícího subjektu úplně nezávislých, objektivních, že rozdil tento má do sebe něco pevného, stálého, že nezávisí na subjektivním zdání neb libovůli, a teprve ne na okolnostech, že neleží ve vzduchu neb v povaze krajiny čili klimatu nebo v povaze každého jednotlivce, jak učili a učí dosud někteří filosofičtí střešténci; i to jest pravda, že není rozdíl mezi zlým a dobrým ničím pouze vztažným neb relativním, a že dobrý úmysl nemůže nikdy skutek zlý učiniti dobrým, jak hlásali někteří stoikové. — Ale to nejsou nikterak pravdy nové, k objevení jich nebylo třeba práce a namáhání tak zvaných filosofů; v církvi katolické zná je už po více než osmnáctset let lépe a dokonaleji každé dítě, které si přeříkalo pozorně katechismus!

Těchto několik málo zrnek pravdy ztrácí se však v systemu anglických moralistů skoro úplně ve spoustě domněnek bludných

[1]) Rozuměj: představiti si jej jako dokonaný.

a klamných. Základní chybou celého systemu jest oddělení a odtržení mravouky od náboženství, čímž jest mravouce odňat pevný základ. Ano Shaftesbury nespokojil se s tímto odtržením, nýbrž šel ještě dále a přímo učil, že prý bezbožectví mravouce neškodí, pojmy zla a dobra, práva a bezpráví zůstávají prý, i když od Boha abstrahujeme, v úplné své platnosti a síle, ale náboženství prý může mravouku tím poškoditi, že za dobré slibuje věčnou odměnu a za zlé hrozí trestem, neboť prý má člověk činiti dobré jen z lásky k dobrému a zlého opět varovati se jen proto, že jest to zlé. Tím chtěl Shaftesbury se svými stoupenci přetrumfnouti křesťanství, kteréž učí, že se má člověk varovati zlého a činiti dobré z lásky k Dobru svrchovanému, absolutnímu, jímž jest Bůh; ale přec musil chtěj nechtěj uznati, že ctnost sama sobě úplně nepostačí a výbornost ctnosti že není pro všechny dostatečnou pohnutkou čili motivem, aby se pro ctnost skutečně rozhodli, obzvláště, žádá li toto se rozhodnutí nějakou oběť, byť byla dosti malá. A co učinili v této své nesnázi? Vzali své útočiště k — náboženství. Dveřmi je vyhnali ze svého systemu a zadními dvířky volali je opět nazpátek; ovšem že si i při tom chtěli zahrávati oproti náboženství na veliké pány, kteříž mu prokazují, Bůh ví jakou milost, když mu dovolují, aby v jejich prospěch vykonávalo to, nač jejich system nikterak nestačí, by totiž „u sprostého, rozličnými vášněmi zaujatého lidu", jenž neumí choditi po hladkých parketách a na rukou místo rukaviček nejnovější façony poctivé nosí mozoly, dělalo jakéhosi mravního policajta nebo profousa, do salonů světa vzdělaného aby však nechodilo, tam že mají moral sense (mravní smysl) a ten prý jim úplně postačí, neboť prý je tak lehký jako jejich chůze a ohebný jako jejich jazyk a proto prý jim též v ničem — nepřekáží. Vyloupneme-li myšlénku tuto z obalu frase filosofické, bude její znění asi toto: „Náboženství hodí se pro lidi sprosté, nevzdělané, ale lidé „vzdělaní" mají svůj moral sense, svoje „náboženství filosofické", „náboženství ve smyslu subjektivném", „náboženství" velice pohodlné při němž mohou činiti, co jim libo, — a náboženství (ve smyslu objektivném) nepotřebují." S tím souhlasí do jisté míry „se svého stanoviska realistického" i professor Masaryk, jenž rád pochybuje — obzvláště o pravosti starých českých památek — a skoro s ničím nechce úplně souhlasiti, ani s Comtem ne, ač se ho drží zuby nehty, jenom že praví, že prý se to, ač se v tom „tají smysl zdravý, ..." „nesmí vykládati sprostým způsobem ..." (Zákl. konkretné log. str. 172.)

Jaká však je to morálka, kteráž se opírá o tak zvaný moral sense (mravní smysl), tedy o něco, o čemž nikdo neví, co to vlastně jest a co by si tím měl mysliti? Divná to věru mravouka, kteráž nezná nic vznešenějšího nad náklonnosti pro obecné dobro, v těchto náklonnostech spatřuje vrchol ctnosti, jimi se úplně uspokojuje a o nějakém mravním zákoně, jenž by byl stálou bezpečnou direktivou pro různotvárné lidské náklonnosti, ničeho vůbec nechce věděti! Výbornost ctnosti že má přimětí člověka k tomu, aby ctnostně žil? Ale v čem záleží výbornost ctnosti těchto moralistů? V tom, že člověk podřídí náklonnosti svoje sobecké náklonnostem pro obecné dobro, není ještě nic zvláště vznešeného, výborného, nebo záslužného, k tomu není též třeba žádného zvláštního vzpru-

žení vůle, k tomu bývá člověk poměry a okolnostmi *nucen!* Ctnosť, kteráž nestojí pod vlivem ideí náboženských, není ničím v pravdě výborným, proto že nesměřuje k žádnému dobru idealnému a v sobě samé též žádné idealné dokonalosti nemá. „Výbornosť" této ctnosti ztěžka též bude komu pobídkou a dostatečnou podporou, aby bojoval proti všem nezřízeným vášním a náklonnostem a vedl život skutečně mravný; k tomu jest třeba silnějších motivů, vydatnější podpory než jakými jsou chůdy „mravního smyslu" a „zřetele aesthetického", o nichž právem napsal Bedřich ze Stolbergů: „Ach, co prospějí chůdy mravnosti, když se proti nám valí mocným proudem vody, soužení, neb vášně, neb smrti!? Kdo pak by chtěl na chůdách přebroditi moře!" (Janssen, Graf L. v. Stolb. str. 56.) Chtíti mravnosť bez Boha, bez náboženství, jest tolik jako chtíti ovoce, kteréž nevyrostlo na žádném stromě nebo keři, jest tolik jako odříznouti strom od jeho kořenů zapuštěných v zemi a chtíti aby rostl a přinášel ovoce; chtíti zbudovati řádnou mravouku bez Boha, jest tolik jako stavěti dům v povětří. Na půdě bezbožecké hyne pravá mravnosť, proto že jest tu úplně odříznuta od svého pramene a svého cíle. Kdo myslí, že jest mravnosť toho jména hodná možna bez Boha, jest rovněž tak „moudrý" jako ten, jenž řekl: „i nechť si vyschnou prameny na horách, jenom když nám voda poteče do města po trubách [2])! Na půdě bezbožecké může člověk dospěti nanejvýš k jakémusi životu legalnímu a zevnější slušnosti, že se totiž povrchnímu posuzovateli zdá býti ctnostným, proto že dovede mluviti a jednati tak, že se uvaruje přestupků zjevných, urážejících, do očí bijících a že se svým chováním neprohřeší hrubě proti požadavkům aesthetickým, nebo ten „nestranný posuzovatel", jenž tu má platně rozhodovati o mravní hodnotě jistého činu, jest soudcem ve vlastní při a proto soudcem strannickým. Či myslí opravdu moralisté angličtí a Durdík s nimi, že zůstává nitro člověka „nepředpojaté" a že se člověk může oddati „nestrannému posuzování" činu, jejž si „představuje" už „jako dokonaný", když v nitru jeho počnou bouřiti nezřízené vášně, neb když naň pokušení prudce doráží? či myslí opravdu, že se za okolností podobných „ozve v nitru člověka hlas", jenž bude souditi úplně nestranně, a to v nitru člověka, jehož „mravní smysl" nemá nikde opory a jenž „ví", že nad sebou „nemá" žádného soudce vyššího, nýbrž že jest soudcem sobě sám? Ty „objektivní důvody", na nichž založen jest rozdíl mezi dobrým a zlým, stávají se v tomto systemu velice subjektivními, proto že jsou úplně v šanc vydány libovůli jednajícího subjektu, kterýž jako „nestranný posuzovatel" v případech, v nichž se nemusí lekati soudu veřejnosti, stokrát spíš rozhodne v neprospěch dobrého než jednou v jeho prospěch. Dle této theorie mohou býti ctnostnými i „obílené hroby", o nichž se mluví v evangeliu.

Po Shafterburym následovala dost značná řada moralistů, kteří jeho system více méně modifikovali, nikterak však k jeho prospěchu, až konečně Hume, o němž dí náš Durdík, že prý „jako Mojžíš hleděl s hůry do Kanaan, ale nepřišel tam" (o pokroku mrav. str. 20.), za mravně dobré prohlásil vše, co jest užitečné nebo příjemné nám neb jiným a na konec celou ethiku utopil v skepticismu!

[2]) Že s úpadkem víry klesá i mravnosť, jest pravdou známou z dějin!

Mnohem větší moci a většího vlivu nabyl však tento system, když se ho ujal Immanuel Kant (nar. 1724), v jehož šlépějích kráčel jistou měrou i taky Herbart (nar. 1776.). „Kant oddělil úplněji filosofii praktickou od theoretické, ethiku od metafysiky“ (Durdík l. c. 18.) t. j. Kant mravnost od náboženství zcela odtrhl a odňal jí všecky nadpřirozené, vyšší pohnutky. Dokud prý jest pohnutkou našeho jednání nějaké dobro, jehož svým jednáním chceme dosíci, jednáme prý snad legalně, učí Kant, nikoli však mravně. V pravdě mravným stává prý se jednání naše teprve tenkrát, když jest jeho pohnutkou výhradně jen zákon, jen hlas povinnosti ozývající se v našem rozumu. Jenom ten, kdo koná svou povinnost z lásky k povinnosti a plní zákon pouze z čisté úcty k zákonu samému, jedná prý mravně dobře. Pohnutkou našeho jednání, má-li býti mravné, musí prý býti jen výhradně zákon a nic jiného, ani ne láska k Bohu. Tento mravní zákon, před nímž má mít člověk tak velikou úctu, neodvozuje však ani původ svůj ani sankci svou od vůle bytosti absolutné, nezměnitelné a nejvýš svaté, nýbrž vzniká dle Kanta výhradně a jedině v rozumu našem vlastním. Musí prý však tento rozumový zákon vystupovati v člověku jako imperativ, jako rozkaz, má-li jej přiměti k tomu, by dle něho jednal, a sice proto jako imperativ, že je člověk bytostí nejen rozumovou, nýbrž i smyslnou a smyslnost rozumu ráda odporuje. Kdyby prý byl člověk čistou bytostí rozumovou, tu prý by v něm onen příkaz nemusil vystupovati jako imperativ a člověk prý by ho přece poslechl; jelikož však jest vedle bytosti rozumové i bytostí smyslnou, musí prý jakožto bytost rozumová dávati si zákon jakožto bytosti smyslné a zákon tento musí prý před tuto smyslnou částku bytosti naší předstupovati jako imperativ a to imperativ kategorický, nepodmíněný, nikoli však hypothetický čili podmíněný, jakýmž prý by byl, kdybychom jednáním svým chtěli dosíci nějakého dobra. Dr. J. Durdík se svého stanoviska kant-herbartovského v této příčině dí: „Kant uhodil na pojem povinnosti, postavil jej v čelo mravouky, objasnil jádro a povahu povinnosti známým vzorcem svým tak zvaným imperativem kategorickým, čili prostým nepodmíněným příkazem: Ty máš konati to a ono, jednati tak a onak; „cti rodiče své“ bez podmínky přivěšené!“ (l. c. 20.) a tak v mravovědě dovedl skutečně hloubající myšlénku do zaslíbené země? Jeho učení má do sebe něco překvapujícího svou prostotou a jednoduchostí, odhaluje pravdu, která vlastně před lidmi se vždycky rozestírala a kterou přece nikdo neznamenal neb nevyslovil“ (ibid. str. 18). „Avšak imperativ kategorický sám jest zjevem pozdějším a dříve co do věci jest soud, kterým člověk co prohlašuje za dobré. Tak znělo vlastně po vždy mínění anglických moralistů, náleží také do výtahu z jich nauk. A tu jim zase přichází v ústrety Herbart [3]) a obohacen myšlénkovou prací Kantovou dokonává on jich učení v druhou stranu, stanoví úlohu ethiky jakožto aesthetiky či uměnosloví vůle a uvádí soud hodnotný nad poměrem vůle co zdroj a princip mravoučný. — Tím činem mravověda definitivně založena jest jakožto věda o tom, jaká býti má lidská vůle bez ohledu k tomu, co

[3]) jako dříve Kant.

jest věda o vzorných obrazích, o vzorech pro lidskou vůli či o ideách praktických" (l. c. 20., 21. 22.). „Hodnotný soud nad poměrem vůle" t. j. soud nad tím, v jakém poměru stojí naše vůle k soudu našemu nad touto vůlí pronesenému, jest dle Herbarta principem a zdrojem mravnosti; shoduje-li se náš soud s poměrem vůle, pociťujeme prý zálibu a tato záliba jest prý důkazem, že jest vůle naše mravně dobrá. Praví Herbart doslovně takto: „Das in der Moral zu betrachtende Verhältnis ist die Übereinstimmung des Wollens und Urtheilens in ein und demselben Subjecte. Entweder behauptet die Person wollend, was sie urtheilend verschmäht, oder sie unterlässt wollend, was sie urtheilend sich vorschreibt, oder endlich ihr Wille und ihr Urtheil stehen in Übereinstimmung. Diese Übereinstimmung ist nun das, was unmittelbar sittlich gefällt, sie ist also das sittlich Schöne, die Tugend als Ideal gedacht, die sittliche Freiheit" (Viz Stöckl, Gesch. d. n. Philosophie II. 256.). Tímto jsme nastínili aspoň v krátkosti základní myšlénky mravouky Kantovy a Herbartovy a nyní třeba posouditi je.

Oba tyto systemy mají spolu mnoho společného přede vším jiným to, že mravouku od náboženství úplně odtrhují, že ji prohlašují za zcela nezávislou „od jakýchkoli domněnek metafysických" a že náboženství nejen křesťanské, nýbrž vůbec každé náboženství z těchto systemů úplně vyloučeno a vymýtěno jest, nebo náboženství, o jakém mluví ve své ethice Kant, není vůbec žádným náboženstvím. Toto přísné oddělování ethiky od náboženství, tato nepřekročitelná hráz, kteráž se tu staví mezi víru a život, dogmatiku a mravouku, jest však vynálezem velmi vulgérní a mělké filosofie, kteráž se domnívá, že jí postačí pouhé applikace bez základních principů, kdežto jest přec pravdou nezvratnou, ze zkušenosti i z dějin známou, že „jaký Bůh, taková povinnosť; jaké učení taková morálka" (Hettinger, Apol. I. 1. 535.) Rozum lidský není αὐτὸ τὸ ἐν a proto též ne autonom. Osobnosť lidská, osobnosť podmíněná, předpokládá nutně osobnosť absolutní, nepodmíněnou a tou jest Bůh. Mravní naší úlohou nemůže tudíž býti nic jiného, než abychom se svobodně rozhodli pro plnění zákona božího, abychom vůli boží přijali jaksi za vůli svou a jí se ve všem smýšlení a jednání vždycky řídili. Principem naší mravnosti není tudíž autonomie, ani heteronomie, nýbrž theonomie. Často se říkává, že se lidé ve věcech náboženských nesrovnávají, tu že panují různá mínění, ale v tom že shodují se všichni, že jest třeba mravnosti a proto že by se mělo náboženství považovati za věc vedlejší a hlavní váha že by se měla klásti na mravnosť![4]) Tak vskutku učinili moralisté angličtí, tak učinil Kant a po něm i Herbart, jakož i jejich četní stoupenci. U Shaftesburyho, u Kanta a Herbarta to považujeme za zcela přirozené, uvážíme-li společenské a náboženské poměry, v jakých vyrostli a v jakých žili. Na půdě přesného katolicismu byl by se nevyvinul ani Shaftesbury, ani Kant, ani Herbart (myslíme tu ne na ducha filosofického, nýbrž na system, kterýž věru není žádným po-

[4]) Kdyby se jen lidé shodovali v tom, co jest mravné a co nemravné, ale v tom se neshodnou, dokud se neshodnou v otázkách náboženských neboť podstatou mravnosti jest člověk sám a otázka, jaké že jest jeho určení a to jest v podstatě otázka náboženská (Viz Hetting. Apol. I. 1. 541).

krokem). A proč? Poněvadž má každé katolické dítě jen trochu zvedené o pravé mravnosti lepší ponětí nežli všichni tito filosofové dohromady. Ale na půdě protestantismu byli Shaftesbury se svými stoupenci, Kant i Herbart v příčině mravouky pravým pokrokem ač jenom skrovným Uvážíme-li tu děsnou zmatenosť náhledů, jaká u protestantů panovala v tom, co jest mravně dobré, uvážíme-li, že některé protestantské sekty hříchy všeho druhu, malé i velké, hříchy nepatrné i hříchy druhu nejohavnějšího a nejhnusnějšího vyhlašovaly za stejně těžké, tak jako to činili už v dávnověku mnozí stoikové, uvážíme-li, že vinu za hřích sváděli přímo na Boha, že Luther učil, křesťan že prý není více povinen plniti zákon boží, ni zákon přirozený a hřešiti tak, by na svědomí své uvalil vinu, že ani nemůže, proto že prý nás Kristus od plnění zákona osvobodil (De Wette), uvážíme-li, že týž Luther, o němž sám protestant De Wette dí, že na základě jeho ethiky mravnosť jest nemožnou, za prostředek proti pokušení, obzvláště proti pokušení ďábelskému, o němž často mluví, odporučoval: hřešení, jedení, pití, šprýmy, žerty a p..., pochopíme snadno, že se proti naukám druhu tohoto zdravý rozum lidský musil bouřiti! Ku cti ducha lidského musíme však vyznati, že se protestanté, zakusivše účinků „mravouky" Luthrovy, dosti brzy vzpamatovali a že byl život jejich poměrně lepší než jejich mravouka. Nám katolíkům, kteří víme, čemu a proč jsme uvěřili, vynucuje to však na rtech jen trapný úsměv, když „náš" filosof Dr. J. Durdík o Kantovi píše, kterak se učil zásadám mravoučným od prostého protestantského lidu, jenž dlouho podržel ve věrouce i v mravouce zásady katolické přes všecko hřímání kazatelů svých a tudíž o mravnosti soudil mnohem lépe než filosofové a filosofující jeho kazatelé. Praví Durdík: „Kant důrazně vytknul, že lidé velmi dobře vědí, jakému jednání sluší přisuzovati mravní hodnotu; že činy a soudy jejich svědčily o lepších zásadách nežli jaké se v jejich domněnkách (rozuměj: domněnkách náboženských, metafysických) o mravnosti pronášely, že lidé soudili o ethických otázkách lépe, než jak mravoukou filosofickou zavázáni byli, že zde smysl zástupu vždy byl živý a velmi jemně rozdíly mravného a nemravného jednání posuzoval. A tak uvedl Kant jistotu v tuto část filosofie, vyrval důležitou otázku z rukou mudrlantů a dokonal tak v jednu stranu (a Herbart opět „v druhou stranu") počátečné, mnohoslibné dílo zasloužilých moralistů anglických" (l. c. 19.). Třebas Kant ve mnohém pochybyl a filosofii na bezcestí uvedl, v tom má jistě pravdu, když výslovně dí, že „rozhodnutí otázky o tom, co vlastně čistá mravnosť jest, na níž jako na prubířském kameni (als an dem Probemetall) každého činu mravní hodnotu měřiti třeba, jen filosofové pochybným učiniti mohou" (Kant. W. VIII. 304. Durdík l. c. 19.), neboť patří sám k těmto filosofům. Jeho imperativ kategorický opírá se o mravní přirozenosť člověka. Tím však není ještě vyloženo nic a mravouce nic posloužено, dokud není přesně dokázáno, oč se tato mravní přirozenosť sama opírá. U Kanta, který učí, že prý má příroda nejvyšší svůj účel v člověku, člověk však že není odkázán více k žádnému jinému vyššímu cíli, nýbrž že jest sám sobě cílem se vlastně tato mravní přirozenosť neopírá o nic [5]); proto jest jeho kategorický

[5]) Žijíce v ovzduší víry křesťanské a jsouce vedeni v mravném svém jednání principem náboženským ve větší míře, nežli si toho byli vědomi, domní-

imperativ příkazem velice nekategorickým a účinek jeho jest z pravidla takový jako účinek rozkazu slabé matky, milující děti láskou opičí, když napomíná svoje mazánky, jež se bojí trestati, by něčeho nechali nebo mlčeli: nejednou počnou tím větší ještě tropiti hluk a hřmot a přestanou teprve tenkrát, až se jim zlíbí. —

Poroučeti samému sobě, míti povinnosť poslechnouti sama sebe a to jen proto zas, že si to za povinnosť ukládám sám, toť věru rozkošné a co více platí — pohodlné! Nebo když neposlechnu, kdo mne bude trestati? Já sám? „Vždyť rád se mám!“ Kdo mne přinutí, abych poslechl? Zase já sám? Ale což když se nedám přinutiti a když proti kategorickému imperativu praktického svého rozumu postavím ještě resolutnější „ne“ svobodné své vůle? A když neposlechnu, před kým se budu musiť zodpovídati? Před sebou samým? Já sám se věru přísně souditi nebudu a rád vinníka propustím bez trestu, nemám-li nad sebou žádné vyšší soudní instance, jejíhož soudu bych se musil lekati! A netrestám-li se za svou neposlušnosť, kde jest tu jaká spravedlnosť, kteráž přece také do ethiky patří? — Nechť si tudíž mluví Kant o povinnosti, jak chce, pojem povinnosti se v jeho systemu držeti nedá, proto že mu schází nejnutnější základ a veškerý podklad. Ethika bez pojmu povinnosti jest však, jak dí trefně Dr. Albert Stöckl, tak hezká a platná „jako nůž bez střenky, jemuž čepel schází“. A odkud mám vzíti úctu k zákonu, o němž vím, že vyplývá jedině z mého vlastního rozumu [6]) a že nemá žádného původu vyššího, transcendentního, že nevychází od žádné vyšší ode mne nezávislé autority? Úctu mohu míti jedině k zákonu takovému, jejž mi ukládá vůle vyšší; k zákonu, jejž si dávám sám, aniž bych věděl, proč si jej vlastně dávám, aneb proč si dávám právě tento zákon a ne žádný jiný, budu míti úctu jenom potud, pokud mám úctu k sobě samému; ale tato úcta k sobě samému jest něčím velice relativním, čemuž skoro každý z těch, kdož se neřídí naukou katolickou, jinak rozumí. Jeden na urážku odpovídá šavlí nebo pistolí, druhý holí, třetí notným políčkem, čtvrtý pohrdlivým, snižujícím pohledem, pátý klením a láním, šestý ironickým úsměvem, sedmý pokáráním laskavým a vlídným, osmý mlčením a každý se domnívá, že jednal správně, že tak musil činiti, že mu tak velela úcta k sobě samému!

Mravní zákon, jenž by platně člověka k mravnému životu zavazoval, musí míti původ svůj v objektivním mravním řádu světovém od lidského rozumu úplně nezávislém, jemuž každý člověk, tím že člověkem jest, chtěj nechtěj podléhá a jímž se tudíž nutně musí říditi, má-li jeho jednání býti mravným. Takovýto mravní řád jest však bez Boha nezměnitelného, svatého a spravedlivého absolutně nemožným. — Tím jsme opět u staré pravdy, že zákon mravní a tudíž i mravnosť toho jména hodná bez Boha jsou nemožny a že

vali se titi filosofové, že vyvozují sami ze sebe, co brali nevědomky z principu náboženského v nich ještě, ač slabě, kmitajícího!

[6]) „Někteří by rádi založili ctnosť na pouhý rozum“, praví J. J. Rousseau, „ale já se přiznávám, že nenacházím žádného pevnějšího, spolehlivějšího pro mravnosť základu nad náboženství. Ctnosť prý jest láska k pořádku. Dobře; ale jsem povinen vzdáti se z lásky k tomuto pořádku svého štěstí? Přiznávám, že tam, kde jest vzdělanosť, bude i pořádek, ale s tím rozdílem, že spravedlivý podřídí se celku, nespravedlivý však podřídí celek sobě“ (Emil III.).

tudíž morálka od náboženství děliti se nesmí. Jen v mravouce takové, kteráž za pramen a normu mravnosti uznává Boha, mají pevný základ, plnou sílu a platnosť jak pojem povinnosti tak úcta před zákonem. Kde však se mravouka od náboženství trhá a buduje na základech vlastních, tam zůstávají pojem povinnosti a úcta před zákonem pouhými postuláty, pouhými požadavky, jež není lze ničím odůvodniti.

Žádá-li Kant konečně, by člověk plnil zákon ne pro nějaké mimo zákon ležící dobro, nýbrž jen z pouhé, čisté úcty k zákonu a takto svoje nejvyšší dobro, jehož dosíci chce plněním zákona, totiž ctnosť a blaženosť, sám si tvořil, žádá prostě něco, s co člověk není. Po nejvyšším dobru, ať je pojímáme jakkoli, vždycky jen toužíme, vždy si je představujeme jako již hotové a snažíme se dosáhnouti ho, nikdy však tohoto dobra netvoříme. To musil, když ne přímo aspoň nepřímo, uznati i sám Kant, neboť stal se svému vlastnímu principu nevěrným, nedůsledným a vzal z nouze svoje útočiště k — náboženství!! Jelikož totiž blaženosť, jakéž člověk na zemi dosahuje, nestojí v žádném rovném poměru ku blaženosti, jakou člověk pro svoje mravné, ctnostné jednání zasluhuje, a jakouž náš rozum nutně žádá, musíme prý si mysliti bytosť *a*) v š e m o h o u c í, aby mohla každému dáti plnou míru náležející mu blaženosti, a *b*) s v a t o u, aby s mravním zákonem v plném byla souhlasu, a bytostí touto jest prý Bůh. Ale tento Kantův Bůh jest pouhým služebníkem zákona mravního, zákona pouze myšleného, pouhé to abstrakce [7]), tak že by tento mravní zákon byl vlastně Bohem, — jak na základě principu Kantova důsledně učil Fichte — a „Bůh" Kantův byl by jen povinen plniti slepě jeho rozkazy.

Je-li již pojem „Bůh" u Kanta tak chatrný, tož jest pojem, jakémuž přezdívá náboženství, ještě chatrnější a nedá se hájiti ani theologicky ani filosoficky. Jelikož prý blaženosť ctnosti přiměřenou očekávati můžeme jenom od Boha, musíme prý onen zákon mravní, — tak učí Kant dále, — jenž vyplývá z našeho rozumu a před nás předstupuje jakožto imperativ kategorický, p o v a ž o v a t i zároveň z a z á k o n b o ž í a jej plniti j a k o ž t o z á k o n b o ž í (!!). Tak prý povstává n á b o ž e n s t v í. Náboženství není tudíž dle Kanta pramenem morálky, nýbrž morálka pramenem náboženství čili jinak řečeno: považujeme-li zákon mravní ozývající v rozumu našem praktickém za zákon boží a plníme-li jej jakožto zákon boží, s t á v á s e m r a v n o s t n a š e n á b o ž e n s t v í m! Že náboženství z morálky vzniká, jest však tak pravda, jako že lidé musí choditi dříve po hlavách, aby se naučili choditi nohama; rovněž tak pravda, jako že byl Kant otcem svých rodičů! Nám však prozatím postačí, víme-li, že se Kant bez Boha a bez náboženství, ač se proti nim všemožně vzpíral, obejíti nemohl a že je přijal do svého systemu, by jimi podepřel svůj imperativ kategorický. My, kteří nemáme bystrého ducha filosofického, máme ovšem za to, že se náboženství

[7]) La v é r i t é m o r a l e comme toute autre vérité universelle, n e p e u t d o m e u r e r à l ' é t a t d ' a b s t r a c t i o n. Dans nous elle n'est que conçue. Il f a u t q u ' i l y a i t q u e l q u e p a r t un ê t r e, q u i n o n s e u l e m e n t l a c o n ç o i v e, m a i s q u i l a c o n s t i t u e s" (Cousin, du vrai, du beau et du bien p. 429.).

do systemu Kantova nikterak nehodí, proto že se nedá nikdy srovnati se základními principy jeho ethiky. Je-li pravdou tvrzení Kantovo, že jest náš rozum jediným pramenem zákona mravního, nemůže býti zároveň pravdou, že jest tento zákon přikázaním božím, ku kterémužto tvrzení vzal Immanuel Kant, abychom tak řekli, z filosofické nouze svoje útočiště. Buď jest totiž tento mravní zákon skutečně a v pravdě přikázaním božím anebo není, — tertium non datur. Je-li skutečně přikázaním božím, nemůže býti rozum náš jediným a výhradním jeho pramenem, nýbrž vůle boží a základní princip ethiky Kantovy rozpadá se v niveč. Není-li však tento mravní zákon skutečně a v pravdě zákonem božím a musíme-li si jej ve prospěch morálky jakožto zákon boží pouze mysliti, jej za zákon boží považovati, pak jest náboženství pouhou smyšlénkou, pouhým mámením sebe samého, pouhou smyšlénkou bez vnitřní pravdy a mravouka, kteráž musí bráti útočiště k takovémuto bezpodstatnému, úplně prázdnému, všeho obsahu postrádajícímu mamu a klamu, nestojí teprv za nic! Buď jedno neb druhé (a toto mnohem spíše) platí zcela jistě o ethice Kantově. Na této vnitřní nesrovnalosti, ba přímém odporu v ethice Kantové není však ještě dosti, neboť Kant dále učil, že má člověk plniti mravní zákon jenom z čisté úcty k tomuto zákonu a plní-li zákon pro nějakou odměnu, třebas božskou, že jedná — nemravně,[8]) a přec opět dodatečně žádá, bychom mravní zákon považovali za zákon boží a jako takový bychom jej plnili, a proč? abychom dosáhli za mravné jednání od Boha blaženosti zásluhám našim úplně přiměřené, v kterémžto případě jest vlastní pohnutkou našeho jednání ne mravní zákon vyplývající z našeho rozumu, nýbrž zákon boží jakožto prostředek a jako podmínka k dosažení blaženosti, což se opět nikterak nedá srovnati s hlavní zásadou ethiky Kantovy hlásající, že člověk jedná jenom tenkrát mravně, když plní zákon jen z čisté úcty k zákonu s vyloučením všech jiných pohnutek. Imperativ kategorický stává se v tomto případě hypothetickým, podmíněným a zní asi takto: chceš li dosíci blaženosti mravnému tvému jednání přiměřené, musíš zákon mravní vyplývající z tvého rozumu považovati za zákon boží! To, prosíme, by laskavě uvážil i Dr. J. Durdík, jemuž se Kantův kategorický imperativ velice líbí, snad mnohem více než imperativ samého Pána Boha. My bychom se ovšem v této příčině rádi mýlili, ale připadlo nám to tak maně na mysl, když jsme se dočetli v jeho rozpravě „o pokroku mravnosti“ (str. 20.), že chtěje objasniti tento imperativ, za příklad k tomu zvolil čtvrté přikázání boží, řka: „— „cti rodiče své,“ bez podmínky přivěšené“! Snad se jako filosof s naukou křesťanskou neobeznalý bludně domníval, že to, co jest při tomto přikázaní zvláštním zaslíbením, jedinou jest pohnutkou, jediným motivem, abychom je plnili. Kdo však nauku křesťanskou zná, ví velmi dobře, že máme zákon boží a tudíž i každé

[8]) Ti, kdož s Kantem filosofují, že má člověk činiti dobré, plniti povinnost, jen z lásky k povinnosti, jen z úcty k zákonu, jen z lásky k dobrému a kdož žádají, aby se i děti podle této zásady vychovávaly a kdož tudíž přísně odsuzují všeliké školské odměny a pochvalná uznání za pilnost a dobré chování, jednávají v praxi zcela jinak. Hledají pochvaly, hledají uznání, odměny, chválí se sami a líčí svoje zásluhy a když ani to nepomáhá, hubují na celý svět. Aliter in theoria, aliter in praxi!

jednotlivé přikázaní boží plniti hlavně a předně proto, že jest to zákon boží a pak teprv v druhé řadě proto, abychom za věrné plnění zákona dosáhli od Boha odměny, čili: v první řadě z lásky k Bohu a pak teprv i z lásky k sobě samým pro odplatu božskou[9]). —

Ethika Kantova jest, jak jsme viděli, plna vnitřních odporů. Jest snad lepší aspoň ethika Herbartova? Ne valně. Již pojem o Bohu, jak jej vyměřil Herbart, jest nesprávný a chudý, neboť prohlašuje theoretické poznání Boha za nemožné a jenom v zájmu potřeb náboženských nechává o Bohu platiti některé anthropomorphismy. Bůh jest mu „ens extramundanum." Vedle Boha jakožto kladu absolutního (absolute Position) považuje Herbart i taky svět, jehož stvoření upírá, za absolutní klad, což jest ovšem radikální chybou. Již z toho vidno, že system Herbartův názoru křesťanskému příkře odporuje. Dvě „absolutní posice," dvě bytosti nepodmíněné vedle sebe obstáti nemohou. Kdyby Herbart byl důsledným, musil by nechati tyto dvě „posice" splynouti v jednu a byl by úplně v pantheismu. Dobrota, moudrost, všemohoucnost, spravedlnost, jež připisujeme Bohu, nejsou pouhými anthropomorphistickými výroky, jež přikládáme Bohu, berouce je z vlastního vědomí a vlastní zkušenosti, jak učí Herbart, nýbrž jsou skutečnými vlastnostmi, kteréž Bohu podstatně přináleží a bez nichž si jej jakožto bytost absolutní, nepodmíněnou mysliti nemůžeme. Již z toho, co tuto pověděli jsme, pozná soudný čtenář, že u Herbarta o jakés mravnosti objektivně, všeobecně platné nemůže býti řeči, proto že mudřec tento neuznává žádného objektivně platného mravního řádu daného Bohem, jemuž by každý člověk bez výjimky podléhal. — Ale vždyť mluví tento filosof velice pěkně o mravnosti a ctnosti, vždyť učí, že jest mravnost něco objektivního, nezávislého na skutečnosti? Ano, ale zároveň dí, že „mravnost nezávisí na domněnkách metafysických," že s náboženstvím nemá nic společného, že princip mravnosti nesmíme nikterak hledati v Bohu, nýbrž v něčem jiném. A v čem? V hodnotném soudu nad poměrem vůle, v zálibě, kterouž pocifujeme, když se naše vůle srovnává se soudem našeho rozumu, tedy v něčem, pro co nemáme nižádné normy, žádného pravidla, žádného jednotného měřítka od naší libovůle nezávislého a co jmenujeme obyčejně vkusem, kterýž se mění podle povahy jednotlivých lidí, jednotlivých národů a pásem země; jiný vkus má zajisté prostý venkovan, jiný velkoměšťák, jiný Čech, jiný Němec

[9]) Musíme vyznati, že si Dr. J. Durdík v ohledu náboženském počíná dosti střízlivě, opatrně, že city náboženské přímo neuráží, ano že nejednou náboženství křesťanské a jeho ethiku přímo pochválí a přece není ve spisech jeho pranic křesťanského a hodně mnoho protikřesťanského; křesťanská věrouka a křesťanská ethika jsou mu pouhým přirozeným vývojem ducha lidského, kterýž dle něho ve filosofii Kantově, zvláště pak Herbartově, už mnohem dále dospěl, nežli v křesťanství, tak že jest křesťanství vlastně už stanoviskem přemoženým. Durdík toho ovšem nikde přímo netvrdí, neboť dovede psáti velmi chytře, by hned každý nepoznal, kam vlastně míří, věda velmi dobře, že tak mnohem snáze dosáhne svého cíle. Duch protikřesťanský nejeví se u něho v jednotlivých větách, nevyniká ostře, spíše se vine mezi řádky, abychom tak řekli, jako had mezi svěžím listím a pestrými květy, tak že nezkušený a nic zlého netušící čtenář nebezpečí, jaké mu tu hrozí, ani neznamená, až když je pozdě.

atd. Z toho patrno, že tu mravní zákon není ničím stálým, ničím objektivním, nýbrž výtvorem zcela subjektivním, závisícím úplně na lidské libovůli, kteráž s ním může rovněž tak nakládati jako dítě s hračkou nebo s voskem, z něhož si vytvořuje různé figurky a vytvořené dle své libosti opět přetvořuje. Objektivní, všeobecně a nezměnitelně platný pojem mravnosti jest tudíž vyloučen z ethiky Herbartovy a tím zároveň podkopán pevný základ pro život mravný. Všecka ta krásná slova, všecky ty pěkné frase, jimiž mluví Herbart o mravnosti, dobrotivosti, právu a povinnosti jsou a zůstávají v jeho systemu i ve filosofických pracech Durdíkových planými slovy a planými frasemi, proto že jim schází objektivní princip, o nějž by se pevně opíraly [10]).

Jako system Kantův tak tudíž neobstojí ani mravoučný system Herbartův před soudem zdravé filosofie a podává nový jen důkaz, že se princip morálky nezávislé na zákonu božím rozumné nikterak nedá hájiti a že tudíž není pro pravou ethiku žádného pevného a spolehlivého základu kromě — náboženství a to náboženství křesťanského, v čemž se musíme tím více utvrditi, uvážíme-li, jak po Kantovi a Herbartovi filosofie německá, budující dále na jejich základech, rychle klesala, až klesla jednak v čirý pantheismus různých odstínů a jednak opět v materialismus zrna nejhrubšího. Professor Masaryk, jemuž jest opět filosofickou „dogmatikou" positivismus Comteův [11]), třebas by se s ním ve věcech vedlejších nesrovnával, vyznává, že „se mu zdá býti filosofie Kantova naprosto pochybenou a co se jeho (Kantovy) metafysiky týká, že má jednu vadu, ovšem tak velikou, že jí všecka práce Kantova v zárodku jest zmařena a

[10]) V duchu Herbartově píše, pokud se mravouky týče, i V. Vlček; i jemu jest mravnosť, ač o ní mluví pěknými slovy a pro ni horlí, jakousi aesthetikou vůle, vkusem; ano on snižuje i samu víru a náboženství na pouhý vkus, když takto píše: „Blaho i spasení člověka závisí od vkusu jeho Spasení v nejobvyklejším smyslu, anoť se na víře zakládá. Víra zajisté má tytéž hlavní prameny jako vkus: obraznosť a cit, nutně tedy vkus převelikým vlivem působí na pomysly náboženské." (Tužby 58.) — Je-li vkus jednotitelem u víře, jak Vlček dále dí, ať nám vysvětlí, jak může býti některé náboženství rozšířeno mezi všemi skoro národy ve všech pásmech země, tedy mezi lidmi, jejichž vkus tak nestejný a tak rozdílný!

[11]) jenž jest v mravním ohledu tak zpozdilým, že jest o něm těžko mluviti vážně. Jako není možno, aby voda hořela, oheň aby chladil, tak není též možno, aby v systemu materialisticko-atheistickém mohl vzniknouti jen poněkud slušný o mravnosti pojem. Mravouka Comteova jest mravoukou bláznů, střeštěnců, lidí přepjatých a přemrštěných, mravoukou lidí, jejichž idealem jest, abychom užili slov kritika Makartových „patera smyslů", ‚smysl šestý'! Náboženství zredukoval Comte na pouhou humanitu; náboženským kultem jest mu kult lidskosti, kteráž jest pravým „Grand-Etre" t. j. souhrnem všech zemřelých, žijících a budoucích lidí. Kultus tento náleží především geniům a pak i ne-genium gen. fem.! Pro kult tento žádá Comte i taky zvláštní nové kněžstvo; on sám nazýval se „velekněžem humanity", ač byl v pravdě jenom pantof — ach pardon!, „knězem" své druhé „ženy", již nazýval „Sainte Compagne". O kultu, jejž chtěl po celém světě zavésti, píše sám takto: „Ainsi donc la religion positive, c'est la religion de l'Humanité, c'est le culte du coeur, le culte des grands hommes ... nous adoron qui ont le plus aimé et qui aiment le plus. Nous adorons le Dévouement et le Genie. Nos dieux sont les grands hommes." Z českých básníků jest mu duchem nejbližší hlasatel nového náboženství, jenž nejen hlavu ženy své zove „svatou" (co dotkly se mé rty tvé svaté hlavy), nýbrž celou ženu zove svou světicí („ty jsi na vždy teď má svatá!!").

chybou tou (že) jest nekritický a nejasný pojem a priori“ (Základové konkretné logiky str. 154.). A dále dí Masaryk: „Tím, že Kant vědy specialné v tak velikou protivu s filosofií uvedl, filosofii velmi, poškodil, jak na něm samém a ještě lépe na jeho stoupencích vidíme. Tím vysvětliti si musíme věcnou prázdnotu mnohých filosofií vlivu Kantovu podléhajících a nedostatek vědecké methody, kterou filosofická mythologie a mystika novější filosofie německé s veliké části dá se vyložiti“ (ibid.). Vedle filosofií pozdějších má filosofie Kantova dosud veliký vliv obzvláště na třídy tak zvané vzdělané, proto že jest plna pěkných frasí a přec od člověka v mravním ohledu mnoho nežádá, spokojujíc se při všech svých na oko přísných požadavcích s pouhou — slušností. Tak zvaný „idealismus“, jehož původcem jest Kant, a který nemá nic společného s tak zvaným názorem světa idealním, straší dosud ve filosofii německé i ve spisovnictví belletristickém. I v zákonodárství znamenati jest vliv filosofie Kantovy. Tak jest na př. hned první § říšského našeho zákonníka školského, v němž se žádá vychování „mravně-náboženské“ a nikoli „nábožensko-mravné,“ jakoby krátkým obsahem veškeré Kantovy ethiky.

Shaftesbury se svými stoupenci, Kant a Herbart mluvili o mravnosti, pro niž ve svých systemech žádného neměli pevného základu, krásnými slovy a „postulovali“ svobodu vůle, jíž jest podmíněna příčetnosť; filosofové a básníci pozdější mluvili také ještě aspoň většinou krásnými slovy o mravnosti, o „čisté mravnosti“, ale buď popírali všechen objektivní rozdíl mezi zlým a dobrým, neb svobodu vůle a tudíž příčetnosť [12]), až přišli konečně materialisté a prohlásili, že prý člověk nestojí pod žádným mravním zákonem a pro svou osobu že může činiti, co se mu líbí, všecko že má stejnou mravní cenu. Nezávislá ethika klesla tu tak hluboko, že má místo desíti jen jedno přikázaní, jen jednu normu pro mravní svůj život: dělej, co ti libo, jenom dej pozor, abys neuvízl v některém paragrafu trestního zákonníka!! [13]), Filosofie odtržená od Boha, odtržená od víry přivedla to věru daleko: na jedné straně (již bychom snad mohli nazvati stranou filosofických theoretiků) pantheismus různých

[12]) Tak napsal na př. Lessing: „Was verlieren wir, wenn man uns die Freiheit abspricht? Etwas, wenn es Etwas ist, was wir nicht brauchen .... Etwas, wessen Besitz uns unruhiger und besorgter machen müsste, als das Gefühl seines Gegentheils nimmermehr machen kann“ (Zusätze zu Jerus. phil. Aufs.). „Er — tak psal Jacobimu — begehre keinen freien Willen, er bleibe — ausnahmsweise einmal aus guten und bequemen Gründen (to je to hlavní) — ein ehrlicher Lutheraner und behalte *den mehr viehischen als menschlichen Irrthum und Gotteslästerung*, dass kein freier Wille sei. (Jahrb. ü. d. Lehre Spinozas; viz též Weiss Apol. II. 226.)

[13]) Právem dí v této příčině B. Stolberg o filosofii hlavně německé: „Dass man den Lüsten nachgehen könne und dürfe, ja dass man es solle, um ganz zu sein, das ist zuletzt das Resultat der erhabenen Philosophie des letzten Jahrzehnts, ein Princip, welches alle Völker aller Zeiten als so abscheulich als albern würden verworfen haben, welches dennoch gewinnt, indem es dem Herzen schmeichelt und den Verstand durch die seltsame Schamlosigkeit stutzen macht, daher als etwas Neues blendet. Neu wäre allerdings der Decalog: du sollst dein Gott sein; du sollst, wenn es nützlich ist, tödten etc..... Läuft nicht diese moderne Weisheit geradezu darauf hinaus?“ (Janssen 226.)

odstínů, idealismus, positivismus, determinismus, monismus, materialismus, — a na straně druhé: socialismus, communismus, anarchismus.“ — Dříve znělo heslo: žádné náboženství, jenom mravnost. Ale tato negace udělala pokroky, tak že se nyní namnoze popírá i všechen mravní řád, aneb se aspoň pro jisté vyvolence, jakýmiž jsou na př. geniové, básníci, umělci, lidé nadaní a vzdělaní, žádají výjimky od mravního řádu, o čemž budoucně.

Z toho patrno, že náhledy hlásané v ethikách různých filosofů nemohou nám býti spolehlivým měřítkem, máme-li o něčem pronésti soud, zda-li jest to mravné nebo nemravné, neboť jeden filosof odporuje druhému, [14]) jeden druhého obviňuje z hlouposti a nevědomosti [15]),

---

[14]) Proto že nebývají ve filosofování svém voděni ani tak rozumem, jako spíše srdcem, kteréž není žádným filosofem, nýbrž sofistou a dovedným obhájcem náklonností a vášní svých; nejednou stává se též, že si filosof neb filosofický přírodozpytec vymyslí hypothesi, při níž by se mohl obejíti bez Boha a pak teprv pro ni shání důkazy a hází kolem sebe jako posedlý různými frasemi jako: věda tak žádá (t o u v ě d o u j e s t v š a k v l a s t n ě o u s á m), věda to rozhodla, to jest postulatem moderní myšlénky, rozum to žádá, „novověký duch žádá vysvětlení na základě přirozeném“ atd. in infinitum, a co si č l o v ě k ž á d á, t o m u r á d v ě ř í t ř e b a s i b e z d ů k a z ů! Že srdce mnohem více působí na směr filosofie, jaký si kdo volí, nežli rozum, přiznávají i filosofové. Tak dí Masaryk: „Zdá se, že intensita a kvantita rozumovosti menší je, než intensita a kvantita citův a snah různých: také city a pudy naše jsou mnohotvárnější, než rozumové mohutnosti, konečně rozum citům a snahám mnohem více je podřízen, nežli city a snahy rozumu (l. c. str. 6.) „O účelích nerozhoduje rozum, ale cit“ (ibid. 132.) „Srdce má své důvody, o nichž rozum neví“, praví Pascal. „Der Wille des Menschen greift unmittelbar und principiell in alles Wissen und Erkennen ein“, dí Ulrici (Grundprincip der Philosophie I. str. 73.). „Rozum lidský není žádným čistým světlem, nýbrž bývá zatemněn vůlí a city; proto užívá vědy ku svým účelům a má za pravdu to, o čem si přeje, by to byla pravda“, praví Baco Verulamský (Nov. org. I. 41.). „Alle meine Überzeugung kommt aus der Gessinung, nicht aus dem Verstande, und die Verbesserung des Herzens führt zu wahren Weisheit“, doznává Fichte.

[15]) Schelling a jeho přívrženci jsou dle H u m b o l d t a „das verächtlichste Lumpenpack, auf das je die Sonne geschienen hat“. „Schelling soll Excellenz werden .... bekomms euch gut, ihr Lumpen“, dí týž Genius! B e r g mluví o Schellingovi a filosofech jemu podobných jako o lidech, „die vor lauter Originalität rasen, vor lauter Vernunft den Verstand verloren haben und beim ewigen Feldgeschrei von Moralität verächtliche Menschen sind.“ (Janssen.) Charakteristické, ale co do věci pravdivé jest, co napsal S c h o p e n h a u e r o Moleschott-ovi a Büchnerovi, kterýž se těší veliké oblibě u našeho prof. Dr Čelakovského: „Endlich habe ich“, tak psal Schopenhauer 29. června 1855. Frauenstädtovi, „auch etwas von Moleschott gelesen, nämlich im „Kreislauf des Lebens“ (2. Aufl.) das Kapitel „Der Wille“ .... Hätte ich nicht gewusst, dass dies der berühmte Herr Moleschott geschrieben hat, so würde ich es nicht einmal von einem Studenten, sondern von einem Barbiergesellen, der Anatomie und Physiologie gehört hat, herrührend glauben. So kraus, unwissend, roh, plump, ungelenk, überhaupt knotenhaft ist das Zeug“ .... „dazu ist's grob, antimoralisch und hinten hängt dem ... (nadávka) ... noch der rothe Lappen der Gauner-Republik aus der Tasche. Sehr recht hat man gethan solchen Gesellen das jus legendi zu nehmen. Aus dieser Schule ist ein neues Buch von Dr. B ü c h n e r, Docent in Tübingen, über „Kraft und Stoff“ und ganz in demselben Geiste ... Diese Lumpen vergiften Kopf und Herz und sind unwissend wie die Knoten, d u m m und schlecht. Das Zeug ist nicht blos höchst unmoralisch, sondern auch falsch, absurd und dumm: und die Wurzel ist die Unwissenheit, das Kind des Cigarrenrauchens und Politisirens ... So ein Mensch hat nichts gelernt als ein bischen Klystierspritzologie; keine Philosophie, keine Humanitätsstudien betrieben.“ (Viz Janssen Zeit- und Lebensbilder str. 236—237.) Nadávky a přezdívky, jež si filo-

každý vede svou, jeden druhému nerozumí a mnozí z nich se pravdy vůbec ani dopíditi nechtí [16]), ponechávajíce si toliko pouhé hledání pravdy, tak že o nich platí slová písma: stále se učíce a nikdy ku poznání pravdy nepřicházejíce" (II. Tim. 3, 7.) a slova Balmesova: „tito páni ředitelové lidského rozumu nerozumějí si ani mezi sebou: jest to pravá babylonská věž, kdè mluví každý řečí svou vlastní, jenom s tím rozdílem, že v Babyloně zmatení jazyků trestem bylo za pýchu a zde že zmatek pýchu rozmnožuje, tak že se každý považuje za jedině oprávněného učitele pravdy a o jiných hlásá, že prý nemají práva učiti, proto že jsou jejich důkazy, jimiž chtí svoje domnělé právo odůvodniti, — falešny." (Cartas ad un escept. p. 6.)

Jediným pravým a spolehlivým měřítkem mravnosti jest zákon boží úplně nezávislý od lidské libovůle a mající všude bezvýminečnou platnosť. Ani tudíž Kant, jehož učení jest dokonalým náboženským rationalismem a naturalismem konsolidovaným v system úplně protikřesťanský, ani Herbart, jenž aby zachránil svoji ethiku (zvláště pak pojem práva a povinnosti) a ji vytrhl aspoň částečně z ruky libovůle každého jednotlivce, musil ji postaviti pod ochranu státu a prohlásiti, že stát jest nejvyšším principem práva, ani Schopenhauer, ani Fichte, ani filosof „nevědomého" (Hartmann), aniž kdo jiný smí býti vůdcem naším tam, kde nám jest souditi o tom, co jest mravné nebo nemravné; vůdcem spolehlivým v této příčině jsou jedině zásady mravouky křesťanské a těch se tudíž budeme věrně držeti i při posuzování plodů literárních po stránce jejich mravní, ku kteréž se též musí přihlížeti. [17])

(Pokračování.)

---

sofové němečtí metali v tvář, vyplnily by celý malý slovník a svědčily by o tom, kterak že tato bezbožecká filosofie „zušlechťuje" srdce. Dle Hayma jest mezi hrubostí filosofů německých tento rozdíl: „Fichte sowohl wie Schelling kommen dem Ideal der Grobheit ziemlich nahe, aber die barschen und harten Abfertigungen des Ersteren treten in der Form der Deduction, die ausgesuchten Bosheiten des Andern im Gewande vornehmer Ironie auf. Die Grobheit Schopenhauers ist reine, positive, ungeschminkte Grobheit." Dějepisec protestant Böhmer o filosofech německých proto napsal: „Man müsse die gesammte Sippe der undeutschen und religionslosen Philosophen zum Wohle des Volkes einsperen lassen". Podobných ukázek mohli bychom podati ještě více.

[16]) Wenn Gott in seiner Rechten alle Wahrheit und in seiner Linken den einzigen, immer regen Trieb nach Wahrheit, obschon mit dem Zusatz, mich immer und ewig zu irren, verschlossen hielte und spräche zu mir: wähle! — ich fiele ihm mit Demuth (!) in seine Linke und sagte: Vater, gib! die reine Wahrheit ist ja doch nur für Dich allein!" (Lessing; viz Baumgarten, Lessings Relig. Entw. 116.)

[17]) „Nicht bloss ästhetische Rücksichten dürfen uns bei der Beurtheilung irgend eines Werkes der Poesie, wie aller Kunst und Wissenschaft überhaupt, als Massstab dienen, fürwahr bei weitem nicht, sondern wir haben zuvörderst und vor Allem dabei zu fragen und zu urtheilen nach dem religiös-sittlichen Werthe des Werkes, nach dem ihm innewohnenden Geist und woher dieser Geist sein Licht genommen, wohin sein Wehen geht, was es bezweckt." (B. Stolberg; u Janssena: G. L. Stolb. str. 251.)

Pro víru a vlast.

Obrázek z dávných dějin moravských.

Nakreslil A. J. Dubec.

II.

Před hradem Podivínem, na ostrově, uprostřed stoku boční Svratky s Dyjí rozloženém, stáli v druhé polovici jara dva muži. Bylo ještě ráno. Mlha zdvihala se z řeky a zahalovala přední náspy hradiště, ponechávajíc zraku rozhled toliko po nejvyšší části hradiště, v jehož středu pnula se nevysoká věž k nebesům. Chvílemi také, kdykoliv se závoje mlhové roztrhly, anebo prořídly, viděti bylo plotové stěny na valech z dubových kolů zdělané, mezi nimi na hlíně nanesené bujná vyrůstala zeleň. Mladíci, opírajíce se o kmen mocné olše, jejíž kořeny daleko ve vodě se černaly, pohlíželi dychtivě mlhavými vlnami ku hradu. Koně opodál uvázáni stáli tiše v chladu ranním.

„Kéž dá dobrotivé nebe, aby se nám u podivínského župana dobře zdařilo“, přerušil mlčení mladík blíže řeky stojící. „Přibylo by našim silám vydatné pomoci. Podivín přírodou dokonale opevněn a nešťastný-li by výsledek naše snahy měly, dobrou byl by záštitou ve dnech útiskův a pronásledování.“

„Ani zraku nemohu odtrhnouti od překrásné jeho polohy, Mrakoto“, děl druhý mladík. „A župan také mocný pán, jak jsem slychával, a bohatství u něho plné síně.“

„Povídá se tak, Blude, a možná, že pověst neklame. Doufám však pevně, že jmění svoje i síly svoje rád dá, aby vrátil aspoň ten nepatrný úrok z požehnání, jež mu přineslo blahé působení Methodějovo, aby dobrodince svého osvobodil“

Mrakota chtěl dále mluviti, však soudruh jej upozornil, že blíží se po řece lehounkým šumem loďka. Ustal tedy od řeči a zahleděl se pozorně v proud Svratčin. Z mlhy nořila se pomalu lodička, malá, jako bývají v pohádkách ty, na nichž projíždějí se vodní víly. Však již dával se mylnou touhle domněnkou také Mrakota zaujímati, šeptaje svému druhu „Vila“. Potom přikrčil se za kmen olšový, pobízeje k témuž jednání i Bluda.

Lodička se blížila ku břehu trochu níže od místa, na němž stáli oba mladíci. Plula tiše. že nebylo slyšeti ani vesla, ba ani vodních rýh nebylo pozorovati. Mrakotovi představa víly nechtěla z mysli. Mělať dívka, jež lodičku řídila, bílé roucho těsně u krku spjaté a rovněž kolem boků ovíjel se zelený pás, pod nějž až do vody téměř padaly zlaté vlasy volně nazad splývající. Postava dívčina do polovice mlhou zahalena zdála se býti ještě tajemnější. Mrakota už ani nedýchal.

Lodička doplula ku břehu a z ní lehce vyskočila dívčí postava, jež zmizela za chvili v houšti. Mrakota obrátil se a rozhrnuje opatrně vrboví, jež vroubilo okraj řeky, rozhlížel se po dívce. Běhala mladičkou travou luční, shýbajíc se chvílemi pro žluté petrklíče a bělavé sedmikrásky. Mrakotovi zdálo se, že noha dívčina se ani země nedotýká. Po chvíli sběhla opět, velikou kytici petrklíčů v ruce držíc, do houští při řece. Mrakota zahlédl její tvář. Byla bílá, tak bílá,

že mladičká podsněženka, jež se zpod kopce vrbového na slunečko drala, by jí byla záviděla. Mrakota se vrátil zpět.

„Nebude nám tahle dívka vhod, aby donesla na hrad zprávu o našem příchodu?“ našeptával trochu hlasněji Blud vracejícímu se Mrakotovi.

„Tiše, tiše“, kynul mu tento, snad později, „ale nyní ještě počkejme, co asi učiní.“

Zraky Mrakotovy spočívaly již zase na dívce, jež usedla na vyčnívající kořen olšový a petrklíče rozestřela sobě po klínu. Tichoučkým, sotva slyšitelným zpěvem provázela potom hru prstů, jež uvíjely z prvních darů jarních věnec. Proud pohyboval před ní lodičkou vzhůru a dolů. Když dovila dívka, povstala a vstavila sobě věnec na plavé vlasy. Potom naklonila se nad hladinu vodní, a pozorovala v nejasném tom zrcadle svou tvář. Sňala pak věnec, políbila jej a vhodila do proudu Svratčina. Ze rtů neumlkajících zněla silněji slova písně:

Nezachytuj, proutí milé,
nezachytuj mého věnce,
zanes, vlnko, čistá, šumná,
zanes pozdrav Methoději,
přines pozdrav, jarní věnec . . .

Blud vnímal tahle slova plnou duší a div se nerozhněval na Mrakotu, jenž rozhrnuv vrboví pustil se ku dívce. Ohlédla se kvapně a chystala se vskočiti spěšně do loďky. Však již byl ji za ruku ujal Mrakota a hledě dívce do bledé tváře, po níž se červeň studu mocně ze středu kulatých lící rozlévala, děl prosebným hlasem: „Opakuj, prosím tě, ještě jednou tu píseň . . . nevíš, jak mocně zachvěla mým srdcem.“

Dívka nedůvěřivě pohlédla Mrakotovi do tváře.

„Opakuj“, děl znovu prosebně, „ať zvím, zda to není klamem; že i tvoje srdce láskou proniknuto jest k tomu, jenž téhle zemi a všem jejím obyvatelům jest otcem; a jenž nyní daleko od vlasti a rodiny své zakouší útrap.“ Mrakota dychtivě čekal odpovědi.

„Od té doby, kdy první prvosenka se ukázala na lukách, posýlám denně po téhle vodě pozdrav Methodějovi“, vyznávala dívka, upřímně do tváře Mrakotovy pohlížejíc. „A proč ty se mne ptáš na otce Methoděje“, děla potom vyzvídavě, „také ti snad něco dobrého učinil? Vždyť nejsi ze zdejšího kraje.“

„Nejenom zdejšímu kraji, ale celé, celičké Moravě, a ta jest široka a daleka, prokázal Methoděj dobrodiní právě takové jako vám. A daleko za hranicemi naší vlasti mu blahořečí mnoho a mnoho lidí a denně jeho vzpomínají jako ty a jako já.“

Dívce údivem šla hlava kolem.

„A když má tolik věrných srdcí, že by bylo možno, aby nechali ho v takové strasti, jak otec denně o tom povídá?“ tázala se po chvíli dívka.

„Zrádně jej odvedli z naší rodiny cizí nevlídní lidé, jimž bylo naše štěstí trnem v oku.“ Mrakota i dívka se potom na chvíli zamlčeli.

„Neznáš ještě světa“, odhovořil potom mladík teskným hlasem, „a nevíš, že v něm pravá láska a dokonalé štěstí jenom vzácným hostem,

zrovna tak jako báječný onen pták, jenž jednou za mnoho a mnoho set let přiletí do kraje a zazpívá svoji tklivou píseň. A víš, co se s ním děje. Nikde mu nedopřejí klidu a nástrahy mu všude kladou, aby jej jenom polapili. Což divu, že potom uletává? A se štěstím zrovna tak . . .“

Dívka už jenom lpěla zrakem na ústech mladíkových; takhle ještě k ní vřele nikdo posud nemluvil. Byla by ho poslouchala Bůh ví jak dlouho a obava, že snad slyší jej naposledy, pobízela ji k otázce, kam že se ubírá a odkud přišel.

„Jdu na Podivín a přicházím z Velehradu“, vysvětloval Mrakota.

„K mému otci?“ tázala se dívka, a radosť dětinná zahrála jí ve světlých očích, „ihned oznámím tvůj příchod, aby poslal prám ku tomuto břehu.“ A hbitě skočila do lodičky a tiché vlny rozstupovaly se spěšně před její loďkou. Odpluvši na několik kroků ode břehu obrátila se a veslo z vody vynořujíc tázala se Mrakoty: „A co mám vyříditi otci?“

„Že přicházím s důležitým poselstvím.“

„Z Velehradu?“

„Povèz tak svému otci“, dokládal Mrakota. Pozoroval ihned, že chtěla dívka zvěděti ještě něco více od něho. Opatrnosť však bránila Mrakotovi více povědeti. „Kdo ví, jakého smýšlení jest župan ku Svatoplukovi . . .“

Mrakota vrátil se ku svému soudruhu, jenž byl zatím usedl poblíž řeky a zadíval se do její vln. Vzpomínal milých svých na Velehradě, strýce Javora, jak byl dojat, když mu úmysl svůj byl sdělil, že hodlá totiž s Mrakotou Betovským do krajů moravských, budit vědomí lidu a ospalých k činnosti povzbuzovat. Od těch dob mnohé nepohody zakusil, mnohým nebezpečenstvím prošel . . . což jej sevře strýc v náruč, až mu tohle všechno poví! . . . A Bělka? V prsou poskočilo jinochu srdce, že se až kolem ohlédl, zdali neruší rozmluvy druhovy s dívkou.

Těsně před ním zašuměly vlny a široká pramice blížila se ku břehu. Převozník dlouhou tyčí pošinoval spěšně vor v před. Uprostřed pramice stál vysoký muž v zelenavou řízu oděný, jíž u boků spínal široký pás. Vousy sahaly muži do polovice prsou, dodávajíce tváři jeho vážnosti takové, že Blud mimovolně vstal a blížícímu se hluboce uklonil.

„Buďte mi vítáni na Podivín“, zahovořil potom muž, vystupuje na břeh a obě ruce mladíkům podávaje. Blud pohlédl mu do očí. Takových jasných a dobrotivých očí posud neviděl. Znovu a znovu do nich upíral své zraky. Byly podobny studánkám někde v houští pustém ukrytým, jež odrážejí v té lesní samotě celé usmívavé nebe.

„Díky za tvoji laskavosť, jasný vladyko“, odhovořil důvěrně Mrakota, povzbuzen příchylností mužovou, „odpusť, že osmělujeme se dnes prositi tebe o laskavé pohostinství.“

„Můj dům každému otevřen, panc; bolí mne dosti, že tyhle vlny tak leckomu zabraňují ke mně přístupu; ale zlé a těžké časy nedopouštějí, abych mostem spojil oba břehy.“

Na pobídku s vladykou vstoupili na pramici, kamž převozník zavedl také koně, a brzy přistáli u hradiště.

Na rozsáhlých předních náspech bujelo hojně stromoví, jež ukrývalo cestu klikatě na horu se vinoucí a úzkou bránku, jíž vešli

do předhradí. Vedle srubů na náspech procházel se hlídač, po vysokém obchozu pilně po kraji se rozhlížeje. Prošedše předhradím, v němž jenom několik domků dřevěných bylo obydleno, vystoupili druhou branou valem položenou do vlastního hradu. Byl prostranný a obydlí všechno čisťoučko obíleno ukryto bylo v lipách teprve nedávno rozvitých. A pod těmi lipami seděla na lávce paní v modravou řízu oděna, jež kolem krku a na dolejším podolku stříbrným pruhem byla olemována. Týž lem táhl se od hrdla dolů po prsou až ku lemu dolejšímu. Ruku měla ovinutou kolem šíje dívky, jež nedočkavě každou chvíli z lavice vstávala a ku brance ve hradě pohlížela. Když došli cizinci až pod lípy, vstala a nečekajíc, až ji manžel pobídne a hosti představí, vítala je pod domácí krov. Hlas její znél tak libě a mile, že rázem oba mladíci sobě ji zamilovali. Na opětovanou její pobídku vešli do široké jizby vladykovy. V průčelí visel od stropu až ku zemi kříž, jemuž se oba příchozí uctivě poklonili. V obou rozích jizby rozvěšeno bylo hojně zbraní, uprostřed nichž poutal zvláště pozornosť cizincův meč dobré čtyři stopy dlouhý, jehož pochva hojně zlatými ozdobami byla vykládána. Pod ním visel štít ostrým bodcem končící, jehož vrchní kůže mnohonásobně byla prosekána.

Nedlouho bylo volno příchozím po jizbě se rozhlížeti; již stála před nimi hospodyně domu, přinášejíc vladykovi chléb a sůl. Vladyka požehnav oboje, podával hostům. Poklonili se, přijali skyvu a dobrořečíce Bohu a hospodáři snědli vše s uctivostí. Potom zavedl je vladyka za dubový stůl pod křížem v průčelí stojící. A brzy bylo tu chutné medoviny pro občerstvení milých hostí plný džbán . . .

„Chotěvlad úsobrněnský vzkazuje ti, pane, srdečný pozdrav a tvým milým všeho štěstí a zdraví; jsi prý dobrým jeho přítelem a dávným druhem válečným“, zahovořil Mrakota.

„A živ a zdráv dávný můj druh“, děl mile dojat vladyka.

„Vším v hojnosti oplývá a táže se tě, nezrezavěl-li už dlouhý tvůj meč a dovedeš-li z pošvy jej ještě tasiti.“

Oči vladykovy zaplály živostí dávné vzpomínky veselým ohněm. Vstav od stolu přikročil ku stěně a sňal dlouhý meč. Jedním trhnutím vyblyskla ocel nad jeho hlavou.

„Oj, oj“, zaželel potom hlavu smutně skláněje, „i dnes by tě věrný druhu bylo potřebí . . .“ Pohlédl na meč a zvolna chystal se jel do pošvy vložiti.

Rázem rozhodl se Mrakota netajiti déle příčinu svého příchodu. Povstal spěšně a přikročiv ku vladykovi zadržoval jeho ruku mluvě s jarým zápalem: „Splň, prosím tě, šlechetný vladyko, slovo, jež jsi byl vyřkl. Potřebí nám tvého meče, potřebí každé šlechetné páže po našich vlastech.“

Vladyka zadíval se pozorně na Mrakotu.

„Přišel jsem k tobě, abych připomněl ti“, pokračoval mladík, slovo, jež jsi dal otci mému, když jste za Rostislava tenkráte tak vítězně potřeli vpád Němců u Dyje. Snad se pamatuješ ještě, pane.“

„Ty že jsi synem Betovského Mrakoty? O nemluv dále, vím všechno.“ Pohnut objal vladyka Mrakotu kolem šíje. „Slíbili jsme tenkráte věrně Rostislavovi, že Moravy nikdy neopustíme“, pokračoval potom, „a slibu svému hodlám býti věrným. Jestliže potřebí mých paží, ihned odejdu s tebou.“

Usedli znovu za dubový stůl a Mrakota rozvinul před vladykou celý záměr županů moravských, jímž měla vlasť býti z područí německého osvobozena. Kolikrát zaťal Podiva pěsti a těžce tajený hněv zabouřil mu na rtech nad těmi útisky cizích násilníků . . .

A u postranního okna ronila slzu za slzu dcera župana Zorka, vinouc se chvílemi úže ku dobré rodičce, jakoby se ukryti chtěla těm strastem, o nichž Mrakota tak dojemně vykládal.

„Až vše ujednáme, znovu přijdu", končil Mrakota, „abych tě pozval ku společné poradě. Zatím připrav svůj lid."

Župan stikl Mrakotovi věrně podávanou ruku . . .

III.

Záhy z rána, druhého dne, vstal Mrakota, hodlaje časně vydat se na cestu. Chtělť již odpoledne odejíti z hradu, protože ještě mnohou župu mu bylo navštíviti, avšak Podiva jej prosbami přinutil, aby prodlel až do druhého jitra. Povolil ne tak slovům hospodáře, jako spíše prosebným zrakům Zorčiným. Vždyť chtěla ještě tolik věcí od něho se dověděti! A vyhověl jí, pokud mohl. Povídal od poledne do samé noci a vždy měla zásobu otázek pohotově. Tázávala se mnohdy dětinně, mnohdy však zase tak důmyslně a hluboce, že se až Mrakota divil, odkud tohle vědění všechno u dívky, jež nepřekročila daleko hranic rodného hradu.

A podivno. Mrakota nemohl celou noc nijak spánku se dobrati. Ať myslil na svoje poslání a cesty, jež měl ještě vykonati, vždy namátla a mu po boku dívka v bílém oděvu modrým pasem kolem boků obepjata a dívala se mu tak upřímně do tváře, že zapomněl rázem všeho, co mu právě tanulo na mysli. Vstal záhy a vybral se na obchůzku hradem. Prošel valem a násypy a zadíval se ku řece. Hrad patou v řeku potopený zhlížel se v tom lesklém zrcadle, jež hořelo ohnivou barvou červánků vycházejícího slunce. Snad prohlížel okrasu svých stromů v téhle hladině.

Vycházející slunce zastíňovalo plným leskem svým znenáhla paprsky červánků, podobných tu chvíli ohnivým jiskrám, jež vyletujíce z ohně mizí, jakmile vznesly se do jasného vzduchu.

Mrakota sešel až k řece v myšlénky o podivné noci, tak nepokojně probděné, zabrán. Nepozoroval ani, že na písčině, nevětší dvou kroků, do níž praménky vody se prodíraly, seděla na kameni Zorka. Bosé nohy omývala jí chladná voda. Spatřivši Mrakotu zarazila se a rychle oči rukou sobě přejela. „Což se nedařil spánek milému hosti našemu", oslovila potom mladíka, „že tak skoro lože opustil?" Jako ten, kdo při hříchu jest dopaden, rdí se, že červeň sama žaluje na něho, tak zahořel v líci Mrakota. Jedním spěšným pohledem utkvěl na ní a zase sklopil zrak. Uhodla, ale pravdy jí nemohl pověděti. „Těžké starosti", pověděl tiše.

„Máte, vy muži, dosti starostí a přece té hlavní zapomínáte", děla vyčítavým hlasem Zorka.

Mrakotovi ulevilo, že přešla rozprava na jiné věci.

„A věděla bys, panno ctná, odůvodniti svoji výčitku?"

Mrakota zadíval se nyní dívce do tváře pronikavěji. Viděl, že plakala.

„Při včerejší rozmluvě s otcem mým starali jste se o to, jak uvésti Svatopluka do země a Němce vypuditi. A největšího dobrodince svého jste ani nevzpomněli.“

„Myslíš Methoděje?“

Dívka pokývla hlavou.

„Jakmile Svatoplukovi cestu do vlasti upravíme, i jej potom přivedeme.“

„Do těch dob dávno zahyne v cizí zemi“, děla truchle Zorka.

Mrakota se zamyslil. Opravdu, o téhle věci ještě nepřemýšlel. Napřed mínil, že potřebí jest osvoboditi vlast a potom postarati se o návrat Methodějův. A nyní vzbudila v něm o téhle druhé věci slova Zorčina podstatné obavy. Což kdyby bylo potom pozdě? A válka protáhne se snad hodně dlouho ... Dlouho přemýšlel. Potom přikročil k dívce a hledě jí do tváře pravil vážně:

„Buď pokojna, Zorko; jakmile probudíme Moravany a sjednotíme je ku společnému povstání, odejdu ihned vyhledat Methoděje. Mé páže nebudou tak postrádati.“

Zorka vstala z kamene a vděčně pohlédla na Mrakotu. Zdál se jí býti nejdokonalejším člověkem na světě ...

„A zachováš mně, Zorko, do těch dob svou přízeň?“ tázal se po chvíli Mrakota tišším hlasem.

Zorka zapýřila se až do krve. Mrakota viděl, jak těžce dýchala a jak ruce jí klesly bezvládně k bokům.

„Zachováš, Zořičko?“

Pokývla hlavou a spěšně odběhla z řečiště, mijíc v klikaté cestě k náspům vedoucí. Mrakota hleděl v ta místa, a hleděl ještě dlouho, když už Zorka dávno vběhla do své jizbice a hlavu do podušek skláníc tlumila tlukot svého srdce. Zdálo se jí chvílemi, že se jí ňádro chce rozskočiti a přece pociťovala opět slast blahou, až do nepovědění ...

„Buď zdráv, vladyko, až do těch dob, kdy se opět uvidíme“, loučil se Mrakota se županem, vystupuje z pramice na břeh. Župan stikl mu srdečně ruku a díval se dlouho za odjíždějícími ...

S paní hradu rozloučil se Mrakota co nejsrdečněji.

„Nezapomínej, paní laskavá, na mne“, prosil v bráně ještě a zrak jeho svezl se na Zorku, jež stála bledá vedle ní. Paní se usmála a mile mu stiskla ruku.

Toho všeho vzpomínal Mrakota. beze slova jeda vedle svého soudruha, ani směru cesty hrubě nedbaje ...

IV.

Na břehu řeky Trstenice, podle níž byla v tehdejších dobách cesta z hradu Litomyšle dráha do Moravy, seděli počátkem léta dva muži. Mocné kmeny olšové řeku svislými větvemi do polovice stínící chránily je docela před žárem slunečním, jenž tou dobou rozložil se po trstenické cestě. Starší obou mužů seděl na hrubém hnědém plášti a rozděloval právě krajíc chleba na dvě polovice, z nichž větší podal svému druhu, jehož horní ret zdobily černé krátké vousy. Na hlavě měl nízký klobouk a vlasy krátce přistřižené. Kabátec, jenž chvílemi pod řasnatým vrchním pláštěm se objevoval, stažen byl u boků úzkým řemenem, na němž visel meč až pod kolena sahající.

„Nediv se, Božeto, že tě tak špatně hostím na Moravě“, zahovořil starší muž, podávaje svému druhu polovici chleba. „Dnes nejsem ve svém domově, a proto těžko hostiti přítele. Dnes jsem už v Moravě bědným psancem . . .“ Odmlčel se; po chvíli pak obrátiv se k cestě, jež za větvemi křovin se probělávala, promluvil šeptem: „Ano, právě v těch místech to bylo, když jsme, ubírajíce se s Methodějem do Čech, uvítáni byli obyvately té země. A snesli nám všechno a duše své by za nás byli položili.“

„Však by tebe, otče Sávo, zase přijali s otevřenou náručí, a nebylo by tobě potřebí tak se ukrývati“, pravil Božeta.

„Také jsem toho nikdy nečinil; odešelť jsem ovšem v cizí kraje, kam noha má, aniž jakého hlasatele pravdy křesťanské posud nebyla vstoupila; učinil jsem to však proto, abych učinil po vůli Methodějově. Chtělť jsem s ním v dobrovolné jíti zajetí; zabránil mně té radosti, řka, že dosti a dosti posud pole na Moravě, jež ladem leží a divokým úhorem posud bují. Prošel jsem mnohý odlehlý kraj a na místě, kde pláň se rozkládala, zelená se už miloučká setba víry Kristovy. Však od některé doby pudí mne to mocně zpět, a chci nepoznán dojíti Velehradu, abych ještě jednou uviděl město plné vzpomínek sladkých a plné běd . . .“

„A prozřetelnosť boží nás svedla ku dílu, jemuž snad popřeje i dobrého zdaru“, přejímal řeč Božeta.

Potom se oba zamlčeli a jenom lesklá rybka, vymršťujíc se chvílemi nad vodu, rušila klidné ticho.

„Ku komu se jenom obrátíme na Velehradě“, děl po delším mlčení Božeta, zrak tázavě ku druhu obraceje.

„Snad mne některý z dávných přátel přece nezapře, vždyť nejedno dobrodiní jsem jim prokázal“, odpovídal Sáva; „a pak cestou ku Velehradu poznáme asi stav věcí na Moravě. A teď dáme se na další cestu“, dodal, vstávaje a hnědý plášť, na němž seděl, svinuje. Za chvíli kráčeli statně cestou, jež nebyla všude nejschůdnější. Cesty, zvláště ty, jež vedly hraničními lesy z jedné země do druhé, mívaly mnohé obtíže, zvláště nebyl-li obchod mezi oběma zeměmi příliš živý. Mlází přerůstalo přes cestu a deště natvořily bahnisk až dosti. Často dráha se súžovala a záseky, jež za doby vpádu hojně byly uprostřed nametány, znesnadňovaly průchod nesmírně. Již byla noc, oba chodci octli se pod širým nebem.

„Přenocujeme na pokraji lesa“, rozhodl Sáva, rozhlížeje se na pravo. Náhle však změnil úmysl svůj, protože z té strany zasvitla mu vstříc zář ohně. „Dojdeme tam“, děl potom, snad nám popřejí trochu tepla a snad přístřeší, ač-li tam lidských obydlí.“

Za chvíli vítal je od ohně hlas muže, jehož postava v záři světelné zdála se býti obrovskou, slovy: „Sem, lidé dobří, ať jste kdokoliv.“ Oba muži zrychlili kroky, a když došli až k ohni, vstalo jako na povel pět mužů kolem na zemi rozložených a ruka jejich hledala pod pláštěm pádný meč.

„Přátelé a zbloudilci“, hlásil se Sáva. Všichni jej obstoupili a v jich čele onen velikán, jenž ujal Sávu za ruku a veda jej k ohni zadíval se mu pozorně do tváře. Na první pohled však pustil ruku cizincovu a údivem ještě níže se skláněje děl: „Otče, Sávo, smím sobě důvěřovati?“ Oslovený vzhlédl s úsměvem v jasné tváři k muži a děl vesele: „Pobledla už tak velice paměť Rokytenského župana

Spytaty, že nepoznává svého přítele Sávy?“ Velikán rozevřel náruč a přitiskl upřímně Sávu ku hrudi a slza mu vytryskla z oka. „A kde se touláš, otče“, děl potom, veda Sávu blíže k ohni, „já tě očekával každého dne a děti mé neméně, vždyť jsi jim býval otcem mnohdy dražším, nežli já sám, a po tobě ani památky. A choť má denně tebe vzpomíná.“ Hovorný župan nemohl se dosti namluviti; a hovořil s takovou srdečností, že se až Sáva rozehřával.

„Všechno ti později povím. Spytato, a nezamlčím ani své nejmenší příhody. Dnes sdělím tobě jenom to nejdůležitější a o službu tebe poprosím.“

„Ještě dnes ti budu po vůli“, děl prudký Spytata.

„Rád bych, abys dovedl mne se soudruhem na Velehrad.“

„Hned?“

„Bude-li možno, hned zítra.“

„A věc jest tak důležita?“

„Poselství z Němec.“

„Snad od Svatopluka?“

Spytata, přistoupiv blíže k Sávovi, ujal jej za ruku a odvedl stranou. Tam hovořili dlouho tiše a jenom chvílemi bylo slyšeti nedočkavé dotazy Spytatovy hlasněji proslovené. Potom vrátili se zpět k ohni a Sáva, přikloniv se ku svému soudruhovi, šeptal mu: „Zítra bude ti volno vykonati poselství tvoje . . .“

Na oheň naložili na noc hojně klestí a rozložili se kolem něho. Sáva nemohl dlouho do noci usnouti. Zvěsti, jež mu byl sdělil Spytata, rozradostnily duši jeho tou měrou, že budil se v ní obraz o budoucím štěstí Moravěnky za obrazem a jeden byl utěšenější druhého. Miloval opravdu tuhle zemi, ačkoliv nebyl jejím synem. Těžko opravdu nezamilovati toho, co se vším násilím vám vřeže do srdce, a čím ono potom buší až do posledního svého záchvěvu . . .

(Pokračování.)

Náčrt geologického vývoje Čech

Napsal Bedřich Katzer, assistent mineralogie a geologie při c. k. česk. vysokém učení technickém.

I. Úvod.

Ta naše rozmilá otčina se Pánu Bohu povedla! Kdybychom od srdce jejího povznésti se mohli dosti vysoko, bychom celou ji přehlédli, tu bychom užasli, jak tolik krásy a tolik bohatství na jediném místě širého okruhu zemského může býti skupeno. Věnec modrých hor kolkolem objímá jako skvostný rámec nejrozkošnější obraz krajinářský, jaký možno si představiti. Tu jest půda kupovitě vyduta, tam vlnovitě zprohýbána, opět ve vyšší hřebeny vyzdvižena, zase rovinná, hluboce a podivně rozeklaná; — a k této střídě povrchové utvářenosti pojí se rozmanitosť porůstu, která z celé země vytvořuje takřka jedinou velikou zahradu. Šumné lesy černé a šepotavé zelené háje střídají se s úrodnými poli a kvetoucími nivami, jimiž proplétají se jako stříbrné stuhy všechny ty nesčíslné potoky a krásné řeky naše. Ba, máme to rozkošnou vlasť!

Než země česká nevypadávala vždy tak jako dnes. Bývalo jednou u nás jinak. Když jdeme nazpět od včerejška ku předvčerejšku a pořád dále přes měsíce, roky a staletí, a ještě dále do minulosti, dospíváme konečně k době, do které vědecky odůvodněně můžeme položiti počátek naší vlasti a kterou tedy nutno zvoliti východištěm při sledování povlovných proměn, jež povrch její prodělal. Jsouť ty Čechy naše jako kráska, z jejíž přemilé tváře nynější ještě jasně vyzírají méně význačné rysy mládí a vzhled dětství. Geologové pak jsou ti fysiognomikové, kteří z přítomné utvářenosti nejlépe dovedou vyčísti, jak naše vlasť vypadávala druhdy.

Abychom do jejich při tom pochodu myšlénkového vpraviti se mohli, musíme si přehledný geologický obraz Čech postaviti na oči. Ten však o sobě nestane se pochopitelným, nejsme-li si vědomi významu a povahy jednotlivých útvarů na něm zanešených.

Jesti vědecky nad všelikou pochybu zjištěno, že skály, kameny, hlíny, jíly, písky, vůbec vše, co horninou zveme, nevzniklo tímž způsobem a také nikoli touže dobou, nýbrž že prostřednictvím přerozmanitých, podnes a stále činných vlivů vyvinuly se ponenáhlu průběhem nesmírně dlouhých dob.

Že p ů v o d hornin není téhož rázu, vystihne každý sám, když si jich blíže povšímne, neboť nemůže mu ujíti, že některé jsou jaksi plástvité, vrstevnaté, nebo břidličnaté až lupenité, kdežto jiné jsou hrubé, v plásty nedělitelné, celistvé, balvanité. Tyto zcela patrné rozdíly ve složu skal jsou pouhým výrazem a dosvědčením nestejného původu jejich. Prvnější povstaly vrstva za vrstvou usazováním hmotných částic z vody: jsou to h o r n i n y u s a z e n é čili s e d i m e n t é r n í; druhé vznikly cestou ohněrodou, byvše z nitra země vyvaleny v podobě lávovité. To jsou h o r n i n y o h n ě r o d é čili p l u t o n i c k é. Příkladem sedimentů jsou břidlice, opuky, pískovce, rula; příkladem plutonických hornin jsou čediče, porfýry, žuly.

Co d o b y se dotýče, kdy horniny jednotlivé se vytvořily, tedy není možno udati absolutního stáří jejich. Kromě nejmladších výtvarů, které povstávají takřka před našima očima, nelze říci o žádné hornině, mnoho-li let jest stára a všechny pokusy o to podniknuté minuly se s výsledkem. O všem však dovedeme ustanoviti, která hornina vznikla dříve a která později než jiná, dovedeme tedy určiti p o m ě r n é s t á ř í jejich. Na př. ze dvou hornin na sobě usazených patrně vrstva pokrytá jest původnější, tedy starší než vrstva pokrývající. Toto jest pro stanovení poměrného stáří neklamný znak všude tam, kde vrstvy nenacházejí se v poloze přibližně svislé, čili jak geologicky se říká, kde nestojí na hlavách, nebo dokonce kde nejsou převráceny. Taktéž pozná se poměrné stáří vrstev usazených dle vzájemné polohy. Jsou-li některé vrstvy skalní pozdviženy, k nim přiléhající však celkem vodorovné, tedy patrně ony vrstvy musily se nacházeti už ve své skloněné poloze, nežli druhé se usadily. Při horninách vyvřelých slouží ke stanovení relativního stáří na předním místě žíly a čoky, které jako klíny do jiných hornin se vkládají a tedy zjevně jsou mladší než tyto. Jen že tu posudek musí býti opatrný, protože tam, kde čok do sedimentérních hornin zasahá, nemusí býti vždy těchto mladší, protože mohl jako kupa vyvřelá existovati dříve, nežli z vod kolkolem horniny obalné se usadily. V té příčině nejlepším vodítkem jest okolnosť, zdali hornina vyvřelá

snad do hmoty své zabalila úlomky hornin proražených, protože pak o tom, že jest těchto mladší, není žádné pochyby. Při horninách usazených nejvíce ku posouzení relativního stáří napomáhají z k a m e n ě l i n y či p e t r e f a k t y, to j. otisky zvířat a rostlin, které v sobě skrývají.

Upotřebením těchto a jiných poznatků na nejrůznějších místech koule zemské bylo učiněno pravdě podobno, že horninami nejstaršími jsou krystallinické staré břidlice, jmenovitě rula a svor, k nimž druží se některé horniny balvanité, hlavně žula a syenit. Tyto horniny skládají tedy nejstarší partie povrchu zemského, tvoříce pevný podklad pro všechny ostatní horniny usazené i vyvřelé, mladší, jež v tisicerých měnivých poměrech vzájemných zevnější tvářnost země docelují.

Všechny usazené horniny dohromady tvoří souvrství mnoho mil mocné, složené z nesčíslných vrstev a vrstviček, proniknutých do různé výše rozdílnými horninami vyvřelými. Nejstarší sedimenty leží bezprostředně na prvotním krystallinickém prakamení, nejmladší usazují se právě nyní z moře a sladkých vod.

Celý sousled vrstev není však nikdež na zemi vyvinut, neboť nikde není místa, kde by v nepřetržité řadě nad sebou ležely v š e c h n y vrstvy od prvopočátku až do dnes na zemi vytvořené; a podobně nižádná vrstva nerozprostírá se v nepřetržitě souvislém pokrovu po vší kouli zemské. Jednotlivé vrstvy i větší komplexy jich, které na některých místech se objevují, jinde naprosto scházejí, tak že každá krajina poskytuje toliko názor o více nebo méně skrovné č á s t i usazených hornin, které na celé zemi se objevují. Úplný celkový obraz o všech usazeninách možno následkem toho nabyti jedině vzájemným p ř i r o v n á v á n í m vrstev lokálně vyvinutých, čímž nutno určiti, které vrstvy jsou poměrně stejnou dobou a za shodných okolností vytvořeny, čili jak geologicky říkáme, které vrstvy jsou o b d o b n é, e q u i v a l e n t n í neboli p a r a l l e l n í.

To byla by práce nesmírně obtížná, ba nemožná, kdyby jen k r á z u hornin, k jejich vzhledu a skladbě musilo se přihlédnouti. Na štěstí poskytují v té příčině, jak zmíněno, znamenité vodítko otisky zvířat a rostlin, které ve vrstvách kůry zemské jsou uzavřeny a jichžto znalost právě proto jest náramně důležita. Zevrubným prozkoumáním otisků těch, nasbíraných ve všech dílech světa a ve všech pásmech od polů až po rovník, bylo se vší určitostí vědeckou dokázáno, že všechny ústrojné ostatky až na ty, jež z nejmladších vrstev byly získány, přísluší zvířatům a rostlinám dávno vyhynulým; a dále že při postupování od vrstev nejmladších dolů k vrstvám starším objevují se pořád jiné a jiné tvary organické. Dnes tvořící se horniny obsahují jen dnes žijící ústrojence; pod nimi ležící vrstvy chovají část těchto, ale větší část druhů vyhynulých, a tak to jde dále, až konečně vrstvy jsou naplněny jedině ústrojnými formami vymřelými. Tyto však s organismy nejvyšších vrstev tvoří souvislou řadu, která sama sebou vede k soudu, že celá zvířena a celá květena naší země od prvního svého objevení se až podnes nachází se ve stálém přetvaru, ve stálé proměně, spějící k dokonalosti čím dál tím větší. Staré, jaksi přežilé formy vymírají a z trouchně jejich vyvinují se lepší formy nové.

Sledují-li se otisky organické pečlivě od vrstvy k vrstvě, tedy vystupují ovšem ponenáhlé přechody organismů do sebe dosti jasně, jen že takovým způsobem, že současně, kdy jistí ústrojenci jsou nejhojnější, nižší rody a druhy vymizí a vyšší ponenáhlu se dostavují Takto tvoří dominování některých forem ústrojných jakýsi organický habitus jisté doby, který pochopitelně není přesně omezitelný. V čase nadvlády jistých typů živočišných a rostlinných položeny také základy k vytvoření určitých vrstev skal, jichžto souhrn nazýváme útvary čili formace.

Říci zcela určitě a krátce, co útvar jest, není možno. Rozumíme jím representanta doby geologické, svod všeho, co v té době se tvořilo, měnilo a žilo. Na př. v některé periodě skálotvorná činnost nebyla omezena jen na moře, nýbrž děla se současně i na pevnině působením sladkých vod a zároveň vyvalily se z nitra země spousty roztopených hmot lávových. V mořských usazeninách zachovaly se památníky života oceanického a sice hlubinného i pobřežního, které valně od sebe se liší. Ve sladkovodních usazeninách jsou zkamenělé ostatky sladkovodní a pozemní zvířeny a květeny. Všechny tyto rozdíly ústrojného života a jmenovitě rozdíly usazenin a vyvřelých hornin mohou býti velmi značné, a přece vše dohromady v souhrnu teprvé dává pojem útvaru, neboť vše jest výplodem jisté doby a přispívá k její charakteristice. Ráz každé doby geologické byl ovšem v jistých mezích určitý, vyvozený zvláštním rozdělením vody a souše, proudy vzdušnými a vodními, poměry klimatickými a t. p., a všechny tyto poměry fysikalní dohromady vykonaly vliv na vytvoření skalních vrstev a na vývoj ústrojenstva. Vzhled tohoto a povaha oněch, které v přítomnosti dovedeme zevrubně studovati, dopouští zpětný úsudek o oněch poměrech fysikalních, a čím přesněji tyto poznáváme, tím určitějšího výměru formace můžeme podati. Z toho jest zřejmo, že zcela správná definice útvaru jest úkolem budoucnosti. Pro náš účel však postačí výměr ten, jaký výše jsme naznačili. Útvar geologický jest representant doby zemětvorné; jesti souhrn souvrství charakterisovaných určitým ústrojenstvem a vytvořených za vlivu určitých podmínek fysikalních, které zavládly v dotýčném období vývoje naší oběžnice.

Vývoj ten ovšem byl a jest souvislý a ponenáhlý, neboť v přírodě není skoků; ale umělé rozdělení jeho podle nápadných význaků na jednotlivé formace jest pro přehled celku právě tak nutno, jako rozčlenění souvislých dějin lidstva podle vynikajících událostí na jednotlivé epochy. Však geologie vskutku není nic jiného, než dějepis matky země. (Pokračování.)

O archivě vatikánkém.

Podává J. Hamršmid.

Vatikánské archivální poklady, uložené v 28 uměleckým štětcem vyzdobených síních, byly ode dne 2. prosince 1614. brevem Pavla V. pevně zavřeny a jenom několika málo učencům, kterým mohl dvůr papežský důvěřovati, aneb kteří se těšili zvláštní přízni svých vlád, otvíraly se dvéře praefektovy studovny.

Pavel V. měl pro své rozhodnutí dostatečné důvody: jednak byla to dávná nechuť papežské stolice uveřejňovati státní listiny, kterými by třeba mnozí ze světa dávno vymřelého mohli býti kompromitováni, jednak bylo dobroty a hostinnosti papežského dvora jednostranným vážením z pramenů vatikánských zneužito. — Avšak již před Pavlem třeba bylo zvláštního dovolení papežova, chtěl-li se kdo do archivu dostati. Tak při jednání o konfirmaci volby Maximiliánovy za krále v Němcích r. 1562. kázal Ferdinand, prohledav a zpřevracev marně celou svou registraturu, svému zástupci v Římě Arkovi, aby mu potají opatřil dokumenty z archivu vatikánského, jichž k dosažení svých záměrů potřeboval; než všechna námaha Arkova i pomoc kardinála Morana minuly se s výsledkem, právě pro starší praxi při archivě s vrchu již uvedenou.

Za starších časů nejevily širší kruhy příliš zájmu pro staré památky.

Jinak se děje za doby nové. Tu četné osoby žádaly o přístup do archivu vatikanského a z prací odtud vyšlých dostačí zmíniti se o Martyrologiu a Annálech Baroniových, o pracích Rainaldových, Waddingových a j. Za posledních desetiletí vyšlo odtud dosti publikací, jako Lämmerovy, Theinerovy, Pertzovy, Codex dipl. Rutheno-Moscoviticus a j. v.

Jako těmto, otevřen byl archiv vatikánský i Palackému a Dudíkovi. Na přímluvu rakouského vyslance, hraběte Lützova, dovoleno bylo Palackému konati studia v nejbohatším archivě celého světa a kořistiti pro dějiny české. Za deset neděl pročetl Palacký 45.000 listin a 400 jich opsal.

Avšak teprve v lednu 1881. otevřely se brány archivu vědychtivým bez rozdílu vyznání a na vyzvání papeže Lva XIII. spěchají sem učenci skoro všech vzdělaných národů, aby novým světlem objasnili temné posud stránky svých dějin. Kratší příční stěna studijního sálu ozdobena jest poprsím Lva XIII. s nápisem: Leo XIII, Pont. Max. Historiae Studiis Consulens, Tabularii Arcana Reclusit. Anno MDCCCLXXXI.

V měsíci srpnu 1883. promluvil Lev III. listem ke kardinálům Lucovi, Pitrovi a Hergenröthervi o studiu historickém a archivech vatikánských s tím úmyslem, aby poklady dějinné, důkazy blahoplodné působnosti církve, zvláště její hlav, papežů římských, rukou horlivou na světlo boží vynášeny byly, tak aby úklady protivníků církve světlem pravdy, pozdější výmysly svědectvím současných dějin poraženy a na pravou cenu svou uváděny byly. Želí sv. Otec příkladu letopisců magdeburských, celá století tak bedlivě napodobovaného, že bajky stokráte vyvrácené čtenářstvu opět a opět předkládány bývají, že zásluhy církve, kterých upříti nelze, jsou umlčovány a papežové vší snahou ostouzeni, tak že z papežů životem i vlohou velikých zbývají jenom vládychtivé karrikatury. Proto volá Lev poctivé historiky ku práci.

Již r. 1880. stěžoval si Ulisse Chevalier v Lettres chrétienes do relativního ubývání studií dějezpytných ve světě katolickém, přede vším ve Francii. Ubývá i hlouby vědě historické a i počet rozsáhlejších prací je menší a tak pokulháváme my katolíci století devatenáctého za věky minulými, kdy psali Mabillon s jinými be-

nediktiny, jesuity, oratoriány a ostatní duchovenstvo světské a řeholní, ponechavše roli historickou jiným, v Německu zvláště protestantům.

Kardinál Hergenröther přisvědčuje tomuto hlasu francouzskému, hledaje příčiny toho v saekularisaci, kterou tolik benediktinských opatství ochuzeno, kollegií mohutného Tovaryšstva Ježíšova zrušeno bylo, tolik universit zaniklo, tolik škol a seminářů bylo oloupeno, že rády jsou, když holý život udrží. Za to rozmohlo se měrou nevídanou dějepisectví protestantské, moderní, liberální a směrem svým nakazilo a zavládlo i u národů katolických. Historie, soubor dějů a činů skutečných, tak pevných a nezvratných jako zákony fysické, nemá býti ani katolickou ani protestantskou, nemá býti žádným služebným duchem některé strany; v historii vládnouti má sice vědecká, neoblomná nestrannosť a pravdymilovnosť, ale jinak jest s historií samou, jinak s historiky. Jest třeba, praví sv. Otec, aby mužové poctivého svědomí, obeznalí se studiem druhu tohoto oddali se dějezpytu, aby pravda ve své zřejmosti všude byla hlásána. Spisovatelům takovým na paměť uvádí, že prvním zákonem dějezpytu jest, neodvážiti se nějakého klamu neb pravdu zatajiti, v napsaném nebuď ani strannické lásky, ani nejmenší stopy po zahalování. Mám za to, dokládá dále, že práce takové budou zbraní dvojsečnou na obranu napadené cti církve katolické, kterou objeví se zneuznané a zlehčované její zásluhy.

Sv. Otec dobře předvídal. V Civiltà cattolica 1884 VIII. str. 33. čteme: Na dotvrzenou mohl by spisovatel jmenovati člena francouzské školy v Římě, jenž, nejsa katolik, nepřízniv soudil o stolici římské, byv však puštěn do archivu, pilným badáním v pramenech a poctivou svou povahou jsa veden, zvrátil dřívější své předsudky o velikých papežích věku středního.

W. Diekamp, podávaje zprávu o prvém svazku Monumenta Germ. hist., napsal mezi jiným toto: Historicky nejdůležitější listina svazku Diplomat je známá privilej Ottova církvi římské. Otto potvrzuje 13. února 962 papeži Janovi XII. území, města, dědictví a důchody jeho předchůdců, nové dary k tomu sv. Petru přidávaje . . . Sickel sám věnoval této listině, o které již tolik řeči bylo, důkladné pojednání: Privilegium Otty I. Jeho zásluhou stojíme nyní na pevné půdě. Sotva kdy způsobil některý diplomatický spis takový ruch v kruzích nejširších, jako tato kniha. Ale snad také nikdy nedošlo otevření některého archivu tak znamenitého ospravedlnění, jako otevření archivu vatikánského, protože hned jedna z prvých knih, která na základě nového řádu vyjíti mohla, stala se obhajcem papežství a k tomu ještě v kuse, kterému tolik odpíráno bylo, že si ho již ani nikdo hájiti, netroufal, zvláště pak papeže Řehoře VII. a jeho přívržence obhájila před podezřením, jakoby listinu onu padělali. Histor. Jahrbuch 1885. 637. — Privilej Ottovu po tomto spise má celá řada věků za pravou. Tak Arndt, Breszlau, Fanta, Grisar, Paoli, Waitz, Wattenbach, Diekamp a před nimi již Pertz, jenž nedovolenou ochotou bývalého archiváře Theinera dovedl si získati mistrovsky provedený, protlačený otisk originálu. Vědecký spor o dědictví svatopetrské jest tímto a novými výzkumy o Vita Hadriani úplně, aneb skoro již rozhodnut ke cti papežův.

Obsahem otevřeného archivu vatikánského jsou bully, dekrety, listy, jedním slovem akta římského pontifikátu ve pěkné řadě asi 4000 svazků, podávajících ohromnou látku pro dějepis církevní, ano pro dějepis světový za posledních 700 let. Pravda, že historické prameny i v této bohaté sbírce tu a tam jsou chudičké, ano někdy vysýchají a zanikají docela, ale to jejich mlčení svědčí o pronásledování, roztržce, útěku a zpourách, které za staletí otřásaly věkovitou budovou církve. Byl to Pavel V. (1605—21), jenž těmto svědkům minulosti, sebraným v tajné bibliothece vatikánské Sixta IV. (1471—84), vykázal stálé místo a o srovnání jich se postaral.

(Dokončení.)

Na březích Oharky.

Povídka.

Napsala Johanna Kuffnerova.

I.

Sen.

Tak v hrobě tu klidno; ni hlásku neslyšeti kolem, ni větérka vání nešumí lesní svatyní. Jak bez dechu, jak v blaženém vytržení přímí se k nebi mohutné koruny kmenů stověkých a zelené, jindy tak šumivé jejich mlází vésí dnes hlavinky své, a zemdlelé opírá je o hladkou kůru starých stromů. I dech červíčka bys tu napočítal, jenž unaven by prchal pěšinou, leč ani toho tu nebylo. A slunce v zenitu plálo nad korunami, rozsévajíc zlato své po vonné zeleni.

Tu náhle zašustělo cosi. Zapraskla na zemi suchá ratolesť a pohnuly se nízké větve bujného hlohoví. Jinoch mladistvý vystoupil z houštiny. Rozhlédl se okem sokolím a úsměv pohrál mužným, hrdým rtem. I přejel šatem po osmáhlém čele a pokročil k lipové skupině, jež jako chrám vévodila tu pěknému okolí. Koruny čtyř nádherných kmenů splývaly mu nad hlavou v rozkošný baldachin a jen nitkami pronikaly zářivé paprsky sluneční v čarovný stan přírody. Opřev se o strom zadumal se mladík hluboce. A zase stichlo okolí, jakoby všecek život byl vzdechem jeho uletěl. A jinoch jakoby se byl v sochu proměnil, tak upřeně zahleděl se v neprohlednou houšť, tak pevně sevřela pravice jeho po boku upjatý nádherný meč.

Leč nedlouho setrval ve klidu svém. Pohnul hlavou a bystře naslouchal. I oživila se náhle svěží jeho tvář a ohněm zaplálo oko mladistvé, i čelo pokrylo se nachem. Skulinou houště zakmitl bílý zjev a za okamžik stanula u lípy čarovná postava. Bílá jak sněženka neb poupě liliové, s úsměvem teplým a zářivým, jak prvý pozdrav vesny. A to oko hloubi nedozírné, jež s nebes blankytem o půvab závodilo. Bílý háv s azurovým pásem splýval řásně kol štíhlých údův a v široké rukávy halilo se útlé, úbělové rámě. Se zalíbením spočinul na vzdušné děvě orlí zrak jinochův a pravice jeho pustila meč, aby pozdravem stiskla ruce děviny.

„Požehnán budiž příchod tvůj, Jarmilo, a vděk ti buď, že utěšiti jdeš srdce mé.“

„Aj, jak bych nepřišla, Sávo! Či není přání tvé mi rozkazem? švitořila hlasem jako stříbro zvonkým sličná děvice. Štěstí tvé jest i štěstím mým, a úsměv tvůj i na rty moje láká úsměv radosti.“

Zamlčeli se. Oko Sávovo se zahledělo v jemné pletivo na ruce děvině a tato zírala tiše ve vonný les.

„Tvá ruka plna jest slibů zářivých, Jarmilo, plna štěstí, promluvil konečně mládec; hle, jak pravidelně rozbíhá se tuto jemné cévoví! Kéž dobrým jsem prorokem, děvo má, kéž štěstím poseta jest celá dráha tvoje.“

Jarmila vzhlédla k mluvícímu a oko její zvlhlo, jako kdy září jitra se v pomněnce kapka rosná zatřpytí.

„Jsem šťastna, Sávo; vždyť mám vše, čím bohové jen daří svoje miláčky, pravila vroucně, ale s povzdechem; „můj otec, chrabrý bohatýr, zraků svých s pýchou ke mně pozvedá, zbrojnoši i služky přečetné mi z oka přání čtou a s láskou tulí se ke mně mládež poddaných. Bohatstvím, a jak mi díte, i krásou nadali mne štědří bohové, i tebe mi dali, Sávo, i lásku tvou, kteráž je mi na světě zářivou jitřenkou.“

Děva si hluboce vzdychla.

„A přece, Sávo, hle, jak jsem nevděčna! přec časem jako poušť mi to v srdci připadá; tu jakoby pod ledovou krou zmíral všeliký můj cit a zase jakoby žhavý plamen háral mi v srdci, až vyřinou se mi z oka horké proudy slz, jež na okamžik trýzni mojí uleví. A přece nevím, jaká as touha má, a čeho si žádám.“

„Nevíš, Jarmilo? O vím to já, děl Sáva nadšeně. Ba, dobře mi znám ten divný bol, kdy v srdci prázdno a mysli nelze dojít útěchy. Já v chvílích podobných jsem prchal v lesa houštiny a k smrti štval ubohou, zla netušící zvěř; anebo vyhledal otcův meč, bych zlíbal na něm stopy krvavé, svědky chrabrosti mých praotcův. Zoufale tiskl jsem zbraň k bušícímu srdci a vzýval bůžky rodinné i stíny dědů svých, aby mi světla zjednali i klidu pro zbouřeného ducha. Pak spěchal jsem v dědinu a prošel chýše ubožáků, stříbrem i slovem úsměv kouzle ve svraštělé tváře, že jako posla bohů mne vítali a činili mne soudcem skutků svých — po té pak zacházel jsem v jeskyni hlubokou a ponořil se v přemýšlení .... Marně však pídil jsem se po klidu. — — Leč jednou zas zašel jsem šerem v posvátný bohův háj, kdež pokleknuv zvedl jsem meč a na oltář jej v oběť položil, abych si světla vyprosil od duchů dobrých, by volněji oddychla si duše má. A tu, Jarmilo, podivná udála se mi věc.“

Zrak jeho zaplanul živěji, hlas zachvěl se pohnutím.

„Rci spěšně, Sávo, co dělo se s tebou? Mluv, o mluv, srdce mi buší, neboť se mi zdá, že, co vyřkneš, bude lékem i choré duši mé!

„Když klečel jsem před svatým kamenem, obestřela mne náhle podivná oslňující zář. Zelené loubí stromů zmizelo mi nad hlavou a já viděl oblohu v lesku nevídaném. Jakoby podivný, blažený národ se vznášel v jejích klenbách blankytných a vše oděno bylo ve třpytný, zlatý háv, jenž mihal se a oslňoval každým pohybem. A uprostřed blaženého davu, jako kdy dennice zaskvěje se kouzelným úsměvem, uzřel jsem paní, o Jarmilo! paní, jíž nelze ústy zobraziti, jež není děvou, jako děvy pozemské, jež nejímá smyslů, jako čarovný zjev dívek jiných, ale při jejímž pohledu rázem umlkají vášně a srdce šíří

se blahem, důvěrou a neznámou nadějí! A vedle ní, o té veleby! trnu ještě, kdykoli pomním toho obrazu. Nebyl to člověk, nikoli, a přece člověku podoben — Bůh nějaký zajisté, ale dobrý ač neznámý .... byl bych jej Láskou nazval, tak zářilo v dobrotě oko jeho i celá tvář. O Jarmilo, málem byl bych se rouhal bohům našim; co jsou proti tomu zjevu velebnému! V ruce jeho skvělo se žezlo zlaté, zářivé jako paprsek sluneční a v něm démantová slova „Spása", jichž záře jako blahodějný lék vnikala v útroby. Žezlo mělo však podobu kříže, podivno! A stále zdálo se mi, jakoby svatý zjev mi laskavě kynul křížem a úsměvem mne k sobě zval, až nemoha odolati, rozepjal jsem náruč a hlasně zvolal v posvátnou tišinu hájovou: „O duchu mocný, ukaž se mi blíže! Dej se mi poznati, ať učiním se sluhou tvým a zakusím blaha, jakéž jeví se v okolí tvém!"

I zatmělo se mi před zrakem a jen jednou ještě kmitla se velebná s křížem postava a tichem zazněl jasně její hlas: „Hledej, Sávo, i já tebe hledal! Totoť mé znamení, v něm klidu nalezneš i blaha pro srdce."

Po té zmizelo všecko. Marně protíral jsem zrak, a marně hleděl ve vonné koruny lipové; nebylo tam Boha, ani komonstva jeho, ba ani oblohy jsem již zas neviděl. A proto povolal jsem tě dnes, Jarmilo, bych sdělil s tebou city své i vidění. Radosť probudila se v duši mé slovy tvými, že i tys trpěla nepokojem; o cítím, že duše naše spřízněny jsou bytostí vyšší, podivnou, tajemnou, leč nevýslovně blažící. O zajisté i tebe hledal veliký duch nadvzdušný!

„Zdaž budeš jej hledati, Sávo?" tázala se děva.

„I proto jsem tě povolal, duše má! Ano ještě dnes oře osedlám a v daleký se pustím kraj, bych vyhledal posvátné znamení, bych klidu nalezl pro srdce naše obě. Byl bych snad zůstal, Jarmilo, bys byla nesdílela citů mých, ale dvojnásobně šťasten jsem, vida, že i tobě prospěji."

„O kéž bych mohla s tebou, Sávo! Nevím, s jak podivnou touhou hledím v budoucnosť, a jakoby tajný hlas mi zase šeptal, že čeká mne blaho nevýslovné. Provázejtež tě bohové a veďtež kroky tvé, abys zdráv a blažen vrátil se ke mně s poselstvím míru a štěstí. Ale ani já nezlenim, příteli můj, nýbrž hledati budu vůkol sebe v domovině, v háji posvátném, kde tak často zdá se mi, že oblétá mne celá říš bytostí vznešených a vábí mi srdce, aby zaletělo s nimi v kraj blažený!"

„Tak učiň, děvo, zřítelnice oka mého! Hle, smutek zmáhá se mne zas, kdy tebe opustiti mám! Vždyť nemám duše dražší, Jarmilo, a vše, co miluji, jsi sama ty!

Já matky nepoznal a dítětem jsa v bolu nevýslovném záviděl dětem ostatním a toužil po srdci mateře. I dali mi bohové tebe, bych měl komu žalovati své útrapy, a jediný úsměv tvůj zaplašil mžikem chmúry, i ledy roztavil v srdci mém. Jediným jsi mi klenotem, a já tě opouštím! A proč tě opouštím? — — Nevím sám! Proč dobrovolně bodám srdce své a samotnou tě zanechávám, jenž přece žárlivě střežím každý pohled tvůj a strachem se chvěju, kdy s večerem neuzřím hned postavy tvé na pavlánu hradu otcova!"

I ubledla tvář junova, jakoby stín luny jí přeletěl a pravice jeho mocně se zachvěla.

„Utiš se, Sávo! děla pevně Jarmila, ač se jí oko bohatou zalévalo slzou. Vždyť dobré jest naše tušení! Vždyť jindy strachem umírám, kdy déle jen na honu prodléváš a dnes? Dnes bolno mi sice, ale jasná naděje mi slibně kyne, že brzy přikvapíš a štěstí nám oběma přineseš, že nedotkne se tě ruka bohův zlých.“

„Ty pravdu díš. Jarmilo, zmužil se Sáva, jen slib mi ještě věrnost, než se navrátím, slib, že srdce své mi celé zachováš.“

„Ať svědky jsou mi dobří bohové, a svědkem ten, jehož jsi v slávě viděl, že tobě věrna zůstanu, byť po léta jsi se nevracel, byť trýzně bylo mi snášeti pro lásku tvou, byť sám jsi na mne zapomněl.

II

Den žrtvy.

Řady venkovanů vracely se k domovu ze slavnosti na počest bohů konané za udělení hojné úrody. Den byl krásný, lahodně vábící, z jakých za pozdního léta dvojnásobně těšívá se všeliký živočich. Ze strnišťat ozývaly se hlučné sbory cvrčků, běláskové třepetali vesele křídélkoma, jako radostí, že netřeba jim dosud loučiti se s přírodou; stříbrná vlákénka babího léta míhala se v paprscích slunečních a laškovitě poutala se na tváře i oděv rozjařených účastníků slavnosti. Vše vydařilo se výborně. Bohové byli patrně spokojeni; v posvátném háji rozestavena pro ně hojná jídla a obyvatelé rozcházejí se v dobré naději, že ani jediný předloženým sobě pokrmem nezhrdne.

„Pochváleni buďtež bohové za patrnou přízeň kraji našemu prokázanou“, promluvil mladý žrec, doběhnuv starého vladyky Vojmíra, kterýž jsa zamyšlen, kráčel polní stezkou k lesu, za nímž na vrchu vypínal se jeho hrad.

Vojmír mlčky pokynul hlavou.

„Jsi smuten, mocný vládyko, kdy všecka čeleď tvá se raduje, kdy bohové ti právě lásku prokázali. Snad nemoc tě trýzní? O rci, ať donesu ti bylin léčivých a chladivé vody ze studánky blíž posvátného háje.“

„Nejsem churav, synu můj, vece Vojmír, s vděčným pohledem tiskna ruku mladého muže, leč podivné tušení vzmáhá se v duši mé, jež, myslím, dobrého nevěští.“

„Aj, nepřipouštěj sobě myšlének podobných, drahý vládyko, pravil žrec; či neviděls veselých sborů posvátného ptactva, neviděls přímých sloupů dýmu nad korunami háje posvátného? Toť vše jen dobrá znamení!“

„Slyšel i viděl, řekl zádumčivě vládyka, ze sboru vzlétnuvšího ptactva však vyletěl náhle jarý sokolík, zatřepal křídly nad hlavou mou a se zvukem táhlým, tichým, jako pláč duše ztýrané, sklesl mi k nohám. I sehnul jsem se k němu a ujav jej za křídla, pozoroval, jak mizí život z bujarého tílka, jak ustává slabý tlukot srdce. Poslední úder srdce jeho jako by dýkou byl proklál srdce moje vlastní. Nevím, nevím ... ale zlé to znamení!“

Dořekl a zbledl jako stěna. Vyšli právě z lesa a hle! Hustý, černý dým vyvalil se na protější stráni z mohutných zdí hradních; zároveň zaznával odtud křik a hlomoz zbraní. I žrec se zarazil.

„Nepřítel! zvolal temně, zachraň se, mocný vládyko, dodal pak spěšně, nevcházej do hradu samoten; lid tvůj neodolal as přemoci zlobocha. Hle, jaký zmatek! Nepřítel vrhá mrtvoly se stráně do řeky. — — Již hlaholí vítězný řev a plameny stále se zmáhají! O nechoď dále, sečkej, až odejde lupič, nepřítel!“

To mluvě ubíhal žrec stále tryskem za pádícím vládykou.

„Má dcera!“ zvolal tento, náhle zaslechnuv s vrchu pronikavý, srdce rozrývající zvuk dobře známého hlasu. A jakoby křídla měl, nedbaje smrtelné únavy, pádil po nejpříkřejší straně vrchu ku svému obydlí.

Starý Vojmír stanul; nohy vypověděly mu další službu, krev v něm stydla a skráně hrozily puknutím. Stál pod svým hradem jako kamenná socha a neschopen slova, tupě zíral, jak s rachotem řítila se zeď v pěnící se vlny, a hořící kusy trámů jak snáší zdůlý náhle vichr se skály v blízký les. Leč ne na dlouho. Dusot koní vrátil kmětu vědomí a s ním vrátila se i zpomínka na dceru. Tři jezdci, z nichž přední držel před sebou omdlelou dívku, hnali se od hradu, provázeni hejnem padouchů. Kmet vrhl se jim v cestu, dlouhý nůž zajiskřil se v jeho ruce před vrancem, který se vysoko vzepjal, leč jezdec i s břemenem, jež držel před sebou, seděl jako přikutý; škaredou jeho tváří mihl se vítězný úsměv ďábla. Mocnou ranou vyrazil palicí nůž z ruky starcovy a jako na dané znamení obklopila ubožáka divá rota chlapů, svázala jej a přehodila na koně, jehož mezi dva jiné jezdce přivázala.

„Bozi věkožízní, vy sčítáte provinění naše, vy řídíte naše osudy!“ Mladý žrec hleděl v nečinném, němém úžasu za kotouči prachu, jež zahalily prchající lupiče. Celý děsný čin jejich byl dílem několika okamžiků. Mladíku se zdálo, že mámí jej přeludy. Znenáhla jen nabýval zase smyslů.

Marny byly všeliké snahy lidu, který zpamatovav se z prvého leknutí, přibíhal, aby uhasil sálající plameny. Krásný dvorec Vojmírův skácel se v ssutiny. Žhavé trámy valily se s vrchu jako divé, vše ničící děsné potvory.

Zástupy trnuly. Z lesa ozval se praskot, světélka mihala se šerem slétajícího soumraku. S ohlušujícím skřekem vzneslo se hejno krahulíků do výše a zmateně poletovalo vzduchem; v jich skřek mísil se hvizd větru a černý dým valil se ve mracích k rudému nebi.

Děsný výkřik ozval se krajinou: „Posvátné háje hoří! Bozi věkožízní, zachraňte nás, ubohé trpitely! Nedejte zahynouti nám pod hrozným hněvem svým!“ Nadešla noc. Les hučel jako rozpálená výheň, stromy se klátily jako ohnivé příšery a žíznivý mech vypryskoval se sykotem vysoko na větve. Plameny šlehaly po vrcholcích korun jako tisíce ohnivých postav, skákajíce s větve na větev; kam zapadly, tam nový vznikal praskot a nové jakoby příšery pitvorné tančící s chechtotem prováděly divoké reje své. Dech jejich každý byl dusivý kotouč sirného dýmu, jenž hrnul se do výše, kde v mlhách na mračném voze s hrůzou ukazoval si lid Černucha s Moranou, a dobře rozeznával dlouhý vous bohův rozplývající se na prsou v dým, i černý jeho plášť nadouvající se pod údery zuřícího vichru.

(Pokračování.)

Z Národního divadla.

Kromě šťastné volby Goldmarkovy opery „Královny ze Sáby“ nelze posledního měsíce říci o repertoiru ničeho utěšeného. Nejen že původní produkce naše ležela úplně ladem, kromě „Hubičky“ neviděli jsme opery — leč ani veselohra, ani drama naše po dlouhou dobu nepřešla jeviště; teprve v posledních dnech vypraveny Jeřábkovy „Cesty veřejného mínění“.

Skladatel „Královny ze Sáby“ představil se touto operou našemu obecenstvu poprve a byl přijat velmi sympaticky, ba s nadšením. Opera jeho dávána poprve vůbec v roce 1873. na slova Mosenthalova. Goldmark znám byl svými koncerty i jako skladatel hudby komorní; psal též četné písně, skladby na piano, symfonie („Venkovská svatba“), ouvertury („Sakuntala“) a jiné. Méně známa jest opera jeho „Cizinec“ na slova od Felixe Dahna, již složil ve Florencii.

Biblický děj příjezdu „Královny ze Sáby“ ku králi-mudrci Šalomounovi zromantisován tu vášnivě nešťastnou láskou Assada ku královně, již pohaní a tím způsobí svůj pád. Sulamit, Assad a královna jsou hlavními osobami celého děje; postava Šalomounova naprosto se nám nelíbí, jeť příliš passivní a nevystupuje z rámce obyčejné úlohy episodní. Poetickou jest jemná Sulamit, rozhodně dramatickým jest Assad, vznešenou gloriolou září královna ze Sáby — Šalomoun vedle nich kreslen jest rysy mlhavě slaboučkými a nikterak neviděti v něm onoho krále-filosofa, jenž v materialismu židovských dějin třpytí se poetickým zásvitem. Byť i kritika byla se přimlouvala za to, aby dána byla úloha jeho panu Stropnickému — přece nelze z ní vytvořiti osobu markantní, typickou, ostane vždy více méně passivní.

Nejpodařenější jest ouvertura a druhé jednání (chrám Šalomounův), v němž opera vrcholí. Instrumentace Goldmarkova jest bohatá, jasná, invence místy v pravdě geniální a samorostlá; chvílemi připomíná Wagnera, zvláště „Lohengrina“. Výprava jest skvělá a činí všechnu čest Národnímu divadlu.

Podivné jest, že se vydání libretta tak zpozdilo, že ani při čtvrté reprise „Královny“ nebyly texty v rukou obecenstva. Ať jest příčina toho jakákoliv, jest to netečnost, již ovšem nelze pochváliti. Opatřili jsme si libretto cestou soukromou, a tu viděli jsme, že jest pěkné, zdařilé, jak může vyjíti jen z péra překladatele-hudebníka, jenž mimo rým a rhytmus originalu odpovídá i rhytmu hudebnímu, tak že čeština volně se zpívá a není na skřipci zoufale protivného nečeského, neslovanského, hrozného přízvuku, jak časem ještě slýcháváme u starších oper, jichž texty nepodrobeny nanejvýš nutné revisi. Máme věru příčinu býti panu Novotnému povděčnými za takové české a zpěvné libretto.

Aby si obecenstvo nezastesklo po něčem francouzském, sáhla zpráva divadelní rukou nešťastnou po starém repertoiru francouzském, a vylovila Dumasova „Antonyho“, drama v pěti jednáních, jemuž, abychom užili slov biblických, zajisté lépe by bylo, kdyby se bylo nenarodilo. A když se již narodilo, mělo s Pánem Bohem zůstati francouzským dítětem, do českých kalhotek nemělo býti oblečeno nikdy.

Když tak člověk má tolik trpělivosti, aby vyslechl všech pět aktů, a brodil se tou fádní pouští děje jednotvárného a hnusného, tuť pak, odcházeje, pomyslí sobě: A tenhle děj mohl býti roztažen na pět jednání? Tomu mohlo obecenstvo tleskati? Jeť ten potlesk někdy velmi podezřelý, že zavání klakou.

„Antony“ neměl býti vůbec uveden na jevišti, a rádi se přiznáváme, že jsme vytrvali po celých pět aktů jediné proto, abychom dostáli referentské povinnosti své. První jednání člověk přeslechne v očekávání věcí, jež přijíti mají,

v druhém se nudí, v třetím odvrací se s hnusem, ve čtvrtém zívá, po pátém rozerván odchází.

Co jest „Antony?“ „Antony“ jest drama smyslnosti a manželské nevěry. Kdo jest „Antony!“ „Antony“ jest mladík, jenž oplývá jměním, nepoznal však rodičů, jest to nějaký vznešený bastard; o jeho původu, ač trpce do něho si stěžuje, se obecenstvo nedovídá. Miloval kdysi sličnou hraběnku d'Herbey, odejel na cesty, na nichž tři léta meškal — vraceje se nalezá bývalou lásku provdanou, a nyní následuje po celých pět aktů pronásledování smyslností planoucí. Hraběnka není dramatickou, poněvadž nevěrná žena, „jíž manžel dal vše, již vřele miluje“, není a nemůže býti sympatickou; Antony pak se diváku svou povahou až do duše zprotiví. Drze hraběnku pronásleduje, každý krok má jej v patách, stihá každé její hnutí — manžel její, plukovník, meškú ve vojště a nemůže uchrániti ženy své. Kdyby Antony potlačil velikodušně lásku svou, trpěl, přemahal se, byl šlechetným, stal by se sympatickým, dramatickým. Takto se jeho široké důvody a vývody člověku hnusí, jednání jeho se protiví — takovým lidem, jako je Antony, říkáme v životě prostě d a r e b á c i, člověk, jehož jednání motivuje nečistá osobní vášeň a tělesná nezřízená smyslnosť a láska nízká, nemůže býti a není dramatickým rekem. A takový hnus kráčí po pět aktů přes jeviště. Třetí jednání, budiž to přímo řečeno, je nestydaté. Antony předjede hraběnku, najme v hostinci vesnickém dva pokoje, když hraběnka večer přijíždí, přenechá jí jeden pokoj, aniž ona ví, kdo sousedem jejím jest — v noci vleze oknem do její ložnice — v pozadí jeviště stojí úplně vystlaná postel (!!) — před postelí tou obejmou se vášnivě.

Opona padá, snad je toho již dosti, sapienti sat. Režii bychom rádi tu vystlanou postel odpustili, je to dojem odporný, hnusný, hyperbola nemravnosti scenické. Nedosti na tom, co děje se na jevišti, aby byl dojem co možno nejvíce nahý — budiž nám tak dovoleno se vyjádřiti — činí k tomu obscénní stafáži postel. Jen tak dále, pánové, svlékejme pomalu oděv studu z obecenstva, naházejme do něho zvířecí smyslnosti, vystavme prostou nahotu na prkna a vyvyšme v našem „chrámu umění“ naprostý kultus její, pomalu, však jistě k tomu spějeme!!

Přijde doba, kdy bude divadlo prázdné, nebude-li podobných „pikantních“ baletů a scen!

V posledním jednání dovídá se konečně manžel její o všem. Po této „postelní“ sceně tři plné měsíce holdují tělesné lásce. Antony nutí hraběnku, aby s ním utekla, že dcerušku její vezmou s sebou; v tom klepá zrazený manžel na zavřené dveře a Antony? — zabijí hraběnku dýkou, k otázce plukovníkově: „kde jest má žena?“ ukazuje chladně na její mrtvolu: „tady“ praví, a sám, bídák, ostává živ....

A takovým dílům, prosím, ustupují naše přemnohé dobré a novější, ba nové práce, taková stará, obehraná, nechutná francouzská práce opakuje se u nás několikráte, přímo se obecenstvu vnucuje, a najdou se lidé, kteří tleskají....

Osnovu celého děje nese Antony a hraběnka; vše ostatní jest episodní. Litujeme umělců tak dokonalých, jako paní Sklenářové-Malé a pana Seiferta, že nuceni byli umění své propůjčiti věci tak chatrné a nevděčné. — Že hráli výtečně, svědčí jen o výši jich umění a o veliké dokonalosti jich — sebezapření.

„Cesty veřejného mínění“ jest starší dobrá práce Jeřábkova, u nás velmi známá a častěji posouzená, pročež není třeba o ní znovu se rozšiřovati, než toliko podotknouti, že se líbila s vadami i přednostmi svými.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

O Polákově „Sil jsem proso".

Napsal Dr. Frt. Bačkovský.

Zření k prostonárodním písním u nás obráceno bylo hlavně teprve po roce 1820. účinkem lyrických básní „Rukopisu královédvorského". Zření k písním těm, objevivší se před tím, bylo celkem nepatrno a nebylo s to, aby způsobilo nějaký převrat v básnictví českém [1]).

Ale již i před r. 1820. vyskytli se u nás básníci, kteříž uměli zručně básniti v duchu písní prostonárodních Byl to zejména Václav Hanka a Matěj Milota Zdirad Polák. Polák proslul v té příčině jmenovitě písní „Sil jsem proso na souvrati", o které lze povědéti všelicos zajímavého i pozoruhodného vůbec a vzhledem k nynějšímu sporu o pravost „Rukopisů" zvláště.

O vzniku písně té L. Domečka podal ve „Studentských listech", roč. 1884., na str. 229. a 230. tuto zprávu:

„Básník „Vznešenosti přírody" Matěj Milota Zdirad Polák byl přítelem posledního vrchního na zámku jindřichohradeckém, Václava Bartuňka († 1878.) již za svých mladých let. Vrchní Bartuněk ještě jako kmet často si na Poláka vzpomínal a zvláště rád vypravovával, jak vznikla znárodnělá píseň Polákova „Sil jsem proso na souvrati". Slyšel o tom z vlastních úst původce této oblíbené písně.

Polák miloval horoucně jakousi sličnou dívku, a též ona svým srdcem k němu přilnula. Slíbili si navzájem věrnost, když Polák k vojsku byl povolán, když musil se s ní rozloučiti. Často vzpomínával na svou milenku a nedočkavě pohlížel vstříc okamžení, kdy děvče své k prsoum přivine. Než žena odjakživa křehkým tvorem, a osud každému nepřeje. Vrátiv se Polák domů dověděl se od jednoho ze svých přátel smutnou, rozčilující zvěst, že jej milenka sklamala. Nechtěl tomu věřiti, vždyť slíbila mu věrnost; avšak, aby nabyl úplné jistoty, šel se druhého dne na místo mu označené přesvědčit. Výjev, který spatřil a pocit, který srdce jeho rozechvěl, líčí ve své písni takto:

V rostlinách tam, střemchách hustých
děvče s jiným stálo;
on ji vinul, líbal, tisknul,
děvče se jen smálo;
já pak zvolal jsem:
darmo v noci nespal jsem,
sil jsem, nežal jsem
miloval jsem, nevzal jsem.

Hned po té Polák odešel ze svého domova a nikdy již nezatoužil po té, která jej zradila."

Dle zprávy této píseň ta jest skutečně původní písní Polákovou a jest i také všeobecně Polákovi připisována, ale s dodatkem, že složil ji dle totožného skoro popěvku prostonárodního.

Popěvek onen Karel Jaromír Erben otiskuje ve své sbírce „Prostonárodní české písně a říkadla" na str 201. a 202. s názvem „Oženění s nechutí" a zní takto:

Sil jsem proso na souvrati,
nebudu ho žíti;
miloval jsem jedno děvče,
nebudu ho míti.
Sil jsem, nežal jsem,
miloval jsem, nechal jsem:
vzít si s nechutí,
trápit se s ní do smrti!

K tomu Erben poznamenav, že popěvek jest „z Hradecka", připomíná: „Z popěvku tohoto učinil M. Z. Polák následující vůbec známou píseň", a po té s názvem „Oklamaný milý" podává píseň Polákovu v tomto znění:

[1]) Viz o tom v „Zevrubných dějinách českého písemnictví doby nové" na str. 340.—360. dílu I.

Sil jsem proso na souvrati,
nebudu ho žíti:
děvče krásné miloval jsem,
nebudu ho míti.
Síti, nežíti,
milovati, nevzíti!
Sil jsem, nežal jsem,
miloval jsem, nevzal jsem.

Tam nad mlejnem pod jesenem
na vysoké stráni,
slíbila mi má panenka
věčné milování;
věnec úvitý,
prsten pěkně vyrytý
od ní dostal jsem,
přece děvče nevzal jsem.

Ústům, jako z máku kvítí,
hubinky jsem dával;
v týlku jako labuť bílém
s větříčkem jsem hrával.
Láskou plesal jsem,
kudy šel jsem, vzdýchal jsem;
v noci nespal jsem,
přece děvče nevzal jsem.

Ráno, dřív než zvoník cinkal
časně na klekání,
šel jsem, abych ptačí slyšel
ranní radování:
šel jsem za lesem,
ale ach! co spatřil jsem,
nad tím strnul jsem,
více děvče nechtěl jsem.

V roklince, tam v střemchách hustých
děvče s jiným stálo;
on ji líbal, tlačil, vinul,
děvče se jen smálo!
Já pak zvolal jsem:
darmo v noci nespal jsem!
Sil jsem, nežal jsem,
miloval jsem, nevzal jsem!

Prvně otištěna byla píseň ta v „Dobroslavu“, roč. 1821., na str. 133. a 134. čtvrtého svazku dílu II. Název však má tu „Oklamaný miláček“ a místo pěti jsou tu sloky pouze čtyři; chybí sloka třetí. Kromě toho různí se od znění ve sbírce Erbenově tím, že má ve sloze druhé „Karlínka“ a „skvostně“ místo „panenka“ a „pěkně“. Zcela tak a s týmže názvem jako v „Dobroslavu“ otiskl ji r. 1822. také Frt. Lad. Čelakovský v prvém díle „Slovanských národních písní“, poznamenav k ní, že jest složena „podle staré české písně téhož začátku“.

Znění v „Dobroslavu“ a v Čelakovského „Slov. nár. písních“ různí se též od znění písně té ve „Spisech Mil. Zd. Poláka“, kde na str. 115. a 116. dílu I. také jest otištěna o pěti slokách, ale s názvem opětně jiným, totiž „Nevěrná“. Různit pak se znění ve „Spisech“ od znění v „Dobroslavu“ mnohem více, nežli znění ve sbírce Erbenově. Mát ve sloze prvé „krásné děvče“ místo prvotného „děvče krásné“, ve sloze druhé „mně má panenka věrné“ místo „mi má panenka věčné“, ve sloze čtvrté „ptáků“ a „celý“ místo „ptačí“ a „nad tím“ a ve sloze páté „V rostlinách tam, střemchách“ a „vinul, líbal, tisknul“ místo „V roklince, tam v střemchách“ a „líbal, tlačil, vinul“.

Ani sloka třetí, která v „Dobroslavu“ chybí, není otištěna ve sbírce Erbenově a ve spisech Polákových stejně. Jestit ve spisech „hubičky“ místo „hubinky“, „s tílkem bílým“ místo „v týlku — bílém“, „s větérky“ místo „s větříčkem“ a „chodil“ místo „šel jsem“.

Jak vysvětliti si různočtení ta? — Vznikla bezpochyby tím, že píseň Polákova znárodněla a že tedy v ústech lidu byla poměněna, a mimo to také Polák později dřívější své básně měnil [2]), a tudíž i tuto píseň snad sám poměnil, čemuž ostatně zřejmě nasvědčuje později přidaná sloka třetí.

Avšak netoliko že text i název Polákova „Sil jsem proso“ jest na všech třech místech jiný, pisateli těchto řádků namanula se ve příčině té písně ještě důležitá záhada jiná.

Zvláštní totiž jest, že také Poláci mají prostonárodní píseň, jejížto první sloka jest skoro totožna s prvou slokou písně Polákovy; zní:

Sialem proso na zagonie,
nie moglem go żąć:
pokochałem lube dziwcze,
nie moglem go wziąć.
Bo posiać to nie żąć,
bo kochać to nie wziąć.
Choć mnie zdradza lube dziewcze,
nie mogę je kląć.

[2]) Viz o tom v „Osvětě“, roč. 1874, na str. 811.

Polská píseň ta má tři sloky a jest otištěna v „Ludu“ Oskara Kolberga (serie XIII, část V, str. 31. a násl.) a to s nápěvem dvojím. Žádný z těchto dvou nápěvů neshoduje se s nápěvem českým, takže, přibéřeme-li k tomu nápěv český, máme t ř i r ů z n é n á p ě v y t é p í s n ě Opakuje se tedy různost, o které výše jsme si promluvili, také zde.

Než o to nám neběží, nýbrž o to, jak vyložiti podobu písně české s písní polskou.

Svrchu řečeno, jak Erben poznamenal, že popěvek, z něhož Polák učinil svou píseň, jest „z Hradecka“. čímž míněno Královéhradecko. I mohlo by se z toho souditi, že Polák za svého pobytu v severovýchodních Čechách na sklonku válek francouzských z úst polských vojínů prvou sloku slyšel a že vůbec polští vojíni píseň tu přinesli do Královéhradecka, kde potom za českou píseň prostonárodní byla přijata. Pisatel těchto řádků poslal o p i s polské písně životopisci Polákovu Ferd. Čenskému, tehda ještě setníku a profesoru v Novém Městě za Vídní s dotazem, zda ví něco na vysvětlenou toho zjevu a Čenský odepsal mu 3. února r. 1885. toto: „Vaše poslání a sdělení mě překvapilo. Nyní teprv porozuměl jsem slovům, jež asi před 13 lety za přátelského hovoru přítel můj Tom. Burian byl prohodil. Mluvili jsme o Polákovi a o znárodnělé písni „Sil jsem proso“. Tu pravil Burian, první sloka že není jeho, to prý je „národní píseň“ (zdali česká či jiná, neřekl): on, Polák, prý přibásnil jenom sloky ostatní. Možná, že Polák za živa sám tak se projevil k Burianovi, arciže neřekl, odkud píseň, totiž 1. sloku má.“ Po té přisvědčiv k domněnce, že Polák bezpochyby slyšel píseň od polských vojínů, připomenul: „Snad by se dalo ještě z melodie vyrozuměti, zdali je píseň polská. Mají-li tam touž melodii, jako my, není pochyby, že Vaše domněnka je pravá.“

Avšak melodie (nápěv) písně polské, jak již připomenuto, neshoduje se s českou. — Mají snad toliko slova společný nějaký původ? — Složil snad někdo u Čechů k písni prostonárodní, od Poláků přejaté, nový nápěv, který potlačil nápěv dřívější? —

K záhadám těmto budiž na konec připojena zmínka Jana z Hvězdy o „Sil jsem proso“. Líčí ve své „Harfenici“ (na str. 298. druhého svazku spisů v „Nár. bibliotéce“) koncert ve ville italské a píše mezi jiným: „Na koncert houslí následovala arie, zpívaná od proslulé harfenice. Nebylať to píseň některého na slovo vzatého maestra, nýbrž píseň prostá, kterou v Čechách slýcháme téměř za každým řadem ženců: Sil jsem proso na souvrati atd. Jesti to prostomilá, vší pretense prázdná píseň, jež lahodným nápěvem a stále se vracujícím refrainem svým sluch i srdce posluchačovo tak mocně jímá, že člověk chtěj nechtěj podati se musí tklivé zádumčivosti. Jakoby celou duši svou v tu píseň byla přelila, tak jemně, něžně a výrazně vyzpívala ji Julietta . . . .“ V dopise pak svém, poslaném r. 1842. Jar. Pospíšilovi, Jan z Hvězdy píše o místě tom toto: „Appropos! Má harfenice zpívala ve ville italské tu samou píseň, kterou Ole Bull pražské obecenstvo před nedávnem okouzlil. Nebude jí to škoditi? Vsadím se, že všichni čtoucí vzpomenou na Ole Bulla a pomyslí si: Nu, tu myšlénku jí Ole Bull vnukl! Inu, vem to neštěstí! Vy víte, že novela dříve napsána byla, než O B. na „Sil jsem proso“ jen pomyslil, a mimo to není to historické pravdě na ujmu . . “ [3]) Ole Bull, norský virtuos na housle, konal za let třicátých a čtyřicátých umělecké cesty po Evropě a navštívil i Prahu, kde náhodou ve skutek uvedl totéž, co ve příčině „Sil jsem proso“ připadlo na mysl Janu z Hvězdy před tím v povídce „Harfenice“. Také zde tedy „Sil jsem proso“ spůsobilo, ovšem toliko pouhou náhodou, jakousi vzájemnou podobu.

A čím tyto různé podoby písně „Sil jsem proso“ jsou zajímavy a pozoruhodny vzhledem k nynějšímu sporu o pravost „Rukopisů“? — Paň prof. dr. T. G. Masaryk míní býti příznakem nepravosti lyrických básní „Rukopisu královédvorského“, které pravověřící pokládají za starověké písně prostonárodní, tu okolnost, že básně ty podobají se jiným písním prostonárodním, českým i cizím. I mohla by mu býti píseň „Sil jsem proso“ vhodným toho dokladem. Polák složil ji za let, kdy „Rukopis královédvorský“ Hanka podal naší veřejnosti; složil ji dle písně prostonárodní, dle prostonárodní písně polské a to velmi zručně a tak, že v Čechách i nový nápěv k ní byl složen a že znárodněla. Proč tedy by byl nemohl někdo, a to zvláště Hanka, složiti tenkráte dle českých i cizích písní prostonárodních lyrické básně „Rukopisu královédvorského“? Tak mohl by právem souditi pan prof. dr. T. G Masaryk, a bylo by dojista nesnadno vyvrátiti soud jeho. Jenže podobné podoby nelze pokládati za d o s t a t e č n ý příznak nepravosti, protože písně prostonárodní jsou si vůbec v mnohém a mnohém navzájem podobny . . . [4])

[3]) Viz v Pospíšilově „Z dob vlasteneckých“ na str. 10.

[4]) Že podoby takové nejsou příznakem nepravosti „Rukopisu královédvorského“, nýbrž že spíše svědčí o pravosti, pisatel přítomných řádků vyložil v letošních „Národních Listech“ ze dne 27. a 28. dubna.

„Zlaté Lístky“ a „Zlaté Klasy“, dárek dítkám a dívkám do **„Zlaté knihy“** čili „Dědictví sv. Ludmily“ zapsaným. Č. XXII. Nákladem „Zlaté Knihy“ čili „Dědictví sv. Ludmily“ v Písku.

Obě knihy různého jsou obsahu a nestejné hodnoty. Knížka „Zlaté Lístky“, jež útlověkým dítkám spořádal prof. (nyní ředitel) Jos. Zahradník, osmero statí má zábavně-poučných, z nichž P. J. B—a životopisný nástin slavného biskupa „Jana Valeriana Jirsíka“ jest psán velmi obsažně a vřele mluví k srdcím mladistvým, úctu v nich budě a vděčnost k velikému biskupu a ku vznešenému úřadu církevnímu. „Několik obrázků ze Šumavy“ s 5 vyobrazeními malého čtenáře seznamuje s krásnou Šumavou a s pilnými obyvateli její, Chody. Kdo z malých čtenářů této stati později čísti bude Jiráskovy „Psohlavce“, vzpomene si jistě na „Zlaté Lístky“ vděčně. — „Karlova labuť“ od Sofie Podlipské hodnoty jest nepatrné; soudný čtenář přisvědčí, že mládež stať tu přečtouc, málo zmoudří a ještě méně ethicky pokročí. Za to Kodymovy „Procházky po Krkonoších“, protkané pohádkami o Krakonoši, zábavně poučují a poučně baví. — Proč El. Krásnohorská ve své „Levici a pravici“ nejmenuje dívky českým jménem, nýbrž přednost dává cizí Bertě a starší sestře ani na jméno „netrefila“, nevíme. Bylo by snad již veškerou literaturou krásnou míti na péči, aby jména českých světců a světic do „lepších“ tak zvaných rodin se dostala, aby Berty, Míny, Leny, Lory, Tony, Fanny, Lízy a j. z českých rodin se vystěhovaly, germanisaci s sebou vezmouce. — Výtky té zasluhuje i Boženy Studničkové „Divoké radosti působí žalosti“; v té povídce máme Emilku a Bedřicha vedle Toníčka. — Či česká jména jsou jen „dosti dobrá“ rodinám rolnickým a řemeslnickým? — V následující veselohře A. Dostálově „Babiččina truhla“, děti českými již jmény pojmenovány jsou: Ludmila, Božena, Václav, Anežka, Vít; i Karel a Anna jména jsou po vlastním národě našem sdomácnělá. „Zlaté Lístky“ velmi vhodně zakončeny jsou „Příklady a pobídkami ze života členů naší rodiny panovnické,“ jež sebral a upravil Kodym. — „Zlaté Klasy“ dospělejším dívkám jsou knížkou objemnější „Zlatých Lístků“. Spořádal je prof. J. Vačlena. — I „Zlaté Klasy“ přinášejí podobiznu zvěčnělého biskupa Jana V. Jirsíka a krátkou sic ale zdařilou líceň života jeho z péra P. J. B—a. Po článku poučném o vodě od F. T. následuje mnoho obrazů ze života lidského, jež, nejednou nepřirozeně, svedeny jsouce jak tak v celek organický, mají jméno „Mlsný jazyk ničitel lidského blaha“ od Julie Gintlovy. Do povídky této bylo lze vložiti hojně ethických momentův; ale nestalo se tak asi z příčiny té, aby spisovatelka nelišila se mezi četnými spisovateli literatury naší nejnovější, kteří radéji si zacházejí, než aby brali se přímo náboženstvím vůbec a křesťanstvím zvláště ku ctnosti oblažující, snad i toho jsouce rozumu, že člověk přirozenými prostředky dochází dostatečné dokonalosti a blaženosti uspokojivé. I tato knížka má z péra F. V. Kodyma několik vhodných „Drobností“ poučných. — Přičiňujeme přání, aby duchovenstvo, zvláště na českém jihu, s vydatnou snahou ujalo se „Zlaté knihy“, aby její knížky do četných rodin po osadách našich se dostaly; snad by jimi tak zvané „krvavé literatuře“ po venkově našem až příliš rozšiřované a již rozšířené aspoň poněkud hráz sdělána byla. Ze stanov „Zlaté Knihy“ vyjímáme: Za které dítě položí se 3 zl., tomu dodávají se do 12. roku jeho „Zlaté lístky“ a pak do 20. roku jeho „Zlaté klasy“; dostane mu se tedy za 3 zl. až 20 knih. — Školy a knihovny složí pro jedno oddělení 5, pro obě 10 zl. jednou pro všecky časy.

Jos. Nedvídek.

„Přítel domoviny“. Knihovna prostonárodní, kterou přispěním nejlepších spisovatelů domácích pořádá a vydává Marie Reisová. Ročník I.

„Přítel domoviny“ dokončil již první rok svého poslání po našich českých dědinách. „Přítel domoviny“ se jak pro láci svou (— 6 svazků slušně vázaných za 1 zl 40 kr. —), tak i pro svůj v prospektu slíbený obsah vřele odporučoval, neboť pravilo se tam, že bude úkolem knihovny té, lid československý způsobem zábavným všestranně poučovati, oheň vlastenecký ve všech vrstvách šířiti, neohroženost národní v nutném dosud boji o národnost i půdu zděděnou sílit a utužovati, a o vytříbení snah jejich pečovati.

Snaha taková zasluhovala zajisté a zasluhuje vždycky podpory všestranné; avšak že se jí takové vskutku též nedostalo, tím věru vinna hlavně jen redakce sama, jež si odradila ihned prvým svazkem knihovny své, jenž přinesl (snad na oslavu jubilea Cyrillo-Methodějského) „také“ příspěvek a to z péra páně J. Svobodova pod názvem: „Cyrill a Methoděj“, valnou část odběratelův a podporovatelův. Svazek tento byl, abychom prostě se vyjádřili, jakousi studenou lázní na dobrou vůli přemnohých, kteří přečetše jej zřekli se účasti při podpoření literárního podniku, jenž hned prvým svazkem svým neostýchá se vystupovati na úkor přesvědčení a citu veliké většiny upřímných přátel domoviny naší. Myslíme, že není již nutno šířeji zde vykládati, co těmito slovy svými myslíme: kdo toho neví, ať přečte si jen posudky a referáty o díle tom v listech jiných, kdež ze slov Lepařových a ostatních doví se, jaké to pravdy historické — (o stránce náboženské ani nemluvíme) — a vývody z nich podal nám tu ku poučení pan autor „Cyrilla a Methoda“, a že oprávněnou měli tudíž příčinu ti, kdož od podporování podniku toho z počátku se byli odvraceli. Byl to věru počátek máloslibný.

Jinak ovšem věc se má, posuzujeme-li nyní bibliotheku tu celkovitě, a odmyslíme-li si z ní osudný svazek první, vlastně jen onen Svobodův článek ve svazku prvém obsažený; tu vypadne věru úsudek náš zcela jinak, mnohem příznivěji a lichotivěji, ano nám bude přímo vyznati, že vydavatelstvo „Přítele domoviny“ dosti se snažilo, aby slibu svému, pokud možno bylo, dostálo, tak že některé svazky prvého tohoto ročníku lze doporučiti s plným přesvědčením.

Jednotlivé svazky knihovny té skorem všechny tak jsou uspořádány, že střídá se tu v nich vždycky poučné se zábavným, což zajisté jen chvalitebno a užitečno jest. Jsou pak veškery články poučné zde obsažené rázu takového, že každý s opravdovou zálibou je čísti musí, jelikož všechny týkají se otázek časových, politických a národohospodářských. Na přední místo neváháme však postaviti z nich Herbenovu: „Vzornou obec“ (IV. sv.), stať to překrásnou a poučnou velice, k níž pak druží se článek Tůmův: „Na stráž!“ (II. sv.), Jos. Kořenského: „Ze švédských krajů“ (III. sv.), a tak zpola i Bystřinova povídka: „Z hanácké vesnice“ (III sv.)

Co pak se týče stránky zábavné, přinesl „Přítel domoviny“ v 6 svazcích svých povídek 12, hodnoty arci nestejné. Některé z nich jsou opravdu krásné a zasluhují doporučení nejvřelejšího, jiná však zase jest věru celé té sbírce jenom na škodu. Máme-li pak o směru povídek těch v tomto prvém ročníku obsažených povšechný podati soud, pravíme, že jest směr jejich dobrý a chvály hodný. Jsouť většinou povídky tu obsažené psány slohem populárním, lehkým, snadno srozumitelným, ano mnohé z nich mají kromě toho do sebe i cenu mravní, nesouce se směrem nepochybeným, buď aby lidu našemu ohyzdnost nectnosti před oči stavěly, nebo v něm ducha národního budily, ku práci ho povzbuzovaly, ku pravému sebepoznání vedly atd. A co zvláště poznamenati ještě dlužno, jest to, že většina článkův a povídek tu obsažených spadá obsahem svým do památných našich let osmačtyřicátých.

Tím zajisté že jenom nemalý vděk způsoben mladší generaci, jež vždy s jakýmsi napjetím a podivem naslouchává vypravování lidí starších a dob těch znatelův, a s radostí všeho se chápe, co třeba sebe menší zvěsti podati jí může o době studentského nadšení a politického rozechvění. — Nejlepší povídkou jest bez odporu Koblížkova: „Konstituce v horách“ (sv. V. a VI.), k níž druží se ihned Elišky Krásnohorské: „Zemský ráj“ (sv. V.) a pak povídka Bystřinova: „Z hanácké vesnice“. Pěkné jsou též drobné obrázky Irmy Geislové: „Lid na železnici“ (sv. III.), Světlé: „Satanáš“ (sv. II.), Terezy Novákové: „Na saních“ (sv. V.), Frant. Chalupy: „Dítě“ (sv. III.), Řezníčkova povídka „O Viktorce“ (svazek VI.), Podlipské: „Panímámin duch“ (sv. I.) a Arbesovy: „Dva barikádníci“ (sv. IV.). — Ve II. svazku však nalézá se vedle vřele psané upomínky Karoliny Světlé, pěvci našemu — Hálkovi — věnované, též povídka, jež mimoděk vybízí každého, aby upozornil vydavatelstvo „Přítele“, by dbalo pilně ku svému vlastnímu prospěchu dokonalého výběru. Jest to povídka J. K. Pohorského: „Uvadlé květy“.

Pan spisovatel chce totiž býti, jak se podle všeho zdá, jedním ze stoupenců našeho Třebízského, což ovšem jest v našich dobách jenom chvály hodno. Psáti tedy v duchu Třebízského jest doporučitelno a je to též možno, ale také formu jeho chtíti si přivlastniti, to doporučitelno není, poněvadž jest to vůbec nemožno. Neboť napíše-li někdo několikráte po sobě „tenhle, tahle, tohle“, vynechá-li hodně často ve větě sponu, začíná věty s „však“ nebo „ani“ atd., ten

ještě nepíše jako Třebízský, nýbrž tím kráse svého vlastního slohu jenom škodí. A potom ne vždy a všady horlení se hodí! Třebízský horlí ovšem mnoho a mnoho, ale v čas. Pročež méně immitace a více vlastní, vrozené, samorostlé dikce; ať natrhá nám pan spisovatel ještě hodně lístků z dějin českých, ale ať jsou to vždy již jenom lístky barvy přirozené, vlastní, a ne cizí, vypůjčenou barvou natírané.

Končíce již tuto povšechnou a krátkou recensi prvního ročníku „Přítele domoviny", kterýž 17 různých článků, statí a povídek nám přinesl, vznášíme ještě na vydavatelstvo „Přítele domoviny" žádost, aby věrno jsouc programu svému, dbalo opravdově při všem výběru co nejbedlivěji a nejpřísněji, aby snad nebylo lidu přiměšováno v potravu tu i látek nezáživných, ducha hubících. Budiž si jen vždy každé vydavatelstvo spisů pro lid dobře toho vědomo, že se tímto uvazuje v úkol neobyčejně těžký a nesnadný, a že podjímá se tímto práce, jejíž následky je zavazují ve svědomí. Jestiť zajisté dosah působnosti četby dobré i zlé nesmírný. Dobrý pak ten lid náš na mnoze jest až doposud toho náhledu, že všechno to, co tiskem vychází, ryzí pravdou býti musí, dokládaje vždy jako na důkaz oprávněnosti svého mínění, že by se to jinak vytisknouti ani nesmělo. Proto také vinu velikou, ba zrovna neodpustitelnou ten zajisté na sobě má, kdo na toto mínění lidu našeho hřeše místo pravdy lží ho sytí. — Vydavatelstvo „Přítele domoviny" měj tudíž vezdy pilně před očima účel svůj a hleď jen, ať jest vskutku lidu našemu četba, již mu podá, jenom ku prospěchu a užitku, ať jest mu každý svazek vždycky přítelem pravým, upřímným a neklamným.

Josef Tumpach.

Dědictví Maličkých

a jeho význam v naší literatuře pro mládež.

Uvažuje Václav Špaček.

(Pokračování.)

Svazky 11. a 12. obsahují „Putování do Svaté země" od kněze Jos. Boh. Bumby. Co mládež nejméně zajímá, bývají knihy věcně poučné, a mezi těmi na prvém místě cestopisy. Je to také věc velmi nesnadná, nakresliti malým čtenářům slovy něco, čeho oni ještě neviděli, tak, aby jako skutečné před sebou to viděli — a cestopis tuto vlastnost míti musí, má-li býti zajímavým. Není-li takto psán, darmo budeš dítě do čtení nutiti. Cestovatel po Svaté zemi užil ve spise svém pravého způsobu, který činí dílo jeho zajímavým. Vkládá vypravování o cizích krajích v ústa vypravujícímu strýci, jemuž dítky naslouchají. On vybízí je, by se jen zeptaly, kdyby ještě něčeho přály si věděti, a ony to rády činí. Student gymnasista také dokládá, čemu se byl naučil. Tím je cestopis P. Bumby již zajímavým, ale hlavně přispívá k zajímavosti jeho to, že vypravuje biblické příběhy, vížící se k místům, která právě líčí. Ovšem nevypravuje jich sám, ale vypravují je dítky jemu naslouchající, které se těší z toho, že mohou se pochlubiti, čemu se naučily z dějepravy. O místech, která připomínají významné události ze života Spasitelova, mluví spisovatel s velikou úctou a zbožností, která čtenáře mocně dojímá. Spis ten možno nazvati velmi zdařilým. Druhé jeho vydání vyšlo r. 1875.

Na rok 1869. napsal J. Dragoni-Křenovský povídku „Václav Němčický" a učitel Ant Dudek „Růženec". V povídce vylíčeny jsou příběhy chudého studenta, který jako zdárný syn ani úspěchy ve studiích ani přízní vznešených osob nezhrdá a blaho svých rodičů stále má na zřeteli. Ve druhé části vylíčen jest význam růžence a podáno poučení, kterak se růženec modliti máme. Spisovatel uvádí mimo jiné vznešené osoby, které růžencovou pobožnost konaly, a v rozjímáních vypravuje slovy tklivými příběhy ze života Páně a Matky boží. Povídka „Růženec útočiště v nouzi" jest velmi pěkná. „Růženec" ozdoben jest mnohými obrázky.

Podílem 14. (na r. 1870.) jest „Život sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda od Bohumila Hakla. Ve spise tom vylíčeny jsou zevrubně vychování, mládí a pozdější působení jmenovaných sv. apoštolů, jakož i nesnáze, které jim bylo vytrpěti. Způsob vypravování jest podobný jako ve spise „Putování do Sv. země", tedy vhodný a zajímavý. Spisovatel probral důkladně i vedlejší děje, pokud se života světců dotýkají, vypsal původ měst, kde působili a vylíčil původ, obyčeje a mravy různých národů. Kdo by, čta spis tento, na mysli měl pouze mládež školní, tomu zdálo by se, že měl se spisovatel poněkud omeziti u vypisování cizích měst a krajin, pokud jich není u vylíčení

života a působení sv. věrozvěstců nutně třeba. Avšak spisovatel chtěl zajisté podati dílo důkladné, a mezi údy „Dědictví“ jest i mládež 16letá — nehledíme-li ani k tomu, že i mezi dospělými jsou četní odběratelé knih. Nicméně bylo by s prospěchem vypustiti stručné dějiny Říma neb aspoň podržeti jen to, co nutně s rozvojem křesťanství souvisí. To jest jediná — nepatrná vada spisu Haklova. Že spisovatel hleděl vypravováním vzbuditi úctu ku sv. apoštolům slovanským a pravou zbožnost, netřeba připomínati. Než i cit pravého vlastenectví hledí vštípiti v srdce čtenářů: praví vypravující učitel k posluchačům: „Jste děti národu nejen našeho slavného, který honosí se sv. Václavem, Vojtěchem ...., ale jste děti a potomci též převelikého národu slovanského atd. A jinde: „Vědouce, že písmo slovanské od Cyrilla pochází, tím více bychom se jemu a tím raději učiti měli, poněvadž jenom na základě jeho a tím vzájemnou úctou a poznáním sv. apoštolů vzájemnost slovanská možna jest. — Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Bůh zajisté spojil nás Čechy s Moravany v národ jeden, máme jednu krásnou a spanilou řeč, jsme jedna krev, národ jeden.“ Četné výpravné básně o sv. apoštolech, jež spisovatel příležitostně uvádí, jsou čtenáři potěšením. A tak můžeme směle říci, že žádný český učitel nerozpakoval by se doporučiti mládeži spis Haklův. Pěkný spis tento byl však pro svůj slovanský směr ze školních knihoven vyloučen.

Podílem 15. a 16. jsou „Obrázy z přírody“ od Ant. Dudka, někdejšího učitele v Sluhách. V „obrázcích“ těch vypsal spisovatel nejzajímavější jedince ze tří říší přírodních a připojil ku každému obrázku mravoučnou povídku, kteráž by měla s předcházejícím obrázkem jaksi souviseti. Patrno, že chtěl obrázky své učiniti co možná zajímavými, věda dobře jako zkušený učitel, že obrázkům takovým zajímavosti velice je potřebí. Ovšem jest mezi články přírodopisnými a mezi povídkami vztah namnoze velmi nepatrný, avšak to není spisu ani dosti málo na újmu. Spisovateli nelze upříti, že dílo jeho bylo velmi pracné, a účel — poučiti a zároveň příjemně pobaviti, se mu podařil. Ve případných článcích pěkně jest ukázána moudrost a dobrota boží. Spis Dudkův zasluhuje vřelého doporučení. Třetí vydání vyšlo r. 1882.

Na r. 1873. napsal V. Arelt povídku „Otec a syn“, v níž podává pěkný příklad lásky synovské. Stručný obsah povídky té jest následující: Starý podomek Antoš, byv za noční doby dceruškou svého pána postrašen, hodil v rozčílení po strašidle sekerou. Uslyšev pak výkřik seznal, že je to děvče, a domnívaje se, že je snad zabil, uprchl a potuloval se v okolí, až jej zmořeného hladem a zoufalství a šílenosti blízkého nalezl šlechetný stařičký duchovní, který jej ve své faře ošetřoval. Zatím syn Antošův Vojtěch, pomocník zámečnický, opustil posavadní dobré místo a šel hledat otce, jejž brzy nalezl. Antoš však nemoha zapomenouti, co jej bylo potkalo, nevrátil se do vsi, ale odešel se synem do Vídně, kde se stal veřejným posluhou. Tu padlo naň podezření, že zavraždil bohatého cizince, i byl zatčen a ve vazbě stal se šíleným. Spisovatel líčí dále, jak Vojtěch stal se podomním obchodníkem, docházel noční dobou do podezřelých hostinců, aby vyhledal pravého vraha, což se mu také podařilo. I stal se, ovšem jen zdánlivě, spojencem spolku zlodějův a vrahův a také s nimi vykonal krádež — v domě svého pána. Povídka končí vypravováním, jak Vojtěch konečně druhy své vyzradil, když činili přípravy k zavraždění bohatého továrníka, a jak stal se brzy potom jeho zetěm. — Povídku tuto řadíme mezi slabší práce „Dědictví“ a to hlavně proto, že líčení života zhýralcův a zlodějů jest příliš podrobné (na 60 str.) Co se týče osnovy děje, zdá se nám býti pochybeno v tom, že nemohl vůbec vetchý stařec Antoš býti podezříván, že zavraždil cizince. Kromě toho bylo Antošovi dokázati pouze, že jistou dobu od cizince odešel a pak se již k němu nevrátil. Ovšem ukazoval na to, že v době, kdy vražda byla spáchána, on hledal byt zbloudilého chlapce, jejž nalezl plačícího na ulici. Mohl tedy snadně dokázati, že právě v tu dobu hocha do hostince přivedl, a to by jej bylo vysvobodilo. Spisovatel o tom však pouze praví, že soud Antoši nevěřil. Tendence povídky jest ovšem chvalitebná, spisovatel vylíčil pěkně synovskou lásku Vojtěchovu — ale v tom právě pochybil, že jej zavedl do peleší lotrovských a učinil zločincem — byť i jen zdánlivým. (Stařec Eleazar nechtěl ani zdánlivě přestoupiti zákon boží, a byl by tím život si zachránil). Takové vypravování snadno může nedospělého čtenáře svésti k domněnce, že k dosažení dobra může se i hříšná cesta zvoliti — a toho nechceme. Pěknou vlastností povídky Areltovy jest, že líčí kněze jako pravého lidumila, navádí ku zbožnosti, varuje od posýlání dětí na učení řemeslu do Vídně a p. (Pokračování.)

ROČNÍK II. ČERVEN. ČÍSLO 9.

VLASŤ.

Spisba slovenská.

Napsal Tóma Šmýd.

(Pokračování.)

Sem prináleží predovšetkým to jich pravidlo, pod'la ktorého vraj za mäkkymi súhlaskami: c, č, ď, j, ň, ř, š, ť, l', ž, v tvorení a ohybování slov len tyto tienké samohlásky: *e-ě-i-í*, môžu mať miesto, tak že keď Slováci a s nimi všetci Slovani (Rusi, Srbi, Horváti, Poliaci) užívajú *a* lebo *o*, jedine Češi dl'a svojej ponemčenej povahy kladú *e* lebo *ě*, a kde Slovani kladú *u* lebo *ú*, Češi vtedy užívají *i* lebo *í*; kde ale tamtí (Slovani) užívají zachované, slovanské, plnozvučné j a (я), j e (ѣ), j u (ю), Češi kladú *i*, *í* a zase len *i*; kde konečně Slováci majú *ä* (Rusi я), tam Češi píšú *ě*.

Ztadial pochádza potom to večné v češtine „é k á n í a í k á n í“, ktoré Slovanovi Nečechovi až nesnesitelno je na pr.: duše m. slovanského duša (душа), duši m. dušu (душу), duší m. dušou (душею). Krájeti (m. krajať), píti (m. pijať), bíti (m. bijať). Cizí (m. cudzí, ia, ie — чуждой), číti (m. čuť — чуть), jehně (m. jahňa — ягня), jev — jeviti (m. jav — javiť — явъ, явить), jesle (m. jasle — ясли), ječmen (m. jačmeň — ячмень), jih (m. juh — югъ), jinoch (m. junoch, junák — юноша), jitro (m. jutro — утро), již (m. už — уже), klíč (m. kl'úč — ключь), břicho (m. brucho — брюхо) atd.

Preto i dvojsmyslne znejú mnohé české slovesá neurčitého spôsobu, na pr.:

píti od piť a piať, žíti od žiť a žať (жить a жать); víti od viť a vjať вить a вѣять); klíti od kljať a kl'uť atd.

Pod'a toho kazidla píšu Češi všade íř na miesto slavianského i a r (ярь) na pr. malíř (m. maliar), palír (m. paliar).

Následkom tohoto kazidla reči sfušovali všetky skloňovania mien samostatných v d a t., l o k. a i n s t r u m e n t. o m, i a m (ямъ) na í m; och, iach (яхъ) na e c h, í c h; ami, iami (ями) na i m i zpotvořivše.

Stratili všeslovanské skloňovania mien statných vecného pohlavia na i e vychádzajúcich na pr. zření, vzdychání, přísloví atd.

majú u Čechov vo všetkych pádoch *í*, kdežto všetci ostatní Slovani skloňujú: vzdychanie-ia iu (дыханіе-я-ю-нѣмъ; зреніе-я-ю atd.)

Vyhodili zo svojej reči všeslov. ohybovania a skloňovania mien prídavných mäkkých na pr. na miesto: bož*i* — bož*ia* — bož*ie* (божій, божія, божіе, божіемъ atd.) píšú Češi vo všetkých pohlaviach a pádoch na *í* boží, boží, boží atd.

Pokazili a sfušovali časovania slovies, najme na *ím* vychádzajúcich, ktoré u nich treťú osobu množného počtu rovnakú majú s treťou osobou jednotného počtu k velikému pomateniu zmyslu na pr. on vodí a oni vodí; on činí a oni činí; on hovoří a oni hovoří na miesto slovanského množného počtu: vodia (водять), čin*ia* (чинять), hovoria (говорять) atd.

Takže na miesto: milu*jú*, píšú (пишутъ), žijú (живутъ), mijú (мѣютъ) Čechom je: milu*jí*, píší, ži*jí*, mi*jí* atd. (Srovnej, co dí Kollár o tom v Cestopise st. 194.—195.)

A práve toto odcudzenia, odslovanštenia češtiny, táto zaťatá *eeka* — *iíka* — *ouka* a *ržíko*mania česká, rázu a duchu Slovanstva tak odporná, nesnesitelná, zhnusená, nenávidená — to je tá závada a nepremožitelná prekážka sjednotenia literárneho medzi námi a Čechy. (Cf. Pohľady 1851. sv. III. st. 87—88.)

Dále pokračuje Paliarik rozhovorem tímto, v němž udává příčiny hlavité, proč Slovákům započali slovenčinou psáti; praví: „Jde nám teraz hlavne o prebudenia, oživenia povedomia národného v milom národe našom. Tento ale cieľ aj snadnejšie a istejšie dosiahneme kroz Slovenčinu.“

Literárné spojení s čestinou myslí sobě Paliarik takovéto: „Keď sme my (Slováci) tak uprimnú vôľu a ochotnosť k narádzanému spojeniu sa s Čechami prostredkom jednoho spisovného jazyka ukázali: nech že aj naši bratia Češi tuto našu ochotnosť vzájomne odmenia, úplným zavrhnutím toho slovenskému kmenu a celému Slavianstvu odporného, nesnesitelného iíka a eekania pravidla [1]), a na míesto toho nech prijmú naše zachované slovanské, blahozvučné formy tvorenia a ohybovania slov: potom my tiež to, čo v češtine dobrého, slovanského, zachovaného sa nachodí, nám ale chybuje, do našej Slovenčiny uvedieme, vtelíme, prijmeme.

Za čistoslovenské formy bojuje život a všeobecná žiadosť kmena slovenského, bojuje pravda filologická a analogická všetkých ostatních nárečí slovanských, bojuje organická a aesthetická jejich prednosť — bojuje konečne sám Čechov „Královdvorský rukopis.“

Že češtiny Slováci naprosto nezamítají, dotvrzuje Paliarik: Studium češtiny nám škodiť nemôže. A mládež naša bude vedeť z češtiny, čo v nej slovanského, dobrého, zachovaného, zošlechteného sa nachodí — sebe osvojiť a privlastniť. My nesmieme žiadným slavianským nárečím pohrdať, tým menej nám najbližším českým.

[1]) Čechové sobě to ani jen představiti nemohou, jakovou bolesť slovenským uším to iíkání (a eekání) působí (Cf. Kollár v cestopisu str. 211.) K tomu Slovák připisuje: „Pozn.“ Kollár a Paliarik hovoria tu o svojich ušiach. Jste že je to nedokonalosť, ale nie tak vôbec Slovákovi nesnesitelná.

A čo som tu ohnivejšie, ostrejšie proti češtine napísal, to necieli k zhňuseniu českej reči, lež jedine k zhňuseniu toho, čo sa v nej pokazeného, odslovaňšteného nachodí.

My nechceme, nesmieme svätý sväzok lásky s bratmi našími Čechami pretrhnúť: ale ani ím k vôli život kmena nášho udusiť. — Všetko ím dáme: srdce, podporu, lásku bratrskú: no našú slovenčinu tu dať im nemôžeme. — Ba i tú sme ím už z lásky obetovať hotovými sa ukázali, ale pod výminkou vzájomnosti obetí. —

Vidíme, že by to naša záhuba, naša smrť bola, bo slovenčina je život náš, je spasenia kmena nášho. Bez slovenčiny Slovák prestáva byť Slovákom, v slovenčině sa cítí Slovenom, Slavianom. (Cf. Pohľady tamže st. 91—95.)

„Uverte im bratia, že nemôžu ináč robiť, ak len chcú prospešnými sa stať viac svojmu, ako Vášmu kmenu. — Kanálom slovenským oni prelievajú obživenie duchovné do národu slovenského.“ (Dohnány historia st. 141.)

U mňa bol a bude (za Slovenčinu) dôvod: „Slovák vo svojej predtisícročnej a terajšej povinnosti všeslovianskej a jaký on, taká i jeho reč t. j. slovenčina sama za sebä. Keď sä Slovák zadá, zadá i túto, keď túto zadá, zadá i sebä; a potom či v ktorom inom kmenu sä najde, to je iná otázka“ (Hodža Větín st. 58.).

Co jiní pravili o slovenčině.

Kromě Jungmanna a Šafaříka, o nichžto jsme hore zmínili se při „Hlasech“, vyslovili své mínění ještě jiní závažní spisovatelé čeští o slovenčině přímo z lidu vzaté. Dobrovský pravil: Das Slovakische leistet ungemein gute Dienste in Erklärung der bereits in Böhmen veralteten Wörter (Slavin 1808 str. 217.) a opět: Das Slovakische würde ohnehin, wenn man geringe Verschiedenheiten der neueren Sprache weniger beachtet, mit dem Altböhmischen zu einer Mundart zusammenschmelzen (liter. čes. 2. vyd. 1808.)

Hanka napsal Dr. L. dne 19. dubna 1846. tento list: „Die Trennung der Slovaken ist nichts Neues, sie wurde schon gegen das Ende des vorigen Jahrhunderts durch Fandli und Bernolák bewerkstelligt. Die Protestanten, welche noch die Brüderbibel an Böhmen hielt, haben ihre Aufgabe in der schrecklichsten Epoche der böhmischen Literatur (1622—1780) ruhmvoll gelöst, und die böhmische Schriftsprache, welche ohne ihre Thätigkeit gänzlich ausgerottet gewesen wäre, gerettet, und uns in Form und Geist erhalten.

Die Böhmen sind ihnen, besonders dem gelehrten Bél sehr viel Dank schuldig. Jetzt waren sie nicht mehr so thätig, und die Böhmen verlieren Gottlob nicht so viel, als man glaubt. Der Absatz der böhmischen Bücher nach der Slovakei wird dennoch, wenn nicht grösser, wenigstens derselbe bleiben, weil es für Jene, die sich weiter ausbilden wollen, Noth thut.

Gut ist es, dass sie aufgewacht sind; wenigstens werden sie den gemeinen Mann etwas aufkläreu, von dem man bei

ihrem Mangel an Schulen die Erlernung des Böhmischen nicht fordern darf. Ueberhaupt gewinnt die Sprachkunde dabei, wenn dieser Dialekt aus dem Munde des Volkes auf Papier kommt, der bisher wenig bekannt war. (Hurban vyňatek str. 61.).

Moravské Noviny v č. 2. r. 1852. odporoučely Slov. Pohľady, aby se hojně na Moravě čítaly a odbíraly, pravíce: Jsme i my proti pravopisu v tomto spisu užívaném, avšak časopisem pouze jen za tou příčinou opovrhnouti, jest nedůstojné pro Slovany. — Snášelivostí více ku konečnému sjednocení a ku vzájemnosti přispějeme, než-li hrdým aneb hloupým stavěním se, jako by tento časopis na světě nebyl.“ [2]) K čemuž Hurban dokládá: „Tak je — a tak má byť, bratia naši drahí! — My nemôžeme za to, že slovenský národ najlepšie sa môže a chce vzdelávať len vo svojom od vášho len málo odchylnom nárečí. Uznajte teda naše položenie, — uznajte naše služby Slovákom bezprostredne a Slovanom prostredne užitočné. — Po tejto ceste ideme lepšie k jednote — ako keď dajedne české redakcie ani len časopisy svoje s naším si vymienať nechcú. (Pohľady 1852 č. 3. str. 36.).

V nejnovější době pak náš chvalně zmiňovaný Rudolf Pokorný, jenž názorem na cestách seznal život slovenský, takto se vyjadřuje o slovenčině: Bernolák prvým vystoupením stal se miláčkem národa. Spisovatel za spisovatelem jevil se udiveným zrakům českým. Před zvukem slovenského varita (J. Hollého) zatichly „české“ písně Kuzmányho, Škultéty-ho, Karla Štúra, Sloty-Rajeckého, Godry, Želly atd., nemohouce se povznésti pro obtíže jazykové — jako volná, pracně neskládaná píseň domácí. — Tak bylo do r. 1844. Do té doby marně evangelíci namáhali se zadržeti odštěpení od literatury české. — Boh. Tablic, Jiří Palkovič atd, ba ani Kollár se Šafaříkem nebyli s to, aby udolali nový ruch. — Obě strany (katolíci spojení s evangelíky) svorně pracovati začaly na nevzdělané dosud roli národní, a výsledek dnešní je dojista pro národ jejich čestný.

Přicházel básník za básníkem a ohnivým slovem slovenským, písní slovensky procítěnou volal lid k životu, pěl lásku ke krásnému Slovensku (Cf. Pokorný „Z Potulek po Slovensku“ str. 287—288.).

(Dokončení.)

---

[2]) Bylať tehda v Čechách taká roztrpčenosť na Slováky, že jejich podniku si nevšímali, ba urážlivé satyry na jejich slovenčinu skládali, hlavně Havlíček, nač si Hurban ztěžuje (Cf. vyňatky str. 56 a str. 61.). — Jakýsi Lambel, chtěje Štúrovčinu persiflovati, z české písně: Kočka leze dírou atd. udělal variace: Kuočkuo luozuo duoruo, puod voknuom a t. d., kteréžto variace ve všech vokálech provedl.

Vdova.

Nad prací schýlena, ač namáhavě dychá
nemocí stížena, při chabém lampy lesku
ve chvatu zimničném, bez pláče, bolu, stesku
bdí dlouho do noci, jež krajem kráčí z ticha.

V té nuzné prostotě, jež neví slova lichá
co jsou, co podvod, klam, jež žití hyzdí stézku
od smrti manžela, jenž jistě na nebesku
jí žehná v práci té, tak denně sedá tichá.

Jen časem povstane a tichým, volným krokem
se blíží k postýlce, jež nuzná v koutku stojí
a skoro bez dechu se zvolna nad ní sklání . . .

Dvé andílků tam spí. O, jak tu kmitne okem
jí paprsk radosti a v blahém usmívání
mní bohatší se těch, již v zlata žijí zdroji.

Rudolf J. Bort.

Pasák.

Pasáčkovo srdce
veselé a skočné,
popěvky si spřádá,
sotva jaro počne.

Se skřivanem jásot
pod oblaky letí,
v bystřinách se koupá,
v lesní šumí sněti.

Pasáčkova píseň
zoru ze sna budí;
v sen ho kolébají
trylky z jeho hrudi.

Slunce ať ho pálí,
hrom ať slaví reje,
pasáček si zpívá,
pasáček se směje.

Co mu po všech lidech,
nezná zlého světa,
jemu píseň světem,
jež mu v srdci zkvétá.

Netíží mu vědy
nitro jeho prosté,
nejvyšší mu vědou,
co kol něho roste.

Největší mu vědou
starých kopců báje,
nejkrásnější básní,
která z lučin hraje.

Nejvábnější hudbou
jsou mu hlásky ptačí,
nežádá si více,
to mu k blahu stačí.

Žádných potřeb nemá,
spokojí se s málem;
halena sic chudá,
přec on tady králem.

Bujné písně v hrdle,
pružný bičík v pěsti . . .
. . . Závidění hodno
pasáčkovo štěstí.

Fr. Sucharda.

Volné listy,

k nimž látku sebral na Parnasse českém a ještě jinde Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Genius a cultus genia.

Motto: „*Nos dieux sont les grands hommes. Nous adorons le Genie*“. (A. Comté).

„*Ein Werk des Genie's ist kein Ding zum Nutzen. Unnütz zu sein gehört zum Charakter der Werke des Genie's, es ist ihr Adelsbrief*“. (Schopenhauer.)

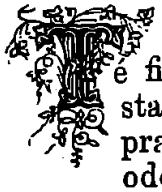

é filosofii uvěří člověk rád, která vyhání Boha a na místo jeho staví milé každému „já“, dí P. Roh a zkušenosť mu dává za pravdu. Byl-li vítán s radostí již mravoučný system Shaftesbury-ho ode všech těch, kteří neměli žádného náboženství positivného, proto že dle něho „může“ býti člověk „zbožným“ a ctnostným, aniž by věřil v Boha: tož musil býti s tím větší ochotou od téhož druhu lidí přijat system Kantův, proto že v něm byla ještě ostřeji vyslovena myšlénka o autonomii lidského ducha. Učení Kantovo, že prý člověk nemůže žádných jiných míti povinností než-li k člověku, jest vlastně jádrem a obsahem toho, co se rádo nazývá „moderní myšlenkou“. Kant ovládá skoro veškeru ethiku filosofickou a jeho „náboženství v mezích prostého rozumu“ stalo se, jak dí protestant Adolf Wutke, katechismem rationalismu; uvěřit člověk rád nauce takové, která hlásá, že jenom jednání dle vlastních zákonů jest mravně dobré, proto že jest to pro život praktický velice pohodlné. Poslouchám-li totiž rozkazů svého praktického rozumu, poslouchám proto, že se mi tak líbí, a moje ctnosť jest čirým egoismem; nemám-li však chuti a nechci-li těchto rozkazů poslouchati, není příliš zle, vždyť se mohu sám, jakožto svůj vlastní zákonodárce, od této povinnosti dispensovati, obzvláště jsem-li člověkem nadaným, vzdělaným neb výše postaveným. V praxi jednávali beztoho mnozí již od pradávna tak, jako by byla dvojí morálka, dvojí zákon mravní: jeden pro děti, druhý pro dospělé, jiný pro vzdělané a jiný opět pro nevzdělané. Z praxe se vyvinula konečně theorie o dvojím mravním zákonu, z nichž jeden — a to mnohem přísnější — platiti má pro děti a lidi nevzdělané, druhý pak — mnohem mírnější a pohodlnější — pro lidi vzdělané a duševně nadané. V době staré hověli tomuto svůdnému názoru četní stoikové, učíce, že si „moudrý“ všecko smí dovoliti, neboť jeho vyšší poznání povznáší prý jej nad předsudky hloupého lidu. Tak učil výslovně filosof Theodor, zvaný „bezbožec“ (Diog. Laert.), jemuž přizvukoval stoik Karneades. V době novější byli to hlavně Montaigne a Charron, kteří tento system o dvojí morálce dále vyvinuli, učíce, že prý morálka veřejná musí míti širší hranice než morálka privátní. Nyní má tento system mnoho přívrženců mezi filosofy i nefilosofy, básníky i nebásníky, ano i mezi těmi, jimž se v našem jazyku neprávem říká „nábožné“ pokolení [1]). Z počátku se chyby a výstřednosti lidí nadaných, geniů,

[1]) Název ten vznikl nesprávným překladem slova „devotus“ ve známé církevní modlitbě.

filosofů, silných duchů, žen „velké vášně“, jak jistý básník překládá francouzské: „femmes à grandes sentimens“. alespoň ještě omlouvaly, přičítaly se na vrub jejich slabosti neb horkokrevnosti, nyní však se pro ně žádá zvláštní výsada, zvláštní privilej, jímž se jim dává dovolení ke všemu a všecko jejich jednání se již předem schvaluje a mimo to ještě zvláštní odporoučí úctě. Ještě za prvních dob činnosti Götheovy říkávalo se, že prý je genius missionářem pravdy a proto že nesmí co do mravnosti posuzován býti přísně. Genius se tenkráte spokojoval tím, že zákony mravní směle přestupoval, že rukou odvážnou trhal všecka „pouta“, kteráž mu překážela v bezuzdném žití. Genius Göthe vynikal ve Výmaru v mladších svých letech nad všecky jiné nejen svým nadáním, nýbrž i svým životem více než rozpustilým, tak že o něm sám Wieland napsal — (a ten to s mravností jistě nebral přísně) — že jím čerti šili a že svým životem velmi mnohým dával pohoršení [2]).

V letech pozdějších považoval to však „olympický“ Göthe za zcela přirozené, když genius nešetří mravních zákonů, ale přece ještě nežádal výslovně, aby nemravnosť jevící se ve spisech nebo životě toho kterého genia p ř í m o se schvalovala a velebila [3]). Ale brzy došlo u filosofů a aesthetiků německých i taky k tomu. Nejostřeji ze všech vyslovil se v této příčině filosof Schopenhauer, jenž takto napsal: „Člověk genialní, vzdělaný, stojí ku mravnosti zcela v jiném poměru, než člověk obyčejný, nevzdělaný, prosaický. Tento jest ovšem jakožto člověk všední, jakožto fabriční zboží přírody vázán na zákon. Tento lidský vrak, duchaprázdný jak už jest, nepřivede to nikdy nad práci a povinnosť a nad abecedu ctnosti“! — Mravní život člověka závisí prý zcela na jeho nadání a na jeho schopnostech; člověk nadaný, člověk genialní nemůže prý ani býti jinakým než-li nemravným, učil nejenom Arthur Schopenhauer, nýbrž již Marc Aurel a po něm Owen, Hume, (ba nepřímo i Kant), a mnozí jiní; kárati jej proto, bylo by prý rovněž tak marné a nesmyslné, jako kárati člověka proto, že mu zapáchá z úst, — napsal Marc Aurel. — Od těchto zásad nebylo ku přímému oslavování a velebení všech výstředností, jakýmž hoví genius, již příliš daleko. Horlivým přičiněním některých filosofů a aesthetiků zavznělo záhy skutečně heslo: geniové jsou heroové v umění i v ctnosti; genialita je ctností nejpřednější [4]), nebo genius povznesl se už dávno nad abecedu ctnosti. Zákon mravní platí mu jen potud, pokud on chce.

---

[2]) Psalť Wieland Merkovi 24. července 1776: „Göthe hat freilich in den ersten Monaten die Meisten (mich niemals) oft durch seine damalige Art zu sein scandalisirt, und dem Diabolus p r i s e über sich gegeben.“ Göthe sám praví, že je to k neuvěření, co všecko tropil. Deník Göthe-ův, kdež bylo věrně zaznamenáno, co jedl, co pil a mnoho-li pil, co myslil a básnil i co činil, byl po dlouhá léta pečlivě uzamykán; teprve před nedávnem oznámeno, že prý jest „nalezen“, t. j. z úkrytu vytažen.

[3]) V řeči, již měl v logi svobodných zednářů na počesť zemřelého „bratra“ Wielanda, pravil mezi jiným: „Ein Mann von Talenten, aber predige er auch noch so sehr das Gebührende, wird sich doch manchmal versucht fühlen, die Linie des Anständigen und Schicklichen zu überschreiten, da von jeher das Genie solche Wagstücke unter seine Gerechtsame gestellt hat.“ (Viz Dr. Seb. Brunner l. c. III. 97.).

[4]) Rothe uvádí ve své „ethice“ následujících čtvero ctností základních: Genialität, Weisheit, Originalität und Stärke.

On ví, že jest božským, že musí zlomiti každou hráz, překročiti každou hranici, neboť co božské jest, netrpí hrází, netrpí omezení (Viz Haym, Die romantische Schule). Proto praví též náš český básník v nadšeném článku o Viktoru Hugovi: „Romantismus, který tak vítězně zahájil Hugo, jest manifestací slavnou proti každému poutu, kterým svírá a omezuje se umělec ve tvoření svém, jest rozšířením hranic a mezí umělecké práce, jest vyznáním svobody, je revolucí myšlénkovou i formální zároveň. Při zahájení tohoto boje veden útok na banalnosť, prostřednosť, faleš a všednosť, na vše, jak Göthe kdysi tak trefně vyslovil, co nás tísní: na sprostotu“ (Vrchlický, Zl. Praha 1885 č. 10.). Ano, při zahájení tohoto boje a ještě více později veden jest stále smělejší útok na všecko, co „tísní“, t. j. na zákon mravní, na positivné náboženství a na banalnosť a všednosť jenom potud, že věci banalní a přes příliš „všední“ podávány jiným, rafinovanějším způsobem; na opravdovou „sprostotu“ však útok veden nebyl, a lidmi takovými, jakým byl Hugo, ani veden býti nemohl. Vrchlický si to bezpochyby spletl a místo co měl napsati: na náboženství křesťanské, na kněze katolické, na církevní řády, na mravnosť a čistotu srdce v e d l V i k t o r H u g o *sprostý „útok“* [5]), napsal pěkně „eufemisticky“, že jest veden „útok na — sprostotu“.

Praví-li však mimo to přední básník náš, že společně s mnohými soudruhy i on bojuje pod praporem Hugovým, „který má za heslo neobmezenou volnosť v umění a stále tíhnoucí let k idealu“ (ibid.), dáváme mu v tom ochotně a rádi úplně za pravdu, jenom že se m u s í p o j e m i d e a l u h o d n ě *snížiti* [6])! Bojovníků takových jest nyní mnoho, za to však též pravé poetické idealnosti příliš málo.

Dí-li tudíž Gervius ve svých dějinách novější básnické literatury německé: „Žádný znamenitější muž neobjevuje se v naší literatuře (básnické), jenž by byl úplně neodhodil pouta positivného náboženství“ (II. 329.) a touží-li na to, že krásná básnická idealnosť v letech posledněj ších velmi málo našla pěstitelů: musíme mu bohužel dáti za pravdu a ještě dodati: tak tomu bylo a jest nejen v Německu, nýbrž i jinde pouze s tím rozdílem, že jsou jinde jako na př. u nás v Čechách výjimky od této these mnohem řidší a vzácnější než v samém Německu. Zato však též básnictví v době novější až na řídké výjimky valně pokleslo, nikoli z nedostatku mužů básnicky nadaných, — nebo těch jest dosti, — nýbrž jenom proto, že se básníci mylně domýšleli, že mohou zavrci všelikou autoritu, veškeren

---

[5]) Až nám bude mluviti o humanismu, podámě k těmto slovům svým z básní Hugových přesné doklady.

[6]) Tento básník náš béře slovo i d e a l rovněž tak často a zbytečně na darmo, jako druhdy Voltaire slovo „tolerance“ Tento „znamenitý“ bezbožec francouzský, byv do úzkých vehnán, dělal se nábožným, odsuzoval nevěru ostře a trefně, mluvil velmi pěkně o toleranci čili náboženské snášelivosti, ale n i k d y n e ř e k l, c o ž e s i t o u t o „t o l e r a n c í“ m y s l í. Jest však známo, že potakoval velice ochotně Bedřichovi II., králi pruskému, jenž chtěl v prach zašlapati církev katolickou a jenž buď sám vymyslil aneb aspoň podnět dal ku vzniku tajemné zednářské formule: „Ecrlinf“ (Écraser l'infâme — zničte ji nestoudnici!) Podobně si vede přední básník náš, mluvě neustále o „idealu.“ — Proč nám nedá svého idealu přesnou definici?

náboženský i mravní podklad a že jim postačí pouhá — „humanita“ [7]), pouhá lidskosť čili spíše: člověk ve svých různých vztazích ku společnosti a ku přírodě, ale beze vší víry v Boha a zákon jeho. Víra v Boha a zákon mravní nebyly sice hned „a limine“ zamítány, nýbrž byly šetřeny, ale jenom potud, pokud se jich dalo vhodně užiti jako štaffáže; kde však se zdály básníku překážeti, jej ve tvorbě jeho omezovati, byly zamítány bez milosrdenství, i přes to, že se zdravý lidský rozum proti tomu vzpíral a k tomu ukazoval, že kde není mravnosti, nemůže též býti pravé krásy. „Náš rozum nám sice praví, že kde si smyslnosť a mravnosť odporují, nikdy nemůže býti krásy; ta že jenom může býti tam, kde rozum a smyslnosť v souladu jsou“, tak přiznávají se Schillerem mnozí, ale hned se zároveň s tímtéž Schillerem slavně ohražují proti tomu, že by nesmělo od tohoto pravidla býti výjimek a že by se mělo šetřiti všude mravnosti, řkouce: „ale genius se svou neskrocenou obrazotvorností nedá se nikdy poutati rozumem a mravností. Musíme tudíž připustiti, že si aesthetické a mravní stanovisko úplně překážejí, že jest předmět tím neaesthetičtější čím jest mravnější“ (Schiller, Über das Pathetische).

Schillerovi ochotně přizvukuje Francouz Montaigne, řka, že se s myšlénkou, že zřetel mravní ustoupiti musí aesthetickému, tím spíše musíme spřáteliti, jelikož prý „nouze genia někdy dohání, aby užil špatných prostředků.“ Aesthetikové pak poučují nás, že prý „umění jest samo sobě cílem“ a proto že nemusí žádných jiných dbáti zákonů než pouze aesthetických, což ovšem není pravda, jak budoucně krátce vyložíme. (Pokračování.)

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Pokračování.)

Pámátka Bol. Jablonského.

IV.

„Již konec všem mým bolestem,
již mne nic nezabolí;
již kráčim k nebes výsostem,
opouštím zemské doly.
Ó anděle, ty strážce můj!
teď duši moji ochraňuj,
ať si ji Bůh vyvolí.“

Básně B. J. str. 278.

Boleslav Jablonský svým čarovným duchem básnickým, neúnavným přičiněním ve prospěch blaha lidu obecného a svým neúhonným životem pojistil si památku v srdci národa českého na věky. Rozhlédneme-li se po národním, společenském i literárním životě

[7]) Die grosse Geitesverwirrung vieler germanischer Liederfürsten bestand darin: dass sie meinten, mann könne mit aller Auctorität, mit aller dogmatischen Basis der Religion und damit zugleich auch der Moral aufräumen, — vor den patentierten Leiermännern des deutschen Parnasses müsse aber beständig taschenmesserartig zugeschnappt und dieselben nicht nur mit aller Achtung behandelt, sondern auch mit aller Verehrung angeräuchert werden“ (Dr. Seb. Brunner, Hau- und Bausteine II. 33.).

českém, shledáme toho důkazy nejedny. A způsob, jímž jméno Jablonského dnes mezi námi září, jest mnohobarevný, i slibuje do budoucnosti ještě větších rozměrů a krásy. Můžeme tudíž bezpečně mluviti o posmrtnosti Boleslava Jablonského, neboť jméno toto kouzelné nevymizí ze rtů českých nikdy, dokavad srdce česká na světě bíti budou! A písně jeho? — ty ozývají se v českých chrámích v plné své velebnosti z úst lidu i mládeže útlé, nadšených tou písní stejně vznešenou jak jímavou; ony zvoní po síních uměleckých při koncertech, unášejíce posluchače něžnými, sladkými písněmi milosti; ony vyskytují se při tichém krbu domácím, v rodině, jsouce oblíbenými deklamovánkami nebo čtením rozkošným, ony rozléhají se na poli při práci českých rolníků, oživujíce tu přírodu, kterou básník opěvoval. Zdaliž pak tedy nevnikla slova Jablonského do *veškerých* vrstev národa! Požehnaný to básník! a věru od Boha národu seslaný!

Ukázati ke způsobu, kterým jméno Boleslava Jablonského mezi námi žije, budiž úkolem tohoto posledního oddílu našeho vypravování.

I. Literatura Boleslava Jablonského.

Vlastní a nebynoucí věstkyní památky našeho pěvce oblíbeného Boleslava Jablonského jest literatura česká.

V následujícím seznamu uvádíme přehledně vše, což Jablonský psal, a vše, což o Jablonském psáno bylo:

Literární plody Bol. Jablonského.

Spisové: Försterovo Navedení k generálnímu Basu. Přeložením Eugena K. Tupého. Tiskem Jana Spurného. V Praze. Nákl. a k dostání u Marka Berry. R. 1835.

Slova vděčnosti a lásky, od rozličných spisovatelů. Sebral a rozmnožil Karel Tupý. Tiskem Jeřábkové. V Praze. Roku 1836.

Básně Boleslava Jablonského v sedmi vydáních:

I. roku 1841. tiskem u Spurného, II. roku 1846. tiskem u Spurného, III. roku 1856. tiskem u Spurného, IV. roku 1864. tiskem u Jaroslava Pospíšila, V. roku 1881. tiskem u Jaroslava Pospíšila, VI. roku 1883. tiskem u Jaroslava Pospíšila, VII. roku 1885. tiskem u Jaroslava Pospíšila.

Růže Sionská. Modlitební kniha pro vzdělané paní a panny. Od K. Eug. Tupého. R. 1844.

Vítězství kříže. Šestero duchovních řečí vzdělaných dle Jiřího Saffenreutra od Eugena K. Tupého, kněze premonstrátského na Strahově v Praze. Tisk a sklad Jar. Pospíšila. R. 1844.

Staročeské i novější písně, vyňaté z Růže Sionské, modlicí knihy Eugena Tupého. Nákladem Viléma Šťastného. R. 1844.

Drobné práce, jež obsaženy jsou v časopisech a spisech: Květech, Jindy a Nyní, Vlastimilu, Lumíru, Vesně, Časopisu kat. duchovenstva, Historii literatury české (od J. Jungmanna), kde nalézá se autobiografie Jablonského, Divadelních táčkách, Národu Sobě.

V rukopise nalézají se práce: Písně nadvislanské, svazek básní polských. Básně české, příležitostné, počtem 30. Hojný material k Brusu jazyka českého. Kázaní a řeči příležitostné v přehojném počtu. Česká grammatika ještě z prvních dob jeho literárního působení, právě tak, jako následující spisy: Německá mluvnice pro Čechy. Pojednání o hvězdářství. Zeměpis Čech pro školy (asi z r. 1833).

Literární práce o Bol. Jablonském pojednávající.

Barák Josef: O Boleslavu Jablonském. (Přednášky Josefa Baráka.) Benešovský Veselý J. J.: Nad hrobem slavíka. (Domácnosť č. 3. 1881). Dlouhý František: (Koleda č. 10, 1881). Domečka Ludvík: Příspěvek k životopisu Boleslava Jablonského. (Ohlas od Nežárky č. 33, 1882). Dudek Boh.: (Beseda Učit. č. 11, 1881). Dvorský František (Pokrok č. 91, 1881). Frič Coelestin: Boleslav Jablonský (Karel Eugen Tupý). Spisek o 72 str. V Praze, 1882, u Jar. Pospíšila, s podob. Bol. Jablonského, kněze přírody. (Domácnosť č. 4, 1881). Boleslav Jablonský, učitel lidstva. (Paedagogium č. 5, 1881). (Ženské listy č. 4, 1881). (Vlasť č. 6, 1881). Hovorka Fr. L.: U Boleslava Jablonského (Divadelní listy č. 7, 1881). Jankowski Czeslaw: Boleslav Jabłoński (Muzeum 15. Mar. 1881). Jelínek Eduard: Boleslav Jablonský (Slavín č. 10, 1881.), brožurka. Vzpomínka na Bolesl. Jablonského poslední návrat do vlasti. Spisek o 47 str. V Praze 1881, u Jarosl. Pospíšila. O Bołesławie Jabłońskim, przewiezieniu zwłok jego z Krakowa do Pragi i pogrzebie. (Kronika słowiańska 26, 5, 1881). Przyczynek do wspomnienia pošmirtnego o š. p. Ks. Eugeniuszu Tupym. (Kłosy). Kodym Fr. V.: Boleslav Jablonský, učitel mládeže. (Besedy mládeže). Spisek o 78 str., v Praze 1882, u M. Knappa, 28 kr. Kořínek K.: Boleslava Jablonského „Moudrosť otcovská“ (Literární listy č. 5, 6, 7, 8, 1881). Lešetický Vojtěch: (Jizeran a Koruna Č. č. 55, 57, 59). Mejsnar Hynek: Památce českého básníka Boleslava Jablonského. V Táboře 1881., u Nedvídka, 8 str. Mien J.: Karol Eugeniusz Tupy (Czas č. 55, 1881). Vydán samostatný otisk; Bol. Jablonski. (La Semaine 22. Apr. 1881).; (Messager de Vienne 1881., 15). Mokrý Otakar: Boleslav Jablonský. (Květy č. 4, 1881). Mukař Josef: Bol. Jablonský. (Světozor č. 12, 1881). Naučný Slovník: Tupý Eugen Karel. Neruda Jan: (Národní listy č. 51, 1881). Oštádal Josef: (Šumavan č. 14, 1881). Pukl Radoslav: O Bol. Jablonském. („Kres“ v Celovci 1884). Rull František: Příspěvek k životopisu Karla Tupého. (Ohlas č. 23, 1881). S. A.: Boleslav Jablonský. (Politik č. 71, 1881). St. K.: Boleslav Jablonský. (Bud. Zahrada, 15. pros. 1880). Turnovský J. L.: Z mládí Boleslava Jablonského. (Zábavné listy č. 13, 1881). Boleslav Jablonský (Pokrok č. 51, 1881). Uher Jan: (Naše Hlasy, č. 12, 13, 16, 17, 1881). Vinkler: Upomínka na Boleslava Jablonského. (Pšovan 13. března r. 1881). Zelený Václav: Bol. Jablonský. (Osvěta č. 4, 1881). Zenkl F. D.: (Český Jih, č. 26, 1881). —a: Návštěva u Boleslava Jablonského. (Čech č. 64, 1881). . . . ik: (Echo č. 54, 1881). —na: Vzpomínka na Bol. Jabloského. (Pokrok č. 62, 1881). Anonym:

O posledních okamžicích Bol. Jablonského. (Domácnosti č. 3, 1881). Upomínka na Bol. Jablonského. (Pšovan č. 5, 1881). Bol. Jablonský. (České Noviny č. 52, 1881). Krótkie wspomnienie o czeskim poecie Boleslawie Jabłońskim. (Przegląd Słowianski, 3, 81, 1881). Болеславъ Яблонскій. (Одесскій Вѣстникъ. 6, 3, 1881).

* * *

Budiž dovoleno pro úplnost přičísti sem ještě seznam básní, kterými se památka Boleslava Jablonského opěvuje:

Heyduk Adolf: „Památce pěvce Boleslava Jablonského.“ Křesynský Antonín: „Boleslavu Jabonskému“ (Světozor). Mejsnar Hynek: „Ke dni 13. března 1881.“ (Český Jih.) Miřiovský Emanuel: „Za Boleslavem Jablonským.“ Orlický Čeněk: „Sbor smuteční.“ (Nápěv od Bendla.) Pokorný Rud.: „Za Boleslavem Jablonským.“ (Paleček 19. března 1881). Sládek J. V.: „Boleslav Jablonský.“ (Lumír č. 7, 1881). Strahl Lud.: „Mánům Boleslava Jablonského.“ (Věstník „Štítný“ 1882). Stříbrodolská Božena: „Zvěčnělému pěvci Boleslavu Jablonskému.“ Anonym: „Boleslav Jablonský.“ (Domácnost); Nad rakví Jablonského.“ (Jednota divadelních ochotníků Kr. Hrad.); „Pěvec na hřbitově.“ (Ruch dne 15. března 1881).

2. Večery Boleslava Jablonského.

Důkazem, kterak velice byl milován náš básník od celého národa, jest ten neobyčejný počet slavnostních večerů po všech nivách naší vlasti k jeho poctě uspořádaných. Je to řada oslav, v měsíci březnu a dubnu téměř každého dne odbývaných.

V rodišti básníkově, Kardašově Řečici, oslaven byl, jak již řečeno, „Večer Boleslava Jablonského“ v den pohřební péčí spolku divad. ochotníků. — Dne 12. března pořádal Akademický spolek „Jizeran“ v Praze „u anglické královny“ přátelský večer, v němž redaktor Josef Barák přednášel o Boleslavu Jablonském. — Dne 12. března Akademický spolek „Hrvat“ měl dýchánek v „Nuselské pivnici“, při čemž promluvil o Bol. Jablonském Josef Kouble. — 13 března pořádala večer Liter. jednota v Jičíně schůzi s programem: 1. O životě a literárním působení Bol. Jablonského, promluvil Jos. Borč, učitel c. k. vz. školy. 2. „Tři doby země české“, báseň Bol. Jablonského, přednesla pí. Božena Kvapilová. 3. O některých pracích Sv. Čecha, podal JUDr. Adam Píčman. — 13. bř ez. uspořádal zpěv. spol. „Kollár“ v Poličce večer Jablonského. Jednatel uč. Ant. K. Víták přednášel o Jablonském. Na nadaci sebráno asi 15 zl. — 14. bř ez. zahájil Liter. odbor slov. čtenář. spolku v Brně činnost svou večerem Jablonského. K večeru tomu nakreslil malíř Šichan velkou podobiznu zesnulého básníka, která nad podiem byla umístěna a ověnčena. Slavnost zahájena mužským sborem „Vlasti“ na slova Jablonského. Na to přednesl prof. Nebuška proslov Jarosl. Tichého, který otištěn byl ve feuill. č. 61. „Mor. Orlice“. Jednatel prof. Dlouhý měl pak přednášku o žití a působení Jablonského. Konečně předneseny písně a deklamace. — 15. bř ez. zahájil dýchánkem na počest památky Bol. Jablonského Liter. spolek v Pardubicích činnost svou. Kratochvíl promluvil o oslavenci. — 16. března spořádala Živn.-čten. jednota v Hradci Králové slavnostní hudební

večer Bol. Jablonského, v němž učiněna i přednáška o životě a působení oslavence. — 19. b ř e z. Beseda v Poličce. Řed. V. Podhajský vylíčil život a působení oslavence jako básníka a buditele národnosti naší. Na nadaci Jablonského vybráno tu 25 zl. — 20. b ř e z. v Heřmanově Městci v klubu paní a dívek. Josef Plavec přednesl životopis a vylíčil zásluhy téhož národního pěvce. — 20. b ř e z. Pěvecký odbor řemesl. besedy v Jičíně společně s div. pěv. spolkem „Ludiší.“ Životopis oslavence přednesl Jos. Klos, učitel na městské dívčí škole. Na nadaci Jablonského sebráno tu 20 zl. — 20. b ř e z. Pražský dělnický klub. Red. Barák promluvil o životě, liter. činnosti a významu Bol. Jablonského. — 20. b ř e z. Beseda Měšť. v Prostějově. O životě a působení oslavence přednášel prof. Šach. — 20. b ř e z. Liter. spolek a obč. beseda na Smíchově. Přednášel V. V. Zelený. — 23. b ř e z. Liter. odbor čten. záb. spol. „Hálek“ v Praze (u p. Rosenberga v Jungmannově třídě.) Předseda odboru J. Janovský přednášel o Bol. Jablonském. — 24. b ř e z. Učitelská čten. jednota v Litomyšli. O životě a lit. činnosti Bol. Jablonského promluvil prof. Alois Jirásek. — 24. b ř e z. slavili občané v Klatovech památku Jablonského v hostinci „u slunce.“ — 24. b ř e z. oslavila Lomnice v Jičínsku v Občanské besedě památku Jabl., při které příležitosti promluvil JUC. G. Kreiml o životě a působení „Pěvce v cizině.“ Dále byly předneseny některé z jeho básní a zapěny písně na slova Jablonského. — 26. b ř e z. Občanská beseda v Táboře měla dýchánek, v němž přednášel prof. A. Červený „o působení a životě oslavencově.“ — 26. b ř e z. „Občanská beseda Německobrodská“. Rozpravu o životě a významě učinil supl. profesor Ant. Turek. — 26. b ř e z. v Měšťanské besedě v Klatovech. Jednatel prof. Jos. Ošťádal promluvil o životě a působení zemřelého básníka, po té pak přednášeny některé jeho básně. Přednášku prof. Jos. Ošťádala uveřejnil Šumavan, č. 14. — 26. b ř e z. Literární klub v Žižkově na Bezovce, kdež přednesl katecheta Jos. Houžvička životopis Bol. Jablonského. — 26. b ř e z. Měšť. beseda v Třebíči. Gymn. prof. Dr. J. Reichert vylíčil život, působení a zásluhy zemřelého básníka, klada zvláště za vzor vroucnou a nezištnou jeho lásku k vlasti. — 26. b ř e z. Zábavní výbor Občanské besedy v Sobotce. Alex. Bernard, posluchač filosofie, přednášel o oslavenci a věnoval při tom vřelou upomínku Tylovi, Hálkovi a Sladkovskému. — 27. b ř e z. Řemeslnicko-živnostenská beseda v Praze slavila „u modré štiky“ v Karlově ulici večer Jablonského, při čemž slavnostní proslovení učinil Josef Barák. — 31. b ř e z. ve Vlašimi přičiněním čten. spolku tamnějšího. Vondráček přednesl básníkův životopis. — 31. b ř e z. v Jilemnici Bohdan Tyšler, učitel v Martinicích, měl přednášku o Boleslavu Jablonském. Malíř, Josef Hrubý nakreslil k večeru tomu podobiznu Jablonského. — 1. d u b n a v Táboře podnikla Měšť. beseda. Pěvecký spolek, Hudební spolek a Divadelní ochotníci večer Jablonského, v němž o životě básníkově promluvil prof. H. Mejsnar. — 1. d u b. Měšť. beseda v Jindř. Hradci za spolupůsobení spolku hudebního, klubu citeristů, pěveckých spolků „Slávy dcery“ a „Černína“. Prof. V. Marek přednášel o životě a liter. činnosti Bol. Jablonského. — 1. d u b. v Jilemnici slavil výbor občanské knihovny přátelský večer. — 2. d u b. pořádána byla v Holešovicích hudební, pěvecká, deklamatorní a taneční zábava za spoluúčinkování 12letého virtuosa na

housle Frant. Hladkého ve prospěch Ústřední matice školské. — 2 dub. pořádán byl hudební večer v Sadské. Výtěžek připadl fondu Knihovny pro lid. — 2. dub. Beseda Občanská v Č. Brodě. Říd. uč. J. Jedlička promluvil o životě a působení oslavencově. Podobiznu Jablonského k večeru tomu nakreslil Jul. Gregor ze Žabonos. — 3. dub. Beseda Nymburská. V koncertní části účinkovali osvědčené umělecké síly Kar. Kovařovic a Ant. Sobotka z Prahy. — 3. dub. „Měšťanská beseda" v Sušici se spolkem pěveckým „Sv. Václav." Zvláštní proslov sepsal P. Mat. Dušek. Čistý výnos věnován nadaci Jablonského. — 3. dub. Divad. ochotníci v Lužci u Mělníka. Jednatel Občanské besedy F. Čáp st. přednesl slavnostní proslov. — 7. dub. Měšťanská beseda v Karlíně. O životě a působení Jablonského promluvil prof. V. Westfál a zpěv. spolek „Slávoj" přednesl několik zpěvů. — 8. dub. Československý spolek „Prokop" v Lubně spoluúčinkováním české kapely seegrabenské. — 9. dub. Čten.-ochotnický spolek „Sazavan" ve Světlé. — 9. dub. Liter. jednota „Řip" v Roudnici n. L. O literárním významu a životě Bol. Jablonského promluvil prof. Vařeka, načež střídavě přednášeny solové písně a sbory na slova Jablonského, jakož i významné básně z veršův jeho. Divad. sál „Řipu" ozdoben zdařilou podobiznou oslavencovou, kterou dle dobré kabin. fotografie černou křídou a těrkou dobře vykreslil akad. malíř Lindauer. — 9. dub. v Kostelci n. Orlicí pořádal pěvecký spolek „Bojan" večer Jablonského. — 9. dub. uspořádal spolek akademiků chrudimských schůzi na oslavu památky nesmrtelného pěvce Bol. Jablonského, o jehož básních i životě měl V. Kubelka přednášku. — 9. dub. Občanská beseda v Nové Pace. O životě a působnosti oslavencově přednášel c. k. adjunkt Topola. Na nadaci Jablonského sebráno 18 zl. 10 kr. — 9. dub. Sokol v Brandýse n. L. za spolupůsobení pěv. spolku „Bojan". — 10 dub. Literární spolek na Smíchově. — 10. dub. Beseda dělnická v Karlíně. — 12. dub. pořádala Umělecká beseda v Praze večer Jablonského v Měšť. besedě. Proslovení učinil starosta odboru literárního Frant. Dvorský. — 12. dub. výbor „Besedy v Král. Hradci. Ředitel učitelského ústavu Vojt. Lešetický podal život a působení našeho nesmrtelníka a přehled jeho literární činnosti a básní. — 18. dub. Občanská beseda na Skalsku. V koncertní části účinkovali Jos. Novotný, virtuos na harfu v Drážďanech, a F. K. Zentner, virtuos na flétnu z Prahy. — 18. dub. Občanská beseda v Heřm. Městci. Čestný člen red. Rud. Pokorný přednášel o liter. činnosti oslavencově. Malíř K. Krejčík provedl koncertní kresbu rozl. karikaturních obrázků. — 18. dub. sbor. učitelský v Bernardicích. O významě slavnosti, o životě a literární činnosti oslavencově přednášel učitel Alex. Skribány. — 18. dub. studentstvo sedlčanské v Sedlčanech. Slavnostní řeč učinil kand. prof. Fr. Táborský. — 18. dub. Divadelní ochotníci v Plaňanech. Přednášeno o životě oslavencově a o směru spisův jeho v literatuře české. — 18. dub. Spolek div. ochotníků v Rokycanech. — 18. dub. Dělnická jednota ve Slaném. — 18. dubna Měšť. beseda v Počátkách. J. Němec, posluchač filologie, přednášel o životě a působení oslavencově. — 18. dub. Měšť. beseda v Hoře Kutné. Rada dr. Lindner měl úchvatnou přednášku, v níž uváděl citáty z básní Jablonského, Hálka a jiných básníkův. Číslo toto bylo nejskvělejším celého večera. Koncertní kreslení

provedl učitel Svoboda z Kolína. V několika okamžicích vykouzlil věrný obraz pěvce Jablonského. — 18. dub. dramatický večer Jablonského pořádán na Opočně. Životopis ve stručném nástinu vylíčil MDr. Dvořák. — 19. dub. v Plzni literární spolek. — 19. dub. v Hlinsku. — 23. dub. v Telči na podnět akademiků pražských od klubu liter., společnosti divad. ochotníků, Občanské besedy a posluchačů vysokých škol pražských. — 24. dubna Česká beseda v Českém Dubě. — 24. dub. v Dobříši slavili studenti památku Jablonského. — 30. dub. Měšť. beseda v Kut. Hoře za spoluúčinkování spolků „Tyla“ a dámské jednoty pěvecké. — 30. dub. Občanská beseda Rychnovská na rozmnožení nadace Jablonského. Řeč o významě oslavence proslovil prof. K. Procházka. — 19. květ. Liter. spolek Plzeňský ve velkém sále besedy Měšť. Řeč o oslavenci přednesl JUDr. Fr. Wolf. — 31. květ. Čtenářsko-zábavný klub v Šlapanicích u Brna. Slavnostní řeč přednesl spisovatel P. Václav Kosmák, farář ve Tvarožné.

3. Jednoty Boleslava Jablonského.

K uctění památky Boleslava Jablonského povstali jednak ještě za živobytí, jednak po smrti básníkově tito spolkové, nesoucí jméno jeho:

Pěvecký spolek „Jablonský“ v Kard. Řečici.

Roku 1862. založen byl v Kard. Řečici spolek zpěvácký, jenž popudem Hynka Březiny, tamějšího důchodního, přijal jméno velikého rodáka svého — „Jablonský“. Roku následujícího 1863, kdy svěcen byl prapor spolkový, jehož kmotrou stala se comptessa Maria z Paaru, poslal Jablonský ku slavnosti této z Krakova telegram tohoto znění: „Bratři! Mečem zpěvu dobývejte pod novým praporem všech srdcí pro naši drahou vlast. Volám k Vám: Sláva světícímu knězi, matce praporu, sláva všem přítomným pěvcům a všem hostům. Na zdar! Jablonský“. Telegram tento přednesl uprostřed shromáždění předseda zpěváckého spolku Hynek Březina. Otec básníkův pak zatloukal jménem Jablonského hřeb s heslem synovým: „Nikdy slunce nezašlo, aby opět nevyšlo.“

Takto povstalý spolek zpěvácký v Kard. Řečici činil pokaždé svému protektoru Boleslavu Jablonskému dostaveníčko se zpěvy, kdykoli do rodiště zavítal.

Dne 28. října r. 1869. uspořádal spolek „Jablonský“ na počest přítomnému básníku dýchánek, při kterém účinkoval František Vodrážka, známý virtuos na flétnu. Na to vepsal básník do pamětní knihy téhož spolku následující slova: „Dne 28. října 1869. roku při zábavě zpěvohudební v Kardašově Řečici, zařízené pěveckým spolkem „Jablonský,“ slyšel jsem opět po 7 letech kouzelné zvuky, vyluzované z tajemných útrob fléty naším oslaveným krajanem-umělcem, Františkem Vodrážkou, a den ten zůstane mi se všemi účastníky té srdečné, ryze české zábavy po celý život můj v živé paměti. Boleslav Jablonský.

Ja Polak, Ty „Polak,“ [121])
obásmy Polacy;
Lecz zawsze będziemy
Rzeczyccy rodacy.
Zostajac wiernymi
Swéj drogiej ojczyznie,
Nigdy nie oddamy
Serc swoich niemczyźnie.

V Rzeczycy Kardaszowéj, dnia 29. pázdziernika 1869.

Ksiądz Eugeniusz Tupý,
proboszcz z Krakowa.

Roku 1872. odeslal Bol. Jablonský zpěváckému spolku do Kard. Řečice 1 skvostně vázaný exemplář svých nově vydaných básní. Na poděkovací dopis pěv. spolku odpověděl básník tímto telegramem: „Drahocenný přípis našeho zpěváckého spolku ze dne 25. srpna byl mi dnes doručen. Hluboký dojem učinila na mne nadšená slova vlasteneckých srdcí vašich. Vřelé díky za Vaši upřímnou lásku! Bůh žehnej snahám Vašim! Boleslav Jablonský“.

Patrno, že mezi spolkem a Jablonským byl styk velice úzký a srdečný. Onen vážil si protektora svého nade vše a nyní, kdy Bol. Jablonský nenalézá se více mezi živými, snaží se památku jeho slaviti způsobem rozličným.

Divadelní spolek ochotnický „Jablonský“ v Jindřichově Hradci.

Myšlénka zříditi v městě, kde Jablonský studia svá odbýval, divadelnickou jednotu, která by jméno slavného básníka nesla, vznikla v Měšťanské Besedě v Jindřichově Hradci a byla uskutečněna roku 1881., kdy dne 30. května odbývala se jeho první valná hromada.

Jednota „Jablonský“ jest velmi čilá a během svého trvání sehrala již přes 80 kusů divadelních se zdarem. Rozkvět jednoty ovšem podmíněn jest vytrvalou a uznání hodnou obětovností jindřicho-hradeckého obecenstva. Jednota podporuje v duchu svého oslavence všechny podniky národní a pěstuje pilně vzájemnost s ostatními spolky vlasteneckými v Jindřichově Hradci. K její cti budiž podotčeno, že odchovala již několik sil uměleckých, které na rozmanitých divadlech českých vystupují.

Památce Jablonského věnovala jednota všechnu pozornost. Dne 15. srpna 1882. účastnila se v plném počtu slavnostního odhalení pamětní desky Boleslava Jablonského a při slavnosti činně vystoupila. Dne 3. června 1886. u příležitosti sjezdu ochotnických jednot v Praze položila jednota „Jablonský“ věnec z národních navštivenek Jablonskému na hrob na Vyšehradě.

Jednota „Jablonský“ jest zakládajícím členem komitétu pro postavení pomníku Jablonského.

---

[121]) Slova „Ja Polak, ty Polak“ jsou žertovnou narážkou na Fr. Vodrážku, nynějšího purkmistra v Kard. Řečici, ježto se u něho říká obecně po domě „u Poláků“.

Beseda „Jablonský“ v Praze.

Tento spolek vznikl z původního zábavního spolku „Satan“, kteréžto nevhodné jméno zaměněno bylo po smrti básníka Boleslava Jablonského čestným jménem tohoto a dělí se ve dva odbory: literární a zábavný. Oba odbory jsou velice činné a snaží se oslaviti památku Boleslava Jablonského všemi způsoby a prostředky. Onať pečuje o to, aby hrob Jablonského v Praze na Vyšehradě nebyl opuštěn a nepřestává přátelsky vystupovati vůči akademickému komitétu pro postavení pomníku Jablonskému, nabízejíc mu ob čas vydatné pomoci, a to pořádáním veřejných zábav.

K uctění Jablonského podniknuty mnohé kroky. Mimořádná valná hromada ze dne 4. listopadu 1882. usnesla se, aby beseda postavila náhrobek Boleslavu Jablonskému na hřbitově vyšehradském. Ačkoliv byly již veškeré práce přípravné výborem vykonány, nebylo lze úmyslu tohoto provésti, ježto řád premonstrátský sám si účel tento položil za povinnosť.

Narozeniny Boleslava Jablonského dne 14. ledna, kteréž staly se znenáhla jakýmsi svátkem besedy, oslavovány jsou každoročně milým večerem Jablonského. Roku 1882. a roku 1883. přednášel v den ten o Jablonském Josef Barák, od roku 1884. J. Turnovský.

Beseda „Jablonský“ na Hradčanech.

Omladina hradčanská v Praze, jsouc na blízku řádovému domu, k němuž Boleslav Jablonský jakožto člen řádu premonstrátského přináležel, zanášela se dlouho myšlénkou založiti na památku strahovského slavíka na Hradčanech besedu „Jablonský“. V květnu roku 1885. přiveden byl konečně k cíli úmysl ten a první valná hromada v témž měsíci se odbývala.

Účelem jednoty jest šířiti osvětu, podporovati literaturu českou, a to v různých krajích a obcích království českého, pak pěstovati vzájemnosť mezi členy a život společenský v sídle besedy.

Dne 10. ledna 1886. rozdala beseda „Jablonský“ různým spolkům 70 zlatých a též na pomník Jablonského slušným způsobem přispěla. (Dokončení.)

Pro víru a vlasť.

Obrázek z dávných dějin moravských.

Nakreslil A. J. Dubec.

(Pokračování.)

V.

Předhradí úsobrněnské hemžilo se za jasného letního odpoledne lidmi různých krojů, kteříž však přátelsky prostranným kruhem se procházeli, tu hlasno tam opět tiše hovoříce. Dřevěná stavení v předhradí tak dlouho opuštěná zase plnila se obyvately. A posud jich přibývá, že úzká branka ve valu nestačí se ani otvírati. Z mužů každý ozbrojen a jílce mečů tu rybí koží potažené, a v široký oblouk vyvedené, jinde i stříbrem se třpytící, a zase tak zcela jednoduše příčkou a koulí na konci opatřené, vyhlé-

dají chvílemi z pod plášťů, jimiž muži jsou zahaleni. Předhradí podobá se táboru, v němžto jako před bitvou. A celá tvářnosť hradu tomu nasvědčuje. Na vysokých lavicích, jež táhnou se po vnitřní straně valu, procházejí se ozbrojené hlídky, bedlivě pohlížejíce dolů do kraje, kudy Svitava jako stříbrná páska se vine lučinami.

„Slyšíš, Sojáku," volal od branky hlídač na svého soudruha, jenž hleděl právě bystře s vysoké strážní lavice dolů do podhradí, „pokaždé, kdykoliv branku někomu otvíráme, srdce mi radostí až poskočí, že tolik ochotných hrdinů po naší vlasti; já jsem se málem začínal už domnívati, že všude budou pomalu usínati."

„Nevíš, že ku velikému dílu bylo potřebí veliké síly, a ta že po spánku u člověka největší? Ale nedočkavostí hořím, abychom vytáhli už jednou na Velehrad"

„Také já," odtušil vrátný.

„Ach, což tebe nemůže tak vábiti, proto že jsi ho posud nikdy neviděl; ale mně, brachu, div do pláče není, vzpomenu-li těch slavných dob za Rastislava a porovnám-li je s věkem nynějším," rozkřikl se potom Soják, hlavu, jež mu tíží téhle myšlénky nízko klesla, vzpřimuje, „vrátíme mu tímhle mečem všechnu tu slávu, všechnu, kdyby jenom vladykové neprodlévali." Hlídač u branky chtěl cosi starému válečníku odpověděti, když v tom zabušil kdosi znovu na dvéře. „Soják naklonil se přes srub, aby pohlédl na příchozí. „Otevř," volal potom dolů.

Závora povolila a brankou vjíždělo do předhradí osm mužů, kteříž ubírali se spěšně dvorem a vjeli pak do vlastního hradu. „Sláva Bohu", volal vrátný na Sojáka, „zase přibylo dobrých páží několik.

„Toho druhého v řadě jakobych byl kdesi viděl," děl zamyšleně Soják, „ale živou mocí nemohu sobě připomněti, kde to asi bylo." Znovu se zadíval za příchozími. Ti však už unikali zraku jeho za hradním valem, odkudž se rozléhal touže dobou veselý pokřik na přivítanou.

„Tedy vladyka," pomyslil vrátný; „vždyť jsem to mohl sobě hned pomysliti podle obrovské jeho postavy . . ."

Ve hradní síni uvítali veselými pozdravy Rokytenského župana Spytatu, jenž usmíval se mladickou rozkoší, kývaje hlavou na všechny strany. Vladyka Chotěvlad zavedl hostě na sedadlo. Potom usedl sám za široký stůl, kolem něhož sedělo už několik vážných starců. Župan Rokytenský Spytata jaksi nepokojně seděl na svém křesle. Bylo tu tolik známých a on byl by tak rád s každým sobě pohovořil. Však vážný okamžik bránil mu přece začínati veselé řeči. Vstalť právě Chotěvlad a pozdravil všechny shromážděné, znovu je vítaje pod svůj krov. Potom pověděl všem příčiny, pro kteréž se sem byli sešli. „Dávno víte, bratři milí," děl, obraceje oči po Mrakotovi, jenž vzadu kdesi se byl ukryl, „a jakož vám věrně byl pověděl syn župana Betovského, Mrakota, že ne na moji radu, nýbrž na prosbu žalostnou a úpěnlivou rodné matičky, Moravy, sešli jsme se, abychom setřeli slzy z očí jejích a sirotkům jejím vrátili otce a dědictví jeho." Chotěvlad se odmlčel a pohleděl bystře na přítomné. Spytatovi úsměv veselosti zmizel docela z tváří.

„Za několik dní dáme se ve svatý boj," pokračoval Chotěvlad, „v němž bych i já, kdyby sněhu nebyla nasypala zima do mých

kadeří, rád vám byl radou i silou svojí pomocen. Však tahle tíže není pro moje bedra, a vy přání svoje, abych byl vám vůdcem, přenesete na jiného muže.“

„Zraky všech spočinuly na slíčném muži, jehož tvář zdobil plavý vous, a jenž právě klopil modré oči k zemi vida, jak upírají se na něho všechněch hledy.

„Ty nás, Slavimíre, veď,“ zahučelo to mocně celou síní. „ty jsi z rodu vladařského a tobě se rádi podrobíme, my i lid náš!“

„Neznám, bratří, války provozovati,“ omlouval se tiše Slavimír, „a z hradu pokojného jsem od smrti Rastislavovy nevyšel; volte muže jiného, jenž by těch věcí byl znalým. Já v poslušnosti skloním se před ním a v boji všude jej budu následovati.“

„Ani neuposlechneš přání svého národa, Slavimíre, když k tobě prosebně rukou vztahuje,“ tázal se Chotěvlad jemně.

Slavimír lehce sklonil hlavu a tiché mlčení zavládlo jizbou.

„Rod můj nehoden té vaší lásky; vždyť víte, jaké neštěstí a zhoubu uvedl na tuto zemi Svatopluk.“

„Nemluv tak“, děl kdosi v pozadí jizby a v tomže okamžiku vykročil Sáva se svým soudruhem do prostřed shromáždění. Všichni upřeli na oba muže své zraky.

„Nemluv tak, Slavimíre“, opakoval Sáva, „Svatopluk napravil lítostí svojí proviny své mnohé. Však zde posel z Němec, nechť vypravuje.“

„Od Svatopluka?“ tázalo se množství hlasů na jednou.

„Cizinec jal se vypravovati o svém původu. Byl synem žalářníka na hradě řezenském a otec jeho byl Moravan, jejž odvedli násilníci do zajetí. V zajetí stal se žalářníkem. Avšak lásky ku rodné zemi nepozbyl a věrně ji synovi svému do srdce vštěpoval. „Často přicházíval otec se zrakem slzou zaníceným ze žalářů“, pokračoval živěji cizinec, „vždyť tam úpí tolik nešťastných Moravanů, a nejvíce býval dojat, kdykoliv navštívil Svatopluka. Zavedl mne tam několikráte a tu rozmluvili jsme se pokaždé o své vlasti. „Kdybych aspoň malou zvěst, jenom slovo, mohl povědĕti svým krajanům“, říkával Svatopluk, „vzkázal bych jim, aby nedbali mého osudu a pomoci odnikud nečekali, nýbrž aby sami rozlomili pouta cizího násilnictví. Rád bych potom umřel i ve vězení, věda, že napravena jest křivda, již jsem spáchal na svém národu, třebas ne mými silami a mojí snahou.“ Dojat jeho slovy nabídl jsem se mu, že donesu jeho vzkaz na Moravu. Zaplakal radostí a pozdrav mnohonásobný a požehnání na Bohu vyproseného vám posílá k dílu, k němuž vás slovy mými vyzývá. Jak by asi zaplesal, věda, že již jste povstali k osvobození rodné země! A Methoděje, jemuž tak ublížil, také sobě přál odprositi, aspoň mým poselstvím. Osud jeho těžce mu na srdci leží.“

Sotva domluvil cizí posel, povstal Slavimír. Z jasných zraků zářila mu důvěra a odhodlanosť.

„Jdi, posle milý, a vyřiď Svatoplukovi, že do několika dnů bude Morava svobodnou, a já že bratří svých povedu proti nepřátelům.“

Jásot zatřásl jizbou a byl hřímavým bez konce. Všichni opouštěli svá sedadla a tiskli ruce Slavimírovi, Sávovi a poslu z Němec. Potom radili se, jak potřebí dále pokračovati. Božetovi ihned přidáni dva průvodci na cestu do Němec.

V zadu u samého vchodu přistoupil ku Savovi Mrakota.

„Znáš mne ještě, otče", tázal se jinoch, upřeně Sávovi do očí pozíraje.

„Vždyť jsem nejednou byl u Vás hostem", děl Sáva, tiskna jinochovi ruku.

„Vyhledal jsem tě proto, abych požádal rady od tebe. Pozoruješ, že všude předně starají se o Svatopluka a Methoděje málo vzpomínají. Všechno to arci jde svým řádem a má své příčiny. Napřed potřebí osvoboditi zemi a potom vrátiti jí Methoděje. Pod cizí vládou by jí málo prospěl. Však ty časy mohou brzy nastati a potom kdo ví, jak bude s Methodějem. Chci jej vyhledat."

„Ty že bys chtěl?" Sáva uchopil znovu jinochovu ruku.

„Půjdu s tebou."

Mrakota se odmlčel.

„To jest, o čem jsem chtěl od tebe rady. Nevím, kde Methoděj dlí a tobě to asi známo. Proto jest mi pomoc tvá nade vše milou."

„Také nevím o jeho pobytu", děl smutně Sáva. „Byl bych ho již dávno vyhledal." Oba se odmlčeli.

Zvučný hlas Chotěvladův utišil rokující.

„Za čtrnácte dní bude Velehrad v naší moci. Tajně večer vejdeme do města a lid velehradský spojí se s námi, a násilím nebo lstí dobudeme hradu. Přiveď tedy každý lid svůj s večerem ku břehům řeky a na prámech převezeme se do města. Zatím buď každý župní hrad dobře opevněn, protože nepřátelé nebudou nečinně ku všemu přihlédati."

Zvučný souhlas zašuměl jizbou.

Pozdě na noc rozjížděli se z hradu Chotěvladova vladykové moravští. „Pozdravuj Zořičku", šeptal Podivínskému županovi Mrakota na rozchodu a prudce pobídl koně ku běhu. Župan zadíval se za jinochem. „Rád bych tě přijal za syna", šeptal sobě. „Podivín měl by statného vládce . . ."

VI.

Pozdě do noci zářilo okénko bytu žalářníkova ve hradu řezenském v čirou tmu jasným světlem. Stíny lampy kryly tvář žalářníkovu v ruce složenou, jež se jenom chvílemi pozdvihla, kdykoliv totiž syn Božeta prudčeji a dojemněji líčil útrapy lidu na Moravě. Potom klesly ruce starému šedivci na stůl a mimovolně se v pěsti zatínaly a pod vlasy spoře na čelo splývajícími rýha ku rýze se družila.

„Ale nejhůře bude Svatoplukovi", končil Božeta; „pohrozí Moravanům, nevzdají-li se odboje, že padne jako rukojmí nezachovaného míru za oběť."

Teď už šedivý žalářník vstal a prudce popocházel jízbou. Klíče u pasu přivázané děsně mu zvonily. „A my mu nemůžeme pomoci", vydralo se mu náhle ze stísněných prsou, „snad čeká ho osud strýce jeho."

Ticho zavládlo v jizbě, až průvodcům Božetovým bylo u srdce těsno.

„Jak mu to jenom půjdu oznámit", mluvil dále tímže hlasem šedivec; „jest sice na vše připraven, ale tahle věc . . . . Myslil jsem,

že mu budu moci přinésti veselou zprávu; den ze dne otázkami na mne doléhal, jsi-li tu již z Moravy a já slíbil jsem mu, že hned vše oznámím, a dnes nohy se mi třesou, pomyslím-li jenom, že bych měl vstoupiti do jeho žaláře s touhle myšlénkou v srdci a těšiti nešťastného knížete, že krajané jeho povstali na osvobození své vlásti. Zdaž nepozná ihned, jaký z té události pro něj plyne osud?"

„Posečkej, otče, několik dní, až přijdou zprávy z Moravy", děl Božeta. Nepožehná-li Bůh dílu jejich, nechť ani Svatopluk ničeho nezví; podaří-li se jim však, po čem touhou srdce každého bije, mám ještě dobrou radu ve prospěch Svatopluka uschovánu.

Starý žalářník se slovy synovými utišil. Zavedl potom hosti do druhé jizby a lůžka jim připravil. Pak zasedl za stůl a přiklonil hlavu těsně ku synovi, jenž dlouho do noci starému otci sděloval své záměry. A starci uhlazovaly se vrásky na čele, zrovna jako by tahle slova synova byla kouzelným větorkem, jenž dovede prý odvanouti rázem všechny starosti a na svadlých lících vykouzliti nejkrásnější růže.

Když syn domluvil, objal jej šedivec a přitiskl pevně na svá prsa....

Od těch dob vyjížděl Božeta se svými soudruhy den ze dne v ty strany, kde cesta vedla na Moravu a to mnohdy na dobrý den cesty. A celé okolí projiždíval. pátravě každého se vyptávaje a cizince pilné sobě prohlížeje. Právě byl zase na dobrou půldenní cestu sobě vyjel, když proti sobě spatřil zástup jezdců. Byli odrani a tvář mnohého, hustým prachem zavátá, byla pokryta jizvami, jež se teprve hojily.

„Jářku, braši, z daleka?" oslovil je Božeta, dívaje se útrpně na zmořené jezdce. Potom nabídl jim chleba, jímž se byl se svými druhy na celodenní jízdu opatřil. Rozdělili se chvatně sporými zásobami, jež okamžitě zmizely v žaludku hladem asi těžce skroušeném.

„Daleko-li ještě máme do Řezna", otázal se pak ten, jenž jel v čele tlupy.

„Rychlou jízdou plného půl dne."

Vojín v čele jedoucí podíval se úzkostlivě do zadu na své soudruhy, jako by se obával, že nedovedou již tak daleké cesty vykonati. „Nevíš, přibylo-li tam tyto dni něco vojínů z Moravy", tázal se potom, ku Božetovi se kloně. „Ani živé duše", odvětil upřímně Božeta. „Tedy zhynuli všichni", děl tiše, hlavu ku prsoum kloně vojín. „A my budeme zvěstovately smutného osudu svých druhů." Prokletá věc! Trhl koni prudce uzdou, až se vzepjal a v prudký dal se klus. Za ním pobídli také druzi jeho svých koní. Božeta je volně následoval....

Král Karlman stiskl hlavu prudce do obou dlaní, když mu vůdce zachráněných vojínů z Moravy vypravoval smutný konec jeho panství na Moravě. „Zbabělci, ženy málomocné", zuřil, „proti lidem, kteříž jenom pluhem dovedou vlásti, nedovedli jste se v dobrém svém postavení udržeti.... Tak nedbale hospodaříte s majetkem pána svého! V nejhlubším žaláři odpykáte!"

Karlman už zlostí jenom sípěl.

Vojín stál tu ještě před ním v rozedraném svém oděvu, na němž vrstva prachu a přes čelo táhne se mu dosud nezacelená

rána. „Bojovali jsme do posledních svých sil, králi; pouze lest nás vydala v ruce odbojníků tvých.“

Karlman otevřel prudce dvéře na chodbu vedoucí a pokynul vojínu venku stojícímu: „Do žaláře jej i všechny druhy jeho.“

Dlouho po odchodu nešťastného posla ulevoval Karlman svému hněvu prudkými výbuchy, hned pokojem těžkými kroky přecházeje, hned nepokojně oknem na nádvoří pohlížeje, při čemž ruka jeho nevědomky trhala drahocenně zlatem protkávanou záslonu.

„Radu, dobrou radu dejte mi“, volal chvílemi. Náhle zastavil se proti dveřím, jimiž vstupoval vojín strážný, hlásaje, že syn žalářníkův Božeta přeje sobě s ním mluviti. Pokynul nemluvně hlavou.

Božeta, spatřiv krále, uklonil se hluboce a odvaha, již choval ve hrudi, při pohledu tomto mu poněkud poklesla. „Jasný vládce“, počal tiše, „odpusť nejnižšímu sluhovi svému, že odvážil se k tobě přijíti se skromnou radou. Není tahle moje rada z mé hlavy, protože, jsa příliš mlád, nedovedl bych tobě v něčem raditi. Však starý otec mne posýlá. Sdělil mu Svatopluk, když tě mu byl poněděl zvěst, jež městem koluje, že totiž nevděčný rod Moravanů se proti tobě, svému vládci, byl vzbouřil, kterak by byl ochotným krajanů svých napomenouti, a snad i mocí pod poslušnost tvou uvésti. Raději by totiž byl tvým sluhou, než-li panovníkem nesvorných svých bratří, kteříž ho nad to svrchovaně nenávidí. Zemi svoji zná lépe než kterýkoliv z tvých velitelů, jejž bys snad poslal do Moravy.“

Karlman pozorně naslouchal. „Myslíš, že by tak jednal Svatopluk“, tázal se po dlouhém mlčení.

„Stokrát tak otci ve vězení mluvil ....“

Karlman pokynul Božetovi k odchodu ....

Zatím klečel ve vězení před Svatoplukem starý žalářník a slzami okovy jeho smáčeje prosil: „Pro bědný lid svůj, pro bědnou Moravu učiň tak, kníže; věř, ospravedlní tebe národ z této lsti. A zda jsi nebyl i ty lestně sem přivlečen?“ Stařec pozdvihl prosebně zraky ku svému vězni.

„Pohrdnou doma zrádcem, Božeto, a dobré vůli mojí neuvěří; nejsem jich hoden, nejsem ....“

„Pro víru onu svatou, již Methoděj vštípil, tě prosím. To sémě slaboučké zahyne pěstováno rukou neumělou věrověstů německých, a z toho se ti bude, kníže, jednou těžko před Bohem zodpovídati ....“

„Ustaň, Božeto, ustaň,“ děl prosebně Svatopluk. „Již poslechnu tvé rady ...“

Sklonil hlavu a boj mezi láskou a ctí mužnou byl dobojován. Láska zvítězila ....

Ještě téhož dne byl Svatopluk hostem Karlmanovým milým, jenž jej přízní potom zrovna zasypával. Záhy zjevil mu své záměry, o nichž už Svatopluk dávno věděl a za měsíc postavil jej v čelo vojska, jehož úkolem bylo ztrestat zpupné Moravany ....

(Dokončení)

O archivě vatikánském.

Podává J. Hamršmíd.

(Dokončení.)

o rozličných pohromách jsou dnes, řekli bychom, jádrem archivu Regesta Pontificum, řada papežských listin ve 2400 svazcích fol. od Innocence III. až po pontifikát Řehoře XIII. (1198—1572), za periody avignonské na dvě serie rozdělených. Serii prvou sebral Sixtus IV., druhou vřadil Pius VI. Babylonské zajetí s dobou veliké roztržky zastoupeno jest 500 folianty. Listy Jana XXII. 1316—34 ve 22 silných foliantech s 2500 až 6000 dokumenty, summou asi 80.000, listy Klementa VI. 1342—52 v 62 svazcích, vše na pergaméně jemně a krásně provedeno.

Regesta, res gestae, jsou knihy, kam notárové apoštolští již od nejdávnějších časů přepisovali listy papežské (regerere). Bonifác I. (418—22) zmiňuje se o takových památkách svých předchůdců, uložených v archivě (in scrinio) a již za Řehoře Velikého slují takové přepisy registra, ze kterých, až na nepatrné zbytky z dob Jana VIII. (872 - 82) a Řehoře VII. 1073—85, nezachovalo se ničeho, leda svědectví o jejich existenci a kratičké výpisky kardinala Deusdedit z „registru" Řehoře I., Honoria I., Zachariáše a j. Zachované zbytky z dob Janových a Řehořových jsou dle všeho z dob pozdějších.

Písemných památek z prvých tří století neznal asi již ani věk čtvrtý, vše zahynulo v krutém pronásledování, nejvíce v persekuci Diokleciánově. Příčiny, proč z pozdějších století skoro nic se nezachovalo, uvádějí se tyto: Za neustáleného sídla papežův, když s místa na místo se stěhovali, nemohlo dařiti se ani uschování listin. Po stěhování národů, kdy Italie rejdištěm byla Gothů, Hunnů, Herulů, Longobardů, po bojích na počátku středověku na půdě italské a římské svedených přišlo temné století desáté, kdy římští rodové o papežskou stolici se svářili a jednotliví papežové sami ničili výnosy svých předchůdců, ve století XI. strašlivé plenění Říma Robertem Quiscardem, to vše málo mohlo prospěti starším pamětím archivu. A za dob avignonských konečně rozdělený archiv rozvezen byl do měst italských, dílem do Assisi a zde 1320 vypleněn; odtud vlekli jej teprve do Avignona a pak po návratu Řehoře XI. 1377 po částech a v různých dobách zase do Říma Tak přišel díl až za Eugenia IV. 1441, ano ještě za Pia V., a za Pia VI. 500 svazků a r. 1614. také ještě z Assisi zbytky dopravovány byly do Říma. Tím vysvětlují nenahraditelnou ztrátu regest z prvé polovice středověku. Jejich existenci dokazuje Řehoř IX., odvolávaje se ve svých listech na regesta Urbana II., Anastasia IV., Hadriana IV. a t. d.

Prvotní jediná serie regest, obsahující listiny všeho druhu, rozdělila se později na listy obecné (lettere communi) pro zájem osobní a listy kuriálné, církevní (lettere curiali), týkající se církve, dvora papežského, ať již jednalo se o disciplinu kněžstva neb o věci víry a mravu a těm podobné. Toto prosté rozdělení rozpadá se pak na různé třídy dle krajů, kam listy byly zasílány, dle předmětů a t. d., tak že stará dvojice za Jana XXII. roztříštěna jest na třídy nejrozličnější.

Jiné veliké oddělení Rationes camerae, Diversorium camerae, Introitus et exitus camerae apostolicae, počíná stoletím XIII. a obsahuje 1300 svazků. Doplněk nalézá se v Archivio di stato Romano, zřízeném Martinem V. 1417 - 31. Tímto papežem počíná též v archivě řada breví, sahajíc bez přetržky až do Pia V. 1566—72 s pokračováním v listinné sbírce Secretariae brevium od archivu vatikánského oddělené.

Serie nunciatur počínají věkem XVI. s častými přetržkami, tu však pravidelně pomáhají archivy rodinné, kam nunciové, vrátivše se, relace své často ukládali. Jednotlivé listiny, chronologicky spořádané, rozděleny jsou na dvě veliké serie: Instrumenta Miscellanea a Instrumenta Castelli s. Angeli. Z Politicorum varia, vřaděných Klementem XI. 1700—21. a z Lettere dei principi má archiv dobré rejstříky.

Papežové, vrátivše se z Avignona, opustili Laterán, zvolivše Vatikán za své sídlo. Tím dán byl také již základ nynějšímu archivu. Sixtus IV. 1475. vyloučil vlastní archiválie (bibliotheca secreta vaticana s. palatina, papežský archiv, a. vatikánský, a. sv. stolice), z jednotné posud bibliotheky (b. publica), vykázav oběma oddělené místnosti. Do archivu ukládány byly většinou originály, jenom listiny nejdůležitější, specialně týkající se časných práv, privilejí a světské vlády papežův, ukládány byly až do r. 1798. ve tvrdém hradě andělském, do archivu zřízeného na konci stol. čtrnáctého. Do Vatikánu dávány byly jenom kopie. Pius IV. a V. 1559—1572. dali sbírati a opisovati listiny po církevním státu roztroušené, tak že pro materiál starý i nově sebraný nestačily ani prostorné dvě nové síně, vykázané archivu Sixtem V. 1585—90. V záslužných snahách svých předchůdců pokračoval, jak výše již podotčeno jest, „zakladatel" papežského archivu Pavel V. 1605—21. Prvním praefektem archivu pod dohledem kardinála bibliothekáře byl Cesi, později kardinál, druhým znamenitý Odorycus Raynaldus. Archiv zůstal i dále ještě spojen s bibliothekou.

I následující papežové věnovali archivu zaslouženou péči. Praefekt Petrus Domninus de Pretis katalogoval listy a minuty breví od Klementa VII. až do Řehoře XIII., jejž archivář Garampi po dvacetileté práci rozšířiti dal na regesta a jiné materialie. Garampi přinesl též úplný katalog archivu krakovského a přičinil se o přenesení archivu nunciatury vídeňské do Říma. Krátce před okkupací Avignonu Francouzy kázal Pius VI. 1784. zbylé věci archivní dopraviti odtamtud do Říma a vřadil je jako druhou serii avignonských regest do archivu ve Vatikánu, jenž spojením s archivem hradu andělského 1798. nabyl nynějšího svého rozsahu.

Co věky takto nastřádaly, ohroženo bylo následky revoluce francouzské. Napoleon Bonaparte vydal již v prosinci 1809. generálovi Radetovi úkaz, aby zabral vatikánský archiv. Paříž měla býti sídlem vlády nad světovou jeho říší, stkvíti se měla zároveň po všem okrsku zemském všemi poklady věd i uměn, třeba že jinde odcizenými. Tak chtěla to čest a sláva velikého národu. Praefekt Kajetán Marini s kustodem knížetem Karlem Altierim a jinýma dvěma přinuceni byli jíti do Paříže, aby tam archiv papežský spořádali. Sbírkám římským vykázán byl zatím palác Soubise, až by na poli Martově postavena byla budova pro sebrané archivy všeho světa.

Papežští úředníci souženi byli libovůlí vlády a žádosti jejich za propuštěnou nebylo dbáno ani u vlády, ani později u papeže. V listopadu 1811. navštívil i císař palác soubiský a vyzval úředníky archivu k rozmluvě. Srdnatý Benediktin — kustos hájil i před císařem práva papežské stolice, byv za to nazván „knězem ďáblovým.“ „Co jsem já již vykonal pro katolickou církev, řekl Napoleon, mohl jsem to provésti jako Jindřich VIII., ale nikoliv, chci zůstati katolíkem. Papež nechť jenom nestará se o duchovní i světské věci zároveň. Moc má jest od Boha, ale papež staví se mi všude v cestu, ano i klatbou mě stihl, za to pošlu jeho rádce, kardinály, na Batavii.“

Jak známo, stihla brzy krutá nemesis geniálního samozvance. Mír vídeňský 1815. dekretoval, aby archiv římský navrácen byl Vatikánu, než odkud vzíti 200.000 franků cestovních výloh! Dříve než-li francouzská vláda uvolila se dáti k tomu účelu 60.000 franků a než-li skončeno bylo jednání o některé svazky, jež ve Francii si podržeti chtěli, vrátil se vyhnaný Napoleon z ostrova Elby dne 20. března do Paříže. Archiv zůstati měl v Paříži a novým archivářem zvolen byl vévoda Bassano, co zatím Marini očekával v Janově rozkazy papežské. Tu stihla jej zpráva o katastrofě u Waterloo. Třetího září byl již v Paříži a 23. prosince 1815. uvítán byl se svými střeženými poklady v Římě.

I Řehoř XVI. a Pius IX. nezapomínali archivu, nechávajíce mu však charakter archivu tajného. Druhý nástupce Marinův, praefekt Augustin Theiner, ukojiti hleděl touhu učenců několika objemnými svazky, důležitými také pro dějezpyt jihoslovanský.

Po smrti Pia IX. hledali kardinálové církve římské v kollegiu svém muže, jenž by i učeností i sv. životem nad jiné vynikal. Volba jejich chýlila se na kardinála Joachima Pecciho. Přes své odmítání, že přespříliš cení jeho vědomosti, byl Pecci zvolen papežem. Pověst o jeho učenosti, spojenou s ochotou vše šlechetné podporovati, nelhala. Již v prvém roku své vlády učinil bibliotheku vatikánskou přístupnější. Brevem ze dne 20. června 1879 jmenoval slovutného kardinála Hergenröthera předsedou vatikánského archivu či archivářem stolice apoštolské (Praeses Vaticani Tabularii, Archivista Apostolicae Sedis), učiniv tak archiv nezávislým na kardinálovi bibliothekáři, a v říjnu již počato bylo s potřebnou úpravou studijního sálu při archivě. Pro dozor nad vydáváním listin učencům jmenován byl 8. září 1879 u nás svým spisem Sv. stolice a Slované jižní známý prof. Petr Balan podarchivářem (Sotto-Archivista), a tomu pro přílišný nával prací 1882 po bok dán byl druhý podarchivář Delicati. Rok po té vzdal se Balan pro chorý svůj zrak obtížného svého úřadu a místo něho jmenován byl podarchivářem znamenitý Jindřich Denifle, dominikán, rodem Tyrolan. Vicearchivářem stal se ve vědeckém světě známý konservator montecassinský, stařičký opat benedikinský Tosti a všechen personál archivu byl rozmnožen. Kdyby Lev XIII. za svého žití na stolci svato-petrském nic jiného byl nevykonal, tímto jediným skutkem pojistil si slavné jméno v historiografii všech národů. Jeho učenosť a bystrosť stokráte již jinde dokázaná, objevila se povoláním tak výtečných sil k dílu obrovnému co nejjasněji. Tím však ještě není vyčerpáno vše, co pro pravdu historickou vykonal, zásluhy jeho jsou větší.

Kromě značného nákladu na úpravu síní archivních a kromě platu četnému personálu koupil Lev XIII. pro archiv nabídnutou sbírku papežských listin ze století 15—18 za 6000 franků a jiným ještě způsobem obohacen byl archiv za jeho doby. Tyto obéti peněžité, za nynějšího stavu papežova všeho uznání hodné, mizí u srovnání s podniky vědeckými, kterým podnět dal Lev XIII. V říjnu roku 1883. sestoupila se ku jeho přání Historická komise kardinálů — dle Gerarchia Cattolica 1885 jsou to kardinálové: Pitra, spisovatel života sv. Cyrilla a Methoda Bartolini, Parochi, Pecci a Hergenröther s jinými ještě konsultory — za tím účelem, aby historickým pracím věnovala svou péči, vyhledala pro ně schopné pracovníky a starala se vůbec o rozkvět vědy a literatury historické. Specialním jejím účelem jest přičiniti se, aby alespoň na poli vědecké odmítnuty byly všecky ty injurie a novinářský kal, jímž zednářská žurnalistika italská se svými nohsledy stolici papežskou pokáleti se vynasnažila. Co již vykonáno bylo, uslyšíme.

Oblíbené myšlénce Lva XIII studiím dějezpytným především v Italii získati širší půdy a nadšených pěstitelů, poslouží „Škola palaeografická“ při archivě otevřená pod správou prof. Cariniho, od roku 1877. státního professora palaeografie v Palermě, literárního veterána, jenž, mezi jiným, svými publikacemi De rebus regni Siciliae, z archivů italských a španělských, osvítil vzdálenou dobu nešpor sicilských. Škola palaeografická otevřena jest mladým kněžím, kteří dokončivše studia theologická, věnovati se chtějí dějezpytu, také laikům je přístup volný. O přijetí do dvouletého kursu rozhoduje archivář. Před ním, jako prvním dozorcem, prvními úředníky archivu a dvěma úředníky bibliotheky, odbývají posluchači po dvou letech o čtyrhodinném vyučování týhodně ústní i písemní zkoušky. Vyučuje se bezplatně a žáků přihlásilo se hned jeden a dvacet.

Vůle papežova, ulehčiti pokud lze studia archiválná, patrna jest i z motu proprio dne 1. května 1884. vydaného Regolamento organico e disciplinare degli Archivii Vaticani. Dle I. článku rozhoduje o připuštění do archivu ne již kardinál státní sekretář, nýbrž archivář. V žádosti udati jest účel studia a periodu, o které kdo bádati chce a po dvou neb třech dnech dostane se každému příznivé odpovědi a listu opatřeného jménem žadatelovým Tento odevzdá se assistentovi a druhý den obdrží žadatel potřebný dokument. Všechny listiny až do roku 1815. jsou přístupny, podarchivář má však právo tu a tam učiniti výjimku. Do vlastního archivu jíti není, kromě papeže, státního sekretáře a úřednictva archivu nikomu dovoleno. Zákaz takový nebude nikomu s podivením, kdo jenom poněkud ví, jak mnohdy starý pergamen neb krásně zachovalá pečeť i hlavu nad listinami sešedivělou omámiti může.

Do světlého sálu studijního při zemi, proti hlavním dveřím zahrad vatikánských, dostaneme se z ulice k Belvederu. Kolem stolů v podobě podkovy, opatřených zelenou pokryvkou a pulty, nad dokumenty skloněni pracují historikové, činíce si výpisky a poznámky. Na vykázaných místech spisují skriptoři archivu za odměnu celé listiny. Za pověření, srovnání a vyhledání dokumentů bez signatury platiti jest malou taxu do společné pokladny úředníků. V praxi však za vyhledání nic se nežádá. Dozor nad přítomnými má na vyvýšeném místě pracující podarchivář, kopie s originály pozorně srovnávaje a po-

věřuje. Archiv otevřen jest od 1. října do 27. července každý den mimo neděle, svátky, čtvrtek a kratičké prázdniny o vánocích, masopustě a velikonocích.

Sv. Otec si přál, aby Historická komise pokračovala v regestech privátně sebraných a vydaných Filipem Jaffe-em a Potthastem v Berlíně poprve 1851., sahajících od sv. Petra až do Benedikta XI. — 1304. a svěřil práci tuto, regesta Klementa V. 1305—16. a nástupců jeho opatovi Tostimu a čtyrem benediktinům, druhému kustodovi archivu Palmierimu, Navrátilovi a Šťastnému z Rajhradu a Capletovi. Publikaci tuto předešel kard. Hergenröther se svými regesty Lva X. 1513—21. Fasc. I—V. s 2348 čísly, vybranými z 230 a více knih. Při práci pomáhali mu bratr jeho František, Denifle, † Brischar a Kurte. Právě vyšel fasc. II. a III. Doplněk regest Jaffe-ových a Potthastových i dodatku Presuttiho opatřiti má prof. Carini. Opat Presutti, jehož dvě přednášky o sv. Cyrillovi a Methodovi a o Slovanech jižních také u nás oznámeny byly, pracuje o regestech Honoria III. 1216—27., Denifle o středověkých universitách, františkán Marcellino da Civezza objasní zásluhy papežův o Italii. Také dle vůle sv. Otce má býti pokračováno v Annálech Baroniových a rozsáhlá publikace souborná Monumenta vaticana začata.

Jako Francie má nyní při archivě vatikánském svou „římskou školu“, mluví se také o institutu rakouském. Posud pracovali tam z této polovice Rakouska dr. Ottenthal a dr. Wickhof nákladem vládním o dějinách králů Rudolfa I. a Albrechta I. a jiní dva obírají se staršími dějinami Habsburků pro archiv rodu císařského. Práce institutu rakouského bude později snad rozsáhlejší. Čileji vede si druhá polovice naší říše. Nákladem uherského kléru, redakcí kanovníka dra. Viléma Fraknoi-e vydány byly již prvé dva svazky obou začatých serií, Monumenta Vaticana Hungariae. Spolek Görresův, dle zprávy deváté generální schůze, hodlá také vyzdvihnouti v Římě zvláštní ústav pro historii. Zatím pracuje tam dr. Gottlob ještě s jedním učencem pro Historisches Jahrbuch. — Také bavorská akademie nelenila a vyslala do Říma své členy sbírat materiálu pro listář wittelsbašský a i učenci z Pruska studují dějiny reformace. — Nejznamenitější a největší úkol vytkla si zmíněná již „Ecole de Rome“, chtíc nákladem francouzským vydati regesta papežů od Innocence IV. až do doby avignonské, mimo regesta Řehoře IX. a Martina IV., jež si reservoval prof. Carini. Škola tato, čítajíc stále 6—8 pracovníků, dodělala se také největších výsledků. Kromě zde zmíněných pracují ve Vatikánu ještě jiní jednotlivci.

„Nemožno ubrániti se pocitu velmi trpkému, ba bolestnému při oznamování knihy tak krásně upravené a nádherně vydané, jako jsou tato uherská Monumenta vaticana“, píše Sborník historický. Proč? Protože peněz není, abychom také mohli jíti do Říma. Naše šlechta je prý jenom konservativní a ne národní a kdo ze šlechty, dodáváme, přece by se odvážil do tábora národního, toho národ ve svých listech tak pěkně přivítá, aby jiným k tomu všechna chuť zašla a „naše kněžstvo nepoměrně jest chudším kněžstva uherského a to, které něco má, není už pak z pravidla kněžstvem naším a národ sám má sice peněz dosti na prapory, slavnosti, jubilea, komitéty, deputace a podobné důležitosti, ale vědomí jeho o kulturních potřebách národa českého dostupuje na nejvýše až k di-

vadlu; a co za tímto bodem leží, jest v jeho očích již také za hranicemi našich kulturních potřeb!“ Slova o národu a jeho vědomí, o kulturních potřebách jsou pravdiva. Doufejme však, že to naše vlastenčení probere se snad záhy z příjemného stínu spolkových praporů a okem střízlivějším pohlédne zpět na to titěrné velebení bohů — minorum gentium — našeho vlasteneckého olympu a pak teprve bude i u nás více zdravého smyslu pro povinnosti národní. Do té doby snad nezavrou se ještě brány archivu vatikánského, jejž Lev XIII. vědě a jejím učedníkům otevřel [1]).

Náčrt geologického vývoje Čech.

Napsal Bedřich Katzer, assistent mineralogie a geologie při c. k. česk. vysokém učení technickém.

(Pokračování.)

Nejstarší nám na povrchu zemském přístupná skupina útvarů jest archaeická č. prahorní, která vyznačuje *pravěk země*, z něhož jen zcela nepatrné ostatky organismů se zachovaly. Vládnoucími horninami jsou ruly, svory a břidlice (fyllity), k nimž druží se křemence a vápence. Ruly, granulit a do nich vložené horniny, jež skládají útvar prarulový, nevykazují stop po ústrojném životě; sporé známky jeho jeví se toliko v tuze, hlavně do svorů vložené, a pak v útvaru starých břidlic talkových, chloritových a tuhových, kde poznány již známky nízkých živočichův i rostlin. Vyvřelými horninami tohoto období jsou žula, syenit, porfýr, serpentin, diorit.

Nad archaeickou skupinou útvarův uloženy jsou formace palaeozoické č. prvohory, v nichž země ocitnje se ve svém *starém věku*. Skupina ta počíná nejdoleji útvarem silurským, v němž ve spodním oddělení vládnou droby, křemence, pískovce a břidlice, ze kterých význačné jsou břidlice kamenečné a graptolitové; ve svrchním oddělení hlavně vápence. Živočišstvo až na nepatrné ostatky ryb z nejvyšších vrstev jest venkoncem bezpáteřnaté, jako korály, mořské ježovky, slimýši, raci a měkkýši. Hlavně význační jsou raci trilobiti, slimýši (keřnatky), graptoliti a z lilijic Cystideae (jablovci). Rostlinstvo zastoupeno jest toliko nejnižšími třídami, hlavně chaluhami. Vyvřelé horniny Siluru jsou porfýr, diorit, diabas.

Nad Silurem následuje útvar devonský, co do hornin onomu velmi podobný. Vystupujíť v něm na spodu také droby a pískovce, výše pak břidlice a jmenovitě vápence. Na některých místech, jako ve Skotsku, zahrnuje jen červené pískovce (Old Red. Sandstone). V ústrojné říši převládají pořád ještě nižší třídy, hlavně korály, nová fauna trilobitů, z měkkýšů ramenonožci (Brachiopoda) a hlavonožci (Goniatites), místy však také krunýřovité ryby ganoidní. Rostlinstvo pak zastoupeno jest již dosti četnými rostlinami vnitro-

[1]) Pozn. red. Článek tento byl nám zaslán před posledním zasedáním sněmu zemského a proto není v něm zmínky o tom, že i z Čech vyslán byl pracovník do archivu vatikánského.

zemskými, hlavně cévnatými, tajnosnubnými. V době té vyvřely porfýry, diabas, gabbro.

Po Devonu vytvořil se Karbon, útvar kamenouhelný. Spodní pásmo jeho, subkarbonická formace čili Kulm, vykazuje břidlice, droby a hlavně vápence; svrchní pásmo, vlastní útvar kamenouhelný, chová pískovce, lupky a flece uhelné. Živočišstvo doby té vykazuje jmenovitě mnoho lilijic a ramenonožců, poslední trilobity, pak pozemní členovce, hmyzy a pavoukovité, z obratlovců ryby a plazy. Ve květeně dospívají k úžasnému vývoji rostliny tajnosnubné: přesličky, plavuně a kapradiny. Plutonické horniny Karbonu jsou porfýr, diabas, serpentin, (žula?).

Nad Karbonem leží útvar permský č. Dyas, jehož spodní pásmo (Rothliegendes) sestává z obyčejně červených pískovců, slepenců, lupků a vápenců, svrchní pásmo (Zechstein) z břidlic a lupků měďnatých, slínu, dolomitu a p. Zvířena valně pokročila. Hlavně vyskytuje se ve vrstvách útvaru toho mnoho otisků ryb ganoidních s nepravidelnou ploutví ocasní, z obratlovců dále plazi a obojživelníci. Podobně postoupila květena ve svém vývoji a zanechala kromě tajnosnubných už také zkamenělé kmeny rostlin nahosemenných. Vyvřelé horniny jsou porfýr a melafýr.

Tímto útvarem zakončen jest starý věk země. Po něm nastává *střední věk*, zahrnující formace mesozoické č. druhohory, jež počínají Triasem č. útvarem kamenosolným. Ten na spodu charakterisován jest pestrým pískovcem, výše lasturnatým vápencem, dolomity, sádrovcem a kamennou solí, ještě výše pestrým slínem, lupky, dolomity a vápenci, nejvýše pak světlými, jemnozrnnými lupky a pískovci (Rhaet). Zvířena útvaru toho jest již velmi pestrá. Z nižších zvířat, mezi nimiž vynikají hojností lilijice a měkkýši, vyskytují se poprvé praví raci, první Ammoniti (hlavonožci), mnoho i velikých ještěrů a plazů, a dále první stopy ptáků a ssavců. Rostlinstvo vyznačeno jest jmenovitě ohromnými přesličkami a jehličnatými i jinými nahosemennými stromy. V té době vyvřely porfýr, porfyrit, melafýr, gabbro, serpentin (žula).

Rhaet tvoří přechod k následujícímu útvaru: Juře, jejíž spodní pásmo, t. zv. Lias č. černá Jura, zahrnuje hlavně temné, živičné břidlice a pískovce, pak vápence a seménkové rudy železné. Vyšší stupeň, Dogger č. hnědá Jura, obsahuje z části hnědé pískovce, dílem rovněž solitické rudy železné a temné jíly. Nejvyšší stupeň konečně, Malm č. bílá Jura, zahrnuje většinou světlé vápence, slíny vápnité a solithy. V Alpách a Karpatech tvoří přechod z bílé Jury do následujícího útvaru (křídy) zvláštní faunou vyznačené vrstvy vápencové, jež nazvány byly Tithonem. Zvířena doby jurské jest velmi charakteristická. Především jest tu mnoho korálů, budujících ohromné trsy, pak houby, lilijice, měkkýši a sice hlavně hlavonožci, totiž Ammoniti, pravé sepie a Belemniti (klínovci), dále želvy, krokodylové, létaví ještěři, ryboještěři, první kostnaté ryby, bezpeční ptáci a dosti vačnatých ssavců. Flora drží se celkem v těsnějších mezích tajnosnubných a nahosemenných. Vyvřelé horniny jsou porfýr, melafýr.

Nad jurským útvarem rozkládá se útvar křídový, tak nazvaný podle bílé psací křídy, jež v nejvyšším stupni jeho mocné skály tvoří. Hlavně však jest útvar ten charakterisován kvádrovými

pískovci, k nimž druží se vápence a slíny. V útvaru tom nejhojnějšího rozšíření doznávají nejnižší třídy živočišné, jmenovitě houby, foraminifery, mechovky, dále měkkýši, hlavně ramenonožci a mlži. Hlavonožci: Ammoniti a Belemniti jsou z části v přetvořených, zmrzačených formách na vymření. Vyšší živočišstvo nepřešinulo se valně nad ono v periodě předešlé. Za to rostlinstvo učinilo nápadný a celkem kvapný pokrok hojnějším vystupováním dvouděložných rostlin, jmenovitě lupenitého stromoví. Době té přísluší některé lokálně vyvřelé horniny, jako Teschenit, Pikrit a Banatit.

Útvary nad křídovým se rozkládající příslušejí čtvrté době ve vývoji země, totiž *novému věku* jejímu, jehož poslední stupeň tvoří vzhled nynější.

Z kaenozoických útvarů věku toho nejspodnější, bezprostředně po křídě následující, jest skupina formací třetihorních, počínající na spodu Eocénem, tvořeným jistými vápenci, jíly a slepenci. Nad ním následuje Oligocén se sladkovodními vrstvami hlinitými a hnědouhelnými i s mořskými usazeninami. V sev. Německu jest hlavně jantaronosný. Nad tím leží Miocén s mocnými slepenci a pískovci (molasse) a vápenci; nejvýš pak Pliocén s písky, slínem a štěrky. Eocén a Oligocén jsou dobou první veliké fauny ssavců, z nichž vynikají tlustokožci Palaeotherium a Anoplotherium; charakteristickými jsou také přehojní penízkovití kořenonožci: Nummuliti. Flora byla bujná, tropická. Miocén a Pliocén jsou dobou druhé veliké fauny ssavců, vyznačené slonovitými Mastodonty a Dinotheriem, dále Hipparionem, předchůdcem koně a opicemi. Květena, která zahrnovala ještě palmy, bambus, fíky, vavřín a p., blížila se již ku floře přítomnosti. Z vyvřelých hornin přísluší této době čediče a trachyty.

Nad těmito třetihorními útvary konečně rozprostírají se čtvrtohory, zahrnující útvar diluvialní a alluvialní. Diluvium č. starší náplavy jsou v Evropě hlavně výtvorem doby ledové, obsahujíce písky, štěrky, nánosy valounů a bludné balvany; dále jíly, hlíny a nánosy písečné. Tuto vystupuje třetí veliká fauna ssavců, slonovitý mamut, nosorožec, medvěd jeskynní, sob, túr, obrovský jelen, kůň atp., jakož i první stopy člověka. Nad Diluviem rozkládá se nejmladší útvar, Alluvium, jenž zahrnuje nejmladší výtvory hornin a stále ještě se tvoří. Jsou to usazeniny sladkovodní a mořské, jež v přítomnosti se ukládají, rašeliny, stavby korálové, sopečné vývržky a lávy.

Toto co nejstručnější, ale následkem toho poněkud suché vypsání povahy jednotlivých období ve vývoji, nebo jinak řečeno, jednotlivých odstavců v dějinách naší země, musí laskavý čtenář prominouti. Neboť i kdybych je pro následující výklady mohl pokládati v podstatě za známé, není zbytečno výpis ten, jenž vztahuje se na střední Evropu, předeslati, protože v dalších statích bude možno o základ ten spolehlivěji se opírati. Proto na konec celé rozdělení veškerých souvrství přístupné slupky zemské chci ještě jednou schematicky opakovati, tentokrát postupem od shora dolů, tedy od vrstev nejmladších k nejstarším.

Nový věk země. I. Útvary kaenozoické. Čtvrtohory: Alluvium; Diluvium. Třetihory: Pliocén; Miocén; Oligocén; Eocén.

Střední věk země. II. Útvary mesozoické. Druhohory: Křída; Jura; Trias.

Starý věk země. III. Útvary palaezoické. Prvohory: Perm; Karbon; Devon; Silur.

Pravěk země. IV. Útvary archaeické. Prahory: Staré břidlice; Rula.

Z útvarů těch Trias v Čechách docela schází, Devon není doposud zjištěn [1]), Jury máme pramalinko a z ostatních útvarů chybí u nás některé stupně. Trias a Devon však mají na Moravě. Věnujíce následující výklady pouze Čechám zmíníme se o nich jen mimochodem.

II. Geologický přehled Čech.

Poznavše, v jakém sledu útvary jednotlivé po sobě následují a v jakém postupu uplynuly významné doby dosavadního života celé země, můžeme se obrátiti výlučně k naší domovině, abychom z povrchové utvářenosti její především ustanovili, které epochy geologické na ní neklamné známky své zanechaly.

Nejlepší prostředek ku postižení toho, jaké útvary v Čechách jsou zastoupeny a kde se rozkládají, poskytuje přehledná mapka geologická, z níž jediným pohledem vyčteme, kudy hranice útvarů se táhnou. V následujícím výpisu může rozloha býti naznačena jen stručně, protože více jde o ustanovení povšechné stavby hor, jak zkoumavému zraku dnes se jeví. Jak tyto hory vznikly a kterakým vývojem Čechy k nynější tvářnosti své dospěly, o tom pohovoříme až na konec.

1. Útvar prahorní.

Celé Čechy v podstaté jsou prahorní vysočinou, kteráž není omezena hranicemi naší vlasti, nýbrž přes ně zasahá daleko do Moravy, Rakous, Bavor, Sas a Slezska. Podklad celého krajiště toho jest prahorní pecka velikolepými pozměnami povrchu zemského průběhem dob geologických mnohonásobně stlačená, svraštěná a rozpukaná, častěji snížená i zvýšená. Jest to kra, která náleží k nejstarším ve vší Evropě a také přiměřeně svému dlouhému věku mnoho zlých i dobrých dnů zažila a na uložení mladších útvarů ve všem okolí znamenitý účinek vykonala.

Prosty útvarů mladších prahory vystupují v pásech horských kolkolem Čech jako přirozená hranice; hlavně však rozšířeny jsou v jihovýchodní části, kde tvoří souvislý, několik set čtverečných mil zaujímající massiv, k němuž přináleží půl Moravy a oboje Rakousy až po Dunaj. Severní hranice prahorní celiny této jdou asi od Poličky přes Skuč a Chrást k Labské Týnici, odtud zpět k Čáslavi, dále přes Kutnou Horu ke Kolínu a na Plaňany. Odtud obrací se hranice k jihozápadu a sice k Černému Kostelci s výběžkem ke Hradešínu, odkud stále ve směru jihozápadním táhne se k Ří-

[1]) O všeobecném sjezdu geologickém v Berlíně (v září 1885.) prohlášeny nejvyšší vrstvy silurské pánve naší za Devon. S náhledem tím nemohu se ještě spřáteliti; nutno však vyčkati autentické publikace o jednání sjezdovém.

čanům, Mnichovicím, Jílovému, Dobříši, Příbrami, Rožmitálu, Nepomuku a Blovicům a dále přes Klatovy ke hranicím Bavorským.

Abychom blíže poznali české lány prahorní, vyjdeme od Královského Sněžníku na hraničním bodu zemí koruny sv.-Václavské. Od něho podel hranic Kladských směrem severozápadním až k Náchodu táhnou se Orlické hory. Jsou prahorní hřbet oddělený od souběžného pásma Kladského údolím Divoké Orlice, která jsouc říčkou pohraniční až po Zářečí, tuto teprve vstupuje upřímně a dokonale na půdu českou, prorazivši si údolí napříč skrze vrstvy prahorní v místech, kde český a kladský hřeben pohoří Orlického se spojují. V podstatě skládají se Orlické hory z rozličných odrůd ruly, horniny to krystallinické, vrstevnaté, složené hlavně z křemene, živce a slídy, k nimž i jiné minerály podřaděně přidruženy býti mohou. Na př. Deštná, nejvyšší hora celého hřbetu, jest skoro všecka složena z ruly, kteráž vůbec v jádru horstva jest panující. K ní s obou stran přikládá se svor, rule podobný, jen že v něm živce skoro není a dále fyllity, t. j. jemnozrné, tenkolupenné horniny vrstevnaté, skladbou po většině svoru podobné, ale vnějším vzhledem, zvláště tmavou barvou dosti různé. Ve svoru vyskytují se dosti mocná lože vápence, hlavně kolem Dušník a pod Deštnou. Žuly, totiž horniny slohu balvanitého, původu vyvřelého, jež skládá se jako rula v podstatě ze živce, křemene a slídy, jest v Orlických horách málo. Vystupuje jen v osamocených kupách a shlucích, z nichž největší rozkládají se kolem lázní Chudovských až k Olešnici a mezi Bělovsí a Hrádkem.

U Náchoda hory ty se zakončují a jsou pánví usazených hornin křídových, permských a kameno-uhelných odděleny od Krkonoš a Hor Jizerských, jež co souvislý celek horský od Trutnova směrem severozápadním až za Liberec k Jablonnému se táhnou. V tomto pásmu prahorním převládá žula a sice odrůda, chovající vedle červeného živce draselnatého též hojně živce sodnatého (oligoklasu), málo křemene a tmavé, hnědozelené slídy. Odrůda ta sluje granitit. Jizerské hory, které od Krkonoš orograficky odděluje průsmyk Novosvětský, jsou převahou z horniny této složeny a také hlavní hřbet Krkonoš z ní sestává. Nejvýše strmí v tomto obapolném pásmu vrchy Sichhübl, Jizerský hřbet, Kruhonoš, Vysoké Kolo a oba Šišáky. K červenému granititu pásma toho přikládá se na české straně od Chrastavy až skoro ku Příchovicím v neširokém pruhu obyčejná žula šedá, všudež od granititu ostře oddělená, což na různé stáří obou odrůd poukazuje. K tomuto žulovému tělu celého horstva přikládá se z jihu i severu rula, svor a břidlice tak, jako by hory vztýčujíce se, plášť z vrstevnatých hornin těch byly rozevřely a na den se vydraly. Rula, svor a břidlice neleží sice na sobě všude v tomto právě sledu, ale s obou stran přikládají se k žule střechovitě. Na jižní straně na př. jest rula zcela podřízená a k žule přiléhá hned svor v podstatě do Čech (k jihozápadu) zapadající, ale mnohonásobně sprohýbaný a sborcený, tak že místy zapadání vrstev může se jeviti ovšem docela jinakým. Leckde v ohybech a lomech vychází také rula na den tak, jako by svor vůbec všude rulou byl podložen. Pruh svoru počíná už před Freiheitem a končí u Jablonce, jsa nejmocněji vyvinut mezi Vrchlabím a Příchovicemi, kde tvoří před-

hoří Krkonoš a kde výše na pomezí žuly skládá křemitými odrůdami svými horské velikány se Sněžkou v čele: Studničnou horu, Kozí Hřbet, Krkonoš a Kotel. Vysoké hory tyto, ještě jednou opakováno, nepřísluší tedy ke hlavnímu žulovému hřbetu Krkonoš! — Na mnohých místech nacházejí se ve svoru lože vápence a dolomitu také železné rudy a jiné minerály. — Rula, jak zmíněno, jen podřaděně vyvinutá, vystupuje ve větším shluku toliko na Schwarzenberku a Heidelberku mezi sv.-Janskými Lázněmi a Vrchlabím, a pak na Schmideberském hřebenu. Za to velmi rozložity jsou fylity a jiné krystallinické břidlice, jmenovitě v horách Jizerských, kde rozkládají se od Hodkovic, Železného Brodu a Semil přes Chrastavu až k Pankráci, přiléhajíce částečně ke svoru, dále k žule. V této části vystupuje hlavně z fyllitů složený Ještěd u Liberce, jehož hřeben sestává z křemitějších odrůd, proražených žilami dioritickými, čím ostré obrysy jeho jsou podmíněny. Na pravém břehu Jizery u Železného Brodu jsou fyllity zelenavé, tenkolupenné a dobývají se tam jako břidlice pokryvačské. Dosti hojně vloženy jsou do břidličnatých hornin těch lože vápence, jmenovitě také na Ještědu. I jest zajímavo, že ve vápencích těch u Pankráce nalezli dr. Krejčí a dr. Frič nezřetelné zkameněliny nějakých lilijic a lastur, pročež jest velmi možno, že vrstvy tamější jsou stáří snad silurského.

Severního úbočí Krkonoš nepotřebujeme si všímati tak zevrubně, protože většinou přísluší do pruského Slezska; jen ve Frýdlandském cípu Čech zajímá nás více. Tu k žule (granititu) přikládá se všudež rula, která za Libverdou vysoko se zdvihajíc, tvoří horský hřbet Tafelfichte. U Frýdlandu na Hohenhainu a Geiersberku jest rula proražena znělcem (fonolithem), t. j. vyvřelou horninou složenou hlavně ze živce (sanidinu) a nephelinu, k nimž i jiné minerály (leucit, angit, amfibol) řaditi se mohou. Jest to zajímavo proto, že dále na východ fonolithu už nikde není. Také na některých místech proráží rulu čedič č. basalt, také hornina vyvřelá, sestávající v podstatě z trojklonného živce (plagioklasu), augitu a olivinu, k nimž vždy přidružuje se magnetovec a apatit, i některé minerály jiné. Čedič jest barvy temné až černé, znělec však bývá světlešedý, nezřídka zelenavě kropenatý a zvonivý. — Svor jest na severní straně Krkonoš podřízený, hojnější toliko u Raspenavy, kde obsahuje jemné bílé vápence (mramory) se vložkami hadce č. serpentinu, jenž místy nabývá bunicovitého vzhledu. Pokládá se za foraminiferu a byl dr. Fričem jako Eozoon bohemicum popsán co první živočich český. (Pokračování.)

Na březích Oharky.

Povídka. Napsala Johanna Kuffnerova.

(Pokračování.)

V zajetí.

III.

Smutně ohlédlo se zapadající slunko v zamřížená okna hradu Kruvojova. U jednoho z nich seděla na vzácném křesle Vojmírova dceř, mladistvá Jarmila. Líce její byly ubledlé jako sníh, z oka jakoby byl uletěl ohnivý paprsek, jenž věštíval štěstí děvino, a v srdci každém budíval pocit blaha. Sklíčena, smutna

seděla tu, a přece tak nevýslovně spanila, jako ten slabý, leč dvojnásob milý úsměv zimního slunka. Podepřevši rukou čelo hleděla v temnou, lesem porostlou stráň, pod níž jako stříbrná stuha vinul se mohutný veletok. Vzhlédla k nebi. Tam na západě nachem rděla se obloha a zlatá její obruba třpytila se leskem nádherným.

Hle, co as skrývá to třpytné zlato nedostižné dáli?" zašeptala dívka v samomluvě, „jakoby přeskvostný palác skrýval se za průsvitným rouchem oblaků. Jaká as bytost dlí v čarovných těch výšinách a rozžehá oheň, jenž celému světu staěuje, kdež tisíce plamenů našich nevystačí pro osvětlení panství otcova! Jsou-li to bohové? Či snad jen z bohů některý? O netrestejte mne, jste-li dobři, vy mocní vládcové, leč nelze mi jinak a vždy znovu vracejí se mi pochybnosti nyní více než kdy jindy. A přece nechci; přemlouvám se a hrozím všetečnému duchu, že netřeba, by chápal bohů tajemství, by vniknouti chtěl v jejich umění."

Zamlčela se. a oko zalétlo ke krbu, odkud ušklíbaly se jí vstříc titěrné tváře hlíněných bůžků a skřítků domácích.

Zachvěla se.

Aj, jakou úzkost budí ve mně pohled váš, a přece jste prý dobři a chráníte nás, vy bohové domácí. Šklebíte se na mne, a jakž by také jinak? Vždyť nejsem přítelkyní domu vašeho, nenávidím vašeho svěřence, k jehož domovu náležíte.

Rysy tváře její oživily se náhle, odvaha zaplála ve zraku. — Hle, bohové ochranní, řekla směle a s podivným kvapem, přiznávám se, že nenávidím pána vašeho, že mu nikdy ani část srdce svého nezadám, že raději smrt sobě učiním! Vyřiďte mu to, a potrestejte smělkyni, kteráž pohaněla miláčka vašeho.

Tvář její pokryla se v rozčilení temným nachem. Vstavši blížila se zdlouha ke krbu.

„Tak ošklivy jsou jejich tváře!" pomyslila si, bojíc se však pronésti hlasitě myšlénku svou. Zimničné chvění lomcovalo jí všemi údy a růměnce ve tváři stále přibývalo.

„Nuže", zvolala zase po chvíli, „proč netrestáte mne okamžitou smrtí, bohové! Proč nezmění se ani výraz tváře vaší, kdy urážlivá slova k vám pronáším? Vždyť dovolím si pak ještě více, neboť se smrti nelekám, ba chci, byste mne usmrtili!"

Hluboce rozčilena, a jako v blouznění vztáhla ruku po krajní sošce rohatého, šklebícího se bůžka a postavivši jej opodál na podlaze, odstoupila k oknu.

„Aj!" zvolala skoro posměšně. „Proč nehájíš si místa svého, proč trpíš, by ruka děvčete vykazovala ti místo zvláštní, jiné, kde pes tvého pána sedává; proč nestrpěla by toho ani ta němá tvář, a ty snášíš bídnou pohanu!"

Se zimničným smíchem zvedla pak zase bůžka na prvotní místo. Oknem zavanul do komnaty chladivý větřík večerní; dívka se zpamatovala. Bílá ruka přejela jasné čelo, v oku zaskvěla se slza. Zakryla si tvář rukama a hořce zaštkala.

„O bohové! Velcí bohové! tak dlouho již úpím zde a dovolávám se vaší pomoci! Čím zasloužila jsem si, že jste mne otce zbavili, že opustili jste nás a v zoufalství nás vydali! Vždyť hlasně, před vším lidem oslavoval otec jméno vaše a příkladem byl vždy svým poddaným v úctě k vám! Vždyť od prvního mládí učil mne

Kruvoj skřížil ruce na prsou ku prosbě, oko jeho plno ohně tkvělo na štíhlé postavě dívčině. Tato neodpovídala. I přiblížil se, aby ji za ruku ujal, leč dívka ucouvla, vztahujíc ruce proti němu.

„O promluv ke mně, řekni, že chceš býti královnou všeho, co nazývá se mým, promluv ke mně jediné slovo lásky a přísahám, že nikdy neodchýlím se od tvých rozkazů, že přemohu divokou svoji povahu, že příště budu tichým červíkem plazícím se na výsluní tvé lásky! Mluv! Prosím, slovo jen!“

„Nemohu“, zašeptala děva rozhodně, zbledši nad úběl mramoru. Oslepná zář zastínila na chvíli v jizbě plamen krbu a v zápětí jejím otřásla se celá budova mocným úderem hromu. Silný proud deště bil na okno.

„Hleď“, zvolal Kruvoj, udeřiv se pěstí v prsa, až půda pod ním zaduněla, „sám Perun slyšel moji přísahu, on bude svědkem, že ji vyplním. O, nechtěj svojí záhuby, utiš bouři sálající v ňadru mém! Zažehni tam plápol duhy naděje!“

Dívka zasténala. Chvěla se po celém těle, víčka oční byla přivřena, krev vytratila se z bledých rtů. Stísněným hlasem promluvila, že jedva dotekla se slova její okolního, dusného vzduchu.

„Jakž bych tě mohla kdy milovat? Nenávidím tě .... Můj otec ....“

„Hoho!“ zařval Kruvoj s netvořím smíchem, „tvůj otec kvílí tiše v temnici pod okovy. Nevyjednával Kruvoj se svým otrokem, jenž zítra bude žrtvou Černoboha. Ty musíš býti mou! Neptám se po tvé vůli, po tvé lásce!“

Prsty jeho jako okovy sevřely ledově studenou ručku děvinu. Neřval již, sípal.

„Mně protiví se hloupé milkování! Já netáži se více. Ty jsi mou.“

„Neznámý Bože, jehož kříž je znamením!“ zvolala děva v smrtelné úzkosti.

„Zráda! Zráda! — Marna je obrana! Prchni, kdo můžeš!“ Ohlušný břinkot zbraní a řev mnoha hlasů zalehl v jediné chvíli celé okolí hradu. Kruvoj zsinalý stál dosud na témže místě, v pravici třímaje dlouhý nůž. Svaly jeho byly křečovitě napjaty. Pojednou však pustil Jarmilu a vrhl se vstříc čtyřem mužům, vyrazivším dvéře. Zápasil jako raněný tigr, jeho nůž míhal se v záři ohně; jeden z odpůrců jeho klesl mrtev. Leč náhle zalila se krví tvář mladíka, jenž zdál se býti vůdcem ostatních a Kruvoj skácel se na zem, zařvav hlasem poraženého tura.

„Mrtev?“ otázal se mladík, stíraje ze svého obličeje krev Kruvojovu.

„Nikoli, Čestmíře, rána jeho je těžká, ale uzdraví se, aby pykati mohl za odpor proti vládyce Neklanovi.

IV.

Na babí stěně.

Nad ohebem řeky Ohře, kde vody její svlažují úrodné luhy kraje luckého, zdvihá se příkrá čedičová stěna; šestihranné sloupce její uhlazené deštěm odrážejí se v červených vlnách Oharčiných jako husté mramorové sloupoví nesoucí hrdý timpanon starého chrámu. Oko chodce vidí již z dálky stěnu, na jejíž vrcholu tmí se široký

otvor, k němuž vedou přirozené schody, vzniknuvší z ulomenin čediče a jdoucí až do lesa, který hluboce rozložen po levém břehu řeky vystupuje až na samý hřbet stěny nad ohbím.

Z lesa žene se hrčící bystřina, která dospěvši samého hřebene stěny, vrhá se odtud s ohlušujícím šumotem v úzké, ale tím hlubší a divější koryto Oharky. K této bystřině dobelhala se nyní jediná obyvatelka stěnné sluje, aby omočila v ní hubené prsty rukou a přetřela jimi zvadlý obličej. Stařena byla zahalena v dlouhou špinavou suknici, sahající od špičaté brady až k bosým kotníkům, hlava její byla nepokryta a zbývající věchet šedivých vlasů stočený v pitvorný cop dotýkal se ramen. Otřevši tváře cípem šatu zdvihla baba sukovitou větev sloužící jí za hůl a kráčela k brlohu; cestou stanula, naklonila nahrblý hřbet a dívala se hluboko vpadlýma ale živýma očima v tůni vod, v níž obrazila se čistá obloha. Snad četla osudy nastávajícího dne. Z lesa zavyla hyena. Stařena se zpřímila, odvrátila obličej v stranu, ze které přišel zvuk a když se opakoval, neváhala déle, nýbrž spěchala hlasu vstříc.

Na kraji lesa vystoupil zatím mladý muž a chystal se právě sejíti po schodech ke sluji, když stařena již před ním stanula. Nohy se jí chvěly, žlutá tvář na chvíli zrudla; rozpjala náruč, ale brzy zas jí ruce sklesly. Dívala se mlčky na muže.

„Co chceš?“

Muž se zasmál.

„Přišel jsem si odpočinout na klínu babiččině; v poušti mého srdce vytryskl pramének lásky a vděčnosti k drahé bytosti, která mě chtěla kdysi ve spánku zardousit.“

„Ohavo!“

„Nadej mi, čeho chceš, já tě milovati nepřestanu. Naopak, stará, jdu tě pozvat na svou svatbu. Neškleb se, jsi takhle dost roztomila, ale mou nevěstou přece nebudeš! Moje vyvolená sic ještě neví o ničem, to však svatvečer neoddálí. — Ale k běsu, mám hlad, a jazyk práhne, skytni přec hosti svému medoviny!“

„Nahni se, dole teče od pramene“.

„Ráda bys dokonala, v čem jsem ti tenkrát zabránil? Děkuju, dřív ochutná štika tvůj mozek, běličko! Ale slyš, nakrmíš-li mne a poskytneš li dobré medoviny, povím ti pěknou novinu.“

„Napřed pověz . . . . .“

„A potom můžeš v pokoji jíti, odkud jsi přišel!“ zachechtal se muž. „Nuže, buďsi, napovím: Červený Kruvoj mne propustil s bohatou výbavou. Odkázal mi všecky svoje poklady. Hleď, to jen ukázka!“ pravil, zachřestiv několika zlatými obručemi, na nichž visely zlaté peníze. Po té zas ukryl zlato v záňadří.

Obličej stařeny se roztáhl, oči vystoupily z důlků. — „Co se stalo s Kruvojem?“ tázala se rychle.

„Vzkazuje tě pozdravovat.“

„Pojď, řekla babice a jechala hbitě k sluji.“

„Myslíš, že chci sraziti vaz na tvých krkolomných schodech? Přines medovinu sem, já vyhledám útulný stánek k hodování mladého výra a ježaté sovy.“

Pak se obrátil a stoupal do lesa. Nehledal dlouho a hodil sebou v sametový koberec mechu, zkad právě prchla vyplašená srna.

Útlý stvol lesního zvonku kýval se ještě a zdvihal modrou hlavinku, již přišlápla nožka zvířete.

Mladý muž ulehnuv si zaúpěl a pravou dlaní sevřel levé rámě, jímž narazil o čnící pařez.

„Zapomněl jsem, že mě spojenci znamenali, hučel v černé kníry, zadržuje kusem mechu krev řinoucí se z otevřené rány. Běs vymyslil si jméno vděčnost, když ji lidé neznají! Ale tak, ještě jsem lacino vyvázl, nebýt noční tmy, mohl jsem se houpat na olši pod Vyšehradem. Vydej svého tyrana jeho nepřátelům a oni ti za odměnu jednou rukou podají laciný groš a druhou bodnou tě do žeber, aby si groš mohli vzíti zpět. Oh! rána pálí, jak by jedu nakapal! — Konečně! zvolal, vytrhnuv se ze samomluvy.“

Babice zahnula za strom a blížila se k ležícímu, v rukou nesla hlíněný džbán a kus na rožni uzené kýty. Skrotlá vlčice plížila se za ní.

„Nesu ti medovinu, Hroudo, jakés ještě neokusil, řekla, skládajíc před ním nádobu.“

„A což, že táhneš svou strýni za sebou“, ozval se Hrouda, ukazuje na zvíře a uchopiv džbán přihnul k retům.

„Není otrávená?“ tázal se, ztápěje v medovině zářící zrak. A odtrhnuv džbán od úst, podal jej staře ně.

„Napij se!“ Tak ne, ať vidím, že vskutku piješ; oddal džbán od zubů, a nalej si do úst.

Stařena upila. Vracejíc džbán Houdě všimla si rány na jeho rameni.

„Tys raněn, Hroudo?“

Tento posvědčil. Ona prohlédla ránu, načež odvázavši šátek otočený kol pasu vzdálila se pod vysokou jedli a odvalila široký kámen. Proud vřelé vody vystřikl do výše. Baba zachytila šátkem tolik vody, až byl celý mokrý a vrátila se k Houdě, jemuž rámě ovázala. On si jednání jejího nevšímal, neboť věděl, jak umí se baba přemoci, čije-li zlato a jejímu lékařskému umění důvěřoval úplně; věnoval proto vši pozornost kýtě a bavil se pohledem na laskominy hladové vlčice, která se útoku neodvážila, nicméně však neuznávala za dobré všech nadějí na pečeni se vzdáti. Hrouda zívl.

„Odpočiň si“, pravila mírně stařena, já uchystám zatím oběd.

Nemýlila se. Hrouda usnul skutečně. Noční namáhání, silný nápoj a posléze i účinný klid, jaký spůsobil vřelý pramen v ráně, skolébaly jej v sen. Babka tiskla chvíli lehce spánky mužovy, načež uloživši raněnou ruku tak, aby krev mohla volně, bez násilí údem probíhati, ujala vyprázdněný džbán a odešla.

Hrouda spal pevně a nepozoroval ani, že babice se as po hodině vrátila, aby obnovila obvaz. Byl by se jistě vysmál pečlivosti své ošetřovatelky, která neznala citu, leč lásky ku zlatu. Slunce blížilo se k poledni, ranní ruch lesa zanikal, rosa vsála se již dávno v žilky travin, tiché bezvětří rozšiřovalo úmorné parno. Jediný les zachoval sladký stín. Babice, která se byla již zase vrátila, s uspokojením pozorovala ronící se pot na čele spícího.

Tento se probudil.

„Přisám Perun, Tetko“, tvoje léčidla pomáhají, řekl, protahuje se.

Babka přistavila k němu nové pokrmy a konvici s medovinou. Rudý sílící mok vrátil Houdě jeho dobrý rozmar.

Vyčetl s tváři starušiny touhu a závisť a umínil si z vášní těch těžiti ve svůj prospěch. Aby ji zámyslům svým naklonil, neváhal vylíčiti jí, jakého se zmocnil bohatství; vyprávěl o přepadení hradu Kruvojova a o pádu samého Kruvoje, což obé čtenáři naši již znají, čeho však obého původcem byl Hrouda. Býval sluhou Kruvojovým a to dosti věrným, jako věrným jest lotr lotru, pokud k vyplnění jich záměrů jest třeba úsilí obou společného. Hrouda dovedl oceniti brannou chasu svého pána, proto mu sloužil; Kruvoj naopak jsa si vědom, že chytřejšího, úskočnějšího a obratnějšího spojence by nenalezl, učinil jej svým důvěrníkem a dával mu za to vždy značný podíl lupu. Avšak při dobytí tvrze Vojmírovy se znešvářili.

Hrouda žádal tvrz pro sebe, nabízeje Kruvojovi polovici statků Vojmírových, rovněž i rozdělení jeho pokladů, za to měl mu Kruvoj vymoci u Neklana schválení jeho v držení tvrze, po případě pomoci mu brannou svojí družinou k násilnému se udržení; leč Kruvoj obával se nebezpečí hrozícího jeho vlastní moci od tak potměšilého souseda a proto kázal chlapům tvrz zničiti a zmocniv se sám statků odbyl Houdu nevalným výplatem. Tento byl na oko spokojen, ctižádosť jeho byla však hluboce uražena, i vymýšlel krutou pomstu. Jsa úplně obeznámen s hradem, vykradl tajně ze sklepení všecky poklady pánovy, vzácné kože a peníze, a ukryl to na bezpečném místě, načež smluviv se s vojevodem knížete Čestmírem otevřel tomuto ve známé nám noci zadní branku hradu. Z naloupeného zboží hodlal si nyní zakoupiti vlastní statek v odlehlejší krajině horské a tráviti nejlepší věk svého života klidně bez boje.

Avšak, pokračoval Hrouda, svlažuje rety, tu ozvalo se v nitru mém ještě něco jiného. Neškleb se, babičko, ty tomu nerozumíš; tys stará a znáš jen hlad a lakotu.

Oslovená přijala všecky tyto hranaté poklony mlčky, obočí její se sice na chvíli zježilo, ale urovnala a uhladila je hned zase, neboť Hrouda právě zvonil v ruce zlatem.

„Nuže, jsem zamilován. Vím to.“ Smával jsem se vždycky titěrnému vzdychání, ale nyní toužím a prahnu sám.

Od oné chvíle, kdy zaskočil jsem dítě Vojmírovo, bych je doručil Kruvojovi, vidím ji stále před sebou, cítím dosud, jak surovými hnáty uchopil jsem útlé děvče omdlévající a jak, když jsem ji na kůň vysazoval, svezla se hebká ruka její na mou bradu.

Dotknutí to rozehřálo mou lotří duši. Já zíral v její ztrnulé oko a bledé líčko, z něhož jako by krev byla zmizela a tenkrát věř, babko, pocítil jsem něco, jako bych měl Kruvoji vraziti nůž do hrudi. Leč nestalo se a starý šereda odvezl si ji na svůj hrad, čímž zavinil svůj pád, neboť pomyšlení, že ona proti vůli své má chvěti se ve drápech ryšavého netvora, nedalo mi spáti a vnuklo mi šťastnou myšlénku, jež pomstila mne i ji.

Hrouda za řeči té povstal, nedbaje svého poranění, mohutná jeho postava se zpřímila, oči plály vnitřním leskem, výraz tváře jeho nebyl již potměšilý, krutý, bylo v něm cosi něžného. Ano, nedalo se upříti mladému muži krásy. Havraní vous splýval mu se

zaníceným nachem osmáhlých tváří, dlouhé černé kudrny stínily pěkně klenuté čelo, dodávajíce mu výraz trpícího démona.

„A proč jsi se místo pokladů nezmocnil sladkého stvořeníčka?“ otázala se jedovatě stařena.

„Opice!“ zahučel a odplivl.

„A proč jsi mi vlastně sem přišel skoníkat, kloučku, ke mně, jež neznám citu leč hlad a lakotu?“

„Nezlob se, starucho. Hleď, zde závdavek, pravil mírně, házeje babce zlato do klína. Ona dlí nyní svobodna na steklém hradě Kruvojově, ty se tam vloudíš, přičiníš se, bys ji v můj prospěch přemluvila a kdyby se ti nezdařilo (což jest jisto, neboť nezapomněli dosud, co učinil jsem otci jejímu i jí samé), uspíš svými čarami chasu a já ji unesu, neboť míti ji musím, jinak žíti nechci. Do té doby uchystám jí nový domov, kde vynasnažím se, aby zapomněla pro lásku mou na dřívější skutky mé.

„Dobře“, řekla babice, a obličej jí zářil od zlata v klíně.“ Vyplním-li tvoje přání . . .“

„Vyplníš-li je, zaručuju se ti, že tě zlatem vyvážím, neučiníš-li toho však, nebo kdybys mne do konce chtěla zradit, vědouc o mé sluji, kam jsem poklady uložil, přisám Perun, že tě uškrtím.“

Babice zdála se spokojena s oběma podmínkama; znala Hroudu, věděla, že slovu dostojí.

„Dnes večer dojdu na Kruvojov; prohlédnu opatrně vše a od zítřka začnu pro tebe pracovati. (Pokračování)

Ke sporu o „Rukopisy.“

Napsal Dr. Fr. Bačkovský.

I.

Spor o pravosť Rukopisu královédvorského a zelenohorského nabývá větších a větších rozměrův a stává se víc a více výstředním, a to na obou stranách. Vášně místo rozumu začínají lomcovati jak stranou pochybovačů tak i stranou obhájců, k čemuž ovšem podnět největší dal *Masaryk*, vůdce soustavného boje proti „Rukopisům“.

Co týče se pochybovačů, počíná si z nich nejrozumněji *Gebauer*; co pověděli v neprospěch „Rukopisův“ ostatní, jest skoro vše zcela bezúčelno, jakž obhájcové „Rukopisův“ ukázali [1]), a spor tím jest zbytečně prodlužován i škodlivě rozněcován. *Pochybovači i obhájci měli by přihlížeti hlavně toliko k tomu, co Gebauera přijmělo, že jal se o pravosti Rukopisu královédvorského a zelenohorského pochybovati.* Jesti to „*souhlas* četných *odchylek* RKého a RZého *se zvláštnostmi nepochybných padělkův a se staročeskými chybami Hankovými* z doby *před objevením* těchto rukopisův“ (Athenaeum, III. 159). Souhlas tento, že totiž odchylek a chyb, které jsou v RKém a RZém, dopustil se Hanka i padělatel „Písně na Vyšehrad“ dříve,

[1]) Na článek J. Vančury „Jak soudí literární historie o původu epických písní RK. a RZ.“ a na článek J. Vlčka „RK. a RZ. se stanoviska literárně-historického“ (Athenaeum, 346—355) odpoví pisatel přítomných řádků v oddíle II. tohoto článku.

nežli „Rukopisy“ ty byly objeveny, *vyzývá skutečně k pochybování.* I neměl by spor o pravosť od souhlasu tohoto odbočovati k věcem, které podobné přesvědčivosti a váhy postrádají. *Nepodaří-li se tento souhlas vysvětliti tak, aby nevyzýval k pochybování, základní příčina nynějšího sporu o pravosť „Rukopisů“ nebude odstraněna.* Odchylky a chyby v „Rukopisech“ k pochybování nevyzývají, ale *souhlas onen!*

Že odchylky a chyby v „Rukopisech“, a to ani takové odchylky a chyby, které jsou pouze v „Rukopisech“ a v žádné jiné staročeské památce pravé, k pochybování nevyzývají, byť jich bylo sebe více, jest patrno. *Lzeť vznik odchylek a chyb těch vyložiti několikerým způsobem pravděpodobným,* jakž obhájcové již učinili. A uvedeme-li si kromě toho na mysl, že lyrické písně „Rukopisu královédvorského“ jsou písně *prostonárodní*, které, jak známo, v každé *správné* sbírce *hojnými chybami a odchylkami mluvnickými oplývají*, a že básně epické rukopisu toho, jsouce *přechodem* od básnictví prostonárodního k umělému, nèliší se valně od písní prostonárodních [2]), jakž neměly by tedy býti v nich ony chyby a odchylky! Na básnictví *prostonárodní* hleděti jest *úplně jinak* s hlediště *mluvnického*, nežli na plody umělé! Prof. Hattala vzhledem ke sporu o pravosť „Rukopisův“ upozornil na rozdíl mezi mluvou *básnickou* a *nebásnickou*; pisatel těchto řádků v rozdíle tom jde dále. Různí totiž i ještě mluvu básnickou v básnickou mluvu *prostonárodní* a v básnickou mluvu *umělou.* Protože pak jiné památky staročeské jsou umělé (nikoli prostonárodní), *jest nezbytno, aby mluva „Rukopisův“ odchylovala se od mluvy jejich* [3]). Ostatně některé chyby a odchylky v „Rukopisech“, jinde se nevyskýtající, mají třeba také ještě doklady, kterými by je bylo lze za správné vyložiti, v rukopisech dosud *neprozkoumaných* anebo měly v rukopisech nám *nezachovaných* [4]). Buď

---

[2]) V. Nebeský, pokládaje i básně epické za zcela prostonárodní, napsal v „Musejníku“, roč. 1852., na str. 148. svazku III.: „Velmi dobře pojal také Dobrovský hlavní a takořka stežejný ráz a povahu básní Král. Rukop., že jsou totiž *(prosto)národní* písně (jak on praví: der Ton des nationalen Volksliedes ist in ihnen nicht zu verkennen), náhled to později od některých jen na ujmu pravého jich pojímání z části opuštěný, dle našeho zdání ale *jediné pravý.*“

[3]) Praveno tím celkem skoro totéž, co Král řekl těmito slovy (Athenaeum, 264.): „Konečně není radno směšovati spisovnou latinu klassickou s latinou středověkou nebo latinou vulgární. Každá z nich má *svou* grammatiku a dle její zvláštní povahy musíme pak chyby v rukopisech posuzovati.“ Ostatně proč nemohly by míti naše „Rukopisy“ zvláštní grammatiku svou tak, jako zvláštní grammatiku svou mají na př. básně Homérovy? — Nevyskytají-liž se přemnohé tvary v básních Homérových i slova jednotlivá, která v žádné jiné památce starořecké nejsou? — A nemá-liž i na př. Hérodot zvláštní grammatiku svou, kterou různí se od spisovatelů řeckých, *zároveň* s ním žijících? — A lze též o mluvě „Rukopisů“ říci zcela totéž, co Jindř. Niederle v „Mluvnici řeckého jazyka“ (na str. 165. vydání prvého) napsal o mluvě Homérově: „Zpěvy Homérovy složeny jsou nářečím staroionským . . . Avšak *v podobě té, ve kteréž se jeví u Homéra, nebylo nářečí to zajisté nikdy skutečnou mluvou, národní jedné doby některé*; nýbrž . . . v mluvě jejich *sneseny jsou a spojeny tvary mluvnické z dob rozličných.* Vedle tvarů prastarých, jež veršem jsouce ustáleny, přijímaly se bez proměny s písněmi starými do písní novějších, ba pro ráz svůj starobylý později i napodobovány byly, vyskýtají se tvary původem zcela mladé . . .“

[4]) Že některé z chyb a odchylek v „Rukopisech“ vyskýtají se také v jiných památkách českých ze století XIV. a XV., o jejichžto pravosti nikdo ne-

však jakkoli, tolik jest jasno, že chyby a odchylky jazykové v „Rukopisech“ *nejsou nevysvětlitelny* a že tudíž *o nepravosti nesvědčí*, což ostatně sám Gebauer vyslovil těmito slovy („Athenaeum“, 163.): „*Netvrdím, že by odchylky v jazyce RKském a RZském* [5]) *vytčené naprosto nedaly se vysvětliti jinak než nepřesností těchto rukopisův.*“ A ještě více jasno jest, že slova Masarykova („Athenaeum“, 167.): „Rozumí se samo sebou, že mohou býti v rukopise rozmanité odchylky od současné řeči . . ., ale *nesmějí tam býti chyby!* To myslím žádá se po všech památkách, tedy i po Rukopise . . .,“ jsou zcela nesprávně a beze všeho rozmyslu řečena. Dle těchto slov Masarykových *snad ani jediná píseň prostonárodní by nebyla pravou, nepodvrženou!!!* Podobně ani slova neznámého professora („Athen.“, 217.): „Co pak se týče postavení učitelova na střední škole vůči žactvu, to je přímo trapné. Jazyk Rukopisů vykládá se vlastně jen proto, aby žáci každou chvíli viděli, jak stará čeština *nevypadala*“, nejsou přiměřeně pronesena. V *umělých* památkách ovšem stará čeština tak nevypadala, a také čeština nová na př. v básních Svat. Čecha vypadá co do tvarů mluvnických jinak nežli v kterékoli písni *prostonárodní*; v některých písních prostonárodních sice jest odchylek vzhledem k „Rukopisům“ poměrně značně méně, ale v některých zase (na př. v moravských) snad i poměrně tolik jako v „Rukopisech“, a kdyby jich i ve všech bylo poměrně značně méně, bylo by lze vysvětliti to tím, že čeština nyní jest mnohem ustálenější, nežli byla ještě v století IX.—XIV., a že tedy již i některé zvláštnosti písní prostonárodních setřela. [6])

Vzhledem k chybám a odchylkám, které Gebauer vytýká „Rukopisům“, budtež uvedena zde také tato jeho slova (Listy fil. a paed., 1874., 246—252.):

„Především poukazujeme k té nepopíratelné věci, že *tradice nebývá dosti věrna a spolehliva* a že v národní písni, kterou z věku do věku přenáší, *rozmanitým proměnám vznikati dává.* Tu pak stává se, že *na jednom místě ta, na jiném ona proměna se ujme . . . I nesmysl za dobrý smysl do písně se dostává . . .* Tím budiž dokázáno, že národní písně do variant se rozštěpujíce, někdy bez porušení zůstávají anebo bez ujmy dobrého smyslu a ceny své se mění, *mnohdy však že změnami takovými dobrý smysl a básnická cena jejich velice se kazí . . .*“ Když pak připomenul množství takovýchto nepodařených a namnoze chybných změn, Gebauer tvrdí, „že *tyto a takové, někdy už absurdní věci nejen ve slovanském, nýbrž pokud nám povědomo v každém prostonárodním básnictví, národů nám blíže příbuzných se naskytují*“, a zároveň i připomíná, „*že národní skladby,*

---

pochybuje, pisatel těchto řádkův ukázal v „Národních listech“ ze dne 24. dubna roku letošního.

[5]) Zde v slovech Gebauerových *také* jest *odchylka* místo správného „RKského a RZského“!

[6]) Chyb a odchylek v epických básních RKského, které jsou přechodem od básnictví prostonárodního k umělému, jest poměrně méně nežli v lyrických, které jsou čistě prostonárodní, i jest úkaz tento také dokladem pravosti jeho. Ostatně odchylky mluvnické bývají také v plodech umělých, jako na př. v Kollárově „Slávy Dceři“, která má v té příčině mnoho neobyčejných zvláštností, jinde se nevyskytajících, o čemž viz v „Zevrubných dějinách českého písemnictví doby nové“ na str. 382—388. a 536—538. dílu I.

které ve starých památkách a ve staré formě se nám zachovaly (jako v Ruk. Zel., Ruk. Král., Igoru a p.) v tétéž příčině skoro bez úhony jsou.“

Takto tedy Gebauer promluvil r. 1874. ve prospěch starobylosti Rukopisu zelenohorského a královédvorského, a *aby tento důvod svůj pro starobylosť jejich sesílil a výslovně dal na jevo, že nemohly býti složeny teprve v století XIX.*, doložil k tomu: „Jsou-li (o čemž v celku nepochybujeme) sbírky naše dosti věrným obrazem básnictví národního, tedy vysvítá z věcí těchto připomenutých, že *národní básnické umění klesá . . .*,“ kterýmžto slovům jest vzhledem ke sporu o pravosť „Rukopisů“ rozuměti tak, že, kdyby byly složeny v století XIX., nemohly by býti tou měrou „bez úhony“, jako jsou dle slov Gebauerových z r. 1874., nýbrž že musila by zračiti se v nich známka toho, že „národní básnické umění klesá“, t. j., že čím plody jeho jsou mladší, tím jsou méně „bez úhony“ . . .

Připomenuto, že mnohé chyby a odchylky v „Rukopisech“ mají, abych tak řekl, původ *prostonárodní*. Vzhledem k tomu všimněme si těchto slov Masarykových („Athenaeum“, 167.): „Zaráží mne totiž faktum, že čeština rukopisů je tak nová, že, abstrahujíc od neznámějších slov, celá vazba — (smím říci: „duch“?) — řeči je docela jiná, než kterou se jeví na př. v řeči Štítného, Chelčického a jiných starých památek [7]) . . . Odkud je dotčený rozdíl mezi ní a řečí Štítného atd.,“ jakož i těchto („Athenaeum“, 214.): „Zaráží nejen moderný duch a spůsob básní, ale i řeč všecka není jako řeč stará . . . Řeč RK. a RZho nikterak nedělá dojem pravé a ryzí češtiny staré, ale staré češtiny strojené. Vazba a syntaxe je rozhodně novověká, stará slova a staré formy jsou v syntaktickém vazivu moderním.“ K obojím slovům těm odpověděti stačí: *Rozdíl mezi řečí „Rukopisův“ a mezi řečí Štítného atd. vysvětliti jest úplně týmže spůsobem, jako rozdíl mezi řečí ve spisech Husových a mezi řečí ve spisech Štítného.* Jako Hus, *původce novočeštiny*, přihlédl k tehdejší mluvě *prostonárodní*, tak *i „Rukopisy“ mají na sobě známky téže mluvy!* Novočeština vytryskla z téhož zřídla, z téže mluvy *lidu obecného*, která v básnickém rouše staročeském zachována jest nám v „Rukopisech“; ovšem roucho báspické mluvy té jest jiné, nežli bylo v mluvě obyčejné, v mluvě všední. A jako zásluhou Husovou začátky novočeštiny vznikly z mluvy lidu obecného, tak i v století XIX. čeština opětně hlavně na základě mluvy lidu obecného byla vzdělávána. Vždyť ani jinde nežli mezi lidem obecným češtiny vlastně nebylo! A netoliko na základě mluvy lidu obecného, nýbrž i na základě „Rukopisů“ čeština v století XIX. byla k novému životu křísena! I jest úplně přirozeno a zcela pochopitelno, že duch mluvy v „Rukopisech“ podobá se duchu novočeštiny, jakož i že odchyluje se od ducha staročeštiny, zachované v památkách umělých, neprostonárodních. Že mluva prostonárodní lišila se velice od mluvy spisovné v století XIV., toho dokladem přesvědčivým jest Štítný a Hus, kteříž oba skoro v téže době žili! [8])

---

[7]) Tato věta Masarykova zde jest otištěna z „Athenaea“ *zcela beze změny*, což připomínáme proto, že část její „kterou — památek“ jest patrně popletena, majíc v sobě také nějaké odchylky a chyby, a přece nikdo nebude o pravosti její pochybovati!

[8]) Alojs Vojtěch Šembera („Kdo sepsal Kralodvorský Rukopis roku 1817.?“, str. 37.) pokládal za příznak podvrženosti též okolnosť tu, že v RKském

Patrno tedy, že, jak jsme si výše řekli, *odchylky a chyby, které jsou v „Rukopisech", k pochybování o pravosti jejich nevyzývají samy o sobě.* Avšak onen *souhlas* některých odchylek a chyb v „Rukopisech" se zvláštnostmi nepochybných padělků a se staročeskými chybami Hankovými z doby *před objevením* „Rukopisů" k pochybování *vyzývá.*

A jak souhlas onen vysvětliti, aby k pochybování nevyzýval a aby základní příčina nynějšího sporu o pravosť „Rukopisů" byla odstraněna? —

Běží o odchylky a chyby, které Gebauer uvedl v „Athenaeu" na str. 154.—157., 256.—258. a 340. pod číslem 2.—4., 8., 10., 12.—15., 21. a 24., i pokusíme se prozkoumati je tak, aby staly se nezávadnými. [9])

Ad 2. V RKském jest několik imperfekt tvaru odchylného, a z těch jsou dvě zvláště na pováženou, totiž „dáše" a „stáše", kteréžto tvary měly zníti „dadieše" a „stanieše". K tomu Gebauer podotýká: „Tu mohly dobře vzniknouti analogií novotvary „dáše, stáše", ale ve starých památkách přesných nenaskytl se mi doklad pro ně ani jediný, nejsou dosvědčeny nijak. V RKském zase naopak nikdy není tvar pravidelný a vždycky jen odchylný . . . Na pováženou jest, že oba tyto odchylné a z textů přesných nedosvědčené tvary čtou se také v Hankově interpolaci v leg. o sv. Prokopu, vytištěné *před* objevením RKského . . ." Zde sám Gebauer připouští, že odchylná imperfekta ta sama o sobě o nepravosti nesvědčí, protože tvary ty *„mohly dobře vzniknouti analogií"*, ale jest na závadu, že „čtou se také v Hankově interpolaci". Avšak proti tomu zase jest uvážiti, že „v RKském *nikdy* není tvar pravidelný", nýbrž *„vždycky* jen odchylný"; padělatel byl by býval asi sotva *tak úplně důsledně všude* užil tvaru jen odchylného. Zdá se spíše, že tyto tvary odchylné jsou znakem staročeštiny prostonárodní, znakem staročeské mluvy lidu obecného, totiž mluvy zachované v „Rukopisech", ve které snad odchylných tvarů těch užíváno bylo výhradně [10]). A že skutečně bylo užíváno odchylných tvarů těch, i Gebauer podal veřejnosti těmito slovy (Listy fil. a paed., 1879., 232.): „Václav Filomates zavrhuje některé zbytky z „té vetché češtiny", zejména také „dách" a „vzách" (dlouhé „á", tedy imperf.)". [11]) *Když tedy tvarů těch užíváno skutečně bylo a když dle slov Gebauerových* (Listy f. a p., 1879., 231.) *„stará čeština s imperfektem vůbec na cestě od-*

---

nejsou *cizí slova*, řka, že „u spisovatelů ze začátku XIV. století vyskytují se již zhusta slova německá, francouzská a latinská". Avšak slova cizí do mluvy lidu obecného vnikla dojista později nežli do památek umělých.

[9]) Ostatní odchylky a chyby, které Gebauer uvádí, nejsouce vyznačeny oním *souhlasem*, k pochybování nevyzývají, jak již všeobecně jsme si řekli a jak ještě na konci oddílu I. přítomného článku bude podotčeno, proto *není třeba* prozkoumávati a vykládati je jednotlivě.

[10]) Toto platí celkem skoro též o všech ostatních odchylkách a chybách v „Rukopisech". (Jest i poznamenati, že všude v přítomném článku staročeštinou prostonárodní jest míněna právě toliko staročeština „Rukopisů", protože v různých krajinách mluva prostonárodní měla a má různé odchylky a chyby. Za nejstarší doby bylo v té příčině co do mluvy v Čechách úplně tak jako v Řecku; jako národ řecký tak i český skládal se z několika větví, mluvících různými nářečími.)

[11]) V Hradilově a Jirečkově vydání Blahoslavovy „Grammatiky" čteme o tom na str. 100.

chylné jest, odchylujíc se od kmene praesentního k infinitivnému“ — množství toho příkladů Gebauer uvedl tamže na str. 230.—234. — lze mysliti, že *Hanka pouhou náhodou utvořil v interpolaci své tvary „stáše“ a „dáše“*, které kromě „Rukopisu královédvorského“ v jiných památkách nejsou, *řídě se totožnými tvary jinými.* A není ani ta možnosť vyloučena, že, když, jak svědčí Filomates, tvarů těch bylo skutečně užíváno, *Hanka někde se jich dočetl*, totiž v některé památce, které Gebauer dosud neprozkoumal anebo která dostala se do rukou Hankovi, na naše dny pak se nezachovala; dostalyť se Hankovi do rukou mnohdy jen ústřižky a proužky rozmanité, které neměly ani té důležitosti, aby zachovány byly, nebo také všelijak přišly na zmar. [12])

Ad 3. Gebauer napsal: „Slovesa vzorů „trpěti“ a „nositi“ mají v praesens 2. os. sing. trpíš, nosíš, 3. os. trpí, nosí, plur. 1. os. -íme atd. Odchylky, kde místo žádaného -í- je psáno -ie- neb -ye-, vyskytují se v textech přesných, ale teprve v době pozdější. V RKském jest několik tohoto způsobu odchylek . . . Pro tyto odchylky RKského byl by výklad snadný, kdyby nebylo okolnosti, která zajisté jest na váženou; nalézáme totiž stejné chyby v padělané Písni na Vyšehrad a také v Hankově Uvedení . . .“ Zde souhlas odchylek s Písní na Vyšehrad a s Hankovým Uvedením sám Gebauer vysvětluje. Vyskytují se sice odchylky ty teprve v době pozdější, ale *vyskytují se přece*, a protože se vyskytují, padělatel Písně na Vyšehrad a Hanka *mohl* je tedy znáti *odjinud* dříve, nežli byl objeven RK. Ostatně Gebauer připomíná, že „pro tyto odchylky RKského byl by výklad *snadný*“, že pak odchylky ty kromě RKského vyskytují se „teprve v době pozdější“, lze vyložiti tím způsobem, že jiných památek, úplně podobných RKskému a RZskému, nám bohužel není zachováno.

Ad 4. Gebauer napsal: „Ve staré češtině bylo demonstrativum sen = hic, gen. seho, dat. semu atd. Tvary jeho začínají se namnoze hláskami „se-“ . . ., toto pak „se-“ mění se časem ve „sie-“; v památkách nepochybných jest v době starší vždycky „se-“, teprv od sklonku století XIV. vyskýtá se také „sie-“ vedle „se-“ . . . RKský měl by podle jiných svých známek míti jenom „se-“ aneb aspoň také „se-“ vedle „sie-“; ale má vždycky a jenom způsob mladší „sie-“ . . . *Věc tato sama sebou třeba nic by zde neváží la*, ale všimnouti si jí musíme proto, že Hanka v Uvedení svém zná také jenom tvary „sie-“ a žádných „se-“.“ Vzhledem k těmto slovům jest celkem říci totéž, co jsme řekli v odstavci předešlém. A pro pravosť RKského zdá se býti svědkem i souhlas, že odchylky, uvedené v odstavci předešlém i v tomto, *vyskytují se v době pozdější*, z čehož možno právem souditi, že v mluvě prostonárodní, která jeví se nám v RKském, byly odchylky ty dříve, nežli

[12]) Viz na př. v „Pamětech“ Fričových na str. 212. oddílu I. jakož i poznámku 8. na str. 8. Šemberova „Kdo sepsal Kralodv. Ruk.“ — Že Gebauer dosud „neprostudoval všechny rukopisy, v otázkách těchto důležité, jmenovitě rukopisy moravské“, tvrdí o něm Josef Jireček v „Hlasu národa“ ze dne 11. května 1886., kde zároveň i praví, kterak má „pevné přesvědčení, že jest Rukopis královédvorský psán na Moravě“, což i pisatel přítomných řádků vyslovil v „Národních listech“ ze dne 24. dubna r. 1886., a doklad k tomu podán i v „Athenaeu“ na str. 340—342.

přešly také do řeči, kterou jsou psány jiné, totiž umělé památky staročeské; jako mluva prostonárodní ráda zachovává v sobě archaismy, tak i ráda přijímá neoterismy všeliké. Kdyby se nám byl zachoval větší počet památek staročeských, a to jmenovitě také básnických ze století IX.—XIV., bylo by záhady podobné možno přesněji objasňovati. Takto jest spokojiti se nám *domněnkami pravděpodobnými*. Mimo to velmi případně napsal Kalousek v letošní „Osvětě" na str. 381. a 382. toto: „*Hanka mohl spíše všimnouti sobě a oblibiti si „sie-" než „se-", jestliže ono vyskytá se ve spisích pozdějších a tudy hojnějších.*"

Ad 8. Gebauer napsal: „Staročesky říkalo se ve dvojném čísle „letíta" bez rozdílu v rodu grammatickém ... Všímal jsem si bedlivě té věci, ale odchylky nenalezl jsem v textech přesných ani jedinké. Naproti tomu čteme v RKském: srubeně *sté* ruče obě (místo *sta*) a *srazisté* tu obě straně ... Stejnou odchylku nalézáme v RZském. A touže chybu nalézáme v Uvedení ... To jest: Hanka domníval se chybně, že staročeská koncovka 3. osoby dvojné fem. jest „-tě" a učí tak *před* objevením RKského i RZského; za několik neděl *potom* objeví Hanka RKský a tu jsou dva doklady pro femininum „-tě"; a opět za nedlouho potom objeví se RZský a má takových dokladů pět." Tato slova Gebauerova jsou nejzávažnějším výzvem k pochybování, takže věru jest velmi nesnadno učiniti je nezávadnými. Ale zdá se, že staročeština měla přece někdy také „-tě" vedle „-ta" ve dvojném čísle a že tedy Gebauer tvrdí neprávem, jakoby „-tě" místo „-ta" bylo toliko v RKském a RZském jakož i v Hankově Uvedení a nikde jinde nikdy. Zdají se býti toho svědkem tato slova Jungmannova („Historie literatury", 2. vyd., 24.): „Dvojný počet ještě trval, ač ne bez pomatení: tak *byla sta* masc. *této dvě zemi*; *oči sta byle vylúpeně* (místo *sté* fem.) u Pulkavy;" pokládat Jungmann tuto za chybu, co Gebauerovi vidí se býti jediné správným, a jest zjevno, že Jungmann mínil, že před Pulkavou znělo fem. „sté" a nikoli „sta", t. j. že souhlasí v té příčině zcela s náukou Hankovou, kterou Gebauer vyhlásil za chybnou. A že „-tě" vedle „-ta" bylo *možným*, i Gebauer napověděl takto („Athenaeum", 156.): „V duále vyskytá se v 2. a 3. os. fem. a neutr. *tê* vedle *ta* a *te* v některých textech staroslovenských původu ruského a bulharského a vyvinulo se tu analogií podle nom. duál. fem. neutr. ê ..." [13]) Ostatně také Hankovi bylo dobře povědomo, že „ta" místo „tě" jest obyčejnější; napsal (Star. skl., I. XXIV.): „V dvojném počtu *bývalo* pro mužské

---

[13]) Ve příčině staroslovenčiny budiž upozorněno na tato slova Vinc. Brandla (Čas. Mat. mor., 1879., 137.): „Jiná věc, kterou bych panu Vaškovi vytýkal, kdyby jí, ač ji theoreticky tvrdí, prakticky sám nezavrhoval, jest ta, že v předmluvě ku spisu svému se ohražuje, aby v příčině, o kterou činiti jest, staroslovenčina na pomoc se brala, ježto prý „otázka ta, pokud do filologie sahá, může býti rozřešena jen na základě staré češtiny". Neboť pan Vašek k tomu, co zavrhuje, sám se utíká; praví t. p. str. 13.: „avšak porovnávací methodou, *položíce za základ jazyk staroslovanský ...*, *můžeme se aspoň některých pravidel pro tehdejší dobu jazyka českého domysliti*"; — na str. 38. odůvodňuje genitiv „pravdy iskati" tím, že „iskati" v staroslovenčině vždy se pojí s genitivem"! A *užívaje pomoci staroslovenčiny, činí pan Vašek zcela správně, neboť jsou nejen formy, nýbrž také slova česká, která jen staroslovenským jazykem vysvětliti lze jest ...*"

pohlaví *va*, *ta*, pro neobojí a ženské *vě*, *tě*; *velmi často* [14]) však jedno za druhé užívali . . .“ Kromě toho není nijak pravdě podobno, aby „—tě“ Hanka byl si prostě *vymyslil!* Proč medle a za jakým účelem byl by si vymýšlel tvar ten, když by se ho byl nikde nedočetl? — I nelze tvrditi, že „Hanka domníval se *chybně*. že staročeská koncovka 3. osoby dvojné fem. jest „tě“; *učil* tak sice *před* objevením RKského i RZského, ale *sám* si toho dojista *nevymyslil*, nýbrž odněkud znal, že staročeština skutečně „-tě“ také mívala.

Ad 10. Gebauer napsal: „Imperfektum má ve staré češtině svůj určitý význam a svou platnost syntaktickou . . . Od toho namnoze odchyluje se RKský i RZský, kde bývá imperfektum místo náležitého aoristu . . . Odchylky tyto shodují se s chybami Hankovými, jenž rovněž tak imperfektu přikládá význam aoristový . . .“ Vzhledem k tomu stačí opakovati zde slova Kalouskova („Osvěta“, 1886., 382.): „Na tuto námitku odpověděl již r. 1879. archivář V. Brandl ve výborné své, ač třeba také ne ve všem neomylné Obraně Libušina soudu, str. 70.; mezi příklady, jež tam uvádí z rozličných spisů staročeských, jsou některá imperfekta, kde děj minulý je zcela jistě jednodobý . . .“ Z toho patrno, že tedy netoliko RK. a RZ., ale také jiné památky staročeské imperfekta místo aoristu mají, a že tedy Hanka *mohl znáti odjinud* dříve, nežli „Rukopisy“ byly objeveny, odchylky ty nebo také nahodile bez náležitého uvědomění jich užívati [15]).

Ad 12. Gebauer napsal: „Substantiva vzoru „znamenie“ mají instrumentál sing. ve přesných památkách starších pravidelně „znamením“; teprve v době pozdější bývá tu psáno „-iem“ nebo „-yem“ místo „-ím“. . . RKský souhlasí tu namnoze se způsobem pozdějším . . . *Věc tato při RKském samém by nevadila a dala by se vysvětliti*; ale na pováženou jest stejný tvar „sbožiem“ (m. sbožím) v RZském, a na pováženou je všecko to proto, že i v Písni na Vyšehrad čte se chybný tvar „snabzenstviem“ a že Hanka *před* objevením RKského i RZského učí chybám stejným . . .“ Vzhledem k těmto slovům platí totéž, co řečeno ad 3. a ad 4. a buďte k tomu přidána na uváženou také tato slova Gebauerova: „Dvojhláska *ie* už v XIII. stol. vyslovovala se (aspoň místy) súženě *í*, ale psala se přece pravidelně až do skl. XV. stol. *ie*. Vedle toho vyskytuje se často také *ie* tam, kde by mělo býti vlastní *i* a kde *ie* sotva se vyslovovalo, na př. „*o vícestvie* nad Vláslavem“ (v Ruk. Král.), „v noci a *v svítánie*“ (v Nové Radě, Výb. I. 897.) atd. Užívajíce předešlých příkladů k indukci, vykládáme si *ie*, jež místo žádaného *i* se vyskytuje a pokud z historické mluvnice si ho vyložiti nelze, za následek *nesprávného soudu analogického*: nominativ zněl súženě „svítání“ a psal se „*svítanie*“ tedy lokál, jenž taktéž zněl, také tak se psal.“ (Listy fil. a paed., 1874,, 50.) A podobně jsou pozoruhodna také tato slova Gebauerova: „V RKském několikráte nalézá se psané *ie* za krátká *i*, a velmi často psané *ie* za dlouhé *í* . . . *Totéž nachází*

[14]) Gebauer, cituje část slov těch (Ath., 156.), slůvko „velmi“ vynechal a napsal pouze „často“ místo „velmi často“, čímž ovšem námitku svou sesílil.

[15]) Viz i Vocelovu důležitou poznámku ve příčině imperfekt v „Rukopisech“ v „Musejníku“, roč. 1854., na str. 442. jakož i slova Kalouskova na str. 539. letošní „Osvěty“.

se často v památkách z konce XIV. a XV. století; *ale i starší památky mají doklady s touž odchylkou . . .*“ Potom uvedeno množství dokladův a napsáno: „*Připomínám, že to jsou doklady, které jsem si zaznamenal jen mimochodem*; kdo by chtěl hledati schválně, nalezl by jich *před* koncem stol. XIV. mnohem více. Od konce století XIV. množí se takové příklady nad míru . . .“ (Listy f. a p. 1879., 238. a 239.)

Ad 13. Gebauer napsal: „Máme adverbia s koncovkou *-ě*, na př. dobře, staročesky dobřě, a jiná s koncovkou *-o*, na př. málo. K některým adjektivům jsou adverbia oboje, na př. dlouho a dlouze, vysoko a vysoce atp. Někdy jedno i druhé může se říci, na př. koupil jsem *draho* a koupil jsem *draze*; ale z pravidla jest rozdíl u významu mezi tvary *-o* a *-ě*, a nesmíme libovolně tvarů těch zaměňovati, nýbrž jazyk žádá v jistých případech adverbia *—o*, v jiných adverbia *-ě*. Rozdíl pak v té příčině mezi jazykem nynějším a jazykem staročeských památek přesných jest pranepatrný. Jazyk RKského odchyluje se tu zase a velmi značně . . . Stejné odchylky jsou v RZském . . . a rovněž tak v padělané Písni na Vyšehrad . . .“ Ze slov těchto nelze souditi o nepravosti „Rukopisů“ nijak. Praví Gebauer, že *byl* „rozdíl v té příčině mezi jazykem nynějším a jazykem staročeských památek přesných“, třebaže toliko „pranepatrný“. A že skutečně „pranepatrný“ byl rozdíl ten, o tom svědčí ta okolnost, že *týchž adverbií v „—o“, která Gebauerovi zdají se býti odchylnými v RKském a v RZském i v Písni na Vyšehrad, lid užívá dosud.* V „Písni na Vyšehrad“ jsou dvě: veselo a mutno, a Gebauer soudí, že v staročeštině bylo tak jako v novočeštině pouze: vesele a mutně. Avšak i v novočeštině jest užíváno v témže smysle „veselo“, jakž ukazují tyty příklady z Kottova „Slovníku“ (IV. 637.): Jemu jde robota veselo. Jak si pozorlivý, budeš veselo živý. Už od hladu omdlievali a tento si ešte bystro veselo poskakoval [16]). V třetím příkladě jest i „bystro“, které také v „Záboji“ se vyskytá, a mělo by dle Gebauera prý býti tam „bystře“. V RZkém jest „ticho“ a mělo by dle Gebauera prý býti „tiše“, avšak i „ticho“ v témže smysle dosud užíváno, jakž ukazují tyto příklady z Kotta (IV. 83.): Ty seď ticho a mlč. Ticho spáti. Ticho! Nuž ticho! Mrtvý v zemi zakopaný ticho leží v hrobě. Je ticho, ani nepškne, ani nešeptá, ani nemrká, ani nemuká. Ticho mluviti.

Ad 14. Gebauer napsal: „O adjektivních tvarech jmenných a složených, kdy má býti dobr, dobra, dobro a kdy dobrý, dobrá, dobré, platila ve staré češtině jistá pravidla. V RKském tvarů jmenných jest mnoho. Z nich pak jen několik bylo by lze nějak srovnati s bývalým pravidlem . . . Většinou jsou to však odchylky od pravidla bývalého . . . Stejné odchylky od pravidla staročeského nalézáme v RZském . . ., pak v Písni na Vyšehrad“. . . Avšak proti tomu jest uvážiti, že *tak tomu jest i v „Zlomku Evangelia sv. Jana“* a že *Gebauer r. 1881. uměl odchylky ty dobře vyložiti*, k čemuž nyní poznamenává („Athenaeum“, 157.): „V témž zlomku vyskytují se také častěji adjektiva tvaru jmenného, jež také vysvětluji

[16]) Příklady ty jsou ze Slezska a ze Slovenska, ale to nevadí; příklady v nichž jest výrokem „bylo“ (Bylo tam veselo) a s nimiž velmi často se setkáváme, nejsou zde uvedeny.

jak umím; *setrvávám při výkladě podaném* a chtěl bych k němu jen dodati, že se tvar jmenný ještě také překládáním doslovným vysvětlovati může.“ K tomu pak uvedena zde buďtež i slova Gebauerova z jeho spisu „Staročeský zlomek Evangelia svatojanského“ (str. 106.): „V glossách Greg. přeloženo latinské (virum) popularem česky *ludska* a nikoli *ludskégo*. Neobyčejný tvar tento jest svědectvím, že *adjektiva tvaru jmenného v době starší nebyla tak obmezena, jako je nalézáme v památkách ze sklonku stol. XIII. a pozdějších*. Ze všeho pak vyplývá, že *adjektiv tvaru jmenného, vyskytujících se v českém EJ., nelze brániti jako svědectví proti starobylosti tohoto tekstu.*“

Ad 15. Gebauer napsal: „Za novočeské „neseš“ bylo kdysi „neseši“ a tak skoro všecka slovesa měla ve 2. os. sing. praes. dříve „—ši“, z čehož pak ztrátou samohlásky stalo se „—š“. V RKském čte se „chceši“, „piješi“, v RZském „mútiši“ . . . *Mohly by to býti archaismy.* Ale na pováženou jest, že týž archaismus čte se ve falsifikátu, objeveném r. 1816., „stojieši“ v Písni Vyšehradské.“ Když „*skoro všecka slovesa měla ve 2. os. sing. praes. dříve —ši*“, není tedy pranic neobyčejného, že vyskytá se také v „Písni na Vyšehrad“ *jednou*; zejména též „Evangelium svatojanské“ má „—ši“, o čemž Gebauer r. 1881. napsal („Staročeský zlomek Evangelia svatojanského“, 99.): „Čeština pozdější má zde koncovku —š, ale *v době starší bývala zde zajisté koncovka —ši jako ve staré bulharštině, a nelze tvrditi, že koncovka tato v češtině již v stol. X. byla vyhynulou.*“

Ad 21. Gebauer napsal: „Ve staré češtině byl sing. nom., akk. neutr. *vše*, *vše*-cko, *vše*-chno, a t. p., gen. masc. a neutr. *všeho*, dat. *všemu*, lok. *všem*; t. j. všude ve tvarech těchto bylo (kmenové) *vše*—. Proti tomu chybuje Hanka ve Star. Sklád. I. (1817. před objevením RK.) . . . a dal na jevo chybné své domnění, že by zájmeno toto v pádech uvedených bylo znělo z pravidla *vše*, *všeho* (jednou i *všěho*), *všemu*, *všěm*. *Potom* objevil Hanka RK., a zde čtou se tytéž tvary téhož zájmena . . ., to jest: tvary tyto zní v RK. právě tak, jako u Hanky v kusech transkribovaných z rukopisu Hradeckého v 1. seš. Star. Sklád. (1817., před objevením RK.); *uchylují se od pravidla* památek jiných a *souhlasí se starší* staročeskou *chybou Hankovou.*“ Tento souhlas jest bezpochyby zcela totožný se souhlasem, probraným ad 4. Jako v „Rukopisech“ místo „sen“ jest „sien“, podobně tam jest „vsie“. Takto *přesně důsledně* padělatel byl by si nedovedl asi počínati! A takto *přesně důsledně* jsou co do staročeštiny napsány „Rukopisy“ vůbec, takže dosavadní mluvnice staročeské byly skoro pouze na základě „Rukopisů“ pořízeny. O důslednosti té zmínili jsme se též ad 2. a 3. Kromě toho jest uvážiti, že Hanka ve II. svazku „Starobylých skládání“ na str. IX. poznamenal, kterak co do „ortografie“ jest ve svazku tom „ě“ místo „e“, a že mezi příklady uvádí osudné „vsě“; nebylo-liž by snad i z tohoto nějak vysvětliti, že Hanka psal „vsě“, ačkoli měl psáti „vše“? — Také jest si všimnouti, že Hanka v I. svazku „Starobylých skládání“ uvádí na str. XVII. „z Alexandra českého“ pravopisem původním „wsyeczko“, které bylo by lze transkribovati „vsěcko“, jakož i té okolnosti, že ze staročeského „vše“ (dle Gebauera) nebo „vsě“ (dle Hanky) vyvinulo se novočeské „veškeren“ (s „š“) a také „vesmír“ (s „s“), což nasvědčuje, že tedy již i dříve

snad byl i tvar Gebauerův s „š“ i také tvar Hankův s „s“ a že snad vůbec „s“ ve tvaru tom kdysi znělo jaksi uprostřed mezi „s“ a „š“. A co týče se změny „ě“ v „e“, jest uvésti si na mysl, že také na př. v dat. a lok. dosud máme „rybě“; ale proti tomu „ruce“, a možno právem dle analogie souditi, že také bývalo v dat. a lok. „rucé“. Kromě toho v západních Čechách říkají „pekný“ místo „pěkný“ a pod. Viz i v „Musejníku“, roč. 1870, na str. 317., co Dobrovský psal Hankovi o „ves“ před objevením „Rukopisů“. Také jest přečísti si, co Kalousek napsal proti Gebauerovi ve příčině té v „Osvětě“ letošní na str. 551.—554.

Ad 24. Gebauer napsal: „Lokál množný měkkých o-kmenů má ve staré češtině pravidelně svou koncovku náležitou „—ích“, tedy: oráčích . . . Rovněž tak končí se gen. a lok. plur. (všech rodů) adjektiv měkkých sklonění složeného: dnešních. Vedle toho vyskytá se záhy též koncovka odchylná „—iech“, „—ech“, přijatá analogií z těch tvarů, které právem ji měly, jako: chlapiech . . . Odchylky tyto časem víc a více se množí, ale vždy přece jest a zůstává u většině pravidlem náležité „—ích“ . . . To jest: ve tvarech vytčených má stará čeština z pravidla koncovku náležitou „—ích“; Hanka odchyluje se od toho a píše proti pravidlu „—iech“, „—ech“, odstupuje při tom i od zřejmé formy rukopisné, která má správně koncovku náležitou „—ích“; potom objeví se RK. a RZ., mají dohromady 17 toho druhu dokladův, a ty všecky odchylují se od pravidla staročeského a shodují se s odchylkou Hankovi oblíbenou.“ Tudíž opětně přesná *důslednosť* v „Rukopisech“! A kromě toho odchylky ty se *vyskytají*, a to *záhy*, jak Gebauer praví, a *„časem víc a více se množí“*, proč medle tedy pozastavovati se nad tím? — Platí zde celkem totéž, co řekli jsme si ad 4. a 12.

Takto znamenáme, že *souhlas* některých odchylek a chyb v „Rukopisech“ se zvláštnostmi nepochybných padělkův a se staročeskými chybami Hankovými z doby před objevením „Rukopisů“ *lze více méně dosti dobře vysvětliti tak, aby k pochybování nevyzýval.* A když ještě důkladněji souhlas ten prozkoumáme a promyslíme, základní příčina nynějšího sporu o pravosť „Rukopisů“ bude snad odstraněna zcela. Zejména jest potřebí vysvětliti řádně souhlas odchylek a chyb, které Gebauer uvedl pod čís. 8. a 21., protože ty jsou nejzávažnějším výzvem k pochybování; souhlas odchylek a chyb ostatních jest asi dostatečně v přítomném článku vysvětlen.

Jest uvážiti také, že *všech* odchylek a chyb, souhlasících se zvláštnostmi nepochybných padělkův a se staročeskými chybami Hankovými z doby před objevením „Rukopisů“, jest pouze *jedenáct* druhů, tedy pouze *jedenáct souhlasů*, k pochybování vyzývajících. A proti těmto jedenácti souhlasům Kalousek v „Osvětě“ zas uvedl *sedm nesouhlasův*, a to Kalousek „nefilolog“, staročeskými památkami zřídka kdy se obírající, proti Gebaurovi „filologu“, velmi bedlivě staročeské památky studujícímu; „filolog“ takový jako Gebauer nalezl by jich dojista více. Na porozuměnou tomu, kterak Kalousek v té věci si počínal, budtež uvedena zde tato jeho slova („Osvěta“, 1886., 376.—379.): „Já proti p. Gebauerovým shodám postavil jsem několik neshod, ježto se mi v rychlosti naskytly mezi jazykem našich rukopisův a staročeskými vědomostmi Hankovými vůbec, ovšem též z doby do r. 1817. . . . Gebauer netvrdil takového sou-

hlasu *všech* pravidel a náhledů Hankových a nikterak nevzal jich *všech* do úvahy; on[ě] *vybral* si z nich jenom takové kusy, kde může ukazovati na souhlas a tím odůvodňovati svou pochybnost o pravosti rukopisů. Já přijímaje toto východiště zápasu, rozšířil jsem jeho půdu tak, aby také druhá strana nabyla místa na kolbišti; půdou tou jest dvoudílné pravidlo: čím více shod mezi Hankou a rukopisy, tím větší jest pravděpodobnost, že Hanka je padělal (této půlky pravidla užívá p. G) a čím více neshod dokáže se mezi Hankou a rukopisy, tím větší bude pravděpodobnost, že Hanka jich nemohl padělati (této polovice pravidla zase já jsem něco málo užil). . . . Jsa zvyklý v polemikách koncedovati protivníkovi co nejvíce a opírati se jemu na půdě od něho samého zvolené i možno-li jeho vlastní zbraní, přijímám supposici páně Gebauerovu, že dokázané falsifikáty a mylné výklady Hankovy o staré češtině mají se pokládati dohromady za jeden celek, naproti němuž za účelem srovnání staví se jazyk RKho a RZho. P. Gebauer *shody* nalezené mezi těmi dvojími předměty má za důkaz, že to všechno bez rozdílu pochází od Hanky, já pak zase *neshody* pokládám za důkaz, že RK. a RZ. nejsou udělány od Hanky . . .“ Protože pak Kalousek proti *jedenácti* shodám uvedl *sedm* neshod, jest ovšem i tím *onen souhlas velice oslaben* [17]).

Vidíme tedy zřejmě, že Masaryk („Athenaeum“, 191. a 192.) chybně řekl: „Zatím jen tolik je *jisto*, že řeč rukopisů *shoduje se* se staročeskou — ovšem *chybnou!* — mluvnicí Hankovou, napsanou před objevením rukopisů.“ Na vyvrácenou výroku toho lze tyto námitky učiniti: 1. řeč „Rukopisů“ neshoduje se ve všem s mluvnicí Hankovou, nýbrž jest i v mnohém v úplné neshodě s ní, jak ukázal Kalousek v „Osvětě“; 2. že Hankova mluvnice jest chybna, tvrditi není spravedlivo ve příčině oněch odchylek a chyb, které jsou také v jiných památkách staročeských, byť i pozdějších; 3. Hanka staročeské „mluvnice“ ani nenapsal, nýbrž pouze některá kusá a neúplná poučení o staročeštině; 4. není nemožno, že Hanka odchylky a chyby, v nichž onen osudný souhlas se jeví, znal dříve, nežli dostal se mu do rukou RK. a RZ., z nějakého pramene nám nyní nepovědomého, třeba z rozmluv s Dobrovským, kterému mohly býti zase povědomy odněkud, totiž z některé památky, které Gebauer dosud neprozkoumal anebo která dostala se do rukou Hankovi anebo Dobrovskému, na naše dny pak se nezachovala, a pod., což ostatně Gebauer sám podporuje těmito slovy („Ath.“, 157.): „Ukáže-li se, že RZ. a RK. nejsou úplně přesné, *nebude nesnadno vysvětliti shody jejich* zvláštní s Evang. svatojanským . . .,“ a v „Staročeském zlomku Evangelia svatojanského“ na str. 135. v téže příčině Gebauer napsal: „Co se tkne *podob* s písní kr. Václava, s písní Vyšehradskou, s padělanými glossami v Mater Verborum, vůbec s jinými falsifikáty Hankovými . . ., není v nich důkaz, že jest EJ. padělán[o] a že padělatelem jest Hanka. *Vždyť jest pro tyto podoby možný výklad několikerý*, mimo jiné třeba

[17]) Snad prospělo by též ukázati, v čem *nesouhlasí* mezi sebou *jednotlivé* básně „Rukopisův“, aby mohlo souditi se z toho, že nepocházejí všechny od téhož původce. Že nesouhlasí co do *pravopisu* RK. s RZ., Gebauer vyložil ve svém spise „Příspěvky k historii českého pravopisu“ na str. 16. až 127., a jsou také rozmanité jiné *nesouhlasy* mezi nimi.

i ten, že *Hanka měl EJ. mnohem dříve, než je podal na veřejnost, a že ho při svém padělání užíval*, — při Hankovi nemůže nám býti bráno za zlé, jestliže i přes jeho slova domnívati se chceme něčeho jiného“[18]); 5. „Starobylá skládánie“ sebral většinou Dobrovský a Hankovi je postoupil, jak pisatel těchto řádků připomenul ve svých „Zevrubných dějiných českého písemnictví doby nové“ na str. 195. dílu I., i nelze připisovati odchylky a chyby v nich úplně na jisto pouze Hankovi, nýbrž snad aspoň částečně také Dobrovskému, což i z těchto slov Jungmannovy „Předmluvy“ k I. svazku „Starobylých skládaní“ vysvítá: „Vhod zajisté tu dobu přijde Čechům tato od našeho neunaveného Dobrovského shledaných, jeho radou a pomocí od vydavatele pilně a věrně přepsaných básnických rukopisů první částka,“ jakož i z těchto slov Hankových v „Uvedení“: „Jeho Důstojnosti Panu Dobrovskému, který mne v těchto nesnázích svou milostnou ochotností podporovati ráčil, vzdávám veřejné díky.“

I podali jsme si věru již výklad *několikerý*, kterak vysvětliti souhlas některých odchylek a chyb v „Rukopisech“ se zvláštnostmi nepochybných padělkův a se staročeskými chybami Hankovými z doby před objevením „Rukopisů“ tak, aby k pochybování nevyzýval. Avšak i přes to, že dojista již to, co jsme si v té věci pověděli, dostačuje vyvrátiti pochybnosti Gebauerovy, přece ještě něco k tomu dodáme pravděpodobného.

K nepochybným padělkům z doby *před* objevením „Rukopisů“ náleží toliko „Píseň na Vyšehrad“, objevená roku 1816., a staročeské chyby Hankovy z doby *před* objevením „Rukopisů“ jsou toliko v I. svazku „Starobylých skládání“, vydaném r. 1817.; Gebauer uvádí také tu a tam souhlas s padělky a chybami Hankovými z doby *po* objevení „Rukopisův“, ale ty mohly dobře vzniknouti již účinkem „Rukopisů“. Protože pak „Píseň na Vyšehrad“ Hanka též otiskl

[18]) Bylo proneseno také mínění, že Hanka měl „Rukopis královédvorský“ dříve, než objevil jej v Králové Dvoře, t. j. že sám do Králové Dvora jej s sebou přivezl a ve věži kostelní k nálezu jej připravil. A že skutečně Hanka nález „Rukopisu královédvorského“ nějak zfalšoval, toho známky jakési vyskytají se v dopise, který poslal ihned druhý den po nálezu Dobrovskému, a v „Připomenutí“, které předeslal prvému vydání. Dobrovskému napsal, že našel jej v koutě pod jarmarou mezi střelami — dle zprávy Dobrovského v druhém vydání „Geschichte“ (str. 386.) mezi pohozenými papíry —, ale dle svědectví Jana Šafra (Osvěta, 1886., 341.) šípy ony nebyly v koutě, nýbrž v jarmaře, a „Rukopis“ prý spadl s jarmary a zdvihl jej Šafr a podal jej páteru Borčovi a ten teprve Hankovi, kdežto dle dopisu Hankova Hanka sám vytáhl jej z kouta pod jarmarou a ukázal jej páterovi. (Snad oznámil tak jen proto, aby stal se o nález zaslouženlejším.) Mimo to Hanka Dobrovskému psal, že toho „celých lístků jest toliko dvanáct a čtyři rozřezáni“, a v „Připomenutí“ již oznamuje místo čtyř lístků rozřezaných toliko „dva uzoučké proužky“. Také ve příčině nálezu „Evangelia svatojanského“ podána r. 1828. v „Musejníku“ (II. 138.) neurčitá zpráva: „P. V. Hankovi ... poštěstilo se opět nalézti starožitnost pro historii řeči a literatury naší velice důležitou, zlomek totiž přeložení českého Nového zákona, ježto podle písma a řeči až do XI. století sáhá, a tudíž jedna z nejstarších památek písemných nejen českých, ale i slovanských vůbec jest. Širší zprávy o nálezku tom podány budou bohdá ve příštím svazku časopisu tohoto.“ A „ve příštím svazku“ tom (III. 136.) čteme pouze toto: „Litujeme, že pro nahodilé překážky nebylo nám přáno podati vlastencům ve svazku tomto, jakož jsme byli slíbili, zprávy místnější o nejnovějším důležitém nálezku p. Hankově.“

prvně v I. svazku „Starobylých skládání“, *onen osudný souhlas „Rukopisů“ tedy jest pouze s I. svazkem „Starobylých skládání“.*

Gebauer sice míní („Ath.“, 153.), že ještě ani svazek II. „Starobylých skládání“ Hanka nemohl vypraviti do světa teprve *po* objevení RKského, totiž *po* 16. září roku 1817. Ale co týče se svazku II. „Starobylých skládání“, jehožto „Předmluva“ jest datována 1. února 1818., nijak není vyloučena možnosť, že shody ve příčině odchylek a chyb s „Rukopisy“ vznikly v něm teprve *po* nálezе „Rukopisů“. Psaltě Hanka Dobrovskému 3. srpna 1817., že svazek ten *„sázeti se počíná“* [19]), a již 16. září r. 1817. objevil RK., i *nebylo tedy ze svazku II. snad úplně nic tištěno před objevením RKského,* aneb aspoň velmi málo, celý pak dojista ne; úvod ke svazku tomu, tištěný naposledy, obsahuje již i „Příklad ortografie z rukopisu Královdvorského“ (na str. X.—XII.), a Hanka hned po nálezе velmi pilně RKským se obíral, takže ještě roku 1817. již i k vydání jej upravil [20]), a prvé vydání jeho bylo vytištěno již v říjnu r. 1818, čehož nevyvrátitelných dokladů možno dočísti se na př. v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 180., 182. a 454. Proto svazek II. „Starobylých skládání“ nelze ve příčině onoho souhlasu pokládati za svědka proti pravosti „Rukopisův“, a podobně nesvědčí proti pravosti ovšem ani falsifikáty a Hankovy práce *pozdější.*

A snad ani „Píseň na Vyšehrad“ nelze zcela nepochybně obraceti proti pravosti „Rukopisů“. Hanka prý, jak známo, složil „Píseň na Vyšehrad“ a „Milostnou píseň krále Václava“, kteréž obě roku 1858. prohlášeny za padělané. A vzhledem k tomu Josef V. Frič napsal ve svých „Pamětech“ (I. 211. a 212.) mimo jiné toto: „Sám jsem nejednou měl v ruce a pilně prohlížel svazek šípů husitských, nalezených zároveň v kostelní věži Králové Dvora, v nichž místo per byly ostřižky pergamenu linkovaného a popsaného na spůsob nalezených celých listův onoho rukopisu, z nichž nedovedl však Hanka nic souvislého sestaviti kromě řádky „Zakrákoce havran“ — ačli *z ostřižků jiných nesestavil si a neopsal buďto báseň na Vyšehrad buď Milostnou píseň krále Václava* [21]). Za jisto pokládám tolik, že z vlastní hlavy si ani jedno ani druhé nevymyslil, a mám proto své důvody. Za jedno svěřil mi Dunder, že *Hanka přečasto, prohlížeje staré latinské kancionály a rozlupuje jejich tvrdé desky, odkrýval buď v nich, buď na proužkách, jimiž nový pergamen býval svázán, všelijaké fragmenty, které, když podařilo se mu nalézti v nich jakousi souvislosť, přibíjel si na prkénko, načež vzav prázdný list pergamenu, počal to věrně a pečlivě napodobiti; na to prý zničiv, anebo pohodiv proužky, uspůsobil si kopii svou tak, že vypadala, jako by ji byl celou někde z desek vyloupnul.* Mne pak při písni Václava nejvíce

[19]) Musejník, 1870., 218. („sázeti“ a „tisknouti“ jest ovšem veliký rozdíl!)

[20]) Protože „Rukopis královédvorský“ již r. 1817. k tisku byl upraven, Josef Linda mohl tedy zcela dobře svou „Září“, vydanou v září r. 1818, již na jeho základě spracovati. A že Linda skutečně hned na počátku r. 1818. jej bedlivě pročetl, o tom svědčí ukázka, kterou z něho otiskl v „Pražských novinách“ již 11. dubna 1818. (V dubnu bezpochyby již i část vydání Hankova byla vytištěna.)

[21]) „Píseň na Vyšehrad“, objevenou r. 1816. a vytištěnou r. 1817. před objevením RKského, Hanka ovšem nemohl opsati z ostřižků, nalezených dne 16. září r. 1817. v Králové Dvoře; ale mohl ji opsati z podobných ostřižků, jinde nalezených před vydáním I. svazku „Starobylých skládání“.

trápilo, že není celá — i *chtěl jsem ji mermomocí dle německého znění té písně ve sbírce minnesingrů doplniti.* Nemaje v tom dostatečnou zběhlosť, zvláště co se týče zásoby staročeských výrazův a sklonby slov, požádal jsem v naivnosti své Hanku, by mi trochu pomohl. *Nu, a domnělý ten falsátor anebo dokonce původce staroslavných našich zpěvů nedovedl mi ani jediné slovo ani jakýkoliv obrat napověděti, a věru, že byl toho dalek obávati se snad, že mu strojím jakousi léčku — a naopak, namáhal se dosť a dosti pomoci mně i věci samé k šťastnému výsledku. Nešlo to však nikterak!*"

Mocný tedy důvod, že Hanka nebyl schopen padělati „Rukopisy" [22]). Ale pozoruhodnější jest svědectví Fričovo ve příčině jiné. *Frič domnívá se, že Hanka snad i „Píseň na Vyšehrad" a „Milostnou píseň krále Václava" sestavil a opsal z ostřižkův, a domněnka ta stává se velice pravdivou svědectvím Ant. Pflegera*, otištěným v letošní „Osvětě" na str. 342. a 343., ve kterém, zmíniv se, že navštívil r. 1821. místo, kde Hanka RK. nalezl, praví: „Mezi šípy v komoře také byly ještě kousky pergamenu, ústřižky nebo útržky; i těch jsem si několik vzal; *mezi nimi jeden větší, na kterém bylo starobylé písmo* . . . Asi r. 1827.—28. jsem jako student s oním větším kusem popsaného pergamenu, jejžto jsem choval na památku z Král. Dvora, došel do českého Musea k V. Hankovi, abych mu jej ukázal; on jej srovnával s jiným rukopisem (myslím, že s RK.), i *tázal se mne, mohu li mu to ponechati? Já přisvědčil a svou památku Hankovi jsem zůstavil.*" Nedostal-li Hanka také nějaký takovýto „větší kus popsaného pergamenu" do rukou, ať již kdykoliv a kdekoliv, a nesložil li na základě jeho oněch písní, doplniv, co chybělo? A nelze-li tedy domnívati se, že tekst „Písně na Vyšehrad" jest *aspoň částečně pravý* a že chyby a odchylky v písni té, souhlasné s chybami a odchylkami v „Rukopisech", jsou nám zachovány z téže doby, do které pravověřící kladou „Rukopisy", totiž ze století IX.—XIV.? —

Ovšem ani nelze tvrditi určitě, že Hanka skutečně písně ty složil. Snad i Hanka byl od někoho oklamán, o čemž viz v Brandlově „Životě Josefa Dobrovského" na str. 211. Že Hanka písně Vyšehradské nesložil, právem bylo by lze souditi skoro již i z hrdé a sebevědomé přípomínky, kterouž o ní učinil v předmluvě k prvému vydání „Rukopisu královédvorského", jakož i z tohoto svědectví Josefa Jungmanna (Musejník, 1832., 242.): „Nálezce jest p. Linda, tehdáž ještě studující, který desku, na jejíž vnitřní straně ta báseň psána byla, dlouho pod nohama míval, než mu ji náhoda vyjevila. Má toho svědky p. Hanku i celou rodinu, u které oba tehdáž bydleli, i mně ten nálezek hned první čas, když jej sotva ještě čísti mohl, ukázal." Proti tomu však i zde jest uvésti si na mysl, že, jak výše poznamenáno, Hanka psal Dobrovskému, že „Rukopisu královédvorského" našel celých lístků dvanáct a čtyři rozřezané, kdežto potom měl a dosud má místo oněch čtyř lístků rozřezaných toliko dva úzoučké proužky.

---

[22]) Podobnou a vzhledem k „Zelenohorskému Rukopisu" velmi důležitou zprávu o neschopnosti Hankově jakož i své zachoval nám Josef Jungmann; napsalť o tom, kterak jemu a Hankovi podařilo se rukopis ten přečísti, toto (Musejník, 1832, 244.): „*Seděli jsme po tři dni několiko hodin nad tím divným písmem*, i poštěstilo se brzo jednomu brzo druhému některé slovo přečísti . . ."

Ostatně snad ani posud „Píseň na Vyšehrad“ nebyla zcela určitě za podvrženou poznána a prohlášena, čemuž i samo „Athenaeum“ (355.) nasvědčuje. Zpráva o tom, že „Milostná píseň krále Václava“ jest podvržena, jest otištěna od V. Nebeského v „Musejníku“, roč. 1858., na str. 136. a 137. a začíná se těmito slovy: „Museum král. Českého chová ve své sbírce rukopisů jednotlivý list pergamenový, jenž na jedné straně známou z Rukopisu královédvorského báseň „Jelen“, na druhé pak český tekst jedné ze tří králi Václavu připočtených německých písní milostných obsahuje.“ Nelze snad užiti vzhledem k nynějšímu sporu o pravosť i tohoto opisu básně „Jelen“ ? — Souhlasí zcela opis tento s tekstem v „Rukopise“ ?

A snad i „Milostná píseň krále Václava“ jest prohlášena neprávem za podvrženou. Jest napsána na palimpsestu, a původní, škrabáním pergamenu odstraněný latinský text „nese na sobě ráz mnohem novější doby než písmo písně milostné“, totiž ráz písma XV. století, kdežto text písně oné „za písmo XIII., ano XII. století jmín býti chce“ (Mus. 1858., 137.). Tím však ještě není dokázáno, že byla napsána teprve v století XIX. Vždyť někdo v XV. anebo XVI. století mohl opsati na palimpsest onen píseň tu z předlohy, napsané v století XII. anebo XIII. A podobně třeba také Rukopis královédvorský a zelenohorský byl od někoho opsán v století XV. nebo XVI. z předlohy starší, která se nám nezachovala. Písař století XV. nebo XVI. mohl dovésti napodobiti písmo starší tak, jako pochybovači domnívají se o padělateli „Rukopisů“.

Ve příčině pak „Písně na Vyšehrad“ budiž dáno zde na uváženou také toto:

1. Gebauer napsal (Ath., 153.): „Roku 1816. objevil Linda „Píseň na Vyšehrad“, jejíž začáteční verše jsou: Ha ty naaszye sluncze — Vysegrade twrd — Ty smyelye y hrdye — na przyekrzye stoiyesz — na skaalye stoiyesy atd. (Dobrovský, Gesch. d. b. Lit. 1818. str. 109.; trochu jinak v Hankově Polyglottě 1852., str. 116.).“

2. Kalousek proti tomu napsal (Osvěta, 1886., 380.): „Mimochodem podotýkám, že v pěti verších písně na Vyšehrad, tištěných od p. Gebauera v Athenaeu str. 153., jsou tři nové chyby, totiž odchylky od originálu: przyekrzye, na skaalye stoiyesy, místo przykrzye, na skalye stogesy; povstaly ty chyby tím, že p. Gebauer neopisoval z originálu, nýbrž z chybného přepisu, totiž z Dobrovského . . .“

3. A Hanka verše ty cituje takto (Star. skl., I. XVI.):

Ha ty naasze sluncze
Vysegrade twrd.
Ty smyelye y hrdye
na przyekrzye stoiyesz. [23])

4. A jinde (Star. skl., I. 200.) Hanka přepisuje je takto:

Ha ty náše slunce
Vyšegrade twrd,
ty smělě i hrdě
na přiekře stogieš,
na přiekře stogieši.

Tedy Dobrovský r. 1818. otiskl „naaszye“, kdežto Hanka r. 1817. „naasze“; Kalousek praví, že Gebauer měl dle originálu napsati

[23]) Další verše zde nejsou.

„przykrzye“, ale Hanka má také jako Dobrovský „przyekrzye“; Dobrovský otiskl „skaalye“, Kalousek praví, že Gebauer měl otisknouti dle originálu „skalye“, ale Hanka má roku 1817. místo toho „přiekře“. Jak odchylky tyto vysvětliti? —

Mimo to mezi přepisem Hankovým z r. 1817. a otiskem Dobrovského z r. 1818. jsou tyto odchylky pozoruhodné:

veselo p ě j e,	veselo p y e y e y mutno
p ě j e i mutno	k a k o srdeczko radost.
j a k o srdečko radost	

Nejsou-liž odchylky tyto podobně záhadnými jako v Polákově „Sil jsem proso“, o které pisatel těchto řádků promluvil v letošní „Vlasti“ na str. 506.—508.? A není-liž to vše důkazem, že *ani zahady nevysvětlitelné nejsou přesvědčivým dokladem falsifikace?*[21]) —

Ovšem pochybovači povznášejí se i nad Gebauera a vidí nepravost „Rukopisů“ v odchylkách a chybách i jinak ještě nežli Gebauer. Gebauer pochybuje o pravosti jejich hlavně toliko z té příčiny, že jeví se *souhlas* odchylek RKského a RZského se zvláštnostmi nepochybných padělkův a se staročeskými chybami Hankovými z doby před objevením těchto „Rukopisův“, ale pochybovač Opatrný („Athenaeum“, 258—263.) nevěřil by v pravost, kdyby ani nebylo souhlasu onoho, ba kdyby tam nebylo třeba vůbec ani chyb a odchylek, nýbrž kdyby tam byly tvary správné sice, avšak takové, které *nevyskýtají se v jiných památkách té doby, do nížto „Rukopisy“ se hlásí, nýbrž teprve v památkách z doby pozdější.* Napsalť Opatrný mezi jiným toto: „Kdyby tato chybná imperfekta RKského neměla býti chybami a tím neuváděti ho v podezření podvrženosti, musilo by býti o nich zvláště dokázáno, že jsou starého původu (dejme tomu asi z pol. 14. století) . . . Kdyby veden byl jistý důkaz, že kolem pol. 14. stol. i v jiných pravých památkách tvary, jako smáhše, hrnúše, dáše atd., v obyčeji byly, pak by ona odchylná imperfekta byla ospravedlněna a nic by se s té stránky proti pravosti RK. nemohlo namítati. Prof. Gebauer sám již uvádí některá podobně tvořená impf. . . . Ale *k dokázání starobylosti imperfekt RKského bráti jich nemůžeme, poněvadž vyskýtují se teprve od polovice 15. stol.* . . . Kdyby kdo chtěl tvary impf. RKského na roveň stavěti se zmíněnými již z jiných památek, nesměl by RK. klásti do stol. 13. neb 14., nýbrž teprva asi do pol. 15. stol. anebo v dobu ještě pozdější, kdy takové tvary tu a tam se vyskytují . . .“ Tato slova Opatrného byla by správně řečena, kdyby „Rukopisy“ nebyly buďto zcela neb aspoň částečně plody *prostonárodními*, nýbrž

[21]) „Píseň na Vyšehrad“ Göthe dle Jungmannovy „Historie literatury“ (2. vyd, 17.) přeložil i do němčiny, o čemž nikdo jiný nikde, pokud pisateli těchto řádků povědomo, ničeho neví. Opětně tedy nová záhada! A ještě větší záhadou jest, kdo psal r. 1858. proti „Rukopisu královédvorskému“ v časopise „Tagesbote aus Böhmen“, o čemž viz zvláště v „Osvětě“, roč. 1883., na str. 200—203. Také jest uvésti, co Jan Pr. Koubek napsal v „Musejníku“, roč. 1838., na str. 414. a 415.: „P. Siemieński končí svůj pěkný překlad Rukopisu královédvorského postscriptum, v němžto zmínku činí o panu L. Gołębiovském, který prý měl před několika lety v Polště odkryti velmi vzácnou částku Rukopisu královédvorského, vlastně tu, jenž prý se nám Čechům nedostává. Ukázav prý svůj nálezek nebožtíkovi K. Brodzińskému, poslal prý jej poštou našemu panu Hankovi do Prahy. Však tato posylka rukou p. Hanky nedošla.“

umělými. Jest totiž úplně přirozeno a pravděpodobno, že *odchylná ona imperfekta i jiné odchylky v „Rukopisech“ v mluvě lidu obecného vyskytla se dříve nežli v zachovaných nám památkách umělých*, jako vůbec odchylky mluvnické vždy jeví se dříve v mluvě prostonárodní a potom teprve některé z nich i do mluvy spisovné přecházejí [25]). Protože pak jiných prostonárodních památek, podobných co do mluvy „Rukopisům“, ze století 14. nemáme, jest nesprávno požadovati, aby *zcela ve všem* „Rukopisy“ ve příčiny mluvnické srovnávaly se s *umělými* památkami století toho. Ostatně sám Gebauer, jak výše na svých místech jsme si uvedli, výslovně praví, že odchylky vyskytující se kromě „Rukopisů“ teprve v době pozdější, bylo by lze *snadno* vyložiti; jak by je vyložil, ovšem nepověděl, ale to nevadí [26]), a není třeba tedy dokazovati „přesným vědeckým důkazem, založeným na dokladech z přesných rukopisů čerpaných, že *všecky* zdánlivé ty neologismy ne existovati *mohly* (řeč každá *může* vyvinouti více tvarů, než jich *vskutku* vyvinuje), nýbrž *že vskutku existovaly již v druhé třetině XIV. století*“ (Král v „Ath.“, 264.), a ještě méně jest potřebí vyhověti tomuto požadavku Masarykovu („Ath.“, 308.): „Slova obsažená v RK. neb RZ. *doložena býti musí z doby, do které RK. neb RZ. se hlásí.*“ Když slova ta z doby té doložena býti *„musí“*, ať tedy Masaryk postará se nějak, aby tomuto *„musu“* bylo vyhověno [27]), avšak i *kdyby dosti značné množství slov kromě „Rukopisů“ v žádné jiné památce staročeské nebylo, nebylo by lze pokládati to spravedlivě za příznak nepravosti „Rukopisů“*; jestiť i takových slov nemálo, která kromě některého plodu jediného *vůbec nikde jinde* se nevyskytají, byť bychom i písemnictví *veškero* — od dob nejstarších až po dnešek — na paměti měli [28]). Mimo to také zde na mysl si uveďme,

---

[25]) Budtež otištěna zde také tato slova Vinc. Brandla („Čas. Mat. moravské“, 1879., 137.): „Nehledě ani k dialektickým slovům a formám v Žaltářích, jimž ani Štítný se nevyhýbal, praví Hus ve své Postille zřetedlně, že ještě za něho dialekty v Čechách bujněly: *„neb v jednom kraji Čechové jinak mluvie a v jiném jinak“*. Tím se objasňuje ten podivný zjev, že současnou dobou spisové formami a tvary od sebe se liší, byť že v témže spise různost i formy i tvaru se naskytuje! Tento vliv dialektů vážil Šafařík náležitě v Počátcích §. 19. a na str. 54. těchto Počátků zrovna tvrdí, že spisovná čeština vzrostla z dvojího nářečí; též hláskoslovné práce Hattalovy a *Gebauerovy* mají o témž vlivu dokladů dost; byť jsouť tvary v písemné češtině, jež jen dialektickými formami vysvětliti lze jest Mát se to tedy v češtině jako ve všech řečech písemných: *dialekt ji předbíhá a pak klusá za ní.*“ Kromě toho budiž připomenuto, jako již výše jsme si učinili, že nemůžeme vlastně rozhodnouti nijak, kdy „Rukopisy“ v té podobě, v jaké jsou nám zachovány, byly napsány. *Byly třeba napsány v století XV. nebo XVI dle předlohy ze století IX—XIV., a písař nápodobil písmo oné předlohy, ale tu a tam přibral i něco z doby své, buď úmyslně neb omylem.* V takovýchto záhadách jest spokojiti se domněnkami pravdě podobnými.

[26]) Jak Gebauer vykládával odchylky a chyby, vyskytající se v památkách staročeských, toho několik příkladů pisatel těchto řádkův otiskl v „Národních listech“ ze dne 24. dubna roku letošního, a jest zřejmo, že Gebauer, kdyby nebylo onoho *souhlasu*, nebyl by na základě odchylek a chyb o pravosti „Rukopisů“ pochyboval, třeba že nyní nejnověji (Ath. 337. a 338.) již i požadavku Opatrného přisvědčuje a tak sám odporuje velice slovům svým, která nedávno před tím v „Ath.“ projevil.

[27]) Was *muss* sein, dass *muss* sein!

[28]) Platí to na př. o Čelakovského „Růži stolisté“, o čemž viz v „Zevrubných dějinách českého písemnictví“ na str. 610. dílu I. Jest uvážiti v té pří-

co výše poznamenali jsme o *zvláštní* grammatice Homérově a Hérodotově, i vůbec vše to, co hned na počátku přítomné rozpravy pověděli jsme si o tom, že odchylky a chyby v „Rukopisech“ *samy o sobě* k pochybování o pravosti nevyzývají[29]). (Pokračování.)

Obyvatelé a návštěvníci těla lidského.

Napsal M. Marek.

Člověka — myslíme tu jeho tělo — navštěvuje mnoho podivných hostí — většinou nezvaných. Jedni se pozvou na čas, jiní na vždy. Jedni odbývají svou návštěvu na zevnějšku, jiní u vnitř. v těle. Jedni ohrožují jeho zdraví, jiní život, mnozí — a to v životě společenském — i dobrou pověst. O některých se neví, proč tu jsou, jiní se nejeví ani škodnými ani užitečnými a málo jest těch, o nichž jest dokázáno, že jsou člověku k užitku. Jedni přiletí, jiní přiskáčí, jiní přilezou, jiní se leckdes přichytí; jedni přijdou vzduchem, jiní po vodě, jiní po zemi — a jiní, Bůh ví, jak. Jedni nečiní rozdílu mezi člověkem a hovadem — oba jsou jim stejně milí, jako mnohým filosofům; jiní vyskytují se u člověka nahodile neb z nouze, jiní týmž způsobem vyskytnou se u zvířete. Jedni si libují v krvi, jiní v různých šťávách těla lidského neb zvířecího — buď v šťávách zdravých, nebo v šťávách chorobných. Jedni si zřizují u svého mimovolného hostitele příbytek pro sebe, jiní pro své potomstvo, jiní pro obě. Jedněch se může člověk zbaviti snadno, jiných jen z těžka, jiných se nezbaví nijak.

Každý snad porozuměl, že nemáme na mysli věřitelů, ani těch, kteří nás věřitelstvím poctíti chtějí, nýbrž zcela jiné hosty — hosty, kteří náleží do různých tříd přírodních věd. mezi rostlinstvo neb živočišstvo. Některé lze viděti pouhým zrakem, jiné — a to valnou většinu — pouze sklem zvětšujícím. Prohlédneme si je, seznámíme se, pokud možno, s jejich zevnějškem i s vnitřním ústrojím, s jejich povahou a zvyky, s jejich způsobem života a hospodářství a povíme si dle zkušeností ve vědě i v životě nabytých, jak se jich vystříhati anebo zbýti. Ona sice všecka ta sebranka nedbá systemů, do nichž ji učené hlavy seřadily, ale my jich dbáti budeme — už pro pořádek a dojem učenosti. —

čině také slova, která Hanka o „Rukopise královédvorském“ napsal Dobrovskému hned druhý den po jeho nálezu a která zněji (Musejník, 1870., 221.): „Já se tolik těším na shledání s Vaší Důstojností, protože v tom několik způsobů řeči a *posavad v češtině neznámých* slov nacházím.“

[29]) Budiž i poznamenáno, že RK. nelze pokládati za pravý nebo za nepravý, ať již v něm jest „bodrost“ anebo „bedrost“; není-li v něm Hattalovo „bedrost“, nýbrž Masarykovo „bodrost“, vzpomeňme si, že byli také „Bodrci“. Ostatně bylo třeba prvotně „bedrost“ a Hanka (nebo již i před Hankou někdo, kdo rukopis ten míval) udělal z „be“ ligaturu „bo“ a potom zase, poznav, že ze správnosti udělal chybu, hleděl opraviti v „be“. Opravy a změny mohly vzniknouti za dob různých od osob různých z příčin různých! A kdy co psáno bylo, chemie prý bezpečně nerozezná!

A) Živočišní obyvatelé a návštěvníci těla lidského.

I. Nálevníci.

za to nikterak nemohou, že několik jejich pokrevenců bylo vřaděno mezi návštěvníky těla lidského a já také ne. Při té čilé honbě mikroskopické po nejnižších živocích vyšťouráno bylo v několika případech několik maličkých zvířátek, jichž patřičnosť k rodu nálevníků zjištěna a jména jejich ke škůdcům těla lidského byla připojena. Nálevníci jsou všudybylové. Naleješ-li na trošku suché trávy vody a necháš to na vzduchu a světle — hemží se za krátko ve vodě na tisíce nálevníků. Totéž se stane, dáme-li si v letě květiny do vody. V řece, v rybnících, v loužích, v mnohých studnách — všude jest plno nálevníků. Jsou to zvířátka drobnohledná a náleží k nejnižším živočichům. Průhledné tělo sestává z bílkovité hmoty (sarkody), která jest obalena jemnou blánkou. U vnitř těla viděti jest ústrojí rozplemeňovací — jádro s jadérkem a několik stažitelných a roztažitelných dutinek, jež mají úlohu ústrojí zažívacího a vyměšujícího. Povrch těla jest buď holý, buď cele neb částečně pokrytý jemnými brvami, které se čile pohybují a k pohybu i k přitažení potravy slouží. U některých bývá mimo to jedna dlouhá brva, u jiných dvě i více a slovou bičíky; umístěny jsou různě. Pohyb nálevníků jest velice hbitý a čilý a zajímavo jest pozorovati ten zmatený rej v jediné kapce vody.

Nálevníci těší se pozornosti přírodozpytců od té doby, co přístroje mikroskopické byly sestaveny a napovídáno a napsáno o nich, jak snad o všem, nepravdy a bájí dosti. Výzkumy novější doby vedly k důkladnému poznání nálevníků a očistily je od různých vybájených vlastností. I o těch třech druzích, které u člověka nalezeny byly a někdy ještě bývají a jimž se některé choroby naše připisovaly, vyslovila již porota nových badatelů výrok neviny, ale v seznamu cizopásníků těla lidského, kam dříve byly vřaděny, zůstaly přece. Jsou to následující:

1. Drobnuška útrobní, která má podobu hrušky, či spíše jadérka, na užším konci jest opatřena malým ostnem, na širším konci bičíkem. Jest viditelna pouze drobnohledem. Průhledné tělo obdáno jest holou blankou, uvnitř těla viděti jádro a několik dutinek, jež představují ústrojí zažívací. Byla nalezena při průjmech, typhu, choleře a v hrdlech lidí, trpících hnilobou plic. —

2. Drobnuška poševní. Zevnější podobou i vnitřním ústrojím podobá se drobnušce, ale jest větší a má na širším konci těla 1—3 dlouhé brvy v podobě bičíku.

3. Vakovka lidská má podobu vejčitou, na předním užším konci jest obrvený otvor ústní, jenž souvisí s krátkým jícnem. Celé tělo jest pokryto jemnými brvami. V těle nalezáme 3—4 stažitelné dutinky a jádro. Byla nalezena ve výkalech tlustého střeva lidského. —

Tato zvířátka považována byla za příčinu těch chorobných stavů, při nichž byla nalezena a vřaděna proto mezi škůdce lidského těla. Nyní, kde jest dokázáno, že choroby ty mají příčinu zcela jinou, praví se, že zvířátka ta příčinou chorob sice nejsou, ale ve velikém množství by chorobu podporovati a zhoršiti mohla. Než ve velikém množství zvířátka ta v člověku posud nalezena nebyla — a asi nebudou. Do těla přicházejí bez pochyby s vodou.

II. Červi

mají četné druhy svého rodu, které si libují výhradně v těle lidském neb zvířecím, neb v obém — ba, bez těch ani obstáti nemohou. Jeden starý sedlák, který „léčil“ všecky nemoci, říkával, že každý člověk jest už za živa pln červů: pokud prý je živ a zdráv, tělo jeho odolává všem těm škůdcům; ale když zemře, stane se tělo potravou červů. Znamenitá theorie — ale málo pravdivá!

V pojmu „červ“ spatřuje člověk něco zlého anebo aspoň ošklivého a zároveň něco nepatrného. Jakožto symbol zla vymyslili si lidé „červa svědomí,“ „červa nenávisti a závisti,“ „červa žárlivosti“ a t. d. Dle pověsti jsou tito červi velice zlí, kteří ustavičně a bez přestání hryží. Nikdo těch „červů“ sice neviděl, ale mnozí už jejich hryzu zkusili. A chce-li člověk svému soku říci, jak ho nenávidí a zároveň jej za malicherna považuje, volá: „zašlápnu tě jako červa!“ —

Nepřátelské smýšlení o červech dávali lidé na jevo tím, že jim všem vždy dali roditi se z něčeho zlého, špatného, ošklivého. Ti „duševní červi“, o nichž přírodní vědy ničeho, ale lidé mnoho vědí a vypravují, rodí se ze zlých skutků, ze zlých náklonností — v duši zlé neb pobloudilé. Červy pak, s kterými se i přírodní vědy zabývají, nechává člověk roditi se z různých zkažených šťáv, které ošklivě vyhlížejí a nepříjemně zapáchají. Pomsta je sladka — a lidé se dovedou vždy vymstíti! —

K červům, kteří se v těle lidském vyskytují a o nichž přírodní vědy pojednávají, náleží: 1. tasemnice; 2. motolice; 3. škrkavky. Pojednávajíce o každých zvláště budeme ještě míti příležitosť o některých zvláštnostech se zmíniti. (Pokračování.)

Z Národního divadla.

Poslední doba nesla patrný již ráz letní saisony; v krátkém období vystoupily za sebou dva hosté, již zpívali za cen značně zvýšených. Jest to dobrá známá Emma Turola, c. k. komorní pěvkyně, která vystoupila celkem devětkráte v partiích od dřívějška známých, vyjímaje „Královnu ze Sáby“ a Helenu i Marketa v „Mefistofelu.“ Výkony její dosti jsou známy a netřeba o nich podrobněji se zmiňovati. Zdálo se nám, že návštěva celkem byla slabší, nežli jiná leta, což lze vysvětliti tím, že sl. Turollu ve starších operách každý hudební a divadelní interessent měl příležitosť již dříve a několikráte slyšeti.

Druhý host jest Vladislav Mierzwinski, hrdinný tenor, jenž zpíval ve všech větších městech evropských. Jest to hlas vzácné výšky a síly, ač Praha před léty slyšela již od Patierna, Stagna a některých vlašských tenoristů podobné výkony. Mierzwinski vystoupil dosud v Tellu a jako Manrico v Troubadouru. Prvního večera nezdál se býti dokonale disponován, vadila mu choroba krku; jako Manrico patrně šetřil se v prvních dvou dějstvích, aby ve třetím a čtvrtém rozvinul celou bohatosť, sílu a lahodu svého krásného hlasu, což se mu též úplně podařilo. Známou „strettu“ nucen byl opakovati, zazpíval ji však též věru brilantně. Mierzwinski neužíval zpěvné polštiny, nýbrž zpíval italsky, čemuž se dosti divíme. Jako bratr Polák, Slovan, jemuž veškeré naše listy již napřed nesly

vstříc nejsrdečnější sympatie, měl nás potěšiti sesterskou polštinou a vlaštinu přenechati hostům od jihu přicházejícím.

Jinak „Troubadour“ dáván u nás pó delší přestávce (tuším od posledního vystoupení na rozloučenou slečny Eleonory z Ehrenbergů), což bylo též dosti znáti na sborech, jež místy s orkestrem nemohly se shodnouti. Bouřlivý a zasloužilý potlesk vyvolal několikráte i sl. Sittovou a našeho Lva, jenž byl jako Luna výtečný.

Z domácích oper uvedeni Bendlovi „Černohorci.“ Práce ta přijata velmi vlídně, jakž po hudební zdařilé stránce zcela zasluhuje. Škoda jen, že je text neobyčejně bídný a děsně naivní a i formálně zakrnělý.

Svatojanští hosté měli příležitosť viděti „Strakonického dudáka“, „Dimitrije“, „Vlasť“ a ovšem nejčastěji též — „Excelsior“, k němuž již před tím přikomponován „elektrický tanec“ s „elektrickým mužem“, aby získána byla nová přítažlivosť.

Zasloužilý herec Karel Šimanovský slavil své čtyřicetileté jubileum herecké, při kteréž příležitosti uvedl na jeviště nár. divadla poprvé „Hamleta.“ Umělci dostalo se hojných projevů přízně a uznání, čestných darů a pod. Byl to rodinný téměř večer slavnostní — čtyřicet let býti nepřetržitě hercem českého divadla znamená za našich poměrů velmi mnoho. —

Jaroslav Vrchlický napsal novou, tříaktovou, veselohru „Rabínská moudrosť“, jejíž děj odehrává se v dobách Rudolfa II. Prohnaný Filip Lang, komorník císařský, a učený rabbi Bezalel Löw jsou hlavními osobami. Titul odůvodněn jest znalostí života, bible i talmudu, jež rabbiho činí „moudrým“; po všechny tři akty slyšeti jest četné, většinou krásné citáty a průpovídky z talmudu, jež plynou z úst pověstnému rabbimu. O ději promluvíme ještě příště, jakož chceme věnovati v některém z příštích čísel úvahu ústavu při nár. divadle existujícímu, totiž baletní škole.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Maloměstské humoresky od Fr. Heritesa. Kabinetní knihovny svazek V. V Praze. Tiskem a nákladem Fr. Šimáčka. 1885. Cena 50 kr.

Heritesovy „humoresky“ vynikají čirou originalností, jsouce prosty směru cizinského, povzneseny nad všeliké německé zkomoleniny, jsou, dime to směle, pravou perlou české humoristiky. To povšechně!

Že Herites udeřil na pravou strunu, vybrav látku ke svým „humoreskám“ ze šosáckého života maloměstského, již dávno bylo řečeno. Nechceme to opakovati. Toho však opomenouti nemůžeme, že právě tři zdají se, jakoby schvalně byly vyvoleny ze všech těch, jichž tolik po předních roztroušeno časopisech. —

Má-li hodnota celku uznána býti dle karakteristického provedení, tu hned prvá, totiž „Teta“, předčí nad obě ostatní, — čímž však nechceme říci, že by obě následující byly slabé a nedůstojně řadily se k první. Majíce pouze karakteristiku „hrdinky“ na zřeteli klademe prvou na místo přední. Obraz „Tetin“ každý ze čtenářů jakoby měl před očima! Čtenář zřetelně spatřuje „tu vlídnou tvář pod perutí černožluté nestvůry, jež se nazývá tetiným svátečním čepcem“, když přijíždí k novomanželům Rovným na návštěvu; čtenář ji zří, když odchází „z lůna té milé domácnosti“, do níž přinesla tolik nesváru, neklidu a nespokojenosti, „v níž cítila se tak blaženou — ve své tichosti a odloučenosti od

světa", ač sama zvala k Rovným paničky z celého města na svačinku a návštěvy opláceti neopomíjela, „ta nemluvná stařenka . . . ."

Ve „Venkovském vzduchu", po kterém tolik vzdýchá básník Brodský, o němž čteme, že „byl zapsán v právech, ale nestudoval nic, lépe řečeno, studoval vše možné", že se mu štěstěna v podobě značného odkazu po „staropanské jakési příbuzné" vrhla do náručí. Herites vylíčil až do krajnosti strasti i slasti rodinného života. Což tedy divu, že nakazí i zatvrzelého Brodského, když tento přes tužbu svou, aby se na venkově vyhnul ví veřejnosti, předmětem jest okazalých poct a chvalořečí. Posléze uvízne Brodský v náručí hezounké Aninky, sestry to manželky svého přítele, pana Ladýna, jehož opětné pozvání přivedlo na venkov.

Z prostičkého děje Herites vykouzlil obratným svým pérem obrázek roztomilý. „Venkovský vzduch" vyniká úsečností, která stavbu děje všestranně podporuje, a vtipným hovorem.

I o třetí, totiž „Popelce", pronésti lze jenom — chválu. Život maloměstský v Heritesovi nalezl líčitele nejen vtipného, nýbrž i pravdivého. Mladý doktor Horyna, jenž v malém městě nastoupil drahu lékařskou, jest rybou, po níž vrhla vnadidlo kde která matinka s dcerkou „z lepších domů." Podobně i paní správcová Hubáčková s celou stupnicí rozkvétajících i rozkvetlých dcer. Jaké to tedy příjemné překvapení, když jednoho rána zavítá k nim Horyna. Příčinou návštěvy doktorovy nebyla však žádná ze stupnice slečen správcových, nýbrž jich příbuzná Mariánka, s kterou nelépe nakládáno než se služkou. Mariánka po nějakou dobu na ulici se ani neukázala a to přimělo Horynu k zmíněné návštěvě. Mariánka stane se chotí doktorovou!

Zbývá nám doložiti, že touto poslední ze svých humoresek Herites ukázal, co možno učiniti z lehkého děje dokonalou koncepcí. Právem, jehož povždy šetřiti nám bylo úkolem, dostává se Heritesovým „humoreskám" zasloužené chvály. My ze svého stanoviska přidáváme, že odporučiti je dlužno pro jich — nezávadnost a vystříhání se všelikých narážek! K. B. Lux.

Psáno pod čáru. Kresby satyrické, humoristické i vážné Fr. Heritesa. V Praze. Nakl. Otto.

Jest to sbírka lehkých, zvláště pro naše společenské poměry zajímavých feuilletonů, které vyplňují dva dosti objemné svazky.

V prvém svazku nalézáme 17 prací, z nichž téměř polovina věnována tendenci vlastenecké, kde spisovatel satiricky odhaluje zlořády, nečinnost, neuvědomělost mnohých našich venkovských obcí. Zvláště zajímavé jsou: Pionýr osvěty: pouť kolportéra po českém městečku, jenž nalézá největšího odbytu v německých časopisech, kdežto českých nepovšimnuto; dále Papoušek Humboldtův o systematickém poněmčování českého města; dojemný výjev o národní obětavosti českého chuďasa: Sbírá se národu a trapný obrázek: Výstup ve školní síni. Úkaz, co učiní prospěchařství z vlastence, máme: V sylvestrovské silhouettě; X-čtí učinili objevení líčí hodnost města ku svému básníkovi.

Motiv manželské nevěry mají obrázky: Vzorná žena, Z bláznivé ulice, Substituční theorie.

O slastech spisovatelských pojednávají: Zábavy prázdnin atd. . . .

Svazek II. obsahuje rovněž tolikéž čísel.

Tu tepe bičem ostré satiry: zlořády venkovských besed, jichž vlastenectví jeví se v jalových slovech (Účinek reformatorské snahy); vlastenecké maloměšťáky u sklenic: Přátelé literatury, německou domácnost a vychování osvědčených patriotů: Domácnost pana Záslužného. Kromě těchto jsou působivé: Zásvit nové doby, Houžvička II. a zvláště: Štika v rybníce.

Českým děvám a jich národnímu nadšení věnována: Vážná kapitola.

Za synem v městě jest dojemný obrázek prostých, chudých rodičů, jichž syn stal se pánem a vlasti i rodičům se odcizil.

V lešetickém krejčím vidíme pohyblivou figurku vídeňským vzduchem odchovanou, která vším českým pohrdá a do rukou nepřátelům našim pracuje, avšak jenom ku své vlastní záhubě.

Román jepice a Myšlénky a činy, jsou satiry na přemrštěnou humanitu. O lečkách vdavek chtivých jedná rozmarná kresba: Jitrnicové hody. Plné humoru jsou Protějšek a Zelí atd.

Herites je naším salonním spisovatelem. Jeho sloh jest vybraný, uhlazený, pln sladkého pelu a zvučnosti. Zvláštní roztomilostí dovede líčiti sceny na pohled nepatrné, jež nádechem jemného sarkasmu na čtenáře velmi příjemně působí a prostinký motiv odívají v nádherné roucho Patří k nevelikému počtu dělníků na poli národním, jichž snaha jest skutečně lid zušlechťovati.

Odporučujeme kresby tyto co nejvřeleji, a přejeme jim hojného rozšíření ve všech vrstvách společenského života, kde zvláště se probuzení života národního obmeškalo. Pak zajisté stanou se Štikou v rybnice opravdivou a nikoli vzdušným fantomem. Vinc. Drbohlav.

Dědictví Maličkých

a jeho význam v naší literatuře pro mládež.

Uvažuje Václav Špaček.

(Pokračování.)

Na rok 1874. napsal kaplan hradešínský V. Čermák „Rok z dětského života“, kteryžto spis obsahuje dvanáct povídek a naučení pro mládež. Některé z povídek pobádají k dobrému, jiné podávají příklady výstražné. Ve třech povídkách ukazuje spisovatel příklady dobročinnosti a lásky k bližnímu, v jedné líčí lásku bratrskou. Nejpěknější jest povídka „Chudoba a poctivosť“, v níž podán jest příklad odevzdanosti do vůle boží. V ostatních povídkách kárá některé často se vyskytující nectnosti dítek. Po každé povídce následuje případné podobenství o životě lidském. Povídky vyhovují svému účelu kromě povídky „Dětský ples“, v níž vylíčen je tanec jako zábava dítkám velice milá a dovolená!“

V povídce „Chudý boháč“ (podíl 19.) líčí P. Kopřiva velmi trefně a zajímavě, že bohatství vždycky neblaží. Milionář, jenž s velikým úsilím jmění své nastrádal, poznává, že za peníze nelze koupiti zdraví — spokojenosť a štěstí. Jmění, jehož nabyl spekulacemi, nehledě příliš k poctivosti, tíží jej, a on stává se spokojenějším, když jměním svým přispěl k ukojení bídy svých bližních a upokojil své svědomí. Vedle toho vylíčil spisovatel zdařile spokojený život spořádané rodiny chudého řemeslníka. Rozmluvy churavého synáčka boháčova s chůvou o Spasiteli dojímají i chladného otce. Povídka tato hodí se zvláště mládeži odrostlejší a čtenářům dospělým velmi dobře.

Pokračováním povídky „Chudý boháč“ jest spis „Bedřiškov“ od téhož spisovatele (podíl 20.), v němž vylíčeny jsou příběhy některých sirotků na Bedřiškově ošetřovaných. Spisovatel vylíčil v osudech sirotků, jak pokleslosť mravní má za následek bídu hmotnou. První sirotek vypravuje, jak spustlý otec rodinu svou ožebračil a o život se připravil. Matka druhého sirotka, nemanželského to dítěte, odehnána byvši od prahu otcovského, bídně zahynula; třetí sirotek rodičův ani nepoznal a byl od kejklířů nalezen a vychován. Nejdelší je vypravování čtvrtého sirotka, Julie, jejíž rodiče do Brasilie se byli odstěhovali a do vlasti již se nevrátili. Pouze tato část povídky jest hodna doporučení. Líčeny tu živě osudy vystěhovalců zaslepených a podvodné jednání náhončích, kteří je ku stěhování přemlouvají.

Podíl 21. na r. 1877. obsahuje na 61 stránkách počátek povídky „Devatero řemeslo“ od téhož spisovatele a povídku „Obrázek do vínku“ od Frant. Srdínka. Povídka tato má za účel dokázati, jak velice oblažuje člověka pravá zbožnosť. Chudí kmotrové dali chlapci do vínku obrázek sv. Jana Nep. a dítě naučilo se záhy ctíti svého patrona, vidouc dobrý příklad rodičů svých. I ve studiích zůstal Jeníček zbožným a nezměnil se ani, když u vojska stal se důstojníkem. Na bojišti zachránila mu tobolka, v níž měl uschovaný posvátný obrázek, život. Když pak z poranění svého byl vyléčen, propuštěn jest ze služby s dostatečným výslužným. Povídka podává kromě toho příklad pravé lásky k bližnímu, správnosti a poctivosti. Zámožný Jeník štěstím nezhrdnul, ale užíval jmění ku prospěchu bližních a k okrášlení chrámu I stránky poučné dlužno si povšimnouti. Jest povídka vzata ze života havířského a poučuje čtenáře způsobem zajímavým o pracích hornických. Proto velmi dobře se hodí dospělejší mládeži školní i dospělým.

Podíl 22. obsahuje životopisný nástin „Císař Karel IV., král český, Otec vlasti“, který sepsal Václav Rattay na upomínku jeho 500letého úmrtí. Spisovatel vylíčil stav země české po smrti Václava III., prošel stručně dobu Jindřicha Korutanského a panování otce Karlova. Tím pak ovšem blahodárné působení Karlovo ještě více vyniká. Život Karlův líčí od jeho dětství a vy-

pisuje veškeré záslužné činy jeho podrobně a zajímavě. Čtenáři poznají ze spisu toho kus dějin českých a budou zajisté ctíti šlechetného krále, který jim podává krásný příklad lásky ku vlasti.

V podíle 23. obsažena jest druhá část P. Kopřivovy povídky „Devatero řemeslo a desátá žebrota“ [1]). V témže svazku uveřejněny jsou stručné děje „Dědictví Maličkých“ pod názvem „Po dvaceti letech“ od zakladatele.

Ku konci r. 1879. vypsala správa „Dědictví Maličkých“ ceny 10, 8, 6 dukátů za nejlepší povídky, aby získala tím více prací a bylo jí umožněno vydávati knížky v čas. Na vyzvání v časopisech v té příčině uveřejněné obdržela správa „Dědictví“ značný počet prací, z nichž první ceny dostalo se povídce učitele J. L. Černého „Spořitelní knížka“; druhou cenu obdržela povídka „Štědrý den“ od spisovatele tohoto článku, a třetí cenu povídka „U nedověšence“ od Arnošta Volného. Kromě těch přijaty byly práce: Hodná macecha, Slepý Antonín, Matčin mazliček, Obrázek ze života, Obraz v háji.

Na r. 1880. (podíl 24.) vydány byly povídky „Spořitelní knížka“ a „U nedověšence.“ Povídka J. L. Černého právem poctěna byla první cenou. Vzalť k ní spisovatel látku ze života řemeslnického a pilně přihlížel u vypravování k tomu, čeho se dělnictvu našemu namnoze nedostává — vytrvalé lásky ku práci a šetrnosti. V zajímavé povídce té ukazuje se, že přičinlivostí a a šetrností i dělník může se domoci majetku a vynikajícího postavení. Vypravování počíná zkouškou ve škole, při níž byl pilný chlapec Jan odměněn spořitelní knížkou, znějící na 10 zl. Šetrný chlapec již jako zámečnický učedník snažil se úspory své rozmnožiti, a když se stal tovaryšem, pilně ukládal na knížku, co mohl ze mzdy ušetřiti. Při tom dbal nejvíce, aby v řemesle se zdokonaloval, čímž docílil toho, že mzda mu byla stále zvyšována. Když byla světová výstava ve Vídni, dal továrník obratnému mladíku zhotoviti stroj, který pak do výstavy zaslal, a Jan ještě se dvěma soudruhy byl poslán do Vídně. Vylíčení světové výstavy podává čtenáři mnohé poučení o výrobcích sunživé práce. I záhubných rejdů socialistických dotekl se spisovatel, aby ukázal jejich záhubnost. Jan mohl si konečně zaříditi za uspořené peníze malou dílnu, která se po čase proměnila v továrnu na stroje. Šlechetný Jan stal se pak dobrodincem chudých, podporuje zvláště chudé žactvo. Povídka tato zasluhuje vřelého odporučení mládeži škole odrůstající i dospělým. — Druhá povídka bojuje proti pověrám pohorského lidu v okolí Lomnice, ukazujíc jejich škodlivost. Horlivý kněz a učitel starají se o vyhubení tohoto nešváru. Shledáváme však v povídce některé vady: spisovatel nevysvětlil, kdo podstrčil poctivému tkalci pašovanou bavlnu a neuvedl také, že švec Kovanda byl trestán za to, že vykopal z hrobu nebožtíka, aby mu odňal lístek s numery. Z toho, co zde uvedeno, jest patrno, že povídka „U nedověšence“ hodí se jen dospělým.

Podíl 25. na r. 1881. obsahuje povídku „Štědrý den“, poctěnou druhou cenou, a povídku „Hodná macecha“ od P. J. Ježka, které se dostalo zvláštního schválení. O povídce první uvádíme zde posudek, jejž uveřejnila redakce „Časopisu kat. duchovenstva“ v 1. čísle r. 1882. Zní doslovně takto: „Ku značnému množství pěkných, poučných a vzdělavatelných spisů, jež „Dědictví Maličkých“ až dosud nákladem svým vydalo, přidružila se letošního roku knížka nová, obsahující v sobě dvoje vypravování. První z nich „Štědrý den“ poctěno bylo při vypsání ceny z r. 1880. cenou 8 dukátův, a každý, kdo povídku tu přečte, uzná, že vyznamenání toho p. učitel Špaček plnou měrou zasloužil. Dvěma věcem může se odtud přiučiti mládež naše: nejprv jaké bývá ovoce zdárného vychování, a pak že dobré skutky často již zde na zemi utěšené odměny docházejí. Líčení celého děje nazvati sluší živým, a sloh je také mladému věku zcela přiměřený“. — Povídka Ježkova ukazuje, jak nerozumný a neoprávněný je předsudek proti macechám; spisovatel líčí pohnutlivě, kterak lidumilné snahy dobré macechy zůstávaly bez výsledku, až posléze láskou a pravou mateřskou péčí přemohla nenávisť a získala si uznání a lásky. Povídka tato zasluhuje odporučení odrůstající mládeži školní i dospělým. (Dokončení.)

[1]) Pozn. red. Kritiku o této práci jsme z důvodů velice závažných vynechali.

ROČNÍK II. ČERVENEC. ČÍSLO 10.

VLASŤ.

Spisba slovenská.

Napsal Tóma Šmýd.

(Dokončení.)

Pravopis slovenský.

Nynější pravopis slovenský zpracován byl v trojaké kuzni grammatické, které podle mistrů slovou: Bernoláčina, Štúrovčina, Hattalčina.

Když Bernolák sestavoval začátečnou slovenčinu, upravoval ji dle mluvy v té okolině, v nížto meškal. Přebýval v Nitranském a Požuňském kraji, kde lid mluví slovenčinou přechodnou z moravčiny, totiž nářečím „česko-slovenské“ řečeným, kterým se jinde na Slovensku nehovoří.

Přijav toto nářečí Bernolák beze skoku zcela přirozeně ponenáhlu přecházel z církevné bibličiny ku domorodé slovenčině.

Bernolák viděl v podřečí Nitranském, tak zvaném česko-slovenském, most ku pravé slovenčině. Znal zajisté přírodní zákon, který béře se přechody, ne skoky.

Známoť každému, že dialekt skalicko-trnavsko-prešpurský bezprostředně spojuje slovenčinu s češtinou. Vlastní jazyk slovenský, dřímající ve hloubi Tater, v obmezené ty doby neměl ještě žádného poručenstva z minulosti, žádné podpory v přítomnosti rozpadlé po zájmech sobě odporných, žádného historického podstavce a tudíž zdánlivě žádného práva k životu (Hurbanovu stud. Slovensko a jeho život literárný Sl. Pohl. 1847. díl I. sv. II. st. 23. — Vlček literatura st. 30.)

Ale pravopis Bernolákův byl pochybený a neslovanský. Hattala dí o Bernolákově písebnosti: „Ten i jazyk i pravopis pre Slovákov tak ustrojil, že v nich ani stopy filologickej kritiky, ktorú stále na jazyku mal, skutočne nebadať. Vyobcovaním z abecedy, menovite písmeny *y* dal makave na javo, že ani povahy slovenčiny nepochopil náležite; keď nepoznal abo neuznal rozdielu, ktorý sa v nej medzi prvotným a z *y* vzniklým — *i* podnes ešte a všade jasne zračí. Chyby tej ani L'ud. Štúr nenapravil (Hattala, Mluvnica 1864. st. 15. § 23.)

Jakým pravopisem psal Bernolák, srovnej otisknuté nápisy na spisech J. Hollého v I. ročníku „Vlasti“ st. 528—529. Zde ukázkou ještě přidáváme tyto verše J. Hollého:

„Než potupujte mogích si Ňenáwistňíci Rodencow,
Ňezmernú proti ňím v Srdci pukagte Zlobú;
Bár sa budú od wás wždi tupiť, bár wždicki haňáwať:
predca budú welké Méno to Sláwi nosiť.

(Básně J. Hollého I. 116.)

Česko-slovenskou Bernoláčinu čistější slovenčinou nahrazoval L'ud. Štúr (nar. v Uhrovci 28. října 1815), když roku 1845. začal vydávati „Slov. národňje Novini“ a přílohu „Orol Tatranskí“.

Štúrovčina tím se odchyluje od Bernoláčiny, že L'ud. Štúr čerpal a vybíral z každé krajinské mluvy slovenské, co v které nalezl nejlepšího a ve stránce formálné přidržoval se hlásek slovenských, jimiž slovenčina se přidružuje v analogii, etymologii a historii k ostatním sestram svým slovanským. Nejčistší takáto slovenčina zachována byla ve středních župách hor tatranských, které rovnako vzdáleny jsou ze strany jedné od češtiny a na straně druhé od polštiny. Vzal tedy Štúr Slovenčinu ze středního Slovenska, k němuž se počítají hlavně stolice tyto: Liptovská, Oravská, horní Trenčanská, Turčanská, Zvolenská, Novohradská, Honťanská, Peštská a na dolní zemi.

Podle této střední slovenčiny psal Štúr slovesa minulého času: dau, chceu, biu, bou, duo = dal, chcel, bil, bol, dul atd.;

místo *ô* psal *uo*: muoj, muožem = môj, môžem;

ou místo *ú*: peknou, rečou = peknú, rečú. (Cf. Hodža Větín st. 168).

Místo slovanského *y* všude bral Bernolákovo neslovanské *i*.

Příkladem uvádíme tyto řádky z Dohnány-ho Historia povstaňja slovenskjeho:

„Keď maďarskí terrorizmus na krjela sa schituvou, abi čo skuor s mečom a štrangom na Tatri zasadnuv a z taďjal hrúzi po Slovensku visjelau (st. 44.)

Rozdávau sa tu potom prví príhlas: „Braťja Slováci!“ v slohu novejšom, politickom, spísaní, a vo Vjedňi vitisknutí, ktorí lud až hltan.

Takí bou počjatok novovekích, slovenskích pohibou.

Vo Vrbovcach sa tjež držalo národňje shromažďeňja, a pri tej príležitosti sa „dereš“ verejňe pri vispevuváňi spáliu.

Najpočetňejšja národňja schuodzka sa držala na Brezovej. (st. 52.)

Žjadame zrjadeňja škuol národních dokonaluv. (st. 53.)

Hattala, zmíniv se o Bernolákovi v § hore citovaném, opět o Štúrovi k tomu dokládá: „I jazyk od neho za spisovný prijatý obsahuje viacej takých tvarov, ktoré sa ani teoreticky ani prakticky dostatočne nedajú ospravedelniť. Vytkol mu to i dokázal už dosť druhý z predních spoločníkov jeho, Mich. Hodža, hlavne v Epigone slovenskom[1]), vydanom v Levoči 1847. Dľa zásadtu

[1]) Epigenes slovenicus. Liber primus. Tentamen orthographiae slovenicae. Studio Mich. Miloslavi Hodža — v Levoči 1847.

hlásaných ustrojená je prvá moja mluvnica slovenská vyšlá v B. Stiavnici r. 1850. Znám sa k nim i teraz, nepochybujúc podnes, že sa dľa nich najbezpečnej (Nyní už nikdo nepíše najbezpečnej ale najbezpečnejšie. Pozn. spisovatelova) i najprospešnej dostaneme do chrámu jednoty (Hattala, mluvnica § 23. st. 16.)

Hodža, tento výborný učenec a výtečný Slovan, jemuž tady sám professor Hattala osvědčuje znalosť slovenčiny na základě jazykové vědy slovanské, nepřestával Štúrovčině jako by slovenský Káto jednostejně vytýkati a dokazovati, aby Bernolákův pravopis po slovansku a správně upravila.

Aby se vidělo, kterak původně psal Hodža, citujeme doslovně, píšíce i jeho původním pravopisem. Žehraje na Bernoláka dí:

„Čo sä už samého pravopisu týká, stojím na tom, čo som vyššej povedal, že pred súdom slavianskej filologickej kritiky naskrze neobstojí. Škoda, že niekedy Bernolák, ten znatel europejských rečí a slavianských nárečí výborný, od jedinopravého základu slavianskej pravopisemnosti práve vo Slovenčině odstúpil!“ (Větín st. 172.)

Chcem na to pozornými urobiť všetkých tých — akže už sami to prí lepšje neveděli, ako ja — tých reku, ktorým na to pozoruvať sluší, aby nám Slovenčinu našu od jediného slavianského pravopisu, aký ho k. pr. v Staroslovenčině a nezúplna i v Češtině máme, neodlúčili a tak neodslovanili. Aspon ja to neprestanem opakovať, že terajší pravopis alebo radšej rúznopis, ako ho Bernolák, vystavil a Štúr prijal, je (dictum sine ira) monstrum informe, cui lumen slavicum ademptum est. (Větín st. 176.)

Čímž hlavně naráží, že Bernolák a Štúr ze Slovenčiny odšprtli slovanské *y*.

Professor Hattala tudíž dle Hodžovy nárady sepsané v „Epigenes Slovenicus. Liber I. Tentamen orthographiae slovenicae“ v Levoči r. 1847., na základech filologických a maje zření k ostatním jazykom slovanským [2]) upravil grammatiku slovenskou a takto upravený pravopis svůj vydal v mluvnici latinské: „Grammatica linguae slovenicae collatae cum proxime cognata bohemica. Ve Šťávnici 1850., již máme též v úpravě slovenské s tímto nápisem: Mluvnica jazyka slovenského. Pešť 1864.

R. 1852. na filologické schůzi učenců a národovců slovenských v Požuni (mezi nimi Hattala, M. Hodža, Dr. Radlinský, Jan Palarik,

---

[2]) Z toho vidno, že Hattalčina nikoli není „nářečím župy Zvolenské“. Proto literáti čeští za Zvolenčinu mylně ji prohlašovali, hlavně Šembera (histor. literat. II st. 258.), kde vytištěno je kolik řádků rovněž tolik nesprávností a sočivé zášti naproti upřímným vlastencům slovenským, kteří s pracnou námahou a náramnými obětmi hmotnými ujímali se zanedbaného lidu slovenského.

Tato Šemberova slova z jeho literatury otiskl po něm též „Slovník naučný“ (Cf. Slováci na st 587.). Vůbec z literatury Šemberovy jasně jde na jevo, že neústupně stál Šembera na tom, co byl o Štúrovčině v „Hlasech“ na st. 183—184. pronesl a že o Slovenčinu se hrubě nestaral, aby žákům a čtenářům svým o ní podal vědecký úsudek nestranný. Ta jeho jiným v „Hlasech“ vytýkaná „svéhlavost a zakyselosť“ neodstoupila ani od něho, tohoto znamenitého výtečníka českého.

Dr. Hurban, Josef Viktorin) pravopis Hattalův přijali za platný pro spisbu na veškerém Slovensku a od té doby je mluvnice Hattalova literárným kanónem slovenským, podle jehož pravidel se všude píše a v knihách tiskne.

Závěrečný úsudek náš o Slovenčině.

Uvážíme-li v duchu ještě ráz všecky doposud pověděné důvody a příčiny, počna od Bernoláka až do Štúra, které Slováků donutily, aby doma svému lidu psali po slovensku, a pomníme-li, že tenkráte čeština ve své neslovenské domovině (v Čechách a na Moravě) po těžké nemoci teprvá byla slabutkým rekonvalescentem, který sotvá byl přestál krisi smrtelnou, a že kromě toho snahu českých spisovatelů za tehdejších dob hatila a ztěžovala ještě i zdlouhavá přemava (či kommunikace), kdežto spisovatelům a nakladatelům tehdejším na žebřinových vozech po neupravených cestách bez pošt, bez silnic, bez železnice a bez telegrafu nebylo lze tak snadno sdělovati sobě jako nyní svoje práce a díla literárná (viz o tom Hurbanův vyňatek st. 53.): to všecko vnucuje nám tento konečný a domníváme se, že i spravedlivý úsudek: Když někomu hoří nad hlavou, nikdo teprvá nečeká, až mu odjinud na pomoc upravená stříkačka přijede hasit, ale hned brání se sám jak může, popadna, kde má doma co nejpříhodnějšího po ruce, aby se tím zachránil a uhájil si majetku svého. A tak za Štúra bylo u Slováků!

Že prý slovenčinou Slováci se „o d t r h l i“ od češtiny, to je na naší straně české už zastaralý předsudek z doby roztrpčené zděděný a naproti Slovákům až doposud oblíbený. Ale Slovákům tímto předsudkem velmi se ubližuje a nespravdlivě křivdí; neboť na Slovensku češtiny vždy tak sobě všímají jako před tím než započali psáti slovenčinou.

V z d ě l a n é m u Slovákovi jesti od malička učiti se mnohým jazykům a napřed češtině, jižto jako rozdělenou haluz na stromě Slovák považuje pouze za „odnohu“ své slovenčiny, které obě odnohy rodí jednaké ovoce téhož stromu. Proto češtině se přiučuje už hned malý Slováček ve škole. V tom Slováci jsou praktičtější než my Čechové, kteří doposud ve školách (ani na středních) nezmohli jsme se na žádný dialekt našich pobratimů slovanských.

Projděme si trochu ze školních jen tyto knihy: Hodžův *a*) šlabikár, *b*) Prvá čítanka pre slovenské evanjelické a. v. školy r. 1860.

Dočteme se hned ve „šlabikári“, kteraký názor dětem slovenským o češtině tam se rozkládá. Na str. 61. dí: „Slovenská reč naša je aj česká v Písme svatom, vo zpevniku a v jiných modlitelných a nábožnostných i svetských knihách. A tá milá česká reč takto sa čita“. Nyní uvádí se abeceda česká a české čtení ve šlabibikári od str. 61—79. a opět v „čítance“ od str. 250—257. a zase na str. 269—271.

Rovněž tak i mládež studující, dokud měla zařízená gymnásia slovenská, cvičila se klassickými vzory v češtině. O tom nazři do čítanky: „Slovenská čítanka pre nižšie gymnasia, sostavil Emil Černý diel II. v B. Bystrici 1865“.

Vzdělané obecenstvo na Slovensku zase časopisy a hlavně „Slov. Pohľady seznamují s nejnovějšími plody dobré četby české, odpo-

roučejíce bedlivě, co cenou svojí toho zasluhuje, aby Slovák na to vynaložil mozolný svůj groš a pilnosť.

Spisovatelé pak čelnější rovněž dovedou rozepsati se pravopisem českým jako slovenským, čehož my Čechové na vzájem odpláceti nedovedeme, ba neumíme ani zběžně (totiž beze slovaře) přečísti nějakou jen trochu málo těžší báseň slovenskou, jakoby slovenčina ani národním majetkem našeho národa českého nebyla [3]).

Ješto slovenčina je majetkem naším, totiž jazykem dialektickým našeho kmenu, proto ji nesluší nevšímavě zavrhovati; nebo v literatuře jsou tu všecka díla, ať pravopisem českým, ať pravopisem slovenským sepsaná, společným majetkem našeho národa, jsou plody jen jedné jediné literatury, rozdělené pouze odchýlkou grammatickou na pravopis český a pravopis slovenský, ješto zásobou lexikálnou obě strany mají se živiti a na vespol doplňovati.

Tato společná literatura česko-slovenská porovnávati se dá asi tak jako v literatuře ruské spisba velkoruská a maloruská, anebo v literatuře srbské spisba srbská a chorvátská.

Vzdělanému Čechovi, po němž právem žádati se může, aby se vyznal ve spisbě slovenské, velmi může osožiti slovenčina, hlavně vzatá z lidu samého a z výtečných básníků slovenských.

Zde vypočítáme některé prospěchy:

1. Slovenčina prospívá slovníku, etymologii, skladbě nebo-li slohu a vůbec mluvnici české; neboť „copia verborum“ a frase ryze slovanské slovenčinou v paměti se osvěžují, ješto ve slovenčině lze dočísti se dobře zachovalých slov a rčení staročeského v ryzém duchu slovanském doposud tu a tam v dialektech i na Moravě a ve Slezsku nám dochovaných (jak dosvědčují dialektologické úryvky prof. Bartošem podávané.) Proto

2. slovenčinou lze snadněji propraviti se k dialektologii, aby totiž správně porozumělo se dialektům českým v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jichžto porovnávaných se slovenčinou snadno bude lze vykládati, ješto přečasto v jedno se slovenčinou se sbíhají ve

---

[3]) A proto právem na tuto naši netečnosť národní ztěžují sobě Slováci, že Slovenčiny pranic sobě nevšímáme, říkajíc o nás: „V Praze korrektněji tisknou arabčinu než Slovenčinu.“

O tom pak nechať mluví tato nepopíratelná zkušenosť: „L. Štúr a jiní Slováci zasýlali české básně do praž. Květů. Dobře použili též slovenských slov dle zmíněné rady Jungmannovy a Šafaříkovy (viz hore citáty z česk. Hlasů.) Tato slovenská slova jim Květy nahrazovaly českými a tak ve Štúrových „Dumkách večerních“ otiskly:

Slýchal sem písně a slýchal pověsti
chroptící hlasy to staŕeny mroucí,

kdežto v rukopise bylo: staŕiny, ze slov. a rus. „starina“ = dávnověkosť.

V písni slovenské:

Nitra, milá Nitra,
teraz tvoja sláva
v tôni (=stínu) skrytá leží.

češtilo se: teď již tvoje sláva v **tůni** skrytá leží. (Cf. Vlček lit. st. 43—44.)

Tato **tůně** ze spisů českých nedopatřením pak se vplížila až i do samého slovníka pánĕ Kottova (Viz tam slovo: tôňa).

V jednom časopise českém uveřejnili oznámení slovenské, v němž napočítal jsem natisknutých „pět chyb na půl páta řádku.“ (Viz Česká škola 1885. č. 3 st. 52.)

vzácných pokladech ze staré češtiny v sobě uchovaných. Z toho už patrno, že

3. slovenčina je zároveň výbornou pomůckou, aby snadněji lze bylo pochopiti a správně vykládati „starou češtinu“, nač poukazuje i sám Slovník naučný v článku: Slováci st. 577., kde dí: „v nejstarších českých památkách jeví se taková shoda s nynější slovenčinou, že se k sobě mají jako různořeči jednoho nářečí; prostý Slovák staré češtině lépe by rozuměl než nynější Čech.“

4. Ješto svojí polohou národ slovenský pohraničně styká se s ostatními pobratimi a „posestricami“ slovanskými a pojímá do slovenčiny tu československou, tam zase polskoslovenčinu, ruskoslovenčinu a srbskoslovenčinu (viz Hlasové str. 102 atd. a Šafařík: Písně lidu slovenského. V Pešti 1823. a 1827. předmluvu v I. a II. svaz.; Hodžův Větîn st. 90.), proto slovenčina vzdělanému Čechovi dává klíč do brány, kterou snadno mu lze přecházeti ze svojeho k ostatním pobratímům a posestricam na jejich pole literárné. A toho tuším společná matka Sláva od každého vzdělaného syna svého právem požaduje, aby její synové alespoň sobě rozuměli ve společném hovoru, mluvíce každý po svojemu anebo čítajíce tištěné knihy a spisy napsané v druhém bratském anebo sesterském jazyku slovanském, choť by sami nedovedli ústně anebo písebně mluvou plynnou se vyjadřovati v tomto jazyku pobratimském nebo posestričném.

O tomto klíči ještě dále dí Kollár, že je klíčem též ku staroslovančině; onť takto napsal: „Ve slovenčině nalezají se tu i tam ještě i pozůstatky a formy staro- slovensko-církevní a srbsko-chorvátské řeči (Kollár nár. zpievanky díl II. st. 473.).

5. Pod vysokými Tatrami slovenčina cizinou netknutá zachovala též v rodině a v obecném životě staroslovanský ráz, jejž vzdělaný Čech seznává z pověstí, bájek, říkadel a zpěvů slovenských.

6. Poetická mluva slovenská baví a ušlechťuje vzdělaného Čecha květinatou mluvou lahodně posbíranou z rozkošných luhů domácích; neboť vzletná slovenčina jako ten hbitý orel Tatranský krouží nad Tatrami slovenskými a nezalétá opěvovat ani neznámé daremniny za moře do krajů neznámých, ani se nepřichytá těch otroků chlípných: „ktorí „za dlouhý vlas“ [4]) opúšťajú ideály, „Boha, vlasť“ a plazia sa po mäkkých kobercoch u nôh nahej ženy, zabudnúc na dôstojnosť muža, na povinnosť patriotu, na charakter a vôbec na všetko, čo voláme mužnosťou a silou“ (Cf. Pohľady IV. st. 578.). Slovenská poesie vzdělává a budí lid, anať i z dálné ciziny s tužnou něhou pozírá ku slovenským Tatrám a vždy opěvuje krásné Slovensko.

Z toho náčrtku vidno, že záleží jedině na dobré vůli na obou stranách, abychom jedni druhým prospívali a jedni z druhých

[4]) Takovíto čeští básníci odnárodnili se duchem od svého národa českého a přidrželi se raději Comta, blouznivce francouzského, který zavrhna Boha a deisty nazývaje otroky božími, zpátečníky a rušiteli pokoje — potom však z lásky tělesné tak náruživě oslovoval damu Clotilde de Vaux, že k ní se každého dne modlíval a zavedl potom náboženskou poctu pohlaví ženského (Cf. Dr. Eug. Kadeřávek, Filosofie křesťanská 1885. st. 42.) — Prof. Bartoš o takových poetech českých praví: „V jak pěkné harmonii jeví se nám v ušlechtilé poesii lidové idea ethická s krásou poetickou, jedna druhou prostupujíc a dovršujíc, kdežto leckterý náš moderní poeta šlapaje onu v kal, tuto tvořiti se domnívá. (Bartoš, Lid a Národ 1885. II. st. 81.)

osoh měli a aby společnou snahou znenáhla zahojila se ona zdánlivá roztržka ve spisbě československé dvojím pravopisem zapříčiněná.

Na straně slovenské vědecky upraveným pravopisem v mluvnici Hattalově k pravopisu českému se přiblížili, že Slováci směle mohou dotvrzovati, do očí nám řkouce: „Čo sa nášho literárneho rozkolu týče, ten sa ani rozkolom nazvati nemôže, bo veď sme jeden a tenže národ. Dvojaká spisba v ničom nás nehatí.“ —

Zbývá tedy ještě nám Čechům ta národní povinnosť, abychom nestranili se spisby slovenské, jižto vzdělaný Čech bez obtíže snadno může čísti, vezme-li sobě pro začátek na pomoc Slovník prof. Kottův, než výcvikem dalším porozumí všem slovům slovenským. Ostatek cvičbou další podá se samo. A této literárné snaze dvojbratské na národní roli československé ku povznešení svého kmenu Cyrillo-Methodějského na obojí straně „poblahej milostivě sám Hospodine!“

Ohlas nitra.

Matičce zpívá Josef Tumpach.

Svou duši vložiť v každé slovo svoje,
svým srdcem zahřáť každý oka hled,
toť, tvoje přání, matičko má zlatá,
když k tobě přijdu svojí touze v sled,
bych zulíbal ti mozolnou tu ruku,
bych srdce vzpružil k mocnějšímu tluku.

Ty chvíle drahé v paměť moji vryty
a nevymizí, pokud v prsou dech;
vždyť tebe nebýť, bylo by to mládí
mé jenom pouští hluchou, kde ni slech,
bez tebe posud nebylo by věru,
zkad svitlo by mi v žití mého šeru.

Ty jsi mi hvězdou, obrazem mých snění,
tys žití mého anděl nevinný,
tys modliteb mých předmět každodenní,
ty jsi mých písní ohlas jediný,
ty jsi mi zkazkou do srdce mi svatou,
ty jsi mi vším, tys matičkou mi zlatou. —

Za tebou letí myšlénky mé vezdy,
když bloudě chodbou o samotě dlím,
i u večer, když sen mi duši mijí
a hlavu sobě v dlaně uložím,
ó! tvůj si obraz stále nosím v duši,
a při vzpomínce srdce již mi buší.

Vždyť vložiť duši v každé slovo svoje,
svým srdcem zahřáť každý oka hled,
toť tvoje přání, matičko má zlatá,
když k tobě přijdu svojí touze v sled,
bych zulíbal ty vrásky na tvém čele
a přivinul tě k tváři uzardělé . . . .

Mladá mysl.

Moje mysl mladá
jako ptáče v lese:
Brzy plesá s jarem,
brzy rozpláče se,
brzy jako kvítek
nachem zardívá se,
brzy v okamžiku
zbledne v lilji zase.

A když s jarem plesá,
jarní píseň zvoní,
že mně v ňadra jará
vonný pel se roní,
a když rozpláče se
— holubička snivá —
s tváří slzu stírá
a útěchu vlívá.

A když jako kvítek
na lučinách kvete,
zlatolící písně
do srdce mi plete,
zlatolící písně,
drobné, smavé děti —
věru že mně s nimi
kousek srdce letí!

I když v lilji zbledne,
neklesá přec v zmatku —
Vzpomene si rázem
na stařičkou matku,
vzpomene a znova
jako ptáče v lese
s jarem rozplesá se —
nebo rozpláče se.

Jan J. Hodyc.

Život Boleslava Jablonského.

Sepsal Al. Mattuška.

(Dokončení.)

Komité Jablonského v Praze.

Hned jak Boleslav Jablonský na Vyšehrad byl uložen, vznikla v některých členech jihočeského akademického spolku „Štítný“ myšlénka, že by se měl utvořiti nějaký spolek nebo-li komité za tím účelem, aby miláčku národa českého, znamenitému básníku Boleslavu Jablonskému, postaven byl v rodišti jeho Kardašově Řečici pomník. Myšlénka stala se skutkem, když několik členů „Štítného“ sestoupilo se ve zvláštní komissi, mající podniknouti přípravy ke zřízení „Komitétu Jablonského.“ Komisse ta sestávalá z pp.: V. Háka, právníka; Ant. Kubce, právníka; Jana Loukoty, právníka; A. Skramlíka, technika; Boh. Smrčky, právníka; a Jos. Svatoše, technika. Když byly stanovy komissí touto pro budoucí komité vypracovány a také dne 12. června 1881. úředně schváleny, svolána byla ustavující valná hromada „komitétu Jablonského“ dne 2. července r. 1881. Schůzi zahájil právník Ant. Kubec za přítomnosti 21 členů. Tu čteny byly nejprve stanovy, z nichž uvádíme prostředky, kterými hodlá komité účelu svého dojiti: 1. příspěvky členů, 2. subscripce, 3. výtěžky zábav, 4. dary. Údové jsou: zakládající (kdo složí 5 zl. najednou), přispívající (3 zl. ročně), činní (studující vys. škol s měsíčním příspěvkem 10 kr. a zápisným 20 kr.). Při podniknuté volbě prvního výboru zvolen byl za předsedu Jos. Svatoš, technik; jednatele Jak. Loukota, právník; pokladníka Václav Hák, právník.

Rozumí se samo v sobě, že podniku takto v život uvedeného povšimla si ihned a nejprve Kardašova Řečice, jež i značné jmění na pomník Jablonského brzo měla přichystáno. V záložně tamnější uložen byl čistý výnos 400 zl. z věcné loterie v K. Řečici pořádané a 30 zl. jakožto výnos akademie ve Stráži, podniknuté učitelem Karlem Lustigem. Aby summa peněz zbytečným posíláním netrpěla, žádala městská rada řečická, aby příspěvky na pomník Jablonského, kteréž do Kard. Řečice docházejí, mohly ukládány býti v záložně místní, do jmění pak „komitétu Jablonského" v Praze byly čítány, s čímž komité souhlasilo.

Ale komitétu z počátku valně se nedařilo, čehož příčinu hledati dlužno v neštěstí, které stihlo národ český dne 11. srpna 1881. vyhořením Národního divadla; neb tak se stalo, že veškerá pozornosť národa obrácena byla k náhradě veliké škody všeobecnou, zimničnou sbírkou na nové Národní! Následkem toho shledáváme ve zprávě pokladní komitétu Jablonského po roce téměř jeho vzniku úhrn příspěvků do Prahy zaslaných jen — 24 zl. 50 kr!

Avšak úsilnou působností komitétu, jenž neváhal obraceti se na mnohé přední osobnosti české, spolky a korporace za laskavou pomoc, podařilo se konečně obrátiti zase pozornosť obecenstva na památku Boleslava Jablonského. Tak již ve 3. valné hromadě dne 23. listopadu 1882. odbývané čítalo jmění komitétu celkem 720 zl. 42 krejcarů.

Zatím nalezlo komité v Praze věrného druha, s nímž nemeškalo vejíti v přátelský styk. Byla to Beseda „Jablonský", tehdá v Praze k oslavě památky Jablonského se ustaviviší a tato bez meškání podala komitétu svoji pomocnou ruku[132]). Byl to šťastný krok, jejž komité učinilo, spřátelivši se s besedou; neboť tato pořádáním zábav ve prospěch Jablonského pomníku znamenitě prospěla komitétu, cíl jeho urychlivši.

Horlivá a vytrvalá pomoc přicházela komitétu neustále z rodiště básníkova, Kardašovy Řečice. Tak r. 1883. oznamoval komitétu purkmistr řečický František Vodrážka, že obec řečická věnuje 500 zl. na pomník Jablonského a mimo to ještě přislibuje získati 40 zakládajících členů. Jen tím způsobem státi se mohlo, že ve valné hromadě dne 4. května 1883. obsahovalo jmění komitétu *1446 zl. 70 kr.*

Městská rada v Kard. Řečici zřídila mimo to i zvláštní komissi ze svého středu, které přidělena úloha sbírati příspěvky na pomník hlavně v rodišti básníkově

Komité Jablonského vystoupilo však také samo činně a to o prázdninách dne 23. srpna 1885, pořádajíc výlet, akademii a tombolu v rodišti básníkově Kard. Řečici, kterážto slavnosť ve prospěch pomníku vynesla 109 zl.

Jmění komitétu vzrostlo zatím tou měrou, že již bylo lze pomýšleti na vlastní zbudování pomníku a za tou příčinou konala se úrada s dr. Miroslavem Tyršem. Z rodiště básníkova bylo sice projeveno přání, aby zbudován byl pomník kovový, avšak na myšlénku tuto pomýšleti nebylo lze pro veliký náklad s ní spojený.

---

[132]) Počátkem roku 1883. pořádala beseda ve prospěch pomníku „dámský večer", jenž účelu svému vynesl 73 zl.

Bylo tedy ustanoveno po vzájemném dorozumění, aby postaven byl pomník kamenný v ceně 2700 zl. a provedení jeho aby svěřilo se mistru Jos. Strachovskému.

Josef Strachovský vydal se ihned na cestu do Kard. Řečice, aby shlédl místo, kde se pomník postaviti má. Dne 6. ledna 1886. odbývala se za přítomnosti jeho a starosty komitétu Jablonského na radnici schůze městské rady, při čemž uzavřena byla smlouva s umělcem, na základě které má býti s pomníkem do 1. srpna hotov [133]). Téhož dne zavítal Strachovský do Jindř. Hradce a uveden do „České Besedy", zábavy to pořádané k jeho poctě komitétem Jablonského v místnostech Měšť. Besedy, při čemž účinkovaly všechny vynikající síly v Jindř. Hradci. Při srdečné zábavě učiněna též sbírka na pomník.

V krátkém čase na to zhotovil Josef Strachovský ve své nové dílně na Vinohradech modell pomníku, jenž byl podroben kritice znalecké komisse, sestávající z kritiků a umělců Renaty Tyršové, Šnircha a Weitenwebra dne 22. února 1886. a od té doby pracuje se v dílně kamenické bratří Ducháčků o pomníku samém.

Téhož dne, kdy komisse znalecká modell přijala, odbývala se večer v hostinci „u Pravdů" valná hromada komitétu Jablonského, věnovaná hlavně slavnosti odhalení pomníku Jablonského v Kard. Řečici. Ke vřelé této schůzi dostavil se zástupce města Řečice Alois Lustig, zástupcové obou pražských besed „Jablonského", komitétu „Palackého" a mnozí jiní jednotlivci, mezi nimi synovec básníkův Alois Tupý. Slavnosť původně chystána byla na 15. srpna, avšak že právě na tu dobu připravovalo se již odhalení pomníku Palackého v Písku, ustanovena slavnosť Jablonského na den 8. srpna 1886 a bude se odbývati v následujícím pořádku:

V předvečer v sobotu dne 7. srpna bude divadlo, čepobití a přátelský večer. — Druhý den v neděli 8. srpna bude sloužiti o 9. h. opat řádu premonstrátského Zikmund Starý slavnou mši sv. za assistence kanovníků strahovských, načež slavnostní průvod odebere se na náměstí, kde po slavnostním zpěvu a slavnostní řeči odhalen bude pomník, jenž bude odevzdán v majetek obce, a když jej spolkové ověnčí za pění slavnostní kantáty, nastoupí průvod zpáteční pochod k radnici, kde uloží své prapory a se rozejde. Odpůldne bude na ostrově řečického rybníka veliká národní slavnosť za účastenství spolků z celého jihu českého. Večer bude se pokračovati v zábavě v knížecím hostinci. — V pondělí dne 9. bude podniknut výlet do sousedního města Jindř. Hradce, kdež Jablonský studia svá odbýval.

Slavnosť Jablonského za protektoratu Jeho Jasnosti Karla knížete Paara, majitele panství řečického, založena jest v širokých rozměrech a jest k ní získáno účastenství nejširší.

Komité Jablonského v Praze sídlí na Václavském náměstí „u Doušů" a má 50 členů činných. Zakládajících členů čítá komité Jablonského 38. Ve sbírání příspěvků na pomník pokračuje se ještě stále horlivě a mezi vzdálenými přispěvateli sluší hlavně uvésti Čechy bydlící v Krakově, kteří k uctění pětileté památky převezení

[133]) Na památku této schůze ponechal Strachovský modellovanou skizzu pomníku Jablonského na radnici, kde se ještě nalézá.

Jablonského z Polska do Čech zaslali 100 zl. Je to vzácná společnosť, ve které Jablonský, jsa proboštem na Zvěřinci, přečasto sedával.

Obnos 2700 zlat. bude již brzo pohromadě, zvláště když vydaří se zábava, chystaná v Praze v měsíci červenci komitétem Jablonského a vlasteneckými dámami za předsednictví paní Luisy Čelakovské. Že pak studentstvo samo všeho druhu v Praze i na českém jihu s horlivostí a obětovným sebezapřením skládá hřivnu na pomník miláčka Jablonského, netřeba podotýkati. Postavením pomníku uskutečněn bude účel komitétu Jablonského, následkem čehož toto se po slavnosti rozejde.

4. Památníky Boleslava Jablonského.

Nebude dlouho trvati a mnohá čelnější místa, v nichž Bol. Jablonský život svůj trávil, označena budou důstojnými památníky, hlásajícími na vždy česť a slávu našeho drahého pěvce. Jsou to anebo budou zejména:

Pomník Bol. Jablonského v rodišti jeho, městě Kardašově Řečici. Pomník tento bude kamenný, představuje celou postavu básníkovu v kněžském hávu premonstrátském a krášliti bude veliké náměstí kardašo-řečické. Socha z hořického pískovce bude vysoká 3 metry a podstavec $3^1/_2$ metrů. Na podstavci bude se nalézati nápis:

BOLESLAV JABLONSKÝ
(Karel Eugen Tupý)
1813—1881

Obec Kardašova Řečice zřídí kolem pomníku vkusný park.

Náhrobek Boleslavu Jablonskému na hřbitově vyšehradském dal zříditi opat kláštera strahovského Zikmund Starý svým nákladem. Hrob zvěčnělého pěvce nalézá se v sousedství paedagoga Karla Škody a romanopisce Václava Beneše Třebízskeho, kryje pak jej veliká deska náhrobní a na té spočívá deska z černého syanitu s tímto nápisem:

K. EUGEN TUPÝ
(BOLESLAV JABLONSKÝ)
kapitulář strahovský.

Deska v Jindř. Hradci Boleslavu Jablonskému zasazena byla na domě, v němž druhdy nalézalo se gymnasium hradecké. Skutek tento provedl spolek jihočeských akademiků „Štítný“ o svém slavnostním sjezdě v Jindř. Hradci dne 15. srpna 1882., opatřiv budovu, ve které Boleslav Jablonský vystudoval, se strany náměstí skvostnou deskou pamětní s tímto nápisem:

„Zde jsem, učen řečí cizí,
naučil se kochat svoji“

Pod tím slova: „Boleslavu Jablonskému věnoval akad. spolek „Štítný“.

Deska byla zhotovena po návrhu studujícího architektury Hauptmanna, předsedy knihovní komisse spolku „Štítný“, v dílně Steffala v Jindřichově Hradci. Jest velmi vkusná, slohu renaisančního. Vlastní deska jest z černého mramoru, rámec z cimentu a zdoby

v rámci, pětilistá růže a v dolním rohu věnec vavřínový, jsou také lity Steffalem. Rámec jest hnědě natřen, což velmi pěkně s černou deskou kontrastuje.

Slavnost odhalení desky dála se v neděli k 11. hodině. Průvod seřaďoval se v Růžové ulici. V čele nalézala se kapella gymnasistů jindřichohradeckých, jež si nepopíratelné zásluhy o zdar slavnosti získala. Pod praporem akademickým seřadili se akademikové, členové „Štítného" a rozličné deputace studentské, jako členové vídeňského akademického spolku, vídeňského spolku mediků a přírodozpytců a vyslanci studentstva z nejrůznějších měst naší vlasti. Dále komité „Palackého", komité „Jablonského" a Moravská Beseda. K akademikům se přidružily deputace „Uměl. Besedy", „Merkur" z Prahy, načež následovala nepřehledná řada gymnasistů tolikéž s praporem. Za nimi řada spolků a deputací. Byly zastoupeny obecní zastupitelstva z Hradce, Počátek, Žirovnice a Strmilova. Okresní zsstupitelstvo hradecké bylo v plném počtu. Deputace dámských spolků Ludmily, Červeného kříže a Zory z Tábora. Sbor professorský, „Budeč" jindřichohradecká s učitelkami, Resourc. Měšťanská Beseda z Hradce, israelská obec, deputace ostrostřelců. Pěvecké spolky „Slávy dcera" a „Černín" s praporem, „Slovan" ze Žirovnice. Hasiči hradečtí s kapellou, žirovničtí, počátečtí, z Kard. Řečice a z Plavska. Spolky ochotnické „Jablonský" z Hradce a z Jarošova. Deputace veteránské, spolek katolických tovaryšů s praporem. Velice milý dojem učinilo slavnosti súčastnící se dělnictvo, které vedl ingenieur Fischer, vedle něhož kráčeli dva jeho synkové, a jeden z nich nesl na ramenou skvostný věnec. Průvod ubíral se Novým městem a Panskou ulicí na náměstí. Byl velmi malebný a téměř nepřehledný Dům, na němž deska byla zasazena, dívčí škola, byl péčí městské rady vkusně koberci a chvojí ozdoben a okolní domy některé byly chvojovými věnci okrášleny. Před řečništěm byla sedadla pro vynikající osobnosti. Na náměstí zanotovala hudba hasičská velebnou národní hymnu. Po krátké kantátě vystoupil na řečniště slavnostní řečník, člen „Štítného" Fr. Drtina (filosof), aby objasnil výtečnou řečí svojí kulturní význam Boleslava Jablonského v našich dějinách a po té spadla rouška s desky pamětní. Nyní vystoupil na řečniště starosta „Štítného" Svatoš a vřelými slovy odevzdal desku v ochranu města. Náměstek purkmistrův JUDr. Naxera přijal ji slovy vzletnými, mluvě v podstatě takto: „Přijímaje desku v ochranu našeho města slibuji, že ji občanstvo bude vždy střežiti, jako svou zřítelnici. Bude nám památkou dvojnásob milou. Památkou na našeho miláčka, jenž tak vřelým srdcem, láskou tak horoucí lnul k rodnému jazyku. Při desce té budou otcové syny učiti statečnosti, matky dítky své zasvěcovati službě národa, dívky a jinoši budou činiti slavné sliby, že duši a životy své obětují vlasti. Deska bude takto důstojnější, trvalejší památkou nádherného pomníku. Deska bude nám však i památkou bujarého čackého studentstva na našem jihu, jež pamětlivo slov básníkových slaví památku slavných mužův. Srdečný dík Vám za tak skvělý úspěch! Oslavenci Jablonskému: Sláva! „Štítnému": Na zdar!" Potom provoláno památce nesmrtelného Jablonského hřímavá „Sláva", hudba spustila národní hymnu a průvod šel zpět z náměstí panskou ulicí, po novém městě skrze sady ke gymnasii, kde provoláno Jablonskému zase bouřlivá „Sláva". Zde se rozešel.

Deska v Radonicích bude zasazena Boleslavu Jablonskému v upomínku na dobu, kdy básník náš tam kaplanoval. Na desku se pilně sbírá a bude odhalena na domě farním.

Poprsí Boleslava Jablonského, sádrové, nalézá se na Strahově v prelátském obydlí jakožto domácí pomník. Pokud nám povědomo, zasazuje se vlastenecký knihovník strahovský Dominik Čermák o to, aby do knihovny klášterní přišla zvláštní „skříň Jablonského“, v níž nalézalo by se ono poprsí, pak stuby z pohřebních věnců a jiné památné věci, jež v sobě upomínku na slavného člena řádu chovají. Kéž jen myšlénka tato brzo svého uskutečnění dojde!

Obrazy Boleslava Jablonského, kteréž krášlí místnosti spolkové i příbytky jednotlivců po celé vlasti české ano i daleko za hranicemi, jsou četné a rozmanité. Nejrozšířenější jsou obrazy, na nichž vypodobněn jest pěvec v řeholním oděvu, zahalen poněkud v polský kožich a drže v ruce svinutý papír. Dole nalézá se autogram básníkův, heslo jeho: „Nikdy slunce nezašlo, aby opět nevyšlo.“ Jiný obraz v témž způsobu, avšak méně zdařený, pochází z r. 1851., jejž litografoval i tiskl W. Koutník v Krakově a pod ním nalézá se na místě hesla Jablonského jiná zásada jeho: „Všecko na čas, pravda na věky“. Jiná podobizna z prvních let mužnosti básníkovy představuje jej v bílém, jednoduchém oděvu řeholním, kterýmžto způsobem byl také Jablonský v Zábavných listech vyobrazen. Ještě o jiné podobizně Jablonského lze se zmíniti, kde rovněž jest v rouchu řeholním představen, avšak má mimo to na sobě bílý plášť a básníka představuje ve věku asi 45letém. (Tak jej nalézáme v Divad. listech, kalendáři „Bílá paní“ a snad i jinde.) Podobizny, jakéž atelier Eckertův na Malé Straně vyhotovil, pocházejí z nejposlednější doby básníkova života (tuto podobu přinesl Světozor) a představují jej v obleku světském. Za nejzdařilejší podobiznu Jablonského sluší pokládati tu, kteráž uveřejněna byla ve spisku Coel. Friče a V. Kodyma a kteráž vyhotovena jest po způsobu předešlému podobném. Za nejprvnější podobiznu Jablonského lze považovati daguerotypovaný obraz jeho, avšak velice nezdařený, jejž chovají příbuzní básníkovi. Veliký obraz olejový choval Jablonský sám ve svém pokoji a měl mimo to ještě dva jeho exempláře. O těchto třech obrazích projevil přání, aby po jeho smrti jeden připadl rodišti, druhý Strahovu, třetí Uměl. Besedě.“ Bohužel nestalo se tak. Pouze Uměl. Beseda obdržela obraz, který maloval W. Šiffert r. 1871 a na jehož zadní straně nachází se poznámka: „Darovali Dr. V. Tonner a dr. J. Weber.“ Obraz tento darovala Uměl. Beseda knihovně besední v Krumlově. Žádost města Kard. Řečice, která se o něj ucházela, přišla již pozdě. Pěkně malovaný a veliký obraz Boleslava Jablonského krášlí též divadelní sál ochotnického spolku „Jablonský“ v Jindř. Hradci. Též polský malíř Pociecha v Krakově, býv. žák Alex. Wagnera v Mnichově, nakreslil uhlem poprsí Bol. Jablonského v životní velikosti a vystavil je v druhé polovici dubna v periodické výstavě „Besedy uměl.“

Nadace Jablonského, kteráž jest nejdůstojnějším a nejužitečnějším pomníkem básníka. Když ustanoveno bylo, že tělesná schránka zesnulého básníka převezena bude na Strahov, aby odtud odbýván byl pohřeb na Vyšehrad, vznikla, jak už řečeno, v některých vlasteneckých kruzích myšlénka, aby na místě velikého množství věnců,

jež spolkové i jednotlivci ku pohřbu chystají, a na které tudíž celkem veliká summa peněžitá věnována bude, raději peníze ty v jiný, trvalý způsob oslavy památky Jablonského obráceny byly, totiž na zřízení „Nadace Jablonského“ ku podporování studujících synů a dcer nemajetných literátů českých. Tvůrcové této zdravé myšlénky a také původcové „nadace Jablonského“ jsou spisovatelé a přátelé zesnulého básníka Jaroslav Pospíšil a J. Turnovský. Vydalť redaktor Turnovský v „Pokroku“ dne 5. března zvláštní o té věci provolání.

Myšlénka začala se ujímati. Do „Pokroku“ zasýláni byli listové souhlasu s myšlénkou proti luxu věncovému čelící, z nichž tento velmi pěkný a rázný dopis uvádíme: (Pokrok č. 60, 1883.): „Myšlénka o zřízení nadace na místě četných věnců na rakev Jablonského pronesena jest právě v čas, aby poněkud stavila přepych, kterým se nyní při pohřbech značná část národního jmění mrhá. Hmotných svízelů našich žijících spisovatelů nikdo si u nás nevšímá, ale jakmile některý zemře, již se používá té příležitosti, aby jméno toho kterého ctitele nebo spolku vyšilo se zlatým písmem na fábor a pak ještě vytisklo se v novinách jakožto věncodárce. Zvěčnělý Jablonský sice bohudíky podpory nepotřeboval, jeho potřeby opatřilo mu povolání úřadní. Avšak máme dost příkladů, kdy veliký náklad na věnce po smrti byl by spisovatele za živa bídy sprostil nebo aspoň znamenitě mu ulevil. To mi tanulo na mysli, když jsme se brali za rakví drahého soudruha Ivana Klicpery. Jeho nejbližší přátelé, kteří se soukromě o jeho podporu starali, jsou svědky jeho strádání v těžké chorobě. Jemnocitu jeho bylo by se ovšem ublížilo, kdyby zpráva o jeho nedostatku byla se do veřejnosti dostala. A to platí také o jiných spisovatelích, kteří mezi námi dosud žijí a jimž bychom rádi, až zemrou, věnce dali, ale do té doby si jich nevšimneme. Mimo to věnce již tak sevšedněly, že pohřeb duchem velikého ani se od pohřbu obyčejného občánka nerozeznává. Měli bychom konečně v těch věncích zavést vůbec nějakou reformu a nadace Jablonského budiž k tomu vhodným důstojným počátkem. Věnce povadnou a opadají, fábory vyblednou a je po slávě. Avšak nadací památka velikého muže na věky se oslaví.“

Nadace Bol. Jablonského dobyla si v brzku uznání všeobecného a ti, kdož pomýšleli památku oblíbeného pěvce svého nějak oslaviti, především k této pozornosť obrátili. Podobně Eduard Jelínek čistý výnos svojí vzpomínky na poslední návrat Boleslava Jablonského do vlasti určil ku prospěchu nadace. (Cena 1 výtisku 25 kr. Nákl. Pospíšilovým.) P. Filip Wiedemann, řídící učitel v Boroticích, věnoval svoji píseň na slova Jablonského „Vidím tě opět“ složenou témuž účelu. (Cena 1 ex. 60 kr. Nákl. Jar. Pospíšila). Tak během jediného měsíce března sebráno bylo *605 zlatých* v redakci „Pokroku“ na zřízení nadace Jablonského. Tvůrcové nadace Jar. Pospíšil a J. Turnovský odevzdali počátkem dubna jednateli „Svatoboru“ dru. V. Šírovi pamětní list, v němž vyslovili žádosť, aby „Svatobor“ ujal se sbírek dosavádních i budoucích a vůbec by o zřízení nadace se postaral. Zároveň odevzdali spořitelní knížku, v níž výše uvedených 605 zl. uloženo bylo; ve schůzi ředitelstva „Svatoboru“ bylo svoleno i zvolen 4členný komitét, jemuž uloženo vypracovati řád pro nadaci. I bylo ustanoveno, že požitek roční aspoň 50 zlatých, nejvýš 100 zlatých,

obrácen bude ve prospěch synů a dcer nemajetných spisovatelů českých na středních a vysokých školách, na průmyslových, obchodních, hospodářských ústavech, čekatelnách, konservatořích hudebních, ba i na čas učení se řemeslu. „Nadace Jablonského“ přiřknuta byla nejprve výminečně sestře Jablonského Anastasii Tupé k doživotní podpoře a teprve po její smrti obrácena byla k vlastnímu účelu svému.

Doslov.

Ukončen předmět vzácný a drahý ....

Ukončen, nikoliv vyčerpán. Vždyť duch tvůj, Bol. Jablonský, žije — žije věčně a hymnus tvé oslavy zníti bude také věčně. Žiješ, miláčku náš, v srdci národá, žiješ v jeho cítění a dychtění, žiješ v jeho činech i slovech.

Byl Jsi povždy stejný v idealech: jako jinoch — jako stařec, a vřelý okamžik nejednou Ti slzu třpytnou v oko vlil. Zda-li pamatuješ se tam na výsostech, jak Jsi každého vřele tiskl a k sobě celoval, kdo ti jen jedinkou přinesl zprávu ze zlaté vlasti do ciziny? vzpomínáš-li i nyní na svůj „Pozdrav do vlasti“, jímž jsi sprovázel čarokrásné svoje „Básně“, je podávaje národu svému? „O Čechie —“ tak děl Jsi — „ty vlasti má! ty země má zaslíbená — jak kochám tě a syny tvé .... to ví jen Bůh — a srdce mé!“

Znali jsme tvou lásku. Splácíme ji ohněm svojí lásky a genia tvého žádáme: Žehnej nám všem, kněži důstojný, při obětnici nejvyššího Pána. Vdechni národu našemu sílu, nadšení, svornost, ideály a vroucí lásku: posvěť všechny činy jeho, nechať spravedlivé kroky povždy vítězí. Utvoř v našem nitru srdce slovanské, jež by k velikému kmeni lnulo s touhou tak velikou, jako sám byl jsi velkým Slovanem!

Nuž s Bohem! oko se kalí, nitro sotva dýše. Já jen opakuji v rozloučenou, co děl o Tobě Sládek:

Tys odešel, když k nám přichází vesna,
k nám slunný den, a tys odešel spat;
hle, sněženka již probouzí se ze sna,
já skřivánka už slyšel zazpívat,
a právě když s tou písní vzlet jak střela,
já doslech', tvá že píseň osiřela.

A šla ta zvěst po širém českém kraji,
já nevím, jak se dotkla srdcí všech,
já jenom vím, po našem luhu, háji
že píseň tvá šla jako jarní dech;
a kraj když chvěl se zimních vichrů letem,
že tys jej celý obsypával květem.

A rozlétly se jako hejno ptáků
ty písně tvoje českou krajinou,
a ty jsi pěl jak slavík za soumraku
tou noční, mrtvou, hluchou tišinou
a nad krajem když rozbřesklo se ráno,
tys umlknul: — mělť slavík dozpíváno.

A písní jinou hlaholí kraj širý,
kde ty jsi lkal, tam jiní vítězí,
kdes doufal jen, tam pevné teď jsme víry,
jen ať tvé lásky pevné řetězy
jsou kotvou všem! — a tys cos zřel jen v snění:
ten kraj se zaskví jarní pod zelení!

A tys ji šel — kdo může přát si více?
a se sněženkou odešel jsi spat;
a pod náš krov se vrátí vlašťovice
a letos bude slavík klokotat
už přes tvůj hrob — Ty uslyšíš to ze sna,
až když ti poví — — že je v Čechách vesna . . .

Poznámka. Ještě když tiskl se přítomný spis, docházely mne četné zprávy ústní i písemní, jimiž jsem na některých místech rukopis doplnil a zlepšil. Proto i pokládám za svou povinnost vzdáti tuto dodatečně náležité díky všem veleváženým přispěvatelům, jmenovitě jemnomyslné paní Náprstkové, obětovné paní Podpěrové, ochotné slečně spisovatelce Klaře Specingrové, vzácným přátelům Jablonského velezasloužilému spisovateli vdp. Františku Pravdovi a osvědčenému vlastenci panu Antonínu Preiningrovi, slovútnému spisovateli a gymnasijnímu professoru panu Hynku Mejsnarovi. Mimo to vzdávám díky důstojnému panu Františku Libovickému, faráři v Střezmíři, p. Janu Tvrzníkovi, říd. učiteli v Radonicích, ctihodnému panu Isfrídu Uhrovi na Strahově, panu Ludvíku Domečkovi, spisovateli, právníkovi panu Karlu Zahoříkovi, p. Toupalíkovi, kostelníku v Táboře a j. v.

V PRAZE dne 20. června 1886.

A. M.

Volné listy,

k nimž látku sebral na Parnasse českém a ještě jinde Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Genius a kult genia.

Motto: „*Nos dieux sont les grands hommes. Nous adorons le Genie*“. (A. Comté.).

„*Ein Werk des Genie's ist kein Ding zum Nutzen. Unnütz zu sein gehört zum Charakter der Werke des Genie's, es ist ihr Adelsbrief.*“ (Schopenhauer.)

Upohanských Římanů a Řeků bylo v době úpadku dosti lehkomyslných umělců a básníků, kteří vznešenost a velebnost umění snížili, znešvařili a zpotvořili tak, že byla jejich díla mrávům ku zkáze. Ale při vší lehkomyslnosti a nesvědomitosti, s jakou tvořili a rozšiřovali díla svá, neměl přece ani jeden z nich tolik odvahy, aby takovéto prznění a znesvěcování velebného

umění slovem hájil nebo zastával. V této příčině osvědčili staří pohané mnohem více něžnosti a taktu a mravního zdravého smyslu, než-li valná většina moderních aesthetiků. Ono bezohledné a zpupné zhrdání zákonem mravním, jež se za dnů našich od mnohých aesthetiků vyhlašuje za svaté a nezadatelné právo umění, nazývali pohané Ennius a Plinius největší bohaprázdností a bezbožností. Filosof Aristoteles (Pol. 7) ukládá to vrchnosti za přísnou povinnosť, aby nemravné obrazy a kresby zapověděla a po případě mocí odstranila. Týž velký filosof, jak na jiném místě šíře vyložíme, pověděl mimo to, že pro básníky, kteří svými básněmi podrývají zbožnosť a dobré mravy, všeho druhu potupa, veřejné zmrskání a vyhnání z vlasti malými jsou tresty. V Thébách byli skutečně malíři a sochaři, jejichž výtvory byly shledány mravně závadnými, odsouzeni k pokutě, kteráž se rovnala ceně jejich obrazů a soch. Lakedajmonští proscribovali nemravné básně Archilochovy jako lidu škodlivé; Athenští opět spálili spisy Protagorovy; též spisy Epikurovy byly jako záhubné od Řeků spáleny. Ovid a Propertius byli zajisté básníky rozpustilými; ale to přec uznával jeden i druhý, že nemravné malby a nemravné básně obzvláště mezi nezkušenou mládeží zhoubně působí. Ovid se pro své básně nejednou omlouval a Propertius napsal:

„Quae manus obscoenas depinxit prima tabellas
Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos.
Ah gemat in terris ista qui protulit arte
Jurgia sub tacita condita laetitia!“ (Prop. 2. 6. 27.—32.)

Tak pohané; a za dnů našich jsou četní kritikové a aesthetikové, kteří umělce a básníky druhu tohoto nejen omlouvají a ospravedlňují, nýbrž přímo chválí a povzbuzují, aby jen nedbali žádných ohledů či jak oni říkají žádných „předsudků“ a zmužile aby strhali všecky meze a hráze Podobné hlasy slýchati jest nyní bohužel i u nás, ač se to protiví nejenom našim názorům křesťanským, nýbrž i přímo duchu českému a duchu slovanskému vůbec, jenž si v takovýchto neslušných výstřednostech nelibuje. Ale jako u nás ve mnohé příčině a ku škodě naší cizáctví zavládá, tak se opičí po nepříznivé nám cizině i někteří naši spisovatelé, kritikové a písálkové, přenášejíce k nám zhoubné a bludné cizí názory, vypůjčované velikou většinou od mravně zvrhlých Francouzů a od „súsedů“ Němců; od posledněj ších snad jenom proto, aby takto dokumentovali veliké a ryzí svoje vlastenectví. Co se mravnosti příkře protiví a co každý člověk zdravého rozumu a ne úplně zkaženého srdce odsuzuje, to považují četní němečtí (protestantští) aesthetikové, jejichž spisy i u nás značně jsou rozšířeny, za dovolené, jakmile se to oděje rouchem jenom poněkud uměleckým. „Krásno“, dí Vischer (Aesth. I. 159.), „povzneseno jest nad hranice slušnosti a studu, jakéž jsou vykázány životu obyčejnému.“ „Mit der kühlen Weihe, die der Kunst eignet“, dokládá Carrière, „hat die Flamme der Begierde nichts gemein.“ (Viz Weiss, Apol. II. 370. a násl.) V podobném duchu nechává i Čech mluviti „básníka“ oproti „moralistovi“:

„Jak nízký, úzkoprsý, lichý zřetel!
Mně před výsostí božských tvarů těch,
jež utkány jsou z čistých rajských světel,
ni nejjemnější smyslnosti dech

jas duše vytržené nezakalil —
vše pozemské ten svatý plápol spálil.“

(Čech, Pravda 12.).

Ano, básníci a aesthetikové jdou ještě dále a žádají pro zlé v básnění tatáž práva a tutéž úctu jako pro dobré, ba nejedni i větší ještě. Již dříve uvedli jsme výrok Vischerův, jenž byl nazván kdysi i v „naší“ „Politik“ „největším aesthetikem německým“ (pravdou však jest, že je to veliký liberální žvastal, který má nás Čechy rovněž tak v žaludku jako křesťanství), že prý „se musíme ve zlém téže mravní síle obdivovati jako v dobrém.“ S Vischerem souhlasí aesthetik Gervinus, kterýž podobně jako jeho přítel, „za slavného rozkřičený dějepisec Schlosser [1]), velmi pilný to rozšiřovatel liberálního dějepiseckého švindlu“, jak jej zove Dr. S. Brunner (Hau- und Bausteine IV. 122.), všecko, co katolické a rakouské jest, hyzdí a tupí. Carrière a Oeser píší v duchu podobném.

„Ženu, kteráž zabije vlastního bratra, muže, kterýž zradí vlastní svou vlast, považujeme za hrozné zločince; poslouchámeli však moderní naše kritiky, musíme Macbetha, Medeu, Catilinu a mnoho jiných nestvůr, o nichž vypravují dějiny, přede vším však ze všech nejslavenější veličinu moderních aesthetiků — Satana — jako vznešené hrdiny ctíti“ (Viz Weiss, Apol. I. 240.—241.). Slova Schillerova [2]): „důsledný zločinec, jenž se nedá od svého *zločinu* odstrašiti, já nedím ohledy na předsudky jiných, nýbrž ani hnutím vlastního svědomí, osvědčuje duševní sílu a účelnost rozumu, již mu přičítáme k *zásluze*, jíž se mimovolně obdivujeme“, (Über den Grund des Vergnügens an tragischen Gegenständen), jsou jako by vyznáním víry a evangeliem většiny moderních aesthetiků. Ano vyskytli se i básníci, kteří lidi takové, o nichž mluví nestranné dějiny jen s opovržením, nejen v básních svých oslavovali a oslavují, nýbrž je i přímo zvláštní doporučují úctě, za to však karaktery opravdu šlechetné a úcty hodné dle možnosti snižují. Ozve-li se kdo proti takovéto aesthetické apotheose zla, hned mu odsekne „privilegovaný“ genius aneb aesthetik, že ten, kdo nedovede dobro a krásno, mravnost a umění od sebe děliti, nemá vůbec práva, aby o umění pronášel svůj úsudek. Vždyť vytýká aesthetik Vischer i Sokratovi či vlastně Platonovi, jenž žádal přísnou purgaci řeckých básníků, kteří se měli dostati do rukou řecké mládeže, že prý zaběhl ve svých požadavcích příliš daleko, že činil požadavky neoprávněné, proto že prý neuměl anebo nechtěl činiti rozdílu mezi mravným a krásným. Ba tak daleko to na mnoze už došlo, že se básníci a to právě ti, jimž jest přísné, nestranné kritiky nejvíce třeba, prohlašují přímo za nedotknutelné a že se každému, kdo se vším, co napíší, nesouhlasí, ihned spílá

[1]) Tomuto Schlosserovi, jejž mnozí považují i taky u nás za pravé oraculum mezi dějepisci, dokázal Dr. S. Brunner, jako u nás Palacký Höflerovi, že staré listiny ani řádně čísti neumí, mnohým starým německým výrazům že vůbec nerozumí a že je tudíž falešně vykládá. (Viz: „Die höchst vergnüglichste Raiss des Churfürsten Carl Albrecht nach Melk“ von Dr. Seb. Brunner, Wien 1871.

[2]) podle nichž však se Schiller v básnickém svém tvoření, vyjma „Loupežníky“ a některé básně pocházející z mladších jeho let, nikdy neřídil, nýbrž si čím dále tím více vybíral pro básnické svoje tvoření látky katolické, jež taky spracoval, pokud mu to jako protestantu vůbec možno bylo, v duchu katolickém (Panna Orleánská).

nepřátel, závistníků atd. a že se naň vychrlí celá spousta nadávek jak od kamarádské reklamy — nebo kritika to není —, tak od nedotklivých [3]) a domýšlivých [4]) básníků samých, jako by se o pěvcích nesměly psáti než nadšené chvály v hypersuperlativech! [5]) —

Kdo zná jenom poněkud srdce lidské a slabost lidskou, přisvědčí zajisté protestantu Dr. Gelzer-ovi řkoucímu, že „jsou jisté myšlénky, kteréž už tím, že vůbec v srdci jsou, zhoubně působí, dá-li jim však básník vylíčením jich etherické tělo, že působí ještě tisíckrát zhoubněji“ (Dr. Gelzer, die deutsche poët. Lit.). Ozveme-li se však proti některému plodu básnickému, v němž se myšlénky druhu tohoto odívají rouškou co možná nejsvůdnější, hned se nám vytýká, že prý sami pokaženi jsme a proto že prý se urážíme slovy, při nichž básník, tíhna vzhůru k ideálu krásy, na nic zlého nemyslil, nebo jenom srdce mravně už porušené vidí prý všude samá nebezpečí pro ctnost a dobrý mrav, nebezpečí i tam, kde srdce čisté jiného nespatřuje než krásu myšlénky a krásu formy a ničím jiným se unášeti nedává než pouze krásou, aniž by pocítilo jenom nejmenšího hnutí smyslnosti. „Kdo v té peci sedá, jiného tam hledá“, odpovídává se v této příčině nemilému kritiku velice rádo, by se naň před čtenářstvem uvrhlo podezření, že jest sám člověkem mravně porušeným a aby se mu odejmula chuť ku posudkům dalším.

Máme se tím dáti zastrašiti? Máme se styděti hájiti stoudnost, ctnost a dobrý mrav z bázně, aby snad některý básník aneb kritik péra prodajného nehodil nám ve tvář nějakou výčitku? Nikoli! mlčeti, bylo by zde tolik jako souhlasiti. Tak daleko to snad přece ještě nedošlo, aby směl básník ve svých verších všecko trhati, všecko šlapati v prach, všecko snižovati, co má býti člověku drahým a vzácným a co jest základem blaha a štěstí jak lidí jednotlivých tak celých národů! — tak daleko jsme snad přec ještě nedospěli, aby směl básník lichotiti smyslům a vášně nejnižší přímo dráždíti, a jinému by nebylo ani dovoleno, by proti tomu pozvedl hlasu svého a poukázal na zkázu a záhubu, jaká z toho prýští národu i vlasti! by poukázal na ten sladký jed, jenž o t r a v u j e m y s l i k r e v lidu, mysl i krev

---

[3]) genus irritabile vatum, říkávali staří.

[4]) Adhuc neminem cognovi poëtam, qui sibi non optimus videretur, praví, tušíme, Cicero.

[5]) Voltaire pronásledoval neukrotitelnou záští každého, kdo se odvážil některý spis jeho nepříznivě posuzovati. „Velekněz evropské humanity“ (vlastně však humanismu, jenž jména humanity nezasluhuje) — Viktor Hugo — jednával podobně; obzvláště protivným byl mu Louis Veuillot, jenž měl péro velmi obratné a bystrého, kritického ducha. — Göthe si pamatoval každou jen dost málo nepříznivou kritiku svých plodů a čekával na vhodnou příležitost, aby si mohl na kritikovi schladiti žáhu. Jean Paul, bratří Schleglové, ano i Alexander Humboldt, jenž nesouhlasil s „geologickými“ jeho náhledy, obzvláště však Bassedow zakusili, co to jest, dotknouti se poëtického majestátu Götheova! Ano Göthe upíral ve své ohromné ješitnosti kritice vůbec všecko právo, jenom ne právo neobmezené chvály. Jak však náš Vrchlický kritiky traktiruje, to věru každého kritika rozesměje a neubliží ani jednomu, leč jen básníkovi. Ty nadávky sprosté, jež metá ve tvář kritikům a jež mimo to nejsou všecky ještě ani originelní, nýbrž vyčtené, aspoň většinou, ze spisů Hugových, jsou pěknou illustrací k té „řeči bohů“, jíž „mluví“ básník už víc než „deset roků“ (Dojmy 72.)! Kdykoliv čteme tyto nadávky, jimiž oplývá obzvláště „Hudba v duši“, jest nám básníka vždy upřímně líto.

hlavně těch, již jsou v národě tím, čím jsou v sadě mladé, ušlechtilé stromky v prvním výkvětu!!

Nechť nás tutíž stihne výtka jakákoliv, my ji rádi sneseme v tom sladkém vědomí, že jsme mluvili tam, kde mlčeti bylo by hříchem. Nechť se na nás doráží zbraní jakoukoliv, my se jí nebojíme. — Nemilému kritiku nadávati aneb ho odbývati podezříváním mravní jeho povahy, jest sice zbraní velice pohodlnou, ale zároveň i velice sprostou, nízkou a nemotornou, kteráž nejvíce ranívá toho, kdo s ní zachází.

Uvedené svrchu přísloví má po našem rozumu poněkud jiný smysl než li ten, že prohřešky proti mravnosti vidí v básních i sebe „volnějších" jenom ten, jehož srdce mravně porušeno; znamenat spíše tolik, že kdo v jakém hříchu vězí, jiné z toho hříchu rád podezřívá, jiné ve svých myšlénkách z podobného hříchu rád obviňuje, ač proto nemá nižádných důkazů. Čtu-li však báseň a znám-li poněkud přirozenost lidskou, mohu dle obsahu i formy souditi, jaké asi pocity a jaké myšlénky může tato báseň v člověku vzbuditi; mohu souditi, zdali je takovou, by člověka nadchla svatým zápalem aneb v něm roznítila plamen nízkých vášní; já však sám nemusím pocítit účinku ani jednoho ani druhého. Vytýkati tudíž kritikovi, jenž o některém literárním plodu poznamenal, že jest mravnosti ku škodě a zkáze, porušenost srdce vlastního, jest pošetilé, nelogické a nepsychologické, rovněž tak pošetilé a nelogické jako kdyby někdo takto soudil: „řekne-li kdo, že jed v těle lidském zhoubně působí, musil jeho účinky zkusiti sám na sobě a jeho organismus jest tudíž porušený!"

Ale takovéto podezřívání nepohodlného kritika jest nejen pošetilé a nelogické, nýbrž i nebezpečné, proto že jest to zbraň, již může kritik odpůrcům svým směle vytrhnouti z ruky, ji přiostřiti a zostřenou přesně logicky a psychologicky obrátiti proti nim, obzvláště pak proti básníku, jemuž může vším právem takto odvětiti: ex plenitudine cordis loquitur os; čeho srdce plno, tím ústa překypují; co básník napsal, musil dřív procítiti a promysliti; слова поета дѣла поета (Puškin), jaké čí básně, taký jeho život. — My však těchto zbraní užívati nechceme, proto že jsou to zbraně nedůstojné a není jich též třeba ani k obraně ani k útoku, mámeť jiných dost.

Proti tomu však protestujeme slavně, že by mělo básníku dovoleno býti, nedbati zákona mravního, trhati od sebe dobro a krásno, vyhlašovati je takořka za protivy, podřizovati dobro krásnu, hodnotu obsahu lesklé formě, dobré, chutné jádro pěkné skořápce, tím ideal krásy hodně snížiti a tento snížený ideal krásy úplně odtržený od *idealu* dobra a pravdy prohlašovati pak za idol, za modlu, jíž by mělo všecko v oběť klesnouti!

Rovněž tak slavně protestujeme i proti tomu, aby se nám básník, jenž „vše poutá" (!) trhá, k nějaké zvláštní, ba přímo božské odporoučel úctě a život jeho k následování!

Ideal jest něco vznešeného a my zajisté nepatříme k těm, kdož si idealů neváží; mámeť v úctě každý pravý ideal a tudíž též ideal krásy. Ale idealu jako vůbec všeho ve světě může býti též zneužito, pojem idealu (a tím slovem myslíme nejkrásnější, nejlepší a nejdokonalejší obraz, jejž si o něčem v duši vytvoříme) může býti snížen,

tak že jest nejednou mezi idealem skutečným a mezi tím, co ten neb onen básník idealem zove, veliký rozdíl.

Každý pravý ideal musí míti za základ buď ideu dobra, neb ideu pravdy, neb ideu krásy, kteréžto tři idey jsou jako by tři překrásné stromy vyrůstající z kořene jednoho, spočívající na základě jednom, jímž jest Bůh, svrchovaná, osobná krása, pravda a dobro. Ideal krásy nesmí se tudíž od idealu dobra a pravdy oddělovati, odtrhávati, spíše musí státi k jednomu i k druhému v přátelském vždy poměru, nebo odtržený od pravdy věčné, odtržený od mravného života, jak jej žádá křesťanství, klesá ve své hodnotě a stává se idolem, stává se modlou, jíž se básník klaní, čili správněji: v níž se básník klaní sobě samému. Tento podivný kult, při němž jest básník „knězem" i „bohem" zároveň, nazývá se „novým světa náboženstvím" nebo „náboženstvím budoucnosti". V tomto novém světa náboženství jest každá báseň kouskem katechismu, divadlo chrámem, jeviště oltářem, básník knězem i bohem v osobě jedné, k němuž se druží jako kněží řádu nižšího herci a herečky, návštěva divadla jest tu bohoslužbou a čtení básní modlitbou [6])!

Či snad se mýlíme, nebo přeháníme? — Kéž bychom se mýlili, kéž bychom přeháněli! ale žel Bohu, že se nemýlíme, že mluvíme pravdu velice smutnou a každému, kdo zná jen poněkud literární směr doby novější, až příliš patrnou!

Člověku, kterýž zná ještě něco vyššího a vznešenějšího nežli básnictví, vidí se to býti skoro až směšným, píše-li na př. L. Börne: „Jahrhunderte ziehen hinab, die Jahreszeiten rollen vorüber, die Stufen des Alters steigen auf und steigen nieder. Nichts ist dauernd als der Wechsel, nichts beständig als der Tod. Jeder Schlag des Herzens schlägt uns eine Wunde und unser Leben wäre ein ewiges Verbluten, wenn nicht die Dichtkunst (!)) wäre" (viz Hetting. Apol. I. 1. 505) [7]). Ale lidí takových, kteří vidí v básnictví neb vůbec v umění nejvyšší vrchol toho, po čem možno toužiti a co může jediné člověka oblažiti, jest nyní velmi mnoho. Ano mnoho jest i taky u nás mezi literáty a částečně i neliteráty lidí takových, jimž jest podobně jako Götheovi „harmonická krása tělesná nejvyšším zjevením se bytosti božské i lidské zároveň", „umění náboženstvím, krásno bohem", a kteříž chtějí podobně, jako druhdy Göthe, abychom v umělcích uznávali a ctili „das unmittelbare Anhauchen Gottes" (Viz Baumgarten: Göthes Lehr- und Wanderj. Jahre 314. a téhož: der Alte in Weimar 210.).

Či jest si možno jinak vysvětliti, či jest možno jinak vykládati to stálé snižování názorů křesťanských, ty přímé i nepřímé útoky na všecko, co jest vyvýšeno nad nízký obzor této země, to stálé velebení pouhé lidskosti, to nekonečné opěvování tělesné

---

[6]) „Wenn man nicht mehr in die Kirche geht, ist das Theater der einzige öffentliche Gottesdienst, so wie die Literatur die Privatandacht", praví Grillpalzer. (Viz: Baumgarten: Der Alte (totiž Göthe) in Weimar, str. 117.)

[7]) Kdyby se slovy: „člověku jest v životě vezdejším třeba poesie", rozumělo tolik jako: člověku jest třeba idealů, kteréž by mysl jeho z všednosti života pozemského povznášely vzhůru k výšinám nebes, v kterémžto smyslu zmíněných slov užívá ruský básník Žukovskij, souhlasili bychom úplně.

ženské krásy, to až přílišné vychvalování ducha básnického a všeho toho, co duch tento vytvořil, byť to bylo třebas pouhé rýmované nic, ty exstáse, do nichž upadají kritikové (o nichž by se mohlo skoro říci, že jsou pozadu o celých skoro devatenáct století, proto že píší tak, jako by křesťanství vůbec ani neexistovalo a jako bychom dosavad žili v starých dobách pohanských), kdykoliv jest jim mluviti o nějakém plodu básnickém, jenž vyniká brillantní formou, byť byl obsah jeho nejen zcela pohanský, nýbrž třebas takový, že by proň byl básník ve starém Římě neb starých Athenách před soud pohnán? Či jest si možno vysvětliti jinak ty přehnané chvály, jakými se i nás obsypávají obzvláště ti geniové, kteříž rukou smělou, rukou bezohlednou každou „trhají hráz" a bez otálení, bez rozmýšlení všecko zahazují, co je „tísní?"

Na místo křesťanské bohoslužby vnucuje se nám kultus genia, na místo náboženství nabízí se nám s mnohých stran básnictví jakožto náboženství, kteréž prý se jediné hodí pro dobu naši, neboť jenom v tomto náboženství shodnou prý se konečně všichni národové; na místo Boha odporoučí se nám neurčité něco aneb i třebas „nic" a básníci prohlašují se za „nové svaté", ba přímo za „bohy", jež prý máme ctíti a dle možnosti následovati [8]).

[8]) Čtenářové naši pamatují se zajisté ještě dobře, co se spotřebovalo v Čechách kadidla na oslavu Hugovu, co tu bylo chvalořečí, co slzí, pláče a lamentací (aspoň na papíře), co telegramů jevících soustrast, co telegramů přeplněných chvalou „muže velikána" posláno do Paříže, posláno jménem celého českého národa i od lidiček, jež v Čechách málokdo zná, co tu vyplýtváno inkoustu na vypsání ctností, jež Hugo nikdy neměl! Leč dosti prozatím, neboť hodláme časem svým pojednati přísně dle pravdy o tomto muži, kterýž té chvály, jaké se mu dostalo a stále dostává, nikdy nezasloužil ani jako člověk ani jako básník!

O Götheovi jest vůbec známo, že vedl život, jakémuž se říká nemravný, že vinou jeho krvácelo nejedno z l o m e n é ženské srdce, až se utrápilo a že on sám, navštíviv jednou místa, kteráž hlásala staré jeho hříchy, o sobě vyznal, že tam odtud musil brzy utéci pro výčitky svého svědomí (conscia mens und leider nicht recti, napsal ve svém listu). A přece se nám tento Göthe skoro ve všech v duchu moderním psaných literárních dějinách odporoučí k úctě jakožto vzor mravnosti, čistoty srdce atd.! nazývá se přímo idealem mravnosti. Ano jakýsi Blume, professor ve Vídni, docela žádal, aby byli Lessing, Göthe, Schiller středem vyučování na gymnasiích a to ne pouze jejich spisy, nýbrž i ž i v o t jejich, „d e n n i c h m ö c h t e d a s P e r s ö n l i c h e", praví, d u r c h h a u s i n d e n V o r d e r g r u n d u n d z u r H a u p t s a c h e g e m a c h t w i s s e n. Darum soll das Biografische im Mittelpunkte stehen. Briefe, Tagebuch- Blätter, Dichtungen, die uns in die Seele des Dichters blicken lassen, sollen zur Mittheilung kommen, dann hat der deutsche Unterricht sein Ziel erreicht.... e r h a t d a m i t d e n w i c h t i g s t e n B e i t r a g z u e i n e r w a h r h a f t n a t i o n a l - e t h i s c h e n E r z i e h u n g g e l e i s t e t!" Jakýsi Gude žádá něco podobného i pro ústavy dívčí (ve výkladech německých klassiků „für Haus- und Schule"), kdež odporoučí obzvláštní úctě i Götheovy milostné pletky!!! Jakýsi Springer opět fantasiruje „von „Weimar's h e i l i g e n Stätten" a ptá se: „warum sollten wir sie nicht die heiligen Stätten nennen?".... „Ja wir nennen sie die heiligen Stätten. Weimar ist für uns „die erhabene Stadt", die Ilm ist uns der Quell von Siloah .... die Höhe von Illmenau (odkud byl Göthe svědomím vyštván) ist uns ebenso theuer wie der Berg Moabs .... Und waren diese Stätten nicht stets demjenigen heilig, der in den Werken unserer Dichter Beruhigung, Erholung, Veredlung, Erquickung, Sammlung .... gefunden hat?" (Viz Dr. S. Brunner, Häu- und Bausteine V. a VI str. 68—69.). Kdo ví, co všecko Göthe na těchto „heiligen Stätten" tropil a jaké tam dával pohoršení, nemá dost pádných slov, aby nad touto hnusnou modloslužbou projevil svoje opovržení a nejraději by řekl: F. . . .!

Věru, tak daleko nešli, tak hluboko neklesli při vší úctě k básníkům ani staří pohané. Řadili sice slavné své básníky po smrti jejich mezi polobohy, ctili je, ale při tom všem nezapomínali na bohy vyšší, obzvláště ne nikdy na hromovládného Joviše. Nečinili též pro básníky své žádných před zákonem mravním výjimek a nechávali je po smrti jejich rovněž tak přísně v podsvětí souditi jako všecky ostatní smrtelníky.

Pro naše nevěrce jest to však spolu trestem. Nechtějí Boha, nechtějí náboženství Bohem zjevené, bohoslužbě křesťanské se vyhýbají, svaté uvádějí v posměch atd., ale klaněti se musejí přece něčemu, nějakou modloslužbu musejí přece míti místo zavržené bohoslužby a proto: kultus genia!! Vyplňuje se na nich do slova pravdivost starého přísloví: corruptio optimi pessima, čím výše kdo stojí, tím hloub klesne. Křesťan, stav se nevěrcem, nebude ani židem, ani moslemínem, ani buddhistou, ani pohanem, nýbrž méně ještě! —

Ohyzdná modloslužba, jíž páše náš věk s tak nazvaným „kultem genia“ [9]), není, jak dí C. Rosenkranz, ničím jiným, než ironickým rubem jejich atheismu, jehož oni neznamenají, a vnucující se jim potřebou míti přec nějakého boha osobného („das Göttliche als eine Persönlichkeit zu besitzen“).

Není-li tudíž tisíckrát rozumnějším, když se člověk bez Boha obejíti nemůže (neboť zavrhnuv Boha pravého, klaní se bůžkům, klaní se modlám, když ne několika najednou, jedné vždy zcela jistě), podržeti víru v Boha pravého, všemohoucího, vševědoucího, svatého

---

[9]) Tento kult genia objevuje se vždy, když ubývá víry, když náboženství klesá v nevážnost. Na sklonku středověku vznikl v Německu, jako už dříve v Italii, ze studia starých klassiků tím, že mnozí snažili se psáti nejenom slohem pohanských autorů, nýbrž i taky v jejich duchu, jako to činili tak zvaní mladší humanisté. Předmětem tohoto kultu byl tu obzvláště Erasmus Rotterdamský. ‚Die ganze von den classischen Studien begeisterte Jugend war ‚ausser sich vor Entzücken und betrachtete Erasmus wie einen Heiligen‘. ‚Du einziger Mann‘, sagt der Humanist Nesen in einem Briefe an ihn, ‚kannst die Unsterblichkeit gewähren‘.... Humanisten, wie Eobanus Hessus, Justus Jonas, Caspar Schalbe, unternahmen Wallfahrten nach dem Wohnort des ‚Erasmus, ‚durch so viele Wälder“, meldet letzterer, ‚durch so viele von ansteckenden Krankheiten angesteckte Örter, um die einzige Perle des Erdkreises aufzusuchen‘. Conrad Mutian.... schrieb entzückt: ‚Erasmus übersteigt das Mass menschlicher Begabung Er ist göttlich, und religiös und fromm zu verehren, wie ein göttliches Wesen‘.... Der Humanist Jacob Locher, genannt Philosophus, wollte den Cultus der Musen an die Stelle der scholastischen Disciplinen gesetzt wissen; ‚der heiligen Dichtkunst‘, sagte er, gebühre der Vorrang vor allen Wissenschaften .... Aus den Dichtern könne die Jugend ihre Bildung schöpfen; selbst Ovid sei überaus keusch gewesen, die Sprüche Juvenal's kämen der evangelischen Wahrheit gleich. — Za to však byl též účinek tohoto kultu takový, že Johannes Cochläus r. 1512. naříkal: „Die Philosophie wird bei Seite gelassen. Und doch sind die humanitischen Studien, so sehr sie der Gelehrsamkeit zum Schmucke dienen, überaus schädlich für den, welcher sich keine gründliche wissenschaftliche Bildung erworben hat. Daher jener Leichtsinn gewisser Leute, welche von Unkundigen mit Unrecht den Titel ‚Poeten‘ erhalten; daher ihre Possenreisserei, ihr lasterhaftes schändliches Leben. Sie sind gemeine Sklaven des Bacchus und der Venus, nicht aber fromme Priester des Phöbus und der Pallas'. (Viz: Janssen, Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des Mittelalter, Bd. II. S. 22 u. ff.; 13. Auflage.)

a spravedlivého a říditi se jeho zákonem, podle něhož beztoho každý souzen bude, ať si ho již uznává, nebo neuznává? Či by snad mělo dovoleno býti zákonem tímto zhrdati proto, že se zdá básníka omezovati v jeho tvoření, že se zdá jeho duchu klásti jisté meze co do volby látky a co do způsobu jejího provedení?

K otázce této dovolíme si odpověditi opět otázkou. Jsou pravidla mluvnická a pravidla řečnická řečníku na překážku? Jsou pravidla o taktu zpěváku na obtíž? překážejí mu a omezují jej v pěveckých jeho výkonech? Jest hudební skladatel omezen ve své umělecké svobodě tím, že musí dbáti jistých pravidel a že nesmí k sobě pojiti noty libovolné? — Ano, jest omezen, ale jenom k velkému svému prospěchu. Vsecka ta pravidla a všecky ty zákony, jež se jej zdají omezovati a mu překážeti, jsou mu podporou a čím lépe je zná, čím více jich šetří, tím dokonalejším bývá jeho dílo. Proto si mistr váží každého pravidla, každého zákona a nezamítá ani jednoho; užívá pravidel, řídí se zákonem ve svém tvoření a jest tím tak málo zúžen a stísněn, že kolikráte ani neznamená, jakého že užil pravidla, kterého že šetřil zákona!

Podobně není mravní zákon křesťanský, náboženství křesťanské (a tu myslíme na formu jeho přesně katolickou) básníku na překážku a kdo se domnívá, že jsou ty meze, jež mravní zákon tak jak se jeví v křesťanském náboženství, ani básníku trhati a překračovati nedovoluje, nějakým omezením anebo zúžením pravé činnosti a svobody básnické, jest v básnictví pouhým fušerem, třebas byl v rýmování virtuosem!

Víme, že byli a jsou ve Francouzsku a v Německu lidé, literáti, aesthetikové a literární historikové, kteří ze záští a z nenávisti, jakou chovají vůbec proti všemu, co jest katolické, náboženství naše osočují a podezřívají, že prý jest básnictví na překážku; víme, že na př. prof. Kurz, jehož dějinám literatury německé velmi mnozí i taky u nás mnohem větší přikládají víru nežli sv. evangeliu, se své kathedry v Curichu hlásá, že prý jest katolicismus hrobem básnictví, ale toho všeho se nejen nelekáme, nýbrž tvrdíme právě naopak, bez bázně, že by nás snad usvědčiti mohl někdo z nepravdy, že jest náboženství katolické pravého básnictví mohutnou podporu a že právě v katholicismu dosahuje básnictví svého vrchole, jak to uznávali Milton, Schiller i prononcirovaný pohan Göthe ne sice slovy, ale jednáním, přiblíživše se v nejlepších plodech svých názorům katolickým a to jenom z pouhé čisté lásky k básnictví, jak snad už brzy na jiném místě šíře vyložíme a dokážeme.

Již tudíž, z pouhé lásky k básnictví, mnohem pak více ještě z lásky ku pravdě a z lásky k vlasti musíme se ozvati proti tomu domnění bludnému, že by mělo člověku nadanějšímu v ohledu mravním vše býti dovoleno; zneužívá-li však některý básník vznešeného daru poesie tak, že místo aby v člověku rozněcoval to, co v něm vyššího a božského jest, lichotí smyslům jeho a dráždí jeho chtíče zvířecí, musíme to přímo prohlásiti za zločin, jejž básník páše na krvi národa [10]).

[10]) „Wir müssen uns nur laut erheben gegen den Wahn, welcher dem höher Begabten sittliche Willkür zugesteht. Denn in den entscheidensten Verhältnissen des Lebens gibt es nur eine Sittlichkeit; wer davon abfällt, der frevelt gegen ihre Majestät; er wird zum Verräther an der höheren

Zákon mravní jest pouze jeden a zákonu tomuto, jenž nezná vůbec žádných výjimek, podléhá umělec, podléhá básník ve svém tvoření právě tak, jako mu podléhá každý jiný smrtelník ve všech dílech a skutcích svých. Jiným býti ku zkáze, ku pohoršení, jest hříchem těžkým, nechť si jest již ten, kdo dává pohoršení, sprostým svůdníkem, aneb sochařem, malířem neb básníkem. (Viz: Weiss, Apol. I., 240.) Není u Boha přijímání osob, aniž soudu podle obličeje.

Tomu, co tuto pověděli jsme o zákoně mravním všecky vížícím, neučíme se jenom a teprvé z evangelia; vědělit to dobře již staří pohané a výslovně učili, že zákon mravní víže všecky a výjimek že nepřipouští, aniž může býti někým odvolán anebo zrušen. Tak dí Cicero: „Vždycky bylo přesvědčením v pravdě moudrých mužů, že zákon mravní není ničím od lidí vymyšleným, aneb od národů zavedeným, nýbrž že jest věčný a že se dle něho říditi musí veškerý svět. Poslední jeho příčina spočívá tudíž v Bohu, jenž poroučí a zapovídá. A tento zákon jest tak starý, jako duch boží sám.“ (Cic. de leg. II. c. 4.) Jinde opět mluví týž filosof o zákonu stálém, věčném, všecky vížícím, jenž nesmí býti ani obcházen, ani buď zcela neb částečně rušen, o zákonu jediném všude stejném, jenž nemůže býti odvolán ani senátem, ani lidem veškerým a od jehož plnění ani senát ani lid nikoho nemůže osvoboditi, proto že jest Bohem dán: kdo neposlouchá tohoto zákona, bude prý trpěti tresty největší [11]).

Ano, zákon tento jest tak vznešený a tak svatý, že nesmí býti přestoupen, nesmí býti nešetřen ani na rozkaz vládce světského hrozícího trestem, jak nás poučuje Antigona (vlastně Sofokles ve své Antigoně), kteráž tyranu, jenž ji chce trestati, proto že jednala proti nespravedlivému jeho zákazu, takto odpovídá.

Menschennatur, deren Verwirklichung unser Beruf ist.“ .... „Wir müssen es als einen Fluch der Literatur besonders für die Jugendbildung beklagen, dass sie sich theilweise, statt das Göttliche im Menschen zu wecken und zu nähren, zur Verherrlichung des Niedrigen und Unwürdigen weggeworfen hat. Ein wuchernder Keim des sittlichen Verderbens wurde dadurch in die Welt gelegt. — Hier stiftet ein kleinlautes Begütigen und Verdecken nur Schaden; wer den unberechenbaren Werth und Einfluss der Geisterwelt erkannt hat, dem muss vor dem Gedanken grauen: dass höhere Geistesbildung und sittlicher Adel in unserer Nation je zu Widersprüchen werden könnten.“ (Dr. Heinrich Gelzer, protestant, ve svých literárních dějinách.)

[11]) „Est quidem vera lex recta ratio, naturae congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quae vocet ad officium jubendo, vetando a fraude deterreat: quae tamen neque probos frustra jubet aut vetat, nec improbos jubendo aut vetando movet .... Huic legi nec obrogari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest: nec vero aut per senatum aut per populum solvi hac lege possumus; neque est quaerendus explanator aut interpres ejus alius: nec erit alia lex Romae, alia Athenis; alia nunc, alia posthac, sed et omnes gentes et omni tempore una lex et sempiterna et immutabilis continebat; unusque erit communis quasi magister et imperator omnium Deus; ille hujus legis inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit, ipse se fugiet ac naturam hominis asper natus hoc ipso luet maximas poenas, etiam si cetera supplicia, quae putantur, effugerit“ (Cic. de Rep. apud Lact.).

„Jáť myslila, že nemá moci takové
tvůj rozkaz, ž e b y č l o v ě k pro něj *nepsaný*
a *věčný* b o h ů v *zákon* m o h l z a n e d b a ť.
Ten není dnes ni včera dán, ten od věků
vždy žije a kdy dán byl; žádný neví z nás.“

(Šof. Ant. překl. Šohajův.)

Tohoto zákona křesťanstvím zdokonaleného a posvěceného šetřiti musí i básník, neboť jenom v šetření tohoto zákona spočívá ctnosť (i c t n o s ť b á s n i c k á), kteréž jediné náleží úcta a bez níž ve světě nic není chvály hodno, ani básnictví ne. — „Virtus est per se laudabilis, et sine qua nihil laudari potest“, praví Cicero (De orat.)

(Pokračování.)

Pro víru a vlasť.

Obrázek z dávných dějin moravských.

Nakreslil A. J. Dubec.

(Dokončení.)

VII.

Bylo zase jaro. Čisťoučké nebe jako modravá průhledná plocha rybníku, kolem něhož se dva chodci časně z rána ubírali, usmívalo se na bujnou zeleň, v níž rozvíjelo se květů barvy rozmanité, až zrak tou krásou přecházel. A tichý větřík roznášel ze zahrady dvorce, z něhož byli poutníci vyšli, miloučké výdechy květin jako slední pozdrav odcházejícím. Jenom chvilku kráčeli vedle sebe potichu. Potom však uvolnil sobě starší plášť a zanotil pevným hlasem píseň, v níž chválu zvučnou vzdával Tvůrci všehomíra. Za třetím slovem vpadl soudruh jeho jemně v nápěv a líc jeho vřelostí citů růžově se zanítila. Na břehu rybníka všechno stichlo před zvuky téhle až z hloubi duše roníci se písně a zpěváci okřídlení vypjali bystře hlavičky, protože nikdy takového nápěvu neslyšeli. Byl jim cizím řečí i tonem. A když chodci dávno minuli břehy rybníku, vyletěl si ještě mnohý pták a poletoval se stromu na strom, aby vyslechl všechno až do konce.

Cestující zakončili tonem, jímž se nitro až do hlubin zachvělo a duše v závratnou výši blaha byla unášena.

„Tvůj dojemný zpěv, otče Sávo, sestře z duše mé všechen smutek a touhu po rodné zemi rázem utiší“, zahovořil mladší poutník. „Jest mi náhradou za ty milé zvuky mateřštiny a za všechno to, co s nimi se pojíc mysl vzpomínkou sladkou naplňuje“.

„Zanechej vzpomínek ještě, Mrakoto“, děl starší chodec, „těmi není nám možno pomoci našim vzdáleným bratřím; vyšleme raději modlitbu tam ku čistému nebi a Ten všemocný uslyší nás a pohlédne laskavým okem do krajů rodných, kamž my nevidíme a jsou-li bědou stíženy, pomoci neodepře“. Ihned začal potom jasným hlasem modlitbu, k níž celým srdcem Mrakota se připojil . . . .

Putovali takhle už dlouho od těch dob, kdy padl Velehrad v ruce Moravanů a Mrakota přihlásil se s otcem Sávou, že hodlá do Říma k apoštolskému, aby pomocí jeho dosáhl Methoděj svobody.

Jediné modlitba a zpěv bývaly jim úlevou na krušné pouti neznámým světem. Nevěděli ničeho z těch věcí, jež ve vlasti se dály. Od oné spásonosné noci, kdy Velehrad byl dobyt bez mnohého krveprolití a kdy posádky německé i z jiných hradů byly vypuzeny a pobity, že malý jenom asi hlouček Němců zachránil se útěkem a z těch jenom několik mužů odvážilo se Karlmanovi přinésti neblahou zvěst, neměli poutníci pražádné zprávy. Proputovali Panonií, minuli již staroslavnou Aquileji a svatý Řím kynul jim svojí blízkostí. Všechněch útrap, kterých na cestě byli zakusili, zapomínali tím více, čím blížili se věčnému městu. A když uzřeli poprvé zlaté věže Říma, poklekl Sáva na kolena a díky vroucí vzdával Bohu, že dopřál mu podruhé spatřiti město, skálu pevnou svaté víry.

Mrakotovi údivem šla hlava kolem. Byl‘ až dosud Velehrad duši jeho nejkrásnějším a nejmilejším městem, avšak tenhle pohled zajal okamžitě celou jeho duši .... A potom letem dali se na další cestu a brzy vešli do jasných bran římských. Zabočili ku chrámu světce Klimenta, jehož drahocenné ostatky Sáva druhdy byl nesl do Moravy a vyhledali hrob Cyrillův po pravé straně hlavního oltáře.

Sáva přiklekl těsně ku zdi a přiklonil rozpálené čelo na mramorovou desku náhrobku. „Otče, Cyrille, šeptaly jeho rty, „jak blaze tobě v klidu sladkém tuto dřímati“, však ty bys se probudil z odpočinku zaslouženého rád, kdybys věděl, jak děti tvoje jsou sužovány a jak bratr tvůj úpí v zajetí ....“ Zamlčel se a horká slza splynula po hladkém kameni. Duch jeho hovořil potichoučko s Cyrillem, jehož milá tvář objevila se mu v plné podobě. Usmál se bolestně na svého žáka a Sávovi zdálo se, že slyší jeho slova, jimiž byl kdysi v témž chrámu hájil pravosť své víry a právo slovanštiny ....

Nepozoroval Sáva, že už chvíli stojí za ním vysoký muž v řasnatém oděvu, jehož límce v nesčetné skládal se kolem bělostných kadeří záhyby, a na jehož prsou veliký zlatý kříž. Už podruhé kladl lehce se usmívaje Sávovi ruku na rameno, aniž by toho byl Sáva pozoroval.

„Z dalekých vlastí přicházíte, přátelé milí?“ zahovořil potom.

„Z Moravy“, dobrý otče, děl Sáva, spěšně slzu stíraje a nazpět se obraceje.

„Láska tvá ku tomu, jenž za deskou tou spí klidným spánkem, předem mi všechno pověděla“, mluvil týmž milým hlasem neznámý stařec.

„Přišli jsme svému nejvyššímu otci, hlavě církve, postěžovat sobě do bezpráví a útisků, jež se nám dějí.“

Vysoké čelo kmetovo zachmuřilo se nesčetnými vráskami.

„Otce Methoděje odvlékli do zajetí a zemi hubí, ničíce zlatou setbu pilných rukou věrověstů soluňských ....“

„Toho že by byli schopni?“ tázal se prudce kmet a blesk hněvu vyšlehl mu z jasného oka, že se Sáva udiveně na něho podíval ....

„Vinici Kristovu olupují o sladké plody dříve než mohou dozráti a ve stádu mladť hubí, matku zabíjejíce, dříve než je byla odkojila“, šeptal smutně po chvíli kmet, hlavu nizoučko skláněje ....

„Pojďte se mnou“ zahovořil potom, postarám se, aby vám i národu vašemu bylo zadost učiněno měrou nejvyšší.“

Kmet chtěl odcházeti již z místa, na němž byl rozmlouval s cizinci; však zabránil mu v tom Sáva, jenž objal kolena jeho a k lemu roucha se skláněje uctivě je líbal.

„Otče náš dobrotivý“, děl slzu v oku maje, „slyšel jsi naše stesky a slíbil jsi nám pomoci; díky Tobě vzdávám já a vzdávati bude ještě po věky budoucí celý rod slovanský ve tvých nástupcích, za lásku tvoji vděče se láskou ještě upřímnější než posud.“

Slze pozdvihl kmet Sávu ze země. „Ukáži vám“, děl potom, kterak Jan, otec křesťanstva, miluje své děti slovanské.

VIII.

Po slavné bitvě, již bojoval vítězně Svatopluk s vojskem německým, jež byl sám přivedl na Moravu, zaskučely větry žalně od nářku pobitých, a zaletěly potom daleko do Němec, do Korutan, Rakouska a Bavor, aby sdělily matkám padlých vojínů smrť synů v dálné cizině. A nebylo krovu, pod nímž by nebyla tu stařena, tam opět kmet nahrbený rvali sobě sivé vlasy a kvíleli za padlým synem ....

Po bitvě, když náčelníci lidu sešli se ku Svatoplukovi, jemuž Slavimír důstojnosť svou rád podstoupil, zahovořil Svatopluk, všem za lásku a pomoc děkuje: „Uvedli jsme sice zlatou volnosť na chvíli do země, přátelé, avšak jak dlouho jí budeme užívati? Vím, že sotva první vojín, jenž ušel z bitvy, zvěsť přinese do Němec, mračné zástupy přivalí se pomstit se na naší vlasti mstou krvavou .... Snad by ti, ubohá zemi, bylo bývalo lépe v klidné porobě .... Kníže svěsil smutně hlavu.

„Což myslíš, pane jasný“, děl Chotěvlad, vystupuje z kruhu mužů a blíže se ku knížeti, „že jsme na tohle nebyli všichni připraveni? Jdi od hradu ku hradu a uvidíš řadu tvrzí mohutných, jež dovedou vzdorovati celé říši německé.“ Vladykové zabouřili hlasem Chotěvladovi na souhlas.

„Kdy odvděčím se vám, že jste se starali o tuto zemi lépe, než-li já“, děl Svatopluk lítostivě .... „Vše nahradím a neustanu, dokud s vaší pomocí nepovznesu tuto zemi na nejvyšší stupeň slávy“, dodal potom, jaře vztyčuje hlavu.

Všechno na vlas se splnilo, jak byl Svatopluk tušil. R. 872. vyslal Ludvík silné vojsko, jež v několika odděleních bralo se do Moravy a do Čech, jež tou dobou byly spojencem Moravanů. Byl-li se Svatopluk hledaje pomoci zasnoubil nedávno s kněžnou českou, čímž získal Bořivoje na svou stranu.

Německému vojsku chodila porážka v patách a stihla je jak v Čechách tak na Moravě. Svatopluk zničil hned následujícího roku Karlmanovy voje spojené s Durinky, Sasíky, Franky, a Bavory tou měrou, že z odbojné války stala se válka výbojnou. Roku 873. přeplavili se už Moravané přes Dunaj, aby splatili Němcům ta pustošení, jež kdysi byli v Moravě natropili, aby pak také odnesli kořisť, již kdysi nepřátelé v rodné zemi naloupili. Karlman, stísněn ve vlastní zemi, žádal za prostřednictví u svého otce. Svatopluk, jemuž se zželelo tolika válčení, jímž domácí lid odváděn byl od klidného života rolnického, přijal pravici míru. Morava dostupovala vrcholu

své moci a slávy. Zpustlé hrady a vesnice znovu stavěny a pole tolik časů ve válkách udupané zazelenalo se opět svěží pšenicí . . . .

IX.

V těchhle dobách seděly na břehu Svitavy před hradem Podivínem dvě dívky. Starší, svěžích, červených lící, pletla z květů, jichž měla plný klín, věnec, v němž už žlutaly se petrklíče, lechy se slabě zardívaly a stydlivě klopily věkovonné fialky, ukrývajíce se v praménky mateřídoušky na krajích věnce dvěmi pruhy se vinoucí. Z úst se jí při téhle práci loudila tiše píseň za písní. Zpívala tichoučko, aby snad nerušila myšlének své družky, jež na kořenu olšovém sedíc, smutně do toku tichého pohlížela. Před ní točil proud zvolna malou lodičkou, ku kořenu, na němž seděla, uvázanou.

„Hle. Zorko, promluvila dívka věnec pletoucí, už jsem hotova. Pojď a polož věnec na vodu."

Zorka obrátila k mluvící hlavu, jíž záporně zakývala.

„Nač posýlati pozdravy, když ani maličké naděje není, že by kdy mohl býti opětován, Bělko", dodala po chvíli smutně dívka.

A což nemohou tě rozveseliti ani ty zprávy, jež otec nedávno přinesl z Velehradu". tázala se Bělka.

„Jsou asi liché, jako všechny dřívější."

„Pooddechni jenom. Dobrý otec v Římě poručil prý hned, jakmile tam Mrakota se Sávou přišel, aby otec Methoděj byl z Němec propuštěn. Posla však všude odbyli, že o Methodějovi v zemi ani slechu. Tu se otec Jan rozhněval a se zlým vzkazem poslal znovu k císaři a biskupům do Němec. Ano s císařem prý sám o té věci mluvil a důrazně žádal, aby Methoděj byl propuštěn. Dověděl se zatím, že byl vězněn půl třetího roku v tuhé vazbě a týrán nevýslovně."

„Bledé líce Zorčino" pokrylo se nachem hněvu. „A byli tihle jeho věznitelé křesťany", tázala se udiveně.

„Byli, Zorko; zapomnělí křesťané, jimž byly dražší desátky a důchody z Moravy, než víra Kristova a její rozšíření v naší vlasti." Bělka se odmlčela.

„A jak bylo dále, prosím tě, vypravuj", děla Zorka, upřeně zraky na družku svou upírajíc.

„Císař poručil Methoděje propustiti a Sáva s Mrakotou prý jej provázejí na cestě do Moravy."

Zorka radostně sobě oddechla. Očekávala, že není útrapám Methodějovým konce a on zatím na svobodě. „Pojď, Bělko", děla radostně, „poprosím otce, aby nás vzal sebou na Velehrad." Hbitě seskočila do lodičky a pobídla Bělku rovněž vstoupiti. Ruče spěla loďka křepkou silou dívčí hnána po jasné hladině vodní. Už ode dávna nebyla tak svěží a silnou . . .

„Chtěl jsem tě zítra překvapiti, Zořičko", děl starý Podiva, hladě po hebkých vláscích Zorku, jež se mu těsně k prsoum přivinula. „Za týden dojde Methoděj na Velehrad a my ho uvítáme tak slavně, že nikdy žádný by tak neuvítal mrtvého, i kdyby z hrobu povstal. Ale řekni mi, proč ty tak toužíš po jeho příchodu?"

Zořička skryla žhavé líce na prsou otcových. Starému Podivovi poskočilo srdce radostně, protože cítil horký dech dívčin páliti na svých prsou, jenž dobře prozrazoval touhy srdečka Zorčina.

Staroslavný Velehrad podobal se velikému mravenisku, v němž se všechno hýbalo, tlačilo, že široké ulice ani chvílemi se nevyprázdnily. A na každé tváři, kolik jich tu bylo, radosť a touha zářily. Před branami daleko i za Moravu živá zeď lidí se táhla. Jedinou pak myšlénkou jejich, jedinou řečí byl otec Methoděj, jenž dnešním dnem se měl vrátiti ku svým dětem, kteréž se dnes i z nejodlehlejšího a nejzapomenutějšího kouta Moravy sem dostavily. Kníže a družina jeho vyjeli mu daleko vstříc.

Hle, již poklekají tam na nejzadnějším konci zástupu a průvod celý se staví. Nemůže dále. Obklopili všichni Methoděje a sto ruk vztahuje se po jeho šedé chatrné říze a proudy slz z každého zraku máčí její okraje. A on sám, ten muž, jehož nedovedla zlomiti ani mnoholetá práce, ani těžký žalář, zakrývá sobě oběma rukama tvář, na níž vyronilo se z očí hojně slz . . .

A Svatopluk sklopil hluboce hlavu. Cítil vinu svoji. Náhle slezl s koně a lid od Methoděje odvraceje poklekl sám před ním a prosil za odpuštění . . . A slzy lidu mění se v jásot a v téže tváři, na níž ještě slza, úsměv a blaho nekonečné . . . A tak to bylo celou cestou až před chrám velehradský. Dříve než vešel Methoděj do svatyně, obrátil se a požehnal všemu lidu, jenž jako moře hlav před ním klečel. Potom obrátil se a na prahu zapěl silným hlasem:

Gospodine, pomiluj ny . . .

Jako bouřný příval opětoval lid píseň v kostele i venku . . . Dlouho potom prodléval Methoděj ve svatyni a lid věrně vytrval s ním na modlitbách . . .

„Znáš mne, pane jasný, a ty Zořičko?“ zahovořil náhle za Podivínským vladykou jasný hlas. Podiva se obrátil. Před ním stál muž osmahlých lící, jež zdobil mužný vous.

„Opálilo mne jižní slunce“, hovořil dále a hlas se mu měnil, protože Zořičce, na níž utkvěl právě zrakem, chvěly se rty jako lupínek větrem pohýbaný. Však nedomluvil ani a již sviral jej Podiva ve svou náruč.

„Hle, Zořičko, podívej se dobře, takhle vypadá Mrakota. Tolikrát jsi byla žádostivá znáti jeho tvář, jenom se dobře podívej“. Zorka rděla se nejobnivější růží a neosmělila se vzhůru vzhlédnouti. „Proč jen otec tak nešetrně zradil její myšlénky?“

Ani neviděla, kterak Mrakota ujal ji za ruku a lehoučce ji stiskl. „Jakmile podívám se na své staré rodiče, jasný vladyko, poprosím tě o pohostinství na Podivíně.“

„Můj dům tvým domem.“ Mrakota podal znovu ruky své Podivínovi a Zořičce prudčeji stiskl ruku. Pozdvihla svých očí a chtěla mluviti. Chtěla mu děkovati za to, že osvobodil otce Methoděje. Nemohla; hlas jí vázl v hrdélku. „Jindy mu to povím“, zašeptala . . . Pověděla mu to a pověděla mu ještě více, že chce býti totiž družkou života jeho. A vyřkla to i před otcem Methodějem v Boží hod svatodušní, kdy totiž odbývala se její svatba v chrámu velehradském. A téhož dne požehnal Methoděj Bludovi a Bělce, jež v nepokojných dobách válečných našla útulku na Podivíně, kdež stala se nejmilejší družkou Zorčinou . . . Vyžádal prý toho sobě sám strýc Bludův, Javor, na otci Methodějovi.

Nastaly potom Moravěnce radostné doby. A o těch prý se zle píše, protože péro po kluzké se pohybuje ploše a sotva který tah jeho bývá tak šťastný, aby dovedl věrně všechno pochytiti. Avšak ty netrvaly dlouho. Než to bývá všude v životě lidském a bez těch hle proměn nebylo by prý ani dobře na světě. I na národě našem potvrdila se tato pravda. Kdybychom nebyli prožili tolik nešťastných a těžkých proměn, snad by v srdci našem nebyla utkvěla ani ta pevná pravda, že mnohá veliká zařízení lidská zahynula ve víru věků, víra však Methodějem hlásaná, jsouc původu božského, trvá posud a potrvá až do věků nejpozdnějších . . .

Náčrt geologického vývoje Čech.

Napsal Bedřich Katzer, assistent mineralogie a geologie při c. k. česk. vysokém učení technickém.

(Pokračování.)

Další pohoří pohraničné, totiž hory Lužické, které vyplňují Rumburský výběžek Čech, ale hlavně v Sasku se rozprostírají, sestávají převahou ze žuly, z níž vynikají místy mocné žíly křemene a kupy čedičove.

Celá prostora pohraničná mezi Krásnou Lípou a Tisou pod Děčínským Sněžníkem vyplněna jest útvarem křidovým. Teprve u Tisé vystupují zase prahory a sice v Krušných Horách, jež od místa toho směrem jihozápadním až ke Kraslici se táhnou. Pohoří to zapadá do Čech velmi příkře, do Sas sklání se pozvolna. Hlavním složivem jeho jsou rula, svor a fyllity, které celkem jednoduše na sobě jsou uloženy. Rula táhne se souvisle od Klášterce až k Tisé, tedy skoro podél celého příkrého sklonu českého, a jest dvojího druhu, totiž šedá a červená, kteréžto poslední však není mnoho. Svor přikládá se k rule ve větších lánech jen v západní části a v okolí Jáchymova a Božích Darů, v užším pruhu pak táhne se od Ehrenfriedersdorfu až k Nossenu směrem severozápadním. Fyllity, vůbec podřízené, převahou ještě jsou na saské straně. Se svorem spolu tvoří u Kraslic podél říčky Zvody přechod Krušných Hor do Smrčin — Tyto vládnoucí horniny, které v podstatě celé tělo Hor Krušných skládají, chovají v ložích také vápenec, hadec, amfibol a p. a jsou prostoupeny mohutnými massami vyvřelých hornin, hlavně žuly a porfýru. Žula vyskýtající se buďto hrubozrná, buď hutná, hojně křemitá, t. zv. greisen, jež hlavně cínovou a wolframovou rudu chová, nejmocněji vyvinuta jest v západní části severně od Falknova a Karlových Var. Menší ostrov vystupuje u Blatna. Ostatně jsou menší shluky žuly vtroušeny také do ruly. Porfýr, hornina to vyvřelá, význačná tím, že v základní hmotě živcovité, nejčastěji červeně nebo šedivě zbarvené, vyloučeny jsou krystally křemene a živce anebo jen živce, — objevuje se podobně jako žula, mimo jiné co mocný massiv kolem Cinvaldu a Krupky. Na četných místech pronikl na povrch také čedič, tvoře kupy a kupky nejrozmanitější velikosti. Na př. jest kupka taková s čedičem pěkně sloupovitým nedaleko Cinvaldu u rybníčka, jenž tamnější puchýrny vodou opatřuje.

K Rudohoří, jsouc od něho odděleno údolím Ohře a pánví mladými vrstvami skalnými (třetihorními) naplněnou, připojuje se k jihu pohoří Karlovarské, jehož nejvyšší část mezi Mariánskými Lázněmi a Chebem slove Císařský Les. Pohoří to jest v podstatě žulové, hojně rozbrázděné a kupovité a tudy malebné. Žula jest velice rozmanitého rázu. Význačná jest zvláště odrůda hrubozrná, chovající veliké srostlicové krystally živce draselnatého (orthoklasu), t. zv. Karlovarská dvojčata. Rozrušením žuly (živce) vytvořily se zvláště kolem Karlových Var lože kaolinu, jež ku příp ravě porculánu pilně se vytěžují. Rula jest celkem podřízená, vystupujíc jen ve větším shluku uprostřed žuly kolem Slavkova. Menší kusy jsou i jinde, delší pásma pak vroubí žulu u Lauterbachu a na jihovýchodním okraji. Tuto sprovází rulu také svor, jinde i v dosti značné mocnosti amfibolitové břidlice. Hojné mineralné vody těchto končin prýští se z rozsedlin prahorních. Leckde vystupují také skály hadce, jenž ostatně mezi Einsiedlem a Velikým Sangerberkem celé pohoříčko skládá.

Druhé horstvo s Krušnými Horami k západu související, totiž Smrčiny, náležejí sice z největší části do Bavor, avšak jsou velezajímavy proto, že tvoří jakýsi uzel, v němž prostupuje se horská soustava Rudohoří s Českým Lesem. Vládnoucí horninou jest vůbec žula, k níž přikládá se jako mocný obal svor, jenž táhne se z Bavor přes Aš ke Krušným Horám. S nižšího příčného hřbetu tohoto svoru shlíží poutnické místo Chlum (Maria Kulm), kde v starožitné kapli chovají zázračný obraz Marianský. Místo to proslulé jest i jinak loupežníky, kteří tam druhdy řemeslo své nestoudně provozovali, až jakási dívka, jménem Bibiana, je vypátrala a k potrestání přivedla. — Rula jest zcela podřízeně tu onde mezi žulou a svorem zjevna. Prohybem vyplněným břidlicemi, za nimiž k jihu vyvstává hora Dyleň jakožto počátek Českého Lesa, zdá se, že vyznačena jest puklina příslušící k mocné soustavě, která táhne se z Poryní až ke Krušným Horám, jsouc vyznačena všudež vrchy čedičovými podle ní vyvřelými. Možná, že k nim lze čítati kromě jiných čedičových kup v bavorských a českých Smrčinách také obě vyhaslé sopky: Komornou a Železnou hůrku (Kammer a Eisenbühl) poblíž Františkových Lázní. — V Bavořích přikládají se k žule a rule Smrčin nedaleko Hofu a dále k západu ve značné rozloze zvrstvené horniny se zkamenělinami, podle kterých vrstvy ty přísluší Siluru, Devonu a částečně též Carbonu.

Český Les, jenž od Dyleně směrem jihovýchodním podél hranic českobavorských až k Čerchovu, jednomu pilíři širokého průsmyku Domažlického, se táhne, jest samostatné horstvo, jež geologicky s jižnější Šumavou spojiti se nedá. Má totiž nejen jiný směr (více jižní), nýbrž také odchylný úklon, zapadajíc ve svém hlavním hřbetu do Čech příkře, do Bavor ponenáhlu, kdežto u Šumavy jest to právě naopak. — Český les v podstatě jest horstvo rulové, sestávající na bavorské straně, zvláště v t. zv. Hvozdech falckých, z ruly staré, červené, na straně české skoro venkoncem z ruly mladší, šedé, která na vrcholech hor vystupuje na den v příkrých, místy velmi rovných stěnách tak, že hřbety hor nabývají rázu velmi skalnatého a divokého. Výška celého horstva však není veliká. Celá jižní část pohraničního hřbetu Českého Lesa od Čerchova až ku Přimdě

a ještě kus dále na sever jest rulová. Konec severní, totiž hřbet Dyleně, skládá se ze svoru, směrem i úklonem svých vrstev od rulového hřbetu odchylného. Odpovídá v uložení spíše Krušným Horám. Ke svoru nejseverněji přikládá se fyllit. Velezajímavý jest dlouhý pruh amfibolitového kamení, jež k rule se přikládajíc, táhne se od říčky Kouby přes Volmavu souběžně se směrem Českého Lesa až za Tachov, jsouc na západní straně sprovázeno mocnou žilou křemene z části docela čistého a ve sklárnách upotřebitelného. Žíla tato naznačuje patrně rozsedlinu, podle které východní díl původní vlny horské sešinul se tak, že pozůstalý západní díl nyní celkem příkře do Čech zapadá. Amfibolitové kamení zmíněné jest amfibolit částečně balvanitý, ponejvíce však vrstevnatý, v jehož oboru u Otova vystupuje zvláštní hornina, zvaná gabbro, která skládá se z trojklonného živce a diallagu, minerálu to augitu blízce příbuzného, a význačna jest svým hrubokrystallinickým žulovitým vzhledem. Leckde jest také hadec. — Od průsmyku Domažlického vychází docela jiným, totiž skoro severním směrem ještě jiný pruh amfibolitu přes Kdyň až k Merklínu, jenž dostupuje dosti značné výšky. — Žula jest v Českém Lese podřízenou horninou vystupující v jednotlivých kusech na př. jižně od Trhanova, u Matetina a j. na hranicích. Ve větši rozloze táhne se od konce zmíněného amfibolitového pruhu u Bernartic přes Stráž a Planou až skoro k Mariánským Lázním. Žula ta na západě spočívá na amfibolitu a rule; na východě přikládají se k ní ponejvíc fyllity, u Plané zase rula a amfibolit.

Od východního mezníku průsmyku Domažlického, od Jezerní stěny k jihovýchodu, táhne se pomezní horstvo Šumavy, která do Bavor příkřeji zapadá než do Čech. V Bavořích k soustavě její náleží t. zv. Bavorský Les, jenž od říčky Kouby až k Dunaji se táhne. Mezi ním a Šumavou vystupuje z úvalní krajiny zase mocná žíla křemenná, t. zv. Pfahl (Vallum), naznačující patrně místo, kde vzájemné sešinutí horských pecek se stalo. — Naše česká Šumava, tak bohatá na nevyrovnatelné krásy krajinářské, jest pohoří složené hlavně z ruly a žuly. Svor v neznačné rozloze vystupuje na severním jejím konci, v t. zv. Královském Hvozdě, kde tvoří dva hřbety k severozápadu se táhnoucí, spojené hřbetem příčným, jenž korunován jest horou Spitzberkem, proraženou nejdelším tunelem českým (Eisensteinským). S pohraničného hřbetu svorového zvedá se Jezerní stěna. Tato část Šumavy, tající ve skalném a lesním úkrytu několik rozkošných jezírek, jest velemalebna, nyní hojně navštěvována. — Rula skládá hlavní pásmo Šumavy, jmenovitě t. zv. Kvildy, kde Vltava vody své sbírá, jakož i nejvyšší hory: Javor na bavorské, Roklan a Boubín na české straně. Rula tato jest po většině šedá, vesměs t. zv. hercynská na rozdíl od ruly bojské, kteráž jest červená a jen na bavorské straně a tam ještě podřaděně podél Pfahlu se vyskytuje. Zajímavé jest hojnější vystupování bělokamenu č. granulitu v jižní části české Šumavy, hlavně kolem Krumlova. Granulit jest hornina vrstevnatá a z těchže součástí složená jako rula, jen že velmi drobnozrnná, hutná, často v nitkách nebo vrstvičkách granáty proložená. V rázovité podobě není však tuze hojný. Z něho skládá se skoro všechen Blanský Les, jmenovitě nejvyšší hora Schöninger. Také kolem Prachatic vystupuje bělokámen hojně,

i jest pozoruhodno, že na styku s rulou vyskytují se po pravidle pásma amfibolitu nebo shluky hadce. Památna jsou lože tuhy (grafitu) do ruly vložené. Táhnou se hlavně v pruhu od Schwarzbachu přes Mokrou až za Vltavu. Tuha ta zpracuje se na tužky v Budějovicích v proslulé továrně Hardtmuthově. — Vedle ruly jest v naší Šumavě také žula značnou měrou zastoupena, prorážejíc onu ve velikých spoustách. Takovýto shluk žulový táhne se podél ruly Kvildské, kde s něho trčí hora Luzeň, svým lysým temenem krajiny daleko obzírající. Jiné větší shluky jsou hlavně dále do vnitř Čech. Žula však tvoří také mohutnější pásma jmenovitě na jižním konci Šumavy, kde po obou krajích Vltavského úvalu vystupuje do značné výše. Na levém břehu Vltavy nese žulové pásmo to jméno Zelnavských hor; na pravém břehu vyniká z ní hlavně vrch Plöcklstein, pročež možno pásmo to nazvati Plöcklsteinským pohořím.

Šumava do vnitř Čech za brázdou Vltavskou u Vyššího Brodu a za Otavou přechází do prostranné prahorní vysočiny Českomoravské, která vyplňuje z větší části východní polovinu Čech. Severní a západní hranice její už výše jsme uvedli; východní omezení její na Moravě jde asi od Boskovic přes Brno ke Znojmu, kdežto k jihu do Rakous zasahá až za Dunaj. Celá šírá, mírně zvlněná vysočina ta jest v podstatě rulová a lze stopovati v ní celkem směr vrstev od jihozápadu k severovýchodu, tedy směr více nebo méně souběžný s pohraniční čarou Siluru. Rula vykazuje tu velmi rozmanité odrůdy a přechází také do svoru, fyllitu a amfibolitu. Svor vystupuje na př. poněkud hojněji kolem Rožmberka. Fyllity jsou rozšířeny zvláště mezi Doubravkou a Sázavou, hlavně mezi Chotěboří a Německým Brodem. Amfibolit vkládá se buď ve vrstvách do ruly, anebo tvoří mocnější shluky. Na př. Bedřichov u Kolína, vršek to, na němž stojí pomník na památku vítězství, jehož tam rakouské vojsko pod Daunem 18. června 1757 nad Bedřichem II. pruským dobylo, jest amfibolitový. Podobně jsou amfibolitové některé kopce jižně od Stříbrné Skalice na pravém břehu Sázavy, kdež ostatně mezi Chocerady a Střimelicemi shledal jsem i ponenáhlý přechod z amfibolové ruly nebo i ze syenitu do amfibolitu. Dále vystupuje amfibolit v okolí Hory Kutné u Poličan a Malešova, kde k němu druží se magnetová ruda a granátová hornina. Dosti hojný jest v oboru ruly také hadec č. serpentin, tající v sobě nezřídka pyropy, jako na př. v okolí Kutné Hory, na Čáslavsku, na Německobrodsku a jinde. Zvláštního povšimnutí zasluhují do ruly vložená někdy velmi mocná lože vápence a z části dolomitu, jež poskytují výborné vápno stavební. Zvláště hojně loží takových nachází se v širším poříčí Sázavy, na př. u Bohdanče, Ledče, Čihoště, jižněji u Rataja na mnohých místech jiných. Vápence vystupují také severněji, na př. u Křesetic a Malešova; na jihu hlavně v Táborsku u Chejnova, kde vládne dolomit, ve kterém vyluhováním prostranné jeskyně povstaly. — Vedle ruly jest druhou vládnoucí horninou na vysočině českomoravské žula, která v Čechách rulu omezuje na východě i na západě. Co vystupování jejího na východních hranicích Čech se dotýče, tedy zasahá na jihu z Rakous až k Novým Hradům a Svinům Trhovým. Výše k severu rozprostírá se prostranný žulový shluk kolkolem Jindřichova Hradce, totiž kol Nové Bystřice až ke Stráži, na sever pak k Deštné, Kamenici a Počátkům. S ním sou-

visí ještě severněji pohraniční lán žulový z Jihlavska až k Jeníkovu Větrnému zasahující. Dále do vnitř Čech vyskytuje se žula v hojných ostrovech, ze kterých tři jsou nejrozsáhlejší, totiž shluk západně od Poličky, pak značný lán mezi Skučí, Krucemburkem, přes Nasavrchy až k Seči, a třetí mezi Humpolcem, Světlou a Zahrádkou. V této žule nejvýše vystupuje okolí Lipnice s prastarým, památným hradem. — Ostatní četné do ruly vtroušené ostrovy žulové jsou vesměs menšího rozsahu. Jsou však přece zajímavy. Takový kus žuly jest jihovýchodně od Chotěboře; několik ostrovů nachází se kolem Vlašimi, kde jižně od města příkře nad vše okolí vyvztýčený Blaník také ze žuly se skládá; kusy jsou také u Budislavi, Lomnice, Lišova, Ševětína atd.; nejzápadnější mezi Milevskem a Táborem a kol Sepekova. — Velezajímavá jest mohutná spousta žulová, která na západě vysočiny českomoravské nad rulu vyvřela. Tato žulová vysočina středočeská má rozlohu skoro 100 □ mil, i jest ohraničena na západě celkem přesně čarou od Hradešína přes Říčany, Jílové až ke Klatovům, kdežto na východ vybíhá v nepravidelné laloky hluboko do ruly se vkládající, jmenovitě na Táborsku a na levém břehu Vltavy kolem Písku a Strakonic. Naopak ovšem také rula v chobotech vniká hluboko do žuly, jako na př. u Maršova jižně od Neveklova; nebo od Šumavy počínajíc v širokém pruhu přes Mochtín až za Kasejovice; nebo v chobotu od Sušice až za Horažďovice a pod. Tyto laloky rulové všude jsou bohaty ložemi krystallinického vápence.

Zvláštního rázu krajinářského nabývá středočeská vysočina žulová přečetnými oblými kupami ponejvíc lesnatými, které jedna za druhou na obzoru vyvstávají, kdekoli s vyššího místa po ní se rozhlížíme. Žulový podklad ostatně i v polní krajině leckde se pozná podle balvanů, které jakožto nezvětralé zbytky někdejšího povrchu půdu pokrývají a tu onde od rolníků k mezím vyvaleny bývají. Objímají pak pole skoro jako zvláštní zdivo, na př. u Mnichovic (na Vráži), Popovic a j. Zvětráním nabývá žula někdy také podobu koulí do středu vrstevnatých jako cibule, anebo žoků i desek. Žoky ve všelijakých skupinách spatřiti lze na březích Vltavy ve velmi krásné krajině kolem Zvíkova, Orlíka a Kamýka. — Žula celého massivu středočeského jest velmi rozmanitá, brzy rázu celistvého, brzy porfyrického, brzy peckovitá s krystally živce obrovských rozměrů, brzy normalná a zase hojně zvláštních příměsí obsahující atd. Ve příčině petrografické horstvo to dosud nic prostudováno není. V tektonickém ohledě jest však patrný ráz její vyvřelý, zvláště na dotyku s horninami jinými, jenž bývá místy velmi ostře vyznačen, jako na př. u Jílového, Mnichovic a Říčan, kde shledal jsem také přesvědčivé doklady pro náhled, že aspoň některé odrůdy žuly jsou poměrně mlády, vyvřevše asi v pokročilé době silurské. Tu onde jsou do žuly vloženy diority.

Však obzvláštního povšimnutí hodny jsou fyllity, které naplňují jakési pánve v oboru žuly tak, jako by, jsouce původně rozsáhlou krytinou žuly, až na tyto lože odplaveny byly bývaly. Povrch loží těch není však nijak pánvovitý, nýbrž vysoko vydutý a zvlněný. Nejsevernější ostrov takový rozkládá se od Ondřejova, kde s něho vyvstává statný vrchol Pecný č. Počný — a od Střimelic k jihu, jde pod Chocerady, kde na něm stojí Komorní Hrádek,

přes Sázavu a skládá ještě vysoký Chlum u Poříčí, i výběžek odtud k jihu. Tato krajina fyllitová jest velmi malebná, kupovitá a lesnatá, i jest po ní krásný rozhled jmenovitě od kostela Střímelického. Jiná fyllitová kra tvoří rozkošné břehy Sázavy u Pustého Kostelce jihozápadně od Pyšel. Zvláště trčí tu příkře do výše křemité břidlice „na Hradešnici", kde stojí trosky hradu Kostelce, jejž Jiří z Poděbrad ztroskotal. Dále k jihu rozkládají se fyllity na západ od Neveklova. Počínají už za Vltavou severně od Kamýku a táhnou se až ke Konopišti poblíž Benešova. I zde jest krajina hojně zvlněna, ba jednotlivé vrchy její vládnou okolní nižší vrchovině žulové. Čtvrtý ostrov fyllitů proražených křemenným porfýrem táhne se v pruhu mezi Starým Sedlem a Orlíkem při Vltavě až skoro k Sedlčanům, jsa nejširší mezi Krásnou Horou a Počepicemi. Konečně rozkládají se hojné fyllity slidnaté, místy rule podobné, na levém břehu Vltavy severně od Sedlec a Blatné přes Mirovice a Chraštice, kde nejvýše se pozdvihují, až skoro ke Kamýku. Do všech těchto ostrovů fyllitových vloženy jsou větší nebo menší lože vápence.

S českomoravskou vysočinou související Železné Hory nutno dle prof. dr. J. Krejčího odloučiti jako samostatné pohoří, protože pozdvihlo se až v době třetihorní a geotektonicky s Orlickými Horami souvisí. — Táhne se od Labské Týnice až ke Žďírci u Krucemburku, kde prohybem odděleno jest od Žďárských Hor do Moravy zabíhajících, které nejsou leč jakýmsi pokračováním Hor Železných.

Toto pohoří počíná u Labe rulovou výšinou, na níž rozkládá se Týnice a táhne se — jsouc v podstatě z ruly složeno — směrem jihovýchodním podle Doubravky až ke Žďírci. K jihu, totiž k Doubravce, zapadá pod vrstvy útvaru křidového, které tu všude dosti příkře jsou vyzdviženy, jak viděti jmenovitě u nádraží v Záboři, u Bílého Podola, na Závratci, u Žďírce, až i poblíž Žďár. K severu sklání se pohoří mírně ku křidové krajině na Chrudimsku a kol Městce Heřmanova. Na téže straně ale jižněji přechází do vrchoviny, která rozkládá se kolem Nasavrchů a Hlinska a hraničí u Kostelce a Skutče s křidovým útvarem. — Rula, jak řečeno, jest v Železných Horách horninou vládnoucí, tvoříc souvislé pásmo od Labe až skoro ke Žďáru, prolomené místy hlubokými roklemi, jako u Třemošnice, kde na lesnatém hřebenu stojí trosky prastarého hradu Lichnice. Odtud k jihu stojí na hřebenu rulovém ještě staré hrady Vilštein u Seče a Oheb, který byl ve 13. století i později od r. 1348 v držení kláštera Vilémovského. — K rule, na některých místech dioritickým a felsitickým kamením proražené, přikládá se na severu a zvláště na východě žula, kteráž jest mocně vyvinuta hlavně v lesnaté vrchovině kolem Nasavrchů. — Velezajímavy jsou fyllity a břidlice, které na severu a severovýchodu od Týnice až k Seči, kol Míčova a Vápenného Podola a dále až ke Slatiňanům v povýšeném hřbetu k rule se přikládají. Jen ty, které rule jsou nejbližší, možno pokládati za prahorní, ostatní, protože sporé zkameněliny obsahují, nutno položiti do mladší doby geologické, nejspíše silurské. V oboru jich vystupují znamenité vápence, jmenovitě u Podola ve velmi vydatném loži.

Co Žďárských Hor se dotýče, tedy počínajíce za prohybem Žďireckým, jsou na sever ohraničeny usazeninami křidovými, kdežto na jih přecházejí do vysočiny českomoravské. Jsou celkem horstvo rulové a sice jest rula dosti měnivá, někdy granátonosná. Nás tu jediné zajímá partie pohraniční kolem Žďáru a Svratky, která má ráz význačně horský a z dílu podnes pralesem jest porostlá. Nejvýše vypíná se v ní Žákova hora. Podivně, hnedle jako trosky starých hradů, vyjímají se jednotlivé útesy skalní, které tu onde z lesa trčí. — Místy objevuje se v rule amfibolit a vápence, u Svojanova také tuha. — Žula jest zcela podřízena.

Konečně ještě jest promluviti o dosti rozsáhlém prostranství prahorním, které vesměs z fyllitů, břidlic a z části zelenokamenných slepenců sestávajíc, objímá kolkolem náš klassický útvar silurský, ku kterémuž také slavným Jáchymem Barrandem bylo připojeno a označeno literami A a B, jakožto dva azoické, totiž zkameněliny netající stupně silurské. Prof. Krejčí vyňal břidlice ty z oboru Siluru a položil je do prahor k Huronu. Na mapě okolí pražského, kterou r. 1880 společně s Helmhackerem vydal, vyznačeny jsou však veliké lány břidlic literou C, tedy jako spodina Siluru. Ty pak vyjímá dr. Krejčí nejnověji také ještě z útvaru silurského a zařaďuje je trvale do břidlic azoických.

Staré břidličné pohoří středočeské přikládá se podle několikrát vyznačené čáry od Říčan až ke Klatovům k žule středočeské a dosahuje na západě až ke Karlovarským Horám a k Českému Lesu, tvoříc takto podklad Siluru, jenž jaksi ve středu pánve huronské spočívá. V celém tomto oboru prahorním jsou vládnoucím kamením šedé neb nazelenalé, tuhé, ponejvíce pěkně lupenité břidlice. Spodnější, které Barrande poznamenal literou A a Krejčí nazval Jílovské břidlice, neliší se poznatelně od vrstev vyšších, Barrandeova stupně B, jejž Krejčí pojmenoval břidlice Plzeňské, protože na Plzeňsku nejvíce jsou rozšířeny. Následkem toho nedá se hranice mezi oběma stupni těmi vyznačiti, i myslil bych, že pod společným jménem prahorních břidlic středočeských výhodně daly by se sloučiti. Táhnou se kolkolem Siluru a sice na severním křídle od Brandýsa počínajíc přes Kralupy a Kladno k Berounu, dále k Točníku a Plzni až skoro ku Klatovům, odtud pak podle jižního okraje pánve silurské přes Příbram a Dobříš po obou březích Vltavy až ke Zbraslavi, dále po pravém břehu přes Říčany až k Úvalům.

Petrograficky nejsou prahorní břidlice středočeské dosud propátrány, pročež lze některé odrůdy jen zcela povrchně vymeziti. Celkem jsou krystallinické, místy bohaté na amfibol až tak, že i v afanity (amfibolitické kamení se součástmi tak jemnými, že hmota vypadá stejnorodá, celistvá) přecházejí. Na některých místech jsou tenkolupenné a dobře štípatelné, jako u Manetína, kde lámou se jako břidlice pokrývačské. Často bývají tuhé a hutné, i hodí se na výrobu brousků, na př. u Kundratic. Významné jsou odrůdy hlinité, živičné, proniknuté přehojně zrny pyritu (kyzu železitého), jenž zvětráním ve skalici zelenou, totiž síran železnatý, přechází, pročež břidlic těch k dobývání kyseliny sírové (vitriolu) a hlavně

kamence upotřebiti lze. Však slují také břidlice vitriolové nebo kamenečné a lámou se hlavně na Plzeňsku. Hojně vyskytují se v oboru břidlic žíly křemene, které místy z nich vysoko vyvstávají. (Pokračováni.)

Na březích Oharky.

Povídka. Napsala Johanna Kuffnerova.

(Pokračování.)

V.

V poustevně.

Na hradě Kruvojově očekávala Jarmila návrat otcův z výpravy proti Vlaslavu. Dobrá děva nemohla dosud uvěřiti štěstí svému. Zdálo se jí, že celé osvobození jejich jest jen krásným snem, kterýž brzy skončí a po němž bude jí zase snášeti hrůzy a útrapy skutečnosti. Leč dnové mijeli a hrad nepřitelův byl jí pohostinným domovem, kde celé voje služek ždaly na pokyn velitelky své a pečovaly o její blaho a pohodlí. Chudí poddaní Kruvojovi zamilovali si brzy šlechetnou dceř Vojmírovu, kteráž bídě jejich štědrou rukou ulevovala a jemným zjevem svým hradu ukrutníkově nového, vábivého rázu skytala. Pocestným, již jindy s bázní a chvěním stánku pověstného Kruvoje se vyhybali, ba ani hranic panství jeho překročiti se neosmělili, dostávalo se nyní laskavého ošetření i pohostění ano i peněz na další cestu. Útrpné srdce dívčino nemohlo snésti pohledu na bídu bližního. Každého jitra vysýlala služky své po kraji s hojnými dary pro chudinu a v poledne přibližela s pavlánu, kdy shromážděným žebrákům oběd připravovali. K večeru přicházely dítky služebníků a poddaných, aby si k výslovnému přání mladistvé velitelky hradní v prostranném nádvoří zaskotačily a na výborném ovoci, kterým je častovala, si pochutnaly. Časem scházela k nim do dvora, nejchudších na rodiče se vyptávajíc, anebo vešla s nimi i s lidem do síně čelední, aby naslouchala vypravování cizinců a zpěvu pěvců národních, již přítomností šlechtičny povzbuzeni v hrdinských písních opěvali udatné reky vlastenecké Nezřídka Jarmila sama provázela zpěv jejich lyrou, začež býval nekonečný jásot shromážděného lidu. Ale jakkoli milovala chudinu, a ráda přihlížela k radostným výjevům, kdy veselil se lid z poskytnutého dobrodiní, přec nejblažšími byly jí okamžiky klidné samoty, kdy v tichu a pokoji oddati se mohla vlastnímu nitru svému. Nejraději zalétala tu myslí v rodný hrad, kolébku šťastného dětství, v posvátný háj, kdež jako dítě s tajemným chvěním, leč dychtivě a radostně dýchala vzduch dechem bohů provátý, kde z každého místečka zaznival jí v ucho tajemný šepot posvátných bytostí. Než podivno! Všecky dojmy tyto z dob nejblažšího dětství ustupovaly jak stíny před jasnou, zářivou, kouzelným hávem zakrytou vidinou, o které v poslední den byl děvě mluvil Sáva. Naděje nevýslovně blahá a touha, jíž nemohla odolati, zmocnila se srdce jejího po hrozném i radostném dni vysvobození z rukou Kruvojových, kdy k jedinému výkřiku za pomoc osvědčila se jí síla i ochota neznámého ducha. Pevně byla přesvědčena, že jen ruka jeho pomohla jí v rozhodném okamžiku, a myšlénka tato byla

jí sladkým tajemstvím, o kterém s nikým dosud byla nepromluvila, nýbrž jen v samotě s radostí a důvěrou se v něm kochávala.

Mnoho času uplynulo, však otec se nevracel, a neznámý duch jakoby snad na ctitelku svou byl již zapoměl. Již již zmáhala se jí v duši pochybnost, úzkost a nezměrný žal. Truchliva a sklíčena vycházela v samotu na staré cimbuří hradu a toužebným okem zírala v dálný kraj, jenž jako ráj bujně prostíral nádheru svou kol starožitného sídla rytířova. Nezřídka proseděla tu celý den v zimničném očekávání, zdaž objeví se snad Sáva s poselstvím o neznámém bohu, až lidé hradní s úzkostí ji hledali po všem okolí a smutna, zklamána sestupovala teprv, když klenba nebeská miliony světel zaplála jí nad hlavou a chladivý noční vzduch připoměl jí úzkost staré vychovatelky, jež asi hledá ji v lesním údolí.

Jednoho jitra probudila se, kdy slunko již plným proudem do komnaty jí zářilo. Ohlédla se do okna i po komnatě a přejela si rukou čelo. Zraky její byly zvlhlé, na tváři dosud perlila se slza.

„Hle, jak jsem plakala! usmála se bolně. Žel, ach žel, že byl to jen sen, a marně si připomínám, co jsem viděla a slyšela Jen blahý ten cit zůstal mi v srdci, vím, že jsem byla šťastna. Ty duchu dobrý, zdaž si aspoň dnes na ubohou Jarmilu zpomeneš? Budí mne dnes cosi k vytrvalosti, nuže ano, vytrvám. Jen se mi nalézti dej! Vy dobří bůžkové, přítel li to váš, pomozte mi k němu!“ pravila vroucně nahlas, obrátivši zraků ke krbu, kdež se šklebily pitvorné tváře skřítků.

Byl parný den. Před polednem ještě vyšla Jarmila ze hradu přímo k lesu, jenž za šumivou Oharkou v nedohlednou ubíhal dál, brzy v temná údolí se snižuje, brzy korunami svými v šedé oblaky se noře. Na pokraji jeho hned u břehu stanula na okamžik, nevědouc patrně, kterou by se cestou bráti měla. Cesta vozová roubila břeh řeky, ztrácejíc se s ní v černém úvoze a tré pěšin lesních rozbíhalo se odtud přímo v černé chladivé nitro přírody. — Hle, tato pěšina jak s cestou pojí se v pravidelné kříže znamení, toť cesta má, pomyslila dívka a chutě vběhla pod temné loubí stromové.

„Neupustím od ní, dokud mne povede.“ Příjemně míjela jí cesta po měkkém koberci lesním, a mladistvá mysl bavila se tu kvítkem lesním, tu umělou budovou pilných mravenců, neb lákavě kynoucím keřem se zralými plody a čiperně poskakujícími veverčaty. Po dlouhé teprv době ustala dívka ve spěšné chůzi. Nohy zdály se jí těžkými a jakoby upomínaly o odpočinek Ohlédla se. Pěšinka zmizela. Marně pátrala po nejnepatrnější stopě nohy lidské. — Jak jsem nepozorna! domlouvala si vážně. Vrátím se, není tomu zajisté dávno, co jsem s cesty sešla. Leč marna chůze zpět, marna i v před; lesa neubývalo a cesty nikde nebylo. Dlouho bloudila ještě rozličnými směry, ale vždy hloub a hloub nořila se v les, až konečně unavena, vysílena usedla na omšený kámen. Byla tu téměř noc; větve stromů splývaly hustě do sebe, nepropouštějíce paprsků slunečních a vlhký vzduch vanul chladivě, jako z hrobu. Únava snesla se jí i na víčka oční, jež brzy lehce se přivřela. Náhle zdálo se jí ze sna, jakoby mrtvým tichem zdejším byl se ozval nejasný zvuk vzdáleného zpěvu. Procitla ihned, pozvedla hlavy a pozorně naslouchala v hlubinu lesní. A hle, neklamala se, nebyl to sen. I podruhé ozvaly se zvuky a po třetí; hlas zdál se býti zvučný, ale vzdálený. Jarmila neváhala. Neodolatelná

moc vábila ji, aby se přesvědčila, kdo as zpívá v nepřístupné části boru; chvěla se sice poněkud, leč touha její nepřipouštěla strachu. Vydala se houštinou po zvucích hlasu; chvílemi stanula, aby se ujistila a oddychla po namahavé chůzi. V brzce poznala pak, že dobře volila, neboť hlas patrně se blížil, rozeznávala již i slova, než podivno! byla jí to slova neznámá, jakým nerozuměla a přece nevýslovně lahodila uchu jako milá mluva matčina. Srdce jí mocně bušilo a nevysvětlitelný pocit šeptal stále, že bude jí nalézti, po čem tak dávno prahne. Prosmýkavši se hustinou a ocítnuvši se poblíž zpěváka stanula a opřela se zemdlena, rozechvěna o starý sosnový kmen.

„Co as uvidím! Proč čekám něco neobyčejného? O že nechápu významu podivných slov písně. A ten hlas tak milý, jak bych od kolébky jej byla slýchala!“

Zamlčevši se naslouchala zas chvíli dychtivě, načež přiblížila se ještě o několik kroků. Skulinou mezi zelení uzřela před sebou dosti široký palouk lesní roubený temným stromovím. V pravo při příkré stráni skalní ubíhala skotačivě stříbrná bystřina obrostlá svěžími keři šípkovými a lískovými. Ve skále bylo zříti otvor a nad ním hle! upevněno bylo ze dvou prostých dřev znamení kříže upravené pomocí lyka. Před křížem klečel muž s rukama k nebi pozdviženýma a zpíval. Tvář jeho byla nadšením ozářena. Ušlechtilá postava jeho jevící cosi neodolatelně velebného halila se v dlouhou černou řízu opásanou prostým provazem; bílé vlasy spadaly mu na ramena a sněhový vous vlnil se po hrudi až k provazu. Byl snad asi šedesátník. Po pravé straně jeho odpočíval klidně, jako domácí pes, veliký černý medvěd, podpírající si pohodlně hlavu o mohutné tlapy. Při zvuku kroků dívčiných pozvedlo zvíře hlavy a uzřevši ji, vydalo ze sebe temný, tlumený hlas. Stařec nevšímal si svého společníka. Zabrán v zpěv, nepozoroval okolí a teprv po dlouhé chvíli umlkl, načež poznamenav se křížem, povstal. Obrátil se a uzřel dívku pozdálí stojící a jako ztrnulou hledící nad otvor skalní. Na tváři jeho zobrazilo překvapení, kteréž brzy ale ustoupilo jemnému úsměvu. Přívětivě pokynul dívce, aby přistoupila blíže. Mimovolně pohlédla Jarmila na černého soudruha poustevníkova a váhala na okamžik, cit bázně netrval však dlouho a důvěrně přiblížila se k starému muži. Uctivě dotekla se lemu řasného oděvu jeho a pozvedla jej k retům svým. Ráda byla by promluvila, ale neznámá tíseň svírala jí hrdlo a bázeň, jejíž příčinu nedovedla si vysvětliti, jako přimrazené držela jí zraky k zemi upjaté.

„Kdož jsi, dceruško, a jak sem přicházíš? otázal se vlídně kmet. Dávno tomu již, co lidské tváři jsem neviděl; obydlí moje neznámo je po kraji; rciž, kdo ti sem cestu ukázal?“ Jarmila se zmužila.

„Kdo, muži vznešený? Nevím sama! A přece vím!“ Pozvedla zraků nad otvor jeskyně. „To tvoje znamení, jež nepřeje mi chvíle klidné od okamžiku, kdy Sáva o něm promluvil. To znamení kříže, jež tajemně šepce mi útěšná slova naděje a touhy. Pověz, otče, jaké to znamení? Či odznak to, že před ním tu klečíš a velebnou hlavu skláníš jako před bohy; a jaké tu písně pěješ jemu na počest, že srdce slyšícího tě ač nerozumí, přec radostí se rozplývá jak při zvucích lýry Lumírovy? Rci, čím to je, že podivné tušení stále vábilo

mne sem v pustinu, před níž jindy chvělo se srdce mé, kam byla bych sama nevkročila? Čím to, že i nyní tajná moc zdržuje mě zde a zraky moje k znamení tvému velitelsky pozvedá, a sladce mi šepce, abych jako ty na kolena klesla před tím kouskem dřeva!

Hluboce dojata, roznícena, umlkla na okamžik, zahleděvši se ku kříži.

„Bůh sám hledá srdce tvé, dítě drahé!“ promluvil šeptem, jako sám k sobě kmet. Sepjal ruce a zraky plné vděku upřel nad bránu svého domova k chudičkému kříži. „Ježíši“, povzdechl, „smiluj se nad duší nevinnou!“ To řka, požehnal děvě znamením kříže.

Jarmila chopila se důvěrně ruky žehnající.

„O rciž, kmete důstojný, co víš o kříži? Co víš o tom, jehož je znamením? Dej mi světla, poučení!“

„Povéz mi dříve, dceruško, kdes o něm již slyšela, a odkud plyne touha tvá? Jak se jmenuješ?

„Jsem Jarmila, Vojmírova dcer, jehož před časem divý Kruvoj věznil na hradě svém a jehož majetek zplenil a zloupil. Ale já ve chvíli rozhodné, poslední, vzývala velikého ducha kříže, a mžikem vysvobodil mne ze spárů lupiče i otci pomohl a vrátil nám statky rodinné.“

„A kdož ti poradil, bys vzývala velikého Boha kříže?“ otázal se po chvíli mlčení.

„Důvěrou mocnou jata sama jsem tak učinila, kdy neslyšeli mne bohové naši.“

„Ale jakž vědělas, že Bůh nějaký křížem vládne? Kdož ti o kříži pověděl?“

„Můj přítel z dětství, jenž ve snách viděl jej s překrásnou paní a s křížem, jenž ryzím zlatem plál. Odejel, aby jej vyhledal, neb poručil duch hledati, dosud se však nevrátil. I já hledala jeho znamení a odtud má důvěra, že u tebe jsem ho nalezla.“

„Zdaž vzkazu nedostalas od přítele, že jej nalezl?“

„Nikoli.“ Oko dívčino zalilo se slzou při zpomínce na milého druha. „Jen jednou posla vyslal ke mně se vzkazem, že překročil již hranice a vstoupil v luhy cizí. Pak později zajal nás Kruvoj a snad zmocnil se i poslů Sávových.“

„A zdráv-li teď otec tvůj?“

„Byl zdráv, kdy z vděčnosti se k Čestmírovu voji přidružil, by bojovati mu pomohl proti hrdému Vlaslavu. I poslední otcův posel zprávy mi donesl, že otec čil a zdráv.“

Dlouhým, vřelým pohledem vzhlédl kmet k temné obloze.

„Díky Tobě, Bože, díky. Pomoz mi, ať k spasení přivedu duši nevinnou.

Usedl na lávku před jeskyní.

„Přisedni ke mně, Jarmilo, a rci, zdaž denně bohy vaše uctíváš?“

„Ovšem, pečuji zvláště o bůžky naše domácí, ač jsem jich v poslední době snad poněkud zanedbávala. Miluji však vřele božstvo dobré a úctou i hrůzou plna je duše má k bohům kárajícím.“

„Slyš, děvo, touží-li duše tvá po světle, učiň po celý týden vedle rady mé. Důvěřuj mi jako dítko a věř, že šťastna budeš. Hledalas, a Bůh ti dal nalézti a v srdci tvém uhostí se ráj dosud nepoznaný. Zkus tedy, a z jitra vstávajíc a večer lehajíc sebeř mysl svou a popatřivši na toto znamení rci s důvěrou dětinnou: „Otče

náš, jenž jsi na nebesích! posvěť se jméno tvé, přijď království tvé!“ I podal dívce malý, dřevěný, hnědě natřený křížek, jehož se Jarmila dychtivě chopila.

„Otče náš!“ opakovala po starci.

„Pro blaho tvé vlastní žádám tě však ještě, bys aspoň na čas zachovala v tajnosti radu mou.“

„Aj, kmete velebný, proč zmenšovala bych radosť svou, odkrývajíc zrakům cizím, co děje se v srdci mém?“

„Jdiž tedy, Jarmilo, a učiň, jaks mi slíbila. Za týden nebo dříve-li touhy ucítíš, vyhledej mne zas v lesní samotě. Zkoumej bedlivě všeliké hnutí mysli své při slovech, ježs ode mne slyšela a jež ti opakovati jest.“

Dívka slíbila s radostí vše a odcházela s křížkem, kterýž jako drahý klenot k ňadrům tiskla. Starý poustevník dovedl jí hlubokou úžinou mezi dvěmi skalami běžící až k hranici lesa Kruvojova, dívce známého a hleděl pak za ní, dokud mezi zelení úplně nezmizela. Po té pospíšil k domovu, a pokleknuv znovu se modlil. Když pak po drahné době ruce s tváře spustil, zářila tato blahem a z oka stékala po ní bohatá slza radosti.

Poklepal na hlavu tulícího se k němu rousnatého společníka a pravil s nádechem jemné veselosti:

„Raduj se se mnou, černochu, neboť Otec nebeský dopřeje snad pánu tvému veliké radosti.“ A zvíře přitulilo se ku kmetu, jakoby rozumnělo slovům jeho, načež za nedlouho oba zmizeli ve tmavé jeskyni.

VI.

První účinky.

Dávno již minuly krásní dnové letní i podzimní a nad krajinou rozhostila se zima v bílém oslňujícím rouše. Na hradě Kruvojově bylo jako v předsíni ráje. Z celého kraje i z dalekých končin přicházeli sem lidé, aby užili dobrodějné ruky spanilé šlechtičny, jejíž pověst stále více a více se šířila. Byla-li již dříve milována, zrostla od nějakého času láska lidu téměř v bohopoctu. A kéhož také divu? Dobré děvici nepostačila již dobrota, jež sluhův potřebuje a za nástroje své jich užívá, již nepostačil jí pro chudinu jen laskavý úsměv z dáli neb přívětivé kynutí, ani pro nemocné jen posel se sílícím pokrmem a hojivou bylinou. Nikoli. Teď sama blížila se k příbytkům chudobným a za časného jitra z domu vycházejíc spěchala k nemocným, aby rány jejich vymyla a lůžko i pokrmy jim upravila. Každodenně svolávala do hradu dítky vesnice, ale již nebylo jí dosti býti němým svědkem z dáli jejich her. Sama hrála s nimi anebo usedajíc mezi ně, vypravovala o hodných, mravných dítkách a slovem živým i příkladem učila je cnosti a lásce vzájemné, že po celé dny již těšívaly se na večer a konečně přišedše neodvracely zraků svých s úst jemné milující a milované paní. Ano, více miloval ji bodrý lid venkovský než miloval snad bůžky své, neboť tito hněvali se často a krutě trestali, ruka Jarmilina byla však jemná ruka mateře, kteráž nezná zloby a láskou jen si srdcí i poslušnosti dobývá; bohové neslyšeli časem proseb volajících ctitelů, mladá kastelánka však neznala překážek a nedala si pokoje, dokud prosícímu nepomohla. A kdo ji naučil té lásce hrdinné, jež bratra zří i v cizinci málo-

mocném, jenž vředem pokryt se pod střechu její utíká a jehož štítí se i ten poslední v domě pasáček? Kdož naučil ji, že sama mu stele a v noci u lože jeho bdí, by těšila jej, kdy spánek mijí choré jeho zraky? Chceš to věděti, čtenářko milá, jež až dosud sledovalas kroky krajanky své? Kříž ji tomu naučil, a Ten, jenž z lásky na něm pněl za ní i za její krajany. Jarmila byla křesťankou! Připravené, toužící srdce její nepotřebovalo dlouhé nauky; každé slovo z úst knězových bylo jí něčím, co dávno již tušila, co čekala jen, by za ni někdo vyslovil. A jakáž také nauka více mohla lahoditi útrpnému srdci šlechetné děvy než nauka věčné Lásky pro ně jako stvořená? A což divu, že po několika návštěvách jeskyně poustevníkovy zaplálo celé, vřelé, milující srdce její v lásce nevýslovné k Spasiteli, jehož neznajíc tak touživě byla hledala. A což divu také, že svatá, celé nitro její pronikající láska tato jevila se i v ušlechtilé tváři její blahem zářící i v každém činu, kterým chtěla se zalíbiti drahému Pánu svému. (Pokračování.)

Ke sporu o „Rukopisy“.

Napsal Dr. Fr. Bačkovský.

(Pokračování.)

Že pak *odchylky a chyby mluvnické jakož i jiné jakékoli zvláštnosti samy o sobě nejsou příznakem nepravosti* vůbec a básní prostonárodních zvláště, také *František Bartoš* ukázal velmi vhodně v satirické rozpravě své „Filologický důkaz, že „Moravské národní písně“ jsou podvrženým dílem Františka Sušila“, otištěné v „Obzoru“, roč. 1879., na str. 236.—239., z které buďte zde podány tyto úryvky:

„Když po skončených válkách francouzských u našich sousedů Němců národní duch se probouzeti počal, když u nich Nibelungy a jiné staré básně veliké obliby docházely a působením Herderovým i písní národních všude si všímáno, když i Srbi a Rusové velikými sbírkami svých písní národních se honosili, té doby marnivost „vlastenců“ českých těžce nesla, že národ český ani starými básněmi ani nějakou sbírkou písní národních vykázati se nemohl. Pomoc nebyla tak nesnadna, jak by se na první pohled podobalo. Žilit za onoho času dva znamenití básníci, v Čechách Václav Hanka, na Moravě František Sušil, kteřížto dohodnuvše se mezi sebou úlohu si rozdělili a naivní „vlastence“ české i starými básněmi i písněmi národními oblažili. Hanka, maje před rukama dosti starého pergamenu a všelijakých inkoustův a barviček, vzal na se úlohu vyhotoviti nějaké rukopisy starých básní epických a lyrických, Sušil zase, rozuměje trochu muzice, uvázal se, naskládati písní národních. Oba mužové tito nepřistoupili k dílu svému ledabylo, nýbrž s náležitou přípravou, jak se samo sebou rozumí. Hanka rozumoval takto: *řeč za staré doby nebyla ještě grammaticky ustálena, byla ještě „bujným ořem ušlechtilé úrody, bezmezím se plaše toulajícím“* [1]), *jazyka spisovného ještě nebylo, dialekty bujně rostly vedle sebe a proplétaly se*

[1]) Slova ta Bartoš uvádí z Čelakovského „Růže stolisté“, a to z písně 93.

navzájem všelijak, jazyk se měnil, ale změny ty dály se nevědomě a znenáhla, nebylo na den a hodinu ustanoveno, kdy ten aneb onen zákon přehlasovací platnosti nabude po všech vlastech [2]). Dle toho tedy slátal si starou češtinu — a tím se právě prozradil! Neboť jeho stará čeština nehodí se všechna do škatulek přísné grammatiky, jakož v době nejnovější dokázáno ....

Že Hanka jako ve všech falsifikátech tak i v písních Sušilových své nečisté prsty měl, poznati nejlépe z toho, že k jeho radě Sušil do nich všelico připletl, co by bylo jako na důkaz pravosti jeho rukopisů. Tak, aby doložil své rozvaděné bratry (m. rozvazené), poradil Hanka Sušilovi, aby do písní vpašoval „budeš vyvaděna" (str. 293.). Jako Libuše ku svým kmetům mluví neslýchanou ellisí „nebudetěl' u vás po rozumu", tak u Sušila „Formani só se radili, majíl' pro ni přece jeti" (82.) .... V „Jaroslavu" dopustil se Hanka strašné chyby, napsav: „Otstupi náděja vše křestany" m. všech křestan, tu bylo potřebí několik dokladů na pomoc, pročež Sušil sloveso odejíti několikráte spojil s akkus. m. s genit., jako: Odešel *ju* na půl míle (165). Všetci *mia* odchodia (272.). Moj tačičko *mia smutnú* odejdze (453.). Ve větě „ty si parob nad paroby *krále*" pokládal Hanka „krále" za gen., nikoliv za adjektivum, pročež přispěl Sušil i takovým — nečeským — genit. na pomoc: „Dybych já věděla, že sú to (pérečka) Janíčka" (255.), což je neslýcháno m. Janíčkovy .... Nejpádnější však důkaz, že oba vlastenci pracovali do spolku, jest Hankovo „k Neklanu radostnu uchu" a Sušilovo: „Smrc k panu residenci isć se stroji" (13). Na obou místech má býti adjektivum poss., onde „Neklanovu", zde „k pánově". Jaká to divná shoda! Co to bylo přemýšlení o vazbě této, jeden navrhoval „Neklanovu", ale to se nehodí do verše, druhý „Neklaňu", ale takového adjektiva není; ale čtverák Hanka se řehtal, mysle si: však oni za 50 let na to přijdou, že je to assimilace pádů v češtině zcela obyčejná! ...

Když tedy oba vlastenci pracovali do spolku, rozumí se, že si Sušil touž methodu oblíbil jako Hanka, a tím právě se prozradil! I Sušil si myslil, že *řeč lidu není grammaticky ustálena*, že bude tedy dobře dovolovati si všelijaké odchylky jak formální tak syntaktické, aby svému dílu dodal jakési samorostlosti, načež myslil, že stačí ledabylá znalosť moravských dialektů ...."

Po té Bartoš uvádí *množství odchylek a chyb i zvláštností mluvnických*, které nalezl v Sušilově sbírce „Moravských národních písní", podávaje tak zároveň i množství dokladů mluvnických na obranu „Rukopisův", a končí potom satiricky takto:

„Kdo není zaslepen marnivostí naivního vlastenectví, nebude se tuším vzpírati, dáti za pravdu těmto mým důkazům filologickým a pokládati se mnou „národní" písně moravské za to, čím skutečně jsou, za nepodařený fabrikát Sušilův. Jest zajisté lépe, abychom si

[2]) Buďtež otištěna zde také táto slova Vincence Brandla („Čas. Mat. mor.", 1879., 141.): „Co se týče hláskoslovných námitek Vašků, nelze upírati, že, hledě k nim s hlediště ideálně grammatického, podstatu mají; avšak živá řeč, jmenovitě ve starších dobách, kde školským vyučováním jazyk se nepravidloval, tytýž i nekazil, nespravovala se puntičkářstvím grammatickým, nýbrž vyvíjela své formy bujně jako všecek ostatní svět organický."

to sami řekli, nežli aby nám to dokázal některý učenec německý nebo pobratimec ruský, alespoň takto dokážeme, že v pravdě jsme národem filologickým.

Dojdou-li tyto moje důkazy uznání, *nebyl bych neochoten z týchže důvodů filologických dokázati, že i Alexandreis, legenda o sv. Kateřině a kronika Dalimilova jsou podvržená díla nějakého falsáře*, kterého, na tom jsem se ještě neustanovil.“ [3])

* * *

Vincenc Brandl napsal r. 1879. v „Časopise Matice moravské“ na str. 124. a 125.: „Kdo od té doby, co Šafařík a Palacký, Hattala, Nebeský, bratří Jirečkové, Vrťátko, pak nejnověji Gebauer a Mašek dokazovali a dokázali přesně vědeckými důvody pravost nejstarších památek literatury české, znovu dovoditi chce, že tyto památky jsou podvrženy, ten věru odvažuje se práce veliké. Toho dovésti chtě, *dává všem na um, že on sám jediný má nejméně tolik, bať ještě více vědomostí věcí sem náležitých, než všichni právě dotčení mužové dohromady, zejména že vládne kritickým důvtipem a sečtelostí ve starých pramenech měrou, kterou by nad dotčené muže vynikal . . . .*“ O Gebauerovi možno předpokládati, že „sečtelostí“ tou nad ně vyniká, avšak ostatní pochybovači nynější, shrnuvší se pod vůdcovství Masarykovo, nikoliv. I *hleďtež, obhájcové, hlavně toliko pochyby Gebauerovy vyvrátiti;* pochyby ostatních rozpadnou se v niveč potom samy. [4])

Ostatně lze též užiti ku prospěchu „Rukopisů“ slov, kterými Gebauer r. 1881. obhájil pravost Evangelia svatojanského. *Lzeť i o „Rukopisech“ říci vše*, co napsal v „Staročeském zlomku Evangelia svatojanského“ na str. 130.—135.: „Uznávám, že jsou v českém EJ. *tvary podivné, s podobou z historie jazyka českého jinak nedo svědčenou a neznámou . . . .* Ale *není dokázáno a nelze tvrditi, že by to byly tvary v jazyce staročeském nemožné a nebývalé*; naopak trvám, že v úvahách předcházejících jest všem uhájena aspoň *pravděpodobnosť*; skutečné jejich bývalosti ovšem nelze z památek známých dokázati, ale *nelze ji také popírati.* Uznávám také, že některá slova českého EJ. mohla by míti podobu starožitnější . . . ., ale *nelze dokázati, že by novější týchže slov podoba nebyla možnou již ve století X. . . .* Uznávám též, že v jazyce českého EJ. jsou chyby mnohé a rozmanité, chyby, které by byly chybami vždycky, i ve stol. X. . . .; ale *tytéž nebo téhož druhu chyby vyskytují se také hojně ve staročeských překladech jiných, nepopíratelně starých a přesných, a nemohou tedy býti svědectvím padělanosti v EJ.* Vůbec pak mám na paměti, že *z češtiny před sklonkem XIII. stol. známe velmi málo*, že *každá nově objevená památka starší něčím neznámým a netušeným*

---

[3]) Že odchylky a chyby mluvnické jakož i jiné jakékoli zvláštnosti v „Rukopisech“ nemohou býti pokládány za příznak nepravosti, o tom viz i v Černého „Legendě o sv. Kateřině“ na str. 5—16.

[4]) Pisateli přítomných řádků není životním úkolem, obírati se památkami *staročeskými*, jako Gebauerovi; věnovalť život svůj hlavně toliko dějinám českého písemnictví doby *nové*, i jest mu tím ovšem znesnadněno námitky Gebauerovy vyvraceti. Ale doufá, že přece na vyvrácenou jich přispěl článkem tímto tak, aby na základě jich nebylo lze „Rukopisy“ prohlašovati za nepravé.

nás překvapuje[5]), že *ani památky pozdější co do jazyka dostatečně dosud prozkoumány nejsou*, že i v *jazyce památek a zejména překladů jiných, nepopíratelně starých a pravých, vyskytují se dílem tvary podivné a nejasné, dílem patrné hrubé chyby, vzniklé neumělostí a nepozorností, a že také v nejstarších památkách jiných jazykův mnoho jest nejasného a dosud nevysvětleného* . . . .[6]) Já pokládám české EJ. podle svědectví jazykových za památku starou a pravou. *Nemožného nenalézám v něm nic* . . . . Nemohu sice dokázati nevývratně, že ve skutečnosti před r. 1828 nebylo padělatele X., jak si jej možná v myšlénkách stvořiti a potřebnými vědomostmi vyzbrojiti, ani nemohu dokázati, že padělatel takový byl v okolnostech tehdejších absolutně nemožný; ale *pomysliti si nemohu, že by tak bylo bývalo, když uvažuji, co v EJ. nalézám, všecko, a když nechci vymýšleti věci, ke známé mi skutečnosti zhola nepodobné* . . . . EJ. dostalo se na světlo Hankou. Hanka však jest usvědčen z padělání, a proto jest i k EJ. nedůvěra. Tuto nedůvěru pokládám za zcela oprávněnou, ale *příčina k nedůvěře není ještě důkazem falsifikace a původství Hankova* . . . . Co se tkne *podob* s písní krále Václava, s písní Vyšehradskou, s padělanými glossami v Mater Verborum, vůbec s jinými falsifikáty Hankovými, těch dalo by se snad shledati více, nežli vytkli pp. Šembera a Vašek; ale *ani v nich není nic více, než příčina k nedůvěře a opatrnosti*, a zejména není v nich důkaz, že jest EJ. paděláno a že padělatelem jest Hanka. *Vždyť jest pro tyto podoby možný výklad několikerý* . . . .“[7])

To jsou slova *Gebauerova* o *pravosti* Evangelia svatojanského, která lze též o „Rukopisech“ úplně dobře říci vůbec i vzhledem k nynějšímu sporu zvláště. Slova ta jsou celkem namnoze též *úhrnem* myšlének, pronesených v oddíle I. přítomného článku . . . . Ostatně že zejména Hanka RKého nesložil, toho tuším nejpřesvědčivějším důkazem jest okolnost, že až do smrti své četl jej velmi chybně, čehož dokladů veliké množství A. J. Vrtátko podal v „Musejníku“, roč. 1871., na str. 411.—425.

Konečně dovoluji si opakovati zde slova, kterými začal jsem svůj článek v „Národních listech“ ze dne 24. dubna r. 1886.:

Nynější pochybovači o pravosti Rukopisu královédvorského a zelenohorského, jejichž orgánem jest Masarykovo „Athenaeum“,

---

[5]) Pod čarou Gebauer uvádí příklady toho, i budiž jen upozorněno, že češtinu *prostonárodní*, která jest v „Rukopisech“, známe tím méně, protože *jiných* památek *úplně* podobných vůbec ani nemáme, jak již i výše jsme si pověděli.

[6]) Hojně příkladů toho všeho Gebauer též uvedl.

[7]) Tolikéž i jest dojista možný výklad *několikerý* pro podobná místa „Rukopisů“ s jinými plody literárními, známými před rokem 1817., a podobná místa ta celkem nedokazují ani pravosti ani nepravosti. A sám Masaryk odporuje si velice ve příčině té; napsalť na př. (Ath., 286.): „Scény (v „Jaroslavu“) na Hostýně jsou pěkny, ovšem pro scény ty celkové měl básník dobré vzory: „legio fulminatrix“ dobře je popsána na př. u Dia Cassia v 71. kn. kap. 9., 10. a podobná scénerie jest v Tassově Jerusalémě. V podrobnostech i tu vad je dosti napořád; na př. zaráží, že se v. 241. jen referuje, že příval chlumský pramen zživil; ani slovíčkem není řečeno, že se občerstvili . . . *Jak krásně Tasso líčí účinek deště!*“ Tvrdí tedy Masaryk, že scénu tu padělatel převzal z Tassa, a hned zase mu vytýká, že měl i líčiti účinek deště jako Tasso! V něčem tedy jeví se podoba, ale hned zase také *nepodoba*, a to nepodoba toho druhu, že, kdyby byla místo ní podoba, bylo by to padělateli *prospělo!*

kladou stále a stále hlavní váhu na to, že počínají si *vědecky*. Ale práce jejich v té příčině dosud veřejnosti podané *nelze pokládati za přesně vědecké;* jsouť *úplně jednostranné,* a skutečný vědátor má býti dojista *zcela nestranným.*

Aby práce ty nebyly jednostranné, nýbrž nestranné, t. j. opravdu přesně vědecké, bylo by třeba podati v nich „materiály ke vědeckému posouzení Rukopisů královédvorského a zelenohorského“ *nejen takové, které jsou „Rukopisům“ těm v neprospěch, ale i takové, kterými možno dokazovati jejich pravosť.* A až by takto nestranně příslušné „materiály“ náležitou měrou byly sebrány, potom bylo by uvažovati klidně a *nepředpojatě*, který druh z nich jest závažnější a pravdě podobnější. Budou-li pochybovači sbírati *strannicky* důvody *toliko proti pravosti*, mohlo by se snadno státi, že by zvítězila — *nepravda.* Neboť kolik lidí v národě českém má *tolik* vhodného času, *tolik* vhodné možnosti i příležitosti k práci podobné, jako mají Masaryk a Gebauer? —

Zároveň z toho, co tuto řečeno, jest i zjevno, že *nestačí vyvraceti pochybnosti a námitky*, kteréž „Athenaeum“ proti „Rukopisům“ podává, nýbrž že *jest nezbytno také sbírati všemožně „materiály“, nasvědčující pravosti.* A když vystupuje *společně* pochybovačů *několik*, jest potřebí, *aby byl počet i těch, kdo bojují za pravosť co možná hojný*, a to tím hojnější, protože *dojista každý upřímný Čech, byť i pochyboval, přece přeje si, aby „Rukopisy“ ty podařilo se obhájiti.*

To jsou moje slova z „Národních listův“. Abych pak podal příklad, kterak asi *nestranně* pochybovači i obhajovači měli by si počínati, podotýkám, že na př. i já na počátku dubna jsem upozornil písemně Masaryka, aby „Rukopisy“ srovnal i s básněmi Ant. Marka, přítele Josefa Jungmanna, a ejhle, „Athenaeum“ (273.) podalo po té z básní těch velmi nepříznivé doklady vzhledem k „Rukopisům“, ač ovšem nevím, stalo-li se to teprv účinkem upozornění mého .... Kéž i Gebauer podá veřejnosti vše, cokoli ví ku prospěchu „Rukopisů“! Mohl by otisknouti na př. aspoň své universitní přednášky, kteréž o „Rukopisech“ míval a které dojista v nejedné věci pomáhaly by námitky proti pravosti jejich vyvrátiti!

A ještě něco. Pochybovači v „Athenaeu“ již několikráte k tomu, co posud proti nim bylo na obranu „Rukopisů“ napsáno, prostě odpovědèli, že dosud *ani jediná* z námitek jejich nebyla vyvrácena, davše tím zřetelně na jevo, že počínají si *předpojatě.* Ale tolik aspoň snad přece připustí, že již mnozí námitky jejich vyvrátiti se pokusili; oni však dosud *ani se nepokusili* vyvrátiti důkazy, kteréž uvedeny byly pro pravosť za sporů dřívějších i nynějšího!

II.

V oddíle 1. přítomného článku vynasnažili jsme se vyvrátiti *mluvnické* námitky proti „Rukopisům“, nyní promluvíme si o „Rukopisech“ *s hlediště literárněděje pisného.*

Masarykovo „Athenaeum“ (346.– 355.) přináší článek Jindřicha *Vančury* „Jak soudí liter. historie o původu epických písní RK. a RZ.“ a článek Jaroslava *Vlčka* „RZ. a RK. se stanoviska literárněhistorického“, i budiž několika slovy na články ty zde, jak již slíbeno výše poznámkou na str. 552., odpověděno.

Nejprve budiž všeobecně připomenuto, že pochybovači o pravosti „Rukopisů“ v „Athenaeu“ upravují si *libovolně* všelico právě tak, aby *mohli* užiti toho k účelu *svému*, a že i *totéž* vykládají brzo tak, brzo zase jinak, totiž tak, jak toho kdy *potřebují*, a nikoli tak, jak *opravdově* vyloženo by to býti mělo.

Dr. Josef Kalousek uvedl v té příčině tento příklad (Osvěta, 1886., 540.): „Ježto pan Gebauer nepřipouští, že bych mu byl něco vyvrátil, jest tím podivnější proměna, jaká průběhem této polemiky zběhla se v mínění jeho o slově „zamiesiti sě“. Ono přichází v Alexandreidě svatovítské jednou, a v RKkém třikrát. Pan G. v Ath. str. 157. uvedl ono jedno místo i tato tři, potom pak doložil: „Tu nikde nehodí se dobře zamiesiti = zamíchati, *myslím ani v příkladě prvém*; ale všude hodí se význam, jejž Hanka témuž slovu dal v Alexandreidě, kdež prý zástup sye zamyesy = zástup se zaškaredil.“ K námitce pak mé a k vysvětlení mému odpovídá pan G. v Ath. 255.: „V Alexandreidě není zamiesiti sě ve významu přeneseném, *nýbrž ve významu hmotném;* Alexandr utkal se v souboji s Aretem, Aretas padl, zástup sě zamiesi, Ptolomaeus a Klitus vystupují do boje atd. = zástup se zamísil; srov.: ten rek tak mezi nepřátely zamieše, že jako před sokolem vrány též padáchu před ním, Tristr. 289.“ Teda *v letošním únoru slovo zamiesiti ve významu hmotném = zamíchati nehodilo se do Alexandreidy, ale v dubnu to slovo již stojí v Alexandreidě ve smyslu hmotném = zamísiti.* Ta proměna vysvětluje se takto: *Výkladem mým v březnu byl do nebezpečenství přiveden jeden příklad, vynalezený panem G. na to, kterak prý Hanka také proto, že přesným památkám chybně porozuměl, nápodobováním jich dopouštěl se chyb při padělání RKkého; aby ten důvod podvrženosti se zachránil, pan G. opustil své dřívější mínění, jež bylo mému výkladu poněkud bližší, a vyhledal si stanovisko nové, vzdálenější.*“

A podobně, jako v tomto příkladě Kalouskově vidíme, pochybovači o pravosti „Rukopisů“ počínají si vůbec i v mnoha případech jiných. Takž Masaryk (Athenaeum, 285., 287. a 298.) tvrdí, že v „Záboji“ RKkého není znamenati ducha pohanského, kdežto zase Vančura (Ath., 348. a 349.) a Vlček (Ath. 350. a 352.) vyslovují se v té příčině naopak; potřebujeť toho z nich právě každý k účelu *svému*, že pak si vespolek odporují zcela, toho nedbají. [8]) I poznáváme již

[8]) Jak Gebauer sám sobě v zásadách svých odporuje, poznamenali jsme si také v poznámce 26. na str. 569. — K tomu jest i dodati, že v „Athenaeu“ (245, 307., 308. a j.) řečeno, že to a to v „Národních listech“ praví M. Hattala, ačkoli v „Národních listech“ byl pod tím podepsán Dr. Jul. Grégr. Kdyby v „Athenaeu“ byli řekli, že Grégr to má „bezpochyby“ nebo „snad“ od Hattaly, bylo by to jakž takž v pořádku; ale říci, že to napsal Hattala tak, jakoby byl Hattala pod tím podepsán, a že jest podepsán pod tím Grégr, ani nepřipomenouti, to věru není způsob slušný. A mimo to, jak uměli tohoto svého způsobu využitkovati! Napsali v „Athenaeu“ (245. a 246.), že dle p. Hattaly (v „Nár. listech“) RK. jest podvržený, jestliže v něm jest „bodrosť“, pakli však tam jest „bedrosť“, že jest pravý, a že Hattala tvrdí, že tam jest bedrosť; avšak prý „není pravda, že v RK. stojí „bedrosť“, ale stojí tam „bodrosť“, t. j. dle p. M. Hattaly je RK. najisto padělaný.“ Hattala však netoliko že do „Národních listů“ ničeho takového nenapsal, nýbrž Grégr, ale on, i kdyby bylo čísti „bodrosť“, *dovedl by to zcela dobře vysvětliti*, třeba že jest nakloněn čísti „bedrosť“, jakž i někteří jiní, kdo zvětšujícím sklem na slovo to v originále hleděli, četli. (Viz i poznámku na str. 570. jakož i v Černého „Legendě o sv. Kateřině“ na str. 6. a 7.)

z tohoto, že velmi chybují ti, kdo pochybovačům z „Athenaea“ *slepě* důvěřují . . . .

Avšak povšimněme si již článku Vančurova a Vlčkova.

Vančura i Vlček domnívají se, že RK. a RZ. byl složen teprve na počátku století XIX., kdežto pravověřící kladou vznik jejich do století IX.—XIV., a pisatel přítomných řádků soudí s prof. M. Hattalou, že *lyrické básně* v RKkém jsou písně *prostonárodní* a *básně epické* že jsou *přechodem od básnictví prostonárodního k umělému*, jakž i již na str. 553. pověděl.

Vančura však ani za přechod od básnictví prostonárodního k umělému epických básní „Rukopisů“ nepokládá, nýbrž vykazuje jim jen *umělý* původ. A tím ovšem jak usnadnil sobě námitky proti nim s hlediště literárnědějepisného, tak zase též usnadnil i námitky ty vyvrátiti.

Vančura praví (346.): „Běží o důkaz, mohl-li koncem XIII. a počátkem XIV. století vyspěti u nás básník, jenž by byl dílo,[9]) jaké za našeho století v literatuře srbskochorvatské vykonali Ivan Mažuranić a Petr II. Petrović Něguš . . . I umělé písně RK. a RZ. předpokládají rozvoj domácí epiky prostonárodní.“ Na slova ta stačí odpověděti takto: Samorostlé básnictví staročeské, zachované nám v „Rukopisech“, k *umělým* skladbám bohužel pro nával cizoty *nedospělo*, a rozvoj domácí epiky prostonárodní ukazují nám právě „Rukopisy“, po nichž teprve byl by přišel básník, podobný Mažuranićovi a Něgušovi, kdyby rozvoj domácí epiky byl se ubíral i na dále cestou přirozenou, kdyby byl pokračoval na základech domácích a nikoli cizích. A protože návalem cizoty samorostlé domácí básnictví staročeské bylo odstrčeno, ký také div, že nemáme o něm náležitých svědectví u spisovatelů pozdějších, což zdá se Vančurovi (347.) a zvláště Vlčkovi (354.) nepochopitelným.

Vančura zmiňuje se zejména o Kosmovi, že mu „Rukopisy“ byly neznámy, a uvádí některé důvody Václava Nebeského, že Kosmas z epických písní národních k vypravování svému nečerpal. Ale Nebeský napsal o tom i také toto (Musejník, 1852., 152.—156.): „Kdo zná všeobecnou tehdejší vzdělanosť, obsahující v sobě kromě čistých a vznešených ideí křesťanských kusé a porušené zbytky zapadlého světa pohanskoantického, rozličné živly orientálské a všech oněch národů na polo ještě surových a již porušených, u nichž se byla rozložila, kdo zná vzdělanosť tuto a panující tenkráte směry a jich moc, nahlídne, že jak u nás tak i u Němců zpěvy tyto odolati nemohly návalu mocnému, že musely ustupovati. Že se to u nás zponenáhla dělo, záhy však začalo, zakládá se v povaze věci. Každý národ v celku a zvláště základ jeho — lid je tuhý, vzdělané však a tak nazvané vyšší třídy jeho jsou vrstva proměnlivější. Tak vidíme i u nás, že původní a právě národní tvorčí síla básnická se udržela až do druhé polovice třináctého století, kdežto s druhé strany z kroniky Kosmovy patrně vysvítá, že onen živel, jenž utěšené takové plody básnické vydával, již za věku praotce dějepisu českého (1045—1125) půdu svou ztráceti počínal. Kosmas zajisté neznal zpěvů národních, jakých

[9]) Větě „jenž by byl dílo“ patrně něco chybí! Jest podvržena? — Masaryk i mnohem nepatrnější výpustky v „Rukopisech“ pokládá za známky podvrženosti. Vančura zapomněl asi napsati ještě „mohl vykonati“ nebo něco podobného.

část se nám v Rukopise královédvorském zachovala. *Okresy, v jakých on žil, vzdělanosť, jakou vykojen byl, a náhledy a směry jeho nelibovaly si ve zpěvu takovém; míru, jíž krásu, cenu, důstojnosť a důležitosť věcí měřil, byla dokonce jiná . . .* Malý v celku zlomek Rukopisu královédvorského obsahuje zpěv (Záboj), o jehož ději kronista ničeho neví. Z toho je také patrno, že objem pověstí národních mnohem větší byl, než jak nám jej Kosmas zachoval. Zdá se, že *již za časů Kosmových, zvláště v okresích, v jakých náš kronista žil, celé bohatství skázek a pověstí národních ani známo nebylo . . .* Že se tyto pověsti z paměti alespoň jistých vrstev národu již tenkráte byly vytratily, toho důkaz vidíme i v tom, že Kosmas z části jen holou genealogii udává . . . Gervinus (hned na začátku své historie básnické literatury německé) velmi dobře podotknul, že se v národu zvláště tenkráte snaha po genealogisování vyskytá, když ve spor s cizími živly přichází, což by i při úkazech podobných u Kosmy platnosť míti mohlo. *Zdá se, jakoby byl Kosmas znal aneb alespoň zaznamenati chtěl kromě pověsti o praotci Čechu jen takové, které se na rod Přemyslovců a na střední části Čech vztahovaly*; proto snad nevěděl aneb nezmiňuje se ku příkladu o události, o kteréž se v Záboji zpívá, ježto dle našeho mínění do krajin, ano i dob padá, o kterých kronista náš mlčí. Tuto domněnku, že Kosmovi hlavně šlo o pověsti středních Čech a rodu Přemyslova se týkajících, podporuje dle našeho zdání také široké jeho líčení vítězství nad Vlaslavem, neboť tou událostí byla se moc rodu Přemyslova a střední části Čech znamenitě rozšířila . . . Není však pochyby, že i množství jiných pověstí kolovalo, na jiné hrdiny se vztahujících a na jiné rody knížecí v Čechách, jakých bezpochyby stávalo, než Přemyslův svou moc tak znamenitě rozšířil. O tom svědčí Záboj. *Zpěv ten předpokládá jiný stav v zemi, než jaký pod ústřední vládou Přemyslovců si představovati jsme uvykli.* Čechy snad byly rozděleny na více částí se zvláštními knížaty. Zdá se skoro, že i Vlaslav ještě byl docela samostatný kníže. My v tom ohledu ukážeme jen na jednu okolnosť, že totiž v básni o Libušině soudu mezi těmi, jižto se k Libuši na svatém Vyšehradě sešli na sněm, nikdo se neuvádí z těch krajin, jež Kosmas Vlaslavovi přičítá, jakoby vláda knížat v středních Čechách tam nebyla dosahovala. Okolnosť tu bychom i uvedli k dotvrzení autentičnosti básně dotčené. Pochybujeme, že by někdo v časích novějších byl tu věc tak provedl. Byl by zajisté kmety, lechy a vládyky z celých nynějších Čech svolal . . .“

Těmito slovy Nebeského, kterýchžto Vančura ovšem neuvádí, vybrav si pouze to, co hodilo se k účelu jeho, zcela dobře jest vyloženo, proč asi Kosmas z epických básní národních nečerpal. Ostatně *sám Vančura správně vyložil, proč Čechové nedospěli k samorostlému básnictví umělému a proč básnictví domácí bylo odstrčeno tak, že v zapomenutí upadlo*; napsalť (Ath. 347. a 348.): „Vyšší vzdělaností duchovenstvo i šlechta odluzovány a odcizovány lidu obecnému podobně jako dvůr knížecí, jenž víc a více zařizoval se a upravoval dle vzoru sousední říše německé. Po spůsobě tom cizím knížata při dvoru svém chovali pěvce řečené joculatores, kteří by obveselovali je hudbou a zpěvem. Byli-li ještě ve XII. století pěvci těmi muži domácího rodu, jak svědčí zachovaná jména Dobřaty a Kojaty, pěvců knížat Vladislava II. a Soběslava II, již ku konci toho století připravena cesta do Čech

pěvcům německým. Stálými styky politickými s říší německou a svazky příbuzenskými s německými rody knížecími poslední Přemyslovci národu svému odcizili se již tolik, že ctiteli a štědrými ochránci stali se potulných pěvců německých. Při dvoře králů těchto nebylo místa pro pěvce národní, kteří by jako ruský slavík Bojan odkojeni byli Múzou prostonárodní, nýbrž pro pěvce cizí, jakými byli Raimar von Zwettern při dvoře krále Václava I., Suonenburg a Sigeher při dvoře Přemysla Otakara II. Příkladem králů řídila se též velmožná šlechta česká, na hradech svých štědře hostíc pěvce německé. Mladému p. Oldřichu z Risenburku, synu známého Borše Risenburského, na př. Oldřich z Eschenbachu věnoval poslední knihu své básně o Alexandru Velikém.“

Pozastavuje se tedy Vančura neprávem nad tím, že „v žádné z četných básní epických, jež přese všecku nepřízeň časů zachovaly se celkem nebo ve zlomcích, nikde nenalezneme ani nejmenší stopy nebo vlivu jinorodé epiky umělé dle vzorů domácích“ (349.). Ještě ani na počátku století XIX. čeští básníci nevšímali si vzorů domácích — písní prostonárodních —, nýbrž básnili toliko po příkladě vzorů cizích, a podobný úkaz máme také v *umělém* básnictví staročeském, vyvinuvším se na základě živlů *cizích*, kterými *živly domáci zcela byly odstrčeny a v zapomenutí uvedeny*. A že na př. Dalimil neví o Lumírovi, jest úplně týž úkaz, jako *Kosmas neví o obyvatelích v Čechách před Čechy sídlících*, i diví se Masaryk (Ath., 349.) také tomu zbytečně. Podobně z týchže příčin zbytečně pochyby pochybovačův i Vlček rozmnožil těmito slovy (354.): „Považme dále: od IX. do XIV. stol. kvetlo prý bohaté básnictví lyrickoepické, s tendencí vlasteneckou, látkami domácími, formou slovanskou, a ideálního, látkového nebo formového působení jeho v ostatní staročeské poésii nevidíme nikde, ohlasův jeho u vrstevníků sebe vlastenečtějších neslyšíme nikde.“

Mimo to Vlček (349. a 350.) vzhledem k tomu, že „Záboj, složený počátkem IX. věku, ústní tradicí a později i přepisy přecházel z pokolení na pokolení až do polovice st. XIV., kdy byl pojat do naší sbírky“, táže se: „Je-li možno, aby v různých fázích historických a všelikých změnách názoru a vkusu, aby u pěvců křesťanských, posluchačů křesťanských, přepisovačů křesťanských píseň — nehledíc ani k zevní poetické formě — byla zachovala po půltisíciletí pohanský ráz?“ — A odkud Vlček ví, že ti pěvci, posluchači a přepisovači byli všichni křesťanští? A odkud ví, že báseň ta pomněněna nebyla? I poznáváme, že otázka Vlčkova jest nemístna. Vždyť na př. básně Homérovy, i když již péčí Peisistratovou byly napsány, neučinily, přitrž tomu, aby také ještě potom měněny nebyly.

Podstatnější výtkou zdají se býti tato slova Vlčkova (350. a 351.): „Studiem přirovnávacím plodů těch dospíváme však závěru, že skladby RK. a RZ. nejsou básněny v dobách různých, nýbrž v době jedné: *všecky mají společný původ, pocházejíce od skladatele jednoho*. Fejfalík (Über die Königinhofer Handschrift, 22.—27.) a Vašek (Filologický důkaz, str 1.—13.) dokázali, že komposice i technika básnická, manýra i slovný materiál, motivy i tendence, přednosti i nedostatky jsou ve všech básních tytéž, že tudíž nemohou býti plodem nějaké *školy*, nýbrž jedné a téže *individuality*, ježto půl tisíciletí pozměňuje techniku básnickou i v literaturách mnohem

lépe chráněných před cizím působením, nežli byla literatura naše staročeská . . .“ Potom uvádí příklady toho.

Avšak i tato slova Vlčkova toliko *zdají se* býti výtkou podstatnější. *Mají* opravdu všecky básně *ty společný původ, pocházející od skladatele jednoho*, ale skladatelem tím nebyla jedna osoba, nýbrž — *národ* A jako vůbec písně prostonárodní jsou si více méně vespolek podobny a příbuzny, totéž jeví se nám v „Rukopisech“. Ovšem kdo „Rukopisy“ pokládá za plody *umělé*, nemůže si vlastnosti jejich přirozeně vysvětliti, ale tím nejsou vinny „Rukopisy“, nýbrž on, hledě na ně jinak, nežli hleděti měl. Ostatně i toho, že prostonárodní píseň plná tři století *pouhou tradicí* v lidu se udržela, přesvědčivý doklad Josef Jireček otiskl v „Musejníku“, roč. 1879., na str. 58. a 59., jakož i zase toho, že *mezi jednotlivými básněmi „Rukopisů“ jsou jak co do formy tak i co do obsahu rozmanité různosti, svědčící o tom, že básně ty nejsou básněny v době jedné, nýbrž v dobách různých, od osob různých*, doklady probral prof. K. Ninger v „Národních listech“ ze dne 23. června 1886. a ukončil článek svůj těmito slovy: „Ve formě ustoupila volnost pevným pravidlům. Více změn jest v obsahu. Básnictví vzalo počátek z domácí vzdělanosti a končí přijímáním vzdělanosti západoevropské; básnictví začalo oslavou hrdiny pohanského a končí oslavováním bojovníků a hrdin křesťanských; básnictví s úctou pohlíželo k domácím panovníkům a končí jich si nevšímáním; básnictví prvotné direktního zasahání v děje lidské bohům nepřikládalo a končí tím, že matka boží divy tvoří. Možno-li, aby básně, svědčící o tak pronikavých proměnách, složil člověk jeden? Nikoli. Naše básně samy se ubrání, nebo ony zjevně a zřejmě hlásají, že jsou pomníky kulturní práce několika století“. [10])

A protože „Rukopisy“ *nejsou* plody *umělými*, není také proč diviti se, že „přirovnáme-li RK. a RZ. k ostatní literatuře staročeské, stojí proti sobě jako tábor proti táboru“ (Ath. 352.), t. j., že *zcela* různí se od ostatního staročeského básnictví, které vzniklo na základě *zcela jiném*. Umělí básníci staročeští básnictví prostonárodního si nevšímali, a nevšímavost ta trvala až do druhé desítky století XIX. Básnictví prostonárodní žilo v Čechách i v století XV. až XVIII., což ovšem nikdo popírati se neosmělí, a přece, ač i jinak proti době před stoletím XV. okolnosti příznivější tomu byly, styk jeho nižádný nejeví se nám s básnictvím umělým. I jest úplně pochopitelno, že ani vzhledem k „Rukopisům“ nejeví se nám v písemnictví staročeském zápas mezi dvěma školami — domácí a cizí. Škola cizí opanovala vše dříve, než-li škola domácí se rozvinula. Jako písemnictví římské vzniklo na základě písemnictví řeckého, takž ani staročeské básnictví umělé nevyvinulo se na základě domácího básnictví prostonárodního. [11])

[10]) Že básně RKého nejsou složeny od jednoho člověka, toho doklady viz i v Květově „Aesthetickém rozboru“ na str. 4., 5, 6. a 39.

[11]) Vše toto řečeno jest úmyslně tak, aby námitkám Vančurovým a Vlčkovym ponechána byla platnost co největší. Nerůzním se na př. „Rukopisy“ tak „*zcela*“ od ostatního staročeského básnictví, jakž ukázal Jan M. Černý v „Legendě o svaté Kateřině“, a také na př. jakýsi zápas s živly cizími jeví se nám v „Jaroslavu“ a „Ludiši“ jakož i v Dalimilově kronice a pod. A také Fejfalík a Vašek *nedokázali* toho, o čem Vlček se zmiňuje, tak, jak soudí Vlček.

Tolik o článku Vančurově a Vlčkově.

Posléze budtež uvedeny zde ještě některé úryvky z článku Dra. J. B. Nováka „Na obranu nejstarších našich památek literárních“, otištěného v „Poutníku od Otavy“, roč. 1886., na str. 187.—190.:

„Zvláštní nadání českého národa pro zpěv a hudbu jest uznáno takořka u celého světa .... Takovýto ráz, taková povaha národní jest stálá; staletí jí nemění, a můžeme s určitostí souditi, že i staří Čechové takové vlohy ku zpěvu a hudbě měli. V té příčině se Čechové dají srovnati s Řeky starého věku, kteří taktéž svými písněmi a hudbou nad ostatní národy vynikali .... Nejnovější aesthetikové považují zase hudbu za první umění nad všechna ostatní povýšené, které bezprostředně vůli vyjadřuje a proto známkou *nejnadanějších* národů jest. S tímto hudebním nadáním souvisí u Čechů a Slovanů vůbec zvláštní vloha lehko se naučiti cizím řečem ....

K tomuto vzácnému nadání národa českého přistoupily od starodávna mohutné zevnější podněty, boje s cizáctvím .... I nemohlo ani jinak býti, než že v tom zpěvném, nadaném, cizáctvím mučeném národě, musila vykvésti píseň Královédvorského rukopisu v Hankově vydání „Záboj, Slavoj. Luděk“ nadepsaná, která takořka roste a dýše z ducha a srdce českého národa, a proto také tak úchvatně a blahodárně působila, když se ze staleté mrákoty probouzel. Jako u zpěvných Řeků, jimž trójská válka zevnější podnět dala, povstaly jednotlivé písně, které potom přízní osudu splynuly u veliké epické básně Iliadu a Odysseu: tak u zpěvných Čechů přirozeně musily povstati písně, k nimž boje s cizotou i domácí nesváry hojných podnětů dávaly. Zrovna tak to bylo u Rusů, u Srbů a jiných slovanských národů.

O hnutí husitském ať si každý soudí jak může, ale tolik musí připustiti každý, že český národ v těch dobách náramnou převahu svou dokázal naproti celému světu. Světové dějiny se tenkráte otáčely okolo českého národa. Spadla tato nad všechny ostatní národy vynikající vzdělanosť i náboženská, i mravní i vědecká i strategická, najednou s nebe, anebo ležíc v jádru národa musila se poznenáhla připravovati a vyvíjeti? — Aby mohl v národě povstati Žižka a Prokop Veliký, musil předcházeti Záboj, Slavoj. Jaroslav ze Sternberka, Vratislav atd., a než se pěla k povzbuzení a nadšení táborského vojska a na postrach nepřátel husitská: „Kdož jste boží bojovníci ....“, musil Záboj vyzývati písní ze srdce nejnižeji v boj pro bohy a pro národní mrav ....

Ze XIV. století máme neobyčejně vyvinutou a vytříbenou českou prózu, máme spisy Tomáše ze Štítného .... V každém národě se vyvinuje napřed poésie a potom teprve próza ... Když máme v XIV. století úplně vyvinutou českou prózu, musila v dřívějších stoletích v českém národě se vyvíjeti poésie, zvláště když zrovna k tomuto umění zvláštní nadání u starých Čechů se nacházelo. *Kdyby se ani jedna jediná báseň z té doby byla nám nedochovala, musili bychom přece tvrditi, že české básně v těch dobách býti musily.*

A tak jako francouzský astronom Leverrier v Paříži z poruchů Nebešťanky existenci oběžnice Neptuna vypočítal, výpočty své Dru. Gallovi do Berlína s udáním místa na nebi poslal, kde ji tento skutečně nalezl a světu objevil: tak také my, stojíce na stanovisku

sociologickém, literárně a kulturně historickém tvrditi můžeme, že *básně, jako je obsahuje Královédvorský a Zelenohorský rukopis musily existovati v českém národě před stoletím čtrnáctým, musilo jich býti více, jen hledejte v archivech a bibliotékách, a musíte ještě některé nalézti!* — Kéž by byla vášeň a přílišná horlivost lidská nezmařila naše výpočty!“ (Dokončení.)

Obyvatelé a návštěvníci těla lidského.

Napsal M. Marek.

(Pokračování.)

1.

Pojednavše v VII. čísle „Vlasti“ o tasemnicích všeobecně, seznámíme se nyní s některými druhy, které se u člověka vyskytují: jsou to zvláště:

Tasemnice dlouhočlenná vyskytuje se u nás nejčastěji. Hlavička její vyhíhá v malý rypáček, kolem něhož bývá asi 26 háčkův a za těmi čtyry přissavné desky. Mívá až 800 článkův a měří až dva metry. Nazývá se „dlouhočlennou“ proto, poněvadž její dospělé či zralé články jsou delší, než širší. Otvor roditelný jeví se po straně článku v podobě malého hrbolku. Rodidla samotna jeví rozvětvení řídké. Tato tasemnice vyskytuje se v našich krajinách u lidí nejčastěji. Již v obalu vaječném vězí malý zárodeček se 6 háčky. Tento se pak vyskytuje jako uher v mase vepřového dobytka, kterým opět nová násada tasemničí do našeho těla přichází.

Tasemnice bezbranná jest delší, širší a tlustší, než předešlá. Hlavička má podobu hlavičky špendlíkové, nemá háčků — jest bez věnečků — ale za to má čtyry silné přissavné desky. Měří až čtyry metry. Články jsou podobny článkům tasemnice dlouhočlenné, ale rodidla jsou hustěji rozvětvena. Uher této tasemnice vyskytuje se v mase dobytka hovězího a s tímto přichází do těla lidského. Tasemnice tato jest u nás vzácnějším hostem, než tasemnice dlouhočlenná.

Tasemnice jaterní žije nejčastěji ve střevě psa, ale její zárodky vyskytují se u člověka dosti často. Je v mnohém ohledu zajímavá. Hlavička má 30—40 háčkův a 4 přissavné desky a podobá se hlavičce tasemnice dlouhočlenné. Tělo však měří pouze 4 mm. a mívá pouze 3—4 články, z nichž poslední bývá právě tak veliký, jako celé ostatní tělo. Zárodky její netvoří pouze malých měchýřků, nýbrž boubele velikosti pěsti, až dětské hlavy. Tyto boubele vyplněny jsou čirou, někdy nahnědlou tekutinou bílkovitou. Na vnitřní stěně boubele umístěny jsou zárodky v podobě bílých uzlíčků. Zárodky mají úplnou podobu hlavičky dospělé tasemnice. Boubele s těmi zárodky vyskytují se nejčastěji na játrách a na slezině. Podaří-li se lékařům takový boubel zjistiti a je-li tento pro nástroj přístupným, nabodávají lékaři boubel ten a vypouštějí tekutinu, s níž se i mnoho zárodků odplaví. Často však boubel zjistiti nemožno a nebo jest tento nepřistupným. Někdy se provalí boubel do dutiny tělesní a následkem toho mohou vzniknouti považlivé záněty. Staly se i případy, že se

boubel provalil do cévy krevní a případ takový jest pro život člověka na nejvýš nebezpečným, ne-li osudným. Jindy boubel zesýrovatí. Nejčastěji vyskytuje se tasemnice jaterní a její boubele na Islandě a v severních krajinách, kde lidé mnoho psů chovají a s nimi v úzkém jsou styku. Než ani u nás nejsou právě vzácnými, což jest důkazem, že se psy svými rovněž mnohdy a bez potřeby do užšího styku přicházíme, než je radno — zvláště děti.

Škulovec široký jest pravým obrem mezi tasemnicemi. Měří 5—8 metrů a mívá až 3—4000 krátkých, širokých a silných článků. Hlavička má podobu hlavičky špendlíkové, jest opatřena háčky a 4 přísavné desky podobají se podlouhlým skulinám. Vajíčka jsou podlouhlá a jsou opatřena víčkem. Rodí-li se první zárodky již v článku zvířete, či teprve později, není známo. Víme, že první zárodky škulovce jsou opatřeny brvami a šestiháčky a že se zdržují ve vodách. Tyto zárodky dospívají pak v některém zvířeti, jehož neznáme, v uhra, uher pak ve štikách vyrůstá v jakousi prozatimní tasemnici, která pohlavně nedospívá a rozmnožovati se vajíčky nemůže. Pohlavně zralý a rozmnožování se schopný škulovec vyrůstá — v člověku. Nejčastěji vyskytuje se ve Švýcařích, Francii a severní Evropě; u nás je vzácným hostem.

Tasemnic, které žijí hlavně ve zvířatech, jest ještě velmi slušný počet, ale uváděti jich nebudeme, neboť k našemu pojednání nenáleží. Dosti na tom zlu, s nímž jest člověku samému činiti!

2. Motolice

jsou červi ploscí, nečlánkovaní, mající podobu listu jasmínového neb myrtového — zasluhují-li vůbec toho přirovnání. Na straně břišní mají 1—2 přísavné desky, některá mimo to i háčky. Mají ústa i jícen a střevo jejich, které končí slepě, t. j. nemá zevního otvoru, jest rozděleno ve dvé a pěkně rozvětveno. Jako tasemnice, tak i motolice nemají manželství; každá motolice sama o sobě jest oběmi manželskými polovičkami i rodinou. Vajíčka motolic mají podobu vejčitou a jsou opatřena víčkem. Zárodky prodělávají řadu proměn — jakási studia, která jsou velice zajímava, ale málo známa. Jisto jest, že zárodky motolic zdržují se ve vodách stojatých, v malých rybnících, loužích a bařinatých močálech. Jakmile se octne vajíčko, v němž je první zárodek, ve vodě, otevře se víčko vajíčka, zárodek vyklouzne a jsa opatřen brvami, rejdí ve vodě. Po nějakém čase — někteří myslí, když ho to rejdění omrzí, já zas myslím, když se mu to vůbec podaří — uchytí se některého vodního měkkýše a utvoří se z něho nažloutlý červík, který má na zadním konci těla dva vroubky. V tělní dutině tohoto červa počnou se nyní tvořiti zárodky nové, tak že dřívější červ po nějaké době jeví se jako měch, naplněný četnými zárodky (sporosysta). Tyto zárodky provrtávají po nějaké době svůj společný obal, vrací se do vody a hledají nového hostitele, u něhož by mohly počkati a nebo proměnu v motolici prodělati. To je nějaká škola! Tolik asi jest známo — a to jest ovšem velice málo. A není divu, že se ví málo o zárodcích, když se o motolicích samotných mnoho neví! Nejčastěji vyskytují se motolice v jatrách ovčích a sice v žlučovodech, kdež jim asi částky žluči jsou potravou. Po tak dlouhých přípravách na motolici — trochu žluče! Trpká potrava — ale chuť

jest chuť! O žluč samu se tu nejedná, neboť té má i tichá a trpělivá ovce dosti — ale jedná se o to, že motolice tělem svým ucpávají žlučovody, žluč nemůže volně odtékati, staví a městná se, mnohdy i do krve se zpět vrací a tím nejen jakosť krve, ale i činnosť jater a zažívání velice trpí. Mimo to působí motolice ve žlučovodech na jemnou sliznici jakožto tělesa cizí, spůsobují záněty. Bývá pak jich v žlučovodech jediných jater na sta! Je-li jich málo, bývají jednotlivě; je-li jich mnoho, leží jedna na druhé asi jako tašky na střeše. Zde snášejí ohromné množství vajíček, která se žlučí přicházejí do střev hostitele a s výkaly z těla jeho. Že právě pak ve vodách se zárodky rodí, vysvětlí si každý snadno, kdo si dobytka všiml při napájení neb plavení: jakmile strčí nohy do vody nebo do bahna, zdvihá ocas a vyprazdňuje střevo! — Při dalším pobytu motolice v žlučovodech jater pokryjí se vnitřní stěny žlučovodů tvrdou vrstvou vápenatou a žlučovody jsou pak jako vyasfaltovány, jako tunely, v nichž motolice líně se pohybují a žijí. Mačkáme-li taková játra, cítíme tvrdé pruhy, jako by v nich bylo kamení, ze žlučovodů vytéká pak špinavě hnědá — až černá žluč; řízneme-li pak do takových jater, skřípe to, jako bychom řízli do pytlíku naplněného štěrkem.

Než motolice nebyly nalezeny jen u ovec, ale i u hovězího dobytka, u koňů, koz, u vepřového dobytka a u — člověka. U hovězího dobytka vyskytují se motolice v některých krajinách a v některých letech častěji, než se za to má a u člověka v některých krajinách častěji, než na pytevním stole bylo pozorováno. V letech vlhkých vyskytují se motolice u dobytka vůbec častěji, než v suchých. V některých vodnatých krajinách jižních Čech lze motolice, jak jsem se mnohokrát přesvědčil, velmi často u dobytka nalézti. Lid si toho nevšímá, poněvadž buď motolic nezná a nebo je za tak nepatrny považuje, že jim nijaké zhoubné důležitosti nepřičítá. Budiž uveden skutečný případ jako doklad toho.

V mnohých vesnicích jest prastarým obyčejem, že sousedé veškeré maso dobytčete, jež některý hospodář na kvap zabiti musel, anebo o něž přišel a jehož maso za jedlé uznáno, odkoupí, aby měl neštěstím postížený soudruh aspoň nějakou náhradu. Zajisté chvalitebný to obyčej! Než při tom dějí se často různé neplechy, jichž nijak schvalovati nemůžeme. „Zdravotní komise“, jež rozhoduje, je-li maso jedlé čili nic, buď ničemu nerozumí a nebo, aby spolusousedu neublížila, vše za jedlé uzná. Ať se stará o svůj žaludek každý sám! Naskytl jsem se jednou k tomu, když sedláci rozbírali maso mladého volka, jejž musel jeden z nich zabiti. Vyzvali mne, abych jim pověděl, proč volek „stonal“ a je-li maso jedlé. Hospodář vykládal, že volek začal asi před čtvrt rokem pozbývati chuti k žrádlu, býval smuten a spadával se; nekašlal, nejevil na sobě ničeho zvláště nápadného — až konečně v posledních dnech přestal žráti a velmi často uléhal. Na mase, na plících, na slezině neshledal jsem ničeho závadného. Byl jsem v rozpacích. Tu jsem si vzpomněl na játra. Byla položena stranou. Jakmile jsem játra uviděl, poznal jsem, že se tu jednalo o motolice. A sedláci? Ti se mi vysmáli, nechtějíce tomu nijak uvěřiti, že to malé zvířátko by mohlo volku ublížiti! Tázal jsem se, co hodlají s těmi jatrami učiniti. „Nu, pravil ma-

jitel, dáme je někomu — však on je někdo sní!“ Dostal jsem je darem. Když jsem pak žlučovody hlavní otevřel, nalezl jsem ke stu motolic! Maličkých vajíček tu bylo ovšem na tisíce. A z toho by si byl někdo udělal — hostinu! (Pokračování.)

Z Národního divadla.

Třiaktová „Rabínská moudrost“ Jarosl. Vrchlického jest sice práce pozoruhodná, ale v příčině dramatické nevyniká tou měrou, aby se delší dobu na repertoiru udržela, neb aby v literatuře zvláštní místo zaujímala. Ať již soudí o Vrchlickém kdo chce jakkoli, jisto jest, že jest básníkem prvého stupně, vládne dikcí nádhernou a formou stkvělou, a i dramata jeho spíše jako epa čtou a poslouchají se. Děj „Rabínské moudrosti“ jest dosti chudý. Učený rabbi Jehuda Löv ben Bezalel má v příbytku svém tajnou komoru, o níž po Praze kolovaly divné pověsti. Kvetlo tehdy umění alchymistické, kýž div, že i rabbinu připisovali, že dělá zlato v tajné komoře, kamž mimo něho a jeho famula nikdo nesměl. Prohnaný komorník Rudolfa II., Filip Lang z Langenfelsu, uloupí Štěpánu Chanovskému milenku, aby jí zneuctil a pase po krásné Reše, manželce mistra Davida z Brusselu, zlatníka a klenotníka, jenž ke dvoru Rudolfovu za obchodem cestuje. Rabbi Löv náhodou — jak praví sám, „jde z návštěvy od vzácného svého přítele Kepplera a vidí shon lidí na břehu vltavském. Co se děje? Jakás dívka skočila do řeky, z vozu ukrytého se vydrala a přehoupla skokem mostu zabrádlí“ Toť byla milenka Chanovského, Veronika. Tu ukryje do tajné své komory zároveň s Rechou, manželkou Davidovou a dvorním malířem Bartoloměem Sprangerem. David, dovídaje se, že Recha uzamčena jest se Sprangerem v jedné jizbě, divoce žárlí (což jest scena poněkud zdlouhavá), a sám Lang se žoldnéři dobývá se již do komory, když v té chvíli rozhodné přicházejí jej pro četné šmejdy zatknout.

Rabbi vysvobodí z tajné komory Veroniku, již vrátí neposkvrněnou Chanovskému, Rechu Davidovi, a Sprangera, a zároveň vyzradí tajemství tajné komory všem slovy těmito: „Je to trochu podivínská hračka, ve všem plod naší tajemstvím se obklopující doby. Našel jsem to zařízení hned, když z Poznaně za rabbiho sem povolán do tohoto domu jsem se přistěhoval. Nechtěl jsem bourati dílo předků a časem hodila se ta hračka k leccemus. Je to zcela jednoduchá věc. Vnitřek prostoru na čtyři části rozdělen, točí se na hřídeli i s podlahou a vždy podle stisknutí jednoho knoflíku jedna část celku samostatná a pevně ohraničená, jak jste právě viděli, se objeví.“

Tak stalo se, že tři lidi hostila tajemná komnata, aniž věděl jeden o druhém. Toť celý děj novinky Vrchlického. V tom ovšem nebylo by lze hledati „moudrost“ rabínovu, v této eskamotáži, jako spíše, jak praveno již předešle, v pěkné dikci, jíž autor zvláště rabina obmyslil. Jinak jsou ve veselohře i místa dosti kluzká, ač sporádicky, čemuž jsme již u autora „Rabínské moudrosti“ dávno uvykli. Herci hráli velmi pečlivě. —

Letní sésona pokračuje s obvyklými svými hrami pohostinskými. Po Mierzwińském vystoupila paní Terezie Arklová, primadona opery varšavské, hrdinný soprán, jež byla do svazku nár. divadla přijata, a hned po ní Italka paní Repetto Trisolini, zpěvačka dobrá, jakýchž jsme v Praze již celou řadu slyšeli. Zcela rozumné bylo tenkráte, že správa div. nezvyšila ceu při tomto hosti, jak stalo se téměř již pravidlem, jakmile se cizí jméno na divadelním návěstí objevilo.

Rus Agreněv Slavjanskij zanechal památku po sobě: dle způsobu ruských těchto pěvců komponoval náš Bendl „Trojlístek písní", jež způsobem Agreněva a jeho sborů zpíval Leop. Stropnický a operní sbor našeho divadla již několikráte. Jest to „V čornym lese" (slezská), „Anička" (moravská) a „Kominíček" (česká.) V příčině hudební jest to skladba veliké ceny; jen bychom si přáli, aby pěvci byli sestaveni ve skupení malebnějším. Není divu, že každý, kdo viděl ruský sbor, porovnává: kroje naše nejsou ovšem tak pestré, ale pozadí skupení bylo velmi chudé a kusé. Jest to ovšem výtka toliko formální, již snadno lze napraviti.

Do naší původnosti dere se nám ustavičně účin francouzský. Není to ovšem žádný div. Svého času snažila se správa divadelní co nejvíce, kde jen možno bylo, uloviti i sebe chatrnější komedii, jen když přicházela od Sekvany. Tím stalo se, že mladá generace spisovatelská odkojena jest mlékem francouzským. Tak tomu jest u Pinkasova „Nerovného manželství" i u nejnovější „Bouře v zátiší", jež jest drama trojaktové od Fr. Rutha „Bouře v zátiší" připomíná celou fakturou a dojmem francouzské komedie. Nestačí napsati jména Šebek, Květenský, Hovorka atd., aby stalo se již drama českým. K dramatu ze života specificky českého ovšem mnoho nám dosud schází. Nemáme k tomu poměrů, jsme zúženi místem i společenskými, politickými a jinými poměry.

Salonu českého též nemáme: proto, chtěl-li by autor napsati drama ze života ryze českého, bylo by se mu uchýliti na venkov, do zátiší luk, hájů, polí a vesnických zahrad. Jsme převahou národ rolnický, a na vesnicích našich jsou osoby typické, velice zajímavé, tam odehrávají se komedie a dramata tytýž velmi zajímavá, tam panují na mnoze poměry zvláštní: selská pýcha, nucené sňatky, nepřátelství jednotlivých rodů ode dávna, napjatost mezi chaloupkami a statky, chtivost soudů a svárů, vyssávání židovské, zvláštní poměry na výměncích atd. — ovšem zase sceny idyllické a krásné — a myslím, že by takové drama z české vesnice velmi působilo. Dosud ovšem nemáme dramatu podobného. Páni spisovatelé buď neznají života na našich vesnicích, buď považují látku podobnou za nezpůsobilou, a raději přečtou celé řady francouzských „vzorů", z nichž si „znalost" života osvojí. O látku nebylo by žádné nouze. I povrchní pozorovatel, chtěl-li by jen poněkud idealisovati, našel by figury k dramatickému spracovaní přímo stvořené.

Poslyšme děj novinky Ruthovy. Továrník Šebek jest na letním bytu se svou druhou ženou Valerií a s provdanou dcerou svou Kamilou Benešovou. Valerie milovala kdysi Radolfa Květenského, a ten objeví se v témž místě. Ujednají si s Valerií, že se večer v pavilóně zahrady spolu rozloučí. Manžel Kamily Emil odjíždí za cestou obchodní, a Kamila dověděvši se z knížky o jakémsi dostaveníčku, má v podezření svého muže Emila, a spolčí se s bratrem Květenského, Arnoštem se dostaveníčko překazí.

Dostaveníčko vskutku překazí, vše se sběhne, i továrník Šebek, Kamilla pozná svou matku, jež uprchne — prozradí však ji choti náramek, jejž v pavilonu ztratila. Arnošt Květenský vinu bere na sebe, ale učitel Hovorka prozrazuje pravého vinníka, jenž se též přiznává. Emil mezitím vrací se z města. Šebek zapuzuje ženu, načež ona vrhá se do rybníku, odkudž ji zdánlivě mrtvou vytáhnou. Rudolfa posýlá Emil do Londýna, načež obecným odpuštěním drama končí. Děj ovšem není i v Čechách nemožný, ale celá stavba kusu, efektní jeho ornamentika, líčení povah jest po způsobu francouzském. — Ruth má rozhodné nadání, bude jemu i věci na prospěch, bude-li původnějším, českým.

Mellesville a Duveyrier napsali již hodně dávno vaudevill „La meunière de Narly", z něhož neznámý jakýs autor „spáchal" libreto, jež nazval „Spanilá mlynářka", hudbu složil J. Klička Premiéra tato dávána dne 10. června. Děj

nad míru jednoduchý (nevěrný manžel dvoří se nadarmo spanilé mlynářce Růženě, jež vezme si svého stárka Jeníka) provodil nadaný J. Klička zdařilou hudbou melodickou. Ouvertura zdá se býti příliš širokou k ději tak uzounkému. Jest naděje, že Klička napíše něco dokonalého, dostane-li libreto odpovídající jeho talentu, jež by ho k tvoření nadchnouti mohlo.

Pětiaktová romantická opera „Ruslan a Ludmila“ od Glinky dostala se poprve do Národního divadla dne 20. června. Jest to báchorka děje dosti obyčejného. Černomor, kouzelník, unáší Ruslanovi nevěstu jeho Ludmilu. Ruslan spolu s Ratmírem, jehož Gorislava též jest zakleta, prochází daleké kraje, až osvobodí zajaté. Celek této opery u nás z prozatímního divadla dosti znám, činil dojem velice nestejný. Partie Ludmily a Gorislavy měly býti svěřeny slečně Sittově a Panznerově, též Farlaf nesvědčil panu Čechovi. Dovede-li správa divadelní, běží-li často o nepatrnou francouzskou kluzkou komedii, opatřiti si náležité kostumy přímo z Paříže, jest nám s podivením, proč tentokráte neobrátila se do Petrohradu k div. carskému! Některé kostumy byly přímo směšné. Jinak přijalo obecenstvo Glinkovu operu s patrným dojmem, neb hudba Glinkova jest vskutku krásná a originelní.

Z původních her starších viděli jsme „Probuzence“ (pátá hra z konkursu Náprstkova) s pí. Bittnerovou jako Lídou. Mnoho psalo a píše se o M. Pospíšilové — nám po soukromém životě jejím ničeho není, leč tolik lze upřímně konstatovati, že ztráty její želíme Její Lidu v Probuzencích nikdo nenahradí, jakž vůbec obor Pospíšilové u nás po jejím odchodu jest neobsazen, byť oficielní kritika divadelní psala jakkoliv. Nestálý a přelétavý pták — Julie Šamberková — odlétá do Berlína, když jsme jí zde vzdali nadšený hold a jací my již jsme, vzdáme jí jej zase, až se stane někde nemožnou a z „vlastenectví“, „lásky k domácímu umění“ se nám zpět zase vrátí. Nebude ovšem scházeti na článcích plných panegyriky a byzantinismu. Jest to vůbec divné s naší kritikou divadelní. Host, než ústa otevřel, zasypán bývá chvalou a reklamou, dramatická práce, než se vypraví na prkna, chválena jest každodenně v stálé rubrice, divadelní kancelář dává žurnálům zprávy oficielní a teprve když host odejel a „novinka“ dává se po šesté, po osmé, vychází na jevo, že to vlastně nebylo tak stkvělé, že zde onde to bylo i dosti slabé atd. atd. Tak se obecenstvu hází písek do očí. Měli jsme velmi dobrého člena, sl. Rottovu; pokud byla u divadla, zanedbávali ji a talent její, dávajíce jí úlohy nejpodřízenější: a když vystoupila naposledy, aby to „táhlo“, psalo se, že „naše výtečná síla“ loučí se s divadlem, že obecenstvo zajisté dokáže, kterak dovede si vážiti svých miláčků a umělkyň atd. — „dům“ se naplnil — a o to konečně šlo ctěnému řiditelství. Máme-li sílu takovou, seznamujme ji s obecenstvem v úlohách jí náležících dříve, než až večer poslední. Sl. Rottova mohla býti lépe zaměstnána.

Zákulisní intriky jsou věcí známou u každého divadla, nám po nich celkem ničeho není, ale pokud účiny jejich přenášejí se i na jeviště a rozhodují o obsazování úloh, zasloužily by i veřejného odhalení, neboť poškozují umění i vkus obecenstva. Několik odhalení těch bylo by tak zajímavých, že by nimbus „chrámu“ umění velmi zbledl a osobní nízké vášně by objevily se tu místo leského pozlátka „vlastenectví“, „národnosti“, „umění“ a jiných papírových frasí.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Dědictví Maličkých
a jeho význam v naší literatuře pro mládež.

Uvažuje Václav Špaček.

(Dokončení.)

Povídky V. Pakosty „Matčin mazlíček“ dostalo se údům „Dědictví“ jako podílu na r. 1882. (č. 26.) V povídce té vylíčil spisovatel, co může zaviniti u dětí nerozumná láska rodičů. Dítě, jehož poklesky matka omlouvá a před lidmi na ně si stěžujícími je hájí, stává se nezvedeným a lenivým, poněvadž ho matka k užitečnému zaměstnání nepřidržuje. Sotva odrostl, přichytil se zlých společníkův a vymýšlí, jak by mohl žíti pohodlně a zbaven dozoru lidí. Dopustiv se násilí na nevinném mladíku, prchne z domova a stane se podloudníkem. Byv se soudruhy dopaden od strážníků jest poraněn, a dostane se do nemocnice a pak do žaláře. Z nemocnice vyšel jako mrzák na těle, ale v duši polepšen. Přičiněním duchovního obrátil se na dobrou cestu, poznav svůj posavadní hříšný život. Tato výstražná a zajímavě psaná povídka hodí se velmi dobře odrůstající mládeži a dospělým.

Podíl na r. 1883. obsahuje dvě povídky. První povídku „Slepý Antonín“ sepsal uč. J. Tykač. Je to povídka velmi krásná, vypravující o příbězích slepce od doby jeho nejútlejšího mládí. Vylíčení duševního stavu ubožáka provedl spisovatel mistrně. Kromě toho jeví se slepec v povídce jako vzor člověka odevzdaného do vůle boží Ani hrozná zpráva, že nikdy zraku nenabude, nedovede zviklati jeho důvěru v Boha. Povídka tato, jíž dostalo se zvláštní pochvaly soudců, hodí se velmi dobře mládeži i dospělým. O druhé povídce „Dva dráteníci“ od pisatele tohoto článku pronesla se „Česká Škola“ na str. 64. r. 1883. takto: „Je psána z části roztomilým nářečím slovenským, vypravuje o příbězích dvou dráteníků a poučuje čtenáře, jak poctivost jest vyznamenána a hřích trestán. Malí čtenářové čtením této prostinké povídky a zvláštní řečí, jíž slyší velmi často mluviti dráteníky, mile budou pobaveni a poučeni; zvláště bude se jim líbiti hodný Janko, který po mnohých příhodách, zachrániv život synu pana Lipnického, jest přijat od něho za vlastního. Když byl oblečen v nový, neobvyklý šat, zvolal švarný Slovák: „Teď ma ani moj otec, ani mát nepoznajú!“ Byl šťastným, dobře se učil potom ve školách, a stal se z něho zámožný a vážený člověk. Spisovatel opětně dokázal, jak výborným a obratným je vypravovatelem. „Dědictví Maličkých“ dvěma těmito povídkami získalo si zásluhy o vzdělání a pobavení naší milé mládeže.“

Roku 1884. slavilo „Dědictví Maličkých“ 25 leté jubileum svého založení. Na tento rok napsal slovutný spisovatel Fr. Pravda jubilejní povídku „Dědictví maličkých v Bohdalově.“ Spisovatel zajisté dosáhl krásnou povídkou, čeho docíliti chtěl: povzbuditi čtenáře k bohumilým činům a vzbuditi zároveň lásku k „Dědictví Maličkých“ a ukázati jeho důležitost. Líčíť způsobem zajímavým, jaký ruch způsobila mezi mládeží malé vesničky zpráva o nově založeném „Dědictví“, a když právě v tu dobu dopraveni byli do vsi dva sirotci, domnívaly se dítky, že to jest očekávané „Dědictví.“ Ovšem se jim pak vysvětlilo, že byly na omylu, ale ony přece sirotky za své „dědictví“ pokladaly a je všemožně podporovaly. Dále vylíčil spisovatel rozkvět obce, o nějž se přičinili nejvíce údové „Dědictví.“ Na památku založení „Dědictví Maličkých“ vystavěli šlechetní občané obecní dům pro chudé nemocné a věkem sešlé osoby, kterýž nazvali „Dědictvím Maličkých v Bohdalově.“ Tato krásná povídka získala „Dědictví“ hojně příznivcův. Úprava její je v pravdě slavnostní.

Dosti by byla Správa „Dědictví Maličkých“ vykonala již tím, kdyby byla pouze vydala množství dobrých knih v době, kdy se ještě pramálo četlo; neboť rozšířiti množství dobrých knih obsahu náboženského, vlasteneckého a vůbec ušlechtile zábavného a poučného mezi lidem, který čtení namnoze za zbytečné pokládal, to již něco znamená. Avšak její zásluha jeví se nám býti mnohem větší, považíme-li, že množství knih nově vydaných za lacinný peníz (většinou po 10 kr.) vyprodala — a nejen to: že množství dobrých knih úplně zdarma darovala tam, kde by jich nebyli mohli koupiti. Ve prospěch povodní poškozených v okolí Berouna r. 1872. darovalo „Dědictví“ **1000** knížek. Do konce m. října roku 1884 rozdáno knih neméně než **5000** školám, obcím, nemocnicím, trestnicím, sirot-

čincům a strážnictvu na drahách. A poněvadž během jubilejního roku knihy stále byly darovány, dosáhl počet darovaných knih do m. září r. 1885. výše **20.000**. Něco podobného nevykonal žádný český ústav, žádný český spolek! „Dědictví“ mělo v měs. září r. 1885. 37.645 údů, 142 zakladatele, 333 opatrovníky a 449 odběratelů knih, úhrnem 38.569 účastníků. Z Ameriky zapsány jsou do „Dědictví“ české školní a farní knihovny v Jova City, v St. Luis, v Chicago, ve Spilleville, v Soloně a v Nové Praze. Vklady za ně darovaly většinou školní dítky v Čechách dobrovolnými sbírkami.

Veškerý příjem „Dědictví Mal.“ činil do konce r. 1884. 147.609 zl., výdaje 108 977 zl., tak že jmění obnášelo 38.632 zl. Jmění ústavu toho stále vzrůstá, rozmnožováno jsouc většími i menšími příspěvky. Zde stůjtež jména zakladatelů, kteří darovali obnos 50 zl. i více:

J. V. císařovna Alžběta 200 zl., † J. V. císařovna Marie Anna 100 zl., J. c. k. V. korunní princ Rudolf 50 zl, † Karel B. Hanl, biskup královéhradecký, první protektor „D. M.“ 1000 zl., † Jan N. Stárek, čestný kanovník v Hradci Králové 600 zl., † Jan Jančura, farář na odpočinku v Hořicích 315 a 160 zl., † Anna hrab. Harrachová 200 zl., † Ehrenberger Josef, kanovník na Vyšehradě 150 zl., † Fr. K. Prucha, světící biskup v Praze 100 zl, Dominik Filip, c. kr. dv. kaplan na odpočinku 80 zl., Svatováclavská záložna v Praze 60 zl., kníže Vincenc K. Auersperg, Collinová Terezie z Hradce Králové a hr. Em. Pötting, probošt v Olomouci, po 50 zl. — O rozšíření „Dědictví“ dobyl si největších zásluh Šebestian Kubínek na Moravě, který již do dne 1. m. listopadu r. 1860. odvedl „Dědictví“ 1013 zl. a ohlásil 111 údů. V m. květnu roku následujícího zaslal najednou 666 zl. Horlivost jeho byla veliká, avšak mnozí zůstali mu dlužni a tak stalo se, že po jeho smrti r. 1883. zůstal po něm nedobytný dluh 1091 zl. „Považíme-li však“, píše o něm zakladatel „Dědictví“, „že k rozšíření „Dědictví Mal.“ velice přispěl bez hmotné odměny, netřeba litovati té ztráty.“ Ze 135 zakladatelů (v m. únoru 1885.) jest 95 kněží, 12 osob ze stavu občanského, 11 učitelův a profesorův, ostatní z různých stavů. Již r. 1860. bylo zapotřebí ustanoviti zvláštního úředníka pro korrespondenci a expedici a ustanoven byl p. J. Santrůček, bývalý c. k. důstojník a adjutant, který podnes úřad svůj s obzvláštní horlivostí zastává.

Největší zásluhu však o rozkvět „Dědictví Maličkých“ má zakladatel jeho Jos. A. Šrůtek, strážný kanovník a kons. rada v Hradci Králové. On nelekal se obtížných prací, jichž založení „Dědictví“ vyžadovalo a jest posud jeho duší, jsa horlivým redaktorem a pořadatelem jeho. Jakkoliv on jako zakladatel, v němž myšlénka na založení „Dědictví“ vznikla a jeho vytrvalostí a pílí provedena byla, mohl právem učiniti vždy dle svého rozumu, přec ustoupil vždy návrhům jiným, jen když mohl očekávati, že dostane se „Dědictví“ jím řízenému za ústupek ten nějakého daru a nějakých výhod. Jenom kde předvídal, že by „Dědictví“ obmýšleným plánem jiných zkázu vzalo, nepovolil. Raděno mu, ano naléháno naň, aby vklady dítek zvýšil ze 2 zl. na 3 a vklady spolkův a knihoven ze 5 zl. na 6 zl., k čemuž on však nesvolil — zajisté ku prospěchu „Dědictví“. Vytýkána mu tedy odvážlivost a pochybováno o zdaru. Avšak neunavná snaha jeho se zdarem úplným se potkala. Bohužel, že oddělení německé daleko tak neprospívá jako české — ale to právě nebyla myšlénka Šrůtkova, aby spolek i německé knihy vydával. Velice napomáhal k šíření „Děd.“ časopis „Školník“, jím vydávaný, přinášeje v každém čísle zprávy obšírné.

Zasloužilému zakladateli dostalo se také uznání z různých stran. Dne 15. m. září r. 1862. děkovala J. V. císařovna Alžběta za blahopřání „Dědictví Mal.“ podotýkajíc, že béře na zdaru jeho působení nejvřelejší účastenství. — Když r. 1866. zavítal J. V. císař do Hradce Králové, nařídil, aby mu byl představen Šrůtek, jemuž projevil potěšení, že „Dědictví Mal.“ za doby tak krátké znamenitě prospělo a ujistil jej svou přízní. — R. 1867. bylo „Dědictví“ na pařížské výstavě vyznamenáno diplomem jako účastí na zlaté medalii, předmětům rakouským udělené. — Když r. 1870. světící biskup Prucha podal papeži Piu IX. zprávu o rozkvětu „Dědictví Mal.“, odpověděl nejvyšší pastýř církevní, že blahořečí diecési, v níž tak prospěšný podnik pro blaho katolické mládeže byl založen. Mnohostranného uznání dostalo se zakladateli „Dědictví“ při jubilejní slavnosti dne 20. m. dubna r. 1884. Po slavných službách Božích vykonal se slavnostním způsobem zápis arcivévodkyně Alžběty, při čemž ndp. biskup královéhradecký poukázal na význam slavnosti a vylíčil působení „Dědictví Mal.“ Přípis zakladateli „Dědictví“ od nejvyššího hofmistra J. V. korunního prince zaslaný zní takto:

„Jeho Důstojnosti panu kanovníku strážnému a biskup. konsist. radovi, zakladateli „Dědictví Mal.“ v Hradci Králové. Jeho cís. a kr. Výsost nejjasnější

korunní princ ráčil s uspokojením slyšeti o svrchovaně výtečném působení Vaší Důstojnosti zřízeného Dědictví a nejmilostivěji dovoliti, aby její cís. kr. Výsost nejjasnější paní arcivévodkyně Alžběta o památném dnu 25letého trvání tohoto ústavu za spoluúda D. M. zapsána byla. Zároveň ráčila Jeho cís. Výsost do pokladny k šíření skutečně dobrých spisů pro mládež 50 zl. darovati, jež Vaší Důstojnosti odevzdávám, žádaje, aby ku zdejšímu súčtování potřebná stvrzenka na sekretariat Jeho cís. Výsosti zaslána byla

Ve Vídni, dne 25. ledna 1884. Bombelles v. r.“

Ku slavnosti došlo z různých stran množství telegramů, svědčících většinou zakladateli.

Avšak s jedné strany se zasloužilému pracovníku uznání nedostalo. Česká veřejnost, české časopisectvo, které s velkou chvalořečí uvítá každý dar několika knih k dobrému účelu, nevědělo posud o „Dědictví Mal.“, které rozdalo knih na tisíce, a neví posud o Šrůtkovi. Ovšem, kdo tiché záslužné práci se věnuje a sám se nevynáší, na toho nebývá tak brzy vzpomenuto.

Teprve v novější době uveřejněna byla podobizna jeho a stručný životopis v „Humoristických listech“ a ve „Světozoru“. Doufejme, že jeho píle a vytrvalost v dobré práci brzy bude uznána všeobecně a tyto řádky též poněkud k tomu přispějí.

V nejnovější době, když ministerským nařízením uloženo správcům škol prohlédnouti veškeré knihy školních knihoven, věnována pozornost i „Dědictví Mal.“ a vyloučen ze školních knihoven opět jeden svazek český a jeden německý. To svedlo mnohého k mylné domněnce, jakoby snad všecky svazky „Dědictví“, poněvadž tímto nápisem označeny jsou, z knihoven byly vyloučeny. Každého, kdo jen poněkud literatury pro mládež si všímá, překvapí neznalost, jakou projevují i kruhy, jimž na té věci především záležeti má. Tak čteme v úředním listě jedné c. k. okresní školní rady tučný nápis: „Knihy „Hereditaet der Kleinen“, vydávané v Hradci Král“ a věru podivíme se, čtouce dále, že vynesením ministerským vyloučena jest — jedna kniha této sbírky z knihoven školních. Ovšem, učitel svědomitý, jemuž na zdaru knihovny záleží, nedá se tím svésti a spisů dobrých z knihovny neodstraní. Ostatně netřeba se báti, že by takovými zmatky „Dědictví“ trpělo. Naopak, stálým tím upozorňováním vešlo „Dědictví ve známost i tam, kde dříve nebylo si ho všímáno. Tak v poslední době zapsáno nově asi 50 údů německých, kde právě „Dědictví“ nejméně bylo rozšířeno.

Kruhový diagram roku občanského a církevního. — Sestavil Václav Ron, katecheta měšťanských škol turnovských. Tiskem A. L. Koppe na Smíchově. Nákladem vlastním. — Vydání pro Čechy.

Názorných pomůcek k vyučování náboženskému máme u nás až dosud velice po skrovnu; proto vítáme s radostí nelíčenou každý platný příspěvek druhu tohoto, byť byl sebe menší. S radostí dvojnásobnou vítáme však pomůcku, jakou podává žákům i katechetům (a tu myslíme i na nižší třídy gymnasií a reálek) p. Václav Ron svým „kruhovým diagramem roku občanského a církevního.“ Jet to rozkošný kalendář liturgický a řekněme přímo: vkusně provedená, přehledná mapa roku církevního i občanského, na níž jsou vyznačeny s přesností vzornou všechny neděle celého roku s krátkým obsahem připadajících na ně evangelijních perikop, všecky svátky a všecky slavnosti, ať si stálé, ať si pohyblivé, jakož i všecky oktávy svátků ve příslušných každému svátku a každé době barvách liturgických, všechny měsíce s udáním počtu jednotlivých dnů, jakož i s udáním dvou památek svatých na každý den; mimo to jest ještě vedle každého dne položeno číslo řadové naznačující, kolikátým jest ten který den měsíce v postupu roku.

Uprostřed obrazce, pro nějž zvolena jest velice šťastně forma kruhová, stojí významný obraz Kristův, kolem něhož se vine deset koncentrických pasů kruhových s obvodem vždy větším (poslední a největší má v obvodu 2 1/5 metru), čímž získáno s dostatek místa nejen k velice přehlednému naznačení všech památek roku církevního, jehož tři hlavní doby (vánoční, velikonoční a svatodušní) rozděleny jsou třemi radii vybíhajícími od obrazu Kristova v středu a protínajícími kruhové pasy prostřední, nýbrž i k vyznačení všech jednotlivých dnů v celém roce (v kruhovém pásu nejširším tvořícím okraj) písmem dosti velkým a barvami pěknými, což vše provedeno tak, že rok občanský, ač se rozeznává od roku církevního,

přec není od něho odtržen, nýbrž má s ním jeden jediný střed a tvoří s ním harmonický celek.

Před „liturgickým kalendářem“ páně Sedlákovým má „Diagram“ Ronův tu velikou přednost, že jest pro svou formu kruhovou velice přehledný, že k označování dnů, měsíců, ročních počasí není užito barev, že barvy liturgické u všech slavností a svátků přesně jsou provedeny, že svátky a památky pohyblivé nejsou pomíchány se svátky stálými, nýbrž vyznačeny pro lepší přehled ve zvláštním pasu kruhovém atd.

Doufáme, že si tento „Diagram“, jenž i zevnější úpravou značně vyniká a k němuž připojen jest ve zvláštní brožurce krátký „Postupný výklad“, brzy získá přístup do každé školy, v níž se vyučuje liturgice. Chyb a nedopatření jsme neshledali pražádných. Jeť to patrně dozralé ovoce práce víceleté.

Fr. Pohunek.

Zlatá bible, to jest **Písmo svaté,** illustrované od nejslavnějších mistrů všech uměleckých dob. Nový zákon.

Dosud vydáno 14 sešitů a to 1. a 2. seš. nákladem Otty Čermáka v Praze; vydávání dalších sešitů obstarávají Dr. Klement Borový, metrop. kanovník, Jan Drozd, professor a Jos. Kyselka, professor, nákladem sv. Václavské záložny v Praze.

Ač již z prvého sešitu a prospektu v témž uvedeného dalo se souditi, že dílem tímto má býti zjednáu literatuře české drahocenný poklad, přece zdrželi jsme se dosud posudku, abychom, poznavše větší část díla, svůj skromný úsudek, ale zároveň i velikou radost nad obohacením písemnictví českého vůbec a náboženského zvláště, podali. Již vnější strana lahodí oku a nádherná, všech pokroků umění novodobého dbající úprava typografická vyhovuje i nejpřísnějším požadavkům vytříbeného vkusu a důstojně řadí se k nejdražším stkvostům literatur cizích. Však daleko ještě větší ceny jest obsah. V každém sešitu vloženy jsou dvě světlotiskové kopie nejvzácnějších biblických obrazův od největších velikánů v oboru umění malířského.

Připomenutí jen některých jmen arcimistrů, jejichž kopie v 14 sešitech dosud vydaných se nalézají, jako: Raphaela, Rubense, Pavla Veronského, Coreggia, dostačí k ubezpečení, že vydavatelé postarali se o to, aby „Zlatou bibli“ opatřili illustracemi, které jsou nezdárnějším výplodem všech uměleckých dob a tak souborem podávají díla veleduchů, již z Písma sv látku k umění svému čerpali a naleznuvše zde nejen látku ale i nadšení, kteréž jen vznešenost boží v slovích evangelistů se jevící vzbuditi může, vytvořili díla, kterýmiž se stali nesmrtelnými v dějinách umění.

Světlotiskové kopie jsou velmi přesně provedeny a repraesentují tudíž důstojně originaly a budou zajisté vítány každému, jak těm, kteří dosud neměli nikdy příležitosti poznati původní obrazy, tak v stejné míře i těm, kteří již poznali některé a mají sice celkový dojem v trvalé paměti, pohledem však na věrné kopie podrobnosti v představě o originalu znova v sobě oživí.

V sešitech dosud vydaných nalézají se obrazy: od Raphaela pět a to: „Proměnění Páně,“ „Pasiž beránky mé,“ „Utracení dítek Betlémských,“ „Smrt Ananiášova“ a „Pavel a Barnabáš v Lystře“; od Coreggia dva: „Narození Páně“ a „Ježíš na hoře Olivetské“; od Rubense dva: „Příchod sv. tří králů“ a „Navštívení Panny Marie u Alžběty“; od Pavla Veronského dva: „Svatba v Káně“ a „Ježíš kříž nesoucí“; od Quido Reniho: „Hlava Jana Křitele;“ od Rembrandta dva: „Kristus a učenníci v Emausích“ a „Milosrdný Samaritán“; od Coraci Luigi: „Uzdravení slepce“: od Coraci Agostina: „Vzkříšení syna vdovy Naimské;“ od Coraci Annibale: „Kristus a Samaritánka u studně“; od A. van Dycka dva: „Pláč nad Ježíšem“ a „Žoldnéři posmívají se Kristu“; od Salva Rosy: „Kázaní Janovo na poušti;“ od Baroccio: „Ježíš zjevuje se Marii Magdaleně;“ od Gentilleschi: „Zvěstování Panny Marie“; od Scheffera: „Pokušení Páně od ďábla“; od Drouais: „Ježíš a žena Chananejská;“ od Teschnera: „Ecce Homo;“ od V. Kaulbacha: „Zkáza Jerusalema“ a od G. Flincka: „Zvěstování pastýřům.“

Největší počet z uvedených děl došlo uznání v celém vzdělaném světě a jako stkvělé hvězdy září na obzoru umění, daleko jsouce povznešeny nad obor kritiky, sloužíce spíše jako nejdokonalejší, téměř nedostižné vzory umělcům nynějším. Nicméně přece prohlédneme si jednotlivé obrazy, ne snad abychom jich posuzovali, ale abychom je poznali a krásou jejich se potěšili

Obrazy nejsou sice podávány v pořádku odpovídajícím textu Písma sv., což by větší dojem činilo, čímž však bezpochyby jsou vinny obtíže technické,

a čemuž odpomoci bude lze po vyjití díla celého náležitým přemístěním obrazů — přece však již pohled na mnohé obrazy dostačí, že mimoděk vzbuzují se v mysli naší příslušná slova sv. evangelia, jež umělci bylo zdrojem představy.

V sešitu 1. nalézáme prvý obraz od Scheffera „Pokušení Páně od ďábla“. Velebná postava Kristova, v jejíž obraz umělec vkouzlil stejně vznešenost Boha jako bolest trpícího člověka, odmítá pokušitele, ukazuje k nebesům a pozorující téměř slyší slova evang sv. Mat. kap. 4, 10. „Odejdiž, satane! neboť psáno jest: Pánu Bohu svému se klaněti a jemu samému sloužiti budeš“! Rovněž postava ďábla pokušitéle jest velmi význačná a mistrná ruka dobře znázornila zejména ve tváři vlastnosti a způsoby lidí, jichž pokušení odolati třeba. Druhý obraz Raphaelův „Proměnění Páně“ podává překrásné skupení osob výrazných tváří, jižto plny obdivu i nadšení hledí na zářící postavu Ježíšovu, jež vznáší se nad Mojžíšem i Eliášem a v hrůze zastiňují rukou zraky své před oslňující září. Dolení část obrazu vyplňuje zástup lidí, v němž vyniká postava otce, přivádějícího syna svého náměsičnictvím trpícího, aby ho Ježíš uzdravil.

Probírati aspoň jen povrchně všechny krásné stránky obrazu Raphaelova jest naprosto nemožno, vždyť každá z četných postav jest výtvorem uměleckým, ba více, každý úd a každá posice jest mistrně provedena a díla Raphaelova mají svou literaturu a slouží za vzor krásy ideální. Celý obraz působí na pozorovatele úchvatně, který podléhá téměř témže dojmům, jako učenníci Páně, jižto byli zjevu přítomni. —

V sešitu 2. Obraz Salva Rosy „Kázaní Janovo na poušti“. Ve skalním zátiší mluví předchůdce Páně k zástupu Tvář jeho plna nadšení, levá ruka pozdvižena k nebi a pravá opírající se o hůl podoby kříže dobře vyznačují cíl i cestu ku spasení. Malebné skupení posluchačů jeví nejživější účastenství ku slovům, jež právě slyší, jedni přímo pronikajícím napětím zraků, jiní dle povahy své s místa nadvstávajíce a opět jiní posuňky svou účast i souhlas mezi sebou sdílejíce. Výraz tváří jednotlivých osob dobře charakterisuje tu zvědavost, zde touhu, zde opět zděšení z poznání dosud hříšného svého života a opět posvátný mír v tvářích těch, kteří nalezli cestu a rozhodli se k životu novému, spravedlivému.

Obr. Pavla Veronského „Svatba v Káně“. Přes sedmdesát osob zde zobrazeno. V hodovní síni v průčelí stolu Ježíš, Panna Maria a učedlníci Ježíšovi. Veliký ten zástup svatebčanů i všech sloužících stává se svědkem prvního zázraku Kristova, proměnění vody ve víno. Ač ono velikolepé skupení a nádherné vypravení jak osob, tak místnosti i okolí velmi působivě účinkuje na pozorovatele a stává se tak důstojným oslavením prvního zázraku Ježíšova, přece jest ještě jiné kouzlo v obraze tom, jež nedá nám téměř ani zraků odtrhnouti od předmětu milého. Jest to zvláštní výraz tváří Pavlem Veronským malovaných: příjemná oblost obličeje, kterým téměř viděti jest až na dno duše. Vlastnost to slovanská, a tím asi lze vysvětliti, proč obrazy Pavla Veronského takovým kouzlem na nás slovanské pozorovatele působí a proč my tak snadno jeho pochopujeme jako žádného jiného arcimistra cizího. —

V seš. 3. Rubensův „Příchod sv. tří králů“ působí na oko hlavně tím, že zřejmo, jak hluboce promyšlena a charakterisována jest každá osoba zobrazená, ba každý tah její jeví novověké anatomické studium; zvláště výrazné jsou obrazy druhého krále a pacholete Ježíše.

Ale zvláštní pochoutkou jest dívati se v témže sešitě na Coreggiovo „Narození Páně“. Ač Madonna Coreggiova co výňatek z tohoto obrazu dle vzoru v drážďanské galerii náleží k nejznámějším a nejhojnějším obrazům Panny Marie, přece vždy a vždy rádo oko spočine na milém tom obraze přešťastné rodičky uprostřed bídy hmotné, jak nevýslovně něžně usmívá se na robátko, jak blahem dýše celé okolí a radost sálá z očí dárcům, ač chudým pastýřům, jimž zjevením andělským dopřáno, aby první pozdravili světa Spasitele.

V seš. 4. Barocciho „Ježíš zjevuje se Marii Magdaleně“ jest půvabný obraz, zejména pokud se obličeje Kristova a postavy Magdaleny týče.

„Ježíš a žena Chananejská“ od Drouais-a. Žena nenáležející národu vyvolenému padá na kolena před Kristem. Z její tváře viděti nevyslovnou bolest mateřskou nad nešťastnou svou dcerou, zároveň i pevné přesvědčení, že Kristus jest ten, který má moc, aby její dceru zachránil, ale zároveň i vědomí svého nehodného rodu, avšak i důvěra, že upřímnou, neustávající prosbou dojde milosti a bude vyslyšena. Umělec velmi šťastně vštípil tolik vlastností různých v jedinou postavu ženy Chananejské, že jediný pohled nabádá: věř, pokoř se, pros a doufej!

(Dokončení.)

ROČNÍK II. SRPEN. ČÍSLO 11.

VLASŤ.

Životopisný nástin Bedřicha Kamarýta,

proslulého církevního malíře a faráře v Deštné u Jindřichova Hradce.

Napsal Nepomuk Rosecký.

Původ a mládí.

Bedřich Kamarýt narodil se ve Velešíně čís. 85. roku 1831. dne 8. září. Z rodičů jeho, kteří jsou posud na živu, sluje otec Josef a matka Anežka, rodem taktéž Kamarýtova. Otec byl zámečníkem, kteréž řemeslo bylo za tehdejších dob dosti výnosné, a k tomu měl ve Velešíně čís. 85. malou hospůdku zvanou na „Hvizdálce“. Otec byl velice přičinlivý a matka velmi rozšafná a pilná a tak záhy získali sobě přízeň netoliko lidskou, ale i požehnání boží patrně provázelo je, takže za krátkou dobu zaměnili svoji nepatrnou hospůdku za veliký hostinec, první v místě, u „Lukášů“ zvaný.

Šel-li dříve obchod i řemeslo, prospíval nyní zvlášť obchod, takže otec brzy řemesla zanechav toliko obchodem se zabýval. Charakteristické jest, že u „Lukášů“ bylo vždy nejlepší pivo, pročež pocestní od Lince šetřili krejcarů, by sobě u „Lukášů“ na dobrém pivě pochutnati mohli.

U „Lukášů“ byl vždy i nejpřísnější pořádek; tam se ani do pozdní noci, ani ve svátek přes služby boží nikdo zdržeti nesměl. Kdo byl nepořádný, do toho vložila se paní hostinská Agnes a buď musil odejíť aneb pořádku se podrobiti. Byl to hostinec, v němž nepěstovala se nestřídmosť, netrpělo se klení, nevedly se rouhavé a bezbožné řeči. Každý spořádaný člověk k „Lukášovům“ rád se podíval a nepořádný před nimi měl se na pozoru — A jako byla paní Anežka řádnou hospodyní, tak svědomitou byla i matkou. Jest matkou čtyř dítek: Bedřicha a Jana, kteřížto oba jsou kněží, Celestiny a Anežky. Však i z jejich přátelstva mnozí byli otcové duchovní, jako strýc faráře Bedřicha Kamarýta, Tomáš Kamarýt, farář v Amstädten v Dolním Rakousku; František Dobr. Kamarýt, bývalý děkan v Kaplici a český spisovatel, a Josef Vl. Kamarýt, exposita v Klokotech u Tábora a proslulý básník český.

Z dítek Josefa Kamarýta, zámečníka ve Velešíně a jeho choti Anežky, byl Bedřich nejstarší. Již v životě mateřském ku stavu kněžskému byv zasvěcen veden byl napotom od zbožné matičky k Bohu. Malý Bedříšek již jako dítě jevil vždy velikou náchylnosť ku stavu kněžskému. Největší radostí jeho byla modlitba a hráti si na kněze. Měl k tomu také již maličké přípravy; avšak tato hra mohla mu jednou býti osudnou, kdyby ho patrně nebyl chránil Anděl strážný.

Bedříšek, asi 4 roky starý, v neděli mezi velkými službami božími hrál sobě jak obyčejně ve světnici, postaviv sobě malý oltáříček, a konal služby boží po způsobu dětském. Matka Anežka zaměstknávala se vařením v kuchyni. Však chlapečkovi napadlo, aby se s nářadím svým i se svými obřady někam odstranil, kde by od nikoho nebyl pozorován a proto, sebrav své věci, odebral se na půdu. Tam sobě zalezl přes hromady sena u prostřed píce do jednoho kouta, tu si postavil oltář, i aby nic nescházelo, rozžehl si své malé svíčky a bezstarostně podle dětského způsobu konal svoje služby boží, jak v kostele od kněze vídal. Matka však brzy spozorovala, že chlapeček se tajně ze světnice vykradl a proto jej hledala. Jaké bylo její zděšení, když viděla, že si u prostřed hromad píce při rozžatých svících bezstrarostně hraje. Rychlostí blesku přiskočila, více umačkala, dítětem trhla za ruku a jako v útěku s půdy s ním spěchala, chvějíc se po celém těle. Bedříšek se jenom divil, proč matka se hněvala, že si tiše na kněze zahrál. Toť obrázek, který patrně svědčí, že dítko to Andělem strážným chráněno a od Boha ku větším věcem bylo určeno.

Bedřich študent.

Když chlapec dorostl, navštěvoval školu domácí, docházeje mimo to na hodiny k pateru Švambergovi, tehdejšímu tam kaplanu, který v němčině a jiných tehdá pro další studie potřebných věcech jej vyučoval a tak první základ k dalšímu vzdělání jeho byl položil. Sotva byl 9 roků stár, musil z domu a dán do 4. třídy hlavních škol v Krumlově. Ač se nemálo těšil, že bude studentem, přec již třetího dne pojala jej neobyčejná tesknosť po domovu, tak že se mu zdálo, že musí umříti. Nic divného; české dítě mezi samými Němci a nerozumí slovům jejich. Však zde zase událost komická z dětského života. Otec totiž, když synáčka na studie do Krumlova vezl, dobře na to pomýšlel, co by se asi přihoditi mohlo, a proto, aby chlapci cestu nazpět úplně zatarasil, vypravoval mu po cestě samé hrozné události, jež se prý na těchto místech zběhly. Tu prý vlk roztrhal člověka, tam medvěd sežral chlapce, zde zase cikán odnesl dítě atd., až z té cesty mráz hochovi po zádech přecházel. Předtucha otcova nebyla nepodstatná. Třetí den pojala Bedříška taková tesknosť, že si myslil, lépe že mu bude, když ko někde vlk sežere, než aby v Krumlově mezi Němci zůstal. Ráno v 8 hodin vyšel si místo do školy za bránu k Velešínu, poznamenal se sv. křížem, poručil duši svou Bohu a modle se po celou cestu, uháněl seč byl a k jedenácte hodině byl u Velešína. Vlk ho sice na cestě neroztrhal, ale čím blíže přicházel k domovu, tím větší zmáhal se strach v srdci jeho. Jako na Kaina,

„cos to učinil“, zdálo se mu, že týž hlas volá i za ním a protož dlouho jako marnotratný syn obcházel dům otcovský, ostýchaje se předstoupiti před tvář otce, o němž se domýšlel, že se na něho bude hněvati. Než nebylo tak zle; matka první jej spatřivši dala se do smíchu a pravila: „Inu ty jsi brzy vystudoval, já jsem to čekala.“ A otec na to: „Když se nechceš učit, budeš zámečníkem.“ To by nebylo bývalo to nejhorší! Ale ty tety. Teď přišla jedna po druhé, nepřišly ho potěšit, ale jemu se posmívat. „Ty's brzy vystudoval“, „Nu jakým pak jsi pánem“, „Já jsem to vždycky říkala, že do tebe nic nebude“, tak a podobně dobíraly si Bedříška, a k tomu ještě ti nezbední kluci, kteří na sběhlého studenta všude pokřikovali, tak že ani krokem na venek se ukázati nesměl. To vše zase zdálo se mu býti tak hrozné, že třetího dne se rozhodl, navrátiti se do Krumlova; a proto sám prosil otce, aby jej tam zase dovedl, že více už neuteče. Poněvadž mezi tím napadlo mnoho sněhu, a chlapec byl na chůzi slabý, uvázal si statný otec Bedříška v teplý šat na záda a tak rajtoval, jak říkává sám žertovně, na svém otci po druhé do Krumlova na studie. Zde, ač mezi pouhými Němci, ve škole brzy se vyšinul až na „Aufsehera“ (dohlížitele), a odbyl přípravnou třídu ku studiím v jednom roce s nejlepším prospěchem.

Na to odebral se v roce 1841. na gymnasium do Budějovic, kdež vystudoval 6 gymn. tříd a 2 léta filosofie dle tehdejšího způsobu vždy s vyznamenáním. Zde velmi rád se zmiňuje o některých událostech, jaké se sběhly v roce 1848., když posledním rokem byl ve filosofii. Páni professoři až do té doby plni pánovitosti a pedantství stali se pojednou takřka kamarády studentů. A která toho byla příčina? V Praze i ve Vídni řádila revoluce. „Svoboda, konstituce“ provolávalo se od každého a na všech místech, ač málo který slovu tomu rozuměl. Myslilo se všeobecně, že nyní bude dělati každý, co bude chtíť a proto svoboda — nic učit, nic poslouchat; — studenti, sestoupivše se v národní gardy, místo knih hleděli sobě pitek a zbraní.

A tohoto ruchu ušetřeny nebyly ani Budějovice, a protož i Bedřich Kamarýt jako filosof tehdá rok ten sebou musil prodělati. Jsa teprv 17 roků stár všemožně se starších a odvážlivějších stranil, ale nic naplat, zcela všemu ruchu se vyhnouti nemohl. Páni professoři byli samá laskavosť, toho roku nepropadl nikdo; všickni dostali dobrá vysvědčení bez zkoušky.

Byl to podivný rok, samý zmatek, každý myslil, že mu volno jest všecko a nikdo nevěděl, co chce.

Tím rokem nastala také úplná svoboda tisku, vydávaly se noviny, psalo se volně, četlo se volně, čehož dříve nebylo. Běda jindy žáku, který postížen byl, že četl knihu českou. Noviny až dosud se vydávaly jenom jedny a sice „Pražské“, jež obsahovaly úřední nařízení a nic více. Veškeren duch a veškera činnosť lidstva byla před tím rokem jako šroubem sevřena a pak pojednou, takřka přes noc, ona svoboda; jaký div, že lidé, nejsouce jí uvyklí, nevěděli, jak by jí lépe užiti měli. Proto ne v jednom případě proměnila se v úplnou nevázanosť, jakž stalo se ve mnohých případech i v Budějovicích. Škoda, že nikdo těchto místních poměrů nevylíčil

posud dovedným pérem, aby potomstvo o duchovní náladě tehdejší snazší představu sobě mohlo učiniti.

V tom roce dokonal Bedřich Kamarýt studia filosofická v Budějovicích a tak prodělal i ty staré poměry a jest representantem dnes i doby starší i doby novější.

Nyní nastala volba a rozhodnutí se pro budoucí povolání. Otec, ten by byl nejraději viděl svého syna při sobě v obchodě, který tehdá velmi byl výnosným, a proto by proti tomu nic nebyl míval, kdyby po 8letém studiu byl převzal obchod hostinský. Matka by byla ráda viděla, kdyby synáček byl vstoupil do semináře, ale nechtějíc v tom nejmenším činiti nátlak na svobodnou vůli svého dítěte, opatrně mlčela. Pan syn rozhodnul se pro medicinu čili lékařství.

Odebral se tedy v roce 1849. na medicinskou fakultu do Vídně, kdež světoznámý Hirtl anatomii přednášel. Poslouchal anatomii, zoologii, botaniku a mineralogii. Zde se zase rád zmiňuje o okolnostech a poměrech tehdejších. Poměry, jaké povstaly roku předešlého, změnily se na dobro. Revoluce potlačena ve Vídni i v Praze a po celé říši. Nyní nastala zase přísnost neobyčejná. Studentstva bylo velmi málo, a zatím skoro za každým šel buď policajt neb tajný, pozorován každý krok, střeženo každé slovo. Čím těsněji byly poměry politické, tím příjemnější měl Bedřich Kamarýt život domácí, přebývaje u své dobré tety v Hernalsu, u pí. Heralové, ano tím milejší mu byla kolej, kde přednášel tak mile a poutavě miláček studentstva professor Hirtl. Učil se sice velmi rád, ale jsa příliš mladý a jemnocitný, těžce, velice těžce nesl zacházení s mrtvolami, řezání, pytvání, štárání v mase jejich. A tuto antipatii překonati nemohl, tak že se těžce rozstonal a tu poznal, že marný jest na dále veliký boj proti přirozenosti a v této nemoci, která byla kritická, učinil pevný slib, že medicinu, uzdraví-li se, opustí a do kněžského semináře vstoupí. Uzdraviv se roku 1850. vstoupil do semináře v Budějovicích, aby místo lékařem těla učil se býti lékařem duší. Že nešel bez povolání k lékařství, patrno až posud, neboť se i nyní theorií lékařskou zabývá, rozličné knihy a spisy lékařské čte a theoreticky i v tomto oboru velice jest vzdělán. Lid má k němu i v tomto oboru velikou důvěru, poněvadž jeho předpověď o nemoci obyčejně se vyplní; ale prakticky se jí nezabývá, vyjma některé lehčí případy domácí.

V semináři vedle pilného studia bohosloveckého zabýval se i hudbou, v kterémžto odvětví, byť ne k vysokému stupni, přec ke značné dokonalosti to přivedl. Hrál dosti dovedně piano, housle a skoro všecky smyčcové nástroje. Ano později komponoval i některé pěkné vložky ku mši svaté.

Bedřich malíř.

Třetí rok bohosloveckých studií stal se pro celý život jeho rozhodným. Již jako chlapec zabýval se velmi rád kreslením. Tu jedenkráte, jda na procházku, potkal člověka jakéhosi kožešníka, který nesl na prodej obraz, malovaný živými barvami. Oko jeho pomeškalo na předmětu tom a pozoroval, že obraz co do provedení dosti jest slušný, a protož se zastavil a s kožešníkem dal se do řeči. Dozvěděl

se, že obraz ten maloval samouk. „Když může kožešník malovati, proč bys to nedovedl i ty“, praví sám k sobě. Rozhodl se, že bude malířem.

Ale jak to začíti? I vzal kus obyčejného plátna (bylo to o prázdninách), který určen byl pro první obraz. Ale co s ním? Šel k známému stolaři, který všelijakou práci již konal. Ten dal první radu. „Plátno se musí natáhnouti na rámec, natříti pořádně firnajsovou barvou a nechat sušit.“ A jak poradil, tak také sám ihned učinil. Však než plátno uschlo, nalepilo se na něm plno malých much, první nesnáz. Ač se do poslední opatrně očistily, přece se zdálo, že to nevypadá po malířsku; ale každý začátek těžký — musil se vším vzíti za vděk.

A teď barvy, kde a jaké? Stolař zase poradil. Pravil: „Koupějí si makový olej a barvy suché, bílou, modrou, červenou, černou a žlutou a já jim je rozetřu na fajnovo.“ Tak učinil.

Kde jaká v hostinci menší sklenička, vzala se na barvy, koupil se štětec, zanešeno vše do odstraněného pokoje. Bedřich pokoj za sebou zamkl, maloval pilně podle vzorce od rána do noci, den po dni. Bylo to o prázdninách, byl na to čas. Nešlo to dlouho, měnilo, přemalovávalo se pořád, až konečně jednoho dne s velikou radostí společnosti v hostinci se nalezající přinesl obraz, jenž zdál se býti věrnou kopií onoho, dle kterého maloval, ano zdál se být hezčí a živější a velebný pán Švamberg, kterému se obraz ten zalíbil, nabídl se, že by jej koupil. Však prvnímu učiteli první obraz dán ochotně z lásky a zadarmo. Byla to, myslíme, madonna dle „Sasoferaty.“ Na to malovalo se po celé prázdniny a do 4. ročníku vrátil se malíř. Toho času byl v Budějovicích malíř, jakýsi Skála z Písku, ale také mnoho neuměl. Na toho se zprvu obrátil pro další poučení malíř Kamarýt.

Aby se k němu snáze dostal, dal si u něho malovati svou podobiznu, a mezi tím, co malíř pracoval, bedlivě dával pozor na každé jeho hnutí, na každou barvu, kterou béře, jak s ní zachází, ptal se na dotýčné věci, byl posud malířem tajným; co se dozvěděl a čemu se takto naučil, to pak v semináři prakticky prováděl. Kupoval plátno, ale již voskované, kupoval barvy, ale již třené v kožených pytlíčkách, fabrikoval obraz za obrazem, dělal na ně licitace a páni kollegové nakoupili sobě od Kamarýta laciných obrazů. Když zaplatili barvy a plátno, to již bylo dosti — maloval znova. Tak to chodilo nějakou dobu.

V tom čase zavítal do Budějovic slavný malíř „Mücke“ a maloval podobizny v nejpřednějších domech po dvou až třech stech zlat., najal sobě velice drahý byt a vedl si takřka po knížecku. Když Kamarýt takovou podobiznu od Mückeho spatřil, tuť bylo konec umění. Viděl, že v obraze a barvách Mückeho samý život, obraz jeho a pana Skály že jsou bez života, takřka dřevěné. Podivné byly stíny, světla a všecko jiné.

Co teď? Kdyby se tak mohl k Mückemu dostati! Mücke maloval rektoru Nitschovi obraz a skrze rektora seznámil se s ním i malíř Kamarýt. Navštívil jej a představil se jako malíř, ale když Mücke první obraz Kamarýtův spatřil, pousmál se a pravil: „To není nic, oni nic neumějí. To by se museli dlouho učit, kdyby

chtěli býti dobrým malířem. Jdou do akademie malířské a za čtyry léta, budou-li pilen, mohou něčemu se naučit.“ Však seminář opustiti pro malbu také se nezdálo a proto prosil Kamarýt Mückeho, aby jej učil, že mu rád zaplatí. Tento žádal za každou hodinu zlatku. Kamarýt musil začíti z počátku, prvně kreslil dle předlohy, brzy na to dle modelu a vtipný učenník neobyčejné dělal pokroky, tak že potěšený mistr za krátkou dobu se vyjádřil: „Nu vidějí, oni už to přivedli tak daleko, jako akademik ve čtvrtém ročníku. Budou tedy malovati první obraz.“

Přinesl obraz Krista při poslední večeři od „Paula da Vinci.“ Tu poznal zcela jiné a nové barvy, o kterých až posud tušení neměl, seznal způsob kladení barev, dělání stínů, světla atd. a pod štětcem povstávaly postavy ne již zimou zkamenělé, ale skutečně živé. Mistr neuvolil, pokud žák do posledního bodu kopie věrně neprovedl. Zvláště ruce se mistrovi líbily a teď již pravil: „Oni mohou býti malířem.“ Pracoval pilně a poněvadž ostatních předmětů nezanedbával, představení semináře rádi mu k tomu času a příležitosti popřáli. A když později k návrhu mistra provedl obraz Krista na kříži, myslím že dle „Brandla“, tu zadíval se sám mistr v tu uměle provedenou tvář Kristovu a nadšeně pravil: „Tak krásně bych tu tvář sám nedovedl, mně se ty svaté tváře nechtějí nějak dařiti, v tom budou oni mistrem.“ Od té doby již nebral za učení ničeho, ač denně ku Kamarýtovi do semináře přicházel; již nepovažoval ho za učenníka, nýbrž spíše za umělce sobě rovného. Po nějakém čase opustil Mücke Budějovice; i Kamarýt odstěhoval se, byv dne 23. července 1854. na kněze vysvěcen. Byl malíř samostatný, maloval, ale již ne dle návodu stolaře a Skály, ale dle slavného akademického mistra Mückeho Byl toho času v jižních Čechách malířem jediným. Byl sice v Praze Hellich, Lhota, Čermák, v Plzni Herzog, ale což to bylo pro celé Čechy, kde sešlé stánky boží četně se opravovaly.

Novosvěcenec Kamarýt přišel za kaplana do Hořepníka u Tábora. Práce pro kaplana zde nebylo mnoho, ana osada malá a farář Dušek, pravý to staročech, jsa ještě dosti silný, sám rád všeliké funkce vykonával; i měl pan pater dosti času, aby své zálibě, svému malířství, zcela se věnovati mohl. Pan farář sice malířství nepřál, ant miloval více hospodářství a koně a byl by raději viděl, kdyby nový kaplan s ním si hospodářství všímal, aby z něho byl jednou řádný ekonom, ale když pan pater nikam nechodil a jenom ve svém pokoji s malbou se bavil, tak že se zdálo, jako by ho ani v domě nebylo, byl také spokojen a miloval ho z celého srdce. Kamarýt maloval z počátku obrazy menší, později jméno jeho jako malíře vždy více rostlo, až konečně stal se jedním z nejpřednějších církevních malířů v Čechách. Kdyby byl jmění a slávy hledal, jistě by byl dávno palmu vítězství obdržel. (Dokončení.)

V cizině.

Písně Ferd. P. Místeckého.

Na té zemi cizí . . .

Na té zemi cizí
růže ani jedné
ale moře bodlin,
kam se oko zvedne.

Na té zemi cizí
i ta bystřeň zticha
pod jedlemi v háji
žalobně si vzdychá.

Na té zemi cizí
i těch ptáčků hlasy
slzou plamennou se
zachytují v řasy.

Na té zemi cizí
hlava k ňadrům padá
a co v duši kvetlo,
ušlapáno zvadá.

Sestře.

Nad nivou-li mého srdce
bouří mraky kalné,
sahám po tvých listech, drahá,
z domoviny dálné.

Zas a zase čítám řádky,
prostá, vřelá slova,
a mé oko plno jasu
v rose štěstí plová.

A v mé hrudi jako v keři,
na němž pupny máje,
a kde mraky s bleskem táhly,
duhy pentle vlaje.

Český zvuk.

Jako sedmikrásce
opuštěné v poli,
když jí nad hlavičkou
stehlík zašveholí . . .

Jako chatě horské
zabloudilé v lese,
kdy k ní motýl jaro
na křídelku nese . . .

Tak mi v cizí pláni,
do dlouhém-li čase
slyším, český zvuku,
zlatý smích tvůj zase.

Ze zápisek neznámého.

(Od Ign. J. Kraševského, vyňato z „Wypisów polskich dla użytku klass wyższych w c. k. szkołach gimnazyalnych“ svazek 2.).

O Marcellu a Rafaelovi.

Přeložil Fr. Mimra.

Neznám poutavějšího, utěšenějšího pohledu pro toho, kdo pozoruje, kdo zkoumá povahy lidské, nad shluk mládeže, nadějné školky, ze které má vzrůsti, vzejíti budoucímu pokolení nová, svěží společnosť. Ve mládeži zrovna jako ve mladé školce každý květ stkví se touže svěžestí mládí, touže jednolitou svěží zelení, plnou naděje, ale pod těmi květy již ztajeny zárodky povah nejrozmanitějších ve protivách podivuhodných. Ledva zkušené oko znalcovo pozná ve mladíku, sotva že překročil práh dětství, buď ozdobu nebo skvrnu třídy, ve které chce jednou žíti. Genius unášený bujarými sny mladosti, neznající sebe sama, egoism, jehož ostny lze již pocítiti, jakož i poctivá snaha hotová oblažiti bohaté i nuzné — tenkráte všecko to ještě čerstvé, svěží a zamlouvající se. Soudíce jinak často, velmi často se mýlíváme s kopřivou, která jsouc mláda a svěží, švarnou zdá se květinou, ale sestaravší stonkem bývá neužitečným. Nejpodobnější tehdáž květiny vypadají jako nečisté býlí, na nejslibnější rostliny jakoby jen plečka čekala. Ve mládeži již zárodek všeho, co vytvoří společnosť doby budoucí; jsouť lidmi v počátcích, jimž třeba pouze času, slunce, osvěžující rosy a pečlivé ruky zahradníkovy, aby otevřely plně kalich buď dobru či zlu. Ale jako ve školce, než vyženou některé stromky do výše, než jiné rozloží se po zemi, než třetí ovíjeti počnou pně sousední, — vše jeden a týž skýtá pohled, zelenajíc se svěžestí téhož jara, téže mladosti, téhož života.

Stávají ovšem výjimky: vyskýtají se ústrojí tak výstřední, tak podivná, že vystupují předčasně a vynikají pojednou nad všeobecnosť. Bývají to tvrdošíjné ostny, které již záhy ranívají, nebo velmi slibné květy, převyšující před časem všecko, co je obklopuje.

Nepamatuji, že by mne býval který z mých druhů tolik zarazil, tak mocně mne zajal, jako Marcell Z . . . Jaký také div! Ti, kteří ho shledli pouze na ulici, dokonce ho neznajíce, patřili na něho s jistou jakousi bázní a zvědavostí, zachvívajíce se pohledem jeho; jak teprve ti, kteří ho znali z blízka. Marcell, z rodiny chudé, od mnoha let osiřelý, vydržující se ze skrovničkého po ní kapitálu, vypadal také na to, čím byl skutečně. Zevnějšek málokdy oklame, — jen hadům dala Prozřetelnosť nevinnou a lahodnou tvář, — ale obyčejně obrazívá známkami patrnými povahu svých tvorův. A věru, ne bezdůvodně.

Marcell jakoby z oka byl vypadl starému Ezopovi: hrb napřed i v zadu, malinký, napadaje na jednu nohu, tak že nemohl vyjíti bez holi, ve dvacátém jaru sešlá zimou staroby postava.

Obličej od neštovic znamenaný, sežloutlý — po růměnci ani stopy; sevřená ústa zrovna tak bleda jako celičká tvář, z níž vyzíralo ohněm pouze dvé zářivých jako noc tmavých očí. Zdálo se, jakoby oči ony jednu chvíli probůsti chtěly, hned zase patřily zpříma, vpíjejíce se zrovna do útrob duše potměšilým svým výrazem. Ač tak zkomolený a ošklivý, býval by byl snesitelným, nebýti hlubokého na

levé tváři dolíku, na jehož dně krčila se neuměle sešitá kůže, propletená modravými žílkami. Chlapisko tohle drobounké, hrbaté, skřivené, s lebkou podivně boulovitou a šišatou, již pokrýval krátký, černý vlas, postrádající všeho lesku — jakoby se bylo právě vymklo z kola nějakého vražedného stroje, jenž ho tak nemilosrdně znetvořil, jak jen stroj dovede. Hlava tvaru nevídaného, k chudému tělu příliš veliká, stěží se udržela na tenoučkém krku, chýlíc se hned na pravo, hned v levo. Příroda určila mu asi postavu obří, kteráž násilně zakrněla, utlačována jsouc zvláštními poměry neutěšeného dětství; a sudičky, které přikrojily a znetvořily tělo, davše vyrůsti jediné hlavě na slaboučkém, kusém těle se dvěmi hrby na slabých, zakřivených nohách, zasáhly spolu i srdce našeho Ezopa, potlačivše cit všecek, rozvíjejíce pouze rozum na škodu jiných mohutností, jimž vykazuje prostá theorie lidu bydlo v prsou lidských. Dětství jeho bylo řadou muk a trýzně, pokořování a pohrdání.

Náš Ezop — jak jsme mu vůbec říkali — ze všech mladých druhů ku podivu předčasně sestárl. Bylo mu sotva 20 let, když jsme ho poznali, a již neklamně jevila nám jej pošmurná, uvadlá tvář starcem. Chladností, jakou konal studie, chudobou citu a nedostatkem víry ve všecko, čeho neohmatal prstem, vším tímhle byl již až příliš stár, a tím odporněji vyjímala se ta jeho staroba, že mluvila jarým, výmluvným jazykem mladosti. Učil se z nás všech nejlépe, pamatoval neobyčejně, pracoval vytrvale, a pevně si předsevzav, že musí se státi — právě že mrzákem — velikánem a učencem, a to cestou zcela obyčejnou, pracoval k domnělému svému cíli. Již svými vadami tělesnými vyloučen byl z našich zábav, ve kterých sám pranic si neliboval, a tak nemaje na srdci ničeho, co by ho zajalo cele, o čas ztrávený marnými sny ho připravujíc, více prostudoval za týden, než klopotně jeho druhové během měsíce. Za to nade vše cenil výši svého ducha, umlčuje ní posměváčky, když se šelmovsky osmělili upomenouti jej na nešťastnou jeho postavu. Čítal, co mu přišlo do rukou, čeho kde dopídil se, učil se ani nevole si předmětu, ani nepomýšleje na potřebu praktickou, jakoby mu nešlo o nic více, než pohltati toho co nejvíc a co nejdříve. Obcuje s námi býval nadutě zlomyslným, stejně nelítostným k méně známým i známějším, bezohledným, bezcitným. Bylo zvláštní jeho pochoutkou odkrývati chyby každého, vyhledávati zlo ve všem, ztropiti si posměch všude, a nejraději kořistiti z pošetilosti a nevědomosti. Chechtával se jen tehdy, když pokořil někoho, ponížil, potupil. To si mnul ruce a vzchopiv se poskočil několikráte a potom zase usedl na lůžko, přikrčiv nohu a hladě si dlouhou, vyschlou rukou naježené vlasy znovu sáhl po nějaké knize, kterou vytáhl z pod sebe otevřenou. Nikdy nebylo lze potkati ho, aby neměl knihy v ruce; vždy míval nějakou při sobě každou tak sedřenou, tak vyzobanou do písmenky, popsanou, že bylo patrno, kterak se zabral v ni všecek, kterak do zrnka sebral a zažil, co v ní nalezl.

K nám jsa necitelným zlomyslníkem za to professorům a starším, jichž přízně mohl užiti, nestoudně pochleboval, ušklíbaje se zakřivenými ústy nad vlastním pochlebenstvím a zhlídavě pohlížeje po svých soudruzích. Nevím, způsobila-li to postava Ezopova, či zasloužil-li toho jména, aspoň vůbec jmín byl prvým žákem, zvláště v oboru jazykozpytu a řečí.

Všude, kde vystačiti mohl pouze prostou pamětí, chladným rozumem, všude tam liboval si Marcell; vábily jej vědy, ve kterých nedostatkem pevných zásad přes tu chvíli boří a staví se theorie nové. Mathematika se svými čísly nelíbila se mu, nebyloť v ní nikde od počátku do konce místa ke zlomyslné škodolibosti: za to však kolika tu téže doby vykladačům, kolika filologům, starožitníkům filosofům jednou ranou mohl se vysmáti, kolik jich zavrhnouti mohl tak lehounce, tak vítězoslavně!

Jako druhý Bayl slídil všude po nedopatřeních, vadách a směšnostech, jsa tak šťastným, nalezl-li ve slavném nějakém díle poklesek, značnější chybu, jako jiný objeviv pravdu nesmírné důležitosti.

I v životě soukromém, kterého Ezop nepoznal skoro, tak žil zrovna jako si počínal, zabývaje se vědami. Vždy patřil na svět z jedné toliko stránky, temné, ničemné, směšné a stinné jako byl sám; lidi posuzoval s hlediště nejnižšího: prosaického realismu; pokrok jakýkoli skvrnil, předkládaje mu účel co nejvíce egoistický. Seznámil-li se s někým, nejdříve pátral po špatných jeho stránkách, zvídal co nejbedlivěji v jeho minulosti, kdyby snad nazvedl aspoň cípek zaslony zastírající zkažené nitro; dopadl li květ, orval s něho lupeny všecky, pátraje v něm po nepravidelnosti nějaké.

Honil se za špatnostmi jako druhové za ideály, vyhledávaje jich v duchovním i tělesném životě. Studuje měl zvláštní zálibu od porovati pravidlům, nalézati výjimky a dovozovati, kterak všecko dílem jakési náhody, že nestává pravidla ni zákona všeobecného pro nic. Překonav někoho stíhal jej posměchem nelítostně. U Boha, co jen měl v srdci! Tolik jisto, že citu známka nejmenší nejevila se na něm nikdy, a nejméně citu náboženského. Matky nepoznal a jiného neměl, kdo by mu v mládí býval vštípil první základ víry; pozdější učení nespočívající na základech náboženských jako vždycky, když jemu pouze dáno působiti na člověka bez náboženství, zkazilo ho docela. Pyšnosť jeho, vyjma onu náchylnosť ke zlomyslnosti, která obrácena byvši na něho snad bývala by s to, aby jej polepšila, pýcha a nadutosť jeho stávaly se až směšnými do očí bijíce; jemu arci nezdála se nespravedlivou, bezúčelnou a tím méně nepřirozenou. Jenom sobě nevysmíval se nikdy pro nic, jediné v sobě nalézal všecko úplně dokonalým. V těhle tudíž věci byl cele, celičce zaslepen.

Jak už řečeno, vyhlédával Marcell neúmorně v každém stránku špatnou, pohrdaje věrou v něco při člověku dobrého.

Zvláštní náhoda svedla jej s člověkem docela různé a s jeho odporné povahy. Rafael S .... byl jeho spolubydlícím.

Stávalo se velmi často, že připoutaly k sobě okolnosti osoby povah nejodpornějších v těch našich studentských světničkách; podle toho také zajisté nepokoj a vřava ustavičná hlučely pod střechou, kteréž bylo krýti pokojnou práci a přátelské styky milých sobě bytostí. V bytě, v němž bydlil Marcell v oddělené jizbičce, přepažené prkny od většího pokoje, ubytoval se Rafael, mladiček sotva vyšlý ze škol, milý, skromný posud a každé chvíle se červenající. Ani, tuším, nebyl osmnáctiletý. Zdálo se, jako by nebeské oči jeho plovaly v slzách, jsouce jimi obestřeny, v slzách vždy hotových vyřinouti se, na ruměnných ústech pohrával nevinný úsměv, zlatý vlas

lehounce splýval, kadeře se na skráních. Malý, ohebný, s běloučkýma ručkama, v půli tenoučký.

Marcella zajal způsobem zvláštním.

Všeobecná láska, které letmo nabyl u svých druhů srdcem nade vše upřímným, zprva pobouřila Ezopa navyklého vésti si zpola nemilosrdně posměch z našich náklonností a zaníceností. Nepoznav ani Rafaela byl hned hotov s posudkem: neopeřenec hezké tvářičky, ale s prázdnou hlavou.

A pokrčiv pohrdlivě ramenoma odešel; než vrátil se brzo, jsa patrně nespokojen, a začal kroužiti kol našeho miláčka.

Několik ještě o tomhle slov. Vylíčil jsem ho povrchně, nahledněme v jeho minulý stav. Rafael měl jen matku, otec zemřel mu záhy; byl její jedináčkem, a jakož snad mysliti, rozmazleným synáčkem. Srdcem ho vychovala matka, srdcem pěstila, učila a v srdci jeho ukládala veškeru budoucnosť svého stáří. Cit ovšem byl v něm dokonaleji vyvinut než rozum, avšak úkazem mravně neneobyčejným jakousi shodnou mocí stejně zároveň se srdcem vyvíjely se mohutnosti rozumové, otevírala se hlava. Nebyl učeným, avšak, což vyváží, vládl zdravým úsudkem, jehož lehce nabýval.

Neuměl pravda mnoho, ale bral vše za pravý konec, názorně, jako by se byl zrovna s tím narodil, jako by se byl dávno k tomu připravil. Ezop sám si zadal, nazvav ho poprvé hlupákem a prázdnou hlavou. Podruhé, rozhovořiv se s ním a vysypav před něho celý poklad své pracně nabyté učenosti, shledal, že Rafael — třeba neuměl polovic toho, co on — za to lépe a zdravěji než on a takřka hravě soudil o všem. Nadarmo se namáhaje naplniti nováčka údivem nad svou učeností rozpálil se naposled, našed ho nezměněným, nezastavujícím se nad ničím, ano chladným k učeným oněm kouskům, které naplnily úžasem tolik jiných. Odešel Ezop rozpálen jsa hněvem a — nakažen závistí — Rafael nevedl si nikterak z dobytého vítězství. Od prvního okamžiku pocítil jakousi útrpnosť k ubohému hrbáčkovi, nemajícímu přátel kromě té své výše rozumové a proto — soudil Rafael — nešťastnému.

„Ubožák!“ pravil, když zapadly za Ezopem dvéře jeho jizbice.

„Ubožák!“ přisvědčil Adam — „uhodl's! Ale neradím ti ani dost málo s tímhle svým nálezem se pochlubiti a litovati ho. Nic ho tak nepozlobí jako útrpnosť.“

„A proč?“

„Proto bezpochyby — vmísil se jiný — že se Marcellovi zdá, jako by nahrazoval mu rozum vadu tělesnou, takže celkem se necítí nešťastným.“

„Spíše proto — prohodil někdo jiný — že cítě svůj nedostatek nechce z pýchy se přiznati k němu.“

Několik okamžiků hovořili jsme takto o Ezopovi, který zatím ve své světničce hučel, cosi latinského pročítaje. Latině s řečtinou a hebrejštinou oddával se nejraději. Světnička, kterou si schválně vybral a ve které meškal odloučen jsa ode všech, těsná, temná, měla do sebe to jediné, že v ní po chuti mohl býti sám a sám. Nikdo tam nevkročil, nikdo mu nepřekážel. Zrovna celou její jednu stěnu zabrala rozviklaná postel, pokrytá rohožkou, uváleným prostěradlem, poduškou bez povlaku a přikryvkou vlněnou, barev již neznámých. Ustlána nebyla nikdy, ale dnem i nocí dřepěl Marcell na

pelechu onom, povaluje se v peří, které se ubíralo na jeho šat a zaplétalo se mu do vlasů. Stranou stál u okna stolek poházený knihami a drobnými proužky papíru, na které psával učené svoje poznámky zkratkami, písmem drobným a nečitelným, nad míru stěsnaným a zkrouceným.

Zda schvalně rozřezal papír na takové proužky, zda je sbíral u nás (byltě velmi skoupým) — nevím, ale jinak nepsával, leč na malých proužcích. Bylo jich všude plno, po knihách, na stolečku, pod stolkem, svázaných provázky do závitků. Vyjma knihy vědeckého oboru nebylo tu koncem ničeho; všecko pokrýval prach a děsná špína. Nikdy u Marcella nemeteno, nikdy neotvíráno jediného okna vyhlédajícího na střechy, snad se ani sám nemyl nikdy. Nízká stolička sloužila hrbáčkovi, vylézal-li či slézal s lože neb na lože. Všecko ostatní, pokud se netýkalo jeho vady, vykonával velmi obratně.

Rafael bydlil s ostatními ve velké světnici, z níž několik mělo svá lože i své stolky.

Celé jeho okolí, vše, co patřilo jemu, neslo na sobě patrný vděk, takovou milou a čistou zrovna tvářnosť. Miloval květiny a nemoha jich pěstovati, aspoň je míval natrhány na stole. Nad čistým jeho lůžkem visel obraz Matky boží, kočičky od květné neděle, obrázek patronův a konečně podobizna matčina, která zdála se pohlížeti jak Anděl strážný na milé svoje dítě.

A tohle dítě, pomodlivší se k Nejsvětější Panně, obracelo vždy své oči k matce, a slza, která mu stávala v očích ustavičně, splynula ob čas po bílé a červené jeho tvářičce. Ctili jsme jeho modlitby rovně jako jeho citlivé a věrné srdce synovské. Spočívalo na něm jakési kouzlo nevinnosti, kteréž Ezopa odzbrojilo.

Ezop nazval Rafaela hlupákem, ale přepočetl se, a hanbě se nad tím umínil si vyrvati nebohému dítěti onen blahý nevinnosti mír, onu veselosť čisté duše, o kteréž, nemoha mu jich nezáviděti, tím méně moha jich dosíci sám, chtěl ho oloupiti, aby jej přivedl níže, než-li stál sám. Nevyřítil se na svou kořisť, nevyplašil jí; nýbrž schouliv se a schovav drápy čekal jako kočka. Na první pohled pocítil Rafael soustrasť s obohým chromým hrbounkem; sblížiti se bylo tudíž velmi snadno. Ezop přijal na sebe tvářnosť nejlahodnější, zakryv zlomyslný výraz tváře čerstvou maskou trudu a bolu.

Pochopili jsme, že se chytá něco zvláštního, nekalého, neboť hrbounek, odcházeje od Rafaela, s nímž dlouho a tajně hovořival, smával se sám u sebe a tihl poskakuje do syslí své jámy jako lišák, když zadávil kůře. Varovali jsme Rafaela, aby se nepouštěl zbytečně ve bližší poměr s Ezopem; vždyť jsme ho dávno a dobře znali, vždyť jsme byli svědky, že neměl srdce nikdy a za přítele nesvědčil nikomu. Než Rafael usmívaje se sladce jak anděl říkával:

„Proč ho soudíte tak přísně? Potřeba mu přátelství: jeť to ubohé, ztrápené srdce, které si nemohlo nikdy postesknouti. Byl bych šťasten, kdybych jej napravil a svým přátelstvím osladil mu těžký osud jeho.“

Marně jsme se pokoušeli přesvědčiti ho: Rafael mlčel, ale kdykoli přišel k němu Ezop s oním zradným, úlisným úsměvem,

přijal ho vždy s otevřenou náručí, vítaje ho srdečnými slovy. Konečně přestali jsme o tom rozvažovati, zvykše si na podivnou náklonnosť dvou bytostí, jejichž mravní spřízněnosti sotva kdo chápal. Bohužel, jest rozdíl jakýsi v náklonnosti (či lze to pojmenovati jinak!), ale toho rozdílu neznali jsme tehdy.

Nešťastník mocným vlivem jakéhosi hrozného kouzla padá jako holub do zejícího chřtánu chřestýšova, nepohnuv ani křídloma, na nichž by uletěl záhubě. Ve světě mravním táhne k sobě naprostá zkaženosť demonickým zrovna jakýmsi kouzlem nákazy.

Z prva budí v nevinné duši ošklivosť, později zvláštní nepokoj a zvědavosť, konečně magnetickou přítažlivosť.

Právem slove hřích ve všech mravoukách nákazou morovou, před níž výstrahou: úsilovná pobídka k rychlému útěku. Tu patří nikoli zápasiti, nýbrž ustoupiti. Ustoupiti daleko jistějším, než-li zvítěziti. Leč Rafael nedomýšlel se nějakého nebezpečí; ba nenapadla mu ani možnosť nějakého. (Dokončení.)

Obyvatelé a návštěvníci těla lidského.

Napsal M. Marek.

(Pokračování.)

Ano, jsem přesvědčen, že v rybnících, loužích a močálech některých krajin jižních Čech hemží se to zárodky motolic. A jsem zároveň toho mínění, že se tam motolice i u lidí vyskytují častěji, než jest známo. Viděl jsem lidi, kteří z těch louží a nádržek pili, z kterých pije dobytek. V nich jsem viděl umývati i nádobí, kterého se na stole užívá. Mnozí z těch lidí churaví a umírají, aniž je lékař viděl. A viděl-li některé, jest otázka, mohl-li rozpoznání učiniti. Na stůl pytevní se takových lidí dostane málo! Rozpoznání nákazy motolicemi jaterními jest vůbec velice obtížno. Chce-li míti pozorovatel jistotu, musí se přesvědčiti, že s lejnem odcházejí z těla dospělé motolice, anebo musí pomocí drobnohledu v lejně nalézti vajíčka motolic. Kdo si dá tu práci? Kdo věnuje věci té pozornosti? —

Motolice nejeví valné tuhosti životní; za to jejich vajíčka dovedou po dlouhou dobu všem nepohodám vzdorovati. Důležitými jsou pro nás tři druhy motolic.

Motolice ovčí podobá se malému jazýčku neb jasmínovému lístku. Na přední části těla jest malý lalůček, hlava motolice ovčí; na spodní straně této jest přissavná deska, v jejímž středu jest otvor ústní. Pod touto přissavnou deskou doleji na břišní straně jest druhá přissavná deska. Mezi oběma jest otvor rodidel. Pozorujeme li motolici tu v čisté vodě, jest ústrojí roditelné i rozvětvené ústrojí zažívací prostým zrakem viděti. Podoba vajíček a přeměna zárodků je táž, jak jsme ji ve všeobecné části poznali. Nejčastěji a v největším množství se vyskytují v játrách ovec; velmi často v jatrách dobytka hovězího, někdy i koz a dobytka vepřového a několikráte byla nalezena i u člověka. —

Motolice lidská jest mnohem užší a štíhlejší, než předešlá; má podobu listu myrtového. Hlava netvoří tak určitého la-

lůčku, jako u motolice ovčí, s kterou se v ostatním shoduje. Již v těle této motolice chovají v sobě vajíčka dospělý zárodek; ale teprve za několik neděl po „snesení“ otvírá se víčko vajíčka a v příznivých okolnostech zárodek vyklouzne. Další osudy zárodku jsou nám neznámy. Motolice ta vyskytuje se v játrách ovec, hovězího dobytka a člověka. —

Motolice krevní měla by se vlastně jmenovati „krvežíznivou,“ poněvadž se výhradně v krvi zdržuje. Jest ještě štíhlejší než předešlá, má dvě přissavné desky a — jest pohlaví odděleného. Samička jest větší než sameček a podobá se štíhlému válečku. Vajíčka jejich jsou podlouhlá a na konci neb po straně malým hrotkem opatřena. Tyto motolice nalezeny byly ve vrátnici, v žíle slezinné, v cévách střevních a v cévách ustrojí močového a sice u opic a člověka v Egyptě i v Abyssinii. — —

Toť asi v hlavních rysech známo o motolicích. Jak snadno každý vyrozuměl, nelze o léčení zde mluviti. Je-li již poznání za živa těžké, tím těžší léčení. Nejrozumnější je vystříhati sebe i dobytek před nákazou. Ať nikdo nepije ze stok a různých nádržek, k nimž i dobytek má přístup. Kaluže a různé nádržky, jichž v některých vesnicích bývá až běda, jež žádné vesnici k ozdobě a ku cti neslouží a v nichž se dobytek napájí zkaženou smrdutou vodou, která se hemží různou neřestí, nechť se zaházejí a nechť jest postaráno o napájení dobytka vodou čistou, pramenitou. —

2. Škrkavky.

Škrkavky! Kdož těch nezná! Kdož se nepamatuje na nejednu tragikomickou událost ze svých dětských let, při níž se jednalo o — škrkavku! Ponechávám to upomínkám každého z ctěných čtenářů a čtenářek — stojí-li to vůbec za upomínky. O lásku ku komickým výjevům by tu nebyla nouze, ale ty nejsou naším úkolem. A popisovati škrkavku — jest věru zbytečno! Jsou to vesměs červi okrouhlí, válečkovití, barvy bílé, šedé neb přihnědlé. Venkované říkají o suchém, vytáhlém měšťáku s nezdravou barvou v obličeji, že vyhlíží jako — škrkavka. Škrkavky mají vesměs ústa a pravidelnou rouru zažívací, která se táhne celým tělem. Pohlaví jsou odděleného. — Samičky jsou z pravidla větší, než samečkové. Ostatně jest velikost škrkavek vůbec různá a vedle úžasně velikých druhů vyskytují se druhy velice maličké, nitkovité, až drobnohledné. Největší škrkavky vyskytují se u koní; jsou to obři mezi škrkavkami. Všecky dospělé škrkavky zdržují se ve střevě člověka neb zvířat. Samičky rodí buď živá mláďata anebo snášejí ohromné množství vajíček, z nichž se ve vlhké zemi, v písku a vodě rodí první zárodky. Další poměry těchto zárodků nejsou známy. Jisto jest, že vajíčka a zárodky škrkavek dostávají se do těla nečistotou. Škrkavky vyskytují se nejvíce u dětí lezoucích a se batolících, u dětí vůbec, které si na zemi v prachu, v písku a v zemi hrají.

Můžeme vídati děti, které potravu svou v různém neřádu vyválejí a pak snědí; ba můžeme viděti děti, které nejen umazané ručky své ocucávají, ale i takové, které v dětské nevědomosti malýma ručkama celé množství písku do úst si vkládají. Což divu, že pak ony právě nejvíce trpívají! Ubožátka!

Některé druhy škrkavek nejsou nebezpečny, jiné jsou přímo nebezpečny a jiné jsou nebezpečny jen v některých případech. Poznáme to později.

Známým prostředkem proti škrkavkám jest „cicvárové semeno“ a cukrové celtičky, které sestávají ze santoninu a cukru. Dostačí úplně. Ostatně jest určení léku věcí lékařovou a příprava věcí lékárníkovou.

Ke škrkavkám patří množství různých červů, z nichž nejdůležitější zvláště uvádíme.

Škrkavka obecná jest u dětí zjevem obyčejným a všeobecně známa. Podobá se válečku, jest barvy bílé neb přihnědlé, hladka a velice pružna, velikosti různé. Ústa její opatřena jsou třemi silnými pysky a jemnými zoubky. Samička jest větší než sameček, rovna, kdežto menší sameček bývá na zadním konci zahnut a vedle otvoru řitního má dva háčkovité osténky. Samička klade ohromné množství vajíček, jež s výkaly z těla odcházejí. Další osud těchto není znám; myslí se, že se z nich ve vodě a vlhké zemi další zárodky líhnou a s nimi do těla zpět se dostávají, což jest pravdě velmi podobno. Vajíčka jsou chráněna dvěmi obaly a dovedou všem nepohodám dlouho vzdorovati. — Škrkavky žijí nejčastěji v tenkém střevě dětí. Je li jich málo, nepůsobí valných obtíží a nejsou nebezpečny. Jinak jest, je-li jich mnoho a ono jich bývá mnohdy na sta.

Pohybují se velmi čile a majíce v těle značnou sílu, dráždí jemnou a citlivou sliznici střevní, způsobují záněty, průjmy, nepokoj, podrážděnost, bolení v životě a mnohdy bývají příčinou trhavých pohybů dítěte, které se velice podobají posunčině. Jednotlivé škrkavky zabloudí i do žaludku a bývají vyvrhnuty.

Staly se případy, že škrkavka ucpala svým tělem vývod žlučovodu a následkem toho byla žloutenice.

Kam vůbec vlézti mohou, tam škrkavky vlezou a kdyby mohly, provrtaly by nás jistě jako řešeto. V mnohých krajinách vypravuje lid, že se škrkavky složí někdy v chumáč kol srdce svého hostitele a pak že je zle. To se asi nikdy nestalo, ale stává se, že mnoho kusů škrkavek splete se v klubko a ucpává střevo, což může míti následky považlivé. Častěji a ve větší míře vyskytuje se to u koní.

Roup (srnice) jest mnohem menší, než škrkavka; měří samička pouze asi 10 mm., sameček asi 4 mm. Samička jest tedy větší, rovná, sameček menší, na konci zahnutý a opatřený osténkem. Přední konec končí tupě a opatřen jest dvěmi blánkami, které se vyjímají jako malá křídélka. Rozmnožuje se vajíčky, která jsou na jedné straně vypouklá, na druhé plochá. Zdržuje se v tlustém střevě a v dolením konci tenkého střeva dětí i zvířat. Není nebezpečný, ale působí veliké někdy nepříjemnosti. Stává se totiž, že roupy samochtě ze střeva vylézají a v konečníku a jeho okolí nesnesitelné svědění způsobují. Maličké děti škrabou se na konečníku, školáci sebou v lavicích nepokojně vrtí a kroutí a mohou li, hledí si rukou pomoci; psi jezdí zadnicí po pažitu a kňučí. Lid zná velmi dobře činnost jejich a říká o někom, kdo je neposeda a bujností neví kam, „že má roupy“ a vyhrožuje neposednému klukovi: „však já ti roupy vyženu!“ — Děti, které roupy mají, nakazují se samy zase snadno znova a znova a sice tím, že ručkama v řiti a kolem

říti se hrabou, kdež množství vajíček vězí a ručky pak ihned zase do úst strkají. A proto nechť dbá každý čistoty, zvláště u dětí.

Tenkohlavec bičíkový jest častý a neškodný červ škrkavkovitý. Bývá asi 4—5 mm. veliký, bílý, sameček a samička jsou skoro stejně velcí. Přední polovice těla jest tenoučká, zadní jest mnohem tlustší, u samičky natažená, u sameckа ohnuta. Vajíčka tenkohlavce jsou podélná, obalena silným hnědým obalem a na obou koncích opatřena knoflíkovitým hrbolkem. Změny zárodkové dějí se ve vodě a ve vlhké zemi. Tenkohlavci zdržují se v slepém střevě zvířat a lidí, nepůsobí obtíží aniž jsou nebezpečni.

Měchovec střevní žije v horní části tenkého střeva. Sameček jest menší než samička. Hlava jest zahnuta k zadu a ústa jsou bříškovitě vychlípena. Na přední straně má 4, na zadní 2 zahnuté zuby. Sameček má na zadní části těla třichlopňovou pochvu a 2 hrotky. Vajíčka prodělávají první změny v člověku, další pak ve vodě a konečně opět v člověku. Měchovec jest zvíře krvežíznivé a nebezpečné. Prožírá sliznici střeva a ssaje krev. Někdy bývá celý zavrtán pod sliznicí. Při větším množství způsobuje chudokrevnost, což bývá velmi častá nemoc v Egyptě, kdež prý až čtvrtý díl obyvatelstva měchovcem trpívá.

Měchovec obrovský jest barvy krvavě červené, dlouhý a tenký. Samec měří asi 35 cm., samička až 1 metr. Kol úst má 6 bradavek a od úst podél těla táhnou se dvě řady hmatavých bradavek. Jest to vzácný druh a velice nebezpečný. Několikrát byl nalezen v pánvi ledvin; velmi často se vyskytuje u psů a vlků.

Trichina (svalovec) střevní jest červíček vláskovitý, bílý, pouhým zrakem ještě sotva viditelný. Samec je menší než samička a má na zadním konci těla dva ostěnky a mezi těmi 4 bradavky. Vajíčka již v samici prodělají celé rýhování a tato malá samička rodí živá mláďata! Nejsou nebezpečny a žijí pouze asi pět až šest týdnů. —

Trichina svalová jest všeobecně dosti známa, aspoň z vyobrazení a ještě více známa jest její nechvalná pověst. Jest to malý oblý červíček, který měří 0·7—1·0 mm. Dospělý červ zdržuje se ve střevě zvířat a někdy i ve střevě člověka, nedospělý zárodek ve svalstvu. Z dospělých trichin rodí se mláďata červíkovitá, jež ihned provlékají se sliznicí střevní, vnikají do cév mízních, s proudem mízním do oběhu krevního a proudem krevním rozptýlí se po těle — hlavně po svalstvu. Zde se červík uloží mezi vlákny svalovými, stočí se spirálovitě, obdá se blánou a čeká. Někdy bývají dva i tři takové zárodky pohromadě. Trvá-li čekání to dlouho, zahynou mnohé zárodky a obal jejich promění se v hmotu vápennou, zvápenatí. Ale požije-li jiné zvíře neb člověk masa trichinovitého, rozpustí se v žaludku obal zárodků, tyto vylezou asi za tři dny, pohlavně dospějí a se oplodní. Asi za 7 dní po nákaze začnou se již líhnouti mláďata, která ihned zase střevo opouštějí a svalstvo vyhledávají. Jest tu tedy podobný děj, jako u tasemnic, ale poněkud jednodušší. Trichiny vyskytují se u člověka, psa, kočky, myší a u dobytka vepřového a bývá vždy nejvíce svalovců tam, kde svalstvo v šlachy přechází, v bránici, ve svalstvu mezižeberním a krčním. U nás nejsou trichiny tak časty, jako v Německu a v krajinách, kde se mnoho surového masa pojídá. Jsou nebezpečny nejen zdraví, ale často, je-li

jich více, i životu, způsobují prudké záněty střevní, které mívají příznaky cholery neb tyfu. Musíme zase jenom raditi, aby se maso důkladně vařilo, neb propékalo; toť nejlepší a jediný spolehlivý prostředek proti podobným škůdcům

Vlasovec medinský jest oblý nitkovitý červ 60—100 cm. dlouhý a posud jest známa pouze samice. Přední část těla končí oble, zadní špičatě. Zárodky bývají bez obalu vaječného, žijí ve vodách afrických a asijských, zachycují se kůže lidí se koupajících, zavrtávají se do kůže a tím způsobují bolestné záněty. Pod kůží dospívají pohlavně a hlízami, které se utvoří, dostávají se zárodky opět ven. Nejvíce jich bývá na nohou.

Vlasovec krevní jest asi 8—10 cm. dlouhý a zdržuje se v míznicích stehna. Larva, která jest asi 0.35 mm. dlouhá, vyskytuje se v krvi a v míznicích člověka a bývá příčinou močení krve, nebezpečných průjmů a četných těžkých nemocí. Známa je v Brasilii a v Egyptě.

K obtěžovatelům člověka řadí mnozí také pijavice a to proto, že jsou mezi pijavicemi některé druhy, které ve vodách na zvířata a lidi se vrhají, rány jim způsobují a krev lačně pijí. Takové pijavice se u nás nezdržují, ale v Uhrách jest jich už dosti. My tu máme pijavice jiného druhu, krutější a lačnější, než jsou pijavice uherských vod, pijavice, které v různých odborech a různým způsobem vyssávají tělesní i duševní síly tisíců lidí. Každý dobře ví, které to pijavice máme na mysli. K dnešnímu našemu pojednání se nehodí, ale možná, že se jim jednou také podíváme na zuby. Pijavice, které my tu známe a kterých užíváme při různých chorobách, jsou zvířátka dobrá a užitečná, která necháme na pokoji, pokud jich nebudeme potřebovati.

III. Pavoukovití.

Nikdo se nedomnívej, že chceme z našich pavouků, kteří v koutech čistotným hospodyňkám pro radost tkalcovské řemeslo provozují, mouchy lapají a různým pozorovatelům povětrnosti za barometr slouží, že chceme z nich nadělati krvelačníků, před kterými se musí člověk míti na pozoru. Nikoli! Uznáváme rádi, že jsou pavouci naši pokojní spolubydlitelé, tkalci pavučinových sítí, mucholovci a naši domácí ranhojiči, k nimž se naše ženské pohlaví o pomoc utíká, kdykoli nůž zajede do prstíčku. Ale k příbuzenstvu našich dobrých pavouků náleží také některé druhy zlé, které nemůžeme za přátely považovati. Zvířátka, o která se nám tu jedná, zdržují se s velikou zálibou v kůži, obtěžují nás svěděním, způsobují nám záněty a mnohdy škaredě zohyzďují naši pleť. Známe několik druhů. —

Zákožka svrabová (svrabovka) jest příčinou kožní choroby, kterou nazýváme svrabem, chrásty, nebo prašivinou. Jsou to zvířátka malá, jen zvětšujícím sklem viditelná. Podobají se maličké želvě. Hlavička jest okrouhlá, ostny porostlá a ústa jsou opatřena bodcem. Povrch těla jest hrbolatý, barvy běložluté, na zadku je několik zubů a okraj zadku jest opatřen četnými silnými ostny. Zákožka má čtyry páry nožiček ostny porostlých: dva páry přední

a dva zadní. Oba přední páry předních a první pár zadních nožiček vybíhají u samečka v hrotky, na jejichž konci nalézá se přissavná deska; druhý zadní pár nožek samiččích vybíhá v prostý osten bez štětičky. Samička jest dvakrát tak veliká jako sameček. Zákožky zarývají se pod pokožku a dělají si zde daleko rozvětvené chodbičky. Tyto bývají prostým okem dobře viditelny mezi prsty a na hřbetě ruky. V těchto chodbičkách zákožky žijí, samičky kladou vajíčka, z vajíček líhnou se mláďata, která po několikerém svléknutí dospívají v zákožku dospělou. Přenosnosť, či nakažlivosť svrabu jest velice častá a jednoduchá. Svrabovky působí pod pokožkou nesnesitelné svědění. Nemocný hledí si drbáním a škrabáním uleviti, při tom otvírají se chodbičky pod kokožkou vyvrtané, několik zákožek octne se na povrchu — bez přístřeší — a zůstane lpěti na nejbližším předmětu, s kterým přijdou do styku. Tak se může nakaziti člověk jeden od druhého podáním ruky, používáním náčiní, jehož chorobný užívá, použitím šatu atd. Kůže lidí svrabem trpících bývá hrůzně znetvořena, zvláště na rukou. Nemocní hledí si uleviti škrabáním a rozedrou si často kůži do krve. Kůže takových lidí bývá plna vředů a strupů. Svrabovitosť vyskytuje se mezi prostým lidem a chudinou velmi často, jest proto mezi tím lidem dobře známa a jest mu postrachem. Vesničtí „doktoři“ v. praštěnkách i v sukních znají mnoho „dobrých“ mastí proti té nemoci a mastí nemocným tělo a sobě kapsu až běda. Hlavní úlohu v těchto mastích hrají: rtuť, síra a sádlo. Někteří přidávají k tomu obyčejné domácí mýdlo Rtuť jest prostředek nebezpečný a může snadno způsobiti otravu. Někteří „doktoři“ léčí svrab petrolejem, jiní kořalkou. Aby se nemocný nemohl škrabati, zavazují vesničtí „doktoři“ a „doktorky“ pacienta do pytle a sice tak, že celé tělo až pod páže vězí v pytli, ostatní tělo a ruce jsou volny. Jedna rodina se do konce na radu nějaké báby namazala — kolomazí, zkazila prádlo a trvalo to týden, než zase kolomaz byla smyta! A nepomohlo to!

Odkudž se první nákaza děje, těžko říci. Nákaza další jest už snadno vysvětlitelná. Poněvadž u lidí čistotných, kteří se řádně umývají a čistě oblékají, svrabovitosť velice zřídka se vyskytne, musíme každému opět odporučovati čistotu. V lehčích případech svrabu dostačí lázně a použití obyčejného domácího mýdla. Po několika vlažných lázních a důkladného použití obyčejného mýdla bývá nemoc vyléčena. V těžších případech nechť se obrátí každý k lékaři. Šat a prádlo se musí v pecích vyčistiti.

T r u d n í k tukový jest asi 3 mm. dlouhý, má táhlé, na příč vroubkované tělo, 4 páry nožek na přední části těla, hlavičku opatřenou rypákem a dvěmi makadly. Na konci nožek jsou jemné štětičky. Přední část těla, na níž se nožky nalézají, jest mohutnější než zadní. Trudníci jsou pohlaví odděleného, zdržují se v tukových žlázkách chloupků na tváři a nose a jsou příčinou kožní choroby, kterou nazýváme „trudovitostí.“ Pohlédneme-li takovému člověku do obličeje, spatřujeme na nose, ve tváři a na čele četné černé, poněkud vystupující body asi tak, jako když vniknou zrnka střelného prachu do kůže. Černé tyto body nejsou nic jiného, než špínou znečištěný zhoustlý tuk, nahromaděný v kanálku tukové žlázy kožní. V tomto tuku bývá někdy — ale ne vždy! — uložen trudník; málokdy jich bývá více pohromadě. Lid jmenuje tyto tukovité sraženiny

v kanálcích kožních žláz takových — „uhry“. Stav tento není nijak nebezpečný, ale nemilý, poněvadž jest tím tvář zohyzděna a nepříjemný a bolestný, zanítí-li se okolí takové žlázky tukové, což dosti často se stává. Prostý „uher“ či trudník lze vymáčknouti. Zánětu musí být ponechán volný průběh. Odporučení hodno jest mytí se čistou vodou smíšenou s líhem, nešetřiti mýdla a používati kartáče.

Klíště obecné jest maličké, ale velice krvežíznivé zvířátko, jak vědí lidé ze zkušenosti, kteří v lese bývají zaměstnáni. Nepatrná hlavička má dva páry čelistí a makadla. Nožky, jichž jsou čtyry páry, zakončeny jsou dvěmi drápky. Tělo jest barvy namodralé. Klíště zdržuje se v lesích na keřích a mechu, vrhá se na lidi i zvířata, zarývá se celou hlavičkou do kůže, což způsobuje prudké svědění a pálení a ssaje žíznivě krev. Napije se tak, že se tělo jeví jako namodralý měchýřek velikosti malého vlašského ořšku. Ovce trpívají často klíšťaty. Ssající zvířátko není radno násilně odtrhávati, poněvadž hlavička tak pevně vězí v kůži, že se podaří spíše tělo utrhnouti, než hlavičku ven dostati; zůstane-li pak hlavička v ráně, povstávají prudké a bolestné záněty a hlízy. Však se také říká o někom, kdo se dobře drží, že se drží jako klíště. Když se klíště do syta napije, odpadne samo. Myslivci radí potříti zakousnuté klíště teplým olejem; odpadne prý pak samo.

Jazyčnatka červovitá má tělo ploché, kroužkované, podoby kyjovité 4—5 mm. dlouhé, 1—1 1/2 mm. široké, neohrabané. Jednotlivé kroužky jsou po straně opatřeny jemnými ostěnky. Ústa jsou ozbrojena čtyřmi velikými háčky, které se podobají háčkům tasemnice. Samice bývá větší než sameček. Žije v nosním hlenu a v čelních dutinách psů a vlků, byla však nalezena i v slezině, játrách, ledvinách, plících a ve stěně střevní člověka a lze předpokládati, že nákaza byla přenešena ze psa na člověka. Státi se to může velmi lehko. Jeť až posud v mnohých rodinách obyčejem, že psi žerou z týchž nádob, z kterých jedí lidé a umývání nádob děje se mnohdy velmi povrchně. Také jest mnoho lidí, kteří v přílišné lásce si dávají dosti často od psa celý obličej olízati a oslintati. V těch případech jest pak nákaza velice snadna. (Dokončení)

Na březích Oharky.

Povídka. Napsala Johanna Kuffnerova.

(Pokračování.)

Tak setkáváme se s ní za jasného zimního odpoledne před chudým obydlím knězovým. Kmet sedě na lávce pod křížem držel v ruce knihu žalmů, z níž byl se s děvou modlil nešpory k zítřejší neděli, druhou jakoby žehnaje položenu měl na rusé hlavě děvčete u nohou jeho klečícího.

„Ano, otče můj“, pravila Jarmila, „toužím ještě, ba stále více toužím po milosti té. Věř, že bych ji životem svým chtěla zaplatiti, by žádal toho Spasitel. O otče můj, neodkládej déle, a možno-li o blízké slavnosti vánoční uděliž mi svátosť křtu svatého, abych

úplně náležeti mohla Bohu svému. Vím arci a vyznávám upřímně, že nejsem hodna milosti jeho . . .“

„Nikdo není hoden milosti boží, milé dítě“, odtušil vážně kmet, „ale Bůh v milosrdné dobrotě své neodepře jí nikdy tvoru svému, kterýž nepřestává jej o ni vzývati. Leč některých darů lze nám dosíci jen skrze ruce kněze a darové tito vyžadují nejen vřelé touhy, ale zvláště i řádné přípravy. I svatý křest jest jedním z darův těch. Rci, zdaž nevyhnutelně ho třeba ku spasení?“

„Vím, otče můj, dle výroku tvého, že dosíci lze spasení bez křtu svatého tenkrát jen, kdy dopřána věřícímu milost smrti mučennické za jméno Pána Ježíše dříve, než byl pokřtěn, a kdy zároveň i vřelou touhu zbudil i vodou pokřtěnu býti. Vypravovals mi tehda o mladistvé sestře svaté Anežky, kteráž řadila se ještě ku katechumenům, když stihla ji smrť rukou rozlícených pohanův.“

„Dobře díš, milá dcero, pochválil děvu kněz; připomenul jsem ti věci tyto proto, že znaje nevýslovnou touhu tvou po užším spojení s Mistrem a Pánem naším, i úzkostlivosť tvoji v příčině spasení, chtěl jsem upevniti mysl tvou, nechť stane se cokoli. Cesty Páně nevystihlé jsou, milé dítě, žiješ mezi dobrým lidem českým, jenž tě zbožňuje, ale jenž zároveň zděděnou láskou lne k pohanským bůžkům svým. Víra Spasitelova nepronikla dosud v naše dědiny, kde vévodí pohanské bludy ďábla. Nepochybuji sice, že i jim brzy zaplá pochodeň Kristova a ryzá srdce jejich pro pravdu svatou rozní; do té doby však chvěje se o tebe srdce mé. Třeba ti zmužilosti a opatrnosti. Proto jediné svoluji také, abys o slavnosti vánoční vstoupila v řady pravých vyznavačů Kristových, pod sv. prapor víry křesťanů. Zatím však připravuj se na neskončenou milosť tuto životem bohumilým a kdykoli ti možno bude přicházej ke mně, abys sdělila se mnou všeliká hnutí svá, city radosti i bolu, pochybnosti i myšlénky povzbuzující. Mimo to budiž opatrnou, neboť nepřítel církve svaté bdí ustavičně a zvláště tam, kde začíná ujímati se sémě víry Kristovy, kteréž ruší království modloslužby. O jak rád překazil by vznik prvého seménka, dobře věda, že v brzce bujně rozmáhající se bylině neodolá. A proto, Jarmilo, netaj mi nikdy ničeho, nýbrž pověz vše, co děje se v domově tvém, ať vždycky v čas radou svou ti přispěji.“

„Nebojím se ničeho, otče můj; důvěra moje v Boha jest nezlomná a nezná mezí. Věřím pevně, že začkoli bych jej prosila, udělíti mi může a chce, a jediné, co dosud mne trápí, jest nicota má a nehodnosť nevýslovné lásky jeho. Přemýšlejíc o krásných vzorech rekyň křesťanských, jež jsi mi vylíčil, o svaté Anežce, Emerencianě i Tekle, studem zardívám se sama před sebou a trnu úzkostí, neboť, otče můj, ať upřímně ti vyznám nitro své, při vší opovržení hodné ničemnosti své pýchou hřeším, žádajíc si nejužšího s Bohem spojení, spojení, ve kterém bytosť má jako v jedno by splynula s velebným, krásným jeho božstvím! Jsem šťastna, nevýslovně šťastna u vědomí, že jsem křesťankou, ale myšlénka na nehodnosť mou kalí mi všelikou radosť, neboť, můj Bože, snad rouháním jest přání mé, že žádám si, čeho jen u Spasitele zřím, úzké sloučení člověčenstva s božstvím. A tys pravil, že pokora odznakem je křesťanů a první jejich ctností; vidím ji také u všech důstojných vyznavačů Kristových, o nichž jsi mi tak často mluvíval, a přece v srdci mém jen pýcha se ujímá a hříšnými sny obírá se pyšná bytosť má. Vždyť toužíc po nebi a v mysli

líčíc sobě jeho krásu a velebu, myslívám, že nebylo by dosti touze mé, bych stanula na pokraji ráje, kde tisícové tak blaženi se radují, že neustala bych, dokud neocítla bych se blízko, blízko toho trůnu Mistrova, až by božský, blaživý dech mne ovanul a poutem tak těsným mne připoutal, že ustal by vlastní život můj a jen s jeho věčným, blaženým se sloučil ... O hleď, otče velebný, že pýcha pramáti naší Evy nepostihla pýchu mou, a přece ji Bůh těžce potrestal, kdežto já ještě chci, by nazval mne dítkem svým!"

Úzkostí zaštkala Jarmila.

„Upokoj se, dítě mé", promluvil útěšně kmet. Je-li cos nedokonalého v touze tvé, láska tvá vroucí všecko napraví. Věnuj jen bez starosti celé srdce svoje Spasiteli bez vyjímky, nepodržujíc pro sebe ani částečky jeho, miluj a důvěřuj! Věz, že láska důvěrná proráží nebesa a k zemi svádí milujícího Spasitele, jak se stalo v Nazaretě, kdež srdce nejčistší žilo a dýchalo jen v Bohu svém. Mimo to pak není touha tvá úplně nedostižnou ani novou, neboť již veliký biskup mučeník Ireneus praví v jednom ze spisů svých, že člověkem učinil se Bůh, aby člověka Bohem učinil! Není-liž to uskutečnění tužeb tvých? A v písmě svatém, kteréž tobě předčítám, zdaž tak často neslyšelas již, jak vyzývá Ježíš holubici, duši milující, aby pospíšila k němu od hor libánských od skalných stánků svých, by korunoval ji a v jedno s sebou spojil? Zdaž i tobě neplatí jeho volání? Křest svatý, kterýž ti udělím ve jménu Trojice nejsvětější, Otce, Syna i Ducha svatého, oděje tě tím rouchem zářivé bělosti, jíž nevyrovná se úběl sněhů na výšinách hor nebetyčných, a učiní tě holubicí, po které toužil Spasitel, a pro niž tolik vytrpěl."

„Ach, otče můj! Nemám již jiného přání, jiné touhy leč svatý křest, a pak smrť, smrť, abych vejíti mohla k Tomu, jehož miluji."

„Ne tak kvapně, dítě mé; spěch tvůj je sice krásný a pochopitelný, leč zapomeň poněkud na sebe samu a z lásky nezištné žádej si jediné vůli Boha svého. Přeje-li si, bys dříve snášela s ním korunu trnovou, přijmi vůli jeho s radostí a po té teprv těš se na korunu slávy věčné."

„Ano, otče můj, jak díš, tak učiním. Trpěti pro jméno Ježíšovo bude mi slastí jako vznešeným pannám římským, jemu obětovati chci vše, co mám a mohu."

„Bůh ti žehnej. Dobrá jest příprava tvá", děl kněz, „zachovejž i po křtu svatém tuto oddanosť a šťastnou budeš, ano snad i prvním hostem v království nebeském ze žírných luhův českých. Leč nyní den se již nachýlil, pospěš k domovu, by tě nepohřešili."

I požehnal dívce klečící, načež tato vstala, k odchodu se chystajíc.

„Nevím, proč je mi dnes tak těžko odcházeti", pravila trudně; „zdá se mi, jakobych z teplého útulku odcházela v chladnou, ledovou poušť. Modliž se za mne, otče! Již jdu, kam volá mne povinnosť."

„Bůh tě provázej a tvůj anděl strážný."

Sotva z lesa vyšla, uvítal ji s jásotem hlouček dětí hrajících na ledě.

„Zdráva buď, paní naše dobrá!" volala malá ústka a řada zkřehlých ruček chápala se rukou jejích.

Srdečně přitulila je k sobě Jarmila, a pozvala, aby vešly s ní do hradu.

„Čekali jsme již na tebe, nechtějíce sami jíti do hradu", připomínal půvabný, kadeřavý klučina, poskakuje před milou paní.

„A proč jste nechtěli? Vždyť chodíváte tam denně.“

„Přijeli tam dva rytíři a několik jezdců, ti se pak prohánĕli po dvoře a my malé se jich bály, jen velký Svatoňův Bořek se tam s některými odvážil. Řekl jsem malým, když s tebou přijdeme, že nás rytíř nevyžene“.

„Pravdu díš, Neklane, a moudře jsi si vedl, usmála se dívka, zprvu poněkud zarážena, „důvĕra tvá mne velmi těší a jistě že jí nezklamu.“

Prvé než s dĕtmi do nádvoří vešla, pohlédla k nebesům a křížem se poznamenavši zašeptala krátkou modlitbu. — Srdce jí mocně zabušilo. V síni hradní bylo živo, mužské hlasy ozývaly se odtud a mezi nimi rozeznala Jarmila i známý, milý hlas otce svého. S jásáním uvítala ji společnosť a otec vřele přivinul ji v náruč svou. Staré, věrné oko jeho zalilo se slzou při pohledu na svĕží dceru, již tak dávno, v době tak hrůzné byl opustil, kdežto by byl jindy kroku bez ní neučinil.

„Milého hostě přivezl jsem ti dítě ještě mimo sebe, pravil, když pominul první, mocný dojem shledání, a ujav za ruku rytíře, který byl zatím od stolu povstal, dokládal s přízvukem nadšení: Toť Čestmír, chrabrý hrdina a slavný vůdce vojů Neklanových. Čestmír, dcero má, dobrodinec náš, jenž nejen ze spárů vrahových nás vyprostil, tebe mi zachoval i majetek můj a mou čest, ale i nyní ve válečné výpravĕ život mi zachoval. Jemu dĕkuj tedy, Jarmilo, a přičiň se, by pobyt jeho v domĕ našem nezkalenou byl řadou šťastných, příjemných dnů.“

Jarmila vdĕčně podala rytíři ruky své a pronesla několik slov na uvítání. Nepochopitelná tíseň sevřela jí srdce a sehnala s tváře svĕží růměnec. Marně přičiňovala se, by volně jako jindy promluvila.

A proč? Vždyť postava rekova ušlechtilá, s tváří sic velmi osmáhlou leč s okem plným dobroty spíš budila cit pokoje a důvĕry, vždyť tak upřímně byl se ujal jich zajatých, a dle slov otcových i v poslední výpravĕ byl kmetu strážcem bedlivým!

Dĕtem se toho dne ze hradu ani nechtĕlo a hlásný již z cimbuří půlnoc ohlašoval, kdy teprv vyrojily se do nádvoří a spĕchaly do vesnice s obdivem, opakujíce si podivná dobrodružství, jež od rytířů byly slyšely.

I Jarmila odešla do komnaty své a zamknuvši poklekla před křížkem, jejž ze šatu svého vyňala.

„Den tvůj již nadešel, Spasiteli můj. Prvá hodina posvátné nedĕle ubíhá na věčnosť. Tam v dáli v krajích blaženĕjších než je ubohá moje vlasť svĕtí již křesťané jméno tvé zpĕvem a modlitbami . . . ., snad i Sáva, drahý přítel můj, opĕvá tě již a prosí v den tvůj, bys i srdce Jarmilino vĕrou svatou osvítil . . . .“

„Ó ano, Bože můj, ráda kochám se v myšlénce té, že on mně tebe poslal, že drahému druhu z dĕtství i za spásu duše svojí dĕkuji. Díky, díky Tobĕ, Bože můj! Což mám ti dáti za lásku tvou, či stačí pouhá láska má bez oběti? Či směla bych milovati tě jen tak, jak drahého otce svého miluji, jak bůžky lidu svého milovala jsem neb i tak, jak bije srdce mé od nepaměti pro mileného přítele Sávu, jenž nejdražší byl mi snad bytostí a srdcem nejbližším? O cítím, že to vše málo pro tebe, Spáso má. Hle, jakos přijal srdce nevinné Římanky Anežky celé, nerozdĕlené, jež zaplatil jsi jí srdcem svým, tak

prosím, přijmiž i to ubohé srdce mé, jež pozdě sic tě nalezlo, leč nyní za to všeho se rádo odříká, vše tobě obětuje a jediné jen přání zná: tobě se líbiti. Ano, Spasiteli, tobě zasvěcuji celý další život svůj a všeliké světské lásky se zříkám, bych tebe si zasloužila. Přijmiž skrovný ten dárek můj v posvátnou dnešní hodinu, a cokoli chceš, se mnou učiň, tvá vůle vždycky bude i vůlí mou.“

Slavnost vánoční byla za dveřmi a dívka nemohla vzdáliti se ani na okamžik. Dnové míjeli a Jarmile nebylo ani lze zajíti k otci poustevníku, ač by si byla hovoru s ním nevýslovně přála. V poslední den před odjezdem slavného vojevůdce seděli všichni tři v malé komnatce přízemní u krbu. Starý Vojmír hrabal železnou tyčí v ohni, Jarmila šila na zlatém pásu pro otce a Čestmír založiv ruce zíral brzy do plápolajícího ohně, brzy zas na hbitě pohybující se prsty děviny. Náhle obrátil se Vojmír od krbu a postaviv tyč ujal se ruky Jarmiliny: „Popřej na chvíli odpočinku rukám svým, milé dítě, a dovol, abychom s tebou vážně promluvili. Víš, že host náš zítra chystá se opustiti náš útulek, slibuje však, že se co nejdříve zase navrátí.“

„Chvalitebný to úmysl, chrabrý Čestmíře“, podotkla dívka s úsměvem. „Víte zajisté, že dům náš byť o půlnoci otevřen jest dobrodinci a zachraniteli našemu, a kdykoli přijdete, buďte vítán.“

„Výborně, Jarmilo, přikyvoval Vojmír souhlasně, ale víš-li také, co asi nejvíce vábí vojevodu, aby se vrátil?“

Tázavě pohlédla dívka na otce.

„Nuž, neuhodlas? Žádal mne dnes za ruku tvou a já pravil, že sama mu odpovíš. Rci, dceruško, zdaž nezasluhuje úcty tvé i náklonnosti šlechetný ochránce náš?

Jarmila mlčela.

Jak šťastnou cítila se, že tenkrát v poslední nedělní den již jinému zasnoubila se Pánu; důvěrně vzdychla si k němu potají.

„Vděčnosť má k tobě, veliký reku“, pravila po chvíli vážně, žíti bude v srdci mém, pokud posledním úderem mi nezabuší. „Chtěj cokoli, co mohu, vše učiním, bych aspoň z části splatila veliký dluh svůj za drahý život otcův i za blaho své, leč ruky své ni srdce ti již podati nemohu.“

Starý Vojmír zbledl. Tvář Čestmírova zalila se až k čelu temným růměncem.

Nastalo dlouhé pomlčení.

Konečně opanoval se Čestmír.

„Jsi upřímna, dceři Vojmírova“, pravil temně, „a jsem tomu raději, než abys mne klamala. Ale jsem vojín zvyklý vítěziti, a proto nediv se, že mne první porážka tato zarazila. Nechci ti zajisté překážeti a co nejdříve zbavím tě i nepříjemné přítomosti své.“

„Ne tak, ne tak, drahý hrdino“, zvolal vyskočiv ze sedadla Vojmír, „ty nesmíš nás opustiti na vždycky, a ustupovati hned před dětinskými vrtochy, kterých by dítě mé v brzce samo litovalo. Rciž, dceruško, zdaž jsi v pravdě již zadala srdce své.“

„Ano, otče, velmi určitě.“

„Aj? A smí liž dcera tak určitě si vésti bez vědomí otcova, Jarmilo?“

„Řekls mi kdysi, otče,“ pravila dívka, pokorně líbajíc ruku otcovu, „že ku každé volbě srdce mého přistoupíš.“

Vojmír se zasmušil. Nemohl snésti odporu proti myšlénce, která jej po nějaký již čas blažila. Chtěl promluviti, když zabránil mu v tom Čestmír.

„Nečiň výčitek dceři své, mocný vladyko“, prosil tento, „nechci, abych mezi vámi dvěmi byl příčinou sporu.“ Mluvil klidně, leč přece spočíval ve hlase jeho přízvuk hořkosti. „Hovořme, prosím, o jiném, ať nezkalen jest poslední večer pobytu mého u vás.“

Leč hovor vázl stále. Vojmír byl zasmušen a i Čestmír nevesele se zadumal. Jarmila vyšla tichounce z komnaty.

„Přisám Svantovít“, zvolal náhle po dlouhém dusném mlčení starý vladyka, „že nepřijmu za syna jiného leč tebe, Čestmíře. To hloupé děvče neví samo, čeho si přeje a proto na nás jest, bychom se o štěstí jeho postarali. Věř, že jednoho dne vděčně podrobí se vůli mé.“

A dlouho do noci seděli spolu oba rytíři.

VII.

Pro zlato.

Téhož večera, kdy v komnatě pánově odbýval se výjev právě líčený, seděla v síni smolnou loučí osvětlené čeládka hradní, bavíc se hlučným hovorem, z něhož často ozýval se hlasitý, hrubý smích zbrojnošů Čestmírových. Skromnému, tichému lidu Vojmírovu bylo zprvu třeba zvykati na hlučné zábavy branců vojevodových, časem nesouhlasili ani mnozí s hrubšími jejich žerty, leč dnes, kdy posledně seděli tu mezi nimi, zapomněli všickni na nemilé stránky hostů a hleděli vyhověti i nejmenšímu přání jejich, pamatujíce s vděčností na šťastný den, v němž družinou Čestmírovou vysvobozeni byli z poroby Kruvojovy. I mladý žrec, jenž jindy stranil se společnosti a samotu rád vyhledával, seděl tu dnes mezi ostatními nad obyčej rozjařen tak, že zbrojenci Čestmírovi se smíchem připomínali si, že jako svátek světí den jejich kýženého odchodu.

Oj, nemyslete jen, že ku cti vaší zdržuje se dnes Bolehlav mezi námi, pousmál se náhle polo vážně, polo žertem starý dozorce hradní. Má k tomu důležitější ještě a rozmilejší příčiny, neboť nadarmo zajisté nedoptávala se dnes Kuldova Mladka babice ze skály po svém osudu.

O hleďte, jak se nyní tamto u krbu ukrývá za ostatní, aby se lépe oddati mohla snům svým a kradí obdivovala se vtipu a kráse svého ctitele. Všechněch zraky obrátily se ke krbu, kdež nejzáze na polo ukryta seděla na úzké lavičce mladá, as patnácti let sličná děvice v prostém, služebném oděvu. Při slovech právě nešetrně pronesených rozlil se jí po tváři temný růměnec. Sklopila hlavu.

„Nepomlouvejte Mladky!“ zvolal horlivě mladý žrec, viděl jsem, když mluvila s babicí, ale netázala se po svém osudu, nýbrž poslouchala jen, jak baba o své nouzi kokrhala, a ubohá přinesla jí co měla, by chudince v bídě ulevila. Vím, že toho baba nezasluhuje, majíc všeho hojnost a znajic se v čarách, jako vy v popijení, leč přece s radostí viděl jsem šlechetnou útrpnost Mladinu, o dobrém srdci svědčící. Nezapírám, že se mi dobrota její líbí a nesmí jí zajisté popříti nikdo z vás, vždyť zrcadlí se v ní pěkná

stránka našeho lidu, které si vážiti můžeme. Špatných úmyslů se domýšleti do skutků Mladiných bylo by při sám Svantovít urážkou všeho českého lidu.“

„Ha, haha!“ smáli se někteří; „hle, jak se rozohnil, a jak zkoumá povahu lidu!

„Ale pravda-li to, Mlado“, děl vážně starý dozorce, obraceje se k zardělé holčici, radil bych ti, abys útrpnému srdci svému poněkud násilí učinila v příčině té skalní příšery. Jsi mladé ptáče, a nevíš, čeho schopna je dračice, jež vlastní vnouče kdysi zardousiti chtěla v naději, že domaká se pokladů, jež myslila, že pro ně jsou určeny.

„Sám Svantovít ví, jaké pikle s Moranou babice ukula, že i mně, starému chlapu, zdá se zjevení její být neméně zlověstným než noční sípot kulicha.“

„Nu, tak zlé to není, hájil žrec vida, jak děvče s hrůzou na strážce zraky upírá, leč opatrnosti přece potřeba, kdy nás teď baba z nenadání svým upřímným přátelstvím a vzácnými návštěvami poctívá.“

Za dveřmi ozval se lehký šust a okamžik po té vešla do síně velitelka. Přívětivě kynula všem a odvedla Mladku, služku svou. Chvíli ještě ozýval se ze síně veselý smích, načež naposledy připila si společnost z dřevěných pohárů a brzy po té rozhostilo se po domě ticho ničím nerušené.

Nazejtří sotva že prvý červánek nad obzor povyskočil, nemoha dosud seslabiti zářivý lesk nesčetných drahokamů noční oblohy, otevřela se malá branka hradní a příkrou, úzkou stezkou ubíbala Jarmila přirozeným náspem k řece, přešedši známou nám již cestou k lesu a k poustevně. Spěchala dnes, sotva dechu popadajíc; tajná moc a strach poháněly ji bez ustání, jako by byla tušila, že několik kroků za ní stejně rychle, ale opatrně a tichounce míhá se obyzdný, černý stín, řídící se všemi jejími pohyby. Radostně zabušilo jí srdce, když bílým loubím stromovým ozvaly se známé, drahé zvuky: „K tobě z jitra bdím!“

„Žíznila po tobě duše má!“ jásala duše její s pěvcem vzhůru k nebesům a již rozhrnovala ztuhlé větve, aby dostihla stanu drahého otce duchovního a vůdce k nebesům. V několika okamžicích již klečela u něho v teplé jeskyni. Velebný kmet ulekl se zprvu, uvažuje, v jaké nebezpečí vydala se dívka noční cestou, leč brzy ustoupila starost jeho radosti, že po delší době zas jednou požehnati může duchovní dceři své. Jarmila zapomněla na všecky útrapy svoje, když důvěrně, dětinně líčila velebnému knězi vše, čeho dožila se v čase posledním a zvláště kdy konečně zabrali se v hovor o životě jejím duchovním. Otec duchovní slíbil určitě, že pozejtří, kdy v církvi katolické světí se veliký svátek narození Páně, udělí jí svátost svatého křtu, po níž stále tak nevýslovně toužila.

Posvátný mír rozhostil se jí v srdci, tvář planula vnitřní, nevýslovnou radostí, kteréž nebylo jí lze odolati a mysl dlela vysoko nad korunami lesních tytanů, nad jasnou, ranní oblohou, když konečně již za bílého dne nazpět k domovu spěchala.

Stín i tu na čas ji sledoval, leč brzy stanul u ufatého pařezu. Paprsek sluneční prokmitl bílým větvovím a padnuv na stín ozářil příšernou hrbatou postavu babice ze skály. Škaredá tvář byla

stažena k ohyzdnému úšklebu plnému vášně, jež jako nákaza pronikala všecky útroby hnusného netvora.

„Ty tak, holubičko!“ sípala v bezzubých ústech, „toť byla bych oslem, spokojujíc se odměnou Hroudovou; kdož ví také, dostál-li by ten kluk slovu; chtěl by mne snad posléze odbyti capartem, který mi dal onehdy, kdežto tvůj tatík, jenž netuší as. jakého druhu jsou tvé zálety .... A ten starý padouch ve skále! Čenichala jsem ho již dávno, leč je patrně šelma prohnaná, že ušel bystrému nosu skalní hyeny.

Slyšela jsem již před časem o hlupcích, kteří ztýraného člověka za boha vyhlašují, a ukřižovanému zločinci se klaní, a ejhle! tuť přímo za mými zády usadil se podobný blázen, a chytrák ihned zatáhl do pasti sličnou veveřici Vojmírovu. Aj, počkej! tobě babka zatopí!“

Příšerné oči její zakutálely se v hlubokých důlcích, a kostnaté prsty jako drápy vysoukaly se z rozedraného oděvu, zatrhujíce se při každém pohybu v děravé tkanivo.

Nový nápad babin působil jí nemalých rozkoší. Ubíhajíc za chvíli cestou podél Oharky chechtala se hlasitě, až celé houfy divokých holubů a kosů plašily se a ve zmatku vylétaly z lesa, prchajíce v dál jako před dravcem.

Krásný byl zimní den. I Jarmile bylo v duši jako volnému ptáčeti ve výsluní. Vesela sešla k poledni do sadu a procházejíc se třpytivým stromořadím těšila se z vrzajícího pod lehkou nožkou sněhu, těšila se z jasného úsměvu oblohy a „benedicite frigus et aestus Domino!“ volala celá duše její, jak byl ji otec duchovní naučil.

Z blahého vytržení zpamatoval ji náhle otcův krok. Uzřela jej, kráčejícího k ní a vyšla mu vstříc

„Zdráva buď, dceruško“, pozdravil ji otec přívětivě; „ani jsem tě dnes dosud nespatřil. Kde dlela's po celé jitro?“

„Líbí se mi venku, otče“, pravilo děvče, líbajíc ruku otcovu. Hleď, jak krásný den, jakých nečasto zříti lze v době zimní. Kdož chtěl by zavřen dlíti pod střechou!“

„Ale rci, Jarmilo“, tázal se otec vážněji, buď upřímnou, kdes byla dnes, za časné ranní hodiny, ba ještě před východem slunce?“

Dívka rozpačitě pohlédla k zemi.

„Byla jsem v lese, otče.“

„A jaký důvod máš pro noční vycházku do lesa za času zimního, mé dítě, bez mého vědomí?“ zvolal poněkud prudce Vojmír, hlasem trochu se chvějícím.

„Netaž se mne, otče, prosím tě“, řekla po delší přestávce Jarmila, prosebně hledíc otci v tvář. „Věř jen, že ve vycházce mé není ani stínu zla.“

„Proč tedy tajíš se, Jarmilo? Proč nesvěříš se otci, jehož jsi životem; proč nesděliš s ním radosti své i útrapy, proč chceš, aby cizincem byl vlastnímu dítěti! Ó více lásky nadál jsem se do tebe, dítě mé.“

„Otče!“ zvolala dívka dojata, a paprsek radostné naděje zakmitl jí okem. „Otče drahý, chceš, bych ti všecko svěřila? O hleď, neodolám dlouho, neboť vím; že i ty šťasten budeš se mnou, až poznáš, co duši mou již dávno zaujalo a čeho bych si i pro tebe nevýslovně přála.“

Starý Vojmír zbledl jako stěna; nohy vypovídaly mu služby, zavrávoral.

„Otče, co je ti?“ zvolala Jarmila vyděšena. „Čeho se lekáš?“

„Dítě! Osudu tvého lekám se, pravda-li, čemu jsem věřiti nechtěl. Pravda-li, že .... že zhrdáš bohy otců svých!“

„Nikoli, otče, ctím Boha otců svých, Boha pravého, jenž od věčnosti byl jim otcem dobrým, ale o němž až dosud nevědí a jehož hledali v obrazech velebnosti jeho nedůstojných.“

„Jarmilo! čeho se odvažuješ! Co nazýváš nedůstojným obrazem? Či snad samy posvátné tváře bohů slovanských? O, kdo jen ti tyto bludy na mysl uvedl! Zlořečen budiž s celým sborem stoupenců svých.“

„Otče můj“, pravila Jarmila, přítulně tisknouc chvějící se ruku jeho v hebkých rukách svých; „otče můj, nežádám než abys po dva nebo tři večery vyslechl mne, když budu ti povídati o tom dobrém Bohu všeho lidstva i nás Čechů, o slavných jeho hrdinech a rekyních, o krásné, divuplné říši jeho tam nad hvězdami, kde se jednou spolu u trůnu jeho sejdeme a kde také nalezneme drahou matku mou, jež ctnostmi tolik vynikala a umírajíc odměnu svou tušila.“

Dívka mluvila s nevýslovnou vroucností a přesvědčivě; oči zářily jí rozkoší a líce planuly.

Vojmír se znovu zachvěl.

„Lekáš moje šediny, dítě drahé. Jsi mlada, nezkušena, a snadno dáš se přemluviti, když krásnými slovy ti líčí hříšný blud. Zpamatuj se, a buď mi dítkem věrným! Hle! otec tvůj, hrdý vladyka, prosí tě, bys smilovala se nad ním a netrpčila jeseň jeho života. Těšil jsem se, že v brzce zasnoubím drahou dceru svou věhlasnému hrdinovi a s hrdostí že pohlížeti budu k blížícímu se konci pouti své ..... Ale věz, dítě drahé, že odříkám se blaha svého, že nežádám si vyplnění snův svých, že nebudu tě již nutiti, bys podala ruky Čestmírovi, že i hněvu jeho se podrobím, odřekneš-li se hrozných bludů svých, a s bývalou láskou se bohům našim pokloníš.“

„Nemožno, otče! bych sebe víc tě milovala! Modlám se klaněti nemohu a nesmím.

Oko Vojmírovo se náhle oživilo, srdce zabušilo mocněji. Myšlénka kmitla se mu hlavou, o níž doufal, že bude dívce neodolatelnou.

„A Sáva, Jarmilo? Či i na něho jsi zapoměla? Zdaž nevíš, že vrátil se z ciziny? Aj, pravda, tajil se před tebou, by více ještě a radostněji tě překvapil; ale věrným zůstal bohům svým i dívce své, neboť k otci tvému došel, a pokloniv se bohům, žádal o ruku tvou, by učinil tě kněžkou nového půvabného domova. Rci, zdaž ani věrná láska nedojde tvého uznání?“

Tvář dívčina zbledla při slovech otcových. Jak ostrý nůž raniła ji zpráva, že Sáva, vrátiv se z ciziny, bohům se klaní. Neslyšela ostatního, nedivila se, že přišel, vzdyť jej čekala stále, ale čekala apoštola Páně, kněze křesťanů, a myšlénka ta blažila ji nevýslovně ... kdežto nyní ... Sáva se vrátil, a vrátil se pohanem!

Otec s radostí pozoroval hluboký dojem a patrný boj dívčin.

Leč boj netrval dlouho. Ryzá mysl křesťanky se zmužila.

„Vyznávám, otče, i ty to víš, že drahým zůstane mi druh můj z blahých let dětství, leč ani jemu již srdce podati nemohu, ani

ruky své, ježto jsem obé Bohu zasvětila; jen bratra milého smím vítati v něm z ciziny . . .“

Ohlédli se oba. Jakoby nedaleko odtud kdosi těžce byl zasténal. Nebylo tu však nikoho.

„Dítě! tolik-li již vězíš v porobě bludaře, že tak snadno rozhoduje nad srdcem, nad štěstím tvým?“ zvolal Vojmír rozhořčen.

„Otče, jsem nevýslovně šťastna ve víře své; o dopřej mi jí; nežádám si statků tvých, jen volnost, bych Bohu sloužiti mohla a žíti dle jeho zákona.“

Otec kynul rukou, aby mlčela.

„Rozmysli se, Jarmilo“, pravil vážně, „otci svému odciziti se nesmíš, toho nikdy nepřipustím.“

Nepromluviv již odvedl dceru do světničky její, načež sám zamyšlen usedl ve světnici své u krbu. Černé chmúry honily se mu po čele, oči upíraly se zádumčivě na protější stěnu.

Po drahné chvíli byl vyrušen z myšlének tichým šramotem. Ohlédl se: U dveří krčil se příšerný zjev baby ze skály.

„Hú!“ otřásl se nemile Vojmír. „Co chceš zase, babo? Či již pro odměnu si jdeš za svůj vyzvědačí nos?“

„Ničeho pro sebe, mocný vladyko“, chrochtala podlízavě baba, „jen dovolíš-li rady ti udělím, již umění moje mi zjevilo.“

„Mluv!“ kázal Vojmír, přemáhaje ošklivost žádostivou pověrčivosti.

„Radím, bys ani o hodinu déle nenechával spanilé dcery své zde na Kruvojově, odkud tak snadný skok do lesa k tuláku. Zavez ji v kraj jiný, daleký, kde zbavena vlivu jeho oddá se zpomínkám na minulost a brzy změní mladou mysl svou.“

„Ha, ano, dobře díš, babice; zde vezmi za své umění. Vojmír vyskočiv ze sedadla vyňal z truhly váček se zlatem a hodil jej číhající stařeně.

Jako dravý pták vrhla se na kořist svou, zelené oči zasvítily jako zřítelnice baziliška.

„Zdráv buď, vladyko! Jen rady hledej vždy na babině skále, a věru, že nechybíš. Proto též ještě radím: buď opatrným, neboť padouch z lesa je chytrák, jenž zkoumati dovede i hledat!“

Ještě jeden měšec ocítl se u nohou babiných, načež tato jako kočka tiše a lísavě vyklouzla ze dveří a pádila po nádvoří a stráni ku skalnímu brlohu.

U zejícího otvoru stanula na okamžik a zazvonila měšcem blíže ucha, načež vystřídala i měšec menší. Chtivá lakota sálala jí z tváře ďábelskou vášní stažené.

Usedla a rozvázavši měšce, vysypala zvonivý obsah jejich do klína a kostnatými, zkroucenými prsty prosýpala žluťáčky znovu a znovu, nemohouc se nasytiti žádoucího zvuku. Vášeň lakoty zaplašila nadobro i obyčejnou opatrnost babice, jež by jí ve chvíli příčetnosti nedopustila usaditi se venku před chatou.

„Tak, zpěváčkové, zpívejte mi, zpívejte!“ syčela, šklebíc se pitvorně a líbajíc pořadem chladný kov. „O vy hvězdičky pravé, jež jinak zříte než tam ty nahoře! O tisíckrát mi buďte vítány a neopouštějte mne, nýbrž volavkami buďte i jiným! Já vykáži vám krásnou kolébku, kde si odpočinete a kde skryjete se před zraky . . .“

Nyní teprv bleskem projela jí hlavou myšlénka, jak zpozdile si vedla vášní oslněna. Ohlédla se a kostnaté ruce úzkostlivě sevřely přední část širokého šatu, v němž třpytila se zásoba zlata.

Bylo však již pozdě.

„Oj, neukrývej ctností svých, drahá babičko," zasoptěl jí za hlavou dobře známý, hrozivý dnes hlas Hroudův. Jako tygřice vzkřikla babka divoce a vstavši ovázala šat kol pásu tak spěšně a obratně, že obě ruce její zůstaly volny.

„Co chceš?" zahřímala vztekle na vnuka.

„Účty tvé, babo!" zvolal stejně vášnivě milounký příbuzný. „Vydej počet z kroků svých! Cos učinila pro mne za moje peníze, jak dostála jsi slibu svému? Odkud máš tyto poklady?"

„Vydělal jsi jich snad pro mne. černoboji, že bych tobě měla účty klásti?" pošklíbla se baba, couvajíc poněkud, aby se pokud možná ku schodům do jícnu dostala.

Hrouda však strčiv do ní nemilosrdně, zastoupil jí cestu.

„Tuším zradu, čarodějnice. Tys mne oklamala", zahučel, jako když z dálí chystá se bouře divoká. „Leč střez se trestů mých. Ať mne Černoboj, neumučím-li tě, paklis mne zradila. Mluv, cos učinilas s Jarmilou?" Železnou paží sevřel tenký krk babin.

„Pusť a povím ti," sténala tato.

„Nepustím, dokud nepovíš. Ale chraň se šalby! Hroudu neoklameš. Tys se prodala Vojmírovi, okradlas mne o zlato mé a nyní chtělas se mi vysmáti a kochati se ve trýzni mé a ve své loupeži . . . ."

„Pusť"! hvízdala čarodějnice v smrtelné úzkosti s tváří jak chrpa modrou a ruce její jako kleště sevřely ruku vnukovu.

„Ano ano, pustím, babičko, jen počkej, počkej ještě a posvěť si svýma hvězdičkama na cestu k Černoboji. Jsem já dnes velmi milostiv a budu ti průvodčím."

Babici přemohl zoufalý strach. Jako šílená jala se mlátiti sevřenýma pěstma ve tvář Hroudovu, až mu proud krve nosem vytryskl; nepustil však, ale tím pevněji sevřel hrdlo babky své. Němý, zoufalý nastal boj, boj na život a na smrť. Bylo nezbytí. Jeden z obou musil podlehnouti. Babice na pohled slabá, zmrzačená hájila se jako obr železné síle svalovitého muže. Praskání suchých větví a těžký, chraptivý dech budily dumnou ozvěnu lesní svatyně. Náhle však rozléhl se dalekým krajem ryk hrůzný, podobný zvuku lité šelmy, spěšný pád těžkého tělesa a žblunknutí v nedozírné hloubi v divém korytě pod babinou skalou. Po celém svahu skalním zatřpytilo se zlato, jakoby mžikem bylo hvězdiček naprší.

Ticho nerušené zavanulo po té okolím, jež jako vymřelé nejevilo ani nejmenší stopy života. V noci teprv zahýbalo sebou cosi pod otvorem chaty babiny a tmavá postava namáhavě pozvedla se na polo ze země. Byl to Hrouda, ale k nepoznání. Tvář opuchlá, plna modřin, nohy ztuhlé, odřené a ruka z kloubu vymknuta. S nezměrným namahaním dovlékl se do chýše, kdež doutnal ještě oheň. Přiložil polena, aby se poněkud rozehřál a vrhl s sebou na rozestřenou kůži medvědí.

Půvabný úsměv aurořin rozlil po zemi celý déšť zlata, jako ostatní dnové minulí i dnešní chystal se býti krásným. Cestou podél polozamrzlé Oharky přijížděli dva jezdci na bujných ořích.

„Neboj se, Čestmíře," děl starší z nich, „tam nevypátrá jí ani oko nejbystřejší," pravil Vojmír živě „a ještě dnes odejdu odsud docela, abych sám byl strážcem svého dítěte. Zatím neuškodí jí trocha samoty. Nechť přemýšlí o nevděku svém."

„Kéž podaří se nám jen nalézti bídníka, jenž do lůna věrné země naší dovoluje si zanášeti blud a vzpouru proti božstvu národnímu a zármutek v rodiny." Mlčky ubírali se dlouho dále, naslouchajíce pozorně do lesa, jenž po obou březích řeky se rozkládal.

Oba koně se náhle vzepjaly. Byli již blíže křižovatky. Čestmír vzpřímil se a bystře ohlížeje se do houštin sousedních, sáhl po luku.

„Můj vraník tuší šelmu," zašeptal, hladě ušlechtilé zvíře po krásné hřívě. Pobodl jej, ale vraník vzdoroval, stříhaje ušima, frkaje a vzpínaje se strachem. S podivením zkoumal Čestmír, co asi vrance jeho tolik bylo polekalo, když v témže okamžiku zahučelo cosi zcela na blízku, jako blížící se tajená bouř. (Pokračování.)

Ke sporu o „Rukopisy".

Napsal Dr. Fr. Bačkovský.

(Pokračování)

III.

Masarykovo „Athenaeum" jalo se upírati Rukopisu královédvorskému a zelenohorskému také cenu aesthetickou. I budiž promluveno zde aspoň o aesthetické ceně „Záboje", kterážto báseň od pravověřicích pokládána jest za *nejstarší* z Rukopisu královédvorského. [1]) K rozpravě své užijeme mimo jiné hlavně článku Jana *Er. Vocela* v „Musejníku", roč. 1854., článku Karla *Tieftrunka* v „Musejníku", roč. 1867., spisu Dra. F. B. *Květa* „Aesthetický rozbor Rukopisu královédvorského", vydaného v Praze r. 1861., a přednášek universitních Dra. Jana *Gebauera* z r. 1877. Ve příčině textu „Záboje" budeme říditi se vydáním Josefa *Jirečka* z r. 1879.

Děj „Záboje" vyvinuje se velmi případně *v pěti oddílech* [2]). Oddíl I. (verš 1.—70.) obsahuje *vyložení* děje, totiž hlavní důvody a základy děje; oddíl II. (verš 71.—105.) obsahuje *zavíjení* děje; oddíl III. (verš 106.—169.) *rozhodnutí* děje; oddíl IV. (verš 170.—212.) obsahuje *obrat* děje a oddíl V. (verš 213.—243.) *ukončení* děje. Oddíly ty jsou celkem i souměrny; mát prvý 70 veršů, druhý 34, třetí 63, čtvrtý 42 a pátý 30, a také na př. v dramatech o pěti jednáních bývá prvé a třetí jednání nejdelší, protože povaha děje sama sebou toho žádá

Každý oddíl zase skládá se z několika výjevů. V oddíle I. máme tyto čtyři výjevy: 1. Záboj, vystoupiv na skálu nad černým lesem strmící, obzírá krajiny krutým nepřítelem sklíčené a rmoutí se z poroby své vlasti (verš 1.—5.). 2. Ze zármutku toho vzchopil se k činu a sezývá své druhy do lesa (verš 6.—12.). 3. Druhové sešli se v noci v lese, kde Záboj zavedl je v ponížený úval a pěje

[1]) Nejnověji prof. K. Ninger prohlásil za nejstarší báseň „Jelen".
[2]) V těchto *pět* oddílů „Záboje" dosud nikdo neroztřídil.

jim allegorickou píseň, ve které jim staví dojímavě před oči porobu jejich vlastní a značí zároveň i spůsob, kterak by se měli vybaviti z ní (verš 13.—62.). 4. Druhové Zábojovi jsou písní Zábojovou rozníceni a získáni jeho úmyslu, i radí se také hned o činu, totiž o vybavení z poroby a rozešli se, když již svítalo (verš 62—70.).

Oddíl II. líčí výpravu a pochod vojska Zábojova proti vojsku Luděkovu takto: 1. Po třech dnech Zábojovci sešli se v noci opětně v lese, k boji jsouce vyzbrojeni, a vůdcové — Záboj a Slavoj — radí se, jak udeřiti na nepřítele (verš 71.—95.). 2. Vojsko na radu Zábojovu rozestoupilo se na dva pluky a táhlo opatrně na hlavní voj Luděkův za modrým vrchem shromážděný (verš 96.—100.). 3. Pátého dne oba pluky spojily se za modrým vrchem, kde stanuly před vojskem Luděkovým a k boji se seřadily (verš 101.—105.).

Oddíl III. líčí boj vojska Zábojova s vojskem Luděkovým takto: 1. Zábojovci, byvše od Luděka vyzváni, aby se rozešli, odpovídají mu pohrdlivě, i rozlítí se Luděk a svolá voje své do zbraně proti nim (verš 106.—114.). 2. Záboj káže, aby Slavoj udeřil nepříteli v bok, on pak sám že udeří mu v čelo, což ihned se stane (verš 115.—123.). 3. Záboj potýká se s Luděkem, a boj všeobecný zuří kolem nich, až Záboj sklátí mlatem svým Luděka, dovršiv děj v neprospěch nepřátel (verš 124.—169.).

Děj dovršen, katastrofa přivoděna, a báseň nyní chýlí se vítězoslavně k svému konci, líčíc v oddíle IV. porážku a pronásledování nepřátel takto: 1. Záboj rozkáže vojsku, aby zmocnilo se koňů nepřátelskych, poradí se se Slavojem o dalším boji a vrhne se znova na nepřátele, kteříž ustupovali (verš 170.—183.). 2. Nepřátelé prchají, i velí Záboj, aby vojsko jeho vsedlo na koně ukořistěné a aby je pronásledovalo (verš 184.—187.). 3. Zábojovci pronásledují a zahlazují vojsko Luděkovo (verš 188.—212.).

Oddíl V. ukončuje báseň takto: 1. Nepřátel jest již toliko hlouček, a ti žalostivě prosí, i přemluví Slavoj Záboje, aby od dalšího pronásledování ustál (verš 213.—225.). 2. Zábojovci vrátí se vyhubit zbytků nepřátel v zemi pozůstalých. 3. Záboj vybízí ke skutkům bohumilým, totiž k pohřbení mrtvol a k díkům bohům za vítězství.

O tomto ušlechtilém konci „Záboje“ Vocel napsal tato pěkná slova (Mus., 1854., 447.): „V bujném horování ke konci se nese báseň, opěvající, kterak v radostném hluce širou silou v pravo i v levo jako vítr přes vlasti bouříci, vítězné zástupy bouřily přes vlasti. Než — náhle umlknul bujný proud vítězného plesání, a básník dotýká se struny něžnějšího bohumilého citu. Přichvátali vítězové k šerému vrchu, kde je bozi vítězstvím dařili — tam duše v boji padlých vojínů po stromích těkají, tam tedy vítězové spěchají pohřebat mrtvol,

i dat pokrm bohovóm,
i tamo bohóm spasám dat mnostvie obětí,
a jim hlásat miłých slov,
i jim oružie pobitých vrahóv.

Krásné toto místo nám otvírá pohled do baječného světa pohanských Čechů.... Pozornosť naši zvláště poutá překrásný ethický význam v posledních zvucích písně o Záboji, kde vítězové čeští hotoví se bohům spásám dáti množství obětí a jim hlásat milých slov,

aby tim zbožné city vděčnosti projevili. *Zdali co podobného nalézáme v germánských aneb skandinavských básních, obsahem svým do předkřesťanské doby sahajících?*“

Nežli dále pokročíme, povšimněme si ještě prvých dvou výjevův oddílu IV., o nichžto Masaryk (Athenaeum, 287.) napsal toto: „Vítězi na př. obyčejně padá do rukou tábor nepřátelský a vůbec z vítězství se vojíni radují, ale náš epik toho nedbá, jen na konci slyšíme, že byla obětována bohům zbraň pobitých nepřátel. Pronásledování děje se opět velmi podivným spůsobem; „*jeden* hluk se rozstoupí v pravo *i* v levo“ (176.) a „ze všech údolí sěmo“ svádějí se koně, které, Bůh ví, odkud se tu vzali; potom „vzhóru na koně, s *koni* na vrahy přese *vše vlasti* (188.). Při tom slyšíme jednou rozkaz „koni řehci vešken les“ a po druhé faktum, že řehce — proč a jak, tomu rozuměj, kdo rozumíš.“ Avšak pisatel přítomných řádků, jak již zjevno z toho, co výše řečeno, místo to vykládá si jinak a zcela srozumitelně, a to tak, jak dosud nikdo neučinil.

Verše příslušné znějí takto:

„Aj, bratřě, bozi ny vícestviem dařichu!
Rozstupi sě vás jeden hluk v pravo i v levo,
ze všěch údolí sěmo sveďte koně,
koni řěhci vešken ten les!“

Smysl veršů těchto jest: Záboj sklátiv Luděka a vida vojsko Luděkovo ustupovati, zvolal: „Bohové nás vítězstvím obdařili!“ a zároveň ihned staral se, kterak zmocniti se táboru nepřátelského a jmenovitě koňů, které nepřátelé v údolích měli, pěšky bojujíce. Byliť, oním modrým vrchem jsouce před zraky nepřátel ukryti a hlubinami lesů táhnuvše, Zábojovci překvapili nepřítele nenadále, takže ani na koně nemohl vsednouti. I rozkázal, když nepřátelé počali ustupovati, Záboj, aby „jeden hluk“ vojska všeho, „rozstoupil se v pravo i v levo“, totiž aby „jeden hluk“ onen rozdělil se ve dvě části, z nichžto jedna by se zmocnila koňů v údolí v pravo vrchu, druhá v údolí v levo vrchu, a aby koně ty svedli do lesa, na který Záboj ukazuje rukou, řka: „Koni řěhci vešken *ten* les!“, čímž řekl asi toto: „Hleďte zmocniti se tolika koňův, aby byl jimi naplněn les ten všecken!“

Zatím pak, co část vojska Zábojova hleděla zmocniti se koní nepřátelských, Záboj vrhl se znova na nepřátele s vojskem ostatním. Nepřátelé prchali z bojiště, zůstavujíce svůj tábor za kořist Zábojovcům, a Zábojovci skutečně velikého počtu koní jejich se zmocnili, což básník uvádí jako faktum veršem:

Koni řehce vešken les.

A když Záboj viděl, že velikého počtu koní jeho vojsko se zmocnilo a že nepřátelé prchají, zvolal:

„Vz hóru, na koně!
s koni za [3]) vrahy přěse vše vlasti! [4])
Rúčí konie neste v patach
za nimi našu krutosť!“

[3]) Masaryk otiskl chybně „na“.

[4]) Co týče se slova „vlasť“, budiž otištěno zde z „Národních listů“ ze dne 14. května 1886. toto: „Podle Masaryka nemohl prý verš 37. „Kací bozi

I vskočili Zábojovci na ukořistěné koně a pronásledovali nepřítele.

Vyvrátivše námitku Masarykovu, pokročme nyní dále.

Vzhledem k celému ději pozorujeme, že *jednotlivé výjevy v „Záboji“ jsou náležitě zdůvodněny, náležitě sečlánkovány.* Není ani jednoho výjevu, který by nesouvisel buďto jako účinek nebo příčina s druhým. Příčinná spojitosť jeví se nám všude, o čemž se přesvědčíme, položíme-li ty výjevy vedle sebe. Prvý výjev jest zármutek Zábojův z poroby vlasti. V tomto výjevě jest příčina pro vše, co následuje. Proto vzchopuje se Záboj k činu a proto sezývá své druhy do lesa, proto přednáší píseň, ve které líčí jejich porobu a spůsob, jak vybaviti se z ní. To vše jest účinkem zármutku Zábojova z poroby vlasti; zármutek Zábojův jest velikolepým důvodem a základem, z něhožto celý děj básně vyvinuje se jako ze semena strom se svými ratolestmi.

V třetí řadě jest výjev získání druhův a jejich úrada, jak vybaviti se z poroby. To jest účinek písně Zábojovy. Další výjev jest, že Zábojovci podnikají proti nepříteli boj, který zase jest účinkem výjevu předešlého. U prostřed boje jsou opětně výjevy vedlejší, a mezi těmi také všude jest poměr příčinný. A tak „v celé básni“ — napsal v té příčině Vocel (Mus., 1854., 449.) — „od počátku až do konce patrno jest podstatné spojování částek dle zákonu příčinnosti; jednání a skutky v důsledném spojení jsou s hlavní příčinou děje, a výsledek důvodů srovnává se zajisté s důležitostí a vážností jich. Stručně sice, avšak určitě a duchem básnickým jest vytknuto, cokoli k podstatnému zdůvodnění děje přísluší; o nadbytku jakémsi, o plýtvání frásemi, o nabrnování zbytečných popisů, s kterými se v Tristramu, v Alexandru a v jiných dávnověkých básních českých i cizozemských přečasto potkáváme, zde žádné stopy není. *Výborné zdůvodnění básně této tak patrně před rozum se klade, že zbytečnou věcí se býti zdá, o tom slov šířiti.* Nicméně důležité jest rozjímání toto ku poznání vysoké ceny básně naší, která se nám zvláště tenkráte v plném lesku svém objeví, když zdůvodnění „Záboje“ srovnáme s motivy jiných starobylých plodů básnických . . . .“ [5]) I vyjádřil se tedy zcela neprávem Masaryk,

v cuzej vlasti“ vzniknouti ve století IX, ovšem ale prý v XIX.! — Slovo vlasť v Záboji nemá dojista historickopolitický význam našeho nynějšího slova vlasť. V Záboji znamená tolik co kraj čili oblasť. Že básník nemínil tím slovem celou nynější zemi českou — „korunní zemi cislajtánskou“ — mohl pan professor snadno dovtípiti se z básně samé. Jak by byl mohl Záboj obejíti a sezvati za tři dni veškeré bojovníky celých Čech (verš 9. až 15.) a jak by bylo možno, aby do tří dnů do všech krajů Čech se byli rozešli a zase sešli? (verš 69—75.). A nepraviliž básník sám: „vše vlasti“ (verš 47.), „přes vše vlasti“ (verš 185.) a „přes vlasti“ (verš 229. a 230.), t. j. přes všechny kraje?“ — (V témže smysle „vlasť“ vyskytá se také v legendě o sv. Kateřině, o čemž viz v Černého spisku na str. 20.). A co týče se koní, buďtež uvedena zde z téhož čísla „Národních listů“ tato slova: „Masaryk naposledy bude chtíti ve svém „sociologickém“ rozboru dokazovati, že koní v té době v Čechách vůbec ani nebylo. Nechť sobě pan professor přečte, co praví v druhé polovici desátého věku Svjatoslav k své matce a svým bojarům: „Nelíbí se mi v Kyjevě, chci žíti v Perejaslavi (v severním Bulharsku), kteráž je středem v zemi mé, a scházejí se tam všecky poklady: z Řecka zlato, víno, ovoce rozličné, z Čech a Uher stříbro a koně“ . . . . (Polnoje Sobranije rus. lětopisej. V Petrohradě. III.).“

[5]) Vocel potom uvádí příklady z jiných básní.

(Ath., 286.), že v „Záboji“ „komposice celková i podrobnosti téměř všecky jsou pochybeny“; neboť, jak vyložili jsme si, netoliko jednotlivé výjevy jsou velmi dobře sečlánkovány a zdůvodněny, ale také kupí se velmi případně v pět úplně vhodných oddílů.

Co týče se *ušlechtilosti* děje, v té věci celému „Záboji“ i jednotlivým jeho částem chválu jest vzdáti; *vše jest v něm ušlechtilé.* Co do celku jeví se: 1. zármutek z poroby vlasti a 2. vysvobození vlasti z té poroby. A dojista obé jest ušlechtilé, i zármutek i boj o vysvobození. Také jednotlivosti jsou ušlechtilé, pouze možno vytýkati (verš 138. a 139.):

Aj, ty zhovadilý,
ty veliká potvoro hadóv!

Avšak na omluvu těchto dvou veršů lze dobře říci, že v nich bezpochyby nebylo v staročeštině tolik mravní příhany jako nyní; význam slov se mění. Kromě toho dvěma verši těmi básník vhodně charakterisuje nepřítele Luděka, který je pronáší a kterého básník nepokládal za tak ušlechtilého jako Záboje, a též okolnosti polehčující možno uvésti. Byl tehda hrubší věk a tudíž i hrubší cit; líčen tu krutý boj a v krutém boji padají netoliko kruté rány, ale také krutá slova. Posléze možno i tím verše ty omluviti, že v jiných písních bývají také podobné scény, ba nekonečně hrubší, jako na př. v legendě o sv. Kateřině, pocházející z téže doby co RK., čteme:

Tak se králová preč vzdviže
dolóv udatně k ciesaři
řkúc mu: „Ó, litý ohaři!
ne mój muži, ale črte!
převzteklý pekelný chrte!
všech hnievóv plamenná záři!
i co chceš, hubená tváři.“ [6])

A jaká jest *idea* „Záboje“? — Idea jest dojista též ušlechtilá, velebná a vznešená, totiž *hájiti svobody, a to prostředky důstojnými.* Svoboda jest údělem důstojnosti národní, člověk jí potřebuje, aby byl člověkem. V „Záboji“ pak není hájena svoboda jednotlivcova, nýbrž veškeré vlasti, v čemž ovšem jest i svoboda jednotlivcova zahrnuta. Hájíc tedy svobody vlasti, báseň ta dotýká se nejvážnějších stránek života národního, a hlavním základem jejím jest úcta a vděčnosť k národním bohům, láska k rodině a domácím řádům, i jest idea „Záboje“ *mravně vznešená.*

Co týče se *jednotlivých činitelů*, jsou v básni Záboj, Slavoj a Luděk a potom druhové Zábojovi a Luděkovi. Jsou to *vesměs osoby básnicky pravdivé;* na historické pravdě básníku nezáleží, pouze na pravděpodobnosti. Každá z postav vyniká něčím nad ostatní, něčím sebe samu vyznačuje, něčím od jiných se liší, a tak *všichni ti činitelé vespolek kontrastují*, což také jest požadavkem básnickým; když by vespolek nekontrastovali, jeden druhému by překážel.

Že jest vše *básnicky pravdivé*, a to *duševně*, toho důkazem jest ona příčinná spojitosť, o nížto svrchu promluveno, a také není v „Zá-

[6]) Černý: Legenda o sv. Kateřině, str. 16.

boji“ nic pravdě nepodobného ani v konání ani ve vypravování *fysicky*. Jediné, co jeví se pravdě nepodobným, jest verš 135. a 136., kdě Záboj porazil mlatem strom a třicet jich odešlo k otcům. Ale to jest hyperbola, která není neobyčejnou v básních prostonárodních i umělých, ba spíše to jest jedna z nejkrotších hyperbol.

Ovšem Masarykovi (Ath., 287.) zdá se býti pravděnepodobným také toto: „Záboj mlatem udeří do štítu a ten nepochopitelným způsobem se rozskočí! A nejen štít se rozskočí, i prsa — a to úderem mlatu!“ Avšak kdo čte příslušné verše, věda, že čte *báseň*, nespatří dojista ničeho „nepochopitelného“; znějí takto:

Napřěže mlat Záboj výš vz hóru
i vrže po vraze.
Letě mlat, rozskoči sě ščít,
za ščítem sě rozskočista Ludiekova prsy.
I uleče sě duše těžka mlata,
i mlat i dušu vyrazi,
i zanese pět siehóv u vojsku.

„Národní listy“ ze dne 14. května 1886., zmíniv se o tom, napsaly případně: „Naivní náš professor ani netuší, jací ti naši slovanští předkové byli za starých dob — v epických básních totiž — siláci: Ilja Muromský na př. vzal kyj 1600 liber těžký a zabil jím jednou ranou 40.000 loupežníkův! — Uvěří teď našemu Záboji?“

Že osoby vespol *kontrastují*, na vyloženou toho probéřeme jejich povahy.

Záboj jest hlavní nositel děje a idee, vtělené v tom ději; jest hrdina celé básně, a Masaryk (Ath. 284.) neprávem tvrdí, že ani báseň „Záboj“ nemá vlastně žádného hlavního hrdiny. Záboj dává podnět k hrdinskému konání svému i svých druhů sám; jest původem celé statečné obrany drahé vlasti proti nepřátelům a jest středem všeho děje od počátku až do konce. On prvý cítí zármutek z poroby, z jeho zármutku vyrůstá celý příběh ostatní. On prvý vzchopuje se, aby sobě a svým pomohl. On rozněcuje druhy proti nepřátelům, řídí celý odboj a vůbec celý děj; přivodí katastrofu děje a také děj zavírá. Záboj, jak případně napsal Tieftrunk (Mus. 1867., 161.), „všude v popředí vystupuje, tvoře takto zároveň vnitřní jednotu a spojitost básně“. Veškero jednání jeho jest dokladem, že on jest hrdina. Proto také jest i líčen jako bohatýr. Básník propůjčuje mu k tomu náležité vlastnosti tělesné i duševní.

Že *Záboj jest hrdina co do vlastností tělesných*, o tom svědčí tyto verše:

I vyrazi Záboj,
hořiúciema očima v Ludiek měři:
d u b protiv d u b u zřieti ze všého lesa.[7]) (126.—128.)

I uderi Záboj mlatem,
otskoči hbitý Ludiek;
v dřěvo vrazi mlat,
i s k o t i sě d ř ě v o n a v o j,
i t ř i e d e s e t j i c h o t j i d e k o t c e m. (132.—136.)

[7]) Záboj totiž stojí proti Luděkovi jako dub proti dubu, a oba vynikají nad své druhy jako dub nad ostatní stromy.

I máše Záboj mečěm,
k u s s č í t a v r a h u o t r a z i. (141. a 142.)
Napřeže mlat Záboj výš vz hóru
i vrže po vraze.
Letě mlat, r o z s k o č i s ě š č í t,
z a š č í t e m s ě r o z s k o č i s t a Ľ u d i e k o v a p r s y.
I uleče sě duše t ě ž k a mlata,
i mlat i dušu vyrazi,
i zanese pět siehóv u vojsku. (160.—166.)

A když štěstí válečné Zábojovi se naklonilo, zvyšuje se osobní síla a rekovnosť jeho:

Ajta o t v r ź e Z á b o j š č í t,
i v ruce mlatem i v druhej mečěm,
tako i v přieč proráže dráhy u vrazech.
I by úpěti vrahóm,
i by ustúpati vrahóm,
Třas je hnáše z bojiště . . . (176.—181.)

Podobně se stránky *duševní* Záboj jest vylíčen jako hrdina i co do rozumu i co do citu svého; i hlavou i srdcem jest bohatýr.

Co týče se *rozumu*, Záboj důmyslnou allegorií nakloňuje druhy svému záměru. Svolav opatrně za noční doby druhy své v černý les a poustoupiv s nimi tajně v ponížený úval hlubokého lesa, postaví se níže ostatních, aby hlasu jeho nebylo daleko slyšeti, rozněcuje dojemně i srdce i vůli jejich proti nepřátelům vlasti. A jaké medle příčiny klade jim na mysl v allegorii své? Praví, že nepřítel sahá násilně na jejich rodinný, národní i náboženský život, že ničí a hubí jim nejdražší, posvátné obyčeje a řády jejich. A vše to doličuje příklady tak určitými a tak názorně, že druhům hluboko do útroby vnikla slova ta a že všichni zahořeli hněvem proti nepřátelům. Aby pak Záboj probuzenou v nich odvahu k mužnému odporu ještě více utvrdil a rozohnil, předkládá jim podobenství, kterak dva jinochové, dospěvše k odporu proti nepřátelům, s ostatními krajany svými nepřítele šťastně porazili a své domovině bývalé blaho navrátili. Tímto podobenstvím, které jeví se býti takořka prorockým viděním, vzbuzuje v druzích svých jistou naději v šťastný úspěch výpravy jejich proti nepřátelům. A důrazný závěrek tohoto prorockého podobenství dojista byl s to, aby roznítil onen plamen myslí bohatýrských a způsobil onu řadu činů, které v dalším ději básně jsou podány. Jestliže celá allegorie Zábojova jest důmyslna, důrazný závěrek její jest tím důmyslnější, pronášeje velmi případně a zcela místně vlastní účel její takto:

Ajta, vši vyrazichu vz vrahy.
I by krutosť jich búřúcé nebe,
i v dědiny vrátíše sě byvšie blahosť,

A jako důmyslnou allegorií Záboj nakloňuje druhy své svému záměru, tolikéž opatrně a moudře schystá a řídí výpravu proti nepřátelům. A před bitvou ještě jednou svému vojsku na mysl uvádí hlavní příkoří, od nepřátel spáchaná:

Aj, bratřě, ti sě nám krušichu bohy,
ti sě nám kácechu dřěva,
i płašichu krahuje z lesóv!
Bozi nám vícestvie dajú!

Povzbudiv takto znova druhy své k mužnému odporu, vrhne se na nepřítele. Avšak ani za krutého boje nepozbývá rozvahy, a za boje také promýšlí a připravuje pronásledování, hledě zmocniti se koní nepřátelských, na zpátečním pak pochodě káže vyhubiti všechny zbytky vojska nepřátelského. Takto všude a ve všem rozum Zábojův ukazuje věhlasnou opatrnosť, ostražitosť a vůdcovskou důmyslnosť.

Co týče se *citu*, v srdci Zábojově sídlí *vlastenectví* (rmoutí se z poroby vlasti) [8]), *odvaha* (když pojímá plán osvobození), *skromnosť* (když porážku Luděkovu přisuzuje bohům), *milosrdí a útrpnosť* (když ustává pronásledovati nepřítele) a konečně *cit lidskosti a zbožnosti* (když vybízí k pohřbu a k díkům bohům). Vše to jest známkou *ušlechtilé* jeho povahy.

A povahu Zábojovu, o které jsme si promluvili, básník vylíčil stručně sice, ale zcela určitě hned na počátku, řka:

Z črna lesa vystupuje skáła,
na skálu vystúpi s i l n ý Záboj.
Obzíra krajiny ve všě strany,
z a m ú t i sě ot krajin ote všěch,
i z a s t e n a płáčěm hołubiným.
Sědě dlúho, dlúhu sě mútě,
i v z c h o p i sě v z h ó r u j a k o j e l e n.
Dołóv lesem, lesem dlúhopustým
b y s t r o spěcháše ot muže k mužu,
ot silna k silnu po všickej vlasti.
K r á t k á s ł o v a ke všěm s k r y t o řečě,
p o k ł o n i sě b o h ó m, otsud k druhu spěcha.

---

[8]) *Masaryk* proti tomu nyní zase dojista se *raduje*, když nové á nové doklady pro nepravosť se mu hromadí! Ostatně Masarykovi (Athenaeum 296. a 298.) nezdá se býti vůbec ani možným, aby „silný Záboj, rek, který úderem svého mlatu stromy kácí, rek IX. století“ mohl rmoutiti se z poroby své vlasti tak, aby až zaplakal. Vhodně odpověděly mu „Národní listy“ ze dne 14. května 1886. takto: „Všecko je panu Masarykovi v Záboji nesprávné a nemožné. Jak prý může tak silný rek jako Záboj sténati pláčem holubiným! U Homéra ovšem pláče nejeden rek, ale z příčin prý zcela jiných! — Na každý spůsob byl v tom rozdíl; každý rek plakal svým spůsobem: Záboj nad zkázou svého *rodného kraje* a krutým nátiskem cizinců, kdežto v Homéru pláče Achilles při pouhé vzpomínce na otce a na přítele Patrokla, a hrdina Priamos mu sekunduje a pláče s ním společně! (Ilias, zpěv XXV.) — Panu professorovi jest ve všem všudy vzorem západní epos; uvedeme mu tedy příklady i z té strany: V pojednání Gautiera: „Les épopées francaises“ vidíme plačící i Ogiera, Oliviera, Rolanda a samého Karla Velikého se všemi jeho barony (II. p. 237, 357, 360, 429, 445, 450, 517, 569). Gautier praví zcela trefně: „Un héros qui pleure, est un héros qui vit“ — (Hrdina, který pláče, jest hrdinou, který žije, čili hrdinou skutečným.) — Z toho vidí pan professor, že i podle názorův západního epického básnictví nebyl náš Záboj špatným rekem.“

Ve verších těchto jest obsažen celkový obraz povahy Zábojovy, kterou potom básník až na konec s mistrovskou důsledností podává. Jasně jeví se nám tu Záboj jakožto *muž statečný, jemného a citlivého srdce i mysli horlivě vlastenecké.* A duch jeho nepřestává na nečinném zármutku, nýbrž, vzchopiv se k odhodlanému činu, ukazuje *odvahu i mohutnou vůli* a zároveň *opatrný rozum a upřímnou zbožnosť.* „Nevíme vskutku" — čteme o verších těch v Květově „Aesthetickém rozboru" na str. 13.—15. —, „čemu bychom se dříve divili, zdali živé plastičnosti obrazu tak spanile malebného, zdali trefné pravdivosti líčení vlastenecké lásky Zábojovy aneb dokonalé obratnosti básníkově, jenž mocným kouzlem soucitu na srdce naše doráží, aby veškerou mysl naši na dějstvo již napřed zaujal. Celý obraz je tak živý a ráznou individuálností tak zdařile ukončený, že by ani dláto Prokovovo ani štětec Mengsův živěji a názorněji jeho nevyvedly. Naznačuje nekonečnou lásku Zábojovu k svobodě vlasti, jež hlavní motiv zpěvem oslaveného děje jest, rysy epicky svrchovanými. Láska Zábojova k vlasti jeví se tak horoucí, že heroický velikán nad porobou vlasti své truchlí pláčem srdečným. Úkaz sentimentálný, u hrdiny překvapující, dojímá velevele. Jím se překrásně jeví pravá lidskosť reka Záboje, jenž mečem velemocně sice máchati umí, ale v silných svých prsou i tklivé srdce chová. Čistě lidská jeho citlivosť budí v srdci našem soucit vřelý, jímžto si básník naše účastenství pro celé dějinstvo byl pojistil .... Obraz, jímž básník kvapné vybavení se z rozplynulých citů v čin rázný vypodobňuje, není jen reálností živý, než i důmyslem hluboký, patrné svědectví dávaje jak o aesthetickém taktu tak i o psychologickém bystrohledu básníkově; o onom, poněvadž kontrastem, jenžto se mezi holubem stenajícím a vzchopujícím se jelenem objevuje, svrchované živosti a účinnosti dochází, o tomto, poněvadž se mysl lidská vskutku jen tenkráte k činu z citů povznésti může, když v sobě sílu má, najednou s kvapností jich se odříci, ježto se kvapnosti vzchopujícího se jelena podobá. Nábožná mysl Zábojova, již v každé rodině domácím bohům (skřítkům) byl osvědčil, má zvláštní význam epický. Jí posvětiv básník velké podniknutí Zábojovo, napíná mysl naši nadějí, že bohové reku, jenž je ctí, požehnají, by vlasť svou zbavil jarma nepřátelského."

Tolik o povaze Zábojově.

Slavoj jest prvý mezi druhy Zábojovými. Též on jako bohatýr statný jest vylíčen, ale v kontrastu vzhledem k Zábojovi. Slavoj prvý pochopuje Zábojovu allegorii, srdce mu překypuje, a on přetrhuje zpěv Zábojův. Jest vojevodou vedle Záboje; vede své sbory do lesa, když scházejí se poprvé, potom své sbory vede na rozkaz Zábojův k modrému vrchu, vpadá nepříteli v bok, kdežto Záboj v čelo, a při zpátečním pronásledování vede své sbory cestou jinou. Zkrátka vždy vystupuje jako vojevoda vedle Záboje, ale jako vojevoda Zábojovi, hlavnímu reku básně, podřízený. Podřízenosť ta jeví se hned při prvém vystoupení Slavojově, kde Slavoj velebí nadšenými slovy zpěv Zábojův a podivuje se mocnému účinku pěvce, který pěje od srdce k srdci a hýbá veškerým národem. Kontrast pak mezi Zábojem a Slavojem ukazuje se v povaze a skutcích. Slavoj jest povahy prudké a nemá obezřetnosti pravému vůdci náležející, kdežto Záboj jest rozvážný, o čemž významně svědčí zvláště verše 89.—95.:

„„Aj, Záboj bratře,
čemu naše braň jmá tepruv ot vrcha
soptatí krutosť?
Otsavad buřmy protiv Královým vrahom!““

„Slavoj bratře!
Kdaž hada potřieti chceši
na hlavu najjistěje:
tamo hlava jeho!“

Tedy Slavoj opřel se moudrému velení Zábojovu a chtěl, aby hned udeřeno bylo na nepřítele, ale Záboj tomu rozvážně odporuje. Z tohoto rozdílu v povaze obou vojevodů vzniká rozpor, a básník dává vítěziti chladnému rozumu nad ohnivým srdcem. A dojista zle bylo by se vedlo Zábojovcům, kdyby bez rozvahy byli vrhli se dle úmyslu Slavojova na blízké nepřátelské posádky. Rozptýlené jejich sbory byly by bývaly silným vojskem Luděkovým, za modrým vrchem léžícím, snadno poraženy byly; neboť vojsko nepřátelské spojeným zástupům Zábojovým a Slavojovým později rázný odpor dlouho klade, třeba že nenadále bylo od Zábojovců překvapeno. Jinde (verš 220.—228.), kdy nepřátel již toliko hlouček jest, a ti žalostivě prosí, Záboj chce, aby pronásledování trvalo až k šedým horám, zase v Slavojovi hne se milosrdenství, z kteréhožto kontrastu vzniká opětně rozpor, a zde spor rozřešen opačným spůsobem, totiž po přání Slavojově, což i zde vhodnějším jest.

Luděk, vůdce vojska nepřátelského, také jako bohatýr jest vylíčen a kontrastuje se Zábojem i se Slavojem. Luděk jeví se bohatýrem, když rozlítí se z odbojné řeči české (verš 109.); když vyrazí proti Zábojovi, při kteréžto příležitosti básník jej tak jako Záboje přirovnává k dubu (126.—128.); když přeťal silným mečem tři kůže v štítě Zábojově (132.) a když dlouho v souboji nepřemožen vytrvává. Ovšem básník nedal si tou měrou záležeti, aby vylíčil Luděka tak vznešeně bohatýrsky jako Záboje, ale příčinou toho jest, že Luděk není v tom stupni bohatýrem jako Záboj. Záboj a Slavoj bojují za svobodu, Luděk proti tomu jest ve službě jiného, ve službě „ukrutníkově“; Záboj a Slavoj chtí osvoboditi vlasť, kdežto Luděk jest „parob na paroby Králé“ (106. a 107.) a „pije krev Čechů“ (157.). Proto básník vkládá také v ústa Luděkova ona neušlechtilá slova (138. a 139.), o kterýchžto výše jsme se zmínili.

Avšak vzhledem k povaze Zábojově a Luděkově povšimněme si podrobně souboje jejich. „Líčení souboje Zábojova s Luděkem“ — řečeno v Květově „Aesthetickém rozboru“ na str. 27. a 28. — „patří k nejživějším a k nejpravdivějším obrazům válečným památek básnických, sahajícím obsahem svým do doby předkřesťanské. Jaká to síla plastická, jaká živosť reálná, jaká ráznosť heroická, jaký kvap slavný! Rázněji se konflikt epický sotva líčiti dá. Ráznosti tak veleúčinné básník zvláště tím došel, že Luděka heroické postavě Zábojově připodobnil, čímž uzel epický podařile zavil. Záboj prudce vyráží proti Luděkovi a hořícíma očima v něj zlobivo měří — i Luděkem prudkosť z četných vrahův proti Zábojovi vyráží; Záboj stojí proti Luděkovi co dub, jenž z lesa nade všecky stromy

ční — i Luděk stojí proti Zábojovi co dub stověký; Záboj udeří mlatem tak mocně na Luděka, že mlat, jemuž hbitý Luděk byl odskočil, v strom vraziv jej kácí, jenž padaje třicet Frankův porubuje — i Luděk udeří mečem tak mocně v štít Zábojův, že všecky jeho kůže byl přetal. *Jest nám vskutku, jakobychom se dívali v moře mocně se dmoucí, jež vlnami co věž vysokými s jekotem přehrozným nepohnutou skálu tepe.*"

A novým výjevem básník souboj sesiluje, dav Zábojovi neušlechtilými slovy, kterými Luděk na něho se obořil, podnět, aby vzplanul u hněv spravedlivý a aby mečem surového soupeře svého skolil. Líčení pak dalšího souboje děje se živěji a živěji tak, jakž vyžaduje větší a větší rozjitřenosť zápasících. A katastrofu básník stále a stále ještě zadržuje, aby celý výjev důraznějším učinil, ba i líčení souboje přetrhuje, ohlédnuv se také po ostatních bojovnících, ačkoli pouze zběžně, ale případně. „Jako malíř" — řečeno v Květově „Aesthetickém rozboru" na str. 29. a 30. — „všecko světlo na přední obrazu svého osoby soustřeďuje a stafáží v pozadí spoře toliko osvětluje, aby onyno v popředí se octly: tak i básník matnými toliko rysy bitvu trefně nastínil, aby její živostí hlavní děj, souboj to Zábojův s Luděkem, světlosti patřičné nepozbyl."

Podruhé marně pokusiv se rekovskou sílu Luděkovu zlomiti, Záboj rozhorlí se v tato slova: „Aj, ty vraže, Běs v tě! Čemu ty našu krev piješi?" (156. a 157.). Zábojovo horlení toto však není výbuch slepé, neskrocené náruživosti, nýbrž výraz spravedlivého, ušlechtilého hněvu; není „málo pěkné a nebohatýrské nadávání", jak zdá se Masarykovi (Ath. 287.), nýbrž projev přirozené nevole, že Luděk s energií pravého reka zasazuje se o úkol mrzký a nelidský. Ostatně kletbu svou „Běs v tě!" Záboj ihned odůvodňuje a tudíž omlouvá, vytýkaje Luděkovi, že „pije krev Čechů". Myšlénkou pak na svízele vlasti vzmáhá se znova v prsou Zábojových touha, aby již již protivníka svého potřel. I chopil svůj mlat, ale Luděk odskočil. Napřáhl tedy mlat do výšky a vrhl jej po Luděkovi, který, byv jim zasažen, zhynul, což básník vyslovil tímto básnickým obrazem:

Letě mlat, rozskoči se ščít,
za ščítem sě rozskočista Ludiekova prsy.

I ulecě sě duše těžka mlata,
i mlat i dušu vyrazi,
i zanese pět siehóv u vojsku.

„Soustřediv básník v obrazu tomto válečném, vznešeností slavném, všecku ráznosť, živosť a bujnosť, dovršil děje effektem největším. Jest to katastrofa, důstojná velikosti úkolu, jejžto rozřešuje, důstojná velikosti motivů, jimiž básník děj, mocným proudem se nesoucí, odůvodňuje, důstojná velikosti hrdinské energie Zábojovy. Líčení zvyšuje ještě tuto ráznosť básníkovým klidem naskrze objektivným. Básník nedává se hrůzou výjevu unášeti, než, hledě v ni klidným zrakem pravého epika, reálnosti toliko se drží." (Květův „Aesth. rozbor", 31.)

Povšimněme si ještě také vojsk obou vůdců co do povahy jejich.

I *družina Zábojova* jest bohatýrská, což odtud vidno, že Záboj ji nazývá jako druh druhy a ne jako velitel své podřízené vojsko. Záboj jmenuje je „mužie bratrských srdec, jiskrených zrakóv“ (20), a jinde nazýváni jsou od svých vůdců „bratry“. Přidávají se dobrovolně k záměru Zábojovu, a zvláště dlužno všimnouti si, jak básník připisuje jim všechny přední ctnosti vojenské, totiž kázeň vojenskou, udatnosť a řádné ozbrojení, řka:

Všiak imě vieru k vojevodě,
všiak srdce úporno Králu,
všiak zbraň bystrú na Král. (77.—79)

Kontrastem pak jsou k svým vojevodům jako údové těla ku své hlavě.

Vojsko Luděkovo jeví se jako vojsko spořádané, řádné, počtem silné, kázně dbalé a poslušné i udatné. Opouští bojiště po dlouhém odporu a teprve po pádu Luděkově. Vzhledem k Luděkovi kontrastuje opětně jako tělo k hlavě a kontrastuje také zvláště vzhledem k družině Zábojově. Zábojovci jsou „bratří“ Zábojovi, naproti tomu Luděkovci jsou „parobi na parobem“. Zábojovci mají „srdce úporno králu“, vědí a cítí, zač bojují, kdežto Luděkovci jsou k boji hotovi toliko „Luděkova dle slova“ (114.), nikoli dle přesvědčení svého, nýbrž na povel jako vojsko, které jde do bitvy, ne aby bojovalo za svou věc, ale které jde mechanicky za svým vůdcem, nevědouc, proč a jak, a jsouc pouhým strojem.

A „zákonu kontrastu“ — napsal o „Záboji“ Vocel (Mus., 1854., 452. a 453.) — „netoliko líčením charakteru, nýbrž i o b s a h e m c e l é h o d ě j e výtečně jest vyhověno. Bolestný zármutek nad porobou vlasti, kruté boje, hrdinské potýkání se vůdcův, vítězné plesání a konečně vylévání citů vděčnosti a hlásání milých slov bohům spásám: jaké to množství kontrastů mysl hluboce dojímajících! A tyto kontrasty nejsou v jakési koravé úsečnosti a odtrženosti od sebe postaveny, nýbrž spojeny, smířeny a vyrovnány v ději samém. Samovolným snažením bojovných synů svých jest konečně vlasť vysvobozena z tuhého jarma vrahův a taktéž protiva mezi zápasícími soupeři jest vyrovnána; neboť surový vůdce škůdcův zahyne v osudném boji. Takovéto l a d n é v y r o v n á n í k o n t r a s t ů ve starověkých básních přečasto se pohřešuje . . .“ [9]). (Dokončení.)

[9]) Vocel potom uvádí příklady z jiných básní českých i cizích, kde takového vyrovnání není.

Volné listy,*)

k nimž látku sebral na Parnasse českém a ještě jinde Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Básníci a — humanismus.

Motto: „Ten úpis rájů příštích metám v plamen,
být velkým pouze člověkem mně stačí.“
(Vrchl. Sfinx 95.) —

„Claudius, Göthe, Wieland, Lenz, ... Herder in Einer Person, sollten die nicht Grosses thun, nicht uns verirrte Schäflein auf Naturweide zusammentreiben können?“ (Schubert an Kayser 1776)

„Busco en la muerte la vida,
Salud en la enfermidad,
En la prision libertad.“
(Cervantes, Don Quijote I.)

Tak tedy jednou přec, ... přec již vědí listy „vlastenecké a v pravdě národní“, že „Vlasť“ vychází; přec již si časopis náš i k nim prošlapal malou cestičku a „zalíbil“ se jim, jak ani jinak býti nemohlo, tak velice, že nám horlivci počínají už „vybranými“ slovy „blahořečiti“ a svolávati nebe i peklo a to dvojnásob ku pomoci pro n— pardon! — proti nám. I Adolf Heyduk zanechal již písní plačtivých, bije v struny válečné a svolává v šik družinu pěvců, takto k nim mluvě:

„V šik, pěvci, v šik! Kruh nepřátel se úží,
lest skrývá zákopníky všude již,
nuž bojovníci písně, do oruží,
hruď k hrudi těsni se a k muži muž.

V šik, pěvci, v šik! Zla na démony každý!
Jak cherub metejte svých písní blesk
v leb synů tmy, a skrání vašich lesk
ať straší vše a poráží a slepí,
co zradou skupilo se kolem kol.“ (Lumír 1886, str. 164.)

Ano, ti „synové tmy“, jak nás ráčíte něžně nazývati, stávají se až příliš „smělými“; nepíší jenom zbožné modlitbičky, litanie a písničky, nefabrikují jen rozličná kázaní a zbožná rozjímání, což by se jim dalo ještě prominouti, nýbrž „derou se v popředí ruchu literárního“; avšak i to by se jim laskavě prominulo, ano snad i k malé přičtlo zásluze, kdyby jen plovali jako leklí kapři hezky s proudem; ale ne, ... oni chtějí míti něco zvláštního, chtějí plouti proti proudu, chtějí reformovati, opravovati a proto: do boje proti nim!

Ku podivu! Právě ti pánové, kteří chtějí míti skoro ve všem svoje zvláštní mínění, kteří chtějí míti i zvláštní politiku, zvláštní svou stranu, kteří nedbají národní kázně a kteří nemají ani dost nadšených, bombastických slov, aby reformaci ať si husitskou, ať si lutherovskou co možná nejvíce vychválili, právě tito pánové volají do boje — proti „reformaci“ v literatuře!

*) Pozn. V minulém čísle má státi: str. 595. ř. 45. Passow m. Basedow a str. 596 ř. 33 a 34. поэта m. поета.

Každá reformace předpokládá jakousi předchozí formaci, to jest vám známo; rovněž jest vám jakožto lidem v různých vědách zběhlým dobře povědomo, že každá r e - a k c e předpokládá a k c i a to tak nutně, že, kde není a k c e, nemůže býti žádné r e - a k c e. Též vás bezpochyby nebude tajno, že jest reakce jak co do síly tak co do způsobu účinkování podmíněna akcí.

A nyní, pánové, ruku na srdce a zodpovězte nám jen tuto otázku: Kdo vyvolal toto „reformatorské“ hnutí? Nebyli jste to vy? — Kdybyste byli jednali trochu opatrněji, nevěděli byste o podobném hnutí ještě snad podnes ničeho; vždyť se to mnohému z nás, pokud se týče činného účastenství v literatuře belletristické — a tu vy vlastně ráčíte nazývati literaturou — tak hezky, hezky a sladounce — spalo. Kdo se chápal péra, musil buď tančiti, jak jste vy pískali, anebo jste ho prostě a jednoduše — salvo respectu — odkopli. Nedivte se tudíž, že se mnozí z nás konečně vzmužili a že s vámi počínají mluviti p o r o z u m u s v é m a n i k o l i v a š e m i také o věcech, na něž jste se domnívali míti výhradní právo a v nichž mnozí z vás, žel Bohu, divně, divně si vedli.

Hněváte se a horšíte? Počkejte s hněvem svým aspoň ještě chvíli, byste se před časem neunavili, neboť to „nejkrásnější“ a pro mnohé z vás „nejzajímavější“ teprve přijde. — Ale něco nás, učení pánové, přece těší. Píšíce proti nám zavrhujete „rozdvojení“ národa a to je dobře, jenom se dle této pěkné zásady také vždycky řiďte. Dále se zmiňuje — (objednaný či snad samozvaný?) — statečný obhájce váš o „rukavičkách“, což jest velmi pěkné a nám dvakrát milé, proto že nám nejednou napadla myšlénka, — kterou jsme ovšem vždy hned zapudili, — že mají aspoň horlivější z vás, ti kteří stojí na stráži národa, i na psacích stolcích samé jen palcáty, sáhodlouhé meče, rukavice, krunýře a jako stateční „boží bojovníci“ že pohrdají titěrným předmětem, jakým jsou tenoučké, hlazené rukavičky. Prosíme tudíž ochotně a rádi za odpuštění.

Jelikož však na světě žádná radosť není dokonalá, nebyla dokonalou ani radosť naše; zabolelo nás velice velmi, co napsal jistý list o našem chudičkém, nepatrném jménu; ne jako by nás jméno naše tížilo, nikoli, jsmeť s ním spokojeni, neboť jméno rodné, titul zděděný, jak sami hlásáte, není ani zásluhou ani proviněním: ale to se nás nemile dotklo, že váš obhájce, naráže je — ovšem v „rukavičkách“ na běžný význam jména našeho, ptá se „nikoli ze zlomyslnosti“, zda-li snad to není nějaké jméno „predestinační“. — Začež vás, prosíme, považuje? Či snad jest v mozku jeho tak jasné světlo, že oslněn jsa mocnou jeho září ani neznamená, k čemu že vás touto nemotornou narážkou vlastně snižuje? Či tak učinil po zralém uvážení? Ať je tak nebo tak, neopomeňte vyplatiti mu zasloužené palmare a pomodlete se k starému Jovišovi, aby vás budoucně podobných advokátů laskavě chránil.

Konečně tvrdí onen váš obhájce, jejž vám seslal rozhněvaný Olymp, že prý jsou mezi námi „odvážní harcovníci“, v čemž má snad pravdu. Či to není až příliš odvážné, když se vás někdo zeptá, čím že má v tomto pozemském ráji člověk vlastně býti, když se předním z vás v katolicismu pranic nelíbí, když z protestantismu, ač jej nejeden z vás z příčin ležících na snadě do nebe chválí, přijímáte jenom čiré negace, jenom hřmotné „protesty“ proti Římu

a z judaismu po zavržení zákona mravního i obřadního jen — rabínskou moudrost? Nuže, co odpovíte dotěrnému smělci k této otázce?

‚Kým že máš býti? Toť věru otázka velice zpozdilá prozrazující hlavu zatemnělou;

„Buď člověkem! Toť moudrosť, v níž jest spása.
Vždy lidstvo nad roby a nad divochy
Zvěsť posvětí jen tato!“

(El. Krásnohorská; Květy, I. půll. 1886. str. 467.)

„Lidskosť jen jest
v proudech věků skála.“ (Vrchl. Duch a svět 9.).

Dobrá, souhlasíme zcela a úplně; neboť býti člověkem, člověkem celým, člověkem dokonalým, jest i naší snahou a zároveň pýchou.

‚Dokud budeš křesťanem, obzvláště křesťanem katolickým, nebudeš nikdy celým člověkem, nýbrž jenom na nejvýš člověkem polovičním; což nevíš snad, že už Lessing zpíval, v čemž my s ním úplně souhlasíme:

„Du kennst die Christen nicht, willst sie nicht kennen,
Ihr Stolz ist: Christen sein, nicht Menschen. Denn
Selbst das, was noch von ihrem Stifter her
Mit Menschlichkeit den Aberglauben würzt,
Das lieben sie, nicht weil es menschlich ist:
Weil's Christus lehrt, weil's Christus hat gethan.
Wohl ihnen, dass er ein so guter Mensch
Noch war!...“ (Nathan der Weise.)

Když tudíž křesťan řídící se slovem a příkladem Kristovým nemůže se státi celým člověkem, povězte nám laskavě, čím se máme říditi, čím spravovati, abychom se stali skutečně „lidmi“, lidmi, pravíme, jména lidského skutečně hodnými?

‚Dle čeho že se máš v životě svém říditi a dle jakého pravidla žíti, bys se stal „člověkem“? Tohó se dopátrati není věru těžko. Žij „přirozeně“, žij „dle přírody“, neboť:

„kdo je dobrý, vždycky žije
s přírodou ve blahé shodě“ (Vrchl. Mythy I. 63.).

Dobře, pánové; i my sice říkáme, že má člověk žíti „přirozeně“, secundum naturam, čili chcete-li: κατὰ φύσιν a že se má bedlivě vystříhati všeho, čímž by hřešil proti přirozenosti své; ale víte, my „synové tmy“, my „tělesní a duševní mrzáci“ [1]) jsme tak zabednění a na hlavu padlí, že snad ani dobře nechápeme, v čem že vlastně záleží a jaká že jest pravá lidská přirozenosť, a mimo to nás ještě dobrý přítel váš — olympický Göthe — trochu popletl. Tento genius národa německého a „pánbíček“ liberálních básníků a aesthetiků v stáří svém totiž napsal: „Die Natur ist eine Gans, man muss sie erst zu etwas machen“ (Viz Baumgarten, Göthes Lehr- und Wanderj. 259.) Proto se nehněvejte a laskavě nám povězte, kde

[1]) Laskavý čtenář se snad dovtípí, že tento kompliment plný něžné lidskosti a galantnosti v pravdě rytířské jest od — Nerudy!

že najdeme takové lidi. kteří buď žili anebo žijí zcela po lidsku, přirozeně, podle přírody, abychom si z nich mohli vzíti příklad, nebo víte, že je dobrý příklad mnohem účinnější než-li slovo sebe výmluvnější, — verba movent, exempla trahunt.

‚Kde najdeš lidi žijící dle přírody? To je zas otázka, jaká může, napadnouti jenom zabedněnci, jenom „synu tmy“, jenom „duševnímu mrzákovi“; kde jinde ne-li u nezkažených „dětí přírody“, ne-li u divochů. k nimž ještě nevnikla lidmi tvého druhu chválená „kultura“, kteráž chce z lidí dělat křesťany? Či nebyl to zcela přirozený a zároveň poetický život, když:

„pod banány a cedry v palem stíně
žil člověk, divoch, různé zvěře druh,
a život plynul božsky mu a líně,
jak věčný nikým nekalený kruh?“

‚Či nebylo to v pravdě božské žití, když člověk, divoch, různé zvěře druh‘

„pil sílu, přírodo, z tvých bujných ňader,
čist jako květy tvojich lotosů?“

‚Ano, to byl život podle přírody‘

„zde bylo štěstí. Pod banánů listy
se usmívala černá Venuše
a radosti svit přirozený, čistý
spěl jako šťáva z malin do duše!“
(Vrchl. Květy 1886. 1. poll. str. 302.)

To jest sice hezké a zároveň „záslužné“, že přední z vašinců živoucí našel vzory pravého a nezkaženého „života dle přírody.“ Ale my se vám upřímně přiznáme, že jsme kulturou a civilisací křesťanské Evropy tak rozhýčkáni a rozmazleni a zároveň na věci rozličně padělané a falšované tak uvyklí, že necítíme ni nejmenší chuti, — a mnozí z váš tušíme taky ne —, k životu tak úplně a nefalšovaně „přirozenému.“ Kdybyste nám tudíž laskavě pověděli, kde že bychom našli podobný nezkažený život dle přírody, ale víte, — no vždyť se snad smluvíme, s troškem té zevnější uhlazenosti, by se nám věc tak krásná jevila také ve krásné formě, zavděčili byste se maličkosti naší velice.

‚Nejlépe dovedli žíti dle přírody, úplně volně a přirozeně staří Řekové. Kdybys neměl mozek zabedněný a oči obestřené egyptskou tmou, mohl jsi se toho dovtípiti sám a nemusil jsi nás obtěžovati celou spoustou marných otázek právě ve chvíli, když snad bylo nejvyššímu s nás, jak rád říkává, „tak božsky, božsky líno.“

Děkujem srdečně a zároveň prosíme za odpuštění. Obmyslilat nás matka příroda poněkud po macešsky a proto jsme nedovtipnými.

Tak tedy Řekové uměli žíti volně a přirozeně, v nerušeném klidu a byli — božsky šťastni. My jsme sice něco podobného slýchávali už před mnohými léty na školách latinských, ale během času jsme na to zapomněli a si osvojili náhled poněkud jiný, o němž máme za to, že jest správnější. No uvidíme. —

Vychvalování a velebení starého pohanství jest nyní opět v modě. Proto se tomu nikterak nedivíme, že se i u nás vyskytli

věštci, kteří vidí v staré Helladě všude jenom samé idealy a kteří si z té duše přejí, aby se staré pohanské doby opět vrátily. Tak pěje na př. Vrchlický nad „vykopaninami z Olympie“:

„Syn doby mdlé před vámi stojím zmámen,
zřím na obrovské údy rozptýlené,
kde ještě v troskách síla dávná květe,
a studu nach mi v bledé líce žene (!)
— — — — — — — — — — — — —
Ó sílo zobrazená, kdo tě zváží,
těl rozvoji ve plné mužské kráse,
ó změti údu v fantastickém reji!
Ó v zlomcích velký, olympický kvase!
— — — — — — — — — — — —
— — — (vy) zlomky epopeje,
vždy mluvily jste každičkým svým rysem
jen k svobodnému, velikému lidu,
jenž patře v závratné ty velké děje
žil přirozeně v síle, v *božském klidu.*“

(Vrchl. Květy 1886., 1. poll. 32—33.)

Nynější lidstvo, aspoň pokud jest ještě křesťanské, jest prý mdlé a neuspokojené, všude prý vidí strašáky hříchu a k „božskému klidu“ nikdy prý nedospěje, nevrátí-li se k starému pohanství, kteréž prý na hřích i na „vinu“ hříchu úplně „zapomnělo“ a proto bylo — šťastným. Tak aspoň učí přední básník náš ve shodě s jinými, když takto pěje:

„Ó Kriste, ni tvůj velký kříž
tu propast nepřeklene!

Jen jednou jako chmurný sen
ji (vinu) lidstvo zapomnělo,
tu vzplanul jeho velký den,
vše kvetlo, plálo, vřelo.

A nespočine lidstvo dřív,
když nevrátí se zpátky
a nepromění v skutek, div,
tvůj, Hellado, sen sladký!“

(Sfinx 43.)

Přijde ta doba, kdy křesťanství vymizí a kdy místo Boha „vládnouti“ budou opět bohové?“ Vrchlický se domnívá, že přijde jistě, když v básni nadepsané „U vchodu divadla“ vypravuje nám, kterak se mu zdálo, že byl bouří zahnán „v předsíň divadla“, kdež „našel Pathmos svůj“ a jasně viděl:

„ . . . dávných věků oponu
jak strhnul blesk“ (Dojmy 170.),

a jak v mlze šedé ozářené paprsky neznámých sluncí

„hrál zástup skřítků, rusalek a víl“,

za nimi pak ve mračném skupení jak tísnili se „bozi Hellady, ti staří, dobří bozi, jež on miluje a o nichž snívá rád“ a ku konci jak slyšel divný jakýs hlas:

„Hle, vizte světa nové zjevení!
již zlatá doba lidstvu nastává;
ti všichni zde jsou toho družina,
jež jménem umění jde soudit svět,
jež vládnout bude věkům budoucím!“

Sotva prý umlkl divný tento hlas, jenž zněl „jak hlahol trub a vody hřímání“, hned prý:

„. . . se zjevil velký světlý stín,
— — — — — — — — — —
. . . vše padalo na svůj obličej,
a v jeden chorál padly zástupy
a „haleluja!“, třikrát: „hossanna!“
se valilo jak hromů jásoty
s azuru nebes v temno propastí“ (Vrchl. Dojmy 171.),

přestal rozdíl stavů, rozdíl národů, mezi lidmi zavládla všeobecná láska, děti žen padlých žehnaly svým matkám, král otrokům padal v objetí atd. (ibid. 171—172.) a na zemi nebylo více, bychom tento obrázek, jak sluší a patří, doplnili, ani křesťanů, ani židů, ani pohanů, ani Čechů, ani Němců, aniž kterých jiných národů, ani vrchností ani poddaných: všichni lidé byli toliko lidmi bez národnosti, bez „Boha a pána“ a jediným jejich zákonem byla — „čistá“ lidskosť.

Nebudou tudíž v novém pohanství vládnouti staří nefalšovaní řečtí bohové, nýbrž budou jenom pouhými symboly, pouhou štaffáží a vlastními „bohy“, spolu pak proroky a učiteli čisté lidskosti budou geniové, kteří budou vládnouti šťastnému světu prostřednictvím umění!

V básni nadepsané „Probuzení Pana“ provádí básník myšlénku podobnou ještě určitěji, neboť dává v ní zřetelně a jasně na srozuměnou, že pod vlivem umění pěstovaného v duchu starých Řeků zaniknou chrámy s křesťanskou bohoslužbou a ve chrámech nových, ve „chrámech umění“ že vládnouti budou noví bohové: hudba a poesie prýštící se z čistého, nezkaleného zdroje matky přírody. Poslyšme aspoň něco z jmenované básně.

„Spal v lese velký Pan; v sen těžký vrhnul
jej náhle příchod nových, cizích bohů, (— rozuměj křesťanství! —)
jímž, Kybelo, tvé svaté háje zpustly
a v chrámu zříceninách jenom stíny
se míhaly a zmije místo lidí“ (Perspektivy 66.).

Všichni bohové i s bohyněmi, což je básníkovi dvojnásob líto, musili ustoupiti bohům těmto cizím, „Pan v hloubi lesa zašel, sed' na balvan, usnul, — spal.“

„Tu náhle mocný vesmírem dech vanul,
dech cizí; kdosi začal zpívat hymnu
tam, věkové kde ustály.“ (ibid. 67.)

Hlaholem této hymny vše se probudilo k novému a lepšímu životu, — pták, strom i skála,

„a jásot byl a ples a divný povyk“,

jenž „zasah'“ až do lesa a Pana vzbudil. Jaké však bylo jeho udivení, když se probudil a ve své nynější nové podobě sotva se poznal! Náhle však se počalo srdce jeho rozhřívat, bývalá síla počala mu opět kroužiti v žilách, paměť jeho náhle zmohutněla, tak že se jasně pamatoval na vše, co se v přírodě, mezi tím co spal, kolem něho dálo, všem tajům přírody jasně porozuměl a všechno to chtěl vyzpívati v písni.

Porozumí mu svět jako ve pravěku? — Co mu prozatím po lidech, jen když mu porozumí matka příroda. „Vložil flétnu na rty“ a z flétny zavzněl

„zvuk divný, drsný — ale — srdcejemný,
pln lahody a něhy!“ (ibid. 70.)

Dlouho bylo ticho; najednou však ozvalo se Echo, matka příroda porozuměla, Pan zajásal, zasvětil své písně matce přírodě a vyšel z lesa. Po krátké cestě rozkošnou nivou přišel ku klášteru, „vkročil směle skrz bránu“, prošel v nádvoří skupením „divných“ soch, kráčel chodbami starého kláštera, však

„teď stanul náhle, před ním malé dvéře —
i vyrazil je — v gotickém stál chrámu,
dým z kadidla mu chvíli ztajil v hrdle
dech zudivený a zakalil mu oči,
leč brzy rozeznával zkamenělý
ten bájný les a cítil v srdci hrůzu.
Chyt' flétnu svou a začal tiše pískat,
pak bouřněji: šel zvolna lodí chrámu“ (ibid. 73.)

a sochy a obrazy padaly se stěn na zem, Maří Magdalena se rozesmála ve zpomínce na svůj mladý život a pak spadla též, andílkové na stropě se mu klaněli a padali dolů, jenom „duše varhan“ chtěla vzdorovati, avšak utonula v hřmotném orkánu vítězné jeho písně jako kapka v moři,

„a náhle flétny jeho velkým hlasem
se zřítila i klenba nad oltářem.
Pan vyšel velký, úsměv jitra na rtu
a v očích všecky hvězdy letní noci“ (ibid. 74.),

avšak „klášter ležel v zříceninách!“ —

Křesťanský chrám a křesťanské umění jsou „šťastně“ pochovány a budoucnosť šťastná kyne Panovi, synu matky přírody, jenž svým uměním ovládne a oblaží veškerý svět. Nebude hříchu, nebude viny, „chlebařští“ kněží budou zbytečnými, všecky názory o štěstí a cíli člověka úplně se změní, přestane všeliké náboženství a vládnouti bude jenom čistě přirozená — „lidskosť“. Tak budeme opětně po dlouhé cestě šťastně tam, kde byli Řekové, budeme „svobodni, klidni a šťastni“, jako byli oni, ba ještě šťastnějšími, proto že nám jejich bohové budou pouhou hříčkou a nikoli — postrachem. V čem vidí křesťanství ztrátu ráje, v tom poznají lidé ráje počátek? Co sluje nyní hříchem a vinou, bude pak branou k „slastím edenským“, Afrodita přijde ku staré své cti a ozve-li se přece v některém srdci „osten viny“, nedá se nikdy vina člověku, nýbrž se svede na — okolnosti a po případě na — Boha křesťanův. Člověk „tonoucí v bahně hříchů“, jak by řekl křesťan aneb věřící žid, bude jen považován za člověka sice nešťastného, ale — nevinného; všecka vina spadne prostě a jednoduše na okolnosti, kteréž zavinily jeho neštěstí!!! Celá země bude jedním velkým rájem!! —

Vrtíš nad tím hlavou a nevěříš nám, laskavý čtenáři? Či snad si docela „po jezuitsku“ myslíš, že by místo ráje bylo pak už na zemi „horoucí peklo?“ Pomysliť si to můžeš, nemáme ničeho proti

tomu, snad ti i přisvědčíme, jenom to, prosíme tě, neříkej nahlas, aby to neslyšel žádný z našich obhájců „svobody svědomí“. sice by tě rozkřičel po celých Čechách jako největšího „zpátečníka“. Nevěříš-li nám, poslyš básníka, jenž ti zřejmě praví:

„. . . aby člověk poznal eden,
dřív musil býti ďáblem sveden“ (Vrchl. Poutí k Eld. 75.),

a jenž mimo to hřích prvních lidí velice „nábožně“ (!) jako takto znázorněný líčí: Adam s Evou pracují na poli, mezi nimi jest známý strom poznání plný ovoce a pod stromem leží svinut had, vedle něhož hraje si ve trávě malý králík. Na vrcholi košatého stromu chvěla už křídly bílá holubice jako symbol vykoupení.

„A stranou klečel svatý biskup jeden,
„O felix culpa“ z úst mu nápis běžel,
— — — — — — — — — — — —
a na všem pocit spokojení ležel:
Za malý hřích tam (Adam a Eva) velký měli eden,
had králíka — a biskup chleba z všeho.“

(V cyklu básniček „Malovaná okna“, uveřejněných původně v „Zlaté Praze“ a pak v „Sonetách samotáře“ str. 39.)

O tomto cyklu básniček psaných manýrou Viktora Huga napsal Miřiovský: „Malovaná okna“ mají tolik pravé zbožnosti, že by mohli nepřátelé Vrchlického přečetše tyto výrony čisté duše uděliti mu již jednou „absoluci“ ze „hříchů“ porůznu „spáchaných““ — (Květy, 1886. seš. 3. str. 373.). — Tato výpověď Em. Miřiovského jest tak hluboce, všestranně promyšlená, že k ní ani slovem neodpovíme, nýbrž jenom jako mimochodem podotkneme, že jest naším pravidlem nemluviti o věcech, jimž ani za mák nerozumíme, abychom se zbytečně — neblamovali! Snad by toto pravidlo neuškodilo ani Em. Miřiovskému. Schleiermacherovský nábožně-bezbožecký aneb vice versa: bezbožecko-nábožný Gefühldusel není ještě zbožností, sic by byl nábožným i taky.... leč to nechť si přečtou někteří páni, kteří chtějí „dělati“ v theologii, ač o tomto předmětu nemají ponětí, — u Fichte-ho. My jim jen napovíme, a to nechť si dobře pamatují, že pravá nábožnosť není jen věcí citu, nýbrž i rozumu!

Když jsou básně podobné jako báseň svrchu uvedená výronem „pravé zbožnosti“, pak jest zajisté „velmi nábožná“ i tato písnička, kteráž vyplynula ze „zbožností“ rozníceného srdce Nerudova:

„Jak dobře, že z ráje vyhnal nás
kdys všechny ten pánbůh milý!
i žehnáme otcům, praotcům,
že hříchem nás podědili!

Tak vesele se to vandruje,
ve uzlíčku hřích dědičný —
ach bez hříchu by ten květný svět
již spola nebyl tak sličný!
— — — — — — —
. . . . hřešit je ach tak hezké!“

(Prosté motivy, P. b. V. 39—40.)

Když přední naši básníci ve své „pravé zbožnosti“ už tak daleko dospěli, že opěvují hřích, proč pak by nemohl nejpřednější z nich volati zpět i starou Afroditu, doufat, že lidstvo „zas obejme její nohy a s pláčem bude věčnou krásu vzývat“ (Sfinx 39.) a proč by nemohl zároveň těšiti tuto bohyni prodajné krásy i sama sebe:

„Tvůj věk zas přijde! S ním se radosť vrátí!
my s nohou střesem prach minulých časů!
my opijem se krásou do závrati
a hyacinty vpletem do svých vlasů?“ (Sfinx 41.)

Zaplete-li se kdo do svůdných sítí Afroditiných, aneb sklesne-li některá Pallas na Afroditu, jsou oba sice nešťastni, ale „čisti“ (!), „nevinni“ (!); vinným jest pouze svět, jenž na ně uvalil břímě svých hříchů; tak nás učí Vrchlický v souhlasu s filosofy atheistickými, pantheistickými a materialistickými v básni, jejíž nápis: „G. Sand“:

„Ni démonem, ni modlou bezejmennou,
ni sfingou . . . . . .
— — — — — — — — — — —
mně *vždy* a *všude trpící jsi ženou!*

Sny tvého ducha v nesměrnosť se klenou,
však srdce tvoje blažit nepřestává, (koho?)
ty skálo, o niž hana jako sláva
vždy stříbrnou jen rozstříkne se pěnou!

Ať stenáš, jásáš, ať se modlíš [2]) v tichu,
ať budíš vzdoru lvici, ženskou pýchu,
jdeš světem nesouc břímě jeho hříchů!“ (Dojmy 215.) [3])

Tolik Vrchlický o Jiřině Sandové či vlastně Dudevantové, kteráž manželi svému utekla a přijala jméno muže cizího, s nímž společnou vedla domácnosť!

K takovým koncům dospívá nutně bezbožeckou filosofií vymyšlený a básníky opěvovaný život dle přírody, život „čistě lidský“; taková jest čistě lidská „mravnosť“ a zdravá smyslnosť! Za pěknými frasemi skrývá se kal a hnus, a k jinakým koncům „život přirozený“, „život čistě lidský“, tak jak mu rozumějí filosofové nevěřečtí, vésti ani nemůže!

Neměli jsme původně v úmyslu podati svrchu psané ukázky z našich básníků, ale přišlo nám tak maně na mysl, že by snad někteří z našich čtenářů ani nevěřili, že jest něco podobného i u nás možno, kdybychom jim prostě a bez dokladů z básní líčili, co se všechno skrývá za pěknými frasemi: žij přirozeně, žij dle přírody, buď člověkem, a proč někteří naši básníci a prosaisté staré pohanství tak příliš vychvalují.

Budoucně si povíme, co že my rozumíme pěknými v skutku slovy: žíti dle přírody, býti člověkem, a podrobíme kritice poněkud obšírnější to, co nám hlásají podle vzorů cizích naši básníci o šťastném žití podle přírody, o čisté lidskosti, o štěstí hellenském a hellenské svobodě, čímž si zároveň učiníme přechod ku kritickému posouzení toho, co se u básníků nyní velmi často nazývá — láskou.

(Dokončení.)

[2]) Ukázku „modlitby“ (!!) této ženštiny podáme snad už příště v originálu s patřičným vysvětlením, by se čtenářové naši přesvědčili, jak byla „nábožnou“ (!!).

[3]) Až se dle této „pěkné“ zásady zařídí v Čechách soudnictví, budou ihned všecka „nešťastná neviňátka“ z trestnic propuštěna, místo nich tam přijde „svět“, jenž na ně uvalil „břímě svých hříchů“ a my jakožto maličkosť patřící též k „světu“ budeme snad míti to „potěšení“ shledati se s velkým počtem poctivců a s mnohou básnickou veličinou — v Kartouzích!! — Brrr!! —

Náčrt geologického vývoje Čech.

Napsal Bedřich Katzer, assistent mineralogie a geologie při c. k. česk. vysokém učení technickém.

(Pokračování.)

Prahorní břidlice středočeské na četných místech i ve značných rozlohách proraženy jsou vyvřelými horninami, které přerušují kupami a hřbety jinak jen mírně zvlněnou a dosti jednotvárnou krajinu. Především hojně vystupuje ž u l a, kteráž i kde břidlice prorážíi kde k nim jen se přikládá, všudež mocný vykonala vliv na uložení jejich, často velmi příkře je vyzdvihnuvši. Žula ve skupinách vrchů vystupuje kol Sosně a Jesenic, u Žíhel a Plas. Jižněji od Kladrub až ku Křakovu vyvstává tak zv. Sedmihoří žulové. Dále vyskytuje se hrubozrnná žula u Merklína. Několik žulových vrchů jest také jižně od Plzně u Štěnovic. Východní část břidlic není sice shluky žulovými proražena, avšak jest zvláště zajímavá, jelikož tu na mnohých místech, jako u Knína, u Kamenného Přívozu, u Mnichovic a j. jest zcela patrno, jak břidlice pod žulu zapadají, jak tato je pozvedla, proměnila atd. — Vedle žuly vládne v oboru středočeských břidlic prahorních jako hornina vyvřelá p o r f ý r a sice po většině f e l s i t o v ý, totiž takový, jehož součásti nedají se prostým okem dobře rozpoznati. V severním křídle břidlic táhnou se dva pruhy porfýrové, v jižním křídle pruh jeden, ale značně rozháraný. Z prvnějších jest pás jednotlivých kopců porfýrových na Rakovnicku méně důležit. Druhý, jižnější pruh táhne se od Korycan přes Klecany, Podbabu až do Křivoklátských lesův a k Berounce jen v žilách a kupách, které patrně dokazují vyvřelý původ horniny, ale žádné souvislosli nemají. Teprve za Berounkou od Račic až k Mýtu táhne se v délce asi 30 kilom. lesnatý, dosti vysoký hřeben porfýrový, sprovázený podle obou úbočí roztroušenými žilami téže horniny. Však ještě za Mýtem dá se porfýr sledovati až přes Plzeň, jen že tu nevystupuje nikde vysoko, ani souvisle. Jižní pás porfýru lze sledovati ve pruzích podél žuly od Jílového až ke Slapům a přes Rabín, pak severně od Štěchovic, dále od pravého břehu Vltavy přes Davle až k Zahořanům u Mníšku a nejseverněji pruh u Zbraslavi. Podřaděně vystupují světlé porfýry ještě dále na východ a sice v okolí Říčan, kde objevuje se žíla mezi Doubravicemi a Radešovicemi, odkud táhne směrem jihozápadním přes dráhu Františka Josefa ke Kuří, kdež v trhaných kusech se vytrácí. — Třetí hornina z prahorních břidlic středočeských ve vysokých útesech a ostrých hřebenech vynikající jest b u l i ž n í k, hornina jednoduchá, pouhý křemen, uhelnatými a živičnými látkami na černo zbarvený, hojně žilami bílého křemene prošlehaný. Hornina tato jest původu usazeného z vod a vyvinuje se na některých místech ponenáhlu z břidlic. Buližník vystupuje severně od Prahy na Ladví u Ďáblic a na Velké Skále nad Trojí, pak v divoké Šárce. Jednotlivé kusy roztroušeny jsou odtud až do Polabí. Tolikéž k jihozápadu táhne se hlavně v nesouvislých skalách a menších hřbetech, jako jsou u Zákolan, Kladna, Unhoště, u Zbirova, kde hrad na skále buližníkové stojí, u Břas atd. Nejmocněji vyvinut jest buližník na Klatovsku, kde podle hřbetů

jeho vine se Úhlava i Úslava. Z něho skládají se tamní vysoké vrchy Doubrava, Bítov, Bilečovský Les a j., jmenovitě pak skály kolem Hořic, Žinkova a na Radyni u Plzence, kdež nacházejí se trosky starého hradu. Odtud táhnou se útesy buližníkové v jižní polovině břidlic středočeských k Rožmitálu a v trhaných kusech až ke Mníšku a Jílovišti. — Podřaděnější než uvedené tři horniny jsou v oboru starých břidlic diorit a diabas (zelenokamy), horniny vyvřelé, z nichž první skládá se v podstatě z trojklonného živce a amfibolu, druhá ze živce a augitu. Obě prorážejí mimo jiné vrstvy (B), v nichž počínají slavné rudní žíly Příbramské. Vůbec jsou staré břidlice středočeské bohaty na rudní žíly, neboť v oboru jich leží také zlaté doly Jílovské, Novo-Knínské a žíly olovnaté a stříbrné kolem Stříbra, Kříče a jinde.

2. Útvar silurský.

Uprostřed mocného naposledy popsaného lože středočeských břidlic a slepenců prahorních rozprostírá se památný náš útvar silurský v podobě protažené ellipsy od Labe (u Brandýsa) až k Úslavě — památný z příčin kolikerých. Předně proto, že jest ve svém celkovitém rázu jeden z nejzajímavějších útvarů na vší zemi a dále proto, že ode dávna pozornost badatelů probouzeje, zvolen byl neúnavným Jáchymem Barrandem za předmět zevrubného studia, kterému děkujeme popis našeho Siluru tak dokonalý, jakým sotva které krajiště jiné honositi se může. Náš Silur jest naše pýcha, pročež nechci opomenouti položiti sem několik slov vzpomínkou na vědeckého pracovníka, který nejlepší síly své mu zasvětil.

Jáchym Barrande plné půl století zabýval se výlučně vědeckým zpracováním našeho Siluru a uložil výsledky svých bádání v monumentálném díle, kterého bohužel nedokončil. Když umřel, bylo mu 84 let a všechen svět překvapila zpráva o úmrtí jeho takovou měrou, jako by muž v plné síle pojednou svět byl opustil. Nedivno však: byltě ve vědecké práci své tak čilým a mladistvým, že žádnému z těch, kteří novým a novým svazkům velikolepého díla jeho plný obdiv věnovali, ani na mysl nepřipadlo, že učený zpracovatel české Silurie také stárne a že postupuje soudobně s dílem svým ku konci dráhy životní. Ostatně i těm, kteří milou osobu jeho častěji na očích měli, přišla zpráva o úmrtí jeho jako z čista jasna, protože Barrande živostí a statečným vzhledem svým věru opravňoval k naději, že vědecké práci zůstane ještě tak dlouho aspoň zachován, až díla svého dokončí. Možná, že by se tak bylo v skutku stalo, kdyby z obvyklého klidného života svého nebyl býval vyrván truchlivou událostí, kterou byl hluboce dojat.

Byltě Jáchym Barrande, jenž narodil se dne 11. srpna r. 1799 na otcovském statku u Sanguesu v dép. Haute-Loire v jižní Francii, jedním z vychovatelů hraběte Jindřicha Chamborda, prince francouzské rodiny panovnické (Bourbonů), se kterou po vypovězení jejím r. 1820. opustil rodnou zemi svou. Nejprvé sprovodil ji do Anglie a Škotska, později do Prahy, kde princ Jindřich byl vychován. Tuto usídlil se Barrande od r. 1832. trvale. Vzdav se r. 1833. místa vychovatelského věnoval se po nějaký čas inženýrství, které prakticky provozoval při vyměření trati pro koňospřežnou dráhu podél Berounky

do Rakovnické pánve uhelné a dále k Plzni, při které příležitosti objevil velezajímavé naleziště zkamenělin (trilobitů) u Skreje a Tejřovic. Nebyl to však první jeho nález zkamenělin. Ten učinil už před tím na procházce do Zlíchova, kde v rokličce nalezl několik Orthocerasů, t. j. hlavonožců s rovnou, komůrkovitou, roubíku podobnou skořápkou, a úlomky jakéhosi trilobita Od počátků těch nálezy rychle se množily a čím dál víc uzrála v Barrandeovi myšlénka prozkoumati zevrubněji zkameněliny českého „útvaru přechodního“ — jak tehdy říkali — čili droby a pojednati o nich ve větším díle.

Spravuje jmění rodiny Chambordů a vedle toho jiného zaměstnání nehledaje, měl dosti času volného, jejž od r. 1840. všechen vynaložil na probádání českého útvaru přechodního, jenž jevil se býti obdobou spodní části útvaru, který rozprostírá se ve staré Silurii. nynějším Walesu, odkud Murchison r. 1835. proň jméno útvaru silurského byl odvodil. Název tento přijal také Barrande, čímž valně přispěl k jeho zevšeobecnění.

Snadným vědecké konání Barrandeovo věru nebylo a vyžadovalo nasazení všech sil jeho. Nám, kteří Silur český známe právě na základě výzkumů velmistra toho, sotva lze posouditi obrovnou práci, kterou Barrande ve všech příčinách musil podstoupiti. Předně bylo naše krajiště silurské tehdy v pravém smyslu slova terra incognita, tak že badatel vše od samých počátků musil prochoditi, ohledati a urovnati sám. K tomu přidružil se nepříjemný zápas s nákladností podniku. Byl Barrande od r. 1836. do 1848. za pozemky, kameníkům, sběratelům atd. vydal úhrnem asi 25.000 zlatých, které ochotně obětoval vědě z vlastního jmění. Revolucí roku 1848. utrpěl však na majetku svém velmi, tak že musil obrátiti se k císařské akademii věd o subvenci na vydávání velikého díla svého. R. 1849. bylo mu s té strany sice něco vykázáno, avšak pro náklad náramně vzrůstající nebylo by vydání díla bývalo zaručeno, kdyby královský příznivec jeho, hrabě Chambord, nebyl je zabezpečil, učiniv Barrandea nakladatelem. O šlechetném skutku tom zvěděl svět, když vydán r. 1852. první svazek velikolepého díla „Système silurien du centre de la Bohême“ (Útvar silurský ve středních Čechách), jemuž jest předesláno vděčné věnování hraběti Chambordovi, jakož i díkuvzdání všem pomocníkům vědeckým, z něhož jest vidno, v jak rozsáhlém spojení Barrande s vědeckými palaeontology celého světa stál.

Od r. 1852. následoval rychle svazek životní práce nevšedně pilného a vytrvalého učence za svazkem. Jak obrovská práce tím vykonána, to vysvitne z některých poznámek o rozsáhu díla. Naplňuje dnes již 23 svazků z části výkladu slovného, z části atlantů s vyobrazenými zkamenělinami, kterých popsáno přes půl čtvrta tisíce druhů. Tím však dávno ještě není vyčerpána ani palaeontologická bohatosť našeho Siluru, ani obdivuhodná práce Barrandeova. Měl, když umřel, k vydání uchystaný přebohatý material další o měkkýších, mechovkách, ježovkách, korálech, ba z části i text i tabule už docela hotovy, tak že v závěti jím ustanovení dokončovatelé díla (Novák a Waagen) hned s vydáním počíti mohli. Ovšem vlastní práce na základě vzorně spořádaných, náramně obsáhlých a bohatých sbírek Barrandeových zůstane jim také dosti,

neboť dosud nepopsaných druhů z uvedených tříd a řádů nižších živočichů jest aspoň 1800. Připočteme-li k tomu popsané už tvary, tedy vykazuje náš Silur 5 až 6000 druhů zvířecích, kteroužto bohatostí života, pokud známo, žádný jiný stejně veliký okres na všem okruhu zemském honositi se nemůže. Nesmírné zásluhy mistra Barrandea o rozevření tohoto bohatství dovedeme poněkud oceniti, když připomeneme si, že před 50 lety, neboli 2 roky po příchodu jeho do Prahy, že všech 5 až 6 tisíc specií zvířecích z našeho Siluru popsán byl — jediný ramenonožec: Terebratula linguata!!

Cenu velikolepého díla Barrandeova chtíti slovy vystihnouti, není možno a jakkoli chváliti je, bylo by zbytečnější než nositi vodu do moře. Vždyť dílo to nejen že stojí na výši vědy, nýbrž přímo označuje výši vědy. Jesti jedno ze vzácných děl těch, která spisovateli zajišťují na věky nejstkvělejší místo mezi pracovníky vědeckými a vtiskují zemi, k níž se odnášejí, znak půdy v dějinách vědy klassické. Slovný výklad v celém díle jest úsečný a jasný a vyobrazení na tabulích pokud věrnosti a uměleckého provedení se dotýče, hledají sobě rovných, jsouce názorným měřítkem obdivuhodné péče, se kterou Barrande na provedení jich dbal.

Rozumí se, že dílo tak velikolepé k dovršení svému vyžadovalo muže celého, pilného a nadaného, jakým Barrande věru byl. Může se říci, že mravenčí píle v bádání vědeckém byla hlavním rysem jeho povahy. Kdykoli k němu člověk přišel, vždy byl zabrán do práce a obklopen koldokola všemi potřebami svého vědeckého konání. Ještě když na posledy u něho jsem byl, jaksi na omluvu, ze v jisté záležitosti nedal mi písemného vyrozumění, pravil mi: „Nemám k dopisování času, jsem stále zaměstnán až po krk. Ležím ve svých manuskriptech celý den a toto vše ještě musím prostudovati . . .“ — „Toho všeho“ bylo plničký pokoj. Při tom přímým držením těla a hlasitou rázovitou řečí, živostí v obcování a bystrým věcí pojímáním docela dal zapomenouti, že stojíme před 84letým kmetem — Dnes shledal jsem jej zdravým, statným, plným vědeckých snah, plným mravenčí píle — a po 3 měsících zvěděl jsem, že Barrande jest mrtev! Nechtěl jsem tomu uvěřiti.

Bohužel bylo to pravda. V září r. 1883. umřel ve Frohsdorfu u Vídně hrabě Chambord, k jehož pohřbu Barrande jakožto věrný úředník a přítel královské rodiny také jel. Zármutek a snad nezvyklé tělesné namahání podkopaly rychle jeho zdraví, jemuž v Praze vždy jsme se obdivovávali. K nám nevrátil se víc. Dne 5. října roku 1883. ve Frohsdorfu navždy zavřel oči a tam také byl pochován. — —

Jáchym Barrande žil a umřel jako katolický křesťan, což také v závěti své jasně vytknul. Závěť jest výmluvným svědectvím jeho veliké akuratesy. Vše nutné jest v ní vyznačeno na puntík a jakkoli sepsána již byla v únoru 1883. zařízeno v ní vše tak, jakoby slavný učenec byl tušil, že brzy a mimo Prahu k věčnému spánku se uloží. Všechny své sbírky a knihy drahocenné odkázal museu království českého, jakož i obnos 10.000 zl., kterým další vydávání díla aspoň poněkud zajistil. Zároveň ustanovil všechny podrobnosti vydávání a které osobnosti při něm účastenství míti mají. Nevšední šlechetnosť tato věru zasluhuje zvláštních díků, ale ovšem tím větším vděkem zavázáni jsme Jáchymu Barrandeovi za neocenitelné

poklady duševní, které nám věnoval. Tuším, že nadejde doba, kdy dílo jeho vyváženo bude zlatem. A pravda-li, že kde působíme, tamť otčina naše, tedy v Jáchymu Barrandeovi uctívati musíme velikána-našince, jehož památka povždy nám musí zůstati svatou.

* * *

Poctivše upřímnou vzpomínkou slavného vědeckého obadatele našeho Siluru přistoupíme již sami k ohledání jeho.

Ve své povšechné rozloze činí Silur náš dojem pánve, v níž jednotlivé stupně vrstevní na sobě uloženy jsou asi jako mísy nebo necky čím dál dovnitř tím menší. Zkoumání přístupny jsou ovšem jen kraje skalných mis těch pokud na den vystupují, což celkem v soustředných ellipsách kolkolem celé pánve se děje. Aby přehled byl snadnější, jest rádno rozděliti si pánev dlouhou osou ellipsy, totiž čarou taženou od Běchovic přes Prahu na Šťáhlav u Rokycan na polovinu severní a polovinu jižní. V obou těchto polovinách zapadají vrstvy celkem k ose, tedy proti sobě.

Výslovně však chci poznamenati, že užívám slova „pánev" tuto jen jako znázorňovacího pojmu. Správný náhled o tektonice Siluru jest ten, žeť to končina, která podléhala průběhem dob geologických mohutnému tlaku jmenovitě od jihovýchodu k severozápadu, tak že svraštila se a pukala kolmo na tento směr ve brázdách táhnoucích se od jihozápadu k severovýchodu Tím vyvztýčily se, hlavně tři skoro souběžné vlny, z nichž nejjižnější, totiž vlna Brdského pohoří jest nejvyšší.

Táhlé elliptické prostranství silurskými vrstvami v našem smyslu naplněné měří v podélné ose asi 105 kilom., na příč, kde jest nejširší, asi 30 kilom., jinde méně až i jen 12 kilom. Pravím: „silurskými vrstvami v našem smyslu", protože Barrande celou pánev pokládal za jednotnou a rozdělil ji dle petrografických a palaeontologických znaků na 8 stupňů, jež poznamenal literami A, B, C, D, E, F, G a H. — Nejdolejší, A a B, jak výše vidno, už ze Siluru úplně jsem vyňal a totéž učiním s nejvyššími stupni, totiž částí F, celým G a H, které také za Silur uznati nemohu. Zbývá tedy z Barrandeových stupňů vrstevních v Siluru jen C, D, E a čásť F, z nichž ještě z C dlužno vymýtiti (a — jak výše jsme učinili — k středočeskému prahornímu pohoří břidličnému připojiti) ty slepence od Barrandea k C čítané, které rázem, uložením a jmenovitě tím, že zkamenělin nemají, nutně k prahorám sluší.

1. Spodní Silur.*)

Stupeň C. — Pravý Silur český počíná na spodině křemennými slepenci a pískovci, které pořídku, jako na př. u Tejřovic, obsahují zkameněliny. Nejstarší živočich tu nalezený jest trilobit Ellipsocephalus Germari. Slepence tyto dlužno rozlišiti od slepenců, jež zařaďujeme do prahor, neboť tyto (ze stupně B) jsou většinou

*) Při výpisu následujícím použito pilně nejnovější monografie: J. Krejčí und K. Feistmantel, Orographisch-geotektonische Uebersicht des Silurischen Gebietes im mittl. Böhmen. Prag, 1885.

felsitické nebo zelenokamenné a hrubší, jak vidno na př. v rokli Modřanské a u Lhotky jižně od Dobříše. Pravé silurské slepence, mocné 100 až 150 m., nerozkládají se jako souvislý podklad kolkolem vyšších souvrství útvaru, nýbrž vystupují na severním kraji pánve pouze v neširokém pruhu jakožto výtvar pobřežní u Tejřovic a Skrej, jsouce tu od ostatních vrstev silurských úplně odloučeny asi 12 kilom. širokým pásem prahorních břidlic; kdežto na jihozápadním kraji pánve u Jinec a Čenkova vyvinuty jsou v mocné rozloze až k Nepomuku a Rokycanům s vybíhajícím širokým pruhem od Čenkova k severovýchodu až ke Mníšku. Od tohoto velmi prostranného a souvislého komplexu slepencového odděleny jsou prahornímí břidlicemi ještě dva pruhy slepenců silurských, totiž mocnější od Dobříše k Rožmitálu se táhnoucí a méně mocný, jenž u Višňové k žule se přikládá a od Druhlic až za Dubenec vybíhá. Ve směru těchto pruhů vystupují jižně od Rožmitálu ještě dva osamocené shluky slepencové, totiž Třemšín a Štěrbina.

Tyto všechny pásy a prostory slepencové tvoří řadu skoro souběžných hřbetů horských, z nichž pozvédají se nejvyšší hory středočeské. Na př. vypíná se tu zmíněný Třemšín ze své velmi vysoké kupoviny okolní do výše 825 m. Od něho břidlicemi a pruhem žuly odloučen jest východnější lesnatý hřbet slepencový Štěrbiny, 750 m. vysoký. Lavice hrubého slepence jsou tu dosti příkře pozdviženy a tvoří na vrcholu malebné útesy skalní. Za Rožmitálem u Hodomyšle počíná přes 20 kilom. dlouhý pruh slepenců, jenž táhne se přes Bohutín, Březovou Horu a Příbram k Dobříši a Příbramským hřbetem horským nazván býti může. Nejvýše vynikají z něho vrchy Vojna a Kosov. Celý pás tvoří jaksi pánev, jejíž severní křídlo příkřeji do středu zapadá než jižní. Podle severního křídla pak táhne se puklina, v níž leží t. zv. „Lettenkluft" pro příbramské dolování důležitá. Geologická zajímavost její však záleží především v tom, že podle ní slepence Příbramského hřbetu byly odděleny od největší a nejzápadnější celiny slepencové, v níž s hlavou vysoko pozdviženou kraluje Třemošná (777 m.), pročež J. Krejčí celý lán jmenuje pohořím Třemošenským a oddíl stupně C, ze slepenců se skládající, vrstvami Třemošenskými.

Slepencová čelina tato jest vlastní počátek Siluru na jihovýchodní straně, protože k ní bezprostředně vyšší vrstvy se přikládají. Přehlédnuta s vysokého temene, činí dojem velmi kupovité a rozhárané vysočiny lesní, ale v pravdě skládá se z pěti skoro souběžných hřbetů horských, které ovšem četnými údolími příčnými jsou rozeklány. Všechna pásma ta vyznačena jsou vysoko vyvstávajícími kupami horskými a sice první pásmo vedle Třemošné jmenovitě Prahou (854 m.); druhé, oddělené od hřbetu třemošenského, údolím u Obecnice: Korunou a Tokem (857 m.); třetí pásmo, které u Skořice Dubinou počíná a na Hořovicku vrchem Koníčkem končí, má nejvyšší horu Hlavu (781 m.); čtvrté pásmo, jež táhne se od Dobřivi přes Kváň až k Felbabce, vyznačeno jest horami Křížkem (728 m.) a Beranem; a páté konečně pásmo na Rokycansku vyznačeno jest Žďárem (627 m.) a Trhoněm. Mezi těmito pěti, více nebo méně souvislými hřbety horskými, probíhají tři mocné pukliny podélné, a sice první od Mníšku přes Obecnici k Padrti, druhá od Čenkova ke Skořici a třetí od Felbabky k Dobřivi. Příčných puklin jest ovšem více.

Přes tuto rozbrázděnosť prozrazuje prostora slepencová souvislosť jakýmsi ponenáhlým vývojem jemnějších pískovců postupem od západu k východu a severu z hrubých slepenců s valouny až zvící hlavy. Všechen material těchto hrubších i jemnějších slepenců jest však převahou křemenný a tmel ponejvíc také takový, jen pořídku kaolinický. V uložení lze slepence viděti jen na málo místech; jinak bývají stráně a úbočí pokryty pouze kusy a troskami někdy souvislých vrstev jejich.

K slepencům těm přikládají se, jak zmíněno, i na severním i na jižním kraji pánve břidlice, které dle nalezišť Skrejskými a Jineckými lze nazvati. Jsou jemnozrnné, hutné, barvy zelenavé neb šedé, na plochách vrstevných obyčejně hydratem železitým (rzí) povlečené. Povlaky ty jsou zvláště význačné na zkamenělinách z břidlic od Skrej. Zkamenělin chovají totiž vrstvy ty neobyčejně mnoho (40 druhů) a sice po většině trilobitů (27 druhů), z nichž nejdůležitější jsou Paradoxides Bohemicus Barr. (Obr. 1.) a Parad. spinosus Boeck, dle nichž vrstvy vhodně také paradoxidovými lze jmenovati; pak Conocephalites Sulzeri Barr. (Obr. 2.), Ellipsocephalus Hoffi Barr. (Obr. 3.), Agnostus integer Barr., Sao hirsuta Barr., na níž ustanoven celý vývoj, a j. K nim druží se hlavně ploutvonožci (Pteropoda) a 2 ramenonožci.

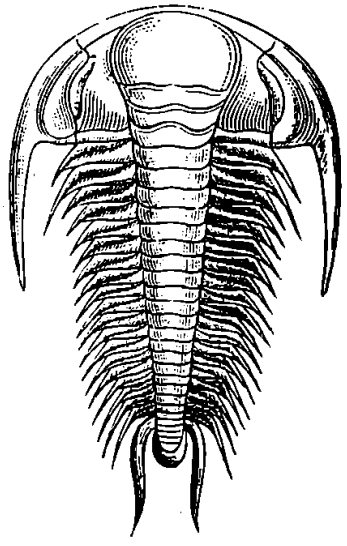

Obr. 1.

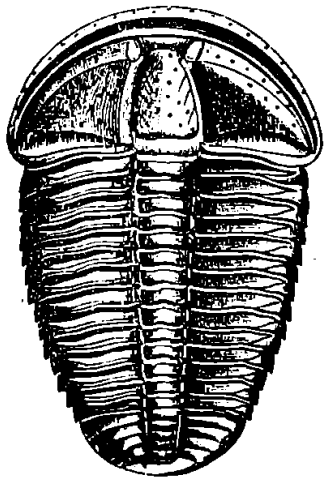

Obr. 2.

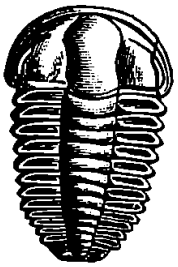

Obr. 3.

Severní pruh břidlic, jenž táhne se od Mlečic přes Slapy a Skreje na Tejřovice a Bránov co do hmoty a rázu kamení neliší se od jižního kusu u Jinec, Čenkova a Felbabky. Zkameněliny Skrejské však lze poznati hned dle rezavého povlaku.

Popsané slepence a břidlice poznamenal Barrande lit. Ca faunu v nich obsaženou označil jako primordialní čili zvířenu první.

Stupeň D. — Nad slepenci a břidlicemi stupně C jest v Siluru našem uloženo souvrství sestávající z drob, pískovců, křemenců v a břidlic, které kolem celé pánve vystupují, a to nejmocněji na jižním křídle v oboru pohoří Brdského, pročež vhodně stupněm Brdským slovou. Barrande označil je literou D a rozdělil je na patero oddílů, jež poznamenal malým d s příslušnou číslicí, tedy

Dd1, d2, d3, d4 a d5 od spodu na horu. První a poslední z těchto pásem rozdělil podle povahy skalných vrstev ještě na oddíly nižší.

Dd1. — Nejspodnější z etáží tohoto stupně, Dd1, skládá se z drob, pískovců a břidlic s vložkami diabasu a železných rud, kteréžto poslední jsou pro pásmo to zvláště význačny. Kromě jihozápadní části, kde rozkládají se slepence a břidlice pásma C, tvoří všude počátek Siluru a přikládají se bezprostředně ku prahorním břidlicím středočeským. Nejlépe vyvinuto jest pásmo to v širším okolí Rokycan, pročež pásmem Rokycanským jest přizváno.

Podle rázu hornin rozvrženo bylo na tři podřaděnější oddíly α, β a γ.

Nejspodnější, d1α, skládá se z pískovcových drob a slepenců z dílu červenavých, ale obyčejně zelenavých od přimíšeného zeleného mineralu glaukonitu. Vrstvy tyto, které nejlépe vyvinuty jsou na Krušné Hoře u Hudlic, a tudy vrstvami Krušnohorskými se zovou, vystupují kolem pánve silurské jen v trhaných kusech na den, ačkoli dolováním v železných rudách na nich spočívajících jest zjištěno, že všudež podklad tvoří.

Na jižním křídle ellipsy jsou slabě vyvinuty v úzkém pruhu asi od Úval k Sibřínu, kde se vytrácí, pak dále v okolí Mníšku u Skalky a jižněji na úpatí hor Brda a Baby. Podle silnice Dobříšské k Hostomicím jest tu v nich otevřen lom. Dále dají se sledovati přes Felbabku ke Kváni a ve směru jihozápadním v kusech, jako mezi Rokycany a Veselou, a zřejměji u Lhoty a na vrchu Stradišti. Na Rokycansku vystupují také v pásu až k úpatí Žďáru, pak přes Medový Újezd k Cheznovicím, jakož i v kusech ve směru přes Mýto ke Zbirovu a Cerhovicím, kde na Třemickém vrchu pozdviženy jsou v dosti příkré hřebeny, v nichž založeny jsou lomy. — Podle severního okraje pánve pak vystupují vrstvy d1α v pásu etáže d1 od Cerhovic k Hudlici více nebo méně jasně, hlavně na Ťočníku, na jehož vrcholu příkře jsou vyzdviženy. Nejzajímavější jsou osamotnělé ostrovy vrstev pásma d1 v oboru prahorních břidlic na samé severní mezi pánve uložené a vysoko vztýčenými křemenci následujícího pásma vyznačené. Jsou to dvě výšiny: Hřebeny a Dlouhá Skála u Zbirova, třetí t. zv. Velis u Kublova a čtvrtá konečně Krušná Hora u Hudlic, kde vrstvy d1α jsou zvláště mocné a význačné. V pokračování těchto, druhdy mezi sebou i s ostatním Silurem zajisté spojených ostrovů, táhne se úzký pruh vrstev Krušnohorských asi od Chýnavy až skoro k Červenému Újezdci, kde ztrácí se pod opukou.

Pískovcové droby a slepence vrstev Krušnohorských jsou na zkamenělíny celkem chudy. Nejvýznačnější jsou Lingula transiens a Lingula Feistmanteli Barr. a Orthis incola Barr., vesměs ramenohé mušle.

Na vrstvách Krušnohorských leží Barrandeova subetáž d1β čili vrstvy Komárovské, které všude snadno dají se poznati, jsouce vyznačeny diabasy, mandlovci a tufy diabasovými a rudami železnými, hlavně semenkovým krevelem, jehož vrstvy někdy vložkami hlinitých břidlic provázeny bývají.

Vrstvy ty táhnou se na jižním křídle pánve asi od Březan za Tuklaty přes Úvaly, Stupice, Horní Měcholupy k Litochlebům, pře-

stupují, sotva jsouce znatelny, pod Zbraslaví Vltavu a táhnou se k Jílovišti, dále přes Lhotku k Cenkovu, odtud k Felbabce, Jedové Hoře (530 m.), Mrtníkům a Komárovu, kde nejvíce jsou vyvinuty. Jižně od míst těchto dají se vrstvy Komárovské sledovati ke Kváni a Strašici, pak přes Cheznovice, Mýto, Holoubkov k Rokycanům, Lhotě a k vrchu Stradišti; odtud pak na severním křídle pánve od Plzence asi přes Klabavu k Volduchům, pak kolem vyvstávajících na nich křemenců pod vrchem Račem k Cerhovicím a na severnějším úpatí v úzkém pruhu pod Radonicemi od Březiny ku Přívěticím a Dlouhé Lhotě. Dále vystupují vrstvy Komárovské v pruhu od Točníku až k Hudlicím, pak od Nových Hutí přes Chýnavu až ke Pticím a po té už jen ve krách a útržcích v Šárce. Železné rudy tohoto pásma druhdy mnohem výdatnější a pilněji vytěžené než dnes, jsou hojně proraženy puklinami, na kterých vyloučeny bývají pěkné krystally různých minerálů, jako vápence, ocelku, křemene, těživce (barytu), pyritu, blejna, galenitu a j. Význačné jest jmenovitě vyskytování se růmělky na Jedové Hoře u Hořovic a méně hojně u Svaté a Březiny.

Zkameněliny jsou ve vrstvách těch tak vzácné, ne-li vzácnější než v $d1\alpha$. Nejobyčejnější jsou z trilobitů Harpides Grimmi Barr. a Amphion Lindaueri Barr., z ramenonožců pak Orthis a Lingula lamellosa Barr.

Nad vrstvami Komárovskými leží tmavošedé, až černé, málo tvrdé, poněkud slídnaté břidlice, do nichž podřaděnou měrou zvláště ve vyšších vrstvách vloženy bývají plásty jemné křemité droby. Však význakem vrstev těch jsou tvrdé hlinitokřemité, kulovité konkrece, nemnoho větší neb menší pěsti, které jsou hlavním nalezištěm zkamenělin pro tužší material obyčejně velmi pěkně zachovaných. Koule ty, v nichž zkameněliny poprvé od mého otce na vrchu Oseku u Rokycan byly nalezeny, vyskytují se na místě tom zvláště hojně, dle čehož vrstvy příslušné nazvány Oseckými. Barrande značí je $d1\gamma$. Tu onde jsou do nich vloženy také vrstvičky křemitých rud železných na výchozí limonitových; nemají však žádného významu.

Vrstvy Osecké počínají na jižním křídle pánve za Tuklaty, táhnou se podle Úval, kde při silnici u myslivny nejvíc koulí se nalézá, přes Koloděje na Měcholupy, Litochleby, Libuš a Modřany, kde také jest vydatné naleziště koulí, přestupují Vltavu a pokračují na druhém břehu přes Báně a Jíloviště ke Skalce, Čenkovu a Felbabce, dále ke Kváni a Strašici, i od Mrtník na jih kol porfýrového vrchu Iviny k Olešné a Chezňovicím, pak k Mýtu, na Borek a k Rokycanům. Dále na severním křídle ellipsy kol Oseku k Volduchům, Sirému, Kařezu a Cerhovicím. Pak od Točníku k Hudlicím a od Starých Hutí v úzkém pruhu přes Libečov ku Pticím. Mocnější pruh jich táhne se od Plešivce severně od Berouna na Malé Přílepy, kde jest dobré naleziště kulí, pak na Dušníky, Chrášťany a Třebonice, a dále v rozervaném pásmě pod Motoly přes Košíře a Prahu, kde sleduje dvě pásma křemenců d2, o nichž dále bude řeč, na Hrdlořezy a Hloupětín. Něco severněji počíná u Liboce pásmo dvojité, jež jde přes Benice a Šárky na druhý břeh Vltavy k Libni. Pokračování pruhu toho vystupuje na den na několika místech podle silnice Pražsko-Boleslavské, jako u Přežletic, Dřevčic a Brandýsa. (Dokončení.)

LITERATURA.

Zlatá bible, to jest **Písmo svaté**, illustrované od nejslavnějších mistrů všech uměleckých dob. Nový Zákon. (Dokončení.)

V seš. 5 A Teschnerův obraz „Ecce Homo“ nejrozšířenější to u nás malba, kde Kristus zobrazen jako člověk trpitel s trnovou korunou na hlavě, rucema svázanýma, maje v ruce chvějící se třtinu, která jako protiva pevného žezla panovnického naznačuje i duševní bolest plynoucí z posměchu a potupení, které Kristus svým vtělením na se převzal, aby lidstvo vykoupil. A. van Dyckův „Pláč nad Ježíšem“, obraz holandské školy. Mrtvolu Ježíšovu podepřenou drží Maria; ve tváři její bol, v zracích k nebi obrácených důvěra, rukou pak odpaženou naznačuje oběť přinešenou. Ženy, které s Marií přišly, líbají ruce Ježíšovy, prolévajíce slzy nad utrpeními, jež mu bylo podstoupiti, což naznačeno ranami na stuhlém těle a hřeby a trnovou korunou vedle ležícími

V sešitě 6. Rembrandtův „Kristus a učenníci v Emausích.“ Ježíš dává se poznati při lámání chleba, když byl před tím s oběmi učenníky zarmoucenými jednal o věcech v Jerusalemě právě sběhlých a jim doklady z písma i proroků dokazoval, že tak státi se musilo. Tváře obou učenníků jeví na obraze duševní napjetí, s kterým sledují slova i skutky Ježíšovy a jen starost, aby neoddali se předčasně radosti nad vzkříšením Páně, zaslepila zraky jejich, že mistra svého dříve nepoznali.

„Uzdravení slepce“ od Luigí Coracci v témže sešitě vyniká plastičností tvarů.

V seš. 7. Překrásný Raphaelův obraz „Pasiž beránky mé“ Ježíš ustanovuje Petra svým zástupcem na zemi. Skupení jedenácti apoštolů Páně jest toho svědkem, když Kristus zároveň moc jemu dává, ostatní jemu podřizuje a klade základy sv. církve. Jako všechny obrazy Raphaelovy tak i tento vyniká svými půvaby, že čím déle týž pozorujeme, tím krásnější a krásnější se nám zdá býti ve všech svých podrobnostech.

Rubensův obraz „Navštívení Panny Marie u Alžběty.“ Práce zdejšího mistra, který vyvolil k obrazu svému výjev, kde stařena Alžběta naplněna duchem prorockým pozdravuje příbuznou svou Marii Pannu, která přišla, aby jí zvěstovala pozdravení andělské.

V sešitě 8. obsahuje opět stkvost největšího malířského umění Raphaelovo „Utracení dítek Betlemských.“ Nechceme zde rozebírati všechny krásy díla toho, bylo by to jen opakování všeho, co řečeno o všech pracech Raphaelových, jen to nutno připomenouti, že hrůznou scénu, jaká zde jest předmětem obrazu, provedl umělec způsobem tak úchvatným, že ještě dlouho dojem v duši potrvá, když nazírání na obraz již přestalo.

Zděšené matky s nevýslovnou bolestí v tváři a zoufalou odvahou hledí zachrániti nejdražší Bohem svěřené poklady, své synáčky. Zde objímá matka své pachole oběma rukama a tisknouc je k prsům přichýlenou hlavou chce je skrýti; zde opět s napjetím vší síly odtahuje dítě, které již ruka katanská za nožičky uchvátila; tu opět poloklečíc skrývá jiná matka dítě pravou rukou za sebou, bráníc se rukou levou; jiná zachycuje dýku, nehrozíc se její břidkosti, zde zoufalý pláč nad mrtvým děckem. — Co tu hrůzy! Vždyť i v těch drsných tvářích pochopů jest viděti, že jen otrocká duše jejich namáhavě vítězí nad rukou chvějící se při ukrutné katanské práci.

„Kristus se Samaritánkou u studně“ od Annibale Corracci, jemně provedený obraz. Na kameni sedí Kristus a povídá Samaritánce tajné hříchy života jejího. Na obraze tom zejména krásně provedena jest postava poslouchající Samaritánky.

V seš. 9. Gentileschiho „Zvěstování Panny Marie.“ Pokorně se kloníc přijímá Maria Panna poselství od anděla před ní klečícího, který v jedné ruce drží lilii, druhou pak ukazují k nebesům. Duch sv. vznáší se ve způsobě holubice a paprsek od téhož vycházející ozařuje skloněnou tvář Marie.

V témže sešitě jest Raphaelův obraz „Smrť Annaniášova“, kde četné skupení stává se svědkem moci, kterou dal Kristus svým apoštolům. Obraz jest tím působivější, že opět volil patriarcha umění, Raphael, k obrazu svému výjev, kde duše zobrazených naplněny jsou těmi nejrůznějšími dojmy; jsouť zde: trestaný, trestající, stěžující sobě, smíření, hrůzou zděšení i litující. Výslednice všeho pak

jest znázornění božství Kristova, jež jeví se v tom, že mohl svým apoštolům takovou moc dáti.

V sešitě 10. „Pavel a Barnabáš v Lystře“ představuje skupení pohanské, přivádějící zvířata, která mají býti obětována na oslavu bohů Jupitera a Merkura, za které považovali sv. apoštola Pavla a Barnabáše, neboť byli před tím učinili zázrak, uzdravivše chromého od narození. Výjev pohanské oběti přerušen jest sv. Pavlem, který tomu zabraňuje a vytýká, že není Bohem, nýbrž toliko hlasatelem slova pravého Boha. Na obraze tom vedle všeho ostatního zejména oko k sobě vábí obě pacholata při ohništi obětním svýma roztomilýma tvářinkama, jimž jen Rafael dovedl tolik kouzla vštípiti.

„Křest Páně“ od Quido Reniho. Předchůdce Páně sv Jan křtí Pána Ježíše, který vstoupil do řeky Jordanu; nad ním vznáší se Duch svatý. Obraz tento vyniká zvlášť jemností a měkkostí, že kresby jsou jako by nadchnuty, osvětlení pak, jež přichází z otevřených nebes, zvýšuje krásu všech postav. Reniho „Křest Páně“ náleží mezi nezdárnější plody umělecké.

V sešitě 11. V. Kaulbacha „Zkáza Jerusaléma“ představuje veliké skupení vydané hrůze a soužení, kde mnohý vlastní život hubí, aby unikl bědám. V pozadí objevují se přečetné voje a nade vším v oblacích Bůh obklopen proroky a zástupem andělů, kteří metlami ukazují ku ztrestanému městu. V pravo dole překrásné skupení těch, kteří nalezli milosti u Boha a pod záštitou andělů s velebnou svátostí ubírají se, aby zachráněni byli.

Rembrandtův „Milosrdný Samaritán“ znázorňuje dobrotu srdce skutkem, naproti těm, kteří pomoci odpírají, majíce se za vznešenější.

V sešitě 12. „Ježíš na hoře Olivetské“ od Correggia. Umělec zde zobrazuje Krista trpícího nevýslovným zármutkem. Před ním opodál učenníci unavením usínají. Ku Kristu snáší se anděl. Jaké pocity budí obraz ten svým obsahem a zpodobením a to tím více, že zvýšen jest dojem září, v niž se anděl zjevuje!

Způsob ozáření, který jest jen Correggiovi vlastní, hned nám vzpomíná na obraz téhož umělce, který poznali jsme v sešitě 3. A což teprve, díváme-li se na obrazy ty, majíce je vedle sebe: zde první okamžiky po příchodu na svět, zde zase poslední okamžiky před ukrutnou smrtí; zde radost a štěstí — zde opět žal a strast; zde přicházejí lidé, aby pozdravili svého Pána, tu opět opouštějí i nejvěrnější učenníci svého mistra! Jak mnoho nabádají obrazy ty k přemýšlení, srovnáme-li je!

„Vzkřišení syna vdovy Naimské“ od Agostina Coracci. Zobrazuje zázrak Kristův, který zděšením naplňuje okolo stojící a matce znovu potěšené vrací syna.

V sešitě 13. jsou obrazy Quida Reniho „Hlava Jana Křtitele“ a A. van Dycka „Žoldnéři posmívají se Kristu“, z nichž zejména tento poslední poutá pozornost a to velmi charakteristickými rysy tváří žoldnéřů, jevících na jedné straně surovost, na druhé ďábelskou radost namezdných těch duší, které tuší vznešenost osoby, jež dostala se jim v plen, ale nejsouce s to, aby se k ní samy povznesly, konejší svou nízkou duši radostí z pádu osoby vznešené a tím větší trýzeň vyhledávají pro ni, čím větší rozdíl cítí. Známka to duše služebné, kteréž zřídka kdy dopřáno užiti vůle vlastní.

V sešitě 14. G. Flinckovo „Zvěstování pastýřům“ zdá se poněkud méně zdařilou kopií v porovnání se všemi ostatními, o nichž dosud promluveno; ale za to v témže sešitě Pavla Veronského „Ježíš kříž nesoucí“ jest jedna z nejstkvělejších perel umění.

Poukázavše běžně k obsahu „Zlaté bible“, pokud se illustrací týče, těšíme se ze zdaru uměleckého, jehož se dodělala, a jest si co nejvřeleji přáti, aby v nejčetnějších rodinách místa našla, neboť vedle zbožnosti přispěje u veliké míře ku vytříbení vkusu a lásce k pravému umění. Leopold Nejedlý.

Knihovny.

Literární črta, napsal Miroslav Zkoumal.

Od nějakého času objevil se v literárním světě nový produkt, který se hlavně nakladatelů týká, vydávati vedle časopisů, jednotlivých spisů hned celé knihovny. Myšlénka ta není sice nová, Libuše již na 14. rok trvá a jiné se mohou neméně ctihodným stářím vykázati, ale počet knihoven a podobných sbírek, který se více než sdesateronásobnil, ponouká nás, abychom blíže k úchvatně se množícímu podniku přihlédli, je-li české literatuře k užitku nebo snad ke škodě, plněn-li všude vytčený programm a docházejí-li také knihovny žádoucího odbytu.

Podivno, že na jedné straně ozývají se stesky do malého účastenství odběratelů, jakoby příliš málo plnilo „vlastenecké své povinnosti“, a na druhé straně jako na vzdor malému odbytu co den množí se počet nových podniků. Když toho neb onoho vynikajícího spisovatele, žijícího nebo již zemřelého, vyjdou sebrané souborné spisy — opravené, vytříbené, nejlepší, s cenou stálou — je to chvály hodno a nanejvýše žádoucno a potřebno, bychom si o spisovateli udělali celkový pojem, jeho literární činnost přehlédli a ocenili. Časopisy upadají v nepaměť, půjčovati je, nepraktické příliš, tudy by i paměť slavných literátů v zapomenutí přicházela, a díla jejich nedošla by pravého ocenění. Tak na př. vycházejí spisy Hálkovy, Ehrenbergrovy, Pravdovy, Kosmákovy, Fričovy, Arbesovy, Třebízského a jiných. Za tou také příčinou založena „N á r o d n í b i b l i o t h e k a“ Kobrova, která pochybuje v tom, že příliš mnoho spisovatelů najednou zabrala a hlemýždím krokem pokračuje. Vlčkových románů vychází třetí rok svazek druhý. Spisy Boženy Němcové vycházejí už brzo 20 let a nejsou dokončeny. Chocholoušek dávno slíben, ale dosud nevydán. „M a t i c e l i d u“ a „L i b u š e“ měly býti souborem výborných prací, knihovnou pro lid a také obě vydaly četnou řadu knih a všeho odporučení by hodny byly, kdyby zůstaly při svém programmu a přinášely spisy více zušlechťující a méně se dotýkající pravd kat. náboženství nešetrným způsobem. „Matice“ vydala za devatenáct let přes sto knih rozličného oboru a „Libuše“ právě oznamuje, že za 14 let působnosti své vydala 87 knih a to celkem velmi levně, ročník za zlatku, jeden tiskový arch za 1½ kr. [1]).

Než snad úspěch sbírek těchto nebo zimničný chvat nakladatelský z nemírné konkurence rozmnožil v několika letech počet knihoven úžasnou měrou. Nelze mi udati správně, k o l i k dnes máme knihoven, bibliothek, besed, sbírek, alb, pamětí, zábav; Přerovská beseda jich napočítala roku 1885. kolem p a d e s á t i, literární spolek v Plzni udává, že téhož roku vyšlo z oboru krásné literatury souborných vydání 241 v 318 svazcích (básní 45, románů a povídek 88, divadelních kusů 27, kalendářů 30 (!) atd., z nichž většina připadá na knihovny. Tyto určeny jsou nazvíce p r o l i d. A jako pro dospělé knihoven požehnáno, tak také pro mládež shledáváme velkou řadu pokladnic, besed, sadů, zábav a knihoven. Poslední dobu také má mládež svoji „Osvětu“, svůj list humoristický a svůj kalendář.

Jenom tak po paměti na ukázku vypočítáme několik knihoven pro dospělé, ať již nesou název: sborník, album, matice nebo jiný jakýkoliv a v závorce, pokud bude možno, podáme nakladatele: Nejznámější jsou bibliotheky tyto: „Národní bibliotheka“ (Kobr), „Album výtečných povídek“ (Ed. Valečka), „Nová bibliotheka spisů veršem i prosou“ (Vilímek), „Moravská bibliotheka“ (Šašek v Meziříčí Vel.), „Kabinetní knihovna“ (Šimáček), Illustrovaná bibliotheka novel a cestopisův“ (J. Otto), „Pěkné čtení“ (Vilímek), „Matice lidu“, „Libuše“ (Šimáček), „Ústřední knihovna“ (Kobr), „Sbírka zábavných spisů“ (Reinwarth), „Světová bibliotheka“ (Vačlena v Mladé Boleslavi), „Vánoční album Dörflovo“, „Sborník illustrovaných románů“ (Šimáček), „Přítel Domoviny“ (M. Reissová), „Česká bibliotheka rodinná“ (Hynek), „Lacina knihovna národní“ (Otto), „Knihovna pro lid“ (Urbánek), Salonní bibl“ (Otto), „Z paprsků českého humoru“ (R. Růžička), „Zábavná bibliotheka“ (Mathon v Brně), „Poetické besedy“ (Otto), „Knihovna pro český lid“ (Landfrás v Jindř. Hradci), „Zábavy večerní“, „Tiskový spolek“, „Švanda Dudák“, „Nejlacinější zábavné čtení pro lid“ (Otto), „Nová knihovna pro český lid“ (Knapp v Karlíně), „Bibusova bibliotheka prostonárodní“ (v Telči), „Bibliotheka zábavných spisů“ (Kytka), „Knihovna pro český lid“ (Lauermann), „Nová knihovna našeho lidu“ (Molnár), „Sbírka rozmarného čtení“ (Landfrás v J. Hradci). Poslední dobu vydávány v Čechách také knihovny francouzské, polské, ruské a jiných jazyků, jakoby k nám z dotčených zemí nemohly spisy vniknouti a my byli nuceni jejich produkci (zvláště ovšem německou) rozmnožovati.

Slušná to řada knihoven pro malý český národ vedle 98 časopisů (s politickými listy, jež pěstují feuilletony). Neméně knihoven pro mládež útlou i dospělou [2]). Vedle těchto listů a knihoven zábavných vyšlo v Čechách a na Moravě dle

---

[1]) Libuše má kolem 7.000 odběratelů (r. 1886).

[2]) „Obrázková knihovna pro mládež“ (Böhm v Novém Městě), „Pokladnice mládeže“ (Hynek), „Květnice mládeže“ (Böhm), „Nová knihovna pro mládež“ (Urbánek), „Obrázkové besedy pro českou mládež“, „Osvěta mládeže“ (Urbánek), „Rajské sady mládeže“ (Neubert), „Blahé zlaté mládí, album původních povídek pro českou mládež“ (Hoblík v Pardubicích), „České spisy pro mládež“ (Štorch), „Zábavy pro mládež“ (Pospíšil), „První

zjištěné statistiky (r. 1883) spisů encyklopedických 7, náboženských 20, paedagogických 77, pro mládež 46, filogických 48, právnických 34, dějepisných 43, zeměpisných 27, přírodních věd 22 atd. Celkový počet od té doby se valně rozmnožil, zvláště v oboru encyklopedie a děl nádherných (Čechy, Hrady a zámky, Doreova a Zlatá bible, Egypt atd.)

Pomíjejíce spisy vědecké obracíme hlavní zřetel k zábavným a mezi těmi opět k četným knihovnám. Hlavní příčinou množství jejich asi jistě mnoho nakladatelův a tiskáren. Máme jich totiž v Praze 51, mimo Prahu 42, na Moravě 17, ve Vídni 6 a ve Slezsku jednoho. Celkem na 40 místech 117. Při takovém množství těžko vyhověti slovům „na obranu českých knihkupcův a nakladatelův v Praze", nedávno po všech listech otištěným, že by se pronášely úsudky nepravé k vůli „neoprávněnému a neodůvodněnému poškození dobré pověsti českých firem knihkupeckých a nakladatelských" Co vydá ročně 117 firem, je opravdu českému národu mnoho. [3])

V dotčené „obraně" kypí všechno poctivostí a nezištností. Honoráře se upravují „dle poměru odbytu", „dle předcházejícího obapolného ujednání", nakladatelská konkurence při padesáti knihovnách jenom k dobru české literatury. Časem tomu bývá naopak. Mezi spisovately kolují tajemné zprávy, že ta ona knihovna neplatí honoráře vůbec žádného, jiná velmi skrovný po dlouhém nalehání ano i vyhrožování. Uvedu jenom dva příklady. Jistý spisovatel dostal za 8 archů (arch 16 stránek) všeho všudy 26 zl. a ještě korrigoval vodový tisk. Práce byla vřele kritikou přijata. Jiná knihovna vyplatila za práci sedmiarchovou 20 zl. a dokonce za povídku šestiarchovou objednanou a kritikou odporučenou 12 zl. r. m. Tak tučné bývají honoráře v četných bibliothekách. Nakladatelé málo co pročítají sami, jméno spisovatelovo jim postačí, nedbáno vnitřní ceny a tisknuto šmahem napořád. Jen když vyplněno hodně sešitů. Hyperprodukce podporuje psavost spisovatelů, je příčinou, že do časopisů a knihoven dostávají se plody nezralé, jalové, nebo chvatem psané a nedokonalé od spisovatelů třeba zvučných jmen. V literárních besedách (Přerově, Plzni . . .) touženo do přílišné produkce, literární, denní listy přikládají ku svým oznámením „nové české knihovny" poznámky, ale přece na konec opětují otřenou již frasi (naše kritika má již svoji fraseologii), „že vyplní citelnou mezeru, že by neměla v žádné knihovně scházeti, že byla toužebně čekaná, třeba již tolik knihoven existovalo." Nedivme se reklamě, která hraje nyní místo „kritik" velikou roli, přinášejíc „kritiku" před vydáním knihy, ale české listy měly by býti také spravedlivými a více si všímati literatury a ne jenom oznamovati, že ta neb ona kniha vyšla. [4])

Každé jak pražské tak venkovské knihkupectví, menší i větší antikvariat, každá tiskárna zařizuje si svůj list (zvláště na venkově, kde v městech kolik knihtiskáren, tolik také venkovských listů, viz Domažlice, Tábor, Hradec Králové a jiná města) a svoji knihovnu, která má také nahraditi časopis a pak rozeslána tištěná vyzvání všem spisovatelům, aby stkvostnými svými hřivnami přispěli a zvučnými jmény svými ozdobili, ano zasvětili velenutný podnik na národa roli dědičné." K obecenstvu rozeslány reklamy, by plnilo svoji vlasteneckou povinnost a odebíralo ty stkvosty v české literatuře. Prvý svazek opravdu vyškemrán na tom aneb onom spisovateli a pak jednou založená a rozšířená knihovna plněna pracemi ceny skrovné ano nejskrovnější.

Nebožtík Beneš Třebízský říkal, že podobné listy nestojí za odpověď a také málo kterou knihovnu (vyjma nutné, prospěšné jako „Ústřední knihovnu", „Tiskový spolek" atd.) svým „zvučným jménem neozdobil." V nedostatku nových prací uvidíme, jak si nakladatelé dovedou vypomoci. J. Neruda napsal před 3 roky v „Nár. listech": „Naši nakladatelé či knihkupci jsou ještě hezky vzdáleni onoho názoru, jejž německým knihkupcům vštěpoval idealista Jahn; ten mínil, že knihkupec má býti jenom sprostředkovatel mezi obecenstvem a spisovatelem, jen jaksi spisovatelův kasír. Český knihkupec je ovšem „kasír", a le jenom svůj a to ne vždycky obratný."

---

moravská knihovna pro mládež" (F. Šašek), „Besedy mládeže" (Knapp), „Pokladnice mládeže" (Hynek), „Dětské kartony bibl. spisů veršem i prosou" (Vilímek), „České spisy pro mládež" (Storch).

[3]) Pozn. redakce Z těchto a jiných ještě závažnějších důvodů nepodepsali jsme provolání na čilejší podporování české literatury, které bylo v četných novinách uveřejněno a i nám k podpisu zasláno.

[4]) „U nás je spisovatelů mnoho, čtenářů málo, kritiků nejvíc, kritika žádná" (šlehy literární. Lit. listy. VI. 33.)

Máme tolik knihoven, tak velikou produkci literární a velmi slabou kolportáž. Chce-li se člověk na ten či onen list předplatiti, co se nahledá, kde vychází, kolik stojí; v denních listech marně bys hledal, které knihy vyšly (vyjma „Pražský denník“, a „Pokrok“) [5]).

Máme přes 50 knihoven rozličného druhu mimo časopisy a jiné produkce literární. Uvažme co do roka přinesou starých a nových prací. „Ústřední bibliotheka“ Kobrova vykazuje do nedávna ve 150 svazcích přes 60 děl původních a přeložených, Ottova „Laciná knihovna národní“ vydala během 13 let na 533 sešitů a oznamuje v provolání k příznivcům a přátelům českého čtení, že rozšířila 2 miliony sešitů „nejlepší četby české (!)“, „Nová knihovna pro mládež v I. řadě podala 60 a v II. 54 svazků, jiné knihovny tisknou několik serií desetisvazkových do roka, jiné až přílišným chvatem vysílaly sešity tak rychle za sebou, že jeden předstihoval druhý, až poslední dobu produkce ta poněkud ochábla, když se ukázala pravda, že všeho mnoho také škodí.

Knihovnám se nedostává odběratelův a předplatné vázne. Arbesovy „Štrajchpudlíci“ neměly svého času ani 100 odběratelův a „Literární Listy“ v aforismech (VI. 8) stěžovaly si, že ani všech pět svazků díla toho nevyjde (Román ten vycházel také pod názvem Epikurejci ve „Květech“ a nebyl ukončen). „Přítel Domoviny“ sliboval „Ústřední matici“ tisíc zlatých, dostoupí-li 10.000 odběratelův a oznamuje „ctěným čtenářům a příznivcům“, že má za jeden rok 4500 zlatých nedoplatků, a také jiné podniky postonávají souchotěmi finančními. Urbánkova knihovna pro lid vydala za rok jeden sešit; knihovny změnily svůj program, že nepravidelně ale ve „volných dobách“ budou vycházeti. Tak se potírá hyperprodukce literární sama [6]).

Nakladatelé mnohdy odbývají spisovatele nadbytným počtem exemplářů, by si je snad rozprodal anebo rozdal. Tato praxe u knihoven ani tak není podivna jako při kalendářích. Jistý spisovatel dostal „Vl. P.“ za své práce, jež většinu zábavného obsahu vyplňovaly, 18 kalendářů. Co má s nimi dělati? Tu by si mohl spisovatel, který do několika přispívá, založiti hned pro své exemplář knihkupectví.

Při tolika časopisech jsou neméně spisovatelé čeští přemoženi objednávkami rozličnými, zvláště když málo který se může výhradně spisovatelství věnovati. Čeští spisovatelé zásobují přes devadesát časopisů, mnozí jsou zaměstnáni v žurnálech politických, při divadle, ve školách, mají postavení, vyžadující mnoho práce a času, jsou vázáni rozličnými poměry atd.; čím mají ještě zásobiti 50 knihoven a přes 50 kalendářů? Do knihoven, v nichž by měl býti vlastně výbor nejpřesnější, dostávají se práce starší, hlavně překlady, povídky z časopisů a tak tu a tam lepší nebo slabší práce původní. Tak se vyslovila kritika nestranná o románu v Libuši (r. 1885) „Pod praporem naděje“ od Řezníčka, že je to „prachudičký děj“, který přece vyplnil na 300 stran drobného tisku, práce naskrze slabá a některá místa až třikráte s malými změnami opakována (Lit. listy VII. 95). Podobně rozvláčně až do nechutenství psána povídka „Dva barikádníci“ od J. Arbesa v „Příteli domoviny“ (r. 1885), a což říci o některých spisech „Matice“ na př. „Cestou křížovou“ od K. Škáby, a nad potřebu četných překladech Ústřední knihovny. Překlady pak bibliothek jsou téměř výhradně z francštiny, jako by ani jiných národů, Čechům mnohem bližších a stejně sympatických, nebylo. „Ústřední knihovna“ časem sice zasáhne i do neobyčejných u nás literatur, však časopisy a hlavně feuilletony těch oněch žurnálů na ujmu slovanských národů velmi mnoho z francouzské literatury překládají.

Obezřetný kritik „Liter. listů“ (pod šifrou aue) napsal o knihovnách toto (V. 20.): „Míníme, že nová knihovna pro český lid není potřebnou leda knihkupci. Máme již asi deset (!) takových knihoven, z nichž některé plní svědomitě úkol svůj; belletristů lidových však máme poměrně málo; do těchto knihoven pak berou se práce z nouze, k vyplnění sešitů, nevhodné nebo v nejhorším sáhne se k překladům, kterých ani tato knihovna nevylučuje.“ (Dokončení.)

---

[5]) Nový „Hlas národa“ všímá si spíše francouzské a italské literatury celými statěmi a kritikami než české, ač si chce zejména slovanských zájmů všímati. Em. Mířiovský poslední dobu v „Hlase“ umlkl docela.

[6]) Krvavého románu „Hugo Schenk“ hned při prvém vydání (v řeči německé) rozebráno 140.000 výtisků a což v řeči české!

ROČNÍK II. ZÁŘÍ. ČÍSLO 12.

VLASŤ.

Životopisný nástin Bedřicha Kamarýta,

proslulého církevního malíře a faráře v Deštné u Jindřichova Hradce.

Napsal Nepomuk Rosecký.

(Dokončení.)

Mezitím přišel rok 1857. Mladičký kněz kdesi ve společnosti, v které se o Římu mluvilo, pronesl skrovné přání, kdyby se také do Říma mohl podívat a ty drahocenné památky malířské spatřiti. Neměl naděje, že by to kdy provésti mohl. To zaslechl jakýsi člověk, dopisovatel do novin, a hned na to stálo černé na bílém, že Bedřich Kamarýt, všeobecně známý malíř, hodlá podniknouti cestu do Říma, — což tehdá bylo sensační, neslýchané! Bedřich Kamarýt o tom, co v novinách bylo, nevěděl. V tom čase přišel na kněžské exercitie do Budějovic. První večer biskup Jirsík večeřel v semináři a z úcty k němu všickni kněží tlačili se na místa poslední, i mladý Bedřich Kamarýt. — Pan biskup, spozorovav to, chytnul Kamarýta nevrle za ruku a pravil: „Sedněte si ke mně.“ Jirsík se bavil s exercitatorem, tuším s Maxem Klinkowströmem, a obrátiv pozornosť svou k mladému knězi Kamarýtovi, pravil: „Vida, tento velebný pán chce jeti do Říma, jsou toho plné noviny a já, biskup jeho, o tom ničeho nevím.“ I odpověděl Kamarýt: „Vaše Excellence, jest pravda, že bych si přál jeti do Říma, ale posud jsem toho dalek. A jak to do novin přišlo, také nevím. Ostatně, kdybych opravdu jeti chtěl, vím dobře, že bych se musil u Vaší Excellence dříve dovoliti.“ A tu pan biskup: „Já tam chci jeti na rok; máte-li peníze, můžete jeti se mnou.“ Tím věc rozhodnuta. Kamarýt chystal peníze na cestu. Sám měl mezi tím mnohé úspory, ostatní obdržel z domova. — Zatím přišlo jedno veliké dílo: hlavní a veliký obraz do chrámu Páně v Pacově. Tam byl velmi krásný obraz, od kterého mistra nevíme, ale že byl sešlý, poslali jej Pacovští malíři Kamarýtovi do Hořepníka opravit. Jak to často bývá, sundali plátno z rámu, složili ho, ale opatrný vozka, aby obraz neztratil, dal si ho pod sebe a tak do Hořepníka přivezl. Z vetchého plátna kusy vytrhány, dlouhým sezením barvy setřeny,

tak že jen málo co ze starého obrazu zůstalo, i bylo velmi těžko rozeznati, co obraz představuje. Psal tedy do Pacova, že obraz ten opraviti nelze, ale přejí-li si, že dle originalu co možná věrně sestaví obraz nový, že to však bude vyžadovati delší doby. Přijato. Pilným studiem zbytků obrazu starého, za pomoci boží, o kterou, jako vždycky, zvláště při malbě tohoto obrazu zbožný malíř u vroucích modlitbách prosil, v neunavné píli a s nevšední dovedností sestaven obraz nový — mezi tím však přišel čas jeti do Říma a proto, zahaliv jej jiným plátnem, nevydal ho, až by se vrátil. Chtěl obraz tento, kdyby snad školou cizích mistrů byl o nedostatcích jeho poučen, buď předělati neb aspoň opraviti. Cestu do Říma nastoupil dne 28. února 1858., jak se v jeho spise: „Cesta do Říma" do podrobna vypravuje a mnohými dovednými žerty a vtipy koření, a proto o tom všem pomlčíme. Spisem tím objevil i nemalou schopnosť spisovatelskou, kterou však dále nepěstoval. Na počátku května vrátil se z cesty a shledav, že obraz jest dobrý a nepotřebuje opravy, odevzdal jej občanům Pacovským, kteří jej s velikou slávou k domovu nesli. — Od této cesty byl pan biskup Jirsík jeho nejupřímnějším příznivcem. Však i jméno Kamarýtovo stalo se věhlasným po celých Čechách. Zakázek obrazů bylo takové množství, že ač sám celé dni pilně pracoval, postačiti nemohl, protož práce jiným malířům, jako Neumanovi v Kumžaku, Skálovi v Písku, přepustiti musil. Však i tyto práce, kteréž na své jméno přijal, dříve než je odevzdal, vždy řádně opravil. Od té doby jeho přičiněním vyšlo veliké množství obrazů, velkých oltářních i menších, křížových cest, tak že do dneška až na tisíc by se jich načítati mohlo. Praviť on sám: „Kdyby všecky ty obrazy, co jsem jich namaloval, byly pohromadě, a sestavil je do jedné řady, byla by jich zajisté řada hodinu cesty dlouhá." Nebude snad ani jediného chrámu, aneb kaple v budějovické diecési, do nichž by některého obrazu byl nemaloval. Některé chrámy byly vyzdobeny jen obrazy jeho. Maloval obrazy netoliko pro diecési, ale i do Ameriky (velmi četné objednávky od faráře u sv. Jana Nep. v Sct. Louisu P. Hessouna), do Bosny, do Rakous, do Moravy atd. atd. Věhlas jeho v té době tak velice vzrostl, že činěny u něho všecky objednávky pro kostely náboženské matice a když sám práci převzíti nemohl, posílány mu aspoň nákresy (skizzy) i věhlasných mistrů k opravě a ku posouzení.

Za to se mu dostalo od vys. cís. král. místodržitelství nejednoho pochvalného uznání.

A teď vraťme se k samým obrazům Bedřicha Kamarýta. Tu musíme doznati, že mnohé z nich jsou mistrné originály, jiné velmi zdařilé kopie. Většina prací spadá od roku 1858. až do roku 1870. Nyní sám sice nemaluje, poněvadž mu v tom choroba obrovskou prací malířskou způsobená velice brání, ale za to pod jeho vedením maluje v témže tonu a v témže směru jeho vyučenec, Karel Eliáš v Deštné, a protož, kdo chce míti od Kamarýta obraz, až posud se na něj může obrátiti. Co by vyučenec jeho prakticky dovedný a theoreticky nemálo schopný přec nedovedl, doplní mistr sám malou opravou, tak že i tyto obrazy se mohou počítati vším právem za dílo jeho.

Podavše všeobecný obraz jeho činnosti věnujme několik řádek kritice prací jeho. Mají-li díla jeho nějakou cenu pro stránku národní a církevní? Ovšem že mají a to velikou. Čím jest František Pravda v oboru spisovatelském, tím jest Kamarýt v oboru malířství. Kamarýt maloval pro lid. Jeho účelem bylo, aby postavil lidu obrazy živé, v nichž by se jak pravdy náboženské tak i mnohé děje, jež církev a národ pospolu víží, názorně zobrazily. A proto jeho obrazy vynikají jak svěžestí barev, tak i dramatičností. Však i plastičnosť a korektnosť kresby jest neméně obdivu hodná. Novější malíři ovšem si libují v barvách mdlých, aby prý tím výraz více získal. Takové obrazy mohou býti sice dobré do salonů, ale nikoliv do chrámů a kaplí lidu. Lid sám, jsa plný života, žádá život, plný síly, žádá i sílu v barvách. Mdlý obraz jemu se nelíbí, byť i sebe lépe technicky byl proveden. A tomu dobře rozuměl Bedřich Kamarýt. Uměl použíti barev živých, ale uměl v ně vložiti i milý soulad, a proto vším právem zaslubuje jména „národní malíř". Obraz, má-li býti lidu přístupným, nesmí býti drahý. Nemá každá obec aneb každý chrám neb kaple tolik prostředků, aby sobě drahý, za kolik set zlatých obraz objednati mohla. A to na mysli měl vždy Bedřich Kamarýt. Spokojoval se často, když barvy a plátno bylo zaplaceno, ano mnohým chudým kostelům maloval obraz docela darmo. A tu by nespravedlivo bylo, vždy na něm žádati, aby každý obraz až do poslední tečky technicky správně provedl. Korektnosť kresby a soulad barev zachovány vždycky. Za to mnohé obrazy, kde to okolnosti dovolovaly, jsou skutečně mistrná díla, jak první umělci již dávno uznali.

(Čermák, který se návrhu jeho v mnohých věcech zcela podrobil, i Hellich, který o obrazích v Budějovicích v kostele svatého Václava zřejmě se pronesl, že obrazy Kamarýtovy vedle jeho obrazu na hlavním oltáři zcela dobře soutěž vésti mohou.)

Chce-li kdo znáti technickou schopnosť Kamarýtovu, nechť zajde do Oujezda, neb do Tábora, neb do Pacova, aneb docela do Deštné, buď do chrámu neb do jeho pokojů, a přesvědčí se, že i co do jemného vypracování mezi českými malíři vynikající zaujímá místo. Že se mnoho o jeho obrazích veřejně nepíše, toho jest příčinou nynější materialistický směr času, kde kus mizerného lidského masa mnohem více se cení, než sebe uměleji provedená zbožná tvář aneb jinak mistrně provedená myšlénka náboženská, jakož i přílišná jeho skromnosť: onť nikdy slávy nevyhledával; taktéž i láce bývá reputaci jeho na ujmu, neboť u mnohých lidí vládne mínění, že co jest laciné, nemůže býti i pěkné. Ale každý rozumný posuzovatel a věcí obeznalý kritik uznati musí, že i co do množství i co do účelu a dovednosti Bedřichu Kamarýtovi mezi českými malíři čestné náleží místo.

Kamarýt kněz.

A teď, pojednavše o jeho působení v oboru malířském, přihlédněme také k jeho činnosti v oboru kněžském. Při jeho první cestě do Říma vyznamenán jest sv. Otcem pro zásluhy malířské, jakož i pro velikou horlivosť v úřadě kněžském k návrhu pana

biskupa hodností „missionáře apoštolského.“ Taktéž i doktorát římský mu nabízen, kteréžto hodnosti, nemoha si jí pro krátkou dobu svého pobytu v Římě přísnými zkouškami zasloužiti, jen tak maně přijati nechtěl. Při návratu svém do Čech nabízen mu úřad vicerektora v semináři budějovickém, ale i toho úřadu nepřijal, zůstav raději kaplanem. Na místo to dostal se Frant. Janský, nyní kancléř konsistorialní V Hořepníku potrval šest let. Vida, že zde žádné vyhlídky není, neboť mu patron nebyl nakloněn, že dbal o to, aby stánek boží patřičně byl vyzdoben z bohatého jmění kostelního, žádal za přesazení. Ale kam? Staří páni mladého hodnostáře přijati se zdráhali. Konečně dostal se za kaplana do Černovic, kdež pobyl rok a sice ku velikému uspokojení tamnějšího děkana Součka. Zde zalíbil si horlivého kněze a nadaného umělce kníže Schönburg a v roce jej povýšil za faráře do Lidmaně. Jako v Černovicích, tak i v Lidmani měl dost času, aby se mohl zabývati malbou. V ten čas spadají největší díla jeho. V Lidmani pobyl čtyři léta a v roce 1865. dostal se za faráře do Deštné. Zde jmenován bisk. notářem. Domácnosť vedla jeho dobrá máti, o hospodářství až posud stará se jeho pečlivý otec a po nějaký čas byl u něho kaplanem mladší bratr jeho Jan, nyní farář v Miletíně.

Jsa malířem a znaje se dobře i v zlacení a štafirování zanechal pěknou památku v Lidmani, kdež celý kostelíček okrášlil obrazy, vyzlatil oltáře a vše krásně a vkusně upravil. I fara za jeho pastorace okrášlena pěknou zahradou, kterou mu jej milující osadníci netoliko zdarma nabídli, ale i ohradili a upravili, a knížecí zahradník z ochoty vysázel. Jakou důvěru k němu asi míti musili, vysvítá z toho, že nyní skoro po 20 letech za ním do Deštné (šest hodin cesty) přicházejí, v jednotlivých případech o radu se tážou a to nejen katolíci, ale i akatolíci, z nichžto více než 20 za jeho pastorace v Lidmani konvertovalo.

Jako v Lidmani není posud zapomenut, tak i v Deštné jest na nejvýš ctěn a milován. Přihodilo se před dvěmi roky, že napadla jej nemoc těžší, nebezpečná, a tu bylo všeobecné ptaní po jeho stavu, litování jeho dobré osoby, soustrasť a zármutek všeobecný, a jako dobré dítky veřejně pronášely své vroucné prosby za duchovního otce k Otci nebeskému. Bůh je vyslyšel. Však není divu, vždyť této jejich lásky zcela jest hoden a sotva by ho kdo nahraditi mohl. Deštenští budou míti jméno jeho písmem zlatým zaznamenáno na věky. Jeho jméno hlásati bude krásně upravený chrám, o jehož ozdobě po celý čas svého zde pobytu neunaveně pracuje. Tu dal vybíliti uvnitř chrám, tu co zbytečného a nesouměrného buď odkliditi, neb upraviti, tu zase štafíroval aneb dal štafírovati na své útraty oltář jeden po druhém, tu ozdobil oltáře novými obrazy, novou sochou, ano veliký oltář má čtyři veliké obrazy, pro dobu vánoční, pro čas postní, velkonoční a svatodušní; tu zase ozdoben chrám Páně novou, velkou, bohatě ozdobenou křížovou cestou, tu ozdobena příhodná místa obrazy na zdi v chrámu i zevně, tu zjednána nová a zase nová paramenta — tak že málo který kostel co do bohatosti rouch a prádla se deštenskému vyrovná — tu jeho přičiněním zřízeny nové hodiny věžní, a konečně i nová střecha věže, která na čtyři tisíce zlatých stála, tu celý

kostel vně i ze vnitř takřka přeměněn a okrášlen, tak že každý, kdo do tohoto chrámu Páně vkročí, jak pro jeho krásnou klenbu, zvlášť však pro jeho bohatou ozdobu zvolati musí: „Jak milí jsou stánkové tvoji, Hospodine!“ Jemu děkovati mají občané deštenští, že obnovil kostelík svat. Jana Křtitele, v němž nalezá se léčivá ano zázračná studně, z kteréž se voda vede do lázní několik kroků vzdálených, jindy tak velice slavných, ale nyní náramně zanedbaných. (Viz o tom pojednání „Ohlas od Nežárky“ ročník XIII. čís. 12—21. „Lázně svatého Jana Křtitele u Deštné“; napsal František Vosol.) Tento kostelík gotický, který měl vydán býti osudu svému, sesutí totiž, novou střechou, novou věžičkou, novým oltářem a obrazy příhodnými opatřil, v ně i ze vnitř vkusně upravil a tak budoucnosť jeho na dlouhé doby zase pojistil. Jeho pomocí a radou vystavena rovněž krásná kaple na osadě v obci Chotěmici; chudé kase deštenské 1000 zlatých věnoval a mnohé a jiné veliké věci ve prospěch osady, zvlášť místa Deštné, vykonal. Jest zajisté netoliko sám umělcem, ale i mecenášem všeho umění.

Škola i kostel, malba i hudba, zpěv a vše jiné, co krásné jest, nalezají u něho ochrany a podpory. Proto zařizoval i v městě spolky, jako „Jednotu Cyrillskou“, besedu čtenářskou, spolek panen, založil farní knihovnu, již na mnoze svými penězi vydržuje a obohacuje, sbor dobrovolných hasičů, o jehož potřebné náčiní se stará a jiné a jiné. Jako podporuje umění a vše prospěšné, neméně podporuje i vědu všeho druhu, zvlášť owšem theologickou. Jest členem Družstva sv. Václava, družstva „Vlasť“ a rozličných dědictví, jako sv.-Janského atd. Jest odběratelem rozličných spisů a knih, ano každá dobrá kniha najde u něho útulku.

Jako jest mecenášem umění a věd, tak jest vždy i dobrým přítelem, ano laskavým otcem všech chudých. Přes den nebývá na faře deštenské nikdy zavříno, ano chudý zde chudému takřka dvéře podává. Mnozí mají zde skoro celou výživu; ať přijde dítě aneb dospělý, aspoň bez kusu pěkného chleba aneb několika krejcarů neodchází nikdo. Jiným pořizuje šat, jiným zase, kteří sami pro churavosť přijíti nemohou, almužnu, ať v penězích, ať v stravě aneb šatstvu do domů posýlá. Jede-li k nemocnému, vždy s sebou peníze béře a je-li nemocný chudý, dle potřeby jemu peníze podstrčí. Vším právem může nazván býti otcem chudých celého deštenského okolí a vždy dobrým rádcem všem a ve všech možných případech. Jeho osoba jest pro město Deštná nenahraditelna a proto si jej veškeří občané deštenští tak velice váží, že vždy v obecním výboru za člena jednohlasně bývá volen, a pro svoje neocenitelné zásluhy od zastupitelstva města Deštné „čestným měšťanstvím“ poctěn. Že v každém jiném oboru působnosti kněžské, ať již na kazatelně, ať ve škole, ať v bezúhonnosti a příkladnosti života, jest výtečným, netřeba připomínati.

Zde spíše jiná vtírá se otázka. Odkud na to vše béře, any tyto jeho výdaje činí na mnoho tisíc. Že tak veliké věci vykonati mohl, stává se možným,

a) že sám se ve všem náramně uskrovňuje, tak že jeho vlastní osobu by příjmy dost bídné kaplanky snadno uživiti mohly;

b) beneficium, kteréhož užívá, jest velmi slušné. Co toto vynese, vydá se zase na vydržení domácnosti (a v ní, mimo něj sa-

mého, se všickni dobře mají), ostatní pak obětuje se na kostel aneb rozdá se mezi chudé;

c) k tomuto slušnému beneficiu napomahá ještě jmění rodinné, z kteréhož takřka každoročně několik set béře a i to se každoročně obětuje na všeobecné výdaje. Nemá tedy pokladů a statků tohoto světa, ale myslíme, že už bude míti slušnou zálohu statků nehynoucích, pokladů nebeských.

d) Jiný pramen všelikých potřeb na všemožné ty výdaje jsou šlechetní dobrodincové, kteří jeho příkladem povzbuzeni všemožně jej hledí následovati. Mezi nimi první zaujímá místo Marie baronka Fleisnerová, kněžna ze Schönburgů, roz. Lichtensteinova, patron kníže Schönburg, hraběnky Vratislavovy a hrabě Vratislav z Dírné a mnoho jiných příznivců dárky svými takřka závodili na okrase chrámu Páně deštenského.

e) Konečný pramen všeho jest zajisté patrné a hojné požehnání boží. Byli jsme nejednou toho očitými svědky, že tento šlechetný kněz poslední desetník almužnou vydal a pravil: „Už zase něco musí přijíti, už nemám ničeho. Pán Bůh mně ještě nikdy neopustil a pomůže i tentokrát.“ A hle! v několika okamženích přicházel ten neb onen, hlásil se k té neb oné povinnosti, kterou dávno byl dlužen a na kterou věřitel sám dávno již zapomněl.

Ano, mnoho ještě by se dalo napsati ze života faráře Bedřicha Kamaryta, neboť co jsme zde napsali, jest jenom nepatrná část celku. A kdyby vše, co pravdou a skutečností jest z jeho života, v knihu dovednou rukou sněseno bylo, podobalo by se to spíše legendě světce, než životopisu kněze obyčejného. Ostatně víme, že ani těmito nepatrnými náčrtky se jeho skromnosti nezavděčíme a bojíme se nemálo, že jeho přespřílišnou skromnost i tímto málem urazíme. A protož končíme již slovy, v nichž zajisté vyjádřena jsou přání všech, kteří jej znají: „Bůh zachovej jej na dlouhá leta, a pak buď mu hojným odplatitelem!“

Ze zápisek neznámého.

(Od Ign. J. Kraševského, vyňato z „Wypisów polskich dla użytku klass wyższych w c. k. szkołach gimnazyalnych“ svazek 2.).

O Marcellu a Rafaelovi.

Přeložil Fr. Mimra.

(Dokončení.)

Trboun, jak se zdávalo, souhlasil s ním úplně, nakloniv si jej zpředu dojemným líčením svých mladých let, přeplněným zamilovanými citaty latinskými, líčením neutěšeného věku dětského. Nelítostně nařkl v pohnutlivé této líčni otce, očernil přátely, neušetřil ni matky, jíž nepoznal: neslevil nikomu. Bolestně dotklo se tohle Rafaela, než omlouval ho před sebou samým i před námi: „Jaký div! tolik zakusil; nedovede každý za příkladem Kristovým na kříži nepřátelům odpouštěti.“

„Ale zapomenouti aspoň!“ — podotkl kdosi z nás.

„Srdce těžko zapomíná“, zašeptal Rafael.

Nepozorovanč vloudil se Ezop v důvěru Rafaelovu, žádaje za svou důvěru oplátkou vzájemné vylíčení dětství, mladosti. Prahnul seznati důkladněji toho, jemuž strojil záhubu. Než neobjevil nic nového ve prostinkém výpisu dětských i mládeneckých let, které byly jako to májové jitro a kteréž bývaly by byly těmi nejutěšenějšími, těmi nejprostšími obrazy z vesny života, kdyby nebýval scházel u kolébky synovy otec.

Matka kolébala ho na kolenou, pod srdcem svým vyhýčkala ho pečlivě s duší plnou poesie, plnou víry.

Svým zpěvem zbožným již s mlékem svým vlila mu všecky ty city krásné, šlechetné, poctivé a vznešené; vystavila mu Boha jako lásku, lidi jako anděle; svět jako zkoušku, ale svět blaha pro ty, kteří spatřují v něm pouze přechod a pouť, po které jest rozsévati lidem skutky dobré a lásku Všeliké zlo zdálo se mu šalbou a přeludem; všeliká ctnosť a krása skutečností.

Tímhle právě lišil se Marcell od Rafaela nejvíce; nebo když tenhle pevně věřil v dobrou a pěknou stránku světa, onen špatnou a temnou měl za opravdovou, ale snem a blouzněním nazýval všecko ušlechtilé a krásné. Jednomu zdál se svět zlatým, temným druhému; a toho, kdo viděl jinak, nazval zaslepeným. I ve vědách i v životě byl hrbounek skeptikem; snad příliš lehkověrným, ale věřícím v poctivosť a idealy — Rafael. První nedůvěřoval ničemu, leda zlu, osudu a rozumu; druhý ozlatil si svět nadějí a citem.

A přece se sblížili; nebohý mladík otevřel dokořán srdce své Ezopovi, který nahledna ve všecky jeho tajiny připravoval si snadné vítězství!

Byli jsme svědky, jak sahal po něm, jak je uchvátil, jak se chechtal dosáhnuv ho.

Každou za dne volnou chvilku ztrávil náš hrboun důvěrně s Rafaelem rozmlouvaje. Kořistě z něho nestoudně všemožným způsobem, užívaje peněz na věčnou oplátku, vybíraje si knihy, jsa obsluhován bláhovým, ale dobrým hochem, zvolna blížil se tomu, co nazýval ďábelsky se směje dílem obrácení. Netaje si, kam směřovalo — zhanobiti totiž, idealů zbaviti, — zničiti mravně dítě, které nevědouc šťastně posud o zlém vstoupilo do světa, byvši až do téhle chvíle schováno pod křídloma matky — začal před ním postupně odhalovati to, čemu přezdíval pravda.

Pravdou jeho bylo klamné bahno špatnosti Zprvu vysmíval se každé náklonnosti všeho druhu. neopírala li se o počty, dokazuje Rafaelovi, kterak vše, co se jevilo jeho očím svatým, krásným, ušlechtilým, ve skutečnosti bylo černé, poskvrněné a vůbec jiné, nežli se zdálo na pohled.

Než zpočátku bolestně jsa dojat nešetrným dotknutím se toho, co mu bylo nejdražším, schoulil ubohý chlapec jako citlivka lístky duše své, cele uzavřev se do sebe V té chvíli Marcell počkal a hnal útokem podruhé. Kdykoli se ustanovil na něčem Rafael, hrbounek — zdá se — pamatoval si, aby po zítřku právě tomu odpíral a právě opak toho dokázal. Tak hubil v něm city nejčistší, nejvznešenější, vštěpuje mu skepticism s egoismem, které kráčejí po půdě zcela jiné. Zavrhoval veškeru nesobeckosť, nemilosrdně vedl si posměch z každé víry v budoucnosť, v lidi i v náklonnosť.

Otrávil Rafaela tenhle otravný vzduch; zpočátku pobledl pouze, zesmutněl a z veselého, upřímnosti plného hocha stal se náhle nedůvěřivým, plachým a zasmušilým.

Ezop nemodlíval se nikdy, děj se co děj; vstávaje ze svého pelechu, ukládaje se naň, nepoznamenal se křížem, nepovzdechl zbožně; usínal s knihou v ruce a zlobou na rtech. Mnohdy zastihl Rafaela klečícího před obrázkem a dlouho se modlícího. Jal se posmívati modlitbě, nazývaje ji dětinstvím. Poprvé vyslechl to druh jeho mlče tvrdošíjně, ale hrboun vraceje se s ďábelskou vytrvalostí k témuž předmětu dosáhl toho, že Rafael nejdříve tajil se svou modlitbou, vynechával ji, zkracoval; konečně, jakoby dočista byl na ni zapomněl.

Než současně býval od té chvíle smutnější, než kdy před tím, a tvář, zrcadlo duše, nápadně se měnila. Vždy stejně ladné tahy její nabyly divného výrazu, který je zbavil prvotní idealnosti; čelo hladounké jako mramor pokrylo se vráskami, oči zapadly a zasmušily se; vyschly z nich slzy, které je oblévaly vždy, a z úst prchla nevinná dívčí růžovost. Marcell, jsa sám zkažen, strhl ho s sebou ve zkázu. Vášně, potlačované modlitbou a láskou více nadzemskou, probudily se, vzbouřila se krev, a z Rafaela, zbožného vdovina syna, stal se — prostopášník .... Smutně hleděli jsme, kterak se změnil náš druh celým chováním i postavou, ale, jak pomoci, nevěděl z nás nikdo. Vzdáliti ho od Ezopa bylo jediným lékem, a ten ještě, kdož ví — snad by nebýval pomohl. Okusiv již zapovězeného ovoce skepticismu a bezuzdné svobody, poskvrnil ústa, pokálel srdce; mohl-liž vrátiti se k bývalé nevinnosti?

Nevýslovně radoval se Ezop. Často, když nepřicházel Rafael dlouho do noci, a my hovoříce po tichu čekali na něho, vyhlédl onen ze své světničky a přeměřiv okem světnici ptával se zlomyslně: „Nu jak? nepřišel posud?“ Nikdo z nás neodpověděl.

„Nuže, vidíte, jak jsem ho obrátil!“ syptěl Ezop dle svého zvyku rychle, plnými ústy, měře nás při tom svým žabím, pichlavým zrakem. „Zkazil's ho!“

„Hahaha! tak! zkazil — arcit! Rcete sami, nevypadá-li teď spíše jako člověk? Alespoň se zbavil babských předsudků.“

Rafael přicházel domů — a hrbounovo oko jakoby slídilo ve ve tváři jeho po stopě vášní dosud neuhaslých; zalesklo se a zazářilo, vidouc bledost nešťastného hocha, postřehnuvši zvířecí lesk, který mu háral v očích. Spěchal oživiti ještě oheň, horlivě se vyptávaje, radě, dodávaje odvahy.

Ale ač popustil Rafael uzdu mladosti a odložil dřívější svou skromnost, dívčí nevinu; ač si osvojil ráz lehkomyslníka, ač pronášel okázale výrazy, jimž nerozuměl do nedávna; třeba — jak se zdálo — úplně poddal se rozkoším všeho druhu: zůstalo as přece v jeho duši něco vznešenějších citů, zápasících s vášněmi.

Nadešly okamžiky smutku, ošklivosti, zamyšlení, ano časem ukázaly se slzy svědčící o boji beznadějném, ztraceném pro duši i pro srdce.

Vítězící tělo ubíjelo duši vyprošťující se ze zákeřného objetí, duši někdy čistou, dnes zhanobenou.

Podivná často promlouval Rafael slova ze spaní, naříkal, volal po matce, žaloval na sebe, přísahal, že už neposkvrní se nikdy. Pro-

budivše se nejednou naslouchali jsme sedíce na lůžkách horečným Rafaelovým snům želíce ho. Ezop chechtal se ze své světničky, tropě si posměch z každého slova. Jednou — tuším, že večer na jaře — vrátil jsem se z procházky ze sadů, kde jsme sami dva s Kazimírem mlčky bloudíce napájeli se vůní rozvitých stromův a čerstvým vzduchem večerním: doma nezůstal nikdo; i hrboun o holi odbelhal se na partii šachův a pohovořit se svými přátely, jimž platil za orakulum, takže přikyvli každému jeho nápadu, každému hrubému žertu. Rafael seděl u svého stolku, podepíraje se na ruku a plakal hořce; před ním leželo rozbalené psaní, dopis matčin. Vzpomínka na zlatou minulost, počestnou a bezestarostnou, tímhle lístkem probuzená, sevřela mu srdce.

Zapomněl dočista matky své, anděla, který mu ozlatil jeho dětství, který mu ukazoval budoucnost tak utěšenou. Pocítil nyní, kterak jest nehoden své matky!

Otřel oči a odvrátil se, aby nepoznal někdo na jeho tváři stopy vzrušení.

Neosmělili jsme se tázati po něčem. V tom jsme podle hlučného smíchu znamenali příchod Ezopa, který tukal berlou a křivou kozí nohou po schodech.

Rafael se vzchopil, ohlížeje se po čepici, jakoby chtěl odejíti, s výrazem odporu, ošklivosti a bázně na tváři.

„Aj, aj! ty zde?“ zvolal Ezop. „Dej mi pokoj! Co to zase?“

„Nic, jen si vyprosím, abys mi dal pokoj.“ Rafael uchopiv čepici rychle odešel.

„Co pak se mu asi stalo?“ Nikdo z nás neodpovídal.

„To tak někdy vrací se na něho“, objasňoval Ezop, „stará nemoc. Nevděčník! Ubožák! ani za mák nemá charakteru, ani k největší hlouposti nedovede se rozhodnouti! Tu vidíte ovoce onoho mateřského, babského vychování!“ Tak huče vklouznul Ezop do své světničky.

Minul večer — Rafael nikde; pozdě v noci zaslechli jsme tlučení na vrata, a krátce po tom vešel náš druh a mlčky vrhnul se na postel. Kdosi zeptal se ho, kde byl tak dlouho. — Neodpověděl. Usnuli jsme zase. Asi za hodinu vzbudil nás křik a štkání; vyskočili jsme s postelí. Měsíc vyšel právě, osvěcuje oknem světnici. Rafael bledý, v rozhaleném šatu seděl, oči hrozně vytřeštiv a hleděl před sebe, jakoby někoho viděl před sebou. Rval košili na prsou a nesrozumitelným skoro hlasem žalostně volal: „Matko má! matko má! — o, nedotýkej se mne! nedotýkej se! Nejsem již hoden, abys mne přitiskla na srdce! jsem pokálen již, všecko znectěno na mně, ve mně. Srdce, duše, ústa, šat! Nehleď, nečti mi z čela! Jsem tebe již nehoden, ty mne víc nemůžeš milovati; už tebe dřívější láskou milovati nedovedu!“ Zakryl si oči, plakal vzlykaje. Pak se dal do smíchu a trhnul sebou zděšeně.

„Pryč ode mne! Ezope! pryč! Nechoď mi na oči! Hle, matka, svatá matka má! pryč, pryč! nedotýkej se jí.“

A odstrčiv stůl u lože stojící sám svalil se na zem. Kvapili jsme k němu. Probudiv se dostal prudkou horečku, z úst sálal mu oheň, čelo pálilo jako rozžhavené železo, žíly na skráních tepaly, a celé tělo bylo seschlé jako podzimní list.

Zavolali jsme lékaře. Nemocný blouznil celou noc. Ezop probudiv se tím zmatkem a hlukem spěchal s druhými k lůžku; ale jakmile se ukázal, tolik se nemocný pobouřil, tak se začal sápati, jakoby ho zardousiti chtěl, a pomatenosť jeho zhoršila se takou měrou, že nám nezbývalo, než zahnati hrbounka co nejrychleji.

Odplivnul a mrače odtíhl do svého brlohu. Po téhle chorobě povstal Rafael z lůžka k nepoznání změněný. Vnitřní boj, spustlosť, potom nemoc zničily ho na dobro; dostal úbytě.

Kdo — znaje ho se svěží a růměnnou tvářičkou, když přijel do Wilna — popatřil na něho nyní, neubránil se slzám nad hroznou jeho změnou. Štěstí ještě, že ho nemohla spatřiti matka; bylo by ji dojista usmrtilo tohle druhé vdovství, jež na ni čekalo!

Od téhle nemoci zrodil se v něm jakýsi zjevný odpor proti původci všeho zla — Ezopovi; již mu nedůvěřoval více, ale vyhýbal se mu: tak se stali z nejoddanějších přátel zjevnými nepřátely. Hrboun tropil si nemilosrdně posměch z bývalého miláčka; Rafael mlčíval, kdykoli se mluvilo o něm, zamračil se pouze, zaťal zuby.

Zemdlen jsa chorobou a léky zmořen, jakoby chtěl přehlušiti vnitřní boj, který jej trápil vrhl se horlivěji než kdy před tím na knihy, aby nahradil ztracený čas. Ale sil mu ubývalo; den ze dne slábnul, den ke dni padly se více tváře, oči zapadávaly hloub, zářice hořečným, chorobným leskem — vše to věštilo — smrť. Zbytek života dohoříval v něm prudce vzplanuvším plamenem. Konečně jednoho dne ozval se u domovních vrat zvonek kněze, který přicházel podat Rafaelovi poslední posily na cestu k věčnosti. Spočíval na loži, jsa více podoben mrtvole nežli člověku živému: těžce oddychoval, maje bledé a vyschlé ruce složeny na prsou, a svíral v nich poslední dopis matčin, svadlou kytku fialek a medalionek s Nejsvětější Pannou.

„Byl jsem vás nehoden, nehoden!“ opakoval si, „jest mi odejíti — půjdu, půjdu! — Vše prý se na světě zapomene; i vy zapomenete na mne. I vy! a všickni, všickni zapomenou. Ale matka nikoli! Ubohá matka!....“ Chtěl plakati, ale nemohl

Kněz odešel, a za nedlouho již klidněji usínal Rafael. Byl večer, když se probudil; žádal, aby se otevřelo okno a vpustil čerstvý vzduch, naříkaje, že nemá čím dýchati. A v očích, které pozvedl k jasnému nebi, zaleskly se slzy.

„Bože můj! Opustiti svět — tak krásný, veselý svět! A nerozloučiti se ani.... nespatřiti — matky — naposled!.... O, kdybych umíral aspoň tam, kde jsem běhával jako děcko, kde stopy kroků mých snad do dneška!“ .... A, jakoby mu srdce pukalo bolestí, zalomil rukama.

„Na vždy.... na vždy! O, jak hrozná to propasť! Proč jsem jen přišel sem! proč jen mne přivezli sem! O, matko má, matko má! osiřiš v starobě, a já....? Mátl se, ztrácel vědomí.

Chvíli ještě zápasila v něm se smrtí mladosť a touha po životě; ale prsa nemohla již oddychovati, a krásná dosud hlava jeho klesla na ramena plačících druhů.....

V té chvíli posvátného ticha, smrtelného zápasu zazněl ze světničky Ezopovy suše hlas hroznýšův: „No, co se děje?“

Hluboké ticho bylo mu odpovědí.

Vyhlédl — „již! již umřel!“ — „Nu, což na tom! Proč jste zpitoměli? Pošlete pro kněze, nebo dejte odnésti mrtvolu do pytevny! — Potom dav na hlavu a uchopiv hůl vytratil se z domu, nepohlédna ani na mrtvého, který posud tiskl k prsoum list matčin a fialky dávno svadlé, dávno uschlé, poslední památku nevinného dětství. —

Tři dni po tom nesli jsme na ramenou svých otevřenou rakev, posetou květy, na bernardský hřbitov a s našich očí kanuly slzy hořkého zármutku.

Snad jsme nikoho tak neželeli, jako ubohého Rafaela; nikoho as nebudeme vzpomínati déle! —

Kdykoli večer otevře se okno, u něhož skonal, jako bychom ho dosud viděli zahleděvšího se k jasnému nebi a volajícího po matce, která ho slyšeti — nemohla

Obyvatelé a návštěvníci těla lidského.

Napsal M. Marek.

(Dokončení.)

IV. Hmyz

zaopatřuje nás četnými nezvanými hosty svého rodu, kteří nás v životě našem věrně a vytrvale provázejí, ať chceme nebo nechceme a za svou velikou lásku a příchylnosť k nám nežádají — než trochu naší krve. Což by konečně bylo o trochu krve, ale někteří z těchto hostů jsou nám v slušné společnosti lidské k ostudě a jiní znamenají naše prádlo velice charakteristickými a ne právě pěknými známkami! Mnozí lidé s nimi žijí v míru a přátelství, snášejí se s nimi lépe, než jistý národ s jiným, nechávají je napásti se na svém těle s pravou slovanskou pohostinností, říkajíce: „eh, chtějí také býti živi!“ — a jen když se už příliš hluboko zakousávají, „vyndají jim na chvilku z huby“; ale většina lidí vede s nimi boj na život a na smrť, boj vyhlazovací. Mnozí lidé pohlížejí na ně jako na tvory známé, obyčejné, ba shledávají při nich i něco zajímavého; jiní — a to zvláště útlocitné dámy — jsou již při pohledu na ně plny zděšení, ba dostávají po celém těle vyraženinu (kopřivku) Nesmíme déle napínati trpělivosť čtenářů a čtenářek a musíme říci, že se tu jedná o hmyz, jako jsou vši, štěnice, blechy atd. Nejsou příliš v lásce, to vím, lid je nechává roditi se z nepořádku, ba o některých do konce povídá, že jejich tvůrcem jest sám kníže pekel, ale proto přece, jak se brzy přesvědčíme, mají ledacos zajímavého, co za podivanou a za povědění stojí. Nuže podíváme se na ně!

Veš obecná či dětská jest všeobecně známá. Někde ji jmenují také „bajda“ Má stažitelný masitý rypáček, ozbrojený čtyřmi štětinkami a dvě tykadla. Na hrudi má tři páry nožek opatřených háčky či drápky pohyblivými, kterými se může přidržovati. Obdařena jest břichem, které jest mnohem větší než ostatní tělo a skládá se ze 7—9 článků. Prostý lid říká, že se rodí ze špíny a nepořádku — a ona se rodí z vajíček! Samička snáší vajíčka, která upevňuje na vlasech zvláště kolem uší a jež jsou známy pod jmenem „hnidy.“ Již v šesti dnech líhne se mladá veš, která asi v osmnácti dnech

úplně dospívá a vší život započne, který záleží v ssání krve, znepokojování hostitele a v kladení vajíček. Zdržuje se výhradně na hlavě — ovšem u lidí, kteří mají vlasy. Pozoruhodno jest to, že barva vší bývá podobna barvě vlasů, což jim asi má býti ochranou před vypátráním a pronásledováním. Nejčetněji vyskytuje se veš na hlavě dětí, které nejsou držány bedlivě v čistotě a proto slove též vší „děckou"; než, ona se vyskytuje dosti často i na hlavě lidí dospělých, kteří si zřídka hlavu čistí. Jest mnoho lidí, kteří použijí hřebene sotva jednou za týden. U dětí, které trpí strupovitostí hlavy a u lidí, kterým se tvoří „lupy", vyskytují se vši v nápadném množství.

V terminologii a v pořekadlech lidu hraje veš znamenitou úlohu. Chce-li se v rozhořčenosti o někom říci, že je nečistý, špinavý, špatný, říká se o něm: „ten všivák!" A k hrozbě spojené s opovržením slouží: „ty kluku všivá!" O dotěrném člověku, jehož se nelze zbýti, říká se, že jest „jako veš." Má-li kdo vlasy rozdělené a pěkně uhlazené, říká se, o něm, že má „cestičky pro vši." Chce-li se o někom říci, že je hloupě vychytralým, říká se: „ó, ten má za ušima — když se mu tam slezou." Dětem, které se nechtějí dát česati, vyhrožují matky, že je vši zatáhnou do rybníka. Bezcennost vši a svou finanční mizerii vyslovuje prostý lid tím, že bude „kupovati za vši." Při stavbě jedné dráhy žebronil malý kloučck, aby mu otec koupil čepici, „kašket". „Leda za vši"! odpověděl mu otec. Kluk si to zapamatoval a kde jakou veš našel, schoval si ji do zvláštní škatulky, těše se, že mu otec za ně koupí „kašket". Mezi „ajsipoňáky" nebylo tehdy o vši nouze, ale pochybuji, že kluk za ně „kašket" dostal.

Nejlacinějším, nejjednodušším a nejspolehlivějším prostředkem proti vši dětské jest — časté použití hustého hřebene.

Veš šatní jest celkem podobna vši obyčejné či dětské, ale zdržuje se výhradně v šatě lidí nečistých; v záhybech, švech a za límcem. Na tělo přichází se napásti. Bývá obyčejně barvy šedé. Štípnutí její působí u lidí nezvyklých a citlivých prudkou palčivost a široké červené skvrny. Lidé obdařeni těmito hosty ustavičně sebou pohybují a tělem všelijak škubou, snažíce se pohyby těmi zabrániti vším další kousání — „vyndavají jim z huby." Říká se o takových lidech: „ty jím hýbají!"

Jakým soužením tělu tyto vši jsou, bývá viděti na poškrabaninách, jimiž bývá tělo lidí „všivých" pokryto a zohyzděno. Jednou představil jistý professor svým posluchačům člověka, jehož tělo bylo poseto poškrabaninami, vředy a strupy a vyzval je, aby mu povědeli, jaká jesti to choroba a jaká jest její příčina. Všickni si lámali hlavy — na darmo. Professor se smál a pravil: „Kdybyste viděli člověka toho v šatech, v kterých sem přišel, jsem jist, že byste nebyli ani chvíli v pochybnosti o tomto obrazu nemoci. Co na těle vidíte, jsou výsledky škrábání a příčinou — všivost. Člověk ten jest z fišpanky!" — A přece jsou mnozí lidé, kterými vši „hýbají", a oni si v tom jaksi libují. Jeden takový člověk říkával s šibeničným humorem: „eh co, jsou to tvorové boží jako já, chtějí býti živi jako já — proč bych jim neposkytl přístřeší a výživy? Jiní mají dobytek, psy a kočky — já mám tato zvířátka. Však je uživím a ona jsou mi vděčna — nikdy mne neopouštějí. Zakousá-

vají-li se příliš hluboko. „vyndám jim z huby.“ Mám-li dlouhou chvíli, chytám je a házím je na mráz. Bavím se „honbou“ jako nějaký kníže!“

Tyto vši mají velmi tuhý život a není snadno šat od nich vyčistiti. Praní nic nepomáhá. Pouze silný mráz, jemuž jsou delší dobu vysazeny, vaření a značné horko ve vytopené peci může je zahubiti. Na venkově čistí všivý šat v obyčejných vytopených pecích; při nemocnicích a jiných dobročinných ústavech jsou k tomu zvláštní pece zařízeny.

Muňka obecná jest kratší a širší nežli předešlá. Zdržuje se v chlupech těla, v podpáží, na prsou a na končetinách. Zažírá se do kůže lidské tou měrou, že jí bývá sotva za koneček viděti a mnohdy jí bývá dosti nesnadno najíti, i když je v četných exemplářích přítomna. Jest k tomu zapotřebí cvičeného „lovčího“ oka. Staří vojáci dovedou vám o nich více vypravovati, než já a řeknou vám zároveň, že trochu šedivé masti všecko spraví, proti čemuž mně není co namítati. —

U nemocných jsou vši považovány za věstitele blízké smrti. Začnou-li se vši na povrchu vlasů objevovati, není pochyby, že nemocný brzy zemře. Co je na tom? U nemocných, kteří jsou v čistotě držáni a pečlivě ošetřováni, se vši neobjeví ani po smrti a nemohou tedy býti věštitelkami smrti. Při dlouhé nemoci stává se ve většině případů, že ze šetrnosti k nemocnému čistění co nejřidčeji se provádí. Takový nemocný pak dostane obyčejně vši. Vši milují teplo a drží se u těla, které je živí a ohřívá. Začne-li takový člověk umírati a tělo stydnouti, jest na blízku něho vším nevolno a tyto utíkají na povrch těla. Toť celá ta věštba smrti. Někdy se objeví vši na povrchu mrtvoly v úžasném množství. Viděl jsem v lese mrtvolu samovraha, jež ležela na břiše. Na záda její dopadaly teplé paprsky sluneční a na povrchu šatu jako by bílého písku nasypal. Při bližším ohledání zjištěno, že se ten „písek“ — pohybuje a že to není nic jiného, než tisíce vší, které od studeného těla utekly a na slunci se vyhřívaly! Pověreční lidé také věří, že lze čarodějným způsobem vši na svého nepřítele poslati a tím jej soužiti a znají i způsob, jakým se možno kouzla zbaviti a nepřítele potrestati. Ten, kdo se to domnívá, vezme zvláště požehnaný prut a šlehá jím do některého kusu svého obleku, až prut rozbije a nebo až se nepřítel, který vši poslal, objeví. Věří se, že nepřítel, jenž vši poslal, cítí každý šleh prutu požehnaného, kterým se do šatu šlehá — a kdyby byl i mnoho mil vzdálen! — a že bolestí přinucen musí přijíti a „všivé kouzlo“ sníti. Nepřijde-li nikdo, pak jest všivosť přirozenou; ale on obyčejně někdo přijde — a ten si to odnese!

Štěnice (stinka) obecná jest v skutku obecnou a věrnou spolubydlitelkyní lidskou v městech i na venkově. Jest asi málo šťastných smrtelníků, kteří jí neznají. Má tělo ploché, malé čočce podobné, barvy špinavě šedé neb hnědočervené. Hlavička opatřena jest rypáčkem, v němž uložen jest ostrý bodec jako dýka v pochvě, a dvěmi tykadly. Tělo jest kroužkováno a má tři páry nožek. Zdržuje se, jak známo, v lidských příbytcích za odchlípenou omítkou, v různých skulinách, za obrazy a rámy obyčejně v četné společnosti, snad aby jí nebylo za dne, kde se ve svém doupěti zdržuje, smutno a dlouhá chvíle. V noci, jako nějaký dravec, vychází na lup, pře-

padá klidně spící lidi, nabodává jejich kůži a ssaje krev. A jak dobře ví i po tmě, kde je kůže jemna a na cévy krevní bohata! Nejraději nabodne na předloktí a nebo na holeních. Podaří-li se jí lov, jest viděti, že krve nešetří: prádlo bývá potřísněno krví jako bojiště. A běda tomu, kdo se opováží ruku po ní vztáhnouti: naparfumuje mu ji, že toho tak žádný voňavkář nedovede — až se dech zatají. Těch tisíc dukátů, co různí obchodníci za pořádnou štěnici nabízejí, nedostal posud nikdo — a sotva kdo dostane. Každý se jich rád zbaví, zvláště naše hospodyňky, ale není to snadno, jsou-li již jednou dobře zahnízděny. Jsou neodbytny a dotěrny právě „jako štěnice." Dobře se proti nim osvědčuje perský prášek, také kyselina karbolová a pečlivá čistota. —

Blecha obecná — když nic jiného — pojistí jistě mou nesmrtelnosť v oboru vědeckého bádání. Lidé učení i neučení vědí a budou tvrditi, že blecha se živí pouze krví; já však náhodou na to přišel, že si náramně ráda pochutnává i na — mléce. Meškaje kdysi na venkově píval jsem ráno čerstvé, převařené mléko, abych tím své trochu pošramocené zdravíčko napravil. Domácí lidé odcházeli záhy do pole a hospodyně nechávala mi snídani v kuchyni na plotně a zapomínala nádobu přikryti. Jednou nalezl jsem ve své snídani několik — blech. Vyhodil jsem je a jedl jsem s chutí, jako by se nic nebylo přihodilo. To se mi pak opakovalo několikráte. Konečně jsem na to upozornil hospodyni. Ta nechtěla živou moci uznati, že jsou to blechy a svolala celé koncilium. Mužští tvrdili, že to blechy jsou, ženské pak — snad že v nich poznaly blechy ženské — tvrdily, že to blechy nejsou. Ukazoval jsem jim blechu na dřevorytině, pomocí lupy jsem nevěřícím ukazoval, že zvířátka v mléce nalezená mají tělo se stran smáčklé, z hlavy, hrudi a břicha sestávající, kroužkované; že první pár čelistí jest proměněn v štětinky, druhý pár čelistí zastoupen makadly a že rovněž třetí pár čelistí má makadla; ukazoval jsem jim malá očka bleší, krátká tykadla, s páry dlouhých štíhlých nožek, z nichž poslední pár jest upraven pro skok; ukazoval jsem jim, že podoba nalezených zvířátek úplně se shoduje s blechou na dřevorytině, že to tedy blechy jsou — marně! Ženské zůstaly na tom, že to blechy nejsou. Ale proto přece přemítali mužští i ženské, jak se asi ty „blechy" do mého mléka dostaly! Konečně to vypátral sám hospodář. Domácí ženské chodily si před spaním do kuchyně vyháněti blechy, neboť to byl jediný koutek v domě, kde byly jisty před zvědavostí mužskou! Tedy to byly blechy, mlsné, ženské blechy a ty mi chodily na mléko!

Nu? — Mnozí „odborníci" rozeznávjí blechy mužské, ženské, psí atd. Pozorováno, že se u ženských vyskytují blechy hojnéji, než u mužských a to snad proto, že mají ženské sladčí a jemnější krev a že u nich mají mnohem četnější schovávačky než u mužských, zvláště v době honzíků. Mnozí vtipkáři nazývají též hezké ženské „bleškami." A chytati je věru nedovede nikdo tak dovedně a jistě, jako ženské! Některé je loví do flanelu, jiné nasliněnými konečky prstů. Mužští bývají při chytání blech nejapni. Měl jsem přítele, který, podařilo-li se mu kdy blechu chytnonti. hodil ji oknem s třetího poschodí na ulici. „Zlomí-li si nohy", říkal, „patří jí to; nestane-li se jí nic, zasluhuje pardonu." Takoví jsou ještě dobráci na světě, že ani bleše nemohou ublížiti! —

Blecha jest u nás zvířátkem obecným a tak všedním, že nás to ani nepřekvapuje, spatříme-li ji na někom. Na těle způsobuje nepříjemné šimrání a zakousne-li se, zůstane na tom místě nějaký čas temně červený bod a kolem toho světleji červené kolečko. I blecha si s velikou zálibou vyhledává k nakousnutí předloktí a holeně, velmi často též krk. Vajíčka snáší blecha do smetí a prachu, kdež se z nich líhnou hadovití červíčci, kteří se zdržují ve smetí a škulinách mezi prkny podlahy. Tu se zakuklují a po nějaké době v blechy proměňují. Mínění lidu, že se blechy rodí ze smetí a nečistoty, má, jak patrno, něco pro sebe. —

Blecha písečná jest bleše obecné podobna, ale jest menší a zadní pár nožek není pro skok upraven, blecha ta nemůže tedy skákati. Zdržuje se v písku horkých krajin amerických. Březí samičky se příležitostně zachycují nohou lidí a koní, zažírají se pod nehty a za kopyta a spůsobují prudké a bolestné záněty a vředy, ano jsou často příčinou zmrzačení zvířat i lidí. U nás se nevyskytuje.

Mouchy. Když Pán Bůh stvořil včely, urobilo prý kníže pekel ze vzdoru — mouchy a poslalo je, aby trápily lidi a dobytek. A mnohé jsou skutečně trápením! Nás zajímají pouze dva druhy: moucha domácí a masařka. Obě jsou dobře známy, i nebudeme čtenáře unavovati suchopárným popisem. Zmiňujeme se o nich jen pro některé věci. Zůstane-li v letě maso nepokryto, jest za krátko poseto drobnými bílými zrnky, které nejsou nic jiného, než kukly muší. Z těchto se v krátce líhnou červovité larvy a maso se hemží červíky. Zůstane-li v letě mrtvola nepokryta, jsou uši, dírky nosní, oči a ústa za krátko plny muších kukel, z nichž se později červovité larvy rodí. Pokryjeme-li maso neb mrtvolu šatem neb papírem, tak že mouchám přístup zabráníme, nalezáme kukly na šatě nebo na papíře. Tak mocný jest pud rozmnožovací u much! Než mouchy nekladou svá vajíčka pouze na maso a do mrtvol, ale i do nosních dírek lidí živých, kteří si nos špatně čistí a nebo nějakou chorobou nosní trpí a do ran, které jsou špatně obvázány. Odtud pověst, že se do toho a onoho dali za živa červi: mouchy nakladly do ran vajíček, z těch utvořily se kukly a z kukel — červovité larvy. Tyto larvy mohou býti ovšem pro rány osudnými, ba i pro život.

Nejen svými larvami jsou v jistém ohledu mouchy nebezpečny, ale i tím, že se při kladení vajíček i při hledání potravy často na mrchách zdržují, které nakažlivou nemocí zašly a nebo se ve vysokém stupni hniloby nalézají. Tu se mouchy znečistí a nakažlivé nemoci i jedovaté látky hnilobné po lidech i zvířatech roznášejí. A proto: „Tod den Fliegen!“, s vodou na ně!

K něčemu jsou tu přece dobré. Kdyby jich nebylo, neměl by mnohý pán co dělati a trpěl by dlouhou chvílí; takto může choditi celý den s plácačkou po světnici, baví se honbou much a koná aspoň nějakou práci užitečnou. Cesty mohou býti rozličné.

Tím jsme probrali zběžně obyvatele a návštěvníky těla lidského živočišné; v budoucím ročníku seznámíme se s rostlinnými.

Velehrad.

Každé vlasti z lepší prchlé doby
na místech, kde divem lepé zdoby
prestol dávných knížat vrcholil,
trosky kus neb aspoň kámen zbyl,
zbytek drahý, z jehož čarolesku
čerpá sílu pozdních věků syn,
když mu v bouřích útoků a stesků
ruka pohromená padá v klín.

Každé vlasti troska slávy zbyla,
pouze tvůj, ty Moravěnko milá,
staroslavný, mocný Velehrad
kam tak dávno beze stopy vzat?
Kam ty síně královské se děly,
rekův meče, pěvcův varyta?
Kam se střítil Methodův chrám skvělý
a kde hrobka jeho zaryta?

Ničeho ti předkův od nádhery
na památku nenechal věk šerý,
jakoby tvá sláva se světa
na dno země byla zakleta;
ani koutku, píď půdy svaté,
na níž tvrdý Svatoplukův týn
vznášel témě hrdě povypjaté,
neví naznačiti předkův syn.

Chrám a víska v údolíčku tichém
— nový Velehrad — jen skromným pychem,
jak by vyprávěly pohádku,
hlásají dob slavných památku;
ale, čím se tady honosíme,
ohlas pouhý drahocenných jmen,
starý Velehrad jen v báji dříme,
sesut, rozkotán a pohroben.

Nezbylo nám ani trosky malé
z moci Mojmírovcův okázalé,
a přec nad míru jsme bohati
vědomím, jež ceny neztratí:
naše půda v něžném lůně třímá
Velehrad v prach dávno rozpadlý,
v naší půdě rekův plémě dřímá.
Methodova svatá hlava tlí.

Dumajíce o bývalé slávě
na pídě my nehledáme právě

stopy Velehradu blíž či dál —
na moravské půdě jednou stál;
proto z upomínky nehynoucí
nemoh' nám ho vzíti věků zvrat,
v srdci našem jako perla skvoucí
ukrývá se dávný Velehrad

Třebas nyní Velehrad náš nový
blíž či dál pne mírulibé krovy,
s jeho jménem prostoduchý lid
úzce pojí staré slávy třpyt,
jeho jméno mocí nevýzkumnou
jako zlatý čarodějův prut
rozechvívá Moravěnku šumnou,
sílu navrací a plaší trud.

Jeho jméno do srdce nám štípí
vzácný původ ze slovanské lípy,
jejíž pevný, nebesáhlý kmen
slávou našich otcův ozdoben;
jeho jméno v dětech vřele pěstí
paměť Cyrilla i Methoda,
učí národ jejich blahé zvěsti,
z níž mu plyne rajská lahoda.

Proto rád jak ku jitřence spásy
národ náš se k Velehradu hlásí,
drahnou řadu nepamětných let
v naději naň upírá svůj hled,
ujištěn, že v moři vrátkých časů
záhubný ho nepodlomí pád,
an mu k vytrvání ve zápasu
kyne věrně svatý Velehrad.

František Kyselý.

Na březích Oharky.

Povídka. Napsala Johanna Kuffnerova.

(Dokončení.)

Mezi stromovím zalesklo se dvé zelenavých, velikých zřítelnic. Kůň Vojmírův až dosud pokojnější zachvěl a vzepjal se mocně, načež dal se do zběsilého úprku. V hloubi boru ozval se pronikavý hvizd, oči ze křoví zmizely a bylo lze jen rozeznati mohutnou postavu medvědí prchající v bor a praskot suchých větví.

Čestmír zapomněl ve vášni lovce na nehodu přítelovu a nerozmýšleje se ani okamžiku, pustil se za zvířetem prchajícím. Vyjel do boru a dlouho, dlouho hnal se jako vichr, nedbaje tlustých kořenů, po kterých ubohý oř co chvíli klopýtal, nedbaje kluzké stráně, na

které s koněm svým sotva jako ve vzduchu visel. Konečně pozbyl trpělivosti. Medvěd jakoby se byl do země propadl. Les byl mu tu úplně neznámý i kraj, který skrze stromy prohlídal, byl mu cizí.

„Kde jsem?“ tázal se mrzutě sama sebe. Leč hle, tuto na pokraji lesa utěšený, veliký sad zaujal všecku jeho pozornost. Uprostřed bělel se pěkný domek z otesaných klád. Zahrada byla obehnána hustým plotem kůlovým a jiným ještě plotem živým, nyní bíle oděným. Vojevoda seskočil s unaveného zvířete a pojav jej za uzdu, vedl k zahradě.

Dvéře u plotu byly jen přivřeny. Neváhaje vešel. U nejbližšího stromu přivázal koně a kráčel přímo k domku. I tu nalezl dvéře otevřené a ticho jako v hrobě. V předsíni byly ještě dvoje dvéře; stanul před pravými a čekal chvíli. Nebylo slyšeti ani nejmenšího zvuku. Otevřev, musil nejprvé zvykati oko na šero zde panující, načež po chvíli teprve rozeznal pohodlnou, pěknou světnici. V pozadí ležela na zemi bezduchá postava mužská a vedle ní otevřena byla podlaha, pod níž černal se otvor. Čestmír pohledl blíže na mrtvolu a čelo jeho se svraštilo s výrazem ošklivosti.

„Padouch“, zahučel mezi zuby. „Toť zrádce, kterýž vlastního pána nepříteli vydal; kterýž pustil mne na Kruvojov a dle výroků zbrojnošův i poklady jeho vyloupil. Je ztlučen a snad mrtev, řekl,“ sáhnuv po ruce mužově. Byla ledová a ztuhlá. Odvrátil tvář od obličeje mrtvoly, kterýž byl děsný. Otevřené, v sloup obrácené oči vnukaly hrůzu i otužilému vojínu, tvář byla zdulá a modřinami pokryta, na hlavě zela hluboká rána, kolem níž slepeny dlouhé havraní kadeře. I ruka, již držel, byla jako jediná rána, prsty polámané a opuchlé. Vojevoda, odvrátiv zraků od hrůzného obrazu, nahlédl do otvoru. Byly tu stupně vedoucí do úzkého sklepení. Mrtvý byl se nepochybně chystal sejíti, když překvapila jej smrť, neboť pravá ruka jeho svírala křečovitě pochodeň a křesadlo. Po delším namáhání vyprostil Čestmír pochodeň, rozžal a zvědavostí puzen, spěchal do podzemí.

Ztrnul. Celá ložiska bohatství, zlata a drahokamů nahromadila tu ruka lupičova. Přemnohé klenoty sám dobře poznával, jež byl vídal u dvora kněze Neklana, ano i u panovníků cizích. A dále když zašel, kde za přivaleným balvanem úžila se chodba podzemní a do značné dáli se tratila, zachvěl se vojín. Při každém kroku bylo mu klopýtati o kostru lidskou, jako kamení rozházeny tu lebky velké i malé, jednotlivé údy lidské s masem poloshnilým, nebo již pouhé hnáty.

„Bídník!“ zvolal Čestmír, spěchaje ven, aby pookřál. Přišed do světnice zavřel otvor, po němž ani nejmenší stopy nezbylo na podlaze.

Hrouda byl mrtev. Dovlékl se sem po potýčce s babou a následkem ran utrpěných i silného nastuzení nepřežil poctivou babuši svou o dlouho.

Čestmír prošel celým domkem. Ani živé duše nenaleznuv uzavřel pečlivě, vsedl na vraníka a jal se po kraji hledati cestu ke Kruvojovu. Nyní teprve vzpomněl na Vojmíra a zbledl. Zdaž neublížil si stařec při hrozném běhu poděšeného zvířete?

Hrdina se neklamal.

Vojmír se nadarmo namáhal ukonejšiti postrašené zvíře. Jako divé hnalo se zpět, že ubohému kmetu se slabý dech v hrudi zatajil a ruce mimovolně uzdu slabostí pouštěly. Na záhybu cesty již již opouštěly jej všecky síly, zvíře jako slepé nevidělo obratu a v šíleném kvapu narazilo o mohutný hranatý peň dubový.

Mžikem sletěl stařec do příkopu u cesty, kůň však bolestí zařehtav pádil zase zpět.

Hodinu as ležel ubožák v příkopě, nedávaje známky života a tak nalezl jej poustevník, kterýž znepokojen dlouhou nepřítomností černocha vyšel do lesa, aby jej hvizdem přivolal. Nedlouho po té zaslechl v tichu ranním kvapný dusot koňských kopyt, pod nimiž země hlasně duněla a vystoupiv na cestu, uzřel z protějšího příkopu vyčnívati ruku lidskou. Přikvapil sem a uviděv omráčeného zachvěl se a pohleděl k nebi. Pozvedl kmeta a uloživ jej pohodlněji jal se zkoumati, je-li raněn. Starý Vojmír, spadnuv do příkopu na hladký sníh, neutrpěl ran krvavých a toliko mocným pádem a otřesením pozbyl vědomí. Pohledem k nebi jako by síly byl načerpal, ujal se poustevník ztuhlého těla vládykova a naloživ si je opatrně na bedra kráčel zdlouha k domovu. Na štěstí nebylo mu s této strany dlouho kráčeti a po půl hodině as složil již břímě své v jeskyni na roztaženou kůži medvědí, načež rozžal oheň ve přirozeném krbu na protější straně jeskyně. Po té nabral sněhu a třel skráně omdlelého, leč umění jeho lékařské jako by se tentokrát nechtělo dařiti. Již chýlilo se k odpoledni, když ještě neunavně pokusy svoje opakoval. Náhle však vzpomněl si a vyňal ze skalní skříně své malý balíček suchého listí, ve kterém obsažen byl prášek rostlinný, kterýž ctihodný kmet, horlivý přírodozpytec, sám byl připravoval. Vpravil jej nemocnému do úst. Účinek byl téměř zázračný. Líce starcova se slabě zarděla a brzy po té otevřel Vojmír oči.

Udiven ohlédl se. Nerozeznával ničeho, než v pozadí plápolající oheň. Ztuhlé údy jeho pronikla náhle, účinkem prášku, příjemná teplota, krev rozproudila se pravidelněji. Mimovolně sáhl si Vojmír na hlavu.

„Bolí tě hlava?“ otázal se poustevník.

Vojmír vzhlédnuv otevřel ústa k odpovědi, ale slova odumřela mu na rtech zsinalých. Oko jevilo úžas a leknutí.

„Kde jsem?“ zasténal, „toť otec můj, starý lech.“

Poustevník hleděl naň útrpně, mlčel však.

„Kdo jsi?“ otázal se zase Vojmír, jehož zraky nevysvětlitelná moc vábila ku tváři cizincově.

„Sluha boží a tvůj. Rci, co mám učiniti, abych ti ulevil?“

„Hlava!“ zasténal Vojmír, zavřev zase oči.

Večer měl poustevník plné ruce práce. Vybral všecky zásoby hojivých bylin svých a připravoval prášky a nápoje. Po jeskyni zavanulo příjemné teplo a opojná vůně bylin. Nemocný zakrytý kožemi pohnul se na lůžku. Bylo mu volno. Poustevník usedl u něho a podal mu teplý nápoj v dřevěné nádobce. Hltavě jal se ho srkati a vděčně ujal se ruky svého ošetřovatele.

Oko poustevníka zachytilo pohled jeho s výrazem nevýslovného účastenství a radosti.

„Kdo jsi, drahý muži, a jak se ti odměním?“ tázal se po druhé vladyka.

„Věrný syn matičky vlasti české, syn moudrého lecha z rodu Tetvy Vojmírova.“

„Ó!“ vzkřikl nemocný, posadiv se na loži a chopiv se ruky jeho. „Syn Tetvův? Syn Tetvy Vojmírova? Byl's synem jediným?“

„Nikoli. Byl jsem blížencem s Vojmírem.“

„A jméno tvoje?“

„Lumír, jež učiniti mělo ze mne lýru na počest bohů i národa, jakou byl slavný toho jména syn vlasti naší; ale již záhy zavedlo mne v dálný kraj, kdež opravdu stal jsem se lýrou ku cti Spasitele světa.“

„Lumíře! bratře!“ zvolal Vojmír, objav šíji bratrovu, jenž na loži jeho byl poklekl. „Ó jak jsem po tobě toužil!“

Drahnou chvíli drželi se v objetí. Poustevníku skanula po líci bohatá slza.

Vojmír unaven, sklesl po chvíli zase na lůžko.

VIII.

Shledání.

Na loučném dvorci slavili veselí. Veškera práce ležela netknuta, služebný lid bavil se volně za chatou a dospělí členové zádruhy chystali se na večer k veliké tryzně a rozsáhlému kvasu. Mladší zpívali a dívky zkoušely tance. A jak by se netěšili, vždyť vítali dnes ráno hostě, drahého hostě, rodného bratra. A tehdá těšili se naši předkové i zavítal-li pod jejich střechu cizinec, třeba nepřítel; nepřicházel-li s mečem v jedné a s okovy v druhé ruce, byl jist, že mu přinesou nejlepší medoviny, že zapálí k uvítání jeho tryznu. A jak, kdy vrátil se Sáva, rodný bratr, jenž před dávným časem náhle zmizel, nepodav nikomu ruky, neřeknuv ani otci: Odcházím; který odešel pryč do ciziny mladík nezkušený a vrátil se mužem vážným, statným, nečekán, oplakán! O jak tu mnohé očko vyhlédlo plno pýchy na krásného muže, jejž zvalo svým pokrevencem a náhle se zastřelo vlhkými řasami a mnohé líčko zaplálo ohněm.

A přece starý Dětvoj nemohl zaplašiti chmúry z vysokého čela, nemohl zbaviti duši zlých myšlének, které se do ní draly. Bílá jeho hlava si chvílemi pokyvovala, ruka časem křečovitě svírala sukovitou hůl. Vyšel za humna. V údolu připravovaly dívky ozdoby na oltář Svantovítův; vypučelé ratolesti třešňové, sněžným květem olité, jež v komůrce své byly vypěstily. Šeptaly si, smály se, dováděly jako srny na chladné půdě zimní; mnohá zapěla chvílemi lehký nápěv, jenž vánkem vplynul v soumrak, ale starý Dětvoj jich neviděl, neslyšel. Myslil na syna.

Vrátil se mužem — vrátil se cizincem! Již ten jeho kroj divný, nedomácí; tak neoděl se Čech nikdy, nikde, ani na vzdálené Moravě. A starý Dětvoj viděl mnoho krajin, mnoho lidí! Vždyť i on prchl mlád jsa z dvorce oteckého, touže poznati širé vlasti bratrské, touže dobyti si zkušeností a proto nebědoval, když Sáva odešel; věděl, že se neztratí, že, až nabaží se ciziny, přivede jej láska k domovu zpět; a pak, vždyť znal i jiné pouto vížící jej k tomuto kraji. Vždyť znal se s Vojmírem od mladých let, a často vyměnil s ním pohostinství. Byl z plna spokojen s volbou synovou a těšil se z jeho rozvahy, že chce se státi mužem zkušeným, než uvede si nevěstu pod rodný

krov. Proto nermoutil se s ostatními nad zmizením syna, proto zachoval vždy mysl klidnou, veselou. Ale tak! Sáva se vrátil, zavedl svého bělouše do stáje a objal na prahu svého otce. Byl již o půl druhé hlavy větší a čelo kmeta dotklo se studeného pukléře na prsou synových. Jak chladný byl ten cizí kov! Leč otec potlačil hned v zárodku všeliké rozpaky a pýcha i radosť mluvily z tváře jeho, když uváděl syna do jizby, kde tkala tetka, sestra matky zemřelé, jež byla vychovala dítě sestřino. S výkřikem přivinula je k srdci, jež tolik bylo se nakvílelo, i sám Dětvoj otřel si slzu skanuvší na sněžný vous.

A což rodným skřítkům se nepokloníš? Viz, jak tě vítají! — A Sáva se usmál! Jeho syn usmál se pohrdavě rodným bohům! Zatlačil sice hned úsměv s retů výrazem zachmuřelým a poklonil se bohům ledabylo; avšak Dětvojovu zraku úsměv neušel, ten vjel ostrým hrotem do otecké hrudi, a zničil v ní rázem veškeru radosť z návratu synova. Vrátil se — cizincem!

Zatím spadl soumrak na pole. Dívky již dávno prchly z dolu a Dětvoj osaměl. Stál na stráni, loket opíraje o starou vrbu a dlaní zakrývaje čelo. Huňatá medvědice svezla se mu s hlavy a spadla na zem, studený větřík pohrával jeho dlouhým vlasem, jakoby skolíbati chtěl myšlenky rojící se pod nimi v klidný sen. A vskutku, zdálo se, že to socha kamenná, snící sen věčný. Spal? Nikoli. Hle, teď zvedl hlavu a upřel zrak k rybníku. Tam zařehtal kůň. Stařec se vzchopil. Spatřil obrysy koně, a tmavou postavu vedle něho. Nepoznal bys, že bedra kmetova tíží již zima sedmdesátá, jak ubíhal, nedopřávaje si oddechu; napjal sešlé síly, a za chvíli urazil vzdálenosť místa, kde seděl dříve, od rybníka. Nyní se zastavil, aby srovnal své myšlenky a aby popadl dech. Muž o strom opřený nepozoroval jeho přítomnosti; vedle něho ležel shozený plášť a toulec s lukem. Kůň zvětřiv starce, zařehtal znovu a přiblížil se k svému pánovi. V té chvíli muž se obrátil, dotklať se cizí ruka jeho ramene

Oba muži hleděli si mlčky do tváře. Dětvoj měl tolik na srdci, s čím chtěl předstoupiti před syna, ale nyní, kdy stál před ním, všecky výčitky a otázky jakoby uvázly mu v hrdle; ruka jeho svezla se s ramene Sávova, stál tich. Bol, hněv a láska kupily se v jedinou směs, jež balvanem tížila jeho hruď. V straně ku visce zableskla záře, několik jisker zmizelo v čisté lunní noci.

„Proč se nás straníš, Sávo? Proč chceš zakaliti radosť bodrých kmenovců svou nepřítomností, když s takým plesem tě vítají? Ty vyhýbáš se našim slavnostem a štítíš se své rodné chaty?“

Starý Dětvoj již se rozčilil. „Kým právem smíš ty pohrdati mravem svojich předků, kdes nabyl odvahy, bys vraždil starého otce pohrdavým úsměvem nad jeho bohy? Každý krok tvůj, jímž šlapeš rodnou půdu, jest zločinem, když vrátil jsi se nikoli již její syn, nýbrž zrádce její, její nepřítel. O jakého to dočkal se národ náš pokolení, jež prchá do ciziny, aby tam učilo se bohy svými pohrdať, aby tam zapomnělo na řeč mateřskou a srdce svoje zaměnilo v hadí žíhadlo! — O vy věkožízní bohové jste dali otcům našim tuto zem, což strpíte, by jejich vnukové vložili na ni jařmo cizáků, by vyhnali vás z vašich příbytků, by pokáceli vaše háje a nad vámi svá ústa šklebili surovým úšklebem? ... A ty lide český, dobromyslný, ty ještě těšíš se z příchodu odrodilce, tys hotov přivinouti na svá prsa .... Oh!

Dětvoj nemohl dále. Zavrávoral, leč zachytil se ještě o blízký strom a pravicí opíral se o sukovitou hůl. Těžký kašel vydral se mu z prsou a shrbil rázem přímou dosud postavu. Hlava starcova sklesla mezi ramena a na čerstvém sněhu stydla kaluž krve.

„Otče!“ Sáva klečel před svým otcem. V očích se mu chvěly slzy; cítil, že je vinen, nikoli zločiny, z nichž vinil jej Dětvoj, ale tím, že vůbec prchl z vlasti. Jak mohl žíti blažen a nyní! — Ale nemyslil na sebe, myslil na kmeta, jenž tu stál sesláblý, bez dechu, opřen o dutý kmen. Smrtelný chrapot přecházel přes zsinalé jeho rety, a náhle shroužilo se mrtvé tělo do náruči Sávovy. Beze slova, bez odpuštění! Všeliká snaha vrátiti starce životu byla marna. Dožil, dokonal, neuzřev nikdy více tváře svého dítěte, jež mu bylo prchlo do ciziny; neboť ten, který se vrátil, nebyl proň synem, byl cizincem, a on jej zavrhl. A přec, kdyby znal vše ty boje, jež přestála duše Sávova, kdyby věděl, co útrap a bídy zakusil on v cizině, a jaká rána stihla jej, sotva že dotekl se opět rodné půdy, byl by jistě odpustil, byl by aspoň měl útrpnost s tím, jenž nemohl více věřiti v jeho bohy. — — — — — — — — — — — — — —
— —

V loučném dvoře dokončili tryznu i kvas. Rozjařená chasa odebrala se za zpěvu a veselí do jednotlivých chýší. Jen starší členové rodiny zůstali, sdíleli nepokoj dcerky Dětvojovy. A jak nebýt vážným, když hlava rodiny ani oslavenec nesúčastnili se slavnosti! Nedivno, že ústa zamlkla, že ani medovina jich rozvázati nemůže.

„Ach, tu jsou!“ Starý Lubor povstal.

Sníh jeho hlavy byl bělejší sněhu na zemi, nicméně smyslové jeho sloužili mu výborně. On zaslechl řehtot koně. A nemýlil se, on se nikdy nemýlil. Vykročil nyní přes práh dvorce a za ním uctivě i ostatní. Luna byla zakryta mraky, noc byla tmava. Lubor přece spatřil koně blížícího se k chatě.

„Ale toť jen jeden, nevidím druhého.“

„Jezdec zdá se že spí, neb věrné zvíře jde velmi opatrně a zvolna.“

„Toť Sáva, poznávám jeho bělouše.“

„Ale kde Dětvoj?“ Staré tetce tuhly údy, dcerka ubledla, jako ten padlý sníh. „Ty, Mutino, jdi mu vstříc.“

V tom kůň sám, zočiv přítomné, dal se do lehkého klusu a za chvíli stanul před nimi s mrtvolou Dětvoje. Sáva zmizel — podruhé, aby nikdy víc se nevrátil. — — —.

Ve staré věži Vojmírova dvorce v tajné jizbě, k níž jenom zasvěcenci byl přístup znám, seděla v starožitném křesle dobře nám známá postava. Bílý šat splýval jí v bohatých řasách na podlahu a ušlechtilá hlava nakloněna spočívala na křesle. V rukou sepjatých držela malý, dřevěný křížek, na kterýž upjaty byly sklopené zraky. Tvář její jako vánkem smrti ubledlá, jevila cosi nebesky blaženého, že mimovolně mírem a úctou plnila se duše pozorovatele. Bylo tu chladno a ticho jako v hrobě.

Náhle pohnuly se dvéře a na prahu stanul muž, na jehož tváři mžikem zobrazilo se nevýslovné překvapení.

„Jarmilo!“ zašeptali mimovolně rtové jeho.

Jarmila sebou pohnula; zraky její pozvedly se směrem hlasu cizincova a slabý zážeh radosti v nich zakmitl. Chtěla kynouti rukou na pozdrav, leč tato sklesla jí bez vlády v klín. Usmála se.

„Aj, jsem již tedy za branou onoho světa!“ zašeptala v blouznivém vytržení.

Sáva zbledl téměř jako tvář Jarmilina.

„Probůh! co se s tebou děje, Jarmilo, tys nemocna!“ zvolal klesnuv u křesla na kolena.

„Nemocna? O nikoli. Nikdy nebylo mi volněji. Vidím dobře, jak odhaluje se již ponenáhlu závoj krásné věčnosti. O díky tobě, Sávo, tys mne sem uvedl! Já věděla, žes drahým nástrojem v rukou Spasitelových.“

S úzkostí napjatou hleděl na děvu mladý muž. Po chvíli sáhl po ruce její. Byla horká, jako plamen.

„Jarmilo, zvolal prudce, zpamatuj se, rci, jak přišlas v tuto skrýš, a proč dlíš tu sama, v zimě, bez posluhy? Kde jest otec tvůj, kde tvoji lidé?“

Jarmila upřela naň zraky zpomínajíc.

„Sávo! podivila se náhle. Ach pravda. Jak sem přicházím? Otec mne sem zavezl a žádal, bych vyčkala zde jeho příchodu. Nejde však, a zapomněl poslati mi potravu i služky a dříví na oheň. Zdá se mi, že třetí den již trvám tu o samotě, a dnes chtěla jsem vyjíti, bych vody vyhledala, neb trápí mne žízeň, ale nemohu z křesla povstati.“

„Bohové dobří!“ zaúpěl Sáva hluboce dojat, jako blesk vztýčil se, a vyňal z pláště svého nádobku dřevěnou, do níž byl vody nabral, když otce na poslední cestě k domovu provázel. Přiblížil ji k ústům dívčiným. Jarmila zachvěla se mocně na celém těle.

„Sávo“, volala po té, „Sávo, ty nejsi křesťanem, že bohy vzýváš?“

Sáva se zamlčel, a zraky jeho upřely se v podlahu.

„O, jak možná jen, abys ho nenašel, bys ho nepoznal?“

„Já poznal Boha tvého, Jarmilo, já obdivoval se jeho naukám a hořel touhou státi se sluhou jeho — — — leč srdce moje není stvořeno pro víru, dodal trpce, — — — není schopno obětí, jakých žádá tvůj Bůh.“

„A čeho žádá od tebe, Sávo, ne-li jen trochu oddanosti za bezpříkladnou lásku svou?“

„Jarmilo, ty víš, že odcházel jsem z vlasti s nadšením. Ty jediná vědělas, že opouštím svůj rodný dům, kde žil jsem v dostatku šťasten péčí otcovou, blažen láskou děvčete. Snem pouhým mne zavolal, a já poslechl. Samoten prchl jsem na svém bělouši pryč v kraje neznámé, do vlastí cizích. Dal jsem se stranou, kde slunce mizí za horama, nevěda kam, nestaral jsem se o směr, vždyť neznal jsem cíle a věděl jen, že divný jakýs hlas mne nutká stále dál. Hladov, vysílen, potácel jsem se po několika dnech krajinou pustou, neúrodnou, nevzdělanou, žíznil a nenalezal praménku, a nemohl poprositi o vodu, vždyť nevlídní zde lidé nerozuměli mi a já nevěděl, co mluví ke mně. Viděl jsem jen, jak ohrady přede mnou zavírají a ještě z daleka mne pozorují držíce v rukou zbraň. Jak nehostinná to země, jak jinak doma v Čechách! Dal jsem se najati na tvrdém hradě za sluhu. Pohrdali mnou, týrali mne. a já vše snášel, jen abych na čas aspoň měl večer skývu chleba. A pak, vždyť jeda kdysi

s pánem, uzřel jsem město překrásné, z jehož středu zazářilo mi vstříc zlaté znamení, jakéž jsem hledal. Byl jsem tedy blízko cíle svého a naděje blahá ovanula mi srdcem, bylo mi však čekati, až bych se s lidem smluviti uměl. Leč i tu předešel mne pán, hrabě Gunfrid. Jednoho dne zavolal mne, představil mě neznámému muži v černém oděvu, starému již, nevlídnému.

„Hleď, domine, ujal jsem se ubohého zatemělce, abych jej připravil pro církev."

„Nejlepší stránku vyvolils, synu můj!" řekl černý muž, prohlížeje si mne přísně, až mi samému vlasy na hlavě se ježily.

„Ale je to tvrdá palička," smál se hrabě, „na skleněnou kovadlinku s ni nesmíte!"

„Odevzdám jej svému plebanu, který má již v tavení takového kovu zručnost a časem dohlédnu sám."

Denně docházíval jsem nyní do domu plebánova, kde zvali mne katechumenem, ale na hradě byl jsem otrokem, surový pacholek býval mi průvodcem a strážcem zároveň.

Mladý plebán byl muž vlídný. Byl rodný Vlach, a tak, sám cizincem jsa v Němcích, dovedl posouditi můj bol. Ujal se mne s láskou, že přilnul jsem k němu v důvěře, jako děcko lne k otci nebo matce, jež v každé útrapě mu pomahá. Podivným zdál se mu býti osud můj, a přesvědčivě dosvědčoval mi, že prst boží vedl mne patrně v cizí kraje tyto, žádaje si ve mně připraviti sluhu na vinici Páně. O jak těšíval jsem se tu na večery prožité v klidné jizbě plebánově, kde vnikal jsem v tajemství Boha křesťanů, kde později blažen učíval jsem se lahodné mateřštině římských hrdinů. Již těšili jsme se oba, že brzy uvede mne v klín svaté Pravdy branou křestu svatého, pak chtěl mne vykoupiti od hraběte, a odvézti sebou do vlasti, bych vzdělán tam za pomocníka jeho, vydal se s ním ve kraje pohanů a slovo boží hlásal. Leč dobrý mladík nedočkal se vyplnění přání tohoto. Po celém kraji zavládl nebývalý ruch. Vévoda saský sbíral voje, by táhl do zemí slovanských od břehů Baltů až k horám sudeckým se šířícím a náš hrabě Gunfrid, man vévodův, musil se výpravy súčastniti I já oděn byl puklířem a vsazen na kůň. S těžkým srdcem loučil jsem se s drahým rádcem svým, jenž zapřisahal mne, bych věrným zůstal. Já přísahal, a on slíbil, že jakmile za námi bude povolán a uzří věrnosť mou, ihned mi křest sv. udělí. Cestou však, ó, co jsem vytrpěl! Já na bratry jel s nepřítelem, opustil vlasť, jíž snad také bylo od vrahů trpěti, já zbavil ji mladistvé síly své a v šanc vydal šediny otcovy i mládí tvé. Zoufalství sevřelo mi srdce jako kleštěmi a přece byl jsem otrokem; vždyť nemohl jsem hnouti se bez dohledu! I volal jsem k Bohu a on mne neslyšel, a důvěra obklíčovala mysl mou a já litoval rodných maňásků našich, a vzýval Svantovíta, by přispěl mi.

Konečně v tmavé noci podařilo se mi prchnouti. I pádil jsem do jitra a zase do noci jako zběsilý. Všecko ostatní vymizelo z duše mé, nezbylo leč citu pro tebe a touhy po domovině drahé. A jaká slasť, kdy konečně pod nohou koňovou ozval se dumný šten půdy rodné! Tu šířila se mi hruď a já líbal ty drahé hroudy země, ten vlhký, vonný mech!... A tak dospěl jsem v kraje nejdražší, kde uvítala mne náruč otcovská...

Sáva se zamlčel. V oku jeho zaperlila se slza.

„O, otče můj, jak brzy zkalil jsem radosť tvou, nemoha upřímně pokloniti se bůžkům tvým! Já vítal je, jako jinoch dospělý těší se, vida hračku z dob mladičkého dětství, a mimovolně vetknul tak otci ostrou dýku do srdce, jež krutě prořala strom jeho života. Přemáhal se však, vida, že ničeho nepozoruji a poslal mne na Kruvojer, bych tobě se poklonil. Jako vítr uháněl se mnou bělouš a já jako dítě těšil se na překvapení tvé. Vždyť věrnou jsi mi zůstala! Vždyť vypravoval otec, že ruky odepřelas věhlasnému Čestmírovi, jenž krásou i jménem nad juny české vyniká. Leč radosti v zápětí šla rána hromová. Tajně vyslechl jsem tě mimoděk v zahradě s otcem, seznal, že i ty stoupilas již v řady vyznavačů Kristových, a seznal též s hrůzou, žes Bohu svému podřídila vše, žes střekla se všech citů posvátných, jimiž se kdysi zavázalo srdce tvé, tys zapomněla, že srdce to již nenáleží tobě, leč mně že patří po právu, mocí slova tvého, z doby, kdy volna ještě byla mysl tvá, nepodléhajíc svůdné lásce Boha křesťanů, na něhož jsem mžikem zanevřel. —

Umlkl. Poslední slova pronesena byla s vášnivou hořkostí. Všecken cit trpkosti až dosud tajený vypukl ústy Sávovými. Pro okamžik ten žil zas jen vášni své, nevida, a nevšímaje si ničeho.

Delší nastalo pomlčení. Sáva těžce oddychoval, a oko jeho nepokojně těkalo po komnatě. Jarmilina dechu nebylo téměř ani slyšeti; po bledé tváři rozlil se horečný růměnec a v oku zrcadlil se tichý bol.

„A tys pravil, že ho znáš, Sávo!“ pravila konečně s jemnou výčitkou. „Tys slyšel, co pro nás učinil, a přec zdá se ti býti malichernou oběť má? Hle, Sávo, umírám! Ach, právě smrť má je mi novým důkazem veliké lásky jeho, neboť jsem prosila, by dal mi umříti pro jméno své.“ —

Dívka se zamlčela. Již nestačoval jí dech a s těží jen mohla vládnouti suchým jazykem, hlas její téměř zanikal.

Za chvíli zmužila se znovu.

„Nejsem dosud pokřtěna, ale vím, že umírajíc pro přesvědčení své dojdu spasení a proto umírám blažena a těším se, těším se tak, že ráda pospíšila bych Ježíši svému vstříc, že utrpení mé je mi jen požitkem . . . O zajisté, že dobrý otec můj jen z vnuknutí Spasitelova pomohl k vyplnění touhy mé!“

Zase se utišila, hledíc na křížek svůj v lásce nevýslovné. Růměnec na tváři rozprchl se znenadání jako stín a dech stával se chraptivým.

Sáva uhodil se do čela.

„Já bídník, trýznim tě, místo, abych ti ulevil.“ Chtěl vstáti, by posily nějaké vyhledal.

„Nikoli, nikoli,“ řekla přerývaně dívka, sbírajíc poslední síly, aby rukou pohnula a zadržela jej. „Marna již pomoc . . . cítím dobře, že smrť moje velmi je blízka . . . . Neodcházej, Sávo, neopouštěj mne, . . . ale se mnou pozoruj ten zástup světlých, krásných bytostí . . . . jež kynou mi tuto . . . . a slyš, jak líbezná hudba zní jejich zpěv! . . . O Sávo, bratře drahý, brzy tě opustím . . . . leč přeji si, bychom se sešli tam u trůnu jeho . . . . Byls mi bytostí na světě nejdražší, a nyní horšíš se! . . . . Či mohla jsem Bohu méně nabídnouti než svoje nejdražší? . . . . Či mohl by se spokojiti se

srdce částečkou? . . . . či lze jinak učiniti křesťanu, jenž důvěrně blízko přitulil se k Bohu svému a opravdově pojal nezměrnou oběť jeho? . . . .“

V zříceném nádvoří zařehtal kůň, a ozvalo se kvapné dunění kopyt. V témže okamžiku vrazili do světnice dva mužové. Jeden z nich klesl blíže Jarmilina křesla k zemi.

„Dítě mé“, zvolal zoufale, „žiješ-li dosud?“

„Otče!“ usmála se dívka. „Tys přišel též! Díky tobě.“ Vztáhla ruku otci na přivítanou a pozvednuvši při tom zraky uzřela i druhou postavu mužovu.

„Otče můj!“ zašeptala s jásavým pohledem, „jdeš, abys požehnal mi na cestu do věčnosti! Bože můj, jak veliká je láska tvá!“

Starý poustevník přiblížil se kvapně, a hluboce dojat, požehnal čelo děvino, načež vida utrpení její svlažil jí rety několika kapkami sílícího nápoje.

Účinek byl okamžitý.

V mrtvé již téměř údy dívčiny jakoby byl nalil nové teplé krve.

„Bratře,“ zvolal Vojmír, jenž dosud nepohnutě pln zoufalství na dceru byl hleděl; „bratře, zachraň mi dítě mé, nedej, abych sám vrahem byl dcery své! O bohové, jak mohl jsem jen zapomenouti, že samotnu jsem ji zanechal bez pomoci, bez pokrmu. O mne bídníka! Zvěř divoká pečuje o svá mláďata a já vraždím jediné dítě své!“

Jarmila pohlédla naň okem plným lásky.

„Otče, věř, že to vůle boží. Vyslyšel prosbu mou, a proto dopustil, bys nemohl se ihned vrátiti. Já necítila útrap, neboť stále rozmlouvala jsem jen s ním. Dvakrát odvážila jsem se ven, leč po marném očekávání vrátila jsem se zase ráda, že dlíti mohu s Bohem v samotě.“

„Bratře, dítě“, zvolal Vojmír, přerušiv jí v řeči, „modlete se k Bohu svému, aby mi tebe vrátil, a já uvěřím v moc i lásku jeho, o níž stále mluvíte! Ať pomůže!“

I Sáva přidal se k prosícímu:

„Otče velebný, obětuj modlitby své“, pravil, „vzývej Spasitele, vzývej Matku jeho svatou, útěchu křesťanů, ať zachová ji otci, a i já chci obětovati život svůj i vlasť a vše, cokoli mám a hlásati jméno jeho pohanům!“

„Ach nikoli! Popřejte mi štěstí mého, miláčkové moji“, prosila Jarmila, sepjavši ruce.

Hlas její sotva bylo již lze rozeznati. — „Což mohu zde? Ale tam neustanu prositi, až i duše vaše za sebou povolám! . . . . . hle, vidíte, již Matka boží sama . . . . . kyne mi, abych šla! . . . . o matko milostivá! . . . . hle, již dotekl se zlatý háv její ruky Sávovy . . . . již ohlédla se i po otci . . . . a nyní jde ke mně . . . . . Přijďte! . . . . Pohnula sebou, jakoby vstáti chtěla . . . . hlava klesla jí na prsa a bledý stín přeletěl něžnou tvář.

Starý Vojmír vzkřikl jako túr. Sáva stál nepohnut, zíraje před sebe v němém bolu. Těžký bol zmítal jeho hrudí. Jen poustevník poklekl u křesla zemřelé a s čelem jasně zářivým zapěl milým, nevýslovně jímavým hlasem „Magnificat“!

* * *

O několik dní později marně hledali osadníci vládyku Vojmíra. Jakoby se byl do země propadl. Jen kdyby pozdní chodce byl se ubíral lesem, kryjícím strmé břehy Oharčiny, byl by z jeskyně poustevníka zaslechl hlasů dvé. Vojmír učil se od bratra milovati a ctíti Boha křesťanů.

A Sáva?

Již druhý den po smrti Jarmilině klečel u nohou knězových, žádaje o svatý křest, a nemeškaje, spěchal pak, aby dalekou cestu kajicnou podnikl ku stolci náměstka Kristova, jemuž nabídnouti hodlal služby své za pomocníka věrozvěstů pro lid slovanský.

Volné listy,

k nimž látku sebral na Parnasse českém a ještě jinde Frant. Pohunek.

(Dokončení.)

Básnici a — humanismus.

Motto: „Ten úpis rájů příštích metám v plamen,
být velkým pouze člověkem mně stačí.“
(Sfinx 95.).

„Claudius, Göthe, Wieland, Lenz, ... Herder in Einer Person, sollten die nicht Grosses thun, nicht uns verirrte Schäflein auf Naturweide zusammentreiben können?“ (Schubert an Kayser 1776.)

„Busco en la muerte la vida,
Salud en la enfermidad,
En la prision libertad“
(Cervantes, Don Quijote I.)

Žíti „dle přírody“, κατὰ φύσιν, secundum naturam, není naukou nikterak novou; znalif ji už v šedém dávnověku Heraklit, Speusippos, Polemo a jiní. Od nich ji opět přijali stoikové a získali pro ni mnoho přívržencŭ. Nauku tuto hlásal Cicero [1]), vyznával Seneca, a filosof Mark Aurel, stoik i buddhista a věrný přežvykovač všeho toho, co napsal Epiktet, neopakoval po plané frási, že „smrť nic není“, nic tak často, jako že má člověk žíti „dle přírody“.

Prostřednictvím starých klassiků, přede vším pak spisů Ciceronových, stala se tato uchu i srdci lichotivá „moudrosť“ majetkem humanistů, jejichž přičiněním nabyla rozšíření všeobecného. Horlivými proroky a hlasateli této nauky byli v době novější Lamartine, Rousseau, Lessing, Göthe, Kotzebue, Balzac, Eugen Sue, Victor Hugo, George Sand a mnozí, mnozí jiní.

I u nás v Čechách, kde musíme, jak se zdá, „ode všeho míti“, má nauka tato četné přívržence, četnější než se snad mnohý domýšlí. Ba sotva as chybíme, řekneme-li přímo, že k přívržencům této nauky patří skoro všichni, kdož opustili stanovisko křesťanské, čímž ovšem ještě není řečeno, že by proto už všichni neb aspoň

[1]) „Natura duce errari nullo modo potest“ (Cic. de leg.); „naturam si sequamur, nunquam aberrabimus (Off.); homo naturae obediens homini nocere non potest (ibid.); omnia, quae secundum naturam sunt, habenda sunt in bonis (In Cat. Maj.).

někteří vyznávali tuto nauku v tom výstředním smyslu, v jakém ji hlásali Rousseau a Lamartine a někteří jiní, aniž jest tím míněno, že by proto už všichni přijímali též všechny konsekvence z nauky této vyplývající. Nikoli; — mnozí snad odsuzují nejednu nauku, kteráž z tohoto kalného pramene nutně prýští, aniž by si toho byli vědomi, že odsuzují to, co zcela přirozeně vyrůstá z půdy, na níž i oni stojí, opustivše pevnou půdu křesťanství. Vedeť se jim v této příčině podobně jako oněm pánům, kteří zatracují absolutismus, utlačování a potírání národů menších národy většími a silnějšími a při tom zároveň plnými ústy vychvalují a odporučují německou novější filosofii a darwinismus, kteréž, když se přenesou na půdu politickou, nutně a důsledné musejí vésti k absolutismu a k boji o život mezi národy, při čemž ovšem národ silnější vždycky je „v právu“ (!), jak viděti kdesi na severu a leckdes jinde; vedeť se jim, pravíme, v příčině této asi podobně jako oněm, kteří popírají „svobodu vůle“, člověka vyhlašují za pouhý stroj, neb aspoň za bytosť ve všem jenání svém determinovanou a při tom žádají svobodu národa a „svobodu svědomí“, zapomínajíce, že tam, kde není svobody vůle, nemůže též býti „svobody svědomí“. a národ že sestává z většího či menšího počtu jednotlivců, kteří, jsou-li každý o sobě nesvobodnými, nemohou ani sečteni byvše v hromadný celek státi se svobodnými, byť je i někdo za svobodné prohlásil, což jest pravda tak jistá, jako že — 1 a — 1 a — 1 = — 3 a nikdy = + 3!

Mnohý, jenž sice není křesťanství žádným přítelem, ale taky žádným — aspoň ne zúmyslným nepřítelem, jenž pro svou osobu věří snad nanejvýš v jakousi vyšší neurčitou bytosť, v jakousi tajemnou duši světovou, ale za to nadšeně mluví a píše o humanitě, čisté „lidskosti“, šlechetnosti, útrpnosti a je nepřítelem všech oplzlostí a všeho zhýralého rozkošnictví, divně by se asi na nás podíval, kdybychom mu řekli, že neuznávaje Boha osobného, svatého, vševědoucího a spravedlivého, stojí v podstatě na jednom a témže základě s oním, kdož si těchto věcí neváží, jimi pohrdá, jim se posmívá. A přec jest tomu tak; jenom že prvnější, odvolávaje se na zákon mravní, který však dle něho žádného nemá zákonodárce, leč jej samého, zůstává státi v polovici cesty, a druhý kráčí důsledně dále až ku krajnostem. Oba mohou říci stejným právem nebo neprávem, že je k tomu pobádá jejich přirozenosť, že jednají „podle přírody“. Již z toho, co jsme zde toliko krátce napověděli, pozná laskavý čtenář, že se v pěkné frási „žíti dle přírody“, žíti dle vlastní přirozenosti, žíti, jak toho „příroda žádá“, skrývati může veliké množství sporných a různých náhledů, život i smrť, požehnání i zlořečení podle toho, co a jak kdo soudí o přírodě vůbec a o lidské přirozenosti (natura hominis) zvlášť.

Jinak zajisté bude této frási rozuměti, jinak ji vykládati křesťan katolík, jinak orthodoxní protestant, jinak filosof neb přírodozpytec pantheista, materialista, sensualista, evolucionista atd. Všichni ti, kdož se od pravdy uchylují, shodnou se mezi sebou i v této příčině ve mnohých věcech, třebas vycházeli od názorů, jež si odporují aneb se i na vzájem vylučují, jenom s katolíkem, jenž jako všude, tak i zde kráčí mezi výstřednostmi zlatou cestou prostřední, neshodnou se nikdy, spíše budou všichni jeho nepřátely, jak ten, jenž říká, že jest člověk, tak jak nyní jest, úplně dokonalý a ne-

porušený, jako byl Adam, když vyšel z ruky boží, tak ten, jenž tvrdí, že lidská přirozenost následkem hříchu prvotného skrz na skrz jest zkažena, a nikoli jenom, jak učíme my, částečně porušena a poškozena. V praxi se budou jeviti u obou stejné účinky, třebas jeden říkal: všecko ve mně jest dobré a dokonalé, a druhý opět: všecko ve mně jest zkažené a zlé.

Jeden i druhý přisvědčí zajisté starému Senekovi, že „žíti dle své přirozenosti, věcí jest na světě nejsnadnější“ [2]), proto že tu dostačí, podati se ve všem zcela a úplně svým — náklonnostem, jenom že tak jeden učiní v domnění, že hřešiti ani nemůže, a druhý ze zoufalství čili z domnění, že všecko, co sám ze sebe učiní, ať si má při tom úmysl jakýkoliv, zlé a hříšné jest, ale při vší hříšnosti zároveň velmi snadno odpustitelné [3]).

Podobně nerozumí i valná většina spisovatelů frasí „žíti podle přírody“ nic jiného, nežli hověti náklonnostem svým, třebas byly druhu nejsprostšího. Již stoikové, od nichž tato frase vůbec byla přijata, vykládali ji ve smyslu podobném, učíce, že si ctnostný čili moudrý, což u nich jedno bylo, všecko smí dovoliti, i lež i krádež a horší ještě věci, a vždycky že přece zůstane ctnostným [4]), jenom když v nitru svém se lží a nepravostí nebude souhlasiti! Jenom jedno si nesměl stoik dovoliti, nesměl se dáti unésti citem, ať již citem radosti nebo žalosti, aby nepozbyl duševního klidu, apathie, atharaxie, tupé resignace; to prý by nebylo podle přírody. Kdyby tudíž předvídal, že mu nebude lze snášeti mužně bolesť, anebo, že by zvolna chřadnul a síly ztrácel, tak že by pak nemohl filosofickou svoji úlohu až do konce řádně dohráti, čili až do konce „dle přírody žíti“, tu měl nejen „právo“ (!?), nýbrž i „povinnost“ (!?) (neboť měl míru čili normu svého jednání „v sobě samém“ (!) a s „bohem“ byl na rovni [5]) vzíti si život!! [6]). Proto bylo též obzvláště mezi stoiky tolik samovrahů! [7])

Bylť to věru život velice krásný (!) ten „život dle přírody“: o nic se nestarati, ničím se netrápiti, žádostem smyslným neodporovati, nechati všecko v rodině i ve státě jíti svou cestou, užívati všeho, co se jen ve světě užíti dá, jenom zachovati před společností

---

[2]) „Quid est, quod ab illo (od člověka totiž) ratio haec exigit? Rem facillimam, secundum naturam suam vivere“ (Seneca ep. 41.)

[3]) Tak učili výslovně někteří staří bludaři a učí dosud některé protestantské a filosofické sekty. — Les extrêmes se touchent. Flac. Illyrius, Bajus, Jansenisté, reformatoři Luther, Zwingli, Melanchtou měli člověka za zcela zkaženého, za tak zkaženého, že sám ze sebe nemůže než hřešiti a zlobili se na katolíky, že prý připisují pohanům příliš mnoho mravní síly; Pelagius a jiní zase učili, že prý je člověk skrz na skrz dobrý a milosti boží že nepotřebuje.

[4]) Kdož by si tu nevzpoměl na slova, kteráž napsal J. J. Rousseau: „Et l'on devient injuste et méchant dans le fait, sans avoir cessé d'être *juste et bon* dans l'âme.“ — Pěkná to nauka! činiti zlé, ve skutcích býti nespravedlivým a zlým, a v duši přece spravedlivým a dobrým!!

[5]) „Quid est autem cur non existimemus in eo divini aliquid existere, qui Dei pars est? Totum hoc, quo continemur et unum est et Deus: et socii ejus sumus et membra“ (Seneca ep. 93.).

[6]) Viz: Der Selbstmord, historisch-dogmatische Abhandlung von Math. Inhofer. Gekrönte Preisschrift. Str. 24. a n.

[7]) Viz: Masaryk, Der Selbstmord str. 150. Z jakých příčin malicherných, ba přímo směšných a s jakým komediantstvím si tito „mudrci“ nejednou život brali, viz Weiss, Apolog. III. 79.—86; Inhofer l. c. str. 30.

škrabošku slušnosti, aneb, což jedno jest: odpočívati na polštáři lidskosti smyslností „pěkně“ vroubeném, při tom se baviti hovorem o „ctnosti“ a když to už nechtělo tak hezky „přirozeně“ dále jíti, dáti světu „vale“ a vyprázdniti číši bolehlavu s tímž stoickým klidem, s jakým se dřív prázdnily číše rozkoše.

Toť prý byl zároveň život čistě lidský, jak nás poučují četní básníci a filosofové doby novější, kteří ku stoikům a tudíž důsledně i taky k buddhistům velikou lnou láskou, zavrhujíce jen, jak se to už u nich samo sebou rozumí, buddhistické posty a buddhistické pokání!! Idealem jejich jest stoik Mark Aurel,[8]) filosof „života podle přírody“, o němž napsal Renan za velké pochvaly stejně smýšlejících, že prý byl člověkem, který si sám napsal evangelium své a náboženství neměl pražádného; všecka jeho výtečnost že prý spočívala na pouhé přírodě a na rozumu, a proto že prý byl též člověkem nejlepším, nejšlechetnějším a největším!!

Doplníme-li si tuto Renanovu charakteristiku „největšího člověka“ (!) jenom ještě poznámkou, že Mark Aurel neměl nejen žádné víry, nýbrž i zároveň žádné lásky k vlasti, s čímž se nikterak netajil, mluvě velmi často na ujmu lásky k vlasti o všeobecném světoobčanství, ba jako pravý stoik tajiti se ani nemohl, proto že už Epiktet, tento výkvět stoické philanthropie, doslovně napsal, že prý se má moudrý (t. j. stoický mudrc) starati jen o sebe, a rodiče, bratří . . . *vlast*, že prý mu musejí býti věcmi zcela lhostejnými (Manuale 11. diss. 3. 3.), což velebitelé filosofie i osobní povahy Mark Aurelovy rádi zamlčují, — touto, díme, poznámkou když si doplníme karakteristiku císařského mudrce, máme před sebou skutečně pravý vzor „člověka žijícího podle přírody“ ve smyslu „filosofů“ a básníků novějších a zároveň vzor pravého moderního v náboženských věcech „tolerantního“ humanisty, jenž jest shovívavým ke všem různým míněním, náhledům, názorům a třebas i nesmyslům, ke všem hříšníkům, zločincům i padouchům, jenom ne k těm, kteří žádají, by jejich přesvědčení náboženské za více bylo považováno nežli za pouhé privatní mínění a kteří si přejí, by podle tohoto přesvědčení svého náboženského směli také žíti, neboť, jak známo, byl císař Mark Aurel, o němž pěje básník:

„V té době hříchu, úpadku a mdloby
a vysílení, orgie a zloby,
kdy pro bohy měl člověk výsměch pouhý,
v tu noc Mark Aurel vrhnul paprsk dlouhý,
jejž urval tobě s tváře, lidský duchu!

On ukázal, že lásky věčnou tuchu
ve srdcích nelze pošlapat a zničit —
chrám Dobroty na forum kázal vztyčit“ (Sfinx 137.),

tolerantním ke všemu, jenom ne ku křesťanům, kteří pro učení a víru Kristovu *dýšící láskou a dobrotou věčnou*, větší žádali vážnost, nežli pro mínění pouze privátní, což on

[8]) Viz ve Vlasti str. 397, jak o něm soudili jeho současníci!

považoval za provokaci (παράταξις) a poručil je — pronásledovati. Nil novi sub sole! Leč o této „krásné“ stránce humanismu někdy jindy, prozatím zůstaňme u života podle přírody.

Uvážíme-li, že stoikové, jejichž heslem byl život „dle přírody“, ani dost málo nenamítali proti ohavným, obzvláště v Řecku zdomácnělým neřestem, jež nechceme ani jmenovati, že schvalovali i to, co jako rakovina rozžírá lidskou společnost a musí nutně vésti k mrzáctví duševnímu i tělesnému a ku zkáze vlasti, uvážíme-li, že onen Francouz, který „proslul“ tím, že převlékl rationalismus Davida Strausse do francouzského kabátu, — myslíme Renana, jenž zove stoika Mark Aurela největším člověkem, sebezapírání ve smyslu křesťanském [9]) nazývá otroctvím, krocení zlých žádostí obmezováním lidské svobody . . . . život svatých snižováním a zneuctíváním „lidskosti,“ poznáme úplně, co si myslí ti, kdož nestojí na půdě přesně křesťanské, životem dle přírody, „čistou lidskostí a co u nich znamená „býti člověkem“.

Kdybychom snad ještě pochybovali, domýšlejíce se, že snad aspoň novější „filosofové“ a básníci „život dle přírody“ pojímají poněkud idealněji, odňali by nám všelikou pochybnost svobodný zednář Lessing, „svobodní“ protestantští „theologové“ à la Roskoff, přírodozpytci a filosofové à la Bastian, Lubbock atd. . , „veliký“ rakouský parlamentární řečník Carneri, Göthe a mnozí, mnozí jiní, jichž jména raději zamlčíme, učíce buď přímo a bez obalu, neb aspoň nepřímo, že si prvotním přirozeným stavem člověka a tudíž nezkaleným životem dle přírody musíme mysleti takový stav, kdy prý člověk ještě nevěděl, co je to náboženství, co je to mravnost, osobní majetek, občanské právo atd., kdy jediným pravidlem jeho života byl osobní prospěch a on, cítě se středem všehomíra, nebyl ničím jiným nežli — „člověkem“, „žil přírodě a sobě“.

Tyto doby prý se, jak Lessing ujišťuje a jak si mnozí jiní přejí a doufají, pomocí zednářů, kteří hrají i v literatuře úlohu nad míru důležitou, opětně vrátí. Praví Lessing doslovně, že prý účelem zednářstva jest všeliké náboženské, politické a sociální rozčlánkování čili roztřídění člověčenstva zničiti nebo ponenáhlu podemleti a sjednotiti lidstvo veškeré na základě „čisté lidskosti“ beze státu, bez církve, bez osobního majetku, bez rozdílu stavů, bez národnostních a politických hranic [10]).

Nestane prý se to ovšem jedním rázem, ani ne hned, nýbrž ponenáhlu za pomoci — státu. Stát prý má jakožto služebník „moci vyšší“ t. j. zednářské veškeré náboženství positivné obrousiti, zjednodušiti, zevnějších obřadů ponenáhlu zbaviti (vergeistigen) a uvésti na niveau náboženství pouze přirozeného. V tomto „spasitelném“ (!) podniku budou prý jej lože podporovati *zjevně*, tajně však prý budou podkopávati to, co lidstvo dosud dělí a teprve tenkráte dopřejí prý sobě odpočinku, až bude lidstvo shromážděno na půdě čisté lidskosti, až se bude těšiti plné svobodě, až totiž za-

[9]) čímž rozumíme potlačování nezřízených náklonností, přísnou vládu rozumu nade smysly čili jinak: opravdovou snahu žíti v pravdě po lidsku a přirozeně, žíti život důstojný člověka

[10]) Ernst und Falk, drei Gespräche für Freimaurer von Lessing; viz: Baumgartner: Lessings relig. Entwickelungsgang str. 148.—149.

niknou všecka náboženstva, všecky státy, rodiny, a až člověk nebude ani křesťanem, ani židem, ani pohanem, ani občanem, ani členem rodiny, ani členem některého stavu, nýbrž jenom „člověkem“ „auf der Naturweide“ t. j. bytostí úplně nezávislou, neobmezenou, bez soudce na nebi, bez soudce na zemi, sám pán a „bůh“ svůj!! [11]). Zde si zednáři, humanisté, socialisté a radikalní revolucionáři podávají ruce. Pěkná to společnost!

V takovémto rajském, idealním stavu žili prý z počátku dle humanistických básníků a filosofů a přírodozpytců evolucionistů všichni lidé a žijí prý posud všichni ti divoši, k nimž ještě nevnikla evropská kultura. — Jsou prý to lidé v pravdě „božsky“ (!) šťastní (!); žijí prý bez Boha, bez zákona, bez znalosti práva, beze vší znalosti mateřských povinností, jsou prý nevinní, úplně svobodní, hřích prý je netrápí a vše prý jest u nich zcela přirozené.

Tak „šťastnými“ prý jsme bývali též, ale kulturou, která, jak dí Schiller, ze skutků přirozených učila hříchy, prý se stav náš zhoršil. Podobně dí Fourier, že prý jest vzdělání hlavním pramenem, skrze něž přišel na svět hřích.

„Bojíme“ (!) se opravdu, laskavý čtenáři, abys snad neřekl, že se takto nauka nehodí pro lidi, nýbrž mnohem spíše pro jistá zvířata, kteráž nám poskytují chutnou sice pečeni, ale jejichž jméno, zevnějšek a chování jsou až nad míru neaesthetické. Víš však proč se této poznámky tvé „bojíme“? Aby ti Rousseau neodpověděl, že prý jest člověk od přirozenosti, sám o sobě, jako zvíře, a aby k tomu Lamettrie nedodal: „ba více zvíře než zvířata sama“ (Système d'Epicure). — To jsou pěkné nauky, vid, milý čtenáři, a pěkný je ten život podle přírody, když se demaskuje!!

Od přirozenosti je tudíž člověk dle této nauky jako zvíře, jakmile však počne mysleti, učí Rousseau dále, jest zvířetem zvrhlým, zlomyslnějším a kousavějším než „medvědi a opice“; proto prý „musíme následovati příklad divochů či spíše ještě: příklad zvířat, musíme se přímo zvířaty státi, abychom se stali — moudrými“, učí zcela vážně a doopravdy Montaigne ve svých „Essais“ 3. 12. —

Ku zvířecí této moudrosti třeba jest věru zvířecí „nátury“; po takovém to stavu přirozeném, po takovém to „životě dle přírody“ toužiti může nanejvýš člověk, jakého snad měl na mysli hrabě Pückler-Muskau, když poznamenal, že prý je člověk „nejnestydatějším zvířetem“, jenom člověk, který je s nynějším stavem společnosti proto nespokojen, „weil ihn“, jak napsal František Geiger, eine gute Regierung hindert vollends Schw . . . zu werden“.

Stojí však někteří básničtí výtečníci a různí písálkové filosofičtí, kteří sobě sice nepřejí žíti ve stavu, v jakém žijí zvířata aneb sebe lépe idealisovaní divoši, jejichž však heslem jest „život dle přírody“, tak příliš vysoko, by se jich netýkala ni část této výtky? Nebo co rozumí se u některých z nich, co rozumí se obzvláště v četných písních zednářských životem „dle přírody“, ne-li nestoudné ba přímo hnusné hovění smyslnosti? — Nejen Voltaire zpíval:

„L' hereuse liberté
A nos banquets préside,
L'aimable volupté
A ses côtés réside.

[11]) viz: Baumgartner l. c. str. 151.

Et la simple nature
Unit dans un Maçon
Le riant Epicure
Et le divin Platon"
(Recueil de cantiques maçoniques) [12]),

nýbrž i Göthe, tolik a tolik i českému studentstvu od jistých lidí odporučovaný, jenž v podobných písních Voltaira nápodobil a co do svobody výrazu v nejedné písni daleko předstihl [13]). Mnohé jeho básně jsou, jak dí Eckermann, „so ohne allen Rückhalt natürlich und wahr, dass die Welt dergleichen unsittlich zu nennen pflegt". O jisté jeho básni, kteráž nyní od mnohých aesthetiků nazývána bývá pravým drahokamem, pověděl druhdy Riemer: „Sie ist zur Zeit noch sekretirt (proto že byla až příliš natürlich wahr) und möge es noch lange bleiben, da die guten Deutschen keinen Spass verstehen und alles gleich für baaren Ernst nehmen, was auch nur ein Usus ingenii (!) ist" [14]). I v naší literatuře jest značný počet básní, povídek, románů a kusů divadelních, hlavně z Francie k nám zavlečených, jež jsou „so natürlich wahr", tak „pěkně" a věrně podle přírody, že mohou vším právem nazvány býti nemravnými a znemravňujícími. Leč o tom někdy jindy.

Nyní jen ptejme se: dopouští se básník plody druhu tohoto nějaké viny? Dle nekřesťanských velebitelů života dle přírody „nikoli", neboť u lidí, jimž jest příroda všecko a vším, jest bez mála vše zcela přirozené; dle nich „člověk poslouchá zákonů přírody", jak dí Göthe výslovně, „i když jim odporuje; působí s přírodou i když chce jednati proti ní; příroda krátce působí všecko, všecko jest její vinou, všecko její zásluhou. Korunou její jest však láska; tou (prý) jí přichází člověk nejblíže" [15]). Klesne-li člověk, klesne prý

[12]) Viz: Baumgartner, Göthe's Lehr- und Wanderj. str. 211.

[13]) Nebude snad od místa připomenouti zde, kterak Göthe, jenž jako Titan proti Bohu válčil a proti církvi až do pozdního věku velkou choval zášť, před vévodou se plazil a kořil, ke všemu se dal upotřebiti, před vévodkyní jako malé dítě po zemi se válel, by ji rozesmál, a předsedovi lože zednářské pokorně psal: „Darf ich Ew. Excellenz bey der nahen Aussicht auf die Zusammenkunft einer Loge, auch meine eigenen kleinen Angelegenheiten empfehlen? So sehr ich mich allen mir *unbekannten Regeln des Ordens unterwerfe*, so wünsche ich doch auch, wenn es den Gesezzen nicht zu wider wäre, weitere Schritte zu thun." (Baumgart. Göth'es Lehr- u. Wanderj. 209.). Tak to u nevěrců často bývá. Nechtějí se pokořiti Bohu a plazí se před lidmi; nechtějí uvěřiti křesťanské pravdě a věří buď bajkám neb se podrobují úplně a ve všem pravidlům spolku, jichž vůbec neznají!!

[14]) Ten „usus ingenii" (!!) měl by spíše slouti: hrozný abusus!

[15]) Göthe napsal: „Auch das Unnatürlichste ist Natur; auch die plumpste Philisterei hat etwas von ihrem Genie. Wer sie nicht allenthalben sieht, sieht sie nirgendwo recht." — „Man gehorcht ihren Gesetzen, auch wenn man ihnen wiederstrebt, man wirkt mit ihr, auch wenn man gegen sie wirken will." — „Sie hat keine Sprache, noch Rede, aber sie schafft Zungen und Herzen, durch die sie fühlt und spricht. Ihre Krone ist die Liebe. Nur durch sie kommt man ihr nahe. Sie macht Klüfte zwischen allen Wesen und Alles will sie verschlingen. Durch ein Paar Züge aus dem Becher der Liebe, hält sie sich für ein Leben voll Mühe schadlos." — „Sie ist Alles. Was wahr ist und was falsch ist, Alles hat sie gesprochen. Alles ist ihre Schuld, Alles ihr Verdienst." —

Toto exposé nelíbí se ani anatomovi Virchovi, kterýž není, jak, známo, ani jezuitou, ani kapucínem, ani žádným knězem; učinilť k němu ironickou poznámku: „O gewiss war es eine süsse Art der Naturforschung, wo Charlotte

jen pod tíží zevnější nutnosti, pod tíží okolností jemu nepříznivých. Přirozenosť jeho zůstává prý při tom neporušenou, hříchem netknutou, ba ona prý hříchů ani netuší. Srdce jeho zůstává prý i po pádu třebas opětovaném rovněž tak čisté, jako bylo před pádem. Vždyť člověk žijící podle přírody, jejíž částkou jest, hřešiti prý ani nemůže" (!!). Tak se nám aspoň v přečetných plodech literarních hlásá!

Pocítí-li však člověk přese všechno toto konejšení, že jeho jednání nebylo v pořádku, jest „snadná" pomoc; pohroužíť se rychle nábožně sám do sebe, badet sich in seinem Selbst, „sestoupí do svatyně přirozenosti své", kteráž prý zůstává vždycky „nedotknutou", a jest zas „čistým" (!) před svým svědomím, jak labuť běloskvoucí, když se vykoupala ve vodách nejčistších! I vrah, i lupič, i podvodník, o jiných provinilcích ani nemluvě, může si dáti podobně jako básník sám absoluci (!), neboť prý zůstal při všech svých nepravostech v nitru svém nevinným (!!), proto že prý jednal podle přírody a přirozenosti své a tudíž prý — dobře, neboť, jak Göthe dí: „Das Rechte ist, was ihm gemäss ist".

Slova Balzac-ova: „Innocents au milieu du vice, vicieux au milieu de leur innocence", nevinní v nepravostech, hříšní v ctnostech svých, jsou jako by heslem, jímž se spravují četní básníci a spisovatelé při líčení svých hrdin. Nejvíce snad hřešila v tomto ohledu hned po pověstném Eugenu Sue-ovi žena — Jiřina Sandová, ta u nás velebená a překládáním (překlady ty vyšly též většinou z péra ženského) četných spisů ctěná Dudevant-Sandová [16]).

---

von Stein den Becher der Liebe credenzte." Dále pak napsal týž slavný anatom naráželje na Götheův mravně až příliš závadný život: „O wir wissen es Alle, der Dichter war und blieb ein Dichter, er sog Nectar an manchen Blumen und er hat keine andere Entschuldigung als „dass es eben seiner Natur gemäss war." Virchov tu uvádí vlastní slova Götheova, který, když byl výčitkami svědomí tak silně trápen, že navštíviv Ilmenau musil vyznati (v listu ku Steinové): „Ich sehne mich recht von hier weg, die Geister der alten Zeit lassen mir hier keine frohe Stunde. Ich habe keinen Berg besteigen mögen, die unangenehmen Erinnerungen haben alles befleckt. Wie gut ist's, dass der Mensch sterbe, um nur die Eindrücke auszulöschen, um gebadet wieder zu kommen," — ku svému vlastnímu ukonejšení napsal: „Der Mensch mag seine höhere Bestimmung auf Erden oder im Himmel, in der Gegenwart oder in der Zukunft suchen, so bleibt er doch deshalb innerlich einem ewigen Schwanken, von aussen einer immer störenden Einwirkung ausgesetzt, bis er ein für allemal den Entschluss fasst, zu erklären: *Das Rechte sei, was ihm gemäss ist.*"

K tomuto kategorickému prohlášení podotýká právem Dr. Seb. Brunner: „Sonderbare Moral! mit dieser kann der Mörder, Räuber und auch noch der Menschenfresser seinen Rücken decken, seine Handlungsweise ist ihm gemäss, und deshalb ist sie recht (Viz Dr. Seb. Brunner, Hau- und Bausteine V. a VI. str. 147—148. a Baumgartner l. c. str. 214., 261—263.).

[16]) Tato Sandová, kteráž mnohá dala pohoršení slovem i skutkem, kteráž učila nevyspělou ještě sestru svou, že prý konání ctnosti touž jest slabostí, jako když prý někdo nemá zmužilosti, aby se přiznal veřejně k nepravosti, již potajmu páše, že prý čest a ctnosť od ženy žádají, aby se povznesla nad předsudky o dobru a zlu, že prý konání ctnosti a bázeň před hříchem známkou jest zbabělosti, síla však že se objevuje v tom, když člověk pohrdá veřejným míněním a kráčí cestou hříchu a nepravosti, ba i do konce, že prý kráčeti cestou hříchu právě proto nejen dovoleno, nýbrž i pravou ctností jest, že to veřejné mínění odsuzuje, — Sandová, pravíme, kteráž beze studu takto učila: považovala se ve svém svědomí za tak čistou, svatou a nevinnou, že, když veřejné mínění, jímž tak pyšně zhrdala, počalo konečně pohrdati jí,

Vedle těchto dvou jest však mimo již svrchu jmenované veliký počet spisovatelů (obzvláště dramatických), u nichž jsou i padouši zcela nevinnými, jenom když se dovedou praesentovati v salonním kabátě a mají ohebný, vybroušený jazyk, na proti tomu však lidé nábožní a v pravdě ctnostní když ne vinnými, tedy aspoň — směšnými. Tu se možno dočísti, kterak spisovatel ženy zbloudilé, jež se brodily v kalu nepravostí a v bahně hříchů za zcela nevinné a čisté prohlašuje, za čisté jako bílé holubice i bez nejmenšího předchozího pokání, a opět na opak, kterak se ctnosti, kteráž „neklesla", upírá jméno ctnosť; tu možno čísti obzvláště často rozhovory plné povrchní sofistiky, jimiž se zlehčuje s v á t o s t manželství a vychvalují neb aspoň omlouvají různá a hrozná v této příčině poblouzení atd. in infinitum — a všecko to se „pěkně" přikrývá širokým pláštěm života dle přírody, všem poblouzením byť i sebe větším uděluje se tu nejen „odpuštění, nýbrž i zvláštní sankce a spisovatelské „požehnání" [17]); slavné pak publikum — obzvláště „krásná pleť" mladá

Bohu se rouhalo, proč prý ji, tak čistou a nevinnou, nechává tolik trpěti!! Dí totiž mezi jiným: „nul ne s'est cramponné avec plus de douleur et de force à l'espoir d'une j u s t i c e céleste et au sentiment de *sa propre innocence* ... Pourquï Dieu m'a-t-il laissée faire si malheureuse? ... Seigneur, Seigneur! à quoi songez-vous .... quand votre providence s'occupe du dernier brin d'herbe ..., tandis qu'elle *laisse meurtrir et outrager un innocent* etc.? (Schmidt, dějiny literatury francouzské II. 522; viz Weiss Apolog. II. 187.—200.) — Ubohé neviňátko!! proč pak ten Pánbíček nepřišel k ní a za všechno ji ještě nepochválil!?!

[17]) Jaké ovoce musí nutně přinésti zneužívané takto umění, jest na bíledni. Pohleďme do Výmaru, kde hlásal Göthe podobné nauky slovem i skutkem a v podobném duchu divadlo řídil. Aby se nám neřeklo, že vidíme všechno příliš černě, uvedeme svědky, jimž v této příčině může každý dáti plnou víru, proto že nebyli příliš rigorosní. „Wie die Bildung, stand die Moral (ve Výmaru) keineswegs auf hoher Stufe. Vergehen gegen die Sittlichkeit nahm man sehr leicht, besonders in höheren Kreisen", praví Diezmann, jehož další slova, kteráž dosvědčují, že byl Výmar tenkrát mravně strašně skleslým, raději vynecháme. „So viel ist gewiss, eine geistigere und grössere Revolution als die politische und nur ebenso mörderisch wie diese schlägt im Herzen der Welt", napsal Jean Paul, mluvě o Výmaru. Týž spisovatel, kterýž nebyl žádným moralistou, líčí tamnější život mravní a náhledy, jaké tam tenkráte u dvora vládly, v barvách nejtemnějších. Vehse dí: „Hier ist alles revolutionär kühn und Gattinen gelten nichts." Göthe sám o sobě vyznává, že jeho život mravní nebyl v pořádku a mimo jiné dí: „denn übrigens bin ich ganz entsetzlich verwildert. Ich habe zwar in meinem ganzen Leben nicht viel getaugt, und das ist mein Trost, dass Sie mich eben so sehr nicht verändert finden sollen" (v listu k vévodovi); v pozdních letech vzpomínal Göthe velice nerad na život svůj dřívější. — Ano i starému Wielandovi, dem alten Sacristan im Tempel der Cypris, jak jej zove Brunner, se mravní život intelligence výmarské protivil. Pouze vévodkyně Luisa vedla život zbožný a mravně bezúhonný, zač ovšem musila mnoho trpěti; i Göthe si dovolil urážeti její náboženský i mravní cit, spoléhaje na plnou přízeň vévodovu. Když však do Výmaru vtrhli Francouzi, ztratila veselá společnosť výmarská samým strachem hlavu anebo se, jako o b z v l á š t ě G ö t h e, před Napoleonem otrocky plazila a jemu lichotila. Jediná vévodkyně Luisa, ta dříve tupená a bigotní zvaná Luisa, osvědčila se v této katastrofě jako žena statečná, kteráž, ač věděla, že Napoleon Výmarsko ztrestati chce, přece vytrvala v residenčním městě a svou vážnou, obezřetnou řečí takový učinila na vítěze dojem, že se jí obdivoval a k jejím prosbám nejen obyvatelstvo, pokud možno, šetřil, nýbrž i slíbil, že manžel její, který bojoval na straně pruské, projde bez trestu, když se bez odkladu domů navrátí. Tento Napoleonův vpád působil ve Výmaru jako zdravá, očisťující bouře zahánějící škodlivé miasmy. Zde to byly miasmy nemravnosti.

i stará pláče nad hrdinou nebo hrdinkou, kteří pro svou lásku „nevinnou a čistou“ (!!) do takového zabředli neštěstí, že si buď sami z úmysla život vzali aneb o něj byli oloupeni částí oklamanou! Nu, vždyť jsou divadla „chrámy umění“ a ústavy eminentně vzdělavacími čili kulturními, a my jsme jenom tak zabednění, že této kultuře nechceme rozuměti! Více však o tomto bolavém vředu někdy jindy.

Popírati vinu a prohlašovati jednání člověka, třebas se příčilo všem zákonům mravnosti, za zcela bezzávadné, jest věcí snadnou. Jiná jest však otázka, zdali je tím vina skutečně odstraněna a zdali člověk, jenž jednal proti mravnímu řádu, skutečně žádné viny v srdci svém necítí. Snadné jest to, pravíme, chváliti sama sebe jako vzor veškeré dokonalosti a vykládati široce a dlouze o svých ctnostech a dobrých vlastnostech, jako to činili Mark Aurel a Lamartine, připisujíce si tak ctnostný život, jaký nikdy nevedli; snadné jest to, říkati s Aristippem, že si může hřích svůj odpustiti každý sám, anebo s Chrysippem, Karneadem, pochybovačem Pyrrhem, Heglem a všeho druhu pantheisty, že dobré i zlé, hanba i čest jedno jsou, anebo konečně s Daubem, že zlé nic víc není nežli polární protiva dobra; — snadné jest to zpívati s Bodenstedtem:

„Die Weisen beim Pokale stehen
Hoch über der Gemeinheit,
Wie Berge über'm Thale stehn
In himmelhoher Reinheit“

(Mirza Schaffy, jenž též do češtiny jest přeložen),

neb filosofovati s berlínským Hartmannem: „Der Übel kleinstes ist die Schuld“; vše to jest, pravíme, velmi snadné, jenom zdali k tomu řekne kdy lidstvo aneb aspoň vlastní lepší přirozenosť svoje: amen!

Třebas si básník při svém tvoření sebe nadšeněji s Lessingem zpíval:

„Hier sitz' ich, forme Menschen
Nach meinem Bilde,
Ein Geschlecht, das mir gleich sei,
Zu leiden, zu weinen,
Zu geniessen und zu freuen sich
Und dein nicht zu achten
Wie ich“ (Prometheus),

vytvoří jen lidi nepřirozené; lidé v skutečnosti takovými nikdy nebudou, leda že by se stali idioty ke všemu netečnými, nebo ani ďábel nemůže si Boha nevšímati, nemůže jej ignorovati. Kdo není s Bohem, je proti Bohu.

Dokavad budou lidé lidmi, vždy se bude v jich srdcích ozývati hlas: „jednal jsi dobře“, anebo: „jednal jsi zle“; a kdyby třebas všichni básníci prohlašovali vinu za něco zcela subjektivního, zpívajíce nadšeně:

„ . . . . jeť vina pouze v srdci,
dál nejde její hrot“ (Perspektivy),

vždycky je bude lidské svědomí viniti ze lži, dobře cítíc, že má vina stránku nejen subjektivní, nýbrž i objektivní, jsouc porušením objektivného zákona, jemuž musí býti zadostučiněno.

Při prostém viny popírání člověk tudíž ztěžka zůstane státi; buď se navrátí ku náhledu zdravému a jedině pravému, že v sobě každý hřích involvuje vinu, a za každou vinu že musí býti spravedlnosti božské zadostučiněno, anebo půjde dále a bude se hříchem buď honositi, jej vyhlašovati za jakous vymoženosť volného ducha, neb jej odmítati od osoby vlastní a sváděti na jiné: na rodiče (jako Sandová a jiní), na společnosť (jako valná většina humanistů), aneb i — na Boha. Poslednější činili nejednou již Řekové; tak dí na př. Agamemnon:

„Častokráte takouto mi řeč již vedli Danajští,
často vyčítali též, ale nejsem tímto vinen já
nýbrž Zevs, pak osud, pak lítice chmurnokročná,
jižto krutou zmatenosť ve schůzce mi vrhli do mysli
v ten den." (Hom. Il. XIX. 85.—89.; přel. Mejsnar.)

Hůře ještě vedli si v této příčině „reformátoři" (!): Luther, Zwingli, Melanchthon, Calvin, Beza, po nich někteří filosofové, kteří, jak se zdá, existenci boží jen proto připouštějí, aby mohli Boha urážeti. Jelikož však skoro žádný filosof nemůže říci nic tak nejapného a nesmyslného, aby to básník po něm v libozvučných verších neopakoval, nacházíme podobné extemporace, kteréž by se hodily spíše v ústa ďáblů nežli v ústa lidí, i u mnohých básníků, jako na př. u Voltairea, Götheho, Byrona (Kain), Viktora Huga a jiných, již tuto blasfemii vrhají buď přímo Bohu v tvář, anebo ji kladou v ústa svých hrdin, nechávajíce je podobně mluviti jako Zorilla svého D. Juana a Tenorio:

„Llamé al Cielo, y no me oyó;
Y, pues sus puertas me cierra,
De mis passos en la latierra
Responda el Cielo nó yo" [18])
(Medina, Cuadros dissolventes 162.),

aniž by proti takovému rouhání položili v slovech osoby jiné jakou protiváhu.

Jiní opětně (a jelikož v bludu není obyčejně žádné důslednosti, i někteří z těch, kdož by svůj hřích rádi na Boha svedli, nebo jej vůbec za nic prohlašují) hřích, především hřích prvotný, oslavují a opěvují, jako by teprv hříchem člověk byl přišel k rozumu, k svobodě a k vyššímu poznání. Tak učí na př. Hegel, že prý „hřích jest nejšlechetnějším skutkem člověka", proto že prý člověk, aby se povznesl k sebevědomé ducha lidského důstojné samostatnosti, musil zavrci ráj, kdež prý žil nevolně, nesamostatně, v odvislosti víc než zvířecí. Podobně oslavují první hřích člověka a s ním zároveň nutně i hříchy jiné četní básníci. Ani české básnictví není bludu toho, jak jsme už viděli, úplně prosto. Že bludný tento názor nutně musí vésti ku kultu ďábla, ukázali jsme již ve stati nadepsané: Básníci a — Satan. Že pak názor tento vyhlašující prvotní hřích za štěstí, odporuje tradicím skoro všech národů, i národů divokých či „dítek přírody", kteří v něm všichni, pokud tradice o něm zachovali, spatřují

[18]) „Vzýval jsem nebe a oslyšelo mne; když mi tudíž zavírá nebe svoje brány, nechť samo odpovídá za mé kroky na zemi a nikoli já."

své něštěstí neb aspoň poškození svého pokolení duchem nebo hadem závistivým, ukážeme jindy.

Že byli a budou všichni lidé druhu tohoto, ať si již vinu za svůj hřích nechtí vzíti na sebe aneb se hříchem přímo honosí, vždycky nepřátely všeho náboženství positivného, obzvláště ale katolického, jest na bíledni. Vždyť učí zkušenosť, že se lidem druhu tohoto protiví nejenom náboženství křesťanské, nýbrž i všechno to, co je na náboženství vůbec pamatuje. „Bydlím proti kostelu," psal Göthe „své Charlottě," „a to je hrozná situace pro člověka, který se nemodlí ani na této ani na oné hoře." Ještě však více než-li kostel byl mu protivným kříž. Náboženství křesťanské vůbec nenáviděl a přál si zpět staré pohanství, kteréž prý umělo žíti po lidsku a nic nectilo tak jako krásu. A podobné hlasy slyšíme teď se všech stran ve verších i v prose, ano křesťanství se řečí rýmovanou přímo obviňuje, jako by nedovedlo vychovati člověka přirozeně, k úplné lidskosti a lidské důstojnosti, jako by uvádělo svými dogmaty do člověka spor a činilo jej takto nešťastným, zabraňujíc mu žíti přirozeně, jako by žádalo na člověku věci na prosto nemožné, jako by naň krutě doráželo, aby vyrval rukou necitnou ze srdce svého všecky přirozené city a náklonnosti, vše což lidské jest, tak že by křesťan, nechtě přestati býti člověkem, nad svým povoláním křesťanským přímo zoufati a vyznati musil:

„A darmo víra, darmo zákon volá:
Vyrvi ten květ a stav ten citu pramen.
Ohluš ten ton a znič ten vášně plamen
A srdce tvé buď pustina jen holá!
Já nemohu! — Já klesám ve zápase,
Já musím ctít hlas, jenž mluví ke mně:
— — — — — — — — — — — —
Člověkem buď zase!" (Vrchl. Symf. 30.)

Ti, kdož si v této příčině hrají na nevinné beránky ze známého Kristova podobenství, radí křesťanství, aby prý odložilo ve vlastním zájmu svém všecka dogmata, všecko, co má v sobě nadpřirozeného, či jak říkávají, metafysického, a přihlíželo pouze ku stránce mravní, neboť prý jinak nemůže býti žádného smíru mezi ním a volným duchem lidským. Jejich idealem jest, jenom že to přímo neřeknou, křesťanství bez Krista, mravouka bez objektivného zákona čili krátce: freie Moral, mravnosť nezávislá. Kam tato vede a co se v ní vsechno může skrývati, viděli jsme už dříve.

Takovými zbraněmi pro nezkušené nebezpečnými doráží na nás humanismus. Ale „po ovoci jejich poznáte je", pravil velebný učitel humanity, kteráž výše stoji nežli humanismus, kterýž bývá často nelidským a ukrutným, ukrutným proti slabým a proti lidem — nejlepším! Podezřívati a osočovati křesťanství, jako by nedovedlo vychovati člověka v člověka celého a dokonalého, žádati od něho, aby se vzdalo pevného svého základu, vychvalovati oproti němu staré pohanství, jest věcí snadnou, přijde jenom na to, zdali oprávněnou. A tu si troufáme již napřed říci a vynasnažíme se taky dokázati, že velebené staré pohanství nebylo tím, zač je enthusiasti vydávají, že neznalo pravé svobody ani pravé lidskosti a křesťanství že není na

odpor pravé humanitě, nýbrž jen humanismu čili zbožňování a vychvalování všech lidských vášní, přede vším těch nejnižších, v čemž se ovšem pohané dobře vyznali, pravá však humanita, pod jejíž jménem se humanismus všude rád vtírá, že není možna leč jen v křesťanství.

Kýž křídla mám!

Kýž křídla mám, kýž letět smím
v tu nedozírnou dál,
kýž jedenkrát zas doma dlím
tak v jarní čas, kdy na sta krás
v hor modrý lem, v kraj kolkolem
dech teplých vánků svál!

Kýž křídla mám, kýž letět smím
v ten tichý horský dol!
Ta místa zas kýž navštívím,
jež vzpomínkou mne vlídně zvou,
jichž lesů ruch když zní mi v sluch
vždy ztichne každý bol!

Kýž křídla mám, bych dal se v let
kde v zraků milý jas
tak rád a blažen nořím hled
těm bytostem svým drahým všem —
jich v každý čas mi známý hlas
kýž slyšeť mohu zas!

Ad. Kuchlovský.

Ke sporu o „Rukopisy".

Napsal Dr. Fr. Bačkovský.

(Dokončení.)

Konečně ve příčině povah jednotlivých činitelů v „Záboji" budiž i to podotčeno, že, jak příslušně napsal Tieftrunk (Mus., 1867., 161.), „všecko líčení charakterův, *zcela dle povahy epiky starověké*, naprosto *objektivné* jest; neboť povahy bohatýrův buď z činův a řečí jejich, nikoliv pak z pouhých slov básníkových poznáváme". Úkaz tento též ovšem nasvědčuje starobylému původu básně té.

A také rythmus v „Záboji" jest mistrný, a to jak v jednotlivých výjevech, tak i v celém ústrojí básně. Abychom nezdáli se býti strannickými, uveďme si též o tom pouze slova Vocelova (Mus., 1854., 454. a 455.): „Původce „Záboje" nebyl ovšem veden nižádným umělým pravidlem, nýbrž pouze citem přirozeným a duchem básnickým. Citem a duchem tímto proniknut byl tak, že jazyk se mu

samoděk propůjčoval k rhythmickému naznačení tu mírnějšího, tam ráznějšího proudění se děje, k naznačení tu žalostného bolu, tam zase prudkosti povahy aneb bouře bitvy .... Netoliko v jednotlivých dobách, nýbrž i v celém ústrojí básně panuje rhytmus podivuhodný. Podobně jako v hudební skladbě základní myšlénka se rozmanitými akkordy a protisadami vyvinuje, tak též i v „Záboji“ se děje. V první částce zpěvu našeho vytknut jest úkol básně líčením rmutného stavu země a vroucné touhy, aby vlasť byla osvobozena od vrahů; thema toto sesiluje se znenáhla zbuzováním citu lásky k vlasti, k rodině, k starobylým obyčejům otcův, jakož i mocným zbuzováním žádosti, aby krutý odpor, citům těmto kladený, zrušen byl a zničen. Ve druhém oddílu básně protisady, t. j. kontrasty se v rázném boji setkávají; bohatý pramen děje se močněji proudí a výše se duje až k rozhodnému obratu neboli katastrofě příběhu. Třetí oddil [1]) opěvuje radostným hlaholem výsledky žádoucího obratu děje, výsledky slavného vítězství; plesání vítězů na perutích pomsty za vrahy chvátajících, až pak na konci vítězové se vděčně koří bohům spásám a jim milá slova hlásají.“

Co týče se *obrazů básnických*, „Záboj“ jest jimi velice bohat; zdařilých *tropův* a *figur* všude hojně, ale báseň není jimi nikde přeplněna, nýbrž jen okrášlena a ozdobena tak, jak dovede toliko básník znamenitý.

Básnická cena „Záboje“, tedy jest velmi vysoká; jest naprosto nejlepší básní „Rukopisu královédvorského“, a vším právem napsal o ní V. Nebeský („Musejník“, 1853., 384. a 385.): „*Nejdůležitější* ze všech básní Královédvorských jest bez odporu zpěv o Záboji ...., a to nejen pro své velebné stáří, původem svým do šerých pradějin sáhající, nýbrž i *pro svou cenu básnickou*. Síla původního básnictví národního nejeví se nám zajisté v žádném jiném zpěvu Královédvorském s takovou překypující bujností a svěží jarostí, jako tu. Bouřiť místy mocí neukrotitelnou. A jaký rozsah citů! Od pláče holubičího a zármutku nejhlubšího až k zuření války neskrotnému a k nejhlučnějšímu jásání vítězoslavnému. Jaká rozmanitosť výjevů a obrazů! Tu Záboj se skály s nejhlubším žalem přes černé lesy po vlastech porobených se ohlížející, tu jak bouře do bitvy se řítící. *Diviti se musíme, jaké bohatství a jaká síla ducha básnického ve zpěvu tomto soustředěny jsou* .... Žasnouti musíme před tímto obrazem pravěku českého a *nevíme, zdali po bok jemu postaviti můžeme jiný z některé doby našeho národu, v němž by v té míře síla ducha básnického spojena byla s myslí ušlechtilou a jadrnou. Proto jest nám báseň tato poklad největší* ...“ [2])

A Vocel (Mus. 1854., 443. a 448) vyjádřil se o „Záboji“, že „to jest paprslek slunce dávno zapadlého, kouzlem básnictví pojatý a dochovaný věkům budoucím“ a že „*v básni této významuplné předním zákonům krasovědy úplně a stkvěle jest vyhověno*“, což, jak jsme si ukázali, jest dojista pravda. *Gebauer* pak v universitních přednáškách svých vyslovil se r. 1877. docela takto: „Sotva totiž nalezneme ve veškerém písemnictví českém báseň takovou, která

[1]) Dle našeho roztřídění čtvrtý.

[2]) „Záboj“ líbil se bezpochyby také Josefu Jungmannovi z RKého nejvíce. Opsalť úryvky z něho hned 29. prosince r. 1817. v dopise Ant. Markovi a otiskl jej i v prvém vydání „Slovesnosti“.

by se co do ceny básnické vyrovnala „Záboji“, i když přibéřeme Čelakovského, Erbena a Vocela. Čelakovský v jednom ze svých dopisů pokládá za nejlepší svou skladbu balladu „Toman a lesní panna“ [3]) a *také před touto „Záboj“ má přednost*, protože v „Záboji“ líčí se jasný, průzračný děj se vznešenou ideou mravní, kdežto v balladě Čelakovského jest děj na polo mythický, který nenáleží do jasna duševního, nýbrž do duševního pološera. Totéž možno opakovati u ballad Erbenových; oba vynikli formou, ale jasný děj vyniká v „Záboji“ ... Dáme-li přednost jasnému ději, jest resultát, že „Záboj“ jest nejlepší skladba české literatury veškeré.“ To jsou slova z přednášek *Gebauerových!* [4])

Řečeno, že Gebauer r. 1877. pochválil jasný, průzračný děj „Záboje“. Masaryk (Ath., 284. a 286.) proti tomu praví, že báseň ta jest „mlhovita a neurčita“, a odůvodňuje to slovy: „Jak neurčita báseň je, pozná každý, povíme-li, že z celé básně ani tolik nejde na jevo, že boje sborů Zábojových a Luděkových odehrály se v Čechách! Ani země, ani řeka, ani město, nic není jmenováno!“ Avšak spisovatel francouzský Fridrich Gustav Eichhoff (Histoire de la langue et de la litterature des Slaves, Paris 1839.) vidí právě *„do očí bijící doklad o stáří básně v tom, že není v ní ani jediného názvu místního“*, a také vzhledem k tomu budiž uvedeno, co napsal M. Václavek (Rukopis král. a zel., 29.): „Že báseň naše z pohanských pochází dob, kdy česká země čirými lesy ještě pokryta byla, vysvítá zřejmě z povahy básně samé, ano celou báseň provívá svěží téměř výdech hvozdů, v jejichž šeru jakoby byla složena bývala u pohledu na modré vrchy. Vůbec se v ní jeví všady příroda v panenském ještě stavu, a nehody nepřítelem na národ uvedené jiné a jináče se zde líčí nežli v pozdějších hrdinských zpěvích RK., ba můžeme říci, že vyšších se dotýkají zájmů. Nikde není řeči o zašlapání polí, o kořistování; nikde tu zmínky o dědinách, o místech obývaných. Jakoby lidu tu nebylo mimo bojovníky, a kudy se hnali za nepřítelem po dni a noci — jen lesy, hory a řeky!“ Když *takto* pohlížíme na „Záboje“, potom ovšem pranic se nedivíme, že není v něm vyhověno požadavku Masarykovu. Řeky jmen neměly, a měst nebylo! Jakž tedy měl je básník jmenovati? A byla-li některá z jmen těch, básník jich třeba neznal, a znal-li je, neuvedl jich proto, že uvésti je nechtěl, a to z příčiny, po které nikomu pranic není. Poroučeti básníku, aby to a to bylo tak a tak řečeno v jeho básni, nemožno; básník básní tak, jak právě líbí se jemu!

---

[3]) Viz o tom v mých „Zevrubných dějinách českého písemnictví doby nové“ na str. 647., 674. a 685. dílu I.

[4]) Masaryk nyní pokládá za nejlepší z epických básní z RKského „Jaroslava“ („Ath.“, 274.), ze všech pak za „nejkrásnější“ „Kytici“ (277.), ovšem dle „aesthetiky“ své, kterou schválně na „naše „Rukopisy“ vymyslil. Či hodlá Masaryk dle této své „aesthetiky“ posuzovati všechny básně české? — Svůj „aesthetický rozbor“ RKského a RZského vydal i ve zvláštním otisku s názvem „O studiu děl básnických. Řada II.“, totiž jako pokračování svého spisku, který vydal r. 1884., i mohl by v „řadě III.“ povědětí nám snad i také, že též ani básně Jana Kollára a Františka Ladislava Čelakovského nemají té ceny aesthetické, jaká jest jim všeobecně připisována Schopen by toho byl! (Jest upozorniti také na spisek „Jak univ. prof. Masaryk rozebírá a trhá lyrické básně Rukopisu královédvorského“, který napsal Tomáš Plánský, c. k. gymn. prof. v Rychnově n. K.)

A ještě méně jest oprávněna tato výtka Masarykova (Ath., 287.): „Zpěv Zábojův neodpovídá kulturnímu životu pohanských předků. Náš pohanský praděd na př. nikdy by nebyl počal mluviti o polygamii a zákazu jejího na prvním místě by nelitoval: v polygamii nemohl pohan IX. věku viděti hlavní rozdíl svého názoru světového od křesťanského; jako všude byl by napřed začal bohoslužbou cizí a kdyby se byl zmiňoval o polygamii, nikdy by nemluvil o „lubicích" — a tak sentimentálně, jak básník „Záboje". Polygamie za hlavní důvod k odporu ani politicky se nehodí: národ v celku žil monogamicky, jen bohatí mívali po více ženách." Odkud všechno toto Masaryk tak určitě ví, odkud naše pohanské praděd y tak dobře zná, pověděti by nám asi nedovedl. Ale nechať vylíčí naše pohanské praděd y jakkoli, my přece budeme věřiti na př. Dalimilově kronice více nežli Masarykovi, a v té o nejstarších Češích čteme (dle Hankova vydání na str. 16.):

Jeden zlý obyčej jměchu,
že manželstva nedržechu,
i žena jista neběše,
jeden muž mnoho žen jměše;
právě skotsky přebývachu,
však večer manželstva ptachu.
— — — — — — — — —
I minu let velmi mnoho,
že sě držechu obyčeje toho.

Budiž otištěno zde také, co v té příčině čteme v „Národních listech" ze dne 14. května 1886: „My ovšem nevíme, odkud učený professor má tuto podrobnou znalosť o milostných zálibách našich předků; neboť jí ničím nedoložil. My však držíme úplně se Zábojem. Nám zdá se, že zasahání cizinců do tak důtklivých poměrů rodinných, jako byl poměr k ženám, musel nejvíce rozčiliti naše dobré praotce. Nepobouřilo by u nás všechny ženy a muže, kdyby se měly náhle změniti veškeré dosavadní poměry muže k ženě? Nebyly by všechny ženy vzhůru, kdyby pojednou se nám přikazovalo mnohoženství? a nevstoupila by i celá řada šťastných manželů do prudkého odporu, kdyby místo jedné drahé polovice měli míti pojednou tři, čtyry? — Ostatně dává sociolog Masaryk na jevo, že sociologické poměry starých Slovanův a Čechů tak málo zná, jako my čínské. Praví-li (na str. 287. v poznámce), že národ v celku žil v jednoženství, odporuje náhledem svým všem historickým pramenům. Drevljané na př. neznali ani sňatkův; oni odváděli dívky násilím. Radimiči, Vjatiči a Severci mívali po dvou i třech ženách. U baltických Slovanů jen jedna žena považovala se za zákonitou, ostatní byly souložnice. (Sefrid.) U Čechů mohly býti 2—3 ženy, ale jen jedna byla zákonitá. (Kosmas.) U Rusů až 40 souložnic (!!), ale jen jedna byla pravou ženou. (Ibn Fodlan.) Viz Makušev: Skazanija inostrancevъ o bytě i nravachъ Slavianъ. V Petrohradě 1861., str. 138. a násl.)"

A podobně zcela nepodstatné jsou též ostatní výtky, které Masaryk „Záboji" učinil, aby poukázal na chatrnou cenu jeho bá-

snickou [5]). Jest sice zajímavo, jak filosof pohlíží s hlediště svého na báseň tu (jakož vůbec na naše „Rukopisy“), ale *takto* nepohlížel na ně dosud *nikdo!*

Posléze budiž uvedeno zde také, co Gebauer pověděl o začátku „Záboje“ v práci tištěné. Zmíniv se, že začátky v básních jsou buďto nestrojené nebo strojené, praví (Listy f. a p., 1875., 19.): „Co se prvého druhu, nestrojených začátkův týče, nechceme tím pojmenováním jich říci, že by i neumělé anebo snad nepoetické byly; neboť básník i bez strojeného úvodu hned k samému ději svému přistupuje, takovou scénu jeho na začátek položiti může, která poetickou mocí svou tak působí, jako kterýkoliv na pomoc přibraný obraz. Důkazy toho podají ukázky níže položené; jednu z nich pro příklad hned zde klademe, začátek Záboje:

Z črna lesa vystupuje skála
— — — — — — — —

Tu bez ohlašování a bez obrazu na pomoc vzatého básník ihned k věci své přistupuje otevřením scény, na níž hned s hrdinou se seznamujeme a z níž ostatní pásmo děje se pak dále vyvíjí, a — *přece nebude nikoho, kdo by tomuto začátku Záboje mocné síly poetické upíral.*“

Ovšem když toto Gebauer napsal, nebylo ještě v Praze *Masaryka!* Nyní bezpochyby též úsudek Gebauerův o aesthetické ceně „Záboje“ bude „vědátorům“ z „Athenaea“ ničím.[6]) — — —

Byl jsem jediným, kdo *velmi nepříznivě* posoudil číslo 1. ročníku I. „Athenaea“ Masarykova, napsav (v „Komenském“ ze dne 2. listopadu r. 1883.), že číslo to „mne *nijak neuspokojilo*“, což jsem podrobně odůvodnil a vyložil a potom v závěrku posudku toho jsem řekl: „I soudím, že „Athenaeum“ podpory hmotné dojíti nijak *nemůže* a že *bude vydáváno s ohromnou škodou nakladatelovou, a radím, aby vydáváno nebylo . . .*“ Napsav tenkráte slova ta, netušil jsem, jaký prospěch by byl vzešel z toho, kdyby rady mé, „aby vydáváno nebylo“, bylo bývalo uposlechnuto! Netušil jsem, že „Athenaeum“ někdy tak *zarputile* a *zatvrzele* sáhne na památky, národu českému posvátné . . . . Ovšem, kdo pohlíží na památky ty *zcela chladně*, totiž tak, jak *upřímný* Čech, mající jen trochu smyslu pro

---

[5]) Masaryk na př. diví se také (Ath., 288.): „Co je 87.: vrch ten po všech po krajinách; 111.: Sraziti nám drbí Ludiek voje, voje své pod jednu ránu? Co je to??“ — Veršům těmto tuším asi každý, kdo rozuměti c h c e, dobře rozumí; v prvém z nich jest úplně vhodná výpustka slovesa, a v druhých dvou zřejmě vidíme mysl ten, že útok na vojsko Ludiekovo jest učiniti najednou tak, aby takořka jednou ranou všechno vojsko bylo zasaženo.

[6]) Masaryk o začátku „Záboje“ napsal (Ath. 296.): „Epické básně dozajista jsou *theatrálnými*. Slyšíme ku př. v Záboji: z črna lesa vystupuje skála atd. Obraz černého lesa, skály, silného Záboje utkví v mysli, mysl naladěna je touto dekorací a pak přijímá nekriticky všecko ostatní. Kdo však jen na okamžik, jakoby na zkoušku, vytrhne se z této naivné, luzné nálady, která se nám vštěpuje od mládí, ten, čta v témže Záboji *téměř verš za veršem zarážíš se nad nemožnostmi a nesprávnostmi . . .*“ Místo slov „Kdo . . . vytrhne se z této naivní, luzné nálady“ Masaryk byl by správně napsal: „Kdo však hoří dychtivostí neukrotitelnou, aby bylo dokázáno, že „Rukopisy“ jsou nepravy, byť i byly pravými . . .“

poésii, na ně pohlížeti *není schopen*, ten velmi snadno může je zavrhovati . . . Již úsudek Gebauerův o „Záboji“, který jsem tuto veřejnosti podal, každičkého, kdo není zarputilým a zatvrzelým, o pravosti Rukopisu královédvorského dojista přesvědčí . . . *Vynikáť*, jak řečeno, dle úsudku Gebauerova *„Záboj“ i nad Čelakovského balladu „Toman a lesní panna“, kterou sám Čelakovský za nejlepší ze svého „Ohlasu písní českých“ pokládal ! ! !* . . . Či snad „padělatel“ Rukopisu královédvorského a zelenohorského byl znamenitějším básníkem nežli Čelakovský, kterého pokládáme ze *největšího* českého básníka období předbřeznového? Čelakovský vyjádřil se o „Záboji“ takto (Květy, 1886., 610.): *„Kochejme se v kráse, kterou naše báseň zajisté oplývá a ve vysokém stáří, o kterém svědčí každý řádek.* Že skládána nebyla za dob, kdy křesťanství již převahu mělo a pohanství klesalo, jisto jest; neboť v celé stkvělosti staví se nám na oči doba pohanská i bohatýrský ještě život našeho národa. Neobyčejná síla Zábojova, jako na začátku básně, ono obrazné vylíčení poroby a způsob, jakým lze bylo z ní se vybaviti, jakož i vše ostatní, uvádí nás v mladistvý věk předků našich.“ — Nevím, nevím, nebude-li Masaryk litovati, že tak bez rozvahy a bez rozmyslu, *neznaje dějin českého písemnictví* — přiznal se k tomu a dal to na jevo několikráte —, vrhl se na naše „Rukopisy“, na naše *národní klenoty* . . . Ostatně Masaryk, jak sám o sobě veřejně tiskem vyznal, ani nemá jasného pojmu o myšlení uměleckém; napsaltě ve své „Konkrétné logice“ na str. 116.: „Umělecké myšlení zatím vynechávám, *nejsa sobě náležitě jasným, do které míry touto logikou se spravuje.*“

Avšak nechci skončiti Masarykem, i končím těmito slovy *Gebaurovými*, otištěnými v „Kritické příloze k Národním listům“, roč. 1864., na str. 366.: „Rukopis zelenohorský a královédvorský nemá býti pouze ve škole a od filologův ex professo čten, ale zajisté oba i *pro absolutní cenu poetickou i jakožto pomníky kvetoucího před drahými věky národního básnictví českého, národní osvěty a národního vědomí* toho zasluhují, aby ve formě i prostému čtenáři přístupné a lehko srozumitelné zobecněly.“

* * *

„Spor o pravosť Rukopisu královédvorského a zelenohorského“ — čteme v „Rozhledech literárních“, roč. 1886., na str. 55. — „dochází pozornosti slovanských národů. „Gazeta Narodova“, podávajíc stručnou zprávu o průběhu tohoto boje, praví, že přepěkný počátek „Libušina soudu“, vypravující, kterak se „rodní bratři povadili o dědictví otcovské“, velmi dobře se hodí za illustraci nynějšího boje nad Vltavou. *Tisíc let minulo, avšak národní charakter Čechů za drahnou tuto dobu nevalně se změnil, takže by i v této shodě možno bylo hledati důkaz pravosti jednoho z obou rukopisů. I dnes Čechové povadili se „o dědictví otcovské“, až Vltava stříbropěnná hněvem div ze břehů nevystupuje . . .*“

Ale povadivše se nechme již zhoubného sváru a *hleďme raději „Rukopisů“ vykořisťovati ku prospěchu národu českého vůbec a ku prospěchu české národnosti zvláště.*

„Rukopisové“, byvše nalezeni, odhalili nenadále udiveným zrakům úplně nový svět, o němžto před tím nikdo neměl ani tuchy.

Odkryli rozsáhlý výhled v dějepisný život dalných věků, kdy národ český žil ještě zcela samorostle, kdy byl národem svrchované úcty hodným, čímž nabyly neobyčejného významu také pro tehdejší přítomnosť. Bylo u Čechů již dříve, nežli „Rukopisové“ byli nalezeni, probuzeno měrou nemalou vědomí hlubokého jejich úpadku; vědělit již, že tak jindy nebývalo, že nebýval před časy v Čechách pánem Němec, a vědomí tomu dodáno nálezem „Rukopisů“ velmi přesvědčivého pádného dokladu. Dokladem pak tím ovšem i vědomí to bylo posilněno a zároveň i roznícena hrdosť národní, která zvyšována byla ještě mohutně, ba úchvatně myšlénkou, že národ český mohl nyní vykázati se netoliko vzhledem k domovu, ale také vzhledem k cizině tak krásnou a slavnou minulostí jako žádný národ jiný, ani Němci. „Rukopisové“ poskytli totiž o minulosti té zpráv překvapujících, svědčíce jak o převzácné, ryze slovanské vzdělanosti, tak o hrdinských a čackých činech našich předků. I ký div, že nález jejich uvítán byl s nadšením nejvroucnějším.

„Rukopisy“ dostalo se tedy vlasteneckému zápalu národu českého velice stkvělého předmětu národní hrdosti, národní chlouby, z čehož ovšem přirozeně prospěch plynul i české národnosti, protože předmět ten mocně pobízel tehdejší vlastence, aby snažili se uvésti národ český zase v někdejší jeho slávu. A k snaze této „Rukopisové“ i jinak, a to takořka vyzývavě je nabádali. Znamenalit tehdejší vlastenci v „Rukopisech“, že ti zvukové jejich čárovní z dávnověkosti jsou jim dobře povědomi, že ačkoli zvukové ti zazněli k nim z dálné dáli, přece jsou zcela blízci citu českému; pělo se v nich „od srdce k srdci“! Kromě toho všechny ty podobnosti mezi časy dávnými a tehdejšími, ten odvěký úkol Čechův, odrážeti od sebe cizí útoky, hájiti národnosti své proti záhubným živlům cizím a býti neustále na stráži proti „sousedům Němcům“, proti cizinci, který „přišel násilně v dědinu a cizími slovy poroučel“ a kterého chabří předkové naši zahnali za „šedé hory“ ten obraz národu českého jakožto národu bodrého a statečného, kterému „nechvalno v Němcích hledati práva“, to vše ukazovalo na jakousi stejnosť národních snah tehdejších a nejdávnějších, i *pokládal probuzený národovec za svatou svoji povinnosť, pokračovati v boji, od jeho předků začatém, za heslem, aby obhájil svou samostatnosť i samobyt národní.*

To byl účinek „Rukopisů“ na národnosť českou po jejich nálezе, a *účinek takovýho „Rukopisové“ mějteż i nyní i budoucně.* Vhodně v té příčině napsal Dr. F. B. Květ („Aesthetický rozbor“, III. a IV.): „Básně Rukopisu královédvorského, naší to malé světské biblí básnické, . . . všecky jsou živoucí památky slavně svědčící o síle, ušlechtilosti, čilosti a původním jádře duševného života starých Čechů. Živě a výmluvně hlásajíce, jakými myšlénkami a city duch našich praotcův se byl kojil a ušlechťoval, poskytují vám oživující zdroj vzdělání a cítění staročeského. *Z něho by měl duch náš okřáti, jím bychom měli srdce své šlechtiti, pružiti, zotavovati.* A vskutku je nám toho potřeba veliká. Cizí živel, vlasť naši neblahé paměti vítězným proudem zaplaviv, dal životu našemu duševnému svah nepřirozený, jehožto se zbaviti slavný a veliký úkol jest doby naší. *K dosažení cíle tohoto národního znamenitě již byl přispěl Rukopis královédvorský a přispěje*

bohdá ještě, budeli z něho vážiti věk náš své vzdělání a ušlechtění. To poznav pěvec nadunajský volá u zápalu věštím:

I vy, kdož jste starci bohů haslé
ohniště uzřic zoufali, vraťte se!
Novou založme z těchto dávné
si zbořenin vzdělanosti pevnosť!“ [7])

Náčrt geologického vývoje Čech.

Napsal Bedřich Katzer, assistent mineralogie a geologie při c. k. česk. vysokém učení technickém.

(Dokončení.)

palaeontologickém ohledě vynikají vrstvy Osecké náhlou bohatostí zvířeny, jejíž ostatky uzavřeny jsou, jak zmíněno, po většině v koulích, místy však také v břidlicích, jako jmenovitě poblíž Kozojed u Ostrova čili Sv. Dobrotivé, proslulé svým klášterem a farním chrámem, kde v jedné kapli ostatky sv. Dobrotivé jsou uloženy. — Hojně mezi zbytky ústrojnými zastoupeni jsou hlavně trilobiti (22 druhy), z nichž nejčastěji se nacházívají: Illaenus Katzeri Barr. (obr. 4.), Placoparia Zippei Barr., Dalmanites atavus Barr., Aeglina prisca Barr., Calymene Arago Barr. a Ogygia desiderata Barr. I jiné řády živočišné, jmenovitě ramenonožci, jsou zastoupeni.

Dd2. — K pásmu d1 přikládají se kolkolem pánve silurské křemencové vrstvy, jež podle dvoru Drabova (u Berouna), kde jest výborné naleziště jich, Drabovské křemence byly pojmenovány. Vrstvy ty, odolávajíce poměrně dobře zvětrání, vynikají všude ve vysokých hřbetech a kopcích, kterýmiž uvnitř nich ležící souvrství jako ohradou jsou obklopena. Hornina tu vládnoucí není vlastně pravý křemenec, nýbrž jemný, více nebo méně vrstevnatý křemenný pískovec drobový. Lavice jeho skoro všudež rozeklány jsou puklinami kolmo na směr vrstev tak, že nastává tím jakási vrstevnatosť klamná, kterou hornina jeví se rozložena na hranolovité kusy. Mocnosť vrstev pásma toho jest velmi různá od 20 až do 1000 metrů.

Na jižním křídle pánve počíná pruh d2 mezi Březany a Černíky za Tlustovousy, kde tvoří vrch na Babách a táhne se celkem dobře sledovatelně přes Ouvaly na Koloděje, Hostivař a Nové Dvory u Modřan. Tu vytrácí se a vyvstává až zase na druhém břehu Vltavy pod Zbraslaví a táhne se na Všenory, rozšiřuje se pak v mohutný pruh mezi Řevnicemi a Skalkou, jenž táhne se pak v šířce skoro stejné až k Čenkovu, kde zatáčí se k severu na Plešivec pod Hostomicemi, odtud k Felbabce, Jedové Hoře a přes

[7]) Kromě tohoto článku dosud otiskl jsem ve příčině nynějšího sporu tyto články: „O některých účincích Rukopisu královédvorského a zelenohorského“ (Pokrok, 1886., č. 73.), „Příspěvky na obranu Rukopisů“ (Národní listy, 1886., č. 114., 116. a 117.) a „Některé z nejstarších projevův o Rukopise královédvorském a zelenohorském“ (Hlídka literární, 1886., č. 8 násl.).

Hvozdec k Hořovicím. Jižně od Hořovic u Mrtníku a Chaloupek počíná osamocený kus, jenž táhne se přes Zaječov ke Strašicím. Na severním křídle ellipsy silurské křemence d2 netvoří už tak souvislé pásmo, jako na jižním a jmenovitě v jihozápadní končině vystupují ve mnoha větších a menších ostrovech, které co nejvyšší body nad krajinu trčí a podle všeho jsou zachovalé ostatky druhdy souvislého pokrovu těch vrstev. Pohovoříme o nich doleji zvláště. Teprve od Žebráka počínajíc táhne se na severním křídle zase souvislý pruh křemenců na Trubín, Starou Huť, Lhotku, Hořelice, Třebonice, Košíře a Smíchov přes Nové Město pražské k nádraží dráhy Františka Josefa, na Žižkov, Hrdlořezy a Hloupětín. Ještě severněji dá se sledovati od Zbirova počínajíc, počátkem ovšem jen v utržených kusech, ještě jeden pruh křemenců, jenž souvisleji vystupuje až mezi Železnou a Pticemi. Pak jest kryt útvarem křídovým až k Litovicím, kde zase tvoří ostrov. Od Liboce však počínajíc dá se sledovati v pruhu přes Dejvice k Holešovicím a na druhý břeh Vltavy k Libni a dále opět jen v kusech a ostrovcích až k Brandýsu n. L.

Nejdůležitější ze všech těchto rozloh pásma d 2 jsou křemencové hřbety Brdského pohoří na jižním a Brdatek na severním křídle ellipsy.

B r d y počínají na levém břehu Vltavy u Bání a Jíloviště nevysokými táhlými hřbety s vrstvami velmi příkře k severovýchodu zapadajícími, vystupují pak u vsi Řídké na Hlavatém Kameni už na 514 m., mají nad Mníškem na Skalce, s níž shlíží daleko široko, viditelný kostelík, už 549 m. výšky a táhnou se pak ve hřbetech p o ř á d vyšších, jako jest Boží Vrážka u Kytína, Brdo a Studený (659 m.) na Malou a Velikou Babu a k Písku u Čenkova (688 m.), kteryžto vrch má své jméno patrně odtud, že se na něm sypkých pískovců pásma toho dobývá pro spotřebu ve sklárnách. Od Bání, mezi Všenory a Černolicemi, podle vrchů Brda a Bab k Čenkovu dá se sledovati mocná puklina celé pohoří Brdské roztínající. Podle ní jest severnější křídlo tak vyzdviženo, že na př. mezi Řevnicemi a Skalkou vycházejí v ní na den spodnější vrstvy d1. — K Brdám počítá professor K r e j č í také ještě k severu od Čenkova ku Plešivci nad Hostomicemi vybíhající křídlo, protože jest s nimi v dokonalém spojení přes odchylný sklon vrstev od severozápadu k jihovýchodu. S nimi ve spojení jest také oblouk od Felbabky k Jedové Hoře a Hořovicím.

Pohoří B r d a t e k na Berounsku ve smyslu, jak v Berouně názvu toho užívají — totiž jen pro kopce, které pěkné, lesnaté údolíčko obklopují —, nemělo by významu. Výhodno jest však, jak professor K r e j č í činí, příhodné jméno to rozšířiti na celý pás křemenců od Žebráka až ke Lhotce. Počínajíť pak Brdatka nevysokým skalnatým hřbetem Kraví Hůrky u Žebráka a postupují ku Hředlům, kde za příčným údolím vyvstává lesnatý hřeben horský do značné výše. Jmenovitě vypíná se tu Hředelský Plešivec (494 m.), Kalce (504 m.) a Děd, za Berounkou pak Berounský Plešivec (458 m.). I toto pohoří křemencové jest jako Brdy na jižním křídle mocnou puklinou rozekláno, která poltí i samé křemence Plešivce Berounského a táhne se podle Starých Hutí až ku Hředlům.

Třetí s Brdami a Brdatkami souběžný pruh křemenců Drabovských vystupuje, jak už zmíněno, pouze v rozervaných kusech a sice na výšinách Hřebenech, Dlouhé Skále, Velisu a Krušné Hoře, jmenovaných již při udání rozsahu pásma d1; pak na Kluku nad Hýskovem a na Kamenině, Hůrce a Chrluně mezi Železnou a Pticemi. Všechny kopce tyto jsou asi 400 m. vysoké.

Co dotýče se ostrovů křemencových v jihozápadní končině prostranství silurského, tedy jsou nejdůležitější z nich vyznačeny hřbety: Hůrkou u Plzence; Skalicí u Lhoty; Kotlem nad Rakovou a Čilinou (520 m.) jihovýchodně od Ejpovic, které vesměs jeví zapadání vrstev k severu. Větší jest kus křemenců mezi Březinou a Dlouhou Lhotou, s něhož trčí hora Rač a Brno (715 m), poskytující znamenitou vyhlídku. I tyto pískovce jsou z dílu tak drolivé, že ve sklárnách se jich používá. Urvaný kus d2 jest také na porfýrovém Chlumu (560 m.) severozápadně od Holoubkova. Dále jest pruh křemenců severně od Mýta, druhý, s ním souběžný mezi Těžkovem a Sirým. Také na východ od Radnic jsou dva ostrovy křemenců, z nichž severnější u Sebešic jest dosti mocný.

Zajímavé jest uložení křemenců Drabovských v samém sousedství Prahy, jež dobře sledovati lze hlavně na Žižkově. Příkrý spád hory Žižkova ke Karlínu značí puklinu, kteráž od Košíř sem zabíhá a dále k Hrdlořezům se táhne. Podle ní stalo se šinutí vrstev a sice tak hluboko, že břidlice d4, v pravidelném sledu mnohem výše ležící, ocitují se pod vrstvami d1. Neboť vrchol Žižkova (267 m.) jest křemencový (d2), příkrý sráz jeho d1 a na Kopmance už jest d4. — Na jižní straně Žižkova utvořila se vlna, která majíc počátek svůj asi na Karlově náměstí v Praze, táhne se až ke Hloupětínu. Hřebenem vlny té jest vrch „u Kříže“ (274 m.) nad Volšany, kde vrstvy jsou poznatelně vyklenuté Mezi Žižkovem a touto vlnou „u Kříže“ zase táhne se puklina, dle které stalo se šinutí, jímž obnaženy pod křemenci břidlice d1.

Zkamenělin v pásmu křemenců Drabovských kromě rourek jakéhosi červa Scolithus bohemicus Barr. není tuze mnoho a jsou omezeny hlavně na vydatná naleziště u Drabova, Trubska a Berouna v Brdatkách. Význační jsou jmenovitě trilobiti: Dalmanites socialis Barr. Asaphus ingens Barr., Cheirurus claviger Barr. a Trinucleus Goldfussi Barr. (obr. 5.). K těm druží se zvláště Pteropodi: Conularia anomala Barr., Conul. bohemica a consobrina Barr., a z ramenonožců Orthis Draboviensis a Orth. redux Barr.

Dd3. Ve sledu vrstev nad křemenci Drabovskými následují šedé nebo černé, obyčejně tenkolupenné, jemně slídnaté břidlice Dd3, které na venek málokde znatelně vystupují, ač celkem podle souvislých pásem d2 se táhnou. Jsouť měkké a snadno zvětrávají, pročež ponejvíce kyprou zemí pokryty bývají. Nejlépe vyvinuty jsou u Vinic a Trubína na úpatí Brdatek, odkud také Vinickými nebo Trubínskými vrstvami se zovou. Místy bývají do nich vloženy pecky a koule nečistého vápnitého, ocelku.

Co rozšíření jejich se týče, tedy jsou na jižním křídle ellipsy silurské jen nepatrně znatelny v jednotlivých výmolech vodních, jako na př. u Dubečku poblíž Uhřiněvsi; pak na levém břehu Vltavy podle

mocného pásma Brd mezi Vosovem a Řevnicemi, u Branšova a Všenor. Na severním křídle dají se břidlice tyto sledovati asi od Žebráka počínajíc přes Knížkovice a Zahořany na Trubín, na druhém břehu Berounky pak na Chrastavice, Hořelice a Třebonice, pod Košířemi na pravý břeh Vltavy a v tu onde znatelných proužcích podle křemenců žižkovských k Hrdlořezům a Hloupětínu. Podle severnějšího pruhu křemencového vystupují břidlice d3 u Malých Přílep a Nenačovic, pak od Železné ke Pticím a v trhaných kusech dále od Liboce k Dejvici, Bubenči a k Proseku.

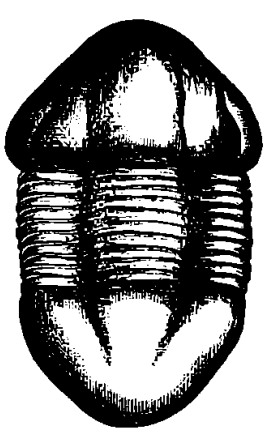

Obr. 4. Illaenus Katzeri.

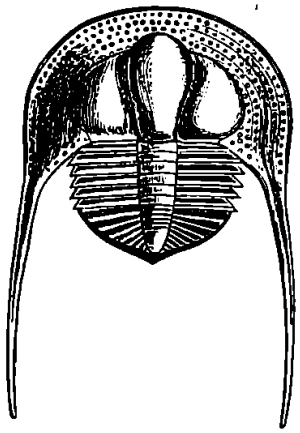

Obr. 5. Trinucleus Goldfussi.

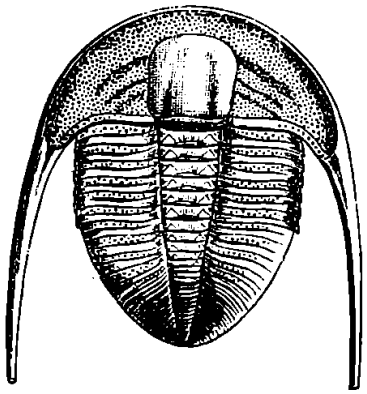

Obr. 6. Dionide formosa.

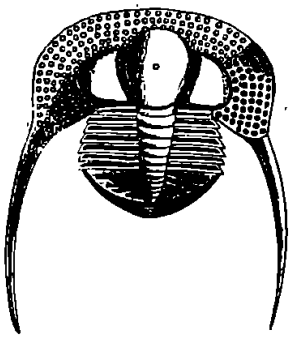

Obr. 7. Trinucleus ornatus.

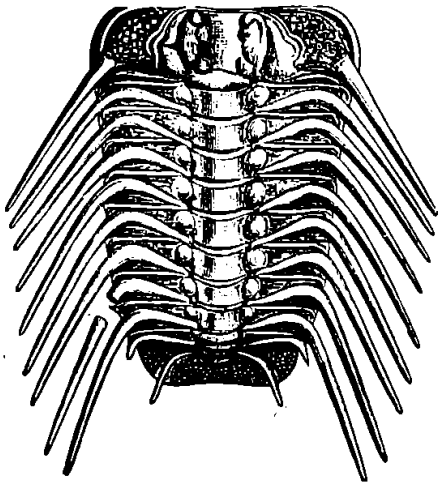

Obr. 8. Acidaspis Buchi.

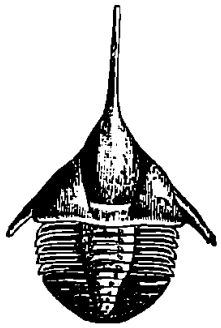

Obr. 9. Ampyx Portlocki.

Pruh břidlic těch rozpoltuje se u Zahořan blíže Berouna, kde jest nejmocnější, následkem zvlnění vrstev d2 ve dvě ramena, která zase spojují se u Trubína. Tuto, u Vinic a na Ptáku (samota a dvůr), jsou nejvděčnější naleziště zkamenělin, které však nejsou pro pásmo to zvláště charakteristické. Nejvšednější jsou z trilobitů: Dionide formosa Barr. (Obr. 6.) a Trinucleus ornatus Barr. (Obr. 7.)

Vrstvy Trubínské jsou nejvýš 100 m. mocné, proti křemencům velmi ostře ohraničené, ale přecházejí do následujícího pásma zcela ponenáhlu tak, že kdyby mi tu nešlo o podání rozdělení Barrandeova, nebyl bych je vůbec ani od vrstevního pásma násle-

dujícího oddělil, protože jsem přesvědčen, že samostatný stupeň vskutku nejsou.

Dd4. — Nad nimi následují drobové břidlice d4. Jsou křemitohlinité a dosti slídnaté, šedé nebo nahnědlé, proložené plásty hutnějšími, skoro křemencovými a co do barvy světlejšími. Na plochách vrstevných jsou obyčejně nerovné a hroudovité, ale štípají se celkem hladce. — Pásmo břidlic těchto, tajících pěkné zkamenělíny hlavně u Zahořan a tudy Zahořanské vrstvy přikřtěných, jest nejmocnější všeho Siluru našeho, totiž 1000 až 1300 m., kterážto mocnost následkem svraštění a šinutí vrstev místy zdá se býti ještě větší. Také v těchto vrstvách objevují se někdy čočkovité konkrece vápenatého sideritu, které však nemají žádného významu oproti mocným ložím černošedé nebo zelenavé, křemito železnaté rudy (chamoisitu podobné), které u Nučic do břidlic pásma toho jsou vloženy, vyvinujíce se od severovýchodu u Jinočan a Třebonic klínovitě ponenáhlu až do mocnosti asi 20 m. u Nučic, kde jako skála v denních stavbách se lámou a k hutnickému zpracování do Kladna a Dvora Králova se posýlají. Od Nučic k jihozápadu zase klínovitě se súžuji a za Lodenicemi a Vráží vytrácejí se úplně.

Rozšíření břidlic těch, které vyplavení snadněji podlehše, uvnitř valu křemenců zaujímají plošší místa a údolí, jest následující: Na jižním křídle ellipsy počínají u Tlustovous, táhnou se na Hostivař, Lahovice, Zbraslav, Dobřichovice, Hostomice, Hořovice a vrací se na severním křídle pánve podle Žebráka na Počaply, Zahořany, Beroun, Lodenice, Hořelice, Jinočany, Jinonice, Nové Město pražské, Vinohrady a Vršovice na Počernice a Chvaly. Severnější pruh křemenců sprovází pásmo d4 od Železné na Úhonice a dále od Hostivic přes Rusín a Holešovice k Vysočanům.

Zkamenělin chová pásmo Zahořanské dosti a rozmanitých, zvláště v severním křídle. Nejvýznačnější jsou z trilobitů: Acidaspis Buchi Barr. (Obr. 8.), Acidaspis Keyserlingi Barr., Asaphus nobilis Barr. a Illaenus Panderi Barr.; některé Conularie a z lilijic (jablovců) Aristocystites bohemicus Barr. Na některých místech přicházejí dosti hojně také otisky chaluh mořských Chondrites antiquus Sternb.

Dd5. — Nejvyšší pásmo Barrandeova souvrství D jest d5, rozvržené podle petrografického rázu na dví, totiž d5α čili Královdvorské břidlice a d5β čili Kosovské křemence, kterážto označení vzata jsou od míst, kde příslušné vrstvy zvláště dobře jsou vyvinuty. Vrstvy ty nejsou přesně od sebe odděleny, neboť hlinité a málo pevné, obyčejně zelenavě a jen místy tmavě zbarvené břidlice stávají se čím výše hutnější, do nich vkládají se hlinitokřemité pecky, pak celé lavice šedých pískovců křemitých, které až nejvýše tvoří tu onde poněkud mocnější vrstvy. Proto také, udávajíce rozšíření jejich uvnitř pásu právě popsaných břidlic d4, nebudeme stupně α a β od sebe různiti.

Pásmo d5 tvoří první úplně uzavřenou, k severovýchodu protaženou ellipsu. Na jižním křídle počíná u Běchovic a Počernic a táhne se přes Strašnice, Záběhlice, Michle na Hodkovičky, Radotín, Černošice, Řevnice a Všeradice na Lochovice, kde obrací se k severu, táhnouc se pak na severním křídle pod Strašovem na Zdice, Králův

Dvůr, Beroun, Mezoun, Řeporyje, Podol a Nusle k Michli zpět, kde s jižním křídlem splývá. — Břidlice značně převládají; křemence jsou podřaděny a netvoří ani vyšší hřbety. Naskytují se na př. ve větším množství na jižním křídle u Běchovic, na kopci Bohdalci u Michle, na vrchu Housinách u Všerudic, u Libomyšle na Vyšebohách; na severním křídle na kopcích u Zdic a Levína, ale hlavně u Králova Dvora blíže Berouna na hoře Kosovu. Všude jinde vládnou břidlice, z nichž měkké zelenavé neb šedé u Králova Dvoru tajívají pěkné zkaměněliny. Úhrnná mocnosť vrstev tohoto stupně činí asi 200 m., tím však, že proloženy bývají lavicemi diabasu, nabývají mocnosti také až 800 m. Diabas prokládá vrstvy d5 zvláště ve vyšších polohách na mnohých místech, jmenovitě všude tam, kde počínají ve vrstvách d5 břidlice se zvířenou mladší než jim vlastně přísluší, o čem dále ještě bude řeč. — Vedle diabasu proráží vrstvy d5 ještě jiná vyvřelá hornina, totiž slídnatý syenit, zvaný „minette", složený v podstatě z trojklonného živce a tmavé slídy. Na den vychází minette u Běchovic, Strašnic, Michle a u Želkovic — vesměs na jižním křídle ellipsy.

V ohledě palaeontologickém jsou vrstvy d5 úplně podobné spodnějším pásmům stupně D, jen že rody a druhy jsou četnější. Zvláště význačni jsou z trilobitů Ampyx Portlocki Barr. (Obr. 9.), Calymene incerta Barr., Dionide formosa Barr. (Obr. 6.), a Remopleurides radians Barr. Vedle nich zastoupeni jsou hlavonožci, ploutvonožci, břichonožci, ramenonožci i otisky chaluh. Hlavní naleziště zkamenělin jsou Králův Dvůr, Lejskov a Vel: Chuchle.

Osamocené kusy stupně D. — Mimo právě popsaná, v soustředných ellipsách na sobě uložená souvrství stupně D, nacházejí se ve středních Čechách ještě dva osamocené kusy vrstev, zkamenělin skoro úplně prostých, které podle vidu do stupně D byly zařaděny. Jeden nachází se na samé hranici žuly mezi Říčany a Mnichovicemi a jest vyznačen mocnými loži křemence (d2) na Všestarské a Tehovské Hůře, kde po řídku výše zmíněné rourky červa Scolithus se naskytují. Křemence ty jsou podloženy černými, hlinitými, poněkud slídnatými břidlicemi, jež mám za obdobné d4. Málokde jsou kryty černými, kyprými břidlami, které snad za d1γ mohly by se pokládati.

Druhý osamocený ostrov stupně D leží uprostřed žuly východně od Zvánovic. I tu vystupují a lámou se křemence (d2), avšak celkovité uložení a poměr jich k břidlicím též tam se vyskytujícím není tak jasný jako na Vsestarské Hůře. — Obě tyto osamocené končiny silurské jsou pramálo známy. Já sám navštívil a prošel jsem je několikrát a podám o nich, jakožto nejzajímavějších ve příčině geologické bodech na východním obzoru Prahy, na jiném místě zevrubnou zprávu.

Kolonie. — Zvířena zastoupená v pásmu D liší se od fauny první čili primordialní, kterou chová pásmo C, velmi poznatelně a byla Barrandem vyznačena co fauna druhá. — V těchto příčinách i jinak shodují se stupně C a D celkem se spodním Silurem jiných krajišť, na př. Duryňska, Smrčin, Anglie, Švédska a Norvéžska i sev. Ameriky, jenom v ohledě petrografickém jeví se jisté rozdíly. Po souvrství D následují u nás ve sledu vrstev silurských stupně E a F, které přísluší dle palaeontologických známek svrch-

nímu Siluru. Vyznačují se zvířenou odchylnou zase od fauny druhé; Barrande poznamenal ji co faunu třetí.

Přechod od souvrství D s faunou druhou do svrchního Siluru s faunou třetí zprostředkují u nás mohutná lože diabasu (žabáku, zelenokamu), která kolkolem celé vnitřní pánve silurské se táhnou. Však jsou lavice jich už vloženy do pásma d5, kde všudež těsně souvisejí s prvními počátky svrchního Siluru, jehož vrstvy na místech takových v podřaděné mocnosti mezi vrstvami d5 (i d4) přicházejí. Toto objevení se vrstev s faunou třetí ve vrstvách, jimž přísluší zvířena druhá, pokládal J. Barrande za výjev zcela zvláštní, jejž pojmenoval „kolonie".

Domníval se a hájil velmi vydatně až do své smrti proti všem odpůrcům náhled, že kolonie jsou výtvar klidného usazování se vrstev za doby, kdy tvořilo se d5, následkem přistěhování se zvířeny vyšší z cizího širého moře silurského do naší pánve. V době, kdy v Čechách silurské vrstvy a specielně vrstvy stupně D se ukládaly, tvořily se také v zemích sousedních, jako na Harcu, v Anglii, Rusku, a j. vrstvy, které k Siluru sluší. Zvířena těchto končin liší se však podstatně od fauny našeho Siluru, tak že na př. mezi trilobity, kterých z Čech dosud známo jest 365 druhův a ze Skandinavie tuším asi stejně mnoho, jenom 5 jest totožných — všichni ostatní jsou rozdílní! Věc má se asi tak jako v nynějších mořích, kde na př. v Indickém a v Atlantickém oceáně zvířena zastoupena jest sice shodnými řády, ale velmi rozdílnými druhy. — Nějakou pozměnou povrchu zemského mohlo se státi, že z některého širého moře silurského přelil se do české pánve proud vod, kterýž, jsa buď chladnější, buď teplejší vody naší zátoky, způsobil ve směru, kterým tekl, poměry přihodné ku pobytu a rozvoji zvířeny takové, jako v širém moři sousedním byla vyvinuta. Když pak opětnou změnou hladiny vodní přítok z cizího moře silurského byl zamezen, usazovaly se na vrstvách se zvířenou pokročilejší zase dále vrstvy D. Takovýmto přistěhováním občasným, myslí Barrande, že povstaly kolonie. A když konečně větší pozměnou naší pánve přítok vod cizích stal se trvalý, ukládaly se bez přerušení vrstvy s faunou celkem takovou, jako jest v koloniích. Jen jednotlivé druhy více se nevyskytují, za to však dostavují se četné druhy nové. —

Tento názor Barrandeův má zajisté mnoho pravděpodobnosti do sebe se zřetelem k tomu, že i v přítomnosti stěhování se zvířeny ze širého moře do omezených pánví, anebo naopak v skutku se děje. Však valně pozbývá na váze, uvážíme-li, že nikdy zároveň se stěhujícími se živoky nezavleče se do pánve také material nutný k usazování vrstev zcela určitých, a že podobný zjev, jako jsou kolonie naše, nikde jinde není dokázán. Také, pokud uložení se dotýče, nebyl podán žádný nezvratný důkaz, že tvoření se vrstev d5 v skutku přerušovalo se prostě následkem přívalu nového materialu vrstevního odněkud z daleka, nýbrž všude jeví se patrná geotektonická souvislost černých břidlic kolonií s diabasy, které dle domnění prof. J. Krejčího svým vyvřením na konci doby d5 způsobily nejspíš takové okolnosti, jež usazování se jemných hlinitovápenitých vrstev a rozvoji fauny třetí byly zvláště příznivy. Také však, jak se mi podobá, jest možno, že vyvřením diabasův i tektonickými příčinami byly způsobeny dislokace, kterým některé

kolonie vznik svůj děkují a konečně mohly errupce diabasů vytvořiti až i po usazení vrstev Ee1 hlubší prohby, ve kterých ostatky těchto vrstev vedle obnažených d5 se zachovaly a jen klamně do nich zdají se býti vloženy. — Tuto ovšem nemohu pouštěti se do zevrubnějšího výkladu těchto tří uvedených možností vzniku kolonií. Jen tolik chci, aby bylo jasno, že všem t. zv. koloniím nepřikládám tutéž příčinu vzniku a že zajímavé otázce této věnuji pozornost, která mne oprávní svým časem o ní jinde zvláště pojednati.

Ovšem však už tuto kladu počátek svrchního Siluru níže než Barrande činíval, totiž až do obzoru kolonií, tak že přechod ze spodního do svrchního Siluru v době hlavního vyvření diabasů pokládám celkem za ponenáhlý, takový totiž, že počátkem usazování se vrstev svrchního Siluru dělo se jen na jednotlivých místech a málo vydatně vedle nepřerušeného vývoje vrstev d5, že však hlinitovápenité usazeniny stupně E pořád nabývaly vrchu až nad usazeninami d5 úplně nadvlády se domohly.

2. Svrchní Silur

zahrnuje stupně, jež Barrande označil Ee1, Ee2 a Ff1.

Stupeň E. — Stupeň tento sestává z břidlic a vápenců po většině šedých a živičných. Ve spodní části vládnou černé břidlice diabasy proložené, ve svrchní jsou samé vápence, na zkameněliny ohromně bohaté. Přechod z břidlic do vápenců jest ponenáhlý, přece však jest radno rozděliti stupeň E na dvě pásma: e1 a e2.

Ee1. — Horniny pásma toho jsou černé, tenkolupenné, hlinitovápnité břidlice, v nichž nejhojnější zkamenělinou jsou otisky jakýchsi slimýšů keřnatých t. zv. Graptolithů, které vypadají na černých plochách břidlic jako tužkou nakreslené pilky nebo hřebínky. Od toho jmenují se břidlice ty také graptolithovými, a protože u Chuchle nejlépe jsou vyvinuty, také pásmo Chuchelské. Porůznu střídají se s břidlicí celé vrstvy tmavého vápence, anebo vkládají se do nich jmenovitě poblíž svrchní hranice hojné vápenité pecky a koule, obyčejně plné zkamenělin, které přechod k vápencům následujícího pásma hlavně zprostředkují. Hojně jsou vrstvy e1 podloženy, sprovázeny a proraženy ložemi nebo vrstvami diabasu, jenž místy tvoří mohutné shluky.

Toto pásmo Chuchelské na spodu počíná obzorem kolonií, které v průvodu diabasů kolem celé pánve silurské se táhnou. Jsou to hlavně na jižním křídle ellipsy: kolonie „Bráník," kolonie „Hodkovičky," kolonie „Vinice" u Modřan, kolonie „Krejčí" a „Haidinger" u Velké Chuchle, kolonie „Lahovsko" u Radotína a veliký pruh kolonií od Karlíku přes Třebáň až skoro k Bělči. Na severním křídle ellipsy silurské pak jest kolonie „Kosov" sev. od Chodouně, kolonie „Tachlovice," kolonie „Archiac" u Řeporyj, kol. „Cotta" u Jinonic při silnici, kol. „Motoly" a kol. „Zippe" v Brusce u Prahy ve vrstvách Zahořanských d4. Kolonie ty z části přizvány jsou podle míst, kde se nacházejí, z části podle osob, které do sporu o ně byly zapleteny. Sledujeme li je na mapě koldokola pánve silurské, shledáme, že skutečně v jednotlivých ostrovech tvoří počátek pásma e1, nad kterým, nebo lépe vedle kterého vystupují sice polohy vrstev d5, které však přece povšechně jsou podkladem stupně E.

Všechny kolonie skoro jsou v těsné souvislosti s diabasy; kolonie „Bráník“ a „Zippe“ však patrně způsobeny jsou mocným vržením vrstev, a sice první mezi Bráníkem a Dvorci podle pukliny od jihozápadu k severovýchodu a druhá v Brusce dle pukliny jihoseverní. — Všude jinde jsou vrstvy pásma e1 vloženy do vrstev d5 tak, že o vržení vrstev na těch místech nesnadno jest mluviti; jakou však z výše uvedených příčin každé z nich připisovati mám, nevyšetřil jsem dosud s dostatek.

Výše nad koloniemi táhnou se vrstvy e1 už souvisle, a sice jdou na jižním křídle pánve od Podola a Bráníka na Chuchle, Černošice, Vonoklasy, Karlík, Krupnou, Měňany a Liteň, k jihu na Bykoš a Želkovice, pak v lalocích přes Suchomasty na Chotouň a odtud po severním křídle zpět přes Jarov, Tachlovice. Ohradu, Butovice. Zlíchov a Pankrác na Nusle, kde na polích k Michli druhdy bývaly zjevny. Mezi Bělčí, Litní a Bitovem rozkládá se pruh břidlic e1, jenž odlučuje jižní kus vyšších vrstev silurských od ostatku severnějšího. Zajímavo jest, že pásmo graptolithových břidlic a diabasů proráží podle cesty z Lištic ke sv. Ivanu, tam kde s vrcholu příkře se sklání, žíla čediče.

Co palaeontologického rázu pásma Chuchelského se dotýče, tedy vyskytují se v něm vedle především vodivých Graptolithů (Obr. 10.) někteří trilobiti, kteří zároveň jsou v pásmu následujícím, jako Arethusina Konincki Barr. (Obr. 11.) Illaenus Bouchardi Barr., Sphaerexochus mirus Barr.; z měkkýšů jmenovitě hlavonožci (Orthoceras (Obr. 12.) 107 druhů, Gomphoceras (Obr 13.), Cyrtoceras Phragmoceras, Trochoceras (Obr. 14.) a Lituites); pak ploutvonožci, břichonožci (hlavně Capulus), ramenonožci a mlži. Hlavní naleziště zkamenělin jsou u Butovic a Chuchle.

Ee2 — Pásmo toto skládá se venkoncem z vápenců, obyčejně šedých až černých, více nebo méně celistvých, živičných, pročež nárazem nebo třením vydávají zvláštní zápach. Na některých místech jsou také hrubokrystallinické, světlešedé, s nádechem do červena a hodí se výborně na vápno. Dobře vyvinuto a na zkameněliny zvláště bohato jest pásmo to u Budňan, odkudž i Budňanským pásmem se zove.

Na jižním křídle ellipsy vystupují vápence ty na pravém břehu Vltavy u Dvorců a Bráníka, přestupují pak na druhý břeh k Chuchli, táhnou se od Lochkova ke Kosoři, dále od Třebotova na Vonoklasy, Mořinky, Budňany, Krupnou, Korno a Tobolku, kdež obracejí se k severu na Bitov, kde jsou značně mocné. Po severním křídle pak vracejí se v pruhu přes Tetín, Sv. Ivan, Vys. Újezd k Tachlovicím, vystupují po té až zase jižně od Řeporyj v Dalejích a táhnou se na Butovice. Přerušení souvislého sledu vrstev těch i všech vyšších (a z dílu už i e1) způsobena jsou pokrovy náplavů, jmenovitě mezi Chuchlí, Lochkovem, Zbuzany a Ořechem, pak mezi Kosoří a Třebotovem, Chýnicí a Vys. Újezdem; přece však dají se všechna pásma koldokola ellipsy celkem dobře sledovati.

Výše zmíněným pruhem břidlic e1 mezi Litní a Bitovem jest od vyznačené souvislé ellipsy na jihu oddělen větší lán vrstev, v němž vápence e2 dosti mocně jsou vyvinuty, a sice mezi Litní, Vinařicemi a Suchomasty. Ještě jižněji pak rozkládají se v oboru

vrstev e1 tři kopce přes 400 m. vysoké, jichžto vrcholy složeny jsou z vápenců e2 a které jako ostrovy tohoto vyššího pásma nad břidlice e1 vystupují. Jsou to vrch Lejškov u Malkova a dále na západ Smutný (453 m.) nad Tmání a Koukolova Hora (470 m.) nad Popovicemi.

V palaeontologickém ohledě neliší se vrstvy e2 tuze od e1, druhy však jsou mnohem četnější a zkameněliny vůbec tak hojné, že některé lavice vápenců dočista ze samých zkamenělin sestávají, hlavně z Orthoceratidův a mušlí. Význačné jsou z trilobitů Arethusina Konincki Barr. (Obr. 11.), Acidaspis mira Barr. (Obr. 15.), Cheirurus insignis Barr. (Obr. 16.), Cromus Beaumonti Barr., Harpes ungula Stbg. (Obr. 17.), Lichas palmata Barr., Phacops Glockeri Barr. a m. j. Z měkkýšů přehojní jsou hlavonožci, a sice hlavně rod Orthoceras (320 druhů), Cyrtoceras (201 druh), Gomphoceras (obr. 13.), Trochoceras (obr. 14.). Phragmoceras, Ascoceras, Nautilidi, hlavně Nautilus bohemicus Barr. (obr. 18.); dále břichonožci jako Bellerophon, Capulus, Natica a j., mušle jako Cardiola interrupta Barr. (obr. 19.) a jiné, Cardium, Avicula; pak ramenonožci (Atrypa, Retzia, Rhynchonella, Spirifer atd.); z lilijic hlavně Scyphocrinus elegans Zenker; pak ploutvonožci, někteří a jiné řády. — Hlavní naleziště zkamenělin jsou Dvorec, Vyskočilka, Lochkov, Kosoř, Mořinky, Budňany, Suchomasty, Dlouhá Hora, Tobolka, Sv. Jan (Ivan), vrch Kozel, Bubovice, Tachlovice, okolí Řeporyj a Butovice.

Ff1. — Vápence Barrandeova pásma tohoto jsou černé, živičné, od mnohých hutných vápenců e2 nehrubě rozdílné. Jsou jen málo mocné a sledovatelny poněkud vlastně jen podle jižního křídla pásma e2, od něhož po mém náhledu ani není třeba oddělitije. Ovšem jest fauna, pokud trilobitův a prvních objevujících se tu Tentaculithů (nepochybně ploutvonožců) se dotýče, trochu jiná než v e2, pročež rozdělení Barrandeovo, které v tomto pojednání snažím se zachovati, ještě jaksi jest odůvodněno.

Vápence f1 na pravém břehu Vltavy zasahují ke Dvorci, jsou však lépe vyvinuty mezi Chuchlí a Hlubočepy, kdež u Vyskočilky jsou podle silnice v celé mocnosti své otevřeny a velmi nápadné mnohonásobným zkroucením, svraštěním a zborcením. Nyní jsou také snadno poznatelny podle pamětní desky Barrandeovy, která v nich jest zasazena. Dále vystupují vrstvy f1 u Lochkova, kde jest velmi vděčné naleziště, dle něhož i Lochkovské vrstvy slovou, pak u Kosoře, Vonoklasů, Třebotova, Mořiny a Budňan.

V palaeontologickém ohledě stojí vrstvy f1 na pomezí Siluru a Devonu (našeho), blížíce se v trilobitech vyšším, v měkkýších nižším souvrstvím. Ovšem však jsou na otisky málo bohaté, protože jsou málo mocné. Z trilobitů jsou vyznační Bronteus umbellifer Beyr. (obr. 20.) a Proetus decorus Barr.; z ostatku jsou nejhojnější hlavonožci a ramenonožci (Atrypa, Rhynchonella, Spirifer a j.). Hlavní naleziště jest Lochkov.

Osamocené kusy Siluru u Ještěda a v Železných Horách. — Už při popisu prahor českých bylo zmíněno (viz str. 545), že ve vápencích u Pankráce na Ještědu nalezeny byly stopy zkamenělin,

podle kterých vápencům a některým břidlicím tamějším přiřknuto silurské stáří.

Podle severního úbočí Železných Hor vystupují mnohem mocnější vrstvy a sice břidlic, křemencův a vápencův, které velice připomínají obdobné vrstvy silurské. Vápence ovšem podobají se také velmi devonským vrstvám vápenným ve Slezsku. Křemence obsahují někdy nezřetelné rourky Scolithu (červa) a vápence, zvláště ve starých Podolských a Prachovických lomech, poznatelné ale neurčitelné zbytky lilijic, mušlí, hlavonožců a p Podle toho mohly by vrstvy ty odpovídati středočeským pásmům silurským d2 a e2. [1])

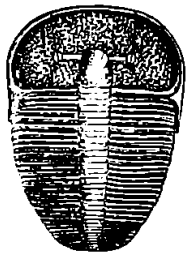

Obr. 11.
Arethusina Koninckí.

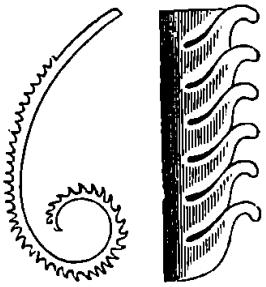

Obr. 10.
Monograptus priodon.

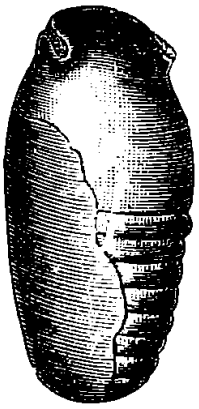

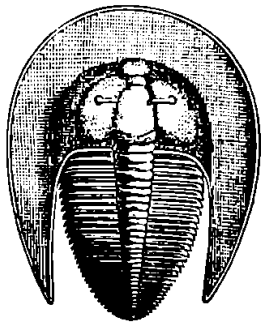

Obr. 17. Harpes ungula.

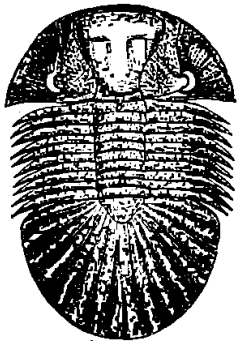

Obr. 20. Bronteus umbellifer.

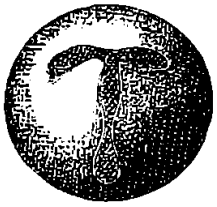

Obr. 13.
Gomphoceras cylindricum, v pohl. se strany a s hora.

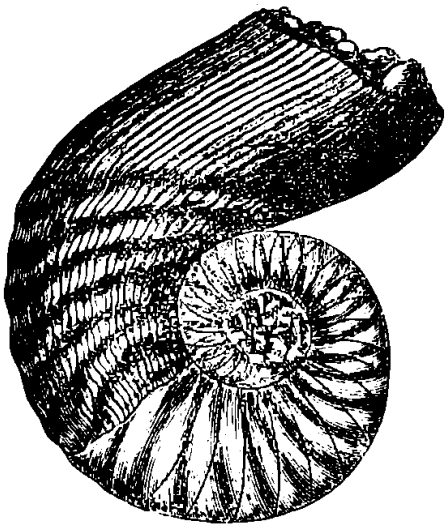

Obr. 14. Trochoceras Sandbergeri.

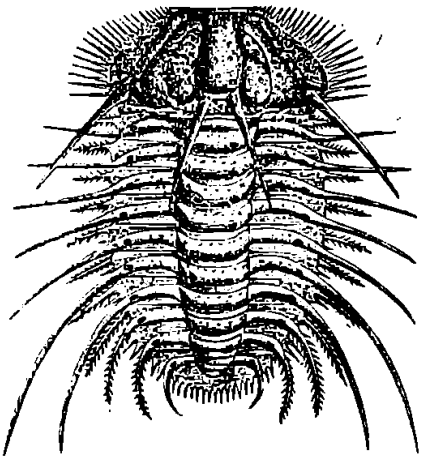

Obr. 15. Acidaspis mira.

[1]) Až potud otištěn rukopis v původním znění. Stati následující byly zkráceny.

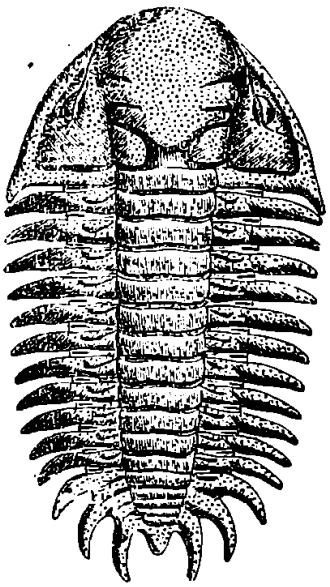

Obr. 16.
Cheirurus
insignis.

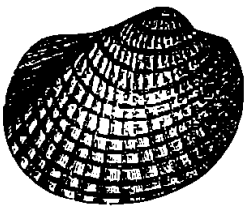

Obr. 19.
Cardiola interrupta.

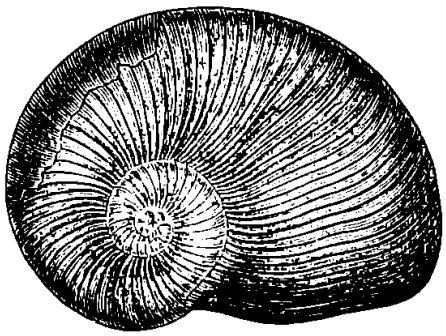

Obr. 18. Nautilus bohemicus.

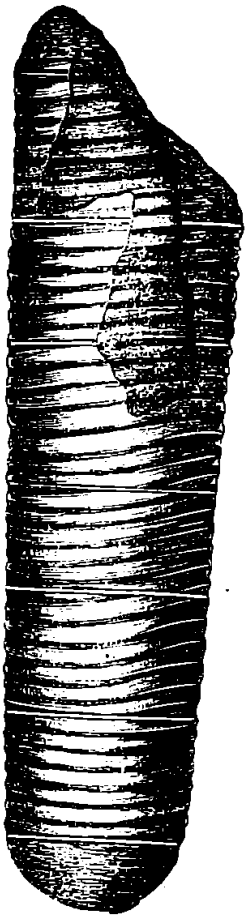

Obr. 12. Orthoceras annulare.

3. Útvar devonský.

Útvar tento, jenž na Moravě v oboru hor Jesenických až ku Olomouci valně jest rozšířen, u nás v Čechách není dosud všeobecně uznán. Přes to já tuto mezi útvary u nás zastoupenými jej vytýkám. I nechci opomenouti výslovně podotknouti, že takto určitě a bez pečlivého zachování si nějakého východu, kterým v nejhorším případě bylo by možno couvnouti, já poprve a snad jediný Barrandeovy stupně Ff2, G a H za Devon uznávám, což poněkud odůvodniti pokládám za nutno.

Před několika léty bylo k tomu poukázáno, že nejvyšší tři stupně Barrandeovy mají ráz devonský a dle toho zařaděny Beyrichem a Kayserem do t. zv. Hercynu, totiž přechodního útvaru mezi Silurem a Devonem. Kayser jmenovité náhled svůj podepřel palaeontologickými důvody, proti kterým Barrande zcela rozhodně vystoupil a snažil se (čátečně s Novákem) dokázati, že z domnělých 54 druhů zvířecích, společných prý Devonu a našim stupňům F, G a H, skutečně společných jest pouze 10. Kayser přes to setrval na tvrzení svém a uveřejnil v celé otázce hercynské ještě několik prací, z nichž vyplývá v podstatě toto:

Od pásma Ff2 počínajíc výše nahoru neobjevují se už žádní graptoliti, kteří svrchní Silur charakterisují. Za to dostavuje se hojně tvarů typicky-devonských, na př. z korálů Calceola; z li-

lijic (Blastoidea) t. zv. poupěnec, Pentremites; z korýšů celá skupina trilobitů Dalmanites Hausmanni Bronan. (obr. 21.) a druhy rodu Bronteus s ozubenou částí ocasní, jako na př. Bronteus thysanopeltis, Bront. Clementinus Bar. a j.; z ramenonožců Stringocephalus; z hlavonožců Goniatites (obr. 22.) a Gyroceras; a konečně z ryb, kterých v silurských vrstvách našich vůbec není, rody: Coccosteus a Asterolepis. Pásma Barrandeova od f2 nahoru nemají v Siluru jiných zemí obdoby žádné, snášejí se však dosti dobře s devonskými vrstvami zemí sousedních.

Když toto vše a mnohé jiné při studii dotyčných prací, hlavně Kayserových, zevrubně jsem uvážil a si rozmyslil, že dalšími výzkumy palaeontologickými váha důvodů Kayserových může býti snadno ještě zvýšena, nemohl jsem jinak, než-li přistoupiti k názoru, že vrstvy středočeské pánve od f2 nahoru jsou Devon, ovšem se zvířenou rázu celkem ještě silurského. V tomto posledním vidím jen slabou námitku protivníků názoru mnou akceptovaného, protože útvary vůbec a zvláště v omezené pánvi naší nemohou býti proti sobě ukončeny jako když uřízne.

Co jednotlivých pásem našeho Devonu českého se dotýče, tedy probéřu je jako silurské podle označení Barrandeova, aby rozdělení učence toho bylo podáno úplně.

Ff2. — Pásmo toto, zvláště dobře vyvinuté u Koněprus a tudy Koněpruským přizvané, sestává z vápenců dosti zřetelně vrstevnatých, hrubě a jemně krystallinických, až i skoro celistvých, z nejmenšího dílu šedých a bílých, obyčejně začervenalých až rudých. Červené odrůdy zpracují se v okolí Prahy pilně na práce kamenické a jsou vůbec známy co Slivenecký mramor. Také obrubní desky a světlé kousky v mosaikové dlažbě pražských chodníků jsou vápenec f2

Co rozšíření vrstev těchto se dotýče, tedy přikládají se na jižním i severním křídle ellipsy všudež k pásmu f1 a e2, tak že místy, která výše při rozloze pásem těch byla udána, naznačen také rozsah pásma f2. Vystupuje na pravém břehu Vltavy u Dvorce a Bráníka, na levém u Chuchle, Lochkova, Kosoře, Třebotova, Budňan, Tobolky, Tetína, Hostínu, Vys. Újezda, v Dalejích a táhne se zpět přes Zlíchov k Vltavě. Od souvislé ellipsy té jest pruhem e1 u Bitova oddělen lán f2 u Koněprus až k Suchomastům.

Palaeontologický ráz vrstev těch jest význačný prvními dvěmi rybami českými: Ctenacanthus bohemicus Barr. od Měňan a Coccosteus primus Barr. od Koněprus. Hojní jsou trilobiti, z nichž nejhlavnější jsou Bronteus palifer Barr. (obr. 23.), Harpes venulosus a reticulatus Barr., Lichas Haueri Barr., Phacops fecundus Barr. a Proetus bohemicus Barr. K nim druží se skořepatí ráčci, hlavonožci, břichonožci, ploutvonožci a jmenovitě ramenonožci jako Rhynchonella princeps (obr. 24) a jiné druhy téhož rodu, pak rody Spirifer, Strophomena, Orthis, Atrypa atd.

Stupeň G. byl Barrandem rozvržen na tři pásma, z nichž první, g1, a poslední, g3, obsahují vápence, druhé pak, g2, břidlice, které v mocnosti nepříliš značné mezi vápence jsou vloženy.

Gg1. — Pásmo toto skládá se z vápenců zřejmě vrstevnatých, hutných, šedých, peckovitých a hrbolatých, které chovají jisté množství křemičitanů hlinitých a tudy výborně ku přípravě hydraulického vápna a cementu se hodí. Některé vrstvy sestávají vlastně ze samých rozličně velikých hroud, ve které někdy zvětráním se rozsypou. Tu onde vloženy jsou do vápenců vrstvičky rohovce, častěji pak černé hlinité břidlice, které nepochybně povstaly nahromaděním hlinitého materialu, jenž ve složení vápenců beztoho vždy větší nebo menší účastenství má [2]). Pukliny bývají vyplněny čistým, pěkně krystallovaným kalcitem. Dobře vyvinuto jest pásmo to u Bráníka, pročež také Bránickým slove.

Na pravém břehu Vltavy objevuje se g1 u Dvorce a Bráníka, na levém pak přikládá se v mocnosti až 150 m. všude k f2, i bylo by místa při rozšíření pásma toho jmenovaná ještě jednou opakovati. Však mezi Srbskem, Kodou a Tetínem, pak od Hostínu na Bubovice, Kozolupy, Trněnský Újezd, Choteč a Lochkov vystupuje g1 mocně bez průvodu f2.

V palaeontologickém ohledě vykazuje pásmo to už 4 ryby, mnoho trilobitů, z nichž zvláště význačni jsou Dalmanites Hausmanni Brongn. (Obr. 21.), Cheirurus Sternbergi Barr, Phacops cephalotes Barr. (Obr. 25.), Phac. Bronni, fecundus, Sternbergi Barr. a j.; pak ploutvonožci, hlavonožci, břichonožci, ramenonožci a mušle.

Gg2. — Pásmo to sestavá z hlinitých břidlic, zelenavých, červenavých, hnědých až černých, které na přechodu z G1 obsahují v sobě vápenné koule podobné jako jsou v břidlicích e1 na přechodu do e2. Temné břidlice tohoho pásma zvláště v některých polohách chovají hojně drobných ploutvonožců, Tentaculitů, od čehož břidlice také tentakulitovými slují, a protože nejlépe vyvinuty jsou v Dalejích, dostaly též jméno vrstev Dalejských.

Pásmo g2 není nikde přes 100 m. mocno a vkládá se celkem mezi g1 a g3. Vystupuje jen na levém břehu Vltavy, a sice jest zakončení ellipsy jeho nad Hlubočepy. Odtud táhne se pásmo po jižním křídle k Chotči, Trněnému Újezdu a Hostínu, v jižnějším pásu pak od Kosoře a Třebotova na Mořiny, Srbsko a Kodu; na severním křídle pak od Hostínu přes Vysoký Újezd a Daleje zpět k Hlubočepům a Zlíchovu.

Ze zkamenělin, jak zmíněno, jsou pro pásmo to hlavně význačni Tentaculiti, jmenovitě Tentaculites elegans Barr. (Obr. 26.) a Styliola clavulus Barr.; z trilobitů Proetus superstes Barr.

Gg3. — Vápence pásma tohoto, které u Hlubočep dobře jsouc vyvinuto, pásmo Hlubočepské sluje, podobají se velmi vápencům Bránickým, jen že snad jsou poněkud světlejší a méně hroudovité. Na přechodu z g2 bývají obyčejně rudě zabarvené, ve

[2]) O hlinitých vložkách těch ve vápencích Gg1 přednášel jsem dne 2. července t. r. v učené společnosti, i dovodil jsem, že nemohly povstati ani tlakem z původních vrstev vápenných, ani že nejsou počátek výše následujících břidlic g2. Vytknul jsem také zajímavé faktum, že všechny skoro vápence hornosilurské a devonské vznikly u nás činností mikroskopických ústrojenců, o čem hodlám pojednati v obšírnějším spise zevrubně.

visutém pak stávají se hlinitými a přecházejí celkem ponenáhlu do břidlicových vrstev stupně následujícího. Vápenců G3 upotřebuje se jako Bránických.

Pásmo jich táhne se od Hlubočep na jižním křídle k Třebotovu, Mořině a Kodě, v severnějším pruhu pak od Radotínského potoka přes Choteč, Kuchaře a Kozolupy k Hostínu a v pravém severním křídle od Hostínu k Vysokému Újezdu a po té přes Daleje zpět k Hlubočepům. Nejmocnější jest pásmo g3 u Újezdu a Mořiny, však sotva přes 100 m.

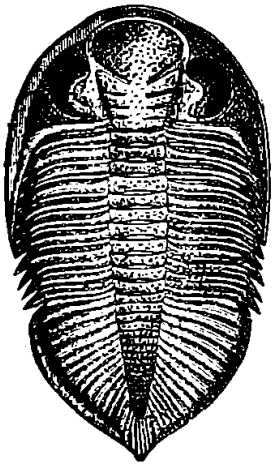

Obr. 21. Dalmanites Hausmanni.

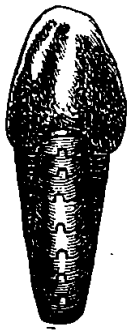

Obr. 22. Goniatites fecundus s předu.

Obr. 26. Tentacul. elegans.

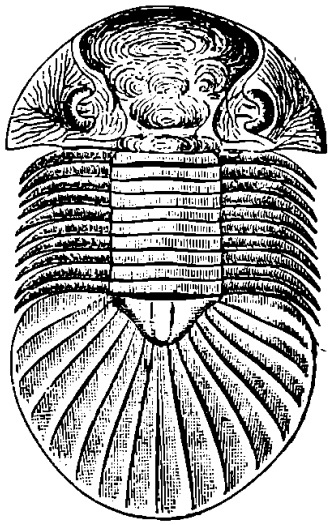

Obr. 23. Bronteus palifer.

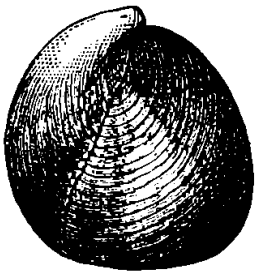

Obr. 24. Rhynchon. princeps.

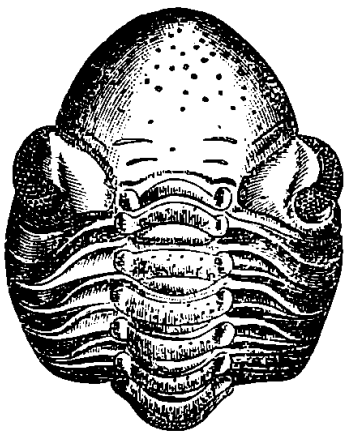

Obr. 25. Stočený Phacops cephalotes s hora;

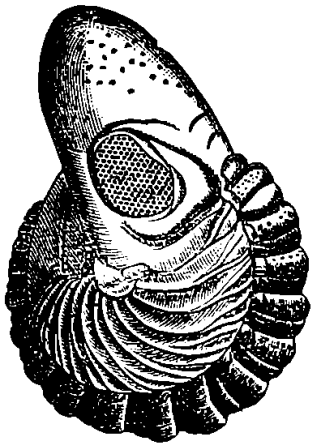

týž se strany.

Zkaměněliny jsou celkem tytéž jako v pásmu Bránickém. Nejvíce vynikají hlavonožci, hlavně rod Orthoceras a Goniatites, hlavně Goniat. fecundus Barr. (Obr. 22.).

Stupeň H. — Nad vápencovým stupněm G následuje jakožto závěr českého Devonu břidličný stupeň H, jejž Barrande rozdělil ve tři pásma, která podle význačných nalezišť přizvána jsou následovně: h1 č. pásmo Srbské, h2 č. pásmo Holínské a h3 č. pásmo Hostínské. Všechna tři sestávají z hlinitých břidlic; h1 chová poslední otisky zvířecí, h2 vyznačeno jest křemi-

tými proplásty, jež břidlicím udělují značné podobnosti s vrstvami Zahořanskými a h3 chová břidlice tenkolupenné bez zkamenělin. Význaky ty však nejsou vždy nápadné tak, aby podané rozčlenění bylo úplně odůvodněno.

Celý stupeň dosahuje mocnosti až 250 m. a rozkládá se po vápenných vrstvách G hlavně ve dvou mocných pruzích, z nichž jižnější nejzřetelněji vystupuje mezi Třebotovem a Srbskem, severní pak mezi Hostínem a Lužcemi. Pokračování jeho táhne se podle Dalejí od Holínu na Hlubočepy; ve středu pánve pak jsou kusy u Chýnice a Kuchař. Celá rozloha činí dojem původně souvislého pokrovu z valné části odplaveného.

Palaeontologický ráz, pokud zvířeny se dotýče, jest celkem totožný s g2; zajímavé však jest hojné objevení se flory z části asi pozemní, většinou však z mořských chaluh sestávající.

4. Útvar kamenouhelný.

Třetí tento útvar prvohor, který se svém celkovitém složení sestává z vápenců mořského původu, z břidlic (t. zv. Kulm) a z usazenin sladkovodních, zastoupen jest v Čechách pouze tímto stupněm nejvyšším, jenž předůležit jest proto, že obsahuje hojně loží „černého démantu", od něhož útvar jméno své odvodil.

V Čechách tvoří útvar kamenouhelný řadu pánví nejrozložitějších ve středních Čechách podle severní hranice Siluru. Jedna malinká jest v Rudohoří u Brandova, druhá, do Kladska se rozšiřující, v Podkrkonoší u Šaclíře. Všude skládá se útvar ze slepenců s kaolinickým vazivem, pískovcův a lupků, do kterýchž vrstev vloženy jsou sloje černého uhlí. Původně souvisely zajisté zvláště středočeské pánve spolu dokonale tak, že na souhrn jich nutno pohlížeti jako na celek jednotný, pozdějšími přetvary a odplavením na jednotlivé kusy rozložený, i možno si vznik útvaru představiti tak, že v době, kdy prahorní části naší vlasti a krajiště silurské, snad až na poslední zbytky vysýchajícího moře devonského, ocitly se na suchu, na severozápadním pomezí jihočeské celiny a na souši Rudohorské a Krkonošské usazovaly se činností řek vrstvy, na nichž občas mohla se vyvíjeti bujná vegetace, jež poskytla material ke vzniku flecí kamenného uhlí.

Ve výpisu karbonických pánví našich omezíme se na to nejdůležitější a počneme útvarem ve středních Čechách [3]).

Ve směru od severovýchodu k jihozápadu jest tu sled pánví kamenouhelných následující:

1. Pánev Kladno-Rakovnická rozprostírající se od Kralup na Vltavě přes Kladno a Rakovník až k Oračovu, jsouc podložena ponejvíc azoickými břidlicemi a na západě částečně žulou. K jihu vybočují některé výběžky, k severu nelze rozsahu jejího přesně vytknouti, protože na ní uloženy jsou vrstvy mladší. — 2. Pánev u Malých Přílep. — 3. Pánev Lisecká, táhnoucí se od Liseckého hřebene křemencového směrem k severu na

[3]) Hlavní pramen: Kamenouhelný útvar ve středních Čechách od Karla Feistmantela. — Německý original vyšel 1883; mnou pořízený český překlad letos v „Archivu pro přírod. výzkum Čech."

Hyskov, jsouc Berounkou proražena. — 4. Pánev na Štílci u Žebráka. — 5. Pánev Holoubkovská. — 6. Pánev Radnická sestávající z několika kusů, které rozkládají se kolem Radnic, Vranovic, Svinné atd. — 7. Pánev Letkovská mezi Mirošovem a Plzní. — 8. Pánev Mirošovská jižně od Radnic. — 9. Pánev Manetínská a Nečtínská, jižně od hory Vladaře s osamoceným ložiskem u Štědrého. — 10. Pánev Plzeňská rozkládající se od Plas na Plzeň, Kázňov, Třemošnou, Litice, Mantov, Nýřany a Všeruby. — 11. Pánev Merklínská čili Vituna mezi Staňkovem a Merklínem. — 12. Pánev Vranovská poblíže Stříbra.

Ve všech pánvích těch nevyskytuje se však uhlí kamenné v tomtéž obzoru, aniž všechny vrstvy jsou si obdobné. V podstatě rozeznati lze v oboru celého útvaru tři pásma slojová, totiž pásmo ležaté čili vrstvy Radnické, pásmo střední čili vrstvy Nýřanské a pásmo visuté čili vrstvy Kounovské.

Každé z těchto tří pásem má svůj zvláštní ráz a vývoj. Pásmo ležaté počíná na spodině útvaru pískovci nebo slepenci, řídčeji hlinitými vrstvami, které bezprostředně na prahorních břidlicích spočívají. Do vrstev těch vloženy jsou dvě dobře rozlišitelné sloje uhelné; každé z obou pásem vyšších má jen po jedné fleci uhelné. Sloje tyto jsou ve stratigrafické příčině především vodivé, jelikož liší se i mezi sebou, i ve příčině svých vrstev průvodních. A protože rozdíl ten sprovází každou flec v celém jejím rozsahu a udílí jí tím vlastně samostatnou povahu, dle níž všudež poznána býti může, tedy jsou sloje uhelné nejlepším dělidlem útvaru. Obě nejspodnější sloje, čili pásmo Radnické a sloj střední čili Nýřanská, jsou stáří kamenouhelného a bude tedy v této stati o nich blíže jednáno. Pásmo Kounovské jest stáří permského, musilo však tuto býti uvedeno, protože také lože kamenného uhlí obsahuje.

Známky pro jednotlivé sloje uhelné význačné jsou následující: Spodní sloj Radnická není proplásty pravidelně proložena a bezprostředně na ní spočívá vrstva pískovců, nad tím pak hutné vrstvy lupků, které na brousky upotřebiti se dají a tudy „brousky“ se zovou. Svrchní uhelná sloj Radnická jest vyznačena přítomností stálých proplástů, které chovají nejčastěji záhadnou zkamenělinu Bacillarites problematicus K. Fst., jež za drkalku se pokládá a na spodu, v podlahových vrstvách, také Stigmarie. Uhlí ve všech lavicích jest stejné. Nýřanská čili střední sloj uhelná má ve spodnějších lavicích uhlí jiné než v hořejších a na samé spodině vyskytují se v ní deskovitě lámavé lupky hořlavé, místy s ostatky obratlovců, jakož i uhlí svíčkové.

Všech 12 výše uvedených pánví, které sloje kamenouhelné kryjí, nevykazuje vrstev příslušných ke všem třem pásmům slojovým. Na př. pánev Manetínská obsahuje pouze vrstvy pásma visutého, z ostatních pak všechny kromě pánve Kladno-Rakovnické a Plzeňské omezují se na vrstvy pásma Radnického. V těchto obou pánvích objevují se mimo ně také vrstvy pásem vyšších. Rozumí se však, že ani ležaté pásmo, vyskytující se ve všech pánvích, není vyvinuto všude stejně dobře a jmenovitě počet a ráz lavic uhelných jest měnivý. Nejdůležitější ze všech pánví těch jest Radnická, kde spodní flec uhelná bývá nepravidelně plástvitými vrstvami písčitými

proložena a poskytuje tedy uhlí jen horší kvality. Svrchní sloj však sestává z tří lavic uhlí, totiž spodní lavice podlahové čili zoulu 1 až 2 m. mocné; střední lavice asi 5 m. mocné, která proložena jest vrstvami planými, z nichž dolejší říkají šramovka čili velká opuka a hořejší flícka čili malá opuka; a konečně ze svrchní lavice stropové, přibližně 2 m. mocné, podložené lupkovitou vrstvou, kterou na některých místech jmenují kámen stropový, — a poskytuje hojnost uhlí cenného. — Ostatní jihovýchodní části útvaru od pánve u Malých Přílep počínajíc až po Merklínskou a u Vranova, nemají valného významu. Všechny jsou vyplněny pouze usazeninami, které odpovídají hlubším skupinám Radnických vrstev a jsou pánve u Přílep, na Stilci a u Letkova na straně jedné vyvinuty způsobem podobným, jako na druhé straně pánve Mirošovská, Lísecká a snad Holoubkovská.

Složitější a zajímavější poměry ve příčině uložení ležatého pásma flecového vykazují pánve Kladno-Rakovnická a Plzeňská. V pánvi prvnější jsou kolem Kladna všudež vyvinuty obě flece Radnické a rozlišují se tam co flec hlavní a flec spodová; sloje jsou neobyčejně mocny a zachovávají ve směru sklonu k severu na značnou dálku ráz svůj nezměněný, pročež také dobývání uhlí tuto v největším rozsahu se děje. U Rakovníka už projevují sloje uhelné ve vývoji patrnou nestálost a jsou častěji přerušeny hřbety břidličnými. — V Plzeňské pánvi jsou v severozápadní části vyvinuty rovněž obě flece Radnické, svrchní však toliko svou spodní lavicí; na jihozápadě jsou zastoupeny také obě flece, ale svrchní toliko nejvyššími lavicemi. Všude, ve všech pánvích, vymizejí sloje uhelné ve směru zapadání vrstev, jsouce vyvinuty jen jednostranně.

Střední pásmo slojové čili vrstvy Nýřanské, které dlouho co samostatný obzor uznávány nebyly, blíží se zvířenou svou už velice k nejsvrchnějšímu pásmu (Kounovskému), jež k Permu se čítá. Ve vývoji svém omezeno jest pouze na pánev Kladno-Rakovnickou a Plzeňskou. Nad Radnickým pásmem uloženo jest tak, že k severu ustupuje asi jako schod na schodě. Rozsah a výtěžek uhlí z tohoto pásma v žádné z obou pánví, kde zastoupeno jest, není příliš značný.

Pánev Brandovská na severním svahu Krušných Hor spočívá na rulovém podkladě. Uhlonosné spodní pásmo její odpovídá svrchní slojové skupině Radnické. Nejhořejší, na den vystupující vrstvy jsou stáří permského.

Pánev Šaclířsko-Waldenburská na patě Krkonoš počíná u Štěpánic poblíž Jilemnice a táhne se v oblouku přes Svatoňovice a Šaclíř k Waldenburku v pruském Slezsku. I v této pánvi rozlišují se dva obzory: hlubší, obsahující hlavní sloje uhelné, jemuž přikládá se stáří karbonické, a svrchní, stáří permského. Skupina karbonická zase rozděluje se ve dvě hlavní pásma, z nichž hlubší či „stojaté“ vyznačuje se příkřeji zapadajícími vrstvami, kdežto svrchní má vrstvy mělce skloněné. Výtěžek černého uhlí jest tu dosti značný.

Co týče se palaeontologického rázu kamenouhelného útvaru, jenž v pánvích právě vytknutých v Čechách jest zastoupen, tož jest podmínén tou okolností, že máme u nás toliko sladkovodní oddělení karbonu vyvinuto. Velmi hojné jsou otisky rostlin nižších tříd, hlavně kapradí, plavuní, přesliček a nahosemen-

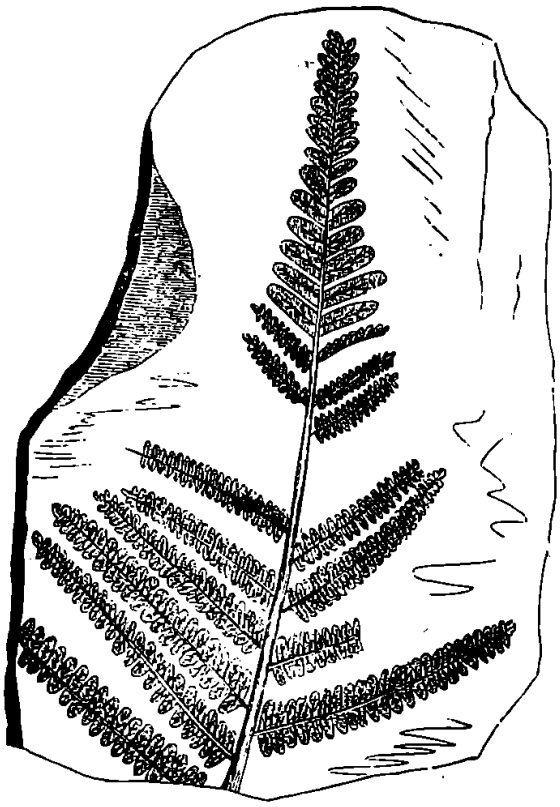

Obr. 28. Cyatheites arborescens.

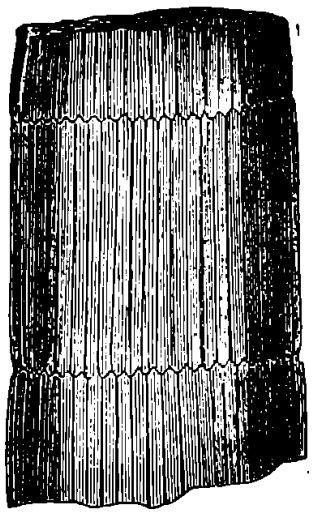

Obr. 27.
Calamites cannaeformis.

Obr. 30.
Branchiosaurus salamandroides.

Obr. 29. Cyclopthalus senior.

ných, z nichž tyto poslední, zastoupené Cykasy a sosnovitými, jsou podřaděné. Ze zbytků přeslic vynikají kmeny článkované a podélně rýhované zv. Calamity, na př. Calamites cannaeformis Schloth. (Obr. 27.), Calamites Suckovi Brgt. a jiné. K nim druží se kmeny plavunní, snadno poznatelné dle štítkovitých stop po opadaných listech. Hlavní řády jejich jsou Lepidodondron (na př. Lep. aculeatum Stbg., Led. dichotomum Stbg., Lep. (Sagenaria) elegans L. et H. atd.) a Sigillaria (na př. Sig. intermedia Bgt., Sig. microstigma Bgt., Sig. alternans L. et H. a m. j.) I přeslice i plavuně byly stromovité. První měly větve přeslenovitě kolem kmenu rozložené a větve samy zase byly kolínkovité s lístky přeslenovitými. Některé z nich jsou známy (Asterophyllites, Annularia, Sphenophyllum). Význakem stromovitých, značně vysokých plavuní bylo vidličnaté rozdělení větví s chomáči tenkých dlouhých listů. — Nejčetnější jsou zbytky kapradí, a sice jak kmenů (Megaphytum, Caulopteris, Psaronius), tak jmenovitě vějířů listových, z nichž nejvýznačnější jsou rody Alethopteris, Cyatheites (Cyatheites arboresceus Göpp. Obr. 28.), Sphenopteris, Odontopteris, Neuropteris, Cyclopteris a m. j. Z nahosemenných rostlin objevují se větve listnaté rodu Noeggerathia, palmovitý Cordaites a některé kmeny.

V bařinatých houštinách a lesích z jednotvárné, ale zajisté nevšedně bujné květeny této složených obývali rozliční živočichové, z nichž vynikají jmenovitě plazi a členovci. K nim druží se ryby, korýši a měkkýši. Z členovců k nejstarším patří hmyzi, hlavně švábi a pavouci, pak štíři a pološtíři. Velezajímavý jest štír Cyclopthalmus senior Corda (Obr. 29.), nalezený u Chomle od hraběte Šternberka, později také u Kralup a Nýřan. Z korýšů vynikají drobní ráčci: Gampsonychus; z měkkýšů známe pouze jedinou Anthracosia sp. od Klobúk; ryby zastoupeny jsou 7 druhy v Nýřanském pásmě flecovém: Xenacanthus Decheni Beyr., Orthocanthus bohemicus Frič, Acanthodes pygmaeus Frič, Palaeoniscus a j. Zvláště zajímaví jsou plazi, na př. Labyrinthodon Schwarzenbergii Frič, Melosaurus bohemicus Frič, Branchiosaurus salamandroides Frič. (Obr. 30), Adenoderma gracile Frič a m. j.

5. Útvar permský.

Nad útvarem kamenouhelným rozkládá se poslední formace prvohor: Perm, jehož u nás v Čechách vyvinut jest pouze sladkovodní oddíl spodní, charakterisovaný po většině červenými, krevelovitými pískovci a lupky, pročež Němci vhodným jménem „Rothliegendes“ jej označují. Tam, kde pohromadě s útvarem kamenouhelným se vyskytuje, jako v pánvích středočeských, jeví všude těsnou s ním souvislost, tak že jest i nesnadno od něho jej odloučiti, tím více, any také permské vrstvy sloje kamenného uhlí obsahují.

Největší prostranství permské máme v Čechách na úpatí Krkonoš, kde druhdy patrně bývalo ohromné jezero co hlavní shromáždiště sladkých vod, stékajících s ostrovů nynějších hor Krkonošských, Kladských a prahorní celiny středočeské. Vůbec nasvědčuje tomu rozloha všech útvarů v Čechách, že pradávný spád vod za-

choval celkem směr od jihu k severu, nebo asi od Šumavy ke Krkonošům.

Ve středočeských pánvích kamenouhelných zastoupen jest Perm pouze v obou objemnějších pánvích: Kladno-Rakovnické a Plzeňské. pak v oboru kolem Manetína, tedy hlavně v severním obvodu útvaru uhelného, jejž kryje tolikéž v uložení schodovitě k severu ustupujícím. Jest to, jak zmíněno, třetí a nejvyšší t. zv. Kounovské pásmo flecové, které obsahuje všude jen jednu sloj uhelnou, kteráž od sloje středního č. Nýřanského pásma vždy mocnou řadou vrstev planých jest odloučena. Sloj není nikde ani metr silná a bývá pravidlem vrstvou žlutavých lupků na dví rozpoltěna; uhlí pak obyčejně sprovázejí pecky i celé polohy pyritu. Bezprostřední visuté sloje Kounovské tvoří lupky hlinité nebo písčité, šedé, do kterých hned nad slojí vkládá se tmavá až černá, tenkolupenitá vrstva břidličná, v níž ponejvíc nacházívají se ostatky ústrojné, hlavně obratlovců. Vrstva ta bývá velmi živičnatá a dochází co „švarta" dosti rozsáhlého upotřebení, jmenovitě na výrobu svítiplynu. Vyšší vrstvy visutého skládají se z pískovcův a lupků na spodu jasných, na povrchu však červených, kteroužto barvu mají také půdy rozrušením jich povstalé a tudy snadno jako permské poznatelné.

V oboru Kladenském jest Perm velice rozháraný, od jižní čáry od Velvar přes Slatiny a Koleč k severu pouze v údolních pásech, na př. od Kroučové přes Srbec a Kvilice, od Hvězdy přes Studňoves a Slané, od Klubúk přes Zlonice a Budenice, od Peruce ke Stradonicím a od Džbánu přes Solopysky až k Ohárce vybíhající. Jeť tu kryt z valné části vrstvami útvaru křídového. — V oboru Rakovnickém však jest Perm pokrývky křídové prost a jeví se tedy v souvislé rozloze od Rakovníka, Kněževsi a Kounové přes Voráčov, Černice, Vroutek, Krýry, Jesenice až poblíž Plas. Sloj uhlí kamenného do vrstev visutého pásma toho vložená nemá však v žádném z obou oborů rozsah takový, jako vrstvy ostatní, nýbrž ustupuje i na jihu a hlavně na severu od pomezních bodův uvedených dosti značně.

Plzeňská pánev tolikéž na povrchu kryta jest po většině vrstvami permskými; jen že tu poměry uložení docela jednoduchy býti se nezdají. Celkem však možno přijati za pravdu, že kamenouhelný útvar objevuje se v pánvi té pouze na východním okraji severní části v dosti úzkém pruhu, kdežto všecek ostatní povrch pánve zaujat jest pískovci permskými, jež na západním kraji leží bezprostředně na prahorních břidlicích. Vrstvy tu zapadají celkem k západu.

Pánev Manetínská konečně jest pouhým pokračováním Plzeňské, s níž druhdy nejspíše souvisela. Povrchové vrstvy, totiž lupky a pískovce, jsou sice jen v západní části červeně zabarveny, kdežto na kraji východním a jižním hojněji objevují se horniny žlutavé nebo šedé, často hrubě slepencové. Z poměrův uložení vyplývá však, že celý útvar okolí Manetínského jest permský a totéž platí o malé pánvi západněji u Štědré ležící. Sloj uhelná objevena jen v pánvi Manetínské, kde jest nejvýš 1 m. mocná. Zapadá i s vrstvami průvodnými k západu.

Malá Krušnohorská pánev Brandovská, jak zmíněno, na povrchu také jest kryta vrstvami permskými.

Kromě těchto částí máme ve středních Čechách ještě několik kusův útvaru permského, které však, pokud známo, slojí kamenouhelných vůbec neobsahují. Rozkládají se v čáře asi od Budějovic na Český Brod. Nejjižnější takový ostrov permský jest u Oselna a Libnič nedaleko Budějovic (sev.); severněji jest pánvička u Chýnova; dále u Nesperské Lhoty nedaleko Vlašími; ještě severněji u Divišova a konečně nejseverněji veliká pánev částečně křidovým útvarem krytá, která rozkládá se od Stříbrné Skalice na Sázavě až přes Český Brod ku Poříčanům. Všechny pánve tyto zdají se býti posledními zbytky nějakého proudu vodního, jenž v době permské s výšin Šumavských valil se do nížin severo-českých. Drobné pánvičky uvedené i některé zcela zrušené, ze kterých zbyly jen vyplavené zkamenělíny (kmeny), jsou nejspíš tůně, kde splavený material mocněji mohl se hromaditi a pánev Českobrodská představuje asi jezero, do něhož řeka ona vody své vylévala. Usazeniny všech pánví, jakož i otisky ústrojné v nich uzavřené jsou vskutku shodné. Vrstvy spodní jsou pískovce světlé, u Kostelce malachitem a azuritem prostoupené, pak následují lupky šedé a červené pískovce.

Mnohem významnější i dokonaleji vyvinut jest permský útvar na úpatí Krkonoš, jenž v souvislém prostranství rozkládá se mezi Šaclíři, Semily, Rovenskem a Náchodem. Podložen jest tu v podstatě bezprostředně prahorami, sám pak z části kryt jest útvary mladšími a proražen hojnými spoustami melafýru a porfýru. Jmenovitě melafýr, čediči dosti podobný, vystupuje v četných homolích, jež krajině dodávají vzhledu hornaté končiny, mnohými dolinami a údolími proražené. Všecek útvar na úpatí Krkonoš rozdělen byl na tři stupně: 1. Stupeň Semilský, nejspodnější, na prahorách spočívající, skládá se ze slepenců a hrubých červených pískovců živcovitých, ve kterých objevují se pruhy tmavých lupků hořlavých s dosti hojnými zkamenělinami, jmenovitě skelnošupenatých ryb. — 2. Stupeň Broumovský, mnohem mocnější předešlého, skládá se z červených jemnějších pískovců a jílovitých lupků, buď také červených, buď světlých. Dosti často vloženy jsou do pískovců stupně toho vrstvy vápence, kteréž, jakož i tu onde vyskytující se slabé vrstvičky uhelné a průvodní slínovité lupky, bývají nalezištěm pěkných zkamenělin. Jmenovitě hojné jsou otisky bylin u Broumova, Ruppersdorfu, Semil, Nedvězí, Hořenska a j. — 3. Stupeň Kalenský, pojmenovaný dle vsi Kalné u Vrchlabí, rozkládá se v mocnosti málo značné nejvýše, sestávaje z hlinitých lupků a tmavošedých břidlic často malachitem a azuritem prostoupených a nezřídka celými vrstvami pískovce a lupků hořlavých proložených. Také tyto vrstvy chovají mnoho zbytků ústrojných. Památny jsou zvláště zkřemenělé oddenky Psaronií, které jmenovitě kolem Paky jsou hojny. U Pecky vyskytují se v pískovcích kmeny Arancaritů; i domnívají se, že pískovce tyto zastupují už svrchní Perm, jsouce obdobou německého Zechsteinu.

Konečně ještě jest zmíniti se o úzkém pruhu permském, jenž táhne se asi od Potštýnu a Žampachu v Čechách až k Moravskému Krumlovu, maje šířky nejvýš 3—4 kilom. Zdá se, že v pruhu tom,

jenž snad vyznačuje tok nekdější mocné řeky permské, zastoupen jest ze tří stupňů Podkrkonošských toliko nejspodnější, Semilský.

Co palaeontologického rázu Permu našeho se dotýče, tedy jsa všecek sladkovodní, valně upomíná na ráz svrchního útvaru kamenouhelného, od něhož beztoho přesně oddělen není. Rostliny na př. jsou z části totožné s Karbonem. Jsouť zastoupeny na př. rody Calamites, Asterophyllites, Sphenopteris, Neuropteris, Odontopteris, Cyatheites a m. j. Význačně permské jsou oddenky a kmeny kapradí Calamodendron, Psaronius, Tubicaulis. Ze sosnovitých vynikají větvičky Walchie, hlavně druhu Walchia piniformis Sternb. (Obr. 31.) a kmeny Araucarites. — Ze zvířectva jsou v našem Permu sladkovodním hojny ryby skelnošupinaté rodů Palaeoniscus, Acanthodes Amblypterus, Xenacanthus, Ceratodus, jmenovitě Palaeoniscus Rohani Haeckel. (Obr. 32.), Vedle nich objevují se plazi (jmenovitě ohromné šlépěje), měkkýši, korýši i stonožky.

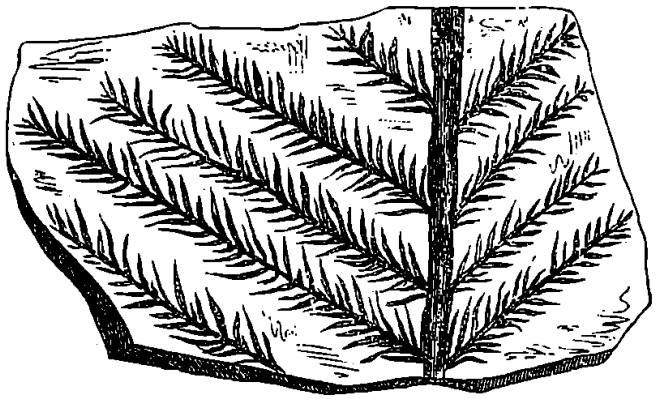

Obr. 31. Walchia piniformis.

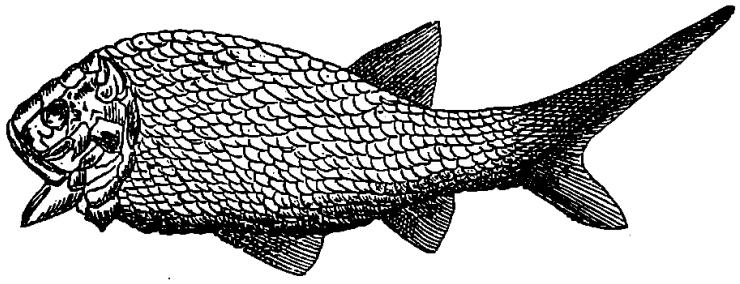

Obr. 32. Palaeoniscus Rohani.

Vedle probraných formací, které tvoří ve smyslu geologickém základ a jádro Čech, jsou ve vlasti naší vyvinuty ještě útvary mladší, totiž z druhohor Jura a křída, kteráž zajímá celou severní třetinu Čech; pak třetihory s loží hnědého uhlí a na samém povrchu starší a mladší náplavy. O těchto útvarech hodlám jindy na tomto místě obšírněji pojednati.

Z Národního divadla.

Veliké události historické nedozírného dosahu kulturního působivě sprácovány dramaticky a takto podány obecenstvu nejširšímu, mají mocný účin nejen okamžitý, pokud divák nazírá, ale zanechávají dojem trvalý, rozšiřují způsobem populárním, příjemným historii, a stávají se názornými celou výpravou scenickou a aparáty strojnickými. V té příčině mají vzhledem k obecenstvu nejširšímu jak praveno, důležitost velikou a u mnohého více způsobí, než čtení vědecké knihy historické svou živostí a názorností.

Objevení Ameriky zůstane vždy v dějinách událostí pomátnou. Zajisté že mnoho lidí neví více, než toliko to, že Kolumbus Ameriku objevil, ale s jakým obtížemi bylo mu zápasiti, co vše bylo mu zakoušeti, o tom mnohý netuší ničeho Z té příčiny schvalujeme úplně vypravení hry „Krištof Kolumbus“ na jeviště Nár. divadla. Ladislav Stroupežnický sepsal Kolumba jako hru výpravnou v deseti působivých obrazech, v nichž postupně líčí se výzkumná cesta Kolumbova na západ se všemi obtížemi před vyplutím i na moři, i po objevení nových zemí. Osobní osudy posledních let života Kolumbova ovšem nejsou tu podány historicky věrně, aby se utkvělý dojem celku nerušil, což není nikterak závadou. Aby získán byl hře živel komický, dává Stroupežnický vystoupiti slovutného potulného rytíře Don Quijote de la Mancha a jeho zbrojnoše, Sancho Panzu; obě figury jsou výborné a působí neodolatelně komicky. Kolumbus karakterisován je velmi dobře, Slukov představuje jej důstojně, ušlechtile, a jest velmi pěkně maskován. Obrazy vesměs malebné a působivé, i menší episodní úložky (král Maurů a jeho matka) efektní a celku odpovídající. —

Tance Indiánů v 7. obraze úplně zdařily se bal. mistru Bergrovi, napodobují trefně skutečné reje rudochů a neurážejí mravní cit ani krasocit, jsou alespoň mnohem aesthetičtější, než-li obyčejné balety v operách. Kapelník Anger složil ku „Kolumbovi“ hudbu, jež celkem dosti se mu podařila. Kolumbus jest výpravná hra, jakýchž bychom si více přáli, místo rozličných: „Excelsiorů“ a „Fliků a Floků“, již právě v památní výroční den prvého vjezdu „Excelsioru“ na naše jeviště uvedeni jsou (dne 1. srpna).

Jest již pravidlem, že občas obmyslí nás obezřetná divadelní správa nějakou nechutnou francouzskou komedii, byť i byla již v divadelním archivu své vlasti dávno zprachnivěla, byť nevynikala ničím, ani dějem, ani mluvou, ani tendencí, ani duchaplnou stavbou.

Učiní se jednoduše ještě více než-li americká reklama a než-li se první zkouška odbude, dovídá se obecenstvo o „zajímavé“, „rozkošné“, „výtečné“ novince, jež se chystá.

Podobnou novinkou, jíž jest již dvacet tři let, obdarovala nás divadelní správa dne 4. srpna „po prvé“; jest to „Vřele milovaný Celimare“ od firmy Labiche a Delacour. Komedie tato nevyniká a nebaví, spíše nudí, unavuje a oškliví. Obyčejný motiv manželské nevěry a podvádění mužů využitkován tu obvyklým francouzským způsobem, jen že místo komiky působí místy dosti trapně. Pavel Celimare, jenž se v prvním aktu žení, nemůže se po celou komedii zbaviti svých dvou přátel Vernouilleta a Bocardona, s jichž ženami za svobodna měl milostné pletky a kteří nyní nejapně před jeho mladou chotí různé nemilé věci z jeho minulosti prozrazují.

Toť vše. Zápletek v pravdě komických chudičká tato komedie nemá, humor jest chvílemi trochu příliš francouzsky pikantní, ač celkem nezávadný, přec ni-

kterak ušlechtilý. Lépe bude, když podobnými nudnými komediemi bude obecenstvo ušetřeno.

Svého času dobře předpověděli jsme, že „Excelsior“ nebude jediným „svého“ druhu; následovala „Gisela“ a nyní činí řechtačka divadelní reklamy veliký hluk s fantastickým baletem „Flik a Flok“, jenž dávno již odstaven na větších divadlech. U nás vypraven s nevelikým hlukem a opakuje se před hledištěm vyprodaným, vždyť veškeré listy naše psaly pravé divy dávno dříve než balet na jeviště se dostal.

„Flik a Flok“ jest dějem velice nudný nesmysl, a divíme se, že básník, jako jest Vrchlický, podobného druhu produkci svého péra a jména propůjčuje. Neviděli jsme hned tak hry, jež by se nám více byla hnusila a protestujeme ještě jedenkráte co nejrozhodněji jménem umění a důstojnosti jeho proti cirkusovým představením v Národním divadle. Vystupují tu žraloci, raci, delfini, velryby, tančí drahokamy, raci, zlaté a stříbrné ryby, mušle, žáby a koně; k tomu mluví se verš doprovázející děj slátaný a nesmyslný. Pak činí se z divadla znenáhla starořímská arena pohanského vkusu a rázu.

Nejsme s to, abychom se upamatovali, kdy vážné drama velikého slohu bylo dáváno v Národním divadle. A jest-liže si obecenstvo zvykne vídati podobná cirkusová představení, pak není věru s podivením, že se vkus jeho docela pokazí a že se mu hned tak dramatická práce veliké vnitřní ceny ale jednoduché výpravy nelíbí. Jako na venku o posvícení neb o pouti stojí před panoramou vyvolávač, který z plných plic křičí a láká do boudy, tak celá řada žurnálů českých vyvolává chválu a slávu chystané novinky, jež by nikdy ani dávati se neměla. Vždyť můžeme bez přehánění skoro říci, že jakmile bratří Bittnerové zasadili některému raku oko, vytáhli ihned všecky pražské časopisy všechny rejstříky nejkřiklavější reklamy.

Ač uznáváme velikou cenu tak zvané mašinerie, dekorací a podobných zařízení, přece nikterak s tím nemůžeme souhlasiti, aby podobné věci docela opanovaly, a aby bratří Bittnerové svými raky, žabami, mušlemi, žraloky a koňmi stali se hrdinami Národního divadla na úkor důstojné dramatické duševní produkce. Co se tanců týče, nikterak nevynikají, a jedinou výhodou všeho jest, že celý balet netrvá dlouho: o deváté zívá divák naposledy. „Amor“ přilepen jest k ději „Fliku a Floka“ násilně, a činí týž dojem jako „Excelsior“. Oslňující pro oko, otupující pro srdce. Bylo by žádoucno, aby podobně, jak Kristus kdysi vymrskal kupce a svatokrádce z chrámu, i podobné produkce vymrskány byly z chrámu umění na dobro a jednou pro vždy. Jest to ovšem velice piuṁ desiderium, spíše se obáváme, že jiné a jiné balety, ještě rozmařilejší, následovati budou.

V „Excelsioru“ tančili lidé, ve „Fliku“ již jsou to lidé ve zvířata převlečení. A přece píše „Divadelní list“ (jejž vydává Fr. Ad. Šubert redakcí Jana Spáčila (Žeranovského) místo programů dosavadních) ze dne 4. srpna doslovně takto: Ve „Fliku a Floku“ a „Amoru“ třeba Vám otevříti oko a dojmy hrnou se plným proudem jako vodopád květů před práh Vašeho vědomí. Díváte se jako malé dítě, jež poslouchá pohádku a čím krásnější obraz mu ukážete, tím více a živěji volá: ještě, ještě! Po vnitřní, ethické spojitosti málo se táže. Ostatně k čemu tady logika, k čemu ethika? Dosti na tom, když vidíte, a když vše, co vidíte, je krásné, je poetické. Rozum ovšem po velkopansku se nedívá, a podívá-li se, už se nějak pohladí — má z toho konečně též svou radost. Nechá vás býti dětmi, jež rády věří, poněvadž vše, co se jim k víře předpisuje, jest tak krásné a lahodné.

Jak pěkně to řečeno! K čemu logiky, ethiky? K čemu rozumu? Rozum se už „nějak pohladí“ — jen oči s sebou a ostrá operní skla, aby člověk tu polo-

nahou lidsko-zvířecí krásu do detajlů vystihl. Vše, co uvidíme, je prý krásné a poetické! Bohužel, ve „Fliku“ a v „Amoru“ ani jedno, ani druhé. Dodáváme ještě k té ethice a logice poesii, neboť ta ve „Fliku“ se zahalenou tváří daleko utíká! Co si odnáší rozum, srdce ze chrámu umění a ze školy národa? Srdce se umlčí, a rozum „už se nějak pohladí.“

Přijde snad doba, kdy před divadlem budou se rozdávati opiové kuličky, jichž účin na rozum vypočtěn jest na 3—4 hodiny, aby se rozum místo „pohladil“ snad „zahladil“ po dobu, dokud trvá představení. Bylo by o několik již jásavých kritik více, a mohlo by se hráti vše, co jen libo.

Nedivíme se pranic, že se již přihlásily divadelní vlaky na zázračné představení raků, delfínů, žraloků, velryb, stříbrných a zlatých ryb, mušlí, žab a koní, rečte „Flika a Floka.“ Což lid na venkově ví, co uvidí, když slyší a čte o té báječné kráse. Pamatujeme se živě na spartánský úsudek prostého venkovana, jenž přijel podívat se na „Excelsior“:

„Toť je hluku, pravil, pro několik polonahých ženských, to jsem mohl též viděti doma.“

Přejeme si z celého srdce, aby možno-li každodenně divadelní vlaky do Prahy přijížděly, ale žádáme — a domníváme se, že plným právem — aby venkovskému obecenstvu podaly se věci jemu přístupné, aby si trvalý, ušlechtilý dojem odnesli, a zatoužili, přijíti zase po druhé, aby vypravovali o tom, co zde viděli, aby si to mohli pamatovati, a aby tak nepřímo paprsky skutečné osvěty sršely i daleko do venkovských luhů a hájů, a tam srdce zahřívaly a rozum osvěcovaly. Jak toho dovede „Flik a Flok-Amor“, o tom nechť si utvoří úsudek spravedlivý kritik, jenž dívá se s hlediště umění na věc, sám; o tom nechť uváží v srdci svém každý, kdo zná náš lid a jeho duševní potřeby. Pryč s podobnými představeními: K čemu plno kudrlinek pro oko, chceme děj, ne pouhé dívání! Chceme ušlechtilost, ne komediantství, chceme vnitřní jádro, ne vnější pozlátko, chceme důstojné Národní divadlo, ne poloviční cirkus a poloviční panoramu!

Z německé literatury dramatické připraveno několik večerů L'Arrongeovým „Doktorem Kalousem“, již dávno známým z letního divadla na Vinohradech; před sedmi léty byla šablonovitá tato německá veselohra s dostatek obehrána, a na německých divadlech dávno jest již na vždy odstavena.

Vůbec byly veškeré volby německých kusů až dosud rozhodně nešťastné. Též „Kalous“ za starého obsazení lépe se nám líbil, než jak jsme jej viděli v Národním divadle. Nebylo by snad lépe vypraviti slušně nějaké velikotvárné drama německé, klassické, ku př. Valdštýna, Tella, Egmonta, Pannu Orleánskou atd.

Památka Františka Liszta uctěna velkým koncertem, jehož program vesměs složen byl ze skladeb zvěčnělého mistra. Náš výtečný orkestr potěšil nás opět nad míru a dokázal svou velikou virtuosní dovednosť nejen symfonickou básní „Tasso“ (lamento e trionfo) a předehrou ku kantatě Beethovenově, ale i doprovázeje slč. Ellu Modřickou a p. Stropnického; Žalm. 137. „Při řekách Babylonských tam jsme sedávali a plakávali, rozpomínajíce se na Sion“, jež napsal dle Davida Herder, jest skladba mohutná a duši zachvívající. Slč. Ella Modřická, žačka Lisztova, v Praze vůbec známá výtečná pianistka, přednesla koncert pro klavír (es dur) parafrasi na „Rigoletto“, Impromtu a Husitskou („Těšme se blahou nadějí“) s technikou a bravurou mistrnou, a strhla bouři zaslouženého potlesku. Píšeme zaslouženého, poněvadž u nás tleská se vášnivě kolikráte, ale nezaslouženě. Mimo uvedené zpíval p. Stropnický Lenauovy „Tři cikány“ a paní Arklová tři písně. Koncert po prvém čísle předcházel proslov od Elišky Krásnohorské, jenž vyznával ve smysl, by umění zvěčnělého soucit, lásku

rozsévalo, smiřovalo bouře srdcí, křivdy světů, by hudba drsné zemi královnou byla velkou a zkrvácených bratří smiřitelkou. Po vyčerpaném programu koncertu následovala komedie Vrchlického „K životu.“

Snažíme a snažili jsme se všemožně, bychom, píšíce své posudky, dívali se na vše s hlediště skutečného umění a českosti vůbec. A přece bylo nám v oči tvrzeno, že prý „Vlast“ chce, aby divadlo vykuřováno bylo kadidlem, aby se v něm dávaly legendy ze života svatých, že prý není divadelní referent „Vlasti“ samostatným, že „musí“ psáti podle „maršruty.“ Budiž nám dovoleno krátce zde k této věci odpověděti. Nejsme jedinými, jimž se pěstování podobných věcí, jako jsou francouzské komedie, „Excelsior“, „Flik“ a „Flok“, „Amor“ atd. naprosto nelíbí, a kteří to zcela odsuzují. „Vlast“ není oficielní divadelní žurnál pro reklamu osob a věcí divadelních a také se jím nikdy nestane. „Vlast“ ani volným lístkem není na divadlu závislá, a může otevřeně, bez obalu a zcela přímo mínění své vysloviti, jak to svou mravní povinností býti cítí. Z jiných žurnálů, které napořád vesměs vše chválí, patrně lze poznati, že mnozí referenti píší podle „maršruty“, ba někteří propůjčí svou chifru pod referát v divadelní kanceláři již upečený. My ve „Vlasti“ nemáme naprosto zásady, za každou cenu vše „trhati“, nebo naopak zase vše chváliti a než se to narodí, zuřivou reklamou zasypávati. Chválíme, co chvály hodno jest, a nesouhlasíme s tím a odsuzujeme to, co kazí vkus, znemravňuje a znesvěcuje účel budovy, jež zove se „důstojné divadlo národní, zlatý dům, chrám umění!“ Aby se divadlo kadidlem vykuřovalo, toho též si nepřejeme (ač myšlénka ta není tak zlá po některých představeních, jako byl „Antony“, neb podobné nestydatosti by desinfekce nemohla škoditi), protestovali a protestujeme-li proti některého druhu představením, činíme tak jménem umění a jménem ušlechtilého vkusu. Víme dobře, že posudky naše jsou zcela samostatné, a proč by je jiný list uveřejniti nemohl, ač v mnohých redakcích též nesouhlasí úplně se vším, jak to jich listy přinášejí. Když musí již žáby, mušle a koně pomahati, aby naplňovaly dům, proč by nemohla i ušlechtile napsaná legenda ze života svatého objeviti se na prknech — když by to táhlo, naplňovalo kasu, drali by se lidé o lístky, pak by to byl konečně „výtečný nápad“, a páni byli by pojednou třeba i nábožnými. Život některého svatého byl v pravdě velikou výpravnou hrou, plnou bouří, nebezpečí, dobrodružství a útrap, ještě ve větší míře, než Kryštofa Kolumba. Ostaneme věrni svým zásadám a budeme psáti ne pro divadelní kasu, ale pro dobro, pravdu a skutečnou důstojnost umění.

Jos. Flekáček.

LITERATURA.

Knihovny.

Literární črta, napsal Miroslav Zkoumal.

(Dokončení.)

Jaké pak nalézáme vedle pěkných cenných prací v Ottově knihovně národní, ať jenom připomenu hist. pov. „Miroslava z Lestkova“ od Fr. Procházky, „Různé listy“ od M. Hovorky a posledně vydanou „Kroniku“ od Koldy Malinského, kterou „Osvěta“ (r. 1885) náležitě ocenila, poněvadž taková historie spíše českou minulost tupí a haní, otcům našim pranic slávy nepřidává a špatné vzory na oči nám staví. Že neslušně dotýkají se kat. náboženství, stůj zde jenom na příklad citát z rom. „Miroslava z Lestkova“. (49) „Chci na to tři prsty u levé ruky vsadit, že by byl Kristus Pán jistě proměnil svoji nesvětější krev v pivo,

aneb slivovici, kdyby byl u nás v Čechách a mezi těmi pofouchlými židy, kteří pivu nerozuměli.“ Podobné frivolnosti tak hned nenajdeme v české literatuře a hlavně v knihovně, která na miliony sešitů rozšířila. „Zločin na boulevardu Bessieres“ od Adolfa Belota z téže knihovny vyrovná se vším právem románům krvavým pro pikantnosti, episody poutavé a „neočekávané převraty“.

Knihkupec E. Steiger v Novém Yorku (dle Evang. listů č. 1.) učinil svým kollegům návrh na vydávání časopisu pod jmenem „Varovatel“, v kterém všechny špatné knihy s plným jmenem vydavatelů a s případnou charakteristikou obsahu oznamovány a na pranýř staveny byly s poznámkami, jako na př. „vypravování o zločinech — skandální historie — nemravné — nesslušné — necudné“ atd. Kolik by českých knih v podobném „Varovateli“ nalezlo místo? Kolik jich vyhazováno z knihoven školních a jakého očištění a vybrakování potřebovaly by knihovny spolkové, krámy knihkupecké, stolky spisovatelův? Takový „Varovatel“ byl by věru dobrou kritikou u nás, kde lze si posýlati tištěné posudky do časopisů (proti čemuž se nedávno jeden venkovský list ze severních Čech opřel), kde hlavní hraje roli hlučná reklama a „Zločin na boullev. Bes.“ vyhlášen na obálce „Zlaté Prahy“ (rovněž u Otty vydané) jako dílo výborné „v ohledu mravním a socialním.“

Do knihoven pro lid málo dostává se spisů, jež by byly zaživným pro čtenáře pokrmem, opravdu byly pro lid psány. Co se tu hemží cizích slov, nesrozumitelných frasí, úvah nad každou květinkou a lid potřebuje nejen zábavy, ale také poučení, což pochopila „Záb. bibl.“ Mathonova, ohlašujíc, že i životopisy, cestopisy a jiné uveřejňovati bude.

Také obsah povídek časem více pro vzdělance by se hodil, než pro lid, jemuž ta ona knihovna připsána. Slyšme opět posudek nahoře zmíněného kritika (aue): „To nejsou postavy z lidu, to jsou figury imaginární: kterak možno sloučiti prostý rozum, prajednoduché smyšlení lidu s umělým, vybroušeným promlouváním, jak to shledáváme v této povídce? (St. a ml. od S. P.) Třeba s důrazem vysloviti se proti takovému pohodlnému skládání povídek „z lidu“. Spisovatelka jede za humny, slyší tu vypravovati historii skomolenon a již v hlavě vypravovatelčině překroucenou, ohlídne se pak z daleka po vesnici, kde se udála, dojede domů a když ji trápí dlouhá chvíle, sedne a již píše z „lidu“ tímže tonem jako povídku z města. To bychom se dodělali pěkné literatury národní, původní, české, kdyby i ten náš beztoho vadnoucí národní život venkovského lidu měl se falšovatí a do kosmo-politické bezbarevnosti odívati.

Že také literatura pro mládež, nyní příliš plodná, není bez úhony, toho důkazem letošní prohlídky knihoven školních. „Rodiče to rádi vidí“, praví Tolmage, „čtou-li jejich dítky, ale měli by větší pozor na to míti, co čtou. Nechtějí je poslati do okresu, kde řádí neštovice nebo cholera, zapomínají však při tom, že ze mnohých knih si duše tyfus může uhoniti.“ Než vraťme se ku spisům pro lid v mnohých našich knihovnách. Zhoubná rozdrobenosť a nemírná rozptýlenosť jsou příčinou, že lidu do rukou dostávají se spisy nemístné, nevhodné, jež by snad pobavily čtenáře vzdělaného, lid nikoliv. Ano mnohé překročují meze mravnosti, vábíce jemným sice, ale prudkým jedem mravní poctivosti. Nadarmo v nich hledáš aspoň zušlechťující zábavu, příklady lidskosti a mravnosti, zážívnou potravu. Ani přesnosti jazykové mnoho nedbáno (na př. v románech feuilletonových, z nichž v jednom mimo pojeno vždycky s gen.). Ano namnoze zde shledáváme nepravé zásady liché osvěty a jako společnou snahu tupiti náboženství, ať již frivolními poznámkami (j. „svátosti kuchyně a špižírny“ — ites) nebo líčením děsným minulosti (válek náboženských), kde věrná historie mnoho za pravdou v „poetických licencích“ pokulhává.

Čeští spisovatelé nejsou s to, by všechny nakladatelské produkty zásobili, dostanou se tudy do knihoven nejvíce věci špatné, nezralé, rychle psané, třeba byly „zvučnými jmény“ podepsány,

Goethe vyslovil se Hugovi, že přílišná plodnosť jeho talentu jen škodí. „Musí psáti stále hůř a ubíti nejkrásnější talent, když má tu smělosť a napíše za jediný rok dvě tragedie a jeden román, a pak když, jak se zdá, pracuje jen proto, aby sehnal ohromné sumy peněz.“ Kolik napíše do roka český spisovatel, když jeho jméno současně nalézáme v pěti časopisech a několika jiných produkcích? (na př. Arbesovo.) [1])

[1]) Do knihoven se dostávají také věci výhradně časové, bez trvalé ceny jako sebrané feuilletony, jež kdysi měly pod čarou svůj význam, nyní však téhož pozbývají. „Psáno pod čarou“ od Heritesa, „Feuilletony“ Lierovy atd.

Z nouze a jiných příčin dávány do knihoven práce z časopisů a to časem příliš brzo, tak že si každý raději počká, až spis vyjde samostatně, což pro jednotlivce je lacinější a pro knihovny výhodnější. Sotva ukončena povídka v časopise, již je v knihovně (někdy pod jiným jménem na př. „Mniši vyhnanci“ ve Světozoru a „Z letopisů sázavských“ v Ottově „Laciné knihovně“; „Epikurejci“ v Květech a „Strajchpudlíci“ v knihovně). Ovšem připsáno „rozmnožené přepracované vydání.“ Jak to však vypadá s opravami, přepracováním a pilováním, víme dobře, srovnáme-li oba texty. Není každý spisovatel tak svědomitý, jak V. Vlček, který skutečně román „Zlato v ohni“ přepracoval, Beneš Třeb. „Pod skalami“ rozšířil; pracemi obtížený spisovatel vystřihá povídku, přiloží k ní několik posudků, v nichž na hlavní chyby bylo poukázáno a oprava je hotova. A rozšíření románu? O to se postará nakladatel. Každou větu počne novou řádkou, za každou kapitolou nechá stránku prázdnou a než se člověk k povídce dostane, co tu titulů (knihovny, práce, kapitoly) věnování, hesel a poznámek! Někdy celých 10 stran. Tak vycházejí rozmnožená vydání o knihovnách. V kalendářích, feuilletonech tištěno napořád z časopisů beze všech změn. Jaká nouze bývá právě do těchto důležitých faktorů na českém venkově, (jichž v r. 1885 vytištěno v Rakousku jenom 1,613.125 exemplářů), dokazuje kalendář (Liter. oznam. II. 28), v kterém měl 11 článků redaktor a jeho paní. Fabrikace kalendářů tamtéž označena slovy: „Sebere se několik starých a nových illustrací z časopisů domácích a cizích, k tomu několik se přidá povídek a starých vtipů a — kalendář je hotov. Jaké tu prováděny řekněme šmejdy, ani nelze vypovědíti. Také shledány kalendáře, kde jeden obsah pod různými byl prodáván obálkami jako různé kalendáře. A ten obsah, vtipy, illustrace! I v oboru tom děje se náprava, jíž však přílišná produktivnost (přes 50) škodí.

Četné knihovny odebírají mnoho abonentů bez toho také četným časopisům. Kdo odebírá tyto, nač by se předplácel na bibliotheku a naopak? A nejenom že knihovny časopisům finančně škodí, také na hodnotu jejich působí. Časopisů a novin, pěstujících povídku (ke stu), je více než dost. „Několik málo dobrých časopisů by nám nekonečně více prospělo, než-li celá řada pokoutních plátků, jejichž sloupce naplněny bývají prvotinami literárních učňů, zvláště jejich přežalostnými básničkami . . .“ (Obzor 1882, str. 323). Nejen zábavných i odborných listů je nad potřebu, na př. české učitelstvo má jenom 10 paegog. časopisů. Všechny časopisy a knihovny ty nemohou býti obsahu naskrze cenného a krásného, spisovatelé nestačí. Jako při knihovnách tak při časopisech namnoze bývá podnětem zisk a konkurence a následek vzájemné se ubíjení. Dle všeobecné knihy insertní bylo r. 1885 v Čechách 73, na Moravě 14 a ve Slezsku jeden časopis (nepočítaje místní listy jako v Hradci Králové tuším asi tři, jež také pěstují zábavné feuilletony, ve Slaném dva, Domažlicích dva, v Rychnově dva atd.), tudy celkem 88 listů, z nichž denně 8 vychází, 6 třikráte za týden, 25 jednou týdně, 27 dvakrát za měsíc atd. Nejčelnější časopisy měly odběratelů: Zlatá Praha 8.500, Světozor 8.000, Ruch 4.000, Humoristické listy 5.000, Lumír však hořekuje, že má „skromný počet odběratelů“ a že „v takových poměrech na zdokonalení listu, na rozšíření jeho, na částečné aspoň upravení spisovatelské mzdy, která tvoří v našem písemnictví tak smutnou kapitolu, ani pomysliti nelze — jest na bíledni.“ O takové „nepřízni času“ mohly by jiné listy mluviti a co rok skládá některý zbraň svoji; nelze dále vydávati list, „vlastenecké čtenářstvo neplní svých povinností.“

Povídku, vůbec zábavu pěstuje mnoho denních listů. Kdo na př. odebírá „Hlas národa“, nebo „Národní listy“, k čemu potřebuje ještě jiných časopisů? Tam o všechno postaráno a zábava pěstována nejen ve feuilletonu, ale i v soudní síni, ve sloupcích denních událostí a zvláštních románových přílohách. Čeho si kdo přeje ještě? Zábavnou, románovou přílohu podávají mimo jmenované listy také Denník, Politiky, Plzeňské listy, a jiné. S listem politickým dostane člověk do roka několik románů, vždycky zvláště pikantních, sensačních (málo původních). Obrázky ze soudní síně bývají líčeny velmi malebně, třeba jednaly o vraždách, krádežích, rvačkách, pohlavních neřestech a jiných neplechách. Také v denních zprávách objevují se pikantní historky (bez zaručení pravdy) z poměrů rodinných, veselé kousky, kterýmto čtením zhoubným znemravňován lid a kažen vkus čtenářstva.

Považíme-li, že na př. „Pražský Denník“ má náklad 60.000 výtisků denně, „Malé národní listy“ 20.000 výt., „Národní Politika“ 20.000 výt., „Národní listy“ 16.000 výt. . . ., co tu již těmi rozšířeno románů a zároveň kolik tím ubylo odběratelů časopisům? Je to podnik více obchodní, třeba myšlénka sama o sobě

dobrá byla. Tím způsobem za laciný peníz rozšířeno mnoho knih, ale proč to mají býti stále jenom překlady z cizích jazyků?

Knihovny při vší zdánlivé láci jsou hodně drahé, třeba sešit byl za 4 kr. (Nejlacinější knihovna pro lid.)[2]) Čím menší cena, tím méně archů, tím rozvláčněji tištěno. Nakladatel má na př. na skladě spoustu dávno vyšlých, málo odbytých povídek a básní. Snadná pomoc. Odtrhne desky, rozdělí archy do sešitů, tyto opatří novými deskami a je knihovna „pro lid.“ Dříve stálo na př. dílo 60 kr., teď vyjde „druhé rozmnožené a opravené vydání“ v 10 sešitech po 10 kr. a jde jako na dračku svojí lácí a novostí. Než desetikrejcarové sešity přece nešly všecky na odbyt, opět odtrhány desky a z jednoho pětiarchového sešitu udělány dva dvouarchové pro novou knihovnu po 6 krejcařích. Tím způsobem, degradovaným až na 4 kr., vyprodány i nejstarší knihy. Kdyby byly vždycky dobré a pro knihovnu se hodily, byla by snaha ta chvály hodna, však zde pracuje namnoze často jenom zisk a špekulace. Proč mají knihovny i antikvariaty, kam se nejvíce i nerozřezaných knih dostane?

Nejvíce se zdražují knihovny některé premiemi. Celá kapitola byla by toho, kdybychom chtěli se o premiích bibliothek a časopisů rozepsati. Jenom některé ukázky. Premie jsou lákadlem těch oněch knihoven a to notně drahým. Vačlenova „Světová bibliotheka“ je v tom ohledu opravdu světoznámou. Na deskách čteme následovně: „Knihovna ta přináší ročně asi dva přeložené romány a je jenom za čtyři zlaté. K tomu podává jako premii zrcadlo 83 ctm. vysoké a 58 ctm. široké za mírný doplatek 4 zl. 80 kr. (bez balného, pošty a jiných vydání!), nebo dva obrazy, každý v jednom pololetí za doplatky 2 zl. 80 kr. a 65 kr. za každý obraz. Kdo by si nepřál ani zrcadla, ani obrazu, ať si vezme karnýry k oknům za mírný doplatek 1 zl. 80 kr.“ Letos vypisuje za premie k poutavému románu „Princezna na stepi,“ několik druhů zrcadel „báječně levných“ (za 5 zl 80 kr. a bednu 95 kr. bez pošty), obrazy krajinové i svaté za „malé doplatky“ s rámy (3 zl. 40 kr.).

„Ani reklamou, ani švindlem, s nímž se za nynější doby každý až příliš často setkává, nýbrž jen skutečnou solidností a poctivým dostáním slovu domohla se „Světová bibl.“ za pětiletého trvání svého ve všech vrstvách českého čtenářstva nejchvalnější pocty a nejvyšší přízně.“ Tak čteme doslovně na prospektu na r. 1885. Jistý nakladatel v Praze rozesýlá prostřednictvím svých kolporterů a knihkupců na venkově „zajímavé premie k plodům literatury banditů“, totiž budíčka za 4 zl. 50 kr (v ceně skutečně za 3 zl.), k čemuž dokládá „Liter. oznam.“ (II. 27.): „Má snad ten budíček lid náš vyburcovati, aby konečně vyhodil škváry českého nakladatele z domu? Tu by lépe bylo přidávati i notná košťata!“

Nejinak si vedou nakladatelé vídeňští, bratří Babinšteinové, kteří kolportují také v Brně, jak jsme četli v „Hlase“ (XXXVIII. 52.) „Pozor na prsty!“ Vydávají výtečný roman! „Nora“ aneb „Strašidlo narbonské“ aneb „Živ a mrtev“. Román ten bude míti 100 sešitů po 12 kr. (= 12 zl.). Sešit má 24 stránek, kdyby však měl 36 stránek, stojí 24 kr. Premie: dva obrazy a kávový příbor pro 6 osob (za doplatek na obrazy za každý 85 kr., příbor 1 zl. 95 kr. a poslovi cestné!) Celý román tudy dohromady s bednami na premie a poštou stojí 18 zl. 34 kr. „To jest přece patrné vydírání peněz, na nezkušenost lidí vypočtěné; neboť román i se všemi premiemi nemá žádné ceny, a proto varujeme naše čtenáře, aby lákavými sliby svésti se nedali.“

„Domácí přítel,“ který i při 10.000 odběratelích, jak se svým časem chlubil, dávno zašel, dával („Zig. Bensingra“) za premie „dva velké, umělecky provedené žanrové obrazy v olejových barvách“: „K hostině“ a „Do plesu“ za doplatek 1 zl. a 1 zl. 80 kr. (k seš. 10. a 20.) a při zakončení díla dostal každý: „Krista, klesajícího pod křížem“, zdarma.

„Zlatá Praha“ dávala premie na rok 1884. (Libšerův: „Kde domov můj“) za doplatek jeden zlatý těm, kteří se nejméně předplatí na týž časopis na rok 1885 na prvé čtvrtletí (totiž zaváží se na celý rok.)[3])

Co už všechno nedáváno za premie a jaké často bývají! Nemíníme ubírati pravé ceny některým (j. od Brožíka, Libšera), ale celkem jsou premie obrazy

---

[2]) „Salonní bibliotheka“ nyní také vychází v lacinějším vydání se sníženými cenami (!)

[3]) Také „Národní bibl.“ Kobrova pomůže si na nohy. Ohlašuje, že vydává Chocholouškovy spisy s premiemi.

nejdražší. Ty mírné doplatky, bedny, obalné obyčejně obraz dobře zaplatí. A co se všemi drahými premiemi? Odebírá-li kdo několik časopisů, za rok má plné stěny premií. Některé však také za mnoho nestojí. Ke krvavým románům byly přidávány premie „na plátně", totiž papír na plátně přilepen, s rámy hliněnými, jež se ve vlhku rozpadly. Každý spis sám sebou cenný, každé dílo ať sobě dodává odbytu důkladností svojí, pak k němu lákadlem není třeba ani budíčka, ani karnýrů, ani zrcadla.

Musíme přiznati, že hyperprodukce nejen v knihovnách a knihovničkách, časopisech a místních listech, ale že ovládá částečně celou literaturu českou na ujmu jiných skutečně potřebných spisů odborných hlavně vědeckých, poučných. Co tu vydáváno zásluh, pamětí, přednášek, almanahů, slavínů, sborníků, alb, děl encyklopedických atd. a všechny postonávají financemi, mnohé důkladností, protože na jedné straně odběratelů ve třídách možných málo, na druhé je čtenářstvo příliš obtíženo. Na př. nyní vycházejí dvě nákladné bible současně: „Doreova" s textem pro katolíky a evangelíky, „Zlatá", jejíž náklad převzala záložna Svatováclavská. Najednou vychází několik děl nákladných historických („Hrady a zámky", „Čechy"), spisy Komenského vydávány u Neuberta na Smíchově (red. F. Zoubka) a „Vydavatelstvem [1]) bibliotheky klassiků paedagogických" na Moravě (od J. Šmahy.)

Kdyby poměry české byly spořádány, kdyby ve všech rodinách pravé vzkvétalo vlastenectví, kdyby šlechta byla „naší" a jiná úskalí byla překonána, pak by i tato hyperprodukce sotva postačovala, však nyní není možno, by vlastenecké obyvatelstvo Čech, Moravy a Slezska odebralo a podporovati mělo, co tiskařský lis vydal, zvláště když mezi pšenicí tolik plev, mezi zrním dobrým také koukol.

Na místo všech těch národních, salonních, rodinných, domácích, poetických, vybraných, kabinetních, zábavných, besedních, českých a moravských knihoven postačilo by české literatuře ano mnohem lépe posloužilo několik řádných, obezřetelně vedených bibliothek pro lid a klassických pro souhrn vzorných spisů. „Takový literární podnik", dí Fr. Bartoš (Obzor V. 322.), „působil by u pravou vzdělanost naší mládeže, u vytříbení a zušlechtění jejího vkusu i u všecek budoucí rozvoj naší literatury . . ." Ale tato knihovna, vzorná a klassická, musila by býti levnou, by vnikla do všech kruhů a hlavně mohl si ji opatřiti každý student, na níž by se vzdělával a zušlechťoval. Z každého spisovatele vybrány by byly do několika svazků spisy nejlepší, ceny trvalé, knihy klassické. Za podobným účelem nesla se „Národní bibliotheka"; jak pokračuje, viděti na příkladech mnohých, když na př. bylo čekati na čtyři svazečky „sebraných spisů" Čelakovského deset let a spíše popřáno místa rýmovačkám, jež nepovznesou, nerozehřejí, než spisům opravdu vzorným. Knihovna ta by byla jádrem literatury, a zajisté by také došla četného odbytu a tisíce dosáhla odběratelů.

Jiná knihovna by mohla soustřeďovati v sobě překlady z cizích národů, ale tu by opět musil býti výběr spravedlivý a nepřekládáno šmahem, jako se nyní děje z francouzské literatury a to často stejná díla ve dvou knihovnách najednou. Nejbližší jsou nám národové slovanští, a z těch, jakož i jiných vždycky by byla překládána díla nejlepší.

Takovým několika knihovnám by se musilo dobře dařiti, mnohý užitek by byl z nich, časopisům by se dostalo hojné podpory a literatura by se brala mezemi řádnými, sesilovala by se a rostla utěšeně. Pak by ani potřebí nebylo psáti o krachu literárním, jako se nyní hlasy ozývají, že se posléze musí náprava státi, sice že „v několika letech vznikne v českém písemnictví značný úpadek a že potom české písemnictví zase znova bude a na nových základech budováno." (Liter. listy V. 193.)

---

[1]) Na Moravě vychází „Bibliotheka paedagogická" a vydavatelstvo si stěžuje, že z devíti tisíců učitelstva sotva sto ji odebírá; páni inšpektoři se jí musí ujímati: „Kottův slovník" měl něco málo přes 1000 odběratelů (nejvíce studentstvo), když 30 exemplářů bylo posláno nejmožnějším rodinám v Praze, vráceno jich 29.

OBSAH II. ROČNÍKU „VLASTI".

A) Životopisy.

Stránka

Mattuška Alois. Život Bol. Jablonského 15, 79, 148, 202, 262, 331, 405, 457, 521, 584.
Rosečský Nepomuk. Životopisný nástin Bedřicha Kamarýta . . . . . 641, 705.
Anonymus. Návštěva u Jana Boska v Turině . . . . . 104.

B) Články poučné a vědecké.

Dr. *Bačkovský Fr.* Ke sporu o „Rukopisy" . . . . . 552, 619, 670.
Franz Vojtěch. O nutnosti ústavů pro nalezence . . . . . 55.
Hamršmíd J. O archivě vatikanském . . . . . 496, 535.
Hanuš Jar. O úpadku českého zpěvu . . . . . 430.
Hlavinka Alois. Hippias II., dialog Platonův. Filologicko-filosofická studie 193, 291, 353.
Kameš Vojtěch. Hrabě de Mun o otázce dělnické (překlad) . . . . . 240.
Katzer Bedřich. Náčrt geologického vývoje Čech . . . . . 493, 540, 607, 691, 750.
Konrád Karel. Národní zvyky a obyčeje Krakovanů . . 38, 98, 173, 223, 271.
Libický J. Črty z minulosti a budoucnosti těles nebeských . . . . . 296.
Marek M. Uhrovitosť a tasemnice 420. Obyvatelé a návštěvníci těla lidského 570, 630, 653, 715.
Mimra František. Ze zápisek neznámého (překlad z Kraševského) . . 648, 710.
Pecha V. O granátu . . . . . 368.
Pohunek František. Různé bejlí z českého Parnassu 1, 65, 129. Volné listy, k nim látku sebral na Parnasse českém a ještě jinde 340, 394, 470, 518, 592, 682, 731.
Sasinek František. K pramenům dějin Slovanských. Legenda Krištanova o sv. Ludmile a sv. Václavu . . . . . 114.
Škrdle Tomáš. Dům nezhojitelných v Linci 53. Knihovny pro chudinu 371, 433.
Šmíd Tóma. Spisba slovenská . . . . . 257, 321, 385, 449, 513, 577.

C) Čtení zábavné.

Dostál Alois. Mrzákovo dílo. Obraz ze života společenského 25, 88, 180, 228, 278, 316.
Dubec A. J. Pro víru a vlasť. Obrázek z dávných dějin moravských 425, 486, 529, 602.
Flekáček Josef. Zapomenutý. Obrázek z horského zákoutí . . . 45, 106, 161.
Hrdina J. D. Nesem vám noviny. Vánoční pohádka . . . . . 216.
Košťál Fr. Jiří. Za povoláním . . . . . 302, 361, 415.
Kuffnerova Johanna. Na březích Oharky . . . . . 499, 545, 614, 659, 721.

D) Básně.

Bort Rudolf. Vdova . . . . . 517.
Červinka Václav. Jarní píseň . . . . . 404.
Drozdovič V. U jesliček 178. Zasvěť slunce do Lužice . . . . . 339.
Hodyc Jan. Mladá mysl . . . . . 584.
Chod Jaromír. Tam k modrým vyšinám . . . . . 403.
Kuffner Zdeněk. Procházka Paříží (překlad) . . . . . 158.
Kuchlovský Ad. Kýž křídla mám . . . . . 743.
Kyselý Fr. Velehrad . . . . . 720.
Mimra Fr. Tichý žal . . . . . 339.
Místecký Ferd. P[illegible]sně 269. V lese. Čím to. Jarní píseň 404. V cizině . . 647.

VLASŤ.

ČASOPIS PRO POUČENÍ A ZÁBAVU.

Majitel, nakladatel a vydavatel:

DRUŽSTVO „VLASŤ“.

Redaktor:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

ROČNÍK II.

1885—86.

V ŽIŽKOVĚ U PRAHY.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY (J. ZEMAN A SPOL.)

V PRAZE.

Nečas Jan. Dějiny srdce. Báseň Stan. Grudzińského (překlad) . . . . . 215.
Pakosta Vojtěch. Z lesních procházek 13, 78, 147. Z katakomb 201, 260, 329, 392, 455.
Plešovský A. O. Duma starého hradu . . . . . 52.
Sucharda Fr. Pasák . . . . . 517.
Tumpach Josef. Ohlas nitra . . . . . 583.
Vejchodský J. U mohyly Methodovy . . . . . 95.

E) Divadlo a literatura.

Dr. *Bačkovský František.* O Polákově „Sil jsem proso“ . . . . . 506.
Červinka V. J. Kalendář duchovenstva československého 127. Vlastenecký Poutník 128. Zlatá Praha . . . . . 440.
Drbohlav Vincenc. Psáno pod čaru . . . . . 574.
Flekáček Josef. Národní divadlo a balet Excelsior 118. Z národního divadla 308, 373, 436, 504, 572, 633, 773.
Hakl Bohumil. Moravská bibliotheka 124, 315. Učení Petra Chelčického o Eucharistii a Petra Chelčického učení o očistci . . . . . 247.
Hlavinka Alois. Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského (sepsal Dr. Jos. Pospíšil) 186. Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského (napsal Dr. V. Hlavatý) 187. Dějiny filosofie nejnovější 249. Základové konkretné logiky 376.
Lašek G. J. Posvátná píseň polská . . . . . 382.
Lux K. B. Maloměstské humoresky . . . . . 573.
Mergl Josef. Ludmila, Anežka a Václav 381. Zábavy večerní . . . . . 442.
Nedvídek Josef. Zlaté Lístky a Zlaté Klasy . . . . . 509.
Nejedlý Leopold. Zlatá bible . . . . . 639, 700.
Pohunek František. Kruhový diagram roku občanského a církevního . . . 638.
Sasinek František. Der heilige Wolfgang in seinem Leben und Wirken 59. Pátá správa cís. král. vyššího státního gymnasia ve Valašském Meziříčí 253.
Srbecký J. B. Markrabství Moravské . . . . . 127.
Špaček Václav. Dědictví Maličkých 187. Dědictví Maličkých a jeho význam v naší literatuře pro mládež . . . . . 383, 446, 511, 575, 636.
Šrámek František. Kalendáře vůbec a letošní zvláště . . . . . 252.
Tumpach Josef. Slovenské Pohlady 128. Chrvatska literatura posledních let 189, 254, 311. Přítel domoviny . . . . . 509.
Vrzal V. Kronika o sv. Brandanu 379. Pravda (báchorka veršem) . . . . . 443.
Wildmann František. Život sv. Methoda, apoštola říše Velkomoravské a Slovanů vůbec 63. Ze zlatých dob Moravy a Miklova Zíta 126. Posvátná místa král. hl. města Prahy 188. Obzor 251. Psohlavci . . . . . 382.
Zkoumal Miroslav. Knihovny . . . . . 701, 776.

F) Různé.

Zprávy spolkové (vypsání cen na povídky pro Vlast) 192. Výroční zpráva lit. a řeč. jednoty bohoslovců královéhradeckých „Třebízský“ 319. Zasláno (Mattuška Alois žádá o lit. příspěvky k životopisu † biskupa J. V. Jirsíka) 320.